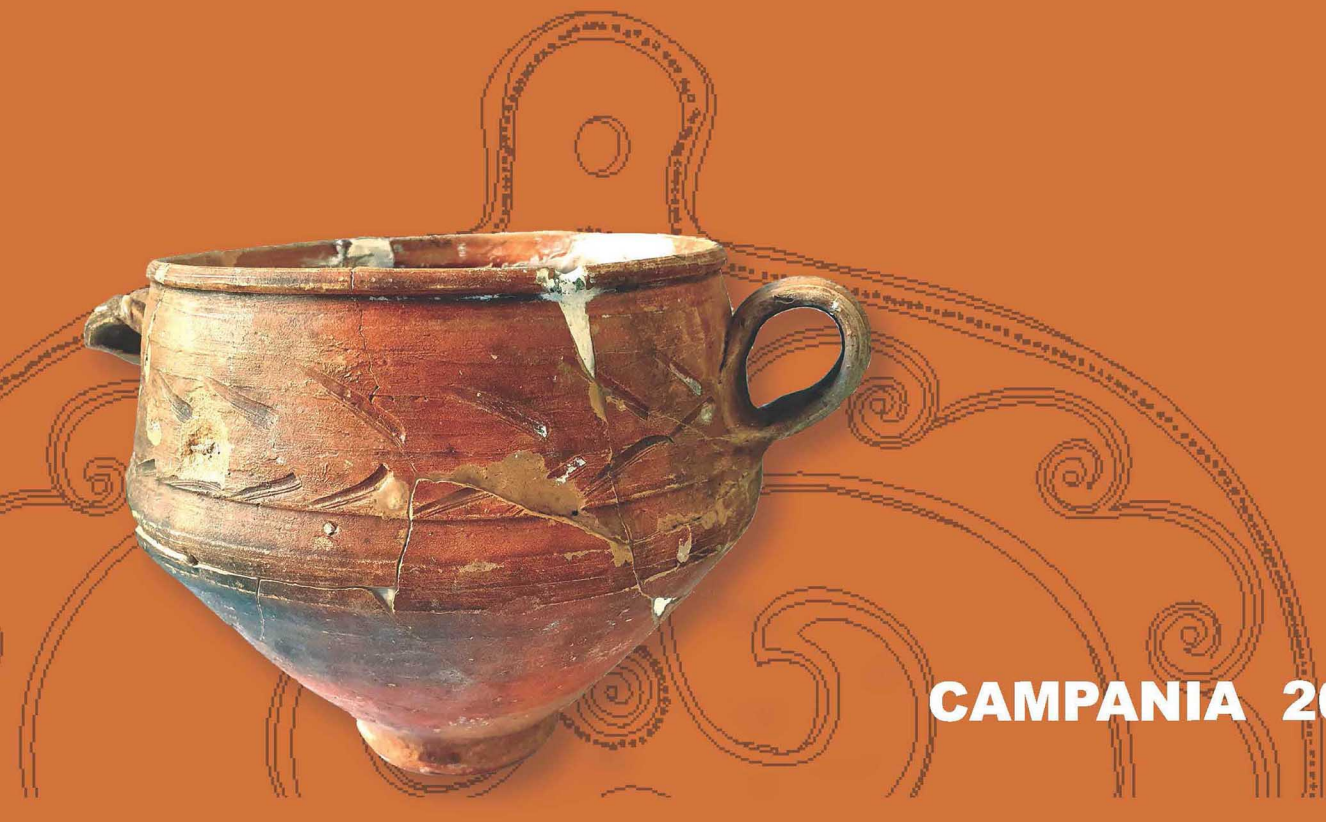
MINISTERUL CULTURII ROMÂNIA

MUZEUL ȚĂRII CRIȘURILOR ORADEA
COMPLEX MUZEAL

Institutul Național al Patrimoniului
Ministerul Culturii

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2021

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA 2022

CAMPANIA 2021

https://biblioteca-digitala.ro

Volum editat de către:

Institutul Național al Patrimoniului
București, str. Ienăchiță Văcărescu nr. 16, sector 4,
cod 040157 tel. +4021 336.60.73; +4021 336.54.24;
fax: +0211 336 99.04; +4021 336.50.69;
www.patrimoniu.gov.ro

în parteneriat cu

Muzeul Țării Crișurilor – Complex Muzeal
Oradea, jud. Bihor
Cod poștal: 410087
Tel.: 0259/706101
Fax: (+4)0259 479 858
E-mail: contact@mtariicrisurilor.ro

Volum editat cu consultarea **Comisiei Naționale de Arheologie**

Colegiul științific:
prof.dr. Ionel Cândea, membru corespondent al Academiei Române
conf.dr. Vasile Cotiugă
prof.dr. Florin Drașovean
conf.dr. Ioan Carol Opriș
prof.dr. Marian Țiplic

Colegiul de redacție:
Editor: conf.dr. Ioan Carol Opriș
Grafică, machetare, tehnoredactare: Ruxandra Șerban
Secretar de redacție: Ruxandra Șerban

Copyright © autorii textelor, INP
Autorii textelor își asumă responsabilitatea conținutului rapoartelor publicate

Versiunea pe internet a Cronicii Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2021: www.patrimoniu.ro

Cop. I: Vas ceramică descoperit în Callatis - Mangalia, str. Libertății 9
Cop IV: Fragment dintr-un monument elenistic de marmură - Histria, Sector Templu

ISSN 2343 – 919X

https://biblioteca-digitala.ro

MINISTERUL CULTURII

INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI

COMISIA NAŢIONALĂ DE ARHEOLOGIE

DIRECŢIA PATRIMONIU CULTURAL

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

2022

CAMPANIA 2021

a LVI-a SESIUNE NAȚIONALĂ DE RAPOARTE ARHEOLOGICE

26 - 28 MAI 2022 - ORADEA

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Cuprins

Cuvânt înainte 7

Lista abrevierilor 8

Lista rapoartelor de cercetare arheologică sistematică 12

Rapoartele de cercetare arheologică sistematică 17

Lista rapoartelor de cercetare arheologică preventivă 444

Rapoartele de cercetare arheologică preventivă 448

Lista rapoartelor de cercetare arheologică de diagnostic și evaluări de teren 780

Rapoartele de cercetare arheologică de diagnostic și evaluări de teren 782

Necrolog 885

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Cuvânt înainte

Publicarea Cronicii Cercetărilor Arheologice este o responsabilitate a Ministerului Culturii și o consider o prioritate pentru continuitatea diseminării rezultatelor cercetărilor arheologice către specialiștii din domeniu și către publicul larg, aceasta constituind o imagine de ansamblu asupra cercetărilor preventive, sistematice și de diagnostic din fiecare an, finanțate atât de la bugetul de stat cât și de investitori privați.

Anul 2021, asupra căruia Cronica face o introspecție a cercetărilor arheologice la nivel național, aduce descoperiri importante în domeniul patrimoniului arheologic care trebuie asociate cu măsuri de protejare și punere în valoare pe măsura importanței lor.

Acesta este și cazul descoperirii la Sutoru, jud. Sălaj, în cadrul cercetării preventive prilejuite de construirea autostrăzii, a celor două segmente de drum roman unul reprezentând drumul imperial ce ducea de la Napoca la Porolissum, iar celălalt reprezentând un drum care lega castrul de la Bologa de cel de la Sutoru dar și descoperirea termelor civile din vicus.

Având în vedere importanța acestor descoperiri, Direcția Județeană Pentru Cultură Sălaj a declanșat procedura de clasare în regim de urgență pentru drumul roman ca monument istoric individual, în vederea protejării acestuia precum și pentru punerea în valoare de către investitor a acestor vestigii foarte importante, în conformitate cu responsabilitățile stabilite de legislația în vigoare privind patrimoniul arheologic.

În același context al punerii în valoare a patrimoniului arheologic și al diseminării acestuia către publicul larg prin crearea unor posibilități de vizitare, evidențiez și descoperirile de la Catedrala Episcopală din Piața Emanoil Gojdu, din Oradea, unde au fost relevate fundațiile a două biserici, respectiv biserica romanică (datare posibilă între sec. XI-XIII) și biserica gotică (datare posibilă în sec. XIV).

Pe lângă aceste descoperiri, în cuprinsul Cronicii regăsim multe exemple de structuri, complexe asociate cu inventare arheologice deosebite asupra cărora arheologii au aplicat cele mai noi metode de investigare în colaborare cu cercetarea pluridisciplinară.

Fondurile pentru Programul Național de Finanțare a Cercetărilor Sistematice au crescut anul acesta cu 43% pentru a continua activitatea de cercetare a patrimoniului arheologic și pentru a sprijini instituțiile organizatoare de cercetări arheologice sistematice în a-și atinge obiectivele stabilite prin proiectele de cercetare.

Pe durata pandemiei ședințele comisiilor și sesiunile de comunicări științifice s-au desfășurat online. Această modalitate de interacțiune, deși a fost dificilă din punctul de vedere al comunicării, ne-a demonstrat necesitatea digitalizării în domeniul administrativ și științific, astfel încât procesele decizionale și circulația informației științifice să crească în rapiditate și la nivel de accesibilitate într-un mod exponențial. Consider că adaptarea la formatul electronic al documentațiilor și desfășurarea ședințelor online este un câștig din acest punct de vedere și ne va ajuta mult pe viitor.

Anul acesta Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice se organizează cu prezența fizică la Oradea, cu sprijinul Muzeului Țării Crișurilor din Oradea și al autorităților locale, ceea ce reprezintă o revenire la normalitatea dezbaterilor științifice în domeniul arheologiei fără restricțiile impuse tuturor de pandemia de Coronavirus.

Adresez arheologilor mulțumiri pentru efortul lor în protejarea patrimoniului arheologic și le urez succes la Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice 2022!

LUCIAN ROMAȘCANU

MINISTRUL CULTURII

https://biblioteca-digitala.ro

Lista abrevierilor

APPAT	Asociaţia pentru Promovarea Patrimoniului Arheologic din Transilvania
BCU București	Biblioteca Centrală Universitară - București
CICE Iași	Centrul de Istorie și Civilizație Europeană - Iași
CMIA Bacău	Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, Bacău
CMJ Bistriţa	Complexul Muzeal Bistriţa-Năsăud
CMJ Neamţ	Complexul Muzeal Judeţean Neamţ, Piatra-Neamţ
CMNM Iaşi	Complexul Muzeal Naţional „Moldova”, Iaşi
CNADNR	Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA
CNMA Sibiu	Complexul Naţional Muzeal “Astra” Sibiu
CNMCD Târgovişte	Complexul Naţional Muzeal „Curtea Domnească” ,Târgovişte
DAI Berlin	Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
DC Alba	Direcţia pentru Cultură a județului Alba
DC Harghita	Direcţia pentru Cultură a județului Harghita
DC Hunedoara	Direcţia pentru Cultură a județului Hunedoara
FIB	Facultatea de Istorie Bucureşti
GeoEcoMar	Institutul Naţional de Cercetare - Dezvoltare pentru Geologie şi Geoecologie Marină
IA Iaşi	Institutul de Arheologie Iaşi
IAB	Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, Bucureşti
IAIA Cluj	Institutul de Arheologie şi Istoria Artei Cluj-Napoca
ICAFR București	Institutul de Cercetări Antropologice “Francisc Rainer” Bucureşti
ICEM Tulcea	Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea
INFIN București	Institutul Naţional de Fizică şi Inginerie Nucleară “Horia Hulubei”, Bucureşti
INP	Institutul Național al Patrimoniului, București
IPJ Neamț	Inspectoratul de Poliție a județului Neamț
ISER București	Institutul de Speologie „Emil Racoviţă”, Bucureşti
M Brăila	Muzeul Brăilei
M Caracal	Muzeul Câmpiei Romanaților Caracal
M Gheorghieni	Muzeul „Tarisznyás Márton” Gheorghieni
M Sebeș	Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș
MA Mangalia	Muzeul de Arheologie „Callatis”, Mangalia
MAE Corabia	Muzeul de Arheologie şi Etnografie Corabia
MB Suceava	Muzeul Bucovinei Suceava
MCIN	Ministerul Culturii și Identității Naționale
MC Franța	Ministerul Culturii - Franța
MCC Hunedoara	Muzeul „Castelul Corvinilor”, Hunedoara
MCDR Deva	Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane, Deva
MCG Olteniţa	Muzeul Civilizaţiei Gumelniţa, Olteniţa
MDJ Călăraşi	Muzeul Dunării de Jos, Călăraşi
MG Năsăud	Muzeul Grăniceresc Năsăudean
MI Galaţi	Muzeul de Istorie Galaţi
MI Turda	Muzeul de Istorie Turda
MINAC	Muzeul de Istorie Națională şi Arheologie Constanţa
MJ Argeş	Muzeul Judeţean Argeş
MJ Botoșani	Muzeul Județean Botoșani
MJ Buzău	Muzeul Judeţean Buzău

https://biblioteca-digitala.ro

MJ Ialomiţa	Muzeul Judeţean Ialomiţa
MJ Mureş	Muzeul Judeţean Mureş
MJ Satu Mare	Muzeul Judeţean Satu Mare
MJ Teleorman	Muzeul Judeţean Teleorman
MJ Vaslui	Muzeul Județean Vaslui
MJ Vâlcea	Muzeul Judeţean Vâlcea
MJERG Caransebeş	Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță - Caransebeș
MJI Braşov	Muzeul Judeţean de Istorie Braşov
MJIA Maramureş	Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Maramureş
MJIA Prahova	Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova
MJIA Zalău	Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Zalău
MM Bucureşti	Muzeul Municipiului Bucureşti
MM Huși	Muzeul Municipal Huși
MM Tecuci	Muzeul Mixt Tecuci
MN Brukenthal	Muzeul Naţional Brukenthal, Sibiu
MNCR	Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni, Sfântu Gheorghe
MNIR	Muzeul Naţional de Istorie a României
MNIT	Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei, Cluj
MNUAI	Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia
MO Craiova	Muzeul Olteniei Craiova
MSC Miercurea Ciuc	Muzeul Secuiesc al Ciucului, Miercurea Ciuc
MTC Oradea	Muzeul Țării Crișurilor Oradea
SNR Filiala Craiova	Societatea Numismatică Română, Filiala Craiova
U Bucureşti	Universitatea din Bucureşti
UAIC Iaşi	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ Iaşi
UAUIM Bucureşti	Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu“ Bucureşti
UBB Cluj	Universitatea „Babeş - Bolyai” Cluj-Napoca
UDJ Galaţi	Universitatea Dunării de Jos Galaţi
ULB Sibiu	Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu
Univ. Alba Iulia	Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
Univ. Craiova	Universitatea din Craiova
UO Constanţa	Universitatea „Ovidius” Constanţa
UPM Târgu Mureș	Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș
USM Suceava	Universitatea „Ştefan cel Mare”, Suceava
UV Târgovişte	Universitatea „Valahia” Târgovişte
UV Timişoara	Universitatea de Vest Timişoara

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

1

RAPOARTELE CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE SISTEMATICE

https://biblioteca-digitala.ro

Lista rapoartelor cercetărilor arheologice sistematice

1. Adamclisi, jud. Constanţa *[Tropaeum Traiani]* 17
Punct: Sector C (cartier de S)

2. Adamclisi, jud. Constanţa *[Tropaeum Traiani]* 18
Punct: Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3

3. Alba Iulia, jud. Alba 22
Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]
Punct: Str. Munteniei nr. 15-17

4. Alba Iulia, jud. Alba 33
Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]
Documentarea fotogrammetrică georeferențiată

5. Albeşti, jud. Constața 39
Punct: Cetate

6. Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara 43
Punct: „Cetățuie"

7. Băneasa, com. Salcia, jud. Teleorman 45
Punct: Cetate, Sector: castrul mare, centru, la sud de movila mică (între sat și DN 65A)

8. Bârsești, jud. Vrancea 47
Punct: Necropolă tumulară de incineraţie „Lacul Dumbrăvii" - Tumul 34

9. Beidaud, jud. Tulcea 50
Punct: Dealul Calebair

10. Berzovia, jud. Caraș Severin, 58
Punct: Castrul legiunii IIII Flavia Felix - porta principalis sinistra

11. Bologa, com. Poieni, județul Cluj 63
Punct: Castrul roman auxiliar (Grădiște) - Praetorium

12. Bordușani, jud. Ialomița 69
Punct: Popina

13. Brusturi, com. Creaca, județul Sălaj 71
Punct: Castrul roman auxiliar (la Ruine) tetrapylon – principia

14. Călugăreni, jud. Mureş 75
Punct: Castrul roman, termae și vicus-ul militar de la Călugăreni

15. Câmpulung, jud. Argeș 77
Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76

16. Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș *[Jidova]* 83
Punct: Castrul roman de la Câmpulung

17. Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău 90
Punct: Arman

18. Ceahlău, jud. Neamț 92
Punct: Bistricioara - Lutărie III

19. Costești, com. Costești, jud. Iași 96
Punct: Cier / Lângă Școală

20. Covasna, jud. Covasna 104
Punct: Cetatea Zânelor

21. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomiţa 106
Punct: Piscul Crăsani

22. Dudeștii Vechi, com. Dudeștii Vechi, jud. Timiș 109
Punct: Movila lui Deciov

https://biblioteca-digitala.ro

23. Dunăreni, com. Aliman, jud. Constanța [*Sacidava*] 111
Punct: dealul Muzait

24. Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău 115
Punct: „La 3 cireşi”/ Dealul Fulgeriş

25. Geangoești, com. Dragomirești, jud. Dâmbovița 133
Punct: „Hulă”

26. Giurgeni, jud. Ialomița 142
Punct: Oraşul de Floci

27. Grădiștea de Munte com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara 145
Punct: Sarmizegetusa Regia

28. Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călăraşi 151
Punct: Măgura Gumelniţa (Măgura Calomfirescu)

29. Hârșova, jud. Constanța [*Carsium*] 155
Punct: Cetate, Port - debarcader

30. Iaz, com. Obreja, jud. Caraş-Severin 160
Punct: Traianu

31. Igriș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș 164
Punct: Mănăstirea Egres

32. Isaccea, jud.Tulcea *[Noviodunum]* 173
Punct: Cetate Turn de colț - intramuros

33. Isaccea, jud.Tulcea [*Noviodunum*] 176
Punct: Cetate - Curtina 1

34. Isaccea, jud.Tulcea [*Noviodunum*] 176
Punct: Cetate - Așezare Civilă Est

35. Isaccea, jud.Tulcea [*Noviodunum*] 178
Punct: Cetate - Așezare Civilă Sud

36. Isaccea, jud.Tulcea *[Noviodunum]* 180
Punct: Cetate - Necropola medio-bizantină.Raport antropologic preliminar

37. Isaccea, jud.Tulcea *[Noviodunum]* 181
Punct: Cetate - Cercetări magnetometrice în partea de sud-vest a sitului arheologic Noviodunum

38. Isaccea, jud.Tulcea *[Noviodunum]* 182
Punct: Cetate - Laboratorul restaurare și conservare

39. Isaccea, jud.Tulcea *[Noviodunum]* 182
Punct: Cetate - Investigatii GPR (ground penetrating radar) în zona sitului arheologic Noviodunum

40. Isaccea, jud.Tulcea *[Noviodunum]* 182
Punct: Cetate - Laboratorul restaurare și conservare Investigații cu sonarul lateral în zona sitului

41. Istria, jud. Constanța *[Histria]* 203
Punct: Sector Acropolă Centru-Sud

42. Istria, jud. Constanţa *[Histria]* 211
Punct: Sectorul Basilica cu criptă

43. Istria, jud. Constanța *[Histria]* 217
Punct: Platou

44. Istria, com. Istria, jud. Constanţa *[Histria]* 222
Punct: Sector extra muros Poarta Mare – Turnul Mare

45. Istria, jud. Constanța *[Histria]* 224
Punct: Sector Templu

46. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea *[Orgame / Argamum]* 233
Punct: Sector incintă Nord

https://biblioteca-digitala.ro

47. Lipia, com. Merei, jud. Buzău 238
Punct: Movila Drumul Oilor

48. Luncani, com. Boşorod, jud. Hunedoara 240
Punct: Cetatea dacică de la Luncani – Piatra Roşie

49. Luncasprie, com. Dobrești, jud. Bihor 245
Punct: Peștera Izbucul Topliței de Vida

50. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea 248
Punct: Taraschina. Cercetările din interiorul structurii de locuire UND 1

51. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea 249
Punct: Taraschina. Cercetările din zona exterioară structurii de locuire

52. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea 249
Punct: Taraschina. Piesele de piatră și materii dure animale

53. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea 249
Punct: Taraschina. Date arheozoologice

54. Mereşti, Cheile Vârghişului, jud. Harghita 261
Punct: Abri 122/1200

55. Mintia, com. Vețel, jud. Hunedoara 264
Punct: [Micia]

56. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea 272
Punct: Trecere bac

57. Oarda, municipiul Alba Iulia, jud. Alba 274
Punct: Bulza

58. Ocnița, orașul Ocnele Mari, jud. Vâlcea *[Buridava]* 278
Punct: Dealul Cosota, Terasa VIII

59. Oltina, com. Oltina, jud. Constanţa 283
Punct: Capul Dealului

60. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța *[Durostorum]* 284
Punct: Ferma 4

61. Pojejena sârbească, com. Pojojena, jud. Caraș-Severin 285
Punct: castrul roman, vicus militar

62. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara 289
Punct: „La Vie”

63. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani 292
Punct: Holm/Telescu

64. Roşiori, com. Dulceşti, jud. Neamţ 300
Punct: Țarina Veche/La Humărie

65. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara *[Ulpia Traiana Sarmizegetusa]* 305
Punct: Clădirea X

66. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara *[Ulpia Traiana Sarmizegetusa]* 307
Punct: Sediul Guvernatorului Financiar al Daciei Apulensis (Praetorium Procuratoris)

67. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara *[Ulpia Traiana Sarmizegetusa]* 308
Punct: Necropola de est

68. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara *[Ulpia Traiana Sarmizegetusa]* 310
Punct: zone extramuros cercetate magnetometric. Cercetări geofizice

69. Săveni, com. Săveni, jud. Ialomița 316
Punct: La Movile

70. Sâncrai, oraş Aiud, jud. Alba 318
Punct: Darvas

71. Sânmihaiu Almașului, com. Sânmihaiu Almașului, jud. Sălaj 321
Punct: „Dealul Bogatului”

72. Sântana, jud. Arad 326
Punct: Cetatea Veche

https://biblioteca-digitala.ro

73. Siliștea, com. Români, jud. Neamţ 328
Punct: „Pe Cetățuie”
74. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea *[(L)Ibida]* 335
Punct: Sector Curtina X
75. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea *[(L)Ibida]* 337
Punct: Sector Curtina G – Turnul 8 – Curtina H
76. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea *[(L)Ibida]* 337
Punct: Sector T10
77. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea *[(L)Ibida]* 337
Punct: Sector I
78. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea *[(L)Ibida]* 339
Punct: Basilica extra muros
79. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea *[(L)Ibida]* 341
Punct: Conservare și restaurare primară
80. Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș 351
Punct: Grămurada de la Jupani
81. Șimleul Silvaniei, jud. Sălaj 354
Punct: Dealul Cetate
82. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui 357
Punct: Dealul Miclea/Paic
83. Tărtăria, com. Săliștea, jud. Alba 357
Punct: Situl hallstattian Tărtăria – Podu Tărtăriei vest
84. Târgoviște, jud. Dâmbovița 366
Punct: Curtea Domnească din Târgoviște, Sector C – incinta bisericii Sf. Vineri
85. Târgşoru Vechi, jud. Prahova 371
Punct: La Mănăstire 77
86. Tilişca, com. Tilişca, jud. Sibiu 372
Punct: Dealul Căţănaş
87. Topalu, jud. Constanța *[Capidava]* 373
Punct: Sectorul VII (intra muros)
88. Topalu, jud. Constanța *[Capidava]* 384
Punct: Sectorul de Est (intra muros) – sectoarele IV-V
89. Topalu, jud. Constanța *[Capidava]* 399
Punct: Sectorul X (extra muros) – necropola medio-bizantină”
90. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț 403
Punct: La NV de sat
91. Tulcea, jud. Tulcea *[Aegyssus]* 407
Punct: Parcul „Monumentul Independenței” („Colnicul Hora”) – Sector Aria C
92. Tulcea, jud. Tulcea *[Aegyssus]* 410
Punct: Extra muros, Str. Grădinarilor nr. 46
93. Tulcea, jud. Tulcea *[Aegyssus]* 410
Punct: Analiza arheofaunei
94. Turda, jud. Cluj *[Potaissa]* Castrul legiunii a V-a Macedonica 415
Punct: Dealul Cetăţii
95. Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș 420
Punct „Vărzărie”
96. Valea Doamnei, mun. Piatra Neamţ, jud. Neamţ 422
Punct: Piatra Neamţ - Poiana Cireşului
97. Vărădia, jud. Caraș-Severin 426
Punct: „Pustă”
98. Vităneşti, jud. Teleorman 427
Punct „Măgurice”

https://biblioteca-digitala.ro

99. Vlădeni-Popina Blagodeasca, jud. Ialomiţa 431
Punct: Popina
100. Voineşti, com. Lerești, jud. Argeș 435
Punct: Malul lui Cocoș – Măilătoaia

https://biblioteca-digitala.ro

1. Adamclisi, jud. Constanţa
[Tropaeum Traiani]
Punct: Sector C (cartier de S)

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 112 (aşezare fortificată), 113 (aşezare fortificată), 122 (cetate).
Încadrare cronologică: 321 (epocă romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epocă romano-bizantină).
Cod RAN: 60892.08
Autorizaţie nr. 66/ 17.05.2021.
Colectiv: dr. Gabriel Mircea Talmațchi (IAB/MINAC, responsabilul ştiinţific al şantierului și responsabil sector cartier de sud), dr. Cristina Talmațchi, dr. Constantin Șova, dr. Marius Lascu, drd. Cristian Cealera
Perioada desfășurării cercetării: 06.09. – 24.09.2021

Finanţarea săpăturilor arheologice a aparţinut în exclusivitate Muzeului de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa. Scopul îl reprezintă identificarea de noi date privind planimetria acestui cartier şi reliefarea unor noi detalii constructive şi arhitecturale ale clădirii de tip *domus*. O parte din activităţi au fost dedicate finalizări cercetării unor complexe descoperite în cursul campaniei din 2018 şi a înregistrării tuturor datelor de interes arheologic.

Pentru atingerea obiectivelor propuse au fost deschise două noi secțiuni S 27 și S 28, poziționate perpendicular vest-est pe axul central al clădirii amintite de tip *domus* descoperită în cursul a mai multe campanii în urmă. S 27 a avut dimensiunile de 20 x 3 metri, fiind poziționată spre nordul clădirii menționate. S 28 a fost trasată la sud de edificiu, având dimensiunile de 15 x 3 m.

S 27 ne-a relevat câteva noi detalii constructive ale edificiului de tip *domus*. Este posibil ca latura magistrală de nord a sa să fi fost descoperită, după ce anul trecut am avut doar câteva indicii provenind din profilul de nord a S 26 care ne-au sugerat acest lucru. Astfel aceasta fost surprinsă pe o lungime de aproximativ 10 m, cu o lățime de 0,90 m și cu o înălțime de 1,10 m, având o mică abatere de la perpendiculara pe *cardo*, pe direcția vest-est. Adâncimea secțiunii este în colțul de sud-vest de – 1,13 m, iar în cel de sud-est de 0,70, având în vedere identificarea în acel colț a unui paviment interior, corespunzător unei podele ale unei noi camere din colțul de nord-est al edificiului, păstrată majoritar în martorul situat între S 26 și S 27. Adâncimea maximă este surprinsă în partea centrală a secțiunii, fiind de 1,30 m. Trei dale cu dimensiuni variate de piatră au fost identificate din paviment, frumos fățuite și dispuse ordonat, orientate pe direcția est-vest, cu lungimea variabilă de 0,60-0,70 m. În această latură de nord a fost descoperită o intrare cu o lungime de 0,80 metri, plus o piatră fasonată (cu lungimea de 1,07 m și lățimea la capete de 0,40-0,60 m), deplasată spre est, împinsă din fața intrării, care reprezenta pragul antic de călcare spre un nivel de călcare aflat în afara edificiului. Nivelul de călcare (cu o grosime de 0,08 m) apare sub forma unui pământ de culoare galbenă, compact spre dur, care pe alocuri păstrează și câteva urme de mortar. În structura actuală a zidului din cea originală, care reprezintă posibila latură de nord, au mai fost surprinse arheologic 9 asize, compuse din pietre de dimensiuni mijlocii, întrerupte între rândul trei și patru de un rând aproape complet de cărămizi (în tehnica *opus mixtum*, specifică secolului al IV-lea p.Chr.). Se păstrează ca la restul zidurilor exterioare și interioare ale edificiului descoperite până în prezent folosirea ca liant de legătură a pământului. În capătul de vest al secțiunii a fost descoperit și un posibil canal de scurgere colector al apei din clădire, adosat laturii de nord. Apărut în ultima zi de cercetări arheologice nu ne-a permis încă surprinderea unor date mai clare, fiind de notat doar construirea sa ușor arcuită spre nord-vest și faptul că a fost demantelat spre capătul exterior. Bucățile de piatră care îl delimitează au dimensiunile de 0,16 x 0,61 m, 0,14 x 0,50 m, 0,16 x 0,45 m etc., iar lungimea acestuia păstrată este de aproximativ 2 m. Adâncimea pe profilul de sud al secțiunii unde a fost identificat respectivul canal este de – 1,00 m.

Pe latura de vest s-a realizat un sondaj arheologic (de 8 x 1,5 m) pentru a se elimina o cantitate apreciabilă de pământ depozitată și rămasă de la o serie de săpături practicate la la vest de edificiul tip *domus* în anii 1970 ai secolului XX (1969-1970), deși este foarte posibil ca tot aici să fi fost deversat pământ și de la altele desfășurate în anii 1980. Tot foarte foarte posibil, ca urmare a unor intervenții din perioada medievală, modernă și chiar contemporană, să se fi acționat în zonă pentru extragerea de piatră pentru vânzarea sa sau pentru realizarea de construcții de către locuitorii din sat. În anii trecuți a fost descoperită la baza unui zid antic o monedă de la începutul anilor 1960 de 3 lei, ceea ce ne-a întărit și mai mult bănuielile noastre informate, având în vedere unele situații întâlnite din anii 2000 până astăzi în cursul săpăturilor arheologice din sectorul cartierului sudic. Stratul consistent de pământ depus a avut o lungime de aproximativ 15 m lungime, 4-5 m lățime și o adâncime variabilă de 0,40-1,20 m. Depunerea sa aici se datorează probabil dorinței de a umple o serie de cavități create de intervențiile amintite. Eliminarea pământului a fost finalizată cu prilejul acestei campanii, primele eforturi în acest sens începând, etapizat, în urma cu mai mult de un deceniu, pe măsură ce săpătura s-a extins cu secțiuni perpendiculare dispuse pe lungimea acestui amplu nivel de depunere. Deși golit de materiale ceramice și litice, el a deținut numeroase monede datate în special în secolele IV-V p.Chr. și o serie de obiecte catalogate în bibliografia ultimului deceniu ca *small finds*, datate în epocă romană și romană târzie. Deși parțial fragmentare, atât monedele, cât și piesele amintite contribuie la repertorirea tuturor vestigiilor specifice lumii antice de la Tropaeum Traiani, cu privire specială asupra celor din cartierul de sud al orașului.

Săpătura arheologică din acest sondaj, orientat nord-sud, a permis descoperirea unei porțiuni din latura de est a altei clădirii dispusă relativ paralel cu cea de vest a celei de tip *domus* (pe o lungime de 8 m). S-au mai păstrat 4 asize originale formate din blocuri de piatră medii și mari de formă dreptunghiulară, împănate pentru realizarea unei soliditățiși necesare, aleatoriu, cu fragmente de cărămizi. Ultima asiză de sus are blocuri relativ mari în componență. Acest zid este deviat ușor pe direcția sud-vest, astfel că diferența între acesta și latura vestică amintită este importantă, creând un loc de trecere sub forma unei stradele surprinsă spre sud cu o lățime de 1,60

https://biblioteca-digitala.ro

m și o lățime spre nord de 0,90 m. Această latură de est al altui edificiu se închide cu un alt zid care este orientat vest-est, surprins pe o lungime de 2,45 m, deja reperat într-o campanie anterioară de pe la mijlocul deceniului trecut. Stradela menționată prezintă la bază un nivel dur de călcare, gros de 0,06 m, sub forma unui pământ de culoare galbenă bătătorit și câteva resturi de la un fost dalaj montat deasupra, foarte afectat, ce pare păstrat pe alocuri *in situ*. Zona cu fostul dalaj păstrat aleatoriu are o lungime de 1,20 m și o lățime de 0,30-0,40 m lățime, pe direcția sud-nord. Aceeași îngustare a spațiului de trecere dintre clădiri, doar către un capăt, am mai întâlnit-o și în S 10, pe direcția est-vest, între latura de sud a edificiului de tip *domus* și cea de nord a următorului edificiu descoperit către incinta de sud-vest a cetății Tropaeum Traiani, de care ne vom ocupa în anii ce urmează, fiind unul din obiectivele centrale avute în vedere.

După cum am amintit deja, s-a continuat cercetarea și la sud de edificiul de tip *domus*, prin deschiderea unui nou perimetru de lucru, S 28, alături de vechea secțiune S 10. S 10, orientată est-vest, a prezentat în campaniile anterioare, în capătul de răsărit, o zonă cu gunoi menajer, printre care și fragmente ceramice medieval-timpurii, de mici dimensiuni, și artefacte din bronz. Deoarece materialele medieval-timpurii sunt sporadice în interiorul fortificației, s-a revenit asupra zonei pentru a se verifica dacă ea conservă și alte elemente specifice perioadei. În partea de est a secțiunii, sub zona cu groapă, a fost observată o podea din lut galben, cu grosimea de 4 – 4,2 cm, care se păstra sub forma unor lentile de dimensiuni diferite, patru găuri de pari și amprenta unei vetre. Pe podea au fost descoperite patru monede, follesi bătuți în timpul lui Vasile al II-lea, după anul 1020 p.Chr. Două exemplare au fost găsite întâmplător în colțul de sud-est al S 10, celelalte două au apărut în timpul cercetării arheologice, la -1.30/1,35 m, la 4,20 m, respectiv 4,50 m de limita de est, lângă latura de sud a edificiului de tip *domus*. Cumularea acestor elemente și dispunerea lor ne determină să presupunem că aici a existat un complex de locuit, a cărui suprafață a fost adaptată terenului și a cărui structură includea părți de la construcțiile deja existente. Definitivarea situației reprezintă un obiectiv al viitoarei campanii. S 28 se află la 1,5 m S de S 10 și este orientată est-vest. De pe suprafața ei au fost colectate materiale ceramice aparținând perioadei romane târzii, două monede, o bilă de praștie și material osteologic. Adâncimea maximă până la care a fost excavată este -0,30 m.

În general, în suprafețele cercetate în cursul campaniei din anul 2021 au fost descoperite numeroase obiecte arheologice fragmentare și întregi. Sunt piese de vestimentație civile și militare, câteva zeci de monede izolate de bronz (din secolele IV-VI p.Chr., X-XI p.Chr., otomane și chiar moderne. De asemenea, a fost descoperit un bogat material ceramic, sub formă fragmentară de amfore, ulcioare, opaițe, castroane, farfurii etc. Nu în ultimul rând reținem și un lot bogat de fragmente de sticlă, cele mai multe provenind de la picioare de pahare din epocă romano-bizantină.

2. Adamclisi, jud. Constanţa
[Tropaeum Traiani]
Punct: Străzile ABV IV, AV 2' şi AV 3

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 112 (aşezare fortificată), 113 (aşezare fortificată), 122 (cetate).
Încadrare cronologică: 321 (epocă romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epocă romano-bizantină).
Autorizaţie nr. 66/ 17.05.2021.
Cod RAN: 60892.08.
Colectiv: Mihai Severus Ionescu (Baza 90 Aeriană, Otopeni) - responsabil sector; Filica Drăghici (B.C.U. „Carol I" București)
Perioada desfășurării cercetării: iulie 2021.

Săpăturile arheologice din sectorul A (cu străzile ABV IV, AV 2' și AV 3) au continuat și în 2021 (fig. 1). Proiectul vizat inițial urmărea dezvelirea integrală a edificiului A 8, situat pe latura nordică a străzii ABV IV, pentru completarea flancului nordic al străzii cu încă o construcție dezvelită complet. Lipsa finanțării adecvate a restrâns aria săpăturii la porțiunea nordică a străzii AV 3 (fig. 2). Această axă de circulație nord-sud permitea în antichitatea târzie fluidizarea traficului uman și comercial în sectorul A, spre nord, unde făcea joncțiunea cu strada ABV II, respectiv spre sud, unde se unea cu strada ABV IV (vezi F. Scurtu, Al. Barnea, *Geofizica în arheologie, aplicații în România*, fig. xiii.11). Intrarea spre această nouă tramă stradală, cu lățimea de 4 m, a fost prefigurată de excavațiile efectuate în anii anteriori. Pavajul străzii, compus din lespezi mari de calcar (1,20 x 0,30 m), stă pe un nivel de substrucție brun, tasat cu piatră. Două edificii, A 11 și A 9, cel din urmă cercetat complet, încadrează drumul la vest, respectiv est. În imediata vecinătate a celui de-al doilea edificiu au fost dezvelite trei socluri cu dimensiunile de 0,60 x 0,60 m, precum și bazele de coloane aferente. Plintele acestora măsoară 0,50 x 0,50 m, tamburele cilindrice de bază 0,48 x 0,48 m, iar tamburele cilindrice superioare 0,44 x 0, 44 m, cele din urmă fiind integrate (refolosite) în structura pavajului străzii de secol VI p.Chr. (fig. 3). O situație similară întâlnim pe *via principalis*, în secțiunea longitudinală efectuată în anii 70', între intersecția cu *cardo* și axa BCV 3 (vezi I. Barnea *et alii*, *Tropaeum Traiani I., Cetatea*, București, 1979, fig. 98 și 99). Aceste elemente sugerează și aici existența unui portic, într-o altă fază de funcționare a străzii, dezafectat de ridicarea în apropiere a edificiului A 9.

Degajarea martorului estic al secțiunii S 14, precum și detaliile oferite de studiul profilului nordic al acestei secțiuni (trasată transversal, vest-est), corelate cu elemente identificate în cursul cercetării, permit formarea unei imagini de ansamblu a străzii în cea de-a doua parte a ultimului secol de locuire. Se conturează existența unei curți, A 9δ, amplasată în NV-ul edificiului, mărginită la vest și sud de zidurile încăperilor A 9β şi A 9γ. Strada AV 3 are o primă fază când porticul funcționa, ca parte a unei axe de circulație mai largi. Odată cu construirea edificiului A 9 utilitatea acestuia dispare, fiind preluat de pavajul străzii de secol IV-V p.Chr. Pe nivelul ei a fost identificată o monedă, datând din timpul

https://biblioteca-digitala.ro

împăratului Iustinian. Ulterior, probabil în secolul VI p.Chr., o porțiune de pavaj este scoasă, pe întreaga porțiune de la est de încăperea A 9δ. Zidul vestic al acesteia este demantelat, la nivelul substrucției, aici rămânând o curte anexată celor trei camere încă funcționale. Pe întreaga suprafață a spațiului nou format, observăm un strat galben tasat, o podea, ce suprapune zidul abandonat al fostei încăperi existente aici (fig. 4). În estul amenajării au fost recuperate în trecut 39 de fragmente de sticlă întregibile, probabil resturile unei ferestre (fig. 5). În sfârșit, în partea nordică a fost instalată o construcție aproximativ circulară, cu diametrul interior de 1,90 m, având un zid compus din pietre de formă regulată, legate cu pământ, cu lățimea de 0,35 m. Interiorul era compus dintr-o podea rudimentară, din fragmente de cărămidă, pietricele și fragmente ceramice (fig. 6). O construcție similară a fost cercetată în sectorul A, în edificiul A 3 (în încăperea A 3δ), aici funcționând „un fel de curte interioară (atrium)". (I. Barnea *et alii*,*Tropaeum Traiani I. Cetatea*, București, 1979, p. 83 și fig. 69/1).

Fig. 1. Sector A, Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3, fotografie aeriană 2020

https://biblioteca-digitala.ro

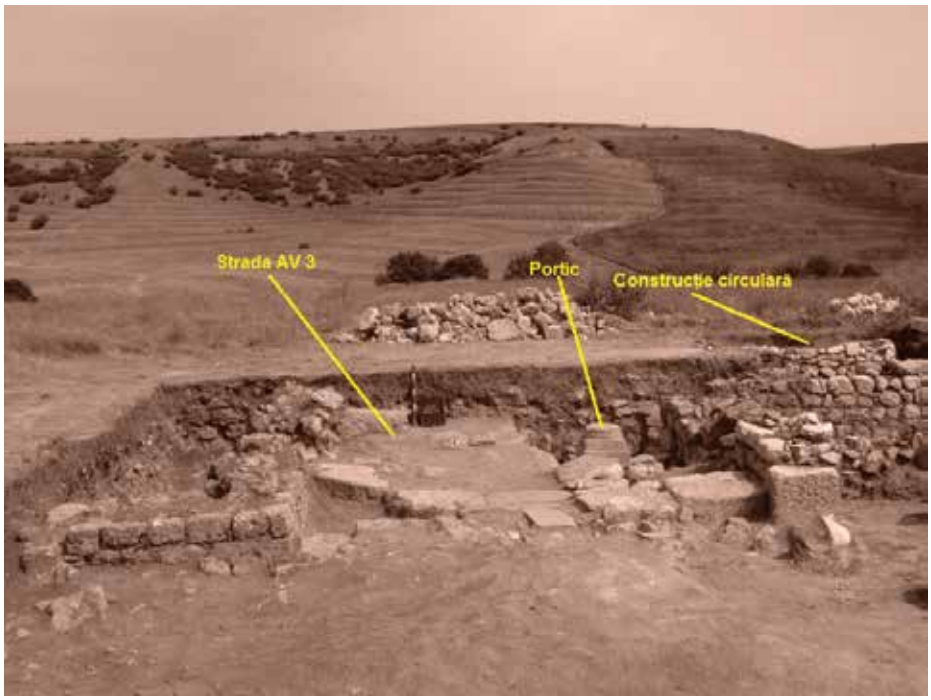

Fig. 2. Strada AV 3, plan general.

Fig. 3. Postamente pentru bazele de coloană (portic).

Fig. 4. Podea din pamânt galben tasat, ce suprapune porțiunea demantelată din zidul fostei încăperi A 9δ și întreaga suprafață a curții.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5. Fragmente de sticlă întregibile ce au aparținut, probabil, unei ferestre

Fig. 6. Construcție circulară cu scop discutabil (probabil magazie de provizii).

https://biblioteca-digitala.ro

3. Alba Iulia, jud. Alba
Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]
Punct: Str. Munteniei nr. 15-17

Cod RAN: 1026.12; **Cod LMI:** AB-I-m-00001.02
Tip de sit: așezare urbană
Cod epocă: 153 – epoca bronzului târziu; 163 – Hallstatt timpuriu; 321 – epoca romană timpurie; 43 – epoca medievală 5 – epoca modernă
Autorizație nr. 104/17.05/2021.
Colectiv: Viorica Rusu-Bolindeţ (MNIT), responsabil științific, Matei Drâmbărean (DJPCN Alba), Dan George Anghel, Radu Ion Ota, George Valentin Bounegru, Ilie Alexandru Lascu, Constantin Ioan Inel (MNUAI), prof. univ. dr. Mihai Gligor (Universitatea "1 Decembrie 1918" Alba Iulia) - membri în colectiv; Călin Șuteu (SC Gigapixel SRL), drd. Florin-Ovidiu Botiș (UBB, MA Claudiu-Mihai Hancheș, MA Radu-Florin Turuș, MA Raul Mihai Ungur (masteranzi ai Universității „1 Decembrie 1918" Alba Iulia), Vlad Ciur (student, Facultatea de Istorie, UB).
Total finanțare: 25000 lei.
Perioada desfășurării campaniei: 17.09 – 6.10.2021

Obiectivele cercetării: În campania anului 2021, săpăturile arheologice s-au concentrat în cele două secțiuni aflate în curs de cercetare pe latura sudică a complexului – SXIX/14 și SXX/16 – în vederea dezvelirii elementelor constructive ale Clădirii romane II (Pl. I-II; vezi mai jos și Fig. 04-05, 07 din raportul privind cercetările interdisciplinare). Datorită fondurilor reduse primite de la MC, în anul 2021 obiectivul principal l-a constituit continuarea cercetării în interiorul celor două camere ale Clădirii romane II – W1 și W2 – pentru a ne edifica asupra modului de organizare internă a acestora. Totodată, au fost continuate cercetările interdisciplinare pe laturile de sud şi de est ale sitului (fotogrammetrie, ERT, DEM, 3D modelling), precum și scanarea 3D a obiectelor descoperite în *praetorium consularis*, în vederea pregătirii monografiei arheologice, a valorificării istorico-arheologice și a popularizării sitului.

Rezultate:

Compartimentarea dintre cele două camere ale Clădirii romane II (W1 și W2) s-a conturat mai clar în acestă campanie. Pe lângă zidul Z26 descoperit anterior, care marchează diviziunea dintre cele două încăperi în colțul SV, în prelungirea acestuia, la 0,90 m spre NE a fost dezvelit un alt zid (Z26') de 2,00 m lungime, cu lățimea cuprinsă între 0,53-0,57 m, construit în tehnica *opus mixtum* (piatră și cărămidă prinse cu mortar). El constituie latura internă ce delimitează cele două camere menționate (Pl. III, IV/1). Totodată, el delimitează și zona până unde a fost construită o instalație de încălzire în formă de canal, care vine dinspre V (din secțiunea SXVIII/07, unde există și un *praefurnium*), trece prin colțul SV al camerei W2 (fapt vizibil în suprafață prin prezența unor fragmente de *tegulae mammatae* și a unor urme consistente de arsură) și ajunge în camera W1 (Pl. V-VII).

În interiorul acesteia, în spațiul de 0,90 m dintre zidul compartimental Z26 și zidul Z26' (Cx 112), au fost descoperite deocamdată șapte pilae rotunde de hypocaust căzute, alte două fiind descoperite de-a lungul laturii E a zidului Z26', împreună cu *tegulae mammatae* fragmentare (Pl. IV/1-2).

În interiorul camerei W2 s-au dezvelit noi asize din piatră ale zidului perimetral Z21, precum și din cărămidă ale zidului compartimental Z25 (Pl. VI). De asemenea, de-a lungul zidului Z21 a apărut același strat de arsură (Cx 100), care indică existența unui hypocaust; acest lucru este plauzibil deoarece în secțiunea SXVIII/07, într-una dintre încăperile Clădirii romane I, a fost descoperit un *praefurnium*, care furniza aerul cald pentru o instalație de încălzire care a apărut lângă profilul E al acestei secțiuni și continua spre E, sub martorul dintre SXVIII/07 și SXIX/14, deci este posibil ca acesta să fi asigurat și încălzirea Clădirii romane II[1]. Totodată, interiorul camerei W2 a fost afectat de o groapă de intervenție antică (Cx 106), ce a demantelat o parte din zidurile Z21 și Z25; această groapă a fost surprinsă pe toată lungimea secțiunii SXIX/14 (din profilul N spre profilul S) și a devenit mai vizibilă după scoaterea martorului dintre secțiuni (Pl. VI-VII).

Alte două instalații de încălzire sub formă de canal par să se contureze către N, de-a lungul laturii interne care separă cele două camere. Prima dintre ele (Cx 113) apare sub forma unui perete de lemn orientat NV-SE, cu laturile delimitate de un strat de tencuială gros de 5-6 cm, cu lungimea de 1,20 m și lățime 0,60 m (Pl. VIII; IX/1). Cealaltă amenajare (Cx 114), situată la 0,50 m spre NE de precedenta, se conturează tot ca un perete de lemn, cu o singură latură mai bine conturată cu prin același strat gros de tencuială în care apar *tegulae mammatae* fragmentare poziționate *in situ*, orientată spre N (Pl. VIII ; IX/2). Deocamdată nu sunt alte elemente care să ne ajute la identificarea mai precisă a celor două amenajări descrise mai sus (C113 și Cx 114).

Materialele arheologice descoperite au fost majoritatea de epocă romană, fiind reprezentat prin toate categoriile de artefacte: material ceramic, piese din sticlă și metal, material osteologic, fragmente de placaj din marmură pentru decorarea pereților, fragmente de tencuială pictată etc. Materialul ceramic a fost, ca de obicei, cel mai numeros. Categoriile ceramice reprezentate (ceramică de masă, de bucătărie, de transport și stocat) și tipurile ceramice variate au confirmat descoperirile din campaniile anterioare[2]. Între ele se remarcă imitațiile locale de terra sigillata – bolurile de tip Drag. 40 spre exemplu (Pl. X), precum și de un fragment de vas antropomorf, cu reprezentarea unei părți a feței unui copil de foarte bună calitate artistică, cu atenție acordată detaliilor (vezi mai jos Fig. 08 din raportul privind cercetările interdisciplinare). Ceramica de uz comun este reprezentată de fragmente de amfore aparținând tipului Kapitän II, de origine egeeană (Pl. XI) și de un fragment de *mortarium* care are pe buză o ștampilă de meșter în formă de planta stilizată (Pl. XII).

Materialul constructiv ștampilat descoperit (țigle, olane, cărămizi, *pylae* de *hypocaust*), reprezentat de 25 exemplare ștampilate și cu diferite amprente umane sau de

[1] Rusu-Bolindeț et alii 2010, 30.
[2] Vezi Rusu-Bolindeț et alii 2021, 24, pl. VIII-IX.

https://biblioteca-digitala.ro

animale, păsări au fost inventariate și introduse în baza de date. Ștampilele identificate – sunt cele cunoscute, care sunt fie ale legiunii a XIII-a Gemina fără antroponim – leg(io) XIII G(emina)[3] (Pl. XIV/1), fie cu antroponime, purtând numele unor *immunes*, care se găseau în fruntea cărămidăriilor legiunii XIII Gemina în calitate de *magistri figlinarum* precum *Aurelius Caius*[4] (Pl. XIV/3), *Aurelius Menander*[5](Pl. XIV/2), *Iulius Iulianus*[6] (Pl. XIV/4) ori *Lucretius Aqvila*[7] (Pl. XIV/5). A mai fost descoperit un fragment de antefix cu reprezentarea Medusei Gorgona (Pl. XIII) – al doilea găsit în ultimele două campanii – care confirmă caracterul monumental al clădirii cercetate[8]. Alte patru antefixe similare și într-o stare mai bună de conservare au fost descoperite atât în cercetările făcute de A. Cserni în săpăturile efectuate la Palatul guvernatorului[9], cât și în săpăturile arheologice mai recente făcute în castrul legiunii a XIII-a Gemina[10]. Acest tip particular de reprezentare a Medusei Gorgona, de foarte bună calitate, întâlnit numai la Apulum, indică existența unui atelier local[11].

În campaniile viitoare, cercetările arheologice se vor concentra pe dezvelirea Clădirii romane II, a fazelor anterioare de locuire romană din secțiunile SXIX/14 și SXX/16. De asemenea, vom continua derularea cercetărilor interdisciplinare, precum și prelucrarea și valorificarea științifică a rezultatelor săpăturilor efectuate. Pe lângă publicarea unei monografii arheolgice, obiectivul major al demersurilor noastre îl constituie conservarea și punerea în valoare a vestigiilor dezvelite din Palatul guvernatorului, ca monument unic în peisajul urban al Apulum-ului și al provinciei Dacia.

Bibliografie:

Băluță, Berciu 1981 - Cl. Băluță, D. Berciu, *Antefixele romane de la Apulum*, Apulum, 19, 1981, 83-95.

Ene 2018 S. Ene, *Considerații asupra antefixelor din provincia Dacia*. In: S. Forțiu (ed.). ArheoVest VII1, In honorem Sabin Adrian Luca. Interdisciplinaritate în arheologie, Timișoara, 23 noiembrie 2019, Szeged 2019, 389-407.

Moga 2002 V. Moga, *Antefixe descoperite în castrul de la Apulum,* Apulum, 39, 2002, 253-258.

Moga 2004 V. Moga, *Les antéfixes découvertes dans le camp d'Apulum*. In: M. Crînguș, S. Regep-Vlascici, A. Ștefănescu (eds.), Studia Historica et Archaeologica In Honorem Magistrae Doina Benea (BHAUT VI), Timișoara 2004, 275-278.

Rusu-Bolindeț et alii 2010 - V. Rusu-Bolindeț, R. Varga, M. Drîmbărean, C. I. Inel, T. Muntean, *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*. In: CCA. Campania 2009, București-Sibiu, 2010, 13-16.

Rusu-Bolindeț et alii 2021 - V. Rusu-Bolindeț, C. I. Inel, R. I. Ota, G. V. Bounegru, I. Al. Lascu, D. G. Anghel, M. Drâmbărean, C. Șuteu, F.-O. Botiș, I.-Al. Iliescu, A. M. Constantin, Cl-M. Hancheș, R.-F. Turuș, *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*. In: CCA. Campania 2021, București-Sibiu, 2021, 13-16.

Abstract

The main objective of the 2021 archaeological campaign was to continue the research inside the Roman Building II (CR II) – a large-sized building, whose south-western wall was identified in 2008 in a trench (S XVIII/07) parallel to the surface currently under investigation and located to the West of it (Pl. I-II; see also bellow Fig. 04-05, 07 from the interdisciplinary researches' report). So far, inside this building we have identified two rooms (called W1 and W2) (Pl. III-V) with elements from *hypocaustum* heating systems. The pillars belonging to one of these installations, of cylindric shape, were discovered *in situ* inside the W1 room (III), being shaped as a channel. Its *praefurnium* has been identified in the S XVIII/07 trench (to the West of Z21, the south-western perimetral wall of CR II), while the channel which heated the rooms W1 and W2 – at least their southern half – is visible so far only through the burning traces and the *tegulae mammatae* fragments discovered within W2 room (Pl. VI-VII). Moreover, there were identified possible elements belonging to another heating system, located inside the W2 room, in its north-eastern part (Pl. VIII; IX/1-2).

The archaeological materials unearthed belong to the Modern and Roman periods. The 18th-19th centuries layer is represented by different ceramic fragments (vessels, building materials, pipes), glass vessels, zooarchaeological remains, etc. The Roman period artefacts were varied and numerous: we mention a fragmentary anthropomorphic ceramic vessel depicting a child head (see Fig.08 from the interdisciplinary researches' report), fragmentary *mortarium*, which has a stylized plant-shaped stamp on its rim (Pl. XI), a fragmentary antefix with the representation of Medusa Gorgona (Pl. XIII), alongside other ceramic categories (fine table ware, kitchen ware, drinking vessels, storage vessels, etc.) (Pl. X) and various stamped building materials (stamps of the *legio XIII Gemina*, simple or with anthroponyms (Pl. XIV/1-5).

During the future archaeological research, we will focus on the complete unveiling of the Roman Building II, on the investigation of the previous habitation phases, on continuing the interdisciplinary research, as well as on the processing and valorizing of the archaeological results.

[3] IDR III/6, 17.

[4] IDR III/6, 140a.

[5] IDR III/6, 167.

[6] IDR III/6, 207.

[7] IDR III/6, 227a.

[8] Rusu-Bolindeț et alii 2019,

[9] Băluță, Berciu 1981, 94, catalog nr. 25-27, pl. II/6 cu bibliografia aferentă legată de contextul descoperirii (încadrate însă de autori la categoria Măști grotești. Persona tragica, varianta a). Piesa în discuție se află în expoziția permanentă a Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia.

[10] Moga 2002, 256, fig. 5; Moga 2004, 276, nr. 3, fig. 4.

[11] Vezi Ene 2019, 398-399, fig. 20 – antefixe cu reprezentări de divinități tipul I.7, Medusa Apulensis, subtipul 3, cu bibliografia aferentă.

https://biblioteca-digitala.ro

Illustration list:

Pl. I. Trenches SXIX/14 and SXX/16 at the end of the 2021 campaign (general view from North).

Pl. II. Trenches SXIX/14 and SXX/16: General view with the constructive structures of the Roman Building II and with the Eastern profile of the trench SXX/16 (photo from North-West).

Pl. III. Roman Building II, room W1: details of the enclosure walls Z24-Z25, of the partition walls Z26 and Z26' and with the heating installation discovered *in situ* (photo from North-West).

Pl. IV. Roman Building II, room W1: 1-2. details of the hypocaust *pilae in situ* (photos from East and North-West).

Pl. V. Roman Building II, room W2: general view from North-West.

Pl. VI. Roman Building II, room W2: general view from South-East.

Pl. VII. Roman Building II, room W2: details of the enclosure walls Z21, Z25 and the internal structure of the room (photo from North-East).

Pl. VIII. Roman Building II, room W2: overview with close-up details of wooden walls delimited by plaster and *tegulae mammatae*, which configure the existence of two other hypocaust channels (?) (view from North).

Pl. IX. Roman Building II, room W2: 1-2. details of the contexts Cx 113 and Cx 114 (photos from North and North-East).

Pl. X. Roman period artefacts. Fine ware, terra sigillata imitations: Drag. 40 bowl (3D scan by Călin Șuteu).

Pl. XI. Roman period artefacts: fragmentary *mortarium*, which has a stylized plant-shaped stamp on its rim (3D scan by Călin Șuteu).

Pl. XII. Roman period artefacts: Kapitän II fragmentary amphora neck (3D scan by Călin Șuteu).

Pl. XIII. Roman period artefacts: fragmentary antefix with representation of Medusa Gorgona (3D scan by Călin Șuteu).

Pl. XIV. Roman period artefacts: 1-5. stamped building material.

Pl. I. Secțiunile SXIX/14 și SXX/16 la finalul campaniei 2021 (imagine de ansamblu dinspre N).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. II. Secțiunile SXIX/14 și SXX/16: imagine de ansamblu cu elementele constructive ale Clădirii romane II și cu profilul E al secțiunii SXX/16 (vedere dinspre N-V).

Pl. III. Clădirea romană II, camera W1: detalii cu zidurile perimetrale Z24-Z25, cu zidurile compartimentale Z26 și Z26' și cu instalația de hypocaust in situ (imagine dinspre N-V).

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl. IV. Clădirea romană II, camera W1: 1-2. detalii ale pilae-lor de hypocaust dezvelite in situ (imagini dinspre E și NV).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. V. Clădirea romană II, camera W2: imagine de ansamblu dinspre N-V.

Pl. VI. Clădirea romană II, camera W2: imagine de ansamblu dinspre S-E.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. VII. Clădirea romană II, camera W2: detalii ale zidului Z21 (perimetral), a zidului Z25 (compartimental) și a interiorului încăperii (imagine dinspre N-E).

Pl. VIII. Clădirea romană II, camera W2: imagine de ansamblu cu detalii în prim plan ale unor pereți de lemn delimitați de tencuială și de tegulae mammatae, care configurează existența altor două canale de hypocaust (?) (vedere dinspre N).

https://biblioteca-digitala.ro

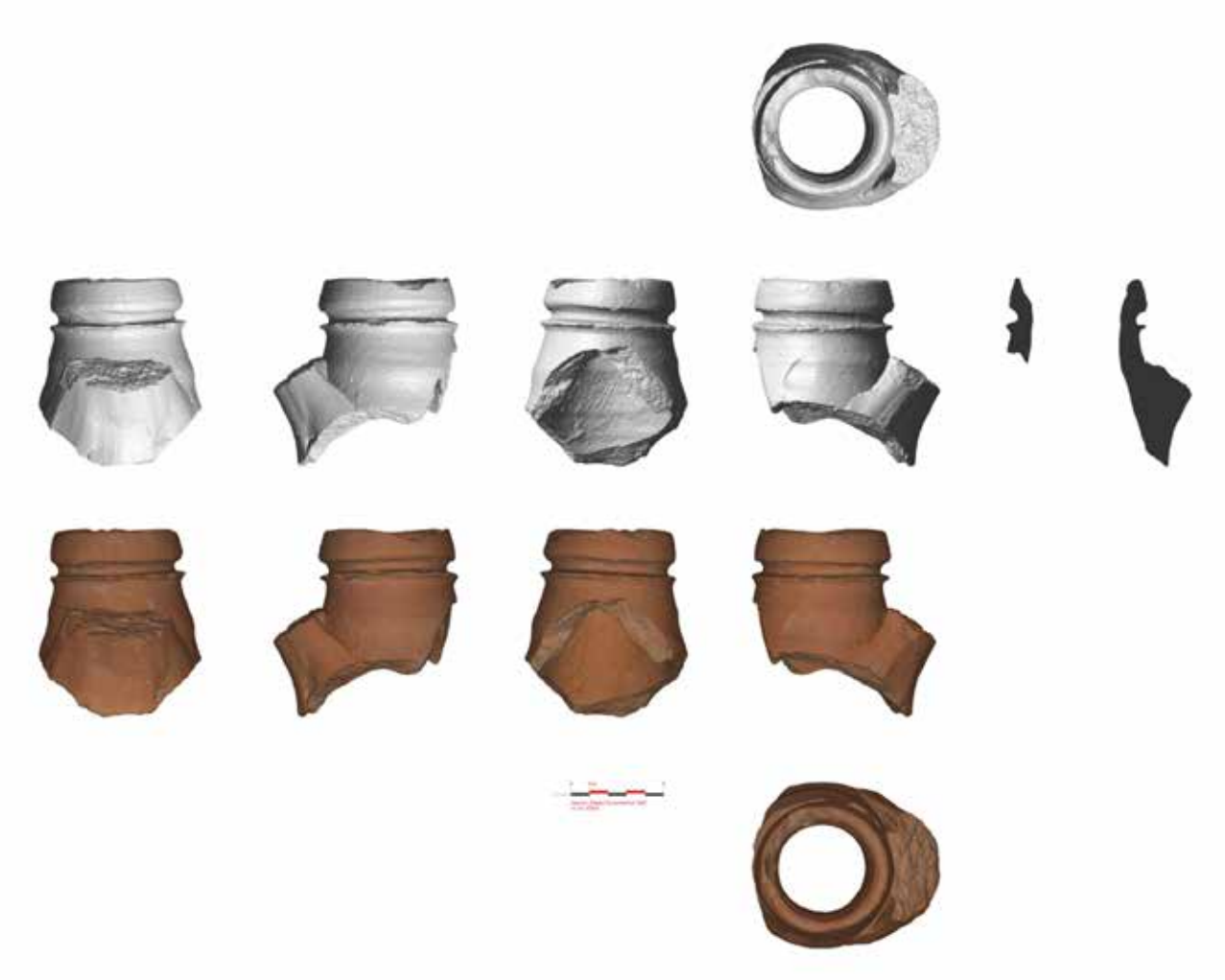

Pl. IX. Clădirea romană II, camera W2: 1-2. detalii ale contextelor Cx 113 și Cx 114 (imagini dinspre N și N-E).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. X. Artefacte de epocă romană. Ceramică fină, imitații de terra sigillata: bol Drag. 32/40 (scanare 3D Călin Șuteu).

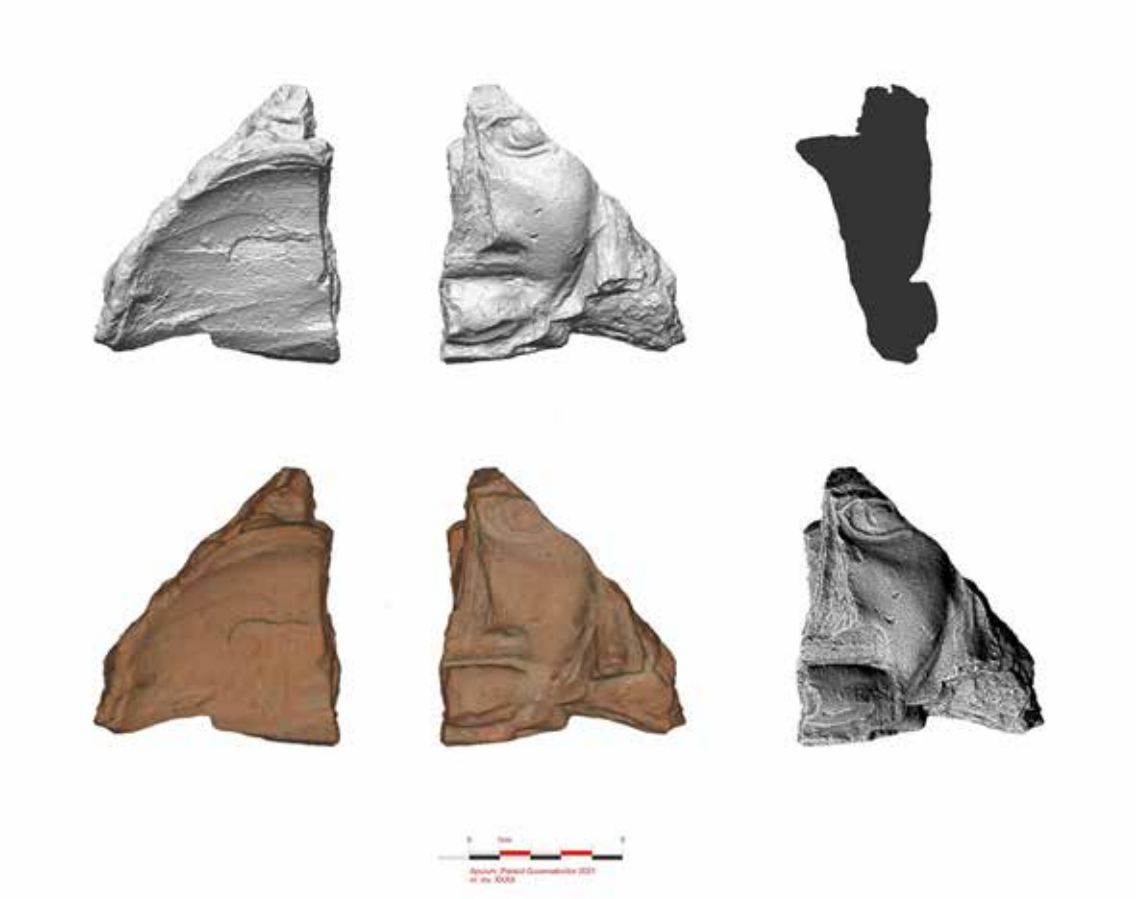

Pl. XI. Mortarium fragmentar, care are pe buză o ștampilă în formă de plantă stilizată (scanare 3D Călin Șuteu).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. XII. Artefacte de epocă romană: gât de amforă fragmentară de tip Kapitän II (scanare 3D Călin Șuteu).

Pl. XIII. Artefacte de epocă romană: fragment de antefix cu reprezentarea Medusei Gorgona (scanare 3D Călin Șuteu).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. XIV. Artefacte de epocă romană: 1-5. material tegular ștampilat.

https://biblioteca-digitala.ro

4. Alba Iulia, jud. Alba
Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]
Punct: Str. Munteniei nr. 15-17

Cod RAN: 1026.12; **Cod LMI:** AB-I-m_00001.02

Documentarea fotogrammetrică georeferențiată a săpăturilor arheologice sistematice de la Palatul Guvernatorului Daciei romane de la Apulum, campania 2021

Călin Șuteu, SC GigaPixel SRL

Domeniul fotografiei computaționale, eminamente digitală precum și cel al procesării computerizate conlucrează în prezent în crearea unor soluții de redare tridimensională cât mai complexă a suprafețelor și texturilor obiectelor de patrimoniu, dar și a monumentelor și siturilor arheologice, aducând un important aport documentării de specialitate. Fotogrammetria este adeseori definită ca o ramură a topografiei care se ocupă cu studierea principiilor, metodelor și procedeelor de determinare a formei și a dimensiunilor obiectelor pe baza fotogrammelor / fotografiilor. Documentația fotogrammetrică pe situl de la Apulum - Palatul Guvernatorului consular al Daciei romane (campania 2021) (Fig. 1) a fost realizată de la mică altitudine (CRP, de proximitate), fiind suprapusă prin intermediul coordonatelor pe rezultatele din campaniile anterioare.

Pentru documentare fotogrammetrică aeriană a fost utilizat un sistem UAV DJI Mavic PRO, programat prin software pentru o acoperire fotogrammetrică optimă, camera fotografică având o focală echivalentă de 28 mm, cu o rezoluție de 12 Mp. La sol au fost dispuse 12 ținte fotogrammetrice ale căror coordonate au fost culese în sistem Stereo70, cu ajutorul unității GPS RTK de precizie centimetrică Leica GG04. Datele au fost procesate cu ajutorul soluției software Agisoft Metashape v. 1.6.2. Etapele de procesare sunt: extragerea norului de puncte (81 milioane de puncte), crearea suprafeței mesh solide și aplicarea texturii aferente. Odată georeferențiat setul de date în coordonate Stereo70, au putut fi extrase principalele produse fotogrammetrice, orthofotomozaicul, modelul digital al elevației, redarea lor complexă și analiza spațială fiind realizată cu ajutorul aplicației Global Mapper v.22.

Documentarea fotogrammetrică de proximitate (CRP) s-a realizat cu ajutorul unei camere DSLR de mare rezoluție, Nikon D810 (36.2 Mp), echipată cu un obiectiv fix cu focala de 28 mm, pe trepied. Georeferențierea s-a realizat folosind câte 12 ținte fotogrammetrice codificate (12 bits) pentru unitatea de cercetare rezultată din demontarea martorului dintre secțiunile SXIX/14 și SXX/16, ale căror coordonate au fost culese cu același sistem GPS RTK Leica GG04. Pentru suprafața reunită a celor două secțiuni menționate (Fig. 2) au fost necesare 464 de perspective individuale, ce au permis extragerea unui nor dens de 81.04 milioane de puncte (81.047.998), cu o acoperire la sol (GSD) extraordinară de 0.412 mm / pixel. Modelul 3D rezultat din documentarea de proximitate a fost realizat folosind doar punctele cu un grad de confidență ridicat, norul dens de puncte fiind folosit la crearea unui mesh de mare rezoluție, pe care a fost apoi aplicată textura [Fig. 03]. Rezoluția modelului digital al elevației (DEM) este și ea extraordinară, de 1.65 mm / pixel! Produsele extrase au asociate erori totale de maxim 1.9 cm, în limitele sistemului GPS RTK folosit.

Produsele cele mai utile analizei arheologice sunt ortofotomozaicurile georeferențiate, realizate atât pentru grund (Fig. 4), cât și pentru cele patru profile verticale. Împreună cu datele furnizate de modelul digital al elevației (Fig. 5), aceste produse vor sta la baza tranziției spre o documentare digitală (în coordonate naționale) a structurilor identificate, cu o precizie mult mai mare și cu o economie de timp considerabilă (Fig. 6).

Pentru o redare mult mai detaliată a structurilor arheologice prezente, a fost realizată o analiză vizuală a indicilor cromatici revelatori prin intermediul algoritmului Dstretch, permițând o mult mai clară reliefare a contextelor prezente (Fig. 7).

O altă activitate interdisciplinară realizată în campania 2021 a fost scanarea 3D unui set de 10 de artefacte descoperite în acest sit. Digitizarea artefactelor descoperite în situl de la Apulum – Palatul Guvernatorului și aflate în colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia s-a realizat prin metoda luminii structurate, folosind scanner-ul Artec SpaceSpider. Precizia acestui sistem este remarcabilă, de 0.1 mm, acest dispozitiv fiind încadrat în categoria sistemelor metrologice industriale. În vederea publicării, au fost realizate planșe tehnice, ortografice, ce înlocuiesc partea desenată cu o redare de tip mesh solid, cu îmbunătățiri de redare specifice (iluminare controlată și redare de tip Lambertian Radiance Scaling) (Fig. 8). Colecția poate fi accesată pe pagina muzeului, prin intermediul platformei Sketchfab, https://sketchfab.com/MNUAI/collections/palatul-guvernatorului-apulum.

Abstract

The 2021 archaeological campaign benefited again from a detailed 3D photogrammetric documentation, using an UAV (for context) and close range methods (for details). The products generated were georeferenced and consisted mainly in highly detailed orthophotomosaics for the site and excavation unit (grundriss and profiles), as well as digital elevation models, all in very high resolution, well under 1 cm / pixel. A series of 10 artifacts were also digitized in 3D using a structured light metrological grade industrial scanner (0.1 mm resolution), the resulting 3D models being published on the MNUAI virtual museum site. All the objects digitized were illustrated using the 3D products, like the high resolution mesh and advanced sectioning / profiling.

Illustration list:

Fig. 1. Aerial perspective with the archaeological site, at the end of the 2021 campaign of archaeological excavations.

Fig. 2. The cadastral context for the archaeological site, using Stereo70 coordinate system – status for 2021.

Fig. 3. Close-range photogrammmetric processing: used photos and their positioning within coordinates; analysis

https://biblioteca-digitala.ro

of confidence degree for the dense point cloud; 3D solid mesh model created using the dense point cloud; analysis of topographical errors.

Fig. 4. Stereo70 georeferenced Orthophotomosaic for the excavated area (reunited trenches SXIX and SXX), with an overlay of main archaeological contexts.

Fig. 05. Stereo70 georeferenced digital elevation model for the excavated area (reunited trenches SXIX and SXX), with an overlay of main archaeological contexts.

Fig. 6. The use of photogrammetric products in documenting the archaeological research: high resolution orthophotomosaic and digital elevation model of the grundriss (detail).

Fig. 7. Using the Dstretch algorythm to identify archaeological contexts using cromatic contrasts applied to a georeferenced orthomosaic.

Fig. 8. Creating illustrations for publishing using the results of 3D scanning and various rendering methods.

Fig. 1. Perspectivă aeriană cu rezervația arheologică și suprafețele aflate în cercetare la finalul campaniei 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

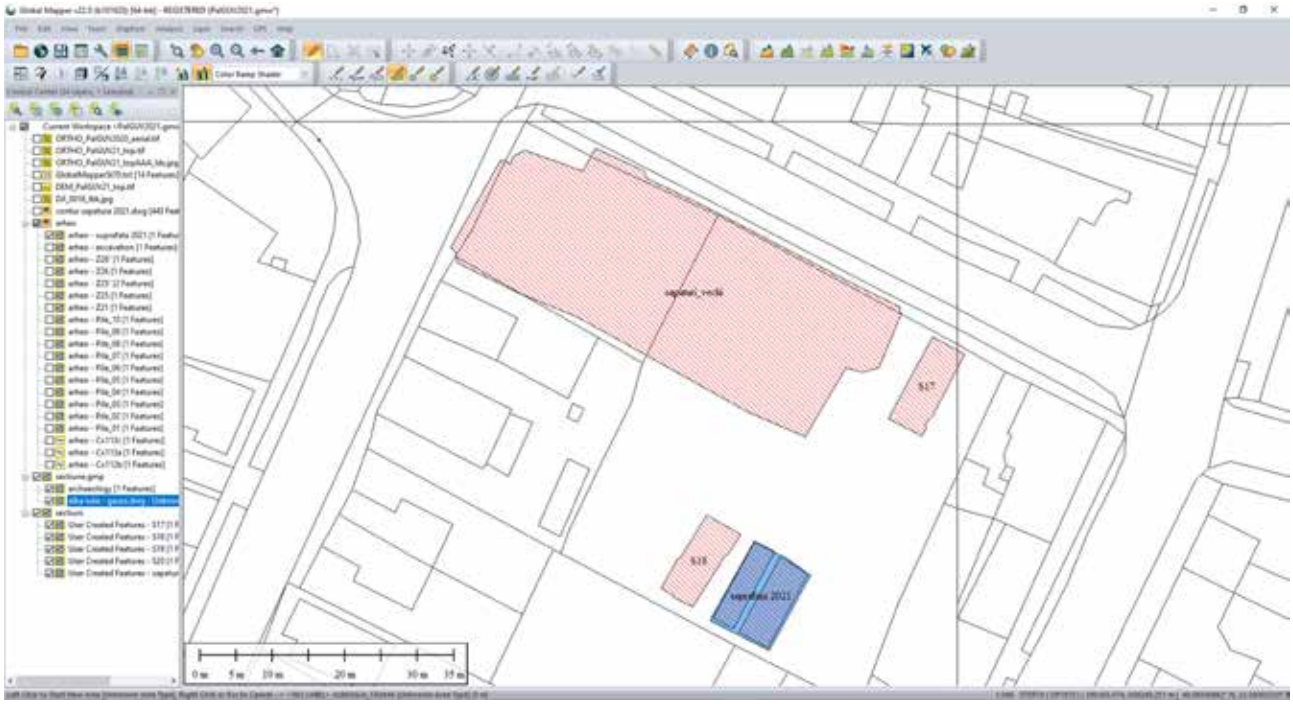

Fig. 2. Contextul cadastral al zonei rezervație arheologică, în coordonate Stereo70 – situația din anul 2021.

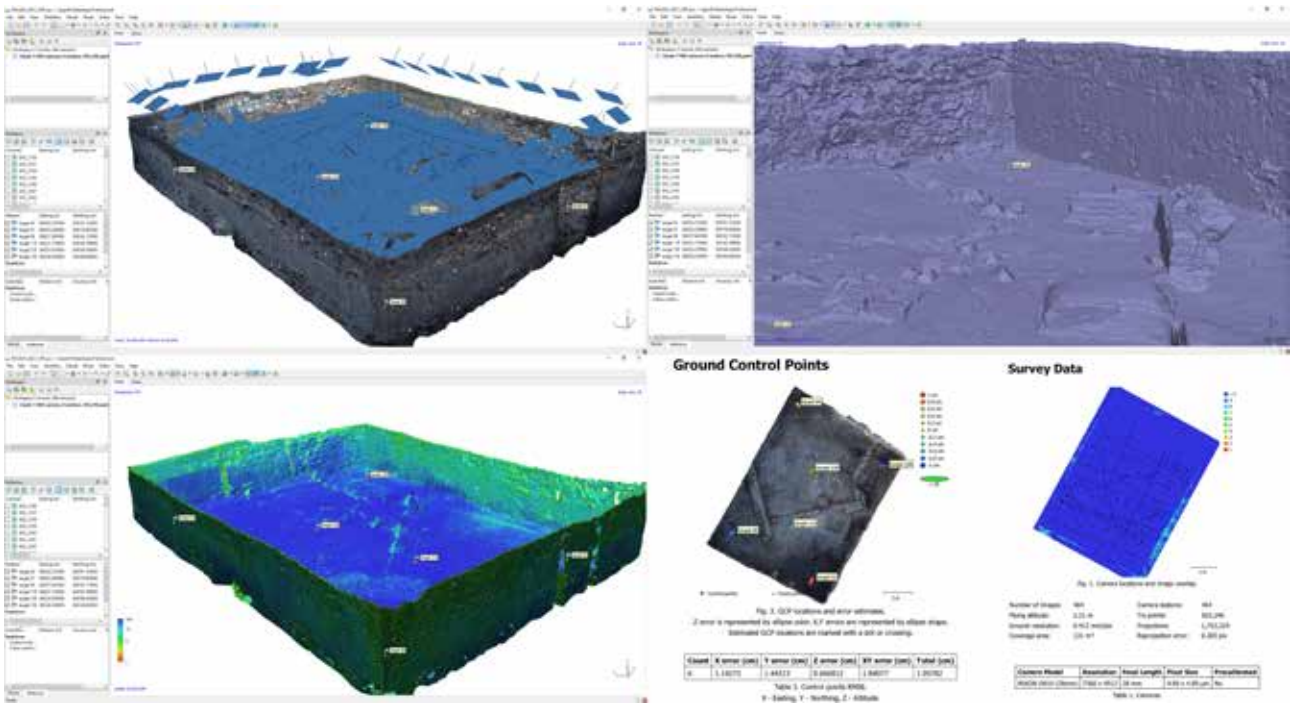

Fig. 3. Procesarea fotogrammetrică pentru documentarea de proximitate: fotografiile utilizate și poziționarea lor în coordonate; analiza gradului de confidență a norului dens de puncte; modelul 3D mesh solid realizat în baza norului de puncte dens; analiza erorilor de localizare topografică.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Orthofotomozaic pentru suprafața cercetată (secțiunile reunite SXIX și SXX), georeferențiat în sistem național Stereo70, cu redarea principalelor contexte arheologice identificate.

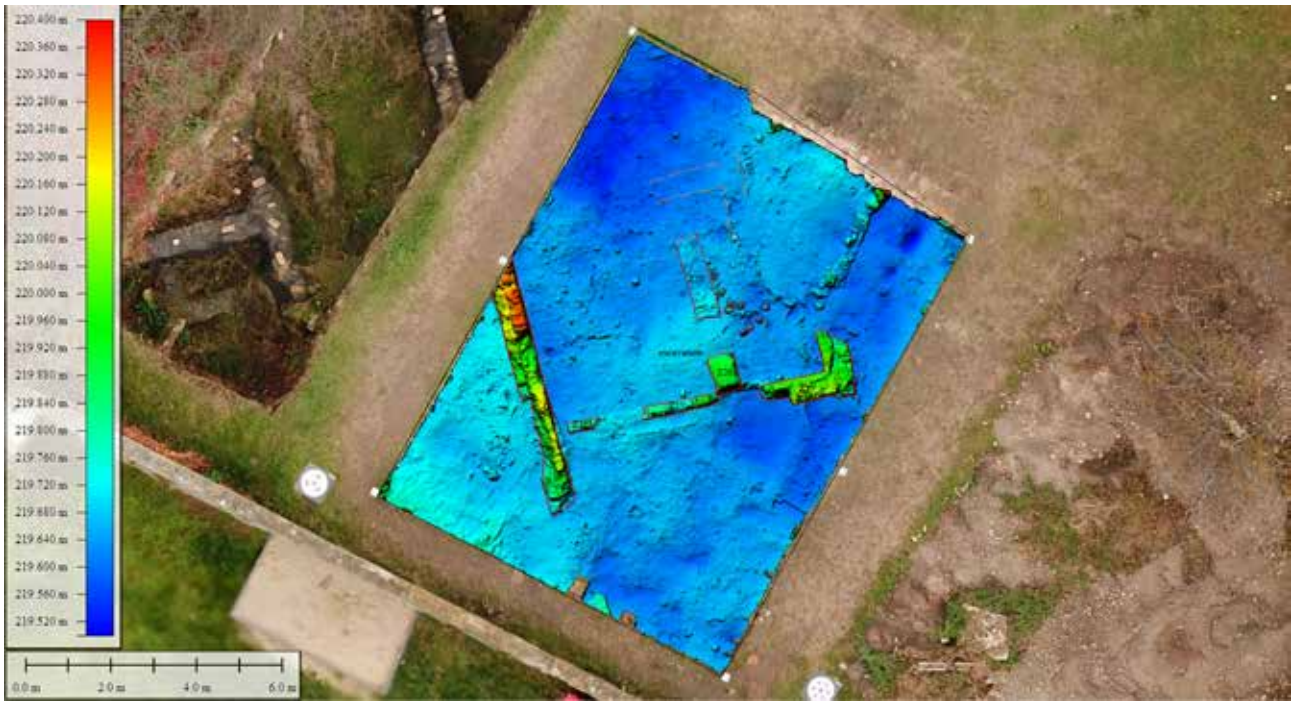

Fig. 5. Model digital al elevației pentru suprafața secțiunilor SXIX și SXX, georeferențiat în sistem național Stereo70, cu redarea principalelor contexte arheologice identificate. / Stereo70 georeferenced digital elevation model for the excavated area (reunited trenches SXIX and SXX), with an overlay of main archaeological contexts.

https://biblioteca-digitala.ro

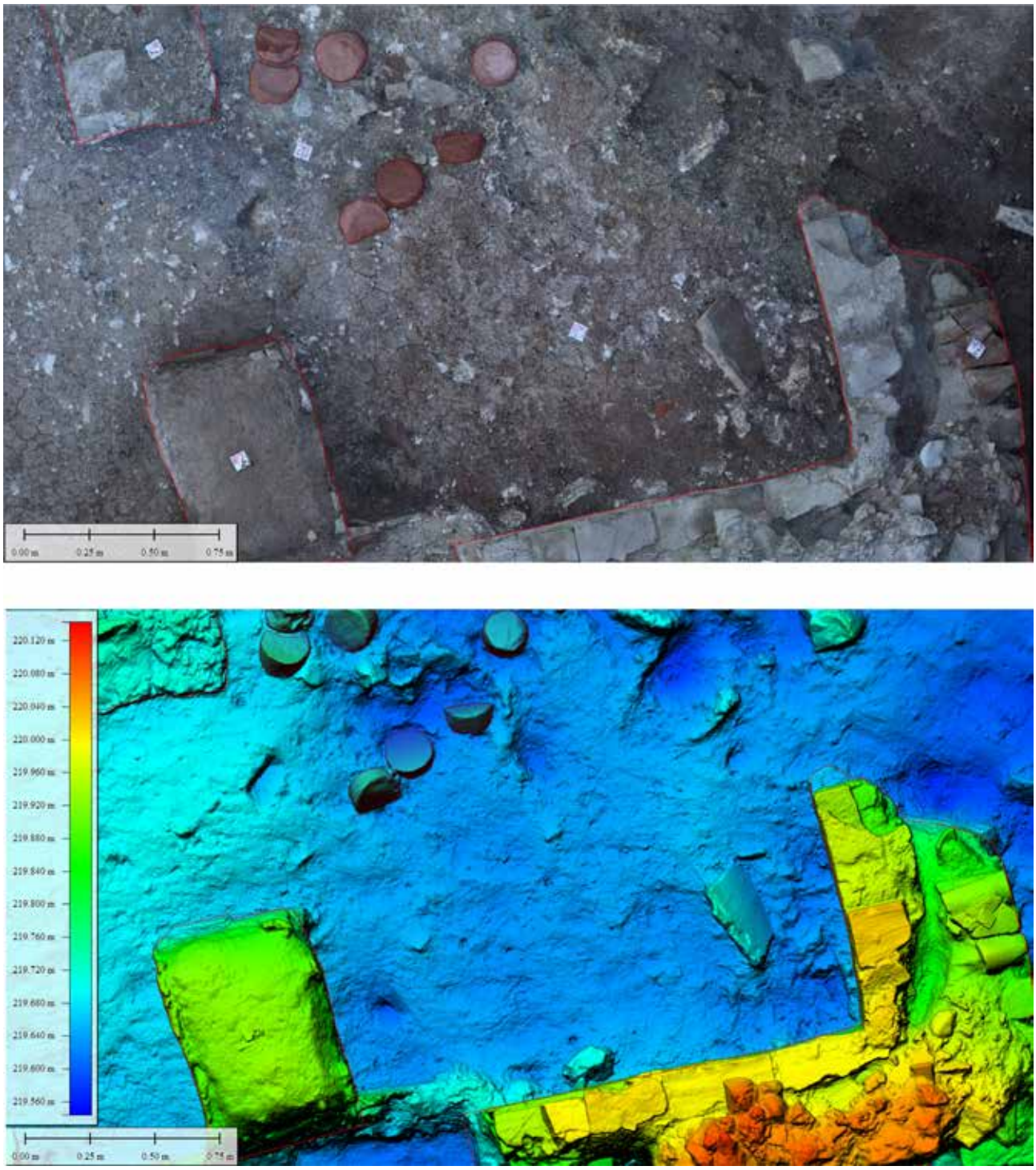

Fig. 6. Utilizarea produselor fotogrammetrice în documentarea cercetării arheologice, orthofotomozaic de mare rezoluție pentru grundriss și model digital al elevației (detaliu).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7. Utilizarea algoritmului Dstretch pentru identificarea complexelor prin contrastul cromatic aplicat orthofotomozaicului georeferențiat.

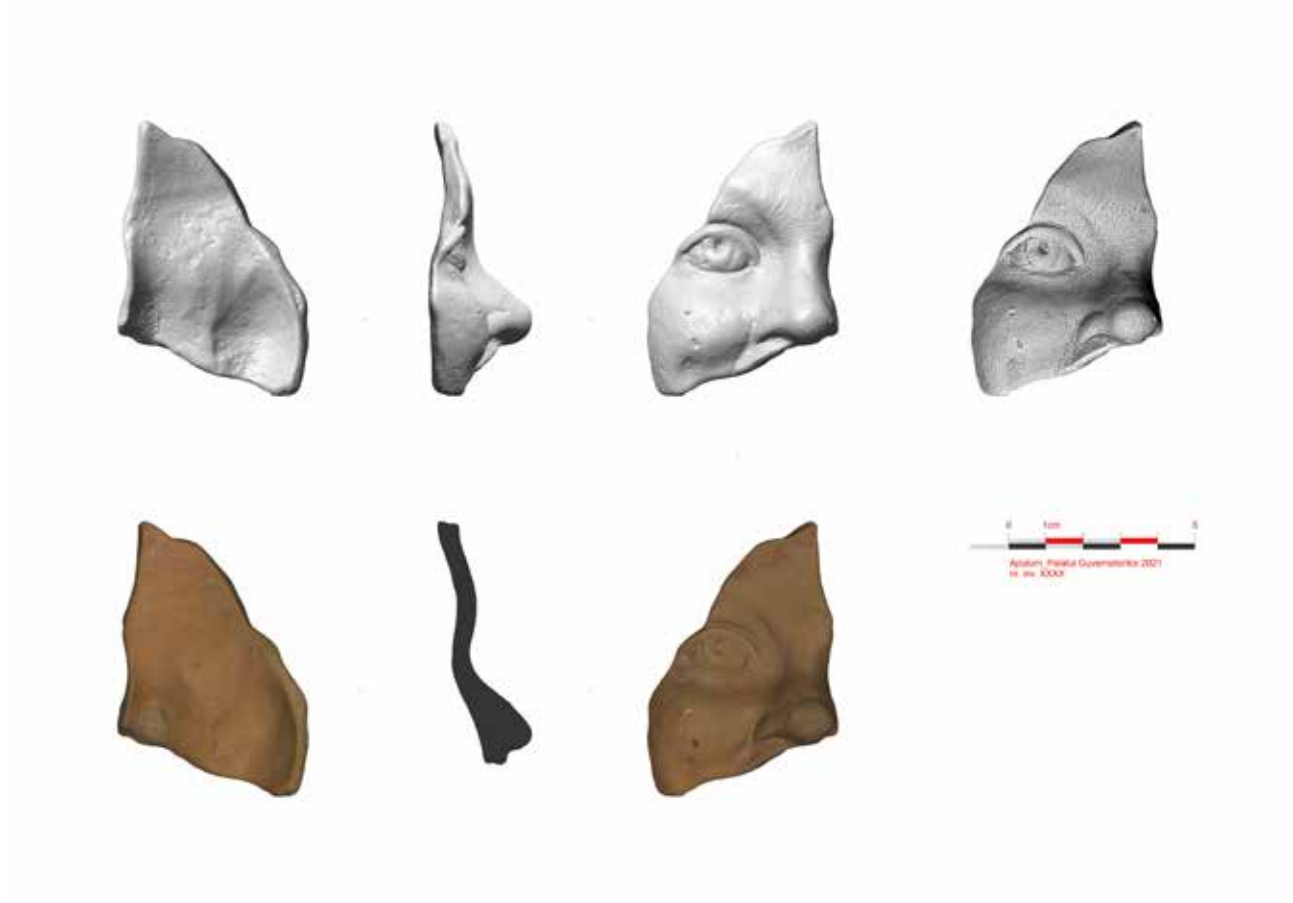

Fig. 8. Ilustrarea pentru publicare a rezultatelor scanării 3D prin utilizarea modelului mesh și a metodelor de redare.

https://biblioteca-digitala.ro

5. Albeşti, jud. Constața

Punct: Cetate

Tip sit: așezare fortificată (112)
Încadrare cronologică: epoca elenistică (313)
Cod RAN: 60954.01
Autorizație: 20/05.05.2021
Colectiv: Livia Buzoianu - responsabil, Irina Nastasi, Marius Florin Lascu, (Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa), Nicolaie Alexandru (Muzeul de Arheologie Callatis)
Finanțare: Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa
Perioada desfășurării cercetării: 01.09 – 15.09.2020

În campania din anul 2021 s-a continuat cercetarea în exteriorul fortificației, la sud de aceasta, prin deschiderea de noi carouri în Sectorul D, pe linia locuințelor de mari dimensiuni alipite laturii de sud a incintei. Au fost cercetate carourile 42D și 43D și reluată cercetarea în carourile 31D și 41D.

În caroul 42D, după îndepărtarea stratului vegetal, în grosime de 0,50 m, s-a ajuns la un strat de pământ brun, cu multă dărâmătură, dar și fragmente ceramice - secolele IV-III a.Chr. După îndepărtarea dărâmăturii, pe laturile de nord și de sud ale caroului au fost descoperite dale de calcar care par să fi aparținut unui pavaj. Dalele nu s-au păstrat în poziție orizontală, ele fiind alunecate. Amenajarea de pe latura de nord, descoperită la -040 m, are dimensiunile de 1,20 x 0,90 m. Cea de pe latura de sud, descoperită la -0,30 m, are dimensiunile de 1,50 x 1,25 m. În colțul de sud-vest, la -0,30 m, a fost descoperită o linie de zid, linie construită (sau doar atât s-a păstrat) dintr-un singur rând de blochete de calcar (cu lățimea de 0,25 m). Între acest zid și amenajarea din dale de la est de el (descrisă mai sus) a fost identificată o dală de calcar, la -0,60 m. Cercetarea în caroul 42 din sectorul D s-a oprit la -0,80 m, pe un nivel de pământ brun-galben tasat.

În cercetarea din caroul 43D, imediat după stratul vegetal a fost descoperit un zid din blochete de calcar legate cu pământ, la -0,30 m. Zid care traversează întregul carou de la est la vest și are lățimea de 0,70 m. În colțul de nord-vest a fost identificată linia zidului care continuă din caroul 42D, cu lățimea de 0,25 m, construit dintr-un singur rând de blochete. La sud de zidul care traversează caroul a fost descoperit un bloc masiv de calcar, care are poziția unei dale mari de pavaj. Dimensiunile sunt de 1,60 x 1,10/0,80 m și a fost descoperită la -0,25 m. În colțul de sud-vest au fost descoperite două dale de calcar, la -0,40 m. Cercetarea s-a oprit la -0,70 m, pe același nivel de pământ brun-galben tasat, nivel pe care s-a construit zidul din caroul 43 sector D.

Reluarea cercetării în carourile 31D și 41D a constat în îndepărtarea pământului căzut în ultimii ani și desființarea martorul dintre ele, ca și martorul de est al caroului 31D. În cercetarea martorului dintre 41D și 31D a fost descoperit un zid construit din blochete de calcar legate cu pământ, la -0,20 m și orientat nord-sud. Lățimea zidului este de 0,70 m. Acesta este perpendicular pe linia zidului descoperit în campania din anul 2019 în caroul 41D, la -0,50 m și cu lățimea tot de 0,70 m. În interiorul locuinței care se conturează, a fost descoperită în campania din acel an o vatră care stă pe un pat de dale mici de calcar, vatră care este protejată la sud de o linie din blochete mici de calcar. Vatra are dimensiunile de 1,20 x 1,25 m și a fost descoperită la -0,60 m.

În caroul 31D au fost curățate dalele de pavaj de lângă martorul de nord, iar prin desființarea martorului de la est a fost descoperită o dală de calcar lângă martorul de nord, la -0,30m și (re)descoperit zidul construcției care continuă în nord-estul caroului 31D. Cercetarea în aceste două carouri s-a oprit la -0,90m, pe nivelul de pământ brun-galben tasat, care, aici, conține și pietriș. Este nivelul pe care au fost construite zidurile locuinței descoperite.

Situație care s-a verificat și în caroul 43D. Stratigrafia în aceste carouri:

0 - 0,50 m – vegetal;

-0,50 - -0,70/0,80 m – brun, umplutură cu materiale ceramice antice (secolele IV-III a.Chr.), litice și rare fragmente osteologice de la ovine sau bovine.

-0,70 -0,90 m – strat brun-galben tasat (care conținea și pietriș) nivel de construcție.

Cercetarea în acest punct a dus la descoperirea unor locuințe de mari dimensiuni. Încă nu a fost observat planul lor exact. Delimitarea lor urmând a fi stabilită în cercetările viitoare, la fel și raportarea acestor locuințe față de construcțiile descoperite la nord de acest punct.

Bibliografie:

N. Alexandru, *Fortified Settlements in the Territory of Callatis (4th-3rd Centuries B.C.)* în *Mégarika. Nouvelles recherches sur Mégare, les cités de la Propontide et du Pont-Euxin,* A. Robu, I. Bîrzescu eds., Paris 2016, 293-402;

L. Buzoianu, *Civilizaţia greacă în zona vest-pontică şi impactul ei asupra lumii autohtone (sec. VII-IV a.Chr.)*, Constanţa, 2001;

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *Categorii ceramice de import în așezarea greco-indigenă de la Albești (jud. Constanţa),* Pontica, 2002-2003;

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *Ceramica greacă de uz comun din așezarea de la Albești (jud. Constanţa): lekythoi*, Pontica, 37-38, 2004-2005;

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *Ceramica greacă de Cnidos, Cos, Paros,* Pontica, 23, 1990, p. 29-48;

L. Buzoianu, N. Cheluță-Georgescu, *Ștampile de amfore inedite de la Callatis,* Pontica 16, 149-188;

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *Albești. Monografie arheologică I.*, Constanța, 2008;

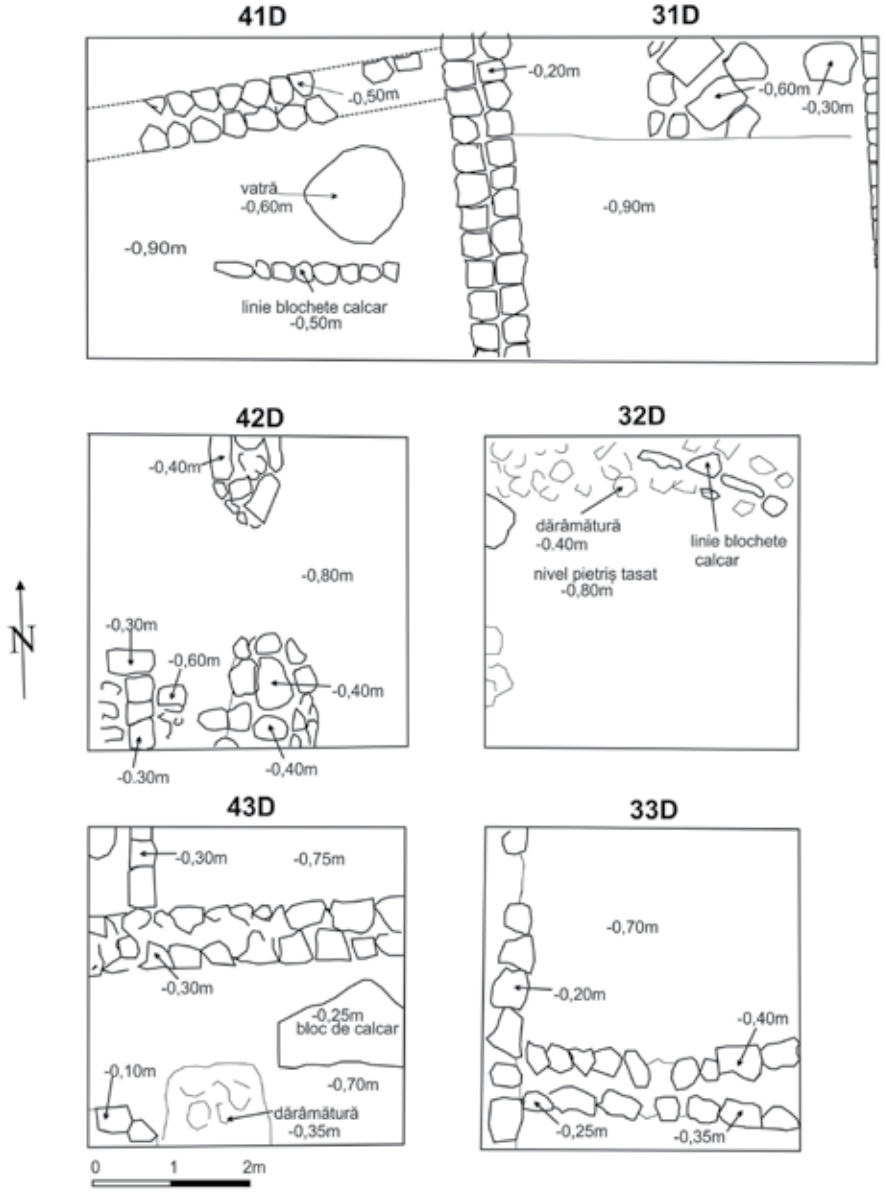
L. Buzoianu, N. Alexandru, *Economic relationship between Polis and Chora, case study from Albeşti*, în Proceedings of the 17th International Colloquium of Funerary Archaeology – Border Guards of the Passes, from the Fortresses and the Graves. The Bronze and Iron Ages, Târgu Jiu, Gorj County (Romania), 4th-7th October 2018, V. Sîrbu, C. Schuster, D. Hortopan eds., Brăila, 2019, p. 71-83;

A. Rădulescu, M. Bărbulescu, L. Buzoianu, *Importuri amforice la Albeşti (jud. C-ţa): Heraclea Pontică*, Pontica 19, 1986, p. 33;

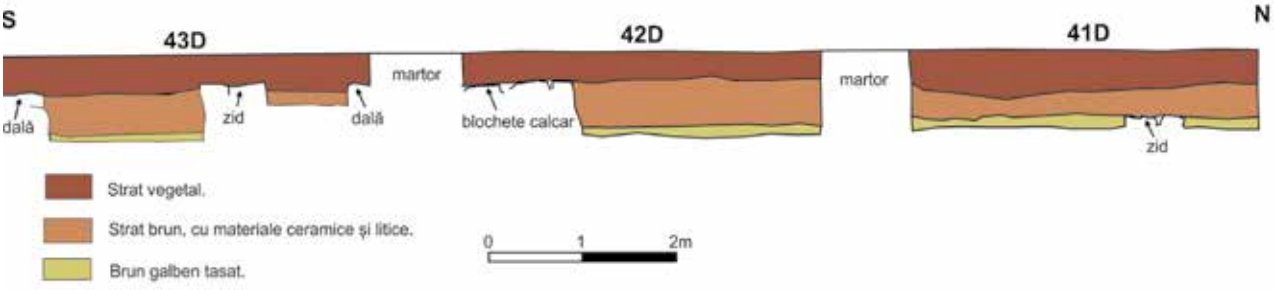
A. Rădulescu, M. Bărbulescu, L. Buzoianu, N. Cheluţă Georgescu, *Observaţii asupra sitului greco-autohton de la Albeşti (jud. Constanţa),* Pontica 23, 1990, p. 23-28;

A. Rădulescu, L. Buzoianu, M. Bărbulescu, V. Georgescu, *Reprezentări figurate în aşezarea de epocă elenistică de la Albeşti,* Pontica 28-29, 1995-1996, p. 23-72.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl. I. Albești, jud. Constanța. Punct „Cetate", Sector D - 1 - plan cercetare septembrie 2021; 2 - profil vest carourile 41- 43

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Albești, jud. Constanța. Punct „Cetate”, vedere generală sector D, carourile 41 – 43 și 31 – 33.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Albești, jud. Constanța. Punct „Cetate”, sector D, caroul 43.

https://biblioteca-digitala.ro

6. Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara
Punct: „Cetățuie”

Tip de sit: locuire (1), locuire civilă (11), cetate (122)
Încadrare cronologică: preistorie (1), eneolitic târziu (143), epoca bronzului (15), epoca bronzului timpuriu (151), epoca bronzului mijlociu (152), epoca bronzului târziu (153), Hallstatt (16), Hallstatt timpuriu (161), Latène târziu (213), epoca post romană (33), epoca medievală (43), epoca medievală timpurie (431), epoca medievală târzie (432)
Cod RAN: 87870.01
Autorizaţie nr. 19 /17.05.2021
Colectiv: Iosif Vasile Ferencz (Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane - Deva) - responsabil ştiinţific al şantierului; Mihai Cristian Căstăian (Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane - Deva) - responsabil de sector, Dorel Micle (Universitatea de Vest - Timișoara) - responsabil de sector, Ionuț Socol – membru în colectiv, Vasile Palaghie și Cristian Constantin Roman, invitați.
Total finanţare: 4 000 lei
Perioadele desfăşurării cercetării: 14.07. - 20.07.2021; 17.08. - 05.09.2021

Cercetările arheologice la Ardeu, în anul 2021 s-au desfăşurat în două etape, în funcție de programul de practică al studenților Universității de Vest din Timișoara. Cele două campanii s-au derulat pe parcursul lunilor iulie, august și septembrie.

Pentru campania din anul 2021 ne-am propus continuarea și finalizarea documentării spre est a profilului transversal peste mamelonul care domină partea superioară a dealului Cetățuie. În acel loc a fost construit un edificiu impozant, așa-zisul „turn-locuință” reprezentând pentru acele vremuri un adevărat palat. Amplasamentul acestei clădiri a fost identificat printr-un sondaj de verificare în timpul campaniei de cercetări din anul 2002. Dar cercetarea sa sistematică a început în anul 2013 și a continuat până în prezent. Pe parcursul acestui interval de timp au fost identificate colțul nord-vestic și cel nord-estic al edificiului. Zidurile au fost construite din blocuri masive de calcar, cu două paramente și emplecton iar prezența butiselor precum și alte elemente de arhitectură trădează tehnica de construcție elenistică. Emplectonul este realizat din piatră spartă (atât rocă locală, cât și spărtură de rocă de felul celei din care sunt realizate blocurile de calcar) și puțin pământ.

Un prim obiectiv de cercetare cu privire la această construcție a fost orientat spre înregistrarea grafică și fotografică a un profil transversal, pe axa est-vest precum și conservarea primară a elementelor de arhitectură identificate.

Unitatea de cercetare trasată în timpul campaniei din anul 2019, notată Sp9 și investigată parțial în 2020 a reprezentat obiectul cercetărilor pe parcursul anului 2021. Rezultatul celor două campanii care au vizat acest sector îl reprezintă completarea profilului transversal, documentația desenată întregind datele colectate până acum.

Mai exact prin Sp9 a fost vizat exteriorul turnului-locuință unde a fost identificat zidul de incintă, peste care s-a prăbușit, în urma unui incendiu, elevația din bârne de lemn a palatului. Ulterior, o comunitate umană care a locuit platoul dealului în secolele III-IV p.Chr. a amenajat, folosind suprafața păstrată a zidului, o clădire al cărui final s-a datorat unui alt incendiu. Urmele incendiului respectiv au fost documentate în campania din anul 2020 și au fost descrise în Cronica Cercetărilor Arheologice din România.

Cu acest prilej a fost posibil să realizăm unele observații asupra zidului de incintă. Fiind cercetat și în campania din anul 2003, putem spune că această amenajare a fost surprinsă deocamdată doar în partea estică, chiar pe marginea platoului, acolo unde panta cade brusc, în aşa fel încât să fie câştigat cât mai mult spaţiu util. El era construit din piatră locală de calcar, lipită cu lut și se păstrează în unele locuri pe o înălţime care atinge cca 1 m, iar lăţimea atinge aproximativ 1,5 m. Întreaga structură din piatră era susţinută şi de una din lemn, ale cărei urme au fost surprinse în mai multe locuri. Despre aceeași structură din lemn mărturisesc și urmele incendiului, identificate pe suprafața mai multor unități de cercetare. Colapsul „palatului nobilului” a condus la acumularea unui strat arheologic, conținând materiale de construcție diverse (piatră, lipitură de perete arsă, cuie, scoabe etc.) și numeroase obiecte specifice unor inventare casnice. Acest strat are la bază nivelul antic de călcare, surprins pe alocuri sub forma unui strat de lut, care acoperă stânca.

Între obiectele deosebite care au fost aflate în această campanie se numără lama din bronz a unui briceag, un pandantiv realizat din scoica mediteraneană Murex și o brățara de tip „Șimleul Silvaniei”(Fig 1).

Datele înregistrate de noi ne ajută să estimăm că zidul de incintă avea o componentă din piatră locală, a cărei înălțime în sectoarele cercetate, nu depășea cu mult 1,5 m. Partea superioară a acestei structuri era acoperită cu o platformă din lemn sprijinită spre vest pe un „umăr”, un decroș al stâncii. Scândurile din care a fost realizată această platformă au fost surprinse cu claritate în timpul cercetărilor, în anul 2020. Însă modul în care s-au frânt grinzile sub presiunea prăbușirii construcției turnului-locuință și modul de acumulare a stratului arheologic în acel sector, arată că între zidul de incintă și stânca dealului rămăsese un gol umplut doar parțial de constructorii ansamblului. Fără a avea pretenția că am înțeles pe deplin rostul acestui spațiu, credem că ar fi putut să favorizeze circulația aerului și în acest fel ar fi putut proteja structura din lemn împotriva putrezirii.

Și tot din același motiv credem că platforma respectivă ar fi trebuit să fi fost acoperită, iar în față, spre pantă credem că trebuie să presupunem existența unui parapet, poate crenelat. Toate aceste structuri erau realizate din lemn, iar stratul de arsură identificat pe nivelul antic de călcare argumentează prezența unor amenajări de acest fel.

Prezența mai multor fragmente aparținând unui vas de mari dimensiuni în nivelul acumulat în urma dărâmării locuinței nobilului poate să indice faptul că recipientul era plasat în așa fel încât să poată să colecteze apa de ploaie de pe acoperișul construcției. O situație asemănătoare a fost consemnată și la Divici (jud. Caraș-Severin). Însă la Ardeu, poziția stratigrafică a fragmentelor descoperite arată că recipientul a căzut de la o înălțime mai mare decât cea

https://biblioteca-digitala.ro

a bazei clădirii. De aceea credem că pe fațada estică a edificiului putea să fi fost sprijinit un ,,balcon". Menționăm că prezența unor astfel de structuri a fost argumentată și în cazul altor construcții de acest fel. Pe baza profilului obținut, credem că o secțiune ideală a mamelonului cercetat putea să arate în epoca regatului dac, ca în figura 2.

Să mai subliniem și faptul că avem argumente să presupunem că zidul înconjura cel mai probabil întregul platou, cuprinzând cca 0,6 ha de teren, iar poarta era plasată, cel mai probabil în partea de sud-vest.

În timpul cercetărilor ne-am bucurat de vizita colegilor: Senica Țurcanu, Adriana Ardeu și Aurel Rustoiu

La cercetări au participat și studenții: Diandra-Natalia Pall-Both, Petre Ariciu, Georgiana Bușan, Ionela Irimia, Angelo Moisi, Alex Obrejan, Rareș Roman, Valentin Bădău, Beniamin Tcaciuc și Ioana Ferencz, precum și Victor Hegeduș, Lăcrămioara și Robert Pall-Both, Florin Cazan, Diana Ferencz, Vlad Török, Rareș Socol și Emanuel Bezeriță..

Abstract

In the 2021 field campaign new research objectives were assigned, in order to complete the documentation of the tower-dwelling`s transversal (West-East) profile. Our investigations were focused on the eastern slope and on the highest place inside this ensemble. The new investigations brought a series of important features to the knowledge of the enclosure wall, and also to its relationship with the aristocratic dwelling space - the so-called "tower-dwelling". At the same time new information about the destruction of the structures were also collected.

Illustrations list:

Fig. 1. Bronze bracelet of Șimleul Silvaniei type (Photo I. V. Ferencz).

Fig. 2. Ideal section of the investigated structures at the top of the Rock in Ardeu, dating from the time of the Dacian kingdom (graphic I. V. Ferencz).

Fig. 1. Brățară din bronz de tip Șimleul Silvaniei (Foto I. V. Ferencz).

Fig. 2. Secțiune ideală a mamelonului cercetat, cu structurile din epoca regatului dac (grafica I. V. Ferencz).

https://biblioteca-digitala.ro

7. Băneasa, com. Salcia, jud. Teleorman

Punct: Cetate, Sector: castrul mare, centru, la sud de movila mică (între sat și DN 65A)

(coordonate Stereo 70: 497045.41, 270675.71; coordonate geografice: 43.93618940° N, 24.96320533° E)

Tip sit: Castru. Categorie: Apărare (construcții defensive)

Încadrare cronologică: Epocă Romană timpurie (prima jumătate a sec. III p.Chr.)

Cod RAN: 153954.01; **Cod LMI**: TR-I-s-B-14188

Colectiv: Teodor Eugen S. – responsabil – MNIR, Mirea Pavel - membru M.J.Teleorman, Dumitrașcu Emil - membru MNIR

Fonduri MNIR: 25000 lei

Campaniile anterioare urmăriseră precizarea detaliilor sistemului defensiv (2017) și dezvelirea turnului-poartă de pe mijlocul laturii de est (la sugestia magnetometriei, campaniile 2018-2019, v. Planul general). Cum în 2020 ne-am odihnit, lipsind finanțarea, în 2021 ne-am propus să găsim corespondentul porții *praetoria* din faza a doua a castrului. După incendiul generalizat de la mijlocul celui de al treilea deceniu a sec. III, garnizoana s-a redus substanțial, ceea ce a constrâns la o reconstrucție pe măsură. Dacă latura de vest s-a păstrat, cea de est a fost retrasă cu cca 74 m, rezultând un plan puțin obișnuit, de 140 x 65 m. Singurul avantaj era că, văzut dinspre frontieră – aflată la cca 470 m est de noua incintă – castrul părea la fel de mare ca înainte.

Ipoteza de lucru era că noua garnizoană a folosit axul pre-existent al *via praetoria*, construcția de acces în noua incintă trebuind să se afle la intersecția acestui ax cu incinta nouă. Ipoteza s-a confirmat, fie și relativ. Noua secțiune deschisă, F (16 x 2.5 m, orientare E-V) a intersectat întreruperea șanțului de apărare, chiar dacă axul porții este cu cca 3 m mai la sud decât anticipasem. Există mai multe note comune între elementele defensive din faza 1 și faza 2, dar sunt și destule diferențe; de pildă, traversarea șanțului de apărare nu se face la nivelul solului (așa-zisul drum cruțat), ci peste un pod, din care s-au păstrat elemente ale unui pilon (în actuala fază de cercetare nu este clar câți piloni au fost, fiind necesare săpături la sud de S.F), realizat din cărămidă și bucăți de calcar (ambele materiale rare la Băneasa). O altă diferență este relația dintre aliniamentul incintei și aliniamentul șanțului; dacă pentru faza 1 distanța dintre ele era mare (8 metri la poarta de est, dar și mai mult la colțul de NE), șanțul fazei 2 se află foarte aproape (4 m din ax în ax, însă șanțul începe imediat lângă turnul de poartă). Și șanțul este mai mic decât anteriorul, cu o deschidere de 5.1 m și o adâncime de 2.06 m (a se compara cu 6.25 x 2.85 m, la colțul de NE), dar ar mai fi necesară o verificare mai departe de intrare. O asemănare este profilul modest al valului în care s-a făcut implantarea palisadei, care se ridică numai 25 cm deasupra nivelului de călcare de la interior; doar ceva mai mult avem spre exterior, în jur de 50 cm, comparând nivelurile de călcare de pe cele două părți ale șanțului. Din nefericire, curățenia care a urmat incendiului a fost una radicală, nivelurile de fază 1 fiind absente, în special la est de șanț.

Pentru clarificarea planimetriei la vest de șanțul de apărare, s-a deschis o secțiune paralelă, de 9 x 2 m, notată G (vezi ilustrația). La nord de axul drumului s-a delimitat o construcție rectangulară, ridicată pe patru stâlpi de lemn, de diametru mare (45 cm), închizând un dreptunghi cu dimensiunile de 3.2 x 2 m (între axuri), cu lungimea perpendiculară pe șanț; la aceste dimensiuni – pare mai degrabă o scară de acces spre o platformă de luptă ridicată deasupra porții. Că „platformă" sau „turn", construcția a fost acoperită cu țigle – fapt unic la Băneasa, lucru pe care îl afirmăm nu atât în baza săpăturilor, nu foarte extinse, cât a cercetării de suprafață din anii anteriori.

Surpriza campaniei a fost apariția mai multor ștampile tegulare, toate fragmentare, dar aproape toate identice, reconstituind un cartuș cu lungimea de 60 mm x 20 mm, cu legenda ACL, cel mai probabil *Ala Claudia* de la Slăveni (deși unitatea figurează în *Moesia inferior* post 140, iar la începutul sec. III un detașament era atestat în Crimeea). Ar fi datarea cea mai târzie a acestui tip de ștampilă (al treilea deceniu al sec. III), surprinzător de asemănătoare cu cele considerate timpurii (cu peste un secol mai vechi, dar aparent identice, inclusiv mărimea cartușului). Țiglele – foarte bine arse – au fost aduse din garnizoana Slăvenilor (sau oricum din zona Oltului inferior), contribuind astfel la refacerea acestei fortificații de primă linie (sunt 38 de km între cele două forturi, plus Oltul). Cărămizi s-au găsit puține, și acestea de calități distincte (fie foarte bună, fie foarte friabilă), cele de calitate mai slabă fiind foarte probabil locale. Pe una dintre ele a apărut și un înscris (cu degetul) care, în premieră, sugerează numele unității militare locale, doar că este una deocamdată neatestată în Dacia, fiindcă MD (D retrograd) nu poate fi asociat cu nimic.

În rest, inventarul mobil este sărac, așa cum am constatat și la poarta castrului mare.

Un raport detaliat va fi publicat atunci când săpătura în zonă va fi finalizată (la sud de axul drumului), ceea ce, desigur, depinde de finanțare.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Băneasa - plan general

https://biblioteca-digitala.ro

8. Bârsești, jud. Vrancea
Punct: Necropolă tumulară de incineraţie „Lacul Dumbrăvii" - *Tumul 34*

cod LMI: VN-I-s-A-06351
cod RAN: 175233.01
Autorizatia Nr. 12/17.05.2021
Colectiv: Emilian Teleaga (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan"), Aurora-Emilian Apostu (Muzeul Vrancei din Focșani), Nura El-Sayed (SC DNB ARQ, Birou de Arhitectura SRL), studenți: Remus Geo Vasiliu, Franceska-Cristina Știrbu (Facultatea de Istorie, Universitatea Bucuresti)
Finanțare: 48051 lei
Perioadă desfășurare cercetare: 7.08 – 30.11.2021

Cercetările arheologice din zona sud-estică a platoului Dumbravă, împărțită între comunele Bârsești și Vrâncioaia, au fost reluate după o întrerupere de trei ani. În această perioadă au fost finalizate și publicate rezultatele proiectului UEFISCDI Înmormântări și obiceiuri funerare în perioada Hallstatt-ului târziu la Dunărea de Jos, printr-o monografie[1] cât și printr-o expoziție[2]. Aceste realizări au permis continuarea finanțării săpăturilor unui tumul hallstattian târziu, notat 34, pentru prima data de la reluarea cercetărilor în 2014, de către Muzeul Vrancei din Focșani, cu suma totală de 48051 lei.

Săpăturile au fost realizate în perioada 7 august – 30 noiembrie cu doar 1-5 lucrător(i) și, permanent, responsabilul de șantier, asistat de la birou de o persoană însărcinată cu prelucrarea datelor stației totale[3]. La săpătură și documenarea aferentă ei a participat de și Aurora-Emilia Apostu de la Muzeul Vrancei din Focșani[4], respectiv studenta Franceska-Cristina Știrbu de la Facultatea de Istorie a Universității București[5].

Tumulul avea o înălțime aparentă de 1,3 metri și un diametru de circa 12 x 13 metri.

Deși tumulul era aparent distrus de o gaură în zona central, s-a dovedit că aceasta a afectat doar vârful său pe o suprafață de circa 4-5 metri; latura sud-estică a tumulului a fost de asemeni distrusă de lucrări agricole moderne.

Tumulul a fost cercetat printr-o suprafață dreptunghiulară de 12 x 15,8 m, încadrând movila aparentă, împărțită în patru secțiuni triunghiulare, între care s-au cruțat martorii NS și EV, lați de 0,6 și respectiv de 1,0 m. Suprafața dreptunghiulară a fost extinsă pe laturile de SE și NV cu câte un metru pentru a putea dezveli pietrele marginale ale învelișului de bolovani.

În cele patru sectoare, după săparea stratului de humus, au fost documentate şi demontate succesiv nivelurile de bolovani și mai jos straturile de pământ depus deasupra stratului steril. Profilelor celor doi martori stratigrafici au fost documentate prin desene pe hârtie milimetrică la scara 1:20 sau 1:10, aceștia din urmă fiind apoi săpați şi documentați (fig. 1-2).

Tumulul a fost construit pe un teren înclinat dinspre SV spre NE așezându-se un inel de bolovani mari în nivelul de călcare antic, astfel că vechiul humus a lăsat urme negre, surprinse sub acest inel de bolovani (fig. 3). Acest inel mărginea movila de pământ roșcat-cafeniu, argilos, depus peste o moviliță mică de pământ negru în interiorul căreia s-au depus grupat șapte vase ceramice, anume o farfurie evazată mare, una mai mică, două vase "borcan", două cești și un alt vas de formă neprecizată (fig. 4). Această grupare de vase s-a salvat în două blocuri de pământ urmând a fi dezvelite și restaurate în laborator. Spre nord de grupul de vase s-a documentat groapa mormântului central de incinerație conținând resturile cremației, cărbuni și urme negre de ardere. Mormântul a fost de asemenea salvat în două blocuri nedezvelite complet, conținând un cuțit și un topor de luptă. Grupul de vase și mormântul erau mărginite și acoperite de pietre mari, mai ales plate.

La sud de centru tumulului, depus într-o alveolare din învelișul de bolovani, s-a descoperit un mormânt de incinerație în urnă, un vas „borcan" cu apucători, conținând resturile cremației (fig. 5). Este vorba de un mormânt secundar căruia i-a fost depusă și o ceașcă, situată la SE de acesta.

În marginea sud-estică a movilei s-au descoperit grupuri de vase printre pietre, partial distruse de arătură, inclusiv un vas „borcan" cu apucători, care ar putea să fi aparținut unui mormânt răvășit (deși nu au fost găsite urmele cremației) sau unei ofrande funerare situate la marginea tumulului.

O astfel de ofrandă, un vas „borcan" cu apucători, a fost documentat la marginea exterioară vestică a inelului mare de bolovani.

Deși învelișul de bolovani al tumulului nu era mai gros decât al celorlalte movile contemporane, diametrul său mare a făcut ca volumul de bolovani măsurat să fie de 24,45 m^3, mult mai mare decât volumul de piatră măsurat până acum în cazul celoralte două movile din perioada hallstattiană târzie, tumulii 32 (14 m^3)[6] și 43 (11,43 m^3)[7].

Pentru prima dată în cursul noilor cercetări arheologice de pe platoul Dumbravă de la Bârsești-Vrâncioaia s-a putut cerceta și documenta precis, cu mijloace moderne, un tumul hallstattian târziu păstrat aproape complet.

[1] O treime a monografiei Teleagă 2020a conține contribuțiile cercetărilor interdisciplinare privitoare la necropola tumulară hallstattiană târzie de la Bârsești – Vrâncioaia (Bălășescu 2020, 193-194; Istrate et al. 2020, 63-73; Riese 2020, 75-86; Teleagă 2020b, 87-124; Teleagă 2020c, 125-192).

[2] Expoziția Monumentele eternității. Necropolele tumulare de la Bârsești, organizată de către Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" al Academiei Române, Muzeul Municipiului Bucureşti (Muzeul Severanu) și Muzeului Vrancei din Focșani a fost prezentată la Muzeul Severanu în perioada 25 iunie – 12 septembrie 2021 și la Muzeul Vrancei în perioada 13 decembrie 2021 – 20 ianuarie 2022.

[3] Arhitecta Nura El-Sayed și, ulterior, studentul Facultății Istorie a Universității București, Remus Vasiliu.

[4] 31 august – 4 septembrie, 9-11 septembrie, 20-25 septembrie, 27 septembrie – 2 octombrie, 7-9 octombrie.

[5] 8-12 noiembrie.

[6] Teleagă et al. 2015, 14.

[7] Teleagă 2016, 19.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie:

Bălășescu 2020 - A. Bălășescu Archaeozoological Analyses of the Animal Bones of Bârsești, în: Teleaga 2020a, 193-194.

Istrate *et al.* 2020 - V. Istrate, A. Mihu-Pintilie, A. Lupașcu, E. Teleagă, Paleoenvironment of Hallstatt Archaeological Sites in the Eastern Romanian Subcarpathians, în: Teleaga 2020a, 63-73.

Riese 2020 - T. Riese, Magnetometer- und Bodenradar-prospektion auf dem Dumbravă - Plateau in Bârsești-Vrâncioaia, Rumänien, în: Teleagă 2020a, 75-86.

Teleagă 2016 - E. Teleagă, Bârsești-Vrâncioaia, jud. Vrancea. Punct: pe platoul Dumbravă. Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2015 (Bukarest 2016), 18-19, 266-267.

Teleagă 2020a - Emilian Teleagă (Hrsg.), Funeralkultur der Thraker und Skythen des 7. bis 5. Jahrhunderts v. Chr. an der unteren Donau Ergebnisse des UEFISCDI-Projektes *Bestattungswesen und Bestattungssitten der Späthallstattzeit an der unteren Donau* durchgeführt von Emilian Teleagă an dem Archäologischen Institut „Vasile Pârvan“ der Rumänischen Akademie Internationale Tagung vom 30.11. – 2.12.2017 anläßlich des 90-jährigen Jubiläums des Vorgeschichtlichen Seminars der Philipps-Universität Marburg organisiert von Andreas Müller-Karpe und Emilian Teleagă (Rahden 2020).

Teleagă 2020b - E. Teleagă, Contributions to Research on the Late Hallstatt Necropolis at Bârsești. Part 1, în: Teleaga 2020a, 87-124.

Teleagă 2020c - E. Teleagă, Catalogue of the Late Hallstatt Tumuli excavated by Sebastian Morintz at Bârsești, în: Teleagă 2020, 125-192.

Teleagă *et al.* 2015 - E. Teleagă, D. Sârbu, M. Constantinescu, Şt. Stoica, V. Istrate, Neue archäologische Untersuchungen der hallstattzeitlichen Nekropole in Bârseşti, Jud. Vrancea, Caiete ARA 6, 2015, 5-16.

Fig. 1. Primul nivel al învelișului de bolovani al movilei, descoperit imediat sub stratul de humus recent – vedere generală.

Fig. 2. Suprafața nordică a jumătății vestice a martorului EV – vedere generală

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Al cincelea nivel al tumulului, documentat în secțiunea sud-estică, relevă inelul de bolovani depus peste humusul antic și mărginind movila centrală de pământ.

Fig. 4. Grupul de vase depuse la sud de mormântul central în cursul dezvelirii sale.

Fig. 5. Mormântul de incinerație în urnă, al patrulea nivel documentat.

https://biblioteca-digitala.ro

9. Beidaud, jud. Tulcea
Punct: Dealul Calebair

Cod RAN: 159856.02
Cod LMI: TL-I-sA-05742
Autorizație nr. 69/17.05.2021
Perioada desfășurării cercetării: 09.08.2021 - 26.09.2021

A) Campania arheologică

Colectiv:
- UB: conf. dr. Valentin-Victor Bottez (responsabil șantier), lector dr. Alexandra-Clara Țârlea, lector dr. Alexandra Lițu, Iulia-Alexandra Iliescu (doctorandă), Anca Maria Constantin (doctorandă), Tatiana Iorganda (absolventă master), Franceska-Cristina Știrbu (absolventă master), Radu Penea (masterand),
- ICEM: C.Ș. I dr. Sorin-Cristian Ailincăi, Radu Stănescu (doctorand), Răzvan Ceramoriți (masterand),
- AMU: asist. univ. dr. Gaëlle Granier,
- IAB: dr. Adrian Bălășescu, dr. Gabriel Vasile,
- MINAC: dr. Gabriel Talmațchi,
- Pennsylvania State University: Sterling Wright (doctorand),
- University of Texas at Austin: dr. Adam Rabinowitz.

Localizată la limita dintre județele Constanța și Tulcea, localitatea Beidaud și zona dimprejur a fost cercetată arheologic încă din anii 1970. Gavrilă Simion și Elena Lăzurcă sunt cei care publică o serie de situri identificate aici, printre care o locuire atribuită culturii Hamangia, o așezare fortificată din prima epocă a fierului, o așezare rurală romană, un apeduct și o necropolă tumulară din aceeași perioadă. Având la bază aceste cercetări în anul 2020 a fost încheiat un protocol de colaborare între Universitatea București și ICEM Tulcea pentru implementarea unui proiect de cercetare destinat studierii Microzonei Arheologice Beidaud.

Ținând cont de informațiile mai sus menționate, în anul 2021 principalele obiective urmărite au fost datarea necropolei tumulare, dar și realizarea ortofotoplanului, a unor investigări de teren, în scopul localizării mai precise a așezării romane, și efectuarea unor măsurători geomagnetice pe jumătatea sudică a așezării fortificate.

Metoda de lucru și unitățile de săpătură deschise în 2021

În 2021 am ales să investigăm necropola tumulară (fig. 1) de pe Dealul cu Cișmea, având ca prim obiectiv datarea ei preliminară. În consecință, a fost ales tumulul denumit convențional T01 (relativ circular, cu un diametru de aproximativ 23 m), care face parte dintr-un aliniament de tumuli, orientat VNV-ESE, localizat la aproximativ 500 m NV de așezarea rurală romană. Având în vedere caracteristicile topografice, a fost adoptată metoda de cercetare prin unități de săpătură paralele. În consecință, în această campanie au fost deschise două secțiuni paralele, S01 și S02 (fig. 2), localizate de o parte și de cealaltă a centrului tumulului, amândouă cu o lungime de 22,9 m și o lățime de 2 m, separate de un martor stratigrafic de 1 m lățime.

Astfel, în cadrul celor două secțiuni cercetate au fost descoperite șapte structuri funerare, dintre care două specifice ritului de inhumație, respectiv cinci celui de incinerație.

În ceea ce privește excavarea structurilor funerare, aceasta s-a făcut prin metoda caroiajului, în cazul descoperirii straturilor de reziduu îndeajuns de extinse. Astfel, pentru două dintre structurile funerare descoperite au fost trasate axe paralele, de la nord la sud, respectiv de la est la vest, formând, prin intersecția lor, pătrate cu o latură de 30 de cm. Aceste carouri au fost excavate în rânduri de 5 cm, până la epuizarea lor, pentru o mai bună înregistrare a localizării materialelor arheologice provenite din structurile funerare.

Stratigrafia:

Din punct de vedere stratigrafic, rezultatele obținute în campania 2021 sugerează următoarea succesiune stratigrafică: primul strat este cel vegetal (a cărui grosime variază), începând de la cotele -1,42 m/-2,25 m) și care suprapune cele două straturi de depunere (1002: -2,25 m/-2,34 m; 1004: -2,31 m/-2,34 m) ce marchează mantaua tumulului – primul este caracterizat printr-un pământ afânat, granulos, de culoare maroniu închis (10YR4/3), în care au fost descoperite numeroase fragmente ceramice romane timpurii, iar cel de-al doilea este reprezentat de un pământ compact, granulos, de culoare gri-maroniu închis (10YR4/2), cu fragmente osteologice și urme de arsură.

Toate structurile funerare cercetate până în prezent au fost săpate în stratul inferior de depunere, atingând stânca, aceasta fiind și ea amenajată în acest scop în unele cazuri.

În cele din urmă, toate materialele arheologice descoperite permit datarea preliminară a tumulului T01 și, implicit, a zonei funerare din care face parte, în perioada romană timpurie (sec. II-III p.Chr.).

Structuri funerare:

În campania din anul acesta au fost descoperite primele structuri funerare (marcate, în continuare, SF), și anume SF01 (fig. 3), SF02 (fig. 4), SF04 (fig. 5), SF05 (fig. 6), SF07 (fig. 7) de incinerație, și SF03 (fig. 8), SF06 (fig. 4) de inhumație. Astfel am putut ajunge la concluzia că au existat două rituri funerare, cel de incinerație, repectiv cel de inhumație. Având în vedere, totuși, proasta conservare a fragmentelor ostelogice, implicit a analizei tafonomice, cât și lipsa analizei antropologice, este încă timpuriu pentru a face afirmații referitoare la statutul indivizilor depuși, posibilitatea existenței unui grad de rudenie între aceștia sau periodizarea structurilor funerare.

Totodată, s-a putut observa standardul stratigrafic în ceea ce privește structurile funerare: prezența primului strat de umplutură a gropii asociat stratului de arsură, în cazul structurilor funerare de incinerație, și prezența primului strat de umplutură a gropii asociat unuia sau mai multor blocuri de piatră, în cazul structurilor funerare de inhumație.

De asemenea, în cazul structurilor funerare de incinerare, s-a mai putut observa un tipar, și anume: acestea nu sugerau sacralizarea structurilor, ci erau doar gropile de incinerare, reziduul fiind transportat în altă parte, posibil pentru a constitui un depozit secundar, și anume, mormântul. Totuși, au existat două cazuri în care stratul de reziduu de incinerare a rămas la locul lui în groapă: SF04 și SF07. În cazul primei structuri funerare menționate este vorba despre sortarea fragmentelor osteologice după mărime pentru transportarea lor către, cel mai probabil, un depozit

https://biblioteca-digitala.ro

secundar. Pe de altă parte, o altă cantitate de reziduuri a fost preluată în totalitate fără sortare în jumătatea vestică a gropii. În cazul celei de-a doua structuri se prezintă un depozit de oase arse, reprezentat de fragmente de os ars amestecate cu cărbune, care se sprijineau pe fundul gropii. Cu toate acestea, nu poate fi vorba despre o sepultură, având în vedere atât posibilitatea de extindere a SF07 către est, cât și masa de oase sub 2 kg, necesară pentru identificarea integralității individului. În concluzie, fenomenul cu care avem de-a face este reprezentat de ritualul de incinerare al defuncților în cadrul unui tumul, fără a fi vorba, totuși, de înmormântarea acestora înăuntrul structurilor prezente până acum.

Nu în ultimul rând, adâncimea gropilor a sugerat faptul că structura acestora de incinerare a fost una de tip semi-aerian, reprezentând, cel mai probabil, un rug. De altfel, în cazul SF02, au fost identificate fragmente din două bârne arse, rămase pe margine, în afara gropii (fig. 9). În concluzie, atât urmele de ardere, cât și fragmentele de carbon și oase arse au indicat, în campania prezentă, o structură primară de incinerare.

Menționăm că dl. Conf. univ. dr. Adam Rabinowitz (UT) a colectat mostre de apă de la trei izvoare din zonă (inclusiv izvorul lui Cola Gudam) pentru a stabili amprenta de izotopi de stronțiu și oxigen a zonei pentru analizele viitoare, iar drd. Sterling Wright (PSU) a preluat 5 dinți pentru analiza tartrului dentar.

Obiective pentru campania de săpături arheologice 2021:

Principalul obiectiv al campaniei din 2022 este reprezentat de terminarea tumulului T01. De asemenea, dintre obiectivele campaniei 2022 fac parte și deschiderea unui nou tumul, T02, continuarea cercetării geoarheologice și realizarea măsurătorilor prin metode geo-fizice a așezării fortificate și a așezării rurale romane.

B) Campania topografică

Colectiv: Asist. univ. ing. drd. Florin Nache (UB)

Anul acesta a fost realizat un ortofotoplan (fig. 10) digital de înaltă rezoluție al zonei al zonei Dealului Calebair și a Dealului cu Cișmea (2,4 kmp). Acesta a fost obținut pe baza imaginilor (1893 imagini) preluate cu ajutorul unei drone de tip multirotor, zborul aerofotogrammetric fiind efectuat la înălțimea de 160 m fata de sol. Pe lângă ortofotoplanul digital ce are dimensiunea pixelului la sol de 4 cm, din prelucrarea imaginilor a rezultat și un model digital al suprafeței. Pe baza ortofotoplanului, a modelului digital dar și a măsurătorilor topografice efectuate în teren a fost realizat un plan topografic (ridicarea topografica) al zonei de studiu, la scara 1:2000 (fig. 11).

C) Campania geoarheologică

Colectivul echipei de Geoarheologie a Universității București: Alfred Vespremeanu-Stroe, Luminița Preoteasa, Laurențiu Țuțuianu, Ionel Stan, Alexandru Berbecariu și Daniel Ivanov

Perioadă de desfășurare: 3-5 septembrie 2021

1. Campania de teren: în septembrie 2021 echipa de geoarheologie a efectuat o campanie de teren în vederea prospectării zonei de vărsare a râului Hamangia în Golful Golovița pentru obţinerea unor secvenţe stratigrafice reprezentative pentru succesiunea mediilor de sedimentare din timpul Holocenului (inferior si mediu) și a perioadelor de locuire începând din Neolitic. În acest scop a fost efectuată o carotă de 10 metri lungime (coordonatele de localizare ale carotei: 44° 42' 47.62" lat. N și 28° 43' 4.44" long. E: vezi fig. 12) cu ajutorul carotierului cu percuţie (Eijkelkamp – Percussion hammer Cobra TT), iar prelevarea s-a efectuat cu o sondă închisă (125 cm lungime şi 6,3 cm diametru exterior) în care au fost introduse tuburi de plastic de 100 cm lungime și 5 cm diametru pentru a se putea recupera întreaga stratigrafie.

Din materialul sedimentar recuperat au fost prelevate probe pentru analize multiple (ex. sedimentologice, geochimice, sporo-polinice, paleofaunistice, datări prin metoda radiocarbon) necesare determinării caracteristicilor fizice ale mediilor depoziționale. Descifrarea transformărilor și a succesiunii acestora reprezintă un demers important în reconstituirea paleogeografică și a locuirii în regiunea de dispersie a culturii Hamangia și a așezării greco-romane de la Beidaud.

2. Analize de laborator: carota a fost transportată în tuburi de PVC sigilate în laboratorul de sedimentologie al Facultății de Geologie unde a fost tăiată longitudinal în două părţi egale. O jumătate a fost depozitată ca probă martor pentru a servi ca material suplimentar, iar de pe cealaltă jumătate au fost prelevate probe pentru analize texturale (de granulometrie) şi pentru determinarea conținutului în materie organică și carbonați inorganici prin metoda LOI (Loss on Ignition), după o descriere amănunțită a stratigrafiei generale interceptate în punctul de efectuare a carotei. S-au prelevat, de asemenea, și 10 probe ce conțin material organic în vederea datării prin radiocarbon (în cadrul Laboratorului RoAMS, IFIN-HH), pentru obținerea cadrului temporar de depozitare a sedimentelor interceptate în carotă. Până în acest moment au fost obținute date preliminare de LOI (primii 0-700 cm), iar rezultatele pot fi văzute în fig. 13.

3. Rezultate preliminare: în Figura 13A este descrisă secvența stratigrafică a carotei HAM-2 (Hamangia) realizată cu ajutorul programului OCAD, în urma descrierii vizuale. Deși în prezent nu dispunem decât de o parte din rezultatele analizelor sedimentologice (analizele texturale/granulometrice se află în desfășurare), pe baza descrierii din laborator se evidențiază următoarea stratigrafie:

1. Unitatea A (1000-947 cm): matrice de nisip mediu în amestec cu nisip grosier și granule (2-4 mm) în care se intercalează și orizonturi subțiri de 1-2 cm de pietrișuri foarte fine (sub 1 cm). La mijlocul acestui facies apare și un orizont de nisipuri fine, sterile.

Această stratigrafie indică un mediu energetic crescut asociat unei curgeri hidrografice intense sau, cel mai probabil, un interval climatic diferit, caracterizat de temperaturi scăzute și precipitații reduse care nu au permis dezvoltarea unui covor vegetal asemănător celui din Holocen; în aceste condiții specifice unui episod stadial (rece/glacial), caracterizate de predominarea eroziunii în cadrul bazinului hidrografic, pădurile și stratul arbustiv au fost complet absente, în timp ce stratul erbaceu era probabil sporadic și cu

https://biblioteca-digitala.ro

o densitate foarte scăzută.

Unitatea B (947-755 cm): facies nisipos fin dominat de alternanțe de nisipuri fine și foarte fine cu silturi nisipoase. Excepțional, în partea bazală a acestui facies (904-908 și 930-940), sunt prezente și două orizonturi de nisipuri medii. Conținutul de OM și Carbonați atinge valorile minime absolute în acest orizont, sugerând condiții environmentale asemănătoare cu Unitatea A.

Unitatea C (755-681 cm): facies silto-nisipos cu un trend pronunțat de creștere către top a conținutului de OM (sub forma unui salt la 720-705 cm) și Cinorg (creștere graduală dar susținută).

2. Cele două faciesuri – unitățile B și C (947-755 / 755-681 cm) corespund unui mediu fluvial aflat în tranziție climatică, rece dau nu foarte sever în primul caz (probabil Dryasul Vechi și Târnăr) și în încălzire, probabil Holocenul Timpuriu, în cazul unității C.

3. Unitatea D (681-181 cm): facies silto-argilos: cel mai probabil o secvență lacustră/lagunară, care păstrează și câteva orizonturi mai închise (dark layers) suspecte de locuire intensivă. Analiza de charcoal planificată va putea lămuri semnificația acestor orizonturi-închise.

4. Unitatea E (181-124 cm): facies silto-nisipos: cel mai probabil un mediu lacustru marginal. Interpretarea alternativă este modificarea scurgerii pe râul Hamangia, prin creșterea calibrului sedimentelor transportate și a capacității de transport.

5. Unitatea F (123-57 cm): silturi gri-închise, cu OM ridicat (10-14%): facies de wetland (mlaștină stuficolă)

6. Unitatea G (57-0 cm): silturi fine cuprinzând lentile de loess spălat: secvență de sol tânăr și loessuri remaniate prinse în structura unui con aluvial.

7. Sperăm ca în cursul anului 2022, odată cu obținerea unei cronologii absolute (a modelului vârstă-adâncime) și a efectuării analizelor planificate (charcoal, analize texturale/granulometrice, polen, C/N) să putem rafina stratigrafia prezentată mai sus, dar cel mai important, să putem identifica și caracteriza environmental perioadele de locuire din cadrul bazinului râului Hamangia.

Abstract

The 2021 archaeological campaign on the tumulus T01 led to the discovery of seven funerary structures, and, thus, to the confirmation of the status of “funerary area” and of the tumular alignment from Beidaud. Moreover, the structures indicate the biritual character of the mound by the discovery of both inhumation and cremation funerary structures. Nonetheless, the research allowed us a better understanding of these structures which, apparently, did not suggest the sacralisation of the structures, but only the cremation pits, the residue being transported elsewhere, possibly to form a secondary deposit, namely, the tomb. Lastly, the depth of the pits suggested that their cremation structure was semi-aerial, most likely a pyre. In conclusion, both the traces of combustion and the fragments of coal and burned bones indicated, in the current campaign, a primary incineration structure.

Regarding the dating of the area, all of the archeological materials discovered allow the preliminary dating of the tumulus T01 and, implicitly, of the funerary area of which it is part of, in the early Roman period (2nd-3rd c. AD).

A topographic survey was undertaken in August 2021, which resulted in the creation of an orthophotoplan, orthophotomap, digital elevation model (DEM) and topographic map of the entire Dealul Calebair and Dealul cu Cișmea area (2.4 km 2).

In September, a geoarchaeological survey started on the lower reach of Hamangia river floodplain. A 10 m-long core (HAM-2) was extracted and sampled for multi-proxy analyses: sedimentological, organic matter and carbonates, geochemical, charcoal and pollen analyses, AMS dating, to reconstruct the environmental changes and human imprints.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Localizarea T01 pe Dealul cu Cișmea

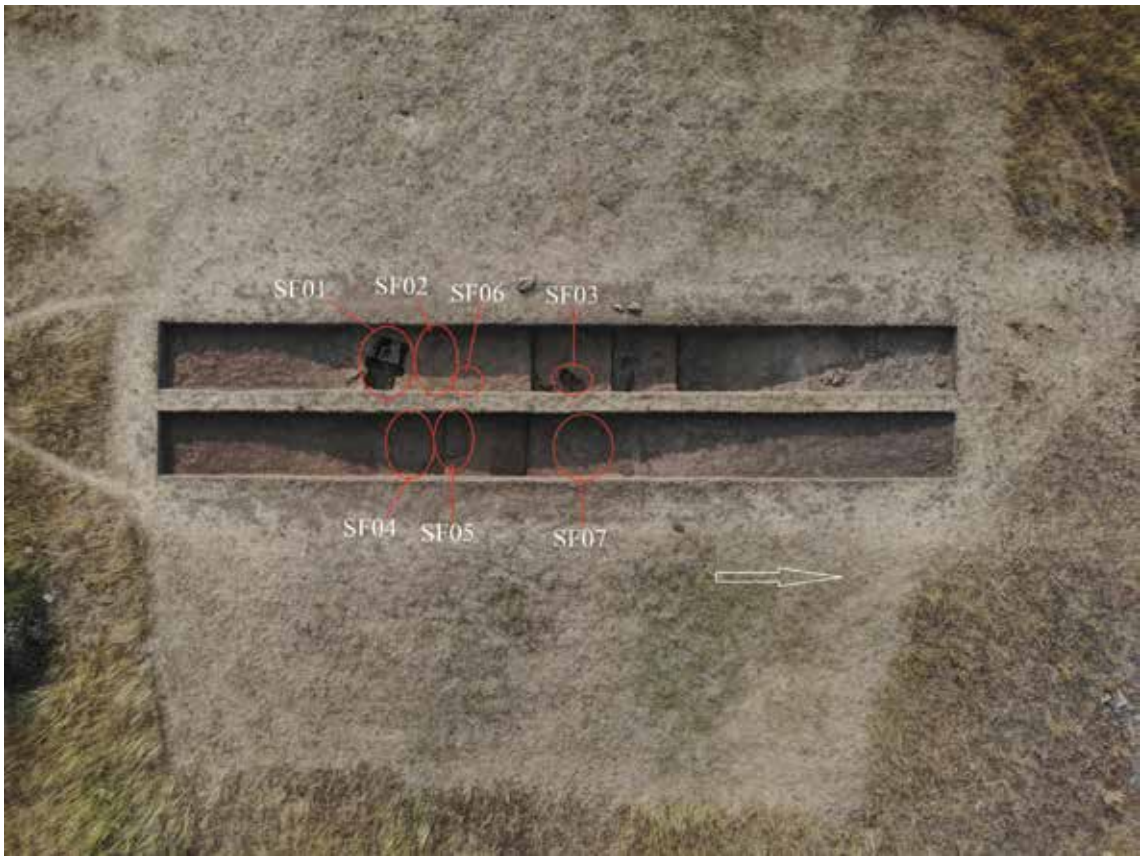

Fig. 2. S01 și S02 în T01 (2021)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. SF 01

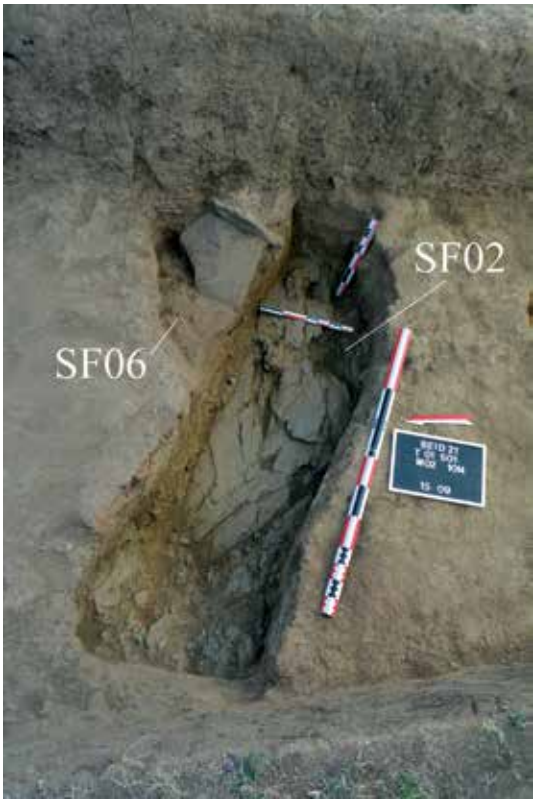

Fig. 4. SF02 și SF06

Fig. 5. SF04

Fig. 6. SF05

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7. SF07

Fig. 8. SF03

Fig. 9. SF02 (detaliu). Bârna din rug

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 10. Ortofotoplan 2021

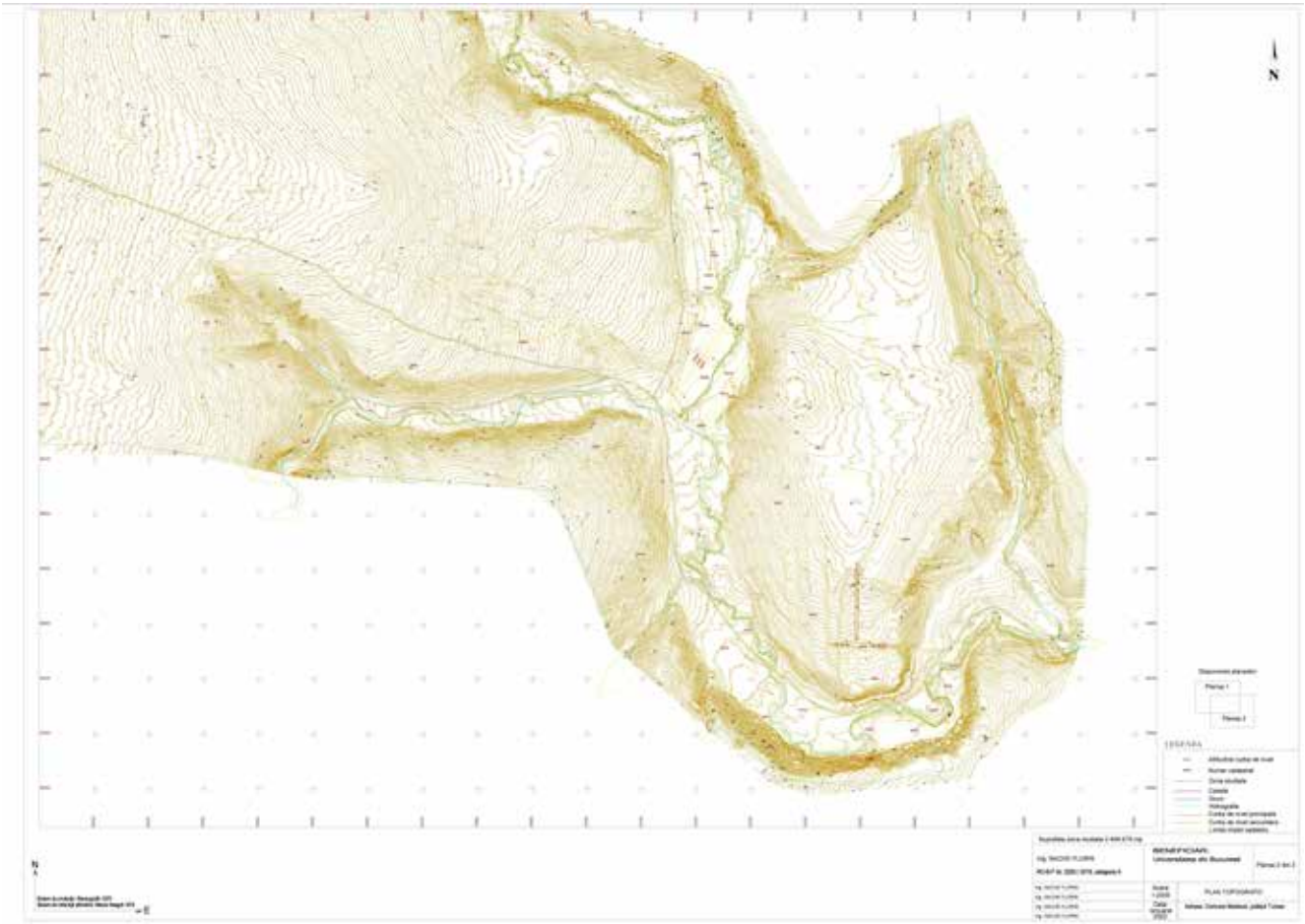

Fig. 11. Ridicare topografică 2021

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 12. Localizarea carotei HAM-2

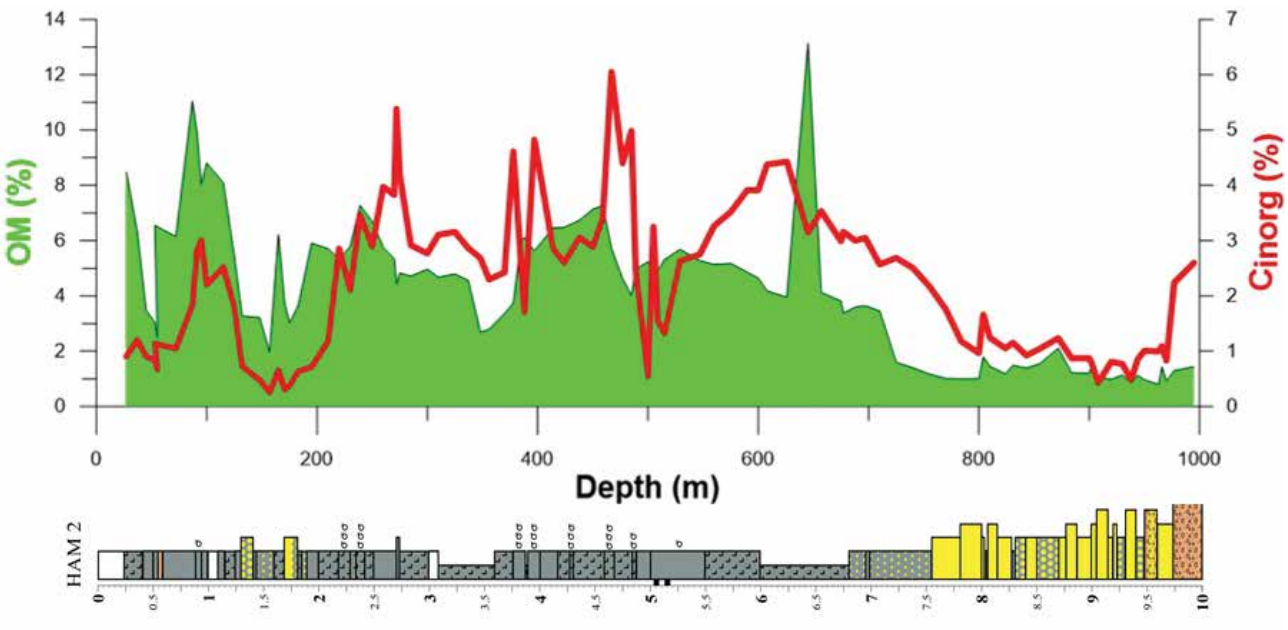

Fig. 13. Carota Ham-2

https://biblioteca-digitala.ro

10. Berzovia, jud. Caraș Severin,
Punct: Castrul legiunii IIII Flavia Felix - porta principalis sinistra

Tip de sit: castru (121)
Încadrare cronologică: epoca romană timpurie (321)
Cod RAN: 51519.01; **Cod LMI**: CS-I-s-A-10785
Autorizație nr. 34/17.05.2021
Colectiv: Alexandru Flutur (Muzeul Național al Banatului - Timișoara) - responsabil științific; Petru Flavius Bozu (Muzeul Banatului Montan - Reșița), Adrian-Cristian Ardelean (Muzeul Național al Banatului - Timișoara)
Perioada desfășurării cercetării: 18.10 – 12.11.2021

În perioada 18 octombrie – 12 noiembrie 2021 s-a desfășurat cercetarea sistematică în zona porții *principalis sinistra* a castrului legiunii *IIII Flavia Felix* din localitatea Berzovia (jud. Caraș-Severin). Astfel, a fost reinițiat proiectul de colaborare dintre Muzeul Național al Banatului și Muzeul Banatului Montan privind investigarea arheologică a sitului militar roman Berzobis (despre istoricul cercetărilor v. Flutur 2020, p. 21-22).

Cercetările arheologice din 2021 vin în continuarea campaniei de săpături din 2017 de pe latura de nord a fortificației (Țeicu *et alii* 2018). A fost deschisă o secțiune în spațiul porții *principalis sinistra*, S5 (5 x 4 m), și a fost continuată cercetarea la S4 (10 x 2,20 m), situată între valul de pământ și șanțul castrului.

Săpătura în sine a fost mai dificilă ca altele din două cauze: o surprinzătoare criză de forță de muncă în al doilea an pandemic și duritatea ridicată a solului într-un an secetos. Ca urmare, suprafețele cercetate au fost mai mici în comparație cu alte campanii.

În S5 am găsit în principal trotuarul care mărginea la est *via principalis*. Acest trotuar a fost cercetat pe o suprafață mai mare în S3 (2017). Este compus din lut și bolovani mărunți, la care se adaugă (în S5) bucăți mici de cărămidă. Presupunem că urmele a doi stâlpi (G1 în S3; G2 în S5) pot să indice existența unui portic care era instalat pe o linie de pilaștri situată la limita estică a trotuarului. Între această alee și strada propriu-zisă funcționa o rigolă. Putem da lățimile celor două elemente periferice de pe latura de est a drumului: trotuarul – 2,80 - 3 m; șanțul – aproape 2 m. Lățimea străzii (săpată parțial în 2017 – S3) nu a fost identificată; avea probabil peste 6 m. Desigur, la vest de *via principalis* avem o dispunere analogă - rigolă și alee de aceleași dimensiuni ca pe latura estică. Presupunem că în S5 ne aflăm deja în interiorul structurii de lemn a porții, care va fi cercetată în continuare în campania următoare.

În S4/2021, după ce am degajat umplutura secțiunii astupate S4/2017 (5 x 2 m), am extins excavarea la o suprafață de 10 x 2,20 m, pentru a completa documentarea sistemului de forficație. În primul rând, au fost investigate urmele unor stâlpi de lemn care au apărut la limita nordică a așa-zisului val de pământ. Acest element de fortificare a castrului se definește mai bine ca întăritură de lemn și pământ, termenul german *Holz-Erde-Mauer* fiind cel mai lămuritor. În S4 am găsit urma unui stâlp cu diametrul de aproximativ 30 cm, cu groapa lui de implantare spre nord, și urma unui stâlp auxiliar primului la sud. Groapa de implantare a fost săpată în lutul compact argilos la 20-30 de cm de la nivelul de amenajare a bermei și a valului. Stâlpul principal a fost bătut în pământ încă vreo 10 cm, capătul acestuia fiind cel mai probabil doar ușor rotunjit. Stâlpul sudic, cvasi-circular (circa 30 x 25 cm), a lăsat o amprentă negricioasă evidentă, dar această urmă a dispărut ușor la săpare, fiind superficial fixat în lutul galben. Presupunem că stâlpul 2 (sudic) a fost adosat stâlpului 1, aceștia făcând parte din structura de lemn a zidului de lemn și pământ al castrului. Bineînțeles că între palisadă și șanț exista berma, care avea lățimea de aproximativ 2 m. Sub bermă și sub palisadă nu avem nicio urmă a humusului antic. Glia a fost îndepărtată de soldații romani, probabil pentru a fi utilizată în partea superioară a structurii de lemn și pământ. Cert este că pe bermă a fost adus un strat de amenajare format în principal din zgură de fier, care vine peste lutul argilos. Acesta intră în categoria geologică a argilelor, care prin definiție reține bine apa, lucru pe care l-am observat în timpul săpăturii, după o ploaie abundentă. Se explică astfel de ce romanii au amenajat astfel berma (prin aducerea zgurii de fier): pentru a asigura un nivel de călcare rezonabil și pe timp de ploaie, precum și pentru controlul vegetației din acest spațiu care mărginea șanțul.

Deși în S4 era prevăzută și săparea șanțului castrului, nu am reușit să-l săpăm decât parțial. Am dezvelit taluzul sudic și am ajuns la o adâncime de circa 2,60 m de la nivelul gliei actuale; n-am atins fundul șanțului, care se află puțin mai jos de această cotă.

Materialul descoperit în cele două secțiuni cercetate este în general foarte sărac și constă din puține fragmente ceramice și câteva cuie de fier. Într-un strat de epocă modernă a apărut un cap de ac de păr, din bronz, care aparține modei balcanice a secolelor XVII-XVIII. Demnă de interes este zgura de fier, abundentă în umplutura zidului de pământ și lemn, precum și în zona bermei. Bucățile de zgură de diferite mărimi provin cel mai probabil din demolarea numeroaselor cuptoare de redus minereul care au funcționat cu puțin timp înainte de ridicarea fortificației.

În campaniile următoare, se va continua cercetarea sistemului de fortificaţie din această zonă a castrului de legiune Berzobis, important sit militar de epocă traianică.

Bibliografie:

Țeicu *et alii* 2018 – D. Țeicu, Al. Flutur, Ana-Cristina Hamat, A. Cîntar, *Berzovia, com. Berzovia, jud. Caraș Severin. Punct: Castrul legiunii IIII Flavia Felix - porta principalis sinistra,* în CCA 2018, p. 19-20.

Flutur 2020 - Al. Flutur, *Clădirea comandamentului de la Berzobis. Principia din castrele de legiune din timpul Principatului*, Cluj-Napoca, 2020.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. S5, vedere generală spre nord-est.

Fig. 2. S5, aleea care mărginește via principalis.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. S5, cu groapa G2.

Fig. 4. S4, capătul sudic al secțiunii.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5. S4, urmele gropilor de stâlpi de pe limita nordică a fortificației.

Fig. 6. S4, cu profilul vestic.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7. Imagine aeriană din timpul săpăturilor din 2017.

Fig. 8. Imagine generală cu secțiunile din 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

11. Bologa, com. Poieni, județul Cluj

Punct: Castrul roman auxiliar (Grădiște) - Praetorium

Epoca: romană
Perioadă: 106-271 p.Chr.
Tipuri de sit: castru
Cod RAN: 59069.01; **Cod LMI**: CJ-I-s-A-06975.
Autorizație nr. 84/17.05.2021.
Colectiv: Felix Marcu (responsabil științific), George Cupcea, Bajusz Mátyás, Denisa Murzea, Marisa Tivadar, Ciprian Ciobanu, Ștefania Dogărel, Evelyn Ciocan, Cornel Bucurenciu.
Finanțare MC: 50.000 lei.[1]
Perioada desfășurării **cercetare**: august-septembrie 2021

Cercetările din acest an au continuat în zona centrală a castrului, mai precis în *praetorium* (Img. 1), unde au reînceput cercetările din 2012. Obiectivul acestei campanii a fost dezvelirea laturii de V a pretoriului, pe o secțiune cât mai amplă, plasată între suprafețele cercetate în 2018 și 2020.

În acest scop, a fost trasată o suprafață de 15 (N-S)/10 (E-V) m, pe locul mai sus indicat, extinsă spre E până la limita suprafeței cercetate în 2016 și 2017 (Img. 2).

Din faza principală de piatră a clădirii au fost identificate urme numai în colțul de NE al suprafeței cercetate, sub forma unei podele de *opus signinum*, parțial suprapusă de amenajări ulterioare. Cel mai semnificativ rezultat a fost identificarea a două faze de lemn, parțial suprapuse, dar în principiu intercalate, identificate prin șanțurile de scoatere a pereților, umplute cu material distinct, și diferențiate din punct de vedere al umpluturilor și relațiilor stratigrafice între contextele arheologice. Și-au făcut apariția și cel puțin două structuri sub forma unor șanțuri de scoatere a unor pereți/ziduri, care pot fi plasate cel mai devreme după faza a II-a de lemn.

Fazele de construcție

Faza I de lemn (Fig. 1 – în hașura galbenă)

Identificată pe solul antic virgin, se definește de șanțurile de scoatere ale pereților cu următoarele numere: 229. 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236 (=220/2020), 238 (=221/2020), 239, 240, 241, 242, 243, 244 (=219/2020), 245, 246, 247, 249, 250.

Șanțul peretelui 236 prezintă o proiecție semicirculară laterală, spre V, considerată de noi groapă de stâlp (245). Numai alte două astfel de contexte au mai fost surprinse, 242, pe traseul peretelui 235 și 243, în interiorul încăperii formate de 235 și 236.

Pereții 236 și 238 sunt intersectați sau suprapuși de pereți din a doua fază de lemn (237, respectiv 239), iar peretele 230 este suprapus parțial de Z22 din faza de piatră.

Umplutura șanțurilor prezintă straturi succesive de lut galben și cenușiu-închis, compactate bine în vederea reimplantării unor pereți ulteriori.

Planimetria generală a fazei este regulată, prezintă mai multe compartimentări, dar încă nu ne putem pronunța asupra destinației clădirii, deși, cel mai probabil, trebuie să ne fi aflat tot în *latus praetorii*, dacă nu chiar în *praetorium*. Nivelul de călcare al acestei faze rămâne lutul galben compact numit 196 în campania din 2020.

Faza II de lemn (Fig. 1 – în hașură cărămizie)

Identificată pe nivelul de călcare 187/2020, parțial suprapunând unii pereți aparținând fazei anterioare sau tăindu-i pe alții, dar cu umplutură radical distinctă, identică cu stratul 112'/2020. Pereții au primit următoarele numere: 226, 228 (=186/2020), 237, 239, 248.

Apare, după cum am remarcat și în 2020, după dezafectarea fazei I de lemn, posibil la momentul aducerii celei de-a doua trupe în castrul de la Bologa (cca. 130 p.Chr.), și se identifică după nivelarea 187/2020 (pământ cenușiu untos), așezată peste tot, după umplerea șanțurilor fazei I, în suprafața cercetată în 2020.

Șanțurile pereților aparținând acestei faze sunt mai superficiali, surprinși de noi doar pe adâncimi de 30-40 cm.

Peretele 226 a fost probabil suprapus de Z21, dar acesta din urmă a fost distrus complet pe această latură a clădirii, după cum am observat deja în 2020.

Umplutura șanțurilor este un lut amestecat, cu inserții de tencuială brun roșiatică, identică cu stratul 112'/2020.

Planimetria generală este regulată, prezintă cel puțin o încăpere, dar din nou, o atribuire clară a clădirii este prematură.

Tot în această fază de funcționare a castrului poate fi plasat și contextul 241, care se prezintă sub forma unei rigole, pe alocuri lată de 1 m, ce porneşte din colţul de SE al secţiunii pe diagonală, în direcţia NV-SE. Taie mai multe complexe încadrate în faza I de lemn, în afară de Cx225 şi Cx227, de care este tăiată. Chiar dacă nu putem să-i atribuim o funcționalitate precisă acum, cronologic acesta este cea mai probabilă încadrare.

Dezafectarea fazei II de lemn a produs stratul masiv de luturi amestecate cu tencuială și alt fel de moloz, numit de noi în 2020 - 112' (identic cu 112/2019!), care a servit ca amenajare, mai precis o ridicare semnificativă a nivelului de călcare (grosimea maximă este 60 cm!), în vederea fazei de piatră. În campania din acest an, el a fost surprins numai în colțul de NE al suprafeței, imediat sub podeaua 223.

Faza intermediară (Fig. 1- hașură albastră)

Două structuri deosebite ne-au atras atenția încă de la bun început. Este vorba despre două șanțuri de scoatere a unor pereți/ziduri, conturate încă de la nivelul podelei 223 și prezentând o umplutură foarte diferită de cea a celor două faze anterioare de lemn. După sondarea lor și stabilirea relațiilor stratigrafice, am ajuns la concluzia că cele două structuri – 225 și 227, taie șanțurile pereților din faza II, adică 226 și 228, precum și rigola 241. Șanțurile sunt orientate perfect E-V, ca cele aparținând fazelor de lemn, sunt paralele între ele și o întrerupere pe traseul lui 227 ne poate lăsa să presupunem chiar o intrare. Din punct de vedere al umpluturii, aceasta este alcătuită dintr-un

[1] Colectivul de cercetare dorește să mulțumească SC Mobile Distribution SRL, care, prin intermediul Asociației MVSEVM TRANSILVANIAE, a contribuit material la desfășurarea cercetărilor în cursul campaniei 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

pământ negru, mai afânat, cu fragmente de materiale de construcție (țigle, piatră de mici dimensiuni, mortar).

Datorită tuturor acestor elemente, am plasat cronologic aceste structuri într-o fază ulterioară celei de-a doua de lemn, însă încă nu am putut stabili cu precizie atribuirea lor la faza principală de piatră, neavând nici un fel de relație stratigrafică cu elemente ale acesteia (cu excepția unei diferențe de cotă între ele și încăperea determinată de Z22, Z23 și Z24 – *vezi mai jos*). În cazul în care cercetările ulterioare vor stabili apartenența lor sigură la faza principală de piatră, atunci ele sunt probabil șanțuri de scoatere a pereților de compartimentare surprinși pe laturile de E și S ale clădirii, iar dispunerea lor poate fi ultimul indiciu al compartimentării clădirii de piatră pe latura de V.

Faza de piatră

Ar fi trebuit să fie definită în principal de zidul perimetral de V al pretoriului - Z21, dar cum acesta lipsește, fiind distrus de spolierile de piatră de la începutul sec. XX, ne rămân doar urmele stratigrafice surprinse în colțul de NE al suprafeței și structurile zidite de pe marginea ei de S. În orice caz, am reușit să stabilim dimensiunile întregii clădiri, în faza principală de piatră: 33 x 28 m (măsurată de la exteriorul zidului de incintă).

Revenind, pe o suprafață redusă, de max. 4 m^2, a fost surprinsă, nederanjată, urma unei podele de *opus signinum*, conservată *in situ*, care a primit nr. de context 223, dar care este foarte probabil echivalentă cu Cx4, identificat de noi ca podeaua fazei principale de piatră pe laturile de E și S ale clădirii. Este suprapusă foarte firav, înspre colțul secțiunii, de două straturi de amenajări ulterioare – 221 și 222, și stă pe umplutura de acum bine-cunoscută 112'/2020.

În al doilea rând, foarte aproape de marginea de S a secțiunii au fost relevate, imediat după îndepărtarea umpluturii moderne, câteva structuri zidite care alcătuiau o încăpere de dimensiuni relativ mici, cu un nivel de călcare inferior celui din faza de piatră, ba mai mult, echivalent cu cel din faza I de lemn – Z22, Z23 și Z24. Zidurile sunt construite în tehnica *opus incertum*, din piatră de carieră legată cu mortar, colțul dintre Z23 (E-V) și Z24 (N-S) fiind vizibil, iar cel dintre Z23 și Z22 (N-S) fiind ori distrus de spolierea modernă, ori lipsind, permițând astfel accesul în încăpere, deși printr-un spațiu foarte îngust. A fost surprinsă de asemenea și podeaua acestei încăperi – 224, alcătuită dintr-un strat masiv de mortar așezat peste un pat discontinuu de țigle, distrusă înspre profilul de S, probabil tot de spolierea modernă, dacă nu de o secțiune E-V a lui N. Gudea, surprinsă de noi în cercetările din anii trecuți. Întreaga încăpere pare a fi fost implantată sub forma unui subsol, după cum se relevă din șanțul de implantare a lui Z23, numit de noi contextul 246.

Tot referitor la cercetările trecute, mai precis din 2018, aceste ziduri pot, alături de Z19 și Z20 (ambele 2018), să alcătuiască o încăpere, dar acest lucru urmează a fi stabilit.

Faza târzie

A fost surprinsă foarte firav, singurele urme fiind cele modeste ale contextelor 221 și 222, din colțul de NE, suprapunând podeaua 223, și care pot fi echivalate cu contexte mai vechi surprinse de noi de-a lungul cercetărilor - 1'/2012 și podeaua post-*praetorium* - 1''/2013-14.

Concluzii

După rezultatele campaniei din 2021, mai ales după evoluția stratigrafiei pe direcția N-S a jumătății de V a pretoriului, putem spune că faza principală de piatră este distrusă în cvasi-totalitate de spolierea modernă. Oricât de puternică ar fi această distrugere, fazele de lemn par a fi vizibile, ceea ce ne oferă o perspectivă asupra trecutului clădirii *praetorium*.

În orice caz, după alăturarea planurilor tuturor cercetărilor efectuate de-a lungul ultimului deceniu, am ajuns la concluzia că rămân suprafețe mici nedezvelite din clădire, ilustrate în planul topografic atașat în hașură neagră (Fig. 2). În privința lor, mai rămâne de explorat o zonă infimă de pe latura de V, între suprafețele din 2018 și 2021, precum și de re-dezvelit cele două abside de pe latura de S a clădirii, pentru clarificarea relațiilor stratigrafice.

Abstract

The campaign of 2021 had as main purpose the precise identification and further research of the entire surface occupied by the praetorium, by finalising its Western edge. The generous research surface (150 sqm) confirmed our previous expectations, namely the stone-built phases, dismantled in modern times.

Nevertheless, two timber phases, beautifully preserved, were exhaustively investigated. They were partially overlapped, but well differentiated from stratigraphic viewpoint. One intermediary phase could be also noticed and further examined.

https://biblioteca-digitala.ro

Img. 1. Fotografie aeriană verticală a castrului de la Bologa (2020)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Fotografie aeriană verticală a întregii suprafețe cercetate (03-04.09.2021).

https://biblioteca-digitala.ro

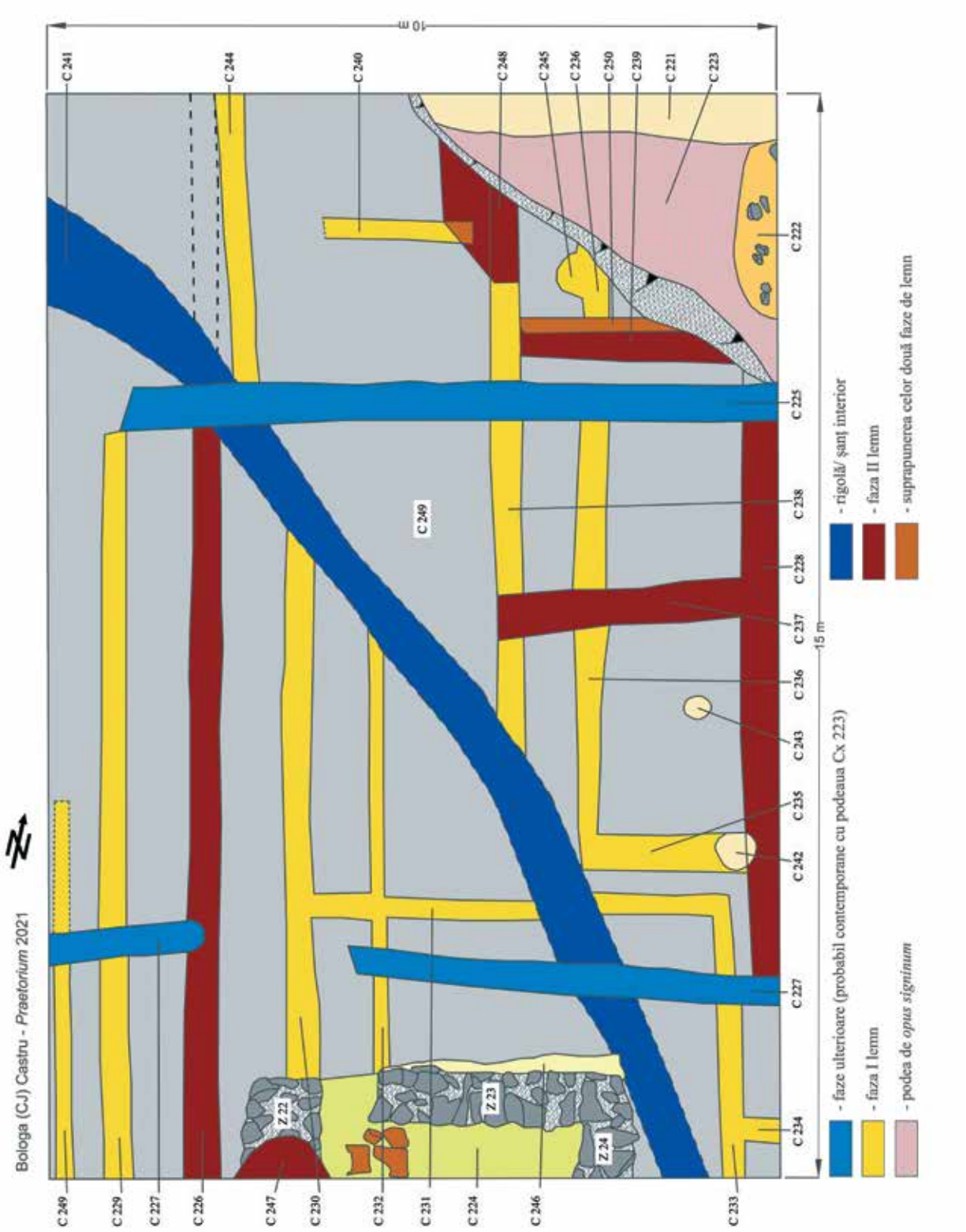

Fig. 3. Planul topografic al pretoriului (2021).

https://biblioteca-digitala.ro

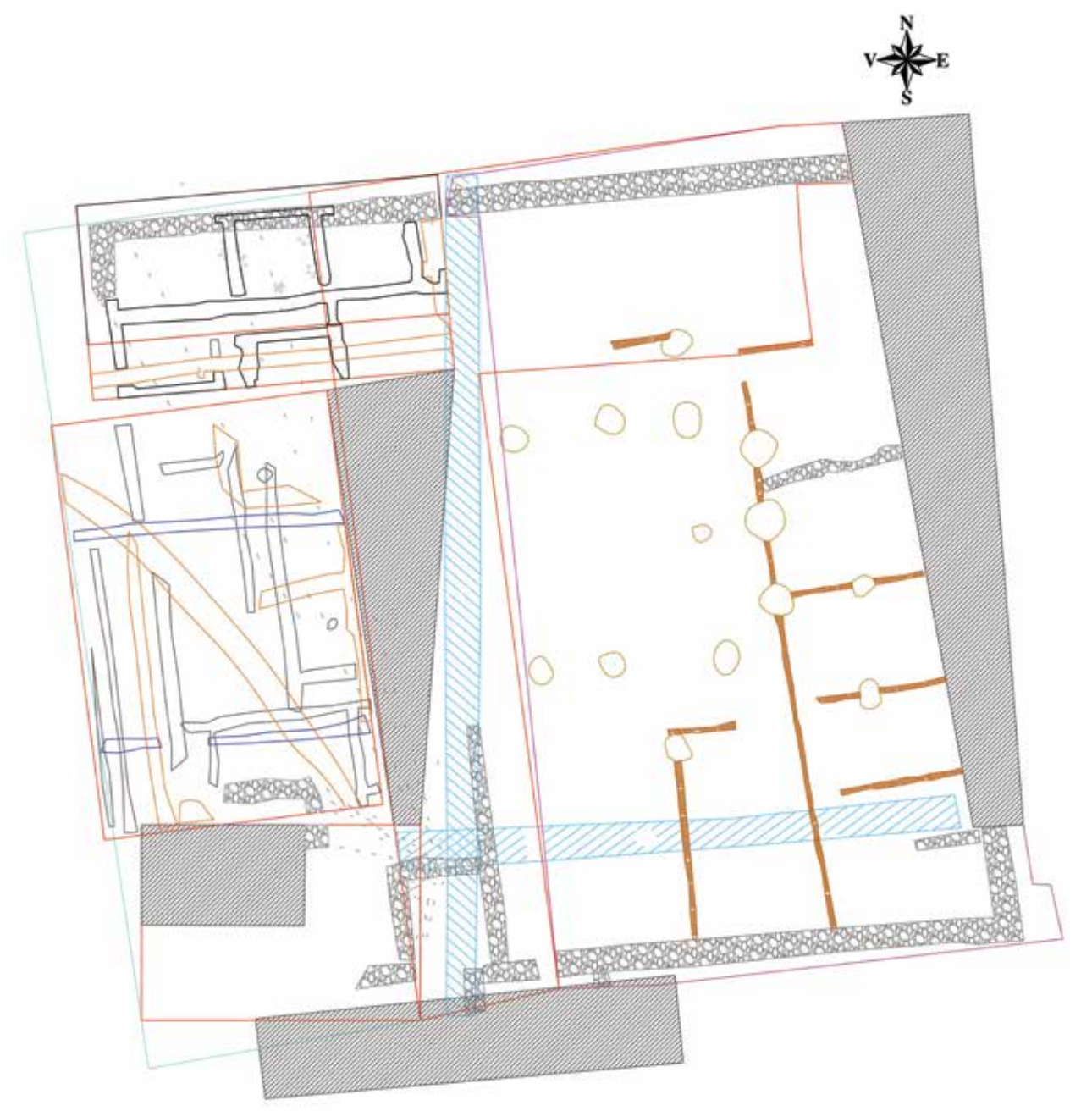

Fig. 1. Planul de grund final al întregii suprafețe cercetate (04.09.2021).

https://biblioteca-digitala.ro

12. Bordușani, jud. Ialomița

Punct: Popina

Cod RAN 92998.01
Cod LMI: IL-I-s-A-14029
Sit de interes naţional cf. O.M. 2103/23.02.2007
Colectiv: Cătălin Bem (Muzeul Județean Ialomița) - responsabil științific; membri: Florin Vlad, Simona Munteanu, Radu Coman, Ioan Cernău, Cătălina Cernău (Muzeul Județean Ialomița), Andrei Asăndulesei (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Centrul de Cercetări Arheoinvest), Tudor Hila (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești), Adrian Bălășescu, Gabriel Vasile, Cătălin I. Nicolae, Mihaela Golea (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", București), Constantin Haită, Valentin Radu (Muzeul Național de Istorie a României, București), Valentin Parnic (Muzeul Dunării de Jos, Călărași).

Cercetarea celui mai mare *tell* din aria munteană a civilizației gumelnițene a fost reluată în 2021, după o nedorită pauză, pricinuită de trecerea la cele veșnice a celui ce a fost Dragomir Nicolae Popovici.

Mai vechii și mai noii membri ai colectivului și-au afirmat într-o mai mare sau mai mică măsură dorința colaborării ştiinţifice în cadrul noului proiect *Cercetarea arheologică interdisciplinară din Microzona Bordușani* (jud. Ialomița), avându-se în vedere atât stațiunea pluristratificată, cât și spațiile limitrofe din actuala Baltă a Ialomiței, dar și zona continentală.

O sumă a unora dintre obiectivele campaniei din 2021 s-a dorit a fi realizarea diagramei stratigrafice integrale a cercetărilor anterioare de pe *Popina* Bordușani – inclusiv a sondajelor punctuale – pentru racordarea acestora la cele ce urmau și urmează să fie puse în scenă. Firește, toate acestea în măsura în care se recupera întreaga documentație. În aceeași măsură, aici era prevăzută și continuarea prelucrării materialului ceramic şi a celorlalte tipuri de artefacte descoperite anterior. Principiul declarat și asumat a avut în vedere exclusivitatea vechilor membri ai colectivului științific în ceea ce privește drepturile de autor asupra cercetărilor din campaniile anterioare.

Unul dintre principalele obiective a fost, însă, inițierea de cercetări noi pentru identificarea eventualelor elemente de delimitare ale *tell*-ului Bordușani *Popină*. Fără îndoială, beneficiam de concluziile cercetărilor similare – intruzive sau nu –, întreprinse în zeci de *tell*-uri de la nord de Dunăre.

Astfel, am decis să investigăm intruziv, într-o primă etapă, zona sudică a *tell*-ului. Facem încă o dată precizarea că pe martorul de eroziune – mult mai mare ca suprafață decât s-a crezut până acum – nu există două *tell*-uri. Ar fi fost anormal din toate punctele de vedere și nu insistăm. Excavarea și amenajarea ghețăriei din sec. XIX și infrastructura drumului de acces spre zona dominantă altimetric au putut crea o impresie în acest sens.

Amintim doar sumar problemele puse de vegetația abundentă din zonă – defrișată în spațiile investigate intruziv sau nu.

Au fost identificate și cercetate parțial cel puțin șase șanțuri de delimitare, de dimensiuni diferite. Toate sunt abandonate la scurt timp după excavare și, exceptându-le pe cele din exteriorul actual al martorului de eroziune pe care s-a dezvoltat *tell*-ul, sunt suprapuse de complexe de locuire Gumelnița – locuințe neincendiate, zone menajere sau de pasaj. Traseele unora dintre șanțuri au fost precizate și magnetic și prin ERT.

În primul rând, trebuie repusă problema continuității de locuire a *Popinei* Bordușani pentru că, așa cum se afirma cu alte prilejuri, fiecare nouă comunitate își săpa propriul șanț de delimitare. Firește momentele de abandon a locuirii, cel puțin cinci, traduse prin părăsire și reocupare, vor trebui identificate prin analiza diagramei stratigrafice a cercetărilor anterioare, dar și în urma investigațiilor viitoare.

În al doilea rând, mai vechile interpretări ale stratigrafiei unor sondaje punctuale din zona sudică a *tell*-ului – care au interceptat exclusiv umpluturile unor șanțuri de delimitare – trebuie revizuite, episoadele de inundație menționate atunci nefiind decât etape de umplere naturală sau conștient antropică. De altfel, chiar umpluturile șanțurilor excentrice, din exteriorul movilei actuale, nu includ sedimente care să confirme inundații de amploare contemporane locuirii eneolitice. Și asupra inundabilității zonei circumscrise *Popinei* va trebui să ne oprim în campaniile viitoare.

În sfârșit, suntem siguri că terasările identificate sunt realizate în perioada modernă-contemporană. Cel puțin cele din zona cercetată anul acesta. De asemenea, am pus problema înlăturării contemporane de sedimente din zona sudică a *tell*-ului.

Cele cel puțin șase șanțuri de delimitare pot corespunde la tot atâtea momente diferite de ocupare a *tell*-ului, în logica relevată de cercetările din *tell*-urile *Microzonei Bucșani* și nu numai, conform căreia fiecare nouă comunitate își sapă propriul șanț. Nu revenim acum asupra problematicii acestor lucrări de delimitare, nici asupra celor complementare – *valul* și palisada. Precizăm însă că măsurătorile geofizice au confirmat existența obstacolelor de delimitare, chiar dacă cele trei șanțuri care se secționează succesiv se confundă într-unul singur.

Firește momentele de abandon a locuirii, cel puțin cinci, traduse prin părăsire și reocupare, vor trebui identificate prin analiza diagramei stratigrafice a cercetărilor anterioare, dar și în urma investigațiilor viitoare.

Utilajul litic cioplit descoperit în 2021 pe *Popina* Bordușani constă din 39 de piese, marea majoritate a acestora provenind dintr-unul din șanțurile de delimitare (Cx4/7). Materia primă este destul de omogenă din punct de vedere al caracteristicilor morfologice vizibile macroscopic, fiind compusă din silex de bună calitate, cu un colorit ce variază de la alb/gri deschis la alb gălbui și portocaliu, în unele cazuri cu incluziuni de culoare albă. Trei piese sunt corticale, cortexul fiind subțire, de culoare albă, fără să conțină cretă. Există și o piesă (o *creastă*) ce provine dintr-un silex de culoare neagră. Considerăm posibilă proveniența materiei prime din depozitele geologice de silicolite aflate în Dobrogea și în nord-estul Bulgariei (așa numitul *silex de Ludgorie*).

Din cele 39 piese litice cioplite 28 sunt suporturi laminare și 11 suporturi tip așchie. Din totalul suporturilor laminare, 26 au retușe laterale sau urme de folosire. Dintre

https://biblioteca-digitala.ro

acestea, se disting din punct de vedere tipologic, patru piese de tip *grattoir*, un fragment de seceră și o lamelă. Dintre uneltele realizate pe suport tip așchie amintim un *grattoir* realizat pe o *creastă* și un vârf de săgeată.

Abstract

In 2021 the research of the largest Gumelnița *tell* from Muntenia resumed, after a two years break caused by the untimely passing of the former director of the excavations, professor Dragomir Nicolae Popovici.

One of the main objectives of the 2021 excavation campaign was the identification of the enclosure ditch(es) surrounding the *tell*, taking into account our previous consistent experience at several other similar sites across Southern Romania.

During our researches we managed to identify (by using different methods, including ERT and magnetometry) and partially excavate no less than six enclosure ditches, all of different sizes. All of them were abandoned shortly after completion, and with the exception of the ones located at the exterior of the *tell*, all are overlaid by Gumelnița habitation structures, whether dwellings, refuse or passage areas.

These very important discoveries should allow some major reconsiderations regarding the duration and rhythm of the life on the mound, taking into account the fact that each community was digging its own ditch. Obviously, the habitation abandon moments, at least five, representing episodes of abandonment and reoccupation of the space, have to be further identified on the stratigraphic diagram of the past excavations, but also during future researches.

Secondly, the stratigraphy of several old test pits at the Southern part of the *tell*, which documented the filling of the ditches, has to be reinterpreted, while the assumption of the existence of several flooding episodes must be excluded. The ditches were most likely filled due to natural abandonment and decay processes or by human intervention. The theory of flooding should also be abandoned for the exterior ditches, and in fact all the *tell* area should be reassessed in terms of its flooding sensitivity.

Last but not least, we are sure that the terraces identified are in fact modern earthworks. We also raised the issue of contemporary sediment removal from the Southern part of the *tell*.

https://biblioteca-digitala.ro

13. Brusturi, com. Creaca, județul Sălaj
Punct: Castrul roman auxiliar (la Ruine) tetrapylon – principia

Tip sit: castru
Epocă cronologică: romană, perioada: 106-271 p.Chr.
Cod RAN: 140716.01
Cod LMI: SJ-I-s-A-04859.
Autorizație nr. 81/17.05.2021
Colectiv: George Cupcea (MNIT Cluj – responsabil științific), Felix Marcu, Cornel Bucurenciu, Evelyn Ciocan, Marisa Tivadar (MNIT Cluj), Dan Deac (MJIA Zalău) și Ciprian Ciobanu (UBB Cluj-Napoca); Markus Zimmermann (Univ. Bayreuth)
Perioada desfășurării cercetării: septembrie 2021

Castrul de la Brusturi se află în valea Agrijului, la sud de satul Brusturi, iar zona de interes pentru cercetarea noastră se situează exact în centrul său, în fața principiei, acolo unde cercetările magnetometrice au identificat o structură de tip *tetrapylon* (Img. 1).

Având în vedere că scopul cercetărilor de a descoperi structura de tip *tetrapylon* observată în urma rezultatelor prospecțiunilor magnetometrice a fost îndeplinit, în campania din 2021 s-a hotărât continuarea cercetărilor în secțiunile S2/2020, respectiv S3/2019, dărâmând martorii din campaniile precedente, și obținând o suprafață de cercetare de 10 x 15 m, orientată N-S. Odată cu dărâmarea martorului dintre S3A și S3B din 2019, s-a dezvelit în întregime *pylon*-ul **Cx. 50**.

Structuri zidite și constructive

Structurile zidite descoperite pe parcursul aceste campanii nu sunt noi, dar cu această ocazie s-au dezvelit în întregime cele două baze aparținând structurii *tetrapylon*-ului, mai exact **Cx. 50** și **Cx. 55**, cunoscute încă din campania anului 2019. În anul 2021, pylon-ii din SE, respectiv NE, s-au recurățat și, odată cu golirea contextelor arheologice apărute, s-a ajuns la baza acestora, putând fi observată structura acestora în întregime de această dată.

Tot cu ocazia reluării cercetărilor în această parte, după îndepărtarea Cx. 58, nivel pe care s-au oprit cercetările în anul 2019, respectiv un nivel mai compact reprezentat de Cx. 58', s-au observat două contexte legate de structura constructivă a zidului Principiei, descoperit în 2019. În primul rând, **Cx. 96** este groapa de implantare a zidului Principiei, și constă într-un pământ negru-cenușiu, afânat, amestecat cu fragmente de cărămidă. Mai apoi, **Cx. 97**, care este groapă vizibilă pe o porțiune redusă sub formă de semicerc. Aceasta se situează la capătul nordic al gropii de implantare a zidului Principiei, și are o umplutură formată dintr-un pământ negru, compact, cu puțini pigmenți de cărămidă.

O amenajare așezată pe Cx. 58' apare ca o aglomerare compusă din pietre, mortar, și cărămidă. Denumită **Cx. 87**. La sud de aceasta, se observă **Cx. 88** ca o porțiune de mortar foarte compact, reprezentând o posibilă podea, surprinsă pe aproximativ 0,50 m.

Alte amenajări

Cu privire la restul contextelor înregistrate pe restul suprafeței, vom începe cu cel mai recent, și anume **Cx. 58**, respectiv **Cx. 58'**, ambele fiind straturi întinse pe întreaga suprafață în care s-au conturat restul contextelor. Așadar, Cx. 58 a părut la început a fi un strat masiv de pământ lutos, compact, pigmentat, cu material bogat (ceramică, fier, bronz, oase) și pietre de diferite dimensiuni, dar și cărbune, *tegulae*, și fragmente de gresie. Totuși, odată cu îndepărtarea stratului, s-a observat că acesta își schimbă consistența și este aparent mult mai subțire decât s-a crezut inițial, fiind înregistrat un strat secundar denumit Cx. 58'. Acesta este stratul masiv, fiind foarte asemănător cu Cx. 58, la fel de pigmentat, însă cu mai puțină dărâmătură.

Mai apoi, a fost golit încă un context identificat în 2019, **Cx. 59**, un strat consistent de pământ amestecat cu mortar care pare să umple un șanț/ rigolă (?) orientat NV-SE. Pe fund, după golire, a apărut un strat de nisip cu pietriș. A mai fost identificat încă un context secundar, denumit **Cx. 59'**, care s-a constatat că este, totuși, probabil același cu Cx. 59, fiind o pată de pământ cu pigmenți și fragmente de mortar) în partea de sus a *pylon*-ului Cx. 55, observat după îndepărtarea Cx. 60 (din 2019). Din același an, tot o rigolă, identificată ca **Cx. 61** în interiorul Cx. 60, a fost anulată deoarece cercetările au dovedit că nu există de fapt.

La sud de Cx. 59 s-a observat **Cx. 84** ca o pată în Cx. 58. Aparent este doar o pată de pământ negru, fără pigmenți, doar cu fragmente de cărbune și material (bronz, ținte de fier), și nu se întinde sub Cx. 58.

Cx. 85 este un alt șanț, cu o lățime de aproximativ 0,50 m, orientat E-V, în formă de L. Umplutura constă în pământ negru amestecat cu fragmente ceramice, având și urme de arsură. Lipită de acesta în partea sudică, apare **Cx. 86** ca o lentilă albicioasă (mortar, cărămidă etc.), trecând peste Cx. 58' și peste șanțul Cx. 86.

Cx. 89 este o lentilă albicioasă (mortar, *opus signinum*, cărămidă) situată în colțul nord-vestic al secțiunii, la vest de pilonul Cx. 55. Din punct de vedere stratigrafic, acesta se află peste Cx. 58' în partea sa estică, fiind observată o zonă în care lentila este „întinsă" și mai puțin compactă. Mai apoi, **Cx. 90** apare ca o lentilă de nisip la limita nordică a secțiunii, fiind surprinsă foarte puțin. Se situează peste **Cx. 91** din imediata apropiere a acestuia, care este un strat asemănător cu Cx. 58 și Cx. 58', compus din pământ negricios, compact, amestecat cu cărămidă, pietre, ceramică (aceeași textură cu Cx. 58', probabil același context deoarece Cx. 91 a fost surprins într-o porțiune foarte redusă, între pilonul Cx. 55 și limita nordică a secțiunii). **Cx. 92** este un alt strat, situat în părțile de nord și est a pilonului Cx. 55, până la limita secțiunii.

Pe suprafața secțiunii a mai fost identificată, nu în ultimul rând, o posibilă groapă care apare în formă de semicerc, anume Cx. **93**. Se conturează în jumătatea secțiunii, chiar în dreptul martorului care despărțea S2 de S3. Umplutura acesteia constă în pământ negru, cu puțini pigmenți de cărămidă, și sporadic arsură și cărbune. Mai apoi avem **Cx. 94** care este o lentilă de nisip vizibilă pe o suprafață redusă, situată la sud de Cx. 93, și conturată

https://biblioteca-digitala.ro

în stratul Cx. 58'. Nu în ultimul rând, o fâșie îngustă, albicioasă, compusă din gresie sfărâmată și puțin mortar, denumită **Cx. 95**. Se situează de-a lungul șanțului Cx. 59, fiind tăiată de Cx. 58 în partea estică a secțiunii.

Ca observații finale, s-a constatat că materialul arheologic a fost mai abundent odată cu adâncirea în straturi. Față de campaniile trecute, în campania din 2021 a fost observată o cantitate însemnată de material ceramic, cu preponderență colectat din stratul foarte consistent reprezentat de Cx. 58'. Nu în ultimul rând, au fost descoperite fragmente și obiecte de bronz, dintre care amintim un pinten, mai multe obiecte de fier, două monede (denar suberat de la Antoninus Pius și un sestert de la Marcus Aurelius), fragmente de sticlă, o tegulă ștampilată, precum și foarte multe ținte de fier.

Abstract

During the excavation campaign of 2021, the research started in the previous years was continued, more precisely in S2/2020 and S3/2019. The balks left between S3A/ S3B from 2019, respectively the one between S3/2019 and S2/2020 were demolished. On this occasion, the two bases of the Tetrapylon discovered in S3/2019 were completely unveiled, as well as other contexts that appeared during the excavations.

Img. 1. Fotografie aeriană dinspre N a castrului de la Brusturi.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Fotogrammetria secțiunii reluate în 2021, ilustrând ultima fază a cercetării.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Detaliu cu pylon-ul Cx. 50.

Fig. 3. Detaliu cu pylon-ul Cx. 55.

https://biblioteca-digitala.ro

14. Călugăreni, jud. Mureş

Punct: Castrul roman, termae şi vicus-ul militar de la Călugăreni

Cod sit: 116616.01; 116616.02
Autorizaţia nr. 16/5.05.2021
Colectiv: Nicoleta Man - responsabil științific (MJM), Szilamér Péter Pánczél – responsabil sector (MJM), Daniel Cioată – responsabil sector (MJM), Diana Angyus (MJM) Katalin Sidó (MJM), Orsolya Szilágyi (MJM), Britta Burkhardt (MJM), Lóránt Vass (Universitatea Catolică Pázmány Péter), Péter Simon (UBB), Szabolcs Zsolt Nagy (UBB), Bernadett Kovács (UBB), László Szekernyés (UBB), Annbella Gotsman (UBB), Katalin Vágó (UBB), Tímea Lovász (UBB).
Perioada desfășurării cercetării: 15.06 – 30.08.2021

În campania de cercetări arheologice din 2021 au fost continuate săpăturile în două sectoare importante: principia castrului auxiliar și termae. Principalele obiective ale campaniei din acest an au fost următoarele: corelarea datelor oferite de geofizică cu realitățile arheologice și stabilirea planimetriei clădirii comandamentului (partea de nord-est și sud-est), și a băilor pe latura sud-estică. De asemenea, au fost urmărite fazele de construcție și de reconstrucție, secvențele cronologice ale structurilor, precum și tipurile de activități care au avut loc aici în epoca romană.

Sectorul A. Castrul roman

Cercetările arheologice desfășurate începând cu 2013 în clădirea comandamentului (*principia*) din castrul auxiliar de la Călugăreni au reușit să delimiteze extinderea exactă a clădirii și a unora dintre spațiile interioare. Campania din 2021 a vizat identificarea încăperilor pe laturile de nord și nord-est a curții interioare. Pentru atingerea obiectivelor propuse a fost deschisă o suprafață nouă, denumită A8/2021, care s-a suprapus parțial peste suprafețele A/2015, A/2016 și A8 cercetate în anii anteriori.

Suprafața A8/2021 (129 m^2) a fost amplasată la sud de A2, respectiv la nord de A6 și fost orientată E-V având dimensiunile inițiale de 18,5 x 6 m, fiind extinsă în colțul sud-estic cu 4,5 x 4 m.

După înlăturarea arăturii și cercetarea intervențiilor moderne și a gropilor de scoatere a zidurilor au fost identificate contextele legate de ultima fază de distrugere a clădirii. Din nou s-a putut constata prezența masivă de lemn carbonizat și chirpici, respectiv o concentrația mare de țigle și olane de la acoperișul distrus a clădirii. După cercetarea straturilor legate de faza de distrugere s-au putut identifica structurile legate de ultima fază de folosire a clădirii și ultimele nivele de călcare. Fundația de pe latura nordică și estică a zidului de incintă a fost construit din piatră de carieră și piatră de râu în tehnica *opus incertum* și a fost puternic deranjată, pe unele porțiuni păstrându-se numai primul strat de nivelare a fundației compus din piatră de râu și lut. Fundația *basilicii,* decopertată în partea vestică a zonei cercetate, a fost identificată în campaniile din 2015–2016 și este relativ bine conservată, fiind construită din piatră de carieră și din piatră de râu în tehnica *opus incertum*. Zidurile intermediare și care flancau curtea interioară aveau o fundație de zid sec și o elevație din lemn și chirpici. Latura nordică a clădirii a fost împărțită în patru încăperi din care cea vestică avea probabil o podea din lemn, iar celelalte din lut bătătorit. În colțul nord-estic a curții s-a amenajat o mică încăpere adosată zidului de incintă și zidului sudic al laturii de nord. În privința funcționalității primare a acestor încăperi, pe baza materialului arheologic și a analogiilor, pot fi considerate depozite de armament.

Sector B – *Termae*

În *termae* a fost cercetată suprafața **B11/2021** cu dimensiunile de 10 x 5 m, trasată pe latura sud-estică a termelor, reprezentând o extindere înspre sud-est a suprafeței B1-B2/2014 și o extindere înspre sud a suprafeței B9/2017. Între acestea nu au fost salvați martori, din cauza faptului că în fiecare existau complexe care au fost surprinse pe margine și am dorit să clarificăm cât mai exact forma și dimensiunea lor. (Fig. 1)

În săpăturile din 2017 a fost identificat un șanț lung de exploatare a pietrei din terme, care se întinde până în B11 și care se continuă înspre sud. Acest șanț străbate pe lungime suprafața B11 (5 m) și are lățimi variabile cuprinse între 1,00 și 1,50 m. Umplutura șanțului mai păstrează sporadic blocuri de calcar, piatră de râu, fragmente de cărămizi și țigle. Reconstituind traseul acestui șanț (care reprezintă cea mai mare zonă distrusă în încercarea de a extrage piatra din zidurile termelor), acesta are în total peste 25 m, ceea ce ne determină să concluzionăm, în această fază a cercetării că, latura de sud-est a reprezentat fațada termelor și din această cauză a căzut pradă exploatărilor de piatră din epoca modernă. Această situație este confirmată de poziția termelor față de castru și a faptului că drumul folosit și azi se află la aproximativ 1m de această latură a termelor.

Înspre vest se continuă situația din B1-B2, un zid de piatră de râu legat cu mortar, opus incertum cu lățimea de 1,00 m se continuă pe o lungime de 2 m și se termină în șanțul scos.(Fig. 2) Probabil că aici se închidea o încăpere. La sud, zidul se continuă cu o podea, care apare și pe latura sudică a B3/2014, într-o stare proastă de conservare. (Fig. 3)

Abstract

At the Roman auxiliary fort from Călugăreni (Sector A) the excavations continued at the headquarters building (*principia*) where a new area (A8 / 2021) was opened in the north-eastern corner of the building. After excavating the topsoil and the modern interventions, the features related to the 3rd century destruction of the building could be documented. The contexts related to the latest phase of use of the building were identified as well, underneath.

In the bathhouse, Trench B11 was excavated next to trench B2/2014 and B3/2014, in order to identify the remaining part of the two rooms. A 25 m long trench, crossing most of the eastern side of the bathhouse must have been a modern intervention. It is likely that here stood the facade of the ancient building, and in modern times the stone from the walls was intensely mined.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Planul suprafeței B11 din terme

Fig. 2. B11 - podea slab conservată

Fig. 3. B11 - Zid care delimita o încăpere sudică din terme

https://biblioteca-digitala.ro

15. Câmpulung, jud. Argeș
Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76

Tip de sit: așezare urbană (113), necropolă tumulară (212)
Încadrare cronologică: Hallstatt (16), Hallstatt **târziu (163**), epoca romană (32), epoca medievală (43), epoca medievală târzie (432), epoca modernă (5)
Autorizație nr.: 40/05.05.2021
Cod RAN: 13506.37
Colectiv: Venera Rădulescu (colaborator Muzeul Județean Argeș) - responsabil științific, Marius Păduraru, Ion Dumitrescu, Andi Ioan Pițigoi, Dragoș Mândescu, (Muzeul Județean Argeș), Mădălina Sava-Moise (colaborator Muzeul Județean Argeș)
Total finanțare: 25000 lei (Muzeul Județean Argeș).
Perioada desfășurării campaniei: 9.08 – 17.09.2021

Situl arheologic de la Câmpulung, Str. Negru-Vodă nr. 76 este situat pe artera principală de circulație a orașului Câmpulung, pe str. Negru-Vodă, la doar 200 m nord față de Mănăstirea Negru-Vodă, locul unde, în secolele XIV-XV, a funcționat reședința domnească a Țării Românești.

Începute în anul 2017, cercetările arheologice din strada Negru-Vodă, nr. 76 au pus în evidență existența mai multor niveluri de locuire din perioada medievală, dar și descoperiri din epoci anterioare. Astfel, în campaniile 2017-2020, au apărut sporadic fragmente ceramice din epoca Bronzului și din secolele III-IV p.Chr.[1]. Însă, cea mai importantă observație a fost făcută în campania 2019, când s-a constat că depunerile medievale se așază peste o necropolă din prima epocă a fierului (grupul Ferigile). În anul 2020, presupunerea a fost întărită și de descoperirea unui mormânt de incinerație specific grupului Ferigile[2].

În campania 2021, săpătura arheologică a fost concentrată în zona curții proprietăți familiei Rădulescu. Cercetarea a avut două obiective: investigarea integrală a tumulilor identificați în campaniile 2019 – 2020 și extinderea săpăturii la vest de S IV și caseta D, cu scopul de a clarifica situația complexelor medievale conturate în cele două unități de săpătură.

Reamintim că în campaniile 2019 și 2020, în secțiunile S V, S II, S III și S IV, săpătura a fost oprită pe nivelul de bolovani care formau mantaua tumulilor. Având în vedere că suprafețele celor patru unități erau acoperite cu pământ, în prima fază s-a procedat la degajarea lor integrală (manuală) a suprafețelor celor trei unități de săpătură. A rezultat astfel o singură suprafață. Nu vom insista aici pe rezultatele acestei cercetări, ele urmând să fie prezentate într-un studiu separat de către coordonatorul săpăturii acestui sector, Dragoș Mândescu.

Revenind la complexele medievale, precizăm că în campania 2020, în S IV, peste bolovanii care formau mantaua tumulilor, a apărut un strat de lut ars până la roșu și mult lemn ars. El se continua și în profilul de sud al secțiunii IV și în caseta D. De asemenea, în casta D a apărut un pavaj de bolovani (la – 0,40 m) pe care era amenajat un cuptor menajer. El avea vatra de formă circulară, realizată din cărămizi legate cu lut, măsurând în diametru 0,94 m, cu baza pereților din bolovani (groși de 0,40 m). Cuptorul (vatra și structura de bolovani din jurul acesteia) avea diametrul de 1,60 m. Gura de alimentare a acestuia era orientată spre nord. Pe baza ceramicii, dar și a observațiilor de natură stratigrafică, instalația a fost dată în secolul al XVII-lea[3] (Fig. 1).

În campania 2022, casta D a fost cuprinsă în limitele suprafeței S VI. Trasarea casetei D a fost determinată de situația din teren. La vest de traseul secțiunii S IV se afla un alun și alți arbuști care nu permiteau trasarea unei alte secțiuni paralele. În campania 2022, arbuștii au fost tăiați și paralel cu S IV a fost trasată S VI. Între cele două unități a fost lăsat un martor lat de 0,50 m. Limita de est a S VI se suprapune peste limita de est a casetei D, însă limita sudică a ei a fost împinsă cu 4 m spre proprietatea familiei Sitaru. Suprafața rezultată a măsurat 8 × 3 m. La vest de S VI a fost executată S VII, cu dimensiunile de 8 × 2 m. Ambele suprafețe au fost trasate perpendicular pe casa Sitaru, respectând orientarea secțiunilor trasate în campaniile precedente în curtea proprietății Rădulescu (relativ nord-sud).

Totodată, pentru a avea un control mai bun asupra datării complexelor, au fost luate probe pentru datare cu radiocarbon (14C). Probele, în număr de cinci (vatra din locuință, soba cu cahle – două probe, gropile nr. 9 și 11) au fost lucrate la Poznan Radiocarbon Laboratory.

În partea de sud a S VI, peste nivelul de bolovani, s-a conturat suprafața cu lut ars și cărbune pe care am observat-o în campania 2020 și în S IV (Fig. 2). Depunerea a apărut la adâncimea de –0,56 / –0,66 m. Către marginea de sud-vest a zonei cu lut ars s-au conturat urmele unei vetre. Deasupra ei au apărut fragmente de ceramică, lemn ars, fragmente de cahle-oală, unele dintre acestea având în interior lut întărit prin foc (Fig. 3). Tot în aceeași zonă au apărut fragmente de la un țest. Acest nivel de dărâmătură se întinde pe o suprafață ovală cu diametrele de 1,95 m și 1,60 m. Depunerea avea o grosime de 0,10 cm și era tăiată în marginea de sud-vest de groapa nr. 9. Vatra propriu-zisă avea dimensiuni mai reduse. Ea avea formă circulară, cu diametrul de circa 1,50 m. Limitele complexului au putut fi determinate după lutul ars până la roșu provenit din crusta vetrei. Fragmentele de lut arse la roșu erau concentrate mai ales în partea de nord a vetrei. Pe vatră au apărut și fragmente de gardină. La secționarea vetrei, s-a observat că pentru amenajarea ei s-a săpat în solul ferm o groapă

[1] Ceramică din epoca bronzului a apărut mai ales în secțiunile și casetele trasate în grădina proprietății Rădulescu (vezi: Marius Păduraru, Venera Maria Rădulescu, Ion Dumitrescu, Romeo Maschio, Andi-Ioan Pițigoi, Câmpulung, Județ Argeș, Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76, anul: 2017, în „Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 2017", Institutul Național al Patrimoniului, București, 2019, p. 351-354), fragmente din pastă gri, probabil din secolele III-IV p. Chr., au fost găsite în secțiunea V, −0,80 m (materiale în curs de prelucrare). În acest context, amintim și descoperirea în campania 2021, pe nivelul de locuire din secolele XV-XVI, a unei cărămizi romane (S VI, caroul 3, −0,65 m).

[2] Venera Rădulescu, Marius Păduraru, Ion Dumitrescu, Andi Ioan Pițigoi, Mădălina Moise, Câmpulung, Județ Argeș , Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76, anul: 2020, în „Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 2020", Institutul Național al Patrimoniului, București, 2021, p. 61, fig. 7 și 9.

[3] Ibidem, p. 60, fig. 2-3.

https://biblioteca-digitala.ro

al cărei fund era ușor alveolat. Depunerea din groapă avea o grosime de 0,20 m, fiind compusă din sediment brun, cu mult cărbune și lut ars. Pe fundul gropii a fost observată o peliculă de lut galben. Aceasta este depusă tot în partea de nord a vetrei, unde și lutul ars apare mai concentrat. Gura de alimentare nu a putut fi identificată.

Stratul de lut ars și vatra indică prezența unei locuințe de suprafață cu stâlpi de lemn și pereții din chirpici. Lutul ars de culoare portocalie ar putea indica o podea. Planul locuinței nu a putut fi dedus, totuși niște limite relative sunt date de vatră și zona pe care se întinde lutul. Acestea măsoară în lungime (est-vest) 3,80 m, iar în lățime 3,25 m (nord-sud). Vatra era amenajată în partea de sud-vest a locuinței.

Pe vatră a apărut o cantitate mare de ceramică. Aceasta se datează în secolele XIV-XVI. Totuși, relevantă pentru cronologia locuinţei este o monedă descoperită în nivelul de lut galben bătut şi cu pigment de cărbuni, ducat de la Radu I (cca 1377-1383), în S IV, □ 2, - 0,70 m). Proba radiocarbon (os) plasează funcționarea vetrei în intervalul cuprins între 1431 și 1464. Prin urmare, putem spune că locuința de lemn şi pământ a funcționat către prima jumătate până spre mijlocul secolului al XV-lea.

În jumătatea de nord a suprafețelor S VI și S VII (□ 1-2), la vest de cuptorul menajer, la adâncimea de −0,60 / −0,70 m, deasupra unei platforme de bolovani (posibil un perete căzut), a apărut un strat cu grosimea de 0,06-0,15 m, compus din fragmente de cărămizi, lut ars până la roșu, foarte multe cuie de mici dimensiuni. Stratul are culoare roșiatică, situație determinată de prezența unei cantități mari de lut ars. Nivelul a fost surprins pe toată lățimea S VII, el fiind prezent și pe o lățime de cca. 0,25-0,55 m pe suprafața martorului dintre S VI și S VII. Pe profilul nordic al S VII, dărâmătura compusă din lut roșu se întinde pe 2,90 m. Nivelul este prezent și pe profilul de vest al S VII.

Pe lângă cantitatea mare de lut ars, în dărâmătură au apărut mai multe fragmente de cahle având ca reprezentare acvila bicefală, ceea ce ne-a condus la concluzia că nivelul a rezultat din dărâmarea unei sobe (Fig. 4).

O altă observație a fost aceea că unele dintre cahle erau acoperite cu lut galben, ceea ce arată că instalația de încălzire a fost folosită mult timp (Fig. 5). Probabil, ca urmare a exfolierii smalțului verde, s-a ales soluția de a le tencui.

Cahlele sunt de același tip cu piesa descoperită în secțiunea I din 2001. De altfel, în campania 2021, traseul acestei secțiuni a fost interceptat în S VII, pe o lungime de 5 m și pe o lățime de 0,40-0,60 m. S VII a intersectat marginea de est a secțiunii I din 2001[4].

Soclul sobei nu a fost relevat în suprafețele cercetate. Nivelul de dărâmătură al sobei se conturează la 0,60 m vest față de structura pe care noi am identificat-o cu un cuptor menajer în campania 2020. Totuși, în momentul cercetării, în jurul acestei structuri nu au apărut cahle. Pe de altă parte, forma circulară nu este specifică unei sobe cu cahle-placă. Cert este că nivelul de dărâmătură care provine de la sobă și cuptorul menajer sunt contemporane. Concluzia se bazează pe observații de natură stratigrafică.

Cahlele permit datarea sobei în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în 1666, an care apare pe cahla descoperită în 2021[5]. Instalația a fost folosită mult timp, proabail de aici și datarea în secolul al XVIII-lea a probelor radiocarbon.

Pe lângă aceste complexe, în S VI au mai apărut trei gropi: nr. 9, 10 și 11, pe care le vom descrie în ordinea enumerată.

Groapa nr. 9 s-a conturat în S VI, caroul 4, la adâncimea de −0,55 m. Ea avut formă ovală în plan (2,00 × 1,35 m), orientată VSV-ENE și adâncimea de la conturare −0,40 m. În ea era depus scheletul unui bovideu aflat în conexiune anatomică. Capul animalului era orientat spre est, greabănul spre nord și picioarele îndoite pe lângă corp. În umplutura gropii a apărut un pământ de culoare gri-negricios, fără ceramică sau alte materiale arheologice. Groapa tăia marginea vetrei din locuința de secol XV. În profilul vestic al S VI, s-a observat că groapa pornea din nivelul datat în secolele XVII-XVIII. Din complex a fost preluată o probă pentru datare cu carbon radioactiv. Ea a fost datată în secolul al XVII-lea (Fig. 6).

Groapa nr. 10 s-a conturat în S VI, caroul 1, −0,57 m. Umplutura ei era compusă din pământ galben compact, având ca incluziuni mici fragmente de ceramică și multe pietricele. De la conturare, groapa măsoară în adâncime −0,40 m. În profil, groapa avea formă tronconică. Materialele arheologice permit datarea complexului în secolele XV-XVI.

Groapa nr. 11 s-a conturat în S VI, caroul 2, −0,60 m. La suprafață era căpăcită cu lut galben, situație pe care am întâlnit-o și la groapa nr. 7, în campania 2020. Groapa avea formă circulară în plan, cu diametrul de 1,40 m, adâncimea de la conturare de −0,70 m. În profil, groapa avea formă de căldare și tăia mantaua tumulului. Umplutura gropii se compunea din pământ de culoare neagră, având ca incluziuni lut galben și cărbune. Pe peretele estic, în umplutură, a apărut o oală de dimensiuni medii, având in interior semințe. De asemenea, lângă ea au apărut fragmente de la o cană trilobată. Ceramica este specifică secolelor XIV–XV (Fig. 7, a, b, c).

În concluzie, cercetările arheologice din campania 2021 au arătat că primele depuneri medievale din strada Negru-Vodă, nr. 76, pot fi plasate cu destul de multă certitudine în intervalul cuprins între sfârșitul secolului al XIV-lea și mijlocul secolului al XV, de când datează și locuința de lemn și pământ. În a doua jumătate a secolul a XVII-lea, au loc transformări. Zona cu dărâmături în care au apărut resturile de sobă face parte dintr-un complex de locuire mai amplu. Extinderea cercetării spere nord, atât cât permite spațiul curții și spre est în campania 2022, sperăm că va duce clarificări în acest sens.

[4] Maria Venera Rădulescu, Cahle cu reprezentări heraldice descoperite la Câmpulung Muscel – „Acvila Bicefală", Argesis, seria Istorie, tom X, 2001, p. 123-126.

[5] Ibidem, p. 124, fig. 2; textul este întregit astfel: „Simeon Rusu 1666".

https://biblioteca-digitala.ro

Résumé

Les recherches de la campagne 2021 ont montré que les premiers dépôts médiévaux de la rue Negru-Vodă, no. 76 peuvent être placés avec une assez grande certitude dans l'intervalle entre la fin du XIVe siècle et le milieu du XVI siècle, époque à laquelle date également l'habitation en bois et terre. Dans la seconde moitié du XVIIe siècle, des changements ont eu lieux. La zone avec les décombres où les débris du poêle sont apparus fait partie d'un complexe d'habitation plus ample. Il y a une intention d'élargir la recherche archéologique au nord et vers l'est lors de la campagne de 2022, et nous espérons faire la lumière là-dessus.

Fig. 1. Cuptorul menajer apărut în caseta D (campania 2020).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Suprafața cu lut ars și cărbune descoperită în S IV (campania 2020).

Fig. 3. Vatra conturată către marginea de sud-vest a zonei cu lut ars, în S IV.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Platforma de bolovani prăbușiți cu stratul de lut ars conținând cahlele unei sobe, în S VI.

Fig. 5. Cahle acoperite cu lut galben, provenind din dărâmătura sobei, în S VI.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 6. Groapa nr. 9 cu scheletul de bovideu, în S VI.

a

b

c

Fig. 7. Groapa nr. 11 la conturare (a), secționare (b) și golire (c), în S VI.

https://biblioteca-digitala.ro

16. Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș
Punct: *Castrul roman de la Câmpulung [Jidova]*

Tip sit: castru roman
Încadrarea cronologică: 321 – Epocă romană timpurie
Cod RAN: 13506.02
Autorizație nr. 41/05.05.2021
Colectiv: Constantin C. Petolescu – responsabil șantier (IAB), Florian Matei-Popescu (IAB), Ion Dumitrescu, Andi Ioan-Pițigoi (MJA)
Total finanțare: 25.000 lei (MJA);
Perioada desfășurării cercetării: 9.08 – 9.09.2021

Începând din anul 2010, cercetările arheologice de la Câmpulung – „Jidova" urmăresc clarificarea topografiei și cronologiei zonei centrale a castrului (*latera praetorii*). Săpăturile arheologice efectuate în suprafața dintre *horreum* (latura estică) și *principia* (latura vestică), în perioada 2010-2015, au adus date noi despre topografia clădirilor aflate în zona centrală a castrului, dar și cu privire la cronologia lor. Astfel, s-a constatat că spațiul dintre *principia* și *horreum* a fost ocupat într-o primă fază de o construcție de lemn, iar după distrugerea ei prin incendiere, dărâmăturile au fost evacuate fiind făcută o nivelare, peste care s-a întins un strat de pietriș (în porțiunea dintre *via principalis* și edificiul mic cu hipocaust), în partea de nord a suprafeței s-a construit edificiul mic cu hipocaust (așa numita „clădire a ofițerilor"), el suprapunând parțial fosta construcție de lemn[1].

Plecând de la situația expusă, în campania 2015, cercetarea arheologică a fost extinsă la est de *praetorium*, între aceasta și *agger* (Sp. II). Existența, în aceasta zonă, a unui spațiu cu o suprafață relativ mare, teoretic liber, cu lungimea de circa 38 și lățimea de 4-5 m, ridica problema posibilei prezențe a unor construcții. La această observație se adaugă și faptul că în cercetările efectuate în anul 1988, în urma extinderii către sud a secțiunii H, a fost identificat un canal din cărămizi amenajat la baza *agger*-ului, a cărei funcționalitate nu a putut fi stabilită la momentul respectiv.

Proiectarea suprafeței Sp. II la est de *praetorium* a ținut seamă de datele expuse anterior. Astfel, pe lățime s-a urmărit ca în limitele suprafeței să fie prinsă și o porțiune din *via sagularis*, iar lungimea a fost determinată de limitele pretoriului. Suprafața deschisă măsoară 34 x 7 m. Față de frontul sudic a clădirii pretoriului, suprafața a fost împinsă cu 4 m spre nord. Între zidul estic al pretoriului și suprafață a fost păstrat un martor lat de 0,50 m. În campania 2020, la nord de traseul secțiunii H, suprafața a fost extinsă cu încă 3 m spre zidul de incintă al castrului (fig. 1)[2].

Cercetările din anii 2015-2017, efectuate în jumătatea de sud a suprafeței, au pus în evidență mai multe gropi de stâlpi. Desigur, ele indică prezența în această zonă a unei construcții cu structură de lemn. Deocamdată, raportul cronologic dintre această clădire și pretoriu nu a putut fi precizat. Tot în această parte a suprafeței, *via sagularis* a fost degajată pe o porțiune de 1 m. La vest, *via sagularis* era mărginită de o rigolă. Pereții și fundul acestei rigole, cel puțin către limita sudică a suprafeței, par a fi fost întăriți cu țigle și olane.

Începând din campania 2017, în jumătatea de nord a suprafeței au fost surprinse structuri care indicau prezența unor încăperi cu hipocaust. Suprafețele lor au fost degajate în campaniile 2017-2021.

În campania 2021, cercetarea a fost concentrată mai ales pe limita se est a încăperilor. Prin aceasta, am urmărit să stabilim planul încăperilor și raportul cronologic dintre acestea și elementele sistemului defensiv al castrului (*agger* și zid de incintă).

În perioada 2017-2020, a putut fi stabilit planul a patru dintre încăperile de la est de pretoriu. Ele au fost notate cu litere de la A până la D.

În campania 2017, structurile camerei A au apărut la sud de traseul secțiunii H (trasată de Emilian Popescu și Eugenia Popescu). Ea măsura 4,40 × 3 m la exterior și 3,60 x 2,16 m la interior, latura lungă fiind orientată relativ vest-est. Podeaua ei era realizată dintr-un strat de *opus signinum* (*cocciopesto*), gros de 0,12 m, și amenajată pe o substrucție de bolovani de dimensiuni medii și mici[3]. Această avea o grosime de 0,30 m. Pereții încăperii au fost în totalitate scoși și aveau o grosime de 0,50-0,60 cm. Amprenta lor a fost clar observată pe laturile de sud, est și nord. Limita vestică a substrucție podelei încăperii se află la 0,50-0,60 m față de zidul pretoriul, spațiu egal cu lățimea amprentelor pereților[4]. În privința laturii estice a încăperii, s-a observat că la amenajarea ei s-a ținut seamă de prezența rigolei care mărginea *via sagularis*, între peretele estic al încăperii și rigolă fiind lăsat un spațiu cu lățimea de 0,60 m [5].

La nord de traseul secțiunii D s-au conturat spațiul camerei B (în carourile 14-16/A-B). Podeaua ei era realizată tot din *opus signinum* (*cocciopesto*). Din ea s-a păstrat numai o suprafață de 1,60 x 1,30 m. Ea apărut la 0,10-0,15 m față de zidul estic al pretoriului. În partea de sud, restul de podea a fost tăiată de traseul secțiuni D, iar restul suprafeței a fost scos în momentul amenajării trotuarului din dale de beton (lucrare realizată în perioada când în incinta castrului a funcționat Întreprinderea Minieră). Sub nivelul vegetal,

[1] A se vedea: C. C. Petolescu, F. Matei-Popescu, I. Dumitrescu, Noi cercetări arheologice din castrul de la Câmpulung (Pescăreasa, punct Jidova) (2010–2015), Materiale și Cercetări Arheologice, 17, 2021, p. 129-163.

[2] În anul 2015, a fost trasată suprafața Sp. II. Ea a fost intercalată între: zidul estic al pretoriului – la Vest; traseul secțiunii K (trasată de Emilian Popescu la nord de porta pricipalis sinistra) – la Sud; limita nordică a clădirii pretoriului – la Nord și via sagularis - la Est. Suprafața a intersectat secțiunile I, H și D, trasate de Emilian Popescu și Eugenia Popescu, relativ, paralel cu via principalis și dispuse în teren astfel: SI, la jumătatea distanței dintre turnul nordic de la porta principalis sinistra și turnul de curtină; SH perpendicular pe turnul de curtină și SD la aproximativ 4 m nord față de SH (fig. 1).

[3] Stratul de opus signinum era realizate dintr-un mortar de var amestecat cu pudră fină de cărămidă și nisip.

[4] C. C. Petolescu, T. Cioflan, Castrul roman de piatră de la Câmpulung (Pescăreasa, jud. Argeș). Cercetările din anii 1978-1989, Argesis, seria Istorie, VII, 1995, p. 16-19.

[5] C. C. Petolescu, F. Matei-Popescu, I. Dumitrescu, A.-I. Pițigoi, E. Oproiu, Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș, Punct: Castrul roman Câmpulung – „Jidova", în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2017, București, 2018, p. 26, 282, fig. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

peste restul de podea, a apărut un strat de dărâmătură compus din bolovani mari. Partea dinspre pretoriu a podelei intra în profilul de vest al Sp. II, situație care ne-a permis să observăm atât structura ei cât și a substrucției ei. Astfel, s-a constatat că podeaua era realizată din trei straturi: un strat (cel inferior) constituit din mortar mai fin având în compoziție var și cărămidă pisată mărunt; un al doilea strat compus din bolovani mari (nivel intermediar) legați cu mortar și un al treilea strat, relativ gros, compus din mortar amestecat cu pudră de cărămidă. Cele trei straturi aveau o grosime maximă de 28 cm. Podeaua era amenajată pe un strat de pietriș și bolovani, a cărei grosime măsura 0,15 m. Acest strat era bine tasat și întins pe un strat de nisip cu consistență lutoasă. Exceptând latura vestică dată de zidul pretoriului, pe celelalte laturi, zidurile nu s-au conservat. În partea de est, stratul de nisip din substrucția podelei este delimitat de un șanț lat de 0,50-0,60 m, orientat nord-sud. Acest șanț, pe al cărui traseu a fost identificată și o cărămidă, reprezintă amprenta unui perete. El marchează limita estică a încăperii B. La nord, limita încăperii este dată de șirurile de pile de hipocaust orientare vest-est și de stratul de pietriș pe care acestea erau așezate. Limita sudică a încăperii nu poate fi precizată, deoarece în această porțiune, substrucția podelei a fost tăiată de secțiunea D. Spațiul încăperii nu depășea totuși limita sudică a secțiunii, deoarece în această zonă depunerile arheologice prezintă o altă consistență. În plus, la sud de secțiunea D, respectiv între camerele A și B, se observă amprenta unui șanț de scurgere (canal). Având în vedere orientarea sa NV-SE, el era deversat în rigola care mărginea spre vest *via sagularis*[6].

Plecând de la limitele enumerate, camera B măsura pe direcție vest-est, la interior 4,35 – 4,40 m. Pe direcție nord-sud, de la limita secțiunii D, substrucția podele se întinde pe o lungime de 3,70 m, prin urmare, latura estică a încăperii depășea această dimensiune.

La est de camera B, sunt dispuse nouă șiruri de pile de hipocaust pe direcție est-vest și șapte pe direcție nord-sud (din șirul dinspre vest s-a păstrat numai baza unei singure pile). Gruparea lor indică spațiul unei alte încăperi, pe care am denumit-o „camera C". În continuarea acestei încăperi se află o absidă, pe care am denumit-o „camera D".

Limita dintre încăperile C și D era marcată de un rând de cărămizi lipite una de alta. Cărămizile erau dispuse pe trei asize (dimensiunile cărămizilor sunt: 0,40/0,42 x 0,28/0,29 x 0,06 m).

Limita vestică a încăperii este marcată de șanțul orientat nord-sud, care închidea la est camera B. Limita sudică a încăperii C a fost determinată în campania 2021. Peretele camerei a fost și aici în mare parte distrus, din fundația lui păstrându-se numai prima asiză de cărămizi. El avea o grosime de 0,60 m, iar cărămizile (cu dimensiuni 0,40×0,28×0,06 m) erau așezate direct pe lutul galben (solul nativ). De asemenea, s-a observat că acest perete era străpuns de canalul cu pereți de cărămidă. Acesta intra sub podeaua încăperii cu încă 0,40 m, capătul lipindu-se de o pilă de hipocaust. În partea de nord a camerei C a apărut un alt șanț cu lățimea de 0,50-0,60 m, având o umplutură similară cu a aceluia care închidea camera în partea de vest. În plus, pilele stau pe un strat de pietriș mărunt, bine tasat, de culoare roșiatică. Acest strat este întins pe toată suprafața încăperii. Suprafața interioară a încăperii măsura pe direcție nord-sud 3,80/3,90 m.

Pilele în interiorul încăperii erau dispuse la 0,35/0,40 m unul față de altul, numai între cele două șiruri de pile aflate în continuarea canalului cu pereți de cărămizi s-a păstrat un interval de 0,50/0,55 m. Între șirurile de pile și pereții de sud și de est al încăperii, interval este de 0,10-0,20 m. Stâlpii erau formați din cărămizi cubice cu latura de 0,16 m (tip utilizat și la realizarea hipocaustului din edificiul situat între *principia* și *horreum*). Bazele erau realizate atât din cărămizi pătrate, cu latura de 0,28 m, cât și din cărămizi de 0,40 x 0,28 x 0,06 m, întregi sau sparte pe jumătate. În nivelul de dărâmătură, au fost găsite mai multe tuburi de hipocaust cu formă paralelipipedică realizate din lut care se aplicau pe pereți pentru a permite aerului cald să circule, fragmente din podeaua realizată din mortar și mai multe cărămizi care alcătuiau *suspensura* (cărămizi cu dimensiuni de 0,52/0,54 x 0,52/0,54 x 0,06 m). La 0,40 m vest de rândul de cărămizi, tot în nivelul de dărâmătură, s-a aflat un fragment din marginea podelei de mortar care izola *suspensura*. Podeaua de mortar avea o grosime de 0,15 cm, iar mortarul conținea pudră de cărămizi, mici fragmente de cărămizi/țigle și pietricele. De asemenea, între dărâmături au apărut tuburi de lut ars căzute din bolta tavanului încăperii și tuburi de formă paralelipipedică căzute de pe pereți. Unele dintre aceste tuburi erau umplute cu mortar[7].

Absida (camera D) avea o deschidere de 2,50 m, iar în adâncime, pe direcție vest-est, măsura 2,04 m.

După cum am precizat și în raportul precedent, zidurile absidei erau din cărămizi. La elevația lor s-au folosit cărămizi cu dimensiuni de 0,40/0,43 x 0,28 x 0,07 m și jumătăți de cărămizi utilizate la pavaje și *suspensurae*. Acestea măsurau 0,53 x 0,30 x 0,065 m. Zidul absidei era mai lat în partea de nord, unde atinge 0,85/0,90 m, și mai subțire în partea de sud, unde avea o lățime de 0,70-0,75 m. Prima asiză de cărămizi a fost așezată pe direct pe lutul galben ferm (solul nativ). Cărămizile din zid erau prinse între ele cu lut sau mortar nisipos, de slabă calitate. În partea de sud, la exterior, zidul absidei se deprinde print-un mic decroșaj. Acesta măsura 0,40 m. Absida era prevăzută cu hipocaust. În interiorul ei au fost identificate cinci șiruri de pile orientate pe direcție vest-est. Ca baze de pile au fost folosite cărămizi cu dimensiuni de 0,40 x 0,29 x 0,06 m. Stâlpii erau compuși din cărămizi de formă cubică, cu latura de 0,16 m. Bazele pilelor erau fixate pe un strat de pietriș bătut, situație observată și în spațiul camerei C.

La sud de spațiul camerelor C și de absidă (camera D), carourile 13-14/C-D, zona a fost puternic deranjată în momentul săpării secțiunii D. Pe traseul secțiunii a

[6] Șanțul avea umplutura constituită dintr-un pământ de culoare neagră, conținând lut ars, cărămizi fragmentare și cărbuni, profilul în V, cu deschiderea la gură de 0,50 m și adâncimea de la conturare de 0,25 m. Traseul său era întrerupt de secțiunea H.

[7] Pentru analogii: A. B. Biernacki, The Large Legionary Thermae in Novae (Moesia Inferior) (2nd – 4th centuries A. D.), Poznan, 2016, p. 70 și p. 79, pl. VI, nr. 1-7 (fiind tipice pentru zonele Asiei Minor, Syriei și Africii de nord).

https://biblioteca-digitala.ro

fost cruțat doar canalul cu pereți de cărămidă. Peste tot, în secțiune a fost atins nivelul de pietriș aluvionar, steril arheologic.

Canalul cu pereți de cărămidă a fost cercetat în campaniile 2019-2020, descrierea sa fiind pe larg făcută în raportul campaniei din 2020[8]. El era orientat nord-sud, măsura: în lungime 2,60 m, în lățime 1,40 m și avea o deschidere de 0,55 m. Pereții săi erau realizați din cărămizi puse pe lung și legate cu mortar (cărămizile avea dimensiuni 0,40 x 0,28 x 0,06 m). Elevația pereților canalului atingea o înălțimea maximă de 0,35 m. La interior, spațiul canalului era egal cu lățimea a două cărămizi. De altfel, pe fundul canalului, în punctul în care acesta intersecta zidul sudic al camerei C au fost puse două cărămizi pe lung, una lipită de alta. În rest, fundul canalului era căptușit de un strat de mortar alb.

În campania 2020 s-a observat că la gura canalului, lipit de peretele său estic se afla un rest de zid / soclu (?) lung de 0,75 m și lat de 0,60 m. El era ușor împins mai spre sud față de gura canalului. Starea de conservare a acestui zid/soclu era destul de precară, din întreaga structură păstrându-se numai o bază formată din patru fragmente provenite dintr-un bloc de piatră fasonată spart, peste care erau așezate trei cărămizi. Ele erau legate între ele cu lut sau mortar de slabă calitate.

În fața gurii de canal a fost observată și o groapă. În plan, ea avea formă ovală (1,30 x 0,90 m), cu pereții oblici și fundul alveolat. De la conturare, groapa măsura în adâncime 0,12-0,15 m. Umplutura ei era constituită din două straturi: pe fund și peretele gropii dinspre gura canalului era depus un strat de pământ sfărâmicios, ars până la roșu, deasupra acestuia, depunerea consta dintr-un strat de pământ negru cu mult cărbune (fig. 4a-b).

Având în vedere situația arheologică, este greu de precizat dacă structura acestui canal era integrată sau nu în spațiul unei încăperi, iar în privința funcționalității, credem că el era legat de instalația de încălzire a încăperii C. Groapa amenajată în fața gurii canalului ar putea fi legată de prezența, în această zonă, au unui *praefurnium*, iar canalul conducea aerul cald de la acesta în spațiul încăperii (fig. 3)[9].

La nord de încăperile B, C și D se aflau, probabil, alte două încăperi. Latura lor estică este și în acest caz împinsă în *agger*. Această latură se află la 5,40 m vest față de zidul de incintă. Șirurile de pile identificate în spațiul celor două camere se continuă în profil de nord al suprafeței. Prin urmare, în această porțiune, camerele depășesc limita de nord a pretoriului.

În vederea stabilirii raportului cronologic dintre încăperile de la est de pretoriu și elementele sistemului defensiv al castrului, Sp. II a fost extinsă până la zidul de incintă al castrului. Extinderea a fost făcută în spațiul cuprins între axul absidei și limita nordică a suprafeței. Extinderea măsoară 5,40 m în lungime și 3 m în lățime (carourile 16-17/E-H).

Pe profilul sudic a extinderii suprafeței, s-a observat că pentru a face loc absidei, *agger*-ul a fost dezafectat parțial, limita exterioară a absidei aflându-se la 2,50 m față de zidul de incintă. Umplutura de deasupra zidului absidei se compunea dintr-un pământ cenușiu-închis, având în compoziție mici fragmente de ceramică, țigle și cărămizi. Văzut în secțiune, paramentul exterior al absidei este zidit în trepte. Această situație arată că zidul absidei a fost sprijinit de *agger* (fig. 5).

Relevante pentru stabilirea raportului cronologic dintre elementele sistemului defensiv și încăperile de la est de pretoriu au fost și constatările făcute pe profilul sudic al secțiunii trasate de la limita canalului spre vest. Prin aceasta, am urmărit să observăm modul în care era amenajată canalul cu pereți din cărămidă și să secționăm șanțul orientat nord-sud care delimita spre est încăperea B. Astfel, s-a observat că în depunerea din partea superioară, pe care a fost așezată baza canalului, apăreau bolovani de dimensiuni mari. Prezența lor nu poate fi întâmplătoare, ei putând proveni din *via sagularis*, care a fost nivelată pentru a face loc structurii canalului.

În baza celor expuse anterior, putem concluziona că încăperile de la est de pretoriu reprezintă o extindere a acestei construcții. Totodată, pentru intercalarea lor în spațiul dintre zidul estic al pretoriului și zidul de incintă al castrului, *via sagularis* și o parte din *agger* au fost desființat.

Resumée

En 2022, les fouilles archéologiques de manière systematique à Câmpulung - „Jidova" ont continuées dans le secteur situé entre le prétoire et le mur d'enceinte du camp. Depuis 2017, dans la partie nord du ce secteur, les fouilles ont mis au jour les structures des plusieurs pièces, certaines dottées d'hypocauste. Jusqu'au présent, le plan de quatre de ces pièces est clarifié.

A côté du prétoire, on a distingué deux pièces: A et B. La pièce A mesurait 4,40 x 3,60 m à l'extérieur. Ses murs de 0,60 m de large ont été complètement enlevés et seulement leur empreinte est conservée. Le sol de la pièce était constitué des galets revêtus par une couche de mortier au tuileau (*opus signinum*). Au nord de cette pièce suit un espace délimité par les trajets des tranchées H et D (fouille effectuée par Emilian Popescu). Ici, on a identifié une rigole de drainage. Ses extrémités sont coupées par les deux tranchées. Étant donné que la rigole est orientée sur la direction NO-SE, elle se déversait probablement dans le canal qui bordait vers l'ouest la *via sagularis*.

La pièce B a été identifiée au nord de la tranchée D. Le sol de cette pièce était conservé in situ seulement sur une surface de 1,60 x 1,30 m. Il était fait en mortier de tuileau (*opus signinum*) et aménagé sur une structure composée de deux couches: l'une de sable et l'autre de gravier. Le fragment de sol conservé sur place était disposé à 10-15 cm du mur est du prétoire. En tenant compte de cette situation, la limite ouest de la pièce est donnée par ce

[8] C. C. Petolescu, F. Matei-Popescu, I. Dumitrescu, A.-I. Pițigoi, Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș, Punct: Castrul roman Câmpulung – „Jidova", în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2019, București, 2020, p. 78.

[9] Pentru analogie: M. Bărbulescu (coord.), Termele castrului legionar de la Potaissa, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, p. 48-49, fig. 91-92.

https://biblioteca-digitala.ro

mur. Le côté sud de la pièce n'a pu être établi, car celui-ci étant entièrement détruit par le trajet de la tranchée D. Le reste conservé du sol de la pièce est aussi coupé de cette tranchée dans sa partie sud. Dans la partie est de la pièce, on a pu observer l'empreinte du mur. Il était de 0,50-0,60 m de largeur. Dans la partie nord, la limite de la chambre est donnée par les rangées de pilettes d'hypocaustes orientées ouest-est. La pièce mesurait 4,35-4,40 m sur la direction ouest-est. Le côté est de la pièce est conservé seulement sur une longueur de 3,70 m.

Dans la même rangée avec la pièce B, sur la direction ouest-est se trouve la pièce C. Elle était prévue d'un hypocauste. À l'intérieur de la pièce, neuf rangées de pilettes d'hypocauste ont été découvertes sur la direction ouest-est et sept sur la direction nord-sud. La couche de destruction de la pièce couvrant les pilettes d'hypocauste contenait des fusées céramiques utilisées pour la réalisation de voûtes tombés du plafond, des tubes d'hypocauste (*tubuli*), des fragments de briques qui formaient la *suspensura* (0,53/0,54 x 0,53/0,54 x 0,065 m) et des morceaux de mortier au tuileau. La pièce mesurait 3,80 x 3,40 m.

A l'est de la pièce C suit une abside (la pièce D) qui ferme l'enfilade de pièces. Elle est aussi prévue d'un hypocauste. A l'intérieur, sur l'axe ouest-est, l'abside mesurait 2,04 m et elle a une ouverture de 2,50 m.

Au sud de la pièce C, se développait un canal avec les parois en brique de 2,60 m de long par 1,30 m de large et l'ouverture de 0,55 m. Le trajet du canal est orienté nord-sud et son extrémité nord passe sous la planche de la pièce C. La zone où se trouvait ce canal a été fortement perturbée lors du creusement de la tranchée D, c'est pourquoi nous ne pouvons pas préciser si ses structures étaient comprises dans l'espace d'une pièce. Il est très probable que le canal fait partie de l'installations du chauffage, servant à conduire l'air chaud vers la pièce C. Il était lié à un *praefurnium*. La présence de ce foyer est indiquée par une fosse aménagée à l'extrémité sud du canal. Elle était remplie de couches brûlées qui pourrait indiquer la présence d'un *praefurnium*. Il faut également noter que sur le fond du canal se trouvait une important quantité de cendre.

Une autre rangée de pièces se développe au nord de celles que nous avons décrites ci-dessous. Elles dépassent la limite nord du prétoire.

Les fouilles archéologiques de 2022 ont apporté aussi des données concernant la relation chronologique entre les pièces de l'est du prétoire et les éléments du système défensif du camp.

Ainsi, nous avons remarqué qu'à l'est du prétoire, la *via sagularis* et une partie de l'*agger* ont été désaffectées afin de créer l'espace nécessaire à la construction des pièces. Le mur de l'abside reposait sur l'*agger* et sa limite est n'était qu'à 2,50 m du mur d'enceinte du camp. La disposition des pièces par rapport au prétoire montre qu'elles représentent une extension à l'est et au nord de cet édifice. Par rapport au bâtiment du prétoire, les chambres représentent une extension de ce bâtiment.

***Liste des illustrations*:**

Fig. 1. Le plan général du camp romain de Câmpulung-Jidova.

Fig. 2. Le plan des pièces identifiées pendant les campagnes archéologiques 2017-2021 en rapport avec le prétoire et le mur du camp de Câmpulung-Jidova.

Fig. 3. Les pièces C et D et le canal en brique situé au Sud.

Fig. 4 a-b. La fosse aménagée à la limite Sud du canal en brique.

Fig. 5. La stratigraphie du segment situé entre le mur du camp (Est) et le mur de l'abside (Ouest).

https://biblioteca-digitala.ro

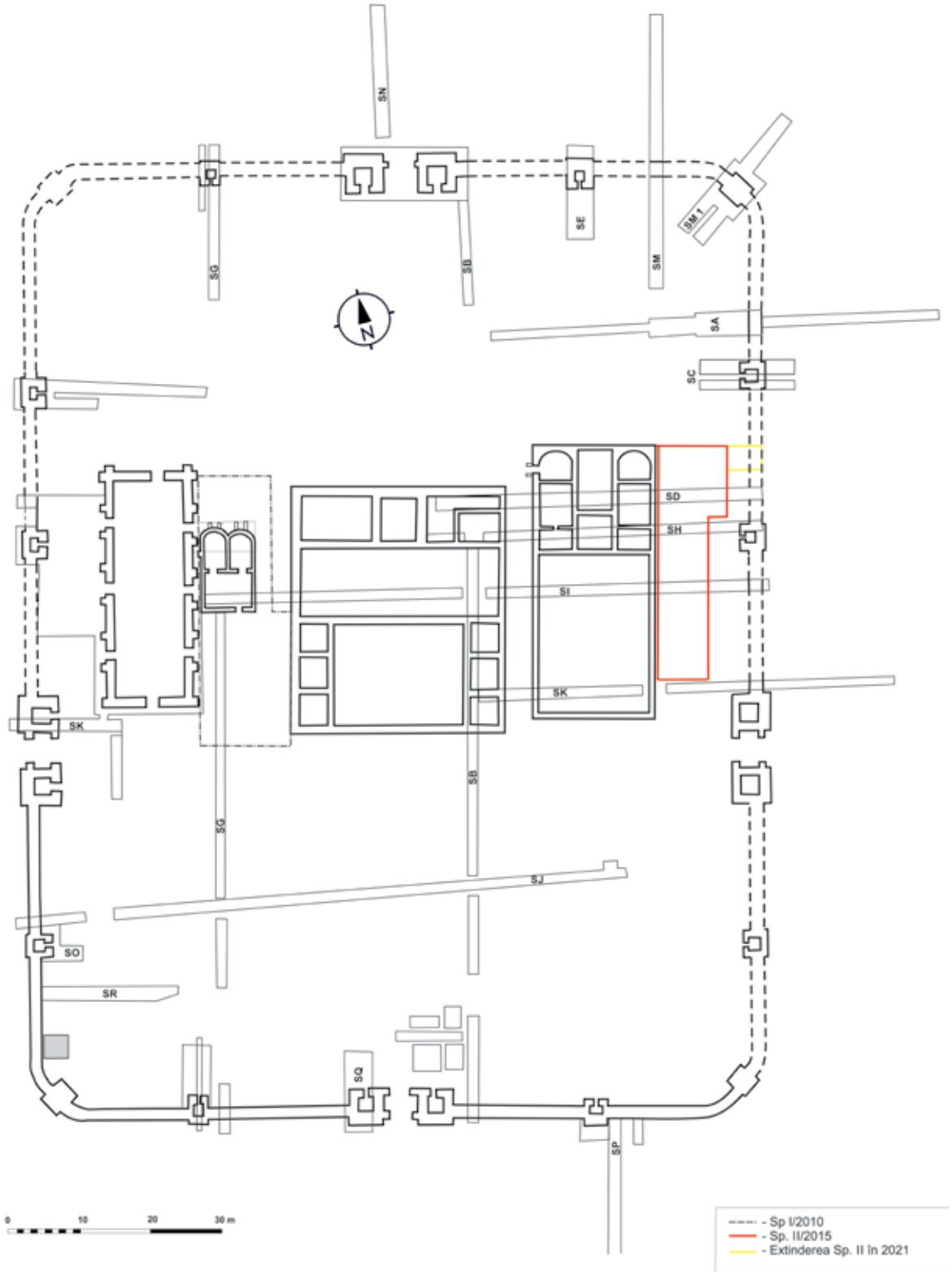

Fig. 1. Planul general al castrului de la Câmpulung – Jidova

https://biblioteca-digitala.ro

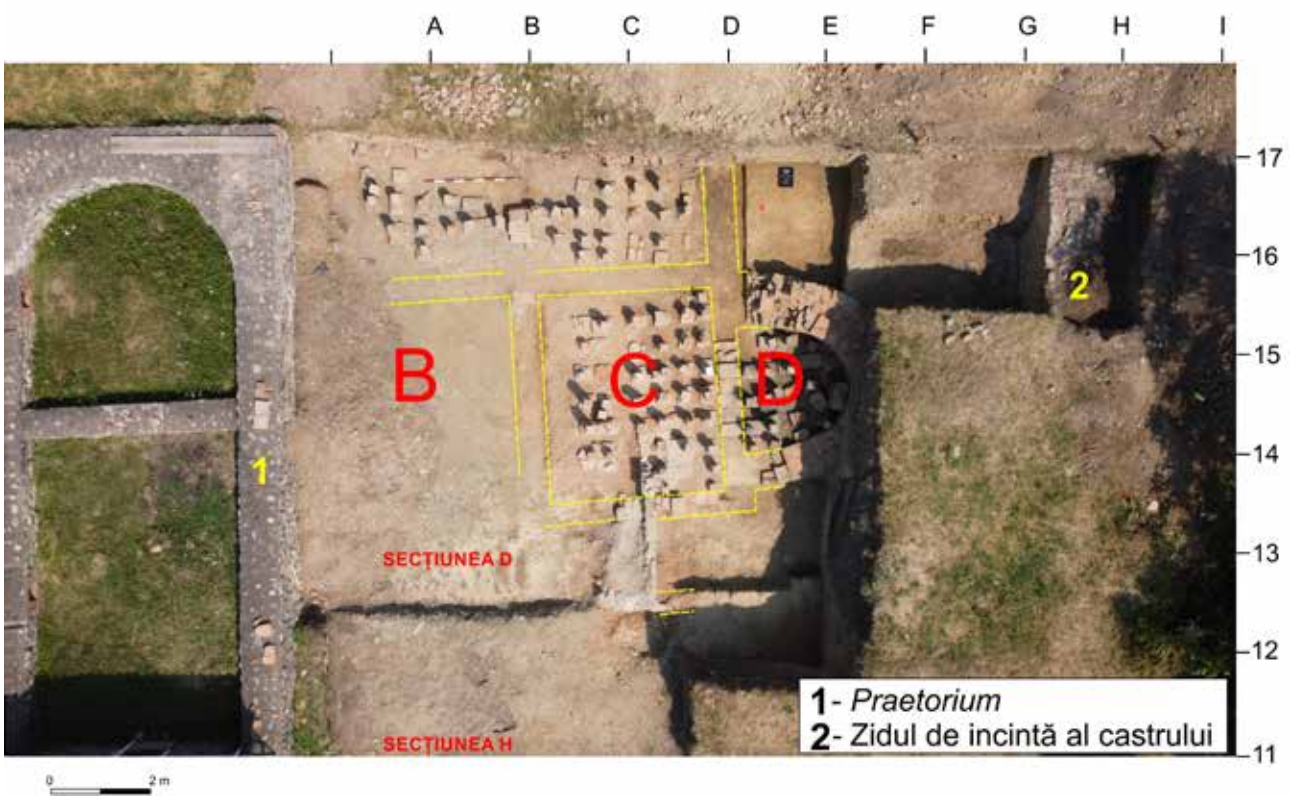

Fig. 2. Dispunerea încăperilor cercetate în campaniile 2017-2021 în raport cu clădirea pretoriului și zidul de incintă al castrului de la Câmpulung – Jidova

Fig. 3. Camerele C și D și canalul cu pereți de cărămizi aflat la sud

https://biblioteca-digitala.ro

a b

Fig. 4. Groapa amenajată în capătul de sud al canalului cu pereții de cărămidă (a. la conturare; b. la secționare)

Fig. 5. Secvența stratigrafică observată pe profilul realizat între zidul de incintă (est) și zidul absidei (la vest).

https://biblioteca-digitala.ro

17. Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău
Punct: Arman

Cod sit (cod RAN): 50148.05
Autorizația nr. 107 din 17.05.2021
Colectiv: Monica Șandor-Chicideanu (Universitatea București, Facultatea de Istorie), Mihai Constantinescu (Institutul de Antropologie „Fr. I. Rainer", București)

În campania din 2021, cercetările arheologice în necropola din epoca bronzului de la Cârlomănești, punctul *Arman,* au continuat în Sectorul B al acesteia, obiectivele de cercetare fiind restrânse, determinate de lipsa finanțării și necesitatea cercetării terenului pe care este preconizată plantarea unei livezi. Din aceste motive, săpăturile arheologice s-au realizat în partea nordică a necropolei, pe terenul lui Miriță Georgian, fiind realizate cu studenții aflați în practica de specialitate de la Facultatea de Istorie, Universitatea din București și doi localnici, remunerați de către colectivul de cercetare. Astfel, a fost trasată S XV (4x14 m), menită să surprindă întinderea spre nord a necropolei și să cerceteze spațiul dintre S IX/2014 și S X/2017. În cele patru săptămâni de lucru, au fost cercetate patru morminte aparținând culturii Monteoru din epoca bronzului (M 144-147) și două complexe, Cpl 110 și 111, probabil morminte distruse din aceeași perioadă. Au fost surprinse parțial și cercetate două complexe arheologice din perioada La Tène, Cpl 108 și 112, alături de alte patru complexe dificil de datat din cauza lipsei materialelor ceramice tipice.

Zona cercetată, aflată la limita între două proprietăți, nu a fost cultivată și afectată de lucrări agricole în ultimii ani, dar, fiind depozitate resturi vegetale și, uneori, resturi menajere, stratul vegetal a fost mult mai consistent decât în restul suprafețelor cercetate anterior. Din acest motiv, mormintele au apărut la adâncimi mai mari decât de obicei (-0,25-0,94 m), dar tot sub forma unor aglomerări de pietră de râu, orientate aproximativ pe direcția V-E.

Complexitatea ritului funerar, surprinsă în campaniile anterioare, a caracterizat și complexele funerare cercetate în această campanie. În ceea ce privește ritul funerar, M 145 pare a fi fost un mormânt de incinerație, restul mormintelor conținând resturi osteologice umane înhumate. Două morminte (M 144 și 146) erau duble, în fiecare caz unul dintre defuncți fiind reînhumat. Pozițiile și orientările defuncților descoperiți în acest an se integrează în standardul funerar specific restului necropolei, cadavrele fiind depuse în decubit lateral sau dorsal, cu capul pe o parte, membrele superioare flexate și aduse în dreptul feței sau toracelui și membrele inferioare chircite și așezate pe partea stângă. Orientarea este aproximativ V-E, iar scheletele reînhumate sunt strânse pachet și depuse la picioarele sau spre nord de ultimul defunct depus în poziție anatomică. Inventarul mormintelor conține mai ales ceramică (askoi, kantharoi, castroane), de la unul la șase vase, tipice etapelor Ic4-Ic3 ale culturii Monteoru. Mai deosebit este un topor-ciocan din piatră, depus în mâna unuia dintre defuncții din M 146, un artefact rar în descoperirile funerare specifice culturii Monteoru. Cpl 110, pare a fi fost un mormânt distrus, din care s-au păstrat doar o parte din pietrele din structura sa inițială, fragmente osteologice umane disparate și fragmente ceramice în poziție secundară. Două complexe, Cpl 111 și 113, au fost considerate inițial morminte, căci au apărut sub forma unor structuri de pietre de râu. Totuși, sub pietrele din Cpl 113 nu au mai apărut alte urme de activitate umană, iar Cpl 111, suprapus parțial de un complex din perioada getică (Cpl 112), nu a putut fi cercetat integral, cercetarea fiind oprită la -1,80 m, urmând a fi continuată în campania următoare.

Interesantă este prezența a două complexe Cpl 108 și 112, apropiate unul de celălalt, surprinse lângă profilele de nord și est ale secțiunii, a căror formă și conținut sugerează că ar fi niște bordeie din perioada La Tène (sec. II a.Chr. - I p.Chr.). La cercetarea lor, s-a putut observa că se adânceau în sol până la aprox. -0,80 cm, inventarul constând din câteva fragmente ceramice de la vase grosiere și două obiecte de fier. Spre partea inferioară a complexelor a apărut un vas din pastă fină, decorat prin ștampilare, cu rozete și palmete, din care cea mai mare parte a fost descoperit în Cpl 108, iar un fragment din partea superioară a vasului în Cpl 112.

Alte două complexe, Cpl 106 și 109, primul o aglomerate de chirpic ars și pietre, iar al doilea o groapă, probabil de formă circulară, cu mult chirpic ars în ea, nu pot fi datate cu certitudine în lipsa unor materiale ceramice tipice. Totuși, având în vedere experiența anilor precedenți, probabil este vorba de complexe dintr-o perioadă ulterioară sec. IV p. Chr.

Cpl 107 a fost surprins, la răzuială, fiind vorba despre un șanț, cu o lățime maximă de aprox. 55 cm și o adâncime de cca 30 cm, cu o formă concavă în secțiune. Acesta pare a fi fost săpat din partea superioară a stratului cafeniu și străbate zona cercetată pe direcția ENE-WSW. Complexul este ulterior mormintelor culturii Monteoru, căci, parțial, suprapune M 147, dar în interiorul său au apărut doar pietre (probabil dislocate din partea superioară a mormintelor) și puține fragmente ceramice atipice.

Abstract

In 2021, the excavations continued in the Sector B of the Bronze Age cemetery from the Arman plateau, with the main purpose to establish the extend of the burials towards the north. Four Monteoru culture graves with at least six individuals and several archaeological complexes were investigated in 2021. The graves are similar with other Monteoru culture graves excavated in the past years, regarding the funeral standard. Apart from that, a stone axe represents a less common finding. Several archaeological complexes were excavated. Some of them (110 and 111) were probably destroyed Bronze Age graves, while some others (108 and 112) were Late Iron Age huts, or post-roman complexes (106 and 109).

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie:

I. Motzoi-Chicideanu, D. Gugiu, *Un mormânt din epoca bronzului, descoperit la Cârlomăneşti (jud. Buzău)*, SCIVA 52-53, 2001-2002, p. 5-41;

N. Miriţoiu, A. Soficaru, N. Sultana, *Analiza antropologică a osemintelor aparținând mormântului de Epoca Bronzului de la Cârlomăneşti (jud. Buzău)*, SCIVA 52-53, 2001-2002, p. 43-51;

I. Motzoi-Chicideanu, D. Sârbu, M. Constantinescu, N. Sultana, *Cimitirul din epoca bronzului de la Cârlomăneşti – La Arman (Campania 2003)*, Mousaios 9, 2004, p. 15-38;

M. Constantinescu, N. Sultana, N. Miriţoiu, *Analiza antropologică a osemintelor din necropola de epoca bronzului de la Cârlomăneşti-Arman, jud. Buzău*, Mousaios 10, 2005, p. 45-53;

I. Motzoi-Chicideanu, M. Şandor-Chicideanu, *Cimitirul din Epoca Bronzului de la Cârlomănești – La Arman. Campaniile 2003*-2007, MCA Serie Nouă VI, 2010, p. 21-70;

I. Motzoi-Chicideanu, *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, București, 2011, p. 369-432;

I. Motzoi-Chicideanu, M. Şandor-Chicideanu, M. Constantinescu, *Observaţii preliminare privind cercetările efectuate în anii 2008-2009, 2011-2012 la cimitirul din epoca bronzului de la Cârlomăneşti*, Mousaios 17, 2012, p. 47-63;

I. Motzoi-Chicideanu, M. Şandor-Chicideanu, *Câteva date noi privind cronologia culturii Monteoru*, Mousaios 20, 2015, p. 9-53;

Ü. Aguraiuja, M. Constantinescu, A. Lamb, C. Bonsall, *Bronze Age subsistence strategies in the southeastern Carpathian Bend area, Romania: Results from stable isotope analyses*, Journal of Archaeological Science: Reports 17, 2018, p. 510-519. DOI: 10.1016/j.jasrep.2017.12.013.

https://biblioteca-digitala.ro

18. Ceahlău, jud. Neamț
Punct: Bistricioara - Lutărie III

Colectiv: Mircea Anghelinu (Universitatea „Valahia" din Târgoviște) - responsabil științific; Marc Händel (Austrian Archaeological Institute, Viena); Loredana Niță (Universitatea „Valahia" din Târgoviște); Elena Cristina Cordoș (IAI); Norbert Buchinger (Austrian Archaeological Institute, Viena); Alexandru Ciornei (IAB); Daniel Veres (ISER Cluj).

Situl paleolitic pluristratificat de la Bistricioara-Lutărie III a fost identificat în anul 2007, sub forma unui profil erodat și afectat de exploatările de lut, expus către nord, pe terasa joasă (15-18 m) a Bistriței. Primele evaluări (taluzări, urmate de eșantionări cronometrice) ale acestui profil au avut loc în anii 2008 și 2013, fiind urmate de o explorare mai consistentă a sitului, prin două sondaje (S1 și S2), în anul 2015. Începând cu anul 2018, situl se află în proces de cercetare arheologică sistematică, într-un parteneriat științific și instituțional larg, care include specialiști de la Universitatea „Valahia" din Târgoviște (instituție organizatoare), Institutul de Arheologie al Academiei Austriece (Viena), Institutul de Arheologie Iași, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" București, Complexul Muzeal Județean Neamț, ISER Cluj-Napoca, IFIN-Măgurele, Universitatea din Bayreuth (Germania) și Muzeul de Istorie Naturală Paris (Franța).

Secvența geologică și succesiunea arheologică conservate de situl de la Bistricioara-Lutărie III au făcut obiectul unor publicații detaliate (Trandafir et al., 2015, Schmidt et al., 2020, Anghelinu et al., 2021, Cordoș et al., 2021), descrierea lor nefiind reluată aici decât succint. Situl, bine conservat, se extinde, după cum indică sondajele cu carotiera realizate în anul 2019, pe minim 2000 mp, în mare parte în zona acoperită de pădurea de conifere plantată după construcția barajului de la Bicaz. Secvența lito-stratigrafică, dominată de aportul coluvial, este alcătuită din loess și derivate loessice de grosime variabilă, suprapuse depozitelor aluviale, și care ating, în anumite zone ale sitului, adâncimea de 9 m. Cronologia generală a depozitului geologic se întinde, conform datărilor OSL, TL și radiocarbon, pe un interval amplu, acoperind virtual în întregime ultimul ciclu glaciar (MIS5 - Holocen). Diferențele litologice și de grosime a orizonturilor geologice privesc în special partea inferioară a depozitului, mai puțin relevantă pentru succesiunea arheologică, concentrată, după datele actuale, în partea superioară a coloanei stratigrafice (cca. 2 m), în unitatea litologică G2, predominant siltică, a cărei depunere este posterioară vârstei de ca. 31 ka calBP. Mai multe probe de cărbune diseminat recuperate, alături de două artefacte litice, în cuprinsul unității litologice subiacente, G3 (corespunzând pedologic paleosolului PS2), au oferit vârste cuprinse între 31 și 36 ka calBP, indicând posibila existență a unor orizonturi arheologice mai vechi, remaniate, prezumtiv conservate în zona sudică, încă necercetată, a sitului.

Arheologic, situl de la Bistricioara-Lutărie III conservă, în zona cercetată până în anul 2019, 6 etape majore de ocupație (delimitate ca AH) datate în Paleoliticul superior, consistând în urme de combustie, resturi litice și faunistice și amenajări de habitat variabil conservate. Dată fiind extensiunea discontinuă a acestor ocupații, segregarea lor stratigrafică uneori imperfectă, dar și acumularea unor orizonturi arheologice în regim palimpsest, este probabil ca numărul episoadelor distincte de ocupație conservate în sit să fie considerabil mai mare.

Până în anul 2021, cercetările arheologice, concentrate în perimetrul nordic, expus eroziunii și intervențiilor antropice, au acoperit 32 mp (S0-2009/S4-2019). În campania din anul 2021, cercetarea s-a desfășurat în aceeași zonă a sitului, fiind deschisă o secțiune (S5) de 6 mp, extinzând spre vest (4 mp), sud (1 mp), respectiv est (1 mp), secțiunea S4 (2019). Principalul obiectiv al campaniei din 2021 l-a reprezentat extinderea săpăturii într-o zonă de maximă concentrare a resturilor de ocupație aparținând orizonturilor arheologice AH 2.5 și AH 2.4 (Gravettian), respectiv AH 2.3. și AH 2.2. (Epigravettian).

Metodologic, sistemul de săpătură și înregistrare (vezi Cordoș et al. 2021, pentru o descriere detaliată) a urmărit, ca și în campaniile anterioare, înregistrarea cu maximă acuratețe a datelor topo-spațiale, documentarea detaliată, strict crono-stratigrafică, a amenajărilor de habitat, recuperarea integrală a seturilor litice și faunistice, completată de documentarea integrală *in situ* a resturilor faunistice nerecuperabile etc.; întregul volum de sediment asociat orizonturilor arheologice a fost cernut sub jet de apă (sită de 2 mm). Întrucât materialul litic și faunistic se află în prezent în studiu, informațiile cantitative oferite aici reprezintă, în general, cifre minime (i.e., înregistrări individuale de artefacte mai mari de 1.5 cm).

Campania din anul 2021 a confirmat în mare măsură observațiile realizate anterior privind succesiunea arheologică generală conservată în zona nordică a sitului (fig. 1), dar și existența probabilă a altor ocupații epigravettiene în partea superioară a G2, încă slab segregate stratigrafic și topografic, din pricina amestecului post-depozițional și/sau densității scăzute de material.

În partea a inferioară a G2, au fost reidentificate, discontinuu, pe întreaga suprafață a S5, urmele masive de combustie, lipsite de alte resturi arheologice, atribuite prezumtiv unor niveluri arheologice complet erodate (AH 3.0 și AH 3.1), de vârstă gravettiană (ca. 28 ka calBP).

Cel mai vechi orizont arheologic conservat consistent, ocupația gravettiană delimitată ca AH 2.5 (27 ka calBP), separat de AH 3.1 de un steril de grosime variabilă (3-10 cm), a fost documentat pe întreaga suprafață cercetată. AH 2.5 este rezultatul a minim două episoade de ocupație distincte, care se suprapun parțial, după cum indică o subțire acumulare de steril (1-2 cm) între structurile de combustie corespunzătoare acestui orizont. AH 2.5 a fost în mod cert afectat de fenomene periglaciare ulterioare acumulării sale (fig. 2), vizibile atât în profilul deformat al gropilor din cuprinsul nivelurilor (soliflucție), cât și în plan (structuri poligonale). Cu toate acestea, ca și în campaniile precedente, AH 2.5 este singurul nivel arheologic care conservă resturi faunistice (oase, dentiție), preponderent de ren, în stadiu fragmentar și foarte friabile.

https://biblioteca-digitala.ro

Materialul litic recuperat din AH 2.5. include 2804 piese litice cioplite. La fel ca și în campaniile anterioare, acest nivel este particularizat de procentul mare de piese din silex cretacic (93,5%), materie primă alogenă; radiolaritul și silicolitul de Toplița alcătuiesc a doua grupă de materii prime alogene, dar într-un procent mult mai mic (1,2%). Restul rocilor utilizate reprezintă materii prime locale (chert Eocen, gresie, șist negru – 4,7%). O altă particularitate, deja semnalată, este numărul mic de nuclee, iar eșantionul din 2021 nu face excepție, numărând o singură astfel de piesă. Piesele de tip *esquille* (<5 mm) și cele indeterminabile sunt cele mai numeroase (68,8%), urmate de așchii, majoritar fragmentate (16,8%) și suporturi laminare (7,02%), dominate de lamele; produsele corticale și produsele de reamenajare (*tablette*s, *crêtes*) apar în proporție redusă (4,1%).

Piesele retușate (n=89, 3,17% din eșantion) au drept suporturi lame (32,5%), lamele (56,1%) și o așchie, cărora li se adaugă fragmente provenind din piese retușate fracturate longitudinal (10,1%). Morfologia și extinderea modificărilor aplicate suporturilor au permis definirea mai multor grupe tipologice: *burins sur cassure*/pe troncatură (19,1%), *grattoirs* (3,3%), *perçoirs* (2,2%), lamelă cu *encoche* (1,1%), lame cu troncatură (3,3%), vârf à cran (1,1%), lame și lamele retușate marginal (68,5%). Acestea din urmă, cele mai numeroase dintre piesele retușate, pot fi împărțite în câteva subcategorii:

- piese cu retușă parțială - acestea includ lamele cu una din marginile lungi modificată parțial prin retușă directă sau inversă, semiabruptă sau *grignotante*, alături de fragmentele longitudinale din suporturi retușate;
- piese cu retușă continuă, uni-/bilaterală – lamele, lame și 1 chute de burin, cu una sau ambele margini lungi modificate prin retușă directă sau inversă, semiabruptă sau *grignotante*;
- lamelă *appointée* – unica astfel de piesă este o lamelă completă, cu extremitatea distală formată de convergența laturilor lungi retușate direct, *grignotant*;
- piese cu retușă continuă, abruptă, directă/*croisée* pe una din laturile lungi, opusă unei laturi neretușate sau modificată prin retușă directă, abruptă/semiabruptă/*grignotant*; cele mai multe astfel de suporturi, probabil fragmente de piese à dos, sunt lamele fragmentate (meziale, distale, proximale), de 3-6 mm lățime și 2-4 mm grosime, cu fracturi perpendiculare pe planul suportului, oblice, izolat *burinantes*. Izolat, extremitatea distală este transformată în troncatură directă, sau parțial modificată de retușă inversă, razantă; retușa inversă, razantă, parțială poate fi identificată, tot izolat, și pe extremitatea proximală.

Unul dintre obiectivele campaniei a fost continuarea cercetării structurii de combustie a nivelului AH 2.4 (atribuit unui Gravettian târziu), identificată, în anul 2019, în colțul sud-vestic al S4 (fig. 3). Această structură se prezintă sub forma unei vetre circulare cu diametrul de ca. 75 cm, foarte bine conservată și delimitată net de matricea sedimentară prin acumularea de cenușă, cărbune și galeți/dale de gresie friabile, afectate de foc. Vatra este asociată unui inventar litic sărac, format din 41 piese litice. Acestea reprezintă trei categorii de materii prime, locale (chert Eocen, șist negru, 75%) și alogenă (silex cretacic, 24%); categoriile tehnologice sunt dominate de așchii și suporturi laminare neretușate (80% din eșantion), nucleele și piesele de tip *esquille* (<5 mm) sunt absente, iar piesele retușate apar izolat – două lame fragmentate, retușate parțial/bilateral.

Succesiunea arheologică este completată de două orizonturi epigravettiene timpurii (AH 2.3 și AH 2.2), marcate de structuri de combustie și acumulări de cenușă/sol ars subparalele, resturi faunistice mărunte, frecvent calcinate, și piese litice. AH 2.3 a oferit un inventar litic modest, incluzând doar 62 de înregistrări individuale pentru ansamblul S5. AH 2.2 corespunde, pe de altă parte, și în această campanie, celei mai dense acumulări identificate în sit (ca. 5000 de piese litice, dintre care 1026 înregistrări individuale). Ambele seturi litice, dominate de resturi de debitaj, sunt caracterizate de utilizarea unei diversități impresionante de materii prime locale, regionale sau exotice (chert Eocen, jaspuri, silicolite din zona Toplița, silex cretacic etc.). Din același orizont a fost recuperat și un mic pandantiv din piatră, perforat bilateral, posibil abandonat în timpul producției.

Urme de combustie slab conservate în profilul vestic și acumulări modeste de piese litice, identificate în partea inferioară, afectată de bioturbare, a paleosolului 1 (PS1), indică existența a cel puțin unui alt orizont epigravettian (preliminar delimitat ca AH 2.0.2), aparent delimitat de steril în raport cu AH 2.2, respectiv AH 2.1. Clarificarea acestui aspect rămâne misiunea însă cercetărilor viitoare, pe măsură ce săpătura sistematica se va extinde.

În partea superioară a secvenței arheologice, orizonturile epigravettiene AH 2.1 și AH 2.2 se prezintă sub forma unei acumulări de material litic diseminat (629 de înregistrări individuale), identificată în partea superioară a G2 și în cuprinsul unității litologice G1. Ca și în alte zone ale sitului, segregarea stratigrafică a acestor orizonturi rămâne dificilă, bioturbarea produsă atât de solul recent, cât și de PS1 afectând sever aceste niveluri arheologice, care nu conservă nici urme de combustie, nici alte resturi organice.

Cercetarea a fost completată de o nouă eșantionare sedimentologică a întregului depozit (probe recoltate la 2 cm distanță), pentru analize sedimentologice, geochimice și de susceptibilitate magnetică. Au fost, de asemenea, recuperate numeroase eșantioane de cărbune, pentru completarea setului existent de datări AMS, dar și probe de sediment din contextele arheologice, în vederea altor analize de laborator preconizate (ADN sedimentar, geochimie etc.).

În concluzie, situl de la Bistricioara-Lutărie III ocupă o poziție centrală în înțelegerea dinamicii culturale paleolitice regionale în intervalul cronologic dintre debutul Ultimului Maxim Glaciar *sensu lato* (ca. 29 ka cal BP) și finele Pleistocenului. Diversitatea de materii prime litice, care include, alături de rocile carpatice, roci provenind din interiorul arcului carpatic (Toplița, Sita Buzăului), dar și resurse aflate la mare distanță către nord, est (silex cretacic) și nord-vest (obsidian) subliniază că relevanța științifică a sitului depășește cu mult zona est-carpatică. Conservarea foarte bună a majorității nivelurilor, densitatea

https://biblioteca-digitala.ro

de material arheologic, ca și dimensiunea documentată a sitului îl recomandă pe acesta drept un reper crono-cultural esențial în analiza transformărilor culturale și adaptative implicate în înlocuirea tehnocomplexului Gravettian de către Epigravettian, dar și în evoluția ulterioară a grupurilor epigravettiene, în ansamblul Europei Est-Centrale.

Bibliografie:

Trandafir, O., Timar-Gabor, A., Schmidt, C., Veres, D., Anghelinu, M., Hambach, U., Simon, S., OSL dating of fine and coarse quartz from a Palaeolithic sequence on the Bistrița Valley (northeastern Romania), *Quaternary Geochronology*, 30, 2015, 487-492.

Schmidt, C., Anghelinu, M., Hambach, U., Veres, D., Lehmkuhl, F., Reassessing the timeframe of Upper Palaeolithic deposits in the Ceahlău Basin (Eastern Carpathians, Romania): Geochronological and archaeological implications, *Quaternary Geochronology*, 55, 2020, 101020, https://doi.org/10.1016/j.quageo.2019.101020.

Anghelinu, M., Händel, M., Niță, L, Cordoș, C., Veres, D., Hambach, U., Murătoreanu, G., Ciornei, A., Schmidt, C., Sava, T., Mănăilescu, C., Ilie, M., Demay, L., Georgescu, V., From Gravettian to Epigravettian in the Eastern Carpathians: Insights from the Bistricioara-Lutărie III archaeological site, *Quaternary International*, 587-588, 2020, 210-229, https://doi.org/10.1016/j.quaint.2020.06.044.

Cordoș, C., Händel, M., Anghelinu, M., Acknowledging the mess: Implications of a new documentation system for understanding formation processes of two Paleolithic sites in the Ceahlău Basin (NE Romania), Arheologia Moldovei, XLIV, 2021, 7-28.

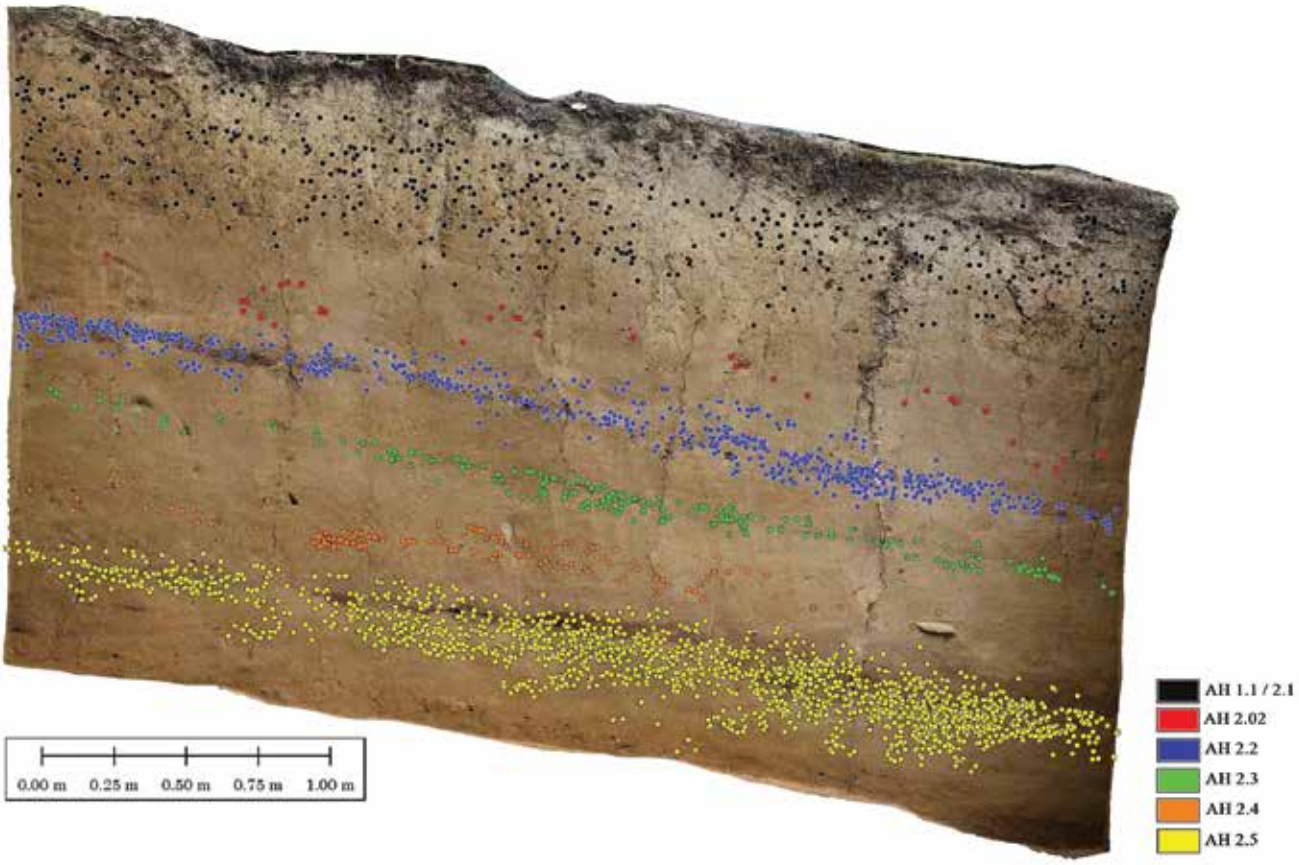

Fig. 1. T5 (2021), Western profile and find plots

https://biblioteca-digitala.ro

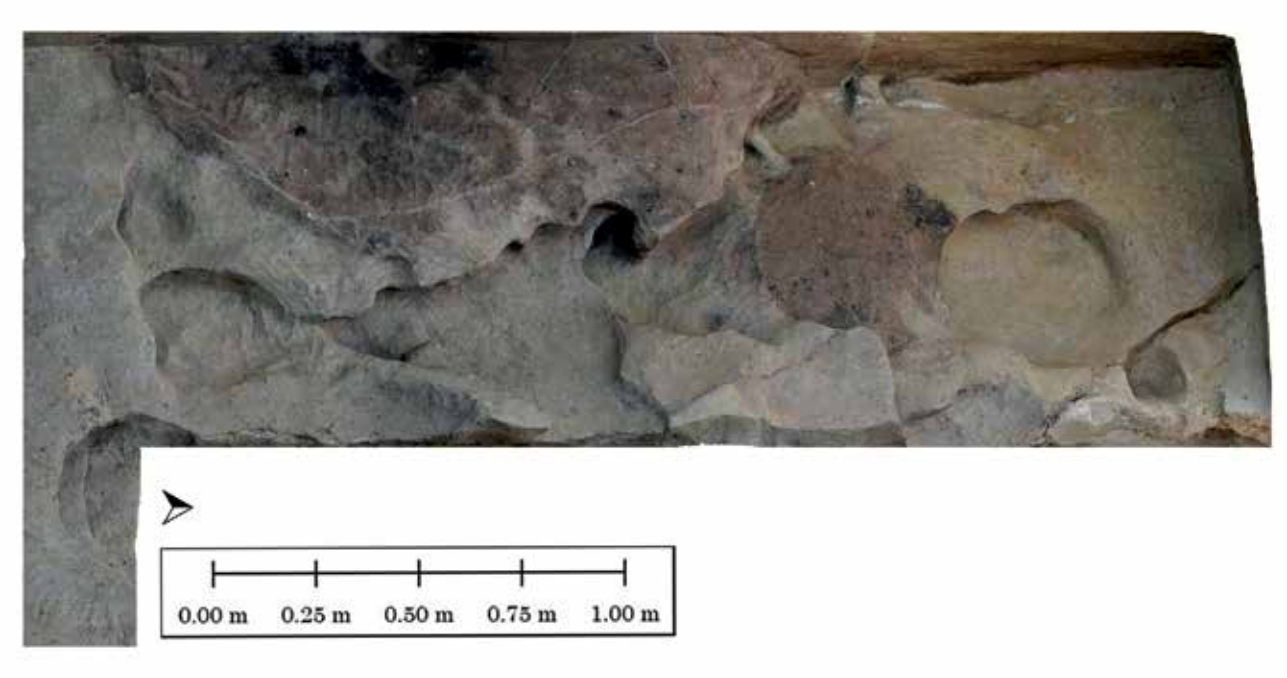

Fig. 2. AH 2.5 Gravettian combustion features and pits

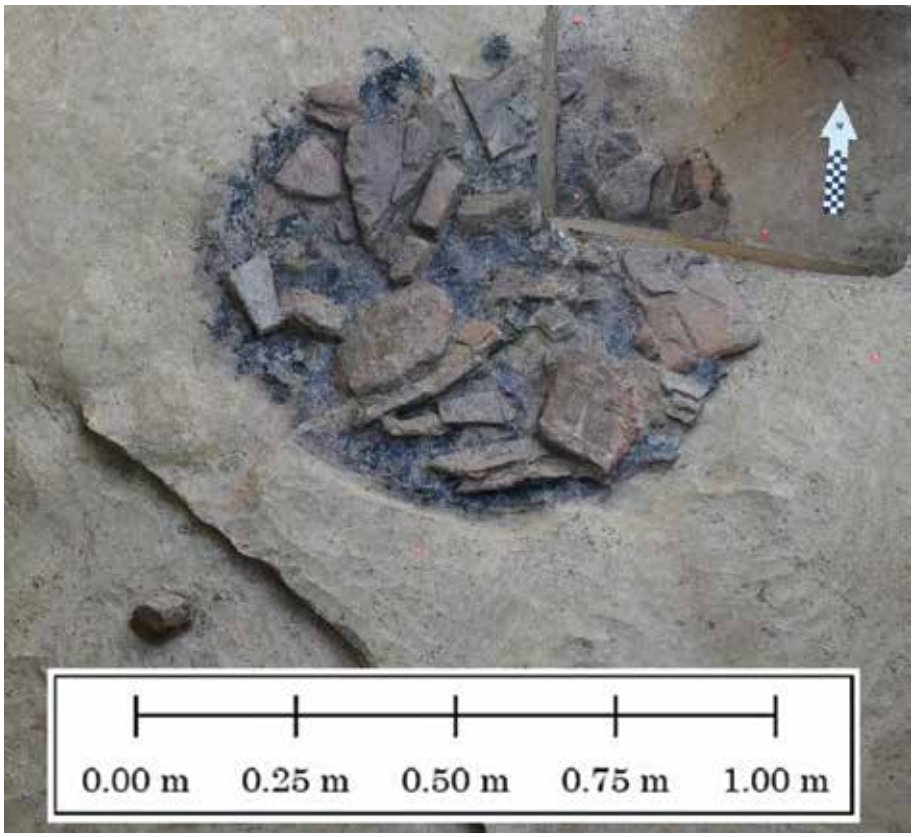

Fig. 3. AH 2.4 Circular hearth (T4 - 2019 and T5-2021)

https://biblioteca-digitala.ro

19. Costești, com. Costești, jud. Iași
Punct: Cier / Lângă Şcoală

Cod sit (RAN): 95541.01
Autorizație nr: 78/17.05.2021
Colectiv: Sergiu-Constantin Enea - responsabil (Liceul Teoretic „Ion Neculce" Târgu Frumos), Dumitru Boghian (USM Suceava), Felix-Adrian Tencariu, Andrei Asăndulesei, Casandra Brașoveanu, Radu Brunchi, Bogdan Novac, Maria-Cristina Ciobanu, Viorel-Daniel Cioată, Ioana-Cosmina Hrinciuc, Serina-Daniela Bobe (UAIC, Arheoinvest și Facultatea de Istorie), Ciprian-Cătălin Lazanu (MJSM Vaslui)
Perioada desfășurării cercetării: 30 august-10 sept 2021

După întreruperea obiectivă a cercetărilor în anul pandemic 2020, la sfârșitul lunii august și începutul lui septembrie 2021 (30 august-10 septembrie) s-a desfășurat o nouă etapă investigațiilor arheologice sistematice în situl pluristratificat de la Costești-*Cier/Lângă Şcoală* (com. Costești, jud. Iași)[1], care a furnizat, în cele opt campanii anterioare (2012-2019), importante informații și complexe, împreună cu un bogat patrimoniu mobil atribuit fazelor A3 și B1 ale culturii Cucuteni (cca. 4400 și 3900 BC), comunităților Horodiștea-Erbiceni, fazele II-III (sec. 33-30 BC) și Evului Mediu timpuriu (sec. VIII-X/XI), precum și 55 de morminte medievale târzii (sec. XVI-XVII), dintr-o necropolă sătească, din aceeași perioadă[2]. De asemenea, în imediata apropiere, în vatra satului Pietrișul de Sus, au fost repertoriate complexe și materiale arheologice medievale, din secolele XV-XVII/XVIII[3], periodă din care datează și primele atestări documentare ale satelor Chetriș (Pietriș) și Costești (Costești-Răzeși)[4].

Cercetările din campania 2021 au avut drept obiectiv cunoașterea situațiilor arheologice din partea de V și SV a sitului propriu-zis, dincolo de șanțul de apărare, unde existau indiciile extensiei locuirilor (în urma intervențiilor antropice din anii 2015 și 2021), în diferite perioade istorice (protoistorice și istorice). Este vorba de Curtea Școlii Vechi și terenul de la sud de aceasta, la ENE de terenul de sport al comunei, unde se păstrează depozitul arheologic, amplasat în lungul unor brațe fosile ale Bahluiețului. De aceea, în secțiunile investigate, aflate pe lobul sudic al amplasamentului: caseta S IV/2021 (7 x 7 m, cu o extensie de 6 mp în zona Cx 07/2021) și șanțul S V/2021 (8 x 1 m) totalizând 61 mp (fig. 1-3), au fost identificate opt complexe adâncite (Cx. 01-07/2021)/Gropile nr. 16-22), care aparțin orizonturilor cucuteniene și post-cucuteniene de locuire din sit, prezentând caracteristici și funcționalități gospodărești, deoarece au servit ca amenajări de împrumut/extragere argilă pentru confecționarea ceramicii și a lutuielilor pentru construcții, reutilizate apoi pentru locuire sezonieră și adunarea resturilor menajere.

Complexul Cx. 01 / Groapa-cuptor nr. 16, identificat în S V/2021 (fig. 4), a fost, probabil, o amenajare pentru arderea/coacerea ceramicii, de la care s-a păstrat, în porțiunea săpată, doar partea inferioară. Este în curs de cercetare. Se găsește la -0,25/-0,30 m de la suprafața actuală a solului, și era probabil circulară, diametrul pe direcția NE-SV fiind de 0,80 m, iar adâncimea de -0,30 m, sub stratul vegetal. Pe pereții și fundul albiat al acesteia se observă un strat de arsură roșiatică, cu o grosime variabilă, între 5 și 7 cm. În conținutul acesteia, exploatat doar parțial (jumătatea de S), se găseau fragmente ceramice cucuteniene, Horodiștea-Erbiceni II-III și câteva lutuieli, aflate într-un sediment cafeniu închis-cenușiu. Deocamdată nu putem face precizări referitoare la apartenența cronologico-culturală a acesteia.

În ceea ce privește caseta S IV/2021, la decopertare -0,23/-0,27 m, au fost descoperite relativ puține fragmente ceramice, acoperind, însă, întregul spectrul crono-cultural al locuirilor din zonă (sit și proximitatea imediată). Astfel, au fost recuperate fragmente ceramice Cucuteni A3 și B1, unele pictate, precum și un fragment ceramic cucutenian (?), lucrat dintr-o pastă densă, cu fragmente ceramice, pereții groși, decorat cu caneluri orizontale, de la un vas mare de stocare. Totodată, au fost recoltate câteva fragmente ceramice Horodiștea-Erbiceni II-III, lucrate din pastă cu nisip și șamotă pisată, arse reducător la brun închis, cenușiu și negru, precum și din Evul Mediu timpuriu, sec. VIII-XI (cultura Dridu), de la vase lucrate la roată, confecționate din pastă bună cu nisip și decorate cu benzi vălurite și striuri orizontale. De asemenea, câteva fragmente ceramice pot fi atribuite Evului Mediu dezvoltat (sec. XV-XVI) și final (sec. XVII-XVIII), ultimele realizate dintr-o pastă densă, arsă reducător, la cenușiu-negru, prezentând motive vălurite tipice, realizate cu rotița, pe umărul vaselor. Locuirilor protoistorice le aparțin mai multe piese din silex, calcinate și/sau patinate, deșeuri și piese finite, dintre care remarcăm: gratoare și minigratoare (unul cu carenă înaltă), o pseudo-lamă triunghiulară (cuțit ?), racloare, un tăiș de topor (?), obținute prin cioplire indirectă și retușare, o dăltiță de aramă precum și un fragment de tablă cupru/bronz (?), cu urme de tăiere artizanală cu o daltă, greu de încadrat crono-cultural.

[1] Cercetarea arheologică a beneficiat de sponsorizarea primită din partea organizației Societas Pro Patrimonium Târgu Frumos și sprijinul logistic al autorităților locale din cadrul UAT Costești (primar Aurel Doacă, viceprimar Stelică Palade), cărora le adresăm mulțumirile noastre.

[2] D. Boghian, S.-C. Enea, S. Ignătescu, Costești, com. Costești, jud. Iași Punct: „Cier" / „Lângă Şcoală" (2017), 2018, in CCAR. Campania 2018, București-Sibiu, 2019, 393-396; D. Boghian, S. Ignătescu, S.-C. Enea, Costești, com. Costești, jud. Iași, Punct: „Cier" / „Lângă Şcoală", în CCAR. Campania 2019, 2020, p. 100-108.

[3] D. Boghian, S.-C. Enea, Costești, com. Costești, jud. Iași Punct: Pietrișul de Sus-Vatra satului (2017), în CCAR. Campania 2018, București-Sibiu, 2019, p. 392-393.

[4] R. Rosetti, Cronica Vascanilor (jud. Suceava), Extras din Analele Academiei Române, Seria II, Tom XXIX, Memoriile Secțiunii Istorice, Institutul de Arte Grafice"Carol Göbl", București, 1906, p. 34-36; DRH, A, Moldova, vol. XXV (1639-1640), doc. 256; DIR, A, sec. XVII, IV, 247; Al. I. Gonța, Documente privind Istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri, Ed. Academiei Române, București, 1990, p. 69, 191; N. Stoicescu, Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova, DPCN, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1974, p. 178 (Chetriș=Pietriș), p. 211 (Costești).

https://biblioteca-digitala.ro

Complexul Cx 02/2021 / Groapa nr. 17 (□3-5 B-E). Era o amenajare circulară, ovoidală, fiind suprapusă parțial de Cx 03 (fig. 5), cu diametre maxime de 1,78 x 2/2,10 m, și o adâncime de -0,53 m de la nivelul de identificare (-0,76 m de la suprafața actuală de călcare). În profil vertical, a avut o formă cvasi-tronconică (pereții oblici), cu baza mică în jos și fundul drept. Umplutura sa era alcătuită dintr-un sediment cafeniu deschis, în care se găseau puține lipituri, mărunte, câteva lespezi de piatră și urme de arsură. Ca elemente de inventar menționăm: un nucleu cvasi-epuizat, cu urme de cioplire bipolară, și o lamă fragmentară, neregulată, neretușată, cu profil longitudinal concoidal și secțiune transversală cvasi-trapezoidală, ambele din silex de Prut, precum și câteva fragmente ceramice Cucuteni A3, lucrate din pastă foarte bună, arsă oxidant, la portocaliu-roșiatic, unele păstrând pictura tricromă, dintre care se remarcă un buton de capac. Specificul inventarului, în special decorul ceramicii, ar indica apartenența complexului la faza A3 a culturii Cucuteni.

Cx 03/2021/Groapa nr. 18 (□1-3 D-E). Este vorba de o groapă identificată prin răzuirea de pe nivelul –0,23 m, care era circulară-alungit/elipsoidală, în plan orizontal, și alveolată, în profil, care a tăiat capătul de NV al Cx 02/2021 (fig. 5). Diametrele sale maxime erau de 0,90 x 1,88 m, iar adâncimea de -0,77 m. Umplutura sa prezenta elemente de diferențiere. Astfel, în jumătatea inferioară se găseau urme de arsură, dispuse pe fundul alveolat al gropii, lipituri/lutuieli arse, puține fragmente ceramice și câteva pietre; la jumătatea gropii s-a realizat o amenajare/căpăcuială ușor alveolată, cu lentile de argilă (pământ galben). În jumătatea superioară se găseau, amestecate, urmele de arsură, cu lutuielile arse, grupate, mai ales, către partea centrală a gropii, aflate într-un sediment cafeniu-închis.

Inventarul ceramic al gropii era compus din fragmente Cucuteni A3, dintre care unele pictate tricrom (cu benzi albe, bordate cu negru și linie mediană roșie) și parțial întregibile (un bol?/castronel?), un toporaș de lut (la lupa binoculară 5X sunt vizibile: „grăunții" de nisip, particulele de mică și incluziunile ceramice), ars reducător, la negru-cenușiu, în interior/miez, și cenușiu-brun, pe suprafețe. Are o formă ușor trapezoidală, cu profil simetric și perforare penetrantă pe laturile înguste, către muchie, putând fi o piesă cu atribute cultice (amuletă?), încadrată larg cronocultural, între Cucuteni A3 și Horodiștea-Erbiceni II-III, potrivit depunerilor arheologice. Pentru încadrarea cronoculturală a complexului, este importantă descoperitea, chiar pe fundul gropii (-0,77 m), a unor fragmente ceramice medievale, provenind de la vase lucrate la roată, din pastă poroasă și rugoasă, la suprafață, arsă reducător, la negru-cenușiu, cu urme de ardere secundară, dintre care se remarcă o oală-borcan, cu buza șănțuită pentru capac și un decor compus din striuri orizontale, care poate fi datată în secolele XV-XVI, la fel ca o parte din ceramica descoperită în apropiere, în vatra satului Pietrișul/*Chetriș*. Așadar, este vorba de un complex arheologic medieval (sec. XV-XVI), care a fost utilizat pentru locuit sau a constituit o parte dintr-o amenajare mai mare (locuință?), dacă asociem acestă groapă cu Cx 4A/Groapa 19A.

Complexele Cx 04-04A/2021 / Gropile nr. 19 și 19A (fig. 6). Complexul **Cx 04/2021 (□1-3 E-G)** era o groapă circulară în plan (Gr. 19), cu profilul vertical albiat și diametrele maxime de 1,23 x 1,33 m, având o adâncime de doar -0,23 m de la nivelul de descoperire (-0,27 m). În umplutura sa se găseau puține fragmente ceramice resturi osoase animaliere și lutuieli arse, într-un sediment cafeniu/brun deschis cu urme de arsură. Considerăm, pe baza fragmentelor ceramice și a sedimentului asemănător cu cel din Cx 02, că poate fi atribuită fazei Cucuteni A3 (?).

Complexul Cx 04A/2021 (□2 F) era o groapă cvasi-rectangulară rotunjită cu profilul tronconic (baza mică în jos) și fundul plat, săpată în interiorul Cx 04/Gr. 19 (**Groapa nr. 19A**). Era mai mică, având diametrele maxime de 0,77 x 0,83 m, și o adâncime de -0,38 m, de la nivelul de descoperire (-0,27 m). Umplutura sa era sărăcăcioasă, individualizându-se o pseudo-lamă, confecționată dintr-o varietate a silexului de Prut, de culoare brun deschis-cenușie, cu pigmentații albe, cvasi-translucid, pe care o atribuim, cu rezerva științifică de rigoare, industriei litice Horodiște-Erbiceni II-III. Așa cum arătam în rândurile anterioare, e posibil ca acest complex să facă parte dintr-o alcătuire medievală mai mare, împreună cu Cx 03/Gr. 18 și, poate, Cx 06/Gr. 21, dar această ipoteză va trebui verificată prin cercetările viitoare.

Complexul Cx 05/2021 / Groapa nr. 20 (□5-6 E-G) era de formă circulară/ovală, cu axul lung pe direcția NNV-SSE, având diametrele maxime de 1,72 x 2,20 m, și o adâncime de -0,12 m de la nivelul de descoperire (-0,15 m), tăiată, în partea de SSE de Cx 06/Gr. 21 (fig. 7). A apărut doar ca o ușoară alveolare (sau un fund de groapă), așa că materialele care au apărut pe nivelul de conturare stăteau practic pe fundul gropii. Dintre materialele descoperite pe fundul albiat (-0,27 m) menționăm fragmente ceramice fine și grosiere Cucuteni A3, ceramică grosieră Horodiștea-Erbiceni II-III și resturi de olărie medievală, abandonate într-un sediment cafeniu deschis. De asemenea, remarcăm, în cadrul pieselor litice, o lamă din gresie silicioasă neagră, cu talon îngust, laturile lungi tăioase, fără urme vizibile de uzură, și un mini-gratoar din silex de Prut, realizat pe o lamelă, care prezintă un talon îngust retușat și retușe mărunte pe laturi. Poate fi atribuită, cu probabilitate, locuirilor Cucuteni A3- Horodiștea-Erbiceni II-III.

Complexul Cx 06/2021/Groapa nr. 21 (□6-7 F) avea tot o formă circulară, ovoidală, cu fundul alveolat (fig. 7), dar era mai mică dimensional, cu diametrele maxime de 0,80 x 0,93 m și o adâncime -0,15 m, de la nivelul de descoperire (-0,15 m). Și aceasta a apărut doar ca o ușoară alveolare (sau un fund de groapă), așa că materialele care au apărut pe nivelul de conturare stăteau practic pe fundul gropii. Umplutura sa a constat dintr-un sediment cafeniu închis, fără inventar. Probabil, a fost o amenajare medievală, în legătură cu Cx 03/Gr. 18 și Cx 4A/Groapa 19A.

Complexul Cx 07/2021/Groapa nr. 22 (□5-7 A-C) este cel mai interesant, având dimensiuni mai mari (diametre maxime 2,98/3 x 3,10 m; -1,40 m adâncime), pentru a cărui/cărei exploatare deplină a fost lărgit colțul de SV a secțiunii V cu câte 1 X 3 m pe laturile de S și V (fig. 8-10). A avut o formă circulară neregulată în plan orizontal,

https://biblioteca-digitala.ro

tronconică/cvasi-clopot, în profil vertical, cu fundul plat. Partea superioară era evazată și, la -0,15 m de la nivelul de identificare (-0,20 m) se „gâtuia", continuând tronconic. De aceea, nu excludem ca, inițial, să fi fost o groapă cucuteniană, „împrumutată" de comunitatea Horodiștea-Erbiceni II-III. În umplutura sa propriu-zisă, într-un sediment cafeniu, până la -0,70 m, s-au descoperit puține fragmente ceramice Cucuteni A3, fine și grosiere, probabil adunate din împrejurimi și/sau din groapa inițială, și materiale Horodiștea-Erbiceni II-III, dintre care un mic castron, lucrat din pastă bună, cu nisip și fragmente ceramice, având buza lățită și un pseudo-brâu alveolat la exterior, iar pe fund resturile osteologice ale unei vite (femelă *Bos taurus*), aflate în conexiune anatomică, care pune problema unor posibile practici rituale (?). Având în vedere fragmentele ceramice Horodiștea-Erbiceni II-III, considerăm că depunerea și groapa propriu-zisă aparțin acestor comunități. Din resturile scheletice ale depunerii animaliere au fost prelevate probe pentru datări AMS radiocarbon.

În concluzie, rezultatele campaniei din anul 2021 sunt deosebit de importante prin datele care completează planimetria sitului și modurile de utilizare/gestionare a spațiului construit/locuit și a celui adiacent, certificându-se, încă o dată, complexitatea organizării habitatului cucutenian, în toate fazele de dezvoltarea ale acestei culturi, precum și caracteristicile habitatului post-cucutenian, inclusiv cel medieval rural.

Abstract

In the 2021 archaeological campaign sections S IV and S V / 2021 (61 sqm) were investigated, to the SW of the Cier site, in its immediate vicinity. The complexes Cx 01-07 / Pits nos. 16-22 / 2021 were studied, with different chronological-cultural classifications: Cx 02 / P. no. 16 (?); Cx 02 / P. no. 17 - Cucuteni A3; Cx 03 /P. no. 18 - Middle Ages, 15th-16th centuries; Cx 04 / P. no. 19 - Cucuteni A3; Cx 04A / P. no. 19A - Middle Ages (?); Cx 05 / P. no. 20 - Cucuteni A3 - Horodiștea - Erbiceni II-III (?); Cx 06 / P. no. 21 - Middle Ages (?); Cx 07 / P. no. 22 - Horodiștea - Erbiceni II-III, with *in situ* deposition of a female Bos taurus, in anatomical connection. In the excavated surfaces were discovered ceramic fragments of Cucuteni A3 and B1 type, Horodiștea-Erbiceni II-III, Early Medieval (VIIIth-XIth centuries) and from the High and Late Middle Ages (XVth-XVIIIth centuries), some chipped tools from Prut flint (blades, grattoires, scrapers), a small cutting edge of a trapezoidal axe made of clay, pierced through its narrow sides (amulet?), and two more metal artifacts (a copper chisel and a piece of copper / bronze sheet ?), with traces of cutting).

The list of figures:

Fig. 1. Location of S IV and S V sections, researched in 2021 (Google Earth cartographic support, D. Boghian graphic processing).

Fig. 2. Overall photo S IV / 2021 (photo R. Bruchi).

Fig. 3. General plan of section IV / 2021 (drawing by F.-A. Tencariu).

Fig. 4. Complex Cx 01 / P. no. 16 of S V / 2021 (photo S.-C. Enea).

Fig. 5. The plan of complexes Cx 02-03 / P. nos. 17-18 from S IV / 2021 (drawing by F.-A. Tencariu).

Fig. 6. The plan of complexes Cx 04-04A / P. nos. 19-19A from S IV / 2021 (drawing by F.-A. Tencariu).

Fig. 7. The plan of complexes Cx 05-06 / P. nos. 20-21 from S IV / 2021 (drawing by F.-A. Tencariu).

Fig. 8. The plan of complex Cx 07 / P. no. 22 from S IV / 2021 (drawing by F.-A. Tencariu).

Fig. 9. Detail of the complex Cx 07 / P. no. 22 of S IV / 2021 (photo V.-D. Cioată).

Fig. 10. 1-2. Detail with the *Bos taurus* female deposition in the complex Cx 07 / P. no. 22 of S IV / 2021 (photo R. Bruchi).

Abrevieri / Abbreviations

Cx = complex
Gr. = groapă
P. = pit
S. = secțiune / section

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Costești-Cier/Lângă Școală. Amplasarea secțiunilor S IV și S V, cercetate în 2021 (suport cartografic Google Earth, prelucrare grafică D. Boghian)

Fig. 2. Costești-Cier/Lângă Școală. Fotografie de ansamblu S IV/2021 (foto R. Bruchi)

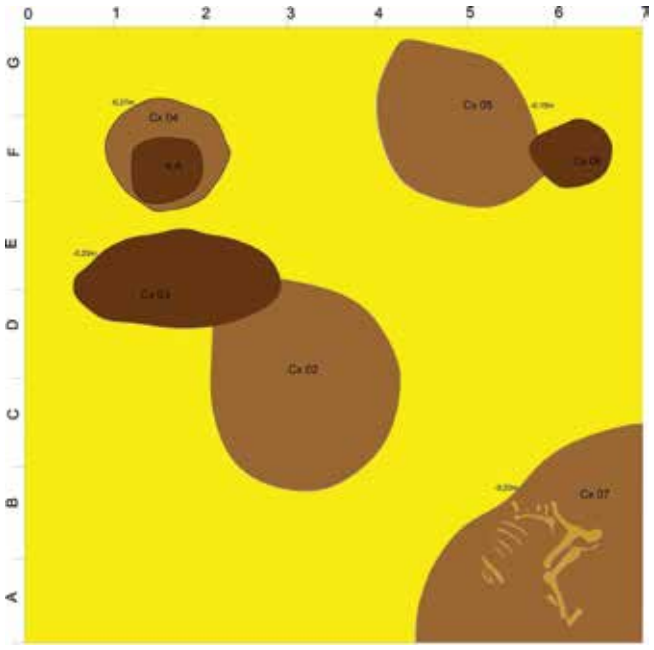

Fig. 3. Costești-Cier/Lângă Școală. Planul general al secțiunii IV/2021 (desen F.-A. Tencariu)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Costești-Cier/Lângă Școală. Complexul Cx 01/Gr. 16 din S V/2021 (foto S.-C. Enea)

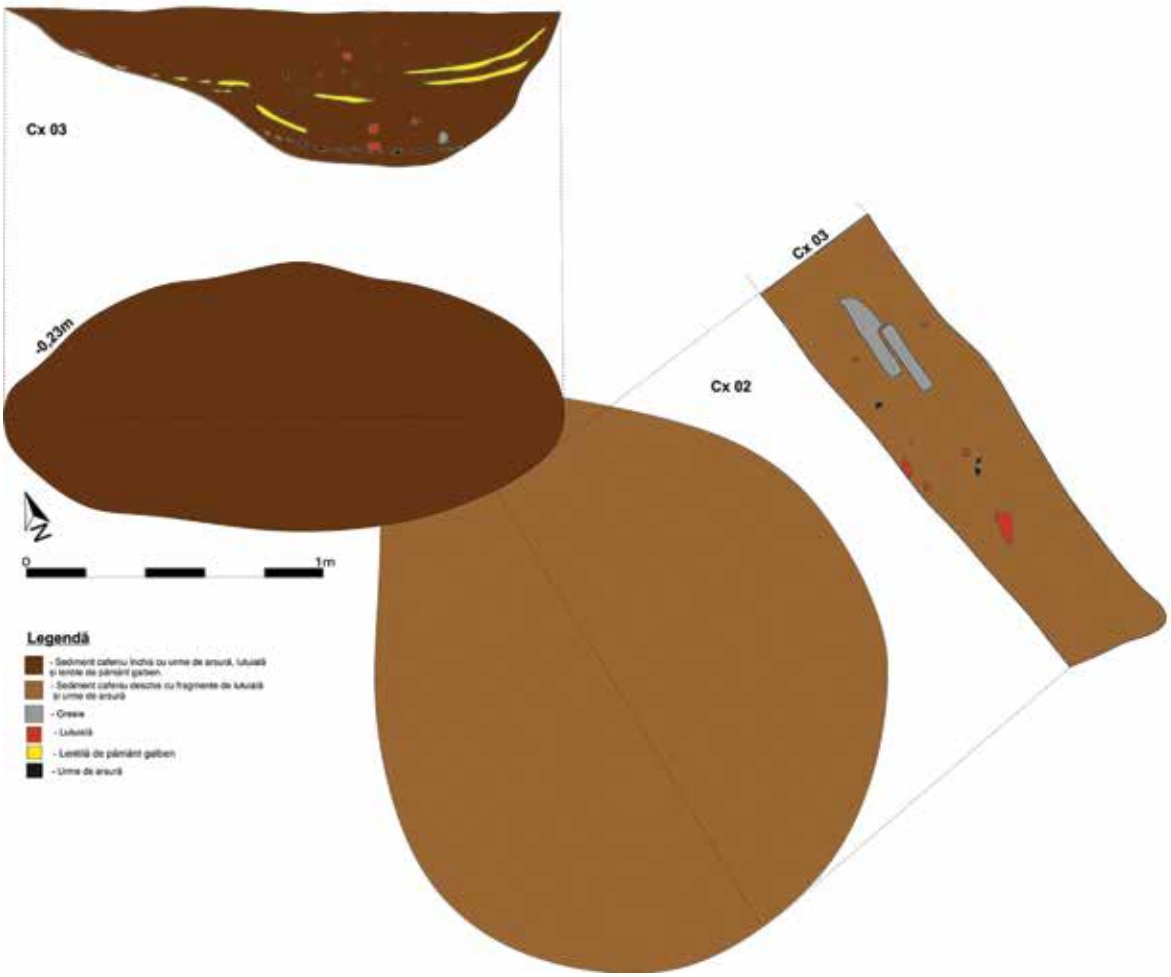

Fig. 5. Costești-Cier/Lângă Școală. Planul complexelor Cx 02-03/Gr. 17-18 din S IV/2021 (desen F.-A. Tencariu)

https://biblioteca-digitala.ro

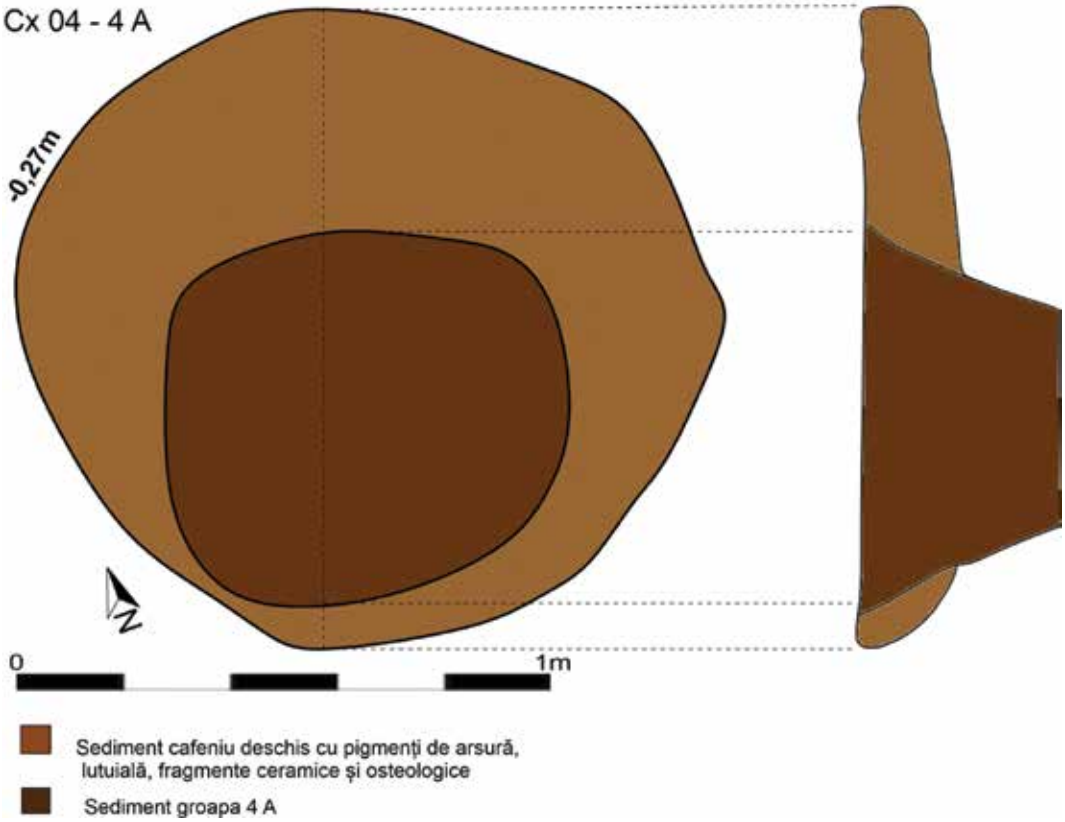

Fig. 6. Costești-Cier/Lângă Școală. Planul complexelor Cx 04-04A/Gr. 19-19A din S IV/2021 (desen F.-A. Tencariu)

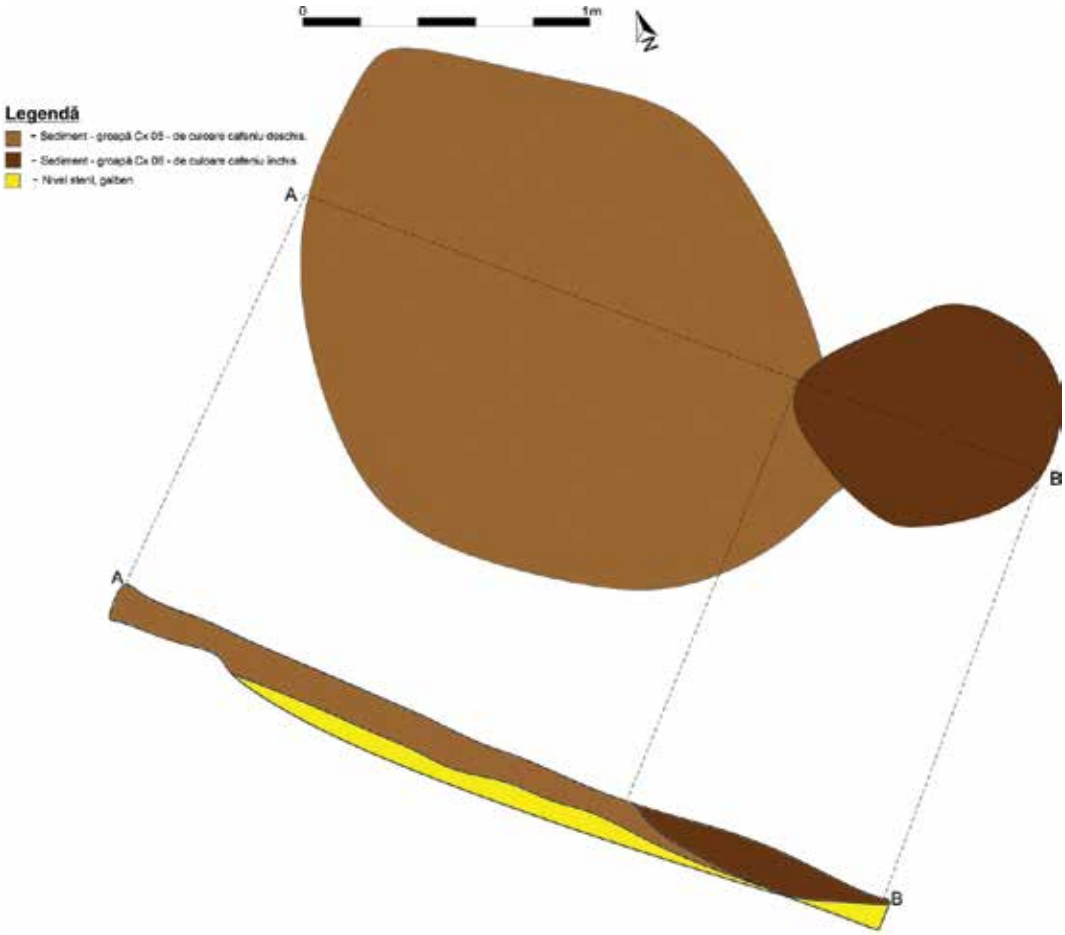

Fig. 7. Costești-Cier/Lângă Școală. Planul complexelor Cx 05-06/Gr. 20-21 din S IV/2021 (desen F.-A. Tencariu)

https://biblioteca-digitala.ro

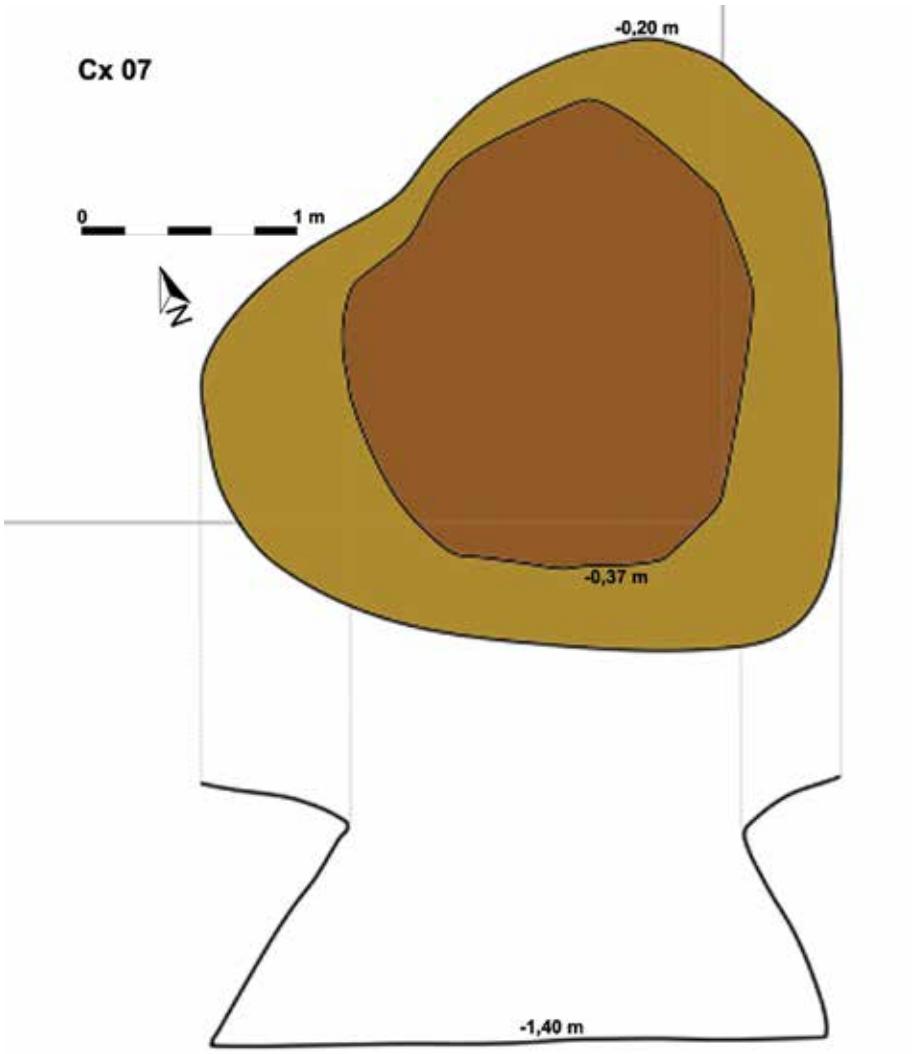

Fig. 8. Costești-Cier/Lângă Școală. Planul complexului Cx 07/Gr. 22 din S IV/2021 (desen F.-A. Tencariu)

Fig. 9. Costești-Cier/Lângă Școală. Detaliu complexul Cx 07/Gr. 22 din S IV/2021 (foto V.-D. Cioată)

https://biblioteca-digitala.ro

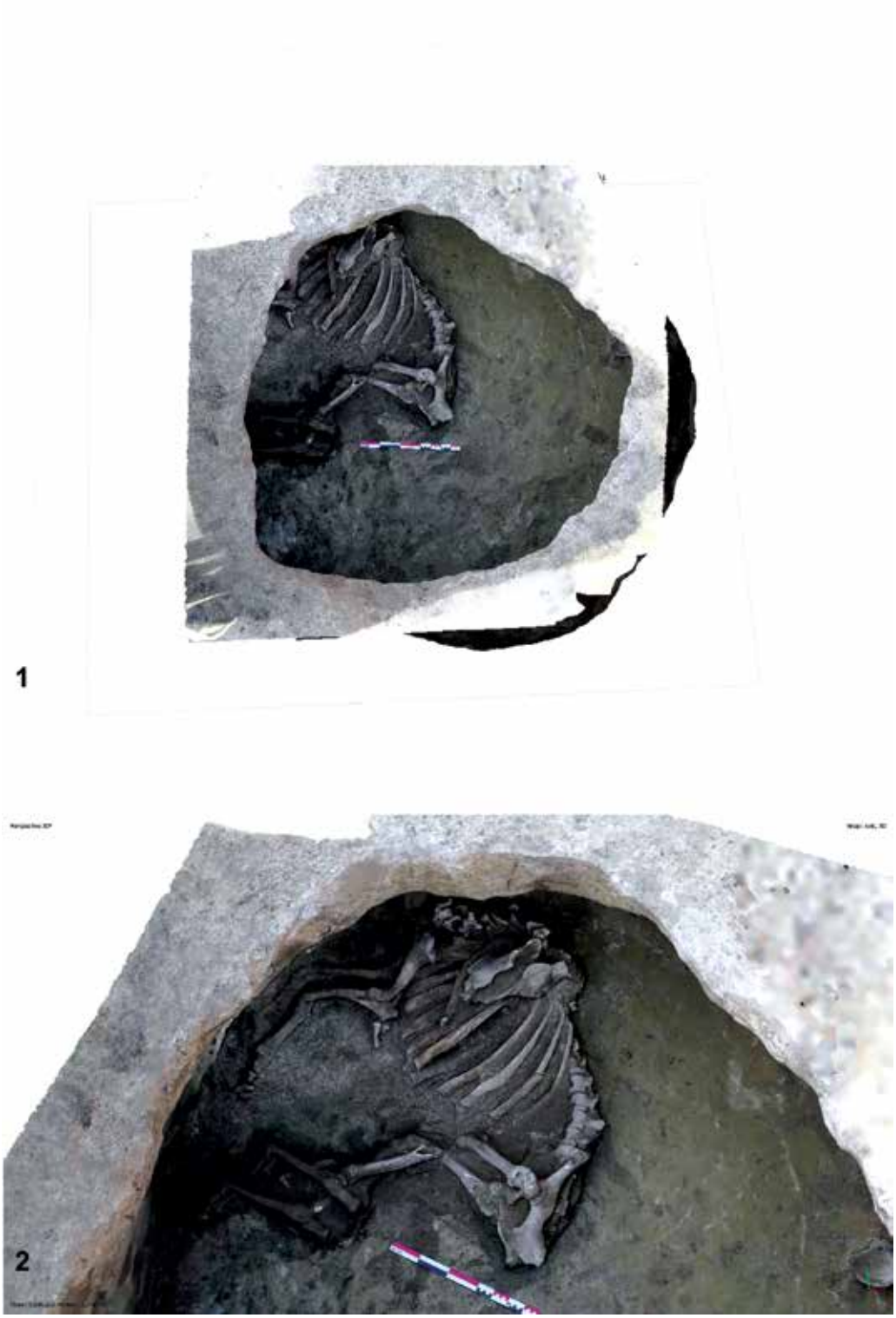

Fig. 10. 1-2. Costești-Cier/Lângă Școală. Detaliu cu depunerea femelei de Bos taurus în complexul Cx 07/ Gr. 22 din S IV/2021 (foto R. Bruchi)

https://biblioteca-digitala.ro

20. Covasna, jud. Covasna
Punct: Cetatea Zânelor

Cod RAN: 63535.01
Autorizaţia nr. 83/17.05.2021
Colectiv: Dr. Paul Pupeză - responsabil științific (Muzeul National de Istorie a Transilvaniei), Dr. Viorica Crişan, Dr. Valeriu S**îrbu** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" al Academiei Române), Dr. Cătălin Cristescu (Muzeul Civilizației Dacice și Romane), Dr. Oana Tutilă (Muzeul Civilizației Dacice și Romane), Dr. Daniel Cioată (Muzeul Județean Mureș), Dr. Virgil Apostol (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" al Academiei Române), Dr. Dan Buzea (Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni), Dan Ștefan (Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni)
Finanţare MC: 25.000 lei
Perioada desfășurării cercetării: aug. – sept.2021

Situl arheologic *Covasna - Cetatea Zânelor* este situat la periferia orașului Covasna, pe Dealul Cetății, între Pârâul Cetății și Pârâul Mișca, un afluent al văii Covasna. Cele mai numeroase descoperiri din sit aparțin epocii dacice, dar s-au găsit și materiale din epoca bronzului, prima epocă a fierului sau din Evul Mediu.

Suprafața amenajată de către daci pe Dealul Cetății este de circa 30.000 m^2, incluzând aici o acropolă și cel puțin șase terase (numerotate convențional cu cifre romane, de la I la VI). Terasele antropogene au fost susținute și apărate de circa 700 m de ziduri din piatră sumar fasonată, ce aveau în partea superioară o palisadă de lemn. Pe traseul zidului, la intersecția dintre Terasa a II-a și Terasa a III-a, s-a descoperit un bastion patrulater.

Cercetările arheologice s-au concentrat în ultimele campanii în zona bastionului **și** a zidului de curtină de pe Terasa a II-a (Pl. I/1). Aici s-au descoperit două edificii orientate aproximativ E-V ce aveau acoperișul susținut de trei rânduri de stâlpi din lemn (Pl. I/2). Edificiul I se află la nord-est de bastion iar Edificiul II la nord-vest. Până la debutul campaniei din 2021 Edificiul I avea conturați 27 de stâlpi dispuși pe trei șiruri, câte 9 pe fiecare șir în parte. Cu o orientare ușor diferită față de Edificiul I, Edificiul II avea identificați 19 stâlpii dispuși pe trei șiruri, câte 6 în șirurile exterioare și 7 in șirul central. Nici unul dintre aceste două edificii nu a fost conturat în întregime.

Pentru a delimita Edificiul II spre vest, în campania din anul 2018 a fost trasată o nouă suprafață, denumită SPF II, de cca 8X10 m. În această suprafață în 2018 s-a înlăturat pământul aruncat din săpăturile mai vechi și s-a oprit adâncirea atunci când s-a ajuns la nivelul dacic. În campania din 2019 s-a continuat adâncirea până la aproximativ 0,90 m, dar nu s-a ajuns la nivelul de conturare al edificiului. În anul 2020 nu s-a săpat în această zonă.

În campania din anul 2021 s-a reluat adâncirea în SPF II dar doar în jumătatea estică unde au fost identificate noi elemente constructive care aparțin Edificiului II (Pl. I/3). Așa cum arată în acest moment situația planimetrică, Edificiul II pare a fi delimitat la vest de o vână de stâncă nativă, la fel ca și cea aflată în estul edificiului. Totodată, au fost conturate încă opt gropi de stâlpi. Dacă situația va fi confirmată o dată cu săparea zonei de vest a SPF II, atunci Edificiul II ar avea trei rânduri de stâlpi, câte 10 pe șir, excepție făcând șirul central, cu 11 stâlpi. De menționat că în profilul de NE al SPF II au fost surprinse alte două gropi, care aparțin aceleiași faze stratigrafice precum cele din Edificiul II, dar al căror funcționalitate este greu de stabilit în momentul de față.

În SPF II s-a ajuns cu adâncirea la – 2,10 m, într-un strat de pământ galben-roșiatic cu pete de arsură, pietre și stâncă sfărâmată (nivel de călcare?). Marea majoritate a materialului arheologic a fost descoperit în cele trei staturi de pământ cenușiu cu pigment de cărbune care aparțin Edificiului II (straturi de umplere / niveluri de călcare). Cel mai numeros este materialul ceramic fiind descoperite fragmente de la vase diverse (fructiere, cești, vase de provizii etc.). Materialul special consta din obiecte din argint (monede), bronz (fibule, pandantive), fier (fibule, cuțite, cuie), sticlă (mărgele), lut (jetoane, fusaiole) sau piatră (jetoane, cute). De asemenea cantitatea de oase animale este una deosebită.

Funcționalitatea edificiilor cu șiruri de stâlpi nu este pe deplin stabilită, dat fiind faptul că nu au fost în întregime conturate iar materialul care le aparține se află în studiu. Poate fi vorba despre temple, de tipul celor cu aliniamente de coloane, dar nu poate fi exclusă și o altă funcționalitate.

Problemele pe care le ridică interpretarea descoperirilor din situl de la Covasna - Cetatea Zânelor sunt numeroase, rezolvarea lor presupunând deschiderea de noi săpături sau continuarea celor vechi. Pe termen scurt se are în vedere continuarea cercetării în apropierea bastionului de pe Terasa a II-a pentru a delimita edificiile cu șiruri de stâlpi. Totodată se are în vedere continuarea cercetării pe latura nord-vestică a Terasei a III-a, pe unde se făcea accesul în cetate și unde probabil a funcționat un alt bastion.

Abstract

The archaeological excavations at Covasna - Fairy Fortress in 2021 were placed on the 2nd terrace, near the bastion. The research continued in Edifice II, that probably had three inner rows of pillars, 10 per row, except for the central row, with 11 pillars.

Bibliografie:

Crişan V., Sîrbu V., Popescu C., *Covasna - Cetatea Zânelor. Un munte fortificat de daci*, în *** *Noi descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei*, Covasna, 2003, p. 51-72.

Crişan V., *Cetatea Zânelor de la Covasna*, în *** *Dacii din Curbura Carpaţilor*, Sfântu Gheorghe, 2009, p.59-85.

Crişan V., Sîrbu V., *Covasna - Fairies Fortress*. *A Carpathian Mountain Fortified by Dacians*, în Pop H., Băjenaru I. (ed)., *Identităţi culturale locale şi regionale.* Studii de arheologie şi antropologie istorică, Cluj-Napoca, 2010, p.265-285.

Crişan V., Sîrbu V., Pupeză P., *Covasna – Cetatea Zânelor. Un centru de putere dacic din Carpaţii Orientali*, Brăila, 2016.
M. Mărgineanu Cârstoiu, V. Apostol, *La fortification dace la Cité des Fées (Covasna). Analyse des structures construites*, în Caietele ARA, 10, 2019, 89-140.

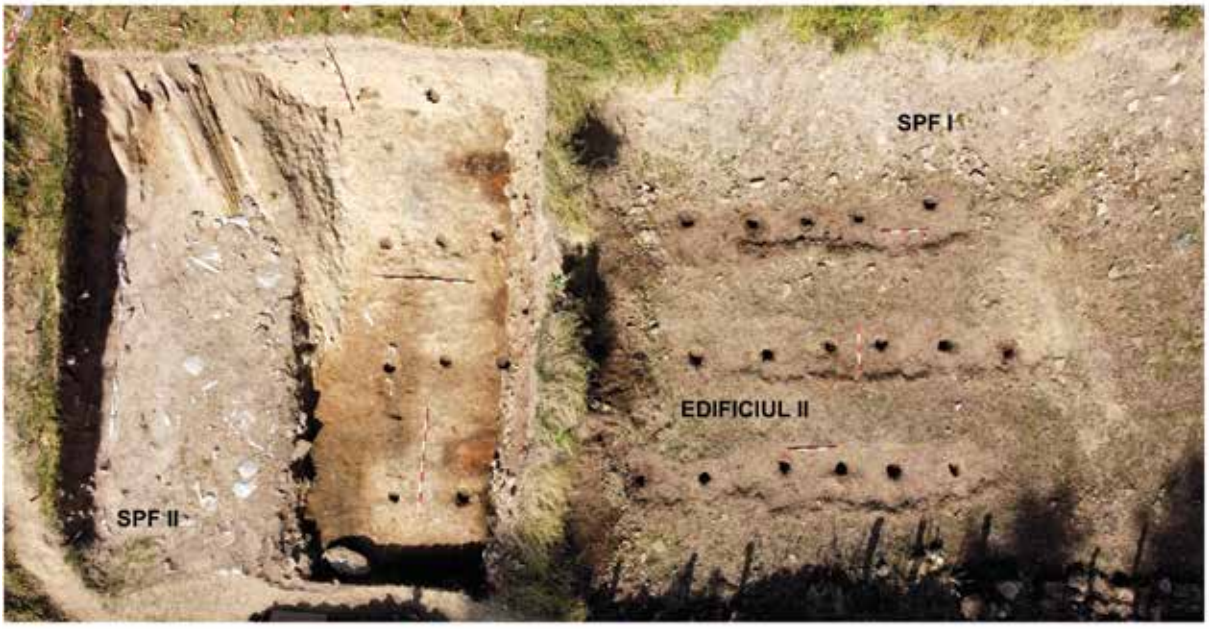
https://biblioteca-digitala.ro

1.

2.

3

Pl. I. 1-3 Covasna - Cetatea Zânelor 2021. Aspecte din cercetarea SPF II.

https://biblioteca-digitala.ro

21. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomiţa
Punct: Piscul Crăsani

Cod sit: 92934.01
Autorizaţie nr. 92/17.05.2021
Colectiv: Valeriu Sîrbu (IAB), responsabil ştiinţific de şantier, Florin Vlad (MJ Ialomiţa), responsabil de sector pentru epocile neo-eneolitică şi de tranziţie, Ioan Cernău (MJ Ialomiţa), responsabil de sector pentru epoca fierului.

Cercetările arheologice sistematice din campania anului 2021 au urmărit două obiective principale: continuarea cercetării periferiei sudice a așezării și identificarea amplorii locuirii Boian spre limita estică a zonei în care, în trecut, a fost identificată așezarea Boian.

În scopul cercetării periferiei sudice a așezării, anume a celui de al treilea șanț (C146) descoperit în campania 2020, au fost trasate 6 secțiuni: SXXVIII – SXXXII și SXXXIV. Acestea au fost săpate perpendicular pe complexul C146. În total, au fost identificate și cercetate nouă complexe arheologice, dintre care opt de epocă getică.

Pentru a atinge cel de-al doilea obiectiv propus, a fost trasată secțiunea SXXXIII, în care a fost identificat și cercetat un sigur complex arheologic aparținând culturii Boian.

În continuare, vom prezenta, succint, câteva din complexele arheologice cercetate în 2021.

Complexul 144 – Zonă menajeră, cercetată parțial în campania 2020, ce acoperea o suprafață foarte mare, aceasta fiind observată, cu intermitență, pe o lungime de 18 m. Deși în campania anului 2021 am cercetat doar o mică parte a zonei menajere, aceasta a oferit un material arheologic deosebit de bogat și variat. În ceea ce privește ceramica, aceasta provenea, în cea mai mare parte, de la vase locale specifice sec. II – I a. Chr., dar și de la vase de import, precum amfororae, boluri sau kratere. În urma analizei stratigrafice, C144 pare să fi fost depus într-o alveolare formată prin tasarea umpluturii șanțului C146.

Complexul 146 – Șanț pentru delimitare sau/și drenaj, identificat în secțiunile SXXVIII, SXXIX și XXX. Lățimea șanțului este relativ constantă, la partea superioară aceasta variind între 1,40 m și 2,60 m, iar la partea inferioară între 0,30 m și 0,60 m. Adâncimea șanțului variază între 1,20 m și 1,40 m, iar panta taluzului are aproximativ 55° pe ambele laturi. Șanțul nu beneficia de o palisadă, însă taluzul nordic este cu câțiva centimetri mai înalt, fapt datorat pantei naturale a terasei. Aceasta situație a făcut ca în baza șanțului să existe o serie de acumulări aluvionare. Dacă în zona cercetată în campania 2020 umplutura șanțului era omogenă, ceea ce implica o umplere rapidă, în campania 2021 am constatat că atât în SXXVIII, cât, chiar mai evident, în SXXIX, stratigrafia indică o umplere etapizată a șanțului, datorată atât unor cauze naturale (scurgeri pluviale), cât și unora antropice.

Șanțul este orientat pe direcția est-vest și se află la 48m sud de cel de al doilea șanț de perioadă getică. Ca și în cazul celui de al doilea șanț, presupunem că umplerea C146 se datorează extinderii așezării civile. Pe baza contextului stratigrafic șanțul se datează sec. II a. Chr.

Complexul 156 - Groapă tronconică, observată în sud-estul caroului 4 al SXXX, ce continuă în malul estic al secțiunii, în proporție de 50%. Aceasta se adâncește până la -1,25 m, rezultând o adâncime reală de 0.90 m. Groapa are un diametru de 1,10 m. Umplutura gropii era formată dintr-un sediment nisipos de culoare brun-cenușiu, cu aspect relativ omogen, cu numeroși constituenți antropici în compoziție. Materialul ceramic era format, majoritar, din fragmente provenite de la vase locale: picior de fructieră, borcane, căni, fragmente de la vase bitronconice etc. C156 este anterior, din punct de vedere cronologic, șanțului C146 și - pe baza materialului arheologic - se datează tot în sec. II a. Chr.

Complexul 158 - Groapă ușor tronconică, descoperită în caroul 2 al SXXXI, dar cea mai mare parte complexului continuă în profilul vestic al secțiunii și urmează a fi cercetată în 2022. Diametrul gropii, la -0,60 m, era de 0,90 m, iar la -1,45 avea -1,10. Umplutura era formată dintr-un sediment nisipos de culoare cenușie, cu aspect omogen, cu numeroși constituenți antropici în compoziție: oase de mamifere, pigmenți de cărbune etc. De remarcat prezența în umplutura gropii a două cranii provenite de la mamifere de talie mare: un bovideu și un cal. Pe baza informațiilor stratigrafice se datează în sec. II-I a. Chr.

Complexul 159 - Groapă descoperită în estul caroului 3 al secțiunii SXXXI. Fragmentele ceramice provin, preponderent, de la vase locale: borcane, cești, fructiere, dar și de la vase de import, precum amphoraele. Pe baza materialului arheologic și a informațiilor stratigrafice, ea se datează în sec. II-I a. Chr.

Complexul 162 - Groapă de mari dimensiuni, descoperită, parțial, în carourile 1-2 ale SXXXIII, complexul continuând în profilul de est al secțiunii. Groapa a fost observată la -1.30 m și se adâncește până la -1,70 m. În umplutură au fost descoperite relativ rare materiale arheologice, iar fragmentele ceramice o datează în cultura Boian.

Observații finale. Cercetările s-au desfășurat la periferia sudică a așezării geto-dacice, unde stratul arheologic, deși consistent, era relativ sărac în vestigii. Cu toate acestea, cele zece complexe cercetate au oferit un inventar diversificat.

De o deosebită importanţă considerăm a fi descoperirea celui de-al treilea șanț al așezării. Fără a avea un rol defensiv, precum în cazul celorlalte două, dimensiunile lui considerabile, împreună cu modul îngrijit de realizare (lățime, adâncime și panta taluzurilor constante de-a lungul său) sunt indicatori ai importanței avute în cadrul așezării. De asemenea, abandonul unei astfel de structuri presupune modificări majore a spațiului construit, ceea ce ar putea indica o extindere a locuirii civile spre sud.

Abstract

The archaeological research was carried out on the southern periphery of the Geto-Dacian settlement, where the archaeological layer, although consistent, was relatively poor in remains. However, the researched complexes provided a diversified inventory.

We consider the discovery of the third ditch of the settlement to be of particular importance. Without having a defensive role, as in the case of the previous ones, its

https://biblioteca-digitala.ro

considerable dimensions, together with the careful way of construction (width, depth and the constant slope of the embankment) are indicators of the importance of the settlement. Also, the abandonment of such a structure implies major changes in the built space, which could indicate an extension of civilian housing to the south.

Bibliografie:

I. Andrieşescu, *Piscul Crăsani*, ARMSI, III, Cultura Naţională, Bucureşti, 1924;

N. Conovici, *Şantierul arheologic Piscul Crăsani - 1978, Raport preliminar*, A XIII-a Sesiune Naţională de Rapoarte, Oradea, 1979, Materiale, Oradea, 1979, p. 143-145;

N. Conovici, M. Neagu, *Şantierul arheologic Piscul Crăsani*, A XV-a Sesiune Naţională de Rapoarte, Braşov,1981, Materiale, Bucureşti, 1983, p. 193-200;

N. Conovici, *Câteva figurine antropomorfe geto-dacice descoperite la Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomiţa)*, SCIVA, 25, 1974, 2, p. 295-301;

N. Conovici, *Cupele cu decor în relief de la Crăsani şi Copuzu*, SCIVA, 29, 2, 1978, p. 165-183;

N. Conovici, *Piese ceramice de interes deosebit descoperite la Piscu Crăsani*, SCIVA, 32, 4, 1981, p. 571-579 ;

N. Conovici, *Un rhyton ceramic descoperit la Piscul Crăsani*, Thraco-Dacica, VIII, 1987, p. 92-99; N. Conovici, *Obiecte pentru cult şi magie descoperite la Piscul Crăsani*, Pontica, XXVII, 1994, p. 61-83;

M. Neagu *et alii*, CCAR 2012, p. 48-50; CCAR 2013, p. 50-52; 2015, p. 60-62; 2016, p. 31-32; 2017, p. 50-52;

V. Sîrbu, M. Constantin, *Geto-Dacian Materials from Piscul Crăsani (Crăsanii de Jos, com. Balaciu, Ialomiţa County). Bogdan And Alexandru Ştefan Collection*, Istros XVIII, 2012, p. 77-112;

V. Sîrbu, I. Cernău, C. Cernea, M. Neagu, Fl. Vlad, D. Ştefan, M.-M. Ștefan, S. Stanc, *Cercetările arheologice de la Crăsanii de Jos - Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița). Campania 2013. Epoca geto-dacică,* Istros XX, 2014, p. 207-257;

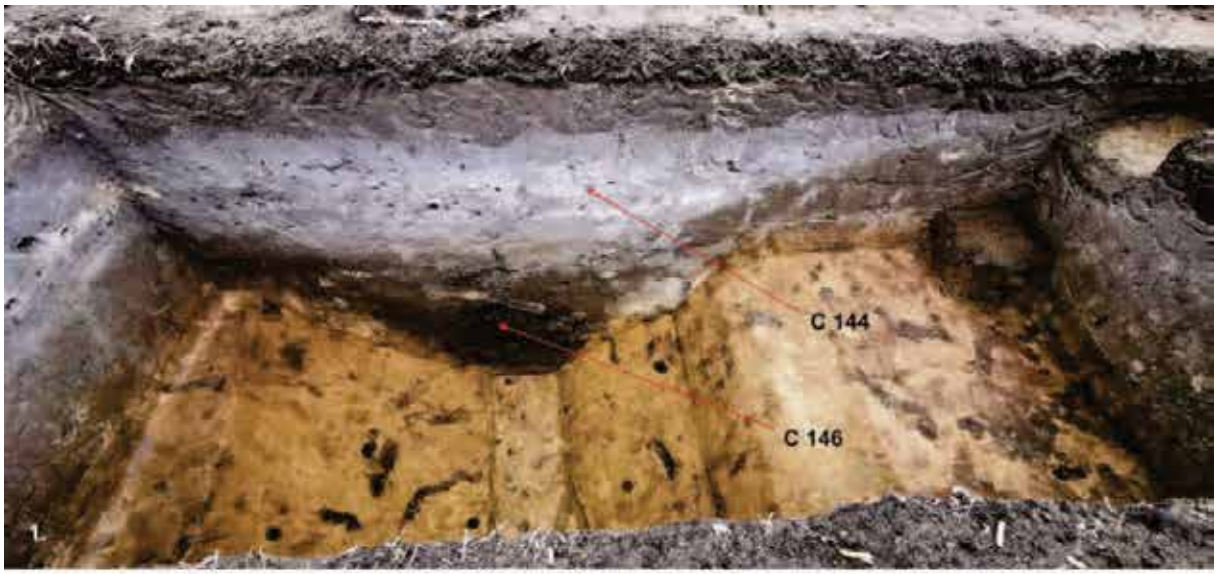
S. M. Stanc, Alex. Cabat, D. Malaxa, V. Sîrbu, L. Bejenaru, *Evaluation of the Animal Resources Used in the Geto-Dacian Fortress at Piscul Crăsani (Ialomiţa County), II-I Centuries BC: New Archaeozoological Data*, Istros, XXIV, 2018 (2019), p. 201-217;

V. Sîrbu, †N. Conovici, I. Cernău, *Sacred area in the Dacian dava from Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani (Ialomița County)*, p. 179-207. In: (Eds. V. Sîrbu, A. Pețan) *Temples and Cult Places from the Second Iron Age in Europe*, Proceedings of The 2nd International Colloquium "Iron Age Sanctuaries and Cult Places at the Thracians and their Neighbors"**,** Alun (jud. Hunedoara), 7th - 9th May 2019, Editura Dacica, Alun 2020;

V. Sîrbu, I. Cernău, *Originalitate* şi *imitaţie* în *tipurile* de vase *geto-dacice din dava de la Crăsanii de Jos – Piscul Crăsani (România)// Originalité et imitation dans les types de vases géto-daces trouvés dans la dava de Crăsanii de Jos – Piscul Crăsani (Roumanie)*, p. 220-246. In: A. Zanoci, M. Băț (Eds.), Relaţii interculturale în spaţiul tiso-nistrean în epoca fierului //Cross-Cultural Interaction in the Tisza-Dniester region in the Iron Age, Chișinău, 2020.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

Pl. I. 1 - Secțiunea XXVIII; 2 - Secțiunea XXX; 3 - Secțiunea XXIX.

https://biblioteca-digitala.ro

22. Dudeștii Vechi, com. Dudeștii Vechi, jud. Timiș

Punct: Movila lui Deciov

Tip sit: 117 tell
Încadrarea cronologică: 131 neolitic timpuriu
Cod RAN: 156721.02
Autorizație nr. 51/17.05.2021
Colectiv: Raiko Krauss, responsabil științific, AM-E-950, Universitatea Eberhardt Karls Tubingen, Germania; Dan Leopold Ciobotaru, membru colectiv, AM-S-105, Muzeul Național al Banatului Timișoara
Perioada desfășurării cercetării: 21.07 – 11.09.2021

Proiectul de cercetări arheologice sistematice multianuale organizat de Universitatea Eberhardt Karls din Tubingen și Muzeul National al Banatului din Timișoara la Dudeștii Vechi, punct Movila lui Deciov a putut fi reluat în vara anului 2021, după ce campania din anul 2020 a fost sistată din cauza pandemiei.

În cursul campaniei 2021 a fost continuată cercetarea suprafeței de 4,5 x 10 m compusă din secțiunile Ai B, în care sunt clar vizibile două straturi aparținând așezării din neoliticul timpuriu și care, conform evaluării unei prime serii de datare cu radiocarbon, se datează în jurul anilor 5800 și 5700 caiBC. Ulterior, peste aceste straturi sunt depuse materiale arheologice de la finalul neoliticului timpuriu, datânduse în jurul datei 5600 cca BC. Materiale de acest tip au fost documentate, dar nu au fost sesizate complexe închise ale acestei perioade in zona cercetata pana acum.

În cel mai vechi orizont de locuire aparținând neoliticului timpuriu, am putut documenta părți consistente ale unei locuințe de suprafața situată în partea de nord a suprafeței cercetate. Conform evaluării datelor radiocarbon, aceasta structura ar trebui să fie aproximativ contemporană cu șanțul de incinta al așezării. În cea de-a doua fază a așezării aparținând neoliticului timpuriu au fost săpate câteva gropi foarte mari provenind din stratul superior, care au pătruns și afectat orizontul inferior al așezării. Gel mai mare complex de gropi din zona de sud-vest a suprafeței săpate are un diametru de 6 m în secțiunile expuse până acum, dar se continuă în profilul nord-estic. Umplutura este formată din straturi succesive care pot fi determinate macroscopic ca fiind benzi de cenușă, straturi de cărbune și straturi cu argilă arsă.

Aparent, acest complex de gropi a fost folosit în mod repetat pentru activități pirotehnice. Ar putea fi un cuptor de pământ foarte mare, folosit, de exemplu, pentru arderea unor vase de depozitare de mari dimensiuni, decorate cu ornamente în relief, din care s-au gasit fragmente mai mari în microstraturile care formează sedimentul de umplere. O interpretare alternativă ar fi depunerea secundară de resturi de foc în această depresiune, provenind dintr-o altă sursă din imediata vecinătate. Cu toate acestea, ar putea fi, de asemenea, un complex de gropi în care materialul a fost depozitat sau aruncat în mod regulat, de exemplu, ca parte a activităților de colonizare, de eliminare a deșeurilor sau în legătură cu acte rituale.

Pentru a clarifica istoria depunerii, Prof. Dr. Christopher Miller de la grupul de lucru de geoarheologie din Tubingen a prelevat mai multe probe micromorfologice din profilurile gropilor în vara anului 2021, care vor fi examinate în lunile următoare. Sedimentul de umplere al gropilor a fast excavat și documentat urmând straturile naturale. În timpul acestei campanii de săpături, depresiunea cea mai recenta din punct de vedere stratigrafic a ajuns In solul steril la o adâncime de aproximativ 2,50 m. Cu ajutorul rezultatelor investigațiilor micromorfologice, speram să putem ameliora metodele de excavare și documentare conform particularităților acestor complexe, pentru a putea înregistra cât mai cuprinzător informațiile bogate din această arhivă unică de straturi succesive.

Abstract:

In the summer of 2021, the archaeological project organised by The Eberhardt Karls University of Tubingen and Banat National Museum of Timișoara on the Movila lui Deciov site in Dudeștii Vechi could be continued after no work could take place in the summer of 2020 due to the pandemic. In the exposed excavation trench A-B, two Early Neolithic settlement layers are clearly visible, which, according to the evaluation of a first radiocarbon date series, date to around 5800 and 5700 caiBC. Afterwards, we record redeposited find material from the end of the Early Neolithic in this area, from the time around 5600 caiBC. There are few finds of this date, but no clear features in the settlement areas uncovered so far.

For the older Early Neolithic settlement horizon, we were able to document larger parts of a residential house in post construction in the north of the excavation trench. According to the evaluation of the radiocarbon dates, this feature should be roughly contemporary with the enclosure ditch of the settlement. In the second Early Neolithic settlement phase, several very large pits were excavated from the upper layer, which penetrated the lower settlement horizon. The largest pit complex in the south-west has a diameter of 6 m in the sections exposed so far, but continues across the north eastern profile. The backfill consists of laminated layers that can be macroscopically determined as ash bands, charcoal layers and strata with burnt clay. Apparently, this pit complex was repeatedly used for pyrotechnic activities. It could be a very large earth oven, used for example for firing large, relief-decorated storage vessels, of which larger fragments were found in the fill sediment. An alternative interpretation would be the secondary deposition of fire debris in this depression, originating from another source in the immediate vicinity. However, it could also be a pit complex where material was regularly deposited or dumped, for example as part of settlement activities, waste disposal or in connection with ritual acts.

In order to clarify the history of deposition, prof. Dr. Christopher Miller from the Geoarchaeology working group in Tubingen took several micromorphological samples from the pit profiles in summer 2021, which will be examined in the coming months. The fill sediment was exposed in

https://biblioteca-digitala.ro

natural layers. During the last excavation season, the stratigraphically most recent depression reached the grown soil at a depth of about 2.50 metres. With the help of the results of the micromorphological investigations, we hope to be able to adapt the excavation work even more precisely to the features in order to be able to record the rich information from this unique find archive as comprehensively as possible.

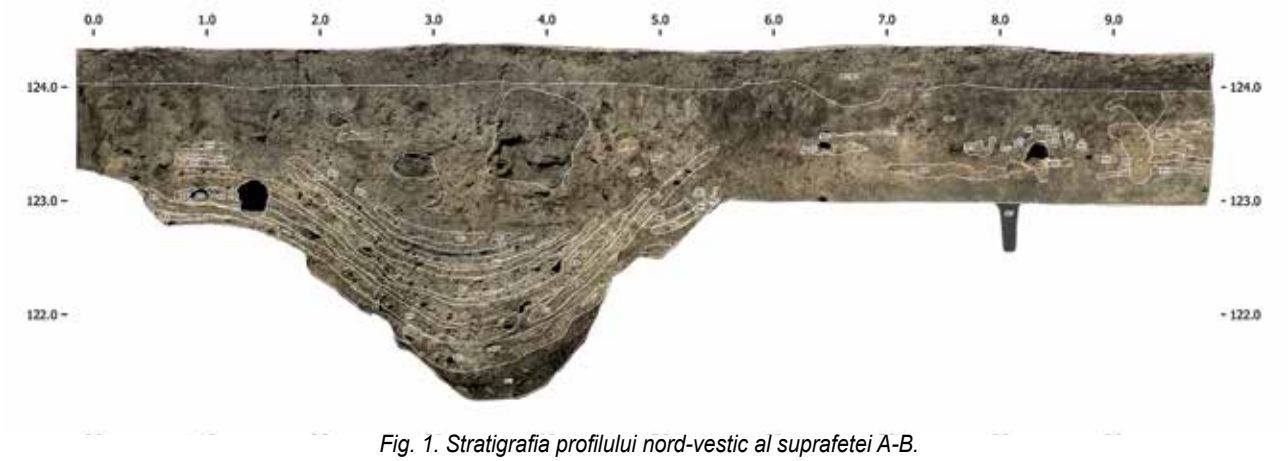

Fig. 1. Stratigrafia profilului nord-vestic al suprafetei A-B.

Fig. 2. Suprafata A-B. Aspect al gurndului la finalul campaniei 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

23. Dunăreni, com. Aliman, jud. Constanța *[Sacidava]*

Punct: Dealul Muzait

Tip sit: 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 34 (epoca romano-bizantină)
Cod RAN: 61032.02
Autorizație nr. 120/26.08.2021
Colectiv: dr. Colesniuc Sorin Marcel (responsabil științific), Cliante Traian, Potârniche Tiberiu, Mototolea Constantin-Aurel (responsabil de sector), Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; dr. Stanc Simina Margareta (arheozoolog), Facultatea de Biologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iași
Perioada desfășurării cercetării: 21.10 – 12.11.2021

Cercetările arheologice realizate în campania arheologică a anului 2021 au continuat în secțiunea S3, secțiune deschisă în campania arheologică din anul precedent, această secțiune fiind perpendiculară pe S1. În caroul C3 s-a evidențiat zidul Z1. În caroul C4 au apărut fragmente litice rezultate dintr-o dărâmătură, la fel și în caroul C5. În caroul C6 a fost descoperit un nou zid Z2. În caroul C8 au fost descoperite fragmente litice, posibil un zid dezafectat.

În continuarea cercetărilor arheologice, am trasat o nouă secțiune S4, paralelă cu S3 și perpendiculară pe S1, cu dimensiunile de 16 x 2 m. Am lăsat martor de un metru între S3 și S4 și martor de un metru între S4 și S1. În partea de vest a noii secțiuni, în carourile C1 și C2, au apărut numeroase fragmente litice, rezultate probabil dintr-o dărâmătură (Fig.1). Unele dintre ele sunt legate cu mortar. În caroul C1 a apărut și o cataramă din bronz, de mici dimensiuni. În caroul C3 se remarcă urmele precare ale unui cuptor. În caroul C4 am constatat că zidul Z1 din secțiunea S3 continuă și în secțiunea S4. La fel, zidul Z2 apărut în caroul C6 din S3 continuă și în caroul C6 din S4.

Pentru stabilirea relației complexelor apărute cu Poarta de Est și, eventual, surprinderea zidului de incintă estic și relația acestuia cu poarta, a fost trasată o nouă secțiune S5, paralelă cu S4 și perpendiculară pe S1, cu aceleași dimensiuni ca S4 - 16 x 2 m (Fig.2). Martorul dintre S4 și S5 este de un metru, la fel și martorul dintre S5 și S1. În caroul C4 continuă zidul Z1, evidențiat în S3 și S4. Câteva fragmente litice au fost surprinse pe aceeași direcție a zidului Z1. În caroul C6 a fost descoperit un nou zid Z3.

Trebuie precizat faptul că în carourile C4, C5, C6, C7 și C8 am prins și vechea săpătură de la Poarta de Est, realizată de C. Scorpan în anii '70. Ca urmare, am curățat și perimetrul Porții de Est, aflat la sud de secțiunea S5 (Fig.3). În toate cele trei secțiuni, respectiv S3, S4 și S5 au fost descoperite fragmente ceramice databile în sec. VI p.Chr. și fragmente osteologice. Materialul ceramic a fost transportat la Laboratorul de restaurare – conservare din cadrul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța pentru curățare și restaurare. Materialul osteologic a fost predat instituției partenere: Facultatea de Biologie din cadrul Universității Alexandru Ion Cuza din Iași.

În intervalul 27-29 septembrie 2021, în cadrul proiectului Living Danube Limes 2020 - 2022 Interreg Danube Transnational Programme (lider de proiect Danube University Krems, Austria, MINAC fiind ASP) au fost efectuate prospecțiuni geofizice intramuros, de către operatorul german LBI ArchPro (Fig.4). Rezultatele comunicate vor ajuta la stabilirea strategiei de cercetare intramuros din campaniile viitoare.

În campania arheologică a anului 2022 ne propunem epuizarea stratului arheologic în secțiunile S3 -S5 și să continuăm cercetările arheologice în zona Porții de Est a cetății Sacidava. Intenționăm definitivarea cercetării complexelor identificate deja și, eventual, cercetarea celor nou apărute. De asemenea, în cursul anului 2022 va fi actualizată ridicarea topografică a sitului Castrul roman Sacidava.

***Abstract**:*

Archaeological research conducted in the 2021 archaeological campaign continued in section S3, a section opened in the previous year. A new Z2 wall was discovered in square C6. Lithic fragments were discovered in the C8 square, possibly a dismantled wall. Subsequently, was drawn a new section S4, parallel to S3 and perpendicular to S1, measuring 16 x 2 m. In the western part of the new section, in squares C1 and C2, many lithic fragments appeared, probably resulting from debris, too. Some of them are tied with mortar. A small bronze buckle also appeared in the C1 square. Square C3 shows the precarious traces of an oven. In square C4 we found that the wall Z1 in section S3 continues in section S4. Likewise, the wall Z2 appeared in the square C6, section S3 continues in the square C6 from S4. Archaeological research continued by drawing a new section S5, parallel to S4 and perpendicular to S1, with the same dimensions as S4 - 16 x 2 m. In square C4 continues the wall Z1, highlighted in S3 and S4. Several lithic fragments were collected along this Z1 wall. A new Z3 wall was discovered in square C6. It should be noted that in squares C4, C5, C6, C7 and C8 we also documented the old excavation at the East Gate, made by C. Scorpan in the '70s.

Bibliografie:

T. Cliante*, Sacidava, com. Aliman, jud. Constanța, Punct: Dealul Muzait*. În: Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2014. A XLIX-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Pitești, Muzeul Județean Argeș, 28-30 mai 2015, Institutul Național al Patrimoniului, 2017, 125-126.

T. Cliante, A. Mototolea, *Dunăreni com. Aliman, jud. Constanţa Punct: Sacidava*. În: Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2016. A LI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, București, Muzeul Național de Istorie a României, 24-27 mai 2017, Institutul Național al Patrimoniului, 2017, 55-56.

S. Colesniuc, T. Cliante, T. Potârniche, A. Mototolea*, Dunăreni com. Aliman, jud. Constanţa Punct: Sacidava*. În: Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania

https://biblioteca-digitala.ro

2019. A LIV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Muzeul Județean Buzău, 25-27 noiembrie 2020, Institutul Național al Patrimoniului – Muzeul Județean Buzău, 2020, 128-130.
S.M. Colesniuc, T. Potârniche, A. Mototolea, T. Cliante, S.M. Stanc, *Intramuros archaeological research at Sacidava. Preliminary information*. În: (ed. S. Forțiu, coord. D. Micle) ArheoVest, Nr. VIII$_1$: In Honorem Alexandru Rădulescu, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, Szeged-Timișoara, 2020, 375-384.
S. Colesniuc, T. Cliante, T. Potârniche, A. Mototolea, S. Stanc, *Dunăreni (com. Aliman, jud. Constanța), punct: Dealul Muzait*. În: Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2020. A LV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Universitatea Lucian Blaga, Sibiu, 2020, 84-85.

Fig. 1. Strat de dărâmătură suprins în S4 (foto S.M. Colesniuc, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Vedere de ansamblu a săpăturilor din castrul Sacidava (foto C. Nopcea, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

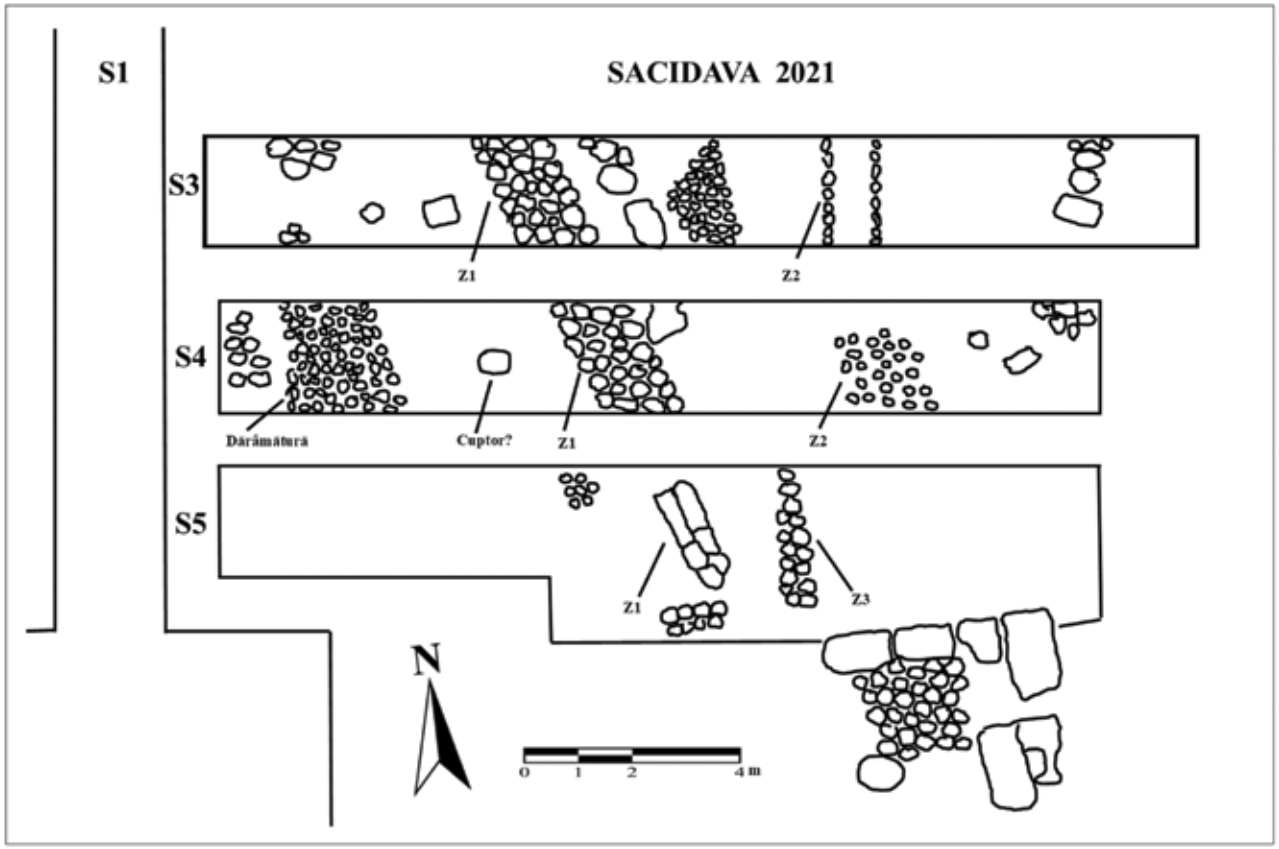

Fig. 3. Figurarea S3, S4 și S5 în plan (măsurători C. Nopcea, 2021).

Fig. 4. Prospecțiuni geomagnetice (septembrie 2021, foto S.M. Colesniuc).

https://biblioteca-digitala.ro

24. Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău
Punct: „La 3 cireşi”/ Dealul Fulgeriş

Tip sit: Aşezare civilă
Cod de epocă: 142, 152, 212
Încadrare cronologică: Eneolitic, Cultura Cucuteni, Faza A_3, epoca bronzului, Latène
Cod RAN: 24221.02
Cod LMI: BC-I-s-B-00722
Autorizaţie nr. 1/17.05.2021
Colectiv: Lăcrămioara-Elena Istina (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău) – responsabil ştiinţific de şantier, Simina-Mihaela Ilaș (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău), Andrei Asăndulesei (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași) – membri
Perioada desfășurării cercetării: 11.08 - 28.08.2021

În anul 2021 s-au realizat o serie de activități cu caracter interdisciplinar întreprinse pentru situl arheologic cucutenian de la Fulgeriș, punctul *La trei cireși* (Fig. 1, 2). Acestea au fost realizate de dr. Andrei Asăndulesei de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași. În această fază a cercetărilor, s-a urmărit amplasarea noilor secțiuni arheologice în raport cu cele mai vechi, evident pentru elaborarea continuă a unui plan al săpăturilor cât mai precis. Totodată, s-a vizat o mai bună documentare a sitului din punct de vedere hidro-geomorfologic în vederea nuanțării caracteristicilor de amplasament specifice.

Din punct de vedere metodologic, pentru poziționarea viitoarelor secțiuni a fost folosit un receptor GNSS diferențial, iar pentru replicarea în formă digitală a suprafeței sitului, precum și a formei de relief aferente, au fost efectuate fotografii aeriene din dronă (DJI S1000).

Astfel, au fost realizate fotografii aeriene, atât în plan oblic, cât și vertical, din care a fost derivat prin prelucrare fotogrammetrică modelul numeric al suprafeței pentru situl în cauză, precum și pentru arealul proximal ale acestuia. Caracteristicile arheologice din imaginile aeriene pot fi identificate datorită umbrelor (*shadow marks*), diferențelor de culoare a solului (*soil marks*), datorită umidității, semnelor detectabile în zăpadă (*snow marks*) sau pe vegetație (*crop marks*). Este neobișnuit ca, pentru orice tip de cercetare arheologică, o singură fotografie să furnizeze toate informațiile despre un sit sau o întreagă zonă. Vizibilitatea semnelor depinde de schimbarea de direcție și înălțime a soarelui, chiar și în cazul siturilor vizibile la suprafața solului, de multe ori umbrele adânci mascând informația. La fel de important este și momentul în care se efectuează fotografia.

S-au înregistrat 12 puncte fixe la sol și efectuat 326 de fotografii, oblice și verticale, cu detalii ale săpăturii sau de ansamblu pentru întreg situl.

Prin analiza fotografiilor aeriene s-au putut observa o serie de indicii (indicatori pe vegetație=*crop mark*-uri) care sugerau, în special după forma lor, prezența unor structuri arheologice în sol, în special pe latura nordică a așezării, fiind vorba de sistemul defensiv amplasat pe latura deschisă a stațiunii. Generarea ulterioară a fotografiei aeriene ortorectificate (ortofotoplan) a confirmat prezența acestor vestigii (Fig. 3, 4).

De asemenea, modelarea suprafeței terenului (DSM = *digital surface model*) (Fig. 5-6) și derivarea imaginilor cu umbrirea terenului (*hillshade*) (Fig. 7, 8) vin să susțină chiar și la nivel planimetric cele afirmate mai sus. Tot pe baza acestui suport s-a identificat în morfologia zonei principalele caracteristici ale promontoriului pe care este localizat situl, fiind bine reprezentate și destul de evidente pantele abrupte pe trei dintre laturi (V, S, E), tendința de orientare a versantului (SSE) sau amplitudinea acestuia.

Cele două complexe arheologice identificate au fost, de asemenea, raportate la sistemul național de coordonate (Fig. 9, 10) și amplasate în cadrul secțiunilor din acest an și pe planul general al săpăturilor (Fig. 11, 12).

În data de 09.08.2021, ne-am deplasat pe situl cucutenian de la Fulgeriş în vederea stabilirii zonei unde vom putea efectua cercetările din această campanie. După analiza terenului şi a înţelegerii cu proprietarul terenului din zonă, s-a decis amplasarea unei secţiuni pe proprietatea doamnei Țârlea Maria[1], proprietate situată pe marginea vestică a stațiunii. Menționăm că pe restul terenului era cultivat porumb.

Astfel, cercetările arheologice în situl cucutenian de la Fulgeriș s-au desfășurat în perioada 11-28 august 2021 și au constat în trasarea a două secțiunii S XVIII și S XIX (fig. 9, 10). Secțiunea S XVIII are dimensiunile de 10 x 4 m și este orientată NE-SV, iar secțiunea S XIX are dimensiunile 10 x 2 m, amplasată paralel spre vest cu secțiunea S XVIII, cu un martor de 0,50 m între secțiuni.

Finanţarea cercetărilor a fost asigurată de Consiliul Judeţean Bacău. Forţa de muncă a fost asigurată cu săteni din satul Fulgeriş, angajaţi cu Contract de prestări servicii.

Prin cercetările arheologice întreprinse în acest sit, în perioada anilor 2003-2015, 2018, 2021, a fost cercetată o suprafaţă de 813,5 mp.

Cercetările arheologice realizate până în prezent au surprins un număr de nouă locuinţe cucuteniene, faza Cucuteni A3, şi un număr de 60 de complexe închise (gropi menajere sau de cult, datate **în** perioadele: eneolitic, epoca bronzului, epoca geto-dacă – sec. I î.Hr.-I d.Hr.) și trei șanțuri de apărare din perioada culturii Cucuteni. Astfel, obiectivele cercetării arheologice în acest sit rămân în continuare salvarea resturilor de locuire cucuteniene de la degradarea anuală a terenului ce se manifestă prin eroziune, alunecări de teren, precum şi arătura anuală care afectează grav stratul arheologic. Pe toată suprafaţa cercetată până în prezent nu a mai fost surprins un nivel de locuire ulterior perioadei cucuteniene, tocmai datorită degradării stratului arheologic, fiind descoperite din perioadele epocii bronzului şi perioadei geto-dace doar resturile complexelor adâncite.

Prin trasarea secțiunilor S XVIII și S XIX s-a urmărit verificarea anomaliilor din zona nordică a sitului prezente pe harta magnetometrică realizată în 2015 de colectivul coordonat de Carsten Mischka[2]. Astfel, în urma cercetării

[1] Mulțumim și pe această cale autorităților locale, în special primarului Grădinaru Vișinel, pentru sprijinul acordat în rezolvarea problemelor legate de organizarea de șantier.

[2] Carsten Mischka, Doris Mischka, Alexander Rubel, Geomagnetic survey of Cucuteni-settlement in Moldova – results of the FAU

https://biblioteca-digitala.ro

acestor secțiuni au fost descoperite și cercetate două complexe arheologice, Gr. 59 și Gr. 60 (numerotate în continuarea celor descoperite anterior).

Cele două complexe au fost descoperite în secțiunea S XVIII și au următoarea descriere:

Gr. 59: Groapă cu resturi menajere, de formă ovală cu lungimea de 1,90 m şi lăţimea de 1,35 m, conturată la adâncimea de -0,30 m. Adâncimea finală este de -1,00 m de la nivelul de conturare. Umplutura este formată din pământ brun-închis, pigmentat cu lut ars și pigmenți de cărbune. Materialul arheologic constă în fragmente ceramice lucrate cu mâna, lutuieli de la pereți, fragmente disparate de oase de animal neprelucrate și cărbune. Sub nivelul gropii este un sol galben, lutos, compact, steril. Datare: cultura Cucuteni, faza A3.

Gr. 60: Groapă de depunere, de forma circulară, cu diametrul de 1,55 m, cu pereţii alveolaţi, cu dimensiunea maximă de 1,65 m/ 1,60 m, conturată la adâncimea de -0,40 m. Adâncimea finală este de -0,80 m de la nivelul de conturare. Umplutura este formată din pământ brun-gălbui deschis, argilos, pigmentat cu lutuială. Pe centrul acesteia a fost descoperit un corn, probabil de la un *bos primigenius*, deasupra căruia au fost descoperite câteva fragmente ceramice. A fost observată o lentilă de arsura descoperită pe fundul gropii, pe toată suprafața, de aproximativ 2 cm; este vorba probabil de o groapă de depunere, cu ardere prealabilă înainte de depunerea ritualică. Sub nivelul gropii este un sol galben deschis, cu concreţiuni calcaroase, steril din punct de vedere arheologic. Materialul arheologic constă în fragmente disparate de ceramică lucrată cu mâna, fragmente de chirpic fără amprente, fragmente disparate de oase de animal neprelucrate, nearse, un corn, ceramică și lutuială zgurificată. Datare: cultura Cucuteni, faza A3.

După finalizarea cercetării secţiunilor S XVIII și S XIX, s-a demontat martorul de 0,50 m păstrat între acestea, fiind recuperate fragmente ceramice ce vor fi corelate cu descoperirile din cele două secţiuni.

Materialul arheologic descoperit în campania din 2021 în situl de la Fulgeriş a fost restaurat și conservat în laboratorul instituției[3].

Considerăm că este în continuare importantă realizarea de cercetări arheologice în situl de la Fulgeriş, atât pentru valoarea patrimoniului descoperit în urma acestora, precum şi pentru a creiona tipologia aşezării cucuteniene de pe Dealul Fulgeriş, mai ales datorită faptului că perimetrul sitului este exploatat agricol, fapt ce degradează anual depunerile arheologice din acest sit.

Résumée

La recherche archéologique sur le site de Fulgeriș en 2021 consistait en une recherche interdisciplinaire, ainsi qu'une recherche archéologique proprement dite, en traçant deux sections, S XVIII et S XIX. Les recherches visaient à vérifier les anomalies au nord de l'établissement, découvertes lors du scan archéomagnétique en 2015.

Deux complexes archéologiques ont été étudiés (Gr. 59 et Gr. 60), datant de la période de la culture Cucuteni, la phase A3.

Bibliografie:

Alaiba, R., Istina, L.E., Ceramica de tip Cucuteni C descoperită în staţiunea Fulgeriş-*Dealul Fulgeriş*, com. Pânceşti, jud. Bacău, în *Carpica*, XXXV, Bacău, 2006, p. 47-60.

Artimon, Al., Istina, L.E., Istina, M.A., David, I., Fulgeriş, com. Pînceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2003*, Cluj-Napoca, 2004, p. 124-125, nr. 74.

Cucuteni – un univers mereu inedit (coord. L.E. Istina), Catalog de expozitie, Iaşi, Editura Documentis, 2006, 46 p.

Haimovici, S., Vornicu, A., Studiul arheozoologic al resturilor faunistice din situl Fulgeriş-Cucuteni A (com. Pânceşti, jud. Bacău), în *Carpica*, XXXIV, Bacău, 2005, p. 357-372.

Istina, L.E., A Copper Axe found in the Cucuteni settlement of Fulgeriş (Bacău County), în *Acta Musei Tutovensis*, III, Bârlad, 2008, p. 75-85.

Istina, L.E., Asăndulesei, A., Vornicu, D.M., Venedict, B., Balaur, R., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct: *Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2009*, Suceava, 2010, nr. 123.

Istina, L.E., Boldur, D.-O., David, D., Ursachi, L., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2006*, Tulcea, 2007, p. 158-160, nr. 82, pl. 36.

Istina, L.E., Boldur, D.-O., Istina, M.-A., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2005*, Constanţa, 2006, p. 162-166, nr. 79, pl. 29.

Istina, L.E., Bucşă, V., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheolgogice din România. Campania 2011*, Târgu Mureş, 2012, nr. 117.

Istina, L.E., Bucşă, V., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheolgogice din România. Campania 2013*, Oradea, 2014, p. 179-182, nr. 112, fig. 1-12, p. 494-500.

Istina, L.E., Bucşă, V., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheolgogice din România. Campania 2014*, Piteşti, 2015, p. 200-202, nr. 119, fig. 1-14, p. 525-531.

Istina, L.E., Bucşă, V., Gania, S., Tencariu, F.A., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheolgogice din România. Campania 2012*, Craiova, 2013, p. 162-163, nr. 89.

Istina, L.E., Cercetări în situl cucutenian de la Fulgeriş, jud. Bacău (2003-2013), în Orbis Praehistoriae. Mircea Petrescu-Dîmboviţa – in memoriam (Ediderunt V. Spinei, N. Ursulescu, V. Cotiugă), Honoraria 11, Iaşi, 2015, p. 379-420.

Istina, L.E., David, D., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2007*, Iaşi, 2008, p. 139-141, nr. 69.

– *campaign 2015,* în *Arheologia Moldovei*, vol. XXXIX, București/ Suceava, 2016, p. 340, fig. 13-14.

[3] Mulţumim colegilor din cadrul Compartimentului de restaurare, Iulia Voinescu şi Petru Voinescu, pentru ajutorul acordat în cadrul prelucrării şi restaurării materialului descoperit în situl de la Fulgeriş.

https://biblioteca-digitala.ro

Istina, L.E., David, D., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheolgogice din România. Campania 2010*, Sibiu, 2011, nr. 99.

Istina, L.E., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct: *Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2008*, Târgovişte, 2009, p. 301-303, nr. 149.

Istina, L.E., O figurină zoomorfă descoperită în situl cucutenian de la Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, în *Carpica*, XXXVII, Bacău, 2008, p. 123-129.

Istina, L.E., O statuetă antropomorfă cucuteniană cu reprezentarea graviditătţii descoperită la Fulgeriş, jud. Bacău, în Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Vasile Ursachi Octogenarii (Editerunt C. Croitoru, G.D. Hânceanu), Bibliotheca Archaeologica Istros, Seria Honoraria, XIV, Editura Istros, Brăila, 2015, p. 193-208.

Istina, L.E., Observaţii privind cercetările arheologice în situl cucutenian de la Fulgeriş, jud. Bacău. Campania 2004, în *Carpica*, XXXIV, Bacău, 2005, p. 55-75.

Istina, L.E., Pintadere descoperite în situl cucutenian de la Fulgeriş, jud. Bacău, în *Mememoriae Antiquitatis*, vol. XXV-XXVI (2008-2009), Piatra Neamţ, 2010, p.171-179.

Istina, L.E., Plastica antropomorfă descoperită în aşezarea cucuteniană de la Fulgeriş. Repertoriu, în *Carpica*, XXXV, Bacău, 2006, p. 39-46.

Istina, L.-E., Plăcintă, T., Un capac cu reprezentare ornitomorfă descoperit în situl cucutenian de la Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, în „Carpica", XLVII, 2018, p. 111-128.

Istina, L.-E., Plăcintă, T.-Th., Ilaș, S.-M., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2018*, București/ Sibiu, 2019, nr. 22, p. 56-60.

Istina, L.E., Prisecaru, D., Fulgeriş, com. Pânceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2015*, Tg. Jiu, 2016, nr. 135, p. 243-245, fig. 135, p. 632-640.

Istina, L.E., Situl arheologic de la Fulgeriş-„La 3 cireşi/ Dealul Fulgeriş", în Monumente istorice băcăuane, III, Oneşti, Editura Magic Print, 2015, 46 p.

Istina, L.E., Tencariu, F.A., Fulgeriş, com. Pînceşti, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriş/ La 3 cireşi, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2004*, Mangalia, 2005, p. 152-153, nr. 100, pl. 15.

Mirajul aşezărilor cucuteniene din judeţul Bacău: Lichitişeni, Ţigăneşti, Fulgeriş (coord. L.E. Istina), Catalog de expoziţie, Bacău, Editura Corgal Press, 2009, 38 p.

Mischka, C., Mischka, D., Rubel, A., Geomagnetic survey of Cucuteni-settlement in Moldova – results of the FAU – campaign 2015, în *Arheologia Moldovei*, vol. XXXIX, București/ Suceava, 2016, p. 333-346.

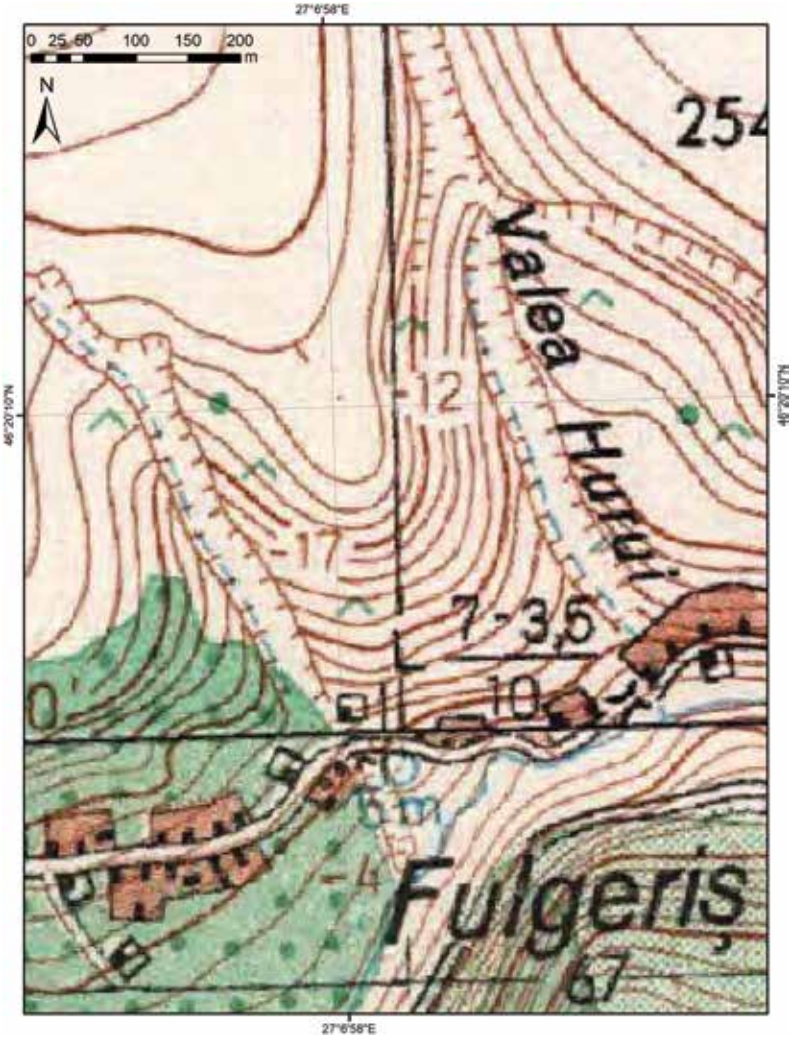

Fig. 1. Amplasarea sitului pe harta topografică (DTM Romania)

https://biblioteca-digitala.ro

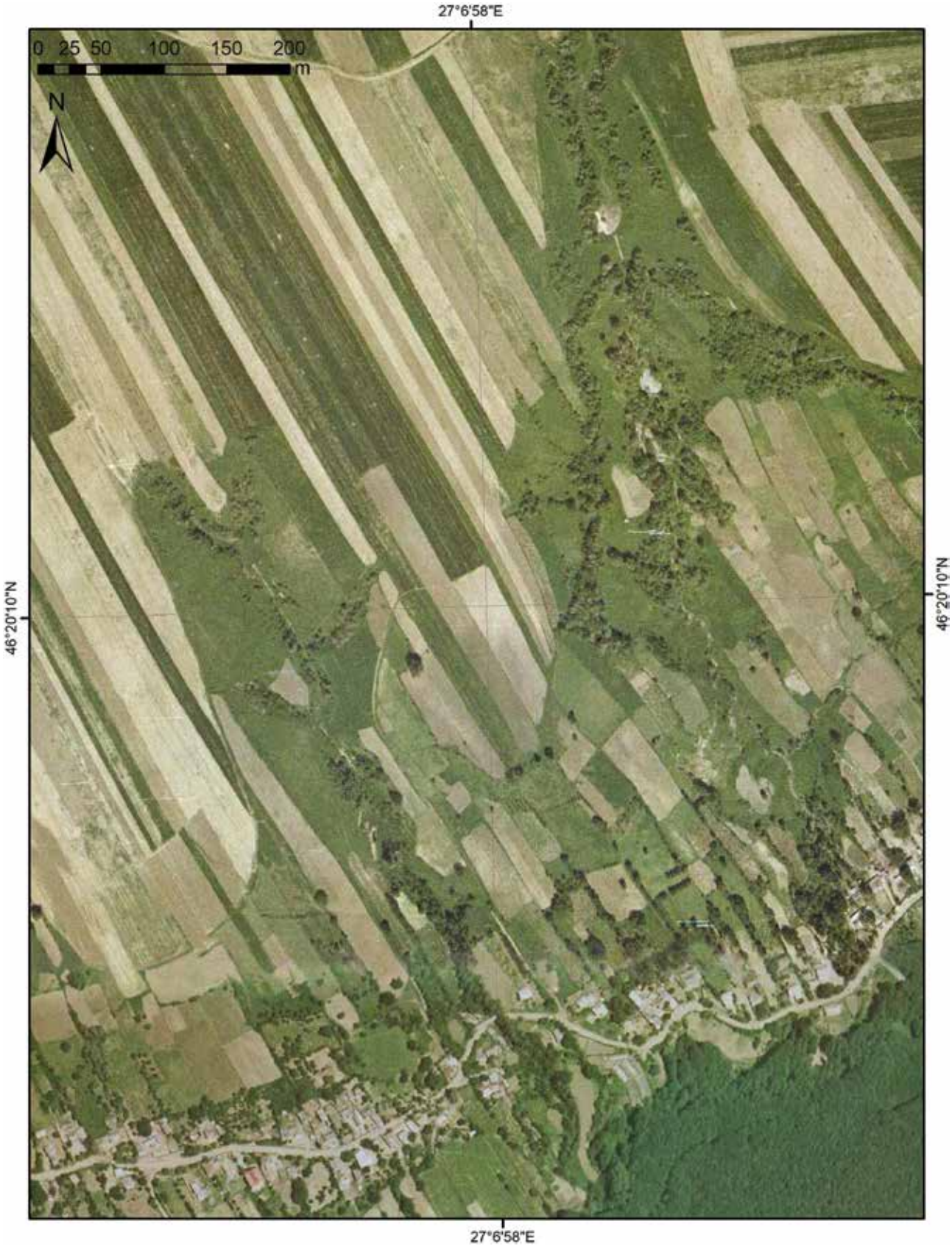

Fig. 2. Amplasarea sitului pe ortofotoplan (www.ancpi.ro)

https://biblioteca-digitala.ro

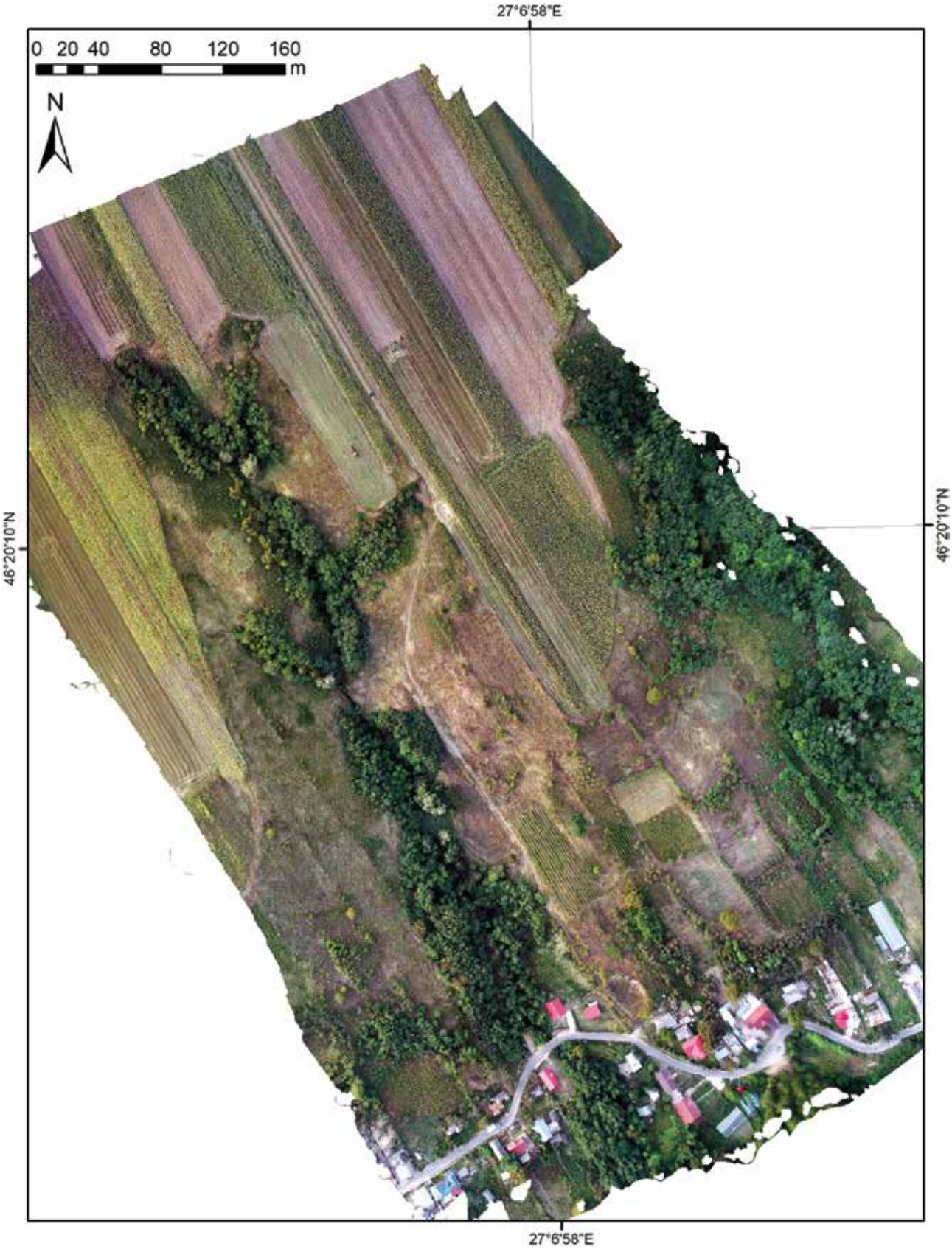

Fig. 3. Fulgeriș, La trei cireși – imagine ortorectificată

https://biblioteca-digitala.ro

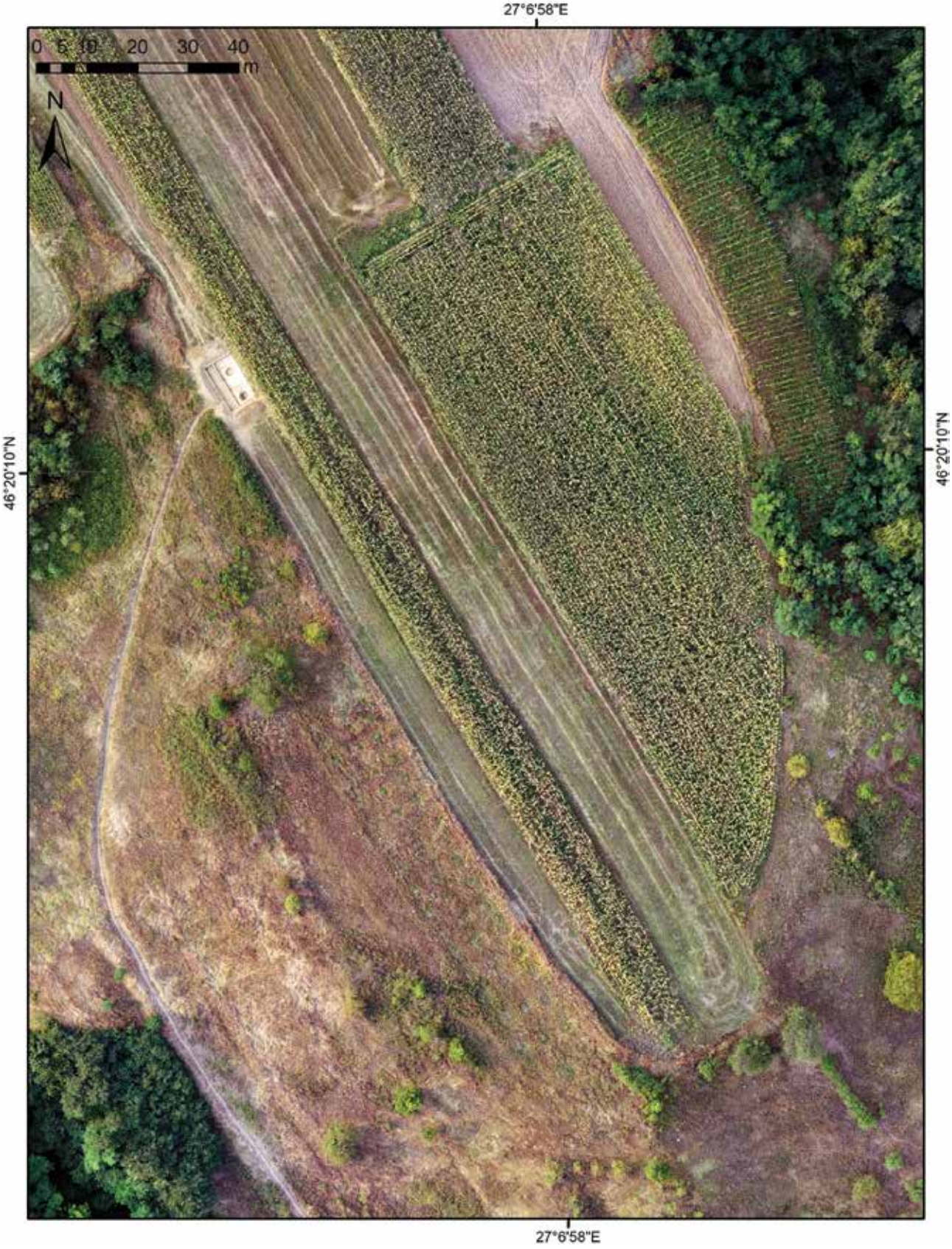

Fig. 4. Fulgeriș, La trei cireși – imagine ortorectificată (detaliu)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 6. Fulgeriș, La trei cireși – modelul numeric al suprafeței (detaliu)

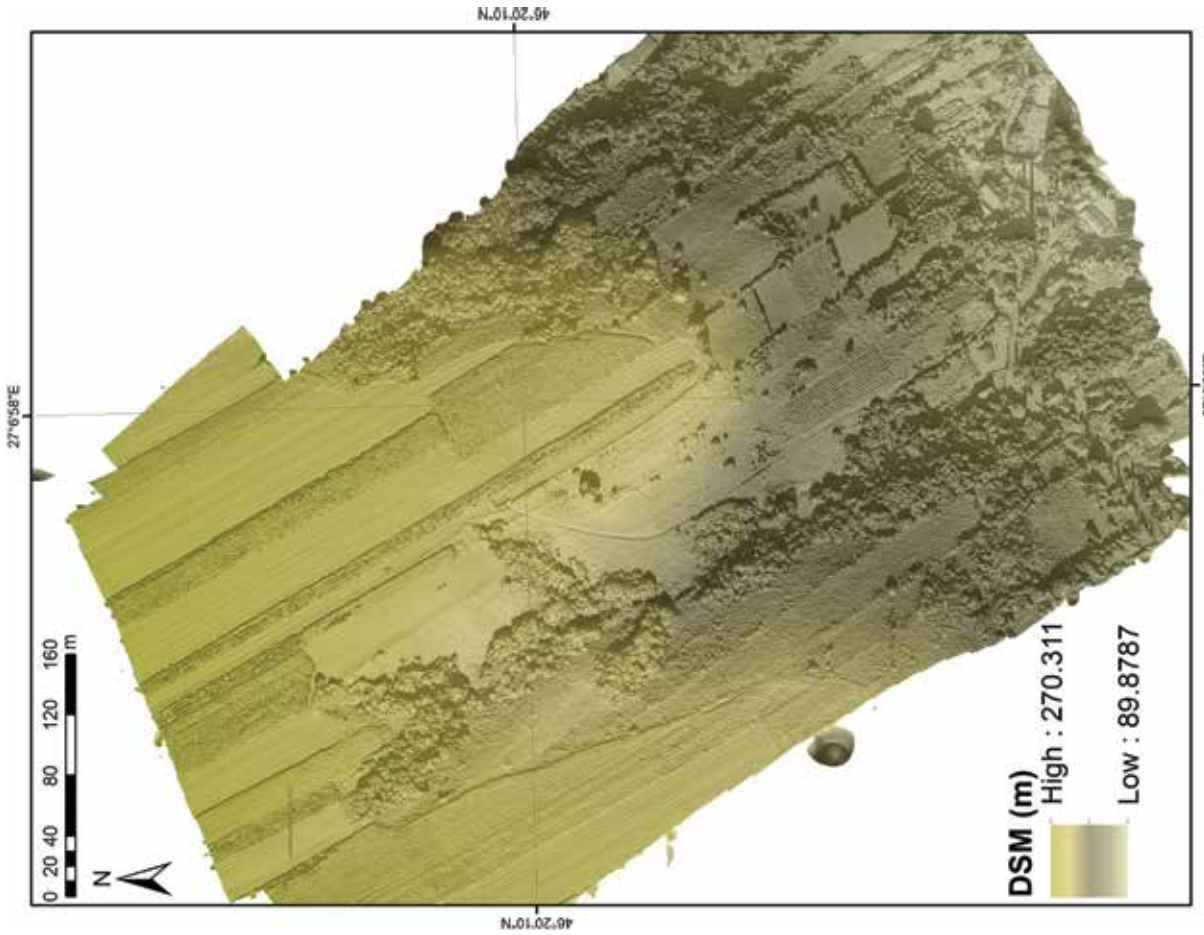

Fig. 5. Fulgeriș, La trei cireși – modelul numeric al suprafeței

https://biblioteca-digitala.ro

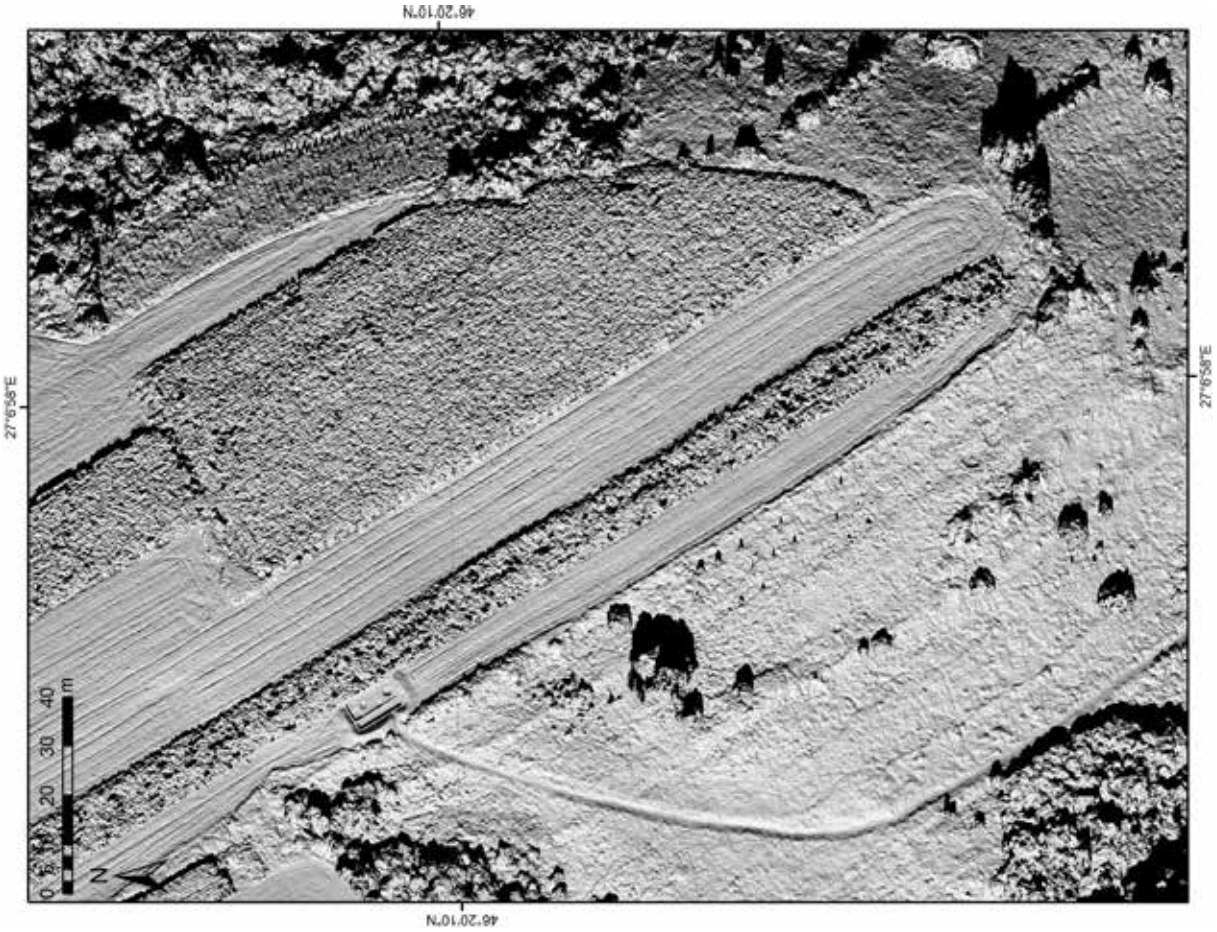

Fig. 8. Fulgeriș, La trei cireși – harta umbririi terenului (detaliu)

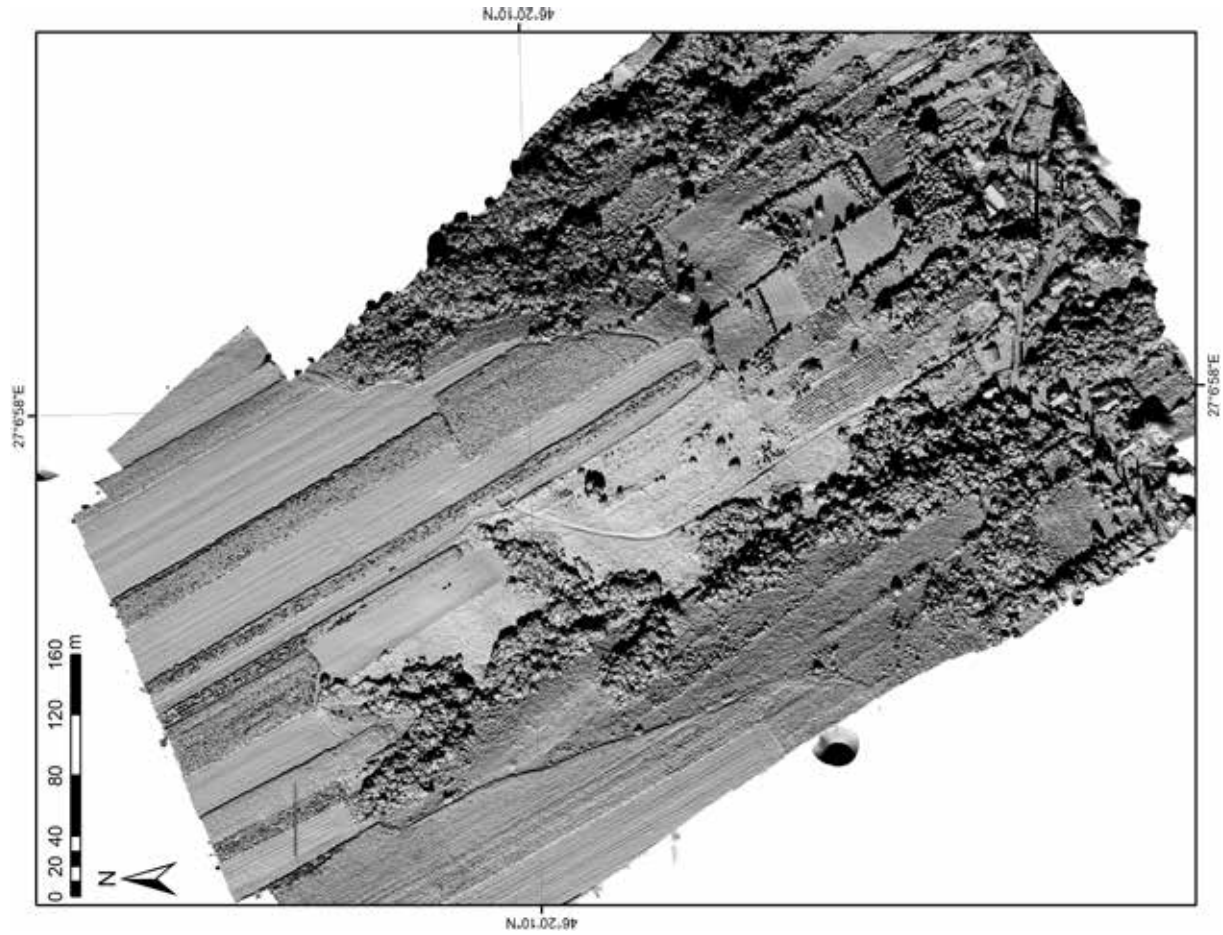

Fig. 7. Fulgeriș, La trei cireși – harta umbririi terenului

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 10. Fulgeriș, La trei cireși – Secțiunile XVIII și XIX din anul 2021 cu reprezentarea celor două complexe

Fig. 9. Fulgeriș, La trei cireși – Secțiunile XVIII și XIX din anul 2021

https://biblioteca-digitala.ro

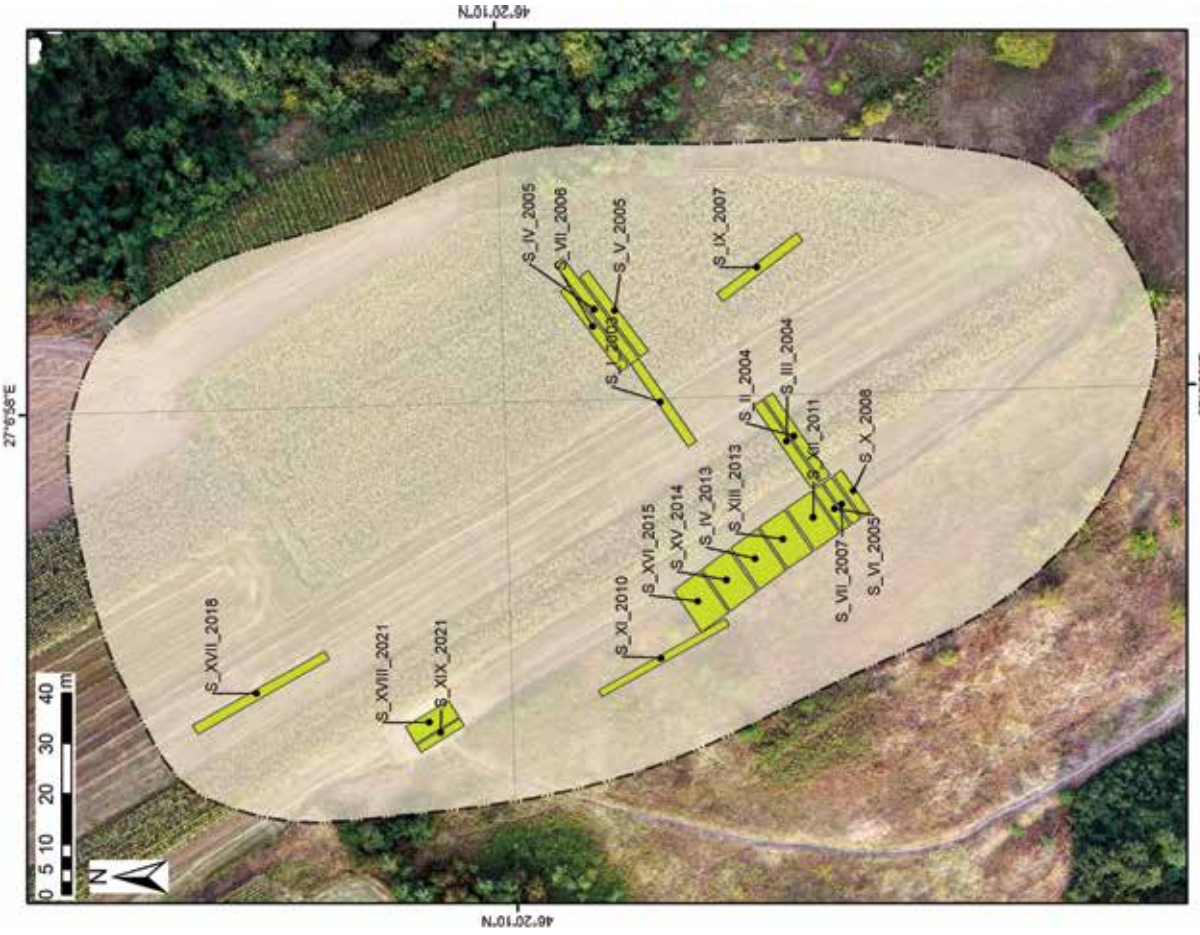

Fig. 12. Fulgeriș, La trei cireși – Planul general al săpăturilor actualizat (2021) și limita sitului

Fig. 11. Fulgeriș, La trei cireși – Planul general al săpăturilor actualizat (2021)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 13. Fulgeriș, La trei cireși – Foto secțiunea S XVIII, în timpul cercetării

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 14. Fulgeriș, La trei cireși – Foto secțiunea S XIX, în timpul cercetării

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 15. Fulgeriș, La trei cireși – Foto groapa Gr. 59, în timpul cercetării

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 16. Fulgeriș, La trei cireși – Foto groapa Gr. 60, în timpul cercetării

https://biblioteca-digitala.ro

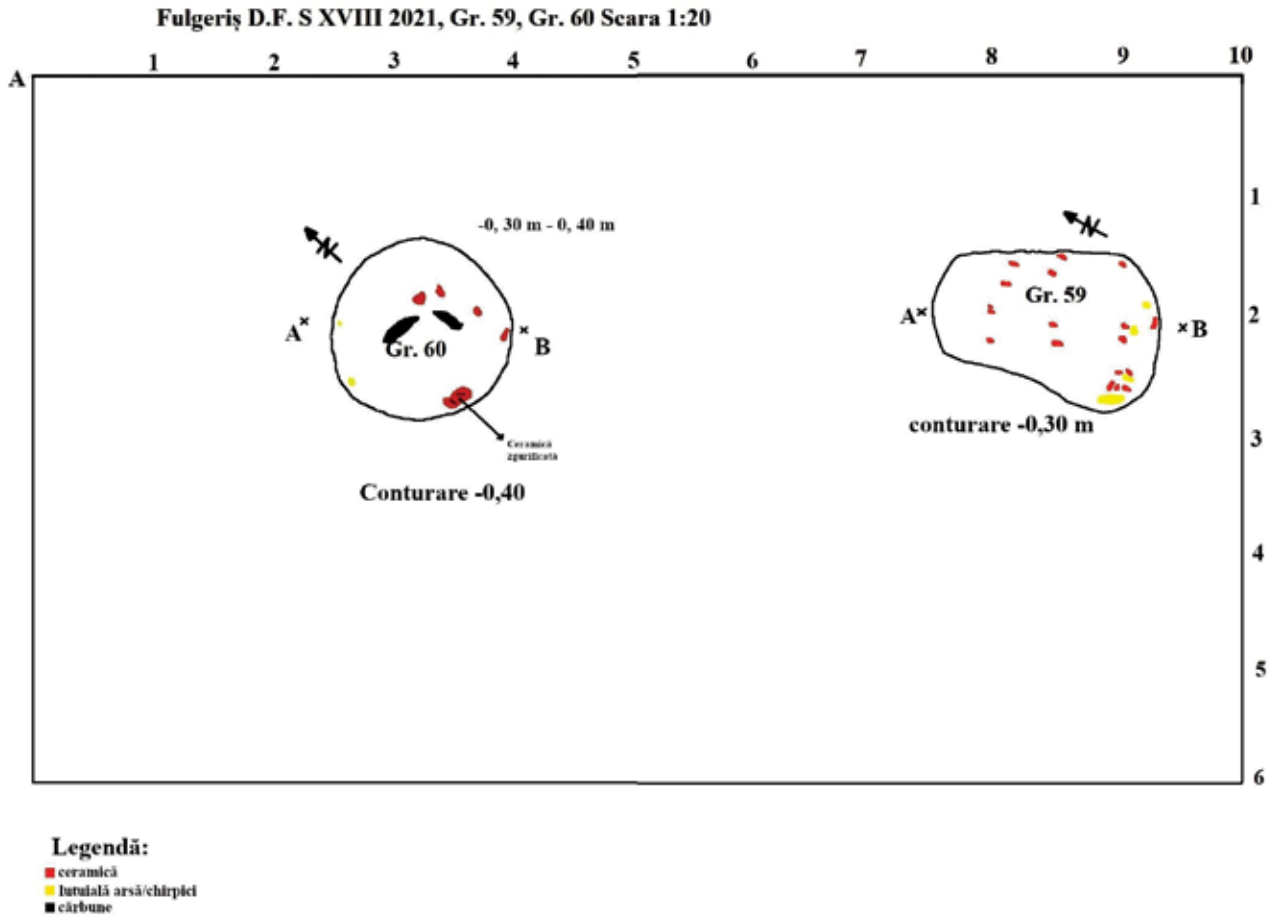

Fig. 17. Fulgeriș, La trei cireși – Planul secțiunii S XVIII

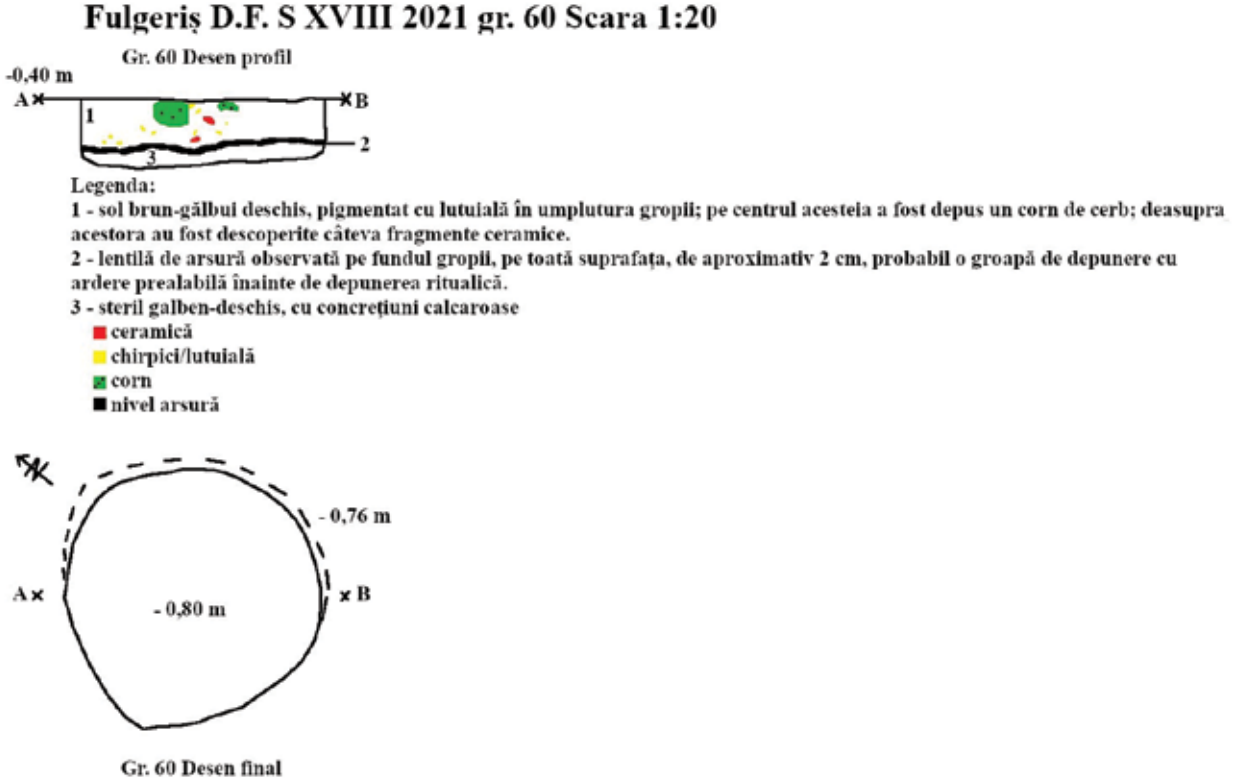

Fig. 18. Fulgeriș, La trei cireși – Profil și grund complex Gr. 60

https://biblioteca-digitala.ro

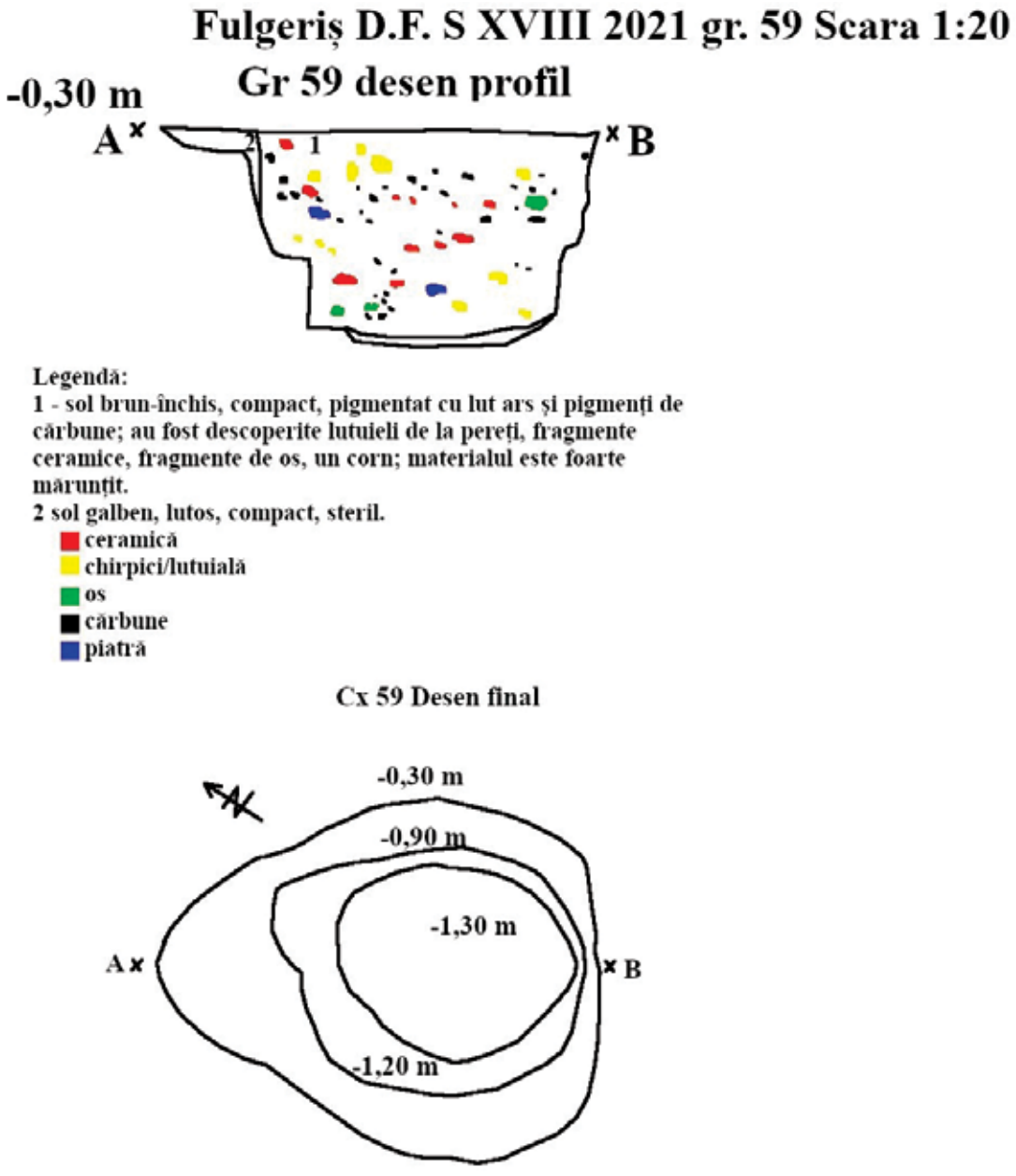

Fig. 19. Fulgeriș, La trei cireși – Profil și grund complex Gr. 59

https://biblioteca-digitala.ro

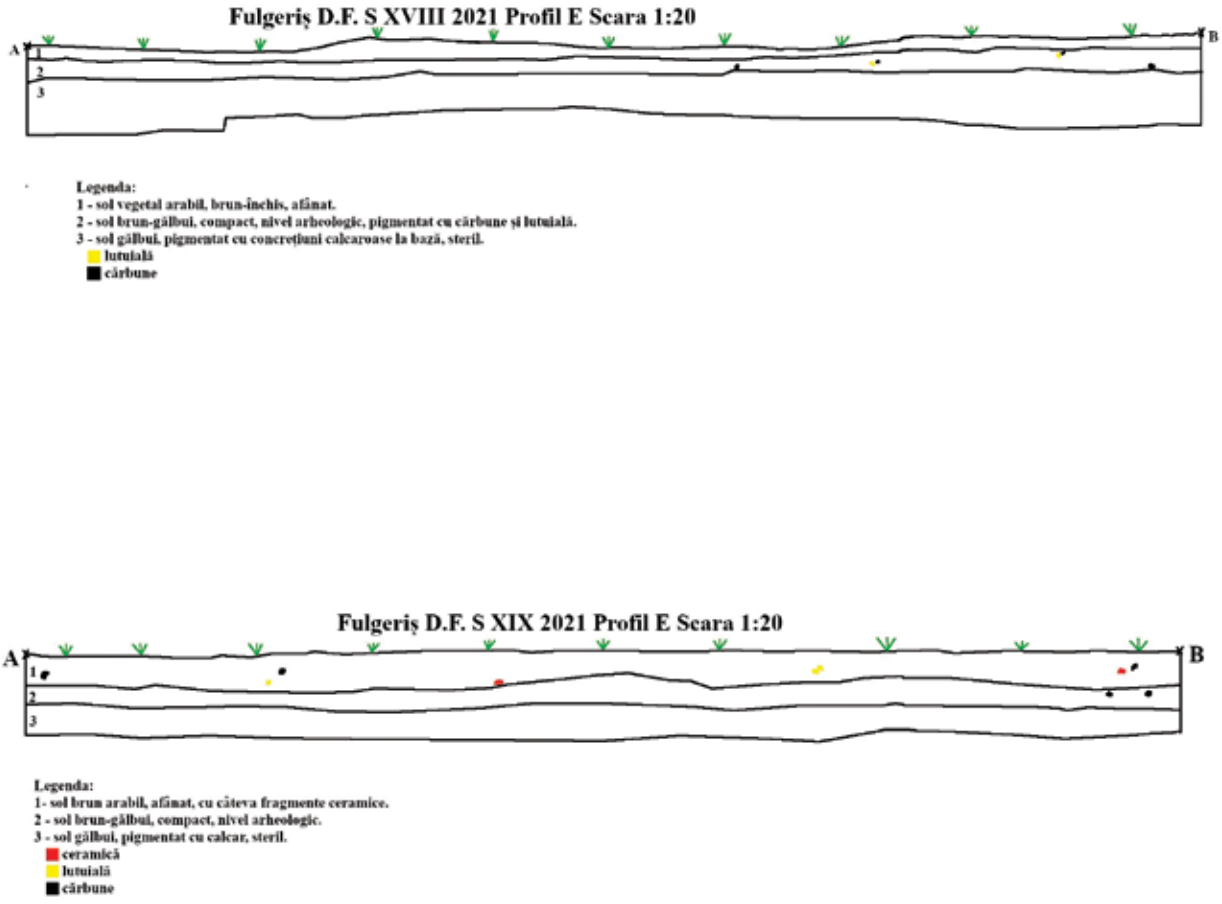

Fig. 20. Fulgeriș, La trei cireși – 1. Profilul de est al secțiunii S XVIII; 2. profilul de est al secțiunii S XIX

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 21. Fulgeriș, La trei cireși – Fragmente ceramice: 1. Gr. 59; 2-3. Gr. 60.

https://biblioteca-digitala.ro

25. Geangoești, com. Dragomirești, jud. Dâmbovița

Punct: „Hulă”

Tip de sit: 117 (tell)
Încadrare cronologică: 143 (eneolitic tîrziu)
Autorizație nr. 30/05.05.2021
Cod RAN: 67434.01
Colectiv: Ana Ilie – responsabil șantier, Ovidiu Cîrstina, Horia Ghiță, Bogdan Ilie – Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște,
Total finanțare: ca. 90.000 lei alocați de Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște
Perioada desfășurării cercetării: 15.06. - 30.10.2021

Au fost alocate fonduri de către Consiliul Județean Dâmbovița, prin Complexul Național Muzeal Curtea Domnească Târgoviște, pentru perioada 15.06.2021 – 5.11.2021, în vederea desfășurării activităților de organizare și desfășurare a șantierului, precum și de conservare și evidență primară a materialelor provenite din șantier. Suma alocată plății muncitorilor a fost de 81.474 Ron, la care se adaugă materiale pentru ambalare și depozitare materiale arheologice, ca. 2100 lei, materiale de conservare a sitului, ca. 350 lei, materiale pentru realizarea sistemului de depozitare ca. 6000 lei.

Astfel, în perioada 15.06.2021-22.06.2021 a fost organizat depozitul de tranzit care a însemnat proiectare și montare de rafturi metalice, regruparea materialelor ceramice de la Geangoești din campaniile 2016-2020, pe complexe arheologice și depozitarea lor corespunzătoare, în lăzi etichetate, și a fost pregătită logistic cercetarea în sit.

Activitatea de cercetare pe șantier a fost desfășurată în perioada 22.06.2021 – 5.10.2021.

În anul 2021 am deschis sectoarele 35, 45, 55, 65, 36, 46, 56, 37, 47, 48, adică zona de SE a sitului, unde au fost evidențiate anumite structuri încă din anul 2018. Am decis să deschidem noi sectoare, 57, 58, 49, 50, însumând o suprafață de ca. 320 mp (Planșă 1).

Obiectivele campaniei din anul 2021 au fost acelea de a cerceta în așezare, pe de-o parte, locuințele incendiate din nivelurile superioare din zona de sud-est a așezării gumelnițene de la Geangoești Hulă, motiv pentru care au fost deschise sectoarele 56 și 57. De asemenea, ne-am propus ca să deschidem sectoare, 49 și 50, la periferia spațiului locuit, pentru a putea observa dacă așezarea a beneficiat sau nu de structuri de apărare și delimitare și să completăm informațiile deja existente asupra acestei problematici (Ilie *et al.* 2017; Ilie *et al.* 2021).

De asemenea, în campania din anul 2021 au fost efectuate o serie de activități menite să ducă la identificarea necropolei. Strategia implementată a constat în realizarea unor cercetări de suprafață în zona de terasă, precum și în efectuarea unei serii de sondaje, în dreptul așezării. Am reușit să realizăm 5 sondaje, fiecare de ca. 3 x 1 m, cu adâncimi ce variază între 1,50 și 1,80 m, în funcție de adâncimea la care a fost identificat pietrișul din terasă. Au fost dispuse cât mai aproape de botul de terasă (Planșă 2), aflată la ca. 60 – 80 m distanță în dreptul așezării. Conform modelărilor și informațiilor existente despre distanțele și orientarea spațiului celor morți în raport cu cei vii, necropola este amplasată pe terasa din apropierea așezării, la o distanță variind între 150 și 900 m, N-E sau N-V, deși există și alte orientări (Lazăr 2011). În cazul așezării de la Geangoești-Hulă, terasa este în zona de N a așezării, și am acoperit atât suprafața din dreptul terasei, cât și pe cea de la NV, sondajul 1 fiind amplasat la ca. 320 m de așezare, în această direcție. Zona de NE nu poate fi sondată, fiind teritoriul unei fabrici cu rol militar. Nu a fost identificată necropola deși, în sondajele 1 și 3, aflate în liziera pădurii, au fost găsite materiale ceramice. În cazul sondajului 1, ceramica este caracteristică culturii Gumelnița. Fragmentele, disparate, acoperite de crustă calcaroasă, au fost identificate la adâncime de -20 -40 cm de la nivelul solului, în primul orizont geologic din zonă. De altfel, cercetări de teren din terasă semnalează în această zonă de NV față de așezare, prezența unei potențiale locuiri.

Sectoarele 49 și 50 au fost deschise în afara spațiului locuit al așezării, dar volumul mare de muncă impus de suprafața deschisă ne-a determinat să restrângem aici cercetarea la un sondaj de 1 m lățime. În acest șanț de evaluare au fost identificate două structuri antropice de tip adâncit – foarte probabil șanțuri, fiecare cu câte o fază de refacere. Stratigrafia evidențiată sugerează că aceste șanțuri, us 914 și 916, au fost săpate în nivel geologic, us 915, sediment argilos-nisipos, de culoare galbenă, cu incluziuni fero-manganatice, sub formă de concrețiuni sau pete, a cărui parte superioară este degradată sub acțiunea factorilor pedogenetici. Aceste șanțuri, cât și 915 sunt acoperite de un nivel de coluviu, us 907, sediment siltic, de culoare cafeniu-roșcat (Planșă 3).

Us 914 reprezintă structura de delimitare interioară, situat în careurile H27H28, la ca. 15-16 m de la limita de V a st. 58, unde se termină locuirea din nivelurile superioare, și iar Us. 916, cea exterioară. În ambele structuri au fost identificate materiale ceramice, mai multe în prima, mai puține în cea de-a doua, iar din ambele au fost recuperate fragmente de lemn carbonizat, pentru obținerea de datări radiometrice.

Us. 914 are două faze: prima/cea surprinsă la fund are o deschidere de ca. 130 cm. Are forma literei U, cu o interfață nu foarte clară. Umplutura este un sediment siltic, cu nisip. Conține rare fragmente de cărbune, bolovani de râu, ceramică. Are o adâncime de ca. 30 cm. Șanțul din faza 2 are o deschidere de 166 cm și o adâncime de ca. 60 cm. Este umplut cu un sediment siltic fin, ușor nisipos, cu mult chirpic, de dimensiuni mm și cm, fragmente cm și mm de cărbune și ceramică de dimensiuni mărunte, de ca. 1 cm, cu frecvență rară.

Us. 916, identificat în careu H30, are, de asemenea, două faze. Prima prezintă un fund rotunjit, în forma literei U, cu o lățime la gură de 1,24 m și o adâncime de 23 cm. Este o acumulare nisipoasă, specifică unei curgeri de apă, unei redepozitări în mediu lacustru. Conține fragmente cm și mm de cărbune. Cea de-a doua fază a structurii are o deschidere de 2 - 2.10 m și o adâncime maximă de 50 cm. Este umplut cu un sediment cenușiu, negricios-

https://biblioteca-digitala.ro

albicios, care are un aspect granular, prismatic, specific unor medii umede, dar unde nu curge apa. Conține în zona centrală cărbune, fragmente de dimensiuni cm și fragmente ceramice gumelnițene.

Cercetarea în spațiul locuit a presupus săparea, integral sau parțial, a locuințelor sau părților de locuințe identificate în 2018, cum ar fi locuința nr 3, din care o parte a fost săpată în campania anului 2019, partea aflată în st. 54, sau locuința 7 și locuința nr. 8.

La limita de E a locuinței 7 și la S de distrugerea atribuită locuinței 8, în spațiul de la limita estică a așezării a fost identificată o zonă cu materiale care părea asemănătoare unei zone menajere. Datorită acestei zone, destul de întinse în suprafață, precum și necesităților de secționare elocventă a locuinței nr. 7 am decis trasarea unor minimartori suplimentari, care să dubleze martorii sectoarelor, în vederea înțelegerii a ceea ce consideram a fi zona menajeră de la limita estică a spațiului construit. Astfel, au fost trasați minimartori pe axele de desen: A-B prin structura de combustie a locuinței nr. 3, ax CD prin structura de combustie a locuinței nr. 7, și care trebuia să asigure axul longitudinal prin locuință, apoi axul E-F care asigura axul transversal prin locuința nr. 7, prelungit prin zona menajeră, Cx. 137=Cx. 141. Axele G-H, I-J și K-L asigurând un control strict al zonei menajere, pe care ne-am propus să o săpăm prin metoda tablei de șah, și înțelegerea situației arheologice prezentată de locuința 8.

În suprafața cercetată au fost identificate o serie de gropi, șanțuri și perturbări, iar pe cele mai multe le considerăm contemporane. Astfel de gropi, ample și foarte adânci, sunt: Cx. 124, din st. 65 și Cx. 125, st. 55, care au tăiat locuința 3. Cx. 128 și Cx. 112 din st. 55, ca și Cx. 123=Cx. 126 st. 35, st. 45, Cx. 111, st. 36, care au trecut prin locuința 7, Cx. 194, care a trecut prin locuința 10, iar Cx. 198, a afectat locuința 8a. La acestea se adaugă, altele mai puțin ample, Cx. 190, care a afectat la suprafață locuința 7, Cx. 115, care a perforat locuința 8a. Acestora li se adaugă altele, Cx. 140, Cx. 142, Cx. 131 etc.

Cx. 137 = Cx. 141 s-a dovedit a fi de fapt o amplă perturbare, formată de șanțuri și gropi cu dimensiuni și orientări diverse, unele, bănuim că sunt contemporane, iar altele preistorice, poate posterioare culturii Gumelnița, dar până la studierea materialului ceramic din această zonă nu pot fi avansate mai multe detalii. Aceste structuri adâncite au afectat resturile unor locuințe incendiate, locuința 8b și locuința 10.

Locuința 8, înregistrată în st. 56, în 2018, ca o distrugere incendiată mai compactă, us 559, careu F16,F17, iar alta, mai măruntă și degradată, us 558, în careu F20, aflate la aceeași adâncime, s-a dovedit a fi resturi de distrugeri ale unor locuințe distincte, interpuse de locuirea us. 946. Locuințele au primit indicativele 8a și 8b (Planșa 4.sus).

Locuința 8b, identificată în st. 56, careu G19, G20, us. 558, st. 46, careu H20, segm.1, us. 918, st. 46, careu H19, segm. 7, us 961, a fost afectată de o groapă de ca. 4-5 m lungime și ca. 2 m lungime, înregistrată în anul 2018, drept Cx. 137 (Planșa 5.sus), dar și de alte structuri adâncite, poate rădăcină de copac, mai ales la intersecția st. 46-47-56-57. Cercetarea este în curs de desfășurare și ne propunem să înțelegem mai bine limitele de E și de V ale acestei structuri de locuire. În această locuință au fost descoperite o serie de vase sau fragmente ceramice recuperate drept v. 258, v. 260, v. 261, v. 262, v. 263, v. 299, opaiț, precum și o verigă de cupru. A fost interceptată o cantitate mare de cărbune provenind de la grinzi și bârne, aflate pe nivel de călcare, din care au fost preleva fragmente pentru identificare antracologică și datări C14.

Locuinței 8a considerăm că îi aparțin urmele de distrugere incendiată din st. 56, careu F.16, F17, us. 559. În acest st., distrugerea a fost afectată de Cx. 115, Cx. 198, dar și de S.A/1960, motiv pentru care considerăm că această locuință poate fi un rest din Locuința A, cercetată în anul 1960 (Mihăiescu, Ilie 2004). Acesteia îi aparține distrugerea us. 604, st. 55 și, probabil, deși nu există contact fizic direct, us 600, st. 65. În us 559 și mai ales, în 561, nivelul de călcare, au fost descoperite vasele 16, 19, 29, 239, 240, 241, 242, 245, 284 – opaiț.

În st. 57 și 47 au fost identificate mai multe urme ale unei/unor locuințe incendiate. În st. 57, au fost cercetate două complexe cu vase sparte *in situ*, Cx. 186 și Cx. 187, puse în legătură cu resturile vagi de chirpici arși, us. 903, interpretat drept resturile unei locuințe incendiate, nr. 10. De asemenea, în apropierea acestor complexe ceramice a fost cercetate urmele unei structuri de combustie, Cx. 195, distrusă în bună parte de Cx. 194, o groapă, foarte probabil contemporană.

În st. 47 sunt urme de chirpici arși, foarte probabil ale unei locuințe incendiate puternic devastate de o serie de gropi, regrupate sub indicativul Cx. 141. Este dificil de spus dacă urmele locuinței incendiate din st. 54 și cele din st. 47 sunt urmele aceleiași locuințe, având în vedere faptul că în această zonă de est a sitului se pot deduce acțiuni de nivelare a terenului, dublate de această insensă afectare stratigrafică cauzată de gropi și șanțuri posterioare.

În st. 58, 48, 37, 36 considerăm că suntem la exteriorul spațiului construit în eneolitic.

Din punct de vedere al succesiunii stratigrafice diverselor locuințe, putem avansa următoarele situații: locuința 8a este posterioară locuinței 8b. Poate că locuința 8a este contemporană cu locuința 7, dar acest aspect va trebui urmărit în alte campanii.

Distrugerea 600, surprinse în st. 65, cercetate în 2018, ca parte a locuinței A/ 1960, poate aceeași cu resturile locuinței 8a, pare să suprapună distrugerea locuinței 3.

Locuința 3 cercetată în 2021 în st. 65 și 55, a confirmat că este o locuință bicamerală sau că prezintă un spațiu acoperit, probabil în fața casei, unde se desfășurau diverse activități lucrative (Planșa 4.jos).

A fost interceptat peretele de pe latura de E, latură lungă a locuinței, pe o lungime de ca. 2.70 m. Pare construit prin adâncire/terasare în nivelul anterior, us. 949, nivelul acoperit de us 600, distrugerea incendiată a locuinței A/1960. Între ele este us 601, nivel de călcare pentru acest rest de locuință.

A fost surprins în plan, de asemenea, o parte din peretele de pe latura de S, perete îngust al locuinței 3. Lipit de acesta a fost structura de combustie, cx 129, are s-a

https://biblioteca-digitala.ro

dovedit a fi o vatră, construită pe un postament. Gardina de pe latura de N înregistrează urme ale unor lipituri sau refaceri mai ample (Planșa 4.mijloc), legate de refacerea podelelor și poate chiar modificări ale dimensiunilor spațiului acestei încăperi, numite, datorită prezenței vetrei, camera principală. Locuința a trecut printr-o incendiere violentă care a dus la deformarea și chiar vitrifierea vaselor ceramice, inclusiv a celor de pe podea, și a blocurilor de pereții distruși, cei situați la limita de N a vetrei. Vase și fragmente de vase au fost descoperite și pe distrugerea locuinței, dar la limita gropilor posterioare, Cx. 124, cx. 125, Cx. 128, Cx. 112, pe care le considerăm contemporane, și această prezență să fie, deci, rezultat al acestor acțiuni.

În „camera 2" nu au fost identificate podele. Din aceasta a rămas foarte puțin, doar în colțul de NV al st. 65, restul fiind distrus de Cx. 124, indicativ pentru o serie de gropi contemporane, cu diverse adâncimi. Aici au fost identificate în jurul unui bolovan de râu resturile a cel puțin 4 piese din corn, care, din nefericire, nu au putut fi prelevate întregi.

Locuința 7 se prefigura ca o structură incendiată interesantă cu dimensiuni ale nivelului de distrugere variind între 40 și 70 cm.

S-a dovedit a fi o locuință cu pod locuibil și cu o amenajare adâncită la parter, poate de tip „vid sanitar". Resturile distrugerii incendiate, acopereau întreaga suprafață a st. 45, părți din st. 55, st. 35 și st. 46. Considerăm că este cea mai bine păstrată locuință cercetată până acum în sit. Au fost surprinși pereții de pe laturile de S, E, și ceea ce s-a păstrat din cel de pe latura de N. O parte din locuință continuă în martorul de 2 m lățime, păstrat între cele două suprafețe deschise în sit, cea de SV, cercetată în 2019, și cea de SE, aflată în cercetare în 2021. Săpăturile pentru această locuință sunt în curs, în campania din 2021, am reușit să cercetăm și să documentăm etajul, parterul (Planșa 5.jos), nu și momentele de început al acestei construcții. Menționăm descoperirea *in situ*, în această locuință, a unui ansamblu de greutăți de la războiul de țesut.

La finalul campaniei, situl a fost pus în conservare, prin acoperirea sectoarelor unde se va continua cercetarea, cu folie din material plastic. Sondajele din terasă și cel trasat în sit, la marginea spațiului locuit, au fost acoperite cu pământ, terenul fiind adus la forma inițială.

Activitățile post-săpătură, de conservare primară și evidență a materialelor arheologice și documentației provenite din campania a.c. din șantierul de la Geangoești, desfășurate în perioada 1 septembrie – 30 ianuarie 2021, s-au suprapus parțial peste cercetarea în șantier. Acestea au constat în:

- Spălare, cu sau fără protocol, a materialelor ceramice, fragmente și vase întregi/ întregibile; uscare, triere, etichetare, ambalare;
- Sortare, spălare, etichetare și depozitare corespunzătoare a diferite categorii de piese – plastică minoră, os - corn, silex, utilaj litic, piatră, chirpici;
- Extinderea sistemului de depozitare în laboratorul de tranzit;
- Organizarea materialului ceramic pe complexe arheologice și depozitarea corespunzătoare (ambalare, evidență, etichetare...);
- Marcarea parțială a materialului ceramic provenit din campania a.c.;
- Realizarea listelor de inventar de șantier pentru materialele provenite din șantier: categoriile ceramică, plastică minoră, utilaj litic cioplit, piatră, chirpici, probe arheologice, materiale pentru tamisat, oase, alte obiecte de inventar;
- Realizarea diagramelor stratigrafice;
- Introducerea în format digital a celor 80 de fișe de înregistrare a noi unități stratigrafice și a celor 12 complexe, precum și completarea cu observații a celor deja înregistrate în campania din anul 2018.

În concluzie, situl de la Geangoești este o așezare pluristratificată de perioadă eneolitică care, deși afectat de o activitate intensă de braconaj, păstrează detalii arhitecturale excepționale, ce conturează existența unor particularități constructive, care, în mod surprinzător nu se regăsesc în alte categorii de artefacte, cum ar fi ceramica, plastica antropomorfă, utilaj litic etc. Deși descoperirile din aceste categorii de obiecte ce aspectează viața materială nu lipsesc, acesta nu se deosebesc, din ceea ce recunoaștem la modul global, fără un studiu amănunțit, de ceea ce constituiau norme în cultura Gumelnița. De asemenea, trebuie semnalat faptul că sunt categorii de artefacte, cum ar fi resturile arheozoologice, pe care situl le conservă foarte prost, precum și cvaziabsența uneltelor de piatră șlefuită, de exemplu, topoarele.

Obiectivele din anul 2022 sunt definitivarea cercetării locuinței 7 și, poate, documentarea gropilor din perioada de tranziție la epoca bronzului, surprinse în campania din anul 2016, la limita de E locuirii gumelnițene în segmentul de NE al așezării. În măsura în care Ministerul Culturii și Comisia Națională de Arheologie vor considera oportun și vor finanța proiectul, vom continua săpăturile în zona Terasă, încercând să identificăm necropola așezării studiate din punctul Hulă.

Abstract

One of the main objectives of the the archaeological campaign in 2021 was to excavate the dwellings (houses no 3, no 7, and no 8), and all the other pits or ditches from the upper habitation levels in the the southeastern area of the Late Eneolithic settlement at Geangoești - Hulă. The architecture features identified within the settlement, exceptionally well preserved, indicate regional particularities, that are not evident from the analysis of other categories of artifacts, such as pottery, clay figurines etc.

Another goal was to collect data regarding the microtopography of the hump the habitation was put on, and to verify the existing information regarding a defensive system of the settlement. The archaeological data collected from the trench excavated in the eastern part of the settlement suggest that in that area the settlement was protected by two ditches. During the 2021 season we tried to document the location of the prehistoric necropolis. Five sondages were excavated on the terrace north of the settlement, yet only small sherds were found in S.1.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie:

Ilie, A., Haită, C., Năstase, M., Cîrstina, O., 2017, Raport preliminar sat Geangoești, comuna Dragomirești, jud. Dâmbovița, pct. Hulă, *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2016*, vol. I, p. 59-60.

Ilie, A., Cîrstina, O., Ilie, B., Iordache, A., 2021, Raport preliminar privind cercetarea arheologică sistematică – sat Geangoești, com. Dragomirești, jud. Dâmbovița, punct Hulă, *Cronica Cercetărilor Arheologice din Romania campania 2020*, p. 88-93.

Lazăr, C., 2011. Some observation about spatial relation and location of the Kodjadermen-Gumelnița-Karanovo VI extra muros necropolises, în S.F. Mills and P. Mirea (eds.) *The Lower Danube in Prehistory: Landscape Changes and Human-Environment Interaction*. Proceedings of the International Conference, Alexandria, 3-5 November 2010, București: Renaissance, p. 95-115.

Mihăiescu, G., Ilie. A., 2003-2004, Tell-ul gumelniţean de la Geangoeşti (com. Dragomireşti), jud. Dâmboviţa*, Ialomiţa*. *Studii* şi *cercetări de arheologie, istorie, etnografie* şi *muzeologie*, vol. IV, p. 71-80.

List of illustrations:

Fig 1. The trial trenches and surfaces excavated lately in the settlement overlapping the geomagnetic map of the site (by B. Ilie) (up); Orthophotoplan by drone with the surfaces opened in the prehistoric settlement in the archaeological campaign 2021 (by B. Ilie) (down).

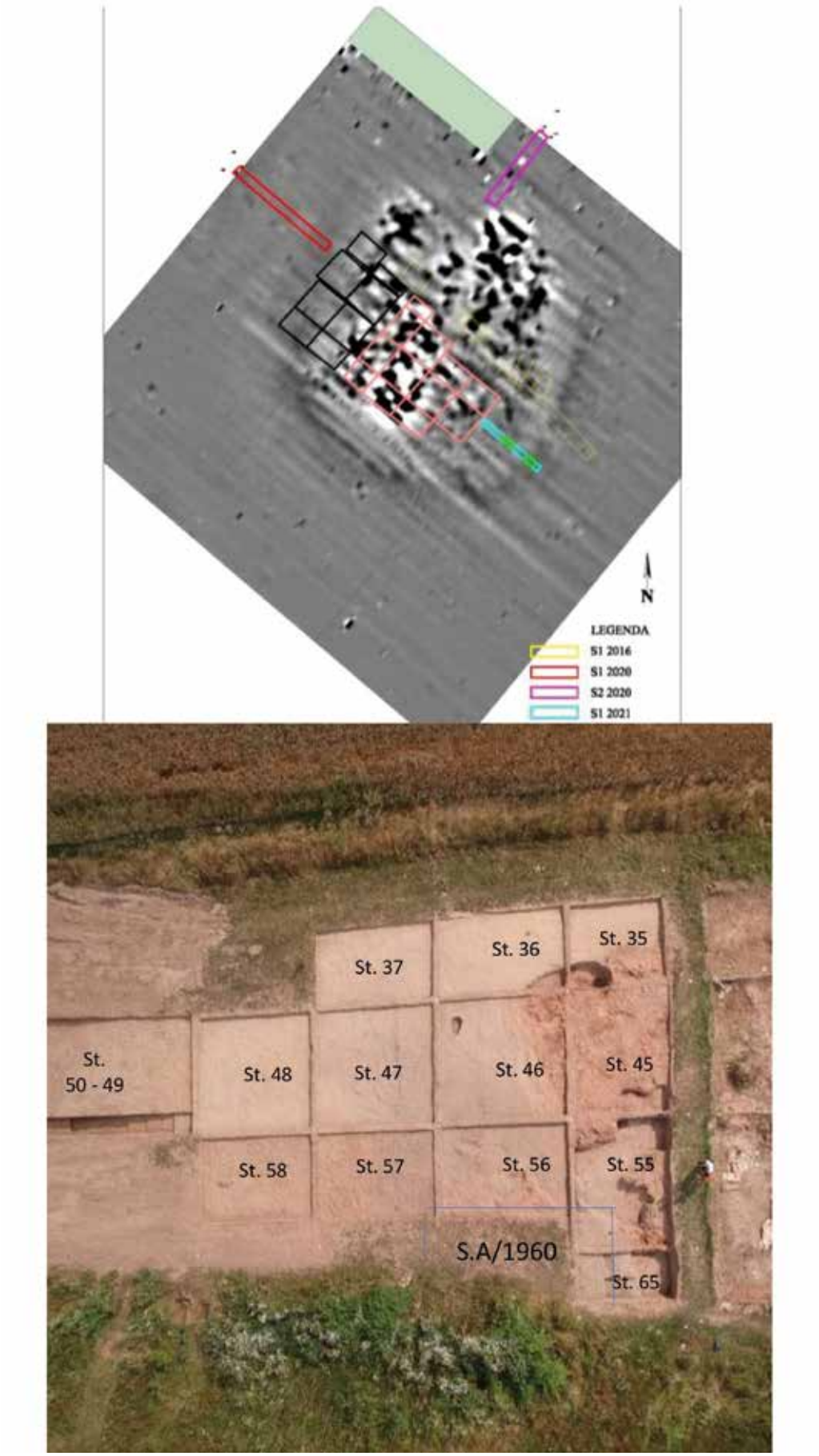
Fig. 2. Overlapped GIS data of the excavation surface opened in the settlement in 2021 and the 5 trial trenches on the terrace, over an orthophotoplan from 2008 (by B. Ilie).

Fig. 3. Photos of the S.1/2021, view from east towards the ettlement, with the defensive system and details of the first and the second ditch (photos A. Ilie).

Fig. 4. Photo from the south of the section K-L, segment 56, with the succession of dwellings 8a and 8b (up). Photo from the east over the section A-B, through dwelling 3 (middle). Photo from the east over the section of the dwelling 3 (down) (photos A. Ilie).

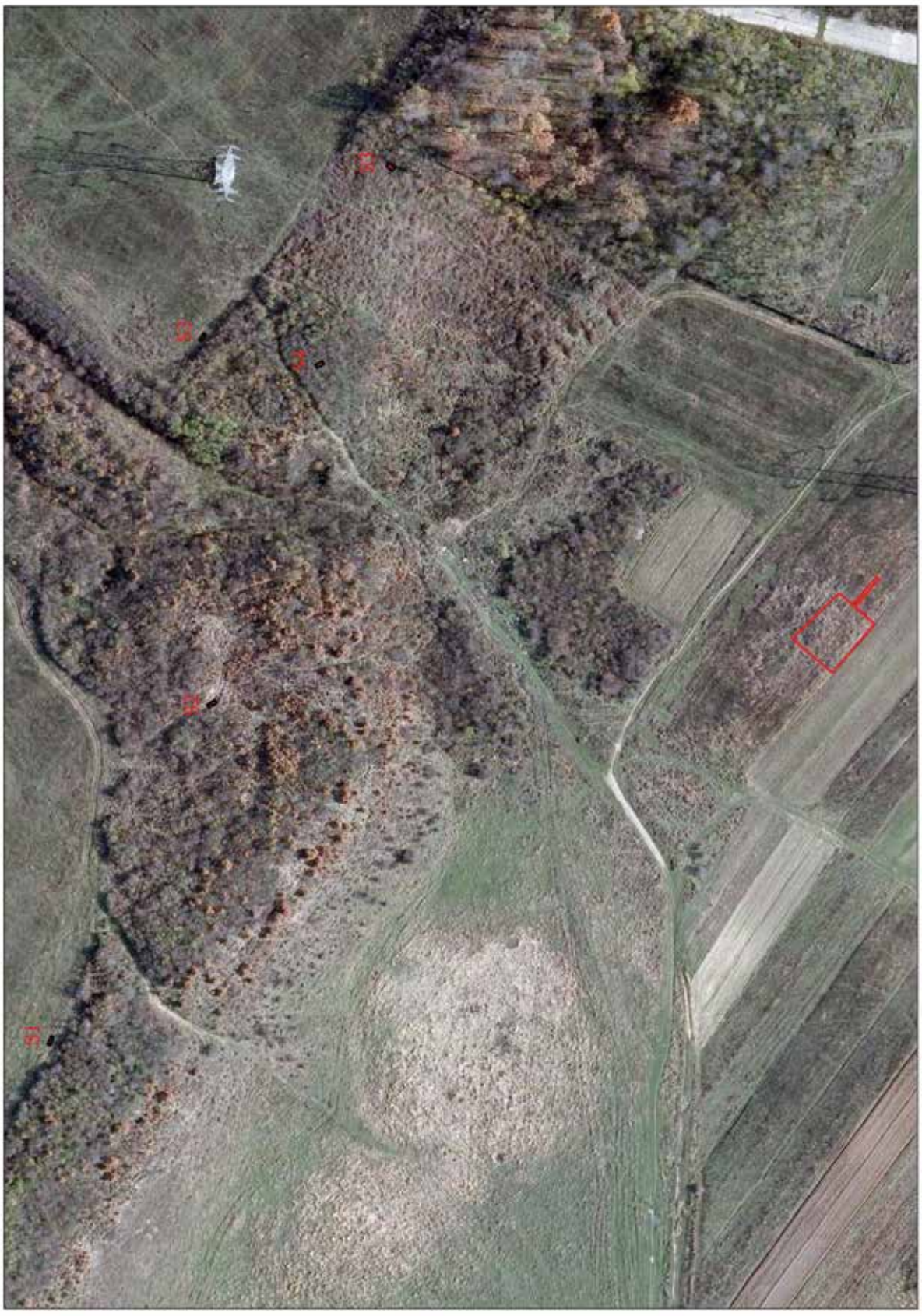
Fig. 5. Photo from the east of the section G-H, with recorded sequence Cx. 137 – house 8b (up) (photo by A. Ilie); Photo by drone over the ground floor of house 7 (down) (photo B. Ilie).

https://biblioteca-digitala.ro

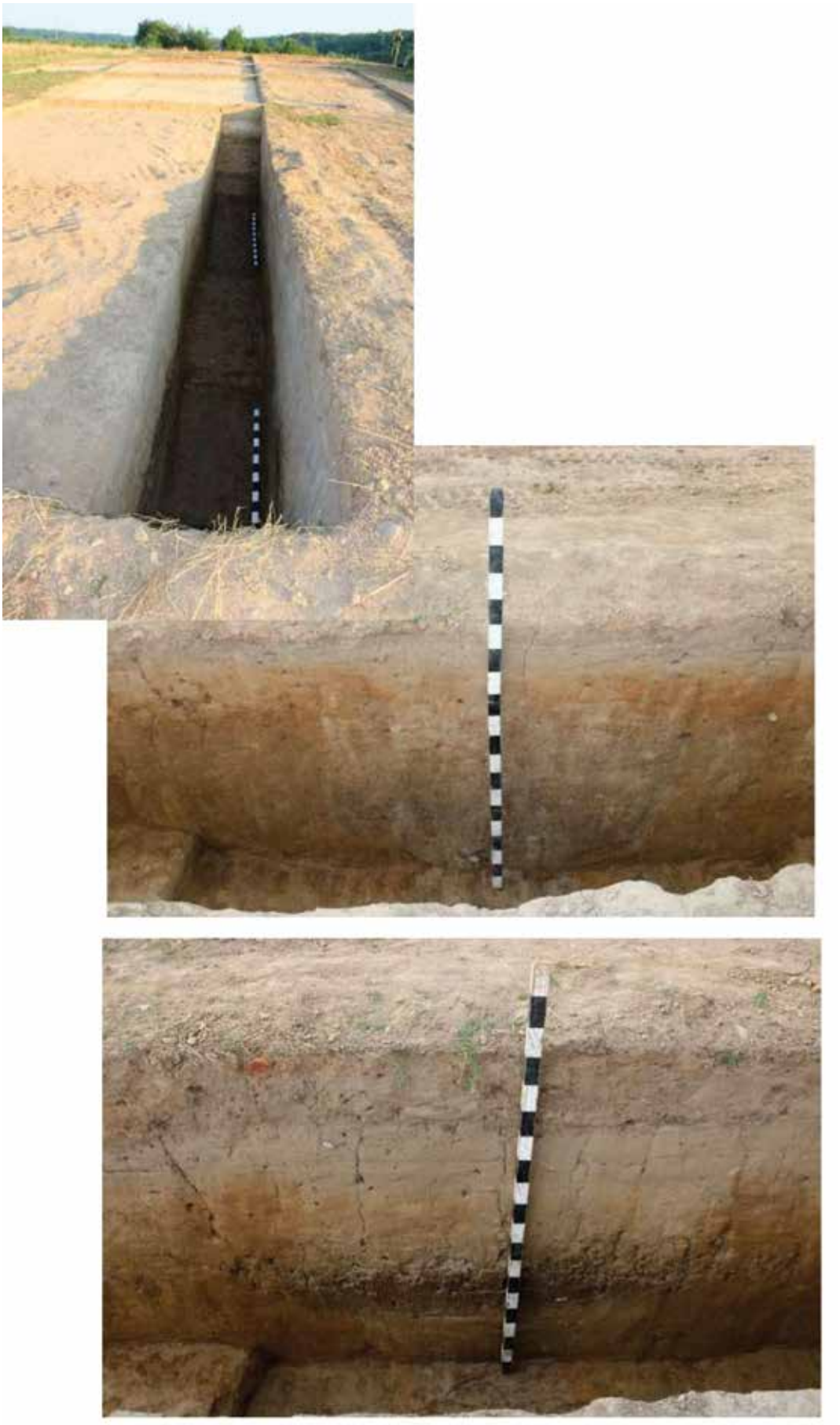
Pl. 1. Suprafețele și sondajele deschise în așezare ca parte a noului proiect de cercetare suprapuse peste scanarea geomagnetică a sitului (autor B. Ilie) (sus). Ortofotoplan din dronă, cu sectoarele deschise pentru cercetare în sit în anul 2021 (autor B. Ilie) (jos).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 2. Marcarea pe un ortofotoplan din anul 2008 a suprafeței deschise pentru cercetare în anul 2021, în așezare, precum și a sondajelor de identificare a necropolei preistorice, efectuate în sector Terasă (suprapune date GIS pe ortofotoplan, B. Ilie).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 3. Fotografii dinspre est spre vest, spre așezare, a S1/2021, unde au fost înregistrate cele două șanțuri de delimitare ale așezării și detalii cu primul, respectiv, al doilea șanț (foto A. Ilie).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 4. Fotografia profilului de S pe axul K-L, st. 56, pe care se poate observa succesiunea locuințelor Sl. 8a și Sl. 8b (sus). Fotografie dinspre est, cu secțiunea prin Cx. 129, vatra din locuința 3 (mijloc). Fotografia dinspre est asupra profilului magistral, în zona unde este înregistrată locuința 3 (jos) (Foto A. Ilie).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 5. Fotografia profilului de est al axului G-H, pe care se poate observa Cx. 137, cum taie distrugerea Sl. 8b (sus) (autor A. Ilie). Fotografie din dronă asupra locuirii de la parter a Sl. 7 (jos) (autor B. Ilie).

https://biblioteca-digitala.ro

26. Giurgeni, jud. Ialomița
Punct: Orașul de Floci

Cod RAN: 93655.02
Cod LMI: IL-I-s-A-14051
Colectiv: dr. Daniela Mihai, (INP) Radu Coman, dr. Florin Vlad, Simona Munteanu (MJI), Elena Rența
Perioada desfășurării cercetării: aug. – sept.2021

Grind 1, Edificiu civil

Începute încă din anul 1975, investigațiile arheologice de la Orașul de Floci, au continuat neîntrerupt, punând la dispoziția celor ce se ocupă de geneza orașelor medievale, un material extrem de bogat și interesant. Cercetarea arheologică de pe Grindul 1, unul dintre cele mai mari din cadrul așezării urbane medievale a prilejuit descoperiri importante, printre care enumerăm descoperirea Bisericii nr. 2 și a necropolei aferente, casa descoperită în anul 1996 - 1997, ce aparținea unui locuitor de vază al Orașului.

Alături de aceste descoperiri importante ce datează locuirea pe acest grind în a doua jumătate a secolului al XV-lea, descoperirea edificiului civil, de foarte mari dimensiuni, pun în evidență caracterul aparte al locuirii pe acest grind, cu caracter rezidențial – administrativ, datat în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Încă din anul 2017 investigația arheologică a avut ca obiectiv cercetarea unui important edificiu civil, un edificiu de mari dimensiuni, 14,80 x 7 m (fără pivniță), cu fundație din piatră, legată cu mortar de var, cu ziduri din cărămidă și acoperiș din olane, ce a avut cel puțin două etape de refacere. Edificiul este situat la aproximativ 60 m sud de biserica nr. 2. Edificiul descoperit în cadrul așezării urbane, a fost pus în legătură cu sediul administrativ al județului, personaj cu rol administrativ important în orașul medieval.

În timpul campaniei anului 2021 a fost continuată cercetarea pivniței și obținerea unor detalii de construcție interesante. Pivnița, cu dimensiunile de 15 x 7 m, adăugată într-o etapă ulterioară construirii edificiului, avea intrarea pe latura vestică, un gârlici lung de 3,20 m. Intrarea în pivniță se făcea pe o ușă a cărei deschidere era de 2 m, păstrându-se încă urmele lăcașurilor pentru tocurile ușii. Pivnița este o realizare remarcabilă din punct de vedere al tehnicii de construcție, fiind lucrată extrem de îngrijit, în tehnica bolovanilor în casete. Campania ne-a prilejuit obținerea unor informații legate de planimetria edificului, ce măsoară 19,20 x 16,20 m, adică peste 300 m (fig. 1). Este cea mai mare clădire descoperită în orașul medieval, iar dimensiunile sale și manieră de lucru ne determină să credem că era una dintre cele mai importante. Zidurile pivniței ce au fost sesizate la o cotă de -1,70 m sunt lucrate din cărămidă și bolovani, extrem de îngrijit. (fig. 2) Zidurile pivniței păstrează 2 arce de pornire a unor bolți, cu o lățime de 1,00 - 1,20 m, la o distanță de 2,30 - 240 m. Zidurile se păstrează pe o înălțime de 1,00 - 1,20 m. Zidurile pivniței au fost decorate cel puțin așa după cum ne sugerează fragmentul de tencuială descoperit (fig. 3), iar pavajul era din cărămidă, păstrat pe alocuri. Clădirea a fost investigată și cu drona de către dl. dr. Marius Streinu din cadrul Institutului Național al Patrimoniului, căruia ii mulțumim și pe această cale (fig. 4). Prelucrarea 3D ne relevă dimensiunile generoase și planimetria acestei clădiri, a cărei cercetare va continua și în anul 2022.

Bibliografie:

Chițescu, Lucian, Păunescu, A., Mihai, Daniela, Teodor, S., Oța, S., *Piua Petri, județul Ialomița; Orașul de Floci comuna Giurgeni, județul Ialomița*, în CCA 1997, p. 48-50;

Chițescu, Lucian, Păunescu, Anca, *Piua Petri (Orașul de Floci) comuna Giurgeni, județul Ialomița*, Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992, 1996, p. 87;

Chițescu, Lucian, Păunescu, Anca, Mihai, Daniela, Teodor, S., Rența, E., *Piua Petri (Orașul de Floci) comuna Giurgeni, județul Ialomița,* în Cronica Cercetărilor Arheologice, campania 1994, Cluj-Napoca, 1995, p. 68;

Chițescu, Lucian, Păunescu, Anca, Matei, Ghe., Rența, E., Nițulescu, V., *Cercetări arheologice de la Piua Petrii (Orașul de Floci), comuna Giurgeni, județul Ialomița*, în Cercetări Arheologice, IX, București, 1992, p. 97-104;

Chițescu, Lucian, Păunescu, Anca, *Cercetări arheologice de la Piua Petrii (Orașul de Floci), comuna Giurgeni, județul Ialomița*, în Cercetări Arheologice, VIII, București, 1986, p.75-83;

Chițescu, Lucian, Păunescu, Anca, Papasima, T., *Cercetări arheologice de la Piua Petrii (Orașul de Floci), județul Ialomița*, în Cercetări Arheologice, VI, București, 1983, p. 95-110;

Mihai, Daniela, Matei, Gheorghe, R. Coman, Elena Rența, Simona Munteanu, în CCA 2017, p. 62-63;

Mihai, Daniela, Matei, Gheorghe, Vlad, F., Coman, R., Rența,Elena, Munteanu, S., *Orașul de Floci, comuna Giurgeni, județul Ialomița*, în CCA, 2015, p. 73-75;

Mihai, Daniela, Vlad, Florin, Matei, Gheorghe,Coman, Radu, Rența, Elena, *Comuna Giurgeni – Orașul de Floci, Județul Ialomița,* CCA 2014, p. 54-56;

Mihai, Daniela, Vlad, Florin, Matei Gheorghe, Coman, R., *Giurgeni, comuna Giurgeni, județul Ialomița (Orașul de Floci)*, în CCA 2013, p. 57-60.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.1. Vedere generală a pivniței

Fig.2. Detaliu zid

Fig. 3. Detaliu zid

https://biblioteca-digitala.ro

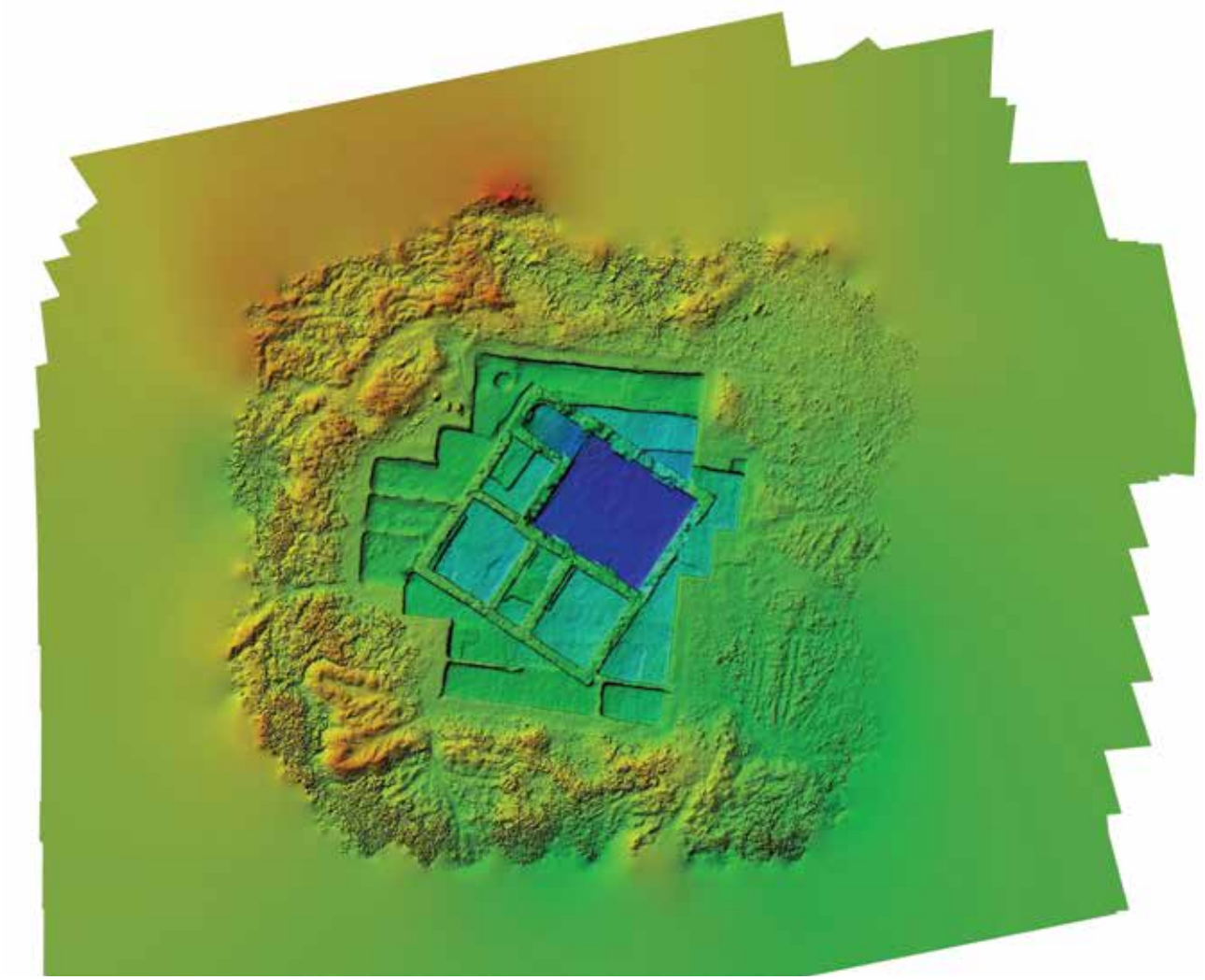

Fig. 4. Edificiul cercetat în campania 2021. Prelucrare 3D a fotografiei aeriene (Marius Streinu - INP).

https://biblioteca-digitala.ro

27. Grădiştea de Munte com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara

Punct: [Sarmizegetusa Regia]

Cod RAN: 90397.01; **Cod LMI**: HD-I-s-A-03190
Autorizaţie nr. 106 / 17.05.2021
Colectivul de cercetare: Răzvan Mateescu (responsabil ştiinţific), Gelu – Florea, Liliana Mateescu – Suciu (UBB – Cluj-Napoca), Cătălin Cristescu, Cristina Bodó, (MCDR - Deva), Daniel Cioată (Muzeul Judeţean Mureş); Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză, (MNIT - Cluj-Napoca)
Doctoranzi / masteranzi: Nica Ciubotaru; Ştefan Vasilache
Finanţare: Consiliul Judeţean Hunedoara
Perioada desfăşurării cercetării: 23.08 – 10.09.2021

În ultimii ani, cercetarea arheologică sistematică de la Grădiştea de Munte – Sarmizegetusa Regia s-a desfăşurat în zona centrală a aşezării, pe traseul drumului pavat şi pe terasa a IX-a.

În campania din anul trecut au fost trasate trei suprafeţe, două dintre ele deschise pentru documentarea unor segmente ale căii de acces dintre fortificaţie şi sanctuar, a treia pe terasa menţionată, pentru a identifica noi elemente ale edificiului de tipul aliniamentelor descoperit recent şi un tronson al „zidului D" (zidul de susţinere a terasei).

Suprafaţa denumită convenţional SP I / 2021 (7 m x 4,5 m) a fost amplasată la sud de SP II / 2019, cu un martor de 0,5 m între ele. După îndepărtarea stratului vegetal au fost vizibile pe toată suprafaţa urmele săpăturilor de la jumătatea secolului trecut şi ale intervenţiilor multiple din anul 1980, ele afectând inclusiv o parte dintre elementele drumului pavat (Pl. I / 1). Dalele de calcar au apărut la o adâncime de 0,4 – 0,6 m faţă de nivelul actual de călcare. Similar altor segmente ale drumului cercetate în campaniile precedente, şi aici dalajul s-a păstrat doar parţial (semnificativ, nici un rând de dale nu este complet). Bordura de pe latura vestică este alcătuită din blocuri de calcar, dispuse pe două asize, cu precizarea că unele dintre blocurile asizei superioare au fost dislocate de căderea, acum câteva decenii, a unui arbore secular. Este de notat că latura estică prezintă aceeaşi particularitate consemnată în contextul cercetării din anul 2019: blocurile din structura bordurii sunt înlocuite cu lespezi de calcar, de mari dimensiuni, aşezate în cant (Pl. I / 2).

Suprafaţa numită SP III / 2021 a fost trasată în exteriorul porţii de est, la cca. 8 m distanţă, a avut o lungime de 8,5 m şi o lăţime de 5,5 m (Pl. II / 1). Obiectivul major al cercetării de aici a constat în obţinerea unor informaţii legate de planimetria şi structura drumului într-o zonă particulară din multe puncte de vedere (apropierea de poarta din prima fază a fortificaţiei, locul uneia dintre cele mai mari excavaţii de la începutul secolului al XIX-lea şi, totodată, al unora dintre cele mai intruzive activităţi de amenajare a terenului în cadrul proiectului din 1980 – Pl. II / 2).

În pofida numeroaselor intervenţii care au afectat substanţial drumul pe acest segment, cercetarea a furnizat o serie de informaţii importante. Astfel, a fost documentată dispunerea blocurilor de calcar din structura bordurii vestice pe o linie uşor curbată, edificatoare pentru traseul căii de acces în proximitatea porţii. Bordura respectivă s-a păstrat pe o singură asiză, o parte dintre blocurile rândului superior fiind descoperite pe dalele de calcar (cel mai probabil ele au fost dislocate din poziţia antică în anul 1980, când a fost realizat drenajul identificat acum pe toată latura vestică).

Majoritatea dalelor de calcar din partea mediană au fost afectate de săpătura (săpăturile) din perioada modernă, *in situ* fiind aflate doar piesele laterale, nici ele în întregime (Pl. III / 2).

În campaniile recente, în care a fost reluată cercetarea unor segmente ale drumului pavat, s-a subliniat că există unele indicii arheologice cu privire la trecerea lui printr-o fază de distrugere, urmată de una de refacere (parţială). În suprafaţa SP III, pe latura estică, au fost observate particularităţi constructive care confirmă un asemenea scenariu (Pl. III / 1). La o distanţă de 0,5 m şi cu 0,2 – 0,3 m mai sus faţă de bordura estică au apărut opt elemente de calcar dispuse aproape coliniar. Potrivit dimensiunilor lor, cele mai multe par a fi fragmente de dale aşezate în cant (lăţimea lor, de cca. 0,45 – 0,55 m, şi grosimea de 0,16 – 0,17 m corespunde dalelor). Este de menţionat că între cele două „borduri" au fost descoperite trei blocuri de calcar, de dimensiuni mai mari decât cele din structura bordurii; ele ar putea aparţine unei structuri de piatră necunoscute până în prezent şi care, prin poziţionare, se anunţă a fi una relevantă pentru înţelegerea configuraţiei drumului în antichitatea dacică (în campania viitoare se intenţionează continuarea şi extinderea săpăturii în acest loc).

Între piesele arhitecturale aflate aici se numără un tambur de andezit de la coloanele templului de pe terasa a X-a (Pl. III / 2). Cel mai probabil el a ajuns în poziţia actuală în urma dislocării din structura zidului (este cunoscut că asemenea tamburi au fost utilizaţi la refacerea zidului la începutul secolului al II-lea p. Chr.) în cursul excavaţiilor şi lucrărilor din secolul al XIX-lea, respectiv 1980. El are înălţimea de 0,99 – 1 m, iar la bază prezintă un orificiu de formă patrulateră (latura 3,7 – 4 cm şi o adâncime de 6,4) destinat piesei metalice care asigura fixarea tamburilor în ansamblul coloanei (este primul tambur de la Sarmizegetusa Regia pentru care a fost observat acest tip de orificiu).

În marginea estică a terasei a IX-a a fost deschisă suprafaţa SP II / 2021, cu o lungime de 11 m şi o lăţime de 7 m (Pl. IV / 1, 2). Prin dispunerea ei se doreşte identificarea unui segment nou al zidului de susţinere a terasei, documentarea laturii estice a edificiului de tipul aliniamentelor şi, totodată, a lucrărilor de amenajare şi extindere a terasei în diferite faze. În perimetrul său au fost incluse săpături anterioare, în care cercetarea nu fusese finalizată (*secţiunea A*, cu extinderea patrulateră din extremitatea estică, din anul 1950, un sondaj realizat de H. Daicoviciu şi suprafaţa SP VII / 2017).

În jumătatea vestică a fost documentat pavajul din bucăţi de micaşist descoperit şi în anii anteriori pe mari porţiuni ale terasei (el aparţine edificiului de tipul aliniamentelor). La o adâncime de 0,5 – 0,6 m faţă de nivelul actual de călcare, în partea nord - estică a suprafeţei, a apărut stratul consistent de arsură, cu resturile incendiate ale unei construcţii dintr-o primă fază, ale cărui caracteristici au fost consemnate în cursul săpăturilor anterioare.

https://biblioteca-digitala.ro

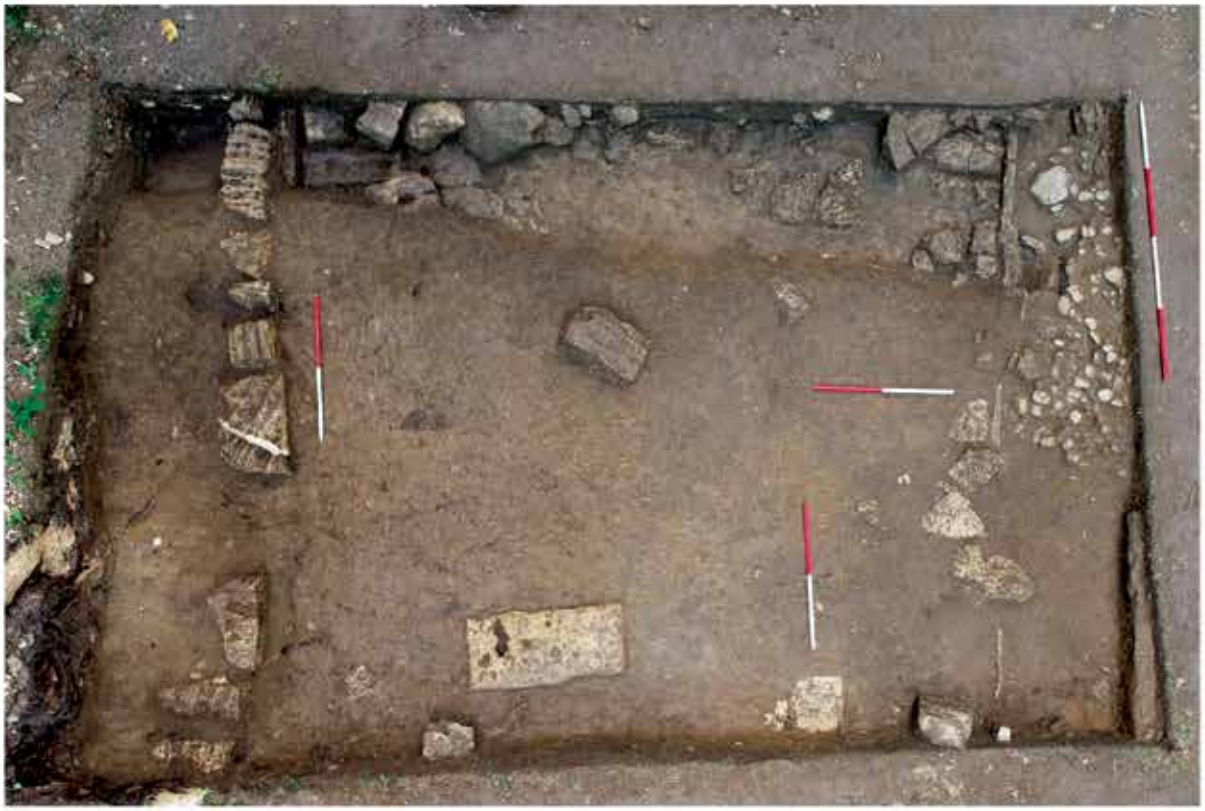
Cercetarea curentă s-a oprit pe nivelul stratului de pământ argilos cu sfărâmătură de micaşist, aflat sub cel de arsură, urmând a fi continuată în anul 2022.

Toate artefactele descoperite (fragmente ceramice și de sticlă, obiecte din fier, bronz și piatră) au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane.

Abstract

Similar to the previous years, the 2021 campaign at Sarmizegetusa Regia focused on the paved road (the ceremonial access from the fortification to the sanctuary) and the 9th terrace (a monumental cult edifice supported by rows of columns), in the central area of the ancient site. Two excavation units have been performed for the investigation of the aforementioned ceremonial route. Surface SP I / 2021 measured 7 m x 4.5 m and was opened in the vicinity of several recent excavation units. The limestone slabs of the road appeared 40-60 cm under the actual ground level, being partially preserved, a situation also encountered during the last years. The western border of the road consists in two rows of limestone blocks, while the eastern border has a different appearance, as large limestone slabs have been laid on their thinner edge. Surface SP III / 2021 measured 8.5 m x 5.5 m and was opened close the Eastern gate of the stone fortification. Although heavily affected by the 19th century and 1980 interventions, several elements of the paved road were identified *in situ*: both borders and some of the limestone slabs. It is interesting that the western border appears to be slightly curved, revealing the direction of the road in this area (a modern drainage channel was introduced right next to this border in 1980). Other new data were collected in regards to the eastern border of the paved road, possibly indicating different construction and functioning phases. To the east, a number of eight limestone slabs were identified and could be interpreted as a second (perhaps later) border. In between these two lines, there are three massive limestone blocks, forming another row. They could signal the presence of an entirely unknown structure, which could prove relevant in the future for reconsidering the terrain configuration in the proximity of the Eastern gate. We should mention the discovery of an andesite column drum in secondary position. It features a socket on its base for a metallic fastener. Finally, SP II / 2021 (11 x 7 m) was initiated on the 9th terrace, overlapping some former excavation units. Archaeological contexts which have been partially documented in the previous campaigns have been revealed here as well: a mica schist pavement, pertaining to the monumental temple (columns alignment type), and a layer with the burnt remains of an early phase building. Investigations will be continued in order to reach the retaining wall of the 9th terrace. All artefacts entered the collection of the Museum of Dacian and Roman Civilisation.

https://biblioteca-digitala.ro

1.

2.

Pl. I – 1-2: Drumul pavat, suprafaţa SP I / 2021 (aspect din timpul cercetărilor arheologice)

https://biblioteca-digitala.ro

1.

2.

Pl. II – 1-2: Drumul pavat, suprafaţa SP III / 2021 (aspect din timpul cercetărilor arheologice)

https://biblioteca-digitala.ro

1.

2.

Pl. III – 1-2: Drumul pavat, suprafaţa SP III / 2021 (aspect din timpul cercetărilor arheologice)

https://biblioteca-digitala.ro

1.

2.

Pl. IV – 1-2: Terasa a IX-a, suprafaţa SP II / 2021 (aspect din timpul cercetărilor arheologice)

https://biblioteca-digitala.ro

28. Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călăraşi *Punct: Măgura Gumelniţa (Măgura Calomfirescu)*

Tip sit: 111, 117, 211
Încadrare cronologică: 14, 142, 143
Cod RAN: 100629.01
Autorizaţia nr. 48 / 05.05.2018
Colectiv: Cătălin Alexandru Lazăr – responsabil, Mădălina Dimache, Silviu Cristache, Theodor Zavalaș (MCGO), Dan Pîrvulescu, Vasile Opriş, Theodor Ignat, Adelina Darie (MM Bucureşti), Adrian Bălășescu, Mihaela Golea, Gabriel Vasile (IAB), Valentin Parnic (MDJ), Mihai Florea, Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Cristina Covătaru, Bogdan Manea, Laurent Carozza, Andreea Toma, Gabriel Popescu, Carol Căpiță, Adrian Șerbănescu, Cristian Roth, Ovidiu Frujina (UB)
Perioada desfășurării cercetării: 31.05 - 03.07.2021

Situl de la Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași, este bine cunoscut prin prisma tell-ului de aici, una dintre cele mai mari așezări de acest tip din zona Balcanică. De asemenea, acesta este situl eponim al culturii Gumelnița, fiind compus dintr-o așezarea de tip tell, aparținând comunităților gumelnițene, din două necropole corespunzătoare așezării respective, iar în proximitate sunt semnalate și alte locuiri atribuite eneoliticului timpuriu (cultura Boian, faza Vidra), eneoliticului final (o necropolă Cernavoda II), epocii bronzului (o așezare atribuită culturii Tei), primei epoci a fierului sau culturii Dridu.

Cercetările în acest sit au fost reluate din 2017, iar până în prezent s-au efectuat cercetări de teren aproape în fiecare an, excepție fiind anul 2020, când datorită situației particulare generate de pandemia COVID-19 nu s-au efectuat săpături.

În campania 2021, colectivul de cercetare de la Gumelnița și-a propus continuarea lucrărilor din campania 2019, activitățile de teren fiind organizate în cele 3 zone principale, definite anterior: Zona 1. Sector tell (ce cuprinde perimetrul martorului de eroziune pe care se află așezarea de tip tell); Zona 2. Sector terasă (ce cuprinde terasa de la est și nord de tell, unde au fost identificate necropolele așezării, dar și alte urme de locuire preistorică); Zona 3. Sector off-tell (ce cuprinde zona de luncă inundabilă ce separă martorul de eroziune de terasă).

Din păcate, perioada de activități de teren la Gumelnița nu a fost cea mai optimă, deoarece condițiile meteorologice din iunie 2021 au fost nefavorabile activităților arheologice (ploi, vânt, furtuni, descărcări electrice, temperaturi scăzute, averse), fapt ce ne-a permis doar atingerea parțială a obiectivelor propuse inițial.

În campania 2021, datorită condițiilor meteorologice sus-menționate, au fost efectuate cercetări doar în două zone (1 și 2), rezultatele preliminare urmând a fi prezentate în continuare.

Zona 1 - Sector Tell: În principal, în campania 2021 s-au continuat cercetările în suprafața S1 (16 x 8 m), din zona de sud-est a tell-ului, mai precis în sectoarele I și II. Aici s-a avansat cu cercetarea resturilor locuinței neincendiate L3. Astfel, s-a pus în evidență unul dintre pereții locuinței surprins în elevație, și s-a continuat demontarea nivelului de distrugere. La finalul campaniei am ajuns pe nivelul de podea al locuinței. Reamintim că respectiva construcție a fost afectată, la partea superioară (nivel de distrugere) de vechiul drum de acces pe tell, din perioada când martorul de eroziune era utilizat în alte scopuri (economic sau militar). Acestor deranjamente contemporane li se adaugă o serie de complexe arheologice posterioare (gropi), ce perforează construcția respectivă și afectează, inerent, relațiile stratigrafice din cadrul acesteia.

Precizăm că atât în nivelul de distrugere, cât și pe nivelul de podea, au fost descoperite numeroase materiale ceramice, în asociere cu oase de animale, piese de silex sau alte artefacte. Menționăm și o piesă de cupru descoperită în us 1067. Foarte interesant este faptul că în groapa de par C18, la baza acesteia, alături de fragmente de cărbune și sediment, au fost identificate mai multe semințe carbonizate aparținând speciilor *Hordeum vulgare* și *Pisum sativum*.

Datele cvasi-complete privind descoperirile din campania 2021 au fost deja publicate, în ultimul număr al publicației *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice*, editată de Muzeul Municipiului București.

Zona 2 - Sector Terasă: După cum arătam și anterior, aici, datorită modificărilor majore ale terenului față de anii ’60 ai secolului trecut, când s-au realizat primele cercetări în zona necropolei, strategia de cercetare a fost adaptată la condițiile curente ale zonei, care implică inclusiv existența unei păduri de salcâmi, gropi de gunoi, terenuri agricole, alături de ruinele fostului Combinat de îngrășare a porcilor de la Ulmeni, jud. Călărași.

În aceste circumstanțe, în campania 2021, s-a decis realizarea unei secțiuni noi, Son 15 (30 x 2 m), orientată NE-SV, în zona din vecinătatea „treptei de terasă” pe care s-au realizat sondajele de verificare din campaniile anterioare. Din păcate, condițiile meteorologice nefavorabile nu au permis decât îndepărtarea nivelului vegetal, motiv pentru care noua secțiune a fost conservată (folie plastic și pământ), urmând a fi redeschisă în campania 2022.

În aceste condiții, în zona 2 s-a finalizat cercetarea complexului C12, atribuit comunităților Gumelnița. Acesta reprezenta o groapă de dimensiuni mari, de formă circulară, identificată în Son 14, carourile 4-5 (spre finalul campaniei 2019), ce intra în profilul de est al secțiunii. Astfel, în această campanie, s-a procedat la deschiderea unei casete (3 x 1.5 m), în vederea cercetării complete a acestui complex. Groapa C12 avea mai multe faze de umplere, distincte cromatic și morfologic, ce indică, implicit și explicit mai multe momente de utilizare ale acesteia. Astfel, un prim moment de utilizare este marcat de săparea gropii, al cărui scop inițial ne este dificil de decelat la acest moment. Urmează faza înmormântărilor, mai precis depunerea pe laturile de est și vest a două schelete umane, în conexiune anatomică: M15, descoperit pe latura de est a gropii C12, conținea scheletul unui individ de sex feminin, cu o vârstă estimată de 31 ani și o statură de 154,3 cm. Scheletul

https://biblioteca-digitala.ro

era într-o stare de conservare bună, fiind descoperit în poziție chircită, pe partea stângă, având o orientare S-N. Nu s-au identificat obiecte de inventar funerar; M16, a fost descoperit în partea opusă a gropii C12, tot în bază, pe latura vestică și conținea scheletul unei alte femei, cu o vârstă estimată de 49 de ani și o statură 149,6 cm, orientată N-S, fără inventar funerar. Interesant este că în secvențele de umplere ulterioare (ce reflectă fazele de utilizare) ale gropii C12, au fost descoperite mai multe resturi de mamifere (*Ovis aries, Capra hircus, Canis familiaris, Bos taurus, Sus scrofa*), scoici (*Unio* sp., *Anadonta* sp.) și melci (*Helix* sp., *Viviparus* sp.), alături de artefacte (fragmente ceramice reîntregibile, piese de silex, bucăți de râșnițe), fragmente de cărbune, etc. Interesant este că în us T1060, una dintre fazele de umplere de la mijlocul secvenței de utilizare a gropii C12, s-au identificat mai multe resturi osteologice de copil, aparent fără conexiune (deranjate, aruncate sau depuse în maniera respectivă?), asociate cu numeroase scoici, fragmente ceramice, oase și coarne de mamifere. Această asociere a 2 schelete de indivizi adulți, în conexiune anatomică, de sex feminin, cu resturi osteologice (fără conexiune) ale unui copil, alături de o cantitatea mare de resturi faunistice și artefacte/ecofacte, în aceiași groapă, dar în secvențe temporale diferite, reprezintă un caz mai puțin frecvent în arealul comunităților Kodjadermen-Gumelnița-Karanovo VI. Ultimele faze de utilizare ale gropii C12 păstrează caracteristicile specifice depunerilor menajere.

***

Având în vedere cele menționate mai sus, situl Gumelnița demonstrează din nou, dacă mai era cazul, potențialul arheologic consistent, ce justifică pe deplin desfășurarea unei cercetări sistematice de lungă durată, care să aducă noi date privind populațiile preistorice din zona Dunării de Jos.

Obiectivele principale urmărite în campania din anul 2022 vor fi: 1. Continuarea săpăturilor arheologice şi a cercetărilor interdisciplinare din cadrul necropolei eneolitice de la Gumelnița; 2. Continuarea cercetărilor în așezarea de tip tell eponimă aparținând culturii Gumelnita; 3. Realizarea de carotaje sedimentologice și palinologice pentru reconstituirea paleomediului; 4. Realizarea de prospecțiuni tip ERT și GPR pe suprafața tell-ului, în vedere decelării zonelor ocupate de locuirea Gumelnița; 5. Periegheze tip survey in proximitatea sitului.

Tehnica de săpătură arheologică aplicată în situl de la Gumelnița va consta în metoda micro-stratigrafică, înregistrările stratigrafice realizându-se în sistemul unităților stratigrafice (u.s.-uri), în cadrul unor registre de unități stratigrafice şi complexe, fiind utilizate fișe tipizate. Ulterior informațiile sunt încărcate într-o bază de date dedicată, realizată sub Acces MS-Office. Sedimentul din complexele cercetate a fost recoltat şi sitat sau flotat. Din toate complexele cercetate au fost recoltate probe pentru datări absolute (^{14}C), studii izotopice stabile (13C, 15N, 18O, 2H), analize fizico-chimice (fosfați, paleomagnetism, arheomagnetism) și analize de paleoparazitologie şi paleogentică (aDNA).

Materialele arheologice au fost preluate de Muzeul Municipiului București și Muzeul Civilizației Gumelnița din Oltenița.

Materialele faunistice și carpologice vor fi prelucrate şi analizate pe teren de către echipa Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan" București. Materialele osteologice umane vor fi prelucrate şi analizate în Bioracheology Laboratory din cadrul Diviziei ArchaeoSciences din cadrul ICUB (Universitatea București).

Piesele IMDA vor fi analizate în laboratoarele Universității „Valahia" din Târgoviște. Artefactele litice și ceramice vor fi analizate în laboratoarele Facultății de Geologie și Geofizică București. Materialele ceramice se vor analiza la MMB, Probele izotopice vor analizate în Stable Isotopic Laboratory din cadrul Diviziei ArchaeoSciences din cadrul ICUB (Universitatea București), iar datările 14C AMS sau OSL vor fi realizate la IFIN-HH.

Celelalte categorii de artefacte, ecofacte, probe sau date vor fi studiate și analizate în laboratoarele Muzeului Civilizaţiei Gumelniţa din Olteniţa, Muzeului Municipiului Bucureşti, Universității „Valahia" din Târgoviște și Diviziei ArchaeoSciences din cadrul ICUB, Universitatea din Bucureşti, dar și în cadrul unor laboratoare din străinătate.

Bibliografie:

V. Dumitrescu 1925. Fouilles de Gumelniţa, *Dacia* II, p. 29–103.

V. Dumitrescu 1966a. Gumelniţa - sondajul stratigrafic din 1960, *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 17 (1), p. 51–99.

V. Dumitrescu 1966b. New Discoveries at Gumelnitza, *Archaeology* 19 (3), 162–172.

V. Dumitrescu 1993. Oameni şi Cioburi, *Cultură şi Civilizaţie la Dunărea de Jos* XI, p. 1–220.

V. Dumitrescu, S. Marinescu-Bîlcu 2001. Noi descoperiri de la Gumelnița, *Cultură şi Civilizaţie la Dunărea de Jos* XVI-XVII, p. 114–144.

C. Lazăr 2001. Date noi privind unele morminte gumelnițene, *Cultură şi Civilizaţie la Dunărea de Jos* XVI-XVII, p. 173–183.

C. Lazăr (ed.) 2012. *The Catalogue of the Neolithic and Eneolithic Funerary Findings from Romania*, Bucharest: Cetatea de Scaun.

C. Lazăr, A. Bălășescu, I. Crăciunescu, C. Covătaru, M. Danu, A. Darie, M. Dimache, O. Frujina, M. Golea, C. Haită, T. Ignat, B. Manea, M. Mărgărit, V. Opriș, V. Radu, T. Sava, G. Sava, D. Ștefan, G. Vasile 2017. Gumelnița: Then and Now. The research results of the 2017 fieldwork, *Studii de Preistorie* 14, p. 119-174.

C. Lazăr, V. Opriș, T. Ignat, B. Manea, O. Frujină, C. Covătaru, A. Darie, A. Bălășescu, V. Radu, G. Vasile, M. Golea, M. Mărgărit, G. Popescu, M. Dimache, D. Pîrvulescu, M. Streinu, B. Șandric, M. Tufaru, A. Iancu, G. Dinu, V. Parnic, C. Căpiță, T. Zavalaș, A. Dima, T. Sava 2020. *Gumelnița: research results of the 2018 and 2019 fieldwork seasons, Revista de Cercetări Arheologice și*

https://biblioteca-digitala.ro

Numismatice 6, 2020, p. 13-100.

C. Lazăr, V. Opriș, T. Ignat, B. Manea, C. Covătaru, A. Darie, A. Bălășescu, V. Radu, G. Vasile, M. Golea, M. Mărgărit, G. Popescu, A. Toma, M. Dimache, D. Pîrvulescu, V. Parnic, T. Zavalaș, L. Carozza 2021. *Gumelnița: research results of the 2021 fieldwork season. Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice* 7, 2021, in press.

D. Șerbănescu 1985. Vestigii neolitice descoperite la Ulmeni, *Cultură şi Civilizaţie la Dunărea de Jos* I, p. 25–35.

D. Șerbănescu, O. Androne 2016. Some preliminary considerations regarding the spatial organization on the eponymous settlement of the Gumelnita culture, *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice* 2, p. 24–35.

Abstract:

The Gumelnița site is probably the most significant tell settlement North of the Danube. It belonged to the Kodjadermen-Gumelnița-Karanovo VI civilisation in the Balkan area in the second half of the 5th millennium BC. The Gumelnița site is well known to archaeologists, especially for the tell settlement. However, more sites belonging to various periods (e.g., Neolithic, Copper Age, Bronze Age, etc.) are documented in its proximity. The tell is located on an erosion loess island and offers an impressive image from the ground level. The erosion loess island is surrounded at east and north by the high terrace of the Danube River and at south and west by its floodplain. Though from the ground level it appeared to have the shape of an elongated mound, the aerial photos show that the erosion witness has a rectangular shape, with a length of 272 m and a width of 227 m, the maximum altitude being 38 masl. The archaeological stratigraphy thickness is over 4 m, the discoveries being attributed to the Gumelnița culture, A2 and B1 phases. The absolute chronology of the tell settlement based on the radiocarbon dating is 4448-4263 cal.BC with a 95.4% probability.

The field research campaign covered four weeks, but unfortunately, the weather conditions in June 2021, dominated by rain, wind, lightning, low temperatures and almost daily showers, allowed only to a small extent to achieve the proposed objectives. In Zone 1 (Tell Sector), we continued the investigation of the unburned construction L3. In Zone 2 (Terrace Sector), we finished the investigation of pit C12, which contained two individual inhumation graves (M15 and M16). The skeletons were deposited in a crouched position, oriented north-south and south-north, belonging to Gumelnița populations.

Illustration list:

Fig. 1. Gumelnița 2021: The tell settlement. North-west view.

Fig. 2. Gumelnița 2021: Zone 1 (Tell Sector) – copper item (*in situ*) discovered in su 1067 (Gumelnița A2).

Fig. 3. Gumelnița 2021: Zone 2 (Terrace Sector) – graves M15 and M16 identified on the bottom of the C12 pit.

Fig. 1. Gumelnița 2021: Așezarea de tip tell. Vedere dinspre nord-vest.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Gumelnița 2021: Zona 1 (Sector Tell) – piesă de cupru (in situ) descoperită în us 1067 (Gumelnița A2).

Fig. 3. Gumelnița 2021: Zona 2 (Sector Terasă) – mormintele M15 și M16 descoperite în baza gropii C12.

https://biblioteca-digitala.ro

29. Hârșova [*Carsium*], jud. Constanța
Punct: Hârşova, Cetate, Port - debarcader

Tip sit: aşezare fortificată; cetate
Încadrare cronologică: sec. X- XIX
Cod RAN: 60810.01
Autorizație nr. 21 din 17.05. 2021
Colectiv: Constantin Nicolae, responsabil ştiinţific, Aurel Mototolea, responsabil sector, Irina Sodoleanu și Tiberiu Potârniche, membri în colectiv
Finanţare: 20.000 – MINA Constanța
Perioada desfășurării cercetării: 2 - 31.08.2021

Rezultate

Cercetarea a reprezentat o continuare a săpăturilor preventive, din acest sector, din anul 2020. Aici s-a identificat, la baza ,,zidului de sprijin", din capătul de vest al zonei portuare, restul unui mic debarcader, în raport cu spațiul dintre cele două stânci, realizat din blocuri mari de calcar așezate în câteva trepte spre Dunăre.

Infiltrarea apei, ca urmare a creșterii debitului Dunării în primăvara anului 2021, a dus la prăbușirea accentuată a malurilor săpăturii precedente. Din această cauză vechea secțiune a fost mărită spre sud și est ajungând în final la dimensiunea de cca 12 x 6 m. În capătul de est al secțiunii s-a continuat înaintarea/adâncirea spre sud, pentru a urmări evoluția cheului, rezultând o secțiune secundară de cca 2 x 5 m.

Obiectivele cercetării au fost următoarele: refacerea profilelor, interpretarea stratigrafiei și corelarea acesteia cu materialele descoperite; îndepărtarea depunerilor aluvionare de pe suprafața cheului, recuperarea tuturor fragmentelor ceramice și a celorlalte materiale care să permită o încadrare cronologică, relativă, a perioadei de funcționare a obiectivului, evidențierea unor particularități și eventual dimensiuni; îndepărtarea depunerilor de pe debarcader și observarea atentă a particularităților de construcție.

Organizarea și desfășurarea cercetării a dat posibilitatea colectivului să atingă obiectivele propuse, astfel:

1. Stratigrafia în perimetrul cercetat, atât pe profilul de sud, dar mai ales pe cel de est a relevat faptul că vechea zonă portuară a cetății de la Hârșova a fost folosită în secolul al XX-lea cu dublu scop: exploatarea pietrei și depozitarea deșeurilor. Acestea din urmă alternează cu nivele de inundație (nisip și mâl aluvionar), în unele locuri până la adâncimea de 1,70-1,80 m, chiar pe suprafața debarcaderului. După această limită se observă în profilul de sud, capătul dinspre Dunăre a secțiunii secundare (2 x 5 m), depuneri aluvionare de la 2,10 m până la 3,10 m, cota maximă la care a ajuns săpătura (Fig.1). Spre profilul de sud, chiar pe cheu, au rămas (Fig.2) câteva blocuri masive de piatră scoase din construcția debarcaderului care nu au mai apucat să fie transportate, din diferite cauze, la noua destinație.

2. În urma îndepărtării depunerilor de pe suprafața cheului, s-a constatat că acesta a fost construit din piatră mică prinsă și bine compactată în mâlul aluvionar (cheu pereat, în terminologia curentă) care coboară ușor spre apă. De pe suprafața obiectivului au fost recuperate cantități importante de material ceramic, exclusiv de origine medievală (câteva fragmente de vase specifice culturii Dridu și, preponderent, fragmente ceramice de perioadă bizantină și otomană) -ceramică smălțuită cu culori diverse, mărunțită excesiv și cu spărtura rotunjită din pricina rulării de către apă (Fig.3). Cu mare greutate se pot distinge anumite forme. Împreună cu ceramica au fost recoltate mai multe cuie de dimensiuni mici 4-6 cm și fragmente de sticlă provenind de la recipiente. Surprinde și ridică semne de întrebare prezența unor materiale tipice așezării neolitice aflată la câteva sute de metri în amonte (o lamelă de silex și câteva fragmente ceramice sparte excesiv). Cel mai probabil, acestea au fost aduse odată cu pământul folosit pentru repararea cheului. În mod excepțional dintre pietrele cheului s-a putut recupera și o monedă otomană. Aproximativ în partea centrală a secțiunii, unde amenajarea părea ușor afectată, s-a executat un sondaj (cca 0,70 x 0,70 m) pentru a stabili care este grosimea acesteia (Fig.2). Rezultatele obținute sunt deosebit de interesante. Degajarea structurii interne (piatră, fragmente ceramice și alte materiale) s-a oprit, în stadiul actual al săpăturii, la 0,80 m. Exceptând fragmentele recoltate de la suprafață, restul materialului ceramic descoperit în interiorul amenajării este însă diferit: până la -0,20 m au fost scoase la lumină fragmente de corpuri de amfore cu striuri drepte sau coaste și fragmente de țigle și olane de epocă romană. Toate au urme de rulare puternică. Între -0,20-0,30 m până la -0,50 m au fost descoperite fragmente de vase (torți de cănițe, corpuri amfore) cu valuri sau coaste mici. La -0,70-0,80 m se mențin fragmentele de vase din epoca romano-bizantină dar apar și alte materiale (o fibulă cu capete în forma de bulbi de ceapă, un cercel din sârmă de bronz și o mărgică din sticlă). Toate fragmentele ceramice descoperite prezintă urme de rulare.

În secțiunea secundară din capătul estic s-a observat că la 1,70 m de la marginea debarcaderului cheul prezintă o mică treaptă. S-a putut constata aici, deocamdată, că lărgimea amenajării depășește 4,5 m.

Extinderea săpăturilor, sondajul din partea centrală și a secțiunii secundare, în campania viitoare, poate aduce elemente noi cu privire la caracteristicile tehnice și funcționarea cheiului.

3. Activitatea desfășurată pe suprafața debarcaderului s-a limitat la îndepărtarea depunerilor moderne. În timpul refacerii profilului de est, chiar pe suprafața construcției, s-a descoperit o monedă din anul 1930. S-au îndepărtat depunerile moderne din pasajul de acces pe debarcader, executat în zidul de protecție al oficiilor portuare aflat în spate, care a fost mărginit spre dreapta, pe direcția de intrare, de stâncă (Fig.4). Pământul depus aici a fost amestecat cu obiecte și resturi tipice secolului XX, între care și mai multe tuburi de cartușe de război. Spre interior, locul acestora este luat de fragmentele ceramice de epocă romano-bizantină care au astupat pasajul atunci când s-a construit zidul instalației portuare de deasupra. La intrare, de pe debarcader, înălțimea acestuia este de cca 1,40 m și se micșorează pe măsura înaintării, însă este suficient pentru a asigura trecerea unei persoane dintr-o parte în cealaltă. Lățimea este greu de evaluat pentru că zidul din partea

https://biblioteca-digitala.ro

stângă a fost spart, după indiciile existente, în secolul trecut. Pe două fotografii de epocă ale cetății, făcute de pe Dunăre, ,,ușa" are, în partea superioară, formă regulată în ambele laturi, caracteristică ce nu se mai regăsește astazi (Fig.5). În ultima jumătate a secolului XX aceasta a fost astupată de supraînălțarea zonei din pricina depunerilor de deșeuri, iar partea stângă de la intrare a fost mult afectată.

În actuala campanie s-au făcut observații și măsurători pe materialul folosit la construirea debarcaderului și au fost prelevate mai multe probe de mortar. Cercetarea sa se poate încheia în campania viitoare, prin extinderea secțiunii mari spre est și vest pentru a se stabili cu exactitate lungimea acestuia. Deocamdată au fost surprinse 11,50 m lungime din construcție și 5-6 m din lățime.

Concluzii preliminare

Stratigrafia și materialele descoperite indică faptul că obiectivul cercetat reprezintă o parte din instalația portuară a cetății, construit, cel mai probabil din secolul al X-lea.

Aceasta avea următoarea alcătuire:

a) Un zid masiv, gros de cca 3 m, prins între stânca naturală în partea stângă, și faza romano-bizantină spre est, care a fost cercetată în campania anului 2012. La reconstruirea portului, pe baza unei noi concepții defensive și comerciale (probabil în secolul al XIII-lea, în perioada utilizării fortificațiilor dunărene de către genovezi, dacă se va confirma existența acestei faze) acest zid a preluat sarcina de a consolida în spatele său o masă mare de pământ împinsă din fortificația aflată pe platou, peste care s-a ridicat zidul monumental, cu lungimea de circa 40 m, prins între cele două stânci, vizibil astăzi. Partea de est a acestui zid, care a căpătat sarcina de a împiedica alunecarea depunerii de la baza zidului ,,genovez,, a fost dezafectată, pentru a fi utilizat la construirea orașului modern, iar depunerea de pământ din spatele lui, pe care se sprijină ultima fază a instalației portuare, a rămas la vedere, după cum arată astăzi.

b) Un debarcader mic, din piatră de diferite dimensiuni, fasonată pe toate părțile, prinsă cu mortar. Accesul din spatele zidului pe debarcader se făcea printr-un pasaj mărginit de stânca naturală în stânga și zid în dreapta. Moneda din anul 1930, găsită pe suprafața debarcaderului, celelalte materiale contemporane descoperite, dar și blocurile de piatră rămase pe suprafața cheului, reprezintă o dovadă irefutabilă a modului și perioadei în care s-a intervenit asupra monumentului.

c) Cheul din fața debarcaderului, din piatră prinsă cu pământ, mâl aluvionar și multe resturi ceramice foarte mărunțite și cu urme de rulare datorate acțiunii apei (un cheu *pereat*, tip de construcție aflată între debarcader și malul apei unde acostau direct ambarcațiunile). Pe suprafața acestuia s-au descoperit materiale ceramice preponderent de factură bizantină și medieval-otomană dar și o monedă otomană care sugerează ultima perioadă de funcționare a obiectivului. Cronologia acestei faze de funcționare a cheului se prelungește între secolele X și XIX. Grosimea neobișnuită a construcției și structura internă determinată pe baza materialului ceramic descoperit demonstrează faptul că a început să fie utilizat și refăcut încă din perioada romano-bizantină. Acest fenomen a fost observat, stratigrafic, încă din timpul cercetărilor arheologice la portul antic din anul 2012.

Abstract

The research was a continuation of the preventive excavations in this sector since 2020, which led to the discovery of a small pier, made of large blocks of limestone placed in several steps to the Danube. The structure was built of small stone well compacted and stuck into the alluvial mud, slightly descending to the water front. Ceramic material was recovered from its surface, exclusively of medieval origin (several fragments of vessels specific to the Dridu or Balkan-Danubian culture and, mainly, ceramic fragments from the Byzantine and Ottoman period - glazed pottery with various colors, excessively crushed and with a rounded crack).

Approximately in the central part of the section, a borehole was performed (0.70 x 0.70 m) to determine the thickness of the stone structure. The ceramic material discovered inside is: up to -0.20 m fragments of amphora bodies with straight streaks or ribs and fragments of tiles from the Roman era. From -0.20-0.30 m to -0.50 m fragments of vessels (mug handles, amphora bodies) with a narrow ridge (ribbing) were discovered. At -0.70-0.80 m the fragments of vessels from the Roman-Byzantine period are maintained, but other materials also appear (a late Roman brooch of "crossbow" type with onion-shaped knobs, a bronze wire earring and a glass bead). All the discovered ceramic fragments show traces of rolling.

The modern depositions have been removed from the access passage on the wharf, made in the protective wall of the port offices in the back. At the entrance, from the pier, its height is about 1.40 m and decreases as you advance.

Following the research, it can be preliminarily concluded that the port structure is composed of:

a) massive wall, about 3 m thick, caught between the natural rock on the left, and the Roman-Byzantine phase to the east (investigated in the 2012 campaign);

b) a small pier, made of stone of different sizes, shaped on all sides, fastened with mortar. The access behind the wall on the wharf was made through a passage bordered by the natural rock on the left and the wall on the right;

c) The quay in front of the pier, made of stone compacted with earth, also containing alluvial mud and very crushed ceramic fragments that look worn due to the action of water (the type of quay set up by stone packing).

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie:

Brătulescu, V., *Cetatea Hârşova în legătură cu Dobrogea şi ţinuturile înconjurătoare,* BMI, 33, 105 (1940), 3-24;

Cantacuzino, Gh., *Cercetări arheologice la fortificațiile de la Hârșova,* BCMI, 3, 1992, 58-67;

Nicolae, C., *Stadiul cercetării arheologice la Hârşova. Contribuţii la harta arheologică a localităţii,* Pontica, 43, 2010, 221-249;

Nicolae, C., *Incinta cetăţii medievale de la Hîrşova. Descoperiri noi*, Pontica, 47, 2014, 375-402;

Nicolae, C., *Carsium. Date noi despre planimetria fortificației (sec. IV-VI) p. Chr.*, Pontica 52, 2019, 127-146;

Talmațchi, *G., Portul militar și comercial de la Carsium (Hârșova) în epocile istorice romană, romano-bizantină și medievală,* Anuarul Muzeului Marinei Române, III/2 2000, p. 35-50;

Stănică, A.-D., Nicolae, C., Ciobanu, M.A., *Planurile și prospectele cetății Hârșova în arhivele străine*, Cluj Napoca, 2021.

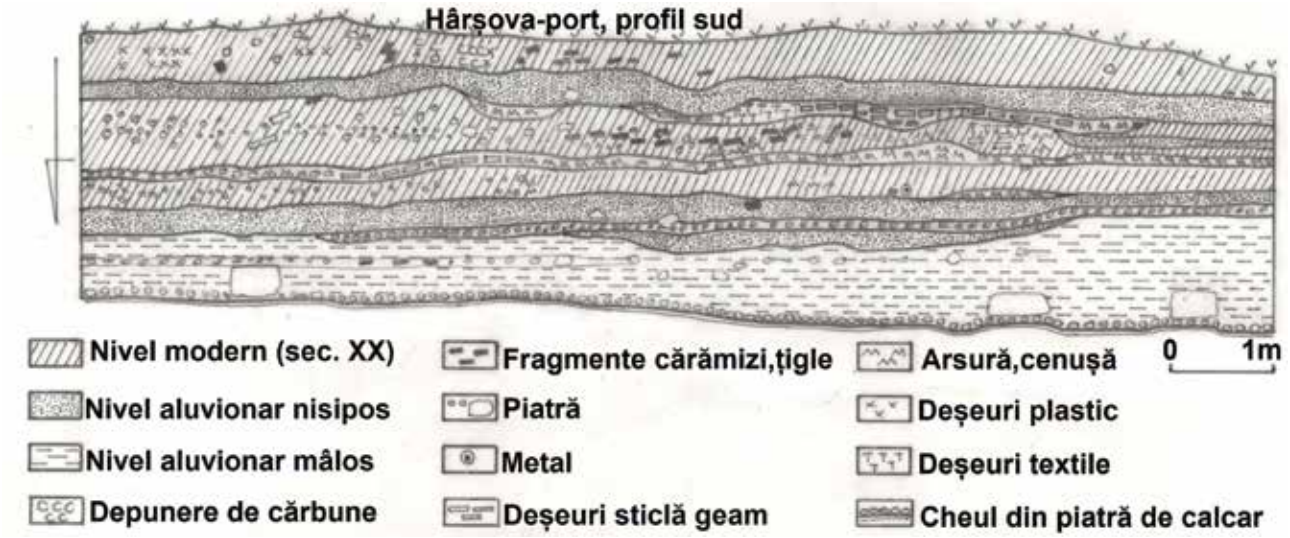

Fig.1 Profilul de sud al secțiunii, 2021 (desen C. Nicolae)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Debarcaderul și sondajul efectuat (foto C. Nicolae).

Fig. 3. Materiale ceramice descoperite pe cheu.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Pasajul de acces pe debarcader (foto C. Nicolae).

Fig. 5. Ansamblul portuar în 1939.

https://biblioteca-digitala.ro

30. Iaz, com. Obreja, jud. Caraş-Severin
Punct: Traianu

Tip de sit: așezare urbană, necropolă
Încadrare cronologică: epoca romană (secolele II-IV)
Cod RAN: 53407.01; 53407.02
Autorizaţie: nr. 17/05.05.2021
Colectiv: Adrian Ardeţ (Academia Română, Filiala Timișoara/ MJERG Caransebeş) – responsabil ştiinţific
Lucia Carmen Ardeţ (Liceul Teoretic „Traian Doda" Caransebeș) – responsabil sector; Livio Zerbini (Universitatea Ferrara, Directorul misiunii arheologice italiene la Tibiscum) – responsabil sector; Laura Audino (Universitatea din Ferrara), Iulian Leonti (MJERG Caransebeș) – membri
Perioada desfășurării cercetării: 22.08 – 02.09.2021

Scurt istoric

Aflată la granița răsăriteană a Imperiului Roman, Provincia Dacia constituită de către romani, după anul 106 d.Chr. are la bază modul de viață, cultura și civilizația mediteraneană adusă de cuceritori, prin numeroasele trupe de soldați, colonişti, arhitecți, ingineri și preoți care își impun tradițiile, obiceiurile și limba.

Pentru a se impune în fața dacilor cuceriți, romanii recurg la tradițiile lor consfințite în documentele care stau la baza ritualurilor de înmormântare[1].

Mormintele au fost construite pe principalele drumuri consulare sau pe intersecțiile lor, dar întotdeauna în afara zidurilor orașului, deoarece era interzisă îngroparea decedatului în interiorul orașului; de fapt aceasta a fost una dintre legile celor Douăsprezece Tăblițe promulgate începând cu 450 î.Hr., iar în tabula X se spune: „*hominem mortuum in urbe ne sepelito neve urito*", în traducere: „Niciun mort nu trebuie îngropat sau incinerat în oraș"

Proiectul italo - român lansat în anul 2016 de către Ministerul Afacerilor Externe al Italiei, prin Ambasada Republicii Italiene la București şi-a propus investigarea antichităţilor clasice aflate în perimetrul anticului Tibiscum, respectiv necropola romană[2].

Proiectul de cercetare arheologică se numește „Banatul Roman și Lumea Mediteraneană" și a fost inițiat de Adrian Ardeț (Academia Română, filiala Timișoara) şi profesorul Livio Zerbini (Universitatea din Ferrara). La acest proiect participă și Universitatea de Vest din Timișoara și Muzeul Judeţean de Etnografie şi al Regimentului de Graniţă din Caransebeş.

La Tibiscum sunt cunoscute două necropole funerare aflate de-o parte şi de alta a drumurilor Tibiscum – Ulpia Traiana Sarmizegetusa (numită de noi Necropola I) şi cealaltă necropolă aflată de-o parte şi de alta a drumului Tibiscum – Dierna – Drobeta (numită de noi Necropola II)[3].

Obiectivele cercetării

Cercetarea arheologică a necropolei romane de la Tibiscum – Iaz. *Cercetarea şi integrarea patrimoniului arheologic roman de la Tibiscum în lumea romană mediteraneană.*

Rezultate și interpretarea lor

Cercetarea necropolelor s-a bazat atât pe cercetare arheologică[4] s-au pe investigare magnetometrică[5].

În perioada 22.08.2021 – 02.09.2021 la Tibiscum – Iaz, jud. Caraș-Severin au continuat cercetările arheologice sistematice din necropola romană I, organizate de Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță din Caransebeș, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu" din Timișoara și Misiunea Arheologică italiana din România și finanțate de Ministerul de Externe și Colaborării Internaționale.

Cercetările s-au desfășurat de-a lungul drumului roman Tibiscum – Ulpia Traiana Sarmizegetusa în continuarea incintei 1 cercetată în anul 2020 și s-au materializat prin deschiderea unei suprafețe de 9,5 x 9,5 m împărțită în patru suprafețe A,B,C,D cu dimensiunile de 4,5 x 4,5 m. În vederea surprinderii incintei circulare care presupunem că are diametrul de 12 x 12 m și identificată încă din anul 2016 de cercetările magnetometrice efectuate împreună cu o echipă poloneză de la Universitatea din Varșovia.

Pentru campania din anul 2021 ne-am propus dezvelirea suprafeței D cu dimensiunile de 4,5 x 4,5 m. A fost surprins la adâncime de 0,50 – 0,60 m nivelul de înmormântare prin prezența scheletelor umane, deranjate de lucrările agricole efectuate în anii 80 care au aplatizat mormântul tumular.

Din punct de vedere stratigrafic, am putut identifica patru nivele, dintre care unul de înmormântare.

Primul nivel este reprezentat de un strat de nisip aluvionar brun – roşcat aflat la 0,90-1,10 m adâncime .

Al doilea nivel are o grosime de cca. 25 cm și reprezintă un strat compact de nisip de râu cu fragmente ceramice și bucăți de marmură.

Al treilea nivel constă dintr-o peliculă brun închisă spre cenușiu de cca. 20 cm în care au fost descoperite foarte multe fragmente de oase umane la adâncimea de 0,80 m, dislocate de către utilajele agricole folosite în anii '80 de agricultura socialist.

Pe lângă oase au fost descoperite și fragmente ceramice, urme de cărămizi sau țigle. Pe acest nivel am reușit să identificăm o fundație din piatră de râu cu dimensiunile de 120 x 120 cm ce corespunde unei fundații de edicula. În apropiere a fost descoperită o plăcuță din marmură în formă trapezoidală, cu dimensiunile de 21 x 21 cm unde se disting siluetele a două personaje.

[1] Nadia Agnoli, *L'archeologia delle pratiche funerarie. Mondo romano*, - Il Mondo dell'Archeologia (2002). Enciclopedia Treccani - 2002.

[2] Livio Zerbini, Adrian Ardeţ, Le guerre daciche e l'antico Tibiscum, Ferrara, 2021 (sub tipar).

[3] Urmează ca materialul arheologic cercetat în campania anului 2019 să fie prelucrat şi publicat.

[4] R. Petrovszky, Sondajul arheologic de la Iaz (Comuna Obreja, judeţul Caraş-Severin), în Tibiscus V, Timişoara,1978, p. 77-96; R. Petrovszky, Tipuri de morminte romane din zona Caransebeşului, în Banatica 5, Reşiţa, 1979, p. 201-212.

[5] https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/arp.1767 Michał Pisz, Agnieszka Tomas, Alexandru Hegyi, Non-destructive research in the surroundings of the Roman, Fort Tibiscum (today Romania).

https://biblioteca-digitala.ro

Nivelul de înmormântare este acoperit de un strat compact de cca. 0,40 m de lut aluvionar cu nisip în care s-au descoperit cărămizi, țigle și multe fragmente ceramice. Acest nivel este acoperit de către glia modernă ce are o grosime de0,20 m și constă în pământ brun amestecat cu nisip aluvionar.

Din cercetările efectuate până în prezent putem spune că în necropola I de la Tibiscum, pe lângă incintele patrulatere cu fundație din piatră, avem și morminte tumulare circulare care se reprezintă prin sistemul de altărașe cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de aedicula.

Până în prezent cercetările de la Tibiscum reprezintă o premieră pentru aceste tip de morminte cercetate în Dacia Romană alternând edificiile de tip cella cu mormintele tumulare.

Materialul descoperit

Pe lângă plăcuța din marmură cu reprezentare umană, au mai fost descoperite fragmente ceramice provenite de la farfurii și căni, opaițe romane și două afumători. Fragmentele de oase umane descoperite *in situ* provin de la femur și au fost trimise la un laborator pentru investigații amănunțite.

Materialul rezultat în urma cercetării arheologice se află în depozitele MJERG Caransebeş.

Tehnici de cercetare

În săpătura realizată în anul acesta au fost utilizate mijloacele clasice de cercetare arheologică, combinate cu tehnica fişelor de context arheologic și tehnici moderne, prospecțiuni geomagnetice și aerofotometrie.

Bibliografie:

Nadia Agnoli, *L'archeologia delle pratiche funerarie. Mondo romano,* Il Mondo dell'Archeologia (2002). *Enciclopedia Treccani* - 2002.

A. Ardeţ, *Tibiscum*. *Ceramica romană descoperită la Iaz „Traianu"*, Cluj- Napoca, 2009.

R. Petrovszky, *Sondajul arheologic de la Iaz (Comuna Obreja, judeţul Caraş-Severin)*, în *Tibiscus* V, Timişoara, 1978, p. 77-96.

R. Petrovszky, *Tipuri de morminte romane din zona Caransebeşului*, în *Banatica* 5, Reşiţa, 1979, p. 201-212.

F. Rebecchi, *Modena romana dall'impero alla tarda antichità*, in *Storia Illustrata di Modena*, a cura di P. Golinelli e G. Muzzioli, Milano, 1990, pp. 81-100.

Livio Zerbini, Adrian Ardeţ, *Le guerre daciche e l'antico Tibiscum*, Ferrara, 2021.

https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/arp.1767 Michał Pisz, Agnieszka Tomas, Alexandru Hegyi, *Non-destructive research in the surroundings of the Roman, Fort Tibiscum (today Romania)*, Archaeological Prospection, 27, 3, 2020, p. 219-238.

Sommario

Tra il 22.08.2021 - 02.09.2021 a Tibiscum - Iaz, Contea di Caraş-Severin, sono proseguite le ricerche archeologiche sistematiche dalla necropoli romana I, organizzate dal Museo di Etnografia della Contea e dal Reggimento di Confine di Caransebeș, Istituto di Studi sul Banato "Titu Maiorescu" da Timișoara e dalla Missione Archeologica Italiana in Romania e finanziato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale.

La ricerca è stata condotta lungo la strada romana Tibiscum - Ulpia Traiana Sarmizegetusa seguendo il recinto 1 indagato nel 2020 e si è concretizzata aprendo un'area di 9,5 x 9,5 m suddivisa in quattro aree A, B, C, D con dimensioni di 4,5 x 4,5 m Per catturare il recinto circolare che assumiamo abbia un diametro di 12 x 12 m e identificato dal 2016 da una ricerca magnetometrica condotta insieme a un team polacco dell'Università di Varsavia.

Per la campagna 2021 ci siamo proposti di svelare la superficie D con dimensioni di 4,5 x 4,5 m. È stata catturata a una profondità di 0,50 - 0,60 m il livello di sepoltura dalla presenza di scheletri umani, disturbati dai lavori agricoli effettuati in gli anni '80 che hanno appiattito il tumulo.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Tibiscum. Stratigrafia incintei D.

Fig. 2. Tibiscum. Fundația din piatră de râu a aediculei.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Tibiscum. Fragmente de oase umane descoperite in situ..

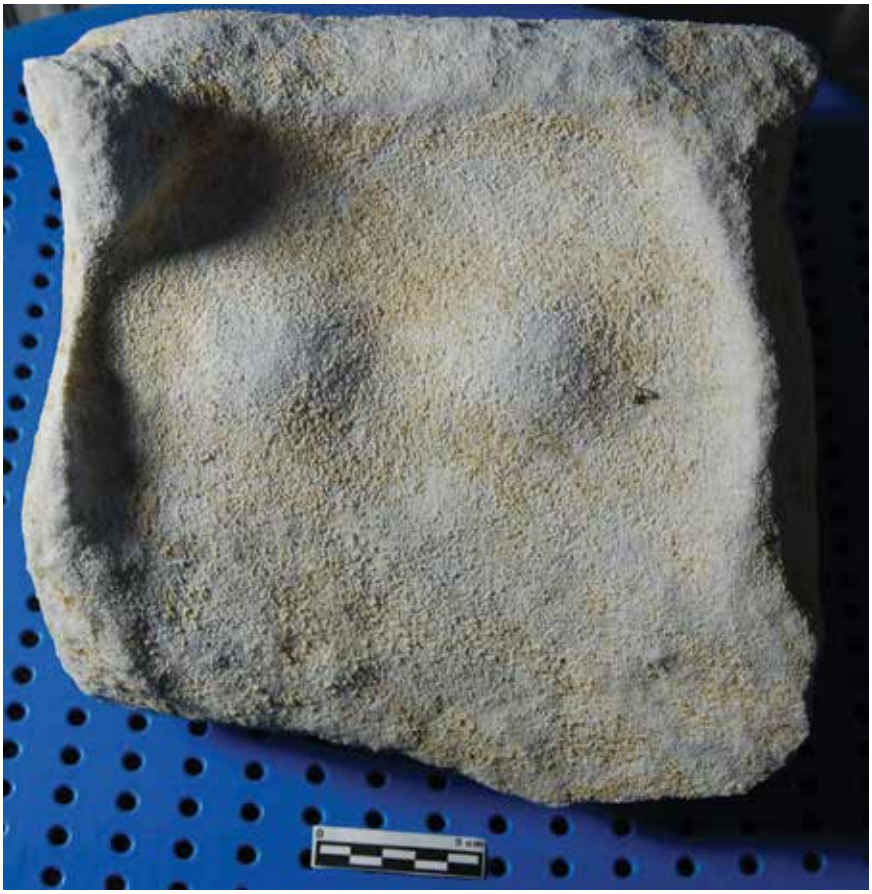

Fig. 4. Tibiscum. Plăcuță din marmură cu reprezentarea a două personaje..

https://biblioteca-digitala.ro

31. Igriș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș
Punct: Mănăstirea Egres

Tip sit: mănăstire medievală
Încadrare cronologică: sec. XII-XVI
Cod RAN: 158751.04
Autorizație nr. 11/17.05.2021
Colectiv: Daniela Tănase (Muzeul Național al Banatului - Timișoara) - responsabil științific, Balázs Major - co-director proiect (Universitatea Catolică Péter Pázmány, Budapesta, Ungaria), Zsuzsanna Kopeczny, Ștefan Popa (Muzeul Național al Banatului - Timișoara), Virgil Apostol (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" București), Péter Langó, Róbert Lóki, Eszther Lóki, Veronika Németh (Universitatea Catolică Péter Pázmány - Budapesta, Ungaria), studenți, masteranzi și doctoranzi de la Universitatea Catolică Péter Pázmány din Budapesta.
Perioada desfășurării cercetării: 2.08 – 3.09.2021

În vara anului 2021, a avut loc o nouă campanie de cercetări arheologice sistematice la mănăstirea cisterciană de la Igriș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș, care a ființat între sfârşitul secolului al XII-lea şi începutul secolului al XVI-lea.

Obiectivele noastre au fost cercetarea bisericii abației în zona din fața altarelor adăpostite de cele trei abside descoperite în anul 2020, înspre primul şir de coloane al navei cercetat în anii 2016-2019, precum şi cercetarea bisericii mai vechi, construită probabil cândva în a doua jumătate a secolului al XI-lea, suprapusă de zidul sudic al navei bisericii abaţiale.

Au fost trasate trei secţiuni, notate A99/2021, B99/2021 şi C99/2021 cu scopul de a cerceta absidiolele de sud şi de nord şi porţiunea din faţa altarului adăpostit de absida centrală.

În secțiunea A99/2021, la o adâncime de 0,70 m față de nivelul actual de călcare, a apărut elevația zidului de nord al absidiolei semicirculare nordice, iar la aproximativ 1 m adâncime a fost găsită podeaua din cărămidă (Fig. 1). Au fost descoperite și două trepte care duceau spre altar. La profilul nordic al secțiunii, unde este fundația zidului navei bisericii cisterciene din prima fază de construcție, cea cu cele trei abside semicirculare și navă dreptunghiulară[1], s-a observat un strat de nisip gros de aproximativ 10 cm, care trece peste acesta și este baza unei podele din a doua fază de construcție. Totodată, acest fapt indică existența unui acces spre nord, posibil o ușă, deoarece s-a găsit și un lăcaș de formă rectangulară, săpat în zidul absidiolei, unde putea fi prins usciorul unei uși.

La interior, zidurile absidiolei păstrează suprafețe tencuite și s-au păstrat inclusiv porțiuni placate cu gresie albă, care aparțin de prima fază de construcție. În cea de-a doua fază de construcție, a fost adosată zidărie în fața extremităților zidurilor absidiolei, probabil pentru a se construi pilaștri care să consolideze noua structură determinată de construirea unui transept care presupunea extinderea bisericii spre nord. Tot atunci s-a amenajat podeaua de cărămidă, care a fost ridicată considerabil față de podeaua din prima fază de construcție.

În secțiunea B99/2021 la -1,10 m față de nivelul actual de călcare au apărut plăci de la o podea de gresie albă, care acoperea treptele care duceau spre altarul principal din absida centrală; s-au găsit și două trepte, distruse parțial (Fig. 2-3). Peste podea s-a găsit un strat de arsură neagră și cenușă în care au apărut fragmente de sculpturi din marmură roșie, despre care se presupune că provin din mormintele regale.

Absidiola sudică a fost descoperită în secţiunea C99/2021, la adâncimea de 0,70 m faţă de nivelul actual de călcare a apărut elevația zidului său de nord, iar la 0,95 m adâncime podeaua din cărămidă, păstrată parţial (Fig.6). S-a constatat, la fel ca la absidiola nordică, faptul că podeaua a fost supraînălțată și s-a găsit și o treaptă spre altar la -1,35 m adâncime. Treapta are două asize de cărămidă.

În profilul estic al secțiunilor A99-C99/2021, s-a găsit pornirea fundației absidei mari, semicirculare, din prima fază constructivă a bisericii, orientată spre est, dar și spre cele două absidiole care o flanchează la nord și la sud. În segmentul nordic al absidei centrale semicirculare este săpată în cărămidă o cavitate de formă dreptunghiulară, probabil pentru un mormânt (Fig. 4).

De asemenea, s-au găsit capetele zidurilor de îmbinare ale absidei centrale semicirculare și ale celor două absidiole (Fig. 5).

Se mai cuvine menționat aici faptul că pe podele și pe trepte, atât la absidiola nordică, dar mai ales la absida centrală și la absidiola sudică a fost găsită multă cenușă și arsură neagră, în care s-au găsit fragmente de ceramică, de sticlă și obiecte de fier.

În secțiunile A99/2021, B99/2021, C99/2021 apar fragmente de schelete, oase disparate, de la circa 1,50 m adâncime față de nivelul actual de călcare, unele dintre acestea aparținând unor schelete găsite în secțiunile cercetate în 2019 și 2020: A98, B98, C98. Totuși, se poate observa că în acest perimetru din fața altarelor densitatea scheletelor este mult mai mică decât în navele bisericii.

În nivelul de pământ de sub podea și trepte apar piese de paviment din lut ars, smălțuite, de culoare verde sau brună, de la podeaua din prima fază de construcție a bisericii cisterciene. Se pare că atunci podeaua a fost la același nivel în toată biserica, fără să aibă trepte spre altare.

Un alt obiectiv important a fost finalizarea cercetării bisericii mai timpurii, edificată în secolul al XI-lea și parțial suprapusă de zidul sudic al navei bisericii cisterciene[2]. S-a intenționat dezvelirea mai cu seamă a zidului vestic și intrarea în biserică pentru a completa planimetria bisericii. Din acest motiv, au fost trasate secţiunea D5/2021 spre vest, în prelungirea secțiunii D4/2020, precum și secțiunile E4/2021 şi E5/2021, în paralel cu acestea, spre sud. În secțiunea D5/2021, la adâncimea de 1,52 m față de nivelul actual de călcare, s-a găsit latura de nord și colțul nord-vestic, precum și latura de vest cu turn la intrare, însă nu și accesul propriu-zis, deoarece latura vestică a turnului continuă spre vest, urmând a fi cercetată în campania arheologică viitoare (Fig. 7). În secțiunile E4/2021 şi

[1] Tănase et al. 2021, 114.

[2] Tănase, Major 2020, 448-450.

https://biblioteca-digitala.ro

E5/2021 la o adâncime de 1,45 m față de nivelul actual de călcare, a apărut latura de sud, colțul sud-vestic și latura de vest cu turnul (Fig. 8). În toate aceste secțiuni s-a găsit fundația de lut galben, porțiuni doar cu amprenta zidului, precum și porțiuni din elevația de cărămidă (Fig. 9-10).

În interiorul bisericii timpurii s-au descoperit morminte în cistă de cărămidă, de copii, cista fiind sub forma unor cărămizi puse pe cant care delimitau mormântul. Astfel de amenajări cu cărămidă apar însă și în legătură cu mormintele din perioada abației cisterciene, unele chiar secționează fundația de lut a bisericii timpurii. Totuși, mormintele în cistă din interiorul bisericii timpurii, săpate în nivelul databil în epoca bronzului, se pot pune mai degrabă în relație cu aceasta, nu cu biserica cisterciană. De asemenea, s-au găsit și morminte de adulți contemporane cu biserica mai timpurie.

În secțiunile D5/2021, E4/2021 și E5/2021 au fost descoperite și morminte din timpul mănăstirii cisterciene, databile în secolele XIV-XV; în ultimele două secțiuni s-a observat că acestea au fost săpate inclusiv în fundația de lut a bisericii timpurii.

În acest sector al șantierului arheologic, în secțiunea D5/2021, s-au găsit ziduri ale bisericii cisterciene. Zidul sudic al navei a apărut la 0,65 m adâncime față de nivelul actual de călcare. Acesta avea în partea sa sudică un contrafort, apărut la o adâncime de 1,15 m și are ca pandant la nord, în interiorul bisericii, fundația unui pilastru, de formă semiovală, apărut la adâncimea de aproximativ 1,10 m (Fig. 11-12).

Se mai cuvine menționat faptul că la adâncimea de 0,82 m, a apărut un zid construit superficial, din cărămidă, situat perpendicular pe pilastru, a cărui funcționalitate nu a fost încă lămurită, dar este posibil să fi fost edificat în secolul al XVI-lea după abandonarea mănăstirii, când aici a fost o fortăreață.

Lucrările de curăţare a tufişurilor din grădina unde se află biserica cisterciană au dus la descoperirea zidului vestic al bisericii mănăstirii, care se află parţial deasupra nivelului actual de călcare.

Astfel, s-au trasat secțiunile A9/2021, B9/2021, C9/2021, în care s-au curățat zidurile supraterane și s-a îndepărtat stratul vegetal sub care a apărut moloz. În moloz, la 0,50 m adâncime față de nivelul de călcare a apărut zidul de vest al bisericii cisterciene și un portal. S-a observat că fundația avea un decroș la pilonul sudic și la cel nordic al portalului. Colțul pilonului nordic al portalului este placat cu un bloc de gresie fasonată (Fig. 13).

Cercetarea în toate secțiunile deschise în anul 2021 (Fig.1 4) va fi continuată în campania arheologică următoare.

În acest an, cele mai multe dintre artefactele descoperite sunt fragmente arhitecturale din gresie și marmură roșie, unele decorate cu motive vegetale. De asemenea, s-au mai găsit și obiecte din metal provenite mai ales din inventarul mormintelor din secolele XIV-XV, în special monede.

Bibliografie:

D. Tănase, B. Major, *Preliminary Data Regarding the Archaeological Research Performed between 2016 and 2019 at the Cistercian Abbey in Igriș / Egres, Timiș County*, Ziridava Studia Archaeologica 34, 2020, 439-454.

Tănase *et alii* 2021, D. Tănase, B. Major, Șt. Popa, B. Craiovan, V. Apostol, P. Langó, A. Türk, R. Lóki, V. Németh, D. Birta, B. Zágorhidi Czigány, *Igriș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș, Punct: Igriș - mănăstirea Egres*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – Campania 2020*, București 2021, 114–121.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Absidiola nordică, vedere dinspre vest.

Fig. 2. Podea și trepte spre altarul din absida centrală, vedere dinspre vest.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Trepte spre altarul din absida centrală, vedere dinspre vest.

Fig. 4. Cavitate dreptunghiulară săpată în zidul absidei centrale, vedere dinspre sud-vest.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5. Secțiunile A99-C99, vedere generală dinspre sud.

Fig. 6. Absidiola sudică, vedere dinspre vest.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7. Secțiunea D5, vedere dinspre nord.

Fig. 8. Secțiunile E4 și E5, vedere dinspre sud.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 9. Secțiunile D4, D5, E4 și E5, vedere generală dinspre est.

Fig. 10. Secțiunile D4, D5, E4 și E5, vedere generală dinspre nord-vest.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 11. Secțiunile D5 și E5 - vedere dinspre sud a contrafortului.

Fig. 12. Secțiunea D5 - vedere dinspre sud a pilastrului.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 13. Secțiunile A9, B9, C9, vedere generală dinspre nord-vest.

Fig. 14. Vedere generală a secțiunilor cercetate, fotografie realizată cu drona

https://biblioteca-digitala.ro

32. Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]*

Punct: Cetate

Cod RAN: 159696.05

Cod LMI: TL-I-s-A-05804

Colectiv: dr. Aurel-Daniel Stănică (ICEM Tulcea) - responsabil șantier, dr. Marian Mocanu, dr. Valentin Panait, dr. Gabriela Radu, Liliana Marcu, Vera Rusu, Mariana Omeniuc, Adina Ailincăi (ICEM Tulcea), dr. Ștefan Honcu, dr. Lucian Munteanu, dr. Sever Boțan, Andrei Baltag (IAI), drd. Mădălina Stănescu (Muzeul Vrancei), dr. Marius Cristian Streinu, drd. Bianca Elena Grigoraș, drd. Alina Iancu, Georgiana Dinu, Vlad Manolache, Marian Tufaru, Florentina Ghemuț, Bogdan Șandric, Mihai Duca, Mihaela Buruiană, Cosmina Aron, drd. Oana Borlean (INP), dr. Alina Streinu (MMB), dr. Nicolae Adrian Ionescu, dr. Alexandra Irina Dolea, dr. Aurel Vîlcu, dr. Gabriel Vasile (IAB), Daniela Stănică, voluntari (Asociația Pro Noviodunum), Oliver Livanov (INCDD); Adrian Gabriel Tătaru (Institutul Geologic al României), Sorin Anghel, Gabriel Iordache, Adrian Popa, Andrei Gabriel Dragos (GeoEcoMar), Niculina Dinu (M Brăilei) Mălina Libiț, Alex-Marian Cornea, Ionuț-Andrei Chirilă, Petrișor-Dănuț Zaporojeanu (studenți UAIC Iași), Gabriel Cîrstian (student UO Constanța).

Campania anului 2021 a avut în vedere următoarele obiective principale:

- Continuarea cercetărilor la Turnul de Colț, Curtina 1 și Curtina 2 (degajarea segmentului);
- Așezarea civilă Est;
- Reluarea cercetărilor Așezare civilă Sud;
- Cercetare interdisciplinară cu sonarul lateral - side-scan sonar mapping pentru un perimetru din fața cetății;
- Amenajarea depozitului șantierului;
- Conservarea primară a monumentelor descoperite.

Cercetările au debutat în 28 iunie, prin realizarea de investigații geofizice pentru un perimetru situat la Sud de Cariera lui Flam, în Așezarea civilă. Campania de săpături s-a derulat în perioada 2 august - 30 septembrie și a constat în pregătirea punctelor de lucru, realizare curățenie generală, săpături în punctele de lucru (Turnul de Colț - Intramuros, Curtina 1, Curtina 2, Turnul Mare, Așezare civilă Est, Așezare civilă Sud), urmate de conservarea structurilor de fortificație, cu o protejare a zidurilor și zonelor sensibile la posibile degradări, marcare material arheologic, prelucrare material arheologic și cercetare de teren.

Reamintim că cetatea Noviodunum, cel mai important obiectiv arheologic din nordul Dobrogei, menționat în izvoarele antice începând cu Ptolemeu până la Constantin Porfirogenetul, a intrat în atenția specialiștilor încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, iar primele sondaje arheologice fiind practicate în anul 1953, fiind urmate în anii 1964, 1967, 1970 și 1971, de săpături pe latura de Est, Sud și Vest. Informațiile despre sit au fost completate în urma descoperirilor întâmplatoare și a săpăturilor de salvare din așezarea civilă și teritoriu. În anul 1995 au demarat cercetările arheologice sistematice inițiate de Institutul de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea.

Din anul 2000, săpăturile se desfășoară în cadrul proiectului Noviodunm 2000, care urmărește cercetarea științifică, degajarea și valorificarea muzeală a sectorului de SE al cetății Noviodunum. Acesta cuprinde un segment al fortificației, în care se înscriu trei turnuri aparținând fortificației romano-bizantine - Turnul Mare, Turnul de Colț, Turnul A - și cele două curtine aferente. Facem precizare, că în toate cele trei zone menționate există segmente din fortificația de perioadă medievală (sec. XIII), afectate de distrugerile din epocă modernă și contemporană.

Obiectivele proiectului au fost revizuite în anul 2020, inițiindu-se un nou proiect, accentual fiind pus pe interdisciplinaritate.

Turnul de Colț – *Intramuros*

Colectiv: Aurel-Daniel Stănică, Ștefan Honcu, Andrei Baltag, Lucian Munteanu, Mădălina Stănescu

Cercetarea din anul 2021 s-a desfășurat în două puncte din zona Turnului de Colț Intramuros. Primul punct este reprezentat de suprafața denumită Turnul de Colț - Intramuros (TCI), unde au continuat săpăturile. Cel de-al doilea punct a fost deschis în partea de vest a suprafeței creată prin uniformizarea perimetrului cunoscut anterior - TC1-TC4 -, care în fapt reprezintă și o prelungire spre nord a fostei a secțiunii TC5. Această extindere a fost denumită convențional **Ext 001**, înspre Curtina A, cu scopul de a investiga necropola medio-bizantină, ca urmare a identificării în campania anterioara, în profilul de vest, a două morminte de inhumație, dar și de a uni cele două puncte de lucru.

Într-o primă etapă, s-a realizat înlăturarea pământului adus pentru conservarea primară a edificiilor din sectorul Turnul de Colț - Intramuros cercetate în campaniile anterioare. După finalizarea acestor operațiuni s-a hotărât să se realizeze o extindere în partea de vest a suprafeței de lucru, ca urmare a identificării în campania anterioară, în profilul de vest, a două morminte de inhumație. Astfel, a fost deschisă suprafața de lucru (**Ext. 001**) cu laturile de 10 x 3 m, orientată N-S menită să surprindă mormintele din necropola medio-bizantină din acest punct, dar și a nivelurilor datate în aceeași perioadă. Înregistrarea contextelor și structurilor descoperite a fost realizată prin intermediul fișelor MoLAS. Toate cotele au fost înregistrate cu un GPS georeferențiat Trimble R8s.

Rezultate Ext 001

Deschiderea extinderii **Ext 001** a avut ca obiectiv cercetarea nivelului arheologic atribuit necropolei medio-bizantine, dar și a celorlalte niveluri de locuire anterioare acesteia. **Ext 001** a fost orientată N-S și are dimensiunile de 10 m x 3 m. Așa cum precizam mai sus, acest perimetru, reprezentă o extindere spre Nord a secțiunii TC5. Adâncimea maximă atinsă a fost de -0,60 m în partea de Sud a acesteia și de 0,30 m în zona de Nord. Extinderea **Ext 001** a fost divizată în carouri de 3 x 3 m, numerotate 5-7 și un carou de 1 x 3 m numerotat cu cifra 8.

Primul strat cercetat, **US 0001**, constă într-un pământ vegetal, identificat pe toată suprafața extinderii **Ext 001**, cu grosimea cuprinsă între -0,10 m / -0,20 m. Acest strat este compact, de coloare cenușie închis (7.5YR/5.1

https://biblioteca-digitala.ro

brownish gray) amestecat cu resturi de ceramică medio-bizantină, romană-târzie, pietre, fragmente de cărămidă și tegulae. Stratul a fost puternic afectat de intervențiile recente în sol. **US 0001** suprapune pe US 0002 și US 0003.

Cel de-al doilea strat **US 0002** a fost identificat pe aproximativ întreaga suprafață a **Ext 001**, are grosimea de -0,30 m în partea de Sud și -0,20 în zona de Nord. Acesta a fost deranjat/tăiat de **US 0003**, în partea de Sud. **US 0002** are culoarea cenușie cu nuanțe de galben (2.5YR/5.1 yellowish gray), amestecat cu ceramică medio-bizantină (secolul al XIII-lea), romane târzii și romane, fragmente de blocuri din calcar mici și medii, nefasonate, fragmente de oase de origine animală și umană. Tot din acest strat, **US 0002**, au fost recuperate o serie de monede de epocă romană târzie (din secolul al IV-lea p.Chr. după modul), medio-bizantine și Hoarda de Aur. Au mai fost identificate fragmente de brățări din sticlă (datate preliminar în secolul al XIII-lea). **US 0002** suprapune pe US 0004.

US 0003 reprezintă un șant/tranșeu (?) cu lungimea de 3 m și lățimea de 1 m, identificat în partea de sud a Ext. 001, în caroul 5, orientat NV-SE. Adâncimea maximă atinsă este de -0,50 m. Acest strat este afânat, de coloare cenușie închis (7.5YR/5.1 brownish gray) amestecat cu resturi de ceramică medio-bizantină, romană-târzie, pietre, fragmente de cărămidă și tegulae, dar oase de origine animală și umană. Din **US 0003** au fost recuperate mai multe fragmente de oase umane, bucăți de craniu, femur, coaste, tibie, probabil de la trei morminte deranjate, unul de copil (M1) și doi de la adulți (M2 și M3)[1].

US 0004 a fost identificat pe toată suprafața extinderii **Ext 001** cu grosimea de 0,10 m. Acest nivel constă dintr-un pământ prăfos, de culoare cenușie (5Y/5.1 gray) amestecat cu ceramică, bucăți de cărămidă și tegulae, dar și fragmente din blocuri mici și medii de calcar. **US 0004** este atribuit necropolei medio-bizantine, pentru a cărei cercetare au fost deschise mai multe casete pe latura de Vest a Ext 001. **US 0004** suprapune pe US 0005, US 0006, US 0007, este tăiat de US 0008.

Morminte cercetate în cadrul **US 0004**

M4 s-a conturat la adâncimea de - 0,40 m față de nivelul actual de călcare. Groapa are adâncimea de -0,20 m, forma este dreptunghiulară cu colțuri rotunjite (1,20 x 0,60 m). Din mormântul M4 s-a păstrat doar jumătate din schelet. Acesta este orientat V-E, depus în decubit dorsal. Starea de conservare a scheletului este bună, majoritatea oaselor au fost găsite întregi. După cum menționam, M4 a fost cercetat parțial deoarece o parte din membrele inferioare au fost cercetate odată cu cercetarea suprafeței TC - Intramuros. Craniul defunctului este ușor îndreptat spre partea stângă, este fragmentar - lipsește zona parietală, iar zona occipitală este fragmentară din cauza presiunii pământului. Membrele superioare au fost flexate pe piept, însă după descompunere au ajuns în zona pelvisului. Brațului stâng îi lipsesc carpienele, metacarpienele și falange. Ulna dreapta și osul sternului este fragmentar. Din membrele inferioare s-a recuperat doar femurul stâng.

Umplutura gropii: Pământul este de culoare cenușie, foarte prăfos, amestecat cu bucăți de cărbune, ceramică, cărămidă, oase de origine animală și pietre. Din umplutura gropii au fost recuperate două fragmente de brățară din sticlă, un ac de păr din os și fragmente ceramice. Scheletul a fost depus în sicriu din lemn, fiind identificate fragmente mici de scândură și două cuie din fier. Din zona gâtului scheletului au fost recuperate trei mărgele, două cilindrice și una sferică. Acest mormânt poate fi datat, preliminar, pe parcursul veacului al XIII-lea[2].

M5 s-a evidențiat la adâncimea de - 0,40 m față de nivelul actual de călcare, însă pentru cercetarea acestuia a fost necesar practicarea unei casete (1,10 x 0,60 m) în profilul de Vest. Groapa are adâncimea de -0,15 m, forma este dreptunghiulară cu colțuri rotunjite (1,70 x 0,50 m). Acesta este orientat V-E, depus în decubit dorsal. Starea de conservare a scheletului este una bună, majoritatea oaselor au fost găsite întregi. Craniul defunctului este îndreptat spre partea dreaptă, este fragmentar - lipsește lobul temporal stâng, iar zona occipitală este fisurată din cauza presiunii pământului. Membrele superioare au fost flexate pe piept, însă după descompunere membrul superior drept a ajuns în zona pelvisului. Clavicula dreaptă lipsește.

Umplutura gropii: Pământul este de culoare cenușie, foarte prăfos, amestecat cu bucăți de cărbune, ceramică, oase de origine animală și pietre. Din umplutura gropii a fost recuperat un fragment de brățară din sticlă. Scheletul a fost depus în sicriu din care s-au păstrat fragmente mici de scândură, două piroane aflate în zona craniului și alte două în zona pelvisului. Din zona toracică a scheletului a fost recuperată o mărgică din sticlă. Acest mormânt poate fi datat, pe parcursul veacului al XIII-lea.

M6 s-a evidențiat la adâncimea de -0,40 m față de nivelul actual de călcare, însă pentru cercetarea acestuia a fost necesar practicarea unei casete (0,70 x 0,70 m) în profilul de Vest. Groapa are adâncimea de -0,15 m, forma este dreptunghiulară cu colțuri rotunjite (1,80 x 0,60 m). Orientare V-E, iar defunctul depus în decubit dorsal. Starea de conservare a scheletului este bună, majoritatea oaselor au fost găsite întregi. Craniul defunctului este îndreptat spre partea stângă, fisurată din cauza presiunii pământului. Membrele superioare au fost flexate pe piept.

Umplutura gropii: Pământul este de culoare cenușie, foarte prăfos, amestecat cu cărămidă, piatră și ceramică. Scheletul a fost depus în sicriu din care s-au păstrat fragmente mici de scândură, un cui fier aflat în zona craniului. Datare: secolul al XIII-lea.

M7 s-a evidențiat la adâncimea de - 0,40 m față de nivelul actual de călcare. Groapa are adâncimea de -0,10 m, forma este dreptunghiulară (0,60 m x 0,50 m). Acest complex funerar prezintă o reînhumare în partea de nord a membrului superior stâng a scheletului M6. Din acesta se păstrează doar craniul și câteva oase de la membrele superioare și inferioare.

Umplutura gropii: Pământul este de culoare cenușie, foarte prăfos, amestecat cu bucăți de cărbune, ceramică, oase de origine animală și pietre. Acest mormânt poate fi datat, pe parcursul veacului al XIII-lea.

[1] Identificarea numărului de indivizi s-a realizat în funcție de numărul craniilor recuperate.

[2] Datarea a fost restrânsă, dar nu avem suficiente date pentru plasa în prima sau a doua jumătate a secolului al XIII-lea.

https://biblioteca-digitala.ro

M8 a fost surprins la adâncimea de - 0,30 m față de nivelul actual de călcare, însă pentru cercetarea acestuia a fost necesar practicarea unei casete (1,20 x 0,80 m) în profilul de vest. Groapa are adâncimea de -0,15 m, forma este dreptunghiulară cu colțuri rotunjite (1,80 x 0,50 m). Acesta este orientat V-E în decubit dorsal. Starea de conservare a scheletului este bună, majoritatea oaselor au fost găsite întregi. Partea superioară a scheletului lipsește, aceasta a fost deranjată de o groapă menajeră medio-bizantină (**US 0006**) fiind recuperate doar membrele inferioare. Femurul drept al scheletului se păstrează în stare fragmentară în timp ce femurul stâng se păstrează în întregime.

Umplutura gropii: Pământul este de culoare cenușie, foarte prăfos, amestecat cu bucăți de cărbune, ceramică, oase de origine animală și pietre. Din umplutura gropii au fost recuperate două fragmente de brățară din sticlă și un inel de bronz, care din nefericire nu fac parte din inventarul defunctului. Scheletul a fost depus în sicriu din care s-au păstrat fragmente mici de scândură. Acest mormânt poate fi datat pe parcursul veacului al XIII-lea.

M9 s-a conturat la adâncimea de - 0,30 m față de nivelul actual de călcare. Groapa are adâncimea de -0,20 m, forma este dreptunghiulară cu colțuri rotunjite (0,60 x 0,50 m). Din mormântul M9 au s-a păstrat doar jumătate din groapă, respectiv schelet. Acesta este orientat V-E, depus în decubit dorsal. Starea de conservare a scheletului este precară, majoritatea oaselor au fost găsite fragmentare. După cum menționam, M9 a fost cercetat parțial deoarece o parte din membrele inferioare au fost surprinse odată cu îndreptarea profilului de Vest pentru suprafața TC - Intramuros. Craniul defunctului este îndreptat spre partea stângă, fragmentar din cauza presiunii pământului. Membrele superioare au fost flexate pe piept.

Umplutura gropii: Pământul este de culoare cenușie, foarte prăfos, amestecat cu bucăți de cărbune, ceramică, cărămidă, oase de origine animală și pietre. Scheletul a fost depus în sicriu din care s-au păstrat fragmente mici de scândură și două piroane. Din zona gâtului scheletului au fost recuperate 22 de mărgele din chihlimbar, de forme diferite, cilindrice și sferice. Datare: secolul al XIII-lea.

Prezența inventarului permite o discuție privind datarea segmentului de necropolă surprins în zona Turnului de Colț - Intramuros. În general, mărgelele, reprezintă cea mai frecventă prezență în inventarele funerare. Mărgelele din chihlimbar sunt o prezență obișnuită în complexele funerare de la Noviodunum[3]. Analogiile pentru acest tip de descoperiri le găsim în cercetările recente de la Nufăru, punct Trecere Bac[4]. În anul 2017 a fost cercetat un mormânt de copil, care prezenta inventar. Acesta inventar este reprezentat din 570 mărgele din sticlă, o cruciuliță și medalion din bronz, plus un cercel[5]. La seria pieselor de inventar se adaugă două brățări din sticlă.

Prin această extindere a cercetării în zona Turnului de Colț - Intramuros, dorim să obținem noi date, care să ne ofere posibilitatea de a restrânge datarea acestor morminte. Pe baza observațiilor și datelor noi obținute, asociate cu unele descoperiri din campaniile precedente, propunem o datare mai largă în secolul al XIII-lea[6]. Sperăm ca noile cercetări să fie asociate și cu investigații interdisciplinare, care să ne ajute la o cronologie mult mai exactă.

US 0005 a fost identificat în caroul 6, 7 și parțial în 8 și reprezintă pereții căzuți ai unei locuințe. **US 0005** este suprapus de US 0004 și tăiat de M4 și US 0006. În timpul avut la dispoziție nu am reușit să cercetăm această unitate stratigrafică.

US 0006 reprezintă o groapă menajeră de formă circulară, cu diametrul de aproximativ doi metri. Aceasta nu a fost cercetară în campania de anul acesta.

US 0007 reprezintă o groapă menajeră care a fost identificată și cercetată parțial odată cu cercetarea mormântului M8. Forma acesteia nu a putut fi stabilită. Umplutura gropii: Pământul este de culoare cenușie, foarte prăfos, amestecat cu bucăți de cărbune, ceramică, cărămidă, oase de origine animală și pietre. Din ea a fost recuperat un opaiț de tip „tăviță" întreg. Datarea acesteia, exclusiv pe baza materialul ceramic, poate fi făcută, eventual, către sfârșitul secolului XIII.

US 0008 reprezintă probabil un zid/fundație din piatră (calcar) nefasonată, legată cu pământ. Structura este orientată NV-SE și măsoară 2,50 m x 0,30 m, cu o singură asiză păstrată. A fost identificată în caroul 7. Este posibil ca **US 0008** să fie asociat cu US 0005. Este suprapus de US 0004.

TC – Intramuros (TC4 - TC3)

Cel de-al doilea punct de lucru s-a desfășurat în secțiunea TC - Intramuros, care se află în curs de cercetare de mai mult timp. Secțiunea a fost împărțită în mai multe puncte de lucru, în funcție de situația cronologică identificată. Într-o primă etapă, am conturat și cercetat o locuință medio-bizantină, de tip bordei, orientată S-E / N-V cu latura mare de 3,40 m și cea mică de 2,20 m. Aceasta a fost cercetată parțial întrucât continuă în profilul de Vest al secțiunii. În momentul în care aceasta a fost construită, latura de E a acesteia a deranjat zidul roman (pe o lungime de 2,20 m) și pavajul unui edificiu ridicat anterior. Grosimea stratului de umplutură a bordeiului este cuprinsă între 0,15-0,25 m. După materialul arheologic descoperit, putem afirma, ipotetic, că locuința se datează în secolul al XI-lea. Această datare este sprijinită de aflarea unor artefacte, a căror cronologie corespunde cu intervalul de timp menționat, precum: o buză de căldare peceneagă, fragmente ceramice smălțuite oliv și monede specifice perioadei (folles). Din interiorul bordeiului au fost recuperate foarte multe fragmente ihtiologice și osteologice de origine animală. Umplutura acestuia constă dintr-un pământ brun, afânat, amestecat cu cenușă și cărbune provenit de la arderea locuinței. În plus, au mai fost descoperite fragmente de lut cu amprente de la bârne. Bordeiul are o formă dreptunghiulară cu colțuri rotunjite și, până în acest moment, nu au fost identificate gropile de la stâlpii de susținere sau urmele unei instalații de ardere.

O altă zonă în care ne-am concentrat atenția a fost colțul de N-V al secțiunii, unde, a fost cercetat un strat de

[3] Vasiliu 1984, p. 114, pl. 8/3-4.

[4] Damian, Vasile, Samson 2017, p. 95-96.

[5] Stănică, Honcu, Streinu 2017, p. 50.

[6] În campaniile precedente optam pentru o datare mai largă, cuprinsă între secolele XIII-XIV.

https://biblioteca-digitala.ro

nivelare pentru ridicarea bordeiului cercetat în campaniile anterioare. Acest nivel este alcătuit din pământ galben, tasat, cu mult material romano-bizantin și medio-bizantin aflat în amestec. Grosimea acestuia este cuprinsă între 0,40-0,50 m. Din acest strat a fost recuperată o monedă (follis anonim). Imediat sub acest nivel a apărut un strat de mortar (resturile unui pavaj), care se află în legătură cu pavajul investigat în campania din anul 2020. Această amenajare de pavaj a constituit podeaua edificiului roman aflat în curs de cercetare.

În zona caroului 6, în colțul de N-E, lângă colțul edificiului roman-târziu, s-a surprins o altă porțiuni de pavaj, care, din punct de vedere cronologic, este ulterioară celui descris anterior. Cu siguranță, pavajul din caroul 6 (colțul de N-E) a fost construit în perioada împăratului Justinian, nu mai devreme de anul 539 p.Chr. Datarea ne este oferită de o monedă aflată în substructura pavajului, emisă de împărat în anul 539 p.Chr. Substructura (nivelul constructiv) are o grosime cuprinsă între 0,30-0,40 m. Acest nivel constructiv a fost afectat de un puternic incendiu care a avut loc în interiorul cetății și care se află în curs de cercetare.

În proximitatea zidului cu contraforți a fost identificat un nivel masiv de dărâmătură ce este compus din cărămidă, chirpic, tegulae, piatră de calcar mică, nefasonată și mortar. Acest nivel de dărâmătură reprezintă pereții edificiului care au căzut dinspre S-V spre N-E. Probabil, temperatura de ardere nu a depășit 500^{0} C, deoarece chirpiciul este ars superficial (cu o grosime a arderii de până la 1 cm). Materialul aflat în nivelul de distrugere corespunde perioadei secolului VI p.Chr. și constă din fragmente ceramice (amfore – LRA4, LRA1, LRA2; farfurii de formă Hayes3 și oale de bucătărie).

În campania anului 2021, a fost cercetat un bordei aferent sec. XI p.Chr. și atinse nivelurile datate în perioada romană târzie (sec. IV-VI p.Chr.), precum și nivelurile de distrugere a două edificii care au fost parțial investigate. De asemenea, în TC Ext001 a fost parțial cercetat nivelul atribuit necropolei medio-bizantine, fiind identificate cel puțin două orizonturi de înhumări. Dintre toate complexele funerare cercetate se remarcă, în mod deosebit, mormântul M9, în a cărui inventar s-a aflat un șirag de mărgele din chihlimbar.

33. Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]* *Punct: Cetate* - Curtina 1

Colectiv: Aurel-Daniel Stănică, Liliana Marcu, Daniela Stănică

În campania anului 2021, au fost continuate investigațiile în suprafața nou creată, care cuprindea perimetrul cuprins între Turnul de Colț și Curtina 1. În anul 2019 a fost realizat un nou caroiaj, fiind deschisă o suprafață cu lungimea de 8,50 m, lățimea de circa 5,00 m. a fost adusă la același nivel cu zona cercetată anterior – Curtina 1. Avem în vederea o înregistrare detaliată a contextelor și raportul dintre refacerea zidului de perioadă medie bizantină și acestea.

Cercetarea s-a contrat în zona carurilor A-D1-3, prin înlăturarea contextului cenușiu-prăfos. Obiectivul nostru a fost reprezentat de o aglomerare de pietre, paralelă cu zidul de incintă, care a fost surprinsă în carourile B-D2. Materialul recoltat din curățarea acestei „aglomerări" de pietre este unul care acoperă un palier cronologic, care începe din secolul al XIV-lea și coboară până în secolul al IV-lea. Mărgele, fragmente brățări din sticlă, ținte din fier, fragmente obiecte din plumb, o plăcuță din bronz, fragmente recipiente din sticlă, fragmente ceramice, monede romane (sec. IV, VI p.Chr.), stamena devalorizate (modul mare sau tăiată total din secolul al XIII-lea), fragmente ceramice, fac parte din inventarul descoperirilor. Această aglomerare de pietre, localizată în partea de jos, așa cum era panta terenului la un anume moment, evidențiază intervențiile distructive surprinse de noi pe tot segmentul incintei de SE. În decursul timpului, piatra a fost scoasă din zidurile cetății și aruncată spre partea de jos a terenului, unde se facilita o selecție și eventual încărcare în atelaje. Fragmente de mortar (două categorii), pietre de mici dimensiuni rostogolite pe panta terenului, reprezintă contextul surprins și cercetat în campania anului 2021.

34. Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]* *Punct: Cetate* - Așezare Civilă Est

Colectiv: Marius Cristian Streinu, Bianca Elena Grigoraș, Alina Iancu, Georgiana Dinu, Vlad Manolache, Marian Tufaru, Florentina Ghemuț, Bogdan Șandric, Mihai Duca, Mihaela Buruiană, Cosmina Aron, Oana Borlean (INP), dr. Nicolae Adrian Ionescu, dr. Alexandra Irina Dolea.

În campania din anul 2021 au fost continuate cercetările în S. 01, propunându-ne să documentăm mormintele identificate și necercetate în campania precedentă, precum și să continuăm adâncirea în suprafață. Totodată, am deschis o nouă suprafață pe care am denumit-o S. 02.

Unitățile stratigrafice cercetate în campania din anul 2021 în S01 sunt în număr de 10, după cum urmează:

US. 41 se află în partea de sud a S. 01. Este un strat de culoare negru-cenușiu, afânat, conține fragmente ceramice, fragmente de materiale de construcție, pigmenți de cărbune, fragmente de mortar și pietricele, oase umane și animale. Reprezintă umplutura mormintelor 17 și 19.

US. 42 se află în partea de Est a S. 01. Este un strat de culoare brun-gălbuie, constă într-o aglomerare de pietre și materiale de construcții, compact, cu mici incluziuni de cărbune, rare fragmente de oase de animale, materialul ceramic fiind rar.

US. 43 se află în centrul S. 01. Este un strat de culoare brun-cenușiu care conține fragmente mici de cărămidă și ceramică, pigmenți de cărbune, pietricele și fragmente de oase de animale.

US. 44 se află la sud de US. 43. Reprezintă o aglomerare de pietre, oase de animale (dintre care se distinge un craniu), fragmente de material tegular, fragmente ceramice și un fragment de bronz.

US. 45 se află la sud de US. 43, fiind afectat de US. 44. Este un strat de culoare cenușiu-închis, conține deși pigmenți de cărbune.

US. 46 se află la vest de US. 43 și la est de US.

https://biblioteca-digitala.ro

10. Este un strat de culoare brun-închis și cenușiu-deschis, care conține oase, fragmente ceramice și de material de construcție, pietre, pigmenți de cărbune, rari pigmenți de mortar și cărămidă.

US. 47 a apărut sub US. 46. Este un nivel de culoare brun-gălbuie, conține pietricele și este compact. Nu a fost cercetată.

US. 48 se află în estul S. 01. Reprezintă umplutura gropii M21 având o culoare gri-cenușiu, de consistență prăfoasă, conținând fragmente ceramice și materiale de construcție. Groapa are formă neregulată, aproape elipsoidală.

US. 49 se află în partea de nord a US. 43, pe care a afectat-o. Reprezintă umplutura gropii M20 și are o culoare gri-cenușiu, de consistență prăfoasă. Conține pigmenți de cărbune, rari pigmenți de mortar, fragmente ceramice, oase și pietre.

US. 50 se află în sudul S. 01, conturându-se sub US. 46, la est de US. 11 și continuând în profil. Este un nivel de culoare brun-închis, compact. Nu a fost cercetată.

US. 51 se află în nord-estul S. 01, la est de US. 52, afectând US. 30. Reprezintă umplutura gropii M18 având culoarea gri-deschis, de consistență fină, conținând fragmente ceramice și de material de construcții, precum și oase de animale.

US. 52 se află la nord de US. 43 și continuă în profilul de nord. Este un nivel de culoare gri-cenușiu. Nu a fost finalizată.

US. 53 se află în nordul S. 01, la est de M01. Reprezintă umplutura gropii M23 având o culoare gri-cenușiu, conținând fragmente ceramice și materiale de construcție, oase de animale și piroane din fier.

În scopul verificării rezultatelor cercetării geofizice de tip Electrical Resistivity Tomography (ERT), am deschis o nouă suprafață denumită convențional S. 02. Suprafața acesteia inițială a fost de 5 x 5 metri, fiind mărită odată cu descoperirea unui nou mormânt care se continua în profilele de nord și de est. Unitățile stratigrafice pe care le-am cercetat sunt în număr de șase, după cum urmează:

US. 01 se întinde pe întreaga suprafață a S. 02 și reprezintă stratul vegetal.

US. 02 se întinde pe întreaga suprafață a S. 02 și reprezintă un nivel de amenajare a terenului din a doua jumătate a secolului trecut. De culoare neagră, consistență prăfoasă, conține fragmente ceramice, fragmente de brățări din sticlă, fragmente ale unor obiecte din fier, monede, oase de animale și umane etc.

US. 03 se află în estul S. 02, într-o casetă trasată pe o lungime de 2,3 m cu scopul cercetării M 01. Reprezintă umplutura gropii M01, având o culoare gri-cenușiu, de consistență granuloasă, conținând fragmente ceramice, oase de animale și fragmente ale unor materiale de construcție.

US. 04 se află în colțul de N-E al S. 02, într-o casetă de forma unui poligon neregulat, trasată cu scopul cercetării M02. Reprezintă umplutura gropii M02 având o culoare gri, consistență dură, conținând fragmente ceramice, materiale de construcție și oase.

US. 05 se află în sudul S. 02. Este un nivel de culoare gri-roșcat, conținând fragmente ceramice, de fier, fragmente de oase de animale și umane.

US. 06 se află la nord de US. 05 și la sud de US. 04. Reprezintă umplutura gropii M04 având culoarea gri, conținând pietricele, fragmente ceramice și oase de animale. Pe fundul complexului se găsește un strat de pământ amestecat cu pietricele.

Au fost identificate 11 morminte în ambele suprafețe, fiind cercetate 10. Astfel, în S. 01 au fost identificate șapte morminte, din care au fost cercetate șase, după cum urmează:

M17 depus în decubit dorsal, orientat V-E. Scheletul se păstrează integral.

M18 se află în poziția chircită, orientat V-E. Scheletul se păstrează parțial, genunchii îi erau flexați la stânga, cu trunchiul orientat în jos și capul la stânga. Se păstrează aproape integral.

M19 se afla în poziția decubit dorsal, orientat V-E. Scheletul se păstrează integral.

M20 este scheletul unui copil aflat în poziția decubit dorsal, orientat V-E. Craniul și o parte din trunchi sunt deplasate ușor spre dreapta. Starea de conservare este bună, păstrându-se aproape integral.

M21 se află în poziția decubit dorsal, orientat V-E. Scheletul se păstrează integral.

M22 se află, cu excepția craniului, în profilul de est al S01. Nu a fost cercetat.

M23 se află în poziția decubit dorsal, orientat V-E. Scheletul se păstrează parțial.

În S.02 au fost identificate cinci morminte, din care au fost cercetate trei, după cum urmează:

M01 se află în poziția decubit dorsal, orientat V-E. Scheletul se păstrează parțial.

M02 se afla în poziția chircită, orientat V-E. Scheletul se păstrează parțial, genunchii îi erau flexați la dreapta, capul lăsat pe spate și la dreapta.

M03 se află la est de M. 01 și nu a fost cercetat.

M04 se află depus în poziția decubit dorsal, orientat V-E. Scheletul se păstrează aproape integral.

M05 se află sub M. 04 și nu a fost cercetat.

Materialul ceramic descoperit în campania din 2021 aparține, în mare parte, epocii romane și celei medio-bizantine.

Ceramica romană a fost descoperită în cantități mici, iar tipologic sunt preponderent fragmente de la vase de transport și de servit. Amforele romane timpurii provin din zona pontică și se datează din secolul al II-lea până în prima jumătate a secolului al III-lea p.Chr. Amforele romane târzii provin din zona egeeană și pot fi datate în secolul al V-lea p.Chr.

Statistic, cele mai multe descoperiri aparțin ceramicii de bucătărie din perioada medio-bizantină, din pastă nisipoasă, grosieră și cu ardere secundară. Tipologic, cele mai multe fragmente provin de la oale borcan. Trebuie menționată lipsa ceramicii de servit comună. Vase de păstrat și servit lichide sunt de asemenea reduse cantitativ. A fost identificată o singură formă de opaiț deschis (tăviță) cu cioc scurt și pastă grosieră. Categoria vaselor de servit este reprezentată doar prin ceramica fină smălțuită, în nuanțe

https://biblioteca-digitala.ro

de verde sau maro. Vasele din perioada medio-bizantină acoperă intervalul secolelor XI-XIII.

Printre alte tipuri de descoperiri ceramice mai adăugăm un fragment de pipă din pastă fină, decorată cu linie perlată și linii incizate, datată secolul al XIX-lea.

Evaluarea științifică a materialului ceramic de construcție descoperit în sectorul Așezarea Civilă Est a fost inițiată în timpul campaniei din anul 2021. În stadiul actual al cercetărilor, putem afirma că materialul datează din perioada romană până în cea bizantină. Varietatea funcției cuprinde de la țigle de acoperiș, la cărămizi de diferite forme și dimensiuni.

A fost efectuată documentarea S. 01 și a mormintelor din ambele suprafețe utilizând tehnica fotogrammetrică cu aparate foto de tip DSLR și scalebars. Acestea permit măsurarea precisă a resursei electronice rezultată în urma procesului de prelucrare cu ajutorul softurilor de specialitate.

35. Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]* *Punct: Cetate* - Așezare Civilă Sud

Colectiv: Marian Mocanu, Sever Boțan

Cercetările arheologice din Așezarea civilă de la Noviodunum au început în anul 1990, fiind efectuate de Gh. Mănucu-Adamesteanu și F. Topoleanu. Cu această ocazie au fost trasate opt secțiuni stratigrafice amplasate între valurile I și II. Începând cu anul 1995, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea a înscris în programul său reluarea săpăturilor arheologice sistematice la Noviodunum, astfel că în perioada 1995-1997 V.H. Baumann a secționat așezarea civilă practicând două secțiuni magistrale, perpendiculare, săpături în urma cărora a identificat o serie de complexe arheologice medio-bizantine, dar și locuințe romane cu material arheologic roman timpuriu[7]. O cercetare mai amplă a fost realizată în anii 2002, 2004 și 2005 în punctul „*Cariera de Lut*" (Lutărie 1). În anul 2003 sunt continuate săpăturile prin realizarea unei cercetări arheologice preventive, care completează datele cunoscute din campaniile anterioare[8]. Tot în așezarea extra-muros, la nord de secțiunile efectuate în anul 1990, o echipă, constituită pe baza unui consorțiu format de trei universități britanice, care derulau programul Noviodunum Archaeological Project (NAP), au deschis un sector de cercetare numit „*Area 2*". Cercetările de aici au avut loc în campaniile dintre anii 2006-2008[9]. În campania anului 2011 F. Topoleanu a reluat săpăturile în așezarea civilă prin cercetarea unui cuptor de mari dimensiuni, datat larg în intervalul secolelor IV - VI[10].

În campania 2021, pe șantierul *Noviodunum* – Isaccea a fost deschis un nou sector de cercetare, denumit convențional Așezare civilă Sud. Acesta este localizat la aproximativ 250 m. Sud față de Turnul Mare al fortificației romane și imediat la sud față de valul exterior de apărare.

Scopul demersului nostru este de a cerceta o suprafață de cel puțin 100 mp în vederea documentării și înregistrării tuturor complexelor arheologice, cu mijloace și metode moderne. Astfel, la baza inventarierii complexelor și obiectelor arheologice va sta modelul de înregistrare bazat pe unități stratigrafice. Pe lângă cele menționate anterior, scopul general al săpăturii este de a verifica limitele geografice și cronologice ale locuirii romane la sud de valurile de apărare și dacă este posibil, stabilirea unei relații cronologice între acestea.

Pentru început, în anul 2021 a fost cercetată o suprafață rectangulară de 6 x 3 m, orientată pe axul N - S. Aceasta a fost împărțită în două carouri de 3 x 3 m, iar săpătura s-a oprit la cota de -1,16 m. Din punct de vedere stratigrafic au fost identificate următoarele unități:

- US 1001 – acesta reprezintă actualul nivel vegetal și are o grosime de aproximativ 0,20 m, fiind constituit din pământ cenușiu cu aspect granulos. Pe lângă resturile vegetale contemporane prezente în acest strat, au mai fost identificate fragmente ceramice (atât romane cât și medio-bizantine), fragmente de țigle romane și au fost recuperate monede din bronz (atât monede romane specifice secolului al IV-lea cât și monede tăiate – stamena devalorizate.
- US 1002 – strat de umplutură constituit din pământ cenușiu, poros, cu o grosime de aproximativ 0,40 m. Din acest strat au fost recuperate puține fragmente ceramice ce aparțin epocilor medievală și romană, dar și două monede din bronz datate în secolul XI, la care se adaugă monede romane specifice mijlocului secolului al IV-lea. Acestui strat, cât și următorului îi sunt asociate mormintele de inhumație.
- US 1005 – nivel arheologic format dintr-un strat de pământ de culoare galbenă, pigmentat cu pământ negru, cu o grosime de aproximativ 0,30 m. Din acest nivel au fost recuperate fragmente ceramice (aproape în totalitate romane) și fragmente de mici dimensiuni de materiale de construcție romane (țigle și cărămidă, dar și pietre fasonate de dimensiuni medii). Pe acest nivel au fost descoperite două brățări din bronz, care, pe baza analogiilor, au fost datate în secolul al IV-lea. Acest nivel a fost deranjat de înmormântările medievale, dar și de intervenții moderne, la extremitatea sudică a suprafeței, în profil, fiind vizibilă o groapă ce taie nivelul și pornește din stratul 1001.
- US 1009 – nivel arheologic identificat imediat sub startul 1005, la cota de 0,90 m. Săpătura arheologică a fost oprită momentan pe acest nivel. Este constituit din pământ negru-cenușiu, pigmentat cu pământ galben murdar. De pe acest nivel am recuperat fragmente ceramice exclusiv romane (puținele fragmente tipice pot fi datate în secolul al III-lea și în primele decenii ale secolului următor). De asemenea, sub M 4, dar pe stratul 1009 a fost descoperită o monedă de bronz care ar putea aparține intervalului cronologic amintit anterior (moneda respectivă este supusă tratamentelor specifice în laboratorul de restaurare al ICEM Tulcea).
- US 1011 – reprezintă un nivel de dărâmătură identificat la limita de V a suprafeței cercetate, în caroul 2. Structura este formată din blochete de calcar de dimensiuni medii și fragmente de țiglă și cărămidă. În stadiul actual al cercetării suntem tentați să asociem această

[7] Baumann 2010, 17-24.

[8] Stănică, Vasile 2018, p. 53.

[9] Jervis et alii 2011, p. 328.

[10] Topoleanu 2012, 70.

https://biblioteca-digitala.ro

structură cu US 1005, ceea ce ar data-o la jumătatea secolului al IV-lea, dar pentru lămurirea definitivă a situație va fi extinsă cercetarea arheologică către vest.

În afara unităților stratigrafice descrise în rândurile de mai sus, în campania 2021 au fost cercetate șapte morminte de inhumație. Acestea se asociază cu US 1002 și 1005, fiind datate pe baza materialului arheologic și pe baza monedelor prezente în US 1002 la jumătatea secolului al XI-lea. Posibil, ca mormintele să fie datate mai lard, între a doua jumătate a secolului al XI-lea, mai exact spre finalul acestuia și în secolul următor.

- M 1 - Schelet de copil (S1, C2), poziție decubit dorsal, orientare V-E. Datorită cotei la care apare (-0,50 m.) defunctul a fost deranjat. De asemenea se observă că acesta a fost depus cu o oarecare neglijență, deoarece piciorul stâng este peste cel drept. Nu s-a putut contura groapa mormântului și nu există elemente de inventar funerar. În umplutură au fost descoperite fragmente de țigle romane, ceea ce demonstrează că înmormântarea a deranjat un nivel roman.
- M 2 - Schelet de copil (S1, C1), poziție decubit dorsal, orientare V-E. Defunctul apare la cota de -0,45 m, nu s-a putut contura groapa complexului nici în acest caz. Scheletul este într-o stare de conservare satisfăcătoare, iar în zona cutiei toracice a fost descoperit un nasture globular din bronz. Un al doilea nasture de același fel descoperit în US 1002 în zona mormântului se asociază cu acest complex.
- M 3 - Schelet de adult (S1, C1), poziție decubit dorsal, brațele așezate pe piept, orientare V-E. Starea de conservare a scheletului este precară (mai puțin craniul și oasele mari). Complexul a fost identificat la cota -0,50 m.
- M 4 - Schelet de copil depus odată și în aceeași groapă cu M 3. Față de scheletul adult, copilul se află în partea stângă, depus peste acesta. Scheletul de copil este într-o stare precară, păstrându-se craniul și o parte din oasele mari. În jurul gâtului avea un colier format din cinci mărgele de sticlă, sferice, de dimensiuni mari și de culoare albastră. Ambele schelete au fost depuse într-o groapă cu marginile rotunjite și ușor asimetrică în zona în care a fost depus copilul. Adâncimea gropii este de 0,68 m. Partea inferioară a acesteia a fost săpată în nivelul roman (US 1005), iar pentru a marca limitele gropii mormântului au fost folosite fragmente de țigle romane. De asemenea în umplutura gropii sunt prezente fragmente ceramice romane.
- M 5 - Schelet de adult (S1, C1), poziție decubit dorsal, orientat V-E. Starea de conservare a scheletului este bună, cu excepția craniului. Nu a putut fi conturată groapa mormântului și nu sunt prezente elemente de inventar funerar.
- M 6 - Schelet de adult (S1, C2), poziție decubit dorsal, orientat V-E. Starea de conservare a scheletului este mediocră. La picioarele defunctului sunt prezente două pietre din calcar așezate pe cant (posibilă marcare a limitei complexului funerar), cu toate acestea nu a putut fi conturată groapa mormântului. Nu sunt prezente elemente de inventar funerar. M 6 afectează nivelul roman (US 1005).
- M 7 - Schelet de adult (S1, C1), poziție decubit dorsal, orientare V-E. Starea de conservare a scheletului este extrem de precară (în special oasele bazinului și cutia toracică). Nu s-a putut contura groapa și nu există inventar funerar. La fel ca și M 6 și acest mormânt afectează nivelul roman (US 1005).

În încheierea prezentului raport vom formula unele concluzii preliminare, după cum urmează: La finalul secolului al XI-lea perimetrul cercetat este folosit ca necropolă. Aceasta se întinde către Sud, inclusiv în perimetrul actualei livezi, afectând necropola romană timpurie (atât morminte plane cât și morminte tumulare)[11]. Cel mai recent nivel de locuire atribuit epocii romane (US 1005) se poate data în a doua jumătate a secolului al IV-lea și suprapune o locuire romană mai timpurie, fapt atestat și de cercetările anterioare ale lui V.H. Baumann. Deși reprezintă doar o ipoteză de lucru, momentan, putem afirma că stratul 1005 reprezintă un *terminus post quem* pentru momentul construirii sistemului de valuri cu șanțuri de apărare de la *Noviodunum*.

În campania următoare ne propunem (în funcție de finanțarea avută la dispoziție) să extindem suprafața cercetată către vest, tot cu 18 mp (6 x 3m), cu scopul de a cerceta mormintele medievale prezente în mod cert în acest perimetru și de a documenta modul în care se dezvoltă locuirea romană din secolul al IV-lea. Până la decopertarea întregii suprafețe propuse (10 x 10 m) săpătura se va opri pe stratul 1009, ulterior, în funcție de cele descoperite se va lua în calcul și posibilitatea investigării unor eventuale niveluri romane mai timpurii.

Bibliografie:

Baumann, V.H. 2010, *Noviodunum. Şantier arheologic 1995 – 2009*, Biblioteca Istro-Pontică, Seria Patrimonium, 5, Tulcea.

Damian, O., Vasile, M., Samson, A. 2017*, O necropolă medio-bizantină cercetată la Nufăru, jud. Tulcea, punctul Trecere bac. Consideraţii arheologice preliminare*, Materiale şi Cercetări Arheologice (Serie Nouă), 13, p. 89-125.

Jervis, B., Lockyear, K., Popescu, A., Sly, T. 2011, *The medieval ceramic sequence from Noviodunum*, Peuce S.N. 9, p. 327-340.

Topoleanu, F. 2012, *Așezarea civilă*, CCAR Campania 2011, Târgu Mureș, p. 70.

Stănică, A.D., Honcu, Ș., Streinu, M. 2017, *Turnul de Colț – Intramuros*, CCAR Campania 2017, Cluj-Napoca, 2018, p. 50.

Stănică, A.D., Vasile, G. 2018, *Date arheologice şi antropologice despre o necropolă medio bizantină de la Isaccea-Noviodunum (jud. Tulcea), sectorul Terenul Poliţiei de Frontieră,* SCIVA, 69, 1-4, p. 49-119.

Vasiliu, I. 1984, *Cimitirul feudal-timpuriu de la Isaccea*, Peuce, 9, 107-141, 519-540.

[11] Vasiliu 1984; Stănică, Vasile 2018 (vezi istoricul cercetărilor).

https://biblioteca-digitala.ro

36. Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]* *Punct: Cetate* - Necropola medio-bizantină. Raport antropologic preliminar

Gabriel Vasile

Material și metode

În campania de cercetări arheologice din anul 2021 de la *Noviodunum – Isaccea* au fost cercetate 26 de morminte de inhumație, descoperite în trei puncte: Așezare Civilă Est (ACE: nouă schelete, *extramuros*), Așezare Civilă Sud (ACS: nouă schelete, *extramuros*) și Turnul de Colț (TCI: opt schelete, *intramuros*). Acestea se adaugă celor descoperite și analizate antropologic în precedentele campanii de săpături arheologice din anii 2017[12], 2018[13], 2019[14] și 2020[15].

Un prim parametru analizat l-a reprezentat determinarea sexului biologic. Acesta a fost apreciat pentru unii dintre adolescenți (cei aflați la granița de vârstă cu adulții tineri) și pentru indivizii adulți[16]. Vârsta la deces a fost estimată prin mai multe metode specifice: modificările morfologice degenerative ale simfizelor pubiene[17], metamorfoza cronologică a suprafețelor auriculare ale oaselor coxale[18], gradul de obliterare al suturilor bolții craniene[19], metamorfoza extremităților sternale ale coastelor[20], evoluţia morfologică a geometriei faţetei articulare şi texturii suprafeţei tuberculului costal al primei coaste[21]. Valorile medii obținute au fost încadrate în următoarele clasele de vârstă: *infant* (I: 0-3 ani), copil (C: 3-12 ani), adolescent (Ad: 12-20 ani); adult tânăr (AT: 20-35 ani) și adult matur (AM: 35-49 ani)[22]. A fost calculată și statura scheletică, atât pentru subadulți[23], cât și pentru indivizii adulți[24]. Raportul preliminar a avut în vedere și evidențierea aspectelor patologice osoase și dentare[25]. Rezultatele studiului au fost sintetizate în **Tabelul 1**.

Principalele caracteristici antropologice observate la indivizii medio-bizantini de la *Noviodunum – Isaccea*, campania 2021.

Mulțumiri

Mulțumim Dnei Angela Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov”, Academia Română, Filiala Iaşi) pentru ajutorul prompt oferit la diagnosticarea unora dintre patologii.

[12] Vasile 2018, p. 52-53.

[13] Vasile 2019, p. 79-81.

[14] Vasile 2019, p. 176-179.

[15] Vasile 2019, p. 126-128.

[16] Buikstra, Ubelaker 1994, p. 16-21; Ferembach et alii 1980, p. 517-527.

[17] Brooks, Suchey 1990.

[18] Lovejoy et alii 1985.

[19] Meindl, Lovejoy 1985.

[20] Işcan et alii 1985; Işcan et alii 1984.

[21] DiGangi et alii 2009.

[22] Buikstra, Ubelaker 1994, p. 9.

[23] Visser 1998, p. 415.

[24] Ruff et alii 2012.

[25] Mann et alii 2016; Hillson 2005; Mann, Hunt 2005; Ortner 2003.

Bibliografie:

Brooks, S., Suchey, J.M., 1990, *Skeletal age determination based on the os pubis: a comparison of the Acsádi-Nemeskéri and Suchey-Brooks methods*, Human Evolution 5 (3), p. 227-238.

Buikstra, J.E., Ubelaker, D.H. (eds.), 1994, *Standards for data collection from human skeletal remains*, Arkansas Archaeological Survey Research, Series no. 44, Fayetteville, Arkansas.

DiGangi, E.A., Bethard, J.D., Kimmerle, E.H., Konigsberg, E.W., 2009, *A new method for estimating age-at-death from the first rib*, American Journal of Physical Anthropology, 138 (2), p. 164-176.

Ferembach, D., Schwidetsky, I., Stloukal, M., 1980, *Recommendations for age and sex diagnoses of skeletons*, Journal of Human Evolution, 9 (7), p. 517-549.

Hillson, S., 2005, *Teeth*, Cambridge Manuals in Archaeology, 2nd edition, Cambridge University Press, New York.

Işcan, M.Y, Loth, S.R., Wright, R.K, 1985, *Age estimation from the rib by phase analysis: white females*, Journal of Forensic Sciences, 30 (3), p. 853-863.

Işcan, M.Y, Loth, S.R., Wright, R.K, 1984, *Age estimation from the rib by phase analysis: white males*, Journal of Forensic Sciences, 29 (4), p. 1094-1104.

Lovejoy, C.O., Meindl, R.S., Pryzbeck, T.R., Mensforth, R.P., 1985, *Chronological metamorphosis of the auricular surface of the ilium: a new method for the determination of adult skeletal age at death*, American Journal of Physical Anthropology, 68 (1), p. 15-28.

Mann, R.W., Hunt, D.R., Lozanoff, S., 2016, *Photographic regional atlas of non-metric traits and anatomical variants in the human skeleton*, Charles C. Thomas Publisher, Ltd., Springfield, Illinois.

Mann, R.W., Hunt, D.R., 2005, *Photographic regional atlas of bone disease. A guide to pathologic and normal variation in the human skeleton*, 3rd edition, Charles C. Thomas Publisher, Ltd., Springfield, Illinois.

Meindl, R.S., Lovejoy, C.O., 1985, *Ectocranial suture closure: a revised method for the determination of skeletal age at death based on the lateral-anterior sutures*, American Journal of Physical Anthropology, 68 (1), p. 57-66.

Ortner, D.J., 2003, *Identification of pathological conditions in human skeletal remains*, 2nd edition, Academic Press, San Diego.

Ruff, C.B., Holt, B.M., Niskanen, M., Sladék, V., Berner, M., Garofalo, E., Garvin, H.M., Hora, M., Maijanen, H., Niinimäki, S., Salo, K., Schuplerová, E., Tompkins, D., 2012, *Stature and body mass estimation from skeletal remains in the European Holocene*, American Journal of Physical Anthropology, 148 (4), p. 601-617.

Vasile, G., 2021, *Necropola medio-bizantină de la Noviodunum – Isaccea Așezare Civilă Est. Raport antropologic preliminar*, Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate [23], Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2020, a LV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Sibiu, cIMeC, p. 126-128.

Vasile, G., 2020, *Resturi scheletice umane medio-bizantine din campania 2019 de la Noviodunum – Isaccea, Așezare Civilă Est (jud. Tulcea). Raport preliminar*, Isaccea,

https://biblioteca-digitala.ro

jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate [36], Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2019, a LIV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Buzău, cIMeC, p. 176-179.
Vasile, G., 2019, *Raport preliminar asupra materialului scheletic medio-bizantin descoperit în 2018 la Isaccea – Noviodunum în punctele Turnul de Colț și Așezare Civilă Est*, Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate [29], Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2018, a LIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Sibiu, cIMeC, p. 79-81.
Vasile, G., 2018, *Turnul de Colț - Intramuros. Raport preliminar asupra materialului scheletic medio bizantin*, Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Turnul de Colț – Intramuros [26], Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2017, a LII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Cluj-Napoca, cIMeC, p. 52-53.
Visser, E.P., 1988, *Little waifs: estimating child body size from historic skeletal material*, International Journal of Osteoarchaeology, 8 (6), p. 413-423.

37. Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]*
Punct: Cetate
Cercetări magnetometrice în partea de sud-vest a sitului arheologic Noviodunum

Colectiv: Oliver Livanov, Adrian Gabriel Tătaru

Localizare

Zona studiată (situl arheologic Noviodunum) se află la cca. 2 km est de localitatea Isaccea, județul Tulcea - Pl. 11a. Perimetrul prospectat a constat din 38 de profile orientate NE-SV, distanța dintre profile fiind de 1m – Pl. 11b. La capetele profilelor prospectate a fost introdus câte un țăruș, cele două capete ale unui profil fiind legate de o sfoară pentru ghidarea operatorului - Pl. 12a.

Metoda geofizică utilizată

Metoda geofizică folosită a fost magnetometria, iar parametrul înregistrat a fost gradientul vertical. Această configurație constă în măsurarea concomitentă a câmpului magnetic local la două înălțimi diferite. Pentru aceasta, doi senzori magnetici se fixează pe o tijă verticală, fiecare din aceștia măsurând câte o valoare a câmpului magnetic.

Practic, gradientul vertical, reprezintă diferența valorilor celor două câmpuri magnetice raportată la distanța dinte cei doi senzori. Pentru a se determina numai gradientul vertical unitar, distanța dintre senzori trebuie să fie întotdeauna egală cu 1 metru. Prin această metodă, se pot contura structuri îngropate până la 2-3 m adâncime.

Aparatura utilizată

Pentru determinarea gradientului vertical local, s-a utilizat un magnetometru GEM Systems GSM-19g.

În timpul măsurătorilor din teren, senzorii magnetici au fost amplasați unul de altul la o distanță de 100 cm, iar distanța de la senzorul de jos și sol a fost de 60 cm. Pe profile, magnetometrul a măsurat continu o dată la 0.5 secunde.

Software utilizat

Procesările primare şi secundare, precum şi interpretarea datelor geofizice s-au executat cu soft-urile GEMLink 5.4 (pentru descărcarea datelor din teren) și Surfer 16.3.408 (pentru elaborarea hărții gradientului vertical).

Măsurători topografice

Stațiile de pe profile au fost măsurate cu ajutorul antenei GPS amplasată deasupra senzorului magnetic de sus, cu o acuratețe de 6 cm în plan orizontal (X și Y).

Zgomotul magnetic

Chiar dacă există zgomote de natură magnetică în zonă (gard electric, linie de înaltă tensiune - Fig. 12b), acestea nu au influențat măsurătorile deoarece au existat distanțe de siguranță de cca 25-40 m între gardul electric și profilele prospectate și de cca 150 m distanță față de linia de înaltă tensiune.

Rezultate

După prospectarea profilelor geomagnetice, datele înregistrate de magnetometru au fost stocate pe o unitate Laptop. Pe baza acestor date, s-a realizat harta gradientului vertical – Pl. 13. Pe această hartă, fondul geologic este cuprins între valorile de -2 și 8 nT/m. Se constată totuși câteva anomalii magnetice, care vor fi analizate în rândurile următoare:

- În Pl. 13, notată cu 1, se conturează o anomalie ușor negativă (între -4 și -12 nT/m) elongată pe direcție NE-SV, ușor înclinată față de direcția profilelor urmate. Datorită formei acestei anomalii, se poate concluziona prezența unui drum. Se știe că la construirea drumurilor romano-bizantine se folosea rocă locală, cu precădere calcar, piatră care se întâlnește în abundență în nordul Dobrogei. O caracteristică importantă a calcarului este aceea că nu posedă proprietăți magnetice, iar în acest mod se explică valorile ușor negative ale acestei anomalii.
- Cu 2 sunt conturate câteva anomalii pozitive și negative. După forma și intensitatea anomaliei, se poate vorbi de un cuptor. Anomalia ușor negativă (cu verde), denotă forma circulară a cuptorului. Anomaliile puternic pozitive (10 - 20 nT/m) sunt rezultatul arderilor ce s-ar fi produs în cuptor. Diametrul aproximativ al anomaliei este de 9x11 m. Aceste valori nu reprezintă dimensiunile cuptorului, ci extinderea influenței magnetice pe care cuptorul o generează, astfel că dimensiunile acestuia ar trebui să fie mai mici decât anomalia magnetică înregistrată.
- Anomaliile 3 și 4 sunt localizate la distanțe aproximativ egale față de anomalia 2 (anomalia 3 este situată la cca 27 m SV iar anomalia 4 la 22 m NE). De remarcat faptul că toate aceste trei anomalii (2, 3 și 4) sunt situate în imediata apropiere a drumului identificat cu anomalia 1. Aceste două anomalii (2 și 3) sunt bipolare (anomalie pozitivă și negativă) și se comportă aproximativ la fel ca și anomalia 2, punându-se întrebarea dacă și acestea ar putea fi două cuptoare de dimensiuni mai reduse.
- Anomalia 5, de dimensiuni mult mai mici, este incertă, putându-se emite ipoteze atât arheologice cât și antropice moderne.

Concluzii

Se poate spune că întreaga zonă sudică a sitului Noviodunum are o valoare deosebită din punct de vedere arheologic. Fiecare centimetru pătrat prospectat geofizic poate aduce noi perspective în descifrarea istoriei acestei

https://biblioteca-digitala.ro

zone. Arealul prospectat magnetometric vine astfel în completarea descoperirilor arheologice din arealul Noviodunum. De un real interes este drumul descoperit prin această metodă geofizică, drum care trebuie analizat în continuare pentru a scoate la iveală noi urme ale civilizațiilor demult apuse.

38. Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]*
Punct: Cetate. Laboratorul restaurare și conservare

Colectiv: dr. Gabriela Radu, Liliana Marcu, Vera Rusu, Mariana Omeniuc, Adina Ailincăi

În cadrul Laboratorului de restaurare, în ultimii trei ani au fost restaurate peste 200 de monede din bronz, fusaiole, 3 unguientarii, ulcioare, afumători, 25 de amforete, 6 turibule, 8 opaițe, obiecte din os, greutăți de pescuit, nasturi, chei, fibule, ace, mărgele, pandantive, inele, ținte, elemente florale, cuie, piroane, verigi, brățări, vârf lance, cleme, aplice, recipiente, sigilii, potcoave, cuțite, inele, aplici cu elemente zoomorfe, elemente florale. Pe lângă cele restaurate ce pot fi expuse, sunt peste 100 de pungi cu fragmente ceramice asupra cărora au fost aplicate tratamente de conservare curativă.

Pentru anul în curs (2022), vor fi restaurate cel puțin o amforă, un castron, trei ulcioare, trei capace de amforă, o fusaiolă, 10 mărgele, un ac de os, un dop de lut, proiectile praștie, iar pe metal vor fi restaurate 205 monede și peste 200 de piese pentru colecția de arheologie. Toate piesele provin de la Noviodunum.

Unele piese fac obiectul unor prezentări științifice așa cum este cazul unui vas oinophora a cărui restaurare a fost prezentată în lucrarea „Aspecte ale restaurării unui vas de băut de tip oinophora, descoperit în necropola de la Noviodunum" din Sesiunea Națională de comunicări „Patrimoniu și Educație în Muzeele de Artă din România, Tulcea.

39. Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]*
Punct: Cetate. Investigatii GPR (ground penetrating radar) în zona sitului

Colectiv: Sorin Anghel, Gabriel Iordache, Adrian Popa, Andrei Gabriel Dragoș

Metodele geofizice nedistructive (aplicate în arheologie) sunt folosite pentru identificarea proprietăților fizice ale corpurilor îngropate și delimitarea anomaliilor subterane, cu scopul de a realiza hărți ale subsolului și de a identifica zonele de interes arheologic.

Pentru a determina extinderea pe orizontală a unor eventuale structuri îngropate, zona a fost investigată GPR cu antena de 500 MHz (Pl. 14a/b) pe un perimetru cu dimensiunea de 25/10 m, având echidistanța între profile de 1 m. Perimetrul a fost investigat longitudinal, cât și transversal. Poziționarea măsurătorilor s-a făcut în timp real, utilizând un GPS marca TOPCON conectat la sistemul NOGGIN de achiziție a datelor.

Secțiunile georadar de adâncime (Pl.15b), au scos în evidență anomalii de amplitudine ridicată care indică continuitatea unor structuri îngropate paralele cu linia țărmului, dar și cu direcția zidurilor aferente bazilicii descoperite în punctul Pontonul Vechi.

Aceste direcții pot sugera existența unor structuri portuare antice sau zone de acostare.

Investigația georadar, s-a realizat cu o antenă de 500 MHz, a cărei adâncime de investigație este 2,5 m (Pl. 15b). Secțiunile de adâncime corespunzătoare perimetrului investigat au pus în evidență structuri îngropate cu dezvoltare pe verticală până la adâncimea de 2,5 m, lucru confirmat și de radargramele prezentate în Pl. 16a/b.

În Pl. 15b sunt prezentate secțiunile de adâncime obținute în urma procesului de prelucrare și interpretare a datelor GPR.

Secțiunile GPR de adâncime realizate prin interpolarea radargramelor tuturor pofilelor măsurate scot în evidență cu certitudine reflexii ale unor structuri îngropate (evidențiate cu culoarea galbenă), dispuse regulat pe direcții paralele cu linia țărmului.

Aceste structuri sunt prezente în intervalul de adâncime 0,3-0,5 m, au dezvoltare laterală de 1-2 m, fapt ce poate fi asociat cu existența în adâncime a unor construcții antice ce pot fi asociate până la efectuarea sondajului arheologic unor structuri legate de portul antic al cetății.

În figura Pl. 16a/b, sunt prezentate radargramele profilelor cu echidistanță de 2 m între ele și care scot în evidență reflexii (culoarea maro) comune, dezvoltate pe aceiași direcție, punând în evidență structuri continue aflate la aceiași adâncime. Aceste structuri pot fi de proveniență antropică și țin de zona adiacentă sitului arheologic.

Zona de interes arheologic în cazul acestor radargrame este cuprinsă în intervalul 0,3 - 2,5 m, sub această adâncime avem o prezență masivă a zgomotului.

40. Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]*
Punct: Cetate. Laboratorul restaurare și conservare Investigații cu sonarul lateral în zona sitului

Colectiv: Sorin Anghel, Gabriel Iordache, Adrian Popa, Andrei Gabriel Dragoș

Aplicarea metodelor seismoacustice în scopul studierii Dunării, au continuat și în zona sitului arheologic Noviodunum, fiind abordat la sugestia arheologilor, un perimetru situat la nord de situl arheologic.

Investigarea *side scan sonar* a perimetrului de la Noviodunum, s-a realizat pe profile longitudinale și transversale cu pozitionare GPS în timp real, utilizându-se de această dată un sonar lateral: Kongsberg Pulsar (Pl. 17a).

Metodologie

Sonarul lateral este un instrument folosit pentru a cartografia fundul apei, a reliefului submers sau a obiectelor găsite pe fundul apei. Acesta este tractat în apă în urma sau lângă o barcă, emițând unde sonore și recepționând răspunsul acestora. Aceste unde sonore sunt emise în părțile laterale ale sonarului, la un unghi sub-orizontal și

https://biblioteca-digitala.ro

sunt reflectate de relieful sau obiectele aflate pe fundul apei. În funcție de puterea pulsului și a timpului de răspuns se creează o imagine a reliefului, respectiv a obiectelor de sub suprafața apei.

În cadrul lucrărilor din proiect sonarul a fost fixat în lateralul unei bărci. Aceasta s-a deplasat pe profil cu o viteză de 4-5 km/h. Datorită faptului că undele sonore sunt emise în lateral, sonarul are o „zonă moartă", zonă în care nu emite unde sonore și deci nu înregistrează date, aflată chiar pe mijlocul traseului. Această zonă este cu atât mai mică cu cât sonarul este mai aproape de fundul apei. Deoarece poziția sonarului a fost fixă, distanța măsurată în lateral a variat, între 20 și 40 m.

Poziția sonarului este dată de un GPS diferențial cu o precizie orizontală de +/- 1 m, aflat la bordul bărcii, corecțiile făcându-se în timp real.

Sonarul lateral Kongsberg Pulsar (Pl. 17a) are mai multe frecvențe de lucru cuprinse între 500 și 1000 KHz. Aceste frecvențe se folosesc în funcție de adâncimea apei și de distanța pe orizontală care este necesar a fi acoperită.

Cu cât frecvența este mai înaltă cu atât rezoluția transversală este mai bună dar atenuarea în apă a undelor sonore este mai mare astfel încât o frecvență mai mică poate fi folosită pe distanțe mai mari. Frecvență de 500 KHz este folosită pentru descoperirea obiectelor și pentru mapare și are o rază maximă de lucru de 150 m.

Frecvența de 1000 KHz, este folosită pentru achiziția unor imagini cu rezoluție mai bună a obiectelor mici și are o rază maximă de lucru de 50 m. Lățimea orizontală a undei sonore este de 0.21°, iar cea verticală este de 40°, atât la frecvența de 500 KHz cât și la cea de 1000 KHz. Rezoluția orizontală maximă este de 7.5 cm.

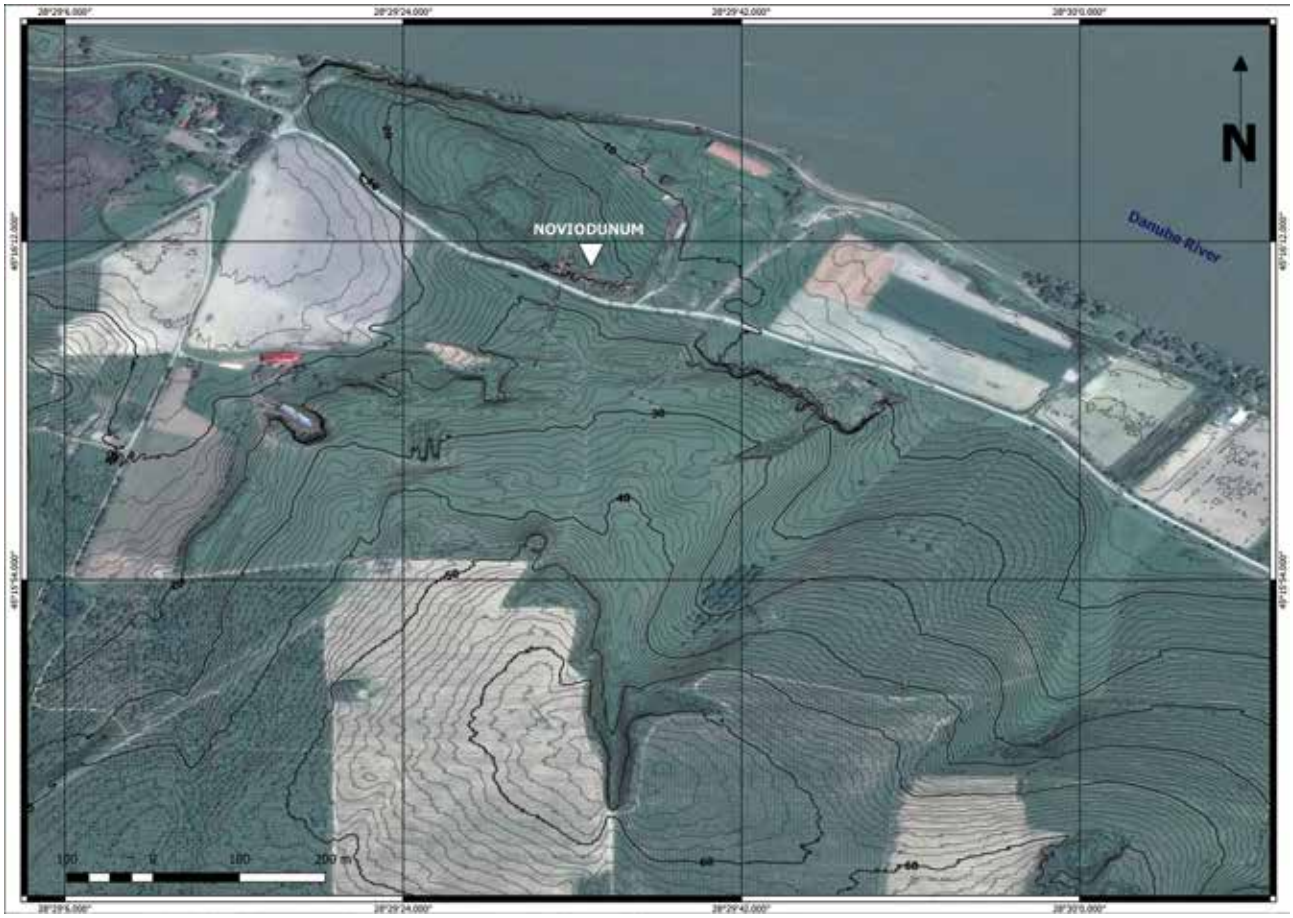
Pentru măsurătorile efectuale în perimetrul localizat la Nord de promontoriul unde este localizată Cetatea Noviodunum, s-a folosit frecvența de 700 KHz, deoarece are o rezoluție mai bună, iar suprafața care a fost acoperită nu a fost mare.

Software-ul de achiziție este Kongsberg Pulsar (Pl. 17b) și rulează sub sistemul de operare Windows. Acesta permite atât vizualizarea în timp real a datelor achiziționate cât și vizualizarea ulterioară a datelor înregistrate. Software-ul are mai multe ferestre putându-se vizualiza în același timp datele achiziționate, traseul navei, acoperirea laterală, poziția sonarului în apă, și a unor ținte. Se pot face determinări în timp real a unor ținte, putându-se măsura lungimea, lățimea sau adâncimea/înălțimea lor. Datele se înregistrează în format XTF.

Software-ul de prelucrare a datelor Hypack Targeting and Mosaicking face parte din suita HYPACK. Cu acest software au fost făcute corecții de poziționare, orientare (heading), bottom-tracking (urmărirea fundului albiei râului) și a fost obținut mozaicul final din datele achiziționate pe teren.

Acest mozaic (Pl. 18a) a fost apoi exportat în format GeoTif, astfel încât să poată fi vizualizat și cu alte programe. Țintele găsite pe fundul albiei Dunării au fost reprezentate atât cu software-ul de achiziție Kongsberg Pulsar, cât și cu cel de prelucrare (HYPACK). Prezentarea finală a datelor s-a făcut cu ajutorul programelor Global Mapper și Esri ArcGIS.

Țintele găsite pe fundul albiei Dunării (Pl.18b) au fost reprezentate atât cu software-ul de achiziție Kongsberg Pulsar cât și cu cel de prelucrare (HYPACK) astfel, cu roșu au fost identificate epavele scufundate, iar cu bulină verde

https://biblioteca-digitala.ro

au fost reprezentate diferite alte corpuri scufundate (obiecte de pescuit, ancore, plase etc).

Prezentarea finală a datelor s-a făcut cu ajutorul programelor Global Mapper și Esri ArcGIS.

Având în vedere harta mozaic (Pl. 18b.11), care a scos în evidență existența unor structuri scufundate, se impune investigarea zonei studiate cu ajutorul scafandrilor specializați în astfel de intervenții, sub directa îndrumare a specialiștilor arheologi.

Tabel 1

Mormânt	Sex	Vârstă (ani)	Statură (cm)	Patologii dentare și osoase
ACE.I	B	36,6 (AM)	166,4	Spină bifidă ocultă; pierderi dentare antemortem; osteoartroză; granulații Pacchioni
ACE.II	B	32,9 (AT)	–	Sacralizare; osteoartroză; hernie intervertebrală
ACE.IV	F	40,5 (AM)	–	Atrofie biparietală; carii dentare; resturi radiculare; pierderi dentare antemortem; hernie intervertebrală; periostită
ACE.17	B	14,0-18,0 (Ad)	–	Coastă cervicală; *cribra orbitalia*; carii dentare; tartru dentar
ACE.18	F	37,3 (AM)	–	Carii dentare; tartru dentar; pierderi dentare antemortem; osteoartroză; hernie intervertebrală; miozită osificantă traumatică; leontiază
ACE.19	–	12,0-15,0 (Ad)	–	Hipoplazie smalț dentar; granulații Pacchioni
ACE.20	–	6,8-7,1 (C)	108,7	–
ACE.21	F	38,3 (AM)	–	Carii dentare; resturi radiculare; abces dentar; pierderi dentare antemortem; osteoartroză
ACE.23	F	23,6 (AT)	–	Sacralizare; tartru dentar; abces dentar; pierderi dentare congenitale; osteoartroză
ACS.1	–	7,0-8,5 (C)	112,8	–
ACS.1bis	F	39,4 (AM)	–	Carii dentare; tartru dentar
ACS.2	–	3,2-3,4 (C)	83,5	–
ACS.2bis	–	3,0-3,5 (C)	–	–
ACS.3	–	12,0-15,0 (Ad)	–	Tartru dentar; periostită
ACS.4	–	3,0-4,3 (C)	89,0	Carii dentare
ACS.5	B	37,7 (AM)	151,8	Spină bifidă ocultă; tartru dentar; osteoartroză;
ACS.6	F	18-20 (Ad)	–	Spină bifidă ocultă; carii dentare; tartru dentar; hernie intervertebrală
ACS.7	B	49,7 (AM)	165,0	Resturi radiculare; tartru dentar; osteoartroză; osteită pubică; miozită osificantă traumatică
TCI.1	B	AD	–	–
TCI.2	B	AD	171,5	–
TCI.4	F	18-20 (Ad)	–	Carii dentare; tartru dentar; pierderi dentare congenitale
TCI.5	F	35,5 (AM)	–	Sindrom Klippel-Feil; carii dentare; tartru dentar; pierderi dentare antemortem; pierderi dentare congenitale; osteoartroză
TCI.6	F	35,9 (AM)	–	Carii dentare; resturi radiculare; tartru dentar; abces dentar; pierderi dentare antemortem; osteoartroză
TCI.7	–	0,1-0,2 (I)	–	–
TCI.8	B	AD	154,5	–
TCI.9	–	1,0-1,5 (I)	–	–

https://biblioteca-digitala.ro

a. Turnul de Colț - Intramuros. Imagine aeriană

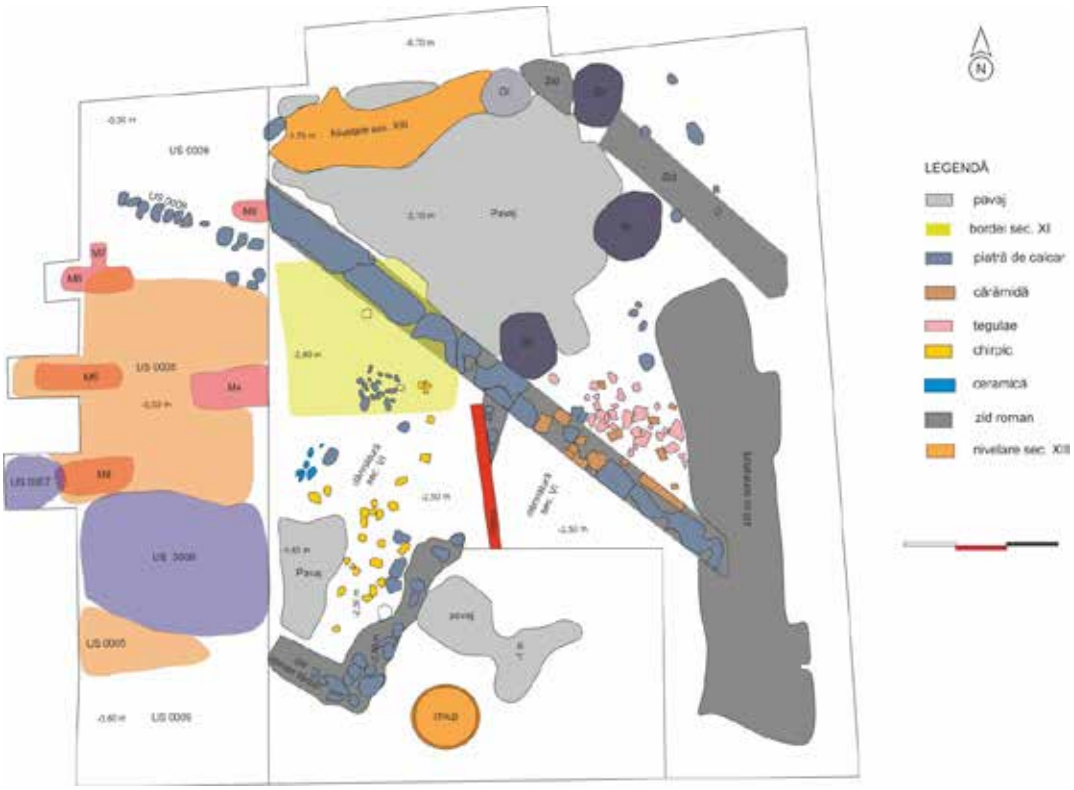
b.Turnul de Colț - Intramuros (Ext 001).

Pl. 1

https://biblioteca-digitala.ro

a. Turnul de Colț - Intramuros. Imagine aeriană

b.Turnul de Colț - Intramuros (Plan).

Pl. 2

https://biblioteca-digitala.ro

a. Așezare civilă Sud. Trasare suprafață.

b. Așezare civilă Sud. Aspect din momentul cercetării.

Pl. 3

https://biblioteca-digitala.ro

a. Așezare civilă Sud. Imagine aeriană.

b. Așezare civilă Sud. Suprafața cercetată.

Pl. 4

https://biblioteca-digitala.ro

Așezare civilă Sud. Morminte inhumație.

Pl. 5

https://biblioteca-digitala.ro

a. Așezare civilă Est. S01 - M18.

b. Așezare civilă Est. S01 - M21.

Pl. 6

https://biblioteca-digitala.ro

a. Așezare civilă Est. S02 - M1.

b. Așezare civilă Est. S02 - M2.

Pl. 7

https://biblioteca-digitala.ro

a. Așezare civilă Est. S02 - M4.

b. Așezare civilă Est. Imagine aeriană.

Pl. 8

https://biblioteca-digitala.ro

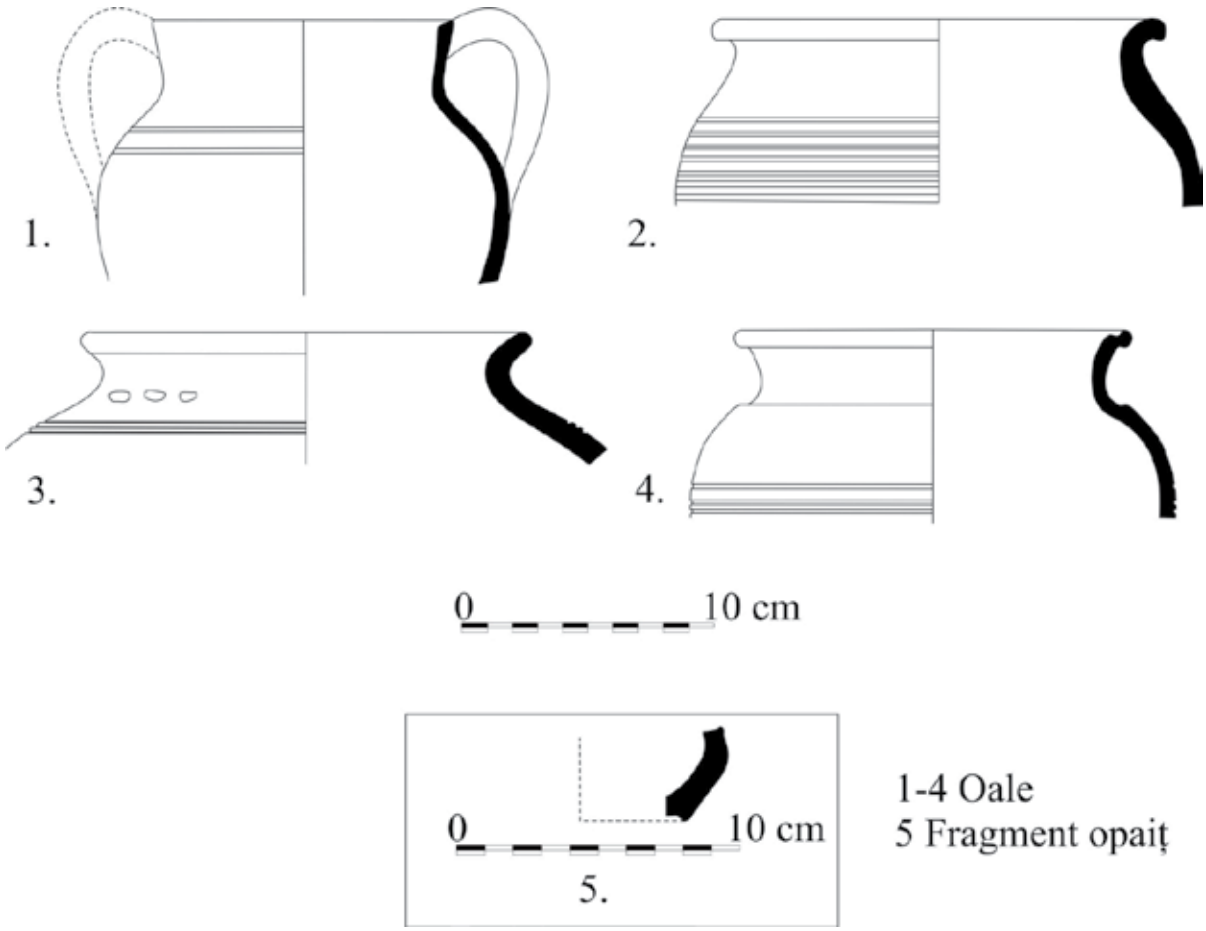
a. Așezare civilă Est. Imagine aeriană.

b. Așezare civilă Est. S01 și S02 - Imagine aeriană.

Pl. 9

https://biblioteca-digitala.ro

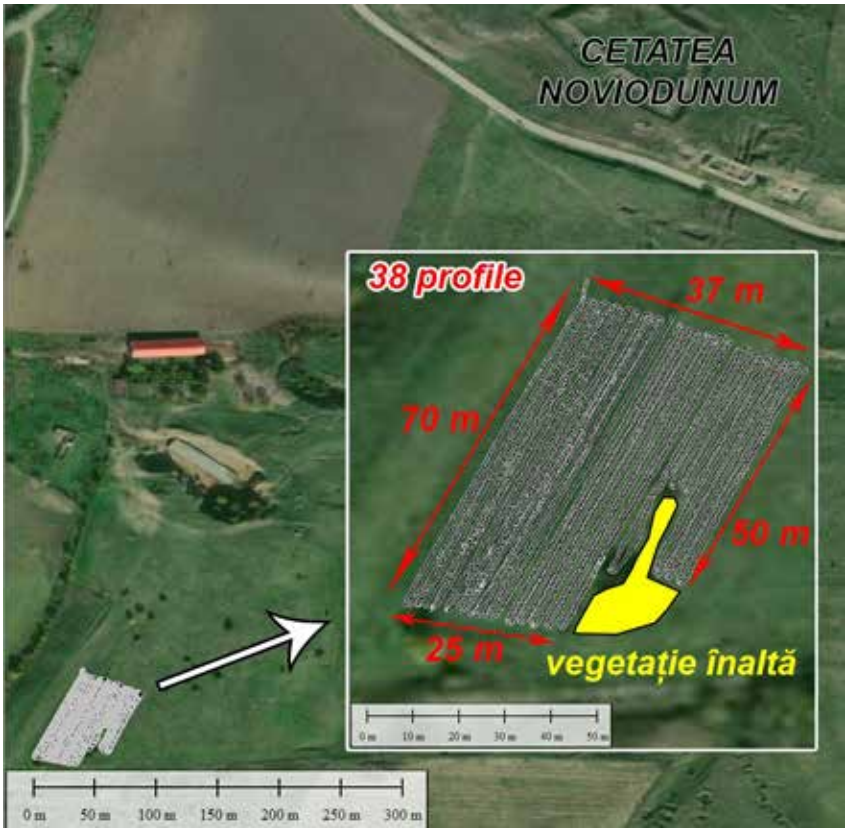
Așezare civilă Est. Ceramică medio-bizantină.

Pl. 10

https://biblioteca-digitala.ro

a. Localizare sit arheologic Isaccea-*Noviodunum*.

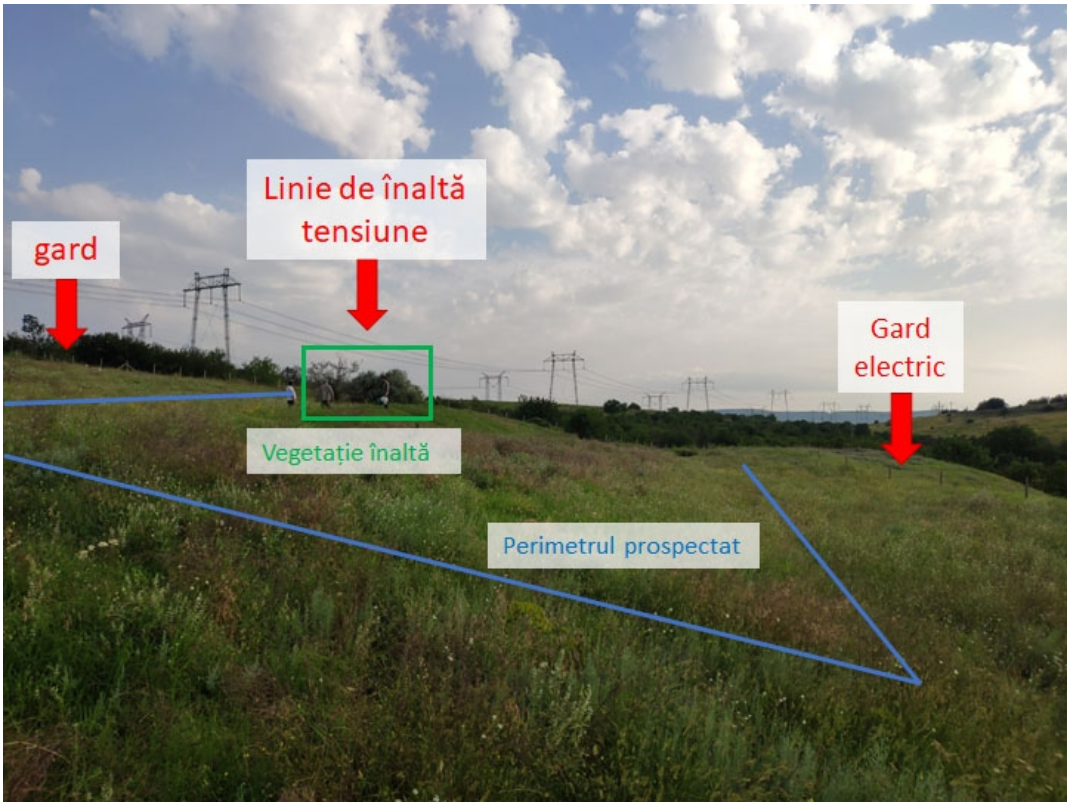
b. Perimetru cercetat.

Pl. 11

https://biblioteca-digitala.ro

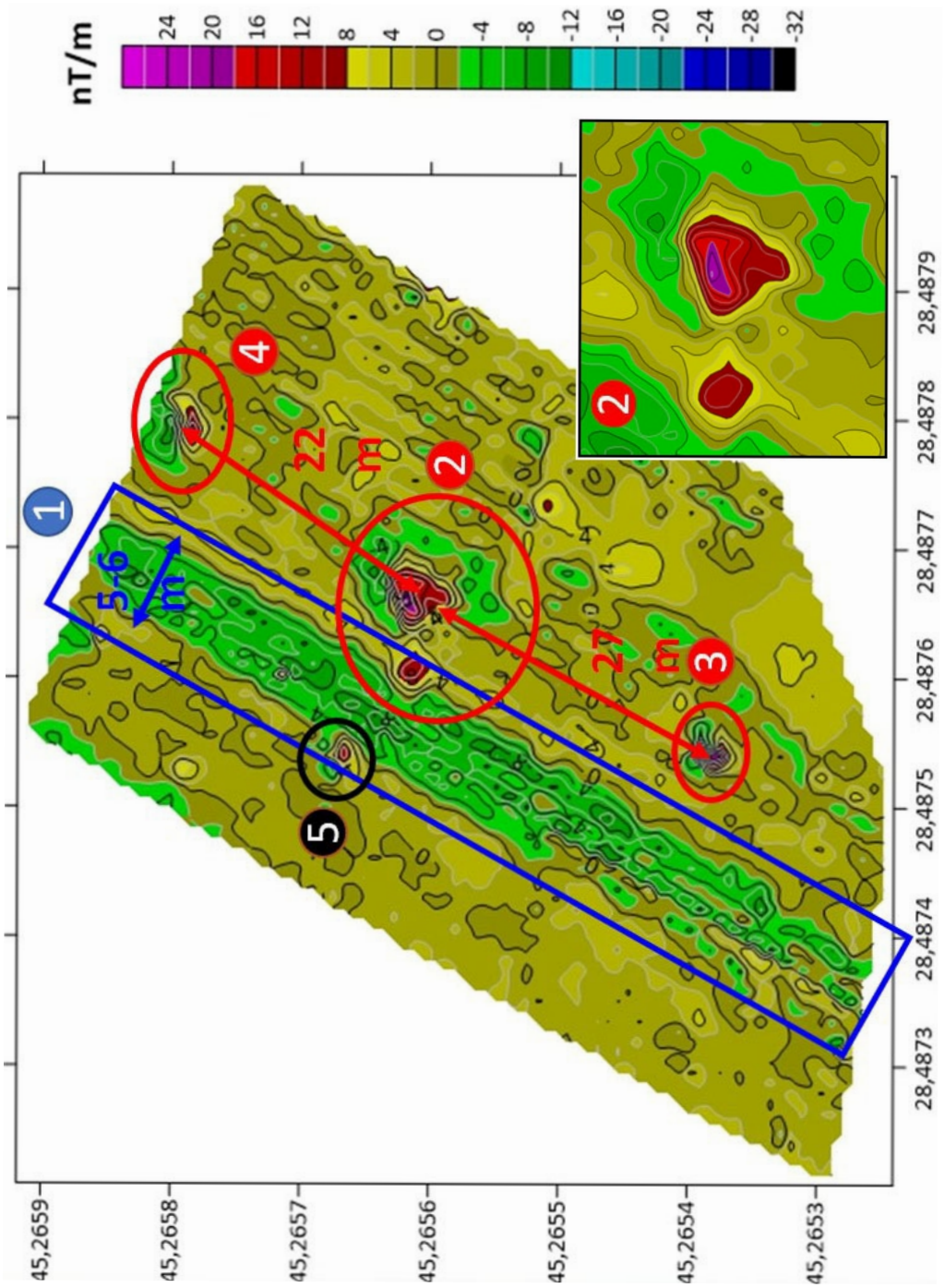
a. Perimetru cercetat..

b. Perimetru cercetat.

Pl. 12

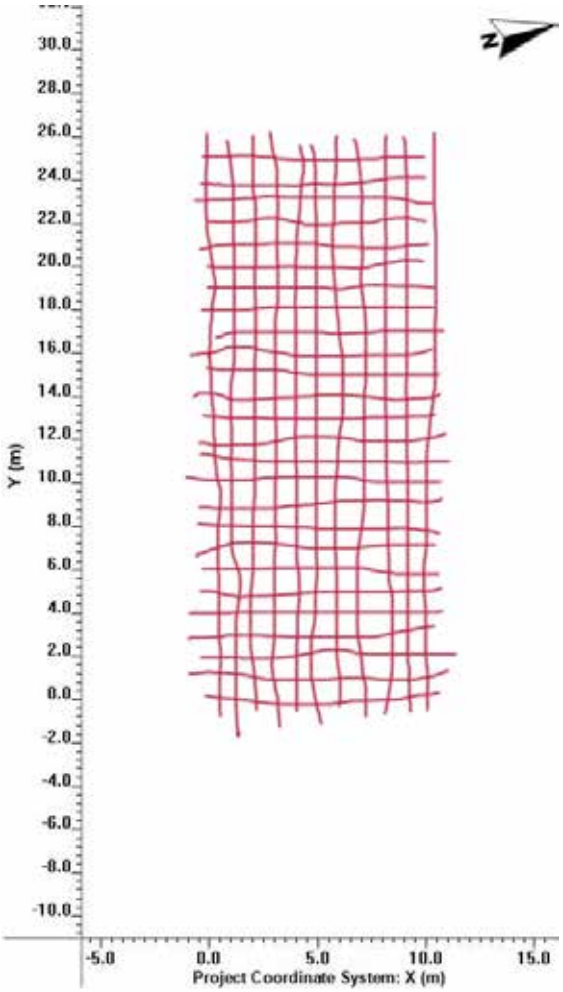
https://biblioteca-digitala.ro

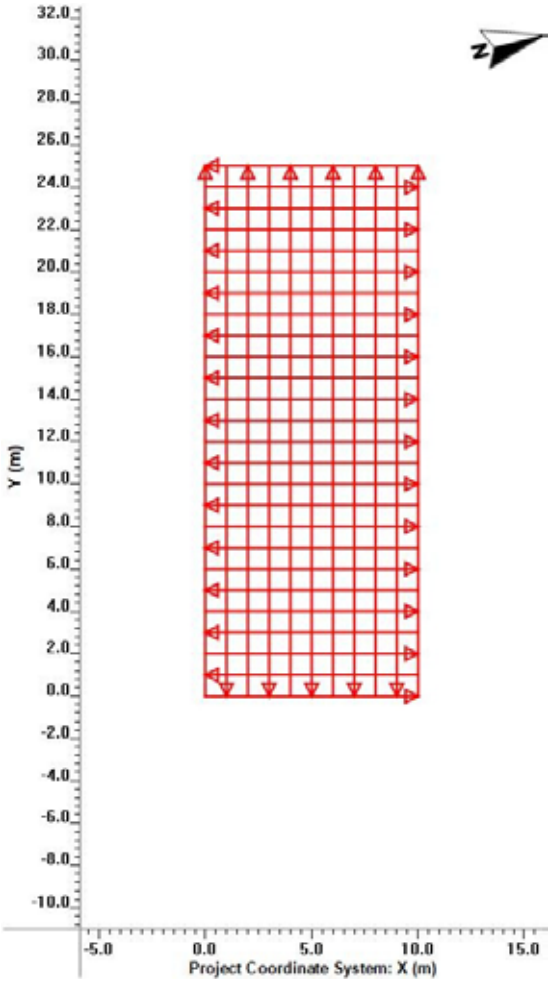
Perimetru cercetat. Harta gradientului vertical.

Pl. 13

https://biblioteca-digitala.ro

a. Planul de situatie al perimetrului investigat generat în uma poziționării în timp real - antena de 500 MHz.

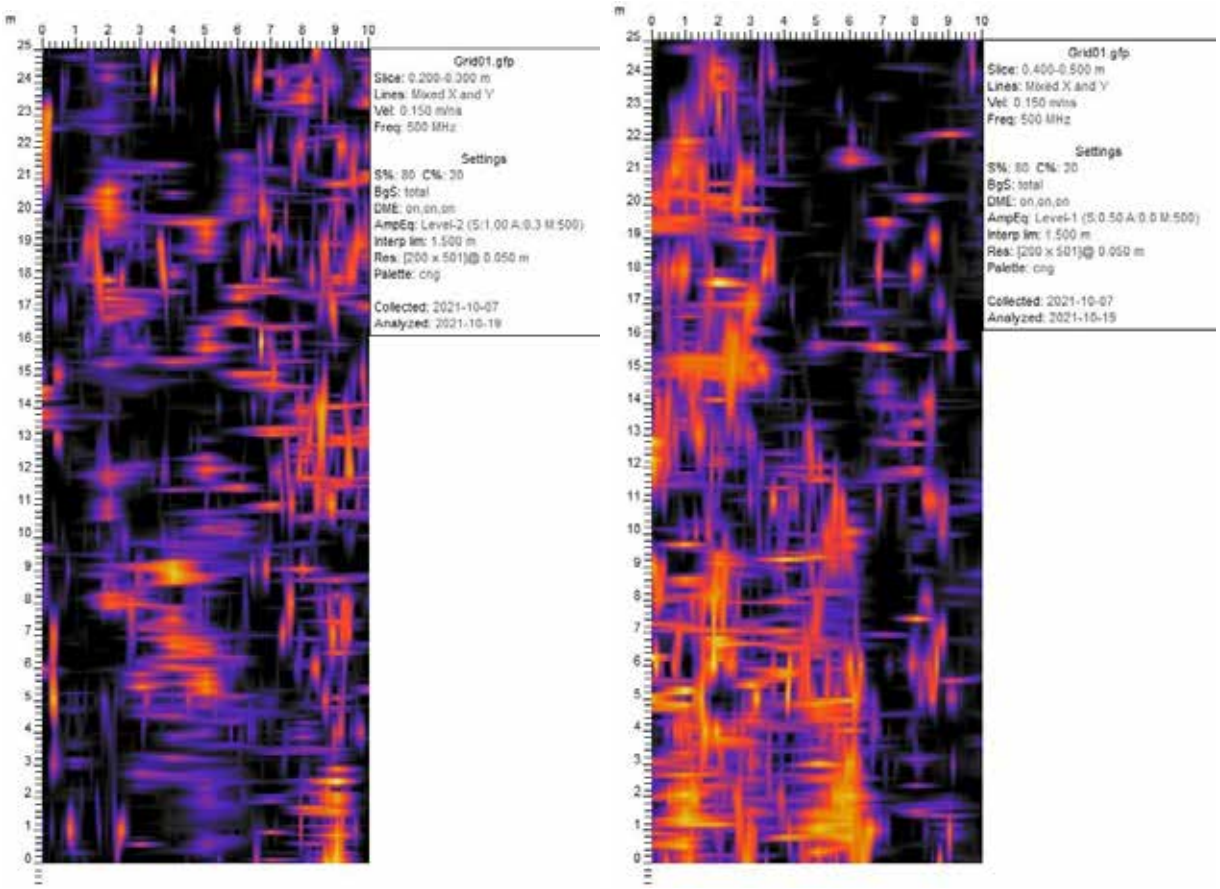
b. Planul de situatie al perimetrului investigat - rețeaua de profile longitudinale și transversale - antena de 500MHz.

Pl. 14

https://biblioteca-digitala.ro

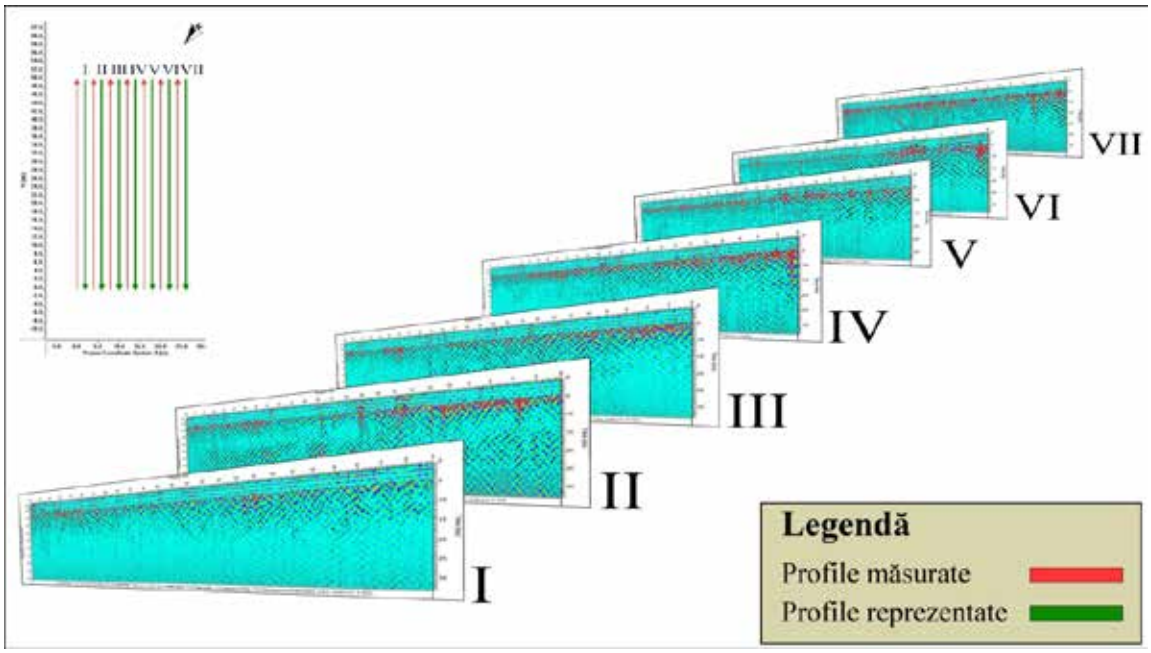
a. Zona investigată GPR (ground penetrating radar).

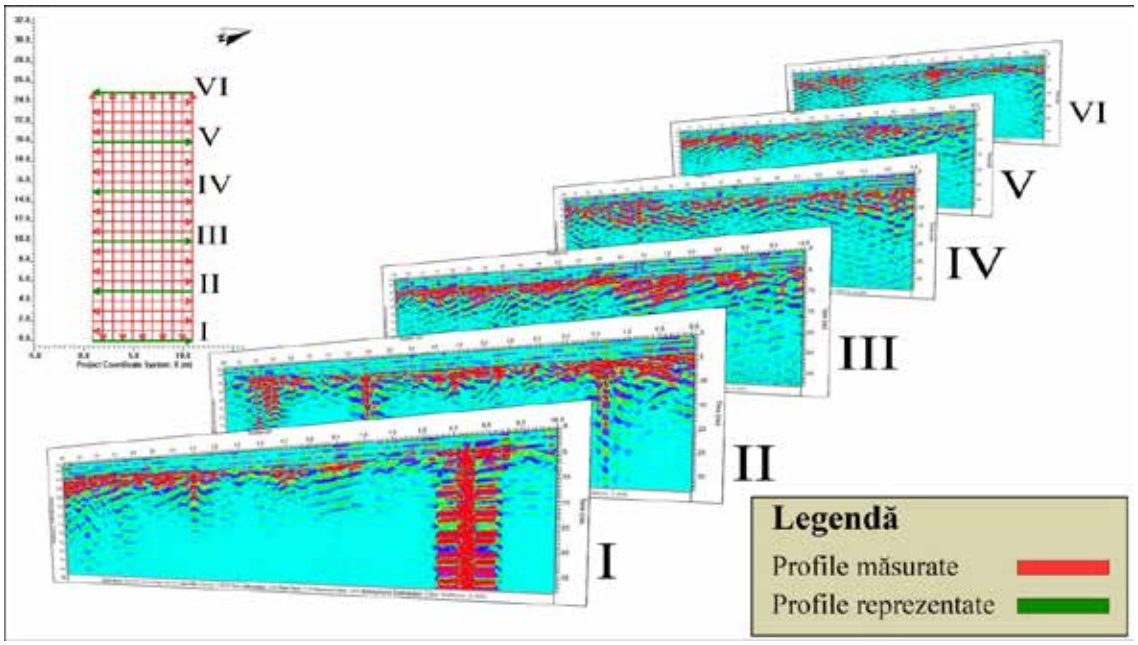
b. Secțiuni GPR de adâncime investigate cu antena de 500 mHZ .

Pl. 15

https://biblioteca-digitala.ro

a. Radargramele profilelor longitudinale (axaY), cu echidistanța de 2 m corespunzatoare perimetrului investigat.

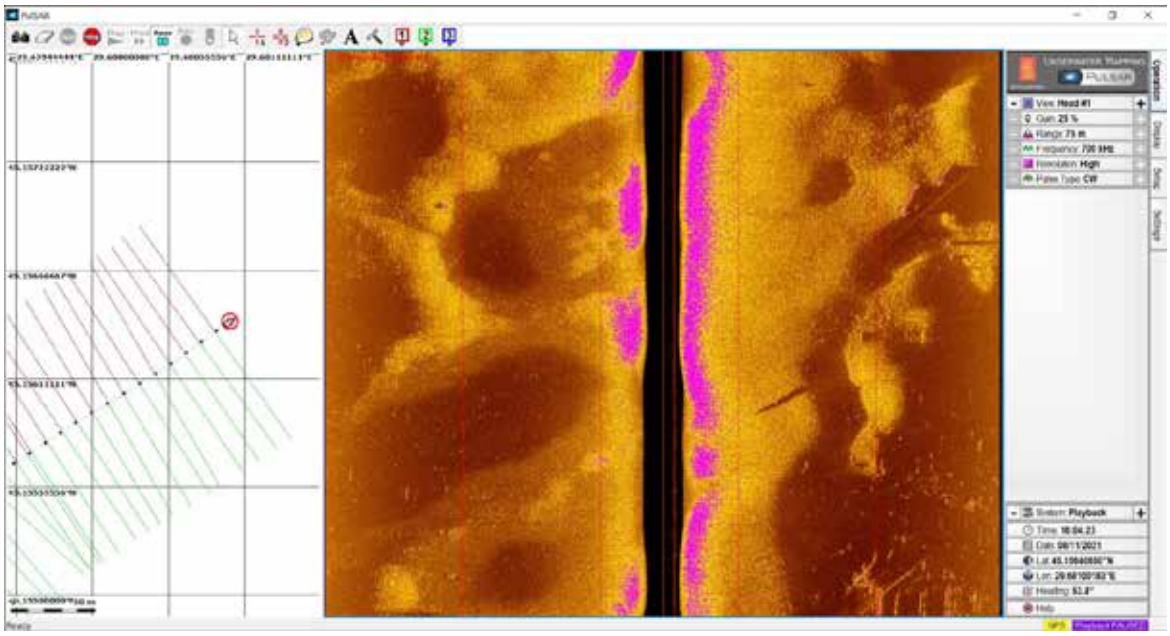
b. Radargramele profilelor transversal (axaX), cu echidistanța de 2 m corespunzatoare perimetrului investigat.

Pl. 16

https://biblioteca-digitala.ro

a. Sonar lateral Kongsberg Pulsar.

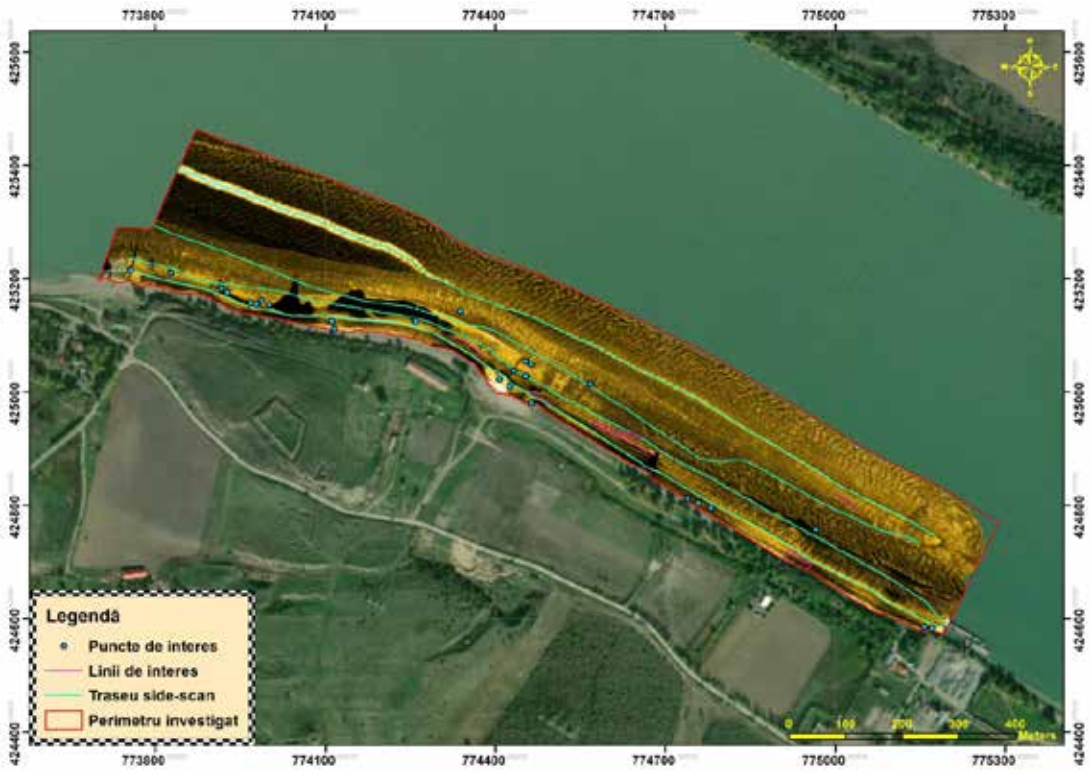
b. Software-ul de achiziție a datelor de la sonarul lateral Kongsberg.

Pl. 17

https://biblioteca-digitala.ro

a. Ortofotoplan cu zona investigată.

b. Harta mozaic.

Pl. 18

https://biblioteca-digitala.ro

41. Istria, jud. Constanța *[Histria]*
Punct: Sector Acropolă Centru-Sud

Cod RAN: 62039.01; **cod LMI:** CT-I-s-A-02681
Autorizație nr. X/2021
Colectiv*:* conf. univ. dr. Valentin Bottez (responsabil sector; Universitatea din București - UB), lect. univ. dr. Alexandra Țârlea (UB), lect. univ. dr. Alexandra Lițu (UB), asist. univ. drd. Iulia Iliescu (UB), arh. dr. Virgil Apostol (IAB), drd. Anca Constantin (UB), mrd. Franceska Știrbu (mrd.), mrd. Radu Penea (masterand UB). Studenți/masteranzi în practică: Vlad Ciur (licență II UB), Zeynel Demir (licență I UB), Ylva Ivănescu (licență I UB), Cătălina Ivan (licență I UB), Delia Coman (licență I UB), Ana-Maria Loluță (licență I UB), Delia Tarcan (licență I UB), Horia Dinu (licență I UB), Alina Neiner (licență I UB), Georgiana Done (licență III Universitatea „Ovidius" din Constanța), Daniel Barbu (masterand Universitatea „Ovidius" din Constanța), Alexandru Siclitaru (licență I Universitatea „Ovidius" din Constanța).
Perioada desfășurării cercetării: 01.07 – 31.07.2021

În Sectorul *Basilica Pârvan*, prin deschiderea unității de săpătură **C055**. Astfel, ne-am propus să observăm continuarea zidului **Z065**, să identificăm un nou tronson din **P009**, dar și o posibilă structură care să marchează distincția interior/exterior (**55009**).

Investigarea limitei vestice a **ST02**, dată de **T007**, precum și a unui T.

Obiectivele campaniei 2021 (fig. 1):

- Completarea dezvelirii arealului în care se face legătura între Sectorul *Acropolă Centru-Sud* ronson din limita estică a celuilalt *domus*.
- Identificarea posibilei joncțiuni dintre **Z046** și **Z047**, întregirea decopertării **ST02** în partea sudică a sectorului și descoperirea unui nou tronson din **T006**.
- Finalizarea decopertării martorilor necercetați amplasați pe latura estică a Sectorului, pentru a surprinde complet **ST01**, **T001** și zidurile care formează limita estică a zonei de locuire.
- Avansarea eliminării martorilor pe direcția N-S, în scopul clarificării imaginii de ansamblu, dar și de detaliu asupra topometriei perimetrului cercetat, în raport cu descoperirile precedente, dar și cu planul general al cetății.

Unitățile de săpătură continuate sau nou deschise în 2021 (fig. 1)

În 2021 au fost adăugate celor 53 de casete deschise în perioada 2013-2020 (majoritatea de 4 ξ 4 m, cu martor de 1 m între ele, excepție făcând unitățile de săpătură **C051**-**53**, care au fost extinse cu scopul de a surprinde zidul de incintă), încă 3 casete, anume **C055**, **C056** și **C057**[1]. Totodată, în casetele **C022** și **C027** a fost continuată cercetarea, prin epuizarea stratului inferior al dărâmăturii și descoperirea de noi asize și tronsoane din **Z017**, **Z019**, **Z021** și **Z036**. De asemenea, au fost săpați cinci martori arheologici: **C014**/**C022**, **C022**/**C012**, **C027**/**C011**, **C032**/**C031** și **C044**/**C045**.

În ceea ce privește amplasarea noilor unități de săpătură, acestea se află în zone diferite ale Sectorului: **C055** este în imediata continuare a casetei **C050** și face legătura Sectorul *Basilica Pârvan*, între acestea nefiind niciun martor, **C056** este la nord de **C037** și la vest de **C034**, în timp ce **C057** este la vest de **C026**.

Toate cotele au fost luate cu nivela optică în funcție de punctul 0 al sectorului, identificat de un cui amplasat între două dale de mari dimensiuni de pe **Strada C**, având coordonatele STEREO70 = 799964.3467,345599.9315.

Stratigrafia

Și în acest an, cercetările au confirmat stratigrafia generală a sitului, stabilită de-a lungul campaniilor anterioare. În general, în toate unitățile stratigrafice se regăsesc aceleași straturi superioare – un strat de depunere vegetală și depunere modernă, ce suprapune resturile dărâmate ale ultimului nivel constructiv, de regulă reprezentate de două straturi diferențiate prin nuanțele solului: gri, pentru cel superior (momentul post-abandon al ultimului nivel de locuire) și galben (momentul distrugerii ultimului nivel de locuire), pentru cel inferior. Acestea suprapun, la rândul lor, fie structurile constructive, ziduri sau pavaje (printre altele: **P009**, **P015**, **P025**, **Z021**, **Z056**, **Z017**, **Z019**, **Z069**, **Z070**), fie straturile de nivelare reprezentate de podele lutuite (contexte precum **55006**, **27003/11003**, **27007**) sau de artere rutiere (**ST01**, **ST02**). Toate aceste structuri urmăresc panta naturală a terenului, motiv pentru care sunt descoperite, cel mai adesea, la adâncimi diferite.

Structuri constructive (fig. 1)

Ziduri

- **Z004** (**14008**/**22008**): zidul a fost identificat inițial în campaniile 2013, 2014 și 2018. Anul acesta, prin desființarea martorului **C014**/**C022**, a fost surprins un segment nou aferent laturii sudice a zidului (fig. 2). Tronsonul, descoperit la cota de +0,57 m, are lungimea de 0,85 m, lățimea de 0,7 m și înălțimea de 0,6 m (4 asize vizibile). Este construit din șisturi verzi și din calcare legate cu pământ. De asemenea, în acest an a fost dezvelită complet intersecția dintre **Z004** și **Z017** (**14007**/**22007**).

- **Z017** (**14007**/**22007**, **22003**): primele tronsoane au fost descoperite în campaniile 2014 și 2020. În campania 2021 (fig. 2) a fost identificat un tronson nou pe suprafața martorilor **C014**/**C022** (la cota de +0,57 m), ceea ce aduce lungimea sa totală la 23 m. Segmentele descoperite recent păstrează caracteristicile generale ale structurii, întrucât sunt construite din materiale constructive și pietre medii și mici, legate cu pământ, au între 2 și 4 asize, lățimea variază între 0,6 m și 0,7 m și înălțimea între 0,33 m și 0,4 m.

- **Z019** (**22004**, **22006**/**12006**): identificat inițial în campaniile 2014 și 2015, pe parcursul acestei campanii a fost descoperită fațeta sudică a tronsonului din **C022** (fig. 2) pe suprafața martorului **C022**/**C012**. Tehnică constructivă: pietre și materiale constructive de dimensiuni mici, medii și mari, legate cu pământ. Dimensiuni: L 1,2-1,3 m, l 0,7 m, H 0,33 m.

- **Z021** (**27004**, **27004**/**11004**): descoperit inițial în campaniile 2014 și 2016, în acest an s-a adăugat un nou tronson (fig. 3) în martorul **C027**/**C011** și în **C027**. Tehnică constructivă: șisturi verzi, calcare și o *spolia* (bază de colonetă cu caneluri helicoidale) legate cu pământ. Demantelat la intersecția cu **Z036** (**C027**, caroul A_2), unde ambele ziduri par să fie suprapuse de o lutuială galbenă compactă. Cotele la care a fost identificat: +0,15 m (**27004**/**11004**, caroul

[1] Caseta C054 a fost doar trasată pentru moment, nu și cercetată.

https://biblioteca-digitala.ro

B1, 6 asize) și -0,25 m (**27004**, caroul A3, o singură asiză).

- **Z036** (**27003**): structura (fig. 3) a fost identificată inițial în campania 2015. Tronsonul nou descoperit este compus dintr-o singură asiză găsită la cota de -0,35 m în C2 și -0,47 m în B2. Dispus NNV-SSE, zidul este construit din pietre mari, medii și mici, fasonate și nefasonate, legate cu pământ. Deasupra segmentului descoperit în acest an a fost observată, la cote similare nivelelor de călcare **27006** și **27007** (identificate la -0,51 m, respectiv -0,55 m), urma unei lutuieli galbene și compacte, conservată fragmentar.

- **Z055** (**44005**/**45005**): descoperit inițial în campania 2018; noul tronson (fig. 4) a fost dezvelit la cota de -0,14 m, odată cu cercetarea martorului **C044**/**C045**. Dimensiuni: L 0,94 m; l 0,88 m lățime; H 0,1 m (o singură asiză). Tehnică constructivă: pietre mici și medii, fasonate cât și nefasonate, legate cu pământ. Este orientat pe direcția ENE-VSV.

- **Z057** (**44004**/**45004**): zidul a fost identificat inițial în campania 2018. Anul acesta a fost dezvelit un nou tronson din structură (fig. 4), în martorul **C044**/**C045**, la cota de +0,13 m. Dimensiuni: L 1 m; l 0,75 m; H 0,4 m. Orientarea este pe direcția ENE-VSV. Tehnică constructivă: pietre și din materiale constructive legate cu pământ (trei asize conservate). La baza laturii sudice a zidului a fost observată o structură (**44010**/**45010**) adosată zidului, constituită dintr-o singură asiză de pietre și materiale constructive. Structura a fost interpretată drept fie reminiscența unei faze mai timpurii a zidului, fie o plintă care ține de zid sau de pavajului **P015**, însă, pentru clarificarea funcționalității, cercetarea trebuie continuată în campaniile viitoare.

- **Z065** (**55007**): identificat inițial în campania 2019; în 2021, un nou tronson din zid (fig. 5) (L 3,2 m; l 0,64 m; H 0,6 m - max. șapte asize conservate) a fost descoperit în **C055**, la cota +0,47 m. Tehnică constructivă: șisturi, calcare și materiale constructive de dimensiuni medii (13 cm x 24 cm; 7 cm x 15 cm), fasonate și nefasonate, legate cu pământ.

- **Z068** (**55008**): zidul a fost identificat în această campanie (fig. 5), la cota de +0,33 m. Tehnică constructivă: pietre fasonate și nefasonate, de dimensiuni mari, medii și mici, legate cu pământ. L tronson 0,86 m, l 0,64 m, H 0,6 m (patru asize). La momentul încheierii campaniei nu era clar dacă zidul continua până în profilul estic al casetei, întrucât pare că în spațiul foarte îngust dintre zid și profil (mai exact, 24 cm) ar fi o intrare (nici în acest caz nefiind limpede dacă este blocată sau nu). Blocurile de piatră care formează posibila muchie nord-sudică sunt fasonate pe exterior.

- **Z069** (**57006**): zidul a fost descoperit în această campanie (fig. 6), la +0,26 m (A2) / +0,81 m (B2). Tehnică constructivă: blocuri (de ex. 0,4 m x 0,25 m) și dale (de ex. 0,85 x 0,6 m) de dimensiuni medii și mari. Prezintă o intrare care întrerupe doua segmente (2,85 m x 0,73 m și 0,57 m x 0,70 m; H max. 1,08 m, 6-7 asize).

- **Z070** (**57007**): identificat (+0,72 m) în colțul sud-vestic al casetei **C057** (fig. 6), intersectând-se cel mai probabil cu **Z069** (**57006**). Orientat pe direcția E-V, structura este construită din șisturi și calcare, de dimensiuni medii și mici (de ex. 0,26 x 0,25 m sau 0,18 x 0,12 m), fasonate și legate cu pământ. Dimensiuni: L 1,10 m; l 0,12 m; H 0,94 m (9 asize).

- **Z071**: tronsoanele din casetele **C012** și **C025,** care până în acest moment au fost considerate ca parte din **Z017** primesc un număr nou. Prin reluarea descărcării arheologice a stratului **22002** (**C022**), s-a descoperit limita zidului **Z017** și, în acest fel, a devenit evident că tronsoanele descoperite la sud de **C022** fac parte dintr-un zid diferit, care are însă aceeași orientare (NNV-SSE).

Praguri

- **55009**: structura (fig. 5) este orientată pe direcția VSV-ENE, precum **Z048** și **Z068**, a fost descoperită la cote care variază între +0,18 m ($B_{1)}$ și -0,04 m (B2), prezintă două asize care nu sunt suprapuse perfect și este construită din șisturi verzi și calcare fasonate. Pragul este plasat între podeaua **55004** și pavajul **P009** și probabil că marchează o zonă de trecere interior/exterior. Dimensiuni: 2,08 m x 0,18/0,47 m x 0,38/0,16 m, iar asiza inferioară este poziționată pe aceeași direcție, însă cu 4 cm înspre la sud. Între structură și **Z068** au rămas între 10 și 20 cm, punctul de joncțiune al celor două structurii nefiind identificat.

Trepte

- **TR02** (**57008**): identificate în această campanie (fig. 6), la cota de +0,26 m, în caroul D3. Treapta este formată dintr-o dală rectangulară, fasonată, de șist verde, care are dimensiunile 0,66 m x 0,47 m x 0,17 m. Este orientată pe direcția E-V, face legătura dintre **P025** și **T007**, marcând intrarea în **CR02**. Suprapus de **57001**.

Pavaje

- **P009 (55005**): pavajul este amplasat în zona de joncțiune a Sectoarelor *Basilica Pârvan* și *Acropolă Centru-Sud*, unde a fost identificat inițial în campania 2017 (**C038**, la cotele -0,36 / -0,56 m). În această campanie a fost descoperit un segment nou, în unitatea de săpătură **C055**, la cotele -0,11 m (A_1) / -0,21 m (A4). Substructura pavajului, descoperită în zonele în care dalele lipsesc, este compusă dintr-un sol galben deschis, foarte compact, cu numeroase incluziuni de scoici tasate și fragmente ceramice foarte mici. De asemenea, este posibil ca acest strat de sol compact să reprezinte reparațiile aduse pavajului în ultima fază de locuire, care au constat în substituirea dalelor avariate cu o lutuială foarte densă. Dalele descoperite sunt foarte puține la număr și au dimensiuni mici și medii, cu excepția unui segment din calcar dezvelit parțial (caroul A1), cu dimensiunile aferente acestei unități de săpătură de 0,52 m x 0,55 m.

- **P015** (**44006**/**45006** și **44009**/**45009**): identificat inițial în campania 2018, anul acesta pavajului i s-a mai adăugat un nou tronson (fig. 4), descoperit în carourile A-B1 ale martorului **C044**/**C045**, la cote între -0,15 m și -0,18 m. Este compus din dale fasonate și nefasonate de șist verde, are forma și orientarea neregulate, lungimea 1,14 m și lățimea de 1 m. Dalele sunt legate între ele de un sol galben și compact, iar fragmentul vestic prezintă un rând inferior de pietre vizibil. La sud este mărginit parțial de **Z055**, iar la nord de posibila substructură **44008**/**45008**. Este suprapus de **44001**/**45001**.

- **P025** (**57004**): pavajul (fig. 6) este compus dintr-o serie de dale și o lutuială galbenă și compactă, descoperite în carourile A1, B-C1-2, D1-3, la cote cuprinse între -0,22 m (A1) și +0,26 m. Dalele sunt reprezentate de șisturi verzi și calcare de dimensiuni foarte mari (0,68 m x 0,38 m), mari (0,4 m x 0,27 m) și medii, fasonate, orientate pe direcția N-S și legate cu lut galben foarte compact. De menționat este și faptul că, pe alocuri, dalele erau acoperite de aceeași lutuială densă. Structura a fost puternic afectată de dărâmătură, așa că arealul unde a fost descoperit dalajul este

https://biblioteca-digitala.ro

compus din trei segmente distincte, care au următoarele dimensiuni: 2,1 m x 0,9 m, 1 m x 1,2 m și 1,22 x 0,6 m. Este suprapus de **57002**.

- **P026** (**22007**/**12007**): structura (fig. 2) este reprezentată de o serie de dale de dimensiuni mici și medii, legate între ele de un sol nu foarte compact, care cuprinde incluziuni de scoici și de pietre tasate. Pavajul este amplasat pe direcția ENE-VSV, între **Z019** și **Z018**, iar la est este mărginit de **T001** și de substructura acestuia (**22003**/**12003**). Pavajul a fost identificat în carourile A2-3, la cota de +0,15 m. În caroul A1, acolo unde a fost identificat posibilul nivelul de călcare **22002**/**12002**, este încă neclar dacă poate să fie descoperită continuarea pavajului.

Structuri cu funcționalitate necunoscută

- **55010**: descoperită în carourile C-D_2 la cote între -0,05 m și -0,15 m (fig. 5). Structura prezintă o serie de materiale constructive și de pietre (șisturi verzi) aliniate parțial, suprapuse și legate între ele cu fragmente de chirpici. La momentul descoperirii nu a fost clară funcționalitatea structurii, fiind posibil, pe de-o parte, ca aceasta să fie restul unui pavaj sau, pe de altă parte, un segment păstrat dintr-un perete prăbușit. În proximitatea structurii au fost descoperite și alte fragmente de chirpici.

- **57009**: structura este reprezentată de două pietre fasonate (fig. 6), de dimensiuni mari, a căror funcționalitate nu a fost clarificată. Este posibil fie ca pietrele să facă parte din dărâmătura zidului **Z069**, fie să marcheze o intervenție ulterioară, cu scopul de a bloca intrarea care se profila în acea zonă. Structura a fost descoperită în caroul D4, la cota de +0,42 m și are 0,44 m x 0,65 m.

- **56006**: reprezentată de o serie de pietre fasonate de dimensiuni mari și medii (fig. 7). Piatra cea mai mare din această serie a fost descoperită la cota de +0,32 m, are dimensiunile 0,77 m x 0,57 m x 0,19 m, forma este trapezoidală iar în jurul acesteia a fost descoperită artera **ST02**, compusă dintr-un sol compact, cu incluziuni de scoici, fragmente ceramice și osteologice, precum și pietriș. Orientate pe aceeași direcție (E-V), dar plasate în caroul A2, sunt alte două pietre, care par să facă parte din aceeași structură.

Artere rutiere/Străzi:

- **ST01** (**22006**, **14004**/**22004**, **22004**/**12004**): identificată în anii precedenți în casetele **C021**, **C017**, **C013**, **C014**, **C012**, **C025** și în martorii **C021**/**C017**, **C017**/**C013** și **C013**/**C014**. În această campanie, prin cercetarea unităților de săpătură **C022**, **C014**/**C022** și **C022**/**C012** (fig. 2) au fost identificate trei tronsoane noi ale străzii care mărginește insula de locuire pe latura estică. Orientate pe direcția NNV-SSE, segmentele sunt compuse dintr-un un sol galben, foarte compact, la care se adaugă incluziuni constând în pietre și materiale constructive de dimensiuni foarte mici, dar și fragmente ceramice, tasate și integrate în structura străzii (tehnica *battuto*). La fel ca în ceilalți ani, s-a observat că strada are o pantă către sud, întrucât în **C014**/**C022** a fost descoperită la +0,11 m, iar în **C022** și în **C022**/**C012** la cote între -0,04 m și -0,06 m. Prin tronsoanele descoperite în această campanie, lungimea totală a suprafeței pe care a fost dezvelită strada ajunge la cca. 34 m. Este suprapusă de **14002**/**2202**, de **22002** și de **22001**/**12004**. Este mărginită la vest de **T001** și de **Z017**.

- **ST02** (**56004**): identificată în campaniile trecute în casetele **C015**, **C020**, **C024**, **C026**, **C032**, **C033**, **C034**, **C037** și **C038**, precum și în martorii **C015**/**C020**, **C020**/**C024**, **C026**/**C029**, anul acesta a fost descoperit un tronson nou în **C056** (fig. 7) pe aproape toată suprafața casetei. Caracteristicile segmentului se încadrează în liniile generale ale străzii, anume: orientarea este pe direcția N-S, din perspectiva consistenței sedimentare, strada este foarte compactă, incluziunile constau în pietriș, scoici, ceramică, oase și materiale constructive mărunțite, tasate și legate între ele de o lutuială galbenă (același *battuto* ca la **ST01**). Cotele la care a fost descoperită strada variază între +0,03 m (D3) și -0,22 m (A1). În caroul A4 este mărginită la est de un tronson din **T006**. Suprapusă de nivelul inferior al dărâmăturii **56003**.

Trotuare:

- **T001** (**14006**/**22006**, **22005**/**12005**): identificat până la campania 2021 în **C014**, **C022, C012** și **C025**, anul acesta au fost descoperite alte două segmente din trotuar. Primul tronson descoperit, aferent martorului **C014**/**C022** (fig. 2), este reprezentat de segmentele a două dale de calcar, fasonate, care se continuă în **C022**, cu dimensiunile 0,5 m x 0,34 x 0,3 m (dala estică) și 0,5 m x 0,54 m x 0,23 m (dala vestică), identificate la cota de +0,39 m. Cu referire la tronsonul din trotuar descoperit în **C022**/**C012**, acesta are aproximativ 1 m lungime și 0,76 m lățime, a fost identificat la cota de +0,19 m, este alcătuit din dale fasonate și nefasonate, atât din calcar, cât și din șist verde. Tronsoanele confirmă caracteristicile generale ale structurii: orientarea pe direcția NNV-SSE (paralel cu **ST01** și cu **Z017**), dispunerea în pantă către sud, dalajul din șisturi și calcare fasonate și nefasonate. Lungimea totală a structurii este 11,9 m lungime și aproximativ 1 m lățime. Este suprapus de **14001**/**22001** și de **22001**/**12001**, mărginit la est și la vest de **ST01** și de **Z014**, iar în **C022**/**C022** se intersectează cu **P026**.

- **T006** (**56005**): descoperit în campania 2017 în casetele **C037** și **C038**, anul acesta a fost identificat un tronson nou pe suprafața casetei **C056** (fig. 7), la cota de +0,31 m, în carourile A-B_4. Caracteristicile segmentului sunt asemănătoare cu descoperirile din anii precedenți: orientarea este în direcția N-S, forma este rectangulară și construcția este realizată din dale fasonate legate cu pământ. Dimensiunile tronsonului **56005** sunt următoarele: 1,65 m x 0,26 m x 0,2 m. În acest moment, lungimea totală a trotuarului este de 7,05 m. De asemenea, s-a observat că structura este înclinată de la nord la sud, diferențele altimetrice fiind notabile: +0,31 m (**56005**), +0,08 m/-0,06 m (**37004**) și -0,31 m/-0,41 m (**38005**). Mărginește **ST02** la est, suprapus de **56002** (stratul superior al dărâmăturii).

- **T007** (**57005**): trotuarul a fost descoperit în această campanie (fig. 6), delimitând la vest strada care face legătura între Basilica Episcopală și Basilica Pârvan (**ST02**). Structura a fost descoperită la cota de +0,57 m, este alcătuită din trei dale fasonate de calcar (o a patra dală este observabilă în profilul estic) și are lungimea de 2,8 m și lățimea de 0,8 m. Trotuarul, orientat pe direcția N-S, este paralel cu **Z069**, dar și cu **T005**, alături de care mărginește la est și la vest **ST02**. Este suprapus de **57001**.

https://biblioteca-digitala.ro

Abstract

In 2021 research was continued on the 6th – 7th c. AD *insula* Iα2 by the University of Bucharest team on the *Acropolis Centre-South* Sector in Istros/Histria (Constanța County). We excavated three new square trenches (**C055-057**) and five baulks (see fig. 1): **C014**/**C022**, **C022**/**C012**, **C027**/**C011**, **C032**/**C031** and **C044**/**C045**. In **C055** (fig. 5) we managed to connect the structures from our sector with those in the *Basilica Pârvan* Sector (e.g. **P009**) to the South, as it was established that access from the structures to the North to pavement **P009** was gained through an entrance with a threshold (**55009**). In **C056** (fig. 7) we discovered another segment of street **ST02** and of sidewalk **T006**. In **C057** (fig. 6) we identified the first structures of *insula* IIα west of *insula* Iα, across street **ST02**.

[2] The Roman numbers are asigned to the different insulae according to their geographic position, while the Greek letters represent their phases.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Planul Sectorului ACS 2021

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2.

Fig. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

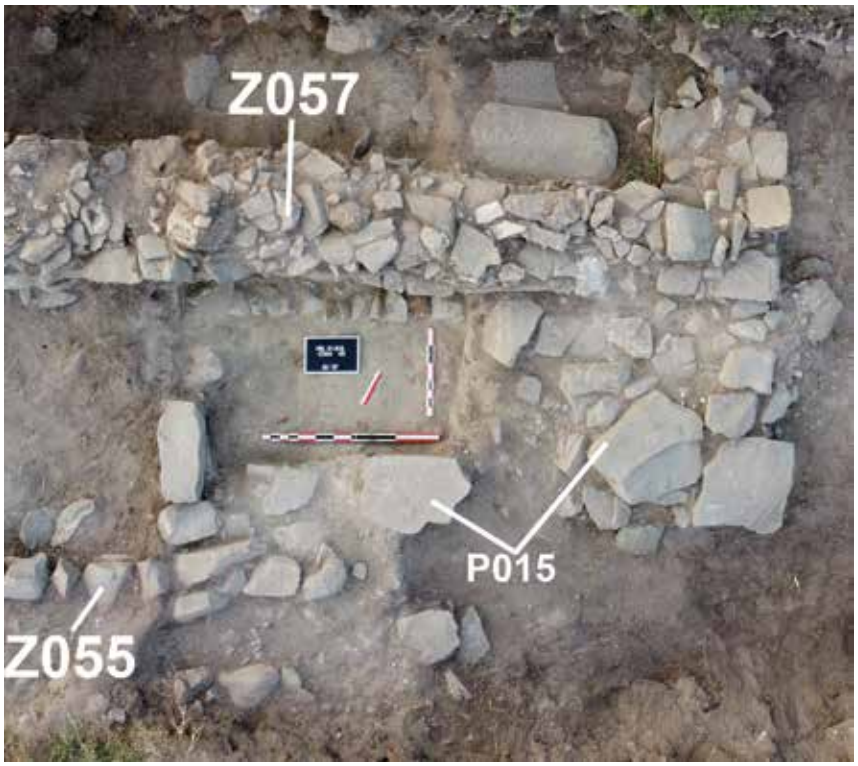

Fig. 4.

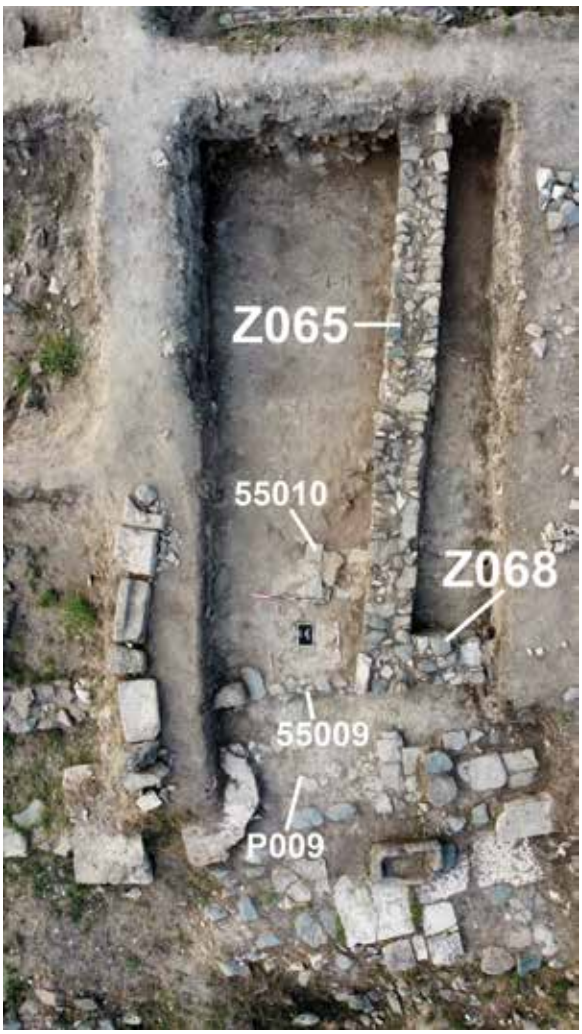

Fig.5.

https://biblioteca-digitala.ro

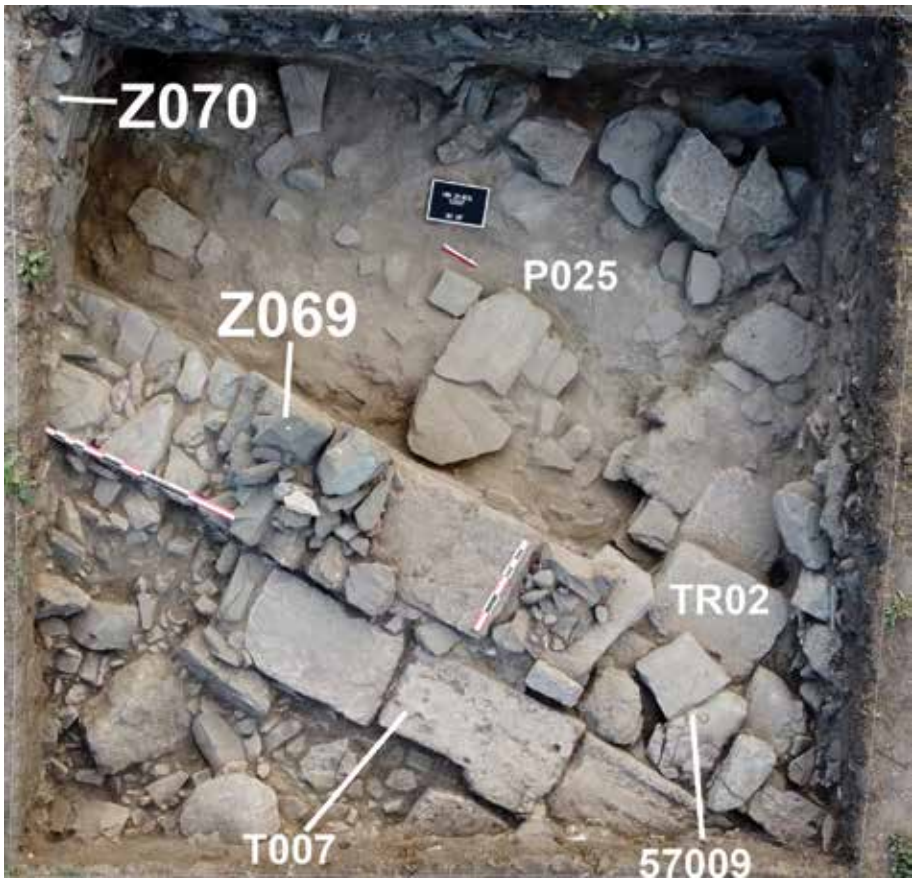

Fig. 6

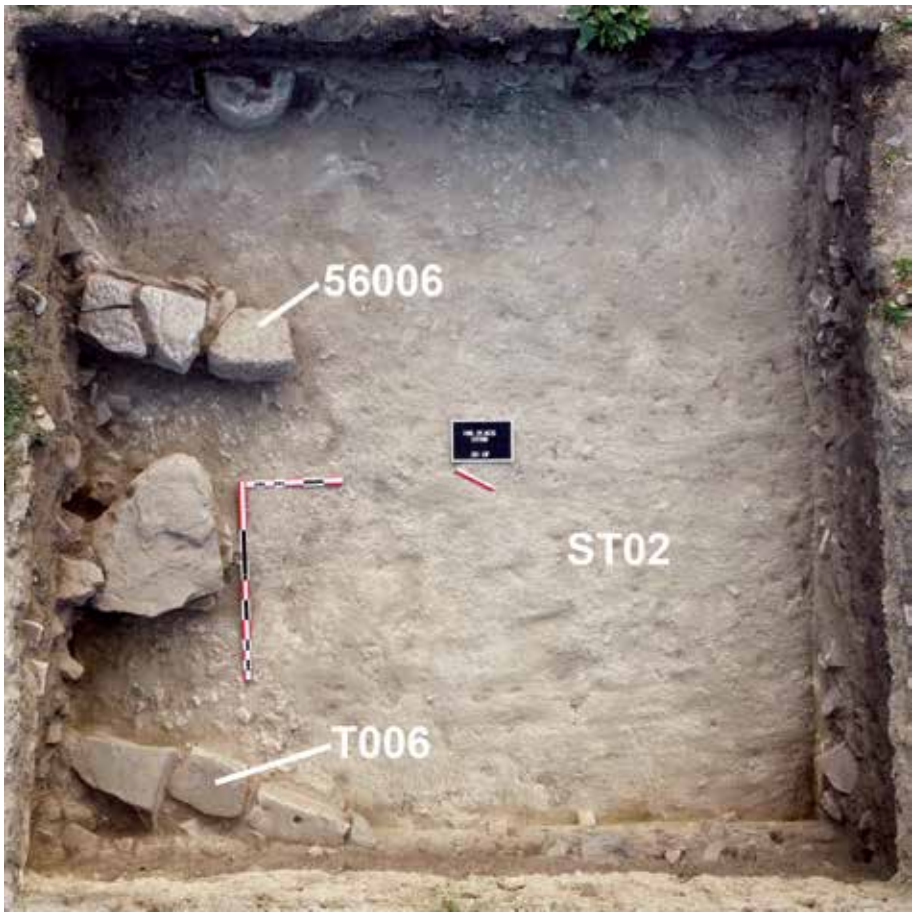

Fig. 7

https://biblioteca-digitala.ro

42. Istria, jud. Constanţa *[Histria]*
Punct: - Sectorul Basilica cu criptă

Cod RAN: 62039.01
Colectiv: dr. Irina Achim – arheolog expert, responsabil ştiinţific de sector (IAB), dr. Mihai Dima (analiza numismatică)
Finanțare: Ministerul culturii și identității naționale
Perioada desfășurării cercetării: 26.07 – 06.08.2021

Obiectivele campaniei arheologice 2021

După o întrerupere de doi ani (2019 și 2020), datorată în parte situației sanitare mondiale, cercetarea a fost reluată în 2021 în sectorul Basilicii cu criptă.

Cercetarea a vizat explorarea unui perimetru restrâns, la vest, respectiv nord de basilica paleocreștină, până la limita estică a clădirilor de pe flancul nordic al Pieței Mari[1] a orașului roman-târziu (Fig. 1–2). A fost avută în vedere completarea stratigrafiei generale a zonei din fața edificiului creștin de cult, precum și stabilirea raporturilor stratigrafice ale străzii A cu construcțiile identificate de A. Petre pe latura de nord a Pieței Mari.

Perimetrul supus investigării, imediat la vest de casetele B3 și C3 deschise în campania 2018, a fost la rândul său împărțit în două casete, B4 și C4, de dimensiuni egale (4 x 4 m), cu un martor de 1 m lățime față de precedentele suprafețe cercetate[2] (Fig. 1, 3).

Au fost supuse investigării două amenajări antice pentru evacuarea apelor pluviale, o groapă modernă de intervenție[3], precum și un nivel de distrugere prin incendiere atribuibile perioadei romane târzii și romano-bizantine (Fig. 4).

Rezultate imediate ale cercetării.
Descrierea secţiunilor din sectorul nord

Caseta C4 (Fig. 3–5)

Secțiunea măsoară 4 x 4 m și pentru o înregistrare cât mai exactă a artefactelor descoperite a fost convențional împărțită în patru carouri numerotate A1 și A2 (în jumătatea sa vestică), respectiv B1 și B2 în jumătatea estică a casetei. Numărătoarea carourilor a început dinspre nord, în sensul acelor de ceasornic. Un martor de 1 m lățime separă caseta C4 de caseta C3 (2018), situată la est și de caseta B4 (2021), situată la nord. La vest se află *Încăperea 1* din nucleul de locuire cercetat de A. Petre pe latura de nord a Pieței Mari, în campaniile 1958 și 1959. Ca și casetele B3 și C3 practicate în anul 2018, secțiunile din anul 2021 se situează la nord și nord-vest de basilica creștină de pe latura de est a Pieței Mari, spre sud până la limita nordică a Pieței Mari.

În perimetrul acestei casete, în suprafața expusă în cursul săpăturilor s-au conturat clar două zone distincte :

- în jumătatea nordică a casetei, lipsită de structuri constructive, o vastă groapă de intervenție din cercetări și lucrări de teren anterioare, cel mai probabil toate datând din diferite momente ale secolului XX; groapa a fost reumplută cu materiale diverse, printre care remarcăm 13 dale de calcar (de dimensiuni mari și grosimi importate, unele sparte în bucăți mai mici și păstrate pe loc după reumplerea cu pământ a acestei zone) – fig. 5;

- în jumătatea sudică a casetei, un nivel probabil contemporan cu ultimele faze ale străzii A identificate de A. Petre cu ocazia cercetărilor sale din anii 1958 și 1959, care se compune din două rigole de evacuare a apelor uzate, care urmează un traseu est-vest și între ele, un posibil spațiu de circulație (pietonală?) – fig. 4.

Groapă modernă de intervenție care ocupă carourile A1 și B1 în întregime și doar parțial caroul A2 este, de fapt, o vastă arie de intervenție datând din epoca modernă (Fig. 5–6). Are o formă ovalară și a fost pusă în evidență încă de la suprafața solului actual (respectiv adâncimea medie de 0,83 m, comparabilă cu cea a depunerilor superioare de pe strada A, aflată imediat la est). În această zonă a săpăturii, cercetarea a continuat în adâncime circa 60 cm față de limita superioară a săpăturii, până la adâncimea maximă de 1,34 m. În umplutura acestui sondaj atribuit de A. Petre săpăturilor întreprinse de Scarlat Lambrino în perimetrul *Basilicii cu criptă* în perioada interbelică, la adâncimi diverse, regăsim 14 dale de calcar de dimensiuni mari, întregi sau sparte pe loc. Pământul de umplutură era de culoare brun-cenușiu, afânat, cu numeroase pietre de toate dimensiunile (șisturi și calcare), amestecat cu fragmente ceramice și osteologice, precum și cu diverse alte elemente (resturi de ciment, cutii de conserve și sticle de plastic). Am putut constata că cinci dale din cele identificate în umplutura gropii prezentau un epanelaj oblic și anatiroză, fiind foarte asemănătoare ca tehnică de prelucrare cu dale aflate *in situ* în zona Porții Mari, amplasate în această zonă cu ocazia lucrărilor de restaurare ale incintei romane târzii și ale pavajului Pieței Mari/Porții Mari, în ultimele decenii ale secolului XX. Profilul nordic al secțiunii permite observația că la partea sa superioară groapa a fost reacoperită cu pământ galben sau galben-cenușiu, poate cu ocazia lucrărilor de conservare primară din zona clădirilor de pe latura de nord a Pieței Mari. Această situație stratigrafică este validată și de profilul vestic al secțiunii. Observațiile lui A. Petre rămân perfect valide, cu singurul amendament că în zona depresiunii rezultate post săpăturile din perioada interbe-

[1] Grupul I de construcții de pe latura de nord a Pieții Mari, complex care se întinde între străzile A și B după notațiile folosite de A. Petre (vezi Petre 1962, în particular p. 392-396, pl. IV; o relectură critică a construcțiilor de pe latura de nord a Pieței Mari este oferită de Munteanu 2011, în particular p. 236–238, fig. 1–4. Îi datorăm, de asemenea, lui A.S. Ștefan o nouă sinteză privind topografia generală a Histriei (Ștefan 2019, p. 73-79, fig. 35, 37), care în pofida imensei sale documentații nu oferă o imagine mai cuprinzătoare decât cea deja conturată în contribuțiile mai vechi ale autorului (Ștefan 1974; Ştefan 1975).

[2] Obiectivele și rezultatele campaniei 2018 au fost detaliate în raportul care a urmat acestei cercetări - Achim, Dima 2018. Ca și în anul 2018, în campania 2021 toate adâncimile au fost măsurate cu luneta optică și au fost raportate la un punct de referință situat pe zidul perimetral nord al basilicii creștine aflate în imediata vecinătate a zonei investigate.

[3] În raportul său de săpătură posterior campaniei arheologice din 1959, A. Petre identifică în teren, fără însă să descrie în detaliu această vastă zonă de intervenție modernă, pe care o numește „sondaj" sau „groapă" și pe care o atribuie săpăturilor întreprinse de Scarlat Lambrino, în perioada 1927–1943 – vezi Petre 1962, p. 392, pl. IV (încăperea 1).

https://biblioteca-digitala.ro

lică și după săpăturile lui AP are loc o reintervenție ocazionată de lucrările de restaurare din zona Porții Mari și a Pieței Mari, care ar fi putut presupune existența unui punct de lucru pentru prelucrarea pietrei. Această observație ar putea valida existența unui număr așa de mare de dale de pavaj descoperite în săpătura din campania curentă, dar fără legătură cu vreo structură constructivă aflată în perimetrul explorat.

Groapa modernă de intervenție se întindea spre nord și în secțiunea vecină, unde produce perturbări stratigrafice majore semnalate deja de A. Petre, practic jumătatea sudică a casetei B4 fiind ocupată de această intervenție. Este de remarcat și faptul că în acest segment al săpăturii (jumătatea sudică a casetei B4) nu apar deloc dale de calcar de tipul celor identificate în caseta C4.

La sud de groapa de intervenție descrisă mai sus este de notat existența unui sistem de drenare a apelor uzate (două rigole amenajate din elemente plane din piatră, uneori blocuri mari, reutilizate) (Fig. 4–5). Cele două rigole, denumite Rigola 1 și 2 ocupă cea mai mare parte a caroului B2, respectiv cadranul sud-estic al casetei, în direcția casetei C3, la limita vestică a străzii A. Cele două amenajări, destul de rudimentare, au apărut aproape la suprafața solului actual, după îndepărtarea stratului vegetal modern.

Rigola 1 (situată la limita sudică a gropii moderne de intervenție – Fig. 4–5) este o structură cu traseu rectiliniu, longitudinală, orientată est-vest, care ar putea să reprezinte o amenajare cu rol utilitar în conexiune cu fazele târzii ale străzii A, aflată la mică distanță la est (secolul VI p.Chr). Este pusă în evidență pe o lungime de circa 2 m, la adâncimi cuprinse între 1,02 m și 1,12 m. Este realizată din trei blocuri de calcar fasonate, dintre care unul este o piesă de arhitectură reutilizată (orificii de montare vizibile pe fața exterioară dreaptă a piesei), lărgimea canalului de scurgere fiind de circa 12 cm. Primul bloc de la est este încadrat de blochete de șist verde, cu suprafața superioară plană, iar spre vest, unde amenajarea nu mai este reperabilă, o aglomerare de piatră de dimensiuni mici și medii ar fi putut servi de pat de așteptare pentru această instalație astăzi dispărută în zona indicată. Din depunerile de deasupra acestei amenajări a fost recoltată de la adâncimea de 0,92 m o monedă de bronz care va fi analizată în perioada următoare (număr de inventar – 105).

La sud de *Rigola 1* a fost identificată o altă amenajare similară, **Rigola 2,** care pare să fie contemporană cu precedenta (Fig. Fig. 4–5). Este o amenajare longitudinală, orientată est-vest, al cărei traseu corespunde în linii mari canalizării C4 identificată în 2018 la colțul exterior nord-vestic al basilicii creștine din vecinătate. Traseul său poate fi urmărit pe circa 3,20 m lungime, spre vest fiind perturbată de groapa modernă descrisă anterior. La est rigola este mai degrabă o amenajare extrem de rudimentară din șisturi verzi, în timp ce la extremitatea sa vestică, rigola 1 este realizată din două blocuri de calcar de mari dimensiuni, din care unul de proporții considerabile (calcar cochilifer, L = 0,95 m, l = 0,55 m, canal de scurgere cu o lărgime de maximum 11 cm).

Cele două rigole sunt paralele, între ele fiind amenajat un spațiu de circulație reprezentat de un complex depozițional din șisturi verzi, cu suprafață superioară plană, care prezintă numeroase lacune, cu o lărgime maximă de 0,80 m, aflat la adâncimi comparabile cu structurile învecinate.

Succesiunea stratigrafică în zona profilului de vest al casetei permite observația că două straturi succesive conținând preponderent pământ galben nivelează, în cursul celei de-a doua jumătăți a secolului XX, groapa modernă de intervenție.

Caseta B4 (Fig. 4, 6)

Este amplasată la nord de precedenta, la vest de caseta B3 și este de dimensiuni identice cu caseta C4 (4 x 4 m). Materialele arheologice rezultate în cursul săpăturii au fost recoltate pe carouri, numerotate A1, A2/jumătatea vestică și B1, B2/jumătatea estică, iar numărătoarea carourilor s-a făcut de la nord spre sud.

În plus de groapa modernă de intervenție care se întinde pe o bună parte din suprafața casetei, cuprinzând practic jumătatea sa sudică, nicio altă structură constructivă din zidărie nu a fost identificată în acest perimetru. De altfel, dat fiind timpul de săpătură extrem de limitat, în această secțiune cercetarea a avansat destul de puțin în adâncime (circa 0,45 m) față de nivelul actual de călcare (materialul ceramic destul de numeros în umplutura gropii moderne fiind recoltat de la adâncimi cuprinse între 0,75 și 1,32 m).

Este totuși de remarcat existența, în jumătatea nordică a casetei, unei structuri constructive din materiale ușoare (cel mai probabil chirpic) distrusă prin incendiere, așa cum o sugerează stratul de argilă rubefiată, cu urme de cărbune de lemn, posibil elemente de acoperiș ale construcției care se întindea spre nord. Ar fi de notat și faptul că în zona carourilor A1 și în cea mai mare parte a caroului B1 vecin materialele arheologice sunt rare, iar singura monedă de bronz descoperită în secțiune a apărut în apropierea profilului vestic, la limita carourilor A1 și A2.

Cercetările arheologice realizate în anul 2021 în zona de la nord de *Basilica cu criptă* reprezintă doar un alt exemplu dintr-o lungă serie din domeniul cercetării sistematice românești, în confruntarea sa cu penuria de forță de muncă și cu situația sanitară globală. În pofida progreselor științifice modeste realizate în campania 2021, scurta cercetare de anul acesta a furnizat informații valoroase privind modul în care au fost organizate și conduse o serie de lucrări de restaurare în interiorul cetății romane târzii, aceste lucrări provocând bulversări stratigrafice incontestabile în perimetrul de la nord și vest de basilica creștină.

Așa cum se precizează în preambulul acestui raport, obiectivele științifice ale campaniei 2021 rămân în vigoare și se cer rezolvate într-o campanie ulterioară. Dacă săpăturile conduse la nord de basilica creștină în anul 2018 au permis redezvelirea unei părți importante din traseul străzii A care conecta edificiul creștin cu flancul nordic al străzii care conducea la poarta mare a orașului roman târziu, ele nu au oferit însă și posibilitatea extinderii cercetării spre

https://biblioteca-digitala.ro

sud, în zona din fața basilicii. Acest deziderat nu a putut fi materializat nici în campania 2021, aspect care face o dată în plus necesară continuarea cercetării în microzona urbană dominată de *Basilica cu criptă*. Este deci utilă, din această perspectivă, continuarea săpăturilor în zonele care au făcut obiectul cercetării în 2018 și 2021, până la limita estică a complexului arhitectural de pe latura de nord a Pieței Mari, cu scopul de a stabili o diagramă cronologică cât mai completă cu putință a edificiilor romane, romane târzii și protobizantine reperate aici. Concomitent, se cere lămurită, fie numai și secvențial, organizarea și evoluția în timp a arterelor de circulație dintr-o zonă a Histriei intens ocupată de-a lungul întregii sale existențe.

Bibliografie:

Achim, Dima 2018: I. Achim, M. Dima, *35. Istria, com. Istria, județul Constanța [Histria]. Punct: Basilica cu criptă*, în CCA 2018, București–Sibiu 2019, p. 90–96;

Munteanu 2011: F. Munteanu, *Contribuții la topografia Histriei romane târzii (II)*, SCIVA 62.3–4, 2011, 233–249;

Petre 1962: A. Petre, *Sectorul* « *Poarta Mare* », în E. Condurachi și colaboratorii, Șantierul *Histria*, MCA 8, 1962, 389–396;

Stefan 2019: A.S. Stefan, Histria. Photographies aériennes et topographie générale: paléo-environnement, configurations urbaines, installations portuaires, nécropole tumulaire, voies vers la chôra (VIIe s. av. J.-C. – VIIe s. ap. J.-C.), 9–92;

Ștefan 1974: A.S. Ștefan, *Cercetări aerofotografice privind topografia urbană a Histriei I. Epoca romană (sec. I–III e.n.)*, Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă 43.1, 1974, 39–51.

Ştefan 1975: Al.S. Ştefan, *Cercetări aerofotografice privind topografia urbană a Histriei: II. Epoca romană târzie (sec. III–IV e.n.)*, Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă 44.2, 1975, 51–62.

https://biblioteca-digitala.ro

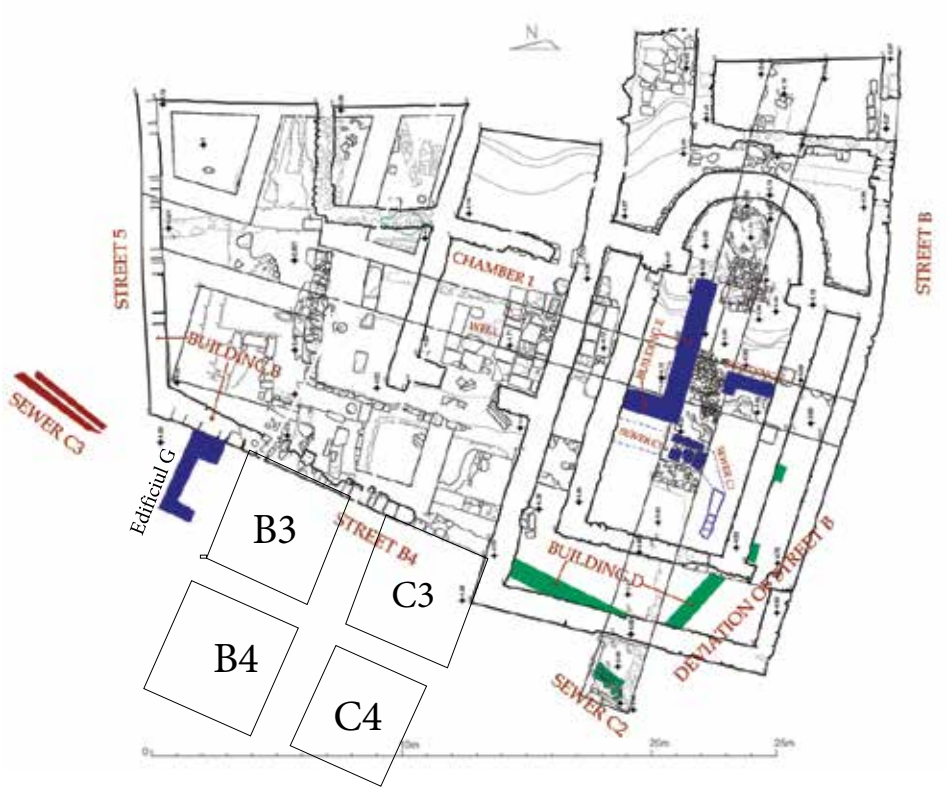

Fig. 1. Planul sectorului *Basilica cu criptă* (cu indicarea zonei cercetate în campaniile 2018 și 2021)

Fig. 2. Vedere aeriană asupra zonei *Poarta Mare* și a sectorului *Basilica cu criptă*, cu indicarea zonei cercetate în campania 2021(L. Cliante 2021, cu concursul MINAC)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Sectorul *Basilica cu criptă,* fotografie cu drona a zonei cercetate în campania 2021 (casetele B4 și C4) (Foto V. Bottez)

Fig. 4. Sectorul *Basilica cu criptă*, casetele B4 și C4 - vedere asupra structurilor dezvelite în 2021 (foto A. Rabinowitz)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5. Vedere dinspre nord-vest asupra casetei C4, cu indicarea limitelor gropii moderne de intervenție din jumătatea nordică a secțiunii (foto IA, 2021)

Fig. 6. Vedere dinspre nord asupra casetelor B4 și C4 cu ilustrarea limitelor gropii moderne de intervenție (foto IA, 2021)

https://biblioteca-digitala.ro

43. Istria, jud. Constanța *[Histria]*
Punct: „Platou”

***Tip de sit*:** așezare urbană (cod 113); necropolă plană (cod 211)
***Încadrare cronologică*:** epoca elenistică (cod 313); epoca romană timpurie (cod 321); epoca romană târzie (cod 322)
Cod RAN al sitului: 62039.01
Cod LMI: CT-I-s-A-02681
Autorizație: 62/05.05.2021
Colectiv: Adam Rabinowitz (UT), Liviu Mihail Iancu (ISACCL București), Elijah Fleming (UT), Zoe Rabinowitz (Liceul de Artă „McCallum” Austin), Cătălin Pavel (UO Constanţa), Sterling Wright (Pennsylvania State University), Cosmin Cojocaru (UO Constanţa), Mihaela Consferenț (UO Constanţa), Alexandru Siclitaru (UO Constanţa), Irina Stoenică (UO Constanţa), Ștefania Furtună (UO Constanţa), Radu Gabriel Petre (Universitatea din Oslo), Victoria Manalachi (USBPH Cahul), Nicoleta Manalachi (USBPH Cahul).
Finanţare: Cercetările arheologice au fost finanțate în principal de către UT, în cadrul programului Planet Texas 2050, alte resurse financiare secundare fiind puse la dispoziție printr-o sponsorizare oferită de SC Trident Pharma SRL.
Perioada desfăşurării cercetării: 16.07-13.08.2021

Scurtă prezentare a sectorului

Sectorul de cercetare denumit generic „Platou Est” a fost delimitat empiric pe Platoul cetății Histria în cadrul proiectului Histria Multiscalar Archaeological Project, după prospecțiuni magnetometrice derulate în 2018 pe o suprafață de 2,43 ha, în urma cărora în 2019 au fost deschise două secțiuni: KT (Kiln Trench, 6 m x 6 m, obținută prin extinderea sondajului TT3 din 2018) – unde au fost descoperite morminte dintr-o necropolă plană din perioadele romană timpurie și romană târzie, suprapuse unui cuptor elenistic de vase ceramice; RT (Road Trench, 7 m x 1,5 m, obținută prin extinderea sondajului TT1 din 2018) – unde a fost descoperit un drum care a funcționat cel puțin în perioada romană, cu orientarea ESE-VNV, punctul său de plecare fiind Poarta I a zidului de incintă din perioada romană timpurie.

Obiectivele cercetării din 2021

Date fiind condițiile restrictive impuse de pandemia COVID-19, principalul obiectiv al campaniei 2021 a constat în a continua săpăturile exclusiv în KT, până la atingerea nivelului cu urme puternice de distrugere care încheie perioada funcționării cuptorului, astfel încât să fie cercetate: 1. structura constructivă masivă din NV suprafeței KT – identificată drept un mormânt în cutie (cistă) din lespezi mari de piatră, datând din perioada romană timpurie (după tipologia prezentată în Oța 2011) – M. 6; 2. zonele adiacente M. 6, susceptibile de a conține indicii privind practicile funerare asociate acestuia ori alte morminte; 3. cuptorul din perioada elenistică (inclusiv camera sa de combustie).

Rezultate şi interpretarea lor

Au fost planificate următoarele acțiuni: A. extinderea KT către V și surprinderea în plan a întregii suprafețe a M. 6, la nivelul de călcare din perioada romană timpurie; B. ridicarea lespezilor de piatră de pe mormântul M. 6, excavarea conținutului său și prelevarea de probe de la defuncți în scopul realizării unor ample analize antropologice, genetice și cronologice; C. excavarea și documentarea straturilor/complexelor asociate necropolei din perioada romană în zonele imediat adiacente de la S și E de M. 6, până la atingerea nivelului de distrugere elenistică; D. prelevarea de mostre din camera de combustie a cuptorului din perioada elenistică.

În urma extinderii KT spre V pe o lungime de 1 m, a fost pusă în evidență aceeași stratigrafie observată în campaniile 2018 și 2019, cu straturi de abandonare și acumulare din timpul folosirii necropolei în perioada romană târzie, inclusiv cu urmele unei posibile structuri antice de delimitare ori de amenajare pentru amplasarea unui monument funerar. Structura constructivă a M. 6 a fost complet expusă în plan, astfel încât a fost descoperită și o a treia dală orizontală de piatră, care acoperea mormântul, similară ca dimensiuni cu celelalte două identificate în 2019 (1,60 m lungime, 0,60 m lățime, 0,35-0,40 m grosime), dar nu ca și rocă și tehnică de finisare, deci reprezentând un *spolium* cu origine diferită. De asemenea, au fost puse în evidență și șanțurile de fundație a mormântului, pe latura sudică și latura nordică a celor trei mari dale orizontale.

După ridicarea lespezilor orizontale și excavarea conținutului M. 6, au putut fi de asemenea cercetate și celelalte caracteristici constructive ale sale. Pereții verticali ai mormântului erau compuși și ei din lespezi de piatră, așezate pe cant: o lespede mare, de 1,90 m lungime, 0,70 m lățime și 0,35 m grosime pe latura nordică; două lespezi mai mici pe latura sudică, cu lățimea și grosimea similare celei de pe latura nordică și cu suma lungimilor lor egală cu lungimea lespezii nordice; o placă mai subțire de calcar galben ca perete pe latura vestică. Examinarea lespezilor care blocau latura estică a mormântului a relevat că unele dintre ele făcuseră inițial parte dintr-un unic bloc de piatră, spart în timpul reutilizărilor structurii pentru noi defuncți. Aceștia erau introduși în mormânt printr-o groapă săpată pe această latură, identificată încă din 2019, dar al cărui contur a fost mai bine precizat acum. Niciuna dintre lespezi nu prezenta urme de tencuială ori inscripții. Pe fundul gropii nu au fost amplasate elemente constructive, podeaua fiind constituită de un strat de pământ cenușos amestecat cu lut galben.

În M. 6 au fost descoperite resturile osteologice ale cel puțin 18 indivizi, dintre care 11 cu osemintele dezarticulate, strânse în NV structurii, iar 7 în poziții anatomice relativ firești, de *decubitus* dorsal, pe axa V-E, cu capul la V. Defuncții sunt deopotrivă de sex masculin și feminin, cu vârste variate (8 adulți, 4 subadulți, 6 infanți). Numărul lor mare, așezarea oaselor dezarticulate a 11 dintre ei într-un colț, suprapunerea totală sau parțială a celor 7 aflați în poziția de *decubitus* dorsal, împinși cu greu unul peste altul, unii în sicrie de lemn (de la care s-au păstrat în general doar cuiele, dar și mici fragmente de lemn mineralizat), prin deschiderea strâmtă dinspre E, pledează împreună cu indiciile oferite de lespezile răsăritene ale mormântului și de groapa de acces de pe aceeași latură estică pentru o utilizare îndelungată a M. 6, cu multe înhumări succesive, ipotetic inclusiv în perioada romană târzie. Inventarul este

https://biblioteca-digitala.ro

modest, specific sub acest aspect mormintelor de acest tip din Moesia Inferior (Oța 2011, 148-149): fragmente ale unui *unguentarium* de sticlă închisă la culoare, cu gât înalt (*candle stick*) și ale unui pieptene confecționat din os și bronz, o cataramă de fier și două mărgele biconice de sticlă închisă la culoare, identice cu alte două descoperiri făcute în 2019 în umplutura gropii de pe latura estică a mormântului. Date importante ar putea fi furnizate și de 3 monede de bronz din umplutura M. 6, puternic corodate, aflate în proces de curățare, dacă nu cumva ele au alunecat în mormânt de deasupra lespezilor superioare orizontale, amplasate destul de neglijent peste cele verticale, încât a fost necesară introducerea unor pietre de mici dimensiuni de către constructori în golurile dintre plăci.

M. 6 prezintă o importanță deosebită, atât prin faptul că se înregistrează aici cel mai mare număr de defuncți dintr-o structură funerară de tip cutie (cistă) de lespezi de piatră din Moesia Inferior, cât și pentru că este primul astfel de mormânt descoperit la Histria, deși ele sunt relativ frecvente în restul provinciei în sec. II-III e.n.: 11 la Tomis, 6 la Odessos, 8 la Marcianopolis, câteva altele la Nicopolis ad Istrum, Sexaginta Prista, Callatis, etc. (Oța 2011, 141, 154-155; cf. Zinko 2001, 314-315 pentru un mormânt de la Nymphaion).

Este posibil ca absența de până acum a acestui tip de mormânt la Histria să fi fost accidentală și să se datoreze orientării săpăturilor către marginile Platoului, iar cercetările actuale din zona central-estică a acestuia să fi atins un sector al necropolei de perioadă romană timpurie cu monumente mai impunătoare. În acest sens pledează și faptul că în colțul NE al KT, sub M. 2/2019, a fost descoperită încă o structură constructivă de tip cutie, realizată însă din plăci mai mici de piatră: lungimea structurii pe latura sa sudică, singura descoperită complet, întrucât celelalte intră în profilul N al KT, este de doar 0,80 m. Structura este amplasată într-o imensă groapă săpată în dărâmătura elenistică de lut galben, umplută cu pietre de dimensiuni mici și mijlocii, fragmente de ceramică elenistică și, pe lângă oase animale obișnuite, cantități mari de oase de pește și de cochilii de midii.

De asemenea, în colțul SV al KT, la S de locul de descoperire din 2019 a spadei cu buton inelar (*Ringknaufschwert*) și imediat sub amfora din sec. II-III e.n. spartă pe loc, la rândul ei identificată în 2019, au fost găsite aglomerări de țigle așezate pe cant, oase mari de vită, o bandă de fier puternic corodat, de 0,420 m lungime și 0,033 m lățime, îndoită de la jumătate, și o mică platformă orizontală din pietre de mici dimensiuni. În special sub oasele de vită au fost dezveliți mai mulți bolovani de piatră, parțial intrați sub profilul S al KT, care ar putea reprezenta un mormânt de alt tip, căruia să îi fie asociate toate aceste elemente asociate ritualului funerar.

Între această zonă și M. 6, în apropierea profilului V, ar mai putea exista o a treia structură funerară, ale cărei indicii până în prezent sunt reprezentate de vârfurile unor blocuri de piatră și de un fragment de piatră cretoasă, pe care este scrijelit de o manieră stângace portretul unui bărbat, într-o manieră asemănătoare stelelor funerare asociate populației scitice târzii din SV Crimeei din primele secole ale e.n. (Iazikov *et alii* 2021).

Complexitatea situațiilor arheologice din această secțiune a necropolei plane de perioadă romană timpurie a împiedicat atingerea stratului de distrugere de la finalul perioadei elenistice pe o arie extinsă, obiectivul fiind îndeplinit doar parțial în nordul KT.

Delimitarea mai exactă și săparea în întregime a gropii estice de acces la M. 6, care taie cuptorul elenistic în extremitatea sa NV, a permis prelevarea unor mostre de pământ din camera de combustie a acestuia, mostrele fiind supuse procesului de flotație.

Scurtă descriere a descoperirilor

În afara descoperirilor semnificative deja amintite, cea mai mare parte a artefactelor este constituită de fragmente ceramice preponderent elenistice și romane. Se remarcă în special fragmente de boluri cu decor în relief descoperite în groapa din NE KT, un *unguentarium* globular, boluri de mici dimensiuni. Numărul mare de fragmente de vase cu figuri roșii, antrenate din nivelurile mai joase, se constituie într-un indiciu că această zonă a Platoului a avut o utilitate semnificativă în perioada clasică. Epigrafic, se remarcă descoperirea a 5 toarte de amfore ștampilate și a trei *graffiti*, dintre care unul care marchează prețul unui vas, iar un altul consemnează fragmentar un nume încheiat în … ΤΙΔΟΥ. Au mai fost descoperite și trei fragmente de figurine de teracotă, dintre care una elenistică cu bonetă frigiană. Au fost găsite și 8 discuri de bronz (3 dintre ele în M. 6), puternic corodate, identificate prezumtiv ca fiind monede. Identificarea preliminară trebuie confirmată în urma curățării lor. Între descoperirile metalice se numără: lame de fier, foițe de bronz și plumb, cuie și piroane de fier, vârfuri de săgeată. Inedit este un mic obiect bitronconic perforat de plumb, identificat ipotetic cu o fusaiolă. Cea mai mare parte a obiectelor sunt depozitate la Histria, în vreme ce unele dintre ele sunt analizate la IAB, în București.

Tehnici de cercetare

Procedeele pentru realizarea și documentarea săpăturilor sunt cele utilizate și în campaniile precedente, descrise în raportul din *CCA, Campania din 2019*.

De asemenea, analizele ADN-ului antic uman și bacterian din microbiomul oral și analizele multi-izotopice pentru cercetarea dietei (izotopi de C și N) și a mobilității umane (izotopi de Sr și O) continuă, atât asupra mostrelor colectate în 2019, cât și asupra celor de la defuncții descoperiți în 2021, prelevate potrivit abordării sistematice de eșantionare stabilite în anii precedenți. Prin corelarea rezultatelor acestor analize cu cele ale unor multiple datări C14 și cu studiul antropologic al resturilor osteologice este intenționată obținerea unor concluzii relevante privind eventualele relații de rudenie dintre defuncții descoperiți în M. 6, modul de folosire a mormântului de-a lungul mai multor generații, etc. În plus, au fost prelevate noi eșantioane de apă de la izvoare dobrogene, în special din Podișul Casimcei, dar și din Podișul Babadag, în vederea analizării lor izotopice.

În această campanie a început și flotația sistematică a eșantioanelor de pământ prelevate din complexe arheologice relevante pentru utilizarea acestei metode, în scopul realizării unor studii paleoetnobotanice cu rolul de a stabili mai exact interacțiunile dintre om și mediu la Histria, în perioada antică.

https://biblioteca-digitala.ro

Obiectivele cercetărilor viitoare: Săpăturile viitoare din KT vor viza: clarificarea situației posibilelor complexe funerare din perioada romană timpurie identificate în 2021 în NE și SV suprafeței; atingerea și documentarea stratului de distrugere de la finalul perioadei elenistice în întreaga KT; atingerea nivelului de călcare din perioada funcționării cuptorului și cercetarea exhaustivă a complexului artizanal care avea în centru această instalație; continuarea colectării și analizării resturilor organice și nu numai ce pot oferi informații despre interacțiunile complexe dintre comunitatea histriană și mediul înconjurător.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare

Conservarea primară a complexelor arheologice din KT a fost făcută prin acoperirea cu material geotextil, peste care s-a turnat pământ. Principalele complexe arheologice și în special M. 6 au fost documentate prin crearea unor modele 3D, folosind fotogrametria. Stadiul incipient al cercetărilor face prematură formularea unor propuneri de conservare și punere în valoare.

Abstract

The excavations carried out in 2021 by the team of the Histria Multiscalar Archaeological Project focused on the research of a large cist-grave (M. 6) built of massive stone slabs in the Early Roman period and the nearby area in the necropolis on the Plateau. M. 6 had already been identified in 2019 in KT, a trench dug in an area where Late and Early Roman tombs overlap a Hellenistic kiln.

Although ca. 100 cist-graves built of stone slabs are known from the Roman province of Moesia Inferior (14 from Tomis alone), M. 6 is the first discovered in Histria. It is exceptional in that at least 18 individuals were buried inside, the largest number attested to date in tombs of this type from Moesia Inferior. The position of the deceased and the features of the entrance pit and the blocking slabs on the eastern side of the tomb show that it was repeatedly opened for new burials during a long span of time. Genetic and multi-isotopic analyses of the samples collected from the human skeletal material, complemented by C14 dating of human and animal bone and the study of the few objects found inside the tomb, are currently under way, with the goal of revealing eventual kin relationships, the way the tomb was reused in ancient times, etc.

Another funerary structure built of smaller slabs was found to the east, under M. 2/2019, in a large pit filled with small stones, pottery sherds and large amounts of animal bones, fish bones, and mussel shells. To the south, a structure built of rough stones in an area where many tiles, cow bones and a bent iron strip were unearthed could signal the existence of a third grave. Between M. 6 and this hypothetical third tomb, not far from where a ring-pommel sword was found in 2019, a fragment of a funerary marker depicting a rudimentarily-drawn man was discovered. The closest analogies found so far come from Late Scythian cemeteries in South-Western Crimea. None of the two hypothetical tombs were excavated this season, as they were partly covered by the trench walls.

A destruction layer consisting of huge amounts of ash and burnt mudbrick was reached on a small surface in the north of KT. The destruction seems to have caused the abandonment of the kiln and to have led in time to the transformation of the area from an artisanal neighborhood to a cemetery.

***Bibliografie*:**

Oța 2011 – Oţa, L. 2011. „Morminte de inhumaţie în cutie din Moesia Inferior”, *Tibiscum, n.s., Arheologie-Istorie* 1, 139-166.

Iazikov *et alii* 2021 – Iazikov, S.V., Voloșinov, A.A., Antonov, E.E. 2021. *Liṭa pozdnih skifov: nadgrobia iz lugo-Zapadnogo Krîma* [*Chipurile sciților târzii: stele funerare din Crimeea sud-vestică*], Expoziție online, Institutul de Arheologie al Academiei de Științe a F. Ruse, disponibilă la adresa https://www.archaeolog.ru/ru/online-museum/litsa-pozdnikh-skifov-nadgrobiya-iz-yugo-zapadnogo-kryma, accesată pe 20.01.2022.

Zinko 2001 – Zinko, V.N. 2001. „Summary of Results of the Five-Year Rescure Excavations in the European Bosporus, 1989-1993”,în G. Tsetskhladze (ed.), *North Pontic Archaeology*, Leiden & Boston, 295-317.

Alte abrevieri în afara celor generale:

UT – The University of Texas at Austin;
ISACCL București – Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului din București;
USBPH Cahul - Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” Cahul

https://biblioteca-digitala.ro

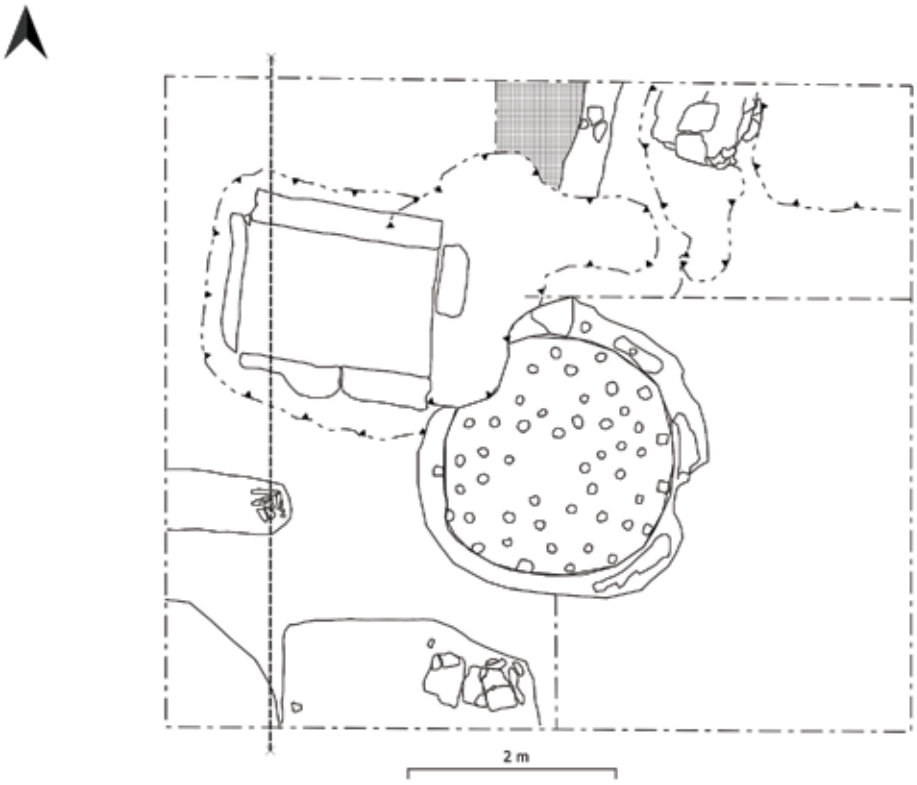

Fig. 1. Planul suprafeței KT.

Fig. 2. Mormântul în cutie (cistă) din lespezi de piatră M. 6.

https://biblioteca-digitala.ro

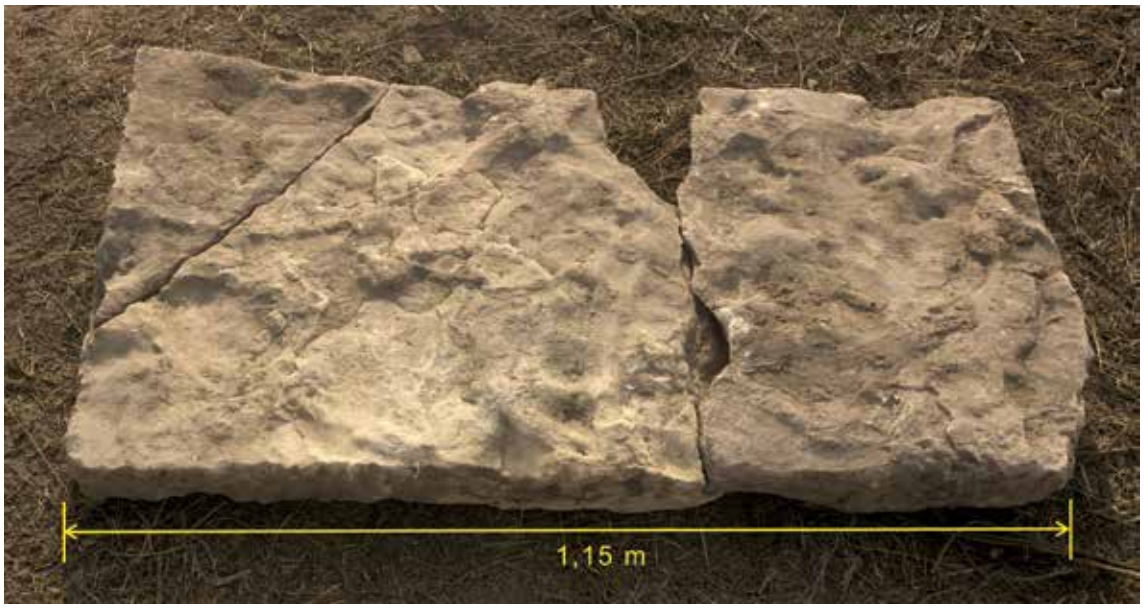

Fig. 3. Lespede de pe latura estică a M. 6, spartă ca urmare a reutilizării mormântului.

Fig. 4. Unguentarium de sticlă închisă la culoare, cu gât înalt, descoperit în M. 6.

https://biblioteca-digitala.ro

44. Istria, com. Istria, jud. Constanţa *[Histria] Punct: Sector extra muros Poarta Mare – Turnul Mare*

Cod tip de sit: 122.
Cod de epocă: 3, 313, 32, 331, 332
Cod RAN 62039.01
Cod LMI CT-I-s-A-02681
Colectiv: Paul Damian (responsabil sector), Adela Bâltâc, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR), Virgil Apostol (IAB)
Finanțare: 25.000 lei, Muzeul Național de Istorie a României
Durata desfășurării cercetării: 1–28.08.2021

Investigațiile arheologice din sectorul *extra muros* Poarta Mare – Turnul Mare au început în anul 2000, având ca obiectiv general surprinderea unor aspecte ale locuirii romane timpurii, eventual ale celei elenistice, din perimetrul central al așezării histriote în aceste epoci. Cercetările efectuate în campaniile 2000–2008, 2013–2014, 2016–2019[1] au oferit date stratigrafice ale zonei și au dus la descoperirea unor edificii și a altor complexe arheologice, databile din epoca elenistică târzie până în ultimul nivel roman timpuriu (nivelul **I C**[2]); câteva complexe pot fi plasate și ulterior ridicării incintei romane târzii. Mai mult decât atât, cele două străzi și trei edificii identificate aici au condus la conturarea unei planimetrii coerente pentru epoca Principatului. Dat fiind faptul că pe suprafața din exteriorul cetății între Poarta Mare – Turnul Mare cercetarea a fost finalizată, dar mai ales pentru completarea planimetriei identificate în zona extramurană, erau necesare și investigații în zona intramurană.

În zona intramurană, în suprafața dintre Porta Mare și Turnul Mare au mai fost întreprinse cercetări anterioare, astfel sunt cunoscute porțiuni din traseele străzilor b[3] și e[4], edificiul[5] cunoscut sub denumirea de *opus graecum*[6], precum și alte clădiri dispuse între stradă și incintă[7], actualmente restaurate. Toate aceste date au impus, dar și limitat, strategia de cercetare. Deoarece obiectivul imediat este identificarea intersecției dintre artera e și strada nr. 2[8], identificată de noi anterior în exteriorul incintei târzii, au fost necesare deschiderea a trei suprafețe în încăperile nr. 13, 14 și 14a[9], dimensiunile acestora fiind date de cele ale încăperilor restaurate.

Suprafața SIII = încăperea nr. 14 are dimensiunile 5 × 2,50 m cu un martor stratigrafic interior de 1,20 m, pe direcția E–V, perpendicular pe incintă. Astfel, cercetarea s-a desfășurat pe cele două jumătăți rezultate. Pe întreaga suprafață a fost identificat un strat de dărâmătură, constând din material tegular și mortar, pietre, șisturi și calcare. Acesta suprapunea un strat de nivelare, realizat din lut bine bătătorit (cercetat pe o gr = 0,55 m), pe alocuri cu urme de arsură și lemn carbonizat (mai ales înspre sud). Paralel cu zidul de nord al încăperii, care este perpendicular pe incintă și restaurat, la cota de –0,25 m, a apărut un alt zid realizat din șisturi și calcare legate cu pământ, iar pe ultima asiză sunt dispuse cinci plăci din calcare de mari dimensiuni, începând de la incintă spre est, iar spre est cu cărămizi, așezate ușor neordonat, fiind acoperit cu un strat de lut de cca 0,15–0,20 m. Zidul este dispus pe plinta incintei și ar putea fi o fază anterioară a zidului de nord al încăperii nr. 14. De-a lungul incintei a fost identificată o groapă, cel mai probabil urma unei cercetări anterioare a plintei incintei. Această intervenție, amplasarea reflectorului și a cablurilor de iluminat sunt singurele intervenții moderne sesizate aici. Materialul arheologic (mai ales cel amforic și opaițele) înclină pentru o datare a complexelor în secolul al VI-lea p. Chr., ceea ce pare a fi nivelul de funcționare a încăperii nr. 14.

Suprafața IV = încăperea **nr. 14a** are dimensiunile de 6 × 2,50 m, iar din motive logistice (pentru a putea evacua pământul din SIII) cercetarea s-a concentrat doar în jumătatea nordică. Imediat sub stratul vegetal actual (–0,10 m) a fost descoperit un zid (Lp = 5 m, l = 0,60 m), orientat E–V, paralel/lipit de zidul restaurat care, reprezintă și limita de nord a spațiului nr. 14a. Este posibil să fie chiar zidul limită de nord al spațiului, iar cel restaurat să fie greșit, deoarece cel restaurat nu are fundație. De asemenea, acest zid nu are o legătură cu zidul de est al încăperii nr. 14, traseul nu se păstrează spre vest. Înspre profilul de sud al zonei cercetate a apărut o porțiune dintr-un pavaj realizat din plăci și blocuri de calcar, având o substructură foarte groasă din pietre, *spoliae* (râșniță), calcare etc. (gr = 0,70 m), ceea ce înseamnă o amenajare foarte solidă. Deoarece nu se poate cerceta încă zona sudică a suprafeței SIV, nu se poate spune deocamdată ce anume reprezintă această amenajare, dar cel mai probabil că aceasta este o curte interioară pavată. Între pavaj și zidul de E–V se găsește o groapă cu pământ cenușos prăfos, fragmente ceramice, diverse obiecte (opaițe) etc, strat de arsură, cenușă. Toate materialele, la o primă analiză, se datează în secolul al VI-

[1] Despre cercetările din acest sector, vezi Paul Damian, Adela Bâltâc, Date preliminare despre cercetările arheologice din sectorul extra muros Poarta Mare – Turnul Mare (2000–2004), SCIVA 54–55, 2003–2004, p. 131–147 cu completările din CCA 2006, p. 195–197; CCA 2007, p. 198–200; CCA 2008, p. 165–166; CCA 2009, p. 134–135; CCA 2014, p. 63–64; CCA 2015, p. 80–81; CCA 2017, p. 74–75; CCA 2018, p. 65–66; CCA 2019, p. 85–86; CCA 2020, p. 211.

[2] Pentru siglele cronologice de la Histria, vezi Al. Suceveanu, Histria VI, p. 13–39; 75–92.

[3] Artera b este o stradă orientată E–V și a fost identificată și în cercetările noastre, vezi Damian, Bâltâc, *op cit.* (supra nota 1).

[4] Artera e este o stradă orientată N–S și, cel mai probabil, traseul pornește din Piața Mare și se îndreaptă către Terme I, posibilul său traseu fiind indicat de canalul menționat în Histria I, p. 113.

[5] Acest edificiu în cercetările noastre, zona extramurană, a fost definit cu sigla edificiul nr. 1 (vezi CCA 2007, p. 198–200). În anul 2007, au fost efectuate și câteva sondaje în zona intramurană (CCA 2008, p. 165).

[6] Despre acestea, vezi Histria I, p. 107–108, planșa I (cele trei complexele sunt datate anterior ridicării incintei romane târzii).

[7] Acestea sunt definite pe planșa I din Histria I cu numere de la 8 la 14, însă nu toate sunt descrise sau plasate cronologic, fiind vorba de cercetări arheologice anterioare anului 1953 și deci foarte sumar documentate (Histria I, p. 112–115).

[8] Pentru această nouă arteră, vezi CCA 2017, p. 75; CCA 2018, 65–66; CCA 2019, 86.

[9] În planul I din Histria I, spațiul de la est de încăperea nr. 14 nu este marcată și nici numerotată, însă aceasta este bine definită în teren prin ziduri restaurate, astfel am numerotat cu nr. 14a, la fel și în cazul spațiului de la est de încăperea nr. 13, numerotată de noi cu nr. 13a.

https://biblioteca-digitala.ro

lea p. Chr., chiar dacă sporadic mai apar și fragmente din alte epoci. Cercetarea s-a oprit la cota de –1 m pe un strat de sediment galben, ușor compact. Din păcate, suprafața în care putem cerceta este din ce în ce mai mică și incomodă, astfel încât cercetarea a fost stopată pentru moment, chiar dacă aici ar putea fi zona de intersecție a celor două artere din perioada timpurie care ne interesa pe noi.

Suprafața SV = încăperea nr. 13. Încăperea definită de zidurile restaurate se află la nord de încăperea nr. 14. În această încăpere, în jumătatea nordică, nivelul pământului era foarte mare, ceea ce indică faptul că acesta era depus din săpături anterioare. Astfel, s-a decis ca cercetarea să se efectueze doar în jumătatea sudică. Într-adevăr a fost constatat un strat de cca 40–50 cm de depuneri din săpături anterioare, însă după acesta era un strat de lut bătătorit în care erau implantate două vase de mari dimensiuni, unul aproximativ central în zona cercetată și altul lângă zidul de sud al încăperii. Acestea sunt într-o stare de conservare precară, fiind foarte sparte, însă părțile inferioare par a fi *in situ*. Materialul arheologic, la o primă evaluare, se datează tot în secolul al VI-lea p. Chr.

Suprafața SVI = încăperea nr. 10. Încăperea nr. 10 se află la nord de încăperea nr. 13a. Deoarece în Histria I[10] se menționa prezența canalului străzii e, undeva în zona încăperilor nr. 8–12, dar și din cauza situației din teren, am decis să efectuăm un sondaj în această încăpere. S-a înaintat cca 0,50 – 0,60 m, fiind doar pământ de umplutură (pietre, plăci exfoliate, calcare, șisturi mari și mici), care par a fi dispuse și sub zidul despărțitor dintre încăperea nr. 9–10, zid din care este restaurată doar o asiză, ceea ce ne face să credem că este o umplutură antică. Cercetarea nu a fost finalizată.

Suprafața SVI = încăperea nr. 11?. Zona definită în Histria I[11] cu cifra 11 este adosată incintei și se află în spatele încăperii nr. 8–9 și la nord de încăperea nr. 12. Aici au fost făcute cercetări arheologice anterioare. Dinspre intrarea încăperii nr. 11 pornește o stradă (orientată S–N) care are două faze de funcționare. Prima fază este realizată din calcare, șisturi fasonate și *spoliae* și, judecând după bordura ei, este ușor deviată spre est față de prima fază. Faza a 2-a este realizată din plăci de calcar, are o bordură din blocuri așezate vertical care mărginesc și un ghizd de fântână realizat dintr-un singur bloc de piatră (diam exterior = 70 cm, diam interior = 50 cm; ghizd = 1,30 × 0,90 m). Alte calcare sunt dispuse la sud de ghizd, ceea ce indică o mică amenajare/piațetă în această zonă, cel mai probabil anterioară ridicării zidului de incintă. Fântâna la interior este construită din blocuri mari de calcar în „stil elenistic”. În stadiul actual al cercetării, nu se poate stabili repere cronologice pentru aceste complexe.

Cele mai numeroase complexe identificate în această campanie, cum era și normal, se datează în ultima fază de funcționare a cetății, dar din fericire nu s-au constatat intervenții moderne foarte consistente, astfel încât sunt șanse foarte mari să ne atingem obiectivul propus în următoarele campanii.

Abstract

Due to the fact that the archaeological research was finished in the *extra muros* area, from this campaign we started the archaeological excavation in the *intra muros* area, mainly to find the intersection between the streets no 2 and „e”. Our goal is to equally complete the planimetry of the buildings from the extra muros area. So far, we identified some complexes which are dated in the 6th century AD.

[10] Histria I, p. 113.

[11] Deși în Histria I numărul apare în text (Histria I, 113) nu apare și pe planșa I.

https://biblioteca-digitala.ro

45. Istria, jud. Constanța *[Histria]*
Punct: Sector Templu

Tip de sit: așezare fortificată (cod 112); așezare urbană (cod 113); cetate (cod 122); templu (cod 131); sanctuar (cod 132)
***Încadrare cronologică*:** epoca arhaică (cod 311); epoca clasică (cod 312); epoca elenistică (cod 313); epoca romană timpurie (cod 321); epoca romană târzie (cod 322)
Cod RAN al sitului: 62039.01
Autorizaţie nr. 71/5.05.2020
Colectiv: Iulian Bîrzescu (IAB, responsabil de sector), Liviu Mihail Iancu (U București)
Finanţare: Cercetările arheologice sistematice din lunile septembrie-octombrie au fost finanțate de Ministerul Culturii. În luna august (4-12.08), săpăturile din SE sectorului au fost derulate cu o echipă de cinci muncitori puși la dispoziție de S.C. RASUB S.R.L., cu ocazia pregătirii studiului tehnic pentru un eventual proiect de punere în valoare a sitului, finanțat din fonduri europene prin Programul Operațional Regional.
Perioada de desfăşurare a campaniei: 08.09-07.10.2020

A. Cercetarea zonei de la est de templul M și a zidului de incintă roman timpuriu

Strategia din 1914 a lui V. Pârvan pentru dezvelirea ruinelor cetății Histria, care prevedea inițial descoperirea întregului circuit al zidului de incintă din perioada romană târzie (Pârvan 1915, 190) a făcut ca zona din SE sectorului T să fie printre primele cercetate pe acest sit. Zidul de incintă a fost scos la lumină în primii doi ani de săpături, existând indicii că este cel mai bine păstrat segment de pe latura estică a fortificației (Pârvan 1914, 119, planul schematic al cetății din Pârvan 1916). Identificarea mai la N, acolo unde zidul era conservat mai puțin, a numeroase artefacte arhaice spectaculoase (Pârvan 1915, 194-197) a condus la o concentrare a săpăturilor în această zonă, pământul excavat de aici și apoi mai la sud, de la templul Afroditei, a fost aruncat chiar în zona de interes a actualelor cercetări. Abia săpăturile de la sud de templul Afroditei, de după anul 1990, au atins iar latura interioară a zidului de incintă păstrat, fără ca cercetarea să se extindă însă și la răsărit de zid (Avram et al. 2013).

În luna iulie, la solicitarea firmei Romcatel de a realiza un studiu prin care să se aprecieze posibilitatea și oportunitatea amplasării unor elemente ale circuitului de vizitare, în eventualitatea implementării unui proiect de restaurare și punere în valoare turistică a Cetății Histria, conducerea Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan", direcția șantierului Histria împreună cu responsabilul de sector au propus o săpătură de diagnostic în partea de est a sectorului T la exteriorul segmentului păstrat din zidul de incintă din perioada romană târzie. Aici au avut loc săpături efectuate de Vasile Pârvan acum mai bine de un secol, urmate apoi de acumulări masive de pământ din săpăturile ulterioare efectuate în sector. Pe lângă circuitul de vizitare trebuia făcută și o evaluare a amplitudinii săpăturilor efectuate în prima jumătate a secolului XX în această zonă, neînregistrate corespunzător și rămase cvasi-necunoscute, precum și a grosimii straturilor de pământ depus aici în perioada modernă, după ce a fost excavat în alte secțiuni ale sectorului T. Având în vedere că săpăturile s-au oprit mai repede decât am crezut inițial, am continuat în luna septembrie cercetările din acest punct pentru a avea date mai clare cu privire la aspectele menționate și pe lângă acestea am încercat să obținem noi informații privind limitele estice ale sanctuarului și topografia acestei laturi a cetății în antichitate.

Astfel în luna august a fost prevăzut un sondaj perpendicular pe zidul de incintă din perioada romană târzie, de la zid până la malul actual al lacului Sinoe, care să meargă în adâncime până la nivelul eventualelor complexe arheologice nederanjate, ori, după caz, al straturilor geologice naturale (stânca nativă, plaja antică). În septembrie-octombrie a fost realizat un al doilea sondaj perpendicular pe primul, de-a lungul zidului de incintă din perioada romană-târzie, pentru verificarea și completarea informațiilor preliminare rezultate în urma cercetărilor derulate în luna august.

Obiectivele cercetării din 2020:

- obținerea unor noi informații privind limitele estice ale sanctuarului și topografia acestei laturi a cetății în antichitate;
- evaluarea amplitudinii săpăturilor din prima jumătate a secolului XX, înregistrate sumar.

Rezultate

În august 2020, investigațiile s-au făcut în secțiunea S1s, trasată într-o zonă favorabilă prin nivelul mai redus al depunerilor moderne, pe o orientare aprox. V-E, perpendiculară pe cele două mari maluri de depuneri moderne de la N și de la S, mai înalte cu cca. 2 m. Limitele secțiunii au avut dimensiunile de 10 (E-V) x 2 (N-S) m, latura sa de V fiind stabilită pe limita estică vizibilă a zidului de incintă din perioada romană târzie, iar colțul său de NV la cca. 1,3 m de intersecția zidului de S al clădirii cu absidă suprapuse monumentului M cu zidul de incintă. După îndepărtarea unor straturi de pământ provenit din săpături moderne, la 1,60 m față de nivelul cel mai înalt păstrat din zidul de incintă în acest punct, a fost descoperit un strat de nisip fin, fără material arheologic, interpretat drept o plajă antică. El a fost pus în evidență la acest nivel de la 3,50 m est față de fațada interioară a zidului de incintă, până la circa 5 m est față de acest reper, mai spre răsărit el găsindu-se la o adâncime mai mare, sub depunerile moderne. Între zidul de incintă și plajă, a fost identificat un strat de pământ negru, cu bolovani și cu un număr relativ mic de fragmente ceramice din diverse epoci, cu o grosime de cca. 0,70-0,80 m. După înlăturarea sa, a fost identificată o structură constructivă aliniată pe direcția zidului de incintă, formată din trei blocuri mari de calcar, relativ bine fasonate, două dintre ele păstrând și urmele unui crampon metalic în formă de coadă de rândunică (*Histria* I, 246-247). În N, din structură s-a mai păstrat și un bloc al unei asize superioare. Un al doilea bloc similar acestuia se afla sub bolovanii neregulați de șist verde ai zidului de incintă, ceea ce arată fără dubiu că structura a fost încorporată în zidul de incintă din perioada romană târzie. Faptul că între aceste blocuri de calcar s-a găsit nisip marin similar celui din plajă

https://biblioteca-digitala.ro

și că nisipul plajei s-a așezat peste mulți bolovani ca cei cuprinși în zidul de incintă a condus la ipoteza suplimentară că stratul gros de 0,70 - 0,80 m interpus între ruina zidului și porțiunea păstrată a plajei este rezultatul săpăturilor lui V. Pârvan, situația surprinsă în teren fiind o bună ilustrare a metodei sale de a urmări îndeaproape traseul zidului de incintă, cu minime intervenții de o parte și de alta (Pârvan 1914, 117).

În septembrie-octombrie, s-a trasat o nouă secțiune, a cărei latură de V, lungă de 8 m, a fost reprezentată de latura interioară a zidului de incintă. Spre E, secțiunea a fost trasată pe o lungime de 3 m. Astfel, în partea sa de S, noua secțiune, inclusă în cea mai mare parte în suprafața B9 a sectorului T, a încorporat extremitatea vestică a S1s, iar în N, limita sa reprezintă o continuare spre răsărit a unuia dintre zidurile interioare transversale ale clădirii cu absidă. La adâncimi similare celor din S1s au fost identificate aceleași elemente: stratul de depunere modernă ce separă plaja din vechime de ruina zidului, dar și structura constructivă din blocuri de calcar, cel mai nordic prezentând și el urma unui crampon în coadă de rândunică. Spre deosebire de jumătatea de S a secțiunii, unde blocurile de calcar ale primei asize ale structurii integrate în zidul de incintă sunt așezate în poziția lor firească pe o lungime de 4,90 m, în extremitatea nordică, pe 2,10 m, blocurile sunt căzute, având orientarea pantei. În total, sunt păstrate 9 blocuri ale primei asize. În jumătatea sudică a secțiunii, de la 1,60 m față de profilul sudic, se păstrează dintr-o a doua asiză, alte trei blocuri fasonate de calcar, pe o lungime totală de 1,70 m, iar deasupra lor, din a treia asiză, se mai păstrează un singur bloc fasonat, cu o lungime de 0,60 m, aflat la 2,40 m de profilul de sud. Înlăturarea nisipului și a bolovanilor din plaja din vechime, exclusiv în S1s, pe o distanță de 0,50 m față de latura estică a blocurilor de calcar din prima asiză și până la o adâncime de circa 0,15 m sub nivelul laturii superioare a acestor blocuri a condus la apariția a două noi blocuri similare, căzute dintr-o asiză superioară, care fuseseră acoperite în timp de nisip.

Am putut stabili preliminar că: 1) la E de templul M stânca coboară brusc de la V la E. Diferența de nivel între stânca naturală la interiorul zidului de incintă și fața superioară a blocurilor de calcar din prima asiză a structurii încorporate zidului este de cca. 2,20 m; 2) Structura constructivă din blocuri fasonate de calcar încorporată în zidul de incintă din perioada romană târzie nu este o structură independentă, mai timpurie, folosită ulterior de constructori la ridicarea noii fortificații, ci reprezintă însăși plinta și paramentul exterior al fortificației ridicate după distrugerea cetății de la mijlocul secolului al III-lea p.Chr., ceea ce face ca și pe această latură a cetății grosimea maximă a zidului (2,90 m) să se apropie de cea de 3 m, ca pe latura de vest. La ridicarea plintei și a paramentului s-au folosit, ca și pe alte laturi ale zidului de incintă, blocuri de piatră ale unor edificii mai vechi. Situația este similară cu cea de la curtina a din N cetății: emplecton de bolovani mari de șist verde, legați cu mortar de var și nisip marin de bună calitate; parament foarte distrus, pe alocuri cu blocuri căzute sau lipsă chiar din prima asiză; blocuri dărâmate probabil ca urmare a factorilor naturali (cutremure, eroziunea mării fie directă asupra zidului, fie asupra peretelui râpei) (*Histria* I, 68-69); 3) Prezența nisipului litoral deasupra dărâmăturilor din zidul de incintă din perioada romană târzie relevă faptul că, la un moment dat, nivelul mării a urcat până în imediata apropiere a fortificației, ulterior apa retrăgându-se. La ce moment istoric exact a urcat marea până la a acoperi dărâmăturile din zidul de incintă și dacă ea a mai acoperit și alte complexe arheologice este imposibil de precizat acum; 4) Din punct de vedere practic, un eventual nou traseu de vizitare turistică ar trebui să fie amplasat cât mai spre E, pe malul lacului, iar îndepărtarea depunerilor moderne din această zonă, utilă pentru punerea în valoare a edificiilor de pe latura de E a sectorului T și înlesnirea unor cercetări sistematice, ar trebui să se facă manual, cu muncitori, sub supraveghere arheologică, doar transportul pământului și al pietrelor putând fi mecanizat.

Scurtă descriere a descoperirilor

Valoarea științifică a artefactelor descoperite este redusă, dat fiind că au fost recuperate din pământul excavat deja din alte părți ale sectorului. Se remarcă totuși colțul inferior al unei frize de marmură cu *kymation* lesbic și brâu cu ove și săgeți, aproape identic ca decor și dimensiuni cu frizele ce placau baza statuii de cult a Afroditei în perioada elenistică (*Histria* IX, 89, 96-98, în special 92-94, fig. 5, pl. 44-45; Histria VII, 114-116, fig. 7) și o ștampilă englifică fragmentară pe gâtul unei amfore heracleote, cca. 300-250 î.e.n. (cf. Canarache 1957, 193-203), cu text dispus pe două rânduri: …]ΛΣΙǪ[… / …]ΙǪ[…. Au mai fost găsite fragmente de opaițe romane, fragmente de la numeroase tipuri și stiluri ceramice databile de-a lungul existenței cetății, între sec. VI a.Chr. – VI p.Chr., materii osoase animale (ex. 4 colți de mistreț și 2 mari vertebre de pește), fusaiole de lut, 2 piroane de fier ș.a.

Tehnici de cercetare

Dat fiind că cercetarea a presupus înlăturarea unor straturi de pământ depus din săpături mai vechi, s-a realizat o înregistrare simplificată pe unități stratigrafice. Situațiile arheologice cele mai reprezentative au fost înregistrate prin desen și prin fotografii.

Obiectivele cercetărilor viitoare

Continuarea cercetărilor la SE de sectorul T ar trebui să aibă ca scop clarificarea problemelor topografice ale acestei laturi a cetății, deschise în acest an (precizarea mai exactă a caracteristicilor fizice ale râpei, fluctuațiile nivelului marin ș.a.).

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare

În vederea conservării primare, zidul de incintă din perioadromană târzie a fost acoperit cu carton asfaltat. Dat fiind că acest segment al zidului nu a fost supus restaurărilor adeseori discutabile care au intervenit pe alte laturi ale cetății, propunem înregistrarea sa digitală prin realizarea unui model 3D, identificarea unei soluții de conservare în forma sa actuală, și, în cazul în care depunerile de pământ din săpăturile moderne vor fi înlăturate, introducerea sa în circuitul turistic al sitului, prin intermediul unei alei de vizitare de-a lungul malului lacului Sinoe.

https://biblioteca-digitala.ro

B. Cercetarea monumentelor de la sud de templul Afroditei

Al doilea punct cercetat în campania din acest an a fost la sud de templul Afroditei. Aici au avut loc săpături sistematice în mai multe etape începând cu anii 90, ultima campanie fiind în anul 2015. Scopul principal al acestor campanii a fost identificarea monumentelor de la sud de templu, în primul rând identificarea altarului/altarelor, care în mod normal sunt de așteptat să se afle în fața templului. Un singur monument a fost dezvelit până acum în legătură cu sanctuarul, monumentul L, datat în perioada elenistică târzie, când platforma templului era deja dezafectată. În campaniile din anii 2012 și 2015, la sud de templu au avut loc săpături în suprafețele A5 și A6, care au condus la punerea în evidență a unui pavaj din calcar mărunțit de epocă clasică timpurie, precum și la dezvelirea unui fragment de zid din epoca clasică târzie - elenistică timpurie.

În 2020 cercetările au continuat în suprafața A5, 4,80 (est-vest) x 4 (nord-sud) m, și au pornit de la nivelul pavajului clasic timpuriu, oprindu-se pe stânca de șist verde în părțile de est și sud ale suprafeței cercetate. După demontarea pavajului din calcar mărunțit sunt de menționat în primul rând două nivele de epocă arhaică, o groapă mare de peste 2 m lungime în partea de est a suprafeței A5 și cel puțin trei vetre simple. La nord de groapă a fost identificată o succesiune de straturi cu arsuri pe o lungime de 80 de cm și o înălțime de aproape 60 de cm, stratigrafia fiind și aici întreruptă de intervenții ulterioare. Forma gropii, datată fără îndoială în epoca arhaică, ar putea indica un monument din prima jumătate a secolului al VI-lea a.Chr., care va fi fost în totalitate dezafectat în epoca arhaică târzie. Având în vedere arsurile din imediata apropiere, cât și numeroasele fragmente de oase descoperite nu este exclus să fi existat aici o arie sacrificială, care odată cu monumentalizarea sanctuarului în epoca arhaică târzie să fi fost abandonată. În ceea ce privește descoperirile notabile, în afară de multe oase, au fost descoperite fragmente ceramice arhaice din Atena, Corint, Ionia, Eolida, dar și vase lucrate cu mâna. Ceramica este una comună sanctuarului; un singur vas poartă un graffito cu un nume ce începe cu Polyph…, scris retrograd. În afară de ceramică au fost descoperite numeroase vârfuri de săgeți din bronz, cu două și trei muchii. Tot din bronz este de amintit și capul unei mici statuete feminine, probabil o sirenă atașată unui vas arhaic. Această descoperire rară în sanctuar a fost făcută în pavajul de epocă clasică timpurie.

Partea de nord-vest a suprafeței A5 a rămas nesăpată, pentru a lăsa intact zidul din calcar cochilifer și două fragmente de tamburi de coloană. Singura noutate este că acest fragment de zid clasic târziu - elenistic timpuriu ar putea să fie pus în legătură cu un zid de peste 20 de m lungime, aflat la vest de templul Afroditei și cercetat de noi în campaniile din anii 2007-2009, și interpretat provizoriu până la noi date ca fiind un peribol elenistic timpuriu.

C. Conservarea templului Afroditei

O parte din fondurile puse la dispoziție de direcția șantierului (prof. dr. Alexandru Avram, dr. Mircea Angelescu) a fost folosită pentru conservarea primară a templului Afroditei. Templul a fost cercetat în anii ’60-’70 ai secolului trecut. La începutul anilor ’90 a fost protejat cu o structură metalică, care în decursul timpului s-a deteriorat. Mai mult, rugina de la metal a lăsat urme pe calcar în multe locuri. În 2017 această structură metalică a fost îndepărtată și s-a început cu fonduri reduse oferite de către Universitatea din Austin, Texas, și Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța o primă conservare primară, care a durat aproape două luni. Protejarea templului a constat în acoperirea cu carton asfaltat și nisip a monumentului. Lipsa fondurilor de cercetare din 2018 și 2019 a amânat încheierea acestei operațiuni de acoperire totală a zidurilor templului, operațiune ce s-a încheiat anul acesta. La aceste operațiuni de conservare am identificat o inscripție funerară de sec. IV a.Chr. integrată în peretele de nord-est al templului.

Bibliografie:

Avram, Alexandru, Bîrzescu, Iulian, Mărgineanu Cârstoiu, Monica, Zimmermann, Konrad, „Archäologische Ausgrabungen in der Tempelzone von Histria, 1990-2009”, *Il Mar Nero* VIII, 2010/2011 (2013), 39-102.

Canarache, Vasile, *Importul amforelor ștampilate la Histria*, București, Ed. Academiei Republicii Populare Române, 1957.

Condurachi, Emil et al., *Histria. Monografie arheologică*, București, 1954.

Alexandrescu, Petre, *Histria. VII. La zone sacrée d’époque grecque*, București, Ed. Enciclopedică, 2005.

Alexandrescu-Vianu, Maria, *Histria. IX. Les statues et les reliefs en pierre*, București, 2000.

Pârvan, Vasile, *Raport provizoriu asupra primei campanii de săpături la Histria*, *ACMI* 7, 117-121.

Pârvan, Vasile, *Raport special nr. 4. Campania a II-a de săpături la Histria*, *ACMI* 8, 1915, 190-199.

Pârvan, Vasile, *Histria. IV. Inscripții găsite în 1914 și 1915*, *AARMSI* 38, 533-732.

Vespremeanu-Stroe, Alfred, Preoteasa, Luminița, Hanganu, Diana, Brown, Anthony, Bîrzescu, Iulian, Toms, Philip, Timar-Gabor, Alida, *The impact of the Late Holocene coastal changes on the rise and decay of the ancient city of Histria (southern Danube delta)*, *Quarternary International* 293, 2013, 245-256.

https://biblioteca-digitala.ro

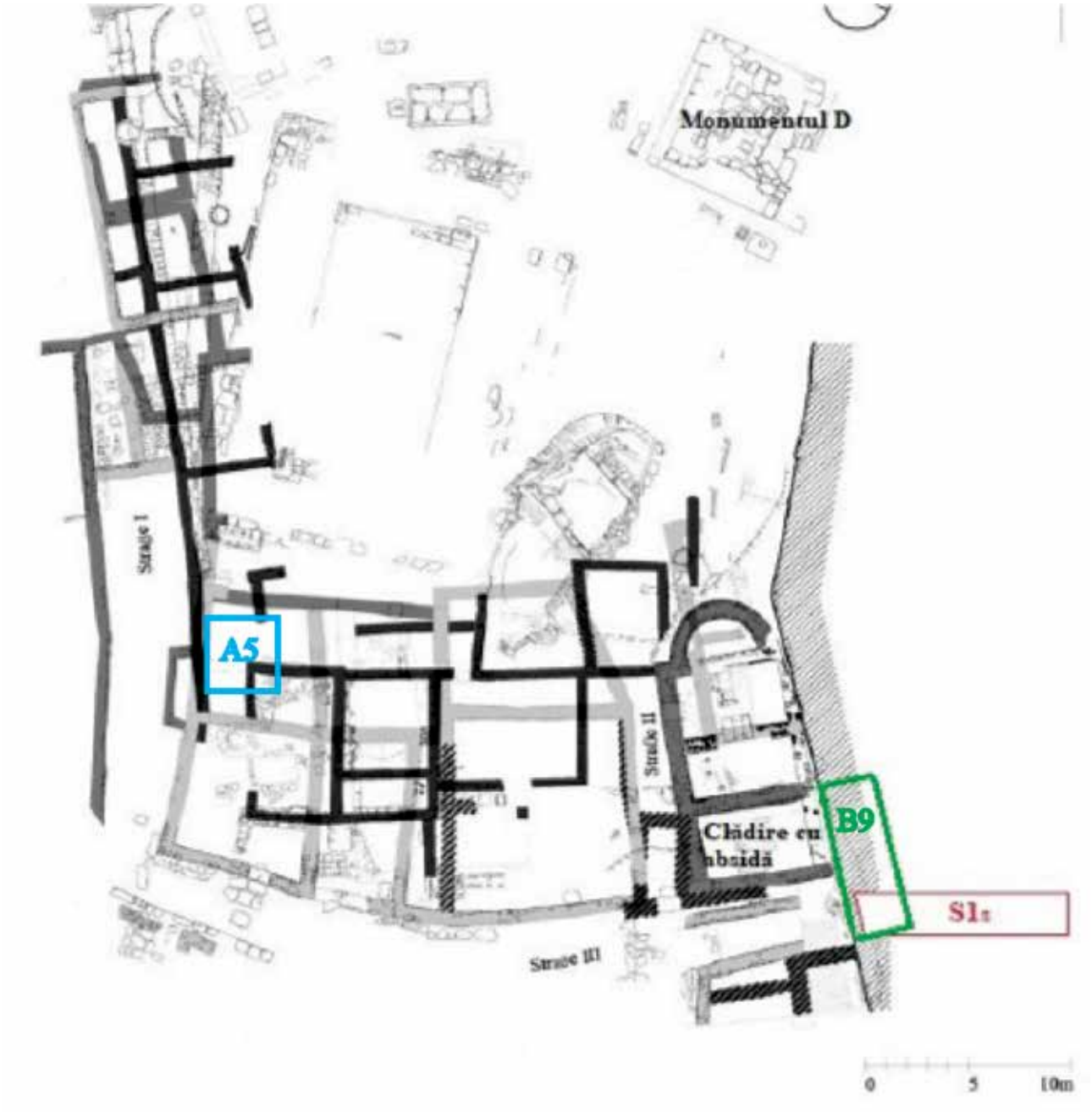

Fig. 1. Amplasarea aproximativă a suprafețelor cercetate în anul 2020.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Fig. 3 - S1s – vedere dinspre vest.

Fig. 3. Zidul roman de incintă din perioada romană târzie, depunere modernă US010, nisip litoral US011 (vedere dinspre sud).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Nisipul litoral US011 și structura constructivă încorporată în zidul de incintă din perioada romană târzie (plinta și paramentul zidului), după înlăturarea depunerilor de pământ din săpăturile moderne (vedere dinspre nord).

Fig. 5. Structura constructivă încorporată în zidul de incintă din perioada romană târzie (plinta și paramentul zidului) (vedere dinspre est).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 6. Fragmente dintr-un monument elenistic de marmură, cu kymation lesbic, al doilea sfert al secolului al III-lea î.e.n., descoperite în depunerile moderne.

Fig. 7 . Ștampilă englifică pe gâtul unei amfore heracleote, cca. 300-250 î.e.n..

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 8. Secțiunea deschisă în lunile septembrie-octombrie 2020 (vedere dinspre sud).

Fig. 9. Urmă de crampon în formă de coadă de rândunică în nordul secțiunii deschise în septembrie-octombrie 2020 (vedere dinspre SV).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 10. Vedere dinspre sud cu suprafața A5, în fundal templul Afroditei.

Fig. 11. A5, vedere dinspre vest cu zidul din calcar cochilifer și fragmentele de tamburi de coloane.

https://biblioteca-digitala.ro

46. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea
Punct: [Orgame / Argamum]

Tip de sit: 1 - locuire, 11 - locuire civilă, 112 - așezare fortificată, 113 – așezare urbană, 119 - asezare civila, 122 - cetate, 133 - biserica, 21 - necropolă, 211 – necropolă plană, 212 - necropola tumulară **Încadrare cronologică**: 1 - Preistorie, 16 - Hallstatt, 31 - Epoca greaca, 311 - Epoca arhaica, 312 - Epoca clasică, 313 - Epoca elenlstică, 321 - Epoca romană timpurie, 322 - Epoca romană târzie, 34 - Epoca romano-bizantină, 43 - Epoca medievală
Cod RAN: 160653.02.02; 160653.02.03
Cod LMI: TL-I-m-A-05808.01; TL-I-m-A-05808.02; TL-I-m-A-05808.03
Colectiv: Dorel Paraschiv – responsabil științific; George Nuţu, Gabriel Grumăzescu (ICEM Tulcea), Mihaela Iacob (MC), Ștefan Honcu, Lucian Munteanu (IA Iași), Simina Stanc (Facultatea de Biologie, UAIC Iași), Bernd Päffgen (Ludwig Maximilians Universität München), Ioan Grămadă, Gabriel Alexandru Spatariu, Mihai Purici, Vladimir Iamandi (masteranzi și studenți UAIC Iași), Sabin Anghelache (student UB).
Finanțarea: Ministerul Culturii și ICEM Tulcea
Perioada desfășurării campaniei: sept. – oct. 2021

Cercetările arheologice s-au desfășurat pe două sectoare: Incintă Nord (responsabil George Nuțu) și Turnul 1 (responsabil Dorel Paraschiv).

Sector Incintă Nord

George Nuțu, Gabriel Grumăzescu, Ioan Grămadă, Gabriel Alexandru Spatariu, Mihai Purici

Cercetările arheologice sistematice din campania anului 2021 pe sectorul Incintă Nord s-au axat pe deschiderea unei noi secțiunii în proximitatea Porții Mari (Poarta de Vest) a orașului. Secțiunea este orientată E-V (L =10 m, l =8 m) din care am reușit decaparea 6,5 x 8 m. Au fost identificate trei încăperi notate – C1, C2, C3. Inițial, am considerat că edificiul este format din două încăperi notate de la sud la nord, însă pe parcursul conturării încăperilor s-a constatat că între C1 și C2 apare un culoar care desparte zidul de Nal C1 și zidul de S al C2 și a fost notat C3.

Cercetarea s-a axat pe identificarea și continuarea laturilor din cercetările anterioare pentru a surprinde în ansamblu planimetria edificiilor. În această campania s-a reușit conturarea C1 și aproximativ întregirea acesteia (între latura de sud și latura de nord a fost lăsat un martor de aproximativ 2 m).

Partea superioară a zidurilor din C1 pornește imediat sub vegetal - 0,5/0,10 cm. Latura de N a C1 a fost cercetată până la adâncimea de –0,30 m, latura de E a C1 până la –0,40 m, iar latura de V –0,5 cm (în stadiul de conturare). C1 este orientat NNE-SSV. Am surprins din suprafața camerei notată C1 doar 0,50 m (în apropiere laturii de vest) și 1 m (în proximitatea laturii de est) în cadrul caroului deschis, martorul lăsat urmând a fi cercetat în campaniile viitoare. În aria surprinsă din C1 au fost identificate fragmente ceramice romano-bizantine și mici fragmente de sticlă. Zidurile din C1 sunt orientate: Z1: C1 – NNV (lățime 0,75/80 m), Z2: C1 – VSV (lățime 0,75 m), Z3: C1 – ESE (lățime 0,70 m).

Se observă că zidul de N din C1 a căzut în interiorul încăperii, dovadă fiind și rândul de blochete înclinate spre interior, dar nu trebuie omis faptul că în partea nord-estică a laturii amintite zidul se mai păstrează pe o lățime de cca. 0,40 m.

La fel ca în cazul precedent din C1, zidurile C2 apar imediat sub vegetal, cercetându-se din latura de V până la –0,25 cm, latura de N până la – 0,60 m (din care vegetal –0,20/0,30 m) și latura de S a fost cercetată până la –0,50 m. C2 este orientat NNE-SSV, iar laturile sunt orientate: Z1/C2 – NE-SV; Z2/C2 – S; Z3/C2 – N (în profilul magistral al secțiunii). Trebuie menționat că în cadrul acestei campanii nu s-a identificat latura de E din C2, acest urmând să fie cercetat în campania viitoare. De asemenea, latura de N din C2 a fost identificată în profilul de N al secțiunii, fiind reliefat la –0,25 cm. Adâncimea maximă a C2 este de –0,60 cm, identificându-se în nivelul de dărâmătura două monede încadrate cronologic în secolul IV p. Chr., trei opaițe fragmentare (partea inferioară a unui opaiț balcanic, un fragment de opaiț de tip Ephessos și o toartă a unui opaiț posibil de producție locală), materiale de construcție (olane, cărămizi), fragmente de material vitric, fragmente ceramice încadrate cronologic între secolele IV-III a.Chr. (fragment amforă Thasos) și secolul VI p.Chr. Evident, ceramica din perioada romano-bizantină predomină în cadrul descoperirilor, amforele LR 1 și LR 2 fiind, și în această suprafață, cele mai numeroase. Obiectele din metal sunt reprezentate de un fragment de cataramă și numeroase piroane. Oasele de animale au fost descoperite în cantități relativ mici. De asemenea, menționăm identificarea unor fragmente de amforă Opaiț B V, posibil reîntregibilă în nivelul de secol VI p.Chr.

Pe latura de S din C2 se observă o întrerupere a zidului și continuarea acestuia către latura de V a C2, în zona mediană. În acest caz, ar putea fi o intrare închisă ulterior dovadă o asiză din blochete fasonate legate cu pământ.

În urma îndepărtării nivelului de dărâmătură din C2, surprindem un prim nivel databil în sec. VI p.Chr. care constă într-o posibilă podea din lut neomogen, cu multă piatră în compoziție. Podeaua a fost spartă de căderea elevației care a perforat-o. Nivelul de sec. VI p.Chr. nu a fost identificat pe toată suprafața încăperii C2 ci doar pe jumătatea estică a acesteia. Acesta a fost cercetat parțial, pe o suprafață de maxim 1, deoarece acesta a fost identificat spre finalul campaniei.

Culoarul C3 situat între laturile de N ale C1 și laturile de Sud ale C2 a fost cercetat până la adâncimea maximă de - 0,40 m în care au fost descoperite mai multe fragmente ceramice romano-bizantine, baza unui vas de provizii, în proximitatea laturii de SE a C2.

Între latura de V a C2 și latura de N a C1 a fost surprinsă intrarea în C3 cu o lățime de 0, 50 m și cercetată până la –0,30 m, iar în proximitatea acesteia, lipit de latura de Nord C1, a fost descoperită baza unui vas de provizii. C3/culoarul are o lățime maximă de 1,30 m fiind, probabil,

https://biblioteca-digitala.ro

destinat depozitării vaselor de provizii și nu numai.

În campania viitoare ne propunem să continuăm cercetarea încăperilor existente, identificarea laturii de est din C2, conturarea laturii de nord din C2 (latură ce se află sub martorul principal) și extinderea secțiunii pentru a surprinde în ansamblu planimetria edificiului existent.

Sector Turnul 1

Colectiv: Dorel Paraschiv, Ioan Grămadă, Gabriel Alexandru Spatariu, Mihai Purici, Vladimir Iamandi, Sabin Anghelache

Turnul 1 e situat în colțul de NE a cetății romano-bizantine, în zona cea mai înaltă a acesteia, în apropierea lacului.

În această campanie am trasat o secțiune cu dimensiunile de 24 x 4 m (6 carouri de 4 x 4 m, numerotate de la N la S), orientată N – S, la 2 m E de S2 Incintă Nord, cercetată în ultimele campanii de George Nuțu. Secțiunea e dispusă aproximativ perpendicular pe incintă.

C1

Sub un strat de dărâmătură cu grosimea maximă de 1 m în profilul de E și de 1,35 m în cel de V a apărut un prim nivel de călcare – un strat de pământ negru. Diferența între cele două profile se explică prin faptul că terenul e în pantă, și zona de E, fiind în apropierea lacului, s-a prăbușit într-o măsură mai mare. Săpătura, în acest strat de pământ negru, s-a realizat până la adâncimea de 1,50 m în profilui de E și 1, 65 m în cel de V.

C2

Imediat sub actualul nivel de călcare a apărut zidul de N al turnului. Am surprins două faze la exterior și una la interior.

La exterior, am surprins elevația celei mai târzii faze, din care se păstrează doar două asize din blocuri paralelipipedice din calcar. Cea superioară are înălțimea de 10 cm, iar cea inferioară de 28 cm. Urmează o plintă cu înălțimea și lățimea de 8 cm, apoi o nouă asiză cu înălțimea de 20 cm. Blocurile au lungimea cuprinsă între 30 și 50 cm. Grosimea acestei faze a zidului e de 1,60 m (1,68 cu plinta). Zidul amintit a fost așezat pe unul anterior, după ce a fost nivelat la orizontală. Din prima fază am surprins o asiză din blocuri paralelipipedice cu înălțimea de 25 cm, urmată de o plintă cu lățimea de 8 cm și de 4 asize cu înălțimea totală de 80 cm. Grosimea primei faze a zidului de N al turnului e de 2,90 m (2,98 cu plintă). În profil, în dreptul țărușului, am surprins șanțul lui Paul Nicorescu. Acesta are lățimea de 48 cm și e mai vizibil pe latura de E a secțiunii.

C 3-4

În următoarele două carouri am surprins interiorul turnului și intrarea în acesta.

Zidul de N al turnului, pe partea interioară), a fost surprins pe 5 asize cu înălțimea maximă de 95 cm, apoi urmează o plintă cu lățimea de 7 cm și alte două asize cu înălțimea totală de 48 cm.

Latura exterioară a incintei apare la adâncimea de 48 cm față de nivelul actual de călcare în profilul de V și la 24 cm în cel de E. Pe o lungime de 1,30 m am surprins și latura interioară de V a turnului (de fapt, colțul de SV al acestuia). Latura apare la adâncimea de 35 cm. Cele 4 asize care se păstrează au o înălțime totală de 76 cm, după care urmează o fundație surprinsă pe 35 cm. Turnul (sau această fază a lui) se adosează incintei. În actualul stadiu al cercetării avem toate elementele pentru a reconstitui dimensiunile turnului (pe interior). Acesta are formă dreptunghiulară, cu laturile de 4,60 m (N – S) x 4,90 m (V – S) iar intrarea are lățimea de 1,45 m.

În interiorul turnului, profilul de V al secțiunii are următoarea succesiune stratigrafică:

- 0 – 0,65 m – dărâmătură din pietre, cărămizi, mortar și pământ;
- 0,65 – 1,15 m – dărâmătură din pietre, cărămizi și mortar;
- 1,15 – 1,20 m – nivel puternic incendiat (N 1);
- 1,20 – 1,35 m – dărâmătură mortar;
- 1,35 – 1,38 m – nivel incendiat (N 2);
- 1,38 – 1,55 m (adâncime la care ne-am oprit) – umplutură.

Profilul de E arată astfel:

- 0 – 0,65 m – dărâmătură din mortar și pământ;
- 0,65 – 1,15 – dărâmătură din pietre, cărămizi, mortar;
- 1,15 – 1,25 m – nivel puternic incendiat (N 1);
- 1,25 – 1,50 m – dărâmătură mortar;
- 1,50 – 1,52 m – nivel incendiat (N 2).

În interiorul turnului nu se vede șanțul lui Nicorescu.

Pe nivelul superior a fost surprinsă o cărămidă *in situu* (probabil rest de pavaj) cu dimensiunile de 32,5 x 32,5 x 4 cm, iar pe cel inferior, lângă incintă, o amforă Kuzmanov 16 completă.

Grosimea zidului de incintă e de 2,55 m. Latura interioară a acestuia apare la adâncimea de 1,20 m în profilul de V și la 10 cm în cel de E, fiind surprinsă pe 4, respectiv 8 asize. În profilul de V, pe cca. 2 m lungime, deasupra zidului și la S de acesta, au fost surprinse 7 grinzi perpendiculare pe acesta; 4 dintre ele au câte un piron masiv. Probabil că grinzile fac parte dintr-o instalație de scos piatră din zid în epoca modernă.

C 5-6

În profilul de V, la adâncimea maximă de 1,50 m, sub un strat vegetal gros de 10 cm, apoi unul de dărâmătură de 1,20 m și unul de umplutură de 10 – 20 cm, a fost surprinsă pe cca 4 m (pe direcția N – S) x 1,90 m (pe E – V), o placă de mortar cu grosimea de 12 – 14 cm, ce provine, probabil, de la ultima reparație. Lângă zidul de incintă, tot spre profilul de V, sub grinzile descrise mai sus, au fost surprinse resturile unui pavaj din cărămidă. Placa de mortar și pavajul corespund nivelului superior din turn. Săpătura s-a realizat până la adâncimea maximă de 1,90 – 2 m, într-un strat de umplutură.

În profilul de E, lângă fața interioară a incintei, a fost surprins șanțul lui Nicorescu. Acesta are lățimea de 0,60 m la partea superioară și de 0,40 m la cea inferioară, iar adâncimea de 1,60 m.

Spre capătul de S al secțiunii, a apărut un zid din pietre legate cu pământ, care are o orientare diferită față de cele din edificiul de la V, cercetat de George Nuțu.

Materialul arheologic, relativ bogat, constă în:

- ceramică – amfore LR 1, LR 2, Kuzmanov 15, Kuzmanov 16, Opaiț B V, veselă de masă LRC, de băut și de bucătărie de factură locală;

https://biblioteca-digitala.ro

- fragmente de vase de sticlă și zgură din același material;
- piroane din fier;
- două monede – una datată în sec. VI (1/2 folles) și una în sec. V;
- fragmente de vase-borcan mediobizantine (în stratul vegetal și la partea superioară a dărâmăturii).

Pl. 1. Argamum 2021, Sectorul Incintă Nord.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 2. Argamum 2021, Sectorul Turnul 1.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 3. Argamum 2021, Sectorul Turnul 1.

https://biblioteca-digitala.ro

47. Lipia, com. Merei, jud. Buzău
Punct: Movila Drumul Oilor

Tip sit: 111 - aşezare deschisă; 21- necropolă;
Încadrare cronologică: 14 - Eneolitic; 15 - Epoca bronzului; 16 - Hallstatt; 33 - epocă postromană; 431 - epocă medievală timpurie; 432 - epocă medievală târzie
Cod RAN: 47523.01
Autorizaţia nr. 98/17.05.2021
Colectiv: Roxana Munteanu - responsabil de şantier; Daniel Garvăn, Cătălin Dinu, Laurenţiu Grigoraş (Muzeul Județean Buzău), Alin Frînculeasa (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova), Angela Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov" Iaşi), Andrei Daniel Barbu (masterand, Universitatea Ovidius Constanta, Facultatea de Istorie şi Ştiinţe Politice) - membri.
Perioada desfăşurării cercetării: 11.10 – 04.11.2021

Cercetările arheologice în situl de la Lipia - *Movila Drumul Oilor* au început în anul 2018. Au fost delimitate două sectoare, *tell* și *terasă*, fiecare cu stratigrafie şi trăsături distincte.

În campania anului 2021 cercetările au vizat *sectorul terasă*, secţiunile fiind amplasate la circa 50 m V de *tell*-ul eneolitic, într-o zonă în care au fost efectuate prospecțiuni geofizice în anul 2019.

Au fost deschise două secțiuni (notate S. 2 şi S. 3), orientate N-S, cu dimensiunile de 2 x 10 m, între acestea fiind păstrat un martor stratigrafic cu lățimea de 0,5 m (ulterior demontat parţial, deoarece suprapunea mai multe complexe). Suprafeţele au fost amplasate pe o mică ridicătură a terenului, acolo unde, la suprafața solului, în arătură, au fost descoperite câteva oase umane și fragmente ceramice specifice mileniului I p.Chr. În această campanie ne-am propus identificarea şi stabilirea caracteristicilor posibilei locuirii neo-eneolitice pe terasa Călmăţuiului, în exteriorul *tell*-ului.

Stratigrafia zonei nu este una foarte concludentă, nedelimitându-se un strat arheologic:

- între 0 şi -0,30 / -0,40 m - strat arabil, negru, în cea mai mare parte afectat de lucrările agricole recente, cu resturi arheologice rulare (fragmente ceramice şi osteologice, inclusiv părţi din schelete umane).

- sub -0,30 / -0,40 m apare un strat de argilă cafeniu-gălbuie, în care s-au conturat majoritatea complexelor adâncite.

Descoperiri

Cele mai numeroase descoperiri aparţin domeniului funerar. În nivelul afectat de arătură şi la baza acestuia au fost identificate, parţial sau integral, resturile *in situ* a şapte indivizi atribuiţi, după ritualul de înmormântare, **perioadei medievale**. Aşezaţi în decubit dorsal, orientaţi V-E, şase dintre aceştia aveau mâinile pe piept, (M.1, 2, 3A, 3B, 6, 7), în timp ce al şaptelea individ (M.5) avea mâinile întinse pe lângă corp.

Alte şase morminte (M.4, 8, 9A, 9B, 10 şi 11) aparţin epocii bronzului. Majoritatea se găseau într-o stare bună de conservare (excepţie 8 şi 9B, primul deranjat parţial de plug, cel de-al doilea de M.9A). Defuncţii erau aşezaţi chircit lateral cu mâinile aduse spre faţă şi aveau orientări diverse (M.4, 9A, 10 - E-V; M.8 - S-N şi M.11 - V-E). Printre oasele din M.8 şi 11 au fost descoperite fragmente osteologice aparţinând altor doi indivizi. Date fiind intervenţiile recente în sol şi numeroasele vizuini de animale, nu putem preciza cu exactitate dacă este vorba despre înmormântări duble sau dacă acele oase au fost antrenate de factori ulteriori (lucrări agricole, galerii de rozătoare). Aceleaşi două morminte (M.8 şi 11) aveau ca inventar câte un vas. Probele prelevate pentru analize radiocarbon de la scheletele înhumate în poziţie chircită indică utilizarea acestei părţi a terasei ca spaţiu funerar pe un interval larg, ce cuprinde mare parte din **epoca bronzului** (din prima jumătate a mil. al III-lea a.Chr până la mijlocul mil. al II-lea.Chr.).

Au mai fost descoperite oase disparate provenind de la încă 10 indivizi. Mormintele au fost distruse de lucrările agricole, astfel că nu se pot face alte precizări.

Din perioada eneolitică (**cultura Gumelniţa**) au fost cercetate mai multe gropi. *Gr. 1*, identificată la limita de N a secţiunilor, a fost cercetată parţial. Avea diametrul de 2,30 m şi adâncimea maximă de 1,45 m (de la nivelul actual de călcare), iar din umplutură au fost recuperate numeroase fragmente ceramice şi oase de animale. Avea pereţii arcuiţi, fundul drept, iar pe latura de E avea o treaptă. *Gr. 2* s-a prezentat iniţial ca o pată de mari dimensiuni. După începerea demontării s-a constatat că erau patru gropi care se întretăiau. Au fost identificate la cota de -0,65 m, iar adâncimile variau între 1,17 şi 1,34 m, de la suprafaţa solului. În cazul acestora, ca şi în cazul celorlalte (Gr.3, 4 şi 5), materialul arheologic a fost redus cantitativ.

Sporadic au fost descoperite fragmente ceramice Precucuteni şi din prima epocă a fierului.

Concluzii

Cercetările din campania din anul 2021 au evidenţiat prezenţa urmelor de locuire eneolitice şi în afara *tell*-ului. Totodată, descoperirea celor şase morminte din diferite etape ale epocii bronzului semnalează prezenţa unor cimitire sau înmormântări izolate din această perioadă. Menţionăm că în săpăturile din campania anterioară, desfăşurate la cca. 250 m NV, a mai fost descoperit un astfel de mormânt. Deşi la suprafaţa solului au fost descoperite fragmente ceramice specifice mil. I p.Chr., nu au fost identificate complexe. De asemenea, a fost cercetată o parte dintr-un cimitir din perioada medievală târzie, ce poate fi pus în legătură cu o veche vatră de sat, încă neidentificată.

Abstract

The 2021 researches at Lipia took place on the terrace of the Călmăţui river, at approx. 50 m W of the Chalcolithic tell. Prehistoric and medieval features were discovered – 13 inhumation graves (seven from the Middle Ages, another six from the Bronze Age) and several pits from the time of the Gumelniţa settlement.

https://biblioteca-digitala.ro

Planşa 1. Lipia – „Movila Drumul Oilor". 1. Vedere dinspre NE asupra zonei cercetate; 2. Secţiunile 2 şi 3; 3. M.7 - mormânt medieval; 4. M.9 şi M.10 - morminte din epoca bronzului; 5. Groapa 3 - cultura Gumelniţa

https://biblioteca-digitala.ro

48. Luncani, com. Boşorod, jud. Hunedoara
Punct: Cetatea dacică de la Luncani – Piatra Roşie

Cod RAN: 88500.02
Cod LMI: HD-I-s-A-03200
Autorizaţie nr. 106 / 17.05.2021
Colectivul: Răzvan Mateescu (responsabil ştiinţific), Gelu – Florea, Liliana Mateescu – Suciu (UBB – Cluj-Napoca), Cătălin Cristescu, Cristina Bodó, (MCDR - Deva), Daniel Cioată (Muzeul Judeţean Mureş); Alin Henţ, Emanuel Mălinescu (DGAMPT – Hunedoara); Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză, (MNIT - Cluj-Napoca); Doctoranzi / masteranzi: Nica Ciubotaru; Ştefan Vasilache (UBB – Cluj-Napoca)
Finanţare: Consiliul Judeţean Hunedoara
Perioada desfăşurării cercetării: 27.09 – 11.10.2021

Fortificaţia dacică de la Luncani – Piatra Roşie este amplasată pe un masiv stâncos cu altitudinea maximă de 817 m. Ea este compusă din două incinte, prima dintre ele ocupând mare parte din platoul superior şi având zidurile ridicate din blocuri de calcar, potrivit tehnicii obişnuite pentru zona cetăţilor din Munţii Orăştiei.

A doua incintă are o suprafaţă de aproximativ 1,8 ha, limitele sale fiind marcate prin prezenţa unui element de fortificare care are în prezent, pe aproape toată lungimea sa, aspectul unui val din piatră locală şi pământ. În interior sunt două grupuri de terase, amenajate în antichitate de o parte şi de alta a unei căi de acces monumentale, pavată cu piese de calcar.

Cercetările din anul 2021 s-au desfăşurat pe terasa din colţul nord-vestic al incintei, figurată pe planul publicat de C. Daicoviciu drept „T I". Suprafaţa actuală a terasei este cca. 1000 m^2, axul lung fiind orientat pe direcţia N – S.

În campania din anul 1949 aici au fost identificate un edificiu cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de „construcţia mică cu absidă" şi o ramificaţie a căii de acces principale, o alee realizată din lespezi şi, sporadic, blocuri de calcar. Atunci au fost dezvelite bazele de calcar care conturau două încăperi ale edificiului, una rectangulară, cealaltă absidală. Pe lângă planul aparte, construcţia a atras atenţia prin descoperirea, în colţul sud – vestic al absidei, a fragmentelor de tablă de fier care aparţineau, potrivit ipotezei din epocă, unui „scut de paradă" (ele provin, de fapt, de la două discuri cu reprezentări zoomorfe; la o distanţă de cca. 15 m faţă de absidă, căutătorii de comori au găsit un lot de asemenea discuri).

Săpătura de la mijlocul secolului trecut a fost restrânsă, limitându-se la evidenţierea bazelor de calcar prin intermediul unor secţiuni înguste şi la investigarea jumătăţii vestice a absidei, în porţiunea în care apăruseră fragmentele discurilor menţionate (Pl. I / 1). Documentarea parţială, observarea unor detalii planimetrice, între care amintim oprirea aleii la o distanţă de cca. 6,5 m faţă de latura sudică a încăperii *„d"*, potrivit denumirii date iniţial, şi analogiile oferite de construcţiile cu absidă din aria Munţilor Orăştiei, cu predilecţie, au constituit argumentele care ne-au determinat să reluăm cercetarea arheologică în această zonă a fortificaţiei de la Piatra Roşie.

În campania recentă au fost deschise două suprafeţe, în partea nordică, respectiv sudică a edificiului (Pl. I / 2). Prima dintre ele, SP I / 2021, a avut o formă pătrată (latura de 7 m) şi a fost în aşa mod trasată încât să includă partea estică a absidei, mai puţin afectată de săpătura anterioară. A doua suprafaţă, SP II / 2021, orientată NNV - SSE, a avut o lungime de 8,5 m şi o lăţime de 4 m, fiind trasată perpendicular pe latura sudică a încăperii „d" (iniţial, ambele suprafeţe au avut dimensiuni mai reduse, dar evoluţia săpăturii a impus extinderea lor). Totodată, au fost golite şi curăţate secţiunile din 1949, pentru a face posibilă înregistrarea bazelor de calcar aflate atunci.

În SP / 2021, la o adâncime de 0,15 – 0,2 m de la nivelul actual de călcare, a apărut o masă aproape compactă de fragmente de perete din chirpici, unele dintre ele prezentând unul sau mai multe straturi de tencuială cu aspect cărămiziu şi / sau negru lucios. În masa de bucăţi de perete au fost descoperite *in situ*, la o distanţă de 1,8 – 2 m de la bazele aşezate în arc de cerc ale absidei, trei grupări de elemente din calcar (şapte piese care descriu tot un arc de cerc). O a patra grupare, cu piese degradate şi mişcate din poziţia lor iniţială de intervenţiile anterioare sau de factori naturali, a apărut spre est. În zona de amplitudine maximă a absidei, unde pe planul din 1949 figura o întrerupere a liniei peretelui, a fost descoperită încă o bază de calcar, dar de dimensiuni mai mici decât restul elementelor.

În colţul sud-estic al absidei, afectat şi el de rădăcinile unui copac şi de vechi săpături, unele dintre bazele de calcar erau scoase din structura antică. Una dintre aceste piese are o formă trapezoidală şi reflectă o particularitate planimetrică: joncţiunea în unghi drept dintre laturile absidei şi ale încăperii „d" este dublată de una oblică (Pl. II / 1).

Spre extremitatea sudică a suprafeţei SP II / 2021, în imediata apropiere a capătului aleii, la o adâncime de 0,3 – 0,4 m faţă de nivelul actual, a apărut o formaţiune din bucăţi de calcar local, piese arhitecturale din calcar provenit din cariera de la Măgura Călanului şi, sporadic, dintr-o rocă cu aspect de gresie (analizele de laborator vor permite identificarea precisă a tipului de rocă). Formaţiunea are lăţimea maximă de 1,2 m, iar limita ei nordică, bine păstrată, descrie la rândul ei un arc de cerc. Spre interior s-au conturat încă trei grupări de pietre, două dintre ele compacte (Pl. II / 2).

Din coroborarea datelor arheologice recente rezultă o modificare substanţială a planului construcţiei cercetate parţial în anul 1949: *încăperile „d" şi „e"* compun, de fapt, partea centrală a unui edificiu rotund a cărei circumferinţă este marcată de elementele de calcar descoperite la nord de absidă şi de gruparea din partea sudică. Diametrul lui interior este de 20,4 m, cu precizarea că pe măsură ce vor fi documentate noi părţi ale edificiului s-ar putea înregistra variaţii minore (Pl. III / 1, 2).

Notăm că la nivelul şi în perimetrul aglomerărilor de pietre din partea sudică a suprafeţei SP II au fost descoperite 16 ţinte din fier, majoritatea decorate. Poziţia lor argumentează suplimentar prezenţa unei intrări în zona respectivă (foarte probabil, cele mai multe dintre ţinte aparţineau garniturii metalice a unei uşi; nu este exclus, totuşi,

https://biblioteca-digitala.ro

ca unele dintre ele să fi avut rolul de a fixa discurile din fier amintite anterior pe structura de lemn a edificiului). Pe lângă ţinte au fost aflate fragmente de la vase ceramice şi din bronz. Toate artefactele au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizaţiei Dacice şi Romane.

Noile descoperiri, remarcabile, impun continuarea cercetărilor arheologice pentru a completa planul edificiului şi a obţine informaţii cu privire la arhitectura şi cronologia sa, cu atât mai mult cu cât o serie de date indică existenţa unei faze de refacere.

Abstract

The Dacian fortification from Luncani – Piatra Roșie was built on a rocky hilltop, 817 m above sea level. It comprises two precincts, one on the upper plateau, constructed with limestone blocks, while the other, represented by a massive stone and earth rampart, encloses a surface of approximately 1.8 hectares. The archaeological campaign of 2021 was performed on Terrace I, where an apsed building was partially investigated in 1949 by Constantin Daicoviciu. Two surfaces have been initiated. SP I /2021 measured 7 x 7 m and was excavated in the northern part of the building, revealing the centre and the eastern side of the apse. SP II /2021 measured 8.5 x 4 m and focused on the area south of the so-called chamber *d*, reaching the paved alley which leads to the aforementioned building. The main result of the 2021 research was the identification of a third chamber of the apse construction. Its archaeological traces are marked by the presence of quarried limestone blocks at about 2 m north of the apse, revealing a circular disposal. With an inner diameter of 20.4 m, the circle is also visible to the south, having a width of 1.2 m (the assemblage comprises few limestone blocks from Măgura Călanului, local limestone pieces and, possibly, some sandstone fragments). Therefore, the round apse building enters the series of similar constructions already known in the area of the Orăștie Mountains. The archaeological material comprises adobe fragments, potsherds, (decorated) iron tacks, and the fragment of a bronze vessel. All items entered the collection of the Museum of Dacian and Roman Civilisation in Deva.

https://biblioteca-digitala.ro

1.

2.

Pl. I

Pl. I: 1 – Absida edificiului de pe terasa I (aspectul anterior reluării cercetării arheologice); 2 – Terasa I (aspect din timpul cercetărilor arheologice).

https://biblioteca-digitala.ro

1.

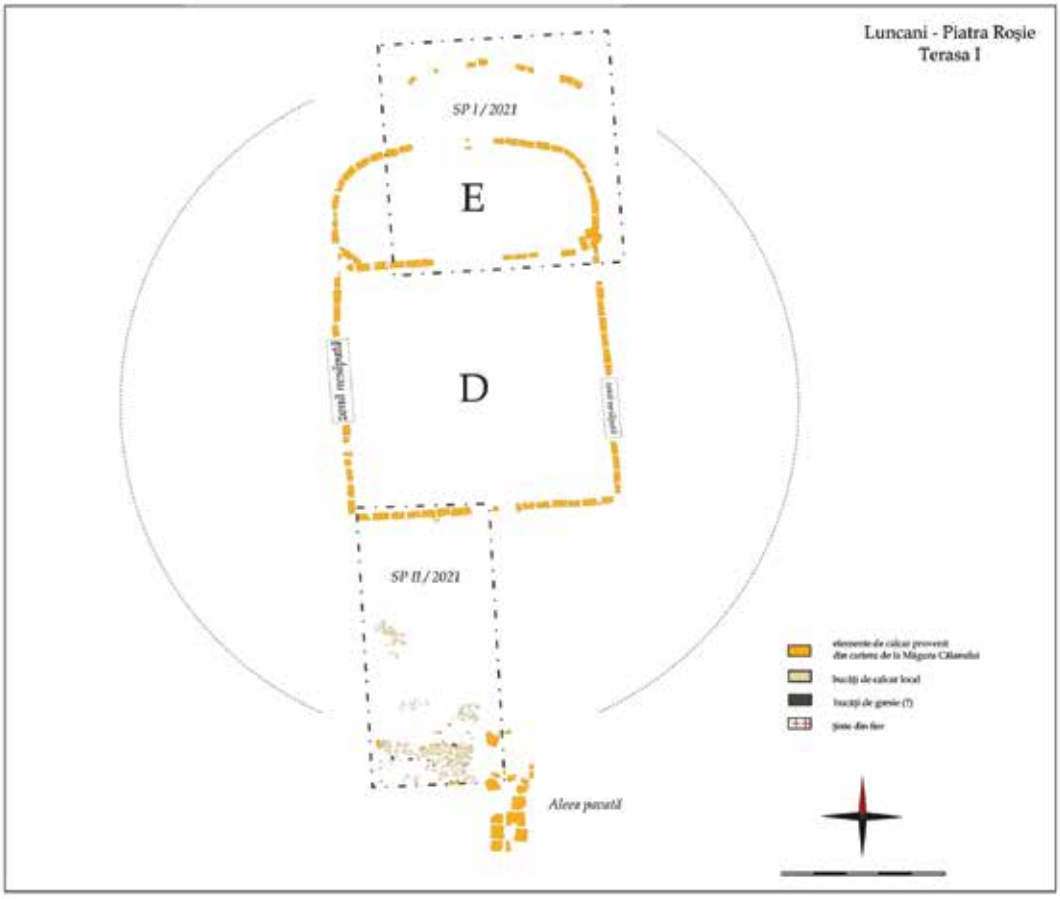

2.

Pl. II

Pl. II: 1 – Suprafaţa SP I / 2021; 2 – Suprafaţa SP II / 2021 (aspecte din timpul cercetărilor arheologice).

https://biblioteca-digitala.ro

1.

2.

Pl. III

Pl. III: 1 – Planul edificiului de pe terasa I, potrivit noilor descoperiri; 2 – Edificiul cu baze de calcar de pe terasa I (imagine de ansamblu).

https://biblioteca-digitala.ro

49. Luncasprie, com. Dobrești, jud. Bihor
Punct: Peștera Izbucul Topliței de Vida

Tip sit: 2 (descoperire funerară)
Încadrare cronologică: 151 (epoca bronzului timpuriu)
Cod RAN: 29207.01
Autorizaţie: nr. 46/17.05.2021
Colectiv: Florin Gogâltan – responsabil (Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca), Andrea Demjén (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj Napoca), Călin Ghemiș (Muzeul Țării Crișurilor, Oradea).
Total finanțare: 20.000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 18.07. -22.12.2021

În „Peștera Izbucul Topliței de Vida" nu au fost întreprinse până în momentul de față cercetări arheologice propriu-zise. În 2019 s-a obținut autorizația pentru săpături arheologice sistematice, dar campania s-a rezumat doar la fotografierea unor complexe aflată la suprafață și la recoltarea unor probe pentru datarea absolută (vezi mai jos).

Peştera este situată pe teritoriul unui sit de importanţă comunitară (sit natura 2000) ROSCI0062 Defileul Crişului Repede – Pădurea Craiului. Cavitatea este amplasată la o altitudine de 250 metri în resurgența/izbucul văii Toplița, afluent pe partea stânga al râului Vida, la circa 1,5 km pe drumul forestier ce pornește de la barajul lacului de acumulare Vida. Peştera face parte din sistemul carstic al Platoului Răcaș (între văile Vida și Albioara) din Munții Pădurea Craiului (Fig. 1/1).

Peștera Izbucul Topliței de Vida a fost explorată pentru prima oară în anul 1972 de către speologul L. Berecz pe aproximativ 25 m. În urma construirii un mic baraj în 1978, pentru captarea apei în vederea alimentării lucrărilor miniere de la Răcaş, nivelul apei de la gura peşterii s-a ridicat, formându-se un sifon.

În iulie 1982 T. Borodan, G. Halasi și F. Pantea au început exploatarea sifonului de la intrarea peșterii cu ajutorul scafandrului autonom descoperind continuarea submersă a galeriei. Ulterior, în 1984, G. Halasi și G. Birtalan, traversând și un al doilea sifon, pătrund printr-o diaclază îngustă într-o sală („Sala Mare"/„Sala cu morminte") în care au observat existența unor vase și fragmente ceramice și resturi de schelete umane. O nouă cercetare a peșterii este făcută de speologii C. Lascu și Ș. Sârbu care identifică noi obiecte arheologice și fac primele fotografii (G. Halasi, I. Emődi, C. Lascu, Ș. Sârbu, *Archaeological discovery in the „Izbucul Topliței" Cave*, în *Travaux de l`Institut de Spéologie* «Émile *Racovitza"*, XXIV, 1985, p. 105–110).

Primele piese arheologice sunt recuperate de către I. Emődi care face și încadrarea lor culturală și cronologică. Pe baza a două topoare de bronz de tip Baniabic și a circa 15 vase ceramice aflate în jurul scheletelor, descoperirile sunt atribuite perioadei timpurii a epocii bronzului unui așa numit grup Călățea-Gălășeni (G. Halasi, I. Emődi, *Descoperire arheologică în peștera Izbucul Topliței*, în *SCIVA*, 36, 3, 1985, p. 232-234). Această datare este confirmată imediat de către P. Roman și J. Németi, care atribuie materialele arheologice de aici unui așa numit grup Roșia (P. Roman, I. Németi, *Descoperiri din perioada timpurie (pre Otomani) a epocii bronzului în nord-vestul României*, în *SCIVA*, 37, 3, 1986, p. 198-232).

În 2001 C. Lascu va publica imaginea unui inel de buclă din aur, a unui colier din dinți perforați și a câtorva vase ceramice (C. Lascu, *Caves beyond time*, Bucharest, 2001, p. 114-115).

Dintre materialele recuperate de I. Emődi, Zs. Molnár și C. Ghemiș vor publica în 2003 trei inele de aur (dintre care unul fragmentar) și două vase ceramice păstrate în colecțiile Muzeului Țării Crișurilor din Oradea. Cu aceea ocazie vor fi evaluate toate descoperirile arheologice din peștera Izbucul Topliței de Vida, plecându-se de la fotografiile publicate de G. Halasi și I. Emődi. Ele vor fi atribuite tot perioadei timpurii a epocii bronzului, preferându-se denumirea de „descoperiri de tip Roșia" (Zs. Molnár, C. Ghemiş, *Contribuţii la problematica grupului Roşia. O descoperire provenită din peştera Izbucul Topliţei*, în *Ephemeris Napocensis*, XIII, 2003, p. 41-92).

În 2017 T. Marin și M. Baciu vor filma și vor fotografia situl arheologic. În 2018 este demarată cercetarea arheologică sistematică și cea multidisciplinară sub coordonarea lui M. Rotea, C. Ghemiș, I. Meleg, M. Robu, M.G. Netea și V. Lascu. În vara anului 2018 se montează o poartă suplimentară (prima poartă a fost montată de către R. Géza în 1998), este înlăturat barajul de la intrare și se construiește un sistem de acces cu deschiderea temporară a sifonului. În anul următor Fundația Alexander von Humboldt finanțează prin dr. Ioana Meleg demararea cercetării sistematice și conservarea sitului. Se montează un sistem de supraveghere video și de monitorizare, se construiește platforma Start. Se va realiza scanarea 3D și evaluarea geofizică a „Sălii Mari"/„Sala cu morminte/Sala Mormintelor". De asemenea au fost recuperate probele din trei schelete în vederea datării absolute. Din nefericire rezultatele sunt departe de a fi satisfăcătoare. Cauza principală rezidă din faptul că ele au fost printre primele probe analizate în cadrul Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei" din Turnu Măgurele. Din această cauză datele sunt cuprinse între 2631-1948 calBC (C. Ghemiş, M. Rotea, N. Palincaș, M. Netea, J. Emődi, T. Sava, I. Meleg, V. Lascu, M. Robu, M. Baciu, T. Marin, M. Răchită, I. Jeican, O. Gâza, A. Dima, *The graves of the Roșia group from Izbucu Topliței cave: A first assessment of their absolute chronology*, în S. Forțiu (coord.), *ArheoVest*, Nr. VIII: *In Honorem Alexandru Rădulescu*, Szeged, 2020, p. 89-108).

Obiectivele propuse în cadrul grantului de cercetare intitulat *Reconstrucția paleodinamicii spațio-temporale de la biomolecule vechi la sisteme interconectate: o privire de ansamblu asupra sedimentelor din peșteri* (Cod proiect: PN-III-P4-ID-PCE-2020-0518 - 2021-2023) coordonat de dr. habil. Ioana Meleg (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca) sunt următoarele:

1. Realizarea unei baze de date arheologice și fotogrammetrice a sitului.
2. Datarea absolută a descoperirilor (datări AMS).
3. Analiza antropologică a osemintelor umane.
4. Realizarea de profile stratigrafice și interpretarea lor; analiza dinamicii sedimentelor și semnificația paleohidrologică și paleoclimatică a acestora.

https://biblioteca-digitala.ro

5. Analiza demografică, taxonomică și ecologică a faunei din perioada timpurie a epocii bronzului.
6. Determinarea și analiza speciilor de plante, pe baza probelor de semințe depuse în peșteră; reconstrucție paleoclimatică pe baza analizei polenului din sedimente și a semințelor descoperite în contextele arheologice.

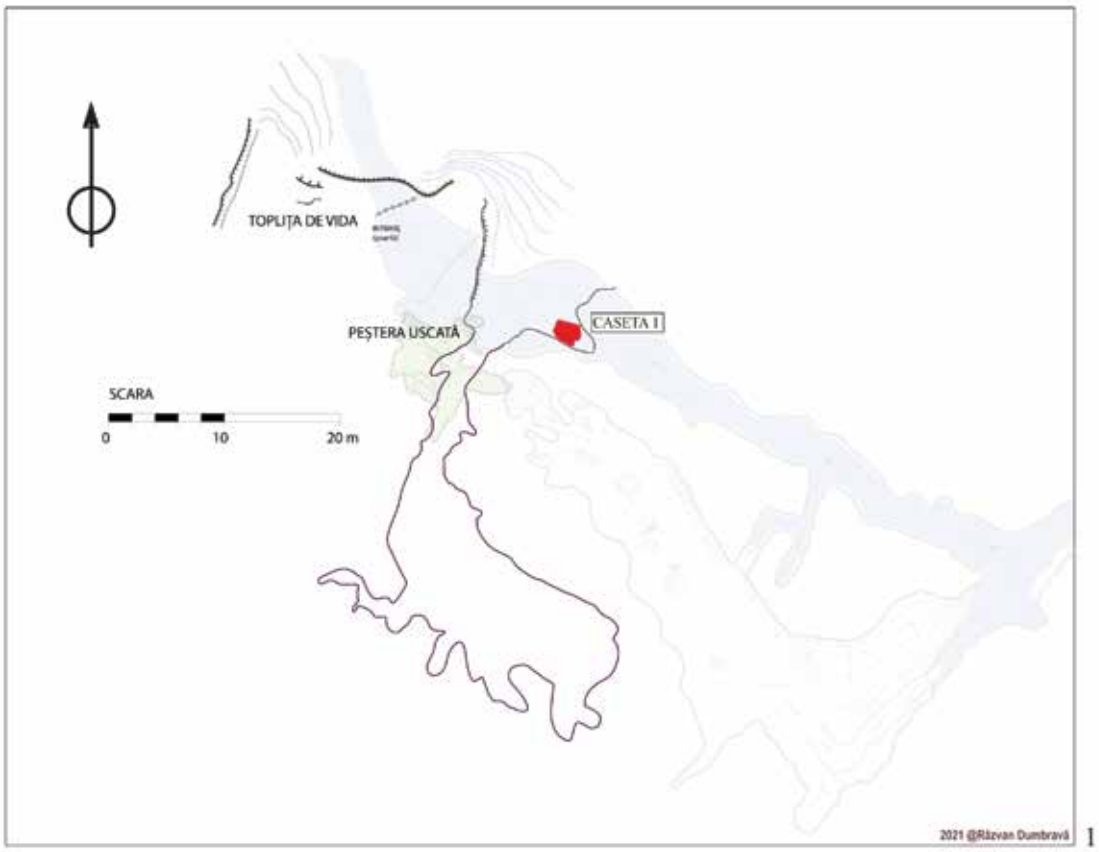
La începerea cercetărilor sistematice am realizat că nu putem lucra datorită gradului ridicat de dificultate a accesului în sit, cât și a condițiilor extreme din „Sala Mare"/ „Sala cu morminte". Ca să ajungem la sit trebuie parcurs un sifon de 60 de m în costum de neopren, ca mai apoi să se lucreze ore în șir cu costumul ud (dezechiparea în condițiile date nu era o soluție optimă). De asemenea exista riscul permanent de alunecare pe argilă, periclitând integritatea sitului. Astfel am reorientat cercetarea, până la achiziționarea echipamentului adecvat (costum uscat utilizat de scafandri profesioniști), la partea uscată a sistemului de peșteri Izbucul Topliței de Vida. Deasupra părții active a peșterii există o intrare ușor accesibilă, denumită Peștera Uscată, care prezenta un potențial excelent de cercetare. Scopul cercetării în cazul Peșterii Uscate a fost stabilirea existenței unor eventualele urme antropice și datarea lor. De asemenea a fost investigată posibilitatea de comunicare cu partea activă a peșterii (Fig. 1/1).

În cursul săpăturilor din campania anului 2021 a fost deschisă o singură suprafață (Caseta 1: 2,30x1,0 m) lângă intrare pe partea stângă, care se află deasupra părții active a sistemului de peșteri Toplița de Vida. După îndepărtarea vegetației au fost descoperite urme de la vetre de foc care conțineau fragmente de sticle de bere, capace de borcane și o monedă din anii 90 ai secolului trecut. În nivelul superior al casetei au fost descoperite urme de arsură, oase de animale și fragmente ceramice aparținând secolelor XIX-XX, ceramică etnografică de Vadu Crișului (T. Mózes, *Ceramica din Vadu Crișului. Locul ceramicii albe din Vadu Crișului în Istoria Universale a artei ceramicii*, Oradea, 2011). S-a confirmat astfel frecventarea obiectivului în perioada modernă și contemporană. Sub acest strat a fost observat un nivel aparținând secolului al IX-lea, urmat de altele care s-au acumulat în epoca bronzului și în neoliticul mijlociu/târziu. Am ajuns de asemenea la concluzia că nu a existat o cale de acces spre peștera activă.

De asemenea a fost spălat sedimentul evacuat din zona de acces în „Sala Mare"/„Sala cu morminte", în mare parte remaniat datorită viiturilor din peșteră. Au fost recuperate semințe carbonizate întregi, fragmente ceramice rulate precum și material osteologic de microfaună.

În luna decembrie au fost achiziționate costumele uscate, care au permis parcurgerea sifonul și lucrarea în condiții optime în sit. Astfel în „Sala cu morminte" am reușit să atingem unul dintre obiectivele principale propuse, acela de a preleva probe pentru ADN și datare AMS (Fig. 1/2).

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl. 1. Luncasprie – Peștera Izbucul Topliței de Vid. 1. Plan topografic cu amplasarea Casetei I (sursa R. Dumbravă); 2. Sala de morminte (foto: I. Meleg).

https://biblioteca-digitala.ro

50. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea
Punct: Taraschina

Tip sit: *tell*
Încadrare cronologică: Eneolitic, Epoca Bronzului, Latène, Epoca romană, Epoca Medievală
Cod RAN: 160298.01
Autorizaţia: nr. 35/2021
Colectiv: Micu Cristian – responsabil; Mihail Florian, Ailincăi Sorin Cristian, Grumăzescu Gabriel, Cernamoriți Răzvan (ICEM Tulcea); Haită Constantin, Radu Valentin (MNIR Bucureşti); Bălăşescu Adrian (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" București); Constantinescu Mihai (Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer" București); Danu Mihaela (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iași), Carozza Laurent, Burens Albane, Philippe Valette (UMR 5602 Geographie de l'Environnement, Toulouse), Carozza Jean-Michel, François Lévêque (Université de La Rochelle), Provenzano Noelle, Furestier Robin (CNRS, UMR 5140, Lattes-Montpellier), Manolakakis Laurence (CNRS, UMR 8215 Trajectoire, Paris) – membri ai colectivului.
Finanţare: Ministerul Culturii: 50 000 lei; finanțare Ministerul Afacerilor Externe Franța: 15 000 euro
Perioada desfășurării cercetării: 09.08. – 27.09.2021

Cercetările din anul 2021 au fost realizate pe suprafața numită convențional Zona 3, în carourile K-T/29-36. În acest context a continuat studiul nivelurilor ocupaționale și de construcție din locuința UND 1; pe mici porțiuni, a fost identificat nivelul de amenajare anterior acestui complex. De asemenea, o atenție deosebită a fost acordată cercetării spațiului exterior structurii de locuire.

Cercetările din interiorul structurii de locuire UND 1

În campania 2021 a continuat cercetarea structurii de combustie Fy 3030, identificată anterior în carourile N33-34, O33-34 și atribuită ansamblului E9. Cu această ocazie, s-a observat că structura amintită a fost amenajată la aproximativ 80 cm de peretele de nord al locuinței UND 1. Realizarea unei secțiuni în caroul N34 a permis individualizarea a șase etape majore în evoluția complexului, la care se adaugă etape de reparație sau reamenajare a suprafeței sale (Pl. I). În imediata apropiere a Fy 3030 a fost cercetată și în acest an F 3033 (în carourile N31-32, O31-32), ce ar putea reprezenta o „banchetă" realizată din plăci de chirpici arși. Din Fy 3030 au fost prelevate eșantioane de material de construcție incendiat destinate datării UND 1. Datele obținute vor putea fi comparate cu cele rezultate în urma analizei unor eșantioane prelevate anterior pe podeaua locuinței, în zona de nord-vest a acestei structuri. În anul 2022 vor fi prelevate eșantioane și din blocurile ce formează „bancheta" F 3033.

Finalizarea cercetării nivelurilor de distrugere asociate structurii de locuire a condus la individualizarea unui important număr de vase întregi sau fragmente ceramice aflate în conexiune, toate grupate în ansamblul E8 (Pl. II-VII). Cele mai multe dintre acestea se aflau în apropierea pereților de nord și vest, nu departe de ceea ce se presupune a fi intrarea în locuință. Pentru o corectă evidență a acestora și pentru a stabili cât mai bine raporturile stratigrafice, fiecare exemplar a fost asociat cu o unitate stratigrafică: US 3044, în caroul T34 (în asociere cu utilaj litic și un fragment de capac); US 3046, în caroul R35 (în asociere cu pietre); US 3047, în caroul O1, în apropierea „banchetei" F 3033; US 3048, în caroul P33 (fragmente de vas deformate datorită incendiului); US 3049, în caroul Q34; US 3051 (probabil două vase, ipoteză ce trebuie confirmată după intervenția în laboratorul de restaurare), în carourile Q35 și P35; US 3052, în caroul P32 (în apropierea vasului a fost descoperit un galet); US 3054, în caroul M34; US 3057, în caroul R32 și US 3060, în caroul P29. În anumite situații s-a decis extragerea vasului din zona cercetată împreună cu sedimentul păstrat în interiorul său (Pl. III).

Tot în ansamblul E8 au fost incluse două noi unități stratigrafice individualizate în zona structurii de combustie Fy 3030: US 3058 și US 3059. Prima dintre acestea, ce corespunde unui limon argilos fin, eterogen, compact, brun-deschis, a fost cercetată în carourile N34-35 și O34-35. Ar putea fi pusă în legătură cu degradarea peretelui locuinței; cea de-a doua, asociată cu un un limon eterogen, ce include pe alocuri granule de chirpici, a fost cercetată în caroul O33.

În campania 2021 a fost finalizată cercetarea unor unități stratigrafice asociate anterior cu peretele locuinței: US 3031, sediment nisipos, compact, bej, aparent fără constituienți antropici; US 3032 (Pl. VIII/1), sediment nisipos, compact, cenușiu, aparent fără constituienți antropici, mai omogen în raport cu US 3031; US 3042 – sediment argilos, eterogen, asociat cu granule de chirpici arși. De asemenea, în caroul M29 a fost individualizat US 3061 (fragmente de chirpici incendiați) ce ar putea fi asociat cu un fragment din peretele de est al UND 1 (Pl. VIII/2). Starea de conservare a acestuia este una destul de proastă, rezultat al acțiunii conjugate a bioturbațiilor și oscilațiilor pânzei freatice (în directă legătură cu oscilațiile de nivel ale Dunării).

Campania din acest a permis completarea datelor ce privesc distribuția materialului arheologic în cadrul locuinței și modul de organizare a spațiului în interiorul acesteia. (Pl. IX/1)

Așa cum am precizat în debutul acestui raport, în unele puncte ale Zonei 3 au fost observate materiale ce pot fi asociate cu etapa enterioară amenajării podelei structurii de locuire. În acest caz este vorba de două unități stratigrafice: US 3050, apărut în carourile Q30 și P30, ce reprezintă un sediment eterogen, brun-închis, alături de care au apărut numeroase scoici (*Unio* sp.); US 3055, identificat în carourile R33-34 și S33-34, ce reprezintă un strat subțire de stuf.

https://biblioteca-digitala.ro

51. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea
Punct: Taraschina
Cercetările din zona exterioară structurii de locuire

În zona exterioară UND 1 a fost finalizată cercetarea US 3035 US 3036 și US 3038 interpretate drept niveluri ocupaționale. În aceeași zonă, la est de structura de locuire, a fost individualizate și cercetate: US 3054, localizat în caroul M34, ce reprezintă o alveolare lungă de 0,95 m, cu o adâncime maximă de 10 cm, a cărei lățime nu depășește 10 cm. În umplutura acesteia au fost observate numeroase resturi de pește și rare fragmente de chirpici arși de mici dimensiuni. Poate reprezenta o acumulare de deșeuri organice într-o mică depresiune naturală; US 3056, sediment eterogen, puțin compact, brun mediu, asociat cu fragmente ceramice și resturi de faună.

La sfârșitul campaniei au fost actualizate bazele de date pentru materialul arheologic studiat și diagrama stratigrafică pentru Zona 3 (Pl. IX/2).

52. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea
Punct: Taraschina
Piesele de piatră și materii dure animale
Florian Mihail, Robin Furestier

În acest raport vom prezenta o scurtă sinteză a analizei materialului descoperit în campaniile 2019 și 2020.

1. Piatră cioplită

Pe parcursul campaniilor arheologice 2019-2020 au fost descoperite 51 de piese. Acestea au fost identificate în 14 unități stratigrafice. În doar două dintre ele s-a constatat o prezență consistentă a acestui tip de obiecte: US 3023 (14 exemplare) și US 3036 (nouă exemplare). Cele două unități stratigrafice fac parte din ansamblul E5 și corespund zonei exterioare a locuinței UND 1.

Starea de conservare a materialului este bună, doar cinci elemente fiind arse cu intensitate ridicată. În cadrul categoriei materii prime prelucrate a fost observată predominanța tipurilor A (20 exemplare), C (11 exemplare), F (patru exemplare) și B (trei exemplare).

Tipurile de suport identificate au fost: lama (25 exemplare), așchia (15 exemplare), așchia laminară (două exemplare) și așchia de fasonare (trei exemplare).

Cele mai multe lame au fost obținute prin tehnica percuției indirecte din silex de tip A. Predomină fragmentele mediane (14 exemplare) și cele proximale (10 exemplare). Așchiile au fost debitate, în mare parte, din silex de tip C (opt exemplare) și F (patru exemplare). Patru exemplare prezintă zone corticale.

Aproximativ 60% dintre exemplarele descoperite constituie obiecte finite. Următoarele tipuri au fost determinate: piesă cu retuș marginal (11 exemplare), gratoar (șase exemplare), piesă cu retuș de utilizare (cinci exemplare), vârf (trei exemplare), racloar (două exemplare) și vârf de săgeată (un exemplare).

Cele mai multe piese cu retuș marginal/de utilizare, gratoare și vârfuri au fost realizate pe lame din silex de tip A. Așchiile au fost preferate pentru prelucrarea racloarelor. Pe trei exemplare cu retuș de utilizare a fost observată formarea lustrului.

2. Piatră șlefuită

Inventarul pieselor de piatră șlefuită este compus din șase exemplare. Trei dintre acestea au fost descoperite în US 3027 iar celelalte trei în US 3036. Din punct de vedere tipologic cele șase exemplare corepund următoarelor categorii: șlefuitor (două exemplare), frecător (un exemplar), piesă cu partea activă liniară (un exemplar), teslă (un exemplar) și ciocan (un exemplar).

3. Materii dure animale

Pe parcursul celor două campanii au fost descoperite 16 exemplare obținute din materii dure animale. Șapte dintre acestea au fost identificate în interiorul structurii de locuire UND 1, iar restul în zona sa exterioară.

Din cele 16 elemente, 13 au fost prelucrate din os, celelalte trei fiind din corn de cerb (două exemplare) și scoică (un exemplar). Tipurile reprezentate sunt: vârful (patru exemplare), spatulă (două exemplare), astragal (un exemplar), mâner (un exemplar), piesă în curs de prelucrare (trei exemplar), deșeu (un exemplar), statuetă (patru exemplare). Unele exemplare sunt în stare fragmentară.

53. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea
Punct: Taraschina
Date arheozoologice
Valentin Radu, Adrian Bălășescu

Materialul faunistic prezentat în acest raport a fost înregistrat în timpul campaniei 2020. Toate fragmentele analizate prezintă caracteristicile unor deșeuri menajere.

Au fost studiate resturi de faună din mai multe unități stratigrafice reunite în ansamblurile E1 (US 3001, US 3002), E5 (US 3017, US 3023, US 3035, US 3036, US 3038), E6 (US 3018), E7 (US 3020, US 3024, US 3026, US 3027, US 3029, US 3037, US 3039, US 3040), E8 (US 3032, US 3042) și E9 (3034).

Determinările anatomice și taxonomice pentru fauna de la Taraschina au fost realizate cu ajutorul colecțiilor de anatomie comparată din cadrul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan" București și Muzeului Național de Istorie a României București. Menționăm că am utilizat metodele deja prezentate în lucrările lui V. Radu (2011), pentru moluște, pești și reptile, și A. Bălășescu (2014), pentru mamifere.

Materialul faunistic

Lotul constituit în campania 2020, în Zona 3, conține 2138 resturi faunistice ce aparțin următoarelor clase de animale: moluște, pești, reptile, păsări și mamifere.

Din punct devedere al numărului de resturi (NR), moluștele sunt cele mai numeroase (41,44%), ele fiind urmate de mamifere (29,51%) și pești (27,32%). Resturile de broaște țestoase și păsări sunt rare (1,45% și respectiv 0,28%). Unitățile stratigrafice în care s-au înregistrat cele mai multe resturi se regăsesc în ansamblul E5 (1238 resturi, ce reprezintă 57,8%) și structura de locuire UND 1, ansamblul E7 (757 resturi, ce reprezintă 35,4%).

https://biblioteca-digitala.ro

Moluște

Au fost inventariate 886 resturi de moluște. Bivalvele din genul *Unio* și *Anodonta* sunt cel mai bine reprezentate (772 resturi), cu valori ce variază între 86% în ansamblul E5 și în jur de 88% în structura de locuire UND 1. Printre bivalvele din genul *Unio*, cele mai răspândite sunt cele atribuite *Unio tumidus* (83%), urmate de cele atribuite *Unio pictorum* (16%).

Speciile considerate intruzive, gasteropodele terestre *Helix* sp. și *Cepaea* sp, sunt prezente în unitățile stratigrafice din ansamblul E5 și UND 1. Valorile lor nu depășesc 7% (altfel spus 2,5% pentru E5 și 3,7% pentru UND1).

Au fost identificate de asemenea gasteropode *Viviparus* sp. (7,6% în UND1 și 11% în E5) și *Planorbarius corneus*.

Peștii

Au fost studiate 584 resturi ce aparțin unor taxoni de apă dulce caracteristici Dunării: sturioni (Acipenseridae), știucă (*Esox lucius*), crap (*Cyprinus carpio*), babușcă (*Rutilus* sp.), roșioară (*Scardinius erythrophtalmus*), somn (*Silurus glanis*), biban (*Perca fluviatilis*) și șalău (*Sander lucioperca*). Cele mai frecvente specii consumate, crapul, somnul și șalăul, sunt reprezentate atât de oasele craniului, cât și de cele ale vertebrelor.

Reptilele

Resturile identificate certifică prezența broaștei țestoase de apă (*Emys orbicularis*).

Păsările

Printre cele șase resturi identificate patru aparțin unor indivizi de talie mică și două unor indivizi de talie mare.

Mamiferele

Au fost studiate 631 resturi (5966 grame). Dintre acestea doar 233 (36,9% din NR) au fost determinate până la nivelul specific. Faptul că cele 398 resturi nedeterminate (63,1%) reprezintă doar 17,3% din valoarea totală a greutății indică gradul mare de fragmentare a oaselor de mamifere.

Lista speciilor din campania 2020 este mai scurtă în raport cu cele anterioare deoarece am identificat doar nouă taxoni, dintre care cinci sunt domestici – vită (*Bos taurus*), oaie (*Ovis aries*), capră (*Capra hircus*), porc (*Sus domesticus*) – și câine (*Canis familiaris*) și patru sălbatici – cerb (*Cervus elaphus*), mistreț (*Sus scrofa*), cal (*Equus ferus*) și vulpe (*Vulpes vulpes*).

Ca de obicei, oasele de mamifere prezintă un mare grad de fragmentare. În consecință, s-au înregistrat foarte puține oase analizate din punct de vedere biometric (mai puțin de 0,5% din cele determinate).

Studiul arheozoologic relevă că animalele domestice predomină (89,7%), iar dintre acestea bovinele (45,1%) ocupă primul loc, urmate de caprine (34,75%). La mare distanță se regăsesc câinele (9%) și porcul (0,86%).

Grupul de *Sus domesticus*/*Sus scrofa* (sau *Sus* sp.) corespunde suinelor pentru care nu am fost în măsură să stabilim o clasificare taxonomică precisă (legat de statutul lor de animal domestic sau sălbatic), atât datorită fragmentării, cât și vârstei tinere a indivizilor în momentul sacrificării sau vânătorii.

Vânătoarea este reprezentată de patru specii și importanța sa este redusă pentru că aceasta atinge doar 7,76 din NR. Se vânau în special animale de talie mare și medie cum ar fi cerbul (3,86%), mistrețul (2,15%) și calul (0,86%).

Concluzii

Marea varietate și bogăția faunistică a eșantionului din Zona 3 ne sugerează că populația eneolitică de la Taraschina (Zona 3) practică numeroase activități, cum ar fi culesul moluștelor, pescuitul, vânătoarea și creșterea animalelor. Această diversitate de activități, legată de paleoeconomia animalieră, sugerează că mediul înconjurător din perioada corespunzătoare Eneoliticului era diferit de cel actual și favoriza creșterea animalelor.

Prezentul studiu arheozoologic al Zonei 3 sugerează că creșterea animalelor (mai ales bovine și caprine) a ocupat un loc foarte important. Porcul – animal domestic crescut în special pentru consum – este foarte slab reprezentat în lotul analizat, importanța sa fiind extrem de redusă. Vânatul constituie un aport foarte redus în dieta comunității.

Bibliografie:

Bălăşescu, A. 2014, *Arheozoologia neo-eneoliticului de pe Valea Teleormanului*, Muzeul Național de Istorie a României, Colecția Muzeului Național, Seria Cercetări Puridisciplinare, XIV, Editura Mega, Cluj Napoca.

Bălăşescu A., Radu V., 2018, *Données archéozoologiques de la zone 3*, in Carozza L., Micu C. (dir.), *Société et environnement durant le Néolithique et les âges des Métaux dans le delta du Danube (Roumanie). Rapport de mission archéologique, sous-commission Europe-Maghreb, rapport 2018)*, p. 70-73.

Carozza L. 2020, La stratigraphie et les structures : synthèse des campagnes 2018-2020, in Carozza L. et Micu C. (dir.*), Archéologie du Delta du Danube, Sociétés et environnement durant le Néolithique et les âges des métaux dans le Delta du Danube*, *Rapport 2020*, p. 56-68.

Carozza, L., Micu, C., Mihail, F., Burens, A. 2018, *Le tell submergé de Taraschina - fouille de la zone 3 et d'une unité d'habitation chalcolithique incendiée*, in Carozza L., Micu C. (dir.), *Société et environnement durant le Néolithique et les âges des Métaux dans le delta du Danube (Roumanie. Rapport de mission archéologique, sous-commission Europe-Maghreb, rapport 2018,)*, p. 25-61.

Furestier, R., Mihail, F. 2011, *L'industrie lithique taillée de Taraschina*, în L. Carozza, C. Bem, C. Micu (eds.), *Société et environnement dans la zone du Bas Danube durant le 5ème millénaire avant notre ère*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, p. 365-384.

Furestier, R., Mihail F. 2014, L'industrie lithique taillée de Luncavița Cetățuia. Maison 2, extérieur et zone dépotoir, in Carozza L., Micu C. (dir.)*, Archéologie du delta du Danube, Sociétés et environnement durant le Néolithique et les âges des métaux dans le Delta du Danube*, *Rapport 2014*, p. 25-38.

Furestier, R., Mihail, F., Philibert, S., Carozza, L., Micu C. 2017, *Les industries lithiques énéolithiques de la Dobroudja du Nord*, Materiale și Cercetări Arheologice (serie nouă) XIII*,* p. 213-226.

https://biblioteca-digitala.ro

Furestier, R., Mihail, F. 2019, L'industrie lithique taillée de Luncavita Cetățuia. Maison 2, extérieur et zone dépotoir, in Carozza L., Micu C. (dir.), *Archéologie du delta du Danube, Sociétés et environnement durant le Néolithique et les âges des métaux dans le Delta du Danube*, *Rapport 2019*, p. 62-69.

Provenzano, N. 2012a, *Les industries osseuses de l'habitat de Carcaliu (Gumelnița A2)*, in Carozza L., Micu C. (dir.), *Archéologie du delta du Danube, Sociétés et environnement durant le Néolithique et les âges des métaux dans le Delta du Danube*, Rapport 2012, p.132-151.

Provenzano, N. 2012b, *Première approche techno-économique des productions sur matières dures animales en Dobrogea durant le Chalcolithique (Gumelnita A1 et A2): les ensembles de Taraschina, Luncavita et Carcaliu* in Carozza L., Micu C. (dir.), *Archéologie du delta du Danube, Sociétés et environnement durant le Néolithique et les âges des métaux dans le Delta du Danube*, Rapport 2012, p.120-132.

Provenzano, N. 2015, *Le mobilier sur matière dure animale de Taraschina – Zone 2 et 3*, in Carozza L., Micu C. (dir.), *Archéologie du delta du Danube, Sociétés et environnement durant le Néolithique et les âges des métaux dans le Delta du Danube*, Rapport 2015, p.122-123.

Radu, V. 2011, *Le Néolithique de la Roumanie Méridionale: Exploitation des ressources aquatiques dans les cultures Boian et Gumelniţa*, Sarrebruck, Editions Universitaires Européennes.

Resumé

La fouille de Taraschina porte actuellement sur une surface de 80 m^2, L'objectif de cette fouille est d'étudier un bâtiment dont nous savons qu'il a été partiellement détruit par incendie, vers 4350 BC, à un moment où va s'opérer l'abandon temporaire du tell de Taraschina. L'état exceptionnel de conservation du site permet d'aborder la problématique de la destruction par le feu, volontaire ou non, des unités d'habitations. Note objectif est de décrire le processus de démantèlement de cette unité d'habitation, de manière à discriminer ce qui relève de faits anthropiques et de processus davantage naturels (taphonomie et processus postdépositionnels).

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl. I. Taraschina. Aspecte din timpul cercetărilor.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl. II. Taraschina. Zona 3. Aspecte din timpul cercetărilor.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl. III. Taraschina. Zona 3. Aspecte din timpul cercetărilor.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl. IV. Taraschina. Zona 3. Aspecte din timpul cercetărilor.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl. V. Taraschina. Zona 3. Aspecte din timpul cercetărilor.

https://biblioteca-digitala.ro

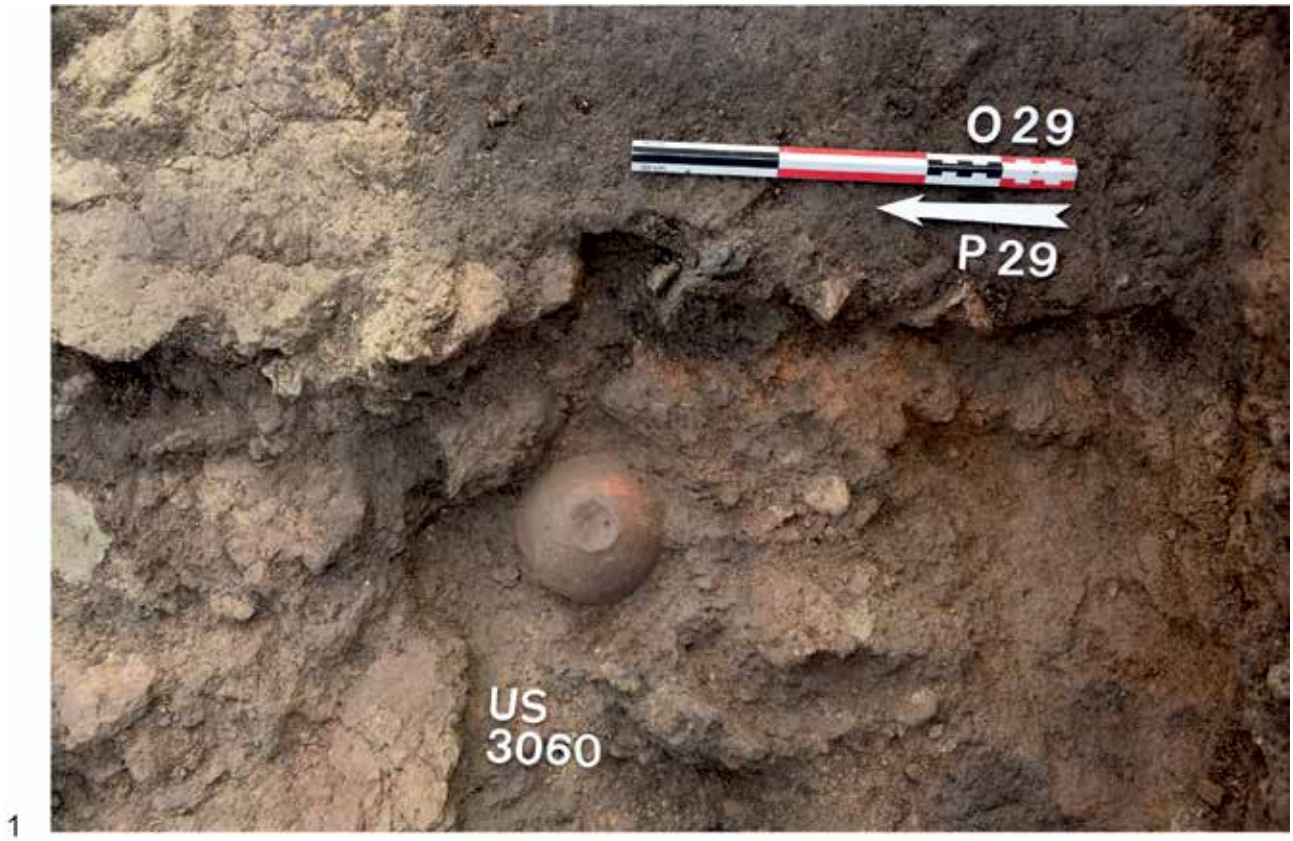
1

2

Pl. VI. Taraschina. Zona 3. Aspecte din timpul cercetărilor.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl. VII. Taraschina. Zona 3. Aspecte din timpul cercetărilor.

https://biblioteca-digitala.ro

1

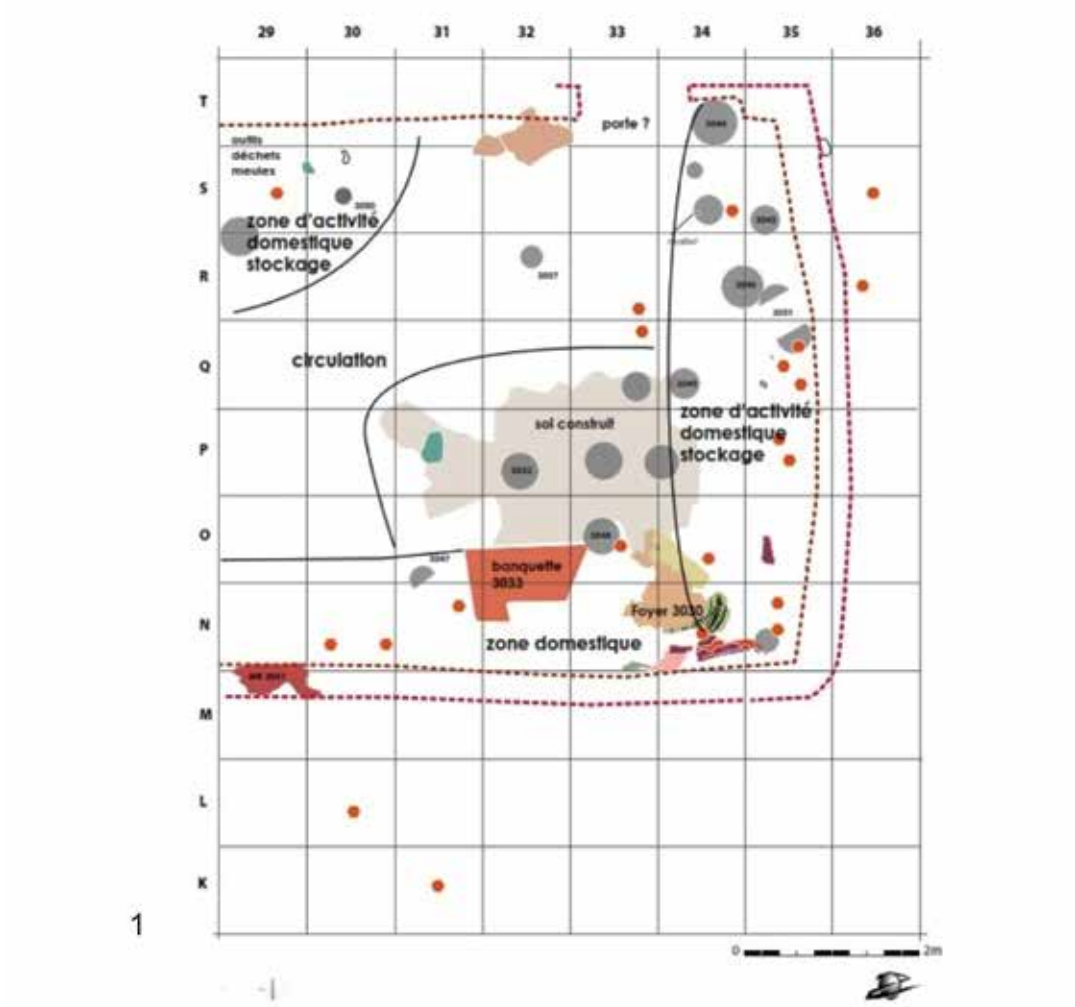

2

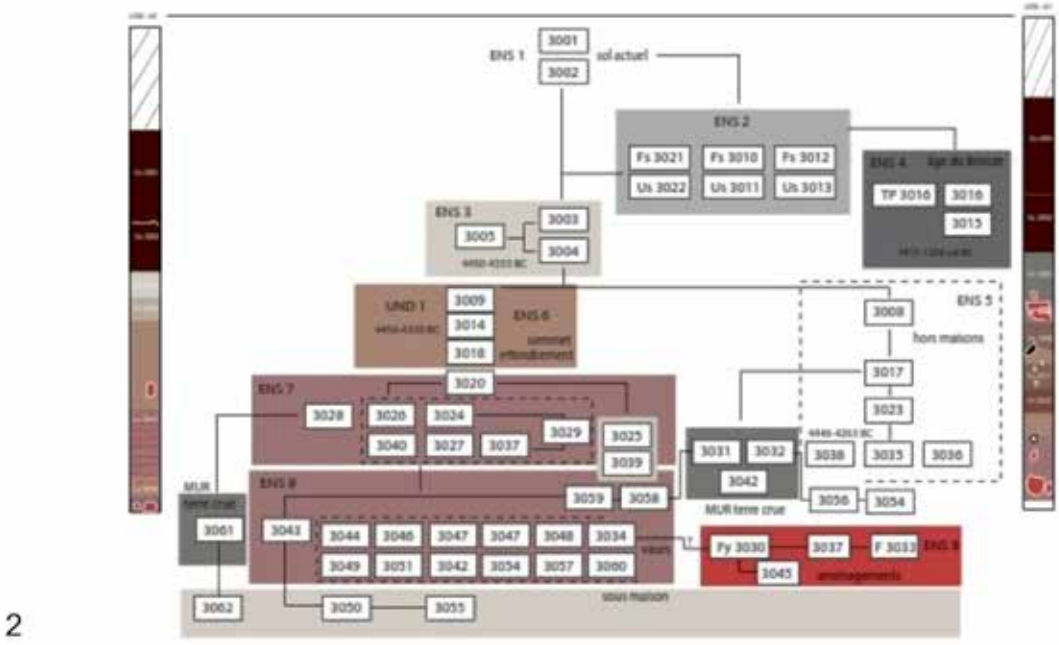

Pl. VIII. Taraschina. Zona 3. Aspecte din timpul cercetărilor.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl. IX. Taraschina. Zona 3. 1 - Locuința UND; 2 - Diagrama stratigrafică.

https://biblioteca-digitala.ro

54. Mereşti, Cheile Vârghişului, jud. Harghita
Punct: Abri 122/1200

Tipul de sit: 115/11
Cod RAN: 85065.04
Autorizaţie nr. 3/17.05.2021
Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgovişte), George Murătoreanu (UV Târgovişte), Alexandru Radu (DC Dâmboviţa), Daniel Vereş (ISER Cluj Napoca), Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Loredana Niţă (UV Târgovişte), Christoph Schmidt (U Bayreuth), Ulrich Hambach (U Bayreuth), Monica Mărgărit (UV Târgovişte), Ştefan Vasile (U Bucureşti), Valentin Georgescu (UV Târgovişte), Ionel Geambașu (UV Târgovişte), Gabriel Șerbănescu (UV Târgovişte), Stănescu Mădălina (M. Vrancei)
Perioada desfășurării cercetării: iulie - septembrie 2021

Abri 122/1200 este amplasat în versantul drept al Cheilor Vârghișului, în sectorul terminal al acestora, cu acces dinspre localitatea Vârghiş, fiind reprezentat de un adăpost sub stâncă şi o mică grotă plasată pe o latură a sa (fig. 1). Situl a fost cercetat sub coordonarea lui I. Deneş în mai multe etape, în anii 1989-1990, 1995-1996. Săpătura sa a fost efectuată prin înregistrarea materialului arheologic folosind trei coordonate, fapt ce a permis raportarea acestuia la un unic punct zero şi corelarea rezultatelor cu noile săpături (fig. 2). Ansamblul litic și faunistic rezultat din cercetarea lui I. Denes a fost evaluat și publicat recent.

Obiectivele și scopul proiectului de cercetare arheologică din anul 2020: obiectivul general asumat a fost cercetarea în ansamblu a locuirii umane din perioada Paleoliticului mijlociu în situl Abri 122 – Cheile Vârghişului.

Secvența stratigrafică cercetată în campania 2021, plasată în N-E grotei ce delimitează abri-ul , este cuprinsă între 233 și 298 cm adâncime; în acest interval, materialul litic descoperit (30 piese marcate *passim*, 81 piese înregistrate individual) este concentrat în partea inferioară (280-298 cm). Piesele rezultate din secvențe de debitaj pot fi definite drept nuclee (n = 4), *cassons* (n = 6), piese indeterminabile (n=21), așchii (n = 49), produse corticale (n = 7), produse de reamenajare (n = 2), lame (n = 5) și așchie retușată bilateral/vârf (n = 1). Materiile prime utilizate sunt cuarțitul (33%), bazaltul (35%), dioritul, liditul, jaspul, silexul și argilitul (0,9% - -9%).

În cazul tuturor tipurilor de materii prime, așchiile sunt cele mai numeroase suporturi obținute, de dimensiuni variate – 35 - 45 mm/51 - 56 mm lungime, 27-29/49 mm lățime și 8-15 mm grosime, cu taloane liniare, netede, corticale, sau fațetate și, ocazional, cu stigmate de percuție dură pe bulb, apărute sub forma desprinderilor de mici dimensiuni sau a fisurilor. Unica piesă retușată din colecție este o așchie completă, din bazalt, de 45 mm lungime, 29 mm lățime și 9 mm grosime, căreia convergența distală a marginilor retușate direct, semiabrupt, îi conferă aparența de vârf.

Materialul faunistic recuperat prezintă un grad de fosilizare uniform şi este rezultatul unei acumulări de natură antropică. Au fost identificate resturi provenind de la erbivore de talie mare (*Bos/Bison*) şi medie (*Capra*) şi urs (*Ursus spelaeus*).

Au fost prelevare probe C14 os sau cărbune, precum şi probe necesare OSL şi IRSL.

Abstract

The archaeological research from 2021 concentrated in the N-E part of the cave and had as main objective to approach and to complete the description of the lithic assemblies and the machines processed on hard supports of animal origin, respectively establishing / identifying the cultural tradition / traditions. 81 lithic pieces were recovered, and they were recorded individually, by referring to three coordinates (x, z, y), but also by recording with the total station.

In a preliminary analysis the recovered faunal material has a uniform degree of fossilization and was the result of an anthropogenic accumulation.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Amplasarea sitului Abri 122.

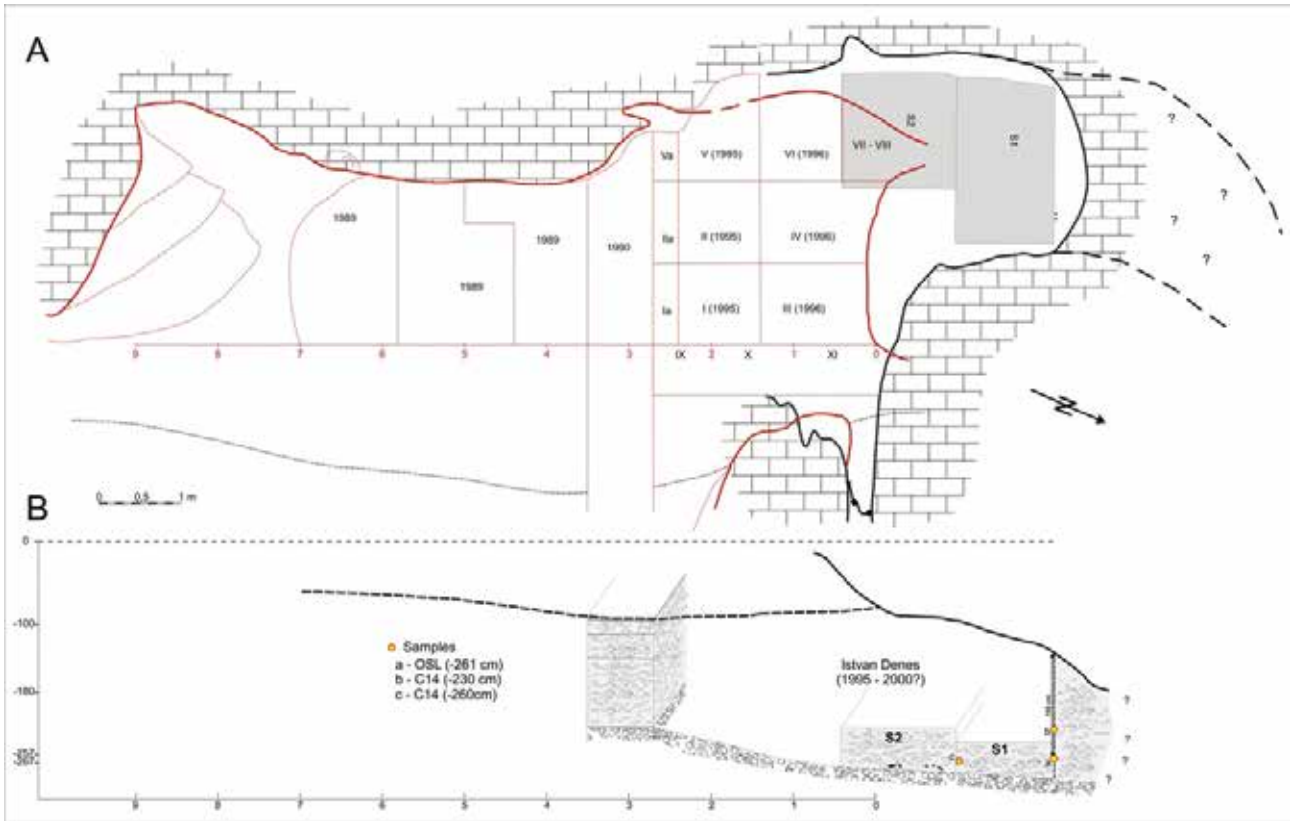

Fig. 2. Planul general al săpăturilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Imagine de ansamblu săpătură.

Fig. 4. Imagine de ansamblu săpătură.

Fig. 5. Detalii săpătură.

https://biblioteca-digitala.ro

55. Mintia, com. Vețel, jud. Hunedoara
Punct: „Micia”

Tip sit: locuire civilă, locuire militară - castru, necropolă, construcții
Cod RAN: 91991.01; 91991.08
Cod LMI: HD-I-s-A-03214,
Colectiv: Mihaela Simion (MNIR) – responsabil științific Decebal Vleja (MNIR), Ionuț Bocan (MNIR), Cătălina - Mihaela Neagu (MNIR), Marius Barbu (MCDR) Ioana Barbu (MCDR), Mihaela Maria Barbu (MCDR), Alexandru Bărbat (MCDR), Oana Tutilă (MCDR), Costin-Daniel Țuțuianu (MCDR)

Premise[1]

Aşezarea romană de la Micia este situată pe malul de sud al Mureşului, la circa 3 km faţă de defileul Brănişca, cel mai îngust loc al văii râului. Ea este alcătuită din castrul auxiliar cu o suprafaţă de aproximativ 7,2 ha şi din aşezarea civilă adiacentă (inclusiv necropolele de est și de vest).

Cercetarea acestui important ansamblu arheologic a început la sfârșitul secolului al XIX-lea, cu importante rezultate, cu toate întreruperile și distrugerile suferite de sit, mai ales în contextul construirii căii ferate Arad-Deva, a actualului traseu al DN 7 și mai ales, odată cu suprapunerea sa parțială de Termocentrala Mintia[2].

Începând din anul 2013 a fost deschis un nou sector, denumit convențional N-E Amfiteatru A, a cărui cercetare aduce importante clarificări cu privire la evoluția așezării romane dar și asupra situației ocupării spațiului investigat în epocile anterioare și ulterioare perioadei romane. Pe baza investigațiilor non-invazive, realizate în perioada 2014 – 2018, în anul 2019, acest sector de cercetare a fost extins către vest cu un nou punct de cercetare, denumit conventional sector Nord-Est Amfiteatru B[3].

Cercetarea din Campania 2021

În campania din anul 2021 cercetările arheologice sistematice s-au desfășurat conform proiectului de cercetare aprobat, în două sectoare distincte. Cercetările s-au desfășurat pe parcursul lunii iulie a anului 2021. A continuat cercetarea edificiului roman și a zonei din imediata sa vecinătate din cadrul sectorului N-E Amfiteatru B precum și în Sectorul „Castrul Roman”, (pl. 1).

Sector N-E Amfiteatru B (Pl. 2 a, b)

În acest sector cercetarea s-a concentrat în exteriorul coltului de SE a Edificiului nr. 1, identificat în campania din anul 2019, în interiorul unităților de cercetare deschise în campaniile anterioare și denumite conventional C 15, C8, C 18 și C 19. Au fost deschise, de asemenea două noi unități de cercetare (C20 – C 21) cu dimensiuni similare celor din campania anterioară (4 × 4 m) și martori de 1 m între ele, pentru asigurarea evacuării pământului dar și pentru control stratigrafic.

Pe baza investigațiilor din acestă campanie de cercetări arheologice sistematice s-au putut face o serie de observații de nuanță referitoare la cronologia și funcționalitatea spațiului investigat. Astfel, nivelul de amenajare a Edificiului nr. 1 suprapune un nivel anterior. Acesta este caracterizat prin prezența locuințelor cu pereții de lemn, cu șanțuri de fundație vizibile. De asemenea, au fost identificate resturi de cuptoare (pereți prăbușiți și urme de placă de ardere), precum și urme consistente de distrugere (arsură de pereți, cenușă și lemn ars). În anumite zone resturile de distrugere au fost înlăturate, cu scopul reutilizării perimetrului pentru amenajarea Edificiului nr. 1. (Pl. 3) În afara strucurilor de locuire cu pereți de lemn sau de lut, acestui nivel îi corespund si fundațiile de piatră ale unui posibil edificiu (Edificiul nr. 3), care se extinde către est. Orientarea lui este diferită de cea a Edificiului nr. 1, fiind surprinsă pe direcția NNE – SSV. (Pl. 2b, Pl.4)

În ceea ce privește Edificiul nr. 1, cercetările din această campanie au evidențiat două noi elemente legate de funcționarea sa. A fost identificată o stradă (Strada B), cu o lățime de 1,80 m, realizată din pietriș și rocă mărunțită, cu rigole bine conturate, pendiculară pe coltul de SE al edificiului. De asemenea, în jumătatea de SE a Edificiului nr. 1 se constată existența unui pavaj din lespezi de piatră fasonată, perforat de o intervenție ulterioară. (Pl. 5a)

Relativ la Edificiul nr. 2, identificat în Campania din 2020, acesta funcționează într-o perioadă ulterioară Edificiului nr. 1. Astfel, are o orientare total diferită iar amenajarea Z 6[4] taie clar nivelul de funcționare a străzii B. În legatură cu funcționarea Edificiului nr. 2 au mai fost identificată o serie de structuri de locuire, în partea de E și de V a Z 6, caracterizate prin urme de fundație ușoară, din piatră de dimensiuni medii, fără șanț de implantare, precum și gropi de par, gropi menajere și partea superioară, *in situ,* de la o râșniță pentru cereale. Una dintre aceste structuri de locuire “sparge” pavajul corespunzător funcționării Edificiului nr. 1, utilizând elementele anterioare în definirea spațiului folosit. (Pl. 2b, Pl. 4, Pl. 5b)

Pe baza analizei preliminare a materialului arheologic și a observațiilor stratigrafice, combinate cu analiza surselor istorice putem propune următoare sucesiune cronologică:

- Nivelul de locuire pentru care se constată urmele de distrugere – al doilea sfert al sec. II p. Chr. cu un final legat de evenimentele dramatice din timpul războaielor marcomanice, ce au afectat, fără îndoială și Micia.
- Amenajarea și funcționarea Edificiul nr. 1 – ultimele două decenii ale secolului al II-lea și primele două decenii ale secolului al III-lea p.Chr.
- Edificiul nr. 2 și structurile aflate în relație cu acesta – prima jumătate a secolului al III-lea.

Se cuvine făcută observația potrivit căreia, spre deosebire de situația constatată în imediata vecinătate,

[1] Textul raportului a fost redactat de Mihaela Simion, Marius Barbu (Sector „Castrul Roman”) și Ionuț Bocan (considerațiile asupra materialului arheologic).

[2] Un cuprinzător istoric al cercetării, începînd cu primele investigații asupra Miciei, până la nivelul anilor 2002 este disponibil la I. Andrițoiu, Istoricul cercetărilor privitoare la aşezarea şi fortificaţia romană de la Micia, în Sargeția XXXI, 2003, p. 181 – 202.

[3] Pentru campaniile 2013-2019 precum și pentru un succint istoric al cercetării zonei vezi Simion et alii în CCA 2017 (2018), nr. 43, p. 92-94; CCA 2018 (2019), nr. 47, p. 131 – 133; CCA 2019 (2020), nr. 49, p. 249 – 253.

[4] Vezi CCA 2020/2021, p. 193 – 205 s.v. Mintia.

https://biblioteca-digitala.ro

în sectorul N-E Amfiteatru A, nu au fost puse în evidență, în stadiul actual al cercetării, structuri și elemente care să indice o prezență corepunzătoare primelor secole de după abandonarea provinciei Dacia, tot materialul fiind încadrabil în tipologiile caracteristice secolelor II – III p.Chr.

Sector„Castrul Roman" (Pl. 6)

În campania din vara anului 2021 s-a continuat cercetarea secțiunii S1, demarată în campania precedentă și s-a trasat și cercetat incipient o a doua secțiune, denumită S2, amplasată la 0,5 m nord față de S1 și perpendicular pe aceasta din urmă.

S1 - Nivelul bogat în chirpici denumit *Context 6* (C6) identificat în 2020 la -0,60 m adâncime, față de nivelul actual de călcare, s-a dovedit a fi dărâmătura unor construcții cu pereți din lemn și chirpici. La demontarea sa s-au putut identifica traseele a patru pereți din lemn, care formau structura unei clădiri compartimentate. Peretele P1' orientat pe direcția est-vest, în paralel cu drumul D1, are lățimea de 0,40 m și o fundație sub forma literei V, adâncă de 0,45 m, întărită la extremități prin câte o înșiruire de pietre și fragmente tegulare. Printre aceste fragmente a fost descoperit unul care purta amprenta unei ștampile tegulare aparținând Alaei I Hispanorum Campagonum. La 2,10 m sud de acesta, a fost observat un al doilea perete (P2) paralel cu primul. Amprenta lăsată de acesta are lățimea de 0,30 m, însă se adâncește în sol doar 7-8 cm, fără a apărea gropi de par pe traseul ei. O situație asemănătoare a fost surprinsă și în cazul peretelui care închidea construcția spre sud, denumit convențional P6, paralel cu P2 și amplasat la 3,5 m sud față de acesta. Un al patrulea perete (P7), orientat pe direcția nord-sud, făcea legătura între P2 și P6, compartimentând spațiul în două camere. Talpa acestuia, lată de 0,40 m, avea partea superioară întărită cu un rând de pietre late și fragmente tegulare. Astfel, clădirea identificată a fost realizată într-o tehnică de construcție mai puțin întâlnită, doar peretele nordic (P1') având o fundație adâncită, peretele sudic (P6) și pereții interiori (P2 și P7) fiind construiți pe o talpă masivă din lemn. Având în vedere dispunerea, caracteristicile și dimensiunile acestei construcții, putem opina că avem de-a face cu o baracă compartimentată, dispusă pe direcția est-vest, în paralel cu drumul D1 aflat la nord de ea. Lățimea clădirii este de 7 m, partea din față (dinspre N) fiind continuată cu un portic lat de 1,2 m, sprijinit pe R1/2020. R1 constituie o fundație din piatră fără mortar, lată de 0,50 m (considerată anterior, în mod eronat, ca fiind rigola drumului D1). Astfel, baraca are porticul lat de 1,2 m, continuat cu o cameră K2' (*arma*), având profunzimea interioară de 2,10 m, urmată de camera K1' (*papilio*) adâncă de 3,40 m. Dimensiunile secțiuni S1 nu au permis identificarea lățimii camerelor, acestea depășind dimensiunea de 3 m. Inventarul arheologic descoperit în aceste camere constă în fragmente ceramice și osteologice, precum și numeroase piese de echipament militar, caracteristice primei jumătăți a secolului al III-lea.

După demontarea nivelului de călcare aferent acestei barăci, la -0,75 m adâncime, a fost identificat un alt nivel de distrugere violentă, fiind observate resturile unei clădiri anterioare, din lemn și chirpici. În stratul de cenușă, denumit Context 8 (C8), a fost identificată dârâmătura unui acoperiș păstrat în carourile 2-6 C. La excavarea acestui context au fost descoperite mai multe țigle și olane sparte pe loc, nouă dintre acestea fiind ștampilate cu aceeași ștampilă identificată în șanțul lui P1'. După scoaterea acoperișului căzut, au putut fi identificate traseele a patru pereți din lemn, care închideau între ei camerele unei barăci dintr-o fază anterioară celei descrise mai sus. Peretele exterior de nord (P1) era amplasat la 1,6 m sud față de drumul D1, avea orientarea pe direcția est-vest, o lățime de 0,40 m și pe o lungime de 1,60 m de la profilul estic, fiind consolidat cu o înșiruire de pietre late. În aceeași manieră era construit și P4, peretele exterior de sud, paralel cu P1 și amplasat la 7 m sud de acesta. Spațiul dintre cei doi pereți era compartimentat de la est la vest și de la nord la sud de alți doi pereți cu talpă din lemn, ale căror trasee au putut fi observate datorită amprentei lăsate în mortarul alb (C10), care a costituit podeaua cemerelor. P3 este orientat nord-sud, are 0,28 m lățime și pornește de la P1 spre P4, fiind surprins pe o lungime de 4 m, mai apoi intrând în profilul estic al secțiunii. P5 este construit într-o manieră identică cu P3 și se întinde pe direcția est-vest, de la P3 până în profilul vestic al secțiunii, în care intră. P5 compartimentează spațiul cuprins între P1 și P4 în două camere (K1 înspre nord și K2 înspre sud) cu profunzimile de 2,50 și 3,20 m. Nici în cazul acestei construcții nu au putut fi surprinse lățimile camerelor, ele depășind 3 m. La intersecțiile pereților P1 cu P3 și P5 cu P3, adosat amprentelor tălpilor din lemn, au fost conturate două gropi de par, menite să ancoreze construcția lipsită de fundații adâncite. În interiorul camerei K2 (*papilio*) a fost identificată o vatră de foc, cu diametrul de 0,45 m, denumită convențional Cx 19A. Materialul arheologic descoperit în nivelul de distrugere a acestei barăci este bogat în piese de echipament militar, de același tip cu cele descoperite în nivelul anterior. Cercetarea din anul 2021 s-a oprit la – 0,90 m adâncime, față de nivelul actual de călcare, acolo unde a fost identificat un nivel de lutuială consistent, ce acoperă întreaga secțiune.

S2. - Secțiunea S2 (3 × 10 m), orientată pe direcția est-vest, a fost dispusă la 0,5 m de profilul nordic al S1, având drept scop cercetarea structurilor care fac conexiunea între S1 și limita estică a castrului Micia (*ager* și *via sagularis*). În campania 2021 a fost excavat nivelul vegetal, în care au fost identificate materiale ceramice fragmentare de factură romană și postromană. La -0,25 m a fost descoperit un nivel bogat în chirpici și fragmente ceramice aparținând secolului al IV-lea. Acest context (C12), asemănător cu C1 cercetat în S1/2020, urmează să fie cercetat în cadrul campaniilor următoare.

Materialul arheologic (Pl. 7)

Materialul arheologic descoperit la *Micia*, în campania arheologică din anul 2021 este constituit din ceramică, obiecte din metal (argint, bronz și fier), obiecte din piatră, obiecte din os și obiecte din sticlă.

Așa cum ne-am obișnuit din campaniile precedente, ceramica de uz comun constituie cea mai importantă parte a descoperirilor, din punct de vedere cantitativ, aducând noi informații asupra producției ceramice din așezarea

https://biblioteca-digitala.ro

de la Micia. Astfel, din punct de vedere al criteriului funcțional, formele de vase provenite de la Micia sunt tipice pentru provinciile dunărene: a) vase pentru turnat, stocat și transportat alimente (amfore, urcioare, căni și *dolia*); b) *vasa conquinatoria*, utilizate pentru prepararea hranei (castroane, *mortaria*, oale şi capace); c) *vasa escaria* (farfurii, platouri); d) *vasa potatoria* (cupe, cupe/boluri); e) recipiente folosite în cadrul ritualurilor (*turibula*, *unguentaria*, opaițe).

Cum era de așteptat, nu lipsește nici ceramica de lux, reprezentată de fragmentele de *terra sigillata*, ceramică ștampilată, dar și imitații locale ale unor forme consacrate în marile centre de producție vestice. De asemenea, ceramica cu glazură plumbiferă este bine reprezentată în cadrul descoperirilor de la Micia. Descoperirea unor astfel de obiecte aduce o serie de clarificări asupra importurilor ceramicii de lux de la Micia, și implicit asupra celor din *Dacia Superior*, stabilind, în același timp și unele aspecte ale legăturilor comerciale ale așezări de la Micia în cadrul provinciei și al Imperiului roman.

Din punct de vedere cronologic materialul arheologic acoperă o perioadă cuprinsă între mijlocul secolului al II-lea p.Chr. și mijlocul sec. al III-lea p.Chr.

Pl. 1. Micia, Vețel, jud. Hunedoara, vedere aeriană dinspre Nord – localizarea sctoarelor de cercetare din campania 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

2a

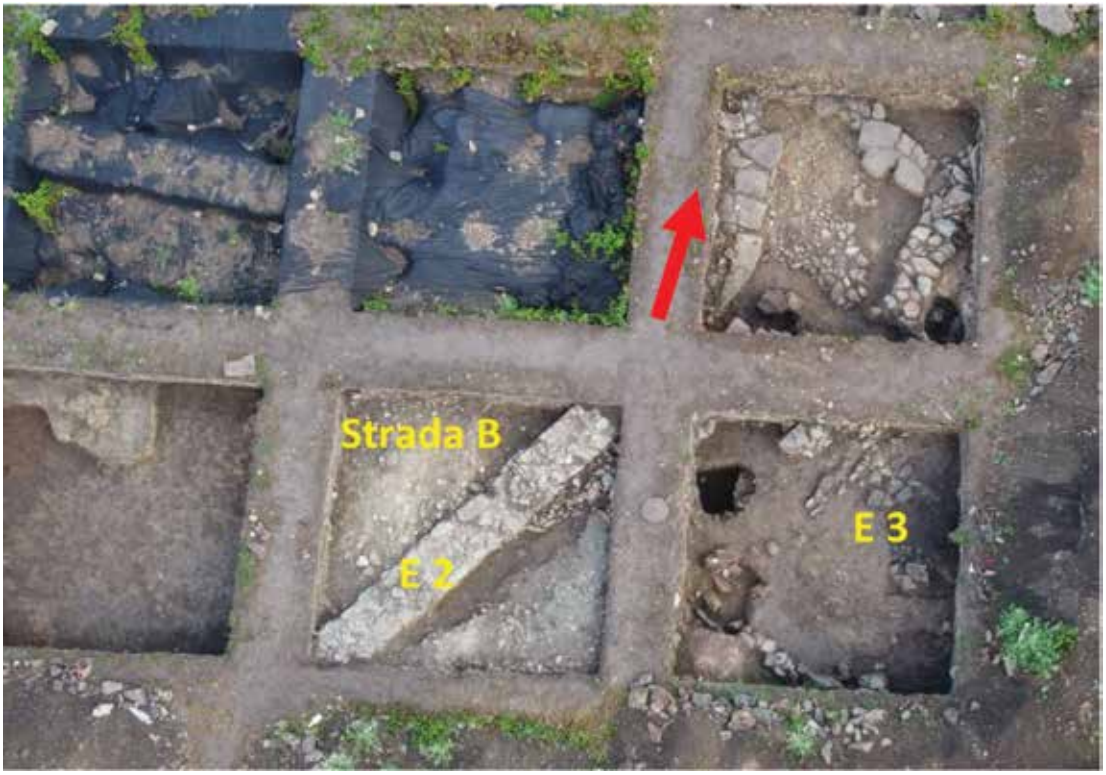

Pl. 2. a) Micia, Sector NE Amfiteatru B, Campania 2021, imagine aeriană cu marcarea amplasamentului unităților de cercetare; b) Micia, Sector NE Amfiteatru, Campania 2021, imagine aeriană cu marcarea principalelor elemente cercetate.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 3. Micia, Sector NE Amfiteatru, Campania 2021, imagine de ansamblu cu C 15 (structuri anterioare Edificiului nr. 1, detaliu placă de cuptor)

Pl. 4. Micia, Sector NE Amfiteatru, Campania 2021, imagine aeriană cu C 8, C18 – 19, cu marcarea principalelor structuri investigate - Edificiul nr. 3, Straba B și Z 6 - Edificiul nr. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

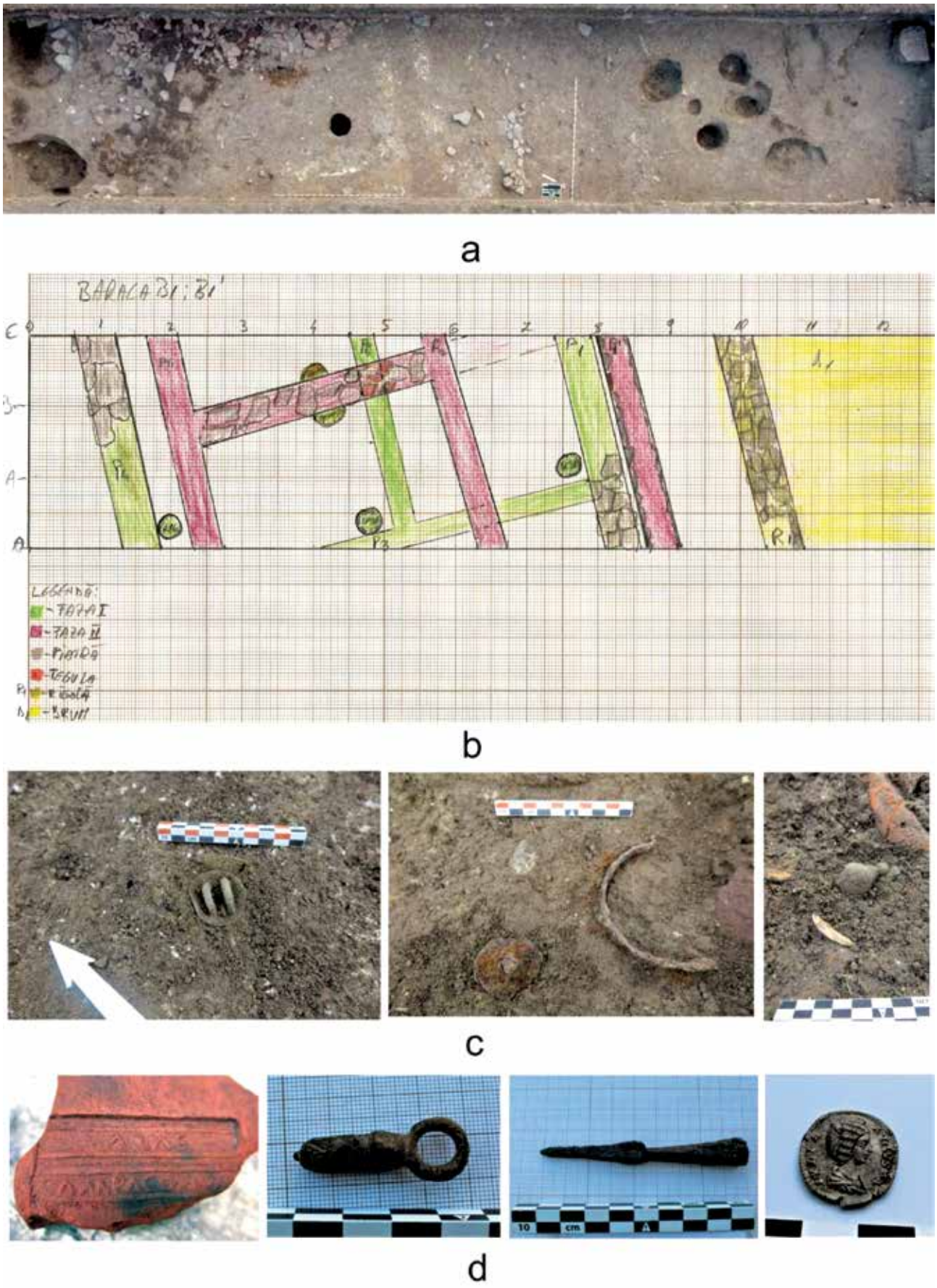
5 a

5 b

Pl. 5. a) Micia, Sector NE Amfiteatru, Campania 2021, imagine aeriană cu C 8, relația stratigrafică dintre E 3, pavajul corespunzător E 1 și intervenția ulterioară funcționării pavajului; b) Micia, Sector NE Amfiteatru, Campania 2021, detaliu C 19 cu râșnită in situ.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 6. a) Micia, Sector Castrul roman, Campania 2021, Nivel de distrugere a barăcii B1 (-0,75 m) / S1; b) Micia, Sector Castrul roman, Campania 2021, S1. Planuri suprapuse ale barăcilor B1 și B1'; c) Micia, Sector Castrul roman, Campania 2021, Materiale arheologice in situ; d) Micia, Sector Castrul roman, Campania 2021, Materiale arheologice descoperite în nivelurile de distrugere a barăcilor B1 și B1'.

https://biblioteca-digitala.ro

7

Pl. 7. Micia, Sector NE Amfiteatru, materiale arheologice din campania 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

56. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea
Punct: Trecere bac

Cod tip de sit: 112, 113, 122, 21
încadrare cronologică: 41, 43
Cod RAN: 161062.10
Autorizaţie nr. 114/2021
Colectivul: Oana Damian (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", responsabil şantier), Mihai Vasile, Andra Samson, Paul Damian (Muzeul Naţional de Istorie a României)
Finanţare: fonduri IAB, MNIR
Perioada desfăşurării cercetării: iulie – septembrie 2021

Investigaţiile arheologice, desfăşurate începând cu anul 1978, au pus în evidenţă pe linia Dunării, pe malul drept al braţului Sf. Gheorghe, la circa 12 km aval de Tulcea, în intravilanul localității Nufăru, un important centru de tip urban din secolele X–XIV, elemente ale fortificaţiei bizantine, vieţuirea şi necropolele din secolele XI–XIII, precum şi vestigii aparţinând epocilor getică, romano-bizantină și modernă.

Cercetările arheologice derulate în campania 2021 s-au concentrat în punctul Trecere bac, aflat în extremitatea nordică a promontoriului stâncos pe care se desfășoară așezarea de la Nufăru, foarte aproape de zona de traversare a Dunării cu bacul spre și dinspre Delta Dunării, pe o proprietate încă privată (Enache Șinghi), situată pe actuala stradă a Arheologiei, la nr. 7. Dezvoltarea cercetării arheologice, în perioada 1999–2002, 2004–2014, 2016–2020, în cadrul suprafeței deschise pe limitele estică, vestică și sudică ale proprietății amintite, a dus la identificarea unui sistem de fortificare a zonei, datând din ultima parte a secolului al X-lea, îmbinând stânca naturală cu elementul construit – un tronson din curtina de nord a cetății, conținând și un turn-poartă, curtină asociată cu un sistem complex de platforme, amenajate în stâncă, completat cu un pavaj în pantă, care avansează spre Dunăre, definind o instalație portuară/de acostare. A putut fi cercetată, de asemenea, o locuire din prima jumătate a secolului al XI-lea, care se adosează zidului de incintă, atât la N, cât și la S. După ieșirea din uz a debarcaderului, zona a fost transformată, pentru circa un secol și jumătate, în spațiu funerar, suprapus de o locuire care, în acest punct, se prelungește dincolo de limitele generale ale așezării (mijlocul veacului al XIII-lea), putându-se constitui într-un punct de control din perioada influenței tătare asupra nordului Dobrogei. Cercetarea zonei a permis remarcarea unei mari adaptabilități a locuitorilor din vechime, atât în privinţa utilizării stâncii pentru realizarea fortificaţiei şi amenajarea necropolei, precum şi în ceea ce privește schimbarea rapidă a statutului zonei, de la rolul de spaţiu fortificat şi de acostare la acela de zonă funerară şi apoi de locuire.

Deoarece campaniile 2019-2020 s-au desfășurat exclusiv la S de zidul de incintă nordic, pentru rezolvarea problematicii stratigrafiei și complexelor situate intra muros, campania 2021 a urmărit reluarea, după cea din anul 2018, a cercetării elementelor de locuire situate extra muros, la N de curtina nordică și la V de accesul din/spre cetate. Săpătura, afectând circa 40 mp, a urmărit atât obținerea de maximum de informații stratigrafice privind ocuparea zonei, cât și cercetarea complexelor de locuire, în condițiile conservării acestora în vederea unei viitoare puneri în valoare.

În jumătatea estică a suprafeței cercetate la N de zidul de incintă, săpătura a putut avansa în adâncime pentru lămurirea problemelor stratigrafiei zonei, obținându-se schema completă a acesteia și date privind începuturile amenajării zonei. Cercetarea zonei vestice, dată fiind densitatea ocupațională mare, prin înregistrarea de complexe cu baze de piatră, pe o lungime de 9 m din dreptul zidului instalației portuare până la limita zonei cercetate, a determinat însă concluzia necesității extinderii săpăturii spre N, cu cel puțin 3 m, în viitorul apropiat,

Stratigrafia zonei, după cercetările efectuate în jumătatea estică a suprafeței, se prezintă astfel: o depunere cu grosimea de circa 1 m, cu aspect menajer modern, contaminată cu materiale ceramice medievale, o depunere cu grosimea de 0,90 – 1 m, de pământ cenușiu prăfos, care coboară, sub forma unor gropi profunde, o depunere cu grosimea de 0,60/0,70 – 1 m, de pământ cenușiu gălbui, o depunere cu grosimea de 0,40 – 0,60 m și conținut de fragmente ceramice din specia nisipoasă și fragmente osteologice animale, cu aspect aluvionar. La V de accesul, lat de 1,80 m, vizibil pe o porțiune cu lungimea de 11 m, conducând spre turnul poartă, complexele arheologice sunt, în mod firesc, mult mai rare decât în porțiunea din suprafața cercetată aflată în apropierea instalației portuare. Săpătura s-a adâncit în nivelul de pământ cenușiu gălbui, în care mai apar rare materiale osteologice, coborând până la nivelul stâncii native, într-o microsecțiune, cu lungimea de 4,30 m și lățimea de 2 m. A fost degajat totodată, la V de accesul spre cetate, într-o suprafață cu dimensiunile înregistrate de 5,70 m (V-E) x 2,70 m (S-N), un pavaj coborând într-o ușoară pantă spre N, adică spre Dunăre, care corespunde nivelului de călcare al constructorilor cetății, identificat deja, la E de zona cercetată, sub actuala stradă a Arheologiei, în campania 2010, ca și în cadrul microsecțiunii practicate în anul 2017. Pavajul, a cărui limită se află la 3,50 m distanță față de limita nordică a suprafeței excavate, a fost amenajat, în perioada inițială a cetății, prin depunerea de piatră măruntă legată cu mortar, în strat gros de 0,15 m, pe un strat de pământ galben, gros de 0,30 – 0,50 m, care suprapune stânca nativă. Acest pavaj a fost suprapus de o depunere de pământ cenușiu gălbui, cu grosimea de până la 0,80 m, materializată pe alocuri în complexe de locuire. În campania 2021, a fost cercetat un astfel de complex, cu dimensiunile de 4,20 m (V-E) x 5,50 m (S-N), marcat prin suprastructura arsă, podeaua de pământ galben, groasă de 0,15 m, și gropi de par adânci de 0,40 m. Tot în jumătatea estică a suprafeței a fost identificată și stânca nativă, într-o pantă descendentă de la S spre N, spre Dunăre (diferența de nivel înregistrată fiind de 0,60 m), amenajată de locuitorii secolului al X-lea ca nivel de călcare prin suprapunerea de un amestec de pietre și mortar, acoperit de un strat de pământ galben lutos bătătorit.

În jumătatea vestică a suprafeței săpate, au fost înregistrate două grupări de complexe de locuire cu baze

https://biblioteca-digitala.ro

de piatră, aliniate la o alee, cu lățimea de 0,90 – 1 m. Unul dintre aceste complexe, cercetat parțial în campaniile 2017 – 2018, este situat la N de zidul instalației portuare, are dimensiunile de 7 m (V-E) x 3,80 m (S-N) și structură tricamerală: o încăpere estică, având o vatră deschisă, o încăpere centrală, cu o intrare lată de 1,70 m, marcată de două pietre de dimensiuni mari, o încăpere vestică, conținând în colțul sud-vestic un cuptor de piatră. După dispunerea bazelor de piatră, pereții exteriori au lățimi în jur de 1,50 m, iar cei interiori sunt marcați doar de un șir de pietre dispuse pe direcția N-S. Pe laturile nordică și vestică ale complexului tricameral sunt vizibile gropi de par cu diametrul de 0,15 – 0,25 m. Ambele colțuri interioare (nord-vestic și nord-estic) ale încăperii vestice par întărite cu stâlpi de lemn, cu diametrul de 0,60 m, respectiv 0,50 m, înconjurați de pietre (cel nord-vestic) și/sau instalați direct pe stâncă. În colțul sud-vestic al încăperii se poate observa un cuptor de piatră, de formă rectangulară, cu latura de 1,10 – 1,20 m și dimensiunile interioare de 0,95 m (N-S) x 0,65 m (V-E). Secționarea complexului pe direcția V-E a indicat menținerea nivelului stâncii native, completată cu pământ galben pentru uniformizare, suprapus de un nivel friabil de mortar, folosit pentru a marca atât un nivel de călcare, cât și o formă de hidroizolare. Alte două complexe, aflate la circa 1,20 – 1,50 m N față de cel amintit, tot cu bază de piatră, au dimensiunile identificate de 5,20 m (V-E) x 2,10 m (N-S), respectiv 4,50 m (V-E) x 2,50 m (N-S), și structură bicamerală, cu intrarea spre S și podeaua reprezentată de un strat de mortar friabil, suprapus de o depunere de pământ galben tasat, groasă de 0,20 m. În toate complexele menționate, apar fragmente de amfore sferoidale în poziție secundară, folosite ca materiale de construcție/amenajare. Extinderea spre N a unora dintre complexele cu bază de piatră dincolo de limitele suprafeței săpate impune o continuare a cercetării. Vestigiile au fost protejate de o manieră reversibilă în vederea conservării și punerii în valoare viitoare.

https://biblioteca-digitala.ro

57. Oarda, mun. Alba Iulia, jud Alba
Punct: Bulza

Tip de sit: așezare deschisă (cod 111); villa rustica (cod 118).
Încadrare cronologică: Hallstatt (16); La Tène (21); epoca romană (32)
Cod RAN: 1053.06
Autorizație nr. 37/17.05.2021
Colectiv: Aurel Rustoiu – responsabil științific (IAIA Cluj), Mariana Egri (IAIA Cluj), Matthew McCarty (University of British Columbia, Vancouver), Andreea Drăgan (IAIA Cluj), Andrei Georgescu (Muzeul Banatului Timișoara), Adrian Cătălin Căsălean (Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva), Georgeta El Susi (IAIA Cluj), Beatrice Ciută (Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia), Rareș Bobăilă, Gabriel Tiberiu Rustoiu (MNUAI) – membri în colectiv; Marina Musteață, Bogdan Lăpușan, Bernadett Kovács, Mircea Gabriel Macarie, Emilia Georgiana Tănasă, Nica Ciubotaru (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca), Diandra-Natalia Pall-Both (Universitatea de Vest Timișoara), Irina Rusu (Universitatea „Ștefan cel Mare" Suceava) – studenți masteranzi.
Total finanţare: 52499,18 lei (Ministerul Culturii și Muzeul Național al Unirii Alba Iulia)
Perioada desfăşurării cercetării: 20.09 – 5.10.2021

Situl arheologic de la Oarda-Bulza (Alba Iulia, jud. Alba) este localizat pe o terasă înaltă aflată pe partea dreaptă a confluenței pârâului Bulza cu râul Sebeș, la aproximativ 2 km sud-vest de satul Oarda, care aparține municipiului Alba Iulia. În anul 2018 a fost demarat un program de cercetare arheologică interdisciplinară a întregului areal în cadrul unui proiect de colaborare științifică dintre Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia, Institutul de Arheologie şi Istoria Artei Cluj-Napoca, Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia și University of British Columbia, Vancouver, Canada. Primele cercetări de teren noninvazive s-au desfășurat în anul 2018, când au fost identificate urmele unei serii de clădiri și anexe care aparțin unei *villa rustica* de mari dimensiuni, precum și material arheologic aparținând primei și celei de-a doua epoci a fierului.

Prima campanie de săpături arheologice sistematice s-a desfășurat în anul 2019, având ca țintă cercetarea sectorului sudic al clădirii principale A, precum și a sectorului vestic al anexei B. Cercetările de teren au continuat și în anul 2020, fiind efectuate sondaje arheologice, periegheze sistematice georeferențiate și alte investigații arheologice neinvanzive în zona anexelor de producție ale *villa*-ei. De asemenea, au fost recoltate o serie de probe pentru analize interdisciplinare de laborator și a fost finalizată integrarea GIS a sitului și realizarea unor modele 3D intermediare ale structurilor identificate. Ca rezultat, la est de anexa B au fost identificate urmele unui atelier de prelucrare a fierului care pare să fi aparținut *villa*-ei. Tot în această campanie a fost investigată și zona sursei principale de apă, aflată la limita estică a terasei pârâului Bulza, unde au fost identificate urmele unor structuri construite.

Cercetările arheologice au continuat în clădirea principală A și în anul 2021, prin deschiderea unei suprafețe cu dimensiunile de 4 x 5 m, în continuarea celei deschise în anul 2019 în zona absidei sud-estice. Obiectivele principale au fost: investigarea jumătății estice a locuinței gepidice identificate și secționate în campania precedentă, care suprapunea parțial încăperea cu funcție de depozit aflată la nord de absida sud-estică, dezvelirea și investigarea celei de-a doua încăperi de la nord de absidă, aparținând fazei a II-a clădirii, extinderea cercetării curții exterioare estice din faza I și prelevarea de probe de sol din acest areal, delimitarea și datarea intervențiilor medievale în zona din fața absidei sud-estice.

Investigațiile arheologice au clarificat o serie de probleme referitoare la cronologia și arhitectura clădirii principale A. Astfel, în prima fază, clădirea pare să fi fost mai mică, dar foarte solid construită, cu fundațiile exterioare de 46-48 cm lățime, construite din piatră de râu legată cu mortar de bună calitate. Două încăperi din această fază au fost dezvelite, ambele având podele de lut bine bătut și elevația probabil din chirpic și bârne. Una dintre ele a servit foarte probabil ca depozit, fiindcă majoritatea fragmentelor ceramice recuperate au aparținut unor vase de provizii și amfore de ulei și vin. În exteriorul zidului estic a fost amenajată o suprafață rectangulară de lut curat, bine nivelat și bătut, care ar fi putut servi ca spațiu de treierat, lucru sugerat și de prezența unui număr semnificativ de semințe de cereale în probele de sol recoltate. Materialul arheologic și urmele consistente de arsură din interior sugerează că cel puțin această parte a clădirii a trecut printr-un incendiu major cândva în jurul mijlocului secolului al II-lea.

Resturile construcției au fost ulterior dărâmate și nivelate, cu excepția fundațiilor exterioare care au fost refolosite și în faza a II-a, când a fost adăugată și absida sud-estică. Înainte de extinderea construcției spre est, șanțul care delimita incinta a fost umplut, fiind apoi parțial suprapus de fundația absidei. Cea de-a doua fază constructivă pare să se fi încheiat cândva spre mijlocul secolului al III-lea, când clădirea a fost abandonată pentru o scurtă perioadă, producându-se diverse deteriorări structurale.

În cea de-a treia fază s-au putut observa o serie de intervenții de slabă calitate, incluzând recompartimentarea unor spații interioare cu ajutorul unor ziduri de chirpic cu fundații construite sumar din materiale reciclate și mortar de calitate inferioară. Încăperea de la nord de absidă a fost împărțită în două pe axa N-S, iar podeaua de *opus signinum*, parțial distrusă, a fost acoperită cu un strat gros de pământ bătut. Intervențiile par să fi avut loc în jurul sau după mijlocul secolului al III-lea, conform inventarului destul de redus numeric și compozițional.

Este însă greu de spus deocamdată ce s-a întâmplat în faza a III-a în zona de la vest de absidă, care a fost puternic afectată de o groapă de jefuire, databilă în secolele XVI-XVII conform ceramicii recuperate. Clădirea era însă deja în ruine în perioada migrațiilor, locuința gepidică menționată anterior fiind amenajată între zidurile încăperii nordice.

În campania anului 2021 a fost demarată și cercetarea celui mai mare dintre cele trei *horrea*, convenționat numit C

https://biblioteca-digitala.ro

și având dimensiunile de 13 x 28 m. În acest scop a fost deschisă o suprafață inițială de 5 x 5 m în colțul nord-estic al clădirii, unde investigațiile geofizice anterioare au sugerat o mai bună conservare a structurilor construite. Ulterior această suprafață a fost extinsă spre sud cu o alta măsurând 2 x 5 m. Principalele scopuri au fost de a lămuri situația stratigrafică și cronologică a clădirii, tehnica de construcție și natura bunurilor depozitate. De aceea, pe lângă georeferențierea standard a inventarului arheologic, inclusiv a tuturor fragmentelor de amfore și vase de provizii, au fost recoltate sistematic probe de sol și palinologice, care sunt în curs de prelucrare.

Din păcate, *horreum*-ul C este puternic afectat de lucrările agricole, fiind situat într-o zonă mai înaltă a terasei, astfel că doar partea inferioară a fundațiilor a mai putut fi identificată *in situ*. Acestea au fost construite din piatră de râu legată cu mortar de bună calitate, având contraforți rectangulari masivi spre exterior. Pereții au fost construiți din bârne și chirpic, după cum o dovedesc numeroasele fragmente recuperate, iar acoperișul a fost din țiglă. Dalele de gresie recuperate pot să indice materialul din care a fost construită cel puțin o parte din podea, deși este greu de spus dacă acestea provin doar din mica încăpere identificată în colțul nord-estic al *horreum*-ului sau din toată structura. Monedele recuperate, dar și fibulele din fier de tip arbaletă, indică deocamdată o datare pe parcursul secolul al III-lea, fiind necesară însă o extindere a investigațiilor în acest sector.

În cursul cercetărilor, sub nivelele aparținând perioadei romane provinciale, au fost identificate și câteva materiale arheologice aparținând orizontului celtic, dar și o locuință și o groapă de provizii, ambele afectate de fundațiile *horreum*-ului, aparținând începutului primei perioade a fierului.

Un obiectiv important al campaniei 2021 a fost și continuarea investigațiilor interdisciplinare de laborator, pe lângă analizarea materialului arheologic recuperat. Pentru anul acesta au fost programate analize geochimice, mineralogice, macrobotanice, palinologice și antracologice.

În cazul resturilor macrobotanice, rezultatele preliminare indică prezența unei cantități semnificative de cereale (grâu, mei, orz, secară), dar și linte și *Vicia ervilia*, sau cânepă, pe lângă o serie de plante contaminante specifice culturilor de cereale. Prezența semințelor de mure sălbatice în umplutura șanțului de incintă sugerează existența unui gard viu de-a lungul acestuia.

Tot în acest an s-a continuat și analiza sistematică a materialelor și tehnicilor constructive utilizate la ridicarea clădirilor *villa*-ei de-a lungul întregii sale existențe, program început în anul 2019 cu analizarea unui prim lot de mortare și tencuieli simple și pictate, cu rezultate excelente, aflate în curs de publicare. În acest scop au fost prelevate alte seturi reprezentative de probe de mortar, tencuială pictată, cărămidă, țiglă, podele de tip *opus signinum*, calcar și marmură, din toate cele trei clădiri investigate arheologic până acum. Rezultatele preliminare ale acestor analize indică utilizarea unor materiale de calitate de origine locală și prezența unor meșteri specializați, cunoscători ai tehnicilor de construcție romane, cel puțin pentru primele două faze ale *villa*-ei. Un exemplu relevant este oferit de modul de tratare al pereților în vederea pictării, prin aplicarea unui strat foarte fin de tencuială albă, bine netezită, peste suportul de tencuială mai grosieră care acoperea suprafața în primă instanță.

În concluzie, campania arheologică a anului 2021 a adus o serie de informații științifice importante privind cronologia și fazele constructive principale ale complexului agricol roman de tip *villa rustica* de la Oarda-Bulza, organizarea internă a acestuia, planimetria clădirii principale A și soarta acesteia după abandonarea provinciei Dacia la mijlocul secolului al III-a p.Chr. Pe lângă aceste informații referitoare la *villa rustica*, cercetările arheologice din zona *horreum*-ului C au identificat și o fază și mai timpurie a sitului de pe terasa înaltă a pârâului Bulza decât s-a presupus inițial, databilă la începutul primei vârste a fierului.

De asemenea, analizele interdisciplinare de laborator au oferit informații relevante despre principalele culturi agricole și despre dieta locuitorilor *villa*-ei, dar și despre principalele esențe lemnoase utilizate în construcția clădirilor sau drept combustibil pentru vetre sau cuptoare. În sfârșit, analizele prin difracție cu raze X și secțiuni subțiri petrografice ale probelor de materiale de construcție au oferit informații importante despre tehnicile constructive și arhitecturale utilizate la ridicarea și decorarea clădirii principale A și a anexei B, dar și despre sursele de materii prime utilizate și modul lor de valorificare tehnologică.

Bibliografie:

A. Rustoiu, G. T. Rustoiu, Așezări din a doua vârstă a fierului descoperite recent pe teritoriul orașului Alba Iulia, Apulum 37, 1, 2000, 177-192.

A. Rustoiu et al., The role of Iron Age settlements at Oarda-Bulza in the agricultural exploitation of the middle Mureş valley, Apulum 57, 1, 2020, 93-112.

A. Rustoiu et al., Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza, Cronica Cercetărilor Arheologice Campania 2019, București 2020, 255-257.

A. Rustoiu et al., Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza, Cronica Cercetărilor Arheologice Campania 2020, Sibiu 2021, 207-210.

M. McCarty et al., Provincializing Roman Dacia: The Canadian-Romanian Apulum Roman Villas Project 2018-2019, Mouseion 17.3 (sub tipar).

B. Ciută, M. Egri, Archaeobotanical data from villa rustica at Oarda-Bulza (Alba County). The 2019 campaign, Ephemeris Napocensis 31, 2021 (sub tipar).

Abstract

The archaeological campaign conducted in 2021 on the site at Oarda-Bulza continued the systematic investigation of the main building A, initiated in 2019, and also targeted the largest *horreum* of the *villa*, conventionally named C.

In the case of the main building A, the main objectives of this year were: to excavate the eastern half of the Gepidic house identified and sectioned in the preceding campaign,

https://biblioteca-digitala.ro

which partially superpose the storage room located on the north side of the south-eastern apse, to investigate the second room from the same area, belonging to the second phase of the building, to expand the investigations in the eastern court belonging to phase I, to obtain more soil samples for archaeobotanical and palynological analysis, and to delimitate and date the medieval interventions in front of the south-eastern apse.

In the case of the *horreum* C, the main objectives of this year were: to clarify the chronology and the architectural and constructive characteristics of the building, and to identify the goods stored inside through the systematic analysis of all remains.

These archaeological investigations have offered new data regarding the chronology and planimetry of the two buildings, the most likely functions of different structures, their internal organization, and their fate after the abandonment of the province around the middle of the 3rd century AD.

Aside from the fieldwork and the laboratory-based analysis of the recovered artefacts, the archaeological campaign has also continued the interdisciplinary investigations which were initiated in 2019. This has involved the systematic collection and analysis of all faunal and macrobotanical remains, soil samples, construction materials (mortars, plasters, bricks and tile), charcoal and palynological samples. The preliminary results of these studies have offered information about the agricultural practices and the diet of the inhabitants, about their fuel and timber consumption patterns, and about the construction techniques and architectural solutions which were used throughout the entire duration of the *villa*.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Podea arsă din prima fază a clădirii principale A (foto ARVP).

Fig. 2. Fundațiile colțului nord-estic al horreum-ului C (foto ARVP).

https://biblioteca-digitala.ro

58. Ocnița, orașul Ocnele Mari, jud. Vâlcea
Punct: Dealul Cosota, Terasa VIII [Buridava]

delimitat la N de pârâul Sărat, la V de drumul comunal, la E şi S de Valea Bradului)
Tip sit: așezare și necropolă
Cod RAN: 168194.01-04
Autorizație nr. 67/17.05.2021
Colectiv: dr. Constantin Augustus Bărbulescu (Universitatea din Piteşti - UPIT) - responsabil științific; Sorin Ilie Cociş (IAIA – Academia Română), Ovidiu Udrescu (UPIT), Laurențiu Mecu, Alexandru Nălbitoru, Claudiu Tulugea, Ion Tuţulescu (Muzeul Județean Vâlcea); Ion Andi Pițigoi (MJA).
Perioada desfășurării cercetării: iulie - august 2021

Siturile arheologice de la Ocnița – Cosota au beneficiat în anul 2021 de o nouă etapă de cercetări sistematice dublate și de o cercetare de tip LIDAR. Aceasta din urmă s-a făcut pe o suprafață de circa 50 km^2, acoperind practic o zonă pe care o considerăm ca fiind de interes arheologic, pornind de la premisa că zăcămintele de sare au fost exploatate în toate epocile istorice.

Scanarea LIDAR pentru zona siturilor din dealul Cosota a avut drept obiectiv major identificarea exactă a săpăturilor efectuate de Dumitru Berciu în perioada 1961-1992, dar și o delimitare clară a numărului de terase și a eventualelor elemente de fortificație.

Rezultatele obținute sunt în curs de prelucrare, urmând să facă obiectul unui studiu separat[1].

Cercetarea arheologică propriu-zisă a vizat tot Terasa a VIII-a, acolo unde, pe parcursul campaniilor 2016-2019 am identificat o serie de structuri de suprafață și gropi săpate în stâncă, toate aparținând etapei clasice a civilizației geto-dacice.

Din perspectiva interpretării, considerăm că avem de-a face cu o serie de depuneri al căror caracter se încadrează fenomenului funerar, asemănătoare într-o anumită măsură cu descoperirile lui Dumitru Berciu[2], dar și cu cele din situri precum Pietroasele- Gruiu Dării, Grădina Castelului - Hunedoara, Grădiștea (jud. Brăila), Măgura Moigradului[3].

Într-o analiză recentă legată de acest tip de monument, din care am publicat doar prima parte, concluzionam că rolul acestor gropi și câmpuri de gropi este unul ritual și ne apropie tot mai mult de ideea că, pentru o anumită parte a comunităților geto-dacice din epoca clasică, acestea țin de sfera funerară și de cult. Nicicând fundamentele rituale religioase și de cult nu s-au detașat de cele funerare, ele fiind în strânsă legătură[4]. În plus acest tip de gropi/depuneri ar trebui reinterpretate pornind și de la o analiză pluridisciplinară (care combină analize de sol, analize chimice legate de conținutul și tipul de materie organică existent în depuneri, analiză de tip ZooMS - Zooarchaeology by Mass Spectrometry[5], etc), toate acestea aflându-se în stadiul de lucru pentru descoperirile de la Ocnița.

Săpăturile s-au desfășurat în luna august cu ajutorul studenților specializării Istorie a Universității din Pitești, a voluntarilor[6] și cu suportul logistic al Primăriei și Consiliului Local Ocnele Mari.

Lipsa unui capital financiar mai mare ne-a limitat precum în fiecare an campania de cercetare la maxim 3-4 săptămâni.

A fost redescoperită suprafața SVIa, care nu fusese epuizată în campania 2018, iar concomitent au debutat cercetările și în SVIb. Cele două suprafețe au dimensiuni similare, respectiv 6 x 5 m, fiind despărțite de un martor de 0,50 m.

SVIa a relevat o situație aparte: M24/M22 și M20 se află în relație stratigrafică cu o groapă săpată în stâncă și numerotată M35 (fig. 6). Practic M24 este situată la marginea gropii, iar M22 și M20 suprapun și ele la limită această descoperire.

Groapa era astupată cu bucăți mari de tuf, sub acestea descoperindu-se un strat compact compus din oase incinerate, cenușă, cărbune, fragmente ceramice, bobițe de argint topit, o fibulă din fier. Diametrul la gură a fost de 0,95 m, diametrul la bază de 0,85 m, cu o adâncime maximă de 1,31 m și de 0,76/0,51 m față de nivelul antic.

În SVIb s-au conturat nu mai puțin de nouă structuri, din care opt de suprafață și o groapă săpată în stâncă (fig. 2).

M32 este o structură din piatră de mici dimensiuni, având în centru depusă o cană bitronconică cu o toartă (fig.3), aparținând variantei 1, perioada clasică, cu analogii inclusiv la Ocnița[7], alături resturi cinerare, cărbuni, o verigă

[1] Scanarea s-a realizat în baza unui contract între Universitatea din Pitești și SC. Primul Meridian. Prelucrarea datelor se face cu ajutorul colegului Vlad Lăzărescu de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei de la Cluj Napoca.

[2] A se vedea Mircea Babeş, recenzia volumului *Buridava dacică,* în SCIVA, 33, nr. 2, 1982, pp. 250-257.

[3] V. Sîrbu, S. Matei, V. Dupoi, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasa Mică – Gruiu Dării*, II, Biblioteca Mousaios, Buzău, 2005; Valeriu Sîrbu, Sebastian Matei, Maria Magdalena Ștefan, Dan Ștefan, *The Geto-Dacian Cult Place from Pietroasa Mică-Gruiu Dării, Buzău County (România)*, în Mousaios, XIX, 2014, pp. 343-371; Valeriu Sîrbu, Dan Ștefan, Magdalena Dușescu, *Sacred Dacian Landscapes (2nd Century BC – 1st Century AD). Searching for a Theoretical Model*, în vol. *Iron Age Sanctuaries and Cult Places in the Thracian World*, Brașov, 2007, pp. 189-190; Al. Matei, H. Pop, *Măgura Moigradului, zona sacră (sec. I î.Hr.) şi aşezarea dacică fortificată (sec. I d.Hr.)*, în vol. Studii de istorie antică. Omagiu profesorului Ioan Glodariu, Cluj, 2001, pp. 253-277.

[4] Constantin Bărbulescu, Gropi și câmpuri de gropi în perioada clasică a civilizației dacice – Practica Nemurii la geto-daci. O perspectivă arheologică și etnografică, în Miscellanea Historica et Archaeologica in Memoriam Dumitru Berciu, Editura Istros, Brăila-Rm. Vâlcea, 2021, p. 187.

[5] https://www.nature.com/articles/s41598-019-47299-x accesat la data de 30.01.2022.

[6] Tănase Vasile, Bulea Vlad, Vorovenci Albert, Zlătaru Radu, Drăgoi Andrei, Lungu Florian, Stănescu Ionuț, Cristescu Ionuț, Urea Tudor, Ghinea Silviu, Cioboată Marian, Frăsineanu Andrei, Vâlcu Alexandru, Spătaru Sorin, Mihai Constantin, Velcescu Bogdan, Amza Alexandru, Ștefan Ioana. Au mai participat Octavian Bărbulescu, Andrei Udrescu, Aurora Peţan, Costin Croitoru, Mihai Rogojinaru.

[7] I. H. Crișan, Ceramica daco-getică cu specială privire la Transilvania, Editura Științifică, București, 1969, p. 165; Vasile

https://biblioteca-digitala.ro

de bronz realizată dintr-o sârmă rectangulară, rotunjită pe partea mediană și un fragment dintr-o fibulă (?) din fier.

M34 se aseamănă cu unele dintre descoperirile făcute în anii precedenți (M25/2019), fiind compus-dintr-o împrejmuire de piatră de formă rectangulară (bucăți de tuf dispuse în șir) din care se păstrează intacte două din cele patru laturi (o latură de 2,10 m și o latură de 1,45 m). Prin secționarea acestei structuri s-a constatat că în zona centrală se afla o depunere de formă ovală (60 x 80 cm), formată din cenușă, cărbuni, fragmente cinerare și fragmente ceramice. Această depunere a avut o grosime de circa 35 cm în zona centrală. Inventarul era format dintr-un *unguentarium* ceramic (de tip bulb)[8] așezat în poziție orizontală alături de numeroase fragmente de oase incinerate (fig. 4), un inel cu camee și un vârf de săgeată (fig. 5). Tot în interiorul structurii mari de piatră a fost descoperit și un denar roman republican datat 83-82 a.Chr.[9]

Celelalte descoperiri se circumscriu modelului de tip cistă, depunere sub forma unei structuri din piatră de râu și tuf, fragmente ceramice puternic arse, resturi cinerare. Inventarul a fost format din diverse piese metalice (fibule, cuțite etc). Nu s-a mai identificat nici un un vas întreg sau întregibil, asemănător cu cele descoperite în M32 sau M34.

Cercetările arheologice confirmă că zona depunerilor de acest fel și a gropilor săpate în stâncă se extinde pe Terasa VIII.

Au fost prelevate și două tipuri de probe pentru analiza fizico-chimică de laborator (din groapa cercetată și din cistele descoperite). Alături de toate aceste resturi cinerare, identificate într-o cantitate cu mult mai mare decât în anii precedenți, un număr important de probe au fost predate spre analiză unui laborator de specialitate care poate să ne ofere o expertiză complexă legată de originea și natura lor.

Cronologia descoperirilor se asociază, ca și până acum, perioadei clasice a civilizației dacice.

Abstract

The archaeological sites of Ocnița - Cosota benefited from a new campaign of duplicated systematic excavation and a LIDAR-type research in 2021. The latter was carried out on an area of about 50 km^2. The actual archaeological research also targeted the VIIIth Terrace, where, during the 2016-2019 campaigns, we identified a series of surface structures and pits dug into the rock, all belonging to the classical stage of the Geto-Dacian civilization.

Bibliografie:

Anderson-Stojanovič, Virginia R., *The Chronoloy and Function of Ceramic Unguentaria*, American Journal of Archaeology, 91, 1987, p. 105-118; https://www.jstor.org/stable/505460?read-now=1&refreqid=excelsior%3Ada8fa1e07226efe1c17af69d927fb81b&seq=15#page_scan_tab_contents;

Babeș, Mircea, recenzia volumului *Buridava dacică*, în SCIVA, 33, nr. 2, 1982, pp. 250-257;

Bărbulescu, Constantin, *Gropi și câmpuri de gropi în perioada clasică a civilizației dacice – Practica Nemurii la geto-daci. O perspectivă arheologică și etnografică*, în *Miscellanea Historica et Archaeologica in Memoriam Dumitru Berciu*, Brăila-Rm. Vâlcea, 2021;

Berciu, Dumitru, *Buridava dacică*, București, 1981;

Crișan. H. I., *Ceramica daco-getică cu privire specială la Transilvania*, București, 1969, p. 165;

Matei, Al., Pop, H., *Măgura Moigradului, zona sacră (sec. I î.Hr.) şi aşezarea dacică fortificată (sec. I d.Hr.)*, în vol. *Studii de istorie antică. Omagiu profesorului Ioan Glodariu*, Cluj, 2001, pp. 253-277;

Sîrbu, V., Matei, S., Dupoi, V., *Incinta dacică fortificată de la Pietroasa Mică, jud. Buzău*, Buzău, 2005;

Sîrbu, Valeriu, Ștefan, Dan, Dușescu, Magdalena, *Sacred Dacian Landscapes (2nd Century BC – 1st Century AD). Searching for a Theoretical Model*, în vol. *Iron Age Sanctuaries and Cult Places in the Thracian World*, Brașov, 2007, pp. 189-190;

Sîrbu, Valeriu, Matei, Sebastian, Ștefan, Maria Magdalena, Ștefan, Dan, *The Geto-Dacian Cult Place from Pietroasa Mică-Gruiu Dării, Buzău County (România)*, în Mousaios, XIX, 2014, pp. 343-371;

Ursachi, Vasile, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, București, 1995.

Ursachi, Zargidava. Cetatea dacică de la Brad, Biblioteca Thracologica, X, București, 1995, pp. 152-153, Dumitru Berciu, Buridava dacică, Editura Academiei, București, 1981, pl. 32, fig. 2, așezarea civilă, nivelul II, orizontul IIa; pl. 106, fig. 4 M101, nvelul 2; pl. 63, fig. 1, Cetatea 1, încăperea 3; pl. 53, fig. 1, Cetatea 1, încăperea 2.

[8] Virginia R. Anderson-Stojanovič, The Chronoloy and Function of Ceramic Unguentaria, American Journal of Archaeology, 91, 1987, p. 105-118; https://www.jstor.org/stable/505460?read-now=1&refreqid=excelsior%3Ada8fa1e07226efe1c17af69d927fb81b&seq=15#page_scan_tab_contents, accesat la data de 20.01.2022.

[9] Aceasta este prima monedă descoperită în context de la reluarea cercetărilor sistematice în 2016.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Vedere generală asupra dealurilor de la Ocnița-Buridava

Fig. 2. S VIB vedere generală cu structurile descoperite în campania 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. M32 – imagini din timpul cercetărilor. Cană bitronconică cu o toartă.

Fig. 4. M34 unguentarium și resturi cinerare.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5. Vârf de săgeată (M34).

Fig. 6. M35 - groapă săpată în stâncă.

https://biblioteca-digitala.ro

59. Oltina, com. Oltina, jud. Constanţa
Punct: Capul Dealului

Tip sit: așezare fortificată (112)
Încadrare cronologică: epoca medievală timpurie (431)
Cod RAN*:* 62495.01
Autorizaţia nr. 24/17.05.2021
Colectiv: Cristina Talmaţchi – responsabil științific, Constantin Şova (MINAC)
Finanţare: Fonduri Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa
Perioada desfăşurării cercetării: aug. - sept. 2021

În anul 2021 cercetarea sistematică a așezării fortificate de la Oltina „Capul dealului" s-a desfășurat în sectorul de est, având următoarele obiective: obținerea de noi informații privind situația planimetrică în cele două faze ale așezării înregistrate aici; determinarea densității de locuire prin identificarea și înregistrarea de noi complexe; finalizarea unor complexe deschise în campania anterioară și identificarea de noi structuri cu caracter meșteșugăresc, necesare pentru creionarea activităților economice desfășurate de ocupanții așezării.

Activitatea s-a desfășurat în jumătatea vestică a secțiunii SIB, în caseta 1/2016, aflată pe partea de sud a secțiunii, și în limita estică, însumând o suprafață de lucru de circa 180 mp. În perimetrul respectiv cercetarea a vizat nouă complexe. În carourile 35 - 39 a putut fi stabilită succesiunea complexelor deschise în campania anterioară, după cum urmează: Cpl. 5/2020 este cel mai vechi, el fiind tăiat pe est de Cpl. 3/2020; peste Cpl. 3/2020 (care prezintă două podele succesive) a fost construit, pe partea de sud, cuptorul Cpl. 8/2020; la rândul lui, Cpl. 8/2020 (al cărui cuptor avea vatra amenajată pe pat din piatră și câteva fragmente ceramice) era suprapus, pe partea de sud, de podeaua Cpl. 4/2020. Construcțiile succesive de la est și sud de Cpl. 5/2020 (cuptor cu calotă, cu dimensiunea de 1,55 m x 1,60 m) au făcut imposibilă legarea acestuia de o groapă de acces sau de o încăpere.

Dintre complexele nou identificate amintim Cpl. 3/2021, locuință cu patru împungătoare din os, care urmează a fi finalizată în campania următoare.

Din complexe și din nivelurile de locuire a fost recoltat un divers material de interes arheologic, constând în: ceramică medievală timpurie, fragmentară sau reîntregibilă, arsă în atmosferă oxidantă şi reducătoare (fragmente cu smalț oliv; cu mărci de olar; de la amfore sferoidale sau oale cu toarte); obiecte din fier (scoabă, cuie); verigă din bronz; fusaiole din lut; ascuţitori din cărămidă sau piatră pentru împungătoare din os; greutăţi din lut pentru plasa de pescuit; împungătoare din os; arșice; mâner de cuțit, din os; gresii pentru ascuțit; râșniță fragmentară; lupe și zgură de fier; material faunistic etc. Toate acestea aparțin secolelor IX-XI. Reduse cantitativ, au apărut şi fragmente ceramice specifice perioadei romane timpurii și celei getice târzii (sec. I-II).

În 2020 au fost analizate XRF, la Institutul Național de Cercetare Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei" - IFIN-HH, 45 de piese mărunte din metal, majoritar medieval-timpurii, pentru determinarea elementelor componente a materialului din care au fost realizate.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

https://biblioteca-digitala.ro

60. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [*Durostorum]*

Punct: Ferma 4

Tip sit: 11, 111, 21.
Încadrare cronologică: 32, 321, 322, 4.
Cod RAN: 62547.01
Cod LMI: CT-I-s-A-02719
Autorizație nr. 88/17.05 2021
Colectiv: Paul Damian (responsabil), membrii: Adela Bâltâc, Eugen Paraschiv-Grigore, Christina Știrbulescu (MNIR), Virgil Apostol (IAB)
Finanțare 35.000 lei Muzeul Național de Istorie a României
Durata desfășurării cercetării: 01 – 29.09.2021

Cercetările arheologice din campania 2021[1] au continuat în Sectorul *Cartier Terme* prin investigarea în zona edificiilor identificate anterior. Cercetarea arheologică s-a concentrat la nord de edificiul nr. 3 (pentru finalizarea investigației asupra cuptorului de ars material tegular) și la est de edificiul nr. 2 (pentru completarea planimetriei acestui complex).

La nord de edificiul nr. 3 fusese cercetat anterior[2] un cuptor dreptunghiular (2,78×2,70 m). Pentru a investiga zona de acces spre focar a fost trasată o secțiune/ sondaj (L = 4 m, l = 1 m), pe direcția NE–SV, aproximativ perpendicular pe gura focarului. Astfel, a fost identificată platforma de acces spre gura cuptorului care se prezintă sub forma unei cruste (grosime = 0,15–0,20 m) întărită prin foc puternic sau arderi succesive. Accesul se făcea dinspre NV, prin două trepte amenajate în lutul cruțat și întărite prin tegule (de mari dimensiuni), așezate orizontal. Ulterior, după dezafectarea cuptorului, zona a fost folosită ca groapă menajeră, fiind umplută cu fragmente ceramice și tegulare, oase, fragmente din sticlă și calcar, fragmente de lut ars din pereții și bolta cuptorului. La nivelul inferior, a fost identificat un strat consistent de cenușă, de la cruțarea focarului. De asemenea, în gropile cercetate anterior la nord[3] a fost identificată o cantitate mare de cenușă, ceea ce indică o folosire mai îndelungată a cuptorului.

Cercetarea asupra edificiului nr. 2 din *Cartierul Terme*, aflat la cca 25 m nord de Terme[4], a fost reluată din campania precedentă[5], prin deschiderea unei noi suprafețe în zona estică (C26: 11,80 x 11,20 m). În această suprafață au fost identificate porțiuni din traseele a două noi ziduri. Zidul **Z13**, orientat N–S, este construit din bucăți de calcare legate cu mortar (dimensiuni: Lp = 4,80 m, l = 0,70 m, hcercetată = 0,20 m). **Z14**, orientat E–V, este construit din blocuri de calcar legate cu mortar, este puternic demantelat și surprins la nivelul fundației (dimensiuni: Lp = 3 m, l = 0,70 m). Urmele de calcar și mortar ar putea indica o continuare a traseului lui Z14 spre est, pe toată lungimea suprafeței, însă în stadiul actual al cercetării nu putem spune cu siguranță dacă este o zonă demantelată sau zidul încă nu a fost pus în evidență. Nu au fost surprinse legături sigure între traseele celor două ziduri, astfel încât, nu se poate preciza dacă **Z13** și **Z14** sunt contemporane sau există o succesiune în timp a acestora. La vest de Z13 a fost cercetată o parte dintr-o amenajare din pietre/calcare, fragmente tegulare și ceramice (dimensiuni păstrate: L = 3,60 l = 0,60 m), cel mai probabil substructura unui nivel; astfel de amenajări au fost surprinse atât în anumite părți ale edificiului nr. 2[6], cât și zona peristilului edificiului nr. 3[7]. La nord de **Z14** și adosat a fost identificată o altă amenajare din lut compact, bine bătătorit (păstrat pe o L = 5,35 m, l = 1,40 m, gr cercetată = 0,10 m), care a fost incendiată la suprafață, fiind cel mai probabil un nivel de funcționare al clădirii care începe să se contureze aici. Pe întreaga suprafață a casetei, dar mai ales la est de Zidul Z13, au fost surprinse numeroase fragmente tegulare, ceea ce poate aduce în discuție ipoteza unui acoperiș. În stadiul actual al cercetării nu se poate stabili cu exactitate cum anume se integrează cele două ziduri în planimetria generală a edificiului și nici cărei faze îi aparțin.

În extremitatea estică a suprafeței au fost descoperite *in situ* două tuburi de conducte întregi și fragmente dislocate de la alte tuburi, care făceau parte din cel de-al patrulea traseu de conductă[8] identificat în zona estică a edificiului termal și a edificiului nr. 3.

Și în acest an a fost recoltat un material arheologic bogat, cel mai numeros fiind cel din lut: ceramică, teracote, opaițe, tuburi de conducte și tegule (unele purtând ștampila legiunii a XI-a Claudia) și care se află în curs de restaurare și prelucrare în Laboratoarele și depozitele MNIR.

Abstract

During the 2021 campaign at Durostorum (for ancient Durostorum and previous research of this site, see footnote no. 1), we resumed excavations in so called Quarter Thermae Sector of the site. Archaeological research was concentrated north of building no. 3, in order to complete the investigation of the construction material kiln (firing tegulae) and east of the building no. 2 (to conclude the planimetry of this ensemble, as well). We managed to uncover the access to the furnace, which was from the NE–SW, through several steps, dug in clay and reinforced with bricks.

To the east of building no. 2, two new walls were unearthed, but we cannot yet integrate them to its known planimetry. Finally, two more in situ water pipes from a fourth pipeline trail, identified east of Thermae building and building no. 3. Also, we found two other water pipes from the fourth ntified east of *Thermae* building and building no. 3.

[1] Despre problematica anticului Durostorum, vezi Paul Damian, Adela Bâltâc, The Civil Roman Settlement at Ostrov-Durostorum, în Acts of the International Colloquium Important Sites from the Pre-Roman and Roman Time on the Lower Danube Valley (4th century BC-4th century AD), Istros, 14, 2007, p. 61–70. Rezultatele cercetărilor arheologice din acest sector sunt publicate în rapoartele anuale (CCA), din campania 1997 până în 2019. În campania 2015 au fost realizate doar prospecțiuni geofizice, iar în anul 2020, din cauza pandemiei, nu au fost efectuate cercetări de teren.

[2] Pentru acest cuptor, vezi CCA 2018 (2019), p. 144–145.

[3] CCA 2019 (2020), p. 266.

[4] Damian, Bâltâc, op.cit., p. 66.

[5] CCA 2019 (2020), p. 266.

[6] CCA 2019 (2020), p. 266.

[7] CCA 2013 (2014), p. 99.

[8] CCA 2018 (2019), p.145.

https://biblioteca-digitala.ro

61. Pojejena sârbească, com. Pojojena, jud. Caraș-Severin

Punct: castrul roman, vicus militar

Cod sit RAN: 53522.03, 53522.04
Cod LMI: CS-I-s-A-10866
Colectivul: dr. Călin Timoc (MNaB) - responsabil științific; echipa română: dr. Ștefana Cristea (MNaB), Adriana Sărășan (MNaB), Cristian Ardelean (MNaB), Flavius Bozu (MBM).

Cercetările sistematice au continuat la castrul roman de la Pojejena (jud. Caraș-Severin) și în anul 2021 în zonă decapată a porții de est (*porta praetoria*), unde desele intervenții antropice în zona unuia dintre turnuri nu au permis lămurirea stratigrafiei într-o singură campanie de săpături arheologice. Cercetarea arheologică s-a rezumat la redeschiderea vechii săpături din anul 2020 și golirea pe straturi până la steril în zona turnului nordic. Singura extindere a suprafeței anterioare s-a efectuat spre est pentru a cuprinde întreaga „platformă de piatră și mortar" identificată în campania anterioară în suprafața B, în fața turnului nordic al porții.

De la început cercetarea a fost proiectată pentru a cuprinde zona săpată cu un an înainte cu scopul de a surprinde toate elementele arhitecturale ale turnului nordic al porții de est, păstrate *in situ*, de a putea analiza și înțelege evoluția fortificării porții și de a avea un profil longitudinal prin intrarea prin poartă. S-a surprins nivelul de călcare și intervențiile de blocare a porții cu elemente de zidărie, așa cum s-a constatat arheologic pentru majoritatea castrelor din provincia Dacia.

Suprafața dreptunghiulară săpată a fost orientată est – vest, cu dimensiunile: 7 x 13 m și a surprins arheologic porțiuni de zidărie de piatră cu mortar din zona intrării în turn (care avea o deschidere la nivelul pragului de 0,80 m). Restul zidăriei a fost scoasă, parțial în antichitate, iar paramentul exterior al turnului, care coincide cu traiectoria zidului de incintă, este afectat de șanțul modern de scoatere a pietrei realizat în epoca comunistă.

Excavarea din zona turnului de nord ne-a oferit posibilitatea să documentăm o structură din lemn (ars) care susținea și întărea structura din piatră păstrată parțial dispuse atât orizontal, cât și vertical pe lângă zidăria turnului, și care indică un moment de refortificare în epoca romană târzie. În turnul sudic al porții nu a fost sesizată o astfel de intervenție.

Această modificare de structură a turnului, credem că are legătură și cu plaforma de piatră și mortar (4 x 2,5 m), care a fost excavată în prelungirea estică a acestei zidării, exact pe lățimea turnului nordic al porții. În interiorului turnului s-a putut observa faptul că, în cazul fazei de piatră inițiale există cel puțin două subfaze de construcție, modificări fiind vizibile în cazul peretului exterior de la E al turnului (cel expus spre dușman). Piatra utilizată pentru modificările amintite este aceiași piatră de carieră ca și în cazul costrucției inițiale (ardezie de Divici) amestecată cu bolovani de râu (foarte probabil recoltați din pâraiele din apropiere: Pojejena și Radimna).

Porta praetoria măsoară în ansamblu: 11 x 4 m, cu cele două turnuri patrulatere 4 x 3,80, respectiv 4 x 4 m fiecare și o deschidere a porții de 4,5 m. În antichitatea târzie (sec. IV), în ultima etapă de utilizare a castrului, poarta a avut turnul nordic mult extins. El ajunge să măsoare 4 x 7,2 m, iar mortarul folosit în perioada romană târzie conținea multă caramidă sfărîmată, având pe alocuri o culoare rozalie.

Folosirea castrului în sec. IV este evidentă și în zona intrării unde, în dreptul primului pinten de zidărie (cel ce este pe aliniamentul zidului de incintă), a fost identificat un zid dezafectat din piatră amestecată (de rîu și de carieră) lat de 1,2 m, care bloca la un moment dat poarta. Urmele de demolare ale zidului (fără fundație adâncă) și apariția unui strat subțire de mortar ulterior, ce marchează nivelul de călcare prin poartă în epoca romană târzie, ar putea indica o redeschidere a porții după dispariția stării de asediu. Altfel spus, față de fortificatiile din Dacia Romană, în castrul de la Pojejena este surprinsă clar o refolosire a cetății prin deblocarea porții în epoca romană târzie, când Dunărea redevine granița între Imperiu și Barbaricum.

Printre descoperirile importante din zona turnului de nord se numără mai multe cărămizi romane de tip *lydion*, toate ștampilate cu însemnele legiunii a VII-a Claudia, căzute în buză șanțului de apărare în momentul demolării și extinderii turnului. Felul în care au fost descoperite, una lângă alta și faptul că toate sunt ștampilate cu aceleași însemne, indică cât se poate de clar că au făcut parte din asizele elevației exterioare a turnului. Această „renovare" a turnului nordic s-a realizat probabil în secolul al III-lea, *manu militari* de către un detașament de legionari din unitatea VII Claudia, care își avea sediul de garnizoană la Viminacium.

Nu este exclus ca tot un detașament din această legiune să fi fost incartiruit în secolul al IV-lea la Pojejena în vederea refortificării castrului. Nu au apărut elemente mai clare de datare pentru secolul al IV-lea la Pojejena în campania din 2022, în ciuda faptului că a fost folosit detectorul de metale atât în săpătură cât și în pământul aruncat.

Abstract

The systematic excavations continued during the 2021 season in Pojejena, more precisely on the eastern side of the camp. They aimed to reveal construction details of the praetoria gate towers and those of the entrance.

Before a late extension of the northern tower beyond the defensive line of the stone enclosure of the fort, the excavations established three repair phases of the gate, as well as one important episode when the defenders blocked the entrance. That happened most probably during the reign of Gallienus, because of the barbarian invasions. The large number of stamped bricks used in the erecting the north tower walls suggest that by the end of the 3rd and beginning of the 4th century AD the garrison was formed of legionaries of the legio VII Claudia, garrisoned in Viminacium.

https://biblioteca-digitala.ro

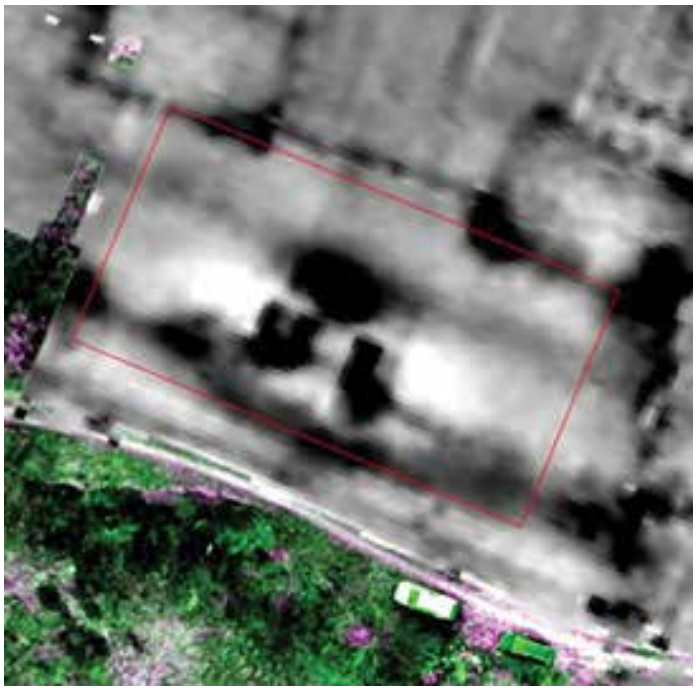

Fig. 1 – Imaginea zidăriei porții estice a castrului de la Pojejena, prin prisma prospecțiunilor non-invazive (dr. Michal Pisz – Universitatea din Varșovia).

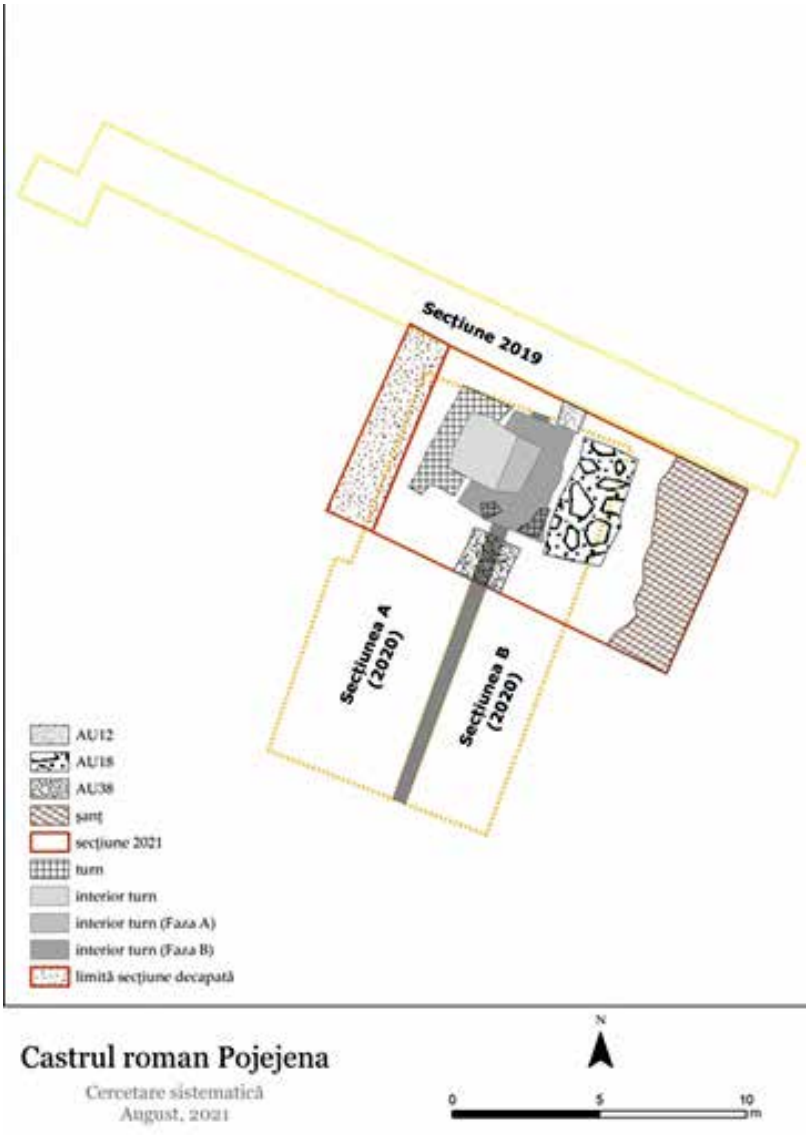

Fig. 2 – Planul de situație al cercetărilor întreprinse la turnul nordic al porții praetoria (date topo: dr. Cristian Ardelean și dr. Adriana Sărășan)

https://biblioteca-digitala.ro

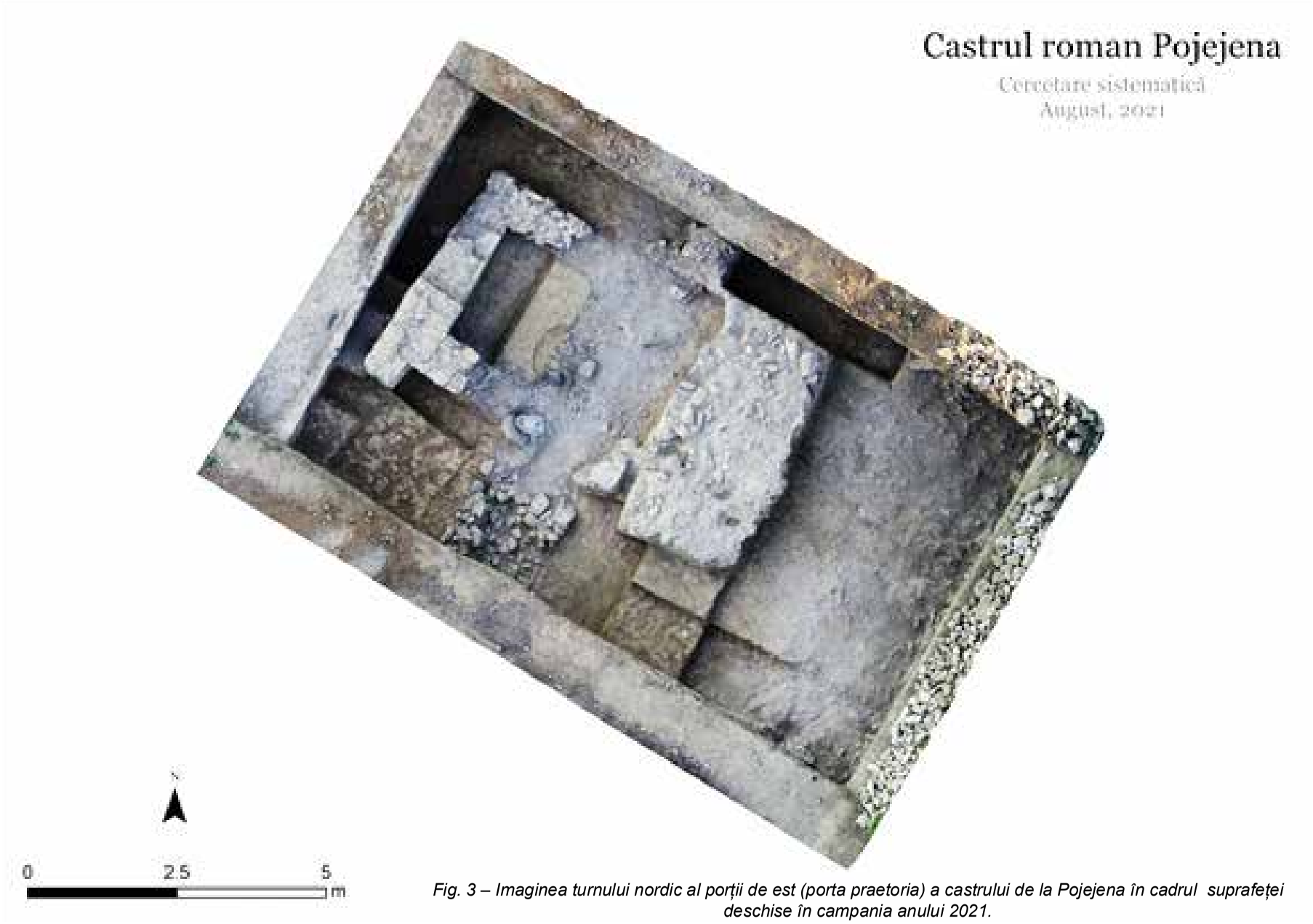

Fig. 3 – Imaginea turnului nordic al porții de est (porta praetoria) a castrului de la Pojejena în cadrul suprafeței deschise în campania anului 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4 – Profilul longitudinal prin intrarea în porta praetoria cu urmele de blocare și apoi redeschidere a porții în epoca romană târzie.

a *b*

Fig 5 a, b – Cărămizi de tip lydion cu ștampila legiunii a VII-a Claudia desoperite pe buza șanțului de apărare în fața turnului nordic al porții, foarte probabil părți din asizele din elevația zidului exterior al turnului.

https://biblioteca-digitala.ro

62. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara

Punct: „La Vie”

Cod RAN: 90672.02

Autorizaţia nr. 131/17.05.2021

Colectiv: Gică Băeştean – responsabil de şantier (MCDR Deva), Angelica Bălos (DJC Hunedoara), Marius Gheorghe Barbu – responsabil sector (MCDR Deva), Ioan Alexandru Bărbat – responsabil sector (MCDR Deva), Ioana Lucia Barbu (MCDR Deva), Daniel-Costin Ţuţuianu (MCDR Deva), Oana Cornelia Tutilă (MCDR Deva), Mihaela-Maria Barbu (MCDR Deva), Antoniu Tudor Marc (MCDR Deva), Andrei Gonciar – colaborator (Archaeotek Canada)

Perioadele desfăşurării cercetării: 4 iunie - 31 august şi 4 - 29 octombrie 2021

Campania arheologică din anul 2021 din situl „La Vie” (Fig. 2), sat Rapoltu Mare (Fig. 1), s-a desfăşurat în perioadele 4 iunie-31 august şi 4-29 octombrie, având ca obiectiv principal continuarea cercetărilor în suprafeţele începute în anii anteriori, respectiv Sp. I şi Sp. II.

Suprafaţa Sp. I

Secţiunea 9

Cercetarea arheologică sistematică a început de la -0,50 m adâncime, în acest punct fiind continuată documentarea nivelului de epocă romană din prima fază de funcţionare a vilei, apărut după îndepărtarea pietrişului tasat. Acest nivel a constituit curtea din cea de a doua fază de funcţionare. Partea mediană a lui S. 9 este străbătută de la nord la sud de zidul Z. 7, cunoscut din anii anteriori, şi care împarte secţiunea în două zone. La vest de el avem o clădire aparţinând primei jumătăţi a secolului al II-lea, surprinsă şi în S. 4/2014, a cărei pavaj din mortar alb se păstrează pe alocuri. La est de Z. 7 a fost identificat acoperişul căzut al acestei clădiri (Fig. 3), caracterizat printr-o aglomerare de ţigle şi olane sparte pe loc (Cx. 76) şi tasate de locuirile ulterioare. Sub dărâmătura acoperişului a fost documentat un nivel de cultură foarte subţire (5 cm), care indică o activitate umană redusă în preajma acestei clădiri. Lângă temelia lui Z. 7 au fost observate 3 gropi de par (Cx. 77, 78 şi 79), umplute cu pietre şi fragmente tegulare, care probabil că au făcut parte din schela construită pentru ridicarea zidurilor clădirii în cauză.

Odată cu apariţia primelor materiale preistorice (-0,75 m) s-a conturat urma unui şanţ (Cx. 81), lat de 20 cm, ce străbate secţiunea de la nord la sud, relativ paralel cu fundaţia lui Z. 7 şi la 1,5 m vest de acesta. S-a dovedit a fi fundaţia unui perete de lemn, adâncă de 20 cm şi prevăzută cu patru gropi de par amplasaţi în fundul şanţului (Fig. 4), la intervale de 90 cm unul faţă de celălalt. Cel mai probabil, peretele a făcut parte dintr-o structură incipientă, cu o durată de viaţă foarte scurtă, ce marchează primele intervenţii romane pe această terasă, cunoscută şi din campaniile anterioare şi numită „faza 0 romană”.

După documentarea arheologică a ultimului nivel de epocă romană, la -0,80 - 0,85 m adâncime a fost conturată amprenta aproape semicirculară a unui complex, care a apărut sub forma unei pete de culoare brun-închisă. La vest, complexul amintit era tăiat de Cx. 81. Adâncimea la care a fost descoperit complexul şi artefactele recuperate de pe suprafaţa acestuia ne confirmă că noul context arheologic reprezintă jumătatea de nord a lui Cx. 3, cercetat în S. 1/2014, la sud de S. 9. În privinţa dimensiunilor lui Cx. 3 în S. 9, precizăm că diametrul maxim, pe direcţia est-vest, era de 3,76 m, în timp ce groapa aceluiaşi complex continua de la profilul sudic 1,70 m spre nord.

Inventarul bogat, reprezentat prin fragmente ceramice şi vase întregibile, materiale osteologice, resturi de vatră cu gardină şi fusaiole, reconfirmă constatările noastre anterioare (2014) privind funcţionalitatea lui Cx. 3, şi anume aceea de locuinţă parţial adâncită (Fig. 4). Datele obţinute în urma cercetării arheologice sistematice converg spre încadrarea cronologică a lui Cx. 3 la nivelul perioadei La Tène-ului mijlociu şi nu altor etape mai timpurii, aşa cum presupuneam cu ceva timp în urmă.

Aproximativ pe acelaşi nivel de săpare cu Cx. 3, la -0,90 m, în colţul de nord-est al lui S. 9 a fost surprins parţial un alt complex adâncit, denumit Cx. 80 (Fig. 4). Cercetarea complexului a condus la constatarea că groapa acestuia continuă sub profilul de nord a lui S. 9, diametrul fiind de 1,20 m pe direcţia est-vest. Umplutura complexului a fost alcătuită, pe marginile gropii, dintr-un sediment de culoare brună închisă, amestecat cu bucăţele de cărbune şi chirpici, materiale osteologice şi fragmente ceramice. Finalizarea săpăturii arheologice în Cx. 80 ne-a permis să observăm că groapa prezenta o formă tronconică în profil şi că fundul acesteia a străpuns nivelul geologic al terasei, reprezentat prin travertin, ajungând astfel la -0,94 m faţă de nivelul la care a fost conturată.

Cu toate că a fost cercetat parţial, materialul arheologic din Cx. 80 este foarte important pentru finalul bronzului timpuriu în sud-vestul Transilvaniei (BT IIIb), la interiorul gropii fiind descoperite piese ceramice aproape întregibile, caracteristice grupului cultural Gornea-Foeni (etapa Gornea-Orleşti-Miceşti) şi fazei I a culturii Mureş.

La -0,85 - 0,90 m, lângă Z. 7 (la est de zidul roman), a fost cercetat complexul de suprafaţă neolitic timpuriu Cx. 93 (Fig. 4-5). Complexul amintit a fost afectat de locuirile ulterioare perioadei neolitice, respectiv de groapa locuinţei La Tène (Cx. 3), mai târziu de şanţul roman timpuriu Cx. 81, iar la final de săparea fundaţiei zidului Z. 7 al vilei romane.

Cx. 93 este reprezentat printr-o aglomerare de piese arheologice (Fig. 5), cu direcţia nord-sud, care acoperă o suprafaţă păstrată de aproximativ 3 x 1,30 m. În cazul lui Cx. 93, dincolo de cantitatea semnificativă de material litic, de tipul andezitului de „Măgura Uroiului”, am observat prezenţa pe latura de sud a complexului a unor bucăţi de chirpici. Resturile de perete ars, cele mai multe descoperite vreodată în contextele neoliticului timpuriu cercetate până în prezent pe tot cuprinsul sitului Rapoltu Mare-„La Vie”, nu par să aibă legătură unele cu altele. În ce priveşte inventarul ceramic, menţionăm că este slab reprezentat, fiind alcătuit cu predilecţie din materiale fragmentare. Mult mai interesant este utilajul litic cioplit, majoritatea obţinut din silicolit, unde notăm prezenţa unui vârf de pumnal atent lucrat. Tot de pe suprafaţa lui Cx. 93, atât prin şpăcluiri

https://biblioteca-digitala.ro

sau răzuiri foarte fine, cât şi prin cernerea sedimentului arheologic, au fost culese mai multe fragmente de oase calcinate de foarte mici dimensiuni.

Pe baza aspectului materialului ceramic, predominant roşu-cărămiziu, uneori gălbui, cu puţine ornamente, putem atribui apariţia lui Cx. 93 la vremea etapelor incipiente ale neoliticului, mai cu seamă în faza Starčevo-Criş II.

La -0,90-0,95 m adâncime, în partea de est şi sud-est a lui S. 9, a fost delimitat complexul de suprafaţă Cx. 94, reprezentat printr-o concentrare de materiale arheologice. În urma şpăcluirii s-a constatat posibilitatea prezenţei a două contexte distincte, deoarece între partea de nord a lui Cx. 94 şi zona de sud a aceluiaşi complex arheologic exista o întrerupere pe o suprafaţă de circa 0,50 x 0,50 m. Pentru a evita eventuale confuzii între cele două „extemităţi" ale lui Cx. 94, zona de nord a fost denumită Cx. 94A, în timp ce partea de sud a fost numită Cx. 94B.

Cx. 94A se întindea pe o suprafaţă de circa 1×0,40 m, la marginea de est a lui S. 9. Materialele arheologice din Cx. 94A sunt în general piese litice, cum este andezitul şi travertinul. Din punct de vedere al cronologiei relative, bazându-ne pe aspectul materialului ceramic, Cx. 94A aparţine etapelor arhaice ale complexului cultural Starčevo-Criş, respectiv fazei II.

Cx. 94B a fost determinat pe o suprafaţă de aproximativ 1,40 x 0,80 m, în colţul de sud-est a lui S. 9. În partea de vest, complexul 94B este tăiat de marginea de est a locuinţei La Tène (Cx. 3). Obiectele arheologice identificate în Cx. 94A sunt în general fragmente ceramice şi materiale litice locale, acestea din urmă fiind identice cu cele semnalate în Cx. 94A. Mai rar au fost descoperite piese osteologice, resturi de chirpici sau scoici de râu *Unio*. Cronologia materialului ceramic din Cx. 94B, una tipică pentru fazele vechi ale neoliticului timpuriu, ne determină să includem complexul menţionat în rândul contextelor Starčevo-Criş II.

În sectorul de est al lui S. 9, săpătura arheologică s-a oprit la -0,95 m - 1,00 m.

Suprafaţa Sp. II

Cercetările din Sp. II s-au concentrat asupra dezvelirii unei suprafeţe cât mai mari din clădirea centrală de tip „vagon", aparţinând secolului al III-lea, precum şi pe clădirea de la începutul veacului al II-lea, intersectată de construcţia romană târzie, ambele identificate şi cercetate parţial începând cu vara anului 2016. Astfel, au fost deschise două noi secţiuni (S. 7 la sud de S. 8 şi S. 14 la vest de S. 13), în vederea completării planimetriei. În cele două unităţi de cercetare arheologică, cu dimensiunile de 4×4 m, s-a îndepărtat nivelul vegetal, identificându-se nivelul de dărâmătură aferent finalului locuiri romane de la Rapoltu Mare-„La Vie".

S. 11

În S. 11 a fost cercetată arheologic o suprafaţă restrânsă, de aproximativ 3,50 x 2 m. Limitele acestui sector au fost dictate pe de-o parte de intersecţia şi direcţiile a trei ziduri ale vilei romane, respectiv Z. 23, Z. 24 şi Z. 32, aflate la est şi nord, iar pe de altă parte de martorul de vest al lui S. 11. Obiectivul principal al săpăturii a fost acela al verificării extinderii complexului de suprafaţă neolitic timpuriu Cx. 62 înspre est, dincolo de profilul care separa secţiunile 8 şi 11.

Între -0,80-0,90 m au fost surprinse amprentele unor gropi de stâlp, denumite Cx. 90 şi Cx. 91 şi urmele unui complex arheologic de suprafaţă. Gropile de stâlp, ambele identificate în careul 2B, la vest de Z. 23, le punem pe seama schelelor de la momentul ridicării lui Z. 23. Adâncimea acestora, faţă de punctul din care au fost conturate, era de -0,22 m şi -0,15 m, iar diametrul de 0,22 m şi 0,25 m.

Complexul de suprafaţă menţionat aparţinea neoliticului timpuriu şi a fost delimitat între -0,87-1,06 m pe aproape toată partea de vest a lui S. 11, fiind alcătuit dintr-o concentrare de materiale arheologice. Şpăcluirea complexului, concomitent cu dispersia artefactelor în plan, s-a dovedit a fi continuarea lui Cx. 62 înspre est. Cercetarea lui Cx. 62 a oferit posibilitatea identificării şi altor categorii de materiale arheologice faţă de cele descoperite cu un an în urmă în S. 8, iar aici putem să nominalizăm apariţia unei grămăjoare din câteva zeci de valve de scoici *Unio* şi a unui fragment de altăraş. Alte materiale descoperite în Cx. 62 au fost câteva bucăţele de oase calcinate, pentru ca după demontarea complexului şi a răzuirilor de pe fund să fie recuperat şi un mic fragment de calotă cranianã umană, din păcate extrem de slab conservat.

Din punct de vedere al cronologiei relative, estimăm că Cx. 62 poate fi inclus în fazele timpurii ale complexului cultural Starčevo-Criş, unele materiale având bune similitudini în etapele I şi II.

Cercetarea, în partea de vest a lui S. 11, s-a oprit la aproximativ -1,20 m, nefiind săpate nivelurile arheologice de mai jos, paleolitice, unul dintre motive fiind fragilitatea zidurilor romane Z. 23 şi Z. 24.

Abstract

The 2021 archaeological campaign at the site of Rapoltu Mare - "La Vie" (Rapoltu Mare Commune, Hunedoara County) was held in two sessions, from June 4th to August 31st and between the 4th and the 29th of October. The main purpose was to continue the excavation of previous years in the areas of the Sp. I and Sp. II trenches, which further uncovered the structures of a Roman villa.

The excavation on the northern side of Sp. I gave information about the early phases of the ancient villa while offering new data regarding the evolution of the site prior to the Romans. A pit-dwelling feature from the Late Iron Age – Cx. 3 was discovered in Sp. I, along with an Early Bronze Age pit – Cx. 80, and two Early Neolithic features – Cx. 93 and Cx. 94.

The continued archaeological exploration of Sp. II offered new information regarding different improvements made to the long rectangular building, discovered in 2016 and dated to the first half of the 3rd century AD, as well as to a travertine structure from the beginning of the 2nd century AD. In one of the Sp. II sectors, trench S. 11, an Early Neolithic feature was excavated beneath the Roman level – Cx. 62; it was discovered for the first time in 2020 and in S. 8, to the west of S. 11. This past year the limits of

https://biblioteca-digitala.ro

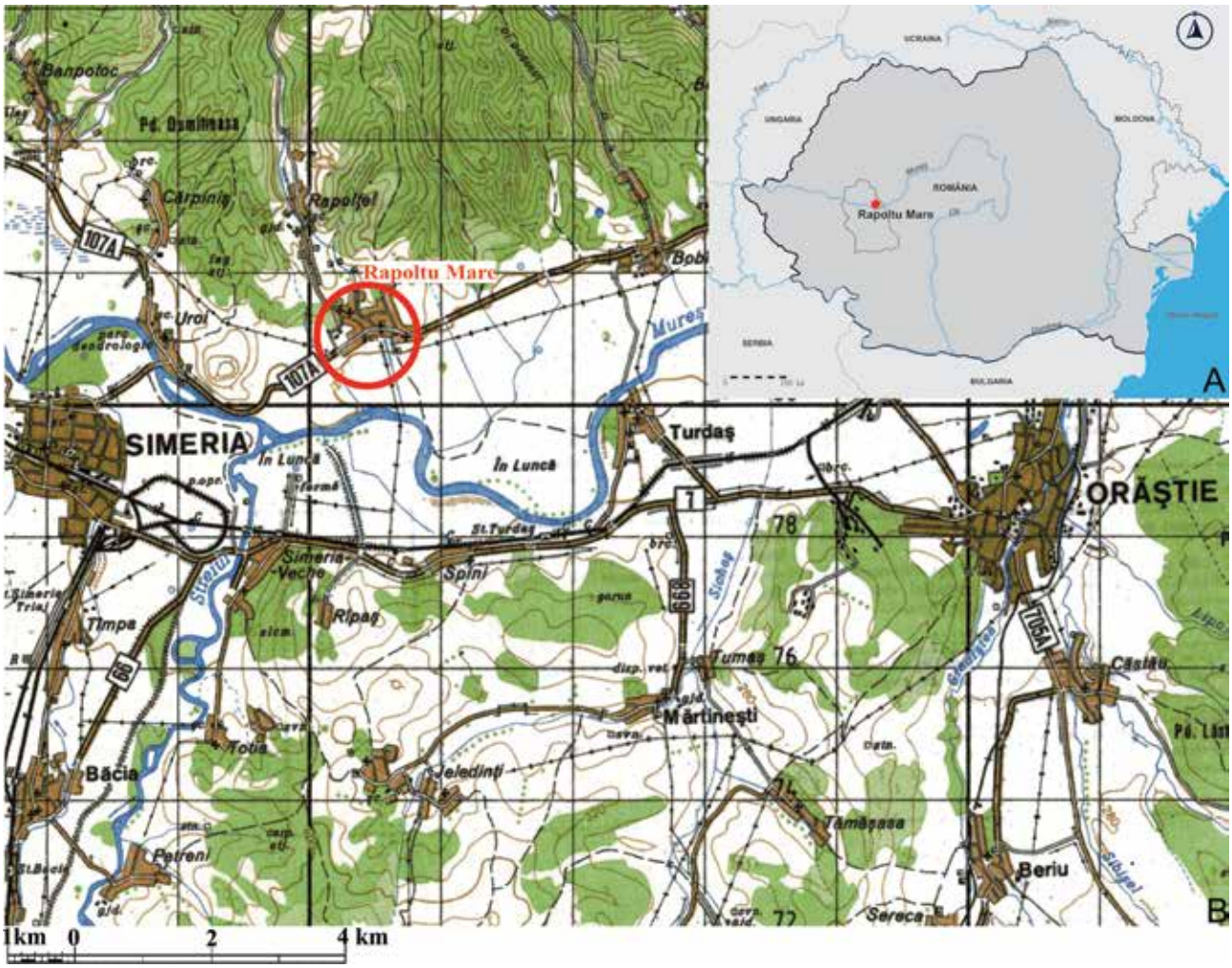

Fig. 1. Localizarea satului Rapoltu Mare pe teritoriul României (A) şi pe harta topografică militară din 1996 (B).

the Early Neolithic feature's surface structure in S. 11 were identified. In Cx. 62 a variety of interesting archaeological material was uncovered, predominantly consisting of different local stones, ceramics, and river shells. Special finds included a fragmentary clay altar and a small fragment of a human skull; this last, unfortunately, was very badly preserved. (Our acknowledgements go to Kaleigh Kenney, Sydney, Australia, for text editing).

Bibliografie:

G. Băeştean, A. Bălos, M. G. Barbu, I. A. Bărbat, I. L. Barbu, C.-D. Ţuţuianu, A. T. Marc, M.-M. Barbu, A. Gonciar, *Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în *CCA*, *campania 2019*, Buzău, 2020, p. 286-287.

G. Băeştean, A. Bălos, M. G. Barbu, I. A. Bărbat, I. L. Barbu, C.-D. Ţuţuianu, M.-M. Barbu, O. C. Tutilă, A. T. Marc, A. Gonciar, *Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în *CCA*, *campania 2020*, Sibiu, 2021, p. 235-238.

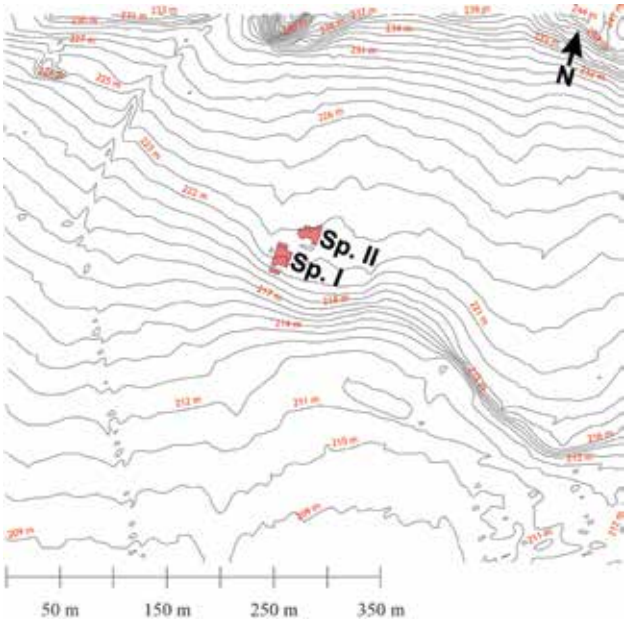

Fig. 2. Ridicarea topografică a sitului arheologic Rapoltu Mare - „La Vie" şi amplasamentul suprafeţelor cercetate în intervalul 2014-2021, respectiv Sp. I şi Sp. II.

https://biblioteca-digitala.ro

63. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani
Punct: Holm/Telescu

Cod RAN: 38740.03
Autorizație nr. 77/03.05.2021
Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil (USM Suceava), Aurel Melniciuc, Eduard Gheorghe Setnic, Marcel Sebastian Ciupu (MJBT), Andrei Asăndulesei (UAIC Iași), Alexandru Pascariu, Irina Rusu (USM Suceava)
Finanțare: Muzeul Județean Botoșani
Perioada desfășurării cercetării: 04 – 18.10.2021

Campania arheologică din anul 2021 s-a desfășurat între 04 și 18 octombrie[1], colectivul științific hotărând, având în vedere resursele financiare asigurate de Muzeul Județean Botoșani, continuarea investigațiilor în arealul megastructurii, identificată prin cercetările din anii anteriori, în zona est-centrală a așezării, în scopul cunoașterii elementelor constructive, a destinației și funcționalității acesteia, precum și a definirii raporturilor cu celelalte complexe din sit. În acest sens, a fost cercetată secțiunea S VII/2021 (37 x 3 m, 111 mp), trasată aproximativ în centrul megastructurii, la SE de S IV/2016 (fig. 1), păstrându-se un singur martor transversal (m. 15-15,30), amplasat în corelație cu datele arheologice și magnetometrice obținute până acum, astfel încât, la finalul investigațiilor, să putem avea un profil longitudinal unitar și mai multe profile transversale asupra depunerilor stratigrafice din arealul vizat. În concepția generală de dezvoltare a cercetării arheologice a megastructurii, s-a optat, şi în acest an, pentru un metraj al secțiunii dat în continuare de la punctul de stație stabilit la debutul cercetărilor, anume de la m 2' (ENE) la m 35 (VSV) și caroierea suprafeței cercetate prin asocierea metrajului cu literele a, b și c aferente reperelor de pe latura scurtă. De asemenea, am păstrat aceleași denumiri ale complexelor, ca în secțiunile anterioare, urmând ca la încheierea investigațiilor să procedăm la divizarea spațiului construit al megastructurii, în special al componentei centrale, în subcomponentele identificate prin săpătură.

La decaparea stratului vegetal (cca. 0,30 m grosime) au fost descoperite, pe întreaga suprafață a S VII, dar mai ales în zonele cu lipituri arse ale structurilor cucuteniene, materiale ceramice și litice Noua (vase-sac cu buza ușor lățită, cu brâie simple și alveolare, un *krummesser* de dimensiuni mici, din silex local de Prut), și din sec. III-V p.Chr., fără a forma complexe arheologice propriu-zise, precum și numeroși galeți de silex, purtați/rulați, întregi și/sau sparți accidental. Complexele cucuteniene au început să se individualizeze diferit, de la -0,35/-0,40 m, în porțiunea S/L 6 (m 10-22), la -0,60 m, chiar -0,70 m, pe extremități: S/L 5 (m 3-6) și S/L 7 (m 24-28), în apropierea șanțului din jurul incintei megastructurii.

În ceea ce privește suprafața m 2'–3, s-a observat că stratul antic de călcare era mai jos, coborând spre ENE, fiind vorba de înclinarea naturală a terenului, cu circa 0,50 m (de la -0,90/-1 m în zona S/L 5, la -1,50 m către m 2'), cu o posibilă adâncire până la -1,75 m între m. 1,50'-2', care ar putea fi legată de prezența șanțului de împrejmuire de ENE. Între m 0-2, imediat la ENE de S/L 5, pe nivelul -1 m, se găseau mai multe vase sparte pe loc și câteva piese de silex, respectivul amplasament servind, probabil, activităților gospodărești și ca posibilă cale de acces în interiorul incintei.

Lutuielile arse ale structurii/locuinței S/L 5 (fig. 2) au apărut mai jos, de la -0,70/-0,80 m, în dreptul 3-5.50 m, corelându-se, planimetric și stratigrafic, cu cele din complexul aferent din S IV/2016, cu mențiunea că au apărut la o adâncime mai mare decât în secțiunea de la NNV. Dacă lutuielile de la suprafață erau mai mărunte și rulate, unele păstrând, totuși, amprente de stâlpi, butuci despicați și panouri de nuiele, pe partea de ruptură, și netezite/drepte, către fața peretelui/zidului de incintă, cele din nivelurile următoare erau mai mari, unele chiar de 0,30 x 0,35 m), cu baza dreaptă, alcătuind o aglomerare alungită pe linia m 3-4 (□4 a-c), cu o grosime de 0,30 m (-0,70-1 m). La demontare, s-a putut constata că majoritatea lutuielilor mari, cu evidentre impresiuni de "armătură" lemnoasă, dispusă vertical (stâlpi, lodbe, nuiele), se aliniau tot pe traseul □4 a-c, fiind căzute lateral, atât către ENE cât și spre VSV, De aceea, considerăm, pe baza modului de aglomerare și de răspândire a lutuielilor mari, că un posibil stâlp robust a existat între m 3-4c (-0,80-1 m), chiar dacă groapa acestuia nu a putut fi surprisă, din cauza numeroaselor bioperturbații. Între lutuielile S/L 5 s-au găsit fragmente ceramice de la vase întregibile, galeți/nuclee, deșeuri și piese finite din silex, dovedind existența, în apropiere, a unor complexe gospodărești, aflate în interior, lângă peretele/zidul de ENE al incintei.

De la -0,35/-0,40 m adâncime, în zona centrală a S VII (m 8/9-22), au apărut lutuielile arse de la partea superioară a structurii/locuinței S/L 6, cu pleavă în compoziție, aplicate pe diferite suporturi lemnoase: nuiele, „scândurele" și leațuri. Și în secțiunea cercetată în anul 2021, acest areal al megastructurii poate fi divizat, planimetric, în două părți: m 8/9-14/15 (fig. 3-4), reprezentând o construcție etajată, cu mai multe compartimentări și destinații/funcționalități, care urmează a fi precizate, și m. 15-22 (fig. 6-7), un spațiu cu construcții/încăperi/amenajări gospodărești, între care trebuie menționat locul de măciniș cu caseta pentru râșnițe și vasele pentru depozitat (fig. 6.2-3).

Primul areal al S/L 6, jumătatea de ENE (m 8/9-14/15) se caracterizează prin mai multe elemente constructive. Astfel, pe aliniamentul NV-SE al m 8-9 a-c, -0,80/-0,90 m adâncime, se găseau lutuieli cu o față dreaptă și impresiuni de lemn, căzute spre interior (VSV), pe o podea parțial adâncită, baza peretelui fiind ușor alveolată, punând problema existenței unei bârne de talpă.

În □9-10b-c se găseau lutuieli masive, cu aspect de cărămidă, nisipoase, compacte, cu o grosime de 10-12 cm, cu suprafața superioară plană și cealaltă denivelată, aplicate direct pe sol, care ar putea reprezenta un element arhitectonic/baza unui perete?, o banchetă, o amenajare/miniplatformă înălțată în colțul de SE al casei/încăperii (dimensiuni 2 x 1 m). În □10-15a-c, pe adâncimea -0,40/-0,50 m se găseau lutuieli arse diverse, căzute pe două-trei

[1] La fel ca în campania precedentă, la unele activități de cercetare a participat voluntar și d-nul lector dr. Sorin Ignătescu (USM Suceava), fapt pentru care îi adresăm mulțumiri.

https://biblioteca-digitala.ro

straturi suprapuse: unele subțiri, plate, de 3-4 cm grosime, cu pleavă/paie în compoziție și amprentele lemnăriei ușoare: scânduri/leațuri; altele mai subțiri (2-3 cm grosime), plate, nisipoase, asemănătoare cu lipiturile de vatră sau tencuială rezistentă la intemperii (lutuială de acoperiș?); lutuieli masive de plafon prăbușit peste podeaua simplă a catului inferior, aflate în conexiune, coerente (m 9-13,50 a-b), având materiale vegetale tocate în alcătuire, cu suprafața plată și amprente de lodbe (diametre 10-12 cm) și scânduri despicate cu icul (fig. 3-4), cu orientarea ENE-VSV (perpendiculară pe axul longitudinal), așa cum se găseau și în S IV, și care continuau și la SE, dincolo de spațiul gol de pe linia șirului de □c și care vor fi investigate în campaniile viitoare.

Pe aliniamentul □11-14c, pe o lățime de 0,50 m, și în zona m 14-15a-c, erau spații goale (fără lipituri arse), care proveneau, probabil, de la pereți masivi de lemn (bârne), dispăruți prin ardere și/sau putrezire.

În ceea ce privește amenajările din această încăpere mare, menționăm vatra descoperită în □11-12a, (0,90 x 0,55 m; -0,50 m – suprafața; -0,64/0,65 m – baza), care reprezenta partea de SE a instalației descoperite în S IV (□ 11-12 c; 0,35 x 0,90 m), pe care o considerasem atunci ca loc de măciniș, deoarece avea rama mai înălțată și suprafața „turtită" de plafonul căzut. Acestei vetre i-am dat numărul V 7/2021 (fig. 5). Avea o formă cvasi-rectangulară (0,90 x 0,90 m; 14-15 cm înălțime), cu latura de SE ușor concavă, prezentând o ramă netezită (10 cm lățime), iar suprafața sa era ușor coborâtă, fiind alcătuită din plăcuțe mozaicale, nisipoase, cu grosimi diferite (1-4 cm), arse la cărămiziu-brun, aplicate direct pe pământ, într-o zonă centrală, puțin înălțată a podelei locuinței/încăperii. Având în vedere amplasamentul și conservarea oarecum bună, în ciuda denivelărilor provocate de prăbușirea plafonului, și lipsa inventarului gospodăresc, considerăm că vatra a fost utilizată fie pentru încălzit/iluminat sau a avut, poate, o destinație cultică. Fragmente ceramice, provenind de la vase întregibile, au fost recuperate din □14 b-c, -0,50-0,60, iar în □11 b, la -0.66 m, a fost descoperit torsul celei de-a doua statuete pictate, identificată în campania din 2018, în S V, □18a, -0,90 m, punând probleme în ceea ce privește locația primară, funcționalitatea și fragmentarea acesteia.

Cel de-al doilea areal al S/L 6, jumătatea de VSV (m 15-22) reprezintă, și în această secțiune, zona gospodărească, în care se găseau încăperi/construcții cu destinații de stocare și preparare a hranei (măciniș), realizate tot în sistemul paiantă, dar nu atât de robuste precum cele din jumătatea de ENE. Astfel, potrivit stratului de lipituri arse de la -0,40-0,50 m adâncime, între m. 15-21 se găseau vestigiile a cel puțin două încăperi/anexe gospodărești, în strânsă legătură cu realitățile arheologice identificate în S IV (vatra simplă V 5/2016, □20-21b-c, -0,65 m; complexele cu vase întregibile aliniate/grupate pe lângă pereți: □16-17b, □19-20b, □21-22a-b; peretele mai solid şi mai bine ars aflat de-a lungul □21-22a-c).

În acest areal, la demontare s-au identificat lutuieli arse, mărunte sau mai mari, de diferite consistențe, unele destul de coerente care acopereau un alt nivel de lipituri arse, -0,60/-0,65 m, ale pereților arși și căzuți pe o podea simplă, parțial adâncită. Acest spațiu construit a fost compartimentat, un posibil perete interior aflându-se pe linia □17b-c, iar între m 19-19,50c, la -0,67 m, pare să fi existat un colț de casă (lutuieli mai mari, nisipoase, provenite, probabil, de la o bârnă/talpă masivă). Ca instalație, menționăm descoperirea, în dreptul m 19a-b, la -0,55 m, a unei casete rectangulare, lutuită (0,90 x 0,70 m; 18 cm în elevație), care a servit, foarte probabil, ca loc/amenajare de măcinat, cu ramă/gardină (fig. 6.2-3), cu marginea superioară rotunjită, distrusă la prăbușirea pereților. În interiorul acesteia, au fost descoperite câteva fragmente ceramice și un frecător din rocă dură, iar o lespede de gresie (□21b, -0,50 m), pare să reprezinte un fragment de râșniță, dislocat din această amenajare. E posibil ca cele trei vase întregibile, aflate în preajma instalației (18b, 19a și 19b, -0,55-0,65 m), să fie legate tot de caracterul gospodăresc al construcției/locuinței. De asemenea, menționăm descoperire, în □17a, la -0,44-0,50 m adâncime, a câtorva fragmente provenite de la un vas cu scoică pisată în pastă, de culoare brună-deschisă, încadrat în categoria „Cucuteni C", decorat cu un șir de „paranteze" incizate (motive realizate cu valva de scoică), asemănăaore cu cele ale unor recipiente din așezările de la Dereivka[2] și Strilcha Skelija[3] (cultura Srednyi Stog II).

Structura/Locuința 7 (S/L 7) se găsea între m. 24-28, la -0,60-0,70 m adâncime, unde au apărut lutuieli arse, cu amprente de nuiele, unele masive (fig. 8), provenite de la peretele/zidul de incintă de la VSV și de la unele complexe adosate acestuia, spre interior (ENE). La demontare, am constatat că multe dintre aceste lutuieli, de la partea superioară, erau căzute în neorânduială, și că lipiturile „centrale" ale S/L 7 se găseau pe linia □27a-c (m. 26,50, între -0,70 și -0,90/-1 m), fiind diverse: plate și subțiri (până în 7-10 cm grosime), cu plevă și paie în compoziție; lutuieli masive, cu aspect de cărămidă, cu mult nisip în compoziție, compacte, mai groase (10-20 cm grosime), foarte bine arse, probabil de la partea inferioară a zidului/peretelui de VSV, cu urme de armătură lemnoasă (butuci despicați, panouri de nuiele paralele, dese), prezentând culori diferite: negre-brune-cenușii, în interior sau la partea inferioară, și cărămizii, la suprafață, dovezi ale faptului că, după de au ars în elevație, s-au prăbușit și au ars mocnit, în grămadă.

Și în cazul acestei structuri, modul de aglomerare și densitatea lutuielilor, dimensiunile și alcătuirea acestora pune problema existenței unei construcții etajate, cu un zid/perete masiv, la exterior, posibil cu „turnuri de veghe" și camere-anexe cu plafoane, spre interior. Considerăm astfel, pe baza observațiilor punctuale, că peretele/zidul de VSV era realizat din panouri de nuiele, prinse între stâlpi distribuiți la cca. 1 m unii de alții (ex. aglomerarea lutuielilor din □26c), unse/acoperite cu o cantitate însemnată de lut, cu incluziuni diferite (nisip, resturi vegetale), în funcție de

[2] D. Ya. Telegin, Dereivka. A Settlement and Cemetery of Copper Age Horse Keepers on the Middle Dnieper, translated from the Russian by V. K. Pyatkovskiy, edited by J. P. Mallory, BAR International Series 287, 1986, fig. 13.5, 17.4, 25.4,6, 32.2, 36.4.

[3] Nadezhda S. Kotova, Early Eneolithic in the Pontic Steppes, translated from Russian by N. S. Makhortykh, BAR International Series 1735, 2008, fig. 15.1.

https://biblioteca-digitala.ro

locul lor în cadrul elevației. De asemenea, arătăm că unele lutuieli masive au fost fie atent netezite, fie prezintă urme de modelare (muluri), sub forma unor caneluri paralele (spre VNV), fiind posibil să reprezinte fațada intrării/ieșirii către un drum important din sit.

La m 26a, de la -0,90/-1 m adâncime, au apărut indiciile jumătății de SE a gropii Gr. 13/2016, care era circulară în plan și de formă alveolată, în profil (0,95 x 0,90 m), în umplutura căreia, într-un sol faeoziomic, se găseau, la -1,15-1,35/-1,40 m, fragmente ceramice, resturi osteologice și câteva piese de silex. Tot în dreptul m 26, dar spre SE (m. 25,45-26,55c; □26-27c), sub aglomerarea de lipituri, s-a individualizat o altă groapă (Gr. 19/2021), posibilă amenajare/groapă de fundație pentru un stâlp?, în interiorul căreia, la -1,25 m, se găseau mai multe fragmente ceramice, dintre care se remarcă cele ale unui vas-suport și ale unui pahar, precum și câteva resturi osteologice animaliere.

Șanțul de împrejmuire de la **VSV** a fost surprins între m 30-33,50 (fig. 9-10), prezentând un profil aproximativ în „V", dar cu fundul alveolat. Umplutura sa se individualiza între -1,30/-1,50 și -2/-2,10 m (fundul șanțului), fiind alcătuită din materiale abandonate în timpul locuirii cucuteniene, dar și dintre cele scurse din S/L 7, după distrugerea și părăsirea acesteia: destul de numeroase lutuieli, unele masive, cărbuni mărunți, un vas binoclu fragmentar, un vas tip capac în formă de coif suedez, piese de silex finite și deșeuri, un picior de statuetă, resturi osteologice. Adâncimea reală a șanțului de VSV, față de nivelul antic de săpare (-1,25/-1,30 m), era de 0,75-0,80 m, în interiorul său fiind identificată o groapă (Gr. 20/2021, □33b-c), cvasi-circulară, săpată în versantul de VSV, cu diametrele de 0,55 x 0,60 m (fig. 10.2), care ar putea reprezenta amenajarea pentru un picior/ șarampoi de pod/podeț, de la o posibilă intrarea în incintă. În umplutura acesteia se găseau lutuieli rulate, materiale osteologice, ceramică și cărbuni mărunți.

După epuizarea complexelor cucuteniene din S VII, în nivelurile loessoide, puternic afectate de bioperturbații, pe nivelurile -1/-1,10/-1,20 m, s-au descoperit rare fragmente ceramice și lutuieli mărunte, purtate în crotovine, și câteva silexuri de dimensiuni reduse, patinate de tip Gravettian oriental.

Sumarizând, arătăm că principalele rezultate ale campaniei arheologice de la Ripiceni din anul 2021 au fost: identificarea unei noi porțiuni a şanţului de împrejmuire/ apărare și a posibilei căii de acces în incintă (m 0-2'), de pe latura de ENE; cercetarea unui nou segment al zidului/peretelui de ENE al incintei megastructurii (S/L 5); studierea componentelor interioare ale „blocului" central al megastructurii (S/L 6), cu elemente diferite ale spațiului construit și locuit: m 8-15 – construcție/locuință cu etaj, separat printr-un plafon de parterul unde se găseau instalația de foc (vatra), o banchetă/pat de lut/mini-platformă/podium (?) și unele complexe ceramice; m 15-22 – anexa gospodărească cu o casetă rectangulară pentru râșnițe și complexe ceramice, aflate în continuitatea și conexiunea construcțiilor studiate în 2016; investigarea unui nou segment al zidului/peretelui de VSV (S/L 7, m 24-28), cu elemente de decor adâncit (muluri) și metope atent fățuite, probabil colorate/„văruite"; cercetarea unei noi porțiuni a şanţului de împrejmuire/apărare și a unui posibil podeț de acces în incintă, dinspre VSV (m 30-35), sprijinit pe stâlpi îngropați în versantul de SSV al amenajării adâncite.

În concluzie, datele obținute în campania 2021 certifică și întăresc multe dintre informațiile dobândite anterior: continuitatea șanțurilor și zidurilor masive de împrejmuire (grosime=25-35 cm)[4] ale megastructurii, cu posibile turnuri, completate cu căi de acces și anexe gospodărești; continuitatea construcției/locuinței centrale mari, cu plafon și etaj, existența spațiilor gospodărești de stocat și măciniș și a complexelor ceramice (10 vase întregibile, inclusiv din categoria „Cucuteni C", cu incluziuni de scoică pisată în pastă). În afara elementelor particulare, planimetrice, arhitectonice și funcționale ale megastructurii, menționăm descoperirea unui număr important de piese de silex (nuclee, produse de debitaj, deșeuri/rebuturi și piese finite), puține fragmente ceramice în spațiile dintre construcții, câteva statuete antropomorfe feminine fragmentare, o cantitate redusă de materiale arheozoologice, majoritatea extrem de sparte, și o mare varietate de lipituri de perete, plafon și zid, cu compoziție diferită – nisipoasă sau cu materiale vegetale, consistență (compacte sau mai expandate) și amprente ale scheletului lemnos sau ale modelărilor (muluri).

Devine din ce în ce mai clar că megastructura cercetată prezintă elemente deosebite de arhitectură ale spațiului construit/locuit, reprezentând o alcătuire fortificată aglutinată, cu o compunere unică, deocamdată, pentru acestă fază (Cucuteni A-B), organizare și importanță deosebită, în zona cvasi-centrală a sitului, la rândul său fortificat cu șanțuri și palisade. Se pare că este vorba și de un tip particular de organizare și ierarhizare socială comunitară sau, poate, supracomunitară/ supraregională, care urmează să fie descifrată. De aceea, și cercetările arheologice desfășurate la Ripiceni–*Holm/La Telescu* în anul 2021 au contribuit esențial la completarea informațiilor și interpretărilor legate de specificul structurilor și megastructurilor de locuit sau cu destinații/ funcționalități speciale din siturile cucuteniene ale fazei A-B, atât în contextul micro-geografic al Depresiunii Prutului Mijlociu, precum și în cadrul general al complexului cultural Cucuteni-Tripolie.

[4] A se vedea arhiva și rapoartele privind campaniile arheologice sistematice desfășurate între 2016-2019: D. Boghian, A. Melniciuc, Andreea Vornicu, E. Gh. Setnic, Adela Kovács, S.-C. Enea, A. Asăndulesei, F.-A. Tencariu, St. Țerna, D. Ciucălău, D.-I. Stigleț, Al. Pascariu, Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani. Punct: „Holm" („La Telescu"), în CCAR. Campania 2016, 2017, p. 114-115, fig. 1-10; D. Boghian, A. Melniciuc, E. Gh. Setnic, Adela Kovács, M. S. Ciupu, A. Asăndulesei, F.-A. Tencariu, Al. Pascariu, V. Guțu, Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani, Punct: „Holm"/„Telescu", în CCAR. Campania 2018, 2019, p. 166-169; D. Boghian, A. Melniciuc, E. Gh. Setnic, Adela Kovács, M. S. Ciupu, Al. Nechifor, A. Asăndulesei, Al. Pascariu, Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani, Punct: Holm / Telescu, în CCAR. Campania 2019, 2020, p. 294-303..

https://biblioteca-digitala.ro

Abstract

During the archeological campaign of 2021 carried out in the Ripiceni-Holm site, the surface of section S VII / 2021 (111 sqm) was investigated, within the previously investigated megastructure (2016, 2018 - 2019). The excavation led to the identification of: a new segment of the ENE defense ditch and a possible access road (m 0-2'); another sector of the ENE enclosure wall (S / D 5); new components of the central "block" of the megastructure (S / D 6): construction / storey house (m 8-15), with ceiling between levels, while on the ground floor a hearth (H 7/2021), a bench / clay bed/ mini platform / podium (?) and ceramic complexes; construction household annex (m 15-22), with rectangular box for stone grinders and ceramic complexes. Also, a new segment of the solid enclosure wall from WSW (S / D 7, m 24-28) was studied, with grooved decoration (mouldings) and metopes carefully made (colored / "whitewashed") on the outside, and finally another sector from the WSW defensive ditch, featuring a possible access bridge (m 30-35).

Abrevieri / Abbreviations

Gr = groapă
S/L = structură/locuință
V = vatră
H = hearth
P = pit
S/D = structure/dwelling
S = secțiune/section

The list of figures

Fig. 1. Location of the section S VII/2021

Fig. 2. Structure / Dwelling S/D 5 (m 3-6, level -0,70-0,80 m).

Fig. 3. Structure / Dwelling S/D 6 (m 8-14, level -0,60-0,80 m).

Fig. 4. Structure / Dwelling S/D 6 (m 8-14, disassembly level -0,60 - 0,80 m).

Fig. 5. Structure / Dwelling S/D 6, Hearth H 7/2021.

Fig. 6. Structure / Dwelling S/D 6 (m 15-19). 1. Level -0,40-0,50 m; 2-3. Details with the household complexes and the stone grinders box.

Fig. 7. Structure / Dwelling S/D 6 (m 19-22, level -0,40-0,50 m).

Fig. 8. Structure / Dwelling S/D 7 (m 24-28, level -0,80-1 m).

Fig. 9. Research stage of the WSW defense ditch (m 30-35).

Fig. 10. 1. The WSW defivensive ditch (m 29-35); 2. The pit P. 20/2021.

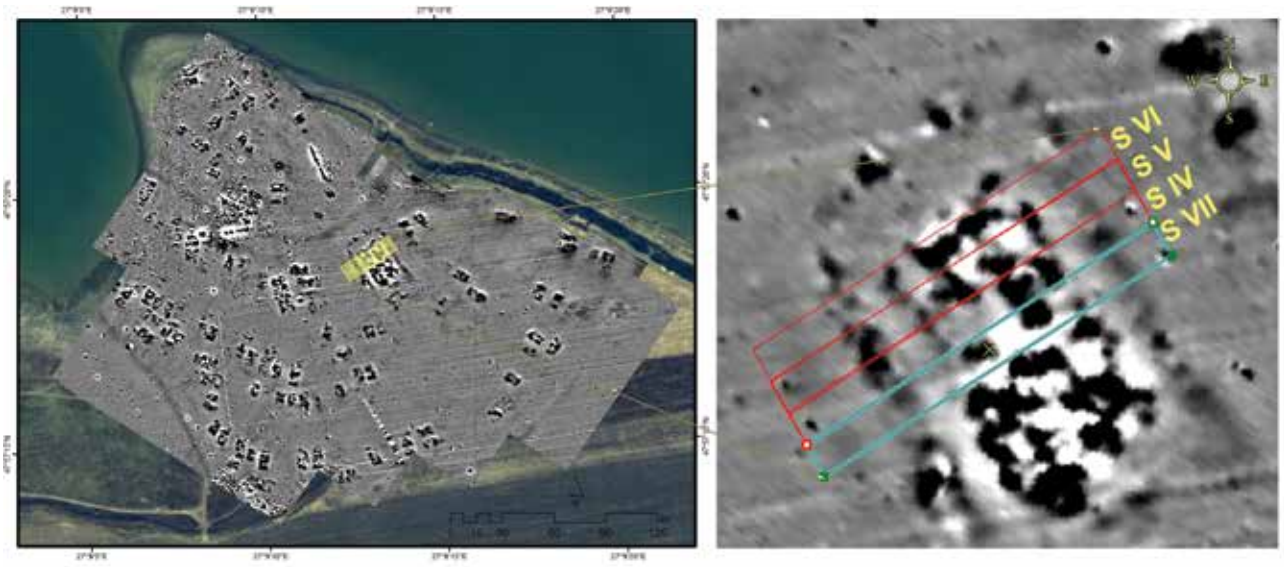

Fig. 1. Ripiceni-Holm. Amplasareal secțiunii S VII/2021.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Ripiceni-Holm. Structura / Locuința S/L 5 (m 3-6, nivelul -0.70-0.80 m).

Fig. 3. Ripiceni-Holm. Structura / Locuința S/L 6 (m 8-14, nivelul -0,60-0,80 m).

Fig. 4. Ripiceni-Holm. Structura / Locuința S/L 6 (m 8-14, demontare nivelul -0,60-0,80 m).

Fig. 5. Ripiceni-Holm. Structura / Locuința S/L 6, Vatra V 7/2021.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 6. Ripiceni-Holm. Structura / Locuința S/L 6 (m. 15-19). 1. Nivelul -0,40-0,50 m; 2-3. Detalii cu complexele gospodărești și caseta pentru râșnițe.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7. Ripiceni-Holm. Structura / Locuința S/L 6 (m 19-22, nivelul -0,40-0,50 m).

Fig. 8. Ripiceni-Holm. Structura / Locuința S/L 7 (m 24-28, nivelul -0,80-1 m).

Fig. 9. Ripiceni-Holm. Etapă de cercetare a șanțului de apărare de la VSV (m 30-35).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 10. Ripiceni-Holm. 1. Șanțul de apărare de la VSV (m 29-35); 2. Groapa Gr. 20/2021.

https://biblioteca-digitala.ro

64. Roşiori, com. Dulceşti, jud. Neamţ
Punct: Ţarina Veche/La Humărie

Tip sit: Sit pluristratificat: secolele III-II a.Chr., I a.Chr., II-III p.Chr. şi VI-VII p.Chr. (111 aşezare deschisă; 21 La Tène, 32 Epoca romană, 34 Epoca romano-bizantină).
Cod RAN: 122.533.01
Autorizaţie nr. 60/17.05.2021
Colectiv*:* George-Dan Hânceanu – responsabil științific, Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Național Neamţ), Costin Croitoru (Muzeul Brăilei „Carol I") – membri.
Finanţare: 20.000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 02 – 23.08.2021

Pe parcursul lunii august din anul 2021 s-a desfășurat a unsprezecea campanie sistematică din situl arheologic de la Roșiori, comuna Dulcești, jud. Neamț, amplasat pe terasa superioară a râului Moldova. De la început ne-am axat pe două aspecte importante: delimitarea nordică a sitului, prin continuarea trasării de secțiuni în respectiva latură și cercetarea buzei surpate a terasei (pentru prima oară avută în vedere). Prin urmare, au fost deschise două secțiuni (notate S.XVIII și S.XIX), dispuse pe buza prăbușită a terasei și o a treia secțiune, în latura de nord (notată S.XVII).

Secțiunea S.XVII (orientată NE 20^0 – SV 2000) a fost trasată în zona unei foste căi de acces a satului, spre nord, mai departe de secțiunile din anii anteriori. Dimensiuni: 16,00 m lungime x 2,50 m lățime.

Stratigrafic, după vegetal, nivelul mai consistent este al dacilor liberi, urmat de cel getic. Din punctul de vedere al complexelor de locuire au fost găsite trei locuințe (PL. I/1), dintre care două suprapuse (una getică, secolele III-II a.Chr., iar alta din veacurile II-III p.Chr.). Ultima locuință a secțiunii aparține tot dacilor liberi.

Locuința getică (notată L.1) avea o vatră și un cuptor deservite de o groapă, în care a căzut majoritatea structurii de piatră a cupolei cuptorului. Ceramica lucrată cu mâna (vase borcan, castroane, căni) și celelalte obiecte de lut (precum fusaiolele, lingurile) (PL. II/1), dar mai ales vârful de săgeată scitic, de bronz, în trei muchii, sunt dovezile datării locuinței. Aceasta era suprapusă de o alta (notată L.2), pe podeaua căreia erau pietre (căzute cel mai probabil de la sistemul de fixare al acoperișului; aspect argumentat practic în domeniul etnografic) și ceramică dacică cenușie modelată la roată (vase de provizii, vase borcan, căni, cănițe, străchini, fructiere) (PL. II/2, 3), ultima specifică dacilor liberi. În amestec s-au găsit și fragmente de la amfore romane. Important cantitativ și calitativ a fost și inventarul gropii a doua (notată Gr. 2), în care predomină ceramica modelată cu mâna, care cuprindea vase întregi (cățui, căni) sau păstrate parțial (vase borcan), ulterior restaurate. (PL. III) Respectivele artefacte, alături de ceramica găsită în preajma vetrei și în groapa de deservire, sugerează datarea complexului arheologic în secolele II-III p.Chr. Ultima locuință (notată L.3) avea în interior chirpici de la pereți și pietre, probabil căzute tot de la acoperiș. În apropierea vetrei erau fragmente ceramice (inclusiv o cățuie), un cuțit de fier și o mărgică de sticlă verde. (PL. II/4-6) Cele două gropi menajere din interior conțineau oase animaliere și ceramică fragmentară din secolele II-III p.Chr. Straturile de locuire din exteriorul complexelor amintite conțineau fusaiole, oase de animale, fragmente ceramice getice, celtice, bastarne și de la dacii liberi.

În cazul secțiunilor transversale, deschise pe buza prăbușită a terasei (PL. I/2), putem remarca ca fiind predominant tot nivelul dacilor liberi. În secțiunea S.XVIII (dimensiuni: 4,00 m x 2,50 m) (orientată NE 600 – SV 2400), pe lângă ceramica caracteristică perioadei s-a găsit un pandantiv tubular de bronz, decupat circular (PL. I/3). Totodată, nivelul conținea și o groapă menajeră cu ceramică lucrată la roată din secolele II-III p.Chr. În ultima secțiune (notată S.XIX, dimensiuni: 4,00m lungime x 2,50m lățime) (orientată NE 500 – SV 2300), s-a descoperit o vatră care avea în preajmă fusaiole, o mărgică de sticlă, un cuțit de fier și o cantitate mare de ceramică modelată la roată (PL. I/4, 5), din veacurile II-III p.Chr. Fotografiile din dronă (PL. IV) sunt sugestive în privința cercetării transversale a buzei, prin intermediul ultimelor două secțiuni menționate.

În următoarea campanie ne dorim să continuăm cercetarea buzei surpate a terasei, cu scopul salvării artefactelor, anterior prăbușirii complete a acesteia. De asemenea, dorim să extindem cercetarea nordică a sitului, cu scopul identificării limitei.

Abstract

In the 2021 campaign, archaeological research focused on the north side of the site, in order to identify the limits of the Dacian settlements. In parallel, the archaeological investigation considered the sounding of the collapsed edge of the terrace, on which the site is located, in order to rescue potential archaeological features. Therefore, S.XVII section was opened in the north, while S.XVIII-S. XIX sections were drawn on the edge of the terrace. In the S.XVII section, three dwellings were discovered and further excavated, one Getic (noted L.1, from the 3rd-2nd centuries BC), overlapped by the L.2 dwelling (2nd-3rd century AD) and a third (noted L.3), which belongs to the layer of so-called "free Dacians".

Noteworthy is the household pit Gr.2, from L.2 dwelling, which contained a large quantity of Dacian handmade or wheel thrown pottery. Ceramic pots, spoons, spindles, knives were found in the habitation complexes. In S.XVIII section was identified a household pit and in the corresponding layer was found a circular bronze pendant. In S.XIX section a fireplace was discovered, with a large quantity wheel made pottery nearby, while in a waste pit from the same occupation layer, numerous sherds from the 2nd-3nd centuries AD.

***Illustration list*:**

PL. I: 1, the S.XVII section (close-up, the L.1 and L.2 dwellings overlapping, and in the distant plan, the L.3 dwelling); 2, the S.XVIII-S.XIX sections; 3, circular bronze pendant from the S.XVIII section; 4, 5, fireplace with ceramic from the S.XIX section.

PL. II: 1, spoon and pottery fragments from L.1 dwelling; 2, 3, pottery from L.2 dwelling; 4, censer from L.3 dwelling; 5, the censer and the knife nearby to the fireplace of the L.3 dwelling; 6, bead from the inventory of L.3 dwelling.

PL. III: 1-3, aspects of working with the Gr.2 pit of the L.2 dwelling; 4-6, jar vessels partially restored from Gr.2 pit of L.2 dwelling.

PL. IV: 1, the S.XVII section of the drone; 2, the S.XVIII-S. XIX sections of the drone.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

4

5

PL. I: 1, secțiunea S.XVII (în plan apropiat, locuințele L.1 și L.2 suprapuse, iar în plan îndepărtat, locuința L.3); 2, secțiunile S.XVIII-S.XIX; 3, pandantiv de bronz din secțiunea S.XVIII; 4, 5, vatra cu ceramică din secțiunea S.XIX.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

4

5

6

PL. II: 1, lingură și fragmente de vase din locuința L.1; 2, 3, ceramică din locuința L.2; 4, cățuie din locuința L.3; 5, cățuia și cuțitul din preajma vetrei locuinței L.3; 6, mărgică din inventarul locuinței L.3.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

4

5

6

PL. III: 1-3, aspecte de lucru cu groapa Gr.2 a locuinței L.2; 4-6, vase borcan restaurate partial din groapa Gr.2 a locuinței L.2.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

PL. IV: 1, secțiunea S.XVII din dronă; 2, secțiunile S.XVIII-S.XIX din dronă.

https://biblioteca-digitala.ro

65. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara
[*Ulpia Traiana Sarmizegetusa*]
Punct: Clădirea X, praetorium procuratoris, necropola de est, zone extramuros cercetate magnetometric

Cod tip de sit: 113 - așezare urbană, 131 - templu, 21 - necropolă
Încadrare cronologică: 32 - epoca romană
Cod RAN: 91063.01
Cod LMI: HD-I-s-A03205
Autorizație nr. 105/17.05.2021
Colectiv: Felix - Florin Marcu (responsabil șantier, UBB), Ioan Piso (responsabil sector, UBB), Alexandru - Constantin Diaconescu (responsabil sector, UBB), Vitalie Bârcă (responsabil sector, IAIA), Cornel-Vasile Bucurenciu (UBB), George Cristian Cupcea (MNIT) Florian Matei-Popescu (responsabil sector, IAB), Ovidiu Ţentea (responsabil sector, UBB)
Finanțare: 50.000 lei
Perioada desfășurării cercetării 01.08. - 29.10.2021

Clădirea X

Cercetarea arheologică sistematică s-a derulat între 1-13 august și 20 august – 10 septembrie, resursele financiare fiind asigurate prin Programul Național de Finanțare a Cercetărilor Arheologice al Ministerului Culturii. Eforturile noastre s-au concentrat în zona clădirii numită convențional X (fig. 01), la intersecția colțului de SV al forului lui Traian și colțul de NV al forului lui Antoninus Pius, blocând *cardo I* V din prima fază de piatră a orașului.

Încă din campania 2004[1], am constatat că în faza I de piatră, zidul Y0 (care se închidea în unghi drept cu Z1, fiind contruit la fel ca acesta din piatră de carieră) și nu zidul Y1, așa cum am presupus anterior, închidea *macellum*-ul spre Vest. Zidul Y0, din care s-a păstrat doar fundația, se întrerupe, ca și Y1, permițând intrarea dinspre Vest în porticul *macellum*-ului. Ambele ziduri continuă spre Sud, unde le-am identificat în vecintătatea nordică a podiumului Capitoliu. Z28 a fost dezafectat, fiind suprapus de lespezile curții forului nou. În această porțiune Y0 a fost echivalat cu Z28, iar Y1 cu ZX6? (Z 30). Zidul, denumit în campaniile anterioare Y0 (Z28), este timpuriu, fiind similar cu zidăria din partea inferioară a Z1, iar, împreună cu Y13 dinspre E și un zid necunoscut dinspre S, închid spațiul destinat încă din timpul Traian *macellum*-ului (construit însă la începutul domniei lui Hadrian). Zidurile Y0, Z1 și Y1 delimitau prima *taberna* dinspre Vest a criptoporticului. Numărul tabernelor era de 10, dacă scădem cele două intrări dinspre *forum vetus*. Întrucât bazinul de pește constituie axa E-V a *macellum*-ului, suprafața acestuia poate fi ușor stabilită. *Macellum*-ul a fost așadar mai scurt (E-V), dar și mai îngust (N-S) decât *forum novum*.

[1] I. Piso, C. A. Roman, Al. Diaconescu, Sarmizegetusa, corn. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Uipia Traiana Sarmizegetusa], CCA 2004 (2005), 321-322.

În faza I de piatră (perioada *macellum*-ului), zidurile Y0 + Z28 și Y1, cu prelungirea sa (Z30), constituiau un posibil portic deschis spre curtea *macellum*-ului. Y1 și prelungirea sa puteau avea astfel rolul de stilobat, putând încadra spre N și spre S sanctuarul *macellum*-ului, acoperit ulterior de Capitoliu. Acest portic putea permite intrarea în *macellum* dinspre V, dinspre un *decumanus*. Pe aliniamentul care asigura accesul în taberne a fost construită fântâna A. În faza Forului lui Antoninus Pius, această fântână a fost dezafectată și reconstruită în extremitatea de vestică a cryptoporticului, lipită de zidul Z 6. *Macellum*-ul era închis probabil înspre E printr-un portic asemănător.

Rămâne de examinat posibilitatea ca *macellum*-ul să fi avut o intrare dinspre *cardo* I V, care după cum vom vedea, a fost blocat mai timpuriu și nu cu ocazia construirii *forum novum,* cum credeam până acum.

În anul 2021, ne-am concentrat atenția asura spațiilor A, B și C, situate la N de zidurile Z1' și Z1 ale criptoporticului, care au funcționat în timpul forului lui Antoninus Pius (fig. 2). Spațiul A este delimitat de zidurile Z1', ZX 2 (în prelungirea spre Nord a zidului Z6), ZX 3 și ZX 4. În cursul săpăturilor din anul 2007 am presupus că spațiul A putea fi un templu imperial, închinat eventual lui Antoninus Pius, în care se intra din cryptoportic pe treptele de marmură descoperite în campaniile 2004-2005.

Spațiul B, lipit de spațiul A, era delimitat de zidurile Z1', ZX 4, ZX 3 și ZX 5 (prelungirea spre Nord a zidului Y0) și pare a fi o anexă a edificiului A. În mod normal se intra în el tot din cryptoportic.

Spațiul C este delimitat de zidurile Z1, ZX 5, ZX 3 și ZX 6, un zid recent identificat, în prelungirea spre N a zidului Y1, care bloca accestul din *interfora*. Bolocarea accesului în *interfora* se poate observa pe zidul vestic a culoarului (M 36), care asigura trecerea din *forum vetus* în *forum novum*

Se pun două probleme: 1. dacă în faza I de piatră exista o comunicare directă între *cardo* I V și porticul de V al *macellum*-ului? 2. dacă în faza forului nou spațiu C era o cameră închisă spre N și cu intrarea numai dinspre cryptoportic sau dacă nu cumva reprezenta un pasaj dinspre *cardo* I V prin cryptoportic și prin poarta de V a acestuia în curtea forului nou?

Săpătura s-a desfășurat în două suprafețe cu dimensiunile totale de 5 m (N-S) / 12 m (E-V). Amplasarea acestora a avut ca principal obiectiv obținerea unor informații stratigrafice care să ofere detalii despre sucesiunea dintre cardo I Vest, clădirea X și corelarea planimetriei acestei clădiri cu criptoporticul care a suprapus *macellum*-ul. De asemenea, în aceste suprafețe am urmărit corelarea informațiilor referitoare la faza / fazele clădirilor de lemn, care urmau să fie corelate cu planimetria clădirii Alfa, săpată între anii 2004-2006.

Săpătura a putut fi realizată pînă la o adâncime medie de 2 m față de nivelul solului actual, în special între zidurile ZX 5 și ZX 6. Au putut fi cercetate numeroase detalii privind fazele de piatră a le clădirilor suprapuse în acest spațiu, identificându- se și nivelul de demolare și partial amprentele unor pereți aparținând clădirilor de lemn. Au fost identificate gropi moderne uriașe, făcute în ultimele două

https://biblioteca-digitala.ro

secole de căutători de comori, de marmură și de arheologi, în timpul degajării incintei vestice a forului lui Traian. În vecinătatea Forului lui Traian, pe o lățime de aproximativ 3 metri, cea mai mare parte a dărâmăturilor provin din piatra rezultată în urma săpăturilor din perioada interbelică. Acest fapt este vizibil pe profilul nordic al suprafeței, unde spațiile dintre pietrele pe cariară și de râu sunt goale, ceea ce indică aruncarea lor în grămezi de dată relativ recentă.

Observații preliminare

Z 1. Are direcția E-V. În privința acestui zid trebuie observat că are două faze, denumite Z1a și Z1b. Z1a aparține, ca și Z28, sfârșitului epocii traianice și a fost construit în special din piatră de carieră, fiind fațetat atent către exterior. Odată cu construirea forului nou, cota superioară a zidului, denumită Z1b, a fost modificată, folosindu-se în construcție cu predilecție piatră de râu.

În porțiunea cercetată în 2021, Z1 a fost identificat pe o înălțime de 135 cm, din care fundația măsoară 50 cm. Aceasta este făcută din piatră de râu fără mortar.

Urmează o a doua fundație, realizată din piatră de carieră, care a putut fi urmărită pe o înălțime de 85 cm, având o lățime de 85 cm. În extremitatea vestică este parțial suprapus de ZX5. La mijloc este spart pe o lungime de 200 cm de un canal modern (C.13), identificat pe *cardo* I Vest, în dreptul clădirii Y[2].

În această porțiune a zidului Z1a au fost identificați ultimii doi contraforți vestici, construiți către Nord. Ambii contraforți, construți din piatră de carieră, au dimensiunile: 70 cm (N-S) x 70 cm (E-V) x 145 cm (din care 50 cm fundație). Zidul Z1a se închide în unghi drept către Sud cu zidul Z 28, constituind zidul perimetral vestic al *macellum*-ul spre V. Zidul Z1a continuă spre Vest cu zidul Z 1', care se intersectează în "T" cu Z6+ ZX2.

ZX 4 desparte spațiul A (edificiul) de spațiul B (anexa edificiului?) pe direcția N- S, fiind adosat zidului Z1'.

ZX 5 înglobează ultimul contrafort al zidului Z1a, delimitînd spațiul B (anexa templului?) de spațiul C (pasajul *cardo* I V - *forum novum*?) pe direcția N-S. Are o fundație de 50 cm fără mortar, urmată de o a doua fundație (incomplete săpată) și de o crepidă lată în partea de E de 25 cm. Elevația s-a păstrat pe 85 cm. Este lat de 135 cm. Este construit preponderent din piatră de râu, dar și din piatră de carieră. Lățimea neobișnuită se explică prin faptul că spre V susține zidul camerei B, iar spre E, cu mare probabilitate, bolta pasajului (spațiul C).

ZX 6 era adosat penultimului contrafort al lui Z1a, blocînd spațiul *inter fora* spre Vest, iar în continuare, spre Nord, completează spațiul dintre contraforții zidului M 6 al forului lui Traian, făcând, cu maximă probabilitate, colț cu zidul ZX 3, care închide spațiile C, B și A spre N. A fost construit din piatră mare de râu, putând fi urmărit pe o înălțime de 140 cm (două fundații succesive de câte 70 cm, prima fără mortar). Este posibil ca rolul său în faza forului nou să fi fost de a susține, împreună cu ZX 5, bolta spațiului C.

Spațiile A, B și C din sectorul X nu au putut apărea decât în legătură cu forul nou, deci în a doua fază de piatră. Fără a avea încă toate datele la dispoziție, se poate avansa ideea că în faza *macellum*-ului (= faza I de piatră) accesul de pe *cardo* I V pare să fie blocat. Nu excludem însă posibilitatea ca la o cotă superioară să se fi putut face accestul în porticul de V al *macellum*-ului. În ceea ce privește faza II-a de piatră, corespunzătoare forului nou, pe planul realizat de C. Daicoviciu este marcată o cale de acces care suprapunea spațiul primei taberne care a funcționat în nord-vestul *macellum*-ului. Autorul amintit marca pe planul său două praguri aliniate pe direcția Nord-Sud pe zidurile Z1, respectiv Z5, câte un prag prin care putea fi asigurat accesul de pe *cardo I* Vest în *forum novum* (fig. 3).

În partea de E a secțiunii și la nivelul fundației zidurilor Z1a și ZX 6 a apărut un strat de ca 30 cm de pietriș, care provine dintr-o amenajare consistentă a cărei cercetare nu a fost terminată. În interiorul straturilor de pietriș a fost identificată o monedă databilă în ultimii ani ai domniei lui Caracalla, care în mod normal nu poate fi altceva decât material utilizat pentru de construit drumuri sau substrucții pentru pavaje.

Sinteza observațiilor făcute în clădirea X sau în zonele conexe în campaniile 2004, 2007, 2008, 2016, aflate în conexiune cu structurile cercetate în cursul campaniei 2021.

Z1 / 2004 – Fundația avea o înălțime de cca 90 cm. Primele rânduri de piatră de râu erau mărunte, nefiind legate cu mortar. Elevația este construită în cea mai mare parte din pietre de râu, conținând sporadic și pietre de carieră, legate cu mortar alb. Zidul a fost rupt probabil de un canal modern. Z1 se țese cu zidul Y0 și cu elevația zidului Y1. Elevația este groasă de 75 cm, iar crepida se află la o adâncime de 99 cm. Y1 / 2004 - Fundația este adâncă de 106 cm, iar primele rânduri de piatră de râu fără mortar sunt groase de cca 30 cm. Această porțiune este comună cu cea a zidului Z1. Fundațiile ambelor ziduri se opresc la stratul geologic, aflat la -196 cm. Elevația, lată de cca 60 cm, este țesută cu elevația lui Z1. S-a păstrat până la o înălțime de 14 cm, restul fiind demolat de romani la desființarea tabernelor. crepida, care se află la - 65 cm, indică și primul nivel de călcare din tabernă. Zidul este construit din pietre de râu și puține pietre de carieră, legate cu același mortar alb ca și zidul Z1.

Y0 / 2004. Inițial s-a presupus că Y1 închidea *macellum*-ul spre Vest. Între zidurile Z1, Y1 și Yo avem așadar o a doua tabernă. Fundația este la fel de adâncă cu cea a zidului Z1, cu care se țese, ajungând până la stratul geologic. Zidul Y0 a fost construit din piatră de râu și, în cea mai mare parte, din piatră de carieră, fiind lat de 70 cm. Se țese cu Z1 și are crepida la aproape același nivel cu acesta. Ca zid perimetral, Y0 a fost construit odată cu Z1. În zidul Y0 a fost făcut un orificiu chiar deasupra crepidei, care ar fi putut folosi unei conducte de evacuare a apelor din vremea utilizării tabernelor sau ar fi putut avea legătură cu canalele moderne de drenaj, foate frecvente în zonă. Zidul Y0 a fost demolat în Antichitate la aceeași înălțime (-2 cm), atât cât era nevoie pentru a se amenaja prima podea din basilică.

[2] I. Piso, O. Țentea, Fl. Matei-Popescu, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa] Punct: „Templul palmyrean (clădirea Y)", CCA 2019 (2020), 315.

https://biblioteca-digitala.ro

Z1' / 2004 - A fost construit din piatră de râu, piatră de carieră, mortar alb, iar la adâncimea de +4 cm are un strat de gresie galbenă, constatat în Z1› și în anii trecuți, și care provine din contextul 37 din caroul N. Este lipit de Y0 și îi acoperă partea demolată în capătul nordic, spre a face legătura cu Z1. Se constată că Z1' sau măcar fața lui a fost construit odată cu basilica. În partea superioară se păstrează fragmente de cărămizi. Probabil că zidul continua în cărămidă, ceea despre zidul Z5 se cunoaște cu certitudine.

ZX1 (= Z1) Zidul are pe porțiunea din dreptul intrării o lățime de 110 cm. În mortarul alb se disting amprentele a 7 blocuri având lățimi de 85-90 cm.

ZX2 – Orientat N-S, în prelungirea zidului Z6 (limita de V a criptoporticului). Nu-i cunoaștem lățimea, pentru că se află parțial pe proprietatea lui Vasile Delinescu. Nu a fost stabilită nici adâncimea fundației. Face colț cu ZX1 și cu ZX3.

ZX3 este zidul care face colț cu ZX2, intersectându-se cu zidul vestic al forului lui Traian. Are trei segmente – între ZX2-ZX4, între ZX4-ZX5 și între ZX5 și zidul forului lui Traian. Primul segment a fost dezvelit în partea de N de săpăturile lui Constatin Daicoviciu. Fața aceasta s-a și prăbușit parțial. A fost dezvelită doar partea sa superioară. Într-o primă fază a existat un zid cu lățimea de circa 95 cm, având o crepidă de circa 10 cm spre S, la cota +14 cm. Ulterior, tot pe latura de S, a fost lipită o porțiune cu lățimea de 40 cm, care astăzi este desprinsă și deplasată la circa 15 cm de zidul inițial. În extremitatea de E a segmentului am surprins o dublare mai veche sau o platformă lată de 50 cm, care astăzi iese de sub adausul amintit. Segmentul următor, între ZX3 și ZX4, are lățimea păstrată de 95 cm, iar lungimea păstrată de 2,10 m. Se țese cu ZX5. Pe restul lungimii până la ZX4 este rupt, inclusiv de canalul C3. În intersecția în unghi drept făcut de ZX3 și ZX4 există un spațiu în care s-ar potrivi cu un bloc de piatră, suprafețele celor două ziduri fiind absolut netede în acea porțiune. Acest bloc ar putea indica limita vestică a unei intrări dinspre N în spațiul B.

ZX4 – Orientare N-S, închizând spre Est spațiul deservit de treptele de mamură (A). A fost surprins pe o lungime de 1,30 m la întâlnirea cu ZX3 și de 40 cm la întâlnirea cu ZX1. Este țesut cu ZX3 și adosat lui ZX1. Mărginește la Est o mare săpătură a lui Constatin Daicoviciu. Fundația sa are lățimea de circa 1,30 m. Este construit din piatră de râu de mari dimensiuni pe margini și măruntă cu mortar alb ca emplecton.

ZX5 – Orientare N-S. Închide împreună cu ZX3, ZX4 și ZX1 camera B. Are lățimea de circa 1,20 m. A fost surprins pe o lungime de 1,30 m de la colțul cu ZX3 și pe o lungime de 30 cm la întâlnirea cu ZX1, Coama sa este vizibilă pe teren pe circa 2 m. Este țesut cu ZX3 și ZX1, Cota maximă păstrată este +0,60 m.

C. 1 – Umplutură modernă, constând din pământ, nisip, piatră de râu și de carieră, țiglă, cărămidă, pietriș, marmură etc. Predomină în zonă, este așezat peste c. 2, 3 și peste stratigrafia antică.

C. 2 – Dărâmătura lui ZX2, ulterioară unei intervenții postromane (vezi raportul pe 2006 despre partea de V a criptoporticului), și care constă din moloz, nisip, piatră de râu, etc., având o culoare albicioasă.

C. 3 – Nisip aluvionar, depus în urma unei prime mari distrugeri, fiind acoperit de c. 2 și c. 1.

C. 4 – Substrucție de podea din *opus signinum*. A fost surprinsă pe fața de E a zidului ZX2 la cota -0,23 m. Are culoarea roz deschis, conținând bucățele de cărămidă de până la 1 cm. Are grosimea de 10-15 cm. Constituie substrucția primei podele la N de ZX1, datând din perioada anterioară construirii treptelor din marmură și deci a criptoporticului.

C. 5 – A doua substrucție de podea de la N de ZX1, agățată de crepida lui ZX2 la cota de +0,50 m. Are grosimea de 10-15 cm. Constă din *opus signinum* roz, mai închis la culoare decât C. 4. Reprezintă nivelul de călcare în acest spațiu, corespunzător criptoporticului, cu condiția de a coborî două (!) trepte.

C1 – Canal modern, surprins în spațiul B, orientat N-E – S-V, format din două aliniamente de câte patru lespezi dispuse vertical. Acesta pornește din colțul de S-V al camerei B și formează un unghi de aproximativ 450 cu ZX2. A fost puternic deranjat de intervențiile arheologice moderne. Nivelul de dărâmătură a fost identificat și în exteriorul său. Nu am putut identifica fundul canalului, dar, întrucât nu perforează ZX2, presupunem că sensul de scurgere era S-E – N-V. În colțul nord-estic al camerei A am identificat o lespede lungă de 50 cm, orientată pe direcția canalului, care făcea probabil parte din el.

C2 – Canal modern, situat aproximativ la colțul lui ZX2-ZX3. Orientare N-V-V – S-E-E. Am surprins cu siguranță o singură față, din care au rămas până la 2 rânduri de piatră de râu pe o lungime de 2,25 m. Fața peretelui pare a fi spre N, dar zona nisipoasă o găsim la S.

C3 – Canal modern, vizibil în spărtura lui ZX3, paralel cu ZX4, pe direcția N-S. Se distinge o față din bolovani de râu, pe o lungime de 1,40 m.

Ioan Piso, Ovidiu Ţentea, Florian Matei-Popescu.
În colaborare cu Joszef Mathyas (UBB),
Vlad Călina (independent)

66. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [*Ulpia Traiana Sarmizegetusa*] *Punct:* Sediul Guvernatorului Financiar al Daciei Apulensis (*Praetorium Procuratoris*).

Cercetările arheologice din campaniile 2015-2017 s-au concentrat asupra corpurilor de clădire aflate la Vest de complexul termal şi de sălile care par să fi fost în folosinţa privată a guvernatorului financiar (constituind „*domus procuratoris*"). Principala descoperire a fost o mare încăpere prevăzută cu instalaţie de hypocaust (C), flancată la est şi la vest, de două coridoare orientate nord-sud (încăperile A şi B), respectiv N,G). Mai departe către vest se află alte încăperi şi anexe, care fac parte dintr-un alt corp de clădire. De asemenea în 2017 s-a extins cercetarea

https://biblioteca-digitala.ro

spre Nord şi Est de încăperea „C”, cu scopul de a investiga încăpera cu hipocaust aflată la nord şi relaţiile dintre acest corp de clădire şi structurile descoperite în perioada anilor ’70- 80[3], încăpere denumită Sp4.

În campania din 2021 s-a avut în vedere cercetarea fazelor anterioare, reprezentate de clădirile civile, care au precedat sediul guvernatorului, instituit în jurul anului 170p. Chr.[4]. Din păcate cercetarea de anul acesta a fost brusc întreruptă de dispariția prematură a profesorului Alexandru Diaconescu, cercetarea urmând a fi finalizată în descursul anului viitor.

Campania 2021

Suprafaţa Sp4 este parte a unei încăperi care a fost prevăzută cu un sistem de încălzire de tip hipocaust şi se afla la Nord de camera „C”. De altfel, cele două instalaţii comunicau printr-un canal ce străpunge Z5. La nivelul suspensurii exista un pasaj în extremitatea vestică a aceluiaşi Z5, de la care provine un uşor prag? de piatră. Până în acest moment în mare parte stratigrafia este similară încăperii C, astfel contextele arheologice au fost denumite convenţional asemănător (C01’, C09’, C14’’, C10’, C15’). La fel ca în cazul încăperii C şi în această suprafaţă suspensura a fost distrusă, păstrându-se parţial doar pe o porţiune de cca. 1m2. Podeaua a fost realizată similar din pavaj hexagonal având laturile între 3 şi 6 cm, lipite cu mortar şi aşezate pe o şapă de *opus signinum* (gros de 15 cm) sub care s-au găsit cărămizi bipedale fragmentare, aşezate pe pilele instalaţiei de hipocaust. Peste podeaua instalaţiei (C15’) se găsea un strat puternic de arsură C14’’. În colţul de Sud Est al suprafeţei au fost surprinse două ziduri (Z21 şi Z22) ţesute între ele, care formează colţul unei noi începeri, sau mai degrabă a unei anexe lagate de ultima fază a instalaţiei de hipocaust. Aceste ziduri au fost amplasate deasupra podelei de *opus signinum*, aceasta continuând şi în interiorul spaţiului delimitat de Z21-22. Pe moment nu se poate stabili nici extensia spre nord şi est a încăperii cu instalaţie de hipocaust şi nici dimensiunile anexei.

Partea de Vest a încăperii a fost parţial distrusă de groapa modernă C78, care a afectat şi elevaţia zidului Z2. Această groapă se extinde spre Est cu circa 1,6 m de la profilul Vestic. Zidul Z2 a fost surprins şi pe latura de Vest a noii încăperi pe o lungime de 4,3 m, fiind ţesut de zidul Z19. Acesta a fost surprins doar pe o lungime de 1,2 m raportat la colţul exterior, înspre Est fiind acoperit de podeaua instalaţiei de hipocaust C15’. Zidul Z19 are o traiectorie paralelă cu zidul Z13 al încăperii C. Distanţa dintre Z13 şi Z19 pe axa Nord Sud este de 14 m şi corespunde zidurilor perimetrale ale unei locuinţe civile (*domus*) anterioare încăperii prevăzute cu instalaţie de hipocaust şi care a fost parţial cercetată în anii anteriori. Tot sub podeaua instalaţiei de hipocaust din noua încăpere, la o distanţă de cca. 0,3 m Nord faţă de Z19 a fost identificat tot datorită gropii moderne un alt zid paralel numit Z20. Nivelul de dărâmare al zidului Z20 pare a fi mai înalt decât cel al zidului Z19, podeaua instalaţiei lăsându- se uşor pe acesta din urmă şi dând senzaţia de trepte. Această situaţie este vizibilă şi în interiorul suprafeţei la Sud de Z19, diferenţele de adâncime între podeaua aflată deasupra zidurilor Z19 şi Z20 fiind de cca. 10 cm.

Principalele contexte arheologice

C01’. Strat de dărâmătură de culoare negru-cenuşiu. Componenţa de bază a stratului este formată din pământ, bolovani de diferite dimensiuni şi cărămidă. Intruziunile se compun din ceramică şi oase. Acest strat a fost identificat pe întreaga suprafaţă Sp4, având o grosime cuprinsă între 10-32 cm.

C09’. Dărâmătura suspensurii a instalaţiei de hipocaust. Apare pe toată suprafaţa Sp4, cu o grosime maximă de 80 cm. În dărâmătură au fost descoperite pavaje hexagonale de diferite dimensiuni cu latura cuprinsă între 3 şi 3,5 şi 6 cm, fragmente ceramice, oase, cărbune, *tubuli* pentru încălzirea peretelui, *tesserae* etc.

C10’. Suspensura încăperii este păstrată fragmentar şi este aşezată pe o şapă de *opus signinum* cu o grosime de 15 cm pe pilele de hipocaust. Podeaua a fost realizată din pavaj hexagonal având laturile între 3 şi 6 cm, lipite cu mortar şi aşezate pe o şapă de *opus signinum* (gros de 15 cm) sub care se află cărămizi sesquipedale fragmentare.

C14’’. Strat de arsură care se extinde pe toată suprafaţa încăperii cu hipocaust, şi care reprezintă stratul de arsură de pe podeaua de jos a instalaţiei. Componenta principală a stratului este formată din cenuşă şi cărbune, intruziunile fiind formate din fragmente de cărămidă şi tencuială prăbuşită de pe zidurile încăperii.

C15’. Reprezintă podeaua de *opus signinum* a instalaţiei de hipocaust, extinsă în toată încăperea mai puţin în zona în care a fost distrusă de groapa modernă C78. Spre deosebire de podeaua din încăperea C, aceasta nu pare să aibă urme de reparaţii.

C72. Groapă modernă care distruge parțial paretea de Vest a încăperii și elevația zidului Z2.

Autori: Al. Diaconescu, C. Bucurenciu

67. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [*Ulpia Traiana Sarmizegetusa*]
Punct: Necropola de est

Datorită finanțării din Programul Național de Finanțare a Cercetărilor Arheologice, derulat de Ministerul Culturii, am putut continua săpăturile din necopola estică a orașului. Acestea au fost reluate în anul 2017 cu obiectivul de a cerceta întregul areal cuprins între incinta A și așa-numitul mausoleum al Aureliilor.

Punctul, denumit „La Cireş”, se află la peste 500 m Est de colţul nord-estic al incintei orașului, în imediata vecinătate a drumului comunal Sarmizegetusa-Ostrov,

[3] H. Daicoviciu şi colab., Săpăturile de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, în MCA, 1980, p. 276-282; H. Daicoviciu,I. Piso, Al. Diaconescu, Săpăturile de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, în MCA, 1983, p. 246-277.

[4] CCA 2016, p. 79-83. Tot aici despre localizarea complexului şi istoricul săpăturilor; CCA 2017, p. 120-124.

https://biblioteca-digitala.ro

care suprapune în mare parte drumul imperial antic[5].

Investigațiile arheologice efectuate în campania din anul 2021 sunt o continuare a celor din 2017, când au fost cercetate patru morminte de incinerație (**Cx 1, Cx 2, Cx 4, Cx 5**) și trei de inhumație (**Cx 3, Cx 7, Cx 9)[6],** și a celor din anii 2018-2019 când a fost cercetată o incintă funerară, o platformă dreptunghiulară, adosată de zidul necropolei, cercetat pe o lungime de 9 m, care mărginea spre nord drumul imperial[7], și **5** complexe arheologice (**Cx 6, Cx 11, Cx 12, Cx 13, Cx 14**)[8]. Trei dintre aceste fiind morminte de incinerație (**Cx 6, Cx 11, Cx 12**) unul de ininhumație (**Cx 14**), iar cel de-al cincilea complex (**Cx 13**) fiind o depunere rituală într-o urnă cu capac[9].

Săpăturile arheologice din anul 2021 s-au axat pe continuarea investigațiilor în suprafețele rămase necercetate exhaustiv situate la est, vest și sud de zidurile incintei, precum și în jumătatea estică a suprafețelor **S 2 și S 3** a căror investigare nu a fost finalizată în 2019. De asemenea s-a finalizat cercetarea în suprafața extinsă (**C 4**) spre nord a secțiunii **S 3** unde a fost cercetat pe o lungime de 9 m, zidul necropolei, care mărginea spre nord drumul imperial.

În urma cercetărilor efectuate în aceste suprafețe au fost identificate și cercetate **2** complexe arheologice (**Cx 15, Cx 16),** ambele find situate în suprafața **S 2.**

În jumătatea estică a suprafețelor **S 2** și **S 3,** cât și în extinderile acestora, au fost descoperite o serie de fragmente cercamice de la diferite tipuri de vase (ulcioare, boluri, castroane etc.), dar și mai multe fragmente de cărămizi care provin de la cele două complexe cercetate (**Cx 15, Cx 16),** dar și mai multe bucăți de dimensiuni medii de marmură spartă.

Cele două complexe au fost descoperite în jumătatea estică a **S 2.** Complexele descoperite şi cercetate aparţin perioadei secolelor II-III p. Chr., la fel și fragmentele ceramice descoperite pe suprafața investigată. Cele două complexe cercetate în anul 2021, la fel ca și cele din campaniile 2001-2008 și 2017-2019, sunt morminte și aparţin, împreună cu artefactele descoperite în afara complexelor, perioadei existenței provinciei Dacia. În mormintele cercetate sau în preajma acestora, nu au fost descoperite elemente care să indice o datare mai târzie, după părăsirea provinciei Dacia.

Morminte de incineraţie cercetate: Cx 15, Cx 16.

Cx 15. *Localizare*: **S2.** Mormânt de incinerație într-o cistă de cărămidă de formă rectangulară, distrusă în cea mai mare parte, din care s-au păstrat în anumite porțiuni câte două asize din peretele nordic, vestic și estic. Asizele de cărămidă păstrate pe cele trei laturi au fost surprinse la adâncimea de -0,90 m de la nivelul actual de călcare. Lungimea păstrată a peretelui nordic: 1,95 m; lățimea aproximativă a cistei: 1,0 m. Dimensiunile cărămizilor păstrate întregi: 40 x 30 cm; grosimea cărămizilor: 5-6 cm; orientare: N-S.

Mormântul a fost jefuit încă din antichitate, singurele piese găsite sunt câteva fragmente ceramice atipice.

Cx 16. *Localizare*: **S2.** Mormânt de incinerație într-o cistă de cărămidă de formă rectangulară distrusă parțial în partea sudică, clădită într-o groapă arsă. Lungimea păstrată a cistei: 1,90 m; lățimea: 1,10 m; înălțimea exterioară: 0,52 m; înălțimea interioară: 0,44 m; orientare E-V. Partea superioară a cistei a fost surprinsă la 0,90 m de la nivelul actual de călcare. Cista are fundul realizat din plăci de cărămidă ce au dimensiunea de 40 x 40 cm, iar grosimea de 6 cm. Marea majoritate a cărămizilor din care a fost realizată cista au dimensiunea de 40 x 30 cm, iar grosimea de 6 cm. O parte dintre cărămizile utilizate au însă dimensiuni variabile. Cărămizile pereților cistei sunt legate cu lut de culoare galbenă-închisă. Nivelul de resturi ale cremației, surprinse în anumite zone de de pe fundul cistei, avea o grosime de 0,01-0,03 m și era format dintr- un strat de cărbune de lemn, amestecat cu cenușă și bucăți minuscule de oase calcinate. Umplutura mormântului era compusă dintr-un pământ brun-maroniu, amestecat pe alocuri cu pietricele și cărbune de lemn, dar și fragmente de cărămidă de la pereții cistei. În partea superioară a umpluturii, la nivelul la care au fost surprinse primul rând de cărămizi a pereților cistei, au fost descoperite mai multe fragmente de marmură de dimensiuni medii. Mormântul a fost jefuit încă din antichitate, singurele piese găsite sunt câteva fragmente ceramice modelate la roată. Foarte probabil că din inventarul mormântului au făcut parte și cele câteva fragmente ceramice găsite pe cărămizile peretelui nordic al cistei.

Nu în ultimul rând trebuie menționat că în urma cercetărilor din suprafața **S 2** au fost descoperit numeroase fragmente ceramice modelate la roata care provin de la ulcioare, boluri, castroane etc.

În suprafața **S 3** și extinderile acesteia, investigate în mare parte în campaniile din anii 2018-2019, s-a reușit finalizarea cercetarii suprafeței din preajma zidului necropolei ce pare a continua până la aşa-numitul „Mausoleu" al Aureliilor[10]. În suprafața **S 3** și în extinderea acesteia (**C**

[5] Cele mai recente cercetări arheologice din acest punct al Neropolei Estice au fost realizate în perioada 2001- 2008 de un colectiv format din mai mulți cercetători Vezi în acest sens V. Bârcă, O. Țentea, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa], Punct: La Cireş - Necropola Estică, CCA 2017, București 2018, p. 117, nota 4.

[6] Pentru mai multe detalii vezi V. Bârcă, O. Țentea, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa], Punct: La Cireş - Necropola Estică, CCA 2017, București 2018, p. 117-119.

[7] Acesta pare a continua până la aşa-numitul "Mausoleu" al Aureliilor, cercetat în anul 1934 de către Constantin Daicoviciu şi Octavian Floca C. Daicoviciu, O. Floca, Mausoleul Aureliilor de la Sarmizegetusa. Raport preliminar / Das Mausoleum der Aurelier von Sarmizegetusa. Kurze Beschreibung, Sargetia 1, 1937, p. 1-23.

[8] Cf. V. Bârcă, O. Țentea, Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa], Punct: La Cireş - Necropola Estică, CCA 2018, București 2019, p. 177-181; V. Bârcă, O. Țentea, Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa], Punct: La Cireş - Necropola Estică, CCA 2019, București 2020, p. 317.

[9] Pentru mai multe detalii vezi V. Bârcă, O. Țentea, Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa], Punct: La Cireş - Necropola Estică, CCA 2018, București 2019, p. 179-181.

[10] C. Daicoviciu, O. Floca, Mausoleul Aureliilor de la

https://biblioteca-digitala.ro

4) nu au fost descoperite complexe arheologice, ci doar o serie de fragmente ceramice modelate la roată ce provin de la ulcioare, boluri, castroane și cupe.

De asemenea, s-a continuat cercetarea și în suprafața **S 4,** orientată Est-Vest, trasată în prelungirea lui **S 2**, dar cu doi metri mai spre sud. Capătul estic al **S 4**, care în această campanie a fost decopertat, intersectează pe o porțiune de cca 3 m „Mausoleul" Aureliilor.

Autori: V. Bârcă, O. Țentea

68. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [*Ulpia Traiana Sarmizegetusa*] Punct: zone extramuros cercetate magnetometric. Cercetări geofizice

Au fost realizate cercetări non-invazive, mai precis magnetometrie și fotogrammetrie - thermoviziune în zona de la nord de incinta orașului roman, nord-vest și sud pe o suprafață de 4,5 - 5 ha. Sunt vizibile numeroase anomalii, datorate activităților antropice, după prelucrarea datelor se vor preciza mai multe concluzii privind structurile subterane și potențialul arheologic al zonei.

Autori: F., Marcu, G. Cupcea

Sarmizegetusa. Raport preliminar / Das Mausoleum der Aurelier von Sarmizegetusa. Kurze Beschreibung, Sargetia 1, 1937, p. 1-23.

https://biblioteca-digitala.ro

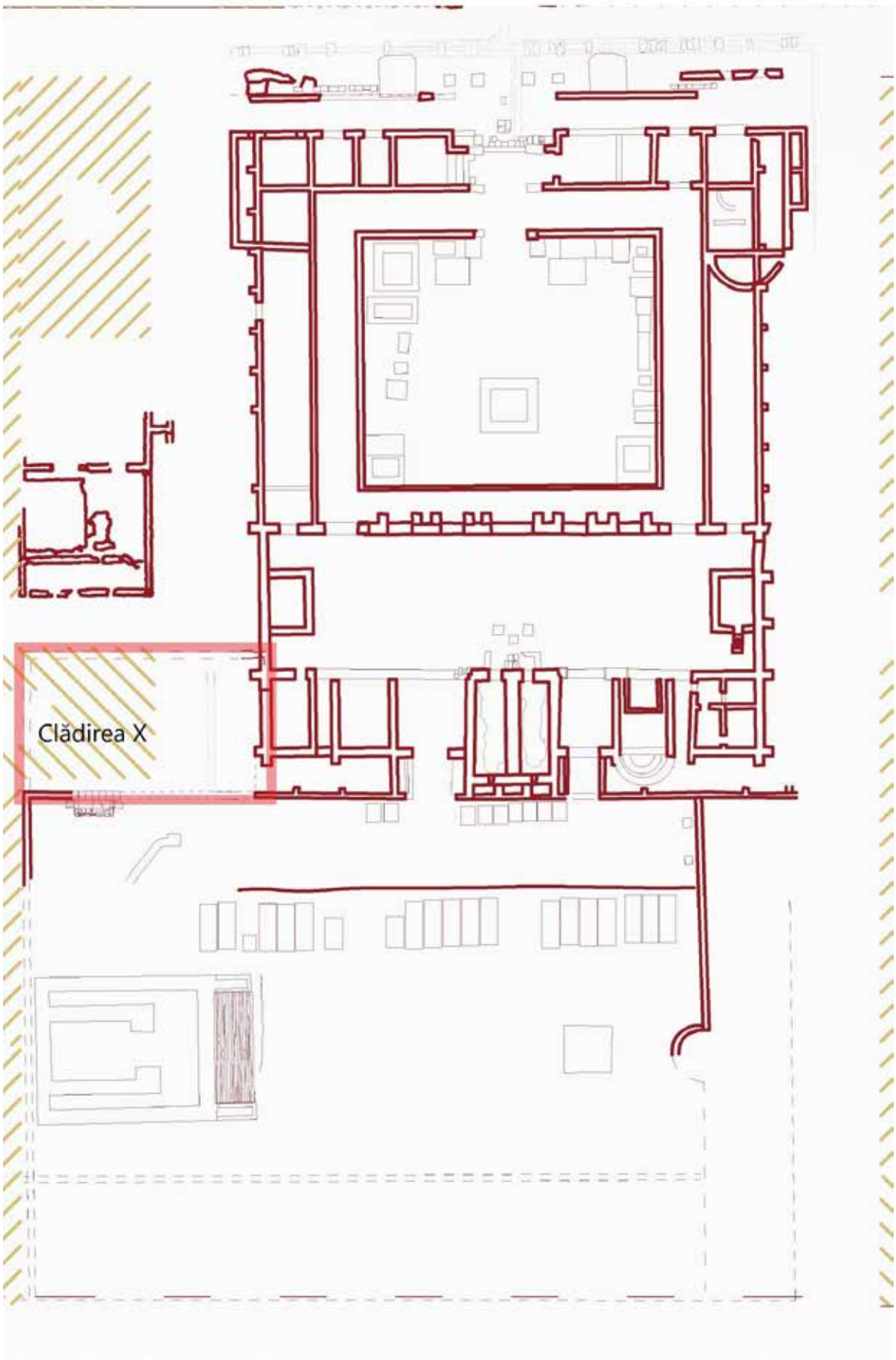

Fig. 1. Imagine de ansamblu a forurilor romane și a clădirilor învecinate

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Detaliu din timpul cercetărilor din 2021 (clădirea X)

Fig. 3. Planul cu cercetările din anul 2021 (clădirea X)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Praetorium procuratoris fotogrametrie cu cercetările din 2021

https://biblioteca-digitala.ro

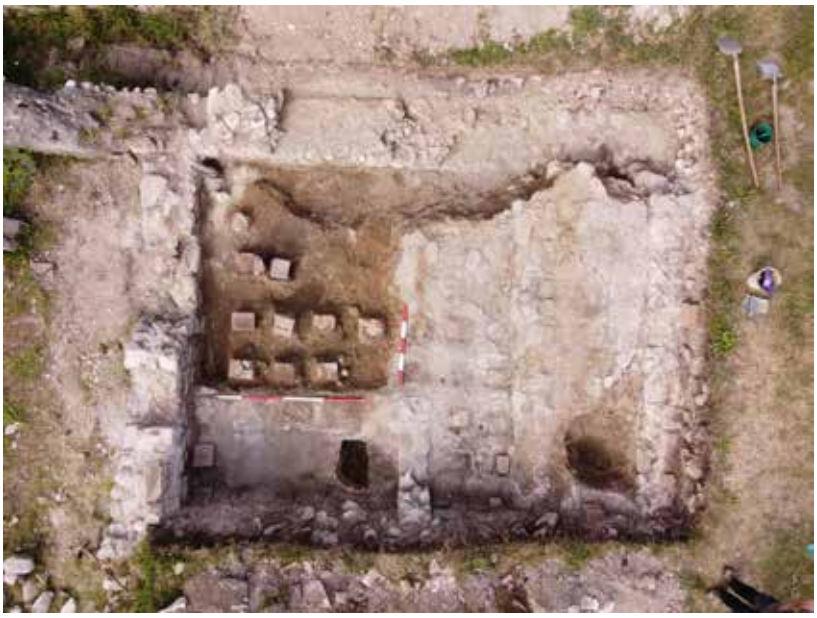

Fig. 5 –7. Fotografii din timpul cercetărilor (Praetorium procuratoris)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 8. Cercetări magnetometrice 2021

https://biblioteca-digitala.ro

69. Săveni, com. Săveni, jud. Ialomița
Punct: *La Movile*

Cod RAN: 94385.01
Autorizația nr. 122/2021
Colectiv: Florin Vlad – responsabil științific, membri – Cătălin Bem, Radu Coman, Simona Munteanu (Muzeul Județean Ialomița), Adrian Bălășescu (IAB-AR), Valentin Radu (MNIR)

Comuna Săveni, formată din satele Săveni şi Frăţileşti, este amplasată în partea central-estică a judeţului Ialomiţa pe malul drept al râului Ialomiţa la cca 25 km est de municipiul Slobozia și la 7 km sud faţă de oraşul Ţăndărei.

Aşezarea Cernavodă I din punctul *La Movile* – toponimul datorându-se numeroșilor tumuli din proximitatea sitului – se află pe terasa înaltă a râului Ialomiţa în partea de sud – sud-est a satului Săveni. Terasa este constituită din depozite loessoide şi face parte din Platoul Hagieni. În zonă, vânturile predomină pe direcţia nord-sud fapt care a dus la distrugerea destul de rapidă a aşezării în această parte. Eroziunile provocate de acţiunea vântului, precum şi apele pluviale din timpul anului au distrus partea de nord a aşezării. De-a lungul timpului, localnicii au transformat zona în lutărie.

La nord şi vest aşezarea este delimitată de profilul natural al terasei. La est aşezarea este delimitată de o vale formată în urma eroziunii terasei de către apele pluviale. Suprafaţa maximă estimată a aşezării este de 2,6 ha.

Prin obiectivele propuse membri colectivului au urmărit completarea datelor obținute în campaniile anterioare despre sit și înregistrarea noilor contexte arheologice prin:

- cunoaşterea stratigrafiei aşezării;
- cunoaşterea tipurilor de structuri şi complexe de locuire din partea de nord a așezării;
- delimitarea zonei de interes arheologic.

Cercetarea arheologică sistematică din campania 2021 s-a concentrat în suprafața SB, organizată în 11 sectoare de 6 x 6 m cu martori stratigrafici de 0,30 m între ele, fiecare sector fiind împărțit în carouri de 2 X 2 m. De asemenea, au fost reindividualizate unitățile stratigrafice.

În suprafața cercetată (st 1 și st 2), a fost investigată parțial o structură de locuire de tip bordei, numerotată SL 6. De asemenea, în sectoarele 4 și 5, s-a delimitat groapa unui alt bordei (SL 7). La adâncimea de -0,65 m din sectorul 7, a fost identificată o zonă menajeră (C 34), cu un bogat material arheologic și resturi osoase.

În partea de est a suprafeței SB (st 5), s-a descoperit un mormânt de înhumație (M15) dintr-o perioadă ulterioară locuirii Cernavodă I.

Materialul arheologic descoperit este divers și relativ numeros. Ceramica, care ocupă un loc important, este reprezentată, exclusiv, de fragmente de la diferite vase cu scoică în pastă, majoritatea fără decor. În cazul când există, acesta constă din impresiuni cu șnurul sau este realizat cu măturica. Din punct de vedere tipologic au fost determinate castroane, vase globulare și vase de dimensiuni mari tronconice sau bitronconice. Materialul litic, destul de bine reprezentat, este alcătuit din unelte întregi și fragmentare de tipul lamelor și al gratoarelor, prima categorie fiind mai numeroasă. Deasemenea, amintim descoperirea unui vârf de săgeată din silex, precum, și numeroase deșeuri de prelucrare din acest material. Tot în acest context semnalăm descoperirea unor fragmente de râșnițe și frecătoare din piatră. Câteva unelte din os și corn completează inventarul arheologic descoperit în campania arheologică din 2021.

Aşezarea Cernavoda I de la Săveni *La Movile* este singura cunoscută în zonă. Cercetarea ei permite cunoaşterea vieţii materiale a comunităţii de la finele eneoliticului şi înţelegerea evenimentelor istorice care s-au petrecut în mil. IV î.H.

Raport preliminar asupra faunei de la Săveni (cultura Cernavodă I)

Adrian Bălășescu (IAB-AR), Valentin Radu (MNIR)

Fauna studiată provine din cercetările arheologice realizate la Săveni – La Movile (cultura Cernavodă I) în anul 2021 și se constituie într-un eșantion reprezentativ care numără 1020 de resturi care aparțin nevertebratelor (moluște – scoici și melci) și vertebratelor (pești, reptile, păsări și mamifere).

Mamiferele sunt cele mai reprezentative (993 resturi – 97,4%) și de aceea în acest stadiu al cercetării ne vom referi numai la acestea. S-au determinat taxonomic doar 512 fragmente (51,6%) ceea ce sugerează un grad de fragmentaritate extrem de accentuat. S-au identificat cinci specii domestice (vită, oaie, capră, porc și câine) și șapte sălbatice (cerb, căprior, bour, cal, mistreț, urs și vulpe). Raportul dintre domestice și sălbatice este de 88,5% la 11,5% ceea ce sugerează importanța activității de creștere a animalelor. Bovinele sunt predominante (57,6%) acestea fiind secondate de către ovicaprine (28,1%), iar la mare distanță găsindu-se câinele (1,8%) și porcul (1%).

Vânatul este slab reprezentat ca număr de resturi (11,5%), dar bine atestat ca număr de specii (7). Dintre animalele de interes cinegetic cele mai exploatate sunt cerbul (4,7%) și bourul (3,3%).

Acest raport preliminar confirmă concluziile studiului realizat în 2020 (Bălășescu *et alii*, 2020).

Abstract

The archaeological research began in 2001, by digging a main cross-section, oriented on West-East direction. During subsequent campaigns, excavations were concentrated in the Northern half of settlement, largely t both by natural and human factors. Wide surfaces were opened (SA, SB), made of six sectors measuring each 6mx6m, with stratigraphic baulks of 0,30 m. The sectors were split into squares of 2 x 2m.

From the very beginning, the following research objectives were established, in order to evaluate the archaeological potential of the area:

- determining the general stratigraphy of the settlement;
- determining the types of dwelling structures and complexes;
- defining the area of archaeological interest.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie:

Cătălina Cernea, Florin Vlad, Radu Coman, *Analiza primară a industriei materiilor dure animale specifică culturii Cernavodă I (situl Săveni - La Movile, județul Ialomița, România*), Prehistoric exploitation of hard animal materials. An overview of the exploitation of hard animal materials during Neolithic and Chalcolithic, GDRE Prehistos, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 275-293;

Cătălina Cernea, Florin Vlad, *Contribuții la cunoașterea prelucrării pieilor de animale în cadrul comunităților culturii Cernavodă I. Așezarea de la Săveni - La Movile, com. Săveni, jud. Ialomița*, ARHEOVEST Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, III1, JATEPress Kiadó, SZEGED, 2015, p. 195-204;

Elena Rența, Simona Munteanu, Florin Vlad, Radu Coman, *Așezarea neolitică Boian Giulești de la Săveni „ La Cărare"*, județul Ialomița. în Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie, 10, 2018, p. 131-156;

Florin Vlad, *Evoluția comunităților preistorice din eneolitic în Câmpia Bărăganului. Culturile Gumelnița și Cernavodă I*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2019;

Constantin Preoteasa, Florin Vlad, Adrian Bălășescu, Radu Coman, *Noi date cronologice referitoare la culturile Cernavodă I și Cucuteni obținute în urma cercetărilor arheologice de la Săveni (județul Ialomița)*, Cercetări Arheologice, XXVII, 2020, p. 387-401;

Adrian Bălășescu, Florin Vlad, Valentin Radu, Studiul preliminar al materialului faunistic din nivelul Cernavodă I de la Săveni La Movile (județul Ialomița), Studii de Preistorie, 17, 2020, p. 111-134.

https://biblioteca-digitala.ro

70. Sâncrai, oraş Aiud, jud. Alba
Punct: Darvas

Tip de sit: necropolă plană (cod 211)
Încadrare cronologică: Hallstatt târziu (163); La Tène mijlociu (212)
Cod RAN: 1311.02
Autorizaţie nr. 61/17.05.2021
Colectiv: Aurel Rustoiu – responsabil științific (IAIA Cluj), Mariana Egri (IAIA Cluj), Andreea Drăgan (IAIA Cluj), Andrei Georgescu (Muzeul Banatului Timișoara), Adrian Cătălin Căsălean (Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva), Georgeta El Susi (IAIA Cluj), Beatrice Ciută (Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia), Rareș Bobăilă, Gabriel Balteș, Gabriel Tiberiu Rustoiu (MNUAI), Szilárd Sádor Gál (Muzeul Județean Mureș Tg. Mureș) – membri în colectiv; Marina Musteață, Bogdan Lăpușan, Emilia Georgiana Tănasă (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca), Diandra-Natalia Pall-Both (Universitatea de Vest Timișoara), Irina Rusu (Universitatea „Ștefan cel Mare" Suceava) – studenți masteranzi.
Total finanţare: 25000 lei (Muzeul Național al Unirii Alba Iulia)
Perioada desfăşurării cercetării: 20.09 – 5.10.2021

Situl arheologic din punctul Darvas este situat în hotarul satului Sâncrai, pe terasa înaltă de pe malul stâng al râului Mureş, la cca. 850 m spre est de castelul Kemény din localitate. Situl a fost identificat în anul 2015 cu ocazia efectuării unui diagnostic arheologic pe traseul viitoarei autostrăzi Sebeş–Turda. În anul 2016 au fost efectuate ample săpături preventive care au evidenţiat faptul că în aria supusă investigaţiilor s-au succedat două necropole. Prima dintre acestea se datează la sfârşitul primei epoci a fierului şi aparţine orizontului „scitic" din Transilvania, în timp ce a doua aparţine fazei mijlocii a celei de-a doua epoci a fierului, mai precis fazei La Tène C2. Pentru orizontul „scitic", au fost dezvelite 93 de complexe arheologice, în timp ce pentru orizontul corespunzător fazei mijlocii a celei de-a doua epoci a fierului au fost dezvelite 8 complexe arheologice.

În cursul cercetărilor arheologice preventive din anul 2016, s-a observat că aria ocupată de înmormântări se extinde spre vest, în afara zonei afectate de construirea autostrăzii. Ca urmare, cercetarea sitului de la Sâncrai-Darvas a continuat prin săpături arheologice sistematice începând cu anul 2020.

Campania anului 2020 s-a concentrat asupra sectorului sud-vestic al sitului, unde au fost identificate 9 complexe arheologice. Opt dintre acestea au fost identificate în suprafața Sp D. Dintre cele șapte morminte, șase (M1 – M5 și M7) sunt de inhumație, conținând câte un singur schelet, în timp ce M6 este un mormânt dublu, cu un defunct inhumat și altul incinerat deasupra celui dintâi. Rezultatele primare ale analizelor bioantropologice indică faptul că cinci morminte au aparținut unor adulți, iar două unor copii. Forma gropii mormintelor este fie ovală (două cazuri), fie rectangulară cu colțuri rotunjite (cinci cazuri). În cazul mormântului dublu, groapa a fost căptușită cu scânduri groase, care s-au păstrat parțial datorită incinerării, astfel că s-au putut preleva probe pentru analize radiocarbon, dendrocronologice și antracologice.

În suprafața Sp E a fost identificat un singur mormânt, M9 de inhumație, care a conținut un singur schelet, parțial dezarticulat, aparținând unui adult. O groapă de stâlp identificată în extremitatea vestică a gropii sugerează că mormântul a avut un semn funerar, probabil din lemn. Groapa mormântului are o formă rectangulară cu colțurile rotunjite.

În campania anului 2021, au continuat cercetările în sectorul sud-vestic al sitului, unde au fost deschise alte două suprafețe Sp F și Sp G, ambele la vest de Sp D. În Sp F a fost identificat un singur complex arheologic, în timp ce altele 5 au fost identificate în Sp G. În total, au fost cercetate 5 morminte, din care 2 sunt duble, toate fiind intacte. Astfel, mormântul M11 a conținut doi adulți inhumați unul peste altul, însă nu concomitent, groapa fiind clar redeschisă pentru îngroparea celui de-al doilea defunct. Al doilea mormânt dublu, M13, a conținut scheletul unui adult inhumat, peste care a fost plasat un alt defunct incinerat, resturile cinerare fiind aparent împachetate într-un sac sau alt tip de material organic. Și în acest caz, groapa a fost clar redeschisă pentru îngroparea celui de-al doilea defunct. Celelalte trei morminte au fost toate de inhumație, două aparținând unor adulți, iar unul unui copil.

Fiecare mormânt identificat și săpat a fost geo-referențiat, apoi desenat și fotografiat, inclusiv fotogrammetric, în vederea realizării unor modele digitale 3D. De asemenea, în fiecare caz a fost intocmită o fișă de mormânt care cuprinde descrierea complexului, a ritului și ritualului funerar, a inventarului, a stării sale de conservare și a scheletului. Au fost de asemenea înregistrate tipul și numărul de probe prelevate, precum și datele topografice aferente fiecărui context arheologic.

Materialul arheologic din fiecare mormânt a fost ridicat individual, înregistrat fotografic și în baza de date, iar apoi împachetat conform regulilor de prelevare și conservare primară, în vederea predării la laboratorul de restaurare al MNUAI. Vasele ceramice au fost ridicate fără a fi golite de conținut, acest lucru urmând a se face în condiții de laborator. Această procedură permite prelevarea de probe de sol și organice, dar și identificarea unor eventuale artefacte sau macroresturi. Resturile osteologice umane și ale ofrandei animale, prezente în fiecare mormânt, au fost prelevate separat și înregistrate pentru analize. După golirea fiecărui mormânt, s-a realizat o altă serie de înregistrări fotogrammetrice și topografice, iar în final s-au prelevat probe de sol pentru investigații micromorfologice, macrobotanice și biochimice. Probe similare au fost anterior prelevate din vecinătatea scheletelor umane și a vaselor ceramice.

Un obiectiv important a fost și integrarea GIS a tuturor descoperirilor, dar și realizarea unor modele fotogrammetrice ale mormintelor identificate, în vederea analizării în detaliu a practicilor funerare și a evoluției spațiale a celor două necropole. Datele topografice și modelul integrat GIS al sitului au fost de asemenea utilizate pentru georeferențierea unor griduri pe baza cărora au fost apoi prelevate probe de sol pentru analize micromorfologice și geochimice, dar și

https://biblioteca-digitala.ro

pentru georeferențierea modelelor fotogrammetrice ale mormintelor identificate.

De asemenea, au fost demarate o serie de analize micromorfologice, geochimice, bioantropologice, antracologice, arheozoologice și arheobotanice.

Campania arheologică a anului 2021 a adus o serie de informații științifice importante privind sectorul sud-vestic al necropolei scitice de la Sâncrai-Darvas, incluzând informații noi despre practicile funerare ale acestei comunități, modul de integrare a spațiului funerar în peisajul antic, sau originea și funcționalitatea unor artefacte. Analizele bioantropologice, arheozoologice și arheobotanice care sunt în curs vor oferi de asemenea informații importante privind vârsta, sexul biologic și genul decedaților, dar și despre practicile agricole sau pastorale ale comunităților respective. Datele topografice indică faptul că necropola scitică este mai întinsă decât s-a anticipat inițial, extinzându-se până la marginea vestică a terasei înalte a Mureșului. Acest fapt face necesară continuarea investigațiilor arheologice de teren în sectorul sud-vestic, concomitent cu demararea anul viitor și a cercetărilor din sectorul nord-vestic.

Bibliografie:

A. Rustoiu et al., 116. Sâncrai. CCA. Campania 2016. București 2017, 210-211.

G. El Susi, Animal offerings in Scythian necropolises in Transylvania. Terra Sebus 10, 2018, 39-63.

A. Rustoiu, A female shaman of the Scythian age from Transylvania. *Archaeological explorations of magic and witchcraft in Iron Age Transylvania*, Cluj-Napoca 2019, 54-70.

G. Balteș, Simboluri cu conotație magico-religioasă, incizate pe vase ceramice descoperite în necropola scitică de la Sâncrai (jud. Alba). Apulum 57, 2020, 79-92.

A. Rustoiu et al., 44. Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba. Punct: Darvas. CCA. Campania 2020. Sibiu 2021, 255-257.

A. Rustoiu, M. Egri, The dynamics of collective identities and cultural encounters in the eastern Carpathian Basin during the Late Iron Age. In: G. Pierrevelcin et al., Unité et diversité du monde celtique – Unity and Diversity in the Celtic World. Actes du 42e colloque international de l'AFEAF. Paris 2020, 449-468.

Abstract

The Iron Age cemeteries from Sâncrai-Darvas are located on a high terrace on the left bank of the Mureș River. The site was initially identified in 2015 during the evaluation survey conducted before the construction of the Sebeș–Turda motorway. Preventive archaeological excavations were organized in 2016, the results indicating that the cemeteries are extending outside the western limit of the motorway. Systematic archaeological investigations were initiated in 2020, first targeting the south-western area of the site. Five surfaces (Sp A – E) were opened, of which two identified nine features, eight of them being graves that can be dated to the Scythian horizon. Six graves are inhumations, while one is a double burial containing one inhumed and one cremated deceased. The second campaign was organized in 2021, continuing the investigation of the south-western area by opening two other surfaces, Sp F and Sp G. Six features were identified, of which five are graves that belong to the Scythian horizon. Two are double burials, one containing two inhumed individuals and another containing one cremated and one inhumed individual. The other three graves are all inhumations. The funerary inventory, as well as the human and animal remains, and soil samples were all retrieved, registered and processed for further laboratory analyses. The preliminary results of this campaign provided important information regarding the extension of the Scythian cemetery, the associated funerary practices and the origins of some artefacts. They are also indicating that the Iron Age cemeteries at Sâncrai-Darvas are much larger than anticipated, requiring the continuation of systematic archaeological investigations during the following years.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Mormântul M12 din necropola scitică de la Sâncrai-Darvas (foto M. Egri).

Fig. 2. Detaliu – brățară de bronz din mormântul M12 din necropola scitică de la Sâncrai-Darvas (foto M. Egri).

https://biblioteca-digitala.ro

71. Sânmihaiu Almașului, com. Sânmihaiu Almașului, jud. Sălaj
Punct: ,,*Dealul Bogatului”*

Tip sit: 111 din epoca: 32
Cod RAN: 142685.02
Autorizație nr. 26 / 17.05.2021
Colectiv: Sorin Nemeti (Universitatea *Babeș-Bolyai* Cluj-Napoca, resp. științific); Horațiu Cociș (resp. sector, MJIA Zalău); Dan Augustin Deac (MJIAZ Zalău, membru colectiv); Luciana Nedelea, (Universitatea *Babeș-Bolyai* Cluj-Napoca, membru colectiv); Timea Varga (membru colectiv).

În anul 2019, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău a dat startul derulării unui proiect local a cărui scop primar este acela de a identifica, carta și cerceta în manieră clasică și inter-disciplinară așezările rurale non-militare de pe teritoriul județului Sălaj. Situația acestor așezări din arealul nord-vestic al provinciei Dacia Porolissensis este una încă incertă, dat fiind faptul că, în cadrul județului, până în momentul începerii proiectului, erau cunoscute cinci puncte cu descoperiri de factură romană care au fost atribuite unor așezări rurale, ultima dintre ele fiind identificată în 1979 de către regretatul Al. V. Matei (Luca, Gudea, *Arheologie și istorie (IV). Descoperiri din județul Sălaj*, 2010, Oradea; Luca, Gudea *Repertoriul arheologic al județului Sălaj*, 2010, Sibiu).

În prima fază, cercetările au constat în periegheze sistematice focalizate pe diferite bazine hidrografice, după verificarea datelor din literatura veche de specialitate. Din cele cinci puncte menționate, nici unul nu a putut fi re-identificat în manieră corespunzătoare, urmând a fi reluate cercetările. Însă, rezultatele noi au apărut în momentul în care anumite bazine hidrografice secundare au fost cercetate. Menționăm aici faptul că, în bazinul hidrografic la Văii Sântă Mariei și a confluenței ei cu Valea Almașului au fost identificate trei așezări rurale romane noi: Sânmihaiu Almașului – *Dl. Bogatului*, Bercea – *Poiată* respectiv Răstolțu Deșert – *După corciuri*. Dintre aceste trei puncte noi, de departe cea mai bogată așezare din perspectiva materialului arheologic identificat la suprafața solului este cea de la Sânmihaiu Almașului – ,,*Dealul Bogatului*”.

Suprafața acestui sit a fost scanată integral utilizând metoda magnetometrică, reliefând astfel complexele și structurile arheologice aferente așezării, zona în care indiciile arătau o concentrație a locuirii fiind supusă atât diagnosticului intruziv din 2020 cât și cercetării sistematice din 2021, subiect al acestor pagini.

Acest demers are ca scop îmbunătățirea informațiilor privind habitatul rural din Dacia Porolissensis precum și aprofundarea punctuală a datelor particulare privind situl de la ,,*Dealul Bogatului*”.

Context geografic și istoric

Așezarea rurală romană de la ,,*Dealul Bogatului*” este amplasată la aproximativ jumătatea distanței (40 km) dintre centrele urbane de la Porolissum (jud. Sălaj) și Napoca (jud. Cluj), la o distanță de aproximativ 800 m vest de drumul imperial Napoca-Porolissum. Situl este localizat la confluența Văii Almașului cu Valea Sântă Măriei, pe raza UAT Sânmihaiu Almașului, în extravilanul localității. Ca repere geografice, situl este amplasat pe o terasă mai înaltă a Văii Sântă Măriei, fiind localizat la aproximativ 0.3 km sud de Valea Sântă Măriei, aproximativ 0.5 km nord de Valea Chendremalului şi la aproximativ 3 km est de Dealul Lupului. Totodată, el se află la intersecția drumului E81 cu DN 55, la 3.5 km nord de castrul auxiliar de la Sutor (jud. Sălaj). Acest punct nu apare în istoriografia mai veche, mențiunile despre el fiind inexistente până în momentul descoperirii lui în 2020.

Metodologie aplicată

Metodologia aplicată a constat în realizarea a trei suprafețe de cercetare: S2/2021 de 5 x 5 m, S3/2021 de 5 x 5 m respectiv S4/2021 de 3 x 3 m, fiind vizate închiderile clădirii multi-compartimentate precum și o anomalie geofizică localizată la 20 m nord de acestea.

4. Rezultate și interpretări

Scanările geo-magnetice au dus la refierea unei imagini complexe. Astfel, așezarea rurală se întinde pe o suprafață de aprox. 3.6 ha, fiind compusă dintr-o serie de structuri de lemn pe tălpi de piatră, posibil o serie de structuri de lemn și chirpic, bordeie și semi-bordeie precum și din unele anomalii periferice nucleului care au fost interpretate ca fiind cuptoare. Diagnosticul arheologic (5 x 5 m) a fost amplasat în zona de sud-vest a sitului, partea centrală a lui. În acest moment considerăm că *vicus*-ul are o organizare circulară, cu o serie de structuri adiacente, periferice. S1/2020 a fost suprapusă prin georeferențiere pe una dintre anomaliile care indicau construcții din piatră.

După înlăturarea nivelului vegetal (CX 0) a cărui grosime variază între 25-30 cm a fost identificat un strat gri-cenușiu, lutos, cu o grosime de 10-15 cm, conturat la adâncimea de -15 cm (CX 1). Acest strat conține o cantitate relativ crescută de material ceramic, pigment de arsură precum și piese metalice, în special piroane. Nivelul este în totalitate răvășit de lucrările agricole, materialul arheologic ceramic și feros, precum și materialul de construcție este scos din straturile inferioare și amestecat. Sub acest strat s-au conturat pe rând un nivel de dărâmătură compus din gresie, calcar, piatră de râu și chirpic (CX2), la o adâncime de aproximativ – 40 cm, precum și traiectul a cinci tălpi de piatră pentru pereții de lemn care compun o clădire multi-compartimentată (Z1-Z5), conturate la -32-35 cm, având grosimi variabile între 0.43 și 0.67 cm. Prin eliminarea stratului de dărâmătură, a fost identificat nivelul de călcare/lutuire din interiorul clădirii denumită convențional A4 (CX 3 – camera delimitată de Z1, Z2 și Z3, CX 4 – camera delimitată de Z4, Z1, Z2 și Z3 respectiv CX 5 – camera delimitată de Z1 și Z5, toate la adâncimi între -30 – -45 cm). Un alt nivel de dărâmătură a fost identificat în exteriorul clădirii A4 (CX 6). Sub acest nivel se află CX 7, un nivel de călcare/lutuire identic cu CX 3, CX 4 și CX 5. În exteriorul clădirii A4, conturate în CX 7, au fost identificate două gropi de stâlp a căror fund a fost icuit cu bucăți de gresie (G1, d.max.=67 cm, - 45 cm; G2, d.max.=57 cm, -20). Umplutura lor a constat din pământ negru afânat care conținea câteva fragmente ceramice, osoase și cărbune). Datorită poziției lor, considerăm că aceste gropi de stâlpi provin de la un

https://biblioteca-digitala.ro

posibil portic de lemn al clădirii pe tălpi de piatră.

Eliminând acest strat, precum și nivelele de călcare din interiorul clădirii (cu excepția CX 3), a fost identificat un strat nisipos, compact, de culoare gălbui închis, fiind uniform delimitat pe toata suprafața cercetată, neuniform însă ca adâncime de conturare (-45-80 cm în exteriorul clădirii respectiv -55-65 in interiorul ei, datorită rupturilor de pantă ale terenului). Acest strat corespunde unui nivel de amenajare dintr-o fază anterioară (faza I), fiind suprapus de ziduri și de nivele de călcare și lutuire menționate. Tot în acest CX 8 s-a conturat o structură (CX 9) realizată integral din bârne și stâlpi de lemn precum și din pereți izolați cu chirpic, în interiorul camerei formată din Z1, Z2, Z3 și Z4. Cele patru gropi de stâlpi (G3-G6) s-au conturat sub forma unor amprente distruse de Z1, tăind CX 8 precum și stratul steril din punct de vedere arheologic (CX 11). Aceste gropi sunt în conexiune cu structura de lemn (CX 9), amprentele acesteia conturându-se la -65 cm, sub nivelul de călcare/ amenajare din faza a II-a (clădirea cu tălpi de piatră). Adâncimea amprentelor după golire este de -34-40 cm de la nivelul de conturare. Umplutura amprentelor consta în bulgări de chirpic, cărbune și material ceramic.

Potrivit materialului cronologic identificat în acest sector al *vicus*-ului roman, putem preciza faptul că, clădirea din faza a II-a funcționează până spre jumătatea secolului al III-lea (*denarius* de la Iulia Soemias Bassiana – 218-222, identificat în nivelul de dărâmătură, CX 2). În nivelul de dărâmătură din exteriorul clădirii din faza a II-a (CX 6) a fost identificat un denarius de la Bruttia Crispina (174-191). Pe nivelul de călcare din exterior (CX 7), a fost identificat un denarius de la Antoninus Pius (138-161), piesa fiind în curs de restaurare. Mergând pe această logică, faza de lemn a *vicus*-ului ar trebui să se dateze undeva în timpul domniei împăratului Traian sau Hadrian, construcția clădirilor pe tălpi de piatră fiind ulterioară.

Campania anului 2021 a presupus continuarea cercetărilor arheologice, însă, de data aceasta, în manieră sistematică, șantierul fiind transformat în șantier-școală pentru realizarea practicii arheologice. Astfel, în campania anului 2021 a fost împărțită în două etape.

Prima dintre etape a presupus continuarea dezvelirii structurii identificate în anul anterior, prima dintre unitățile de cercetare, S2/2021 de 5 x 5 m fiind amplasată la vest de S1/2020, cu martor stratigrafic de 50 cm. Situația arheologică generală indică faptul că în această suprafață ne află în exteriorul clădirii cercetate, atât a celei cu tălpi de piatră cât și a celei cu tălpi de lemn. În colțul sud-estic a fost surprinsă continuarea dărâmăturii (CX 6) din suprafața precedentă. Nu au fost identificate tălpi de piatră sau bârne de lemn, singurele elemente fiind o serie de gropi de stâlp și de provizii, conturate în stratul CX 1, fundul lor mergând până în sterilul arheologic. Nu au fost identificate materiale arheologice databile. Cantitatea ceramică identificată a fost una ridicată, formată în mare parte din ceramică comună.

S3/2021 a fost amplasată la est de S1/2020, reprezentând a doua etapă a cercetării sistematice. După cum era de așteptat, a fost identificată închiderea tălpilor de zid, fiind conturate, cercetate și documentate Z6 precum și Z 7, acestea fiind pandantele estice ale tălpilor identificate în S1/2020. Totodată, a fost conturată și golită continuarea clădirii din faza de lemn, fiind identificate două bârne (CX 9) precum și stâlpul de colț care realiza joncțiunea lor (G16), acesta din urmă conținând material ceramic lucrat cu mâna în umplutura sa. În exteriorul acestor complexe au fost identificate o serie de gropi de stâlp (G 17, G18 și G19) care, cel mai probabil, provin de la o anexă externă. Dintre descoperiri, atrage atenția o monedă (*denarius*), de la Marcus Aurelius, descoperită între pietrele Z6 respectiv altă monedă, (*denarius*), din timpul împăratului Domitianus, descoperită în nivelul de conturare al bârnelor de lemn (CX 9).

Finalul acestei campanii a constat în realizarea unui casete (S4/2021 de 3 x 3 m) peste o anomalie magnetică a cărei intensitate indica un nivel crescut de arsură, considerat inițial de noi un cuptor pentru produs ceramică. În urma verificării arheologice s-a constatat faptul că avem de-a face cu o groapă menajeră de mari dimensiuni, CX 11, a cărei adâncime atinge în punctul minim – 1.15 m. Umplutura sa a constat într-o cantitate ridicată de ceramică de bună calitate, ținte pentru *caligae*, oase menajere precum și rebuturi fieroase de prelucrare. Complexul urmează a fi cercetat integral în campania anului 2022.

Concluzii

În urma cercetării sistematice din campania anului 2021, constatăm faptul că avem de-a face cu o clădire compartimentată, cu două faze de utilizare, cronologia fiind în parametrii stabiliți în urma diagnosticului din 2020, anume o fază de lemn care funcționează până în jurul domniei împăratului Hadrian, cea de piatră, ulterioară, luând locul în organizarea internă a vicusului după această dată. Nivelul cunoștințelor despre această organizare internă a fost îmbogățit de identificarea gropii menajere a cărei conținut aduce informații esențiale în special despre producția și utilizarea materialului ceramic din această așezare nordică a Daciei Porolissensis.

Abstract

The rural Roman settlement at Sânmihaiu Almașului – *„Dealul Bogatului*" was found during systematic field research carried out in order to identify the settlements belonging to the rural Roman habitat from the north-western area of the province of Dacia Porolissensis. We could determine the site's physical extension by applying several non-destructive methods such as Kernel Density Estimation (KDE), aerial photogrammetry, aerial photos, and geomagnetic surveys.

It is clear now that we deal with a compartmented stone building built over turf and timber one, as two distinct archaeological features composing the habitat of the subjected rural settlement. The systematic archaeological campaign of 2021 uncovered the joint wall of the stone structure previously identified in 2020 and new data on the archaeological features outlined through the magnetic surveys. The excavation totalized three research surfaces, S2/2021 of 5 x 5 m, S3/2021 of 5 x 5 m and S4/2021 of 3 x 3 m. The first two outlined the exteriors and wall joints of the structures identified previously in 2020. The last one uncovered a dump/waste pit of large dimensions containing a high quantity of pottery and several (undatable) small finds.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Sânmihaiu Almașului - ,,Dealul Bogatului". S2/2021. Aspecte din timpul cercetării arheologice.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Sânmihaiu Almaşului - ,,Dealul Bogatului". S3/2020.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Sânmihaiu Almașului - ,,Dealul Bogatului". S4/2020. Planul intermediar (de conturare) al cercetării arheologice.

https://biblioteca-digitala.ro

72. Sântana, jud. Arad
Punct: Cetatea Veche

Tip sit: 125
Încadrare cronologică: 153
Cod RAN: 12108.06
Autorizaţie nr. 110/06.05/2021
Colectiv: Florin Gogâltan – responsabil (Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca), Victor Sava, Ioan Cristian Cireap, Daniel Preda (Complexul Muzeal Arad), Rüdiger Krause (Universitatea Goethe, Frankfurt am Main).
Perioada desfășurării cercetării: 16.08.-18.09.2021

Începând cu vara anului 2019 cercetările arheologice sistematice de la Sântana - Cetatea Veche au vizat cea mai mare structură identificată prin măsurători magnetometrice în interiorul mega-fortului. Așa cum precizam în raportul publicat în *Cronica cercetărilor arheologice. Campania 2020. A LV-a sesiune naţională de rapoarte arheologice, 29-31 Octombrie 2021*, București, 2021, p. 258-259, „Structură 1" (cum a fost ea denumită de noi) are o formă aproape dreptunghiulară cu latura lungă de 58 m și cea scurtă de 31.6 m, închizând o suprafață de ca. 1700 mp (incluzând zidurile), respectiv 1360 mp (suprafața interioară). În interiorul său anomaliile magnetometrice au sugerat existența unei alte construcții („Structura 2") tot de formă dreptunghiulară, dar cu o „absidă" pe latura nord-vestică. Ea delimita un perimetru de 32.5 x 18.2 m (525 mp – cu ziduri; ca. 350 mp – interiorul). Latura sud-estică prezintă urmele unui posibil perete interior (Fig. 1).

Săparea în 2019 și 2020 a gridurilor G52 și G63 a confirmat precizia anomaliile surprinse în cercetările magnetometrice din 2018. De asemenea investigarea acestor grinduri a dus la identificarea a două faze principale de construcție: „Structura 1" este cea mai nouă iar „Structura 2" este cea mai veche. Ele sunt delimitate stratigrafic printr-un strat consistent de lut galben care depășește în unele locuri 1 m. Datele AMS disponibile deocamdată pentru „Structura 1" sugerează că acestă construcție impresionantă este contemporană cu fortificațiile I și III, respectiv se datează între ca. 1350-1250 cal BC.

Obiectivul campaniei de săpături a anului 2021 a fost acela de a evalua și data prima fază de amenajare a acestei construcții prin deschiderea a două noi griduri: G53 și G54 (Fig. 2). Prin săparea lui G53 ne-am propus să investigăm ceea ce magnetometria indica ca fiind zidul „Structurii 2", iar prin cercetarea lui G54 zona sa interioară. Zidul „Structurii 2" se prezintă ca un aliniament de gropi de pari cu dimensiunile de ca. 1 m. *În interiorul clădirii am surprins mai multe podele din lut bătut*, dintre care se remarcă una frumos decorată cu motive incizate. Datorită complexității situației arheologice și a necesității de a conserva și restaura această podea am decis să protejăm suprafața de 10 x 6 m și să o redeschidem în campaniei anului 2022. Cele cinci probe AMA provenite din „Structura 2" se plasează pe parcursul sec. al XIV-lea BC.

La aceste săpături au participat și studenții Sorin Felea, Marinel Gorgan, Andrei Mărincean, Alexandru Micu, Vlad Murgu, Miruna Oană, Alexandra Stache (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca), Ingo Reiss și Kirsten Scheinberger (Universitatea Goethe, Frankfurt am Main). Fondurile de cercetare au fost asigurate de Universitatea Goethe din Frankfurt am Main și Complexul Muzeal Arad. Chiar dacă Comisia Națională de Arheologie a clasat proiectul nostru pe poziția a 12-a, alocând suma de 25.000 lei, o comisie de contestații propusă de Ministerul Culturii, încălcând normele metodologice privind organizarea și desfășurarea „Programului național de finanțare a cercetării arheologice sistematice" (Art. 5/17), a invalidat această decizie, lipsindu-ne de finanțare pe anul 2021. Mulțumim tuturor care ne-au fost totuși alături și au sprijinit campania de săpături a anului 2021 de la Sântana „Cetatea Veche".

https://biblioteca-digitala.ro

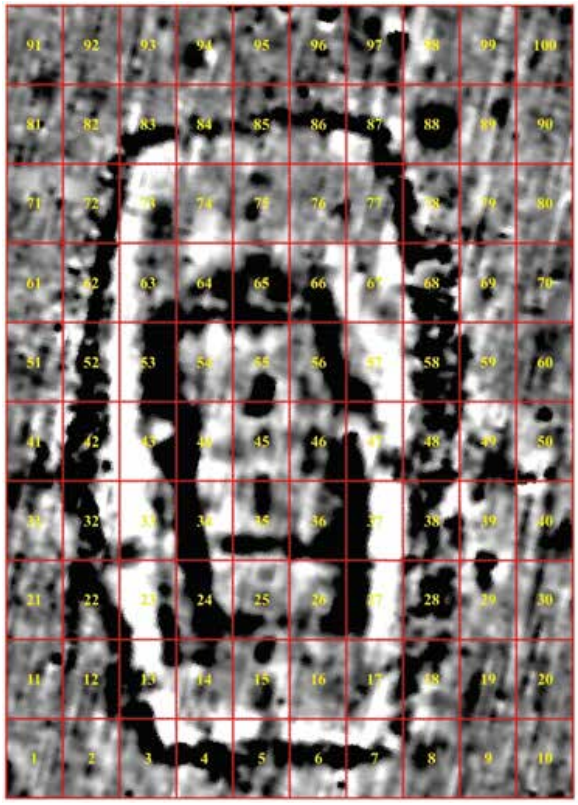

Fig. 1. Sântana - Cetatea Veche. „Structura 1 și 2" cu reprezentarea gridurilor de cercetare (dimensiunile unui grid: 7 x 5 m).

Fig. 2. Sântana - Cetatea Veche. Stadiul cercetărilor în gridurile G53-54 (septembrie 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

73. Siliștea, com. Români, jud. Neamț
Punct: „Pe Cetățuie”

Tip sit: 112 așezare fortificată,
Încadrare cronologică: 152 - Epoca bronzului mijlociu
Cod RAN: 124108.01
Autorizaţie nr. 103 din 17.05.2021
Colectiv: Neculai Bolohan - responsabil de şantier, Ana Drob, membru al colectivului, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iaşi
Perioada desfășurării cercetării: 13.07 -27.07.2021

Perimetrul sitului este amplasat pe rama de sud-est a depresiunii Cracău-Bistrița **și** geologic pe o formațiune care aparține Pânzei est-pericarpatice, digitația de Valea Mare (Fig. 1).

Obiectivele cercetării.

1. Continuarea cercetărilor în zona de sud a așezării pentru identificarea conexiunii dintre șanțul de apărare și interiorul suprafeței locuite prin dezvelirea integrală a nivelului de locuire din Cas C;
2. Delimitarea întinderii spațiului locuit în jumătatea vestică a așezării;
3. Identificarea spațiului de locuit către extremitatea nordică a platoului prin verificarea rezultatelor investigațiilor arheomagnetice;
4. Acomodarea studenților cu desfășurarea unei cercetări arheologice multidisciplinare.

Rezultate şi interpretarea lor

În conformitate cu proiectul anual și cu standardele de cercetare arheologică am stabilit pentru anul 2021 zona de cercetare Caseta C/2021 reprezentată de amprenta la sol a Cas/C 2017-2019 (Fig. 2).

a. Caseta C/2021 (C/2017-2018; C/2019) a fost proiectată prin translarea punctului de referință P0, notat P1, aflat la 5.0m vest de P0 în colțul de sud-est al unității de cercetare (Fig. 2). Suprafața Cas C/2021 este de 7,70x8,10m, aceasta fiind împărțită în carouri cu latura de câte doi metri, care au fo**s**t notate cu litere A, B, C, D pe latura vestică și cifre 0, 1, 2, 3 pe latura nordică. Pentru extremitatea sudică, în suprafața A2, am identificat partea superioară a unei gropi antice (CPL11), descoperită și cercetată parțial în 2019. În suprafața A, la baza microprofilului sudic al locuinței/L1, se observă în plan, o altă groapă menajeră (CPL 12).

Pe suprafața CasC/2021 au fost investigate următoarele **contexte: CPL 11 (**o groapă menajeră de formă neregulată cu resturi artefactuale Costișa și Monteoru); **CPL 12** (o groapă menajeră cu resturi artefactuale Costișa și Monteoru. Partea inferioară a CPL12 a fost săpată direct pe orizontul sarmațian parental. Materialul arheologic extras este specific olăriei Costișa, alături de care au fost găsite și câteva fragmente de olărie Monteoru IC2); **CPL 13** (groapă de stâlp aflată la „temelia” sudică a L1); **CPL 14-19** (vase fragmentare sparte pe loc) (Fig. 2/a-b; 3).

Locuința 1 (L1)

În 2021 au fost confirmate situațiile semnalate și au fost aduse observații noi privind istoria acestui loc (Fig. 4). Am continuat curățarea suprafeței și, la -0.20m față de nivelul superior al amprentei la sol a L1, se conturează un al doilea nivel de locuire în care am identificat olărie Monteoru. Contextele CPL 11 și CPL 12 au fost realizate pentru a extrage gresia pentru construcții sau taluzarea șanțului sudic, după care au fost utilizate ca spații menajere și apoi au fost acoperite. În sectorul D se conturează baza unui zid de interior, orientat aproximativ N-S, paralel cu zidul exterior estic al L1. Aici este zona în care se concentrează materiale arheologice: cinci fragmente de la un posibil un vas de ofrandă Monteoru IC3-IC2 și un fragment dintr-o bobiță din bronz (Fig. 5).

Posibilitatea existenței un spațiu de locuire mai vechi este sugerată „temeliei” unei structuri din pietre de mari în colțul de S-V al Cas C/A0-B0.

Materialul arheologic se află depozitat pentru înregistrare, catalogare și prelucrare în cadrul Laboratorului de Arheologie al Facultății de Istorie din cadrul UAIC - Iași și a fost înregistrat statistic în funcție de unitățile de cercetare și contexte (Fig. 2/c).

Concluzii

Materialul artefactual aduce completări privind registrul olăriei locale, multiplicarea datelor privind recunoașterea prelucrării pietrei și materiilor prime dure de origine animală. În același registru se înscriu și artefactele care probează prelucrarea prin măcinare a surselor alimentare pentru dieta zilnică a comunității. Resturile de la construcții au apărut sub forme diverse (concentrarea de material mineral de culoare albă, fragmentele de lipitură din lut, concentrările de pietre dispuse ordonat pe partea lată, „temeliile”, groapa de stâlp). Toate acestea, împreună cu amprenta locuinței L1 și observațiile din 2021 privind existența a două structuri de locuire succesive, complexele 11-13, 17 din suprafața Cas C/2021, certifică detaliile privind sistemele de locuire.

Preocuparea deosebită a comunităților succedate la Siliștea - *Pe Cetățuie* sunt adeverite de interesul prelucrării oaselor de animale, fapt care atestă un comportament sustenabil. Aserțiunea este susținută de numeroasele deja obiecte din os ascuțite utilizate pentru activitățile casnice (olărit, țesut, cusut) sau cele două plăsele din corn de cervideu care sugerează și utilizarea obiectelor din metal.

Toate acestea sunt teme care suscită continuarea investigării sitului și arată din nou că orizonturile cunoașterii perioadei mijlocii a epocii bronzului de la răsărit de Carpați se află într-o lungă „copilărie”.

Bibliografie:

Bolohan, N., *Preliminary notes concerning Middle Bronze Ages pottery analysis from Costișa-Cetățuia, Neamț County*, Studia Antiqua et Archaeologica, XIX, 2013, 190-241.

Bolohan, N., *Settlement system during Middle Bronze Age in the south-western area of the Cracău-Bistrița basin, eastern Romania*, în: F. Gogâltan, C. Cordoș (eds.), Prehistoric settlements: social, economic and cultural aspects Seven studies in the Carpathian area, ClujNapoca, 2016, 73-87.

https://biblioteca-digitala.ro

Abstract

The artifacts bring new data and light regarding the local pottery, the stone, bone and antler technologies. Within the same context we can include artifacts related to food processing (grinding implements), precious sources for the daily diet of the community. The building elements were documented in various ways (the concentration of white mineral material, adobe fragments, concentrations of stones arranged neatly on the wide side, the “foundations”, pillar pits).

All above mentioned, as well as the imprint of the dwelling 1 and the 2021 observations regarding the existence of two successive dwelling structures - contexts 11-13 and 17 from Cas C/2021 -, certify the habitation dynamics.

The special concern of the successive communities in Silișstea - Pe Cetățuie is confirmed by their interest in processing animal bones, which reveals a sustainable behavior. The assertion is supported by the existence of already numerous sharp bone items used in household activities (pottery making, weaving, sewing) or two deer antler pieces (hilt !?), that might also suggest the use of metal artifacts.

https://biblioteca-digitala.ro

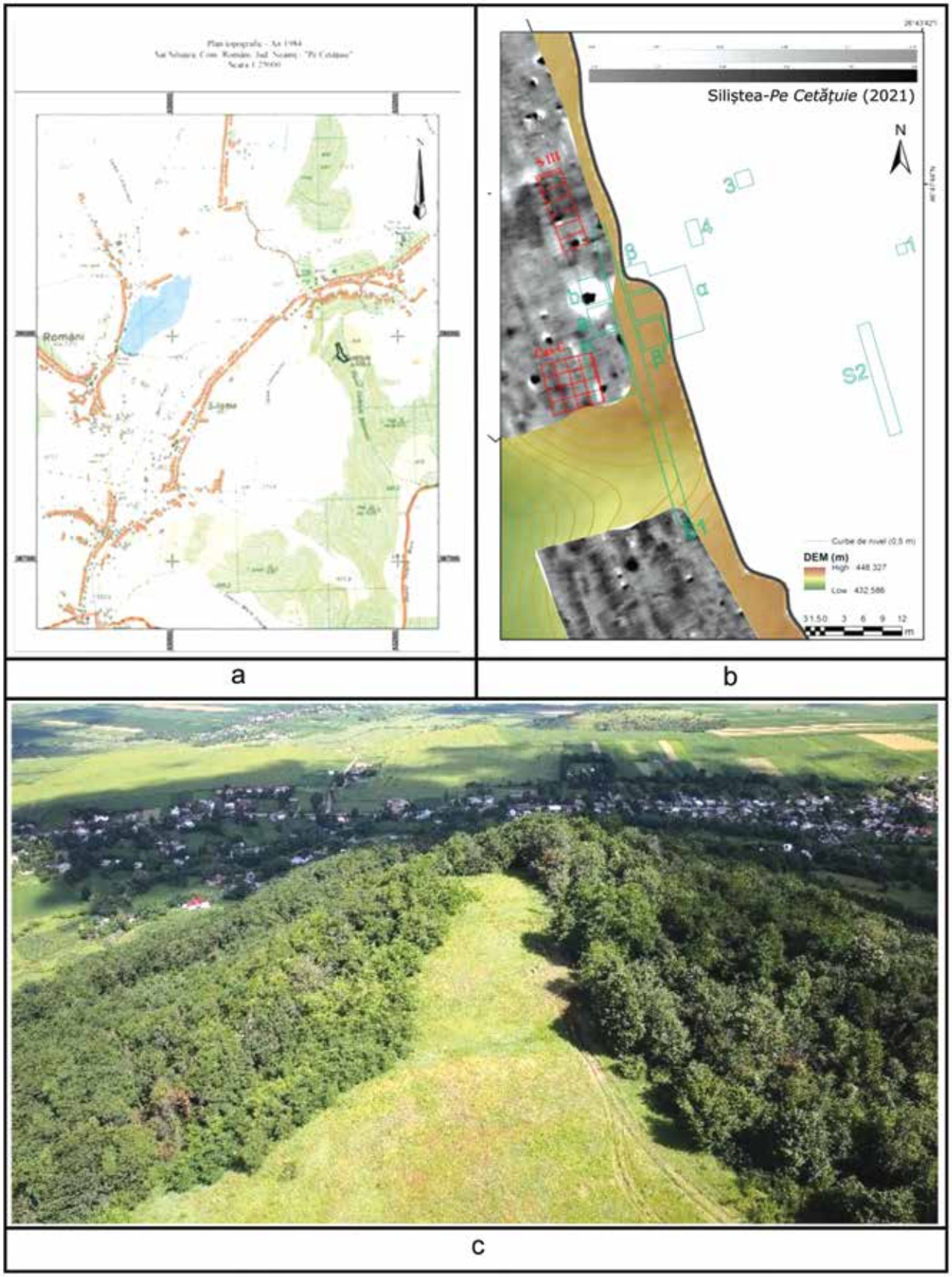

Fig. 1. Siliștea - Pe Cetățuie. a. Harta topografică a comunei Români, cu amplasarea sitului arheologic (chenar negru); b. Amplasarea unității de cercetare din campania 2021 pe harta geomagnetică-chenar roșu; c. Vedere aeriană dinspre sud.

https://biblioteca-digitala.ro

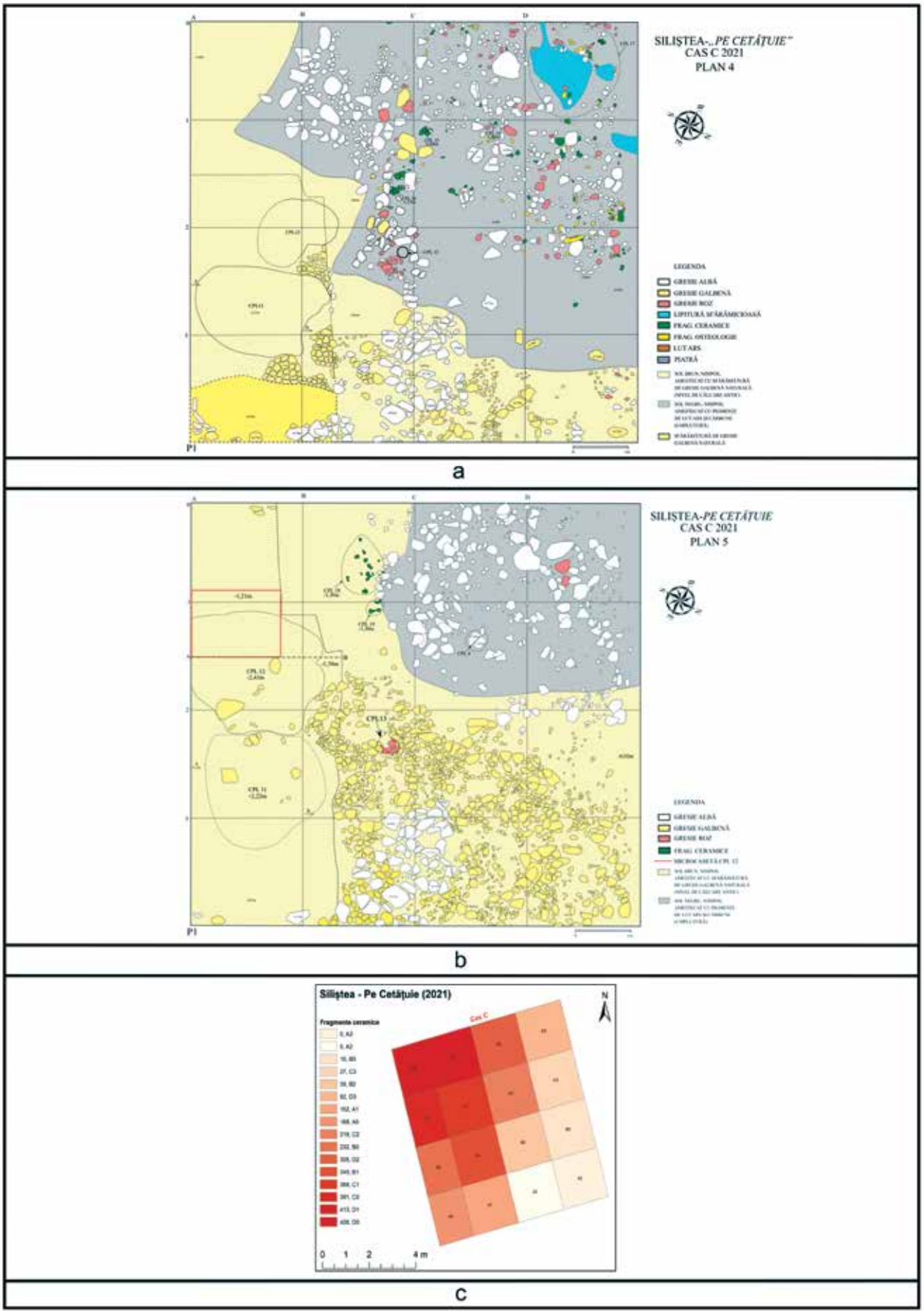

Fig. 2. Siliștea - Pe Cetățuie. Caseta C/2021. a. Planul nr. 4 al cercetării arheologice. Reprezentare grafică; b. Planul nr. 5 al cercetării arheologice. Reprezentare grafică; c. Reprezentarea statistă a distribuției spațiale a materialelor arheologice.

https://biblioteca-digitala.ro

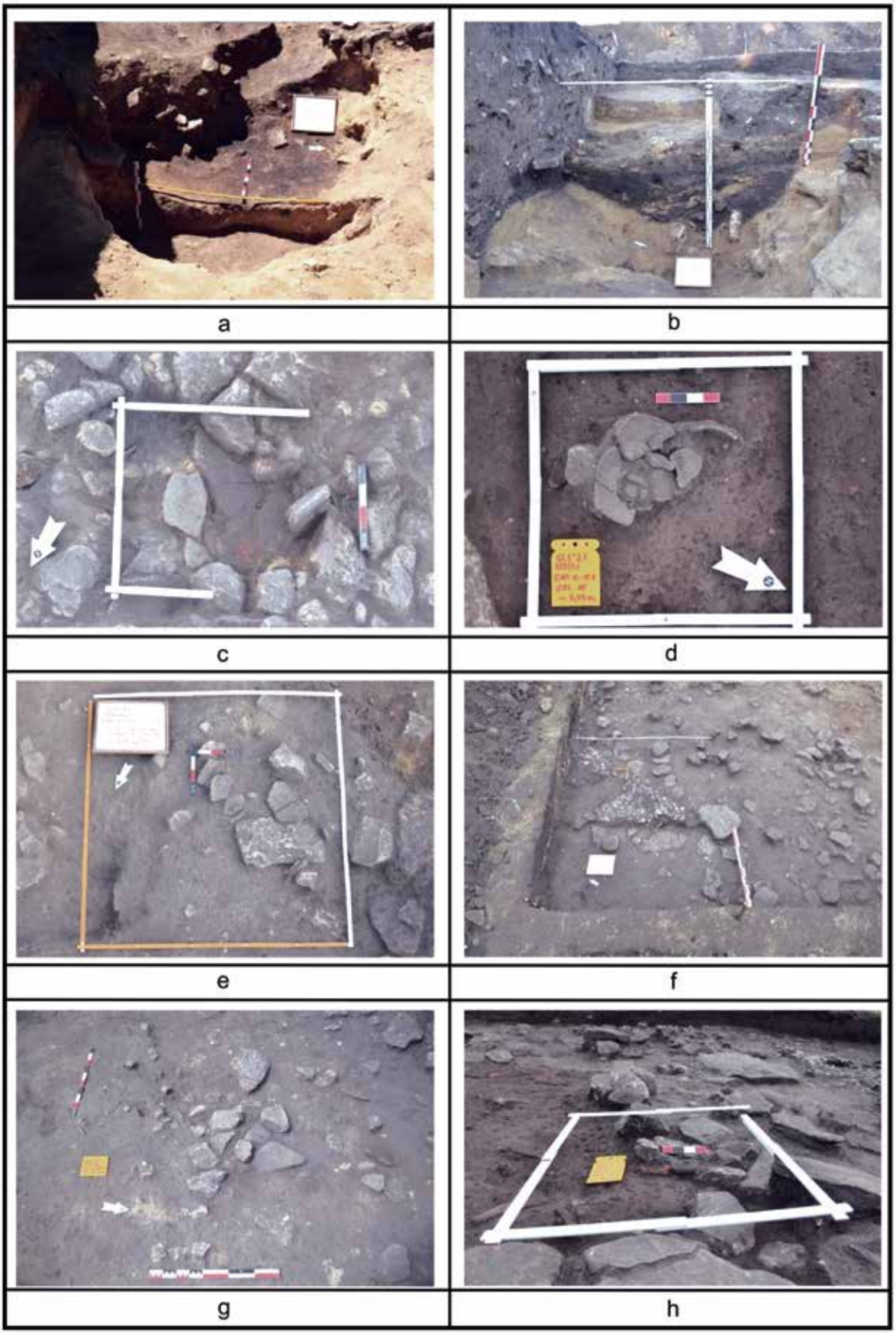

Fig. 3. Siliștea - Pe Cetățuie. Caseta C /2021. a. Reprezentarea fotografică a CPL 11; b. Reprezentarea fotografică a CPL 12; c. Reprezentarea fotografică a CPL 13; d. Reprezentarea fotografică a CPL 14; e. Reprezentarea fotografică a CPL 15; f. Reprezentarea fotografică a CPL 16; g. Reprezentarea fotografică a CPL 17; h. Reprezentarea fotografică a CPL 18.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Siliștea - Pe Cetățuie. Caseta C/2021. Locuința L1. a. L1-Plan general-vedere aeriană; b. Reprezentarea fotografică dinspre est a resturilor de locuire.

https://biblioteca-digitala.ro

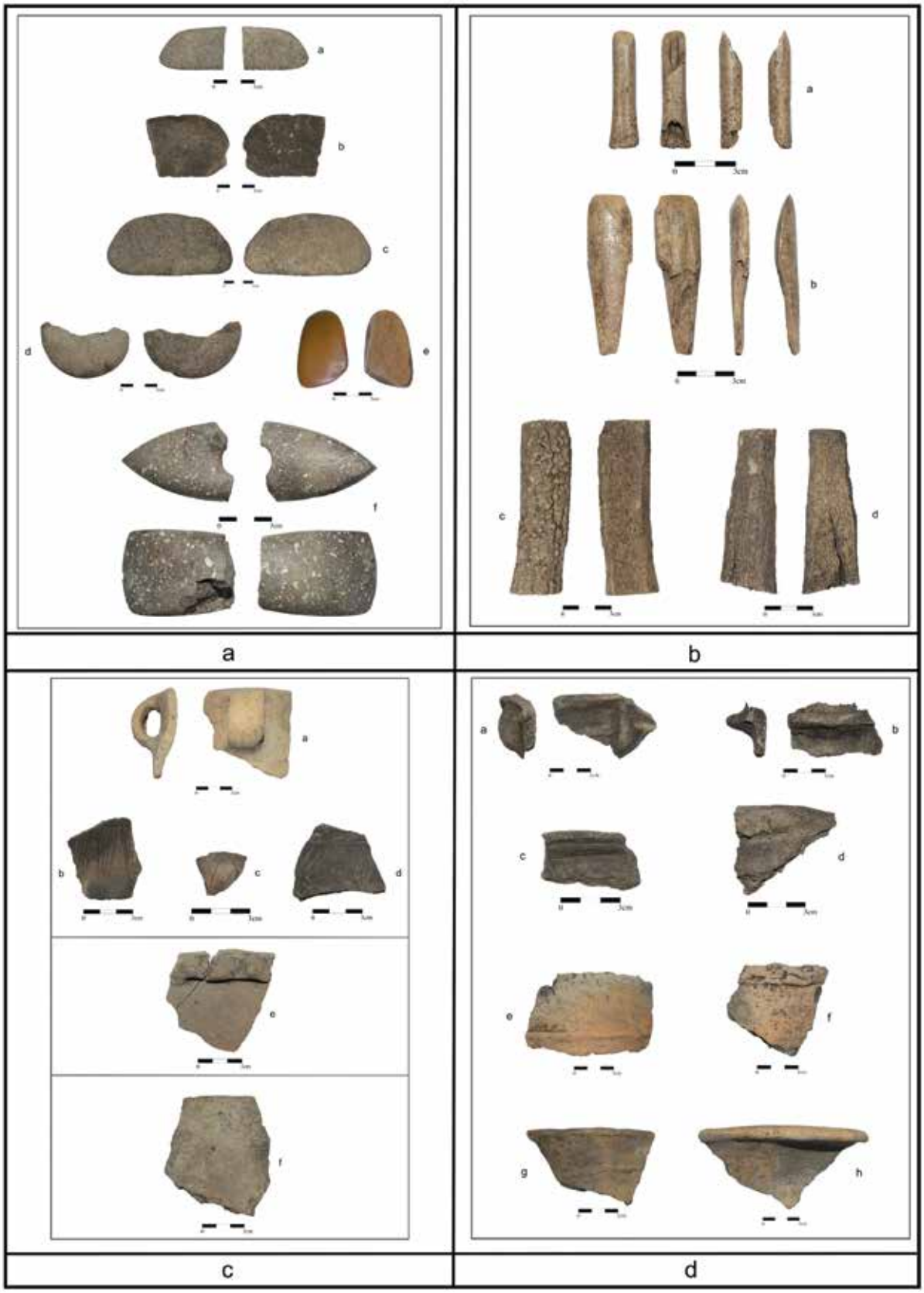

Fig. 5. Siliștea - Pe Cetățuie. Caseta C/2021. Artefacte specifice sitului de la Siliștea - Pe Cetățuie: a. Obiecte din piatră din așezarea de la Siliștea - Pe Cetățuie (a – Cas.C/C1; b – Cas.C/Decapare; c-Cas.C/C3; d, f - Cas.C/D1; e-Cas.C/B1 -0,94m); b. Dăltițe din os (a, b) și plăsele din corn de cerb (c, d) din așezarea de la Siliștea - Pe Cetățuie (a, c, d - Cas.C/C0; b-Cas.C/C1); c. Olărie Costișa din așezarea de la Siliștea - Pe Cetățuie (a, c - Cas.C/D1; b-Cas.C/C2 -0,95 m; d-Cas.C/A0-B0-temelie SV L1; e-Cas.C/D3; f-Cas.C/A0-A1, Cpl.11); Olărie Monteoru din așezarea de la Siliștea - Pe Cetățuie (a, b, e, f, g - Cas.C/C0; c - Cas.C/D0; d - Cas.C/B0; h - Cas.C/A2, Cpl. 11).

https://biblioteca-digitala.ro

74. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea

Punct: (L)Ibida

Cod RAN: 161277.01.01; 161268.01.01

Cod LMI: TL-I-s-A-05926; TL-I-s-A-05927; TL-I-m-A-21048; TL-I-s-B-05924

Autorizația nr. 44/05.05.2021

Colectiv: Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea), Mihaela Iacob (Ministerul Culturii), George Nuțu, Marian Mocanu, Gabriel Grumăzescu (ICEM Tulcea), Costel Chiriac, Dan Aparaschivei, Alexander Rubel, Ștefan Honcu, Lucian Munteanu, Sever Boțan, Alexandru Berzovan, Andrei Baltag (IA Iași), Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, Iulian Moga, Simina Stanc (UAIC Iași), Andrei-Dorian Soficaru (IAFR București), Natalia Mateevici-Culai (Muzeul de Istorie Naţională a Moldovei Chişinău), Alessandro Teatini, Antonio Ibba (Universita degli Studi di Sassari), Decebal Nedu (UDJ Galaţi), Virgil Apostol (IAB), Ana-Irina Chiricuță, Lucia Leca, Ștefan Bîlici, Marius Streinu, Oana Borlean (INP), Anca Luca, Doru Dumitrescu, Călin Bîrzu, Ionuț Măcărescu, Petre Colțeanu (cercetător independent), Victor Bunoiu (DJC Timiș), Ovidiu Albert (Colegiul Național “Roman Vodă” Roman), Adela Kovacs (MJ Botoșani), Cozmin Broșteanu, Sofia Sălăjan, Vlad Iamandi, Ioan Grămadă, Alex Cornea, Mălina Libiț, Gabriel Alex Spatariu, Mihai Purici, Petrișor Zaporojanu, Alexandru Tofan, Bogdan Chiriloaie, Laura Gheorghiu, Crina Matei, Victoria Marcenco, Radu Ungureanu, Adina Dediu, Robert Csimalcsik, Alexandra-Ionica Trandafir, Bianca Roiu, Constantin Ciobanu, Dana Sima, Dragoș Chiper, Mara Stoian, Robert Dascălu, Isabela Sucilă, Ștefan Lontcovschi, Simina Vâlcinschi, Ștefan Vasiliu, Ioana Hrinciuc, Ioana Mămăligă, Paula Hristache, Andrei Grigoraș, Horia Humă, Cosmin-Theodor Ionescu, Narcis Ghiurcă, Andrei Diaconescu, Cristina Zenovie, Andrei Apostol, Paul Șoimu, Ionuț Andrei Chirilă, Narcis Șerban (doctoranzi, masteranzi și studenți UAIC Iași), Adrian Ioniță, Sabin Anghelache, Victor-Ștefan Toma, Bianca Nicoleta Vochițoaia (studenți UB), Lavinia Oniț (absolventă UBB Cluj-Napoca), Silviu Ghinea, Mihai Păcurețu (studenți UBB Cluj-Napoca), Giuseppe Antonino Abis, Manuel Mainetti, Tania Piga (studenți Università di Sassari), Ettore Falanga (student Università di Bologna), Alessio Gorga (student Università di Torino), Riccardo Grasso (student Università di Catania), Andries Johannes Bongaards (student Saxion University of Applied Sciences di Deventer, Olanda), Gosia Szutenberg (studentă Uniwersytet Gdański), Antonia Paraschiv, Mihai Chiriloaie (elevi), voluntari (Asociația „Mușatinii” Roman)

Cercetarea s-a realizat în perioada iulie-octombrie 2021, pe mai multe sectoare. Aceasta a fost finanțată de ICEM Tulcea, Ministerul Culturii, Universita degli Studi di Sassari, Ministero degli Affari Esteri, Asociația Ibida Tulcea și persoane fizice. În septembrie și octombrie au fost realizate lucrări de conservare și restaurare primară, finanțate de Institutul Național al Patrimoniului.

Sector Curtina X

Dan Aparaschivei, doctoranzi, masteranzi și studenți UAIC Iași și UB

Campania de cercetări arheologice din anul 2021 a stat sub semnul acelorași incertitudini legate de restricțiile impuse de pandemia prin care trecem, dar și de nesiguranța privind finanțarea șantierului Ibida. Din acest motiv a trebuit să mobilizăm colegii mai tineri doctoranzi și masteranzi din Universitățile din Iași și București pentru a ne putea desfășura activitatea de cercetare de teren și în acest an.

În fapt, în cursul campaniei din 2021 am decis să încercăm să clarificăm, în sfârșit, situația raportului dintre cetatea mare a complexului de la Ibida cu fortificația colinară. De fapt, în momentul în care am demarat lucrările de cercetare la sectorul Curtina X, în anul 2007, obiectivul fundamental propus în acel moment a fost tocmai pregătirea terenului pentru ”atacarea” punctului de conjuncție dintre cele două elemente importante ale complexului de fortificații ibidens. Faptul că am prelungit destul de mult momentul în care am decis să intervenim pe zona fortificată colinară s-a datorat situațiilor deosebite cu care ne-am confruntat în cursul ultimelor campanii din zona Curtinei X. Dar, în același timp, zăbovirea și tratarea cercetării cu cea mai mare atenție ne-au ajutat să înțelegem mai bine atât argumentele inginerilor antici pentru dispunerea acestui segment de cetate, dinamica constructivă din partea de sud-est a Ibidei romane de după secolul al IV-lea și, nu în ultimul rând, a fost necesară o mai bună înțelegere a situației arheologice de ansamblu în acest sector, înainte de a avansa spre partea superioară a complexului fortificat.

Prin urmare, în campania din 2021 am urcat cu cercetarea de-a lungul Curtinei X (CX) până în punctul pe care noi l-am considerat ca fiind cel mai potrivit pentru surprinderea intersecției dintre cele două fortificații. Din cauza pantei foarte abrupte, dar mai ales a vegetației abundente, dar și din alte motive întemeiate nu am reușit în cursul anului trecut, când am realizat o serie de prospecțiuni geomagnetice, să prospectăm și această arie. Astfel, beneficiind doar de informațiile obținute în campaniile anterioare de cercetare a CX am trasat o secțiune pe dealul pe care este situată fortificația anexă (prescurtată de acum cu F), în continuarea CX.

Așadar, secțiunea, denumită SF 1, a fost trasată pe direcția N-S, cu dimensiunile de 4x16 m, pe o pantă foarte pronunțată, care urmează traseul incintei fortificației anexe, cu o diferență de nivel de circa 4,20. Am împărțit secțiunea în patru carouri numerotate de la 1 la 4, de câte 4x4 m, de la N spre S.

Stratul de pământ vegetal măsura circa 0,15-0,20 m și cuprindea pământ negru amestecat cu fragmente de piatră și cărămidă. Imediat sub acest nivel am putut constata existența unui strat de dărâmătură de piatră, cu mortar și cărămidă, semn că am surprins deja complexe arheologice de zid.

De altfel, chiar după primele zile am regăsit punctul de intersecție dintre cele două incinte ale celor două fortificații, în caroul 1, chiar la 1,20 m spre sud de capătul secțiunii. Prima observație pe care am putut-o face este că sistemul

https://biblioteca-digitala.ro

de construcție este diferit la CX față de Curtina F1 (CF1), cum am denumit această porțiune din incinta fortificației anexe. Este vorba despre o adosare a incintei SF 1 la CX și nu o țesere între fortificații. Întrebarea de bază, însă, este de ce CX se oprește aparent brusc pe colină, în fapt pe marginea pantei și de ce nu continuă fie prin țesere cu incinta fortificației F sau, cel puțin, să continue de-a lungul liniei de jos a pantei, pentru a întregi fortificarea cetății pe latura sa de vest. Cert este că am putut identifica acest punct de conjuncție, dar după această primă campanie nu suntem, încă, în măsură să considerăm că am și identificat sistemul constructiv sau raportul cronologic dintre cele două elemente. O altă observație, făcută pe baza fotografiilor aeriene, este aceea că incinta corespunzătoare CX nu vine drept pe pantă spre partea superioară a dealului, ci, se pare, face o ușoară buclă, urmând, poate, curbele de nivel ale dealului pe care urcă. În plus, adosarea CF1 la CX nu se face cu un unghi drept, ci la un unghi de circa 60^0. Ca și tehnică de construcție a acestei porțiuni din CX constatăm că paramentul exterior, surprins mai bine, este construit din blochete de piatră de dimensiuni medii și mari, legate cu mortar alb. Paramentul interior, din partea de nord, este mai slab păstrat calitativ.

În partea dinspre nord am continuat săpătura și am putut constata că în capătul a ceea ce noi am identificat ca fiind CF1 era poziționată o structură din cărămidă zidită cu un mortar diferit, roșiatic, care „susținea" incinta fortificației F și făcea cu CX un unghi de circa 450. Este, cel mai probabil, un contrafort „de capăt", poziționat astfel tocmai din cauza pantei abrupte. Acest complex, descoperit, deocamdată, până la -0,95 m adâncime, este format din cinci asize de cărămidă, prinse cu mortar cu intruziuni de cărămidă sfărâmată. Cărămizile au dimensiunile de 0,06 x 0,32 x 0,28 m, iar stratul de mortar dintre ele măsoară circa 0,07 m. Sub aceste asize de cărămidă avem două rânduri de blochete de piatră fasonată de 0,12 x 0,30 m prinse cu același tip de mortar ca și cărămizile.

Avansând cu cercetarea, am putut identifica paramentul exterior al fortificației F, precum și paramentul exterior nordic al turnului care străjuiește partea de sud a fortificației colinare. Trebuie să menționăm că, în acord cu numerotațiile făcute pe planul aerofotografic al lui Al. S. Ștefan din deceniul 8 al secolului trecut pentru complexul Ibida, turnul este denumit turnul II, iar curtina respectivă ar fi incertă ca numerotare pentru că tocmai în acest punct nu a putut fi identificată modalitatea de conectare dintre cele două elemente. Având în vedere descoperirile din această campanie, din considerente metodologice vom denumi acest turn ca fiind turnul I (unu), iar curtina respectivă, pe sectorul cercetat între conjuncția cu CX și turnul I va fi denumită, în continuare, Curtina F1 (CF1).

Astfel, în ceea ce privește CF1, paramentul exterior, care se lipește de CX, este rupt oarecum în trepte pe această parte. Deci zidul încă urcă pe panta dealului. Deoarece am surprins doar parțial paramentul exterior și o porțiune din emplecton, nu știm lățimea totală a acestei curtine, deocamdată. Știm, însă, compoziția. Astfel, paramentul care se păstrează parțial spre nord este format din blochete de calcar de mari dimensiuni prinse cu mortar alb, cu pietricele în compoziție. Emplectonul este format din piatră de dimensiuni mici și medii, înecate în mortar alb, foarte dur. Blochetele din partea inferioară a CF1 au, unele, până la 0,35 x 0,90 m. Rosturile care au fost făcute la intersecția asizelor sunt foarte bine păstrate pe alocuri și sunt din mortar roșiatic, exact ca la contrafort. Am surprins și niște orificii rectangulare în acest parament exterior, care măsurau circa 0,10 x 0,10 m. Înălțimea CF1 surprinsă până în acest moment este de 1,40 m în cel mai sud-vestic punct, acolo unde este cea mai înaltă și unde, de altfel, intră în profilul de vest.

În partea cea mai de nord a CF1 am putut măsura 1,40 m în lățime a incintei, după care intră în profilul de nord al secțiunii. De altfel, la limita nordică a secțiunii noastre avem o platformă de mortar care sugerează că aici a fost o masă importantă de emplecton care umplea zidul, poate chiar bifurcația dintre curtinele fortificației colinare. Vom putea, poate, să lămurim situația mai bine în momentul extinderii secțiunii SF1 către nord, spre margine pantei.

Mergând spre sud și spre vest, pe direcția CF1, am putut identifica o lățime a curtinei de 2,10 m, dar aceasta nu este lățimea maximă, pentru că ea continuă în profilul de vest.

Ca și lungime a CF1 am surprins-o pe 6,90 metri, din contrafortul descris mai sus și până la turnul numerotat de noi ca fiind Turnul I. CF1 face conjuncția cu zidul de nord al turnului undeva în profilul de Vest, nesurprins în secțiunea noastră, dar după calculele efectuate la circa 1,50-1,60 m în acest profil. În partea superioară a turnului am surprins prima dată emplectonul constituit din același tip de piatră ca și incinta. Latura de nord a turnului, surprinsă de noi, măsoară circa 3,60 m lățime cu tot cu paramentul exterior surprins destul de bine mai jos. Fața interioară a acestei laturi nordice a turnului I este surprinsă încă de sus, linia sa sugerând o ușoară curbură, ceea ce înseamnă că forma sa probabilă este cea semicirculară sau de potcoavă. Astfel, lățimea blocurilor din parament este de 0,35 m pe fiecare latură, iar restul este compus din emplecton. Paramentul exterior este construit din asize de blochete de calcar, cu partea superioară formată din bucăți mai mici, urmate de blocuri mai mari, iar următoarea asiză din blocuri masive. Rosturile care se păstrează sunt tot cu mortar roșiatic. Am surprins din această latură a turnului circa 1,20 m din înălțimea paramentului, dar până la partea superioară a turnului, din care se păstrează doar emplectonul, avem 2,50 m. Interesant este că la această adâncime am identificat deja un fel de plintă, lată de 0,08 - 0,09 m.

În zona intramurană a turnului avem disponibil pentru cercetare circa 3,70 m pe latura sa de vest și circa 2,00 m pe latura sa de est. Din punct de vedere stratigrafic, interiorul turnului se prezintă astfel, până în momentul de față, cu intervenții minime în acest punct de lucru: (1) stratul vegetal, de circa 0,15-0,20 m este urmat de (2) un nivel de dărâmătură cu piatră medie și mică, mortar alb, resturi de cărămidă și fragmente sporadice de ceramică de secolul al VI-lea. Urmează un nivel (3) de arsură neagră, gros de circa 0,15 m, pe alocuri cu urme de cărbune de lemn. Al patrulea strat este format din un nivel de mortar mai fin, cu pietricele mici și bucăți de ceramică. Al cincilea nivel

https://biblioteca-digitala.ro

surprins este format din arsură neagră pe alocuri, iar pe o porțiune de circa o treime din zona intramurană a turnului avem o arsură roșiatică. Pe acest nivel am identificat și principalele artefacte din sectorul cercetat, artefacte ce sunt în măsură să ne arate că ne situăm pe ultimul nivel de locuire din zonă. Este vorba despre o monedă care, probabil, se datează la Mauricius Tiberiu și o cataramă de bronz cu placă mobilă, caracteristică sfârșitului secolului al VI-lea sau, mai degrabă, primei părți a veacului următor.

Pentru campaniile următoare considerăm că esențiale vor fi următoarele obiective:

- Extinderea secțiunii SF1 spre nord, pentru a surprinde, eventual, curtina de nord a fortificației F și detalii ale conjuncției cu Curtina X din cetatea „de jos";

- Extinderea SF1 spre vest pentru a identifica elementele componente ale CF1, în totalitatea lor, inclusiv cu paramentul interior, precum și conjuncția cu turnul I;

- Cercetarea pe niveluri arheologice a interiorului turnului I, pentru a surprinde evoluția cronologică a locuirii în acest sector al complexului ibidens, aspect foarte important pentru a stabili și relația cronologică dintre cetatea Ibida și această fortificație anexă.

75. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [*(L)Ibida]*
Punct: Sector Curtina G – Turnul 8 – Curtina H

Dorel Paraschiv, Costel Chiriac, Iulian Moga, studenți UAIC Iași

În această campanie s-a trasat o secțiune de 20 x 6 m, orientată N – S, aproximativ perpendiculară pe incintă, la E de faza timpurie a turnului 8. În zona respectivă, pe traseul zidului de incintă, se observa o „șa" și am presupus că ar putea fi vorba de o mică poartă, ținând cont și de sistemul complicat al realizării turnului.

S-a cercetat doar jumătatea nordică a secțiunii (10 x 6 m). Săpătura s-a realizat până la adâncimea maximă de 2,20 m, într-un strat de dărâmătură cu pietre, mortar și foarte multe cărămizi. Au fost evidențiate, pe latura exterioară 5 – 6 asize. Este vorba de blocuri paralelipipedice din piatră de mari dimensiuni, cu lungimea de până la 70 cm și înălțimea de până la 40 m. Tot tronsonul de incintă aparține fazei din sec. IV p. Chr. După cum s-a putut observa în campaniile anterioare, la reparația din sec. VI au fost utilizate și asize din cărămidă, pe care nu le-am regăsit în acest an; probabil avem de-a face cu demantelări din perioada modernă.

La 2,20 – 2,25 m E de colțul exterior de SE al turnului 8 a apărut o mică poartă simplă – poternă (intrare în zidul de incintă). Aceasta se păstrează de la adâncimea de 0,7 m față de actualul nivel de călcare și a fost realizată în sec. IV, odată cu incinta. Poterna are lățimea de 1,05 – 1,10 m; au fost surprinse 5 asize pe latura de E și 4 pe cea de vest. În faza a doua (reparația din timpul lui Justinianus) aceasta a fost blocată cu azize paralelipipedice de mici dimensiuni; au fost surprinse 4 pe latura de E, pe o înălțime de 0,55 m și 2 pe cea de V, pe o înălțime de 30 cm. De la înălțimile menționate, asizele s-au prăbușit (pe o înălțime de cca. 1 m).

Materialul arheologic recuperat constă doar în câteva fragmente ceramice (de la amfore LR 1, LR 2, Kuzmanov 15 și oale de bucătărie) și de sticlă și o cantitate imensă de cărămizi fragmentare (ce au aparținut reparației din sec. VI).

76. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [*(L)Ibida]*
Punct: Sector T10

Lucrețiu Mihailescu-B - responsabil), Dorel Paraschiv, Gabriel Grumăzescu, Iulian Moga, studenți UAIC

Campania din 2022 a vizat continuarea dezvelirii zidului de incintă al cetății romane de epocă târzie în proximitatea Turnului 10. S-a prelungit secțiunea S8, deschisă și săpată încă din 2018, în extra-muros cu 3 m lungime înspre nord. Astfel, s-a realizat astfel dezvelirea paramentului interior și exterior al zidului de incintă și intersecția acestuia cu turnul T10. Mai mult, noua suprafață are potențialul de a ilustra mai bine relația dintre turn și zidul de incintă. În interior, s-a continuat curățenia și s-au confirmat rezultatele săpăturilor anterioare. Putem spune că în interiorul zidului de incintă interpretarea săpăturii este una definitivă. Strada de secol VI, situată de-a lungul zidului de incintă, a fost surprinsă în secțiunea S8 parțial, prin dale care nu au fost mutate de intervențiile ulterioare, în special din perioada medievală. Această perioadă este ilustrată printr-un bordei descoperit în mijlocul secțiunii, cu un nivel de arsură puternic, datorat focului amenajat în această locuință datând din perioada medievală. În ceea ce privește exteriorul zidului de incintă, pe paramentul exterior se observă foarte bine nivelul de reparație de secol VI (Iustinian). Un amestec de pământ tare, galben, amestecat cu mortar mărunțit, care a apărut sub un nivel de arsură, este probabil să fi prisosit în timpul reparației și să fi fost lăsat în locul descoperirii. În prelungirea secțiunii S8 s-a constat existența unui strat gros de dărâmătură, ilustrându-se astfel distrugerea (prin prăbușire și/sau demantelare) înspre exterior a zidului, lucru confirmat și de configurația terenului.

77. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [*(L)Ibida]*
Punct: Sector I

Alexander Rubel, Ștefan Honcu, Alexandru Berzovan, Lucian Munteanu, studenți UAIC Iași

Cercetarea arheologică de anul acesta desfășurată în sectorul I al cetății Ibida a continuat lucrările efectuate în campania anterioară în acest punct de lucru. Astfel a fost curățată secțiunea S1 de vegetație și evacuat pământul depus pentru protejarea zidurilor și a contextelor identificate, dar și deschiderea unei noi suprafețe de lucru. Această nouă suprafață de lucru (Est. 001) a fost deschisă în partea de est a secțiunii S1 și are dimensiunile de 6 m x 4 m.

https://biblioteca-digitala.ro

După cum știam din campania precedentă în acest sector a fost identificat, în urma scanărilor geomagnetice, un edificiu de mari dimensiuni cu latura mare de aproximativ 45 m și latura mică de 12 m a cărui colț de sud-vest se află în curs de cercetare. Anul acesta ne-am propus să cercetăm nivelul roman târziu identificat anterior, să ajungem pe același nivel de locuire pe întreaga suprafață a secțiunii S1 și să deschidem o nouă suprafata de lucru pentru a avea o imagine de ansamblu a planimetriei edificiului, dar și a fazelor de utilizare a acestuia. Astfel lucrările au debutat prin cercetarea nivelului roman târziu, cercetat parțial anul trecut, pe o suprafață de 8 m^2. Conturarea nivelului de dărmătură și cercetarea acestuia a scos la suprafață mai multe artefacte specifice sfârșitului de secol șase și începutul celui următor. După eliminarea acestuia a fost surprinsă podeau locuinței, în coltul de sud-est al camerei R1 a edficiului, din dale de calcar și cărămidă pe o suprafață de 1,20 m x 50 cm. Aceasta a fost deranjată pe întreaga suprafață a camerei de nivelul medieval cercetat anul trecut. Pilonii identificați în campania trecută, folosiți în perioada medio-bizantină ca vatră, reprezintă de fapt un postament din dale de calcar legate cu pământ care a fost perforat în mijlocul acestuia în momentul în care a fost construit bordeiul medio-bizantin. Următorul strat cercetat reprezintă un nivel constructiv, din pământ galben tasat ce reprezintă substructura podelei de calcar identificată în colțul de sud-est a camerei R1. Acest nivel constructiv a fost generat de un incediu puternic care a afectat edificiul în prima jumătate a secolului al VI-lea p.Chr. Nivelul de incendiere a fost identificat pe întreaga suprafață a camerei R1 și constă dintr-un strat afânat brun-cenușiu, cu multă cenușă și material arheologic în compoziție. Acest strat a fost cercetat parțial și a generat foarte multe descoperiri arheologice deosebite. Remarcăm aici un sigiliu comercial a unui personaj important din administrația imperială, o sapă din fier, monede de secol VI p.Chr. dar și foarte multă ceramică de import, forma Hayes 99 produsă în zona africană și amfore LRA 4 produse în Gază, LRA1 și LRA2 confectionate în Cilicia și zona egeană. Din punct de vedere arhitectural camera R1 a edificiului a fost construită ulterior nucleului principal al edificiului, această fiind adosată la acesta. În zona nou deschisă spre a fi cercetată nu a fost identificat nivelul medieval descoperit în secțiunea S1.

Primul strat cercetat, **US 0001**, constă într-un pământ vegetal, identificat pe toată suprafața extinderii **Ext 001** (20 m^2), cu grosimea cuprinsă între -0,10 m / -0,20 m. Acest strat este compact, de coloare cenușie închis (7.5YR/5.1 brownish gray) amestecat cu resturi de ceramică medio-bizantină, romană-târzie, pietre, fragmente de cărămidă și tegulae. Stratul a fost puternic afectat de intervențiile moderne în sol. **US 0001** suprapune pe US 0002.

Cel de-al doilea strat **US 0002** a fost identificat pe întreaga suprafață a **Ext 001**, (18 m^2) are grosimea de -0,20 m în partea de sud și -0,15 m în zona de nord. **US 0002** are culoarea cenușie cu nuanțe de galben (2.5YR/5.1 yellowish gray), amestecat cu ceramică romană-târzie (datată preliminar în secolul al VI-lea), fragmente de blocuri din calcar mici și medii, nefasonate, chirpic ars și fragmente de oase de origine animală. Tot din acest strat, **US 0002**, au fost recuperate o serie de monede de epocă romană târzie (din secolul al IV-lea p.Chr. și al VI-lea p.Chr. - după modul). Acesta reprezintă nivelul de dărmătură medio-bizantină a peretilor de piatră a edificiului. **US 0002** suprapune pe US 0003.

După cercetarea acestui nivel s-a decis înjumătățirea suprafeței de lucru în interiorul camerei R2 a clădirii.

US 0003 reprezintă restul plafonului de lut a tavanului camerei R2 a edificiului, cu lungimea de 2,5 m și lățimea de 1,5 m (3,75 m^2), identificată în partea de sud a Ext. 001. Adâncimea maximă atinsă în este de -0,80 m. Acest strat este compact, de coloare brun-gălbuie amestecat cu resturi de ceramică romană-târzie, pietre, fragmente de cărămidă și tegulae dar oase de origine animală și fragmente de sticlă de geam. Din US 0003 a fost recuperată o monedă de a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr.

Din punct de vedere arhitectural în nucleul principal al edificiului au fost identificate, în **Ext**. **001**, două camere, R2 și R3 însă aceasta din urmă a fost surprinsă doar pe o suprafață redusă. Latura de vest a suferit cel puțin o intervenție de reparare, prin plombarea acesteia în apropierea coltului de nord-vest al camerei R2. Camera R3 a apărut în momentul în care spațiul dintre doi piloni(?) din cadrul edificiului a fost blocat, prin zidirea unui zid.

În concluzie cercetările arheologice desfășurate anul acesta în sectorul I al cetății Ibida au avut ca scop aflarea planimetriei edificiului, aflat sub investigații, a funcției și a nivelurilor de locuire aferente clădirii denumite, ipotetic, „insula". Astfel, într-o prima etapă de derulare a săpăturii am excavat în întregime secțiunea S1 întrucât aceasta a fost împărțită, anterior, în două suprafețe de lucru. Acest lucru ne-a permis să obținem o imagine de ansamblu a întregii secțiuni, (au fost identificat același nivel pe întreaga suprafață) dar și surprinderea etapelor de evoluției a edificiului. Tot în acest timp am extins secțiunea, în partea de est, pentru a identifica planimetria clădirii. În acest sens au fost deschisă o suprafață de 6 x 4 m în care s-a identificat nivelul de distrugere, surprins anterior în secțiunea S1, dar și o nouă cameră ce completează planul edificiului. Materialele arheologice descoperite aici au relevat că distrugerea clădirii a survenit undeva către sfârșitul secolului VI - primul deceniul al veacului următor.

Concluziile preliminare obținute în urmă campaniei arheologice din acest an sunt: 1) edificiul cercetat de noi are, cel puțin până în momentul de față, două etape de evoluție din punct de vedere arhitectural, 2) au fost identificate două nivele de locuire în acest sector, 3) materialul arheologic aflat în acest edificiu este bogat, ceea ce ar putea constitui un indiciu în aflarea funcției acestuia.

https://biblioteca-digitala.ro

78. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [*(L)Ibida]*

Punct: Basilica *extra muros*[1]

Mihaela Iacob (Ministerul Culturii), Dorel Paraschiv (ICEM - Tulcea), Alessandro Teatini (Università di Sassari - Italia). Studenți: Giuseppe Antonino Abis, Manuel Mainetti, Tania Piga (Università di Sassari), Ettore Falanga (Università di Bologna), Alessio Gorga (Università di Torino), Riccardo Grasso (Università di Catania), Andries Johannes Bongaards (Saxion University of Applied Sciences di Deventer, Olanda).

Campania de cercetare s-a desfășurat în perioada 3-29 august 2021, cu participarea a șase studenți italieni și a unui student olandez, cu colaborarea studenților de la Universitatea din Iași. Basilica paleocreștină *extra muros* se găsește în zona necropolei romano-bizantine, la cca 60 metri nord de zidul de incintă, aproximativ în fața Turnului 10: cercetarea sa, inițiată în 2019[2], a continuat în 2021 când am reușit să scoatem la lumină perimetrul monumentului, dar și să inițiem cercetarea interiorului acestuia. La finalul campaniei din 2021 doar câteva fragmente de ziduri nu sunt încă bine puse în evidență, în special în partea de sud-vest, unde se află o groapă de mari dimensiuni, de perioadă modernă, datorată activităților agricole care, de altfel, au afectat întreaga suprafață a monumentului. Pe parcursul cercetării au fost lămurite unele caracteristici ale primei faze de construcție, anume un perimetru de mai mici dimensiuni față de etapa ulterioară, zidurile construcției din etapa a doua dezvoltându-se paralel, la exterior, cu cele ale primei construcții, integrând-o complet **(**Pl. 6**)**; din traseul zidului primei faze sunt vizibile: absida de mici dimensiuni situată în capătul laturilor de nord și sud, latura de nord integral, latura de sud doar în jumătatea dinspre absidă și fațada - de la punctul de conjuncție cu latura de nord până în zona intrării în basilica, intrare evidențiată de suportul dinspre nord pentru tocul ușii. Această primă fază are un plan simplificat – o singură navă fără pronaos cu dimensiunile: 9,40 m lungime și 5,70 m lățime (măsurătorile includ și grosimea zidurilor).

Basilica a fost reconstruită ulterior într-o formă ceva mai amplă, mai ales în ceea ce privește lungimea acesteia, prilej cu care au fost rase pînă la temelie zidurile perimetrale ale precedentei construcții, acestea fiind integrate în pavimentul noului edificiu, folosindu-se fragmente de cărămdă pentru regularizare. Planul noii basilici este mult mai bine articulat; basilica are tot o singură navă, dar i se adaugă, spre vest, un pronaos (nartex), ajungând la o lungime totală de 19,20 m (nartexul are o lungime de 3,90 m), lățimea fiind de 8,45 m. Intrarea principală dinspre exterior e situată pe fațada vestică a nartexului, față în față cu absida, pe aceeași direcție găsindu-se și intrarea din nartex în naos, aceasta din urmă evidențiată parțial: aceste intrări nu sunt alineate perfect în axă cu absida și nu par a fi alineate nici cu intrarea din prima fază a basilicii. O intrare secundară, îngustă, se deschide la extremitatea vestică, actualmente blocată de materiale rezultate din prăbușirea acoperișului. Pereții din ambele faze sunt realizați din pietre legate cu pământ, cu grosimea de cca. 0,65 m. Elevația este prost conservată: se păstrează pavimentul interior construit din plăci de cărămidă, în timp ce în extremitatea orientală a absidei se păstrează doar nivelul corespunzător fundațiilor. Traseul pereților este oarecum neregulat, așa cum e și planimetria generală a structurii, atât din prima, dar mai ales din a doua fază, aceasta poate și datorită dificultății ce rezultă din a costrui din materiale de calitate inferioară (piatră și pământ) un edificiu de mari dimensiuni, astfel că planul rezultat e unul aproape trapezoidal.

Săpătura de pe latura de nord a relevat prezența, între cei doi pereți paraleli – din prima, respectiv din a doua fază – a unui nivel (paviment) construit din fragmente de cărămidă legate cu mortar (cu lățimea de 0,35-0,40 m), nivel ce corespunde atât celui până la care au fost „rase" zidurile din prima fază a basilicii, cât și pavimentului din naosul celei de a doua faze, în componența căruia era, de altfel, inclus; proveniența sa – rezultat al raderii și nivelării peretelui de nord al basilicii din prima fază – e vizibilă mai ales în partea de vest, în vecinătatea zidului fațadei naosului (chiar dacă în această zonă este destul de prost păstrat), de vreme ce acesta nu e prezent și în nartex. Între acest paviment din tegule și cel rezultat din nivelarea zidului primei faze se află o cavitate cu adâncimea de 3-5 cm și lățimea de 0,35-0,37 m, care păstrează încă un strat subțire de mortar: urmele acestui strat de mortar nu trec spre vest dincolo de zidul primei faze, la extremitatea vestică fiind întrerupt de o piatră de mari dimensiuni, în timp ce spre est această cavitate era racordată la un canal de mici dimensiuni realizat din fragmente de olane juxtapuse care traversează grosimea zidului/peretelui basilicii și corespunde intrării secundare; în acest punct pavimentul de tegule alunecă spre sud către peretele din prima fază, dar prăbușirea tegulelor și olanelor care compuneau partea superioară a acoperișului, blocând această intrare, nu permite momentan să facem alte aprecieri. Din cele observate până acum, funcția acestei cavități pare a fi legată de drenajul spre exterior a infiltrațiilor de apă, a căror cauză nu ne este cunoscută întrucât elevația nu se păstrează, cavitatea urmând o direcție conformă orientării terenului, care se înclină uşor spre est. Pe de altă parte, în starea actuală a săpăturilor, funcția acestui pavaj de tegule nu este încă clară.

În urma adâncirii săpăturii atât în zona absidei, cât și în partea de nord-vest a clădirii, corespunzătoare zonei respective din pronaos și aula (naos) au apărut câteva elemente de cronologie. Lucrările din sectorul prezbiteriu au condus la definirea perimetrului absidei primei faze, clarificând totodată raportul acestuia cu cel al fazei următoare. Pardoseala fazei a doua se așează direct pe pardoseala din cărămidă a primei faze: este formată din plăci de piatră șlefuite în partea superioară, fixate cu ajutorul

[1] Cercetările arheologice din campania 2021 s-au desfășurat grație finanțării primite de la Ministero italiano degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale / Direzione Generale per la Promozione del Sistema Paese, Ufficio VI - Missioni archeologiche, antropologiche, etnologiche.

[2] Despre această primă campanie de cercetare arheologică unele informații sunt disponibile la Iacob et alii 2021, p. 65 și la Iacob, Paraschiv, Teatini 2021, pp. 262-264.

https://biblioteca-digitala.ro

unor pene obținute din fragmente de piatră; aceste plăci umplu exact spațiul creat de înălțimea la care se păstează, urmare a nivelării, peretele absidal al primei faze, integrat în nivelul pardoselii edificiului din etapa a doua. Doar câteva elemente ale acestui pavaj au fost conservate pe loc, distrugerea acestuia fiind în legătură cu lucrările agricole, deosebit de distructive în această zonă în care structurile constructive sunt situate imediat sub nivelul solului actual.

În cavitatea semicirculară situată între cele două abside, redusă ca dimensiuni, podeaua este amenajată din pământ bătătorit: de pe această podea au fost recuperate fragmentele unei oale, din care au putut fi reconstituite, aproape complet, buza și partea superioară a corpului inclusive zona de prindere a ansei (Pl. 7); este o formă deoală de bucătărie de origine orientală, probabil imitată (având în vedere anumite caracteristici ale lutului) în atelierele provinciale din regiunile de la vest de Marea Neagră, unde este destul de răspândită pe parcursul sec. al VI-lea și începutul sec. al VII-lea[3]. Exemplarul nostru, datorită amestecului din pastă care îl caracterizează, ar putea fi integrat grupului de imitații locale, dar cea mai relevantă informație oferită constă în indicarea precisă a cronologiei pentru a doua fază a edificiului religios, pe care, așadar, o putem plasa, orientativ, în cursul sec. al VI-lea. În acest orizont de timp, o clădire cu asemenea caracteristici ale planului și cu orientare axială est-vest poate fi ușor interpretată ca o basilica creștină.

Efectuarea unui sondaj în jumătatea de nord a pronaosului, cuprinzând, spre est, și o porțiune restrânsă a naosului, a oferit, în schimb, date interesante despre momentul distrugerii basilicii în faza a doua. În dărâmătura rezultată ca urmare a prăbușirii peretelui de separare al pronaosului de naos, parțial cercetată fiind porțiunea păstrată în naos, a ieșit la iveală un *pentanumion* emis de Justinus al II-lea (Pl. 7): exemplarul nu a putut fi incadrat din punctul de vedere al monetăriei în care a fost bătut, dar ar fi de subliniat faptul că pentanumii lui Justinus al II-lea sunt deja documentați pe scară largă la *Ibida*. Putem, așadar, să atribuim, în mod rezonabil, distrugerea basilicii perioadei incursiunilor avaro-slave dintre domnia lui Tiberius Constantinus și cea a lui Mauricius Tiberius, în cursul ultimilor douăzeci și cinci de ani ai secolului al VI-lea.

Sondajele menționate anterior au clarificat și alte detalii privind structura edificiului religios și etapele sale ulterioare de funcționare. Cercetarea în sectorul absidal a permis evidențierea, după cum am văzut, a celor două pavimente succesive ale prezbiteriului: dacă cel din faza a doua se păstrează parțial, cel anterior, în interiorul primei abside, este intact și este realizat din cărămizi pătrate, mari, cu latura de 51 cm. Acestea sunt singurele date pe care le avem în prezent referitoare la nivelul de funcționare al basilicii în prima fază, dacă ignorăm momentul construcției, pe care va trebui să îl plasăm, așa cum este evident, înainte de faza a doua de construcție, menționată mai sus, cândva anterior secolului al VI-lea, atât în ceea ce privește construcția, cât și pentru distrugerea sa.

În schimb, adâncirea săpăturii în sondajul deschis în interiorul pronaosului, tocmai în excavația ce fusese făcută în acea zonă de lucrările agricole, au scos la iveală o situație interesantă legată de o reamenajare târzie a acestui compartiment: când pereții perimetrali mai existau cel puțin parțial, dar după ce acoperișul de țiglă se prăbușise deja în interior, suprafața pe care se afla țigla prăbușită a fost oarecum regularizată ca zonă de mers pentru a găzdui o activitate poate de tip artizanal, așa cum pare a fi indicată de prezența diverselor canale realizate din olane, așezate câte două, ce traversează baza peretelui nordic pentru a se regăsi apoi sub același nivel de călcare. Aceste canale sunt, evident, legate de o situație similară apărută în exterior, imediat la nord de basilica, ce corespunde zonei pronaosului și a unei părți din naos, unde o suprafață de țigle, situate la limita săpăturii (și deci doar partial pusă în lumină) ar putea arată un nivel de călcare similar, poate organizat într-o încăpere anexată laturii de nord a edificiului religios. Porțiunile reduse păstrate din dărâmătură rezultată ca urmare a prăbușirii zidurilor peste tegulele acoperișului (căzute anterior) sigilaseră, în urma săpăturii gropii de uz agricol din pronaos, câteva materiale ceramice, în parte atipice, dar cu siguranță nu de epocă medieval; dat fiind că datarea precisă a acestor fragmente în perioada antichității târzii nu e posibilă, rezultă că reorganizarea încăperii pentru noua utilizare s-a petrecut într-un orizont proto-bizantin, după distrugerea bisericii, dar înainte de abandonarea definitivă a orașului, probabil cândva la începutul secolului al VII-lea. Continuarea investigațiilor va oferi, cu siguranță, date noi în acest sens.

Prin continuarea cercetării basilici paleocreștine *extra muros* de la *Ibida* se așteaptă mai multe indicații asupra datarii, mai ales privind prima fază de construcție, dar și o clarificare a cronologiei celei de-a doua faze. Va fi apoi necesar să se stabilească natura acestei biserici *extra muros*, fie că este vorba de un edificiu religioas funcționând în legătură cu o zonă rezidențială situate în afara zidurilor, fie de o basilica cimiterială: va fi deci necesar să se verifice eventuala prezența a unei necropole creștine timpurii, în strânsă legătură cu aceast edificiu, care să fi fost organizată anterior (în sectorul necropolei romane târzii), în vecinătatea zidurilor de incintă, într-un centru nevralgic, nu departe de poarta cetății care se deschidea spre drumul ce făcea legătura, spre nord, cu cetatea *Noviodunum*.

[3] Topoleanu 2000, p. 105-106 (XIV, n. 232). Studiul fragmentului se datorează lui Dorel Paraschiv.

https://biblioteca-digitala.ro

79. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [*(L)Ibida]*

Punct: Conservare și restaurare primară

Colectiv: Ana Chiricuță, Mihaela Iacob - coordonatori; Călin Bîrzu – specialist restaurare piatră; Dumitru Dumitrescu – specialist restaurare suprafețe murale; Anca Luca inginer geolog – investigații mortare; Ionuț Măcărescu inginer geolog; Ștefan Bâlici Oana Borlean, Marius Streinu, Lucia Leca, Victor Bunoiu, Ioan Grămadă, Gabriel Spatariu, Mihai Purici, Lavinia Oniț, Sabin Anghelache, Silviu Ghinea, Mihai Păcurețu.

Zonele pe care s-a intervenit au fost latura exterioară vestică a Turnului 8 și partea dinspre turn a Curtinei G.

Analiza macroscopică a suprafeței a pus în evidență prezența a trei componente majore: blocuri de piatră naturală, cărămizi și mortare. Majoritatea moloanelor sunt din diferite varietăți de calcare. Mortarele utilizate sunt diferite compoziționalși se observă prezența a mai multe straturi, unul reprezentând mortarul de zidărie și celălalt, mortarul de rostuire. Mortarul de rostuire este aplicat peste nivelul pietrelor și cărămizilor și prezintă urme de sclivisire ale suprafeței.

Starea de conservare a paramentului celor două suprafețe era medie. S-au observat pierderi de material în anumite zone, desprinderi ale straturilor de mortar, fenomene de pulverulență, prezența crustelor carbonatice cauzate de dizolvarea și precipitarea mineralelor din care este compusă roca utilizată la construcție, fisuri în ambele tipuri de materiale.

Intervenția în cazul mortarelor necesită cunoașterea compoziției fazelor solide și a rețetelor de preparare. S-au prelevat probe din care să se confecționeze secțiuni subțiri analizate la microscopul cu lumină polarizată. Metodele de analiză cuprind: observațiile în situ; stabilirea succesiunii în timp a fazelor de construcție; atacul cu reactivi în concentrații scăzute a liantului; analiza cantitativă și calitativă a probelor; microfotografii ale câmpurilor semnificative din secțiunile subțiri.

Din buletinul de analiză realizat de ing. Geolog Anca Luca la mortarul prelevat de la zidul Curtinei extragem: „Granulele de agregat sunt de natură (1) organică – biocorpuri și bioclaste (testele au fost secretate de organismele care le-au locuit); (2) anorganică – claste reprezentând fragmente de roci și cristale. Rar se conservă și bulgări de var, de culoare albă, xenomorfi, cu dimensiuni mai mici de 5,5 mm. Liantul este calcit. În masa liantului se pot observa goluri cu forme și dimensiuni variabile, care nu sunt porii propriu-ziși ai mortarului, ci cavități rezultate prin dizolvarea sau microfisurarea locală a linatului, însoțită de o eventuală dezagragare cu pierdere din granulele agregatului. Structura mortarului este izotropă, relativ neomogenă. Proba este relativ friabilă. Componente structurale: agregat 50-60%, liant 40-45%, sistemul de pori 5-10%. Rețeta: a). agregat mixt, cel mai probabil nisip de râu în care au fost adăugate biocorpuri/bioclaste de natură calcitică/aragonitică în jur de 60% din total granule +bulgări vechi de var sub 5% + fragmente de cărămidă 3-5%; dimensiunile granulelor agregatului sunt între 0,2 mm și circa 2,5 - 3 mm; b). pastă de var; Estimăm raportul agregat/pastă de var ca fiind de aproximativ 3:2.”

Din buletinul de analiză realizat de ing. Geolog Anca Luca la mortarul prelevat de la Turn extragem: „Agregat: biocorpuri și bioclaste prezente alături de claste. Particularitatea acestui mortar este dată de prezența, în proporție mare a agregatului format din fragmente de cărămidă, de diferite dimensiuni, cu formă angulară / subangulară. Liantul este calcit. Structura mortarului este izotropă, relativ neomogenă. Proba de mortar este relativ dură. Componente structurale: agregat 70-80%, liant 15-20%, sistemul de pori 5-10%. Agregatul este alcătuit din fragmente de cărămidă (circa 35-45% din total agregat), biocorpuri/bioclaste (circa 25-35% din total agregat, litoclaste + granoclaste (sub 15% din total agregat), bulgări de var (sub 10% din total agregat). Liantul este alcătuit din calcit predominant criptocristalin, provenit din var stins și carbonantat în timp. Porii sunt dominant xenomorfi, relativ comunicanți datorită microfisurilor. În general, pereții porilor sunt foarte fin tapetați cu calcit microcristalin. Porozitatea este greu de estimat datorită apariției în timp a microfisurilor, ceea ce a condus la reconfigurarea unor pori prin dizolvare și precipitare. Rețeta: a). Agregat mixt, cel mai probabil nisip de râu, în care au fost adăugate: fragmente de cărămidă din două generații (în jur de 40% din total granule agregat), biocorpuri/bioclaste în jur de 30% din total granule agregat, bulgări vechi de var sub 5%; dimensiunile granulelor sunt între 0,2 și circa 5 mm; b). pastă de var. Estimăm raportul agregat /pastă de var ca fiind de aproximativ 4:1.”

Rezultatele analizelor au stat la baza elaborării unor rețete de mortar compatibile cu mortarele originale. S-a urmărit relizarea unor mortare care să fie destul de rezistente pentru a consolida și ancora zonele desprinse dar în același timp să nu fie mai dure decât mortarele originale. Pentru agregat s-au utilizat materiale locale și recuperate din sit: nisip de râu adus din proximitate, scoici si alte biocorpuri aduse din malul lacului Razelm, mortar vechi, piatră și cărămidă sfărâmate, scoase din dărâmătură. Mortarul vechi și cărămida pisată au fost spălate pentru a elimina urmele de pământ și pentru a elimina praful foarte fin de cărămidă care ar putea conferi mortarului o culoare rozalie. Liantul a constat în var aerian gras și var hidraulic natural. S-au realizat mai multe rețete cu proporții diferite liant- agregat și cu agregate în diferite variații urmărind ca materialul să fie cât mai asemănător cu rețeta originală. Dat fiind faptul că mortarul original a fost supus condițiilor factorilor de mediu și astfel caracteristicile de rezistență și duritate de la origine sunt diminuate, s-a urmărit creșterea proporției agregat – liant față de cea originală. S-au realizat mai multe teste care au fost puse pe cărămidă și piatră. S-au probat proporții diferite ale agregatelor, granulații diferite ale agregatelor și texturi diferite. După uscare s-a verificat compatibilitatea texturii, a cromaticii. S-au ales pentru a fi realizate 3 tipuri de mortare cu granulații diferite ale agregatelor: trecut prin sita cu ochi de 2 mm, trecut prin sita cu ochi de 3 mm și agregate nesitate. Acestea au fost denumite: fin, mediu și grosier. Proporțiil s-au păstrat la toate variantele, diferența fiind dată de dimensiunea agregatelor.

https://biblioteca-digitala.ro

Rețeta mortarului – agregat: 1 parte și ½ nisip (Ø 2 mm, 3 mm, nesitat), ½ parte mortar vechi (Ø 2 mm, 3 mm, nesitat), ½ scoică (Ø 2 mm, 3 mm, nesitat), ½ piatră de calcar (Ø 2 mm, 3 mm, nesitat), adaos de cărămidă pisată (Ø 2 mm, 3 mm, nesitat); la 1 parte liant: ½ var pastă, ½ var hidraulic natural. La acestea s-a adăugat o cantitate mică de apă.

Operațiunile au constat în: consolidare a mortarelor de rosturi din zona inferioară care corespunde etapei de construcție de sec. IV; injectarea unui consolidant mineral, compatibil cu mortarul original în zonele desprinse; injectare cu consolidant mineral a zonelor de piatră desprinse, ancorări punctuale cu mortar ale zonelor dislocate și în pericol de pierdere; completări cu mortar și fragmente de piatră și cărămidă în zonele cu lacune ample care prezentau un risc de sensibilizare a structurii din cauza golurilor; completări cu piatră a zonelor dislocate și în pericol de cădere, în zona superioară, care corespunde etapei de construcție de sec. VI. Mortarele fluide care s-au utilizat pentru injectări au fost de două tipuri: pentru mortar s-a utiliat PLM A și pentru piatră s-a utilizat Geocalce F. Intervențiile au avut rol de conservare și consolidare dar au urmărit să fie minimale pentru a nu apărea problema denaturării aspectului paramentelor. S-a intervenit doar acolo unde era necesar. Mortarele aplicate au fost texturate pentru a le mări porozitatea, pentru a fi mai puțin dure dar și pentru a avea un aspect mai apropiat de aspectul original al paramentului. Este de dorit ca următoarele fenomene de degradare să se răsfrângă asupra materialului de intervenție, nu a celui original.

De asemenea, s-a mai intervenit și în zona Curtina F1 – Turnul 1 (vezi sectorul Curtina X) cu o operațiune minimală de ancorare a mortarelor originale care și ele erau realizate peste nivelul zidului și erau în pericol de pierdere dacă ar fi fost neasigurate pentru anotimpul rece. S-au utilizat mortare fine, cu aceleași proporții ca și în cazul anterior și s-au texturat.

Bibliografie:

Iacob 2009: M. Iacob, “La circulation monétaire à *(L)Ibida* (Scythie Mineure) du Ve siècle au début di VIIe siècle”, in *Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and the 10th Century, Proceedings from the Conference*, Kraków 23-26 IV 2997, a cura di M. Woloszyn, *Moravia Magna, Seria Polona* III, Kraków, 2009, pp. 61-79.

Iacob *et alii* 2021: M. Iacob, L. Mihăilescu-Bîrliba, D. Paraschiv, A. Teatini, “La forteresse d’*Ibida*. Un projet archéologique italo-roumain”, in “La Dacie et la frontière danubienne de l’empire romain”, a cura di D. Moreau, F. Matei-Popescu, *Les Dossiers d’Archéologie* 40, 2021, pp. 64-65.

Iacob, Paraschiv, Teatini 2021: M. Iacob, D. Paraschiv, A. Teatini, “Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea. Punct: *(L)Ibida.* Sectorul Basilica *extra muros*”, *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Campania 2020*, Bucureşti, Institutul Național al Patrimoniului, 2021, pp. 262-264.

Topoleanu 2000: F. Topoleanu, *Ceramica romană şi romano-bizantină de la Halmyris (sec. I-VII d.Ch.)*, Tulcea, Institutul Național al Patrimoniului, 2000.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 1. (L)Ibida 2011, Sectorul Curtina X.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 2. (L)Ibida 2011, Sectorul Curtina X.

https://biblioteca-digitala.ro

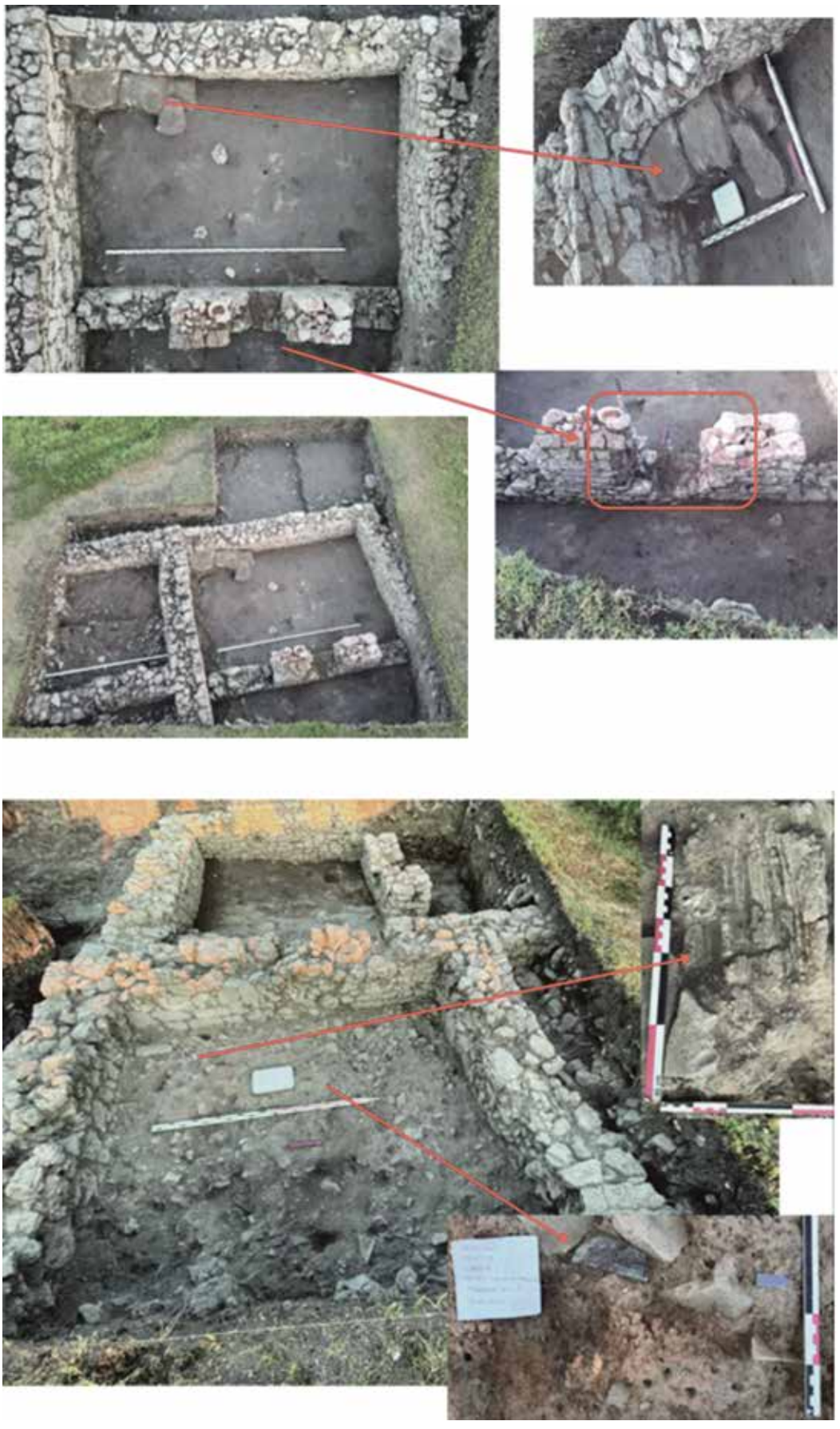
Pl. 3. (L)Ibida 2011, Sectorul Curtina X.

https://biblioteca-digitala.ro

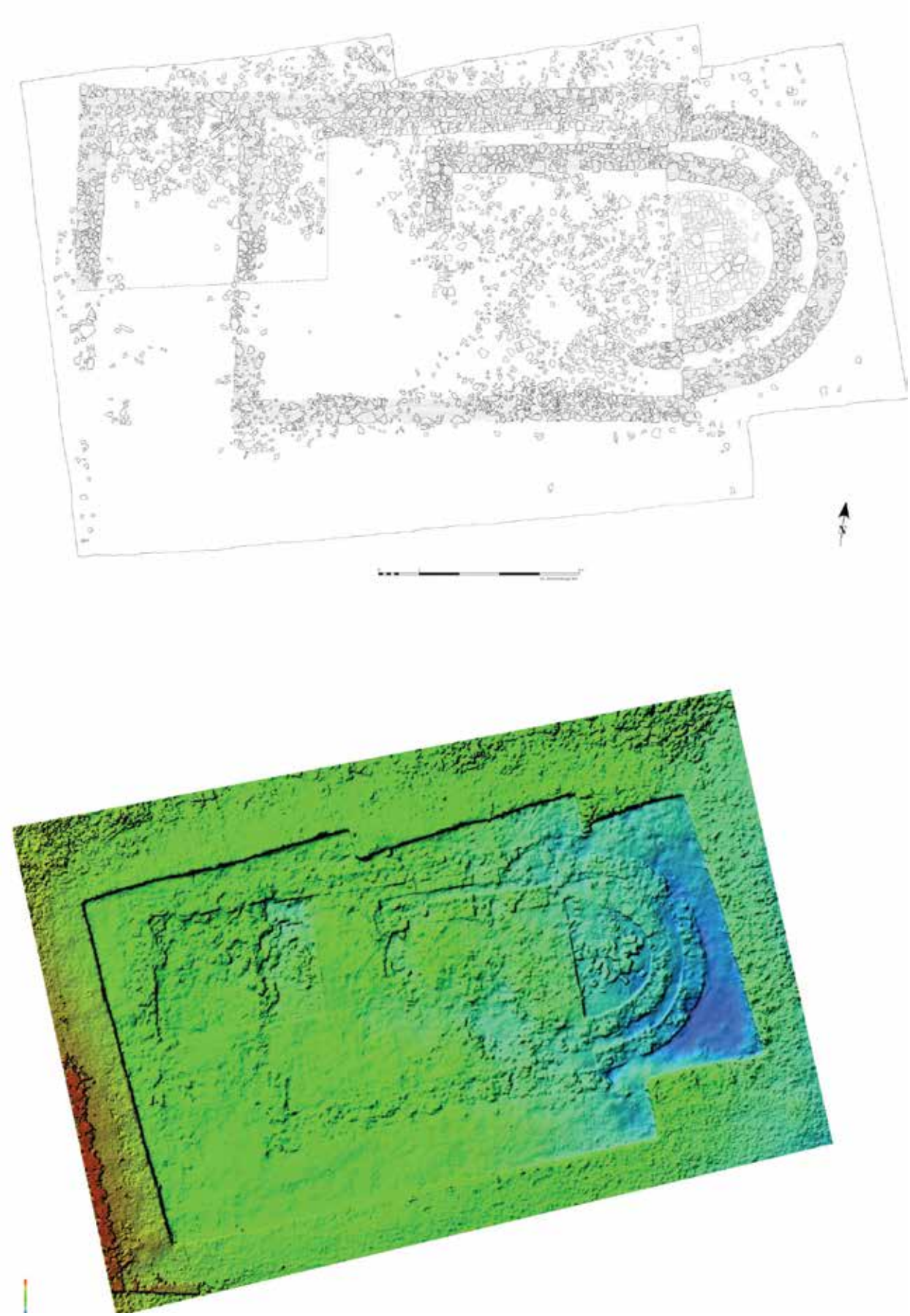
Pl. 4. (L)Ibida 2011, Sectorul Curtina G – Turnul 8 – Curtina H.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 5. (L)Ibida 2011, Sectorul I.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 6. (L)Ibida 2011, Sectorul Bazilica extra muros.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 7. (L)Ibida 2011, Sectorul Bazilica extra muros.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 8. (L)Ibida 2011, Conservare și restaurare primară.

https://biblioteca-digitala.ro

80. Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș
Punct: Grămurada de la Jupani

Cod RAN: 159124.03
Cod tip de sit: 212
Cod epocă: 153, 161
Autorizaţia nr. 111/17.05.2021
Colectiv: dr. Dragoș Diaconescu (Muzeul Național al Banatului, Timișoara) – responsabil științific; dr. Victor Bunoiu (Direcția Județeană de Cultură Timiș); dr. Răzvan Pinca (Muzeul de Istorie, Etnografie și Artă Plastică, Lugoj); Sofia Bertea (Direcția Județeană de Cultură Timiș); Iulian Leonti (Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță, Caransebeș); Ionuț Marteniuc (Universitatea de Vest Timișoara); Robin Quatert (University at Buffalo, New York)
Perioada desfășurării **cercetărilor**: 6.07 – 02.08.2021

Echipa de cercetare a fost formată din 5 arheologi (1 expert, 2 specialiști, 2 debutanți), 1 doctorand de la Buffalo University pentru studiul oaselor calcinate, 3 absolvenți facultate de istorie și 9 studenți ai specializării Istorie din cadrul Universității de Vest din Timișoara, precum și doi voluntari.

Ținta principală a campaniei a fost continuarea cercetării sfertului de S-E al tumulului. Primul deziderat a fost finalizarea cercetării arealului vestic al sectorului SIB, mai precis zona corespunzătoare liniilor date de carourile 6 și 7 din tronsonul estic al secțiunii S1/2017-2018. Al doilea deziderat a fost cercetarea unui nou sector numit de noi SIC, sector situat la vest de SIB și corespunde arealului situat la sud de carourile 8 și 9 din unitatea de cercetare S1/2017-2018.

Datele ce privesc problemele legate de amplasamentul tumulului, dimensiunile acestuia, istoricul cercetării și toponimie au fost discutate deja în raportul campaniei 2019 deci nu vor mai fi reluate și în prezentul raport.

Campania anului 2021

Campania de cercetare a anului 2021 a vizat un tronson cu lungimea de 8 m pe axa E-V, din sfertul de SE al movilei. Amploarea cercetării a fost condiționată și de forța de muncă implicată în activitatea de teren.

1. Zona cercetată din SIB, a fost situată în zona vestică a sfertului de SE a tumulului, având latura nordică de 4 m și pe cea vestică de 21,3 m, limita sa sudică având forma unui arc de cerc. Latura de nord a sectorului cercetat corespunde tronsonului cuprins între metrii 10-14 ai profilului sudic al secțiunii S1/2017-2018. Latura nordică de 4 m a sectorului a fost împărțită în 2 segmente de câte 2 m, liniile de carouri primind cifre de la 6 la 7 inclusiv, de la punctul 0 al profilului de sud al S1/2017-2018. Latura vestică, cu lungimea de 21,3 m, a fost împărțită în 11 segmente (10 dintre ele având lățimea de 2 m, al unsprezecelea de 1,3 m) ce au primit coduri sub formă de litere, pornind de la A din colțul de NV al sectorului cercetat până la K.

Curățarea părții superioare a platformei de la baza movilei (vezi Diaconescu et al. 2018a, Imag. 1), separată în două unități stratigrafice distincte (nivelul *10a* platforma de la baza movilei, iar nivelul *10* nivelul brun-roșcat subțire ce este foarte vizibil în zona centrală a movilei și devine din ce în ce mai puțin observabil spre marginile acesteia, dar care acoperă în mod direct nivelul *10a* – vezi Diaconescu et al. 2018, 132) a fost făcută prin spăcluire atentă, în campania 2020, chiar dacă pachetele de sol ce compuneau nivelurile *7*, *8* și *9* au o structură extrem de compactă și tare.

Nivelul *10* fost surprins în carourile 7A, 6A, 7B, 6B, 7C și parțial în 6C (sfertul de NV), 7D (colțul de NV). Forma sa, în aria cercetată, are aspectul unui sector de cerc, fiind în perfectă coroborare cu partea superioară a nivelului *10a*, confirmând ipotezele lansate în urma cercetărilor din campaniile anterioare.

Cercetarea din campania 2021 din acest sector a constat în săparea manuală a nivelului *10a*, vizând în special zona complexelor C.19, C.24, C.23, C.25, C.20 (vezi Diaconescu et al. 2020, 273) și C.26, precum și a C.28 (Diaconescu et al. 2021, 273). Cu excepția C.20 și C.28, toate celelalte complexe au constat în gropi de implementare stâlpi verticali de lemn. Pentru aceste gropi de stâlp, cu excepția gropii C.26, în toate celelalte cazuri negativele stâlpilor au fost vizibile la curățarea nivelului 10 și cercetate în campania 2020. Dimensiunile gropilor de implementare a stâlpilor au fost observate după săparea a 20 de cm din nivelul *10a* și au următoarele dimensiuni: 54 cm (C.19), 52 cm (C.24), 48 cm (C.23), 34 cm (C.25) și 36 cm (C.26). Foarte important este faptul că toate aceste gropi de stâlpi formează un aliniament coerent formând spre sud-est, prin complexul C.25, un unghi drept.

Complexul C.28 a avut o formă aproximativ circulară, cu un diametru de 3,20 m, puțin adâncă (15 cm), cu o umplutură mixtă, compusă din lentile de lut și lentile de cenușă. Toată cenușa din umplutura gropii a fost colectată pentru flotare prin sită. Nici un mormânt de incinerație în urnă (*e.g.* M.2/2020 și M.3/2020), incorporat în cadrul nivelului *10a*, nu a mai fost identificat în acest sector de cercetare (*i.e.* SIB).

2. După documentarea finală a profilului vestic al SIB, s-a trecut la trasarea și cercetarea unității de cercetare SIC a cărei latură de est corespunde liniei profilului vestic al SIB. Latura nordică a SIC corespunde liniei carourilor 8 și 9 din sectorul estic la S1/2017-2018, având dimensiunea de 4 m. Numerotarea carourilor de 2x2 m a fost făcută urmând aceleași reguli ca și în cazul unităților de cercetare SIA și SIB. Latura vestică a acestei unități de cercetare a avut lungimea de 22 m. Decopertarea și săparea mantalei tumulului compusă din pachetele stratigrafice numite de noi de la 1-9 a fost făcută mecanizat, în straturi orizontale, urmate de curățarea/raderea manuală a *grundriss*-urilor astfel obținute.

La adâncimea de cca. 0,70 m, raportat la partea superioară a profilului vestic al SIC pe linia de carouri A (partea cea mai înaltă), a putut fi identificat un complex adâncit de formă rectangulară numit C.29, ce deranja stratigrafia movilei. Acest complex era suprapus de profilul vestic al SIC. Latura sa dinspre est avea orientarea pe axă NNE-SSV și o lungime de 7,3 m. Adâncimea acestui complex în dreptul liniei de demarcație dintre axele de carouri A și B era de 1,20 m, de la nivelul conturării sale

https://biblioteca-digitala.ro

în grund adâncindu-se cca. 45-50 cm. Structura umpluturii complexului, faptul că în colțul său de N-E exista o aglomerare de cenușă, existența în structura morfologică a movilei a unei tasări în zona sa central-sudică și supra-înălțarea nefirească a zonei sudice pe axa S-N a tumulului cu un nivel inedit în stratigrafia movilei, ne face să considerăm că C.29 este de fapt o deranjare modernă a tumulului, fie săpătură arheologică neraportată sau o intervenție de tip braconaj, iar nivelul inedit din zona sudică este, în fapt, pământul scos și aruncat în urma excavării C.29. Forma regulată a acestei intervenții precum și faptul că fundul său era aproape orizontal sunt bune argumente pentru a opta către o cercetare arheologică neraportată. Conform informației oferită de unul dintre localnicii din Susani în anul 2017, Ioan Stratan, autorul cercetării din *Grămurada lui Ticu*, ar fi săpat undeva în a doua jumătate a secolului al XX-lea și în această movilă, oprindu-se însă din cauza faptului că, citățm din memorie, a "dat de o placă de beton". Până acum nu am reușit să obținem nici o informație livrească certă cu privire la o cercetare efectuată de I. Stratan în *Grămurada de la Jupani*. Doar o afirmație oferită de M. Moroz-Pop ne spune că acest tumul „nu a fost investigat până în prezent datorită dificultăților legate de dislocarea mantalei" (Moroz-Pop 1983, 481), aspect care poate susține conjunctural spusele localnicului din Susani.

După cercetarea și documentarea complexului C.29 s-a trecut la continuarea decapării mecanizate. Nici o altă intervenție secundară nu a putut fi observată în structura constructivă a movilei în acest sector. Curățarea nivelului *10* și a părții superioare a nivelului *10a* corespunzătoare a fost făcută prin șpăcluire atentă și curățare cu aspiratorul industrial. Această metodologie de cercetare a oferit rezultate extrem de spectaculoase.

A fost identificată jumătatea vestică a Locului de foc nr. 2 (cercetat parțial în campania 2020, vezi Diaconescu et al 2021, 273). Plecând de aici pe direcție aproximativ NNV-SSE, suprapunând parțial acest loc de foc, a putut fi identificată o scândură cu o lățime aproximativă de 80 cm și o lungime de 10,8 m (valoare dimensională dată de limita de nord a unității de cercetare), numită de noi C.30. Capătul sudic al acestei scânduri/dulap a fost păstrat prin carbonizare pe o lungime de 2,85 m. Restul acestui obiect de lemn s-a păstrat mult mai prost, doar punctual, prin mineralizare sau carbonizare. Pe aceeași direcție, dispuse paralel cu C.30 au mai fost identificate urmele mineralizate ale unor scânduri mult mai înguste cu lățimile de cca. 20 cm și lungimi variabile cuprinse între 2,1 m și 4,2 m, numite de noi C.42, C.47, C.48, C.49. Complexele C.47 și C.49 flanchează îndeaproape, în zona carourilor 8E, 8D, 8C, 9D și 9C, complexul C.30. Suprapunând linia de demarcație dintre axele de carouri A și B, perpendicular pe ductul lui C.30 a fost identificată amprenta mineralizată a unei scânduri cu lățimea de 18 cm și lungimea de 2,2 m numită C.43. În caroul 8B, cu aceeași orientare ca și C.43 au fost identificate două complexe similare, plasate una în continuarea celeilalte numite C.35 și C.34. Foarte important de precizat că toate urmele mineralizate sau carbonizate ale acestor scânduri nu sunt suprapuse de nivelul *10*, în zona centrală a movilei, acesta oprindu-se la marginea acestor obiecte de lemn.

Totodată au mai fost identificate mai multe gropi de stâlp vizibile tot de la curățarea nivelului *10* și anume C.45, C.53 (caroul 8D), C.44 (la limita carourilor 8D, 8C), C.41 (caroul 9D), C.51 (caroul 9C), C.52 (limita carouri 8B și 9B), C.32, C.33 (caroul 8B), C.40, C.50, C.54, C.38 (caroul 9B), jumătatea vestică a C.19 (caroul 8A) și C.55 (caroul 9A). Foarte importante sunt corelațiile dintre complexele de tip scânduri și cele de tip gropi de stâlpi. Astfel, C.38 și C.19 sunt legate prin scândura C.43, C.52 și C.24 sunt legate de C.35 și C.34, C.52 și C. 44 sunt legate prin C.42, iar C.46 și C.53 sunt legate prin C.49. Amplasate sub C.30 au fost identificate C.54 și C.55.

Toate aceste date obținute ne-au oferit imaginea unei structuri rectangulare construită din lemn, care cuprinde mai multe compartimente/camere amintind de o locuință; această situație arheologică a fost numită Structura 1/2021, a cărei latură de est este delimitată prin aliniametul gropilor de stâlp C.19, C.24, C.23 și C.25, cea de sud fiind determinată de C.25, C.26, C.45, C.53, iar cea de vest prin stâlpii aferenți C.41, C.51, C.50, C.40.

Esențială însă pentru funcționalitatea acestei structuri a fost identificarea a 5 complexe arheologice adâncite amplasate în diferitele camere ale Structurii 1. În compartimentul determinat de gropile de stâlp C.19, C.38 și latura de est a C.30 a fost identificat și cercetat complexul adâncit C.36, de formă aproximativ ovală, având diametrul mare de 1m. În compartimentul determinat de gropile de stâlp C.24, C.25, C.44 și C.23 au fost identificate complexele adâncite de formă aproximativ ovală C.20 și C.31, cu diametrele lungi de 1,18 m și, respectiv, 1 m. Complexul C.20 a fost parțial cercetat în campania 2020 (Diaconescu et al 2021, 273), iar complexul C.31 este suprapus de scândura C.42. Un alt complex adâncit de același tip, de formă însă aproximativ circulară cu diametrul de 0,80 m, a fost identificat în caroul 9C și a fost numit C.46. Această unitate arheologică a fost suprapusă parțial de dulapul C.30. Suprapunând linia de demarcație dintre carourile 9A și 9B, dar suprapus de profilul vestic al unității de cercetare SIC, a fost identificat și cercetat parțial complexul C.37. În cazul complexelor C.20, C.31, C.36 și C.37 a fost evidentă suprapunerea umpluturii acestora de către nivelul *10*, acesta tasându-se ușor în acestea. Umplutura tuturor celor 5 complexe a constat într-o lentilă de lut în partea superioară și a unui nivel de resturi cinerare, constând doar din cenușă, cărbune de lemn, mărgele faianță, obiecte de metal cu urme clare de ardere secundară și oase calcinate. Aceste date ne face să considerăm toate cele 5 complexe de mai sus ca fiind morminte de incinerație, unde resturile cinerare au fost depuse în gropi.

În prelungirea profilului de vest al unității de cercetare SIC a fost efectuată secțiunea SIC/1 cu dimensiunile 7x1 m, în vederea observării și cercetării Șanțului 1 care înconjoară movila funerară. Acesta a fost surprins în cadrul liniilor I și J, având lățimea de 2,20 m și adâncimea de 76 cm față de nivelul actual de călcare. Aceste valori sunt într-o foarte bună concordanță cu ele observate în tronsonul de est al S1/2017-2018 (Diaconescu et al. 2018a, 29).

https://biblioteca-digitala.ro

Discuții

Detaliile stratigrafice observate și descrise mai sus ne arată că Structura 1 a fost amenajată în câteva etape distincte având ca bază de pornire amenajarea platformei definită de nivelul *10a*. Următoarea etapă a constat în săparea gropilor de stâlp și implementarea acestora. A urmat săparea gropilor mormintelor de incinerație și depunerea în ele a resturilor cinerare. A fost amenajat apoi nivelul 10, într-o etapă imediat următoare fiind amplasate scândurile ce fac legătura între unele din gropile de stâlp, precum și scândura masivă numită de noi C.30. Flancarea acesteia, în carourile 8D și 9D, de către gropile de stâlp C.45 și C.53 ne face să credem că acest dulap a funcționat ca o axă centrală cu rol de pasaj al întregului complex funerar definit ca și Structura 1. Conexiunea directă dintre C.30 și Locul de foc nr. 2 precum și faptul că în carourile 8E și parțial 8D scândura C.30 era carbonizată ne arată că Locul de foc nr. 2 funcționează la un moment imediat posterior amenajării Structurii 1 și imediat anterior amenajării movilei. Dimensiunile ce pot fi estimate la acest moment pentru Structura 1 sunt de 4,1 m lățime (latura sudică) și 6,2 m pentru latura lungă estică [această dimensiune nu este cea reală dat fiind faptul că, la acest moment este clar că intervenția neautorizată numită I.1 (vezi Diaconescu et al. 2018a, 29 și Imag.1, 2), a afectat colțul de N-E al Structurii 1]. Faptul că stâlpii aferenți complexelor C.19 și C.40 au fost vizibili pe profilele vestice ale SIB și SIC sunt un puternic argument pentru afirmația conform căreia stâlpii de lemn ai Structurii 1 erau erecți la momentul edificării movilei.

Faptul că mai sus descrisa compartimentare internă a Structurii 1 nu a fost observată decât la momentul cercetării nivelului *10* nu oferă nici un argument pentru a susține existența, la momentul edificării movilei și poate chiar la momentul elaborării structurii în sine, a unor pereți de lemn în elevație ai structurii în sine. Lipsa unor elemente de tip scânduri de lemn care să lege gropile de stâlp perimetrale ale Structurii 1 pot susține că de fapt complexele de tip scânduri identificate au avut rol poate în partea de rezistență a stâlpilor ce compuneau Structura și, cel mai probabil, în compartimentarea organizării interne a acesteia.

Mulțumiri

Ținem să mulțumim și cu această ocazie domnului Gabriel Olariu și Primăriei comunei Traian Vuia pentru locațiile de cazare oferite cu generozitate, Muzeului Național al Banatului, Direcției Județene de Cultură a județului Timiș și Primăriei Municipiului Lugoj pentru sprijinul financiar oferit proiectului și Universității de Vest pentru tranportul logisticii și sprijinul oferit prin grupul de studenți ce și-au efectuat practica de specialitate pe șantierul de la Susani. Acestora, Balazs Martha-Georgiana, Borș Maria-Magdalena, Corban Alexandru, Csikos Szidonia-Brigitta, Dumitrașcu Marius Sebastian, Gabor Natalia, Mangra Natanael, Raescu Ionuț, Schinteie Flavian le suntem recunoscători pentru ajutorul oferit. Aceleași calde mulțumiri le adresăm și voluntarilor Bindariu Ana și Hinț Cristian.

Abstract

The archaeological research during the 2021 campaign at Susani - ”Grămurada de la Jupani” consisted in the completion of the SIB research unit, as well as the opening and completion of the SIC research unit. Thus, a rectangular-shaped structure (named Structure no. 1) was identified; it presented an internal partitioning given by wooden planks connecting the perimeter pillars/pillar pits of the structure. Structure no. 1 housed five cremation graves, whose cremated remains were deposited in oval-shaped pits. Based on the stratigraphical data, this structure was contemporary to the erecting phase of the barrow – i.e. Late Bronze Age (ca. 1380 cal BC).

Bibliografie:

Diaconescu et al. 2018 - Dragoș Diaconescu, Victor Bunoiu, Amina Muscalu-Crețescu, Iulian Leonti, Alexandru Hegyi, Răzvan Pinca, Sorin Tincu, *Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș, punct: Grămurada de la Jupani*. În: *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*. Campania 2017, 2018, 131-132.

Diaconescu et al. 2018a - Dragoș Diaconescu, Victor Bunoiu, Alexandru Hegyi, Răzvan Pinca, Aurelian Rusu, Robin Quatert, Iulian Leonti, Sofia Bertea, *Raport de cercetare arheologică privind obiectivul de la Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș. Punct: Grămurada de la Jupani*. În: *Patrimonium Banaticum* VIII, 2018, 25-35.

Diaconescu et al. 2020 - Dragoș Diaconescu, Victor Bunoiu, Răzvan Pinca, Sofia Bertea, Mihai Bica, Robin Quatert, Iulian Leonti, *Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș, punct: Grămurada de la Jupani*. În: *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*. Campania 2019, 2020, 353-356.

Diaconescu et al 2021 - Dragoș Diaconescu, Victor Bunoiu, Răzvan Pinca, Sofia Bertea, Iulian Leonti, Ionuț Marteniuc, Ianculescu Filip, Frențoni Denis Nicolas Ioan, Săndulescu Adrian, Robin Quatert, *Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș, punct: Grămurada de la Jupani*. În: *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*. Campania 2020, 2021, 272-274.

Gumă 1997 - Marian Gumă, *Epoca bronzului în Banat. Orizonturi cronologice şi manifestări culturale*. Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica 5, Timișoara, 1997.

Moroz-Pop 1983 - Maria Moroz-Pop, *Contribuții la repertoriul arheologic al localităților din județul Timiș din paleolitic și până în Evul Mediu*. În: *Banatica* 9, 1987, 87-198.

https://biblioteca-digitala.ro

81. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj
Punct: Dealul Cetate

Tip de sit: 122
Încadrare cronologică: 152, 213, 42
cod RAN: 139893.04
Autorizaţie nr. 15/17.05.2021
Colectiv: Horea Pop (responsabil), Timea Keresztes, Horațiu Cociș (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău)
Finanţare: 10.000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 23 08 - 04.09.2021

Scurtă prezentare a sitului

Cu altitudinea maximă de 372 m şi o diferenţă de nivel de 170 m, dominând valea Crasnei, dealul *Cetate* este legat de restul *Măgurii* printr-o şa lungă de 100 m, lată de 30 şi se prezintă ca un mamelon tronconic, platoul său superior, de formă ovală, având diametrele de 30 - 40 m. Vizibile la suprafaţă sunt o parte a ruinelor incintei medievale din piatră prost conservate, la baza căreia este observabil şanţul, actualmente colmatat. Fortificaţia şi locuirea de pe *Cetate* este acropola aşezării civile situate semicircular la baza dealului. În urma campaniilor arheologice (au fost investigaţi 1500 m^2) au fost identificate două zone de fortificare ale dealului în LaTene D. Aceasta a fost cea de-a 11-a campanile, cercetările arheologice la Șimleu Silvaniei pe dealul Cetate-Varhegy, desfășurându-se în cadrul programului *Cetățile necunoscute ale Sălajului* și *Sacru* și profan *la dacii din nord-vestul României*. Situl este unul excepțional ce domină orașul dinspre nord cu o diferență de nivel de 170 m față de acesta și culoarul râului Crasna. Sondaje și intervenții amatoricești s-au făcut de-alungul timpului, iar cercetările sistematice au debutat abia în anul 1992 și s-au derulat până în anul 2014 cu intermitențe. Locuirea pe deal începe în bronzul mijlociu, dar cea mai intensă se constată în epoca dacică (sec 1 î.Chr.-1 p.Chr.). În această perioadă sunt amenajate succesiv trei fortificații din lemn și pământ care barau calea de acces pe șaua de legătură sau înconjurau concentric mamelonul superior al dealului. În cercetările arheologice au fost descoperite locuințe, șoproane, cuptoare menajere, vetre de foc, gropi de provizii și rituale. A fost cercetat și un atelier metalurgic în care se realizau și replici fidele ale monedei romane ale vremii. Inventarul arheologic dacic descoperit este extrem de bogat: veselă dacică, instrumente și ustensile din fier, bronz, lut, piatră, os, accesorii vestimentare și podoabe din fier, bronz și argint, arme și elemente de echipament militar din fier și bronz, monede dacice, celtice, grecești și romane izolate din bronz și argint și două tezaure de monede romane din argint. Fortificația, care era de altfel reședința aristocratică ce stăpânea și proteja așezarea civilă de la baza dealului, a fost cucerită și distrusă la războaiele daco-romane de la debutul sec. 2 p.Chr. Abia în sec. 11 pe deal este amenajată o altă fortificație, medievală de astă dată, cu mai multe faze din lemn și cu două faze din piatră începând cu sec. 13. Cetatea din piatră, ridicată din inițiativă nobiliară, avea o incintă cu zid gros de 2,6 m, cu diametre de 30 x 40 m prevăzută spre NV cu un donjon (turn) cu plan aprox. pătrat (8x8m la exterior și 5 x 5 m la interior) păstrat pe max. 5 m elevație. În interiorul reședinței nobiliare a fost amenajată și o fântână adâncă din piatră cu diametrul de 3m și mai multe locuințe cu pardoseala realizată din mortar. Inventarul fortificației medievale, care a funcționat până în sec. 15, este ceramic, dar mai ales metalic: unelte și ustensile din fier, arme (cuțite, vârfuri de săgeți) și elemente de harnașament și echipament militar (fragmente de armuri, zale, pinteni, zăbale), piese de vestimentație (aplice, inele), materiale de construcție (cuie, scoabe), monede ale regilor arpadieni sau din alte centre de emisiuni.

Obiectivele cercetării

Campania anului 2021 a avut ca scop verificarea situației arheologice în sectorul sud-estic al incintei medievale (existența unui nivel dacic păstrat, cele două faze ale fortificației medievale din piatră și eventual faze anterioare din lemn).

Rezultate şi interpretarea lor

În această campanie arheologică au fost trasate, în sectorul de sud-est al incintei medievale, trei unități de cercetare (S1: 8x2,5m; S2: 6x2,5m și S3 4,5x2,5m) orientate N-S. În suprafețele S1 și S2 a fost cercetate resturile unei construcții pe tălpi îngropate, dotată cu cuptor. Cercetarea din acest an a identificat numeroase răvășiri de căutători de comori din sec. 19-20. Totodată s-a constatat că în acest sector nivelările medievale au fost de mai mică anvergură fiind descoperite elemente de la palisada anterioară dacică. A fost descoperit un bogat material osteologic și ceramic, dar și artefacte din metal, mai ales fier, covârșitor medieval (zăbale, cuie, pinteni, catarame, săgeți, aplici, un dinar de la Bela IV). Majoritatea materialelor arheologice dacice descoperite erau în poziție secundară.

Scurtă descriere a descoperirilor

Au fost cercetate 26 complexe dintre care gropi de stâlp (18), gropi vechi de căutători de comori (4), tălpi de locuință (2), cuptor (1) și o locuință (1). Cronologic complexele se împart în trei categorii: dacice (8), medievale (14) și gropi de căutători de comori (4) datate probabil în sec. 19-20.

COMPLEX NR. 1: Tip complex: cuptor menajer; locația: S1 centru; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: 0,6 x 0,9 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,05 m; Adâncime fund: 0,2 m. Descriere umplutură: sol maroniu cu galben steril și arsură roșie; Inventar: fragmente ceramice

COMPLEX NR. 2: Tip complex: groapă de căutători de comori; locația: S1 latura nordică; Datarea: sec. 19-20; Dimensiuni: 1,3, x 1,6 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,2 m; Adâncime fund: 1,16 m. Descriere umplutură: rocă spartă în sol cenușiu cu ceramică; Inventar: fragmente ceramice

COMPLEX NR.3: Tip complex: talpă locuință (Cx 25); locația: S1 latura nordică; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: 0,8 x 3,0 m; Formă: liniară; Nivel de conturare: 0,15 - 0,35 m; Adâncime fund: 0,45 - 0,50 m. Descriere umplutură: sol negru afânat; Inventar: fragmente ceramic.

COMPLEX NR. 4: Tip complex: groapă căutători de comori; locația: S1 latura sudică; Datarea: sec. 19-20; Dimensiuni: 2,5 x 2,0 m; Formă: neregulată; Nivel de conturare: 0,2 - 0,3 m; Adâncime fund: 0,40 m și 1,40 m; Descriere umplutură:

https://biblioteca-digitala.ro

sol negru cu piatră din zid și galben steril sfărmat cu material arheologice

COMPLEX NR. 5: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S1 latura vestică; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: diametru 0,45 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,15 - 0,30 m; Adâncime fund: 0,4 m; Descriere umplutură: sol negru cu piatră spartă; Inventar: fragmente ceramice

COMPLEX NR. 6: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S2 centru; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: diametru 0,40 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,20 m; Adâncime fund: 0,75 m; Descriere umplutură: sol negru; Inventar: fragmente ceramice

COMPLEX NR. 7: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S2 latura vestică; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: diametru 0,5 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,2 m; Adâncime fund: 0,45 m; Descriere umplutură: sol negru; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 8: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S2 latura sudică; Datarea: epoca dacică; Dimensiuni: diametru 0,45 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,55 m; Adâncime fund: 1,05 m; Descriere umplutură: sol negru; Inventar: fragmente ceramice

COMPLEX NR. 9: Tip complex: talpă de locuință (Cx25); locația: S2 latura vestică; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: 1,50 x 0,20 m; Formă: liniară; Nivel de conturare: 0,2 m; Adâncime fund: 0,4 m; Descriere umplutură: sol negru; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 10: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S2 latura nordică; Datarea: epocă dacică; Dimensiuni: diametru 0,4m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,2m; Adâncime fund: 0,6 m; Descriere umplutură: sol negru; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 11: Tip complex: groapă complex de căutători de comori; locația: S2 latura estică; Datarea: sec. 19-20; Dimensiuni: 5,70 x 1,80 m; Formă: neregulată; Nivel de conturare: 0,2 m; Adâncime fund: 1,10 m și 1,25 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru și galben steril cu pigmenți mici ceramici; Inventar: fragmente ceramic, fragmente cărămizi

COMPLEX NR. 12: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S2 latura nordică; Datarea: epocă dacică?; Dimensiuni: diametru 0,4 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,2 m; Adâncime fund: 0,7 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru cu pigmenți mici ceramici; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 13: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S1 latura estică; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: diametru 0,3 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,15 m; Adâncime fund: 0,25 m; Descriere umplutură: sol negru afânat cu pigmenți mici ceramici; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 14: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S1 latura estică; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: diametru 0,45 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,2 m; Adâncime fund: 0,35 m; Descriere umplutură: sol negru afânat cu pigmenți mici ceramici; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 15: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S1 latura estică; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: diametru 0,15 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,2m; Adâncime fund: 0,3 m; Descriere umplutură: sol negru cu pigmenți mici ceramici; Inventar:

COMPLEX NR. 16: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S1 centru; Datarea: epoca dacică; Dimensiuni: diametru 0,5 x 0,7 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,2 m; Adâncime fund: 0,67 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru și galben steril cu pigmenți mici ceramici; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 17: Tip complex: groapă de căutători de comori; locația: S3 latura nordică; Datarea: sec. 19-20; Dimensiuni: 1,3 x 1,8 m; Formă: neregulată; Nivel de conturare: 0,20 - 0,45 m; Adâncime fund: 1,0 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru și galben steril cu pigmenți mici ceramici; Inventar: fragmente ceramice

COMPLEX NR. 18: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S3 latura estică; Datarea: epoca dacică; Dimensiuni: diametru 0,6 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,15 m; Adâncime fund: 0,35 m; Descriere umplutură: sol cenușiu cu pigmenți mici ceramici; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 19: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S3 latura vestică; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: diametru 0,4 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,17 m; Adâncime fund: 0,27 m; Descriere umplutură: sol negru; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 19.1: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S3 latura vestică; Datarea: epoca dacică; Dimensiuni: diametru 0,2 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,17 m; Adâncime fund: 0,35 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru cu pigmenți ceramici; Inventar: fragmente lipitură vatră

COMPLEX NR. 20: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S3 latura estică; Datarea: epoca dacică; Dimensiuni: 0,6 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,2 m; Adâncime fund: 0,3 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru cu pigmenți mici ceramici; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 21: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S3 latura nordică; Datarea: epoca dacică; Dimensiuni: diametru 0,7 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,2 m; Adâncime fund: 0,35 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru și galben steril cu pigmenți mici ceramici; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 22: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S3 latura estică; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: diametru 0,25 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,2 m; Adâncime fund: 0,45 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru cu pigmenți mici ceramici;

COMPLEX NR. 23: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S1 latura estică; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: diametru 0,5 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,20-0,35m; Adâncime fund: 0,5m; Descriere umplutură: sol cenușiu cu rocă spartă; Inventar: fragmente ceramic

COMPLEX NR. 24: Tip complex: groapă de stâlp; locația: S1 latura estică; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni: diametru 0,20 x 0,35 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,35 m;

https://biblioteca-digitala.ro

Adâncime fund: 0,53 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru și galben steril cu pigmenți mici ceramici;

COMPLEX NR. 25: Tip complex: locuință; locația: S1-S2; Datarea: sec. 13-14; Dimensiuni surprinse: 3 x 3,2 m; Formă: dreptunghiulară; Nivel de conturare: 0,20 m, Adâncime fund: 0,35 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru și galben steril cu pigmenți mici ceramici; Inventar: fragmente ceramice

Tehnici de cercetare utilizate

Datorită lipsei forței de muncă pe plan local, s-a optat pentru varianta utilizării forței de muncă recrutate, prin parteneriate, din rândul studenților de la Universitatea de Vest din Timișoara (4 studenți de la Facultatea de Istorie), Universitatea din București (1 student de la Facultatea de Istorie), șantierul derulându-se ca unul școală cu prezentare de sit și cu activități specifice (trasare, excavare, prelevare și conservare curativă artefacte, desenare planuri și profile excavație, periegheze, vizite la laboratoarele de restaurare/ conservare și la depozitele de arheologie și etnografie, ghidaj în expoziția de bază și la Complexul Arheologic Porolissum și prezentare conținut sala Clio High Tech). Conservarea sitului a fost asigurată de către Primăria Șimleu Silvaniei.

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor cercetării sub formă monografică

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: Primăria Șimleului și-a propus o întreținere constantă a sitului prin cosiri repetate de-alungul anului viitor pentru transformarea platoului într-un loc de belvedere.

Bibliografie:

H. Pop, *Fortificațiile dacice din vestul și nordul vestul României,* ed. Mega, Cluj Napoca, 2006, p. 35-39.

Abstract

During the 2021 archaeological campaign three trenches were excavated. They were labelled, as follows: S1 - dimensions: 8 x 2.5 m; S2 - dimensions: 6 x 2.5 m and S3 - dimensions: 4.5 x 2.5 m. These trenches are located in the south-eastern corner of the medieval precinct. In trenches S1 and S2 a dwelling with a substructure made of dug up wooden beams was excavated. The dwelling also had its own oven. Moreover, our excavation identified numerous pits made by treasure hunters in the 19th and 20th centuries. Furthermore, it was established that in this area the medieval leveling was less affecting the ancient Dacian palisade. The archaeological material was very rich, consisting of pottery and bones, metal artifacts (especially iron made ones) dating to the medieval period (nails, horse bits, spurs, buckles, arrows, appliques, and also a dinar from Bela IV). Most of the materials dated to the Dacian period were found in a secondary position (i.e. a Roman bronze ring with a gem).

https://biblioteca-digitala.ro

82. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui
Punct: Dealul Miclea/Paic

Cod RAN: 166244.01
Autorizație nr. 68 din 17.05.2021
Colectiv: Sergiu-Constantin Enea – responsabil (Liceul Teoretic „Ion Neculce" Târgu Frumos), Dumitru Boghian (USM Suceava), Ciprian-Cătălin Lazanu (MJSM Vaslui), Andrei Asăndulesei, Felix-Adrian Tencariu (UAIC Iași).

Cu regret, arătăm că nici campania arheologică din anul 2021 nu a fost efectuată, în conformitate cu obiectivele propuse în planul anual de cercetare, atât din cauza prelungirii situației pandemice, cât și din lipsa disponibilității terenului aferent săpăturii, în urma schimbării regimului de proprietate a unor suprafețe din sit. În schimb, a continuat curățarea și restaurarea artefactelor în laboratorul de restaurare al Muzeului Județean „Ștefan cel Mare" Vaslui, înregistrarea acestora, prelucrarea științifică a uneltelor și armelor din silex, piatră cioplită și șlefuită, precum și a plasticii antropomorfe cucuteniene, în vederea valorificării prin publicare.

În ceea ce privește investigațiile interdisciplinare, au fost rescanate magnetometric unele suprafețe cercetate în anul 2013, utilizându-se un magnetometru *fluxgate Sensys* cu cinci probe, care a permis înregistrarea cu mai multă acuratețe a vestigiilor arheologice, rezultatele urmând a fi comparate și publicate. Din cadrul loturilor osteologice umane (cultura Noua) și animale (cultura Cucuteni) au fost prelevate probe pentru datări radiometrice (C^{14}), în vederea încadrării cât mai exacte a nivelurilor și a unor complexe din sit.

Abstract

Even though the 2021 archeological campaign did not take place in the field, the research team aimed at cleaning, restoring, recording and scientific processing of certain categories of artefacts (chipped and polished lithic tools/weapons and Cucuteni anthropomorphic statuettes and representations), rescanning of some surfaces in the site, with high-performance device (*Sensys fluxgate* magnetometer) and radiometric dating (C14) of some osteological samples.

83. Tărtăria, com. Săliștea, jud. Alba
Punct: Podu Tărtăriei vest [Situl hallstattian Tărtăria – Podu Tărtăriei vest]

Tip de sit: 112 – așezare fortificată
Încadrare cronologică: 151 – Epoca timpurie a bronzului (c. Coţofeni),162 – Hallstatt mijlociu (c. Basarabi)
Cod RAN: 7080.03
Autorizaţie nr. 86/2021 și Autorizație pentru utilizarea detectorului de metale nr. 48/2021
Colectiv: Corina Borș (responsabil științific) – MNIR; Andrei Asăndulesei (UAIC), Ioan Bejinaru (MJIAZ), Horațiu Cociș (MJIAZ), Felix Tencariu (UAIC), Adrian Vladu (TBL Grup) – membri ai colectivului de cercetare
Total finanţare: 66.500 lei (41.500 lei – Muzeul Naţional de Istorie a României; 25.000 lei – Ministerul Culturii prin Programul Național de Finanțare a Cercetării Arheologice[1])
Perioada desfășurării cercetării*:* 18.10 – 28.11.2021

Scurtă prezentare a sitului

Situl arheologic menționat este situat pe partea stângă a văii mijlocii a Mureșului, în județul Alba, pe raza administrativă a comunei Săliștea, satul Tărtăria, chiar la intrarea în această localitate, în partea vestică a platoului denumit *Podu Tărtăriei*. Inițial, în anii 2011–2012, s-a crezut că această stațiune arheologică preistorică ocupă doar porțiunea sudică a primei terase a râului amintit, dar începând cu anul 2016 a devenit clar faptul că – în realitate – suprafața sitului este cu mult mai amplă (circa 15 ha), respectiv un perimetru în cuprinsul căruia se păstrează importante vestigii arheologice (datând în marea majoritate din perioada mijlocie a primei epoci a fierului – perioada culturii Basarabi), o arie delimitată la Nord de traseul DN7 și la Sud de autostrada A1 (tronsonul Orăștie – Sebeș), iar la Est de ruta DC705 E. Limita vestică a habitatului hallstattian (propriu-zis) a fost stabilită – cel mai probabil – cu prilejul cercetărilor din campaniile 2017–2019, atât prin prospectări non-invazive și săpături arheologice. Situl este an de an semnificativ afectat de lucrările agricole intense care se desfășoară – de câteva decenii – în această zonă, acest fapt fiind observabil deopotrivă prin studiul imaginilor aeriene și al hărţilor de arhivă, precum și direct, odată cu amplele cercetări preventive din anii 2011–2012, continuate apoi de cele sistematice din campaniile 2016–2019, 2021. De menționat că toate loturile de teren pe care a fost confirmată cert existența sitului – până în acest moment se află în proprietate privată. Date preliminare despre campania de cercetare arheologică preventivă din 2012 și descoperirile efectuate cu acel prilej au început deja să fie publicate[2], precum și cele privind campaniile de cercetări arheologice sistematice desfășurate aici începând cu anul 2016 și până în prezent[3] (cu o întrerupere în campania 2020, din cauza pandemiei SARS-CoV-2). Rezultatele

[1] Fondurile asigurate de MNIR au fost utilizate pentru plata muncitorilor zilieri, costuri de deplasare și efectuarea de datări 14C, iar cele câștigate prin competiția PNFCA pentru investigații complexe non-intruzive (inclusiv scanări LiDAR).

[2] Borș, Rădvan 2019.

[3] Borș et alii 2017; Borș et alii 2018; Borș et alii 2019.

https://biblioteca-digitala.ro

campaniei de cercetare arheologică preventivă din 2012, dar și cele din cele 5 campanii de cercetare sistematică dovedesc importanța deosebită a sitului pentru perioada mijlocie a primei epoci a fierului (perioada culturii Basarabi), salvgardarea acestuia fiind o chestiune de primă importanță, în aceeași măsură cu continuarea și aprofundarea studierii acestei stațiuni cu caracteristici cu totul aparte pentru perioada cronologică menționată.

Obiectivele cercetării

În campania 2021, obiectivele cercetării în teren au avut în vedere continuarea sondării șanțului de delimitare / fortificare din zona vestică a sitului și eventuala zonă de „joncțiune" cu șanțul sudic de delimitare (identificat și cercetat în campania 2012, cu excepția tronsonului de vest al acestuia); continuarea extinderii cercetării – în special prin prin metode non-intruzive – în zona nordică a sitului pentru identificarea limitei sale în acest areal, realizarea de noi tipuri de prospectări non-intruzive; integrarea diverselor seturi de date pentru definitivarea documentației de specialitate pentru clasarea în Lista Monumentelor Istorice a sitului, fiind absolut necesară demararea acestor procedure administrative de către autoritățile publice competente (Direcția pentru Cultură a județului Alba, Institutul Național al Patrimoniului, Ministerul Culturii – Comisia Națională de Arheologie).

Tehnici de cercetare

În campania 2021 au fost utilizate deopotrivă o varietate de investigații de teren non-intruzive și săpătura arheologică propriu-zisă.

I. Scanare fotogrammetrică aeriană

Implementarea unei misiuni aeriene pentru scanare fotogrammetrică la joasă altitudine a suprafeței – conturate până în prezent – a acestui sit arheologic a fost necesară din prisma creării unui suport topografic fidel, bază de plecare pentru analizele spațiale ulterioare. Astfel, a fost realizată o scanare prin procedeul fotogreammetric SfM (*Structure from Motion*), utilizând infrastructură UAV (*Unmanned Aerial Vehicle*) – Inspire 2 Pro, echipat cu o cameră Zenmuse X5S. Scanarea suprafeței a fost compusă dintr-un set de fotografii verticale realizate prin poziționare automată, însumând un număr de 488, acoperind suprafața sitului de la o altitudine prestabilită de 60 m. Totodată, pentru acuratețea datelor, au fost folosite o serie de 10 puncte topografice de control la sol (*Ground Control Points* – GCP's), acestea fiind înregistrate cu un GPS de înaltă precizie, clasa RTK (*RealTime Kinematic*). Setul de date obținute prin fotografie aeriană a fost ulterior procesat într-un software dedicat, urmând metodologia deja clasică: alinierea fotografiilor și identificarea punctelor comune pe baza ecuației pixeli-proximitate-valoare numerică, densificarea norului de puncte obținut inițial-crearea piramidelor și interpolarea suprafețelor iar, în final, aplicarea texturii asupra modelului digital al elevației. Modelul astfel obținut are inserate datele topografice pentru reducerea erorii spațiale, sistemul de referință fiind Stereo 70 – *Dealul Piscului*. Ulterior, atât în baza datelor mesh cât și a punctelor care compun norul dens – *dense point cloud*, a fost generat modelul digital al terenului, procesarea fiind de această dată realizată utilizând interfețele GIS, atât pentru crearea rețelei de triangulație cât și pentru interpolarea finală a suprafeței pentru rafinarea rezoluției modelului digital. Acesta are o rezoluție generală de 5 cm. Procesul a avut ca scop principal crearea interfeței topografice necesare metodelor complementare, dar și suprapunerea planurilor anterioare, respectiv – nu în ultimul rând – suprapunerea scanărilor geofizice pe suport digital al terenului (Fig. 1 a – c).

II. Graphic Target Imaging – detecție

Metodologia detecției materialelor metalice din subsol a fost și este aplicată cu succes în sfera cercetării arheologice de teren, unele dintre rezultatele metodologiei atent selecționate și controlate fiind utile în cartarea și distribuția materialului metalic antrenat de diferiți factori externi. Metoda aplicată în cadrul sitului a reprezentat o adaptare de factură hibridă a acestui tip de cercetare intruziv, fiind cercetată integral suprafața propusă (peste 12 hectare). Materialul arheologic metalic (obiecte sau fragmente din fier sau bronz) a fost reperat prin tehnica *Graphic Target Imaging*, adâncimea generală setată fiind de minimum -0,25 cm, astfel fiind protejat nivelul superior al stratul arheologic propriu-zis. Practic, au fost prelevate artefacte (întregi sau fragmentare) metalice dizlocate inițial de lucrări agricole, acestea aflându-se în poziție secundară, în stratul vegetal sau de arătură.

Din punct de vedere al aplicării metodei, al înregistrării distribuției spațiale și al densității pieselor, suportul digital obținut prin metodologia anterioară a fost utilizat în vederea creării unui grid multicelular pentru înregistrarea topografică exactă a poziției fiecărui obiect. Astfel, au fost prelevate o serie de 26 de obiecte metalice, majoritatea feroase. Fiecare obiect a fost înregistrat utilizând aceeași metodă, anume GPS-ul diferențial de înaltă precizie, clasa RTK, ulterior fiind generată o hartă a distribuției spațiale generale cu cod/tip pentru fiecare obiect (Fig. 2).

III. Scanări LiDAR – Ligth Detecting and Ranging

Achiziția și utilizarea datelor de tip LiDAR pentru analizele spațiale ale unui areal arheologic de interes în relație cu peisajul (*landscape*), extra-situ, reprezintă una dintre metodele cheie, relativ rapide, aplicate – începând cu campania 2021 – în cercetarea non-invazivă a sitului arheologic în chestiune. În această direcție au fost prelucrate date de tip LiDAR obținute din avion ușor în cadrul unei singure misiuni de zbor. Necesitatea achiziției și prelucrării acestor date a constat în obținerea unui model digital al suprafeței, de înaltă precizie, metodologia de scanare cu infrastructură laser atașată pe avion generând ca date brute într-un nor de puncte de ordinul milioanelor, acoperind integral toată suprafața propusă.

Interpolarea datelor brute, filtrarea categoriile de puncte iar, mai apoi, analiza suprafeței într-o serie de interfețe GIS special concepute au generat un model digital al suprafeței care conține atât suprafața sitului investigat inițial utilizând infrastructura UAV cât și peisajul acestuia (*landscape*) (Fig. 3 a – b).

https://biblioteca-digitala.ro

IV. Prospecțiuni geofizice

Revizitarea sitului în a doua parte a lunii noiembrie 2021 a oferit – ca și până acum – specialiștilor responsabili de prospecțiunile geofizice, dar și întregii echipe de cercetare a sitului, surprize și informații esențiale în înțelegerea situației planimetrice a acestei stațiuni. A fost nevoie de o nouă serie de măsurători non-invazive deoarece, de la an la an, suprafața sitului s-a extins, iar faptul că este amplasat pe mai multe terenuri private a îngreunat accesul în anumite zone, fiind clară extinderea în respectivele suprafețe.

Totodată, a fost nevoie de re-măsurarea anumitor porțiuni unde condițiile în care s-a măsurat inițial nu erau cele mai potrivite (ex. teren arat), iar calitatea datelor lăsa de dorit. Așadar, specialiștii din cadrul UAIC nu s-au abătut de la obiectivele propuse în anii anteriori prin care era vizată o interpretare cât mai bună a organizării interne a acestui sit, inedit din multe puncte de vedere, precum și înțelegerea tipologică a principalelor structuri arheologice identificate, bineînțeles într-o manieră integrată cu rezultatele săpăturilor arheologice. În majoritatea campaniilor de prospecțiuni efectuate până în prezent principala metodă de prospectare non-invazivă a fost magnetometria (*total field magnetometry* și *vertical gradient magnetometry*). A fost folosit un instrument cu doi senzori, Geometrics, model G858 și pentru cele mai recente două campanii un gradiometru cu 5 probe (Sensys) conectat la un receptor GNSS. În anul 2021 au fost realizate și câteva profiluri ERT (*electrical resistivity tomography*). Toate măsurătorile au fost georeferențiate, iar datele procesate cu softuri specifice (MagMap, MagPick, Geoplot, AGT) și integrate spațial în proiectul GIS dedicat sitului.

Alături de prospecțiunile magnetometrice au fost efectuate în mai multe campanii și măsurători topografice, precum și zboruri din dronă, prin modelare fotogrammetrică (SfM – *structure from motion*) fiind obținute modele ale suprafeței din mai multe perioade. Acestea au fost completate cu noi achiziții de asemena date, efectuate în toamna 2021 în colaborare cu specialști din cadrul MJIAZ, dar și cu un prim demers de măsurători LiDAR realizate la finele lunii noiembrie – începutul lunii decembrie a anului trecut, astfel fiind actualizate în mod util modelele digitale ale suprafeței, destul de restrânse, prin furnizarea unui DEM (*digital elevation model*) mult mai cuprinzător.

***Scurtă descriere a descoperirilor. Rezultate şi interpretarea lor**:*

În ceea ce privește scanările LiDAR și informațiile astfel obținute, rezoluția înaltă, densitatea și interpolarea analitică a datelor de tip .las a dus la identificarea în zona sudică a sitului a unei serii de anomalii care vor face subiectul cercetării în cadrul campaniei din 2022. De remarcat faptul că, în acest moment, datele obținute indică existența unor anomalii tumulare precum și a uneia liniare, posibil provenind de la elevația neaplatizată integral a unui sistem cu șanț și val.

Rezultatele prospecțiunilor geofizice din ultima campanie argumentează încă o dată caracterul inedit al acestei stațiuni și importanța sa în peisajul arheologic al perioadei cronologice discutate. Trebuie precizat, în primul rând, că s-a reușit epuizarea întregii suprafețe a sitului prin intermediul magnetometriei, fiind acoperit un areal ce însumează 13 hectare (Fig. 4). Există, în acest moment, o imagine destul de clară a planimetriei așezării, precum și cu privire la sistemul de delimitare / defensiv a acestui habitat. Parte a acestuia, pe harta magnetometrică, cea mai importantă anomalie este reprezentată de un șanț ce se află în continuarea celui descoperit în 2012 (dinspre sud) și închide latura sud-vestică a așezării. Este evident un contrast bun de susceptibilitate magnetică în această zonă, fiind distinctiv colțul rotunjit (Fig. 5a). Șanțul continuă pe latura vestică schimbându-și traiectoria spre nord-est, tot printr-un colț rotunjit. Din păcate, acest segment este extrem de deranjat de cele două conducte de gaze ce străbat stațiunea. Într-o măsură mai mică, perturbații sunt vizibile și pe latura de nord-vest pe unde trece o a treia conductă. Trebuie amintit că acest segment nord-vestic, așa cu reiese clar și din modelele digitale ale terenului, este amplasat la baza pantei versantului (Fig. 5b). Aici rămân în discuție alte lucrări de consolidare sau fortificare suplimentare ce vor fi lămurite mai clar de următoarele investigații non-, dar și invazive. Chiar și în aceste condiții, putem reconstitui traseul acestui element de fortificare, excepție făcând partea dinspre nord unde șanțul este vizibil doar parțial.

O altă categorie de anomalii pozitive identificate și atribuite unor structuri arheologice se observă în special în zona centrală a așezării. Forma acestora este în general cvasi-circulară, organizate aparent în clustere, cu valori ale magnetismului situate între 3 și 15 nT. Astfel de anomalii sunt vizibile, de altfel, pe întreaga suprafață delimitată / fortificată (Fig. 4). Alte două anomalii liniare pozitive, ce pot fi atribuite categoric tot unor șanțuri, însă de mai mici dimensiuni, mult mai înguste și nu foarte adânci, sunt bine evidențiate în zona central-nordică a sitului. Din punct de vedere planimetric nu par a se încadra prea bine în organizarea sitului, motiv pentru care credem că ar putea aparține unei alte perioade.

Cercetările non-invazive de la Tărtăria vor continua fiind necesară aplicarea, punctual, și a altor metode de prospectare (ex. rezistența electrică a solului) pentru obținerea unui plus de informații în încercarea noastră de a caracteriza cât mai cuprinzător posibil, atât geofizic, dar mai ales arheologic, tipurile de anomalii identificate, fiind cunoscută și invocată frecvent complementaritatea metodelor geofizice în contexte arheologice. În ultima campanie a fost inițiate și primele măsurători de tomografie electrică pentru a determina mai clar profilul și adâncimea șanțului ce împrejmuiește așezarea în diferitele sale segmente. Unul dintre profiluri a fost poziționat în interiorul secțiunii arheologice, după decaparea zonei, la adâncimea de -0,45/-0,6 m, încercând astfel să fie anulate eventuale perturbații din stratul vegetal (Fig. 5b). De asemenea, modelul digital al terenului derivat din datele LiDAR aduce noi informații pentru sit din proximitatea și peisajul acestuia (*landscape*), care vor trebui – într-o primă etapă – verificate cu ajutorul metodelor geofizice.

În ceea ce privește săpătura arheologică propriu-zisă, a fost deschisă o nouă suprafață de cercetare – identificată cu sigla S XIII; aceasta are dimensiuni de 24

https://biblioteca-digitala.ro

x 10 m, fiind amplasată în colțul de SV al sitului. Aceasta a putut fi cercetată numai parțial, până la adâncimea de -0,5/-0,6 m (de la nivelul actual de călcare). În caroul de NE al acesteia, a fost conturat un nou complex arheologic (Cx 276), cu mențiunea că prezența acestuia fusese deja semnalată de prospecțiunile geofizice din campaniile anterioare. De asemenea, a fost conturată preliminar porțiunea „joncțiunii" dintre șantul vestic de delimitare și cel sudic. În ceea ce privește Cx 276, este vorba de o groapă (foarte probabil menajeră), relativ puțin adâncă; aceasta a avut o formă aproximativ circulară în plan (diametru maxim la conturare – 2,70 m) și și adâncimea maximă de -1,20 m de la nivelul actual de călcare. Umplutura gropii era formată din trei straturi de sediment, anume: (a) sediment argilos, compact, de culoare cenușie, fără material arheologic; (b) sediment argilos, compact, de culoare brun-roșiatică, amestecat cu fragmente de chirpici și material ceramic; (c) sediment argilos, compact, de culoare brun-închisă, cu fragmente de lemn ars de diferite dimensiuni în compoziție. Au fost prelevate fragmente ceramice de la o serie de vase, tipice prin formă și decor culturii Basarabi, precum și o cantitate însemnată de oase și cărbune ars (resturi de lemn carbonizat). Au fost prelevate noi probe pentru datări 14C trimise sper analiză la Laboratorul Radiocarbon Poznan.

Obiectivele cercetărilor viitoare

Pentru campania 2022 sunt avute în vedere următoarele: continuarea delimitării preliminare a sitului (pe latura de nord) prin verificarea datelor furnizate de cele mai recente prospectări magnetometrice în această porțiune a sitului; continuarea sondării șanțului de delimitare / fortificație din zona vestică a sitului și eventuala zonă de „joncțiune" cu șanțul sudic de delimitare (identificat și cercetat în campania 2012, cu excepția tronsonului de vest al acestuia); detalierea stratigrafiei zonei vestice a sitului; realizarea – în continuare – de prospectări non-intruzive diverse; verificarea unor indicii semnificative privind prezența unor noi structuri arheologice furnizate de recentele scanări LiDAR; definitivarea integrării seturilor de date pentru depunerea documentației de specialitate pentru clasarea în Lista Monumentelor Istorice a sitului conform deciziei și demersurilor administrative ale autorităților publice competente (cărora le va fi adresată corespondența cu informațiile de sinteză furnizate de cercetările arheologice din campaniile 2012, 2016–2019 și 2021).

***Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare**:* Prin dialog și cooperare între specialiști, autoritățile competente și proprietarii privați ai terenurilor este necesară **clasarea de urgență** a sitului și stabilirea unei zone de rezervație arheologică.

Bibliografie:

Borș, Rădvan 2019 – Corina Borș, Roxana Rădvan (ed / eds.), *Meșteșug și prestigiu: depozitele hallstattiene de obiecte din bronz și fier de la Tărtăria. Documentarea unei colecții (I) / Craft and prestige: the Hallstatt period hoards of bronze and iron objects from Tărtăria. Documenting a collection (I),* editura Istros, Brăila, 2019.

Borș *et alii* 2017 – Corina Borș, Luciana Rumega-Irimuș, V. Rumega-Irimuș, Cercetări arheologice sistematice în cuprinsul sitului hallstattian Tartăria – Podu Tărtăriei vest. Raport preliminar al campaniilor 2016–2017, *Cercetări Arheologice*, 24, 2017 (2018), p. 17–82.

Borș *et alii* 2018 – Corina Borș, Luciana Rumega-Irimuș, V. Rumega-Irimuș, A. Asăndulesei, C. Haită, Tărtăria – *Podu Tărtăriei vest* – Raport de cercetare arheologică sistematică, în vol. *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2018*, Editura INP, Bucureşti, 2019, p. 201–207, nr. 77.

Borș *et alii* 2019 – Corina Borș, Luciana Rumega-Irimuș, V. Rumega-Irimuș, A. Asăndulesei, Tărtăria – *Podu Tărtăriei vest* – Raport de cercetare arheologică sistematică, în vol. *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2019*, Editura INP, Bucureşti, 2020, p. 368–370, nr. 79.

Abstract

A new archaeological campaign of excavations and prospections was undertaken, in late autumn 2021, at Tărtăria - Podu Tărtăriei vest site. A wide and complex range of non-intrusive investigations were made, namely: aerial photogrammetry scanning, Graphic Target Imaging – detection, LiDAR scanning – Ligth Detecting and Ranging, geophysic survey. As a result were obtained highly acqurate and compelx sets of data, indicating new archaeological features on the northern part of the site (a ditch), as well ouside the currently outlined Hallstatt period habitation (a possible new ditch and the associated vallum, as well as tumular structures). Also, on the SW corner of the site was openend a new excavation unit, where the „jonction" section of the previously known southern and western ditches was outlined, as well as a new refuse pit with pottery typical for the Basarabi ceramic style. New samples of bones and cremated charcoal were taken from this new specific feature and were send to the Poznan Radiocarbon Laboratory.

https://biblioteca-digitala.ro

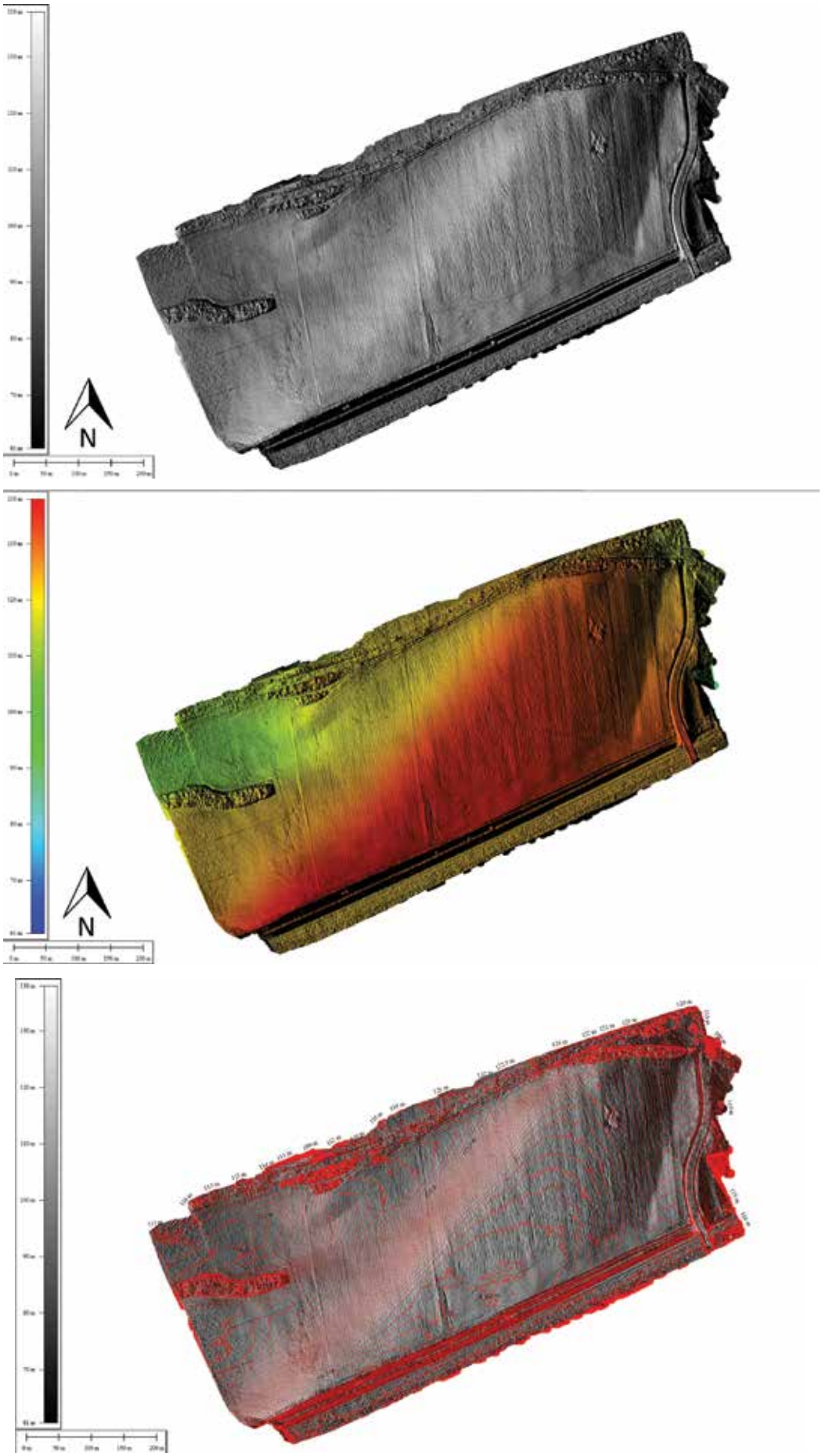

Fig. 1. Tărtăria – Podu Tărtăriei vest. Modelul Digital al Suprafeței. a) gradient visualization, b) color ramp shade visualizaiton, c) gradient and contour lines visualization.

https://biblioteca-digitala.ro

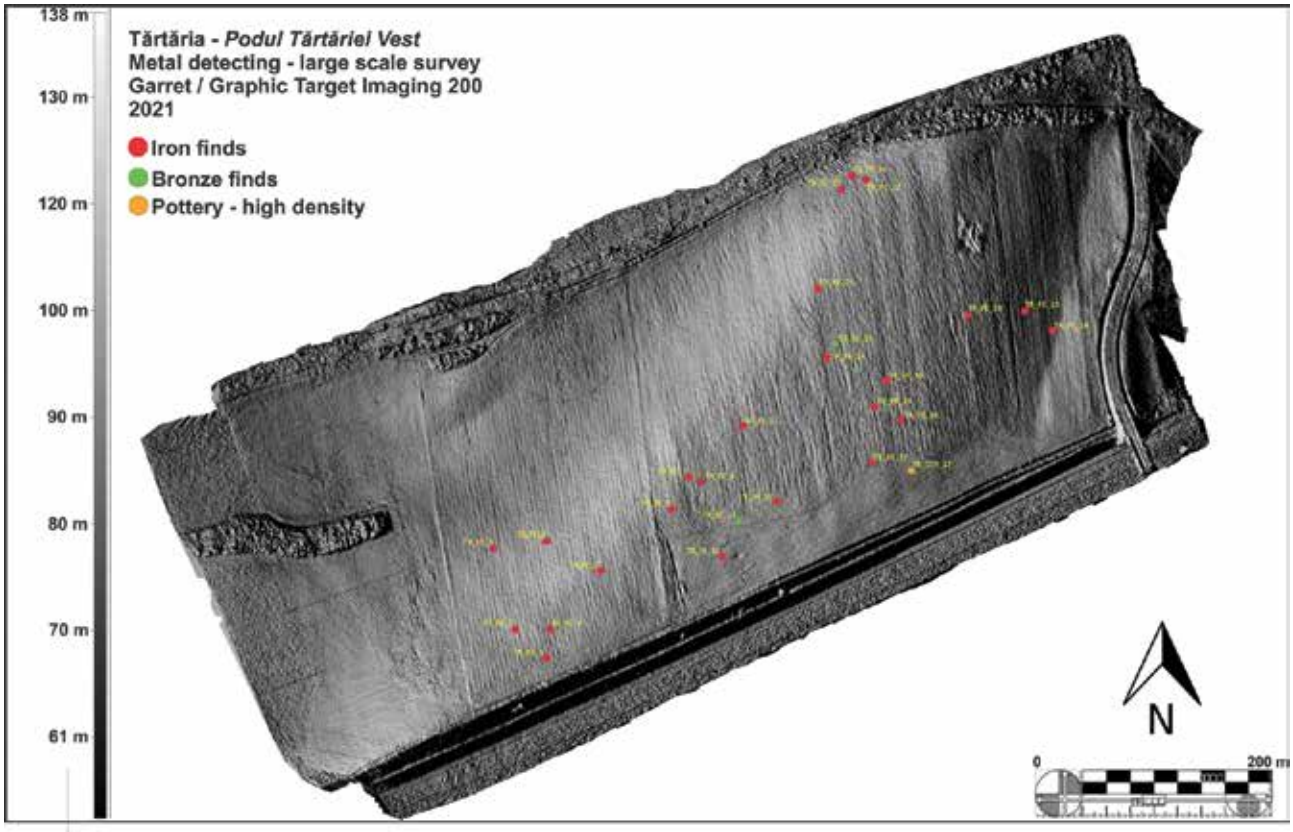
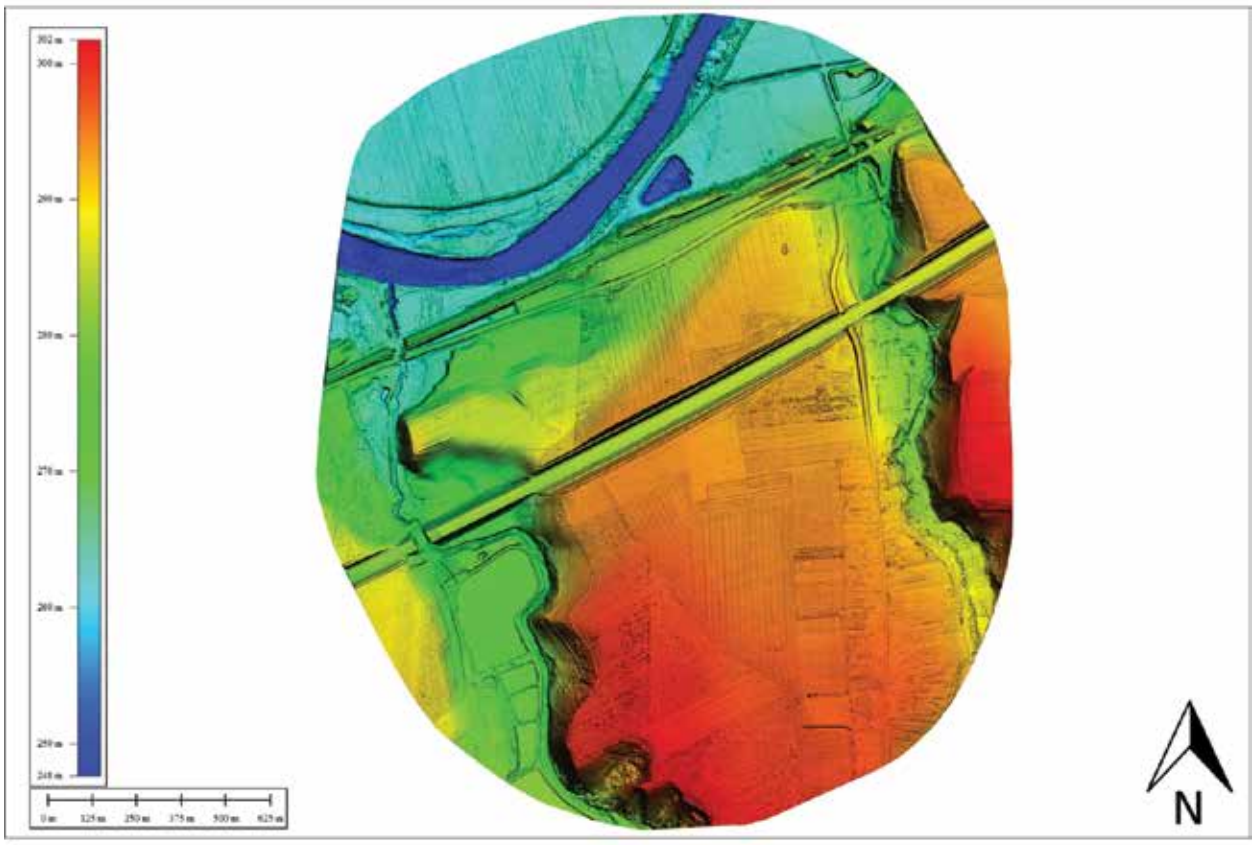
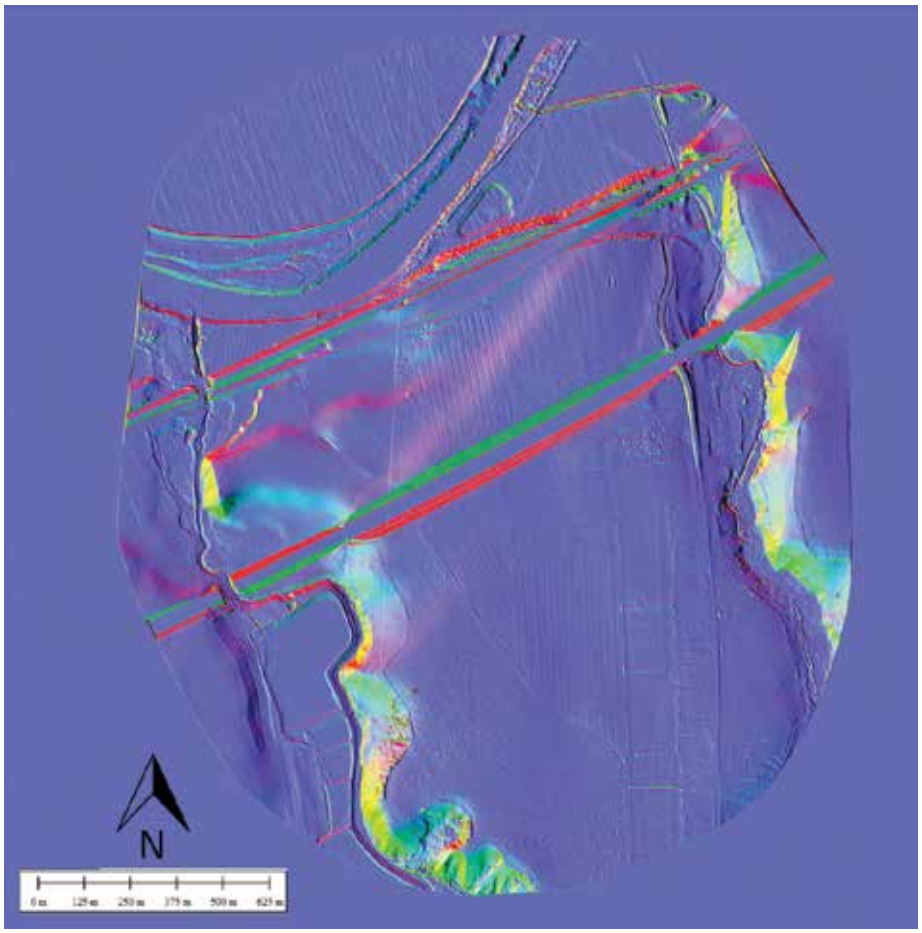

Fig. 2. Tărtăria – Podu Tărtăriei vest. Graphic Target Imaging / detecție de metale.

https://biblioteca-digitala.ro

a.

b.

Fig. 3. Tărtăria – Podul Tărtăriei Vest. a) datele LiDAR interpolate – color ramp shade visualizaiton, b) RVT-PCA of hillshading visualization.

https://biblioteca-digitala.ro

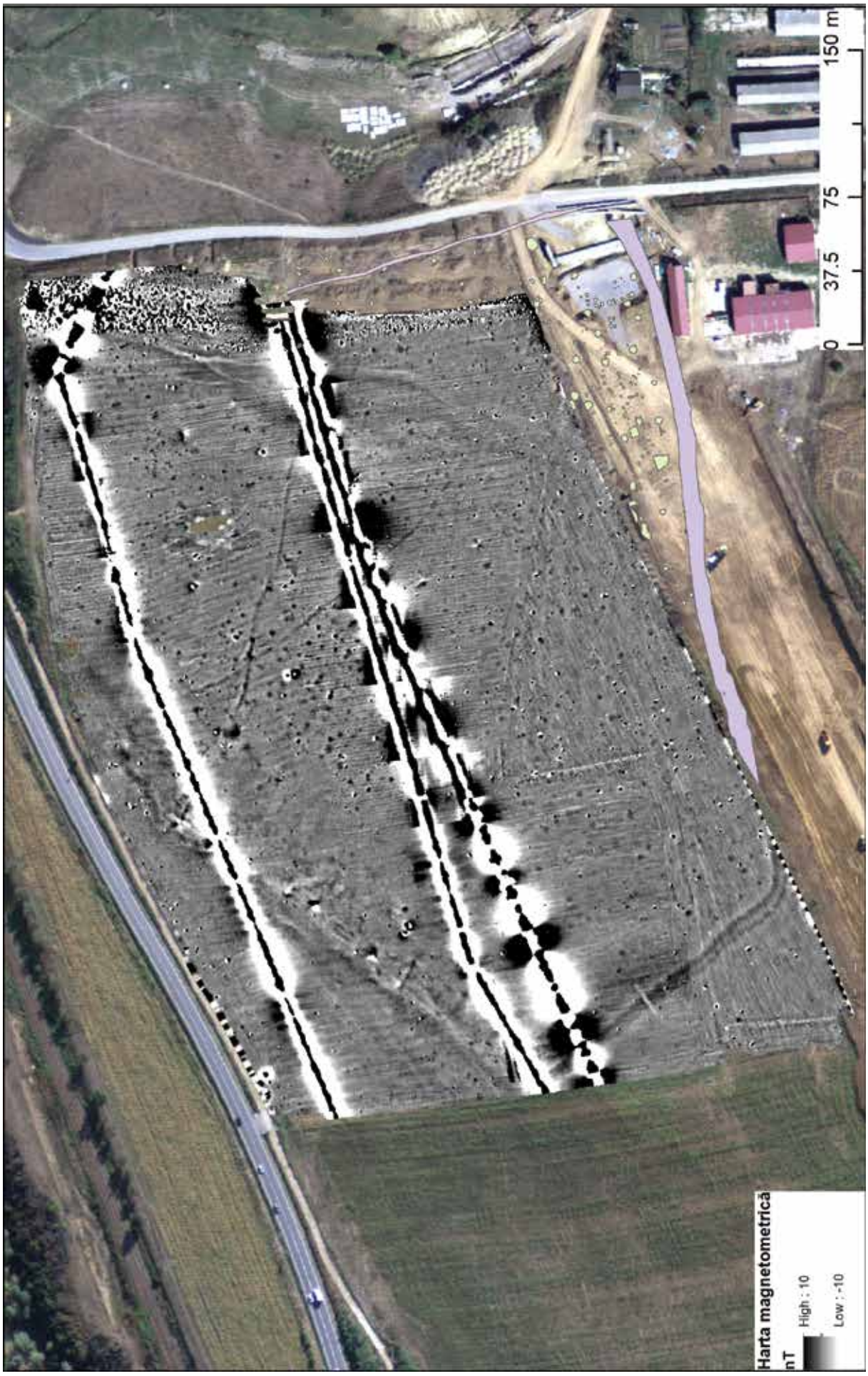
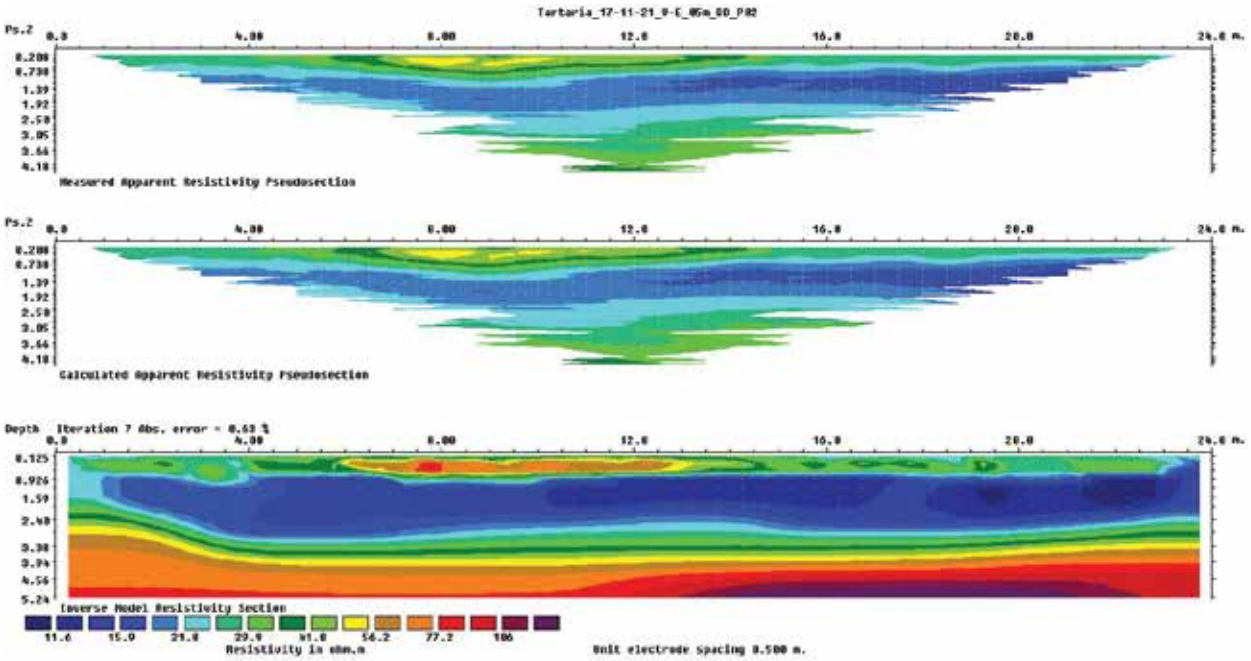

Fig. 4. Tărtăria – Podu Tărtăriei vest. Harta magnetometrică (-10+10 nT, alb-negru) și săpăturile arheologice preventive din 2012 suprapuse peste imaginea aeriană ortorectificată.

https://biblioteca-digitala.ro

a.

b.

Fig. 5. Tărtăria – Podu Tărtăriei vest. a) Imagini aeriene cu secțiunea din 2021 în care se poate vedea curbura dinspre sud-vest a șanțului; b) Profil de tomografie electrică în care se poate vedea profilul șanțului în segmentul de sud-vest.

https://biblioteca-digitala.ro

84. Târgoviște, jud. Dâmbovița
Punct: Curtea Domnească din Târgoviște, Sector C – incinta bisericii Sf. Vineri

Tip de sit și încadrare cronologică: 113; 122
Cod RAN: 65351.19
Autorizația nr. 31/13.05.2021
Colectiv: Florin Gabriel Petrică (responsabil științific), Minodora Cârciumaru, Mihai Claudiu Năstase, referent Florin Grăjan (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște), Adrian Ioniță (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" București), ing. Cornel David (SC Geomathics One SRL)
Finanţare: Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște

Începând din perioada interbelică la Curtea Domnească din Târgovişte au avut loc cercetări arheologice, ele continuând cu întreruperi până în ziua de azi. Primele cercetări în sectorul C (incinta bisericii Sfânta Vineri) au avut loc în anii 1968-1969, fiind legate exclusiv de restaurarea bisericii Sf. Vineri. Punctual s-au mai desfăşurat cercetări în această zonă în anii 1976, 1986, 2012-2013 şi 2018. În perioada 2020-2021 au avut loc pe cuprinsul curţii domneşti investigaţii prin metode geofizice (executate de către SC Geomathics One SRL), care au surprins o serie de anomalii în structura solului, interpretate ca potențiale complexe arheologice. Pe baza acestor scanări, care indicau structuri de tipul fundațiilor sau pivnițelor în zona dintre Casa Aramă, Biserica Sf. Vineri și Casa Bălașa, au fost întreprinse cercetări arheologice în 2020 şi 2021.

În cele două campanii au fost deschise trei unităţi de cercetare însumând circa 120 mp, după cum urmează: campania 2020 (12 octombrie – 24 decembrie) o secțiune: S.I: 15,20 m x 2,00 m, completată de o casetă 2,00 m x 1,00 m (32,40 mp); campania 2021 (14 iulie – 30 septembrie) două secţiuni: S.II: 12,00 m x 2,00 m și S.III: 8,00 m x 8,00 m (88 mp).

S.I/2020: 15,20 m x 2,00 m a fost orientată est-vest, la capătul vestic pe profilul sudic fiind deschisă o casetă de 2,00 m x 1,00 m. În treimea de est a secţiunii, la adâncimi cuprinse între 0,50-1,28 m a fost identificat un nivel de înhumări, precum și limita vestică a cimitirului bisericii Sf. Vineri. Au fost descoperite 15 morminte, dintre care trei ar putea aparține unui orizont cronologic mai vechi decât biserica Sf. Vineri, edificiu datat la mijlocul veacului al XV-lea. O parte dintre morminte au suprapus două complexe, considerate a fi cele mai importate dintre cele descoperite în campania anului 2020. Primul complex este reprezentat de un zid de piatră legată cu mortar, orientat nord-vest/sud-est, din care nu se mai păstra decât fundația. Al doilea complex era reprezentat de o groapă adâncă de 2,50 m, de dimensiuni destul de mari, plasată la est de zidul descoperit. Au mai fost descoperite și alte complexe, de tip vatră, ce pot fi plasate cronologic la cumpăna secolelor XIV-XV și în prima jumătate a secolului al XV-lea, datate cu ajutorul a trei monede, precum și pe baze stratigrafice. Revenind la cele două complexe menționate anterior, am putut data etapa cronologică a săpării gropii, care este a doua jumătate a secolului al XVI-lea, fapt indicat de monedele descoperite atât în nivelul de înhumări cât și în umplutura gropii. Între cele două complexe (zidul și groapa) a existat o legătură, în sensul că cei care au săpat groapa au demantelat și zidul. Pe baze stratigrafice și morfologice, zidul a putut fi datat către mijlocul secolului al XV-lea. Zidul continua atât în profilul de nord cât și în cel de sud, iar în acel stadiu al cercetării nu l-am putut atribui decât unei ipotetice clădiri, însă indicii ale existenței sale erau reprezentate de numeroasele resturi provenite dintr-o demantelare (cărămizi cu mortar, bolovani cu mortar), descoperite în umplutura gropii. Spre profilul de sud-est talpa fundației zidului se situa la cota de - 1,40 m iar în profilul de nord-vest la cota de - 1,70 m, ceea ce însemna teoretic o fundație în trepte sau o fundație cu talpa oblică cu asize orizontale.

Complexul de tip groapă conținea foarte multe resturi dintr-o construcție de piatră și cărămidă (bolovani de râu legați cu mortar, cărămidă cu urme de mortar, țigle policrome sau monocrome sparte, fragmente de coamă de acoperiș). În umplutura gropii s-au mai descoperit și alte materiale aruncate, precum oase de animale, resturi de combustie, ceramică sau alte obiecte foarte interesante și inedite. Monedele descoperite în umplutura gropii erau emise în a doua jumătate a veacului al XVI-lea și prezentau o uzură îndelungată (1554, 1557), iar cele descoperite ca inventar funerar ridicau pragul cronologic spre ultimii ani ai secolului al XVI-lea, cel târziu începutul secolului al XVII-lea.

Pe acest bagaj de cunoștințe s-a întemeiat strategia de cercetare a campaniei anului 2021, când au fost trasate şi deschise două unități de cercetare.

S.II (12,00 m x 2,00 m) a fost trasată perpendicular pe capătul de nord-est al S.I, având deci o orientare sud-est/nord-vest, iar S.III este în fapt o casetă de dimensiuni mai mari (8,00 m x 8,00 m) paralelă cu latura de vest a S.II și cu latura de nord a S.I. Scopul principal a fost acela de a surprinde și confirma existența limitei vestice a cimitirului medieval și să putem totodată observa și analiza eventuala continuare spre vest a zidului descoperit în campania precedentă. Prin cele două noi unități de cercetare s-a confirmat limita vestică a cimitirului, cele mai timpurii înhumări din această zonă datând, după cum indică preliminar unele monede uzate, de la sfârșitul secolului al XVI-lea – prima parte a secolului al XVII-lea, iar cele mai târzii înhumări au avut loc la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Părea evident că extinderea cimitirului în această zonă a fost împiedicată la un moment dat de existența unui complex mai vechi, care trebuia să aibă o legătură cu zidul descoperit de noi. Acest ipotetic complex s-a dovedit a fi cu totul real, fiind dezvelit în aria S.III. Este vorba de o clădire medievală de zid, din bolovani și cărămidă, din care nu s-a mai păstrat decât beciul.

Clădirea cu beci

Clădirea se remarcă prin grija cu care a fost executat apareiajul zidăriei beciului, sigur și al părții superioare, ținându-se cont că nu au fost folosite lespezi sau pietre cu muchii drepte, prelucrate prin dăltuire. Materialul principal a fost piatra de râu rulată, care se găsea în zonă din abudență, deci un material local. Pietrele au fost aşezate în mod ingenios astfel încât să alcătuiască un parament drept,

https://biblioteca-digitala.ro

fără a mai fi necesară o tencuire suplimentară. O astfel de clădire, identică tipologic și morfologic, prezentând unele diferențe de mărime, a fost descoperită mai demult tot în cadrul curții domnești târgoviștene, sub palatul domnesc și a fost atribuită primei faze aulice, fiind datată la sfârșitul secolului al XIV-lea.

Clădirea descoperită în anul 2021, inedită sub raport istorico-arheologic și surprinzătoare ca dispunere în microzona Sf. Vineri, este orientată cu laturile scurte spre nord-vest, respectiv sud-est, având un gârlici lung (circa 4-6 m) dispus spre sud-est. Zidurile sunt late de 0,60 m, clădirea având la interior o lăţime de 4,80 m şi la exterior 6,00 m. Lungimea acesteia nu poate fi precizată exact, nefiind cercetată complet, însă aproximăm o lungime de circa 14 m, incluzînd și gârliciul. Beciul se adâncește la -3,20 m față de cota de călcare actuală, cotă care ar putea fi considerată ca fiind puțin mai jos decât cea din timpul funcționării clădirii. Acest lucru se poate datora diverselor decapări sau nivelări ulterioare din epocile modernă și contemporană. Clădirea a fost demantelată cu grijă, în special pentru recuperarea materialului de construcție precum lemnul, piatra, cărămida, țigla, diversele elemente decorative de piatră sculptată, ori chiar cahlele de sobă. Referitor la sistemul de încălzire, au fost descoperite puține fragmente de cahle, în schimb au fost relevate numeroase bucăți de chirpici ce puteau face parte din structura sobei. S-a constatat că groapa mare, identificată inițial în S.I își află limitele în S.II și S.III, fiind chiar groapa de demantelare a clădirii de zid. Stratigrafic s-a observat că săparea gropii s-a făcut dinspre est către vest, fapt ce a dus la distrugerea aproape completă a zidului nordic al gârliciului, al cărui traseu nu a mai fost surprins în S.I, ci doar în S.III.

Pe baza datelor de până acum, clădirea cu gârlici s-ar data începând cu mijlocul secolului al XV-lea şi până către sfârşitul secolului al XVI-lea.

În suprafeţele cercetate au fost descoperite urmele mai multor gropi de var, majoritatea datate spre finele secolului al XVIII-lea – mijlocul secolului al XIX-lea. Una singură era mai timpurie, putând fi încadrată în secolul al XVI-lea, ori chiar în veacul anterior.

Cimitirul

În cele trei secţiuni au fost cercetate 79 de morminte (S.I: 15, S.II: 56, S.III: 8), numărul acestora fiind foarte probabil mai mare, dacă ţinem seama de numeroasele suprapuneri, deranjamente şi distrugeri provocate de înmormântărilor ulterioare care au avut loc în acest perimetru. Mormintele fac parte din segmentul vestic al ariei de înmormântări din jurul bisericii Sf. Vineri şi se datează în secolele XVI-XVIII. Decedaţii erau depuşi în decubit dorsal, cu braţele pe piept sau abdomen, picioarele întinse, fiind orientaţi V-E ori cu mici abateri. O parte dintre acestea au avut inventar constând în: monede, obiecte de podoabă sau accesorii vestimentare (inele, sigilare, ace de păr, aplice, copci de îmbrăcăminte). Cele mai spectaculoase obiecte asociate inventarului funerar sunt două vase de sticlă de tipul lacrimariilor, foarte probabil constituind importuri.

Materiale arheologice

Pe lângă categoriile de obiecte deja menţionate, în cele două campanii arheologice, au mai fost recoltate diverse alte materiale: ceramică, sticlărie, obiecte metalice şi de os, la care se adaugă numeroase monede.

Ceramica, în totalitate fragmentară, este diversă tipologic și funcțional, fiind totodată şi cea mai numeroasă categorie. Au fost descoperite vase de uz casnic, vase deorative, şi de import, precum şi câteva cahle fragmentare. Numeroasele fragmente de țigle și de coame (policrome sau monocrome) oferă indicii prețioase cu privire la tipurile de acoperiș utilizate în mediul aulic de la sud de Carpați în secolele XV-XVI.

Sticlăria, constituie de asemenea o categorie destul de bine reprezentată, pe lângă cele două vase lacrimarium deja menţionate, fiind descoperit un număr relativ mare de fragmente de sticlă în cele trei secțiuni. Se remarcă un vas decorativ fragmentar ce avea aplicată pe suprafață foiță de aur. Mai amintim existenţa unor discuri fragmentate de sticlă, provenite de la diverse vitralii sau funduri de vase de tip lacrimarium.

Obiectele de fier nu sunt atât de spectaculoase, menţionăm totuşi prezenţa unor cuţite, un vătrai, scoabe, cuie, dar şi a unor resturi de zgură.

Obiecte de os. O piesă atrage atenţia în mod excepţional, şi anume un mic pandantiv de os înfăţişând un chip uman, databil în secolele XV-XVI, găsit în umplutura gârliciului clădirii.

Monede. În cele două campanii au fost descoperite 45 de monede (10 în 2020 şi 35 în 2021), majoritatea provenind din inventarul funerar al mormintelor, celelalte din umplutura beciului clădirii. Piesele (unele încă în lucru) – emisiuni Ungaria, Suedia, Austria Imperiul otoman – se eşalonează pe parcursul secolelor XV-XVIII, fiind identificate de către dr. Aurel Vâlcu de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, căruia îi mulţumim şi pe această cale.

Concluzii preliminare

La finalul acestor două campanii putem spune că istoria curții domnești este indiscutabil mai bogată prin noile descoperiri arheologice. Nu doar fizic, adăugându-se astfel pe harta curții o nouă clădire medievală ci și prin faptul că noile descoperiri deschid o serie de întrebări precum funcția acestui complex arheologic, apartenența acestei clădiri la spațiul aulic sau nu, etapele de extindere ale cimitirului. Foarte important de precizat, acest perimetru – sectorul C, în secolele XIV-XVI nu făcea parte din curtea domnească, ci a fost inclus mai târziu, la sfârşitul secolul al XVI-lea de către acel domn (posibil Mihai Viteazul?), care a edificat primul zid de incintă al reședinței premoderne.

Deşi restrânse ca suprafaţă, săpăturile din acest sector au deschis noi perspective de analiză a istoriei reședinței domnești din Târgoviște.

https://biblioteca-digitala.ro

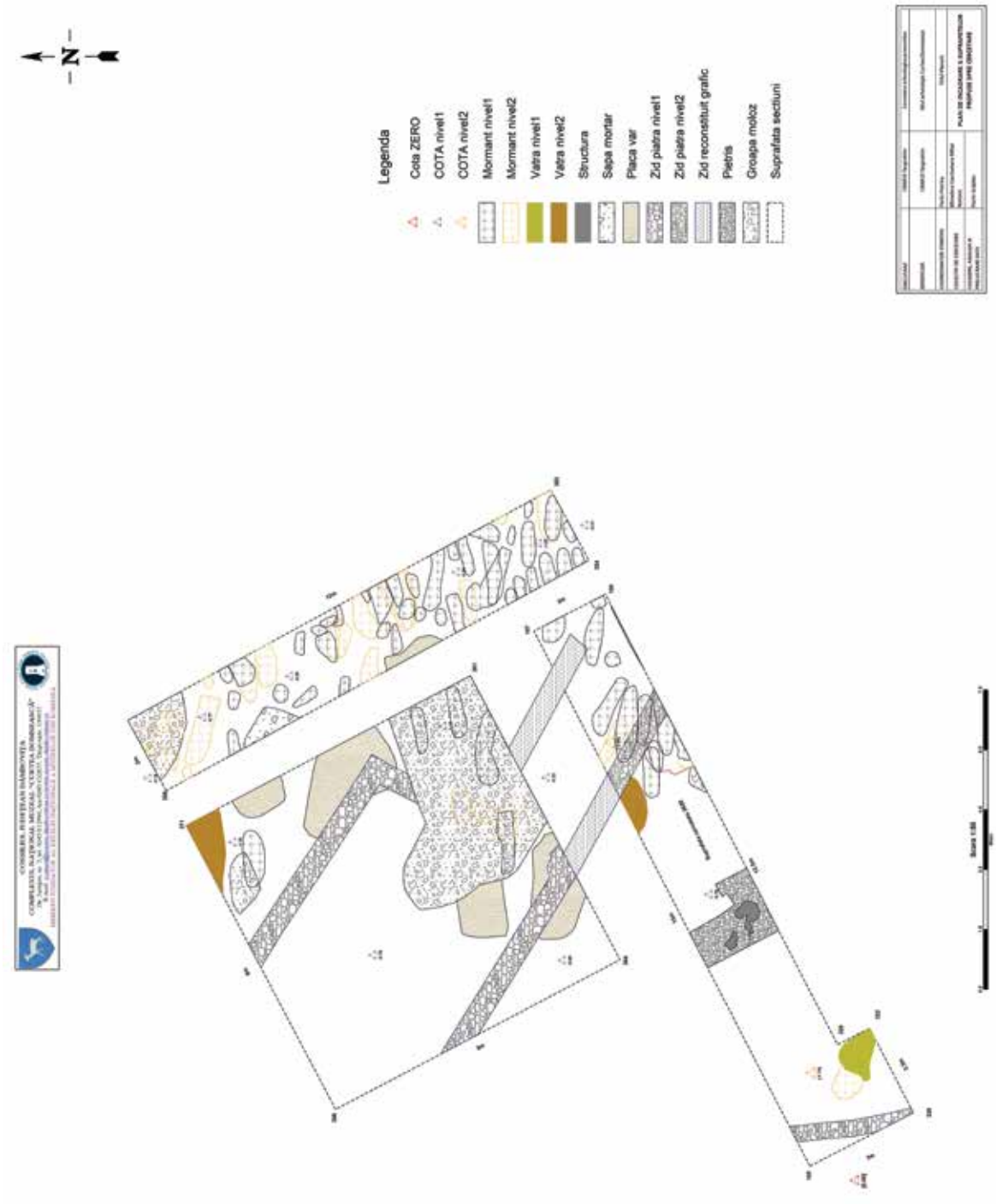

Fig. 1. Plan A1 toate structurile, scara 1:50, fără grid.

https://biblioteca-digitala.ro

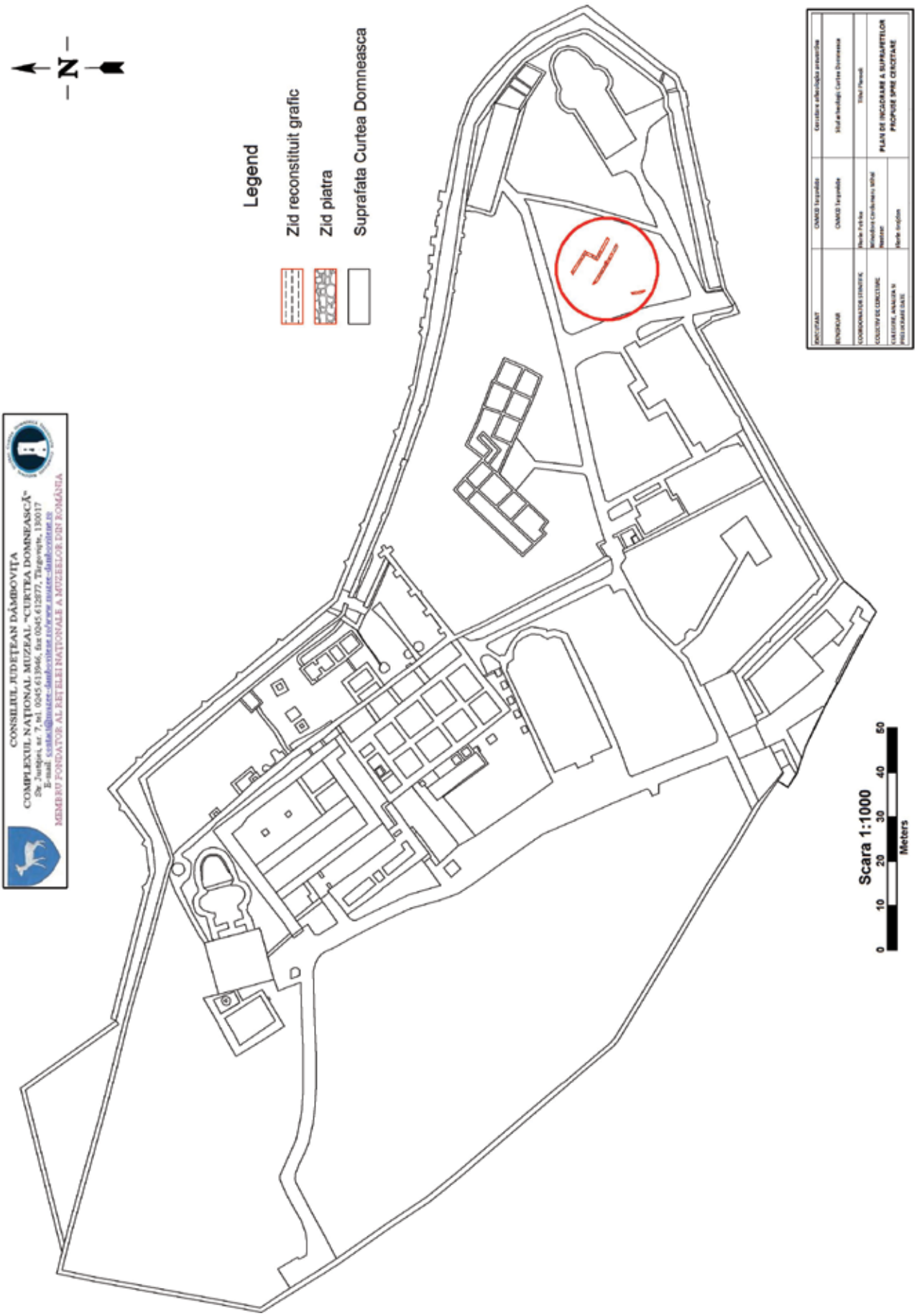

Fig. 2. Plan A4 încadrare casă de piatră, scara 1:1000, fără grid.

https://biblioteca-digitala.ro

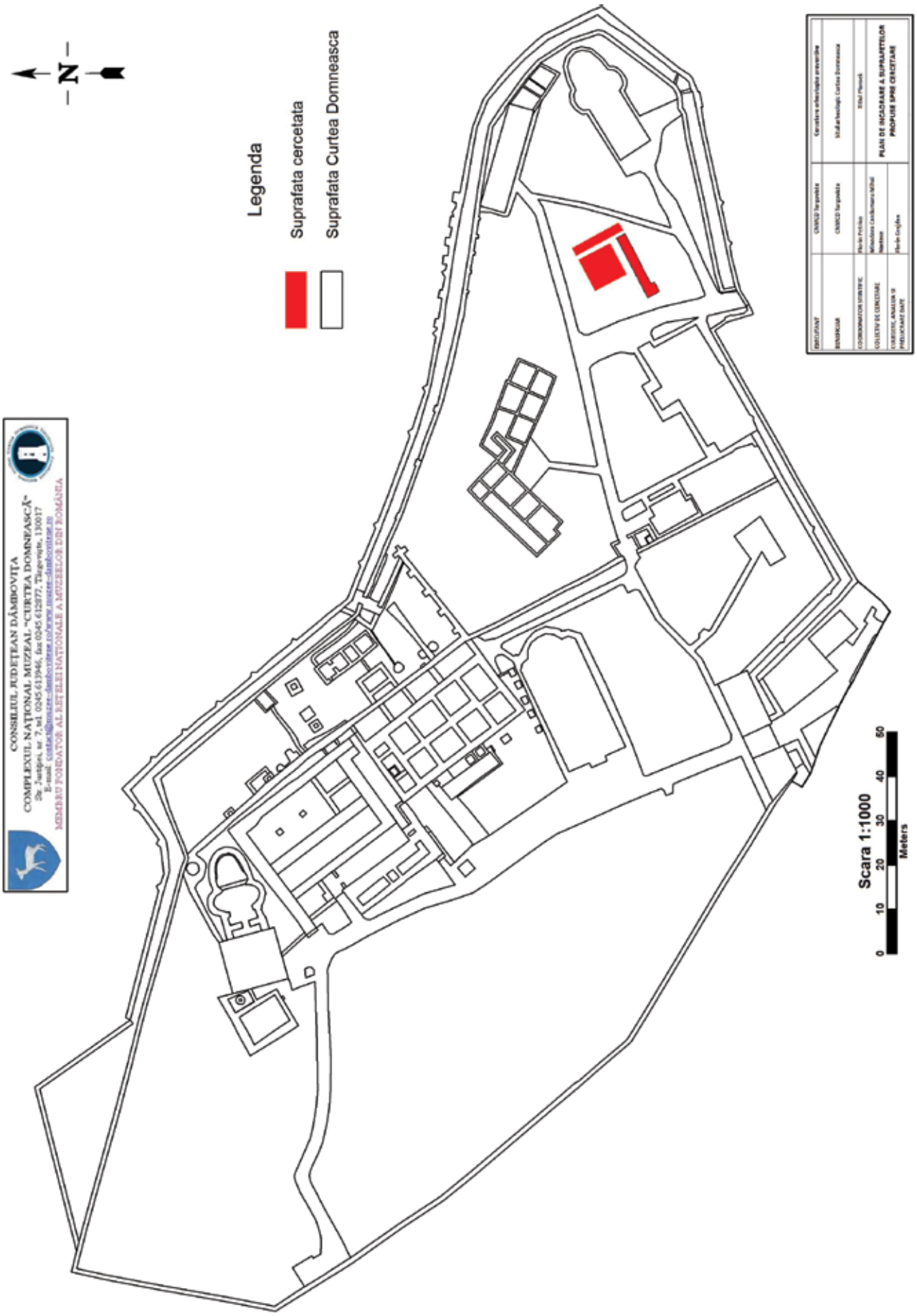

Fig. 3. Plan A4 încadrare, scara 1:1000, fără grid.

https://biblioteca-digitala.ro

85. Târgşoru Vechi, jud. Prahova
Punct: La Mănăstire

Cod RAN: 130927.01

Colectiv: Andrei Măgureanu – responsabil științific;, Gheorghe Al. Niculescu (IAB); Bogdan Ciupercă, Alin Anton, Cătălin Dîscă, Tudor Hila (MJIAPh).

Campania de cercetare arheologică sistematică din cadrul Rezervaţiei Arheologice Târgşoru Vechi din anul 2021 s-a derulat în sectorul D al rezervaţiei (zona aşezărilor din mileniul I p. Chr. şi a unuia dintre cartierele târgului medieval), precum și sub forma unei recunoașteri de teren în jurul teritoriului cunoscut al orașului medieval.

Obiectivele principale ale campaniei au fost:

- finalizarea cercetării complexelor aparţinând aşezărilor din mileniului I p. Chr. şi ale târgului medieval din sectorul D, identificate în campania din anul trecut;
- realizarea unei recunoașteri de teren a zonei târgului medieval, mult mai extins față de zonele cercetate arheologic;
- prelucrarea materialelor descoperite în campaniile precedente, cu predilecție a celor aparținând necropolei Sântana de Mureș și medievale (necropolele bisericilor).

În cadrul suprafeţelor abordate în sectorul D în anul 2021 în cursul campaniei din 2021 au fost finalizate investigațiile în Caseta XVIII și în extensia deschisă în colțul de sud-vest al acesteia în cursul campaniei din 2020 în vederea surprinderii în totalitate a Cpl. 1/2019. Este vorba despre gropi aparținând așezării medievale, potrivit materialului descoperit în umplutura complexelor, conturându-se astfel, imaginea acestui cartier al târgului medieval.

De asemenea, s-a acordat o atenție deosebită în pregătirea campaniilor de cercetări viitoare prin extinderea cercetărilor geofizice în sectorul B, precum și organizării muzeului-depozit aflat la baza de șantier.

Investigațiile geofizice din sectorul B au dus la identificarea unei noi biserici a târgului medieval, fapt de o importanță deosebită, reprezentând cea de a șasea structură de cult identificată cert în teritoriul orașului medieval. Acest fapt face să sublinieze și arheologic importanța Târgșorului Vechi, menționat în izvoarele literare ale secolului al XVI-lea printre primele trei orașe ale Țării Românești.

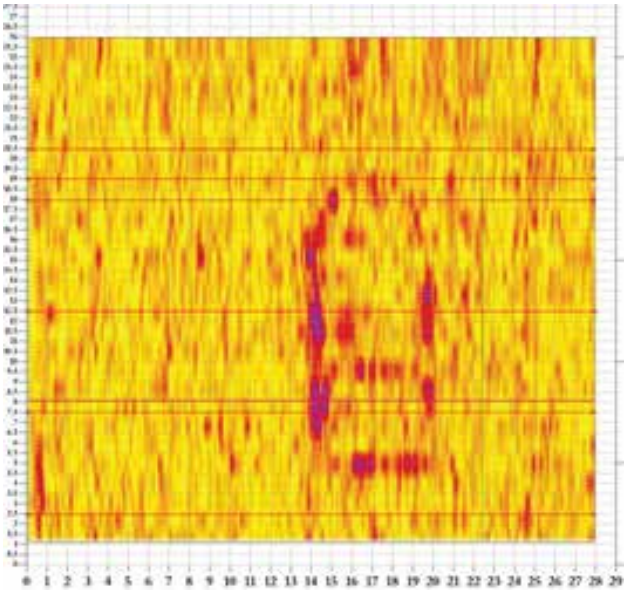

Fig. 2 - imagine a investigației geofizice

Fig.1. Complexul 1/2019.

https://biblioteca-digitala.ro

86. Tilişca, com. Tilişca, jud. Sibiu
Punct: Dealul Căţănaş

Tip de sit: 1 - locuire, 112 - aşezare fortificată, 122 - cetate, 211 - necropolă plană
Încadrare cronologică: 153 - Epoca bronzului târziu, 161 - Hallstatt timpuriu, 162 - Hallstatt mijlociu, 212 - Latène mijlociu, 213 - Latène târziu
Cod RAN: 145916.01
Autorizaţie nr. 18/ 17.05.2021
Colectiv: Gheorghe Vasile Natea (Muzeul Naţional Brukenthal) - responsabil ştiinţific al şantierului; Mihail Chideșa (Muzeul Naţional Brukenthal) - membru în colectiv; Adrian Georgescu (Muzeul Naţional Brukenthal) - membru în colectiv, Christian Kaiser - membru în colectiv; Ecaterina Natea - membru în colectiv; Adrian Luca (Muzeul Naţional Brukenthal) - membru în colectiv; Sabin Adrian Luca (Muzeul Naţional Brukenthal) - membru în colectiv; Vasile Palaghie (Muzeul Naţional Brukenthal) - membru în colectiv; Florentin Perianu (Muzeul Naţional Brukenthal) - membru în colectiv; Maria Raluca Teodorescu (Muzeul Naţional Brukenthal) - membru în colectiv.
Perioada desfășurării cercetării: 16.08 – 27.08.2021

Scurtă prezentare a sitului

Dealul „Căţănaş" este situat în imediata apropiere a drumului care duce din Galeş spre Tilişca, pe partea dreaptă. Spre est se învecinează cu vatra Galeşului, spre vest cu dealul „Cetate", iar spre sud este mărginit de vatra Tilişcăi. În partea de nord are din nou ca vecin un deal, „Dumbrăghiţa".

Înălţimea „Căţănaşului" atinge în partea sud-vestică 712 m, ridicându-se deasupra comunei Tilişca cu peste 100 de metri.

Aşezarea dacică de pe dealul „Căţănaş" a intrat în circuitul ştiinţific acum mai bine de trei decenii - cu toate că existenţa sa fusese semnalată încă din secolul trecut, iar de atunci încoace o serie de studii şi articole au încercat să pună în valoare diferitele aspecte legate de viaţa celor care au populat zona care ne interesează. O sinteză sa realizat odată cu apariţia lucrării monografice a regretatului prof. univ. dr. Nicolae Lupu, după o cercetare asiduă şi sistematică întinsă pe parcursul mai multor zeci de ani (remarcăm în acest context că cercetările arheologice au avut loc în perioada 1959 – 1965, iar publicarea exhaustivă a rezultatelor lor în anul 1989). Din anul 2004 până în anul 2006 au fost reluate cercetările sub conducerea regretatului conf. univ. dr. Dumitru Popa, rezultatele cercetării fiind publicate într-o serie de studii.

Aşezările de pe „Căţănaş" aparţin ambelor epoci ale fierului. Hallstattienii au ocupat porţiuni mai puţine şi mai restrânse ca suprafaţă. Din perioada La Téne au fost descoperite până în prezent două turnuri locuinţă, aflate pe un platou arcuit pe culme şi cu terase în pante. Dealul respectiv a fost fortificat cu valuri de pământ şi şanţuri de apărare, amplasate pe pantele de est, vest şi nord, pe acestea dezvoltându-se şi aşezarea. Datată de la mijlocul secolului II î. Chr. până la cucerirea romană, cetatea de la Tilișca - „*Cățănaș*" este una dintre cele mai importante din această zonă.

Obiectivele cercetării: În campania din anul 2021 ne-am propus continuarea cercetării pe marginea întărită a platoului superior.

Rezultatele cercetării:

Pe marginea întărită a platoului superior, în prelungirea laturii de nord-est a suprafeței 1/2019, s-a deschis o casetă (caseta 1/2021) cu dimensiunile de 2 x 8 m, în scopul dezvelirii și cercetării integrale a locuinței adâncite datată în Hallstattul mijlociu, surprinsă doar parțial în campania din anul 2020. În această campanie a fost excavat întregul nivel superior al casetei – care căpăcuia locuința – fiind descoperite fragmente ceramice rulate, ce aparțin perioadei La Tène.

Abstract

A new surface (C 1/2021), with dimensions of 2 x 8 m was opened on the fortified edge of the upper plateau, more precisely in the extension of the north-eastern side of the surface 1/2019. The research objective was that of unveiling and completing the investigation of the sunken dwelling dated from Middle Hallstatt period, that partially investigated during season 2020. In campaign 2021, the entire upper layer which covered the house was excavated. On this occasion were found ceramic fragments belonging to La Tène period, in atypical, secondary context.

https://biblioteca-digitala.ro

Topalu, jud. Constanța *[Capidava]*
Punct: Cetatea Capidava

Cod RAN: 63063.01-12;
Cod LMI: CT-I-sA-02600
Autorizație: nr. 22/05.05.2021
Colectiv: conf.dr. Ioan Carol Opriș (coordonator științific, FI-UB), dr. Al. Rațiu (MNIR, responsabil sector), dr. Raluca Moței (MMB), drd. Ioana Manea (MNIR/MMB) – sectorul VII, intra muros; Tiberiu Potârniche (MINAC) – sectorul de est, intra muros; dr. Cătălin Ionuț Dobrinescu (MINAC – responsabil sector), prof.dr. Zeno Karl Pinter, dr. Claudia Urduzia (ULSB, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu), drd. Vitalie Bodolică (MINAC), conf.dr. Beatrice Kelemen (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca) – sectorul X extra muros.
Finanțare: Campania a fost finanțată de către Ministerul Culturii prin MINAC, cu suma de 45.000 RON. Co-finanțarea a fost asigurată de MINAC.

Campania arheologică 2021 s-a concentrat în două sectoare intra muros (sectorul VII și sectorul de est), respectiv în sectorul extramuran al necropolei medio-bizantine. În sectorul VII intra muros săpăturile s-au desfășurat la sud de edificiul cunoscut în literatura de specialitate sub numele de „*Principia* romană târzie", unde cercetarea propriu-zisă a edificiului cu absidă (*principia*) fusese încheiată încă din vara anului 2019. În campania din anul 2021, în sectorul VII au fost deschise 6 noi unități de săpătură, numerotate S39-S44, dar săpăturile au continuat şi în alte suprafețe deschise în anii precedenți. În sectorul „de est" (sectoarele IV – V, intra muros) săpăturile au urmărit continuarea cercetării din campaniile precedente în zona edificiului E2, dispus perpendicular pe curtina F a cetății. Clădirea este compusă din trei încăperi distincte. Cel de-al doilea obiectiv urmărit în campania din 2021 a fost reprezentat de cercetarea realizată în încăpere C10, aflată la vest de edificiul E2. În sectorul X (necropola medio-bizantină) săpăturile au avut loc în cursul lunii iulie 2021, concomitent practicii arheologice de specialitate a studenților de la Universitatea Lucian Blaga din Sibiu, care a și asigurat finanțarea acestora. Cu această ocazie, au fost continuate investigațiile anterioare (2010-2019) pe terasa B, cu scopul declarat al surprinderii şi cercetării limitei sud-estice a necropolei. Secțiunile unde s-a desfășurat cercetare sistematică sunt cele deschise în anii trecuți, S VII și S VIII, deopotrivă cu secțiunea S IX (la V de S VIII), cu păstrarea unui martor stratigrafic de 1 m.

87. Topalu, jud. Constanța *[Capidava]*
Punct: Sectorul VII (intra muros)

Cod RAN: 63063.01
***Colectiv*:** Alexandru Rațiu (MNIR), Ioan C. Opriș (FI-UB), Ioana Manea (MNIR/ MMB).
Perioada desfăşurării campaniei: 04.08 – 27.08.2021

Suprafața cercetată. Cercetarea sistematică din 2021 s-a concentrat la sud de edificiul cunoscut în literatura de specialitate sub numele de "*Principia* romană târzie", unde săpătura propriu-zisă a edificiului cu absidă (*principia*) s-a încheiat propriu zis după campania din 2019.

Obiectivul / rezultatul cercetărilor arheologice din campania 2021

Cercetarea a fost realizată de un colectiv sub coordonarea MNIR (Alexandru Rațiu) și care mai reuneşte specialişti şi studenţi de la FI-UB/ MMB (conf.dr. Ioan C. Opriș, Raluca Iuliana Moței, Ioana Manea). În cadrul campaniei din 2021 de la Capidava, în sectorul VII a fost urmărită cercetarea zonei situată la sud de *principia,* unde în campaniile trecute s-a descoperit o parte a unui *peristyl* (respectiv o bază de coloană în poziției primară pe o asiză din blocuri de piatră). De asemenea în această zonă, în cadrul campaniei din anul 2020, s-a conturat un nivel de locuire de secol VI p.Chr., bogat în artefacte specifice perioadei: amfore, fragmente de opaițe, fragmente de ceramică fină etc.

Principalul scop pentru care am concentrat săpătura la sud de edificiu a fost pentru a putea stabili eventuale legături urbanistice cu alte ansambluri contemporane. Elucidarea chestiunii peristyl-ului menționat, mai ales în contextul descoperirilor frecvente de resturi de coloane din această zonă, a fost și ea prioritară în deschiderea unor noi suprafețe. De asemenea, în partea de vest a edificiului cu absidă, unde se și afla intrarea în ansamblul monumental, a fost deschisă o suprafață (S39). Aceasta urmărește delimitarea și clarificarea accesului în edificiu și mai ales relația acestuia cu o eventuală tramă stradală.

Metodologie: Începerea propriu-zisă a săpăturilor a fost precedată de o curățare temeinică a săpăturii din anii trecuți, cât și a zonei ce urma a fi cercetată. Zonele destinate cercetării au fost împărțite în suprafețe de 6x4 m sau 4 x 4 m. Suprafața totală cercetată a fost de 111 mp cu o adâncime medie de 1,2 m. În campania din anul 2021, în sectorul VII, au fost deschise 6 noi unități de săpătură, numerotate S39-S44, dar cercetarea a continuat şi în alte suprafețe deschise în anii anteriori. Metodele de înregistrare a rezultatelor săpăturii au fost cele uzuale: desen de săpătură cu scara de 1:20 cm, fotografii digitale, caiet de săpătură și de pachete. La finalul cercetării s-a făcut o ridicare topografică cu ajutorul unei drone, ocazie cu care s-a făcut și un model 3D al monumentului și al săpăturii. Înregistrarea s-a făcut contextual.

Stratigrafia generală a săpăturii:

Contextul nr. 1 - nivelul vegetal actual, de culoare brun cenușiu închis (negru), cu grad de compactare scăzut, frecvente rădăcini şi urme de rădăcini, permeabil, cu foarte puţine materiale contemporane remaniate, rar şi materiale

https://biblioteca-digitala.ro

arheologice, în special fragmente tegulare; are o grosime de cca. 0,10 – 0,15 m;

Contextul nr. 2 - nivel antropic, sediment de culoare cenuşiu închis, omogen, grad de compactare foarte scăzut, conţine fragmente ceramice de mici dimensiuni, oase animaliere, fragmente rulate de ţigle şi cărămizi şi pietre nefasonate de mari dimensiuni. Acest context reprezintă nivelul de bordeie medio-bizantine de secole IX-XI p.Chr.; are o grosime de maximă de 0,30 m.

Contextul nr. 3 - nivel antropic, sediment de culoare brun-închis, structură granulară, relativ eterogenă, ce reprezintă nivelul de locuire de sfârşit de secol VI p.Chr., ultimul al cetăţii în integralitatea sa. Conţine artefacte din ceramică, fier, bronz sau os, fragmente de ţigle romane, fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,20 – 0,30 m. Contextul este mărginit la limita sa inferioară de o podea lutuită, de culoare galben deschis, compactă, cu o grosime de cca. 0,15 m. Nivelul este incendiat.

Contextul nr. 4 - nivel antropic, sediment de culoare brun-gălbui, structură granulară, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de secol V p.Chr. Conţine artefacte din ceramică, fier, bronz sau os, fragmente de ţigle romane, fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,15–0,20 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos de o podea lutuită, de culoare galben-deschis, compactă, cu o grosime de cca. 0,10 - 0,15 m.

Contextul nr. 5 - nivel antropic, sediment de culoare brună, structură granulară, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de secol IV p.Chr. Conţine artefacte din ceramică si fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,15 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos de o podea din cărămizi prinse în mortar pe o substrucţie din lut bătătorit.

Contextul nr. 6 - nivel antropic, sediment de culoare galben-maronie, structură prăfoasă, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de sec. II – III p.Chr. Conţine artefacte din ceramică si fragmente din vase de sticlă, dar şi materiale din bronz sau fier. Are o grosime de cca. 0,40 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos fie de un pavaj din pietre de râu (în cazul stradelelor), fie de o podea din lut bătătorit.

Descrierea unităților de săpătură din cadrul campaniei 2021

Scurt istoric al săpăturii

În campaniile anterioare (2013-2016) au fost cercetate 14 dintre suprafețele propuse, denumite S1–S4, iar în fiecare dintre acestea a fost atins nivelul de sfârșit de secol IV p.Chr., corespunzător contextului nr. 5. În campania 2017 s-au deschis alte opt astfel de suprafețe, numerotate în continuare S15–S22, împreună cu o secțiune de sondaj denumită temporar S23. S-a convenit în cadrul echipei de cercetare adâncirea, respectiv atingerea şi cercetarea în noile secțiuni inclusiv a nivelului corespunzător contextului nr. 4. Suprafețele au fost săpate succesiv, înregistrându-se atât fotografic şi grafic secvențele stratigrafice de pe pofilele care ulterior au fost demontate.

De asemenea, a fost continuată cercetarea şi în primele 14 suprafețe a nivelului amintit. În 2018 s-au deschis cinci secțiuni, numerotate S24-S27 şi S30, şi care au fost cercetate până la nivelul podelei de sec. IV p.Chr. De asemenea, s-a deschis şi S27 în colțul de nord al edificiului, unde cercetarea a ajuns la nivelul de locuire roman târziu. Cercetarea a continuat şi în S23, unde s-a descoperit o parte dintr-un portic al unei clădiri de mari dimensiuni din epoca Principatului. În decursul campaniei din anul 2019 au fost deschise 6 noi unități de săpătură, numerotate S31-S36, dar cercetarea a continuat și în alte suprafețe deschise în ani anteriori și astfel s-a definitivat cercetarea propriu-zisă a edificiului.

În 2021 am mai deschis 6 noi suprafețe de săpătură, numerotate **S38-S43**, dar s-a continuat cercetarea și în alte două suprafețe (**S 29**, **S34** și **S35**) deschise anii anteriori. Mai departe, vom trece la o descriere succintă a acestor suprafețe:

Suprafața S 29 (dimensiuni 4 x 4 m). Inițial în această suprafață am dorit doar să curățăm profilul de NV, pentru a săpa o porțiune de 0,5 x 4 m (latura de NV) rămasă nesăpata din 2019 din cauza unui bordei medio-bizantin. Dar la curățarea acestui profil am descoperit o coloana fragmentară amplasată în poziție primară pe o bază de coloană și pe lespedea de calcar aferentă. Situația stratigrafică, înregistrată și prezentată la capitolul de planșe și figuri, este foarte sugestivă pentru a evidenția succesiunea cronologică din această parte a sitului.

Suprafețele S34-35 sunt situate la NE de S36, au o suprafață de 4 x 4 m fiecare. Acestea au fost Deschise simultan în campania din 2019, dar nu au fost definitivate atunci. În campania din 2021 am redeschis cercetarea în aceste două suprafețe. Aici s-a identificat un nivel de locuire datat pe baza materialului ceramic în sec. al VI-lea, adică contextul 3 al stratigrafiei generale din această zonă. Suprafața cercetata a surprins doua compartimentări dintr-o locuință. În zona delimitată de zidurile Z1-Z3 s-a găsit o amfora întregibilă pe o podea construită din lut bătătorit și pietre. Un detaliu important îl constituie acoperișul clădirii prăbușit în urma unui incendiu descoperit *in situ* cu bârnele carbonizate păstrate în fragmente foarte mari (grosime de cca. 20 cm și lungime de cca. 60-70 cm).

Suprafața S38 este situată la S de S43 și la V de S41, cu o suprafață de aproximativ 4 x 4 m. Din păcate, deși a fost deschisă devreme, cercetarea nu a fost definitivată în această suprafață, deoarece am prioritizat resursele umane în celelalte zone.

Suprafața S39. Am dorit realizarea unei secțiuni care vine să clarifice modul în care se făcea accesul în *principia*, astfel că s-a trasat o suprafață de 6x4 m în dreptul intrării, suprafața se află la NV de S31 și S14 și este dispusă paralel față de acestea. Aici s-a descoperit o tramă stradală ce străbate secțiune de la nord spre sud, denumită de noi Strada Beta. De asemenea, trebuie să amintim identificarea în partea dinspre edificiu a unui fragment dintr-un altar realizat din calcar, refolosit ca parte a zidului unui bordei medio-bizantin. Situația stratigrafică corespunde contextului nr. 4.

Suprafața S40 este situată în continuarea lui S36, la SV de aceasta și pentru a se vedea cum continuă zona peristilului din S36.

Suprafața S41 este situată în continuarea lui S29,

https://biblioteca-digitala.ro

la SV de aceasta și la N de S40. Situația stratigrafică corespunde contextului 5.

Suprafața S42 este dispusă în continuarea lui S41, la SV de aceasta și la NV de S40. Situația stratigrafică este identică cu cea din S41.

Suprafața S43 este dispusă la NV de S42, cu o suprafață de 4x4 m. S-au identificat două baze de coloană dispuse pe câte un bloc de piatră fasonată (calcar), la rândul lor dispuse pe lespezi de piatra. În colțul de SE al secțiunii a fost identificată o altă bază de coloană la un nivel mai jos decât cele două. Pe latura dinspre N, de la E la V s-a identificat un zid cu o lățime de 1,2 m.

Materialul arheologic descoperit

Materialul descoperit este eterogen compus în mare parte din artefacte ceramice. Pe lângă ceramică, au fost descoperite și alte obiecte confecționate din materiale precum os, metal sau sticlă. Pentru artefactele din ceramică putem aminti două amfore întregibile găsite *in situ,* un ulcior miniatural*,* fragmente de opaițe sau fragmente de ceramică fină. Dintre cele mai importante descoperiri pe categorii de materiale, altele decât ceramice, putem aminti: o psalie din os, un capac de sticlă, o talangă din metal sau un cârlig din bronz.

Obiective pentru campania din 2022. Pentru campania viitoare ne propunem să continuăm și să extindem cercetarea în zona peristylului, tocmai pentru a elucida proveniența bazelor și fragmentelor de coloane identificate până acum. De asemenea ne dorim să deschidem mai mult săpătura în zona Străzii Beta, pentru a o putea documenta și analiza în detaliu.

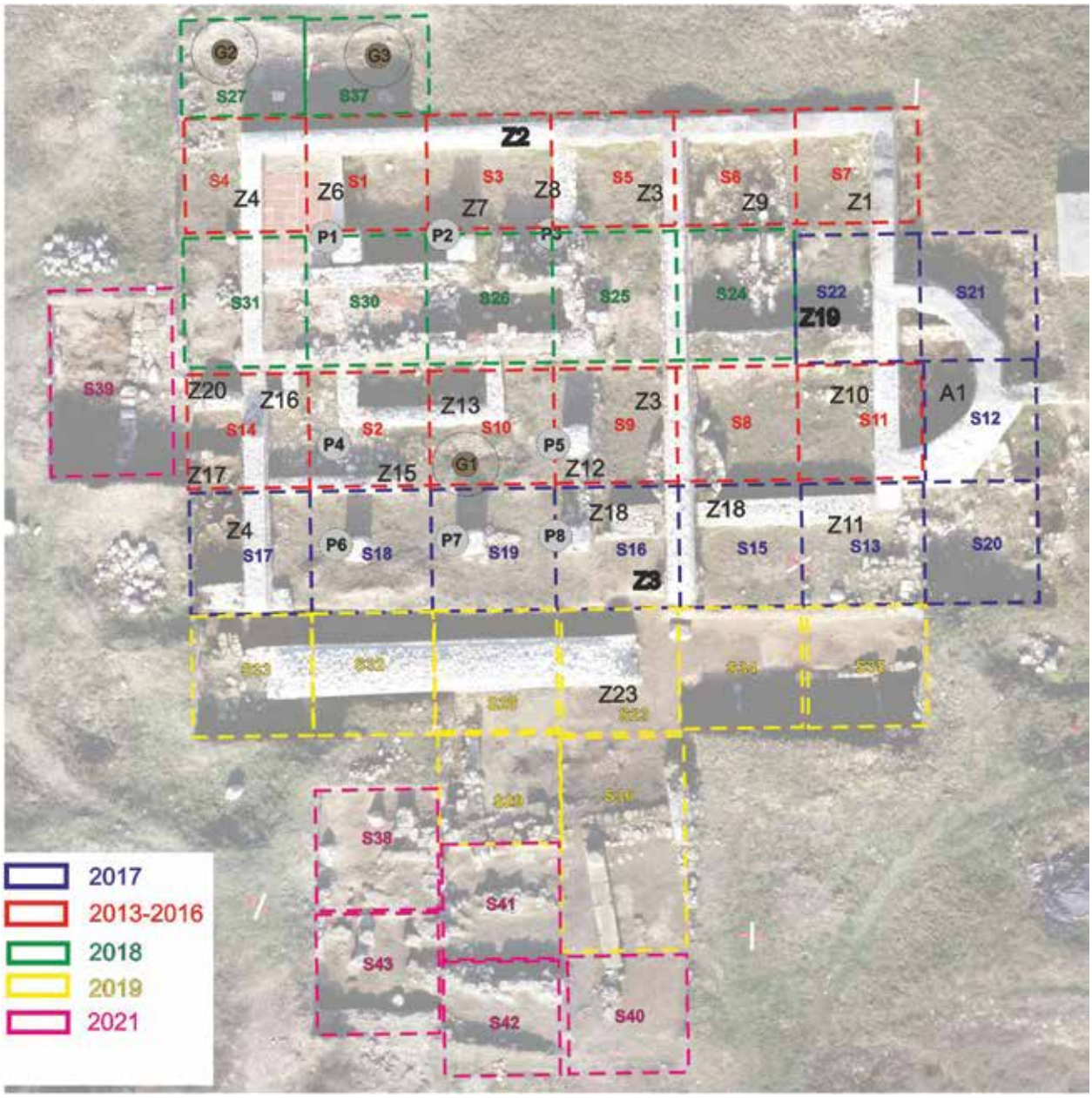
Raportul de cercetare sistematică din sectorul VII intra muros de la Capidava conține un nr. de 9 planșe ilustrative, urmărind descrierile tehnice expuse mai sus.

Alexandru Rațiu, Ioan Carol Opriș, Ioana Manea

Pl. 1. Ortofotoplan al săpăturii din 2021.

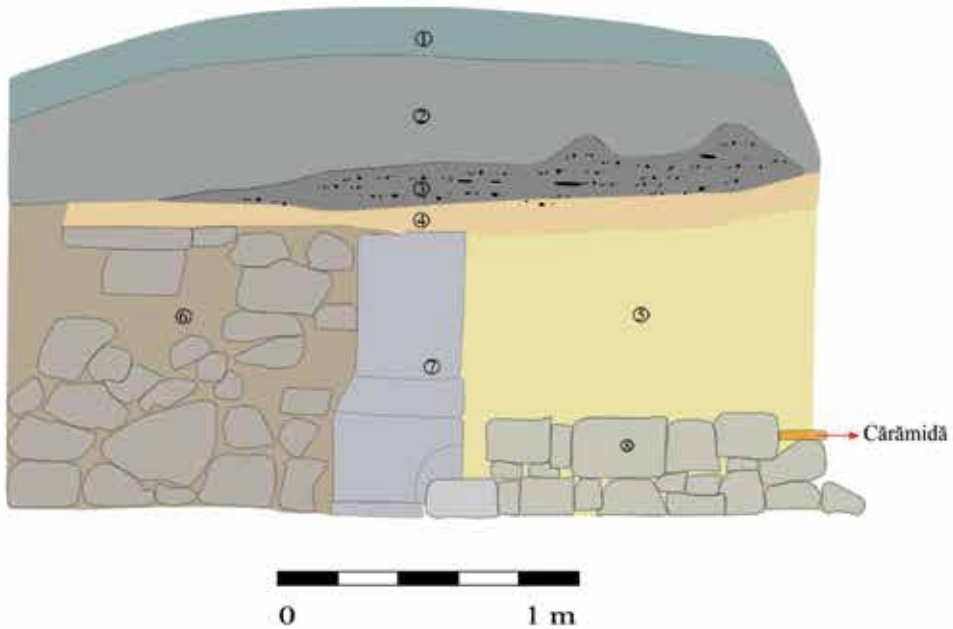
https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 2. Ortofotoplan al săpăturii din 2021 - suprapunerea planului suprafețelor cercetate

https://biblioteca-digitala.ro

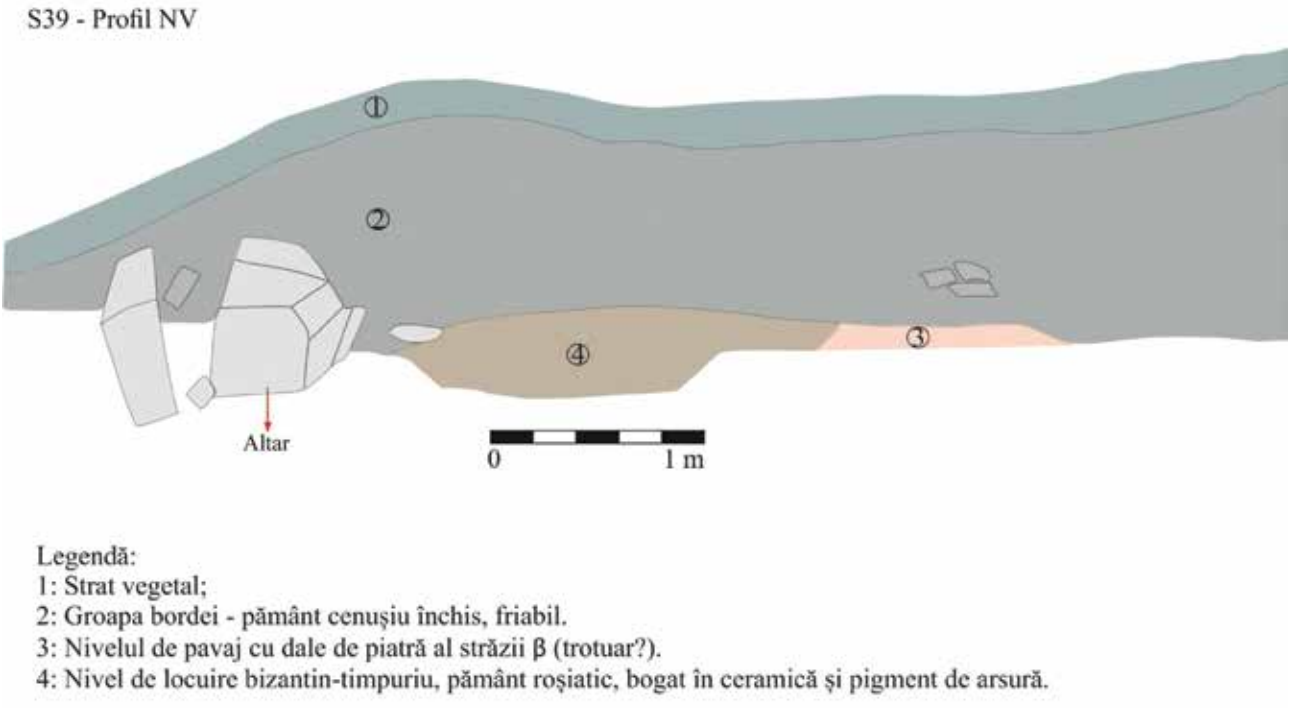
Legendă:

1: Strat vegetal;
2: Groapa bordeiului medio-bizantin;
3: Strat de grâu carbonizat;
4: Podeaua bordeiului;
5: Strat de pământ omogen, galben, compact;
6: Strat de dărâmătură - pământ amestecat cu pietre;
7: Coloană;
8: Zid din piatră.

Pl. 3. Suprafața S 29, profil NV.

https://biblioteca-digitala.ro

Legendă:
1: Strat vegetal;
2: Groapa bordei - pământ cenuşiu închis, friabil.
3: Nivelul de pavaj cu dale de piatră al străzii β (trotuar?).
4: Nivel de locuire bizantin-timpuriu, pământ roşiatic, bogat în ceramică şi pigment de arsură.

Pl. 4. 1-2 S 39. Vedere de ansamblu str. Beta, profil NV.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 5.1 S 29, Restul de coloană după înlăturarea martorului în care a fost surprinsă.

Pl. 5.2. Fotografie de ansamblu cu situațiie din S 36, S29, S 40 și S41.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 6.1. S 35. Detaliu cu planul acoperișului.

Pl. 6.2. S 34 și S 35 - După înlăturarea acoperișului. În plan îndepărtat una din bârnele de susținere a acoperișului și o amforă LR 1, pe podea. și S41.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 7.1. S 35. Amforă LR 1 descoperită pe podea, sub acoperiș.

Pl. 7.2. Frgment de bârnă prinsă sub acoperișul prăbușit.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 8.1. S 36, S 40, S 41, S 42 și S43 - Privire de ansamblu spre sud-est.

Pl. 8.2. S 36, S 40, S 41, S 42 și S43 - Privire de ansamblu spre nord-est.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 9.1. S 36 și S 40 - Privire dinspre sud.

Pl. 9.2. Detalii privind amplasarea coloanelor în zona săpată în cadrul campaniei 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

88. Topalu, jud. Constanța *[Capidava]*
Punct: Sectorul de Est (intra muros) – sectoarele IV-V

Cod RAN: 63063.01
***Colectiv*:** Tiberiu Potârniche (MINAC), Ioan C. Opriș (FI-UB)
Perioada desfăşurării campaniei: 14.09 – 31.10.2021

Cercetările arheologice desfășurate în sectorul estic al cetății de la Capidava au debutat în 14 septembrie 2021, cu scopul principal de a continua săpăturile sistematice realizate în campaniile precedente din zona edificiului denumit convențional E2, dispus perpendicular pe curtina F. În campania din 2021 cercetările arheologice efectuate în sectorul de est s-au desfășurat în principal pe latura de nord-est, cea dinspre curtina F, a acestei clădiri. Clădirea are în componența sa 3 încăperi distincte. Cel de-al doilea obiectiv major al campaniei arheologice desfășurată în acest an în sectorul estic al fortificației de la Capidava a fost reprezentat de cercetarea realizată în încăperea C10, situată la vest de edificiul E2.

EDIFICIUL E2: Încăperile C8A, C8B, C7

Edificiul E2 este situat în partea de nord a sectorului de est, având latura de nord-est alipită curtinei F. Acesta descrie o formă dreptunghiulară, alungită și are componența sa 3 camere, denumite în ordinea descoperirii lor: C8A, C8B și C7.

Cercetările arheologice efectuate aici în urmă cu mai multă vreme au fost stopate în anul 1996. În cadrul campaniei 2006 au fost efectuate o serie de lucrări de conservare și restaurare asupra zidurilor perimetrale, în special asupra celor localizate în C8A. În campania din anul 2019 a fost însă reluată cercetarea din acest obiectiv, prin investigarea secțiunii S II, dar fără ca aceasta sa fie epuizată. În vara anului 2020, au fost efectuate lucrări de restaurare asupra edificiului mai sus menționat, lucrări realizate în cadrul proiectului general de restaurare și punere în valoare a cetății Capidava, recent încheiat. Aceste lucrări au vizat refacerea și consolidarea zidurilor perimetrale, prin adăugarea unei asize de cărămidă pe baza amprentelor păstrate în mortarul original precum și a două asize de protecție, realizate din blocuri de piatră.

Conform înregistrărilor anterioare, nivelul la care cercetarea arheologică fusese stopată este unul de distrugere violentă, localizat cronologic în a doua jumătate sau chiar spre sfârșitul secolului al VI-lea p.Chr. Această situație nu este singulară în sectorul estic al Capidavei, ea fiind recent documentată și în ceea ce privește edificiul E1.

Câteva date referitoare la metodologia de lucru abordată pot fi succint amintite aici: datorită dimensiunilor reduse ale edificiului (14,35 x 5,08 m) am hotărât realizarea a două secțiuni stratigrafice, dispuse perpendicular pe curtina F, având un martor de 1,00 m între ele, tocmai pentru a surprinde cât mai bine datele stratigrafice. Au fost obținute astfel două secțiuni, denumite convențional S1 și S2, iar săpătura s-a desfășurat simultan în toate cele 3 încăperi. În campania din anul 2019 a fost investigată secțiunea S2, debutând astfel datorită problemelor ridicate de evacuarea pământului rezultat din săpătură; ulterior, în campania din anul 2020 a fost investigată secțiunea S1, aferentă încăperii C7.

Încăperea C7: a fost continuată cercetarea secțiunii S2, începută în campania din anul 2019, având lățimea de 2,00 m și lungimea de 7,75 m, conform amprentei camerei, însumând o suprafață de aproximativ 16,00 mp. Cercetarea a fost reluată de la adâncimea de -1,10 m, obiectivul principal fiind reprezentat de identificarea traseului zidului Z3, descoperit anterior. Zidul, realizat din piatră legată cu pământ și orientat pe direcția NE-SV, paralel cu latura de sud-est a edificiului E2, a fost identificat în anul 2019, pe o lungime de 5,42 m. Zidul păstra lățimea de 0,70 – 0,72 m, inițial fiind repertoriate doar două asize. În campania din 2021 am reușit să evidențiem alte două asize, obținând lungimea totală de 7,55 m, diferența de 2,13 m rezultată fiind păstrată doar pe asizele trei și patru. După toate probabilitățile reprezintă o structură mai veche ce a fost demantelată pentru ca alte clădiri să îi ia locul. Acest aspect poate fi lesne observat din analiza profilului stratigrafic ce documentează două nivelări succesive realizate cu pământ galben. Spre sud-est au fost identificate de asemenea resturile unei podele realizate din lut bătut, ce corespund nivelului de demantelare a zidului Z3. Materialul ceramic descoperit este relativ comun și puternic fărâmițat. Cercetarea a fost finalizată la adâncimea de -1,60 m, fiind înregistrat un sol galben, tasat, fără material arheologic.

Încăperea C8A: în acest perimetru au fost efectuate cercetări arheologice în ambele secțiuni trasate. În secțiunea S2 a fost investigată groapa G3, conturată încă din campania 2019. Groapa G3, denumită astfel în succesiunea complexelor similare descoperite în sectorul estic de la Capidava, reprezintă o groapă de formă cvasi-circulară cu profil convex, ce a fost conturată la adâncimea de -1,40 m. Dimensiunile păstrate: 1,30 x 1,40 m. Metodologic, complexul a fost secționat pe jumătate, pe direcția NV-SE, fiind ulterior golit, până la epuizare. Complexul a fost finalizat la adâncimea de -1,70 m, înregistrându-se astfel o umplutură de doar 30 de cm. Totuși, se remarcă abundența materialului ceramic descoperit, în cea mai mare proporție acesta aparținând veselei de bucătărie. Alături de acesta, o cantitate însemnată de fragmente osteologice animaliere, încă nedeterminate, completează umplutura gropii G3.

În campania din anul 2021 a fost efectuată și cercetarea arheologică a secțiunii S1, aferente încăperii C8A, având lățimea de 2,00 m și lungimea de 3,90 m, conform amprentei camerei, însumând o suprafață de aproximativ 8,00 mp. Pe parcursul cercetării au fost surprinse atât nivelul de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, cât și un nivel anterior, databil în secolul al IV-lea p.Chr. Pe verticală, excavația s-a oprit la -1,70 m, loess-ul fiind însă identificat încă de la -1,40 m, adâncime, de unde se remarcă și absența materialului arheologic. Motivul pentru care săpătura a continuat este reprezentat de descoperirea pe latura estică a secțiunii a unui zid masiv, realizat din blocuri masive de piatră legate cu mortar, din care au fost identificate cinci asize. Zidul este prezent pe toată latura estică a încăperii C 8A, are lățimea de 0,80 m, înălțimea păstrată fiind de 1,10 m. Spre S2, traseul său a

https://biblioteca-digitala.ro

fost întrerupt de instalarea unui *dolium,* întreg dar afectat de presiunea pământului. Vasul de provizii recent descoperit prezintă în partea sa superioară multiple crăpături și zone fisurate, astfel încât, din rațiuni de conservare, am preferat să nu investigăm pentru moment această zonă sensibilă. Totuși, în acest punct, se impun o serie de observații importante: poziția vasului, al treilea pe o axa coliniară pe direcția NE – SV în cadrul edificiului E2, plasat la același nivel, certifică nivelul final, databil în a doua jumătate al secolului al VI-lea, precum și un amplasament relativ plan. Deopotrivă, implantarea acestui *dolium* în traseul zidului masiv adosat curtinei F, precum și resturile de mortar identificate la partea sa superioară atestă faptul că și acest complex a fost supus unei demantelări inițiale, în acest context varianta unei plinte interioare masive devenind parțial plauzibilă.

Alături de cele menționate mai sus, în secțiunea S1 a încăperii C8A a fost identificată și continuarea traseului canalului de scurgere prezent în secțiunea S2. Acesta, realizat din piatră legată cu mortar hidrofug, prezintă o pantă de scurgere către sud, conectându-se cu un canal stradal plasat în exteriorul edificiului E2, pe latura sudică a acestuia. Canalul păstrează o tencuială de calitate, realizată cu mortar hidrofug, tencuială ce este vizibilă atât la exterior, dar mai cu seamă in interiorul jgheabului de curgere. Alcătuit din pietre de dimensiuni mici și medii, fățuite la partea superioară, acesta prezintă lățimea de 0,70 m și o adâncime interioară de 0,28 m. Acolo unde lipsa stratului de tencuială a permis au fost repertoriate patru asize de mici dimensiuni. Spre vest, traseul acestui canal este suprapus de zidul încăperii C8B.

Încăperea C8B: după investigarea secțiunii S2 în cadrul campaniei din anul 2019, anul acesta s-a efectuat cercetarea și în secțiunea S1 a încăperii C8B, secțiune având lățimea de 2,00 m și lungimea de 1,90 m, conform amprentei camerei, însumând o suprafață de aproximativ 4,00 mp. Pe parcursul cercetării au fost surprinse atât nivelul de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, cât și un nivel anterior, databil în secolul al IV-lea p.Chr. Pe verticală, excavația s-a oprit la -1,45 m. În acest perimetru situația s-a dovedit a fi una confuză, straturile identificate reprezentând materiale de umplutură. La adâncimea de -1,45 m a fost identificată o șapă realizată din mortar hidrofug, roz, asemănătoare cu cea utilizată în tencuirea canalului de scurgere. Șapa a fost identificată pe aproape întreaga suprafață a încăperii C8B și prezintă o inclinare abruptă către sud. În zona centrală prezintă o perforație cvasi-circulară (32 x 24 cm), aceasta datorându-se, foarte probabil, unui stâlp de susținere pentru structura edificiului E2. Până în momentul actual este singurul detaliu de acest tip înregistrat pe suprafața edificiului și din acest motiv îl menționăm sub rezerva ipotezei. Un alt amănunt demn de semnalat este acela că tot materialul ceramic descoperit aici este puternic mărunțit. Se remarcă și un număr însemnat de fragmente osteologice provenite de la diverse specii de pești. Având în vedere faptul că departajarea dintre C8B și C7 nu a existat inițial, aceasta făcându-se ulterior prin construirea unui zid din piatră legată cu pământ, putem lua în calcul (la nivel ipotetic) faptul că această mică încăpere a îndeplinit un rol de spațiu de depozitare.

Cercetarea arheologică efectuată în cadrul campaniei din anul 2021 asupra edificiului E2 s-a desfășurat în toate încăperile acestuia, excepție făcând secțiunea S1 din încăperea C7. Datorită elevației crescute a zidului perimetral rezultat în urma lucrărilor de restaurare evacuarea pământului produs în urma cercetării arheologice a fost mult îngreunată și din acest motiv am decis reprogramarea demontării martorului stratigrafic, pentru campania viitoare. Cu această ocazie vom încerca și efectuarea unui sondaj pentru identificarea cotei la care apare stânca naturală.

Încăperea C10: este situată la vest de edificiul E2, iar cercetarea arheologică efectuată aici a fost oprită în campaniile din anul 1997-1998. Zidurile perimetrale descriu un traseu trapezoidal, cu baza mică către nord-vest. În toamna anului 2019 a fost efectuată restaurarea și consolidarea zidurilor perimetrale existente ale încăperii în cadrul proiectului de restaurare recent încheiat. Cu acest prilej au fost identificate accesul plasat pe latura sudică, precum și o posibilă ieșire situată la est. Tot cu acest prilej a fost formulată ipoteza că încăperea C10 reprezintă o construcție adosată în componența edificiului E2, ca urmare a legăturii înregistrată pe latura nordică a zidului.

Metodologic, suprafața încăperii C10 a fost împărțită în trei secțiuni denumite convențional SI-SIII și orientate pe direcția E-V, pentru verificarea informațiilor de ordin stratigrafic. În cadrul campaniei din anul 2020 au fost cercetate secțiunile SI, respectiv SIII, obținându-se astfel două profile ce reprezintă marginile secțiunii SII.

Secțiunea SI: având lățimea de 2,30 m și lungimea de 5,00 m, conform amprentei camerei, însumând o suprafață de aproximativ 12,00 mp. Pe parcursul cercetării din campania 2020 au fost surprinse atât nivelul de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, cât și un nivel anterior, databil în secolul al IV-lea p.Chr. Pe verticală, excavația s-a realizat până la adâncimea de -1,60 m, fără a fi atins nivelul de loess. Pe parcursul cercetării au fost identificate mai multe straturi arheologice reprezentate de amenajări, distrugeri și demantelări ale unei faze mai vechi a edificiului. În campania din anul 2021, cercetarea a fost reluată aici până la adâncimea de -2,30 m. Succesiv, au fost identificate un nivel de dărâmătură, precum și resturile unei noi demantelări, marcate spre S2 printr-o amprentă foarte clară de mortar. Ulterior, prin răzuieli succesive, a fost identificat traseul unui șanț de demantelare ce traversează întreaga secțiune S1, pe direcția est-vest. Șanțul a fost surprins pe lungimea de 4,70 m și prezintă o lățime medie de 0,60 m. Complexul nu a fost încă cercetat, această etapă urmând a fi rezolvată după epuizarea întregii suprafețe a secțiunii S2. Coroborând însă rezultatele obținute în secțiunile alăturate, putem considera momentan, măcar și cu titlu de ipoteză, faptul că traseul acestui șanț de demantelare marchează conturul unei construcții mult mai vechi ce ar putea reprezenta prima formă de intervenție antropică în sectorul estic de la Capidava - baracă militară (?).

Pe același orizont și la aceeași adâncime a fost identificat un al doilea complex reprezentat de o groapă circulară (1,40 x 1,40 m) plasată în colțul de sud-vest și denumită convențional G4. Complexul nu a fost încă

https://biblioteca-digitala.ro

cercetat, însă cea mai apropiată analogie provine tot de la Capidava, înregistrată în timpul campaniei din 2014: o groapă circulară (G1), plasată în colțul de sud-vest al încăperii C6 din cadrul edificiului E1 din a cărei umplutură au fost recuperate 2 vase ceramice întregi și unul întregibil databile în intervalul secolelor II-III p.Chr.

Secțiunea SII: având lățimea de 2,00 m și lungimea de 5,50 m, conform amprentei camerei, însumând o suprafață de aproximativ 11,00 mp. Cercetarea arheologică s-a efectuat până la adâncimea de -1,80 m, fiind înregistrate atât nivelul de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, cât și un nivel anterior, databil în secolul al IV-lea p.Chr. La adâncimea de 1,70 – 1,80 s-au conturat resturile unui zid de piatră legată cu mortar, dispus perpendicular pe direcția S1-S3. În această campanie a fost conturată o singură asiză, realizată din blocheți de talie medie, bine finisați.

Secțiunea SIII: cu lățimea de 2,50 m și lungimea de 5,60 m, conform amprentei camerei, respectiv o suprafață de aproximativ 15,00 mp. Pe parcursul cercetării efectuate în anul 2020 au fost surprinse atât nivelul de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, cât și un nivel anterior, databil în secolul al IV-lea p.Chr. Pe verticală, excavația s-a realizat până la adâncimea de -2,00 m, cotă la care a fost identificat un strat de dărâmătură post demantelare. Pe parcursul cercetării au fost identificate mai multe straturi arheologice, fiind consemnate două demantelări succesive ale fazelor mai vechi de construcție. A fost totodată identificat traseul zidului ZPP1, realizat din blocuri de piatră legate cu pământ, orientat NNE –SSE.

În campania din anul 2021, cercetarea a continuat până la adâncimea de - 2,40 m, cotă la care a fost înregistrat loess-ul. Materialul ceramic este relativ redus numeric, fiind reprezentat de fragmente amforice de dimensiuni medii și mari. Prin răzuieli succesive a fost identificată amprenta unui șanț, cu lățimea de 0,60 m, orientat perpendicular pe secțiunea S2 și șanțul de demantelare identificat în S1, argument suplimentar în sprijinul ipotezei anterior menționate.

În concluzie, cercetările arheologice realizate în sectorul estic al cetății Capidava din cadrul campaniei 2021 au fost efectuate pe o suprafață însumând circa 70,00 mp. Pe verticală, excavația s-a produs variabil, în funcție de complexele atinse, înregistrându-se adâncimi între -0,00 m și -2,40 m. Principalele rezultate ale campaniei sunt reprezentate de confirmarea traseului celor 2 ziduri, precum și a canalului ce atestă faze mai vechi de construcție în zona edificiului E2 alipit spre nord-est de curtina F. Aceeași situație se înregistrează și în cazul încăperii C10, fiind confirmată cu această ocazie ipoteza că această încăpere reprezintă o extindere a edificiului E2, având la bază o construcție mai veche, de aceleași dimensiuni. Nu în ultimul rând, menționăm aici descoperirea amprentei de demantelare a unei alte construcții, precum și a gropii G4, ce reprezintă la momentul actual, cele mai timpurii urme de intervenție antropică din sectorul estic de la Capidava.

Au fost recuperate de asemenea elemente de acoperiș, vase ceramice, întregi sau întregibile, piese din sticlă și os, monede din bronz și alte obiecte mărunte dar și fragmente ale unor obiecte realizate din lemn. Cercetările au fost documentate atât în scris, cât și digital, prin fotografii. Au fost efectuate de asemenea înregistrări grafice, fiind întocmite grund-uri și profile la scări convenabile. La finalul săpăturii, cercetarea a fost documentată suplimentar prin realizarea unor fotografii aeriene de înaltă rezoluție, captate cu ajutorul dronei. Prezentul raport tehnic conține și documentația ilustrată reprezentată de 12 planșe cu fotografii sugestive pentru campania efectuată în anul 2021, descrisă mai sus.

Tiberiu Potârniche, Ioan Carol Opriș

https://biblioteca-digitala.ro

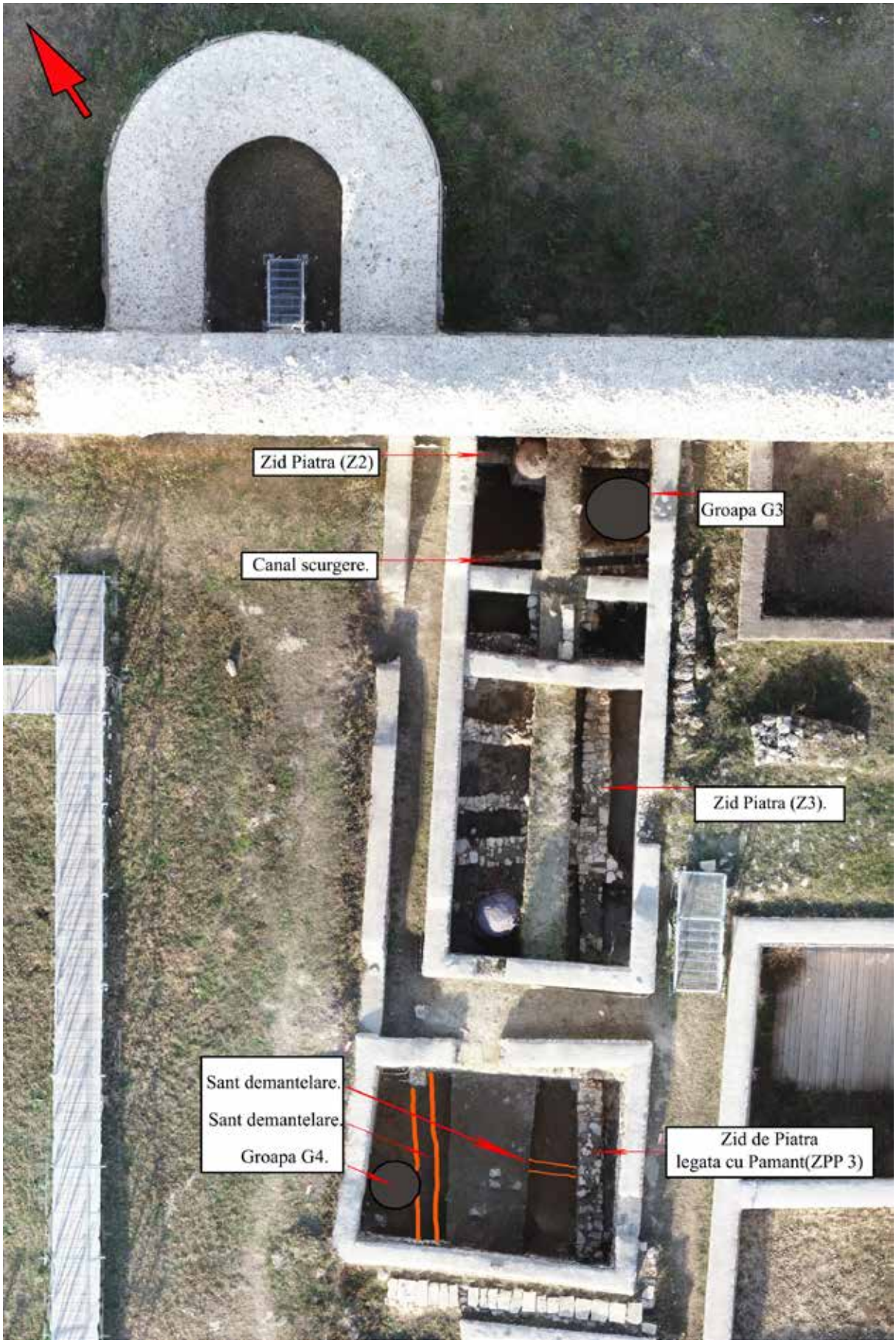
Pl. 1. Evoluția lucrărilor în sectorul de Est, campaniile 2019-2021.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 2. Stadiul lucrărilor efectuate în sectorul de Est la finalul campaniei 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 3. Complexe identificate pe parcursul campaniei 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 4.1 - Încăperea C 8A la începutul lucrărilor, secțiunea S1.

Pl. 4.2 - Încăperea C 8A, conturarea zidului Z2, secțiunile S1 și S2.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 5.1 Încăperea C 8A – detaliu al zidului Z2, la finalizarea cercetării.

Pl. 5.1 Încăperea C 8A – detalii ale canalului de scurgere.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 6.1. Încăperea C 8B, la debut și pe parcursul cercetării.

Pl. 6.2. Încăperea C 8B, detaliu al șapei de mortar hidrofug.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 7. C 8A, secțiunea S2, complex groapă G3.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 8. C 7, secțiunea S2, detalii zid Z3.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 9. C 10, secțiunea S3, detalii zid ZPP 3.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl. 10: 1 - Încăperea C 10, secțiunea S1, profilul de nord-vest; 2 - Încăperea C 10, secțiunea S1, conturarea șanțului de demantelare și a gropii G4.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 11. Încăperea C 10, evoluția lucrărilor în secțiunea S2.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 12.: Încăperea C 10, aspecte de lucru și vedere de ansamblu

https://biblioteca-digitala.ro

89. Topalu, jud. Constanța *[Capidava]*
Punct: Sectorul X (extra muros) – necropola medio-bizantină"

Cod RAN: 63063.10

Colectiv: Cătălin Dobrinescu (MINAC), Zeno Karl Pinter (Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu / Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu), dr. Claudia Urduzia (Muzeul Naţional Brukenthal Sibiu), dr. Beatrice Kelemen (Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca), Vitalie Bodolică (Muzeul de Istorie Naţională si Arheologie Constanţa), cadre didactice, doctoranzi şi studenţi ai Universităţii „Lucian Blaga" (Facultatea de Ştiinţe Socio-Umane – Departamentul de Istorie, Patrimoniu şi Teologie Protestantă), cadre didactice şi masteranzi ai Universităţii Babeş-Bolyai; voluntari.

Perioada desfăşurării campaniei: 05.07 – 16.07.2021

Suprafaţa cercetată. Cercetarea din anul 2021 a continuat cercetările anterioare din anii 2010-2019 de la Capidava, sector X, terasa B şi s-a concentrat în special asupra necropolei medievale de aici, în vederea surprinderii şi cercetării limitei sud-estice a acesteia. Cercetarea a fost continuată în secțiunile deschise în anii trecuți, S VII și S VIII, ca și în secțiunea S IX, deschisă la V de S VIII, păstrând martor de 1 m.

Obiectiv / rezultatul cercetărilor arheologice din campania 2021. Campania 2021 din sectorul X extramuran al cetății Capidava a continuat cercetarea sistematică a necropolei medievale aflate la est de cetate, mai precis a limitei sale estice / sud-estice. Până în prezent au fost cercetate sistematic 39 morminte din această parte a necropolei: 5 în campania 2010, 4 în campania 2013, 9 în campania 2014, 6 în campania 2016, 6 în campania 2017, 4 în campania 2018 și 5 în campania 2019. Campania 2021 a continuat cercetarea secțiunilor S VII și S VIII, deschise la nord și respectiv vest de S VI cu martor de 1 m între ele, dar și a secțiunii S IX, deschisă la V de S VIII, păstrând martor de 1 m între ele. Cercetarea a dus la descoperirea a 12 morminte de înhumaţie, toate orientate V-E, din care 11 aparținând unor copii cu vârsta cuprinsă între 0 și 3,5 ani și unul unui adult (femeie cu vârsta de aproximativ 18-20 ani). Din punct de vedere al analizei antropologice se remarcă individul din M 45, care a suferit o traumă pe falangă proximală a mâinii, cu câteva zile înaintea morții, la momentul decesului în curs de vindecare, și prezentând urme de infecție pe capătul falangei. Se remarcă de asemenea M 54 – mormânt de copil prezentând urme ale unei inflamații active pe interiorul craniului, posibil determinată de meningită. Complexele sus-menționate se prezintă astfel:

M 43 – Mormânt de copil (perinatal-1,5 luni), aflat în caroul 3 (de la S) al secțiunii S VIII, cu groapă indistinctibilă săpată în stratul romano-bizantin, specific zonei. Scheletul a fost parțial deranjat la descoperire, iar craniul este prins sub profilul de V al secțiunii. Dimensiuni: 0,20 x 0,50 m. Adâncime la conturare: -0,83 m. Adâncime finală totală: -0,87 m.

M 44 – Mormânt de copil (3-6 luni) aflat în secțiunea S VIII, cu groapă indistinctibilă săpată în stratul romano-bizantin al zonei. Se află la 1,50 m N de M 43. Scheletul *în decubit dorsal, cu o mână pe piept și alta pe bazin și piciorul drept ușor deplasat spre dreapta.* Craniul atins la conturare. Dimensiuni: 0,20 x 0,58 m. Adâncime la conturare: -0,94 m. Adâncime finală totală: -1,00 m.

M 45– Mormânt de femeie (18-20 ani) aflat în caroul 2 al secțiunii S VIII și martorul S VIII - S IX , cu groapă dreptunghiulară săpată în stratul romano-bizantin, tare, al zonei. Umplutura este din pământ afânat cenușiu amestecat cu galben. Scheletul este pus V-E, cu brațele pe abdomen, cu antebrațul la 90º față de braț. Jumătatea dreaptă a bazinului a fost deplasată la curățare. Oasele sunt dispuse pe o zonă foarte îngustă, indicând o posibilă înmormântare în giulgiu. Groapa este suprapusă de M 51 în zona capului. Prezintă ca inventar un fragment de bronz neidentificat. Adâncime la conturare: -1,00 m. Adâncime finală totală: -1,40 m. Traumă pe falangă proximală a mâinii, suferită cu câteva zile înaintea morții, în curs de vindecare, urme de infecție pe capătul falangei.

M 46 – Mormânt de copil mic (0-6 luni) aflat în caroul 1 (de la S) al secțiuneii S VIII, cu groapă indistinctibilă, săpată în stratul de arsură în care acum 2 ani (în 2019) a fost găsită spatha. Umplutura este din pământ afânat cenușiu amestecat cu galben, cu multă arsură, cărbune și chirpici. Scheletul, orientat E-V, răvășit, din care s-au păstrat doar câteva oase (coloana, bazinul, câteva oase lungi). Oasele s-au pătat sau au fost arse, majoritatea fiind înnegrite. Dimensiuni: 0,22 x 0,40 m. Adâncime la conturare: -0,95 m. Adâncime finală totală: -1,00 m.

M 47 – Mormânt de copil (2,5-3,5 ani) aflat în caroul 1 (de la S) al secțiuneii S VII, cu groapă indistinctibilă, săpată în stratul zonei. Doar câțiva cm mai sus s-a aflat un bolovan mare paralelipipedic (24x30x55), modelat în perioada romană (?), care a fost scos la începerea nivelului de săpare și care probabil marca groapa. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal și parțial deranjat la conturare. Nu se pot observa oase ale craniului și gâtului și nici urme ale lor. Orientat E-V. Din zona pieptului au fost recuperate mai multe mărgele, iar din zona cotului stâng 2 inele din Bz și un buton/pandantiv din sticlă. Adâncime la conturare: -1,15 m. Adâncime finală totală: -1,22 m.

M 48 – Mormânt de copil mic (0,5-1 an) aflat în caroul 3 al secțiuneii S IX, cu groapă indistinctibilă, săpată în stratul zonei; mai multe pietre de mici dimensiuni (8-10 cm) par a marca conturul ei. Oasele de mai jos de craniu sunt răvășite, nu se poate distinge poziția brațelor. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal și orientat E-V. Dimensiuni: 0,42 x 0,85 m. Adâncime la conturare: -0,60 m. Adâncime finală totală: -0,62/0,70 m.

M 49 – Mormânt de copil (3-6 luni) aflat în caroul 3 al secțiuneii S IX, cu groapă indistinctibilă, săpată în stratul zonei. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal și orientat E-V. Adâncime la conturare: -0,77 m.

M 50 – Mormânt de copil mic/sugar (0-6 luni) aflat în caroul 2 de la S al secțiuneii S IX, cu groapă indistinctibilă, săpată în stratul zonei. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal, cu brațele pe piept/abdomen și orientat E-V. Dimensiuni: 0,22 x 0,60 m. Adâncime la conturare: -0,80 m. Adâncime finală totală: -0,85 m.

https://biblioteca-digitala.ro

M 51 – Mormânt de copil mic (0-3 luni) aflat în martorul S VIII – S IX, cu groapă indistinctibilă, săpată în stratul zonei. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal, cu brațele pe abdomen și orientat E-V. Craniul parțial deranjat la conturare. Oasele de la genunchi în jos se află mai jos, cel mai probabil pentru că groapa suprapune groapa lui M 45, care era insuficient tasată la momentul înhumării M 51. Dimensiuni: 0,20 x 0,55 m. Adâncime la conturare: -0,90 m. Adâncime finală totală: -1,00 m.

M 52 – Mormânt de copil mic/sugar (perinatal-1,5 luni), aflat în caroul 2 de la S al secțiuneii S IX, cu groapă indistinctibilă, săpată în stratul zonei. Suprapune M 54, pe partea de la piept în jos a acestuia. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal, cu brațele pe abdomen și orientat E-V. Femurul și jumătatea stângă a bazinului lipsesc. Mormânt marcat la cap (5 cm V de acesta) de o piatră lată. Dimensiuni: 0,16 x 0,50 m. Adâncime la conturare: -0,95 m. Adâncime finală totală: -1,00 m.

M 53 – Mormânt de copil mic/sugar (perinatal-1,5 luni), aflat în caroul 2 de la S al secțiuneii S IX, cu groapă idreptunghiulară, săpată în stratul zonei. Suprapune M 54, pe latura de S a acestuia. Umplutură de pământ cenușiu amestecat cu galben. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal, orientat E-V. Adâncime la conturare: -0,95 m. Adâncime finală totală: -1,20 m.

M 54 – Mormânt de copil (1-1,5 ani) aflat în caroul 2 de la S al secțiunii S IX, cu groapă dreptunghiulară, săpată în stratul zonei. Este suprapus de M 52 și M 53. Umplutură de pământ cenușiu amestecat cu galben. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal, orientat E-V. Capul este marcat stânga-dreapta (N-S) de două pietre aflate la 12 cm de craniu și ușor mai sus față de el. Adâncime la conturare: -0,95 m. Adâncime finală totală: -1,40 m. Urme ale unei inflamații active pe interiorul craniului, posibil determinată de meningită.

Inventarul mormintelor descoperite pe această terasă în campaniile anterioare (inel cu pentagramă, cercel-verigă, cercei semilunulari, butoni-pandantivi, brăţară, verigi, toate din bronz şi un pandantiv globular de sticlă, cercei cu montură biconică pe verigă) au dus la datarea mormintelor în secolul al X-lea – începutul secolului XI.[1] Mormintele descoperite în campania 2021 și inventarul lor – mărgele și pandantiv din sticlă și inele de bronz (cu paralele în sud-estul Europei în special din secolul al X-lea[2]) indică apartenența la acelaşi orizont de înmormântare.

Au fost realizate planuri ale secţiunilor S VII, S VIII, S IX în actualul stadiu al cercetării, cu figurarea mormintelor M 43 – M 54; fotografii digitale generale ale tuturor suprafeţelor aflate în lucru şi fotografii generale şi detaliate ale fiecărui mormânt, precum şi fotografii ale materialului special rezultat în urma campaniei.

Materialul arheologic din anul 2021

Marea majoritate a materialului arheologic recuperat constă în oase umane şi de animale. Oasele umane au fost descoperite în mare parte în conexiune anatomică, în morminte. Cele animale au fost descoperite disparat, în stratul de cultură din zonă sau în umplutura mormintelor. Ambele categorii au fost trimise pentru analize la Centrul de Biologie Moleculară din cadrul Institutului de Cercetare în Bio-Nano-Ştiinţe al Universităţii „Babes-Bolyai" Cluj-Napoca. Inventarul mormintelor se află în curs de restaurare. Din stratul de cultură au fost recuperate de asemenea mai multe materiale ceramice, care se află în depozitul şantierului. Cronologic, materialul recuperat din complexe poate fi atribuit secolelor X – XI (cel aflat in situ), dar şi perioadei anterioare (în mare parte în poziţie secundară şi asociat cu primul).

Zeno Karl Pinter, Cătălin Dobrinescu,
Claudia Urduzia, Beatrice Kelemen, Vitalie Bodolică

[1] Pinter, Z.K., Dobrinescu, C.I., Dragotă, A., Kelemen, B., Cercetări preliminare în necropola medievală de la Capidava (com. Topalu, jud. Constanţa), Pontica, XLIV, 2011, pp. 387-400.

[2] Radicevic, D., Archaeological sites from 10th -11th century in Čačak and the surrounding, Journal of the Serbian Archaeological Society, 19 (2003), pp. 223-247.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Vedere generală din necropola medio-bizantină – secțiunile VI-IX.

Fig. 2. M 47 - detaliu cu inele in situ.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. M 52 53 54 la conturare și M 49 curățat.

Fig. 4. M 52 53 54 curățate.

Fig. 5. Mărgele din M 47.

https://biblioteca-digitala.ro

90. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț
Punct: *La NV de sat*

Tip de sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă.
Încadrare cronologică: 1 – preistorie; 141 – eneolitic timpuriu; 153 – epoca bronzului târziu; 2 – protoistorie; 21 – La Tene; 322 – epoca romană târzie.
Cod RAN: 122944.01
Colectiv: V. Diaconu (responsabil), Dumitru-Ionuț Stigleț, Alexandru Gafincu, George-Dan Hânceanu, C. Preoteasa, C. D. Nicola (Complexul Muzeal Național Neamț).
Finanțare: 40 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 26.07 – 12. 08. 2021

Cercetarea sistematică din vara anului 2021 a avut ca obiectiv major dezvelirea unei alte construcții din cadrul sitului eneolitic de la Topolița. De această dată, pe baza informațiilor geofizice, ne-am îndreptat atenția asupra unei anomalii de mai mari dimensiuni (Fig. 1/1), aflată tot în zona centrală a așezării, dar pe proprietatea locuitorului D. Olteanu. În acest sens au fost deschise trei secțiuni, după cum urmează: S. V (2x10 m), S.VI (3x10 m) și S.VII (2x8 m) (Fig. 1/2). Primele două, orientate N-S, au fost separate de un martor stratigrafic de 0,5 m, care a fost în final demontat. S.VII, orientată E-V, a fost dispusă perpendicular pe S.V și S.VI, spre capătul nordic al acestora și separate tot printr-un martor stratigrafic de 0,5 m.

În depunerea arheologică aflată imediat sub nivelul vegetal au fost identificate mai multe fragmente ceramice specifice sec. IV p. Chr. (cultura Sântana de Mureș), unele resturi ceramice din epoca bronzului, dar și materiale precucuteniene. După degajarea depunerilor post-eneolitice, în S.V și S.VI a fost identificată o masă compactă de lipitură arsă, foarte bine păstrată, provenită de la pereții unei construcții de mari dimensiuni (aproximativ 40 m$^{2)}$, notată L.4 (Fig. 2). În S.VII a fost surprins doar un colț al locuinței, cel de nord-est, acolo unde se afla și vatra, de formă cvasirectangulară.

Printre resturile pereților au fost identificate mai multe râșnițe cu urme evidente de ardere (Fig. 3/1), un topor fragmentar perforat (Fig. 3/2), un vas spart pe loc și fragmente ceramice, dar într-o proporție scăzută. În schimb, în exteriorul locuinței a fost identificată o cantitate importantă de material arheologic, constituită din fragmente ceramice, resturi osteologice animale și piese litice, cu precădere râșnițe și frecătoare (Fig. 3/4).

Chiar dacă nu au putut fi surprinse integral limitele construcției, pe baza unora dintre detaliile arhitectonice păstrate, se poate stabili că locuința avea formă rectangulară și era orientată NE-SV.

După degajarea resturilor provenite de la pereți, s-au putut face o serie de observații legate de modul de construcție a locuinței. Astfel, pe baza amprentelor păstrate pe bucățile de lipitură, se poate afirma că bârnele folosite la realizarea pereților aveau un diametru de 15-20 cm, ceea ce confirmă faptul că avem de a face cu o locuință solidă. Din păcate, nu au putut fi observate nici un fel de detalii care să ne permită stabilirea unei anumite compartimentări a spațiului locuit.

Podeaua s-a păstrat relativ bine, fiind amenajată din lut, care a fost depus direct pe nivelul de călcare eneolitic. La demontarea lipiturii provenită de la pereți a fost identificat un material arheologic foarte redus cantitativ, alcătuit din fragmente ceramice și câteva piese litice. Un sigur vas, de mici dimensiuni, păstrat aproape întreg, a fost identificat în profilul dintre secțiunile S.V și S.VI (Fig. 3/3).

Trebuie amintit faptul că după demontarea podelei, în nivelul imediat următor, a fost identificată o cantitate mai mare de resturi ceramice, multe dintre acestea remarcându-se prin decoruri excizate și incizate, care indică păstrarea unor elemente specifice din faza Precucuteni I în ornamentarea ceramicii din etapa următoare. Tot în acest nivel, sub locuință, a fost identificată Gr. 1/2021 (Fig. 3/5), circulară în plan și cu adâncimea maximă de 0,15 m, din umplutura căreia au fost recuperate câteva fragmente ceramice de mici dimensiuni, precum și o coastă de animal.

Așa cum s-a observat și în campaniile anterioare, materialul arheologic este constituit, într-o proporție însemnată, din resturi ceramice eneolitice, la care se adaugă și un lot consistent de resturi arheozoologice, provenite, în bună măsură, de la bovine. Plastica antropomorfă este redusă numeric, fiind identificate doar câteva reprezentări feminine. Tot din categoria plasticii amintim și un mic altar zoomorf, păstrat în stare fragmentară, pentru care găsim cea mai bună analogie în situl de la Poduri (Bacău).

Utilajul litic este alcătuit din piese de debitaj, lucrate din roci locale, dar și din silex, fiind documentat acum și primul artefact de obsidian. La toate acestea se adaugă o serie de topoare, dălți, râșnițe și frecătoare, realizate din materii prime locale.

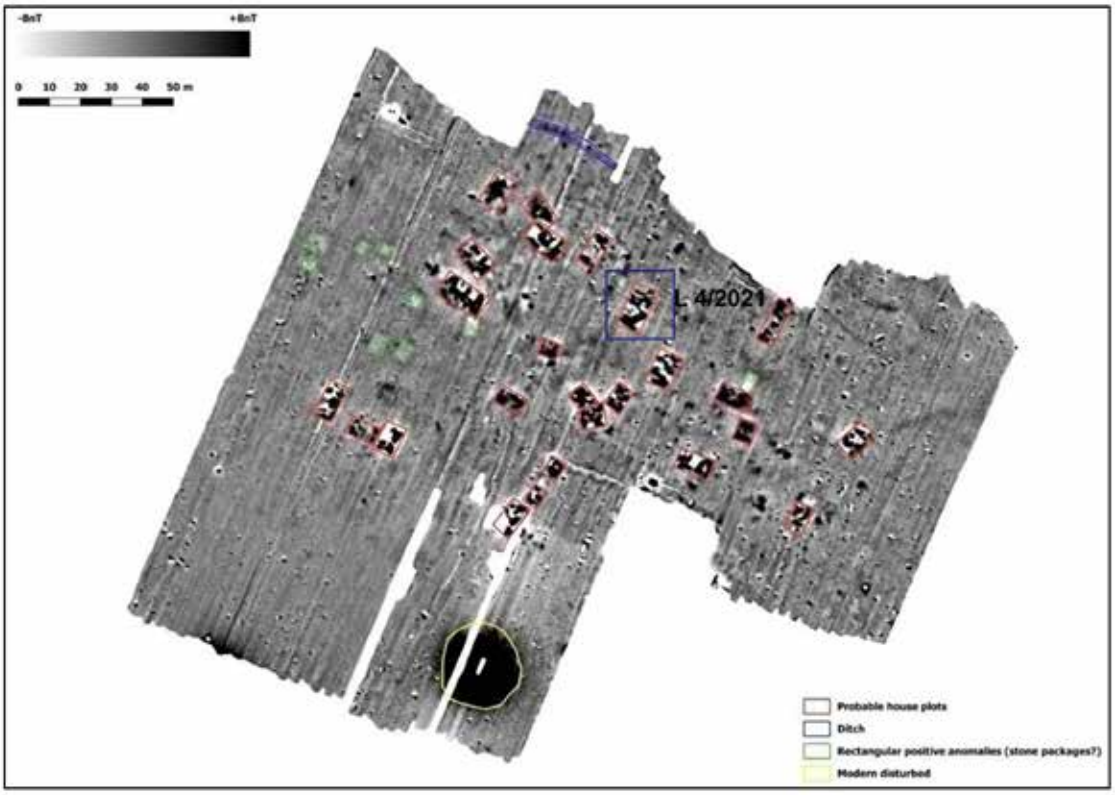
Pentru realizarea unui set de analize interdisciplinare a fost realizat un profil pedologic până la adâncimea de - 2 m și au fost prelevate probe de sol. Rezultatele studiilor pedologice au fost deja publicate1.

Abstract

The systematic research from 2021 within the Topolița site, aimed at investigating a new Eneolithic dwelling (Precucuteni culture). The ruins of the building looked like a compact congestion of burnt clay and occupied an area of about 40 m^2. Few archeological materials were discovered inside the house, but a significant amount of pottery and archaeozoological remains were identified outside.

[1] R. G. Pîrnău, C. V. Patriche, B. Roșca, D. Al. Mirea, V. Diaconu, I. Vasiliniuc, C. O. Stan, E. D. Bobric, C. Mănăilescu, C. Rusu, Insights into the Phaeozems pedogenesis using total elemental composition analysis. A case study from north-eastern Romania, în Geoderma, 409, 2022, 115604, p. 1-14.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Fig. 1. Topolița – La Nord-Vest de sat: 1, scanarea geofizică a sitului și amplasamentul locuinței cercetate în 2021; 2, imagine aeriană cu suprafețele S.V-S.VII.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Fig. 2. Topolița – La Nord-Vest de sat: vedere asupra zonei cercetate dinspre sud (1) și dinspre nord (2).

https://biblioteca-digitala.ro

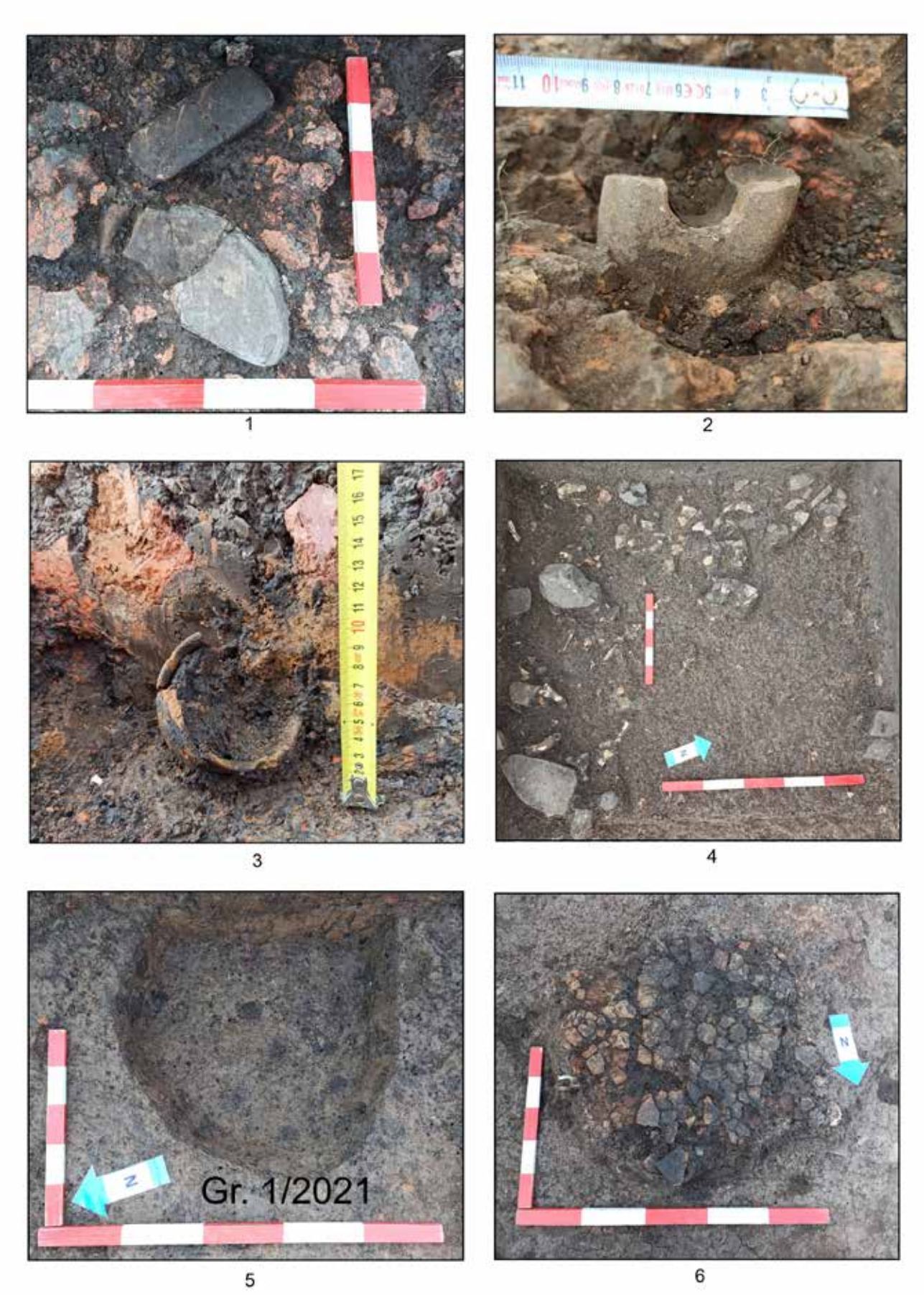

Fig. 3. Topolița – La Nord-Vest de sat: 1-3, artefacte in situ, 4, depunere arheologică în exteriorul locuinței; 5, Gr. 1/2021; 6, vatră.

https://biblioteca-digitala.ro

91. Tulcea, jud. Tulcea *[Aegyssus]*
Punct: Parcul „Monumentul Independenței” („Colnicul Hora”)

Cod RAN: 159623.01:
Cod LMI: TL-I-m-A-05718
Autorizație nr. 45/17.05.2021
Finanțare: Consiliul Local al Municipiului Tulcea; Ministerul Culturii din România; Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea
Colectiv: George Nuțu, Marian Mocanu, Gabriel Grumăzescu, Răzvan Cernamoriți, Radu Stănescu (ICEM Tulcea); Dan Aparaschivei, George Bilavschi, Lucian Munteanu (IA Iași); Simina Stanc (Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași); Radu Pîrnău, Bogdan Roșca (Institutul de Geologie al Academiei Române, filiala Iași), Iulian Roman (Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Matematică și Informatică).
Perioada desfășurării cercetării: iulie - septembrie 2021

Cercetările arheologice s-au desfăşurat în perioada iulie - septembrie, pe trei sectoare, cu finanţarea Consiliului Local al Municipiului Tulcea, Ministerului Culturii și Identității Naționale și a Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” din Tulcea (Fig. 1). Cele trei sectoare sunt Aria C, Aria B și Sector Vest. Totodată, au fost continuate cercetările interdisciplinare în colaborare cu Colectivul de Geografie al Academiei Române, filiala Iași și Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași.

1. **Sector „ARIA C”**

Marian Mocanu, Răzvan Cernamoriți (ICEM Tulcea)

În această campanie au fost continuate investigațiile în suprafețele cercetate în campaniile anterioare (S1 și S2 – carourile 1-4) și au fost deschise două carouri noi către sud, fiind astfel extinsă suprafața S2 cu carourile 6 și 7.

În S1 cercetarea a debutat cu îndepărtarea vegetație și îndreptarea profilelor, după care s-a trecut la investigarea nivelului roman datat în secolul al IV-lea, nivel arheologic care precede nivelul aferent funcționării magaziei care adăpostea vasele de provizii (*dolia*). Dacă ar fi să corelăm informațiile obținute în Aria C cu rezultatele prezente din Aria B și zona palestrei, putem afirma cu titlu de ipoteză că acest nivel a funcționat înaintea construirii palestrei, fiind contemporană cu strada identificată la est de edificiul din Aria B. În urma cercetărilor din acest an au fost recuperate fragmente ceramice romane care pot fi încadrate cronologic în secolele III – IV p.Chr.

Cercetarea în S2 s-a desfășurat în două etape. O parte a săpăturii s-a concentrat în suprafața deschisă încă din campania 2017 (S2 carourile 1-4), fiind investigat nivelul aferent funcționării edificiului care adăpostea vasele de provizii de mari dimensiuni. În campania anului 2021 a fost îndepărtată umplutura nivelului descris anterior. Tot pământul rezultat a fost trecut prin sită, astfel fiind recuperată o cantitate importantă de material arheologic. Acesta provine în special din S2, caroul 1, de unde au fost recuperate monede romane din bronz datate în intervalul cronologic cuprins între jumătatea secolului al IV-lea și secolul al VI-lea p.Chr. Pe lângă monede au mai fost recoltate fragmente ceramice romane și oase de animale. În S2, carourile 2–4 se conturează o structură de locuire (bordei ?) rectangulară, cu blochete de calcar dispuse la colțuri, care reutilizează material de construcție din epoca romană și este așezată pe elemente arhitectonice anterioare. Această structură aparține perioadei medievale și a fost golită în campaniile din anii ‘90 ai secolului trecut. În interiorul acestei structuri de locuire medievale au fost incluse și o parte a vaselor de provizii romane târzii, ceea ce ne face să credem că și parte dintre acestea au fost reutilizate în epoca medio-bizantină.

A doua etapă de cercetare în S2 s-a concentrat pe extinderea suprafeței către sud cu scopul de a verifica informațiile oferite de cercetarea geofizică efectuată în campaniile precedente și de a verifica modul în care evoluează spațiul aflat la est de așa zisa „palestra” în epoca romană târzie. Trebuie menționat că și carourile 6 și 7 din S2 au fost excavate inițial în a doua jumătate a secolului al XX-lea, astfel încât nivelurile medievale au fost îndepărtate. La îndreptarea profilului estic al acestei suprafețe s-au conturat două structuri, ambele la cota de –1.10-1.20 m față de nivelul actual de călcare. Prima structură poate fi interpretată ca prăbușirea elevației unui perete din chirpici. Remarcabil este faptul că acești chirpici au textura identică cu peretele prăbușit investigat în S 2 – caroul 4 în campaniile precedente. A doua structură aflată la 1,5 m sud față de cea descrisă anterior constă dintr-o aglomerare de pietre de dimensiuni medii, sumar fasonate. În stadiul actual al săpăturii suntem de părere că această structură marchează colțul unei locuințe medievale a cărei elevație este construită din chirpici. Trebuie subliniat faptul că din structurile descrise anterior a fost recuperat un folles bizantin care aparține probabil secolelor XI–XII și un ac de bronz, probabil de factură medievală. În urma refacerii profilului vechii săpături din secolul XX s-au putut realiza următoarele observații stratigrafice:

- US 2100 – vegetalul actual constituit din pământ negru cu pigment cenușiu.
- US 2200 – platformă de pietriș vizibilă doar în jumătatea nordică a caroului 6 (amenajare modernă din secolul al XX-lea).
- US 2300 – umplutură constituită din pământ gri-cenușiu amestecat cu material de construcție, fragmente ceramice romane și medievale, dar și resturi menajere din prima jumătate a secolului al XX-lea.
- US 2400 – nivel arheologic constituit din pământ cenușiu-roșiatic. Acest nivel aparține cronologic perioadei romane târzii, dar a fost afectat de intervențiile din perioada medio-bizantină.
- US 2401 – structura din chirpici descrisă anterior. Deși a fost asociată cu stratul 2400, aceasta este datată în perioada medievală.
- US 2402 – structura din piatră descrisă anterior, contemporană cu structura 2401.

În S2 – carourile 6-7, către vest (în apropiere de zidul „palestrei”) au fost identificate alte două structuri din pietre sumar fasonate de dimensiuni medii, care marchează

https://biblioteca-digitala.ro

împreună cu structurile 2401 și 2402 colțurile unei locuințe rectangulare cu elevație din chirpici (locuință datată în epoca medio-bizantină), a cărei fundație a fost așezată pe stratul roman US 2400.

Ca urmare a cercetărilor efectuate în campania 2021 putem avansa o serie de concluzii preliminare, care vor constitui baza de plecare a cercetărilor din campania următoare. Astfel, locuirea din epoca bizantină suprapune sectorul Aria C pe toată suprafața acestuia. Toate complexele medievale au fost cercetate și golite în urma săpăturilor efectuate în a doua jumătate a secolului al XX-lea, dar în lipsa unui plan precis al respectivelor săpături, identificare acestor complexe pe teren a fost și este în continuare problematică. Din punct de vedere planimetric se conturează două structuri rectangulare (mai degrabă edificii cu elevația din chirpici decât bordeie medio-bizantine în sensul de locuințe semi-îngropate) ridicate pe o fundație din piatră. Aceste edificii refolosesc atât materiale cât și elemente constructive din perioada romană târzie, iar fundațiile sunt așezate pe o nivelare (strat de pământ galben compact) ce se află în nivelul roman târziu din care au fost recuperate fragmente ceramice și monede cuprinse în intervalul cronologic al secolelor IV–VI p.Chr.

Pentru campania următoare propunem extinderea cercetării din S2 către sud pentru a documenta locuirea medievală și romană târzie din această zonă a sitului Aegyssus și de a surprinde modul în care locuirea medievală „interacționează" cu vechile niveluri arheologice datate în epoca romană.

2. Sector „ARIA B"

George Nuțu, Gabriel Grumăzescu (ICEM Tulcea), Simina Stanc (Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza" Iași), Iulian Roman (Universitatea de Vest din Timisoara, Facultatea de Matematica si Informatică).

Campania acestui an în Aria B s-a concentrat, de asemenea, în încăperea situată la vest de *palestra* (**Fig. 2**). Această încăpere cu dimensiuni impresionante și o suprafață totală de aproximativ 120 mp este situată la nord-vest de zona numită convențional „*palestra*", mai exact la NV de aripa vestică a acestui edificiu din care au fost cercetate anterior două ziduri orientate NV-SE, respectiv SV-NE. Cercetările din anii 1970-1980 au delimitat latura de NV, dar fără să cunoaștem rezultatele acestora. Suprafața acestei încăperi a fost cercetată prin practicarea unei casete (C 1) în anul 2015 și printr-o secțiune la nord de aceasta (S III) în anul 2018. Pentru lămurirea situației arheologice a fost demantelat martorul de nord al C1 și est al S III.

Demantelarea martorilor a confirmat situația stratigrafică observată în campaniile precedente. Materialul arheologic descoperit este amestecat, dar preponderentă este ceramica romano-bizantină (sec. IV-VI p.Chr.) alături de fragmente de perioadă modernă și contemporană. Remarcăm un complex (Cx 11) cercetat la demantelarea profilului de N al C1, respectiv de S al S III. Acesta constă într-o linie de blochete conturată la -0,80-0,90 m față de cota ±0 (nivelul actual de călcare reprezentat de aleile parcului) afectată de Cx 20 – o groapă de fundație a unui stâlp modern. Linia de pietre este orientată aproximativ E-V, cu un blochet semifasonat care pare să marcheze un colț spre S. La baza pietrelor și în liantul dintre acestea (un pământ galben compact, curat) au fost descoperite numeroase fragmente de amfore romano-bizantine (LRA 1) și ceramică de bucătărie. În zona superioară a pietrelor au fost descoperite fragmente ceramice medio-bizantine, iar o monedă de secol al XI-lea a fost descoperită la N de această structură, în proximitatea sa (cca. 30 cm). Cercetarea acestui complex, afectat de intervenții moderne – în particular amenajarea aleilor parcului și de Cx 20) indică că reprezintă un segment dintr-o locuință semi-îngropată de perioadă medio-bizantină

Cercetarea nivelurilor inferioare din încăperea de V relevă o serie de intervenții din perioada post-medievală și urme ale unor sondaje din campaniile corespunzătoare vechilor cercetări. Un asemenea sondaj pare să fie Cx16 – un șanț care este perpendicular pe Cx16 (Z1/zidul de V al încăperii) și traversează în diagonală suprafața C1. Spre extremitatea de E se evazează formând o suprafață relativ rectangulară (Cx 17 – probabil urma unei casete din cercetările mai vechi). Umplutura șanțului constă într-un pământ negru, afânat, cu resturi de materiale organice și mici fragmente ceramice, inclusiv medio-bizantine (Fig. 3). La secționarea șanțului au fost descoperite sticle și capace de perioadă contemporană. Așadar, șanțul este un sondaj cu lățimea de 0,70-0,80 m realizat în campaniile din anii 1980.

Tot în rândul intervențiilor moderne se înscrie și Cx 15 care a afectat Cx 6 – un zid de dublare a laturii de E a încăperii. Această groapă sau extremitatea unui șanț de demantelare a fost surprinsă parțial lângă profilul de N al C1 și a apărut la –1,60 m față de cota ±0. Are dimensiunile de 0,50x0,80 m, fiind relativ ovală în plan. Umplutura este formată dintr-un pământ negru-cenușiu cu pigment și bucăți de mortar. În umplutură au mai fost descoperite și câteva fragmente cenușii de oale de bucătărie și pietre de dimensiuni reduse. Așadar, Cx 15 pare să reprezinte limita sudică a unui șanț care a demantelat sistematic Cx 6. Este dificil de spus în ce perioadă a fost practicat, materialul arheologic fiind extrem de sărac.

Cx14 este o intervenție masivă, care pornește din stratul corespunzător perioadei moderne și a fost cercetat până la –3,20 m, fără a fi epuizată umplutura (Fig. 4). Aceasta a fost stratificată succesiv și a oferit un material extrem de bogat. Ceramica este majoritar romano-bizantină (în particular forme aparținând secolului al IV-lea p.Chr., dar au fost descoperite și unele materiale medio-bizantine. Alte descoperiri constau în zgură de fier, obiecte din fier corodate, fragmente de material vitric (pahare, candele) și o cantitate mare de oase de animale, în particular bovine. de asemenea, monedele aparțin, în majoritate, secolului al IV- lea p.Chr., dar amintim și trei monede lipite care, după modul, pot fi datate mai devreme, poate în secolul al III-lea p.Chr. Limita cronologică superioară este dată de o monedă turcească din argint care poate indica, eventual, și momentul acestei intervenții.

Întrucât descrierea planimetriei încăperii a fost făcută în rapoartele anterioare am aminti situația de pe latura de V a încăperii, respectiv în zona exterioară unde

https://biblioteca-digitala.ro

a fost descoperit în anul precedent un segment de zid care a fost considerat că aparține unei faze anterioară acestei încăperi mari din sectorul de V al palestrei. Două baze de coloane indică, mai curând, existența unui portico (Fig. 5).

Continuarea cercetărilor în încăperea situată la V de *palestra*, combinată cu sondaje stratigrafice în Aria A, reprezintă cel mai important obiectiv al campaniei anului viitor, cu atât mai mult cu cât acest lucru ar reuși să pună în valoare încă un segment din anticul Aegyssus, în scopul valorificării sale științifice și turistice. Alături de sondajele deja realizate în Aria C, acestea vor contribui la lămurirea începuturilor orașului antic.

3. Sector „VEST"

Dan Aparaschivei, George Bilavschi, Lucian Munteanu (Institutul de Arheologie al Academiei Române, filiala Iași).

În sectorul Vest din situl arheologic Aegyssus am continuat în campania anului 2021, desfășurată în luna august, cercetarea în suprafața Sp1 (Fig. 6). După ce în cursul campaniei trecute am reușit identificarea mai multor complexe arheologice databile din perioada romană până în epoca modernă, am continuat în acest an cercetarea suprafeței, în special în zona prelungirii efectuate spre sud în cursul anului 2019 (5x9 m). Astfel, am plecat de la situația în care în partea de sud-est a suprafeței cercetate am identificat un nivel relativ coerent datat în perioada medio-bizantină, dar care intersecta, pe alocuri, complexe romane târzii și era, de asemenea, destul de pronunțat deranjat de intervenții moderne. Lângă profilul de est am identificat un complex rectangular, denumit L_{S-E}, de circa 2,00x1,50 m, care intră în profilurile de sud și est și în preajma căruia am identificat artefacte bizantine, inclusiv monede din secolul al XI-lea, dar și numeroase bucăți de bârne arse (Fig. 7). După curățarea acestei zone, în scopul de a găsi eventuale gropi de pari sau alte elemente care să ne lămurească relativ la destinația sa, am constatat că avem de-a face cu o platformă de lut galben, bine tasat și care era mărginită de un perete de lut, păstrat foarte fragmentat, doar pe o porțiune dinspre nord. Apoi, adâncindu-ne, chiar în profilul de sud și parțial în cel de est am putut identifica fragmente de chirpici arși, roșiatici, semn că pereții din acest material se întindeau și către sud-est. De remarcat este că în imediata apropiere, spre nord și vest au fost găsite numeroase fragmente de bârne arse, de dimensiuni apreciabile, unele păstrate *in situ* (notate de noi anterior ca și complex separat, CX 3) ceea ce sugerează distrugerea prin incendiu a acestui complex. Și în cazul acestor elemente, adâncirea cu săpătura în suprafață ne-a confirmat că avem de-a face cu un nivel foarte consistent de prăbușire a unor structuri de lemn care au ars.

Complexul CX2, groapa modernă identificată încă din anul 2019 și cercetată inclusiv în campania trecută, a oferit și în această campanie a anului 2021 destul material modern, sub forma unor resturi metalice, bucăți de porțelan, fragmente de ceramică etc. Cert este că în această campanie am reușit îndepărtarea ultimelor straturi din acest complex, fapt care ne-a dus către identificarea unui nou complex, CX4, respectiv o podea (lutuială) databilă în perioada romană, probabil de secolul al V-lea, în acord cu materialul ceramic și numismatic identificat chiar în acest complex. În fapt, din punct de vedere metodologic am ales să secționăm pe direcția est-vest suprafața de cercetat, pe o lățime de 1,5 m. La 0,30-0,40 m față de nivelul de distrugere amplasat în perioada bizantină, am identificat această nivelare cu lut galben, tasat, care pleacă de lângă profilul de est. Chiar lângă profil am putut identifica o mică groapă de par. Platforma se întinde spre vest, până deasupra zidului Z1, identificat în primele campanii, adică pe circa 4,50 m. La circa 1,50 m am regăsit și o aglomerare de pietre mari, poziționate pe latura de E a zidului Z1, pe care, se pare, a fost așezată această nivelare cu lut. Acest nucleu de pietre are circa 0,80x0,75 m.

Datarea acestui complex, CX4, s-a putut face pe baza fragmentelor ceramice recoltate de pe nivel (un fragment dintr-o amforă, posibil Kuzmanov 15, se regăsește chiar în lutuială). Avem, în plus, trei monede de pe acest nivel, dar care, până în acest moment, nu au fost curățate și, respectiv, identificate. După forma lor și vagi elemente identificate chiar pe săpătură, par a fi monede romane de la finele secolului al IV-lea.

Astfel, după cercetarea pe care am desfășurat-o în cursul campaniei din anul 2021, putem înainta, deocamdată ipotetic, o stratigrafie a sectorului Vest al cetății Aegyssus.

Astfel, sub nivelul modern (1), reprezentat de numeroase gropi menajere, dar și resturi de locuire, cu fragmente de pereți de chirpici și materiale de construcție specifice, apare un nivel bizantin (2), bine reprezentat mai ales din punct de vedere al artefactelor. Este vorba despre o locuire din secolele XI-XII, care corespunde nivelului identificat în prelungirea SP1, cu locuința sau complexul din colțul de sud-est, complexele de bârne arse din apropiere, dar, cu precădere, numeroaselor monede identificate, a amforei specifice găsite în caroul 2 în cursul anului 2020, dar și a altor materiale importante. Chiar în cursul campaniei 2021, în profilul de sud al suprafeței, la circa 2,00 m de profilul de vest și la -1,10 m de nivelul actual de călcare, am remarcat prezența unui vas cu decor vălurit în zona din preajma buzei care este aplatizată. Este o piesă găsit întreagă pe care am prelevat-o, iar umplutura sa o vom da spre studiu unui paleobotanist/palinolog. La circa 0,20 m sub acest vas am identificat și o monedă care va trebui identificată precis. Cert este că acest vas întregește pleiada de elemente ce atestă o locuire activă în zonă în perioada bizantină.

Secționarea în partea de nord a structurilor distruse bizantine a scos la iveală acea platformă/lutuială numerotată CX4 care, conform artefactelor identificate, am plasat-o în secolul al V-lea. De altfel, chiar în preajma a ceea ce am denumit nivelul bizantin, pe alocuri, mai ales în partea de vest a suprafeței cercetate, am putut identifica numeroase artefacte romane târzii (monede, fragmente ceramice) și chiar o zonă cu o aglomerare de piatră și cărămidă romană concentrată în colțul de sud-vest al suprafeței. Cert este că nivelul bizantin suprapunea și chiar tăia, pe alocuri, nivelurile romane, fapt care ar explica amestecul de materiale de pe același nivel arheologic.

Un ultim nivel stratigrafic consemnat până acum în sectorul Vest (4) ar corespunde secolului al IV-lea și

https://biblioteca-digitala.ro

ar fi nivelul de funcționare al Z1, respectiv a vasului de tip *dolium* identificat în primele campanii.

Ca și obiective viitoare ne propunem lămurirea situației stratigrafice pe toată suprafața cercetată, precum și încercarea de a identifica mai bine destinația locuinței sau a complexului încadrat în perioada bizantină. În plus, nivelurile romane, pe care deja le-am putut constata în cursul cercetării, vor trebui cât mai bine identificate și documentate, în condițiile în care ne așteptăm ca, pe măsură ce dezvoltăm săpătura să avem de-a face și cu niveluri mai timpurii.

O prioritate rămâne și prelucrarea și valorificarea tuturor artefactelor găsite *in situ*. Pentru campania 2021, pe lângă cele 15 monede romane și bizantine găsite, mai amintim un bolt de încuietoare romană, o bilă de praștie de plumb, un fragment de obiect circular, tot din plumb, cu o gaură interioară. Din groapa modernă CX2 am mai scos și un nasture ce avea imprimată crucea lui David.

92. Tulcea, jud. Tulcea *[Aegyssus]*
Punct: *Extra muros,* Str. Grădinarilor, nr. 46

George Nuțu, Răzvan Cernamoriți (ICEM Tulcea)

Punctul cercetat se află la baza Dealului Monumentului, la V de orașul antic. Distanța dintre incinta fortificată de pe latura de V și zona cercetată este de 80-100 m, dar din punct de vedere altimetric există o diferență de nivel de aproximativ 40-50 m. Suprafața terenului este relativ plană, datorită umpluturilor și nivelărilor succesive. Aceste lucrări au urmărit înălțarea terenului și aducerea lui la nivelul străzii Grădinarilor. Din punct de vedere topografic, terenul se află la cca. 500 m S de Fluviul Dunărea, într-o zonă joasă, aluvionară. Relieful a fost puternic modificat antropic, odată cu nivelările succesive pentru fundațiile clădirilor școlii. Cercetarea de la Școala gimnazială specială nr. 14 a condus la descoperirea unui edificiu roman târziu – bizantin timpuriu (sec. IV-VI p.Chr.) din piatră legată cu mortar, în zona mai înaltă a proprietății – zonă de contact dintre lunca Dunării și masivul stâncos pe care se află situat Aegyssus.

Intervenții contemporane au fost surprinse pe întreaga suprafață. Acestea constau în conducte de canalizare, de apă și păcură care intră pe proprietate din str. Surorilor și merg în unghi de 90º spre centrala școlii, respectiv stația de pompare a apelor reziduale. Adâncimea la care au fost amplasate este în medie de 1 m. Cinci cămine au fundațiile mai adânci, până la nivelul de infiltrații ale pânzei freatice. Suprafața a fost, în general, extinsă cu cca. 1,50 m spre S datorită descoperirii altor țevi în acest profil, dar și datorită căminului principal al stației de pompare a apelor reziduale. Din această cauză, edificiul romano-bizantin identificat în sfertul de E al acestei suprafețe se află la nivelul sau sub nivelul pânzei freatice, cercetarea fiind facilitată numai de o pompă de mare capacitate și de intervalele de vreme bună care au permis adâncirea săpăturii. Din păcate, episoadele de vreme rea au determinat refularea apei pluviale din conducta principală, astfel încât cercetarea s-a desfășurat, în general, într-un strat de nămol amestecat cu păcură de la rețeaua de termoficare și dejecții din stația de pompare.

Structurile contemporane identificate au deranjat întreaga stratigrafie a suprafeței, de la nivelul actual de călcare, până la nivelul pânzei freatice. În zona de SE a suprafeței a fost identificat și cercetat parțial un edificiu roman târziu-bizantin timpuriu (sec. IV-VI p.Chr.). Acesta este format din două încăperi orientate pe direcția E-V. În profilul de E edificiul este complet distrus de un tank septic și de o stație de pompare a canalizării. S-au păstrat – cu excepția unui segment redus dintr-un nivel de călcare (pavaj) – exclusiv fundațiile masive ale zidurilor din blochete fasonate prinse cu două tipuri de mortar care sugerează mai multe faze constructive. A fost identificat și cercetat integral un bazin semicircular adosat la una dintre încăperi (Bazinul II/US 1308); un alt bazin a fost cercetat parțial, întrucât depășea perimetrul investiției, zona era suprapusă de utilități publice (cablu de înaltă tensiune) și intra în domeniul public al UAT Mun. Tulcea (str. Surorilor) (Bazinul I/US 1304); [1307] reprezintă, probabil, un alt bazin (rectangular) care capta apele uzate și le evacua spre exteriorul clădirii. Din cauza faptului că se află astăzi sub nivelul pânzei freatice a fost doar conturat, încercările de a săpa în adâncime fiind sortite eșecului.

Cele două încăperi aparțin unui edificiu datat pe baza materialului arheologic (ceramică și câteva fragmente de material vitric) în perioada romană târzie – bizantină timpurie (Fig. 8). Cele mai numeroase materiale ceramice au fost descoperite în zona segmentului de pavaj păstrat *in situ* [US 1312] și a substrucției sale [US 1311], dar și acestea au fost deranjate de o conductă care făcea legătura dintre Școala 14 și un cămin de canalizare. Alte materiale au fost descoperite la nivelul *hypocaustum*-ului [US 1301] din încăperea 1 (R1), inclusiv materiale de construcție. Și în acest caz materialul a fost antrenat odată cu demantelarea (sau demantelările succesive ale) edificiului. Astfel se explică prezența unor (rare) fragmente Latène, alături de fragmente de amfore Late Roman Amphora 1 și 2, Late Roman Amphora 4 (Gaza), Kuzmanov XV, Opaiț BV/ Paraschiv 14, oale de bucătărie și boluri Hayes Form 3 și 10 (ultimul – un singur fragment – datat 570-650 p.Chr.).

93. Tulcea, jud. Tulcea *[Aegyssus]*
Punct: Analiza arheofaunei

Simina Stanc (Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași)

Arheofauna descoperită în campania acestui an provine, la fel ca în anii anteriori, de la patru grupe faunistice: moluște, pești, păsări și mamifere, cu o preponderență masivă a ultimelor în lotul studiat. Bovina domestică are ponderea cea mai ridicată, urmată de porc și de ovicaprine. Cerbul și mistrețul păstrează ponderea cea mai ridicată în rândul mamiferelor sălbatice.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Vedere aeriană asupra sitului

Fig. 2. Aria B - vedere aeriană de la E

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Aria B - Cx 16-17

Fig. 4. Aria B - Cx 14

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5. Aria B – Detaliu cu caroul L48 și nivelurile N1 și N2

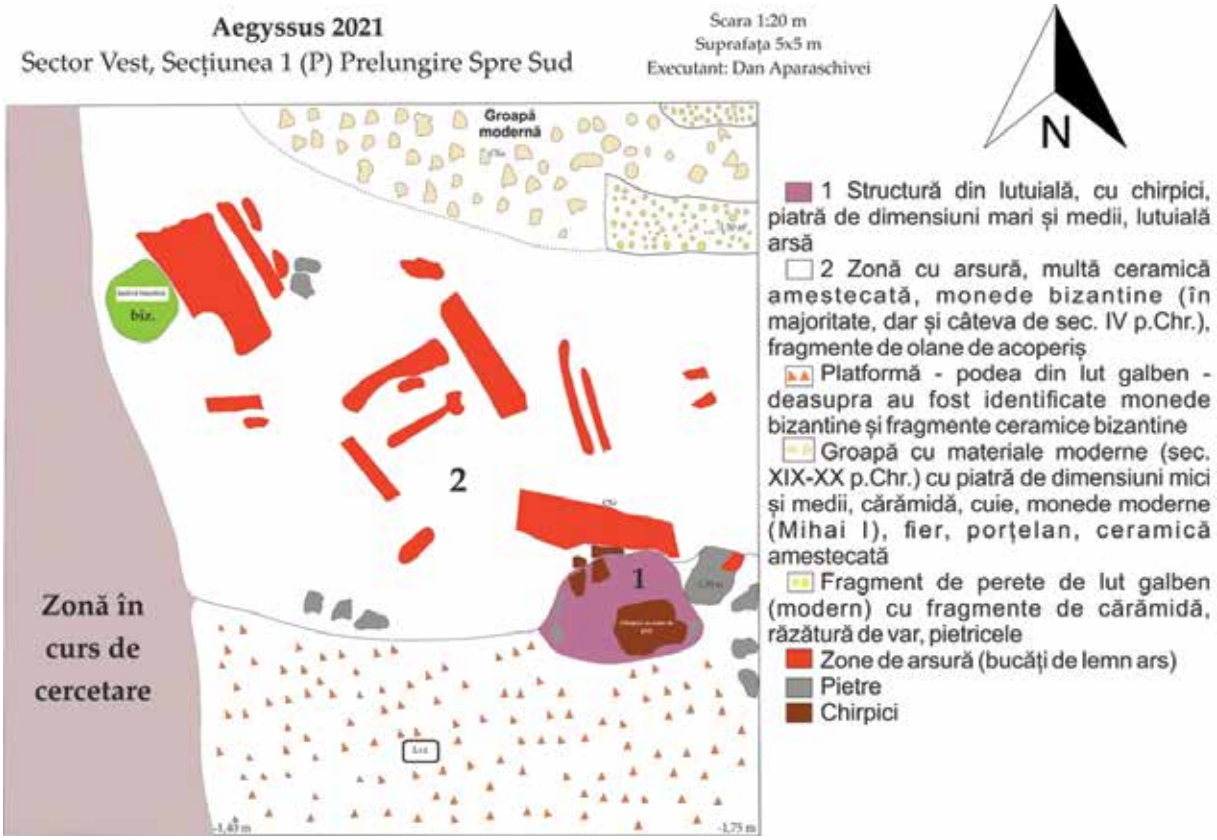

Fig. 6. Sector Vest

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7. Sector Vest. Sp1, locuința LS-E, Cx1 și Cx 2.

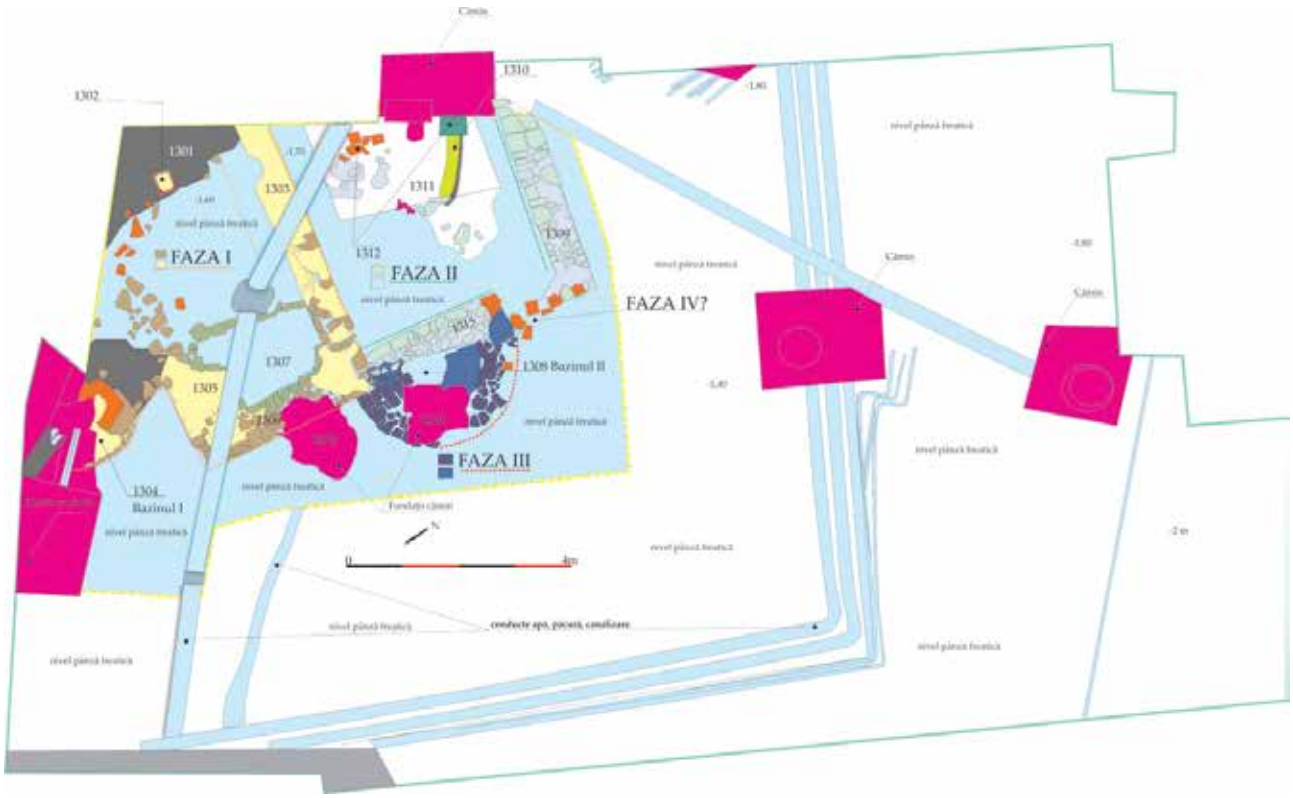

Fig. 8. Extra Muros. Școala 14 - edificiul roman târziu.

https://biblioteca-digitala.ro

94. Turda, jud. Cluj *[Potaissa]*
Castrul legiunii a V-a Macedonica
Punct: Dealul Cetăţii

Încadrare cronologică: Epoca romană
Cod RAN: 52268.01
Autorizaţia nr. 82/17.05.2021
Colectiv: prof.dr. Sorin Nemeti - responsabil, prof. dr. Mihai Bărbulescu, conf. dr. Florin Fodorean, drd. Luciana Nedelea, drd. Timea Varga (Universitatea "Babeș – Bolyai" Cluj-Napoca), drd. Paul Chiorean (Muzeul de Istorie Turda), lect. dr. Fábián István (Universitatea "George Emil Palade" Târgu Mureș), dr. Irina Nemeti (Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca).
Total finanţare: 40000 lei
Perioada desfăşurării cercetării: 1.09 - 4.10.2021

Proiectul multinanual de cercetare 2017-2021 prevedea pentru campania 2021 sondarea și dezvelirea parțială a zonei aflate la est de *cardo* și de edifciul de tip *domus* din zona civilă (*canabae*).

Sp. 01/2021, cu dimensiunile de 10 x 10 m; adâncime maximă: -2.15 m.

Suprafața a fost amplasată la est de *cardo,* de drumul orientat nord-sud, dezvelit parțial în campaniile din anii 2017 și 2018. Suprafața a fost împărțită în patru carouri de 5 x 5 m, numerotate ABCD. În caroul A, din colțul sud-estic al suprafeței, se observă următoarea stratigrafie (profil estic):

- Humus modern 0/-0.30 m.
- Nivel de depunere medieval – modern (aluviuni, material tegular fragmentar, ceramică) -0.30 / -0.60 m.
- Nivel de cultură antic (vizibil doar în jumătatea sudică a caroului): pământ cenușiu-gălbui, lutos, cu fragmente ceramice – 0.60 / -0.80 m.
- Steril arheologic (pământ negru) -0.80 / - 1 m.

În plan, la adîncimea de – 0.70 m, în partea sudică a caroului se observă o lentilă de pietriș așezată pe un strat de lut galben bătut, care poate fi intrepretată ca un nivel de călcare medieval-modern. Pe acest nivel de călcare se găsește o amenajare cu țigle și cărămizi romane (reutilizate) și o lespede de piatră. Nu se poate preciza dacă aceste nivel de pietriș cu material tegular roman reciclat este o stradelă sau o pavare a unui spațiu deschis din apropierea unei locuințe medieval (dat fiind că a fost dezvelit doar parțial în carourile A și B).

O stratigrafie asemănătoare a fost observată și în caroul C, unde sub nivelul de depunere medieval-modern (stratul 2) s-a identificat același nivel de călcare. Pe aproape toată suprafața caroului C, la adâncimea de -0.60/-0.65 m s-a identificat un nivel de pietriș bine tasat, peste care au căzut piatra de carieră și materialul tegular provenit din dărâmarea edificiilor din zonă. Lângă profilul vestic, pe o suprafață de circa 1.10 x 0.60 m se păstrează o porțiune de *opus signinum* alb, probabil de la o podea dezafectată (nu este *in situ*). Nivelul de călcare din pietriș și fragmentul de podea de *opus signinum* se aliniază oblic față de pereții suprafeței sugerând urma unui perete de lemn scos. Spre sud se găsește un pavaj compact realizat din piatră de râu (un *pietrar* medieval) care se aliniază oblic delimitînd marginea sudică a peretelul de lem scos. Aceste aglomerări continuă și spre est, în caroul D, la aceeași adâncime, Din cele observate în carourile A, C și D, la est de *cardo* nu există o clădire masivă cu ziduri de piatră, ci doar amenajări și construcții mai modeste corespunzătoare cu cele din faza I (de pământ și lemn) de la vest de *cardo* și amenajări cu material roman reciclat și cu piatră de râu aparținând epocii medievale.

În partea estică a caroului D, tăiată de profilul estic, apare o groapă (G1) de formă neregulată, care se adîncește până la cca. -1.20 m. Este săpată conic din nivelul de depunere medieval-modern. În umplutura gropii se observă piatră de carieră, material tegular și multă ceramică romană dar și medievală. Materialul roman este rulat la săparea gropii (inclusiv o fibulă întreagă), intervenția aparținând epocii medievale.

În caroul B pavajul de pietriș și material tegular roman reciclat mai continuă spre vest fiind tăiat de o groapă de mari dimensiuni (G2). Groapa de formă neregulată, este săpată conic și are dimensiunile de 3.05 x 2.90 m. În umplutura gropii se găsește piatră de carieră, material tegular, ceramică romană, oase de animale, totul într-un pământ gri-gălbui cenușos. Marginile și tăietura gropii sunt pavate cu material tegular roman reciclat și omoplați de bovină (mai ales pe escarpa vestică). În umplutură se găsesc și multe fragmente ceramice medievale lucrate cu roata rapidă (oale și tăvi, din secolele XIV-XV). Groapa coboară până la adâncime de -2.15 m și pe fundul ei se află de asemenea material tegular roman. Pavajul cu pietriș și material tegular roman reciclat din carourile A și B se oprește în marginea estică a gropii G2 și o parte din tegulae continuă în marginea și escarpa estică a gropii, ca și cum amenajarea pavajului și a gropii ar fi contemporane. La nord de G2, la -0,50 m, se află o aglomerare de material tegular roman, probabil de la o amenajare asemenătoare cu cea din caroul A.

Din stratigrafia profilului vestic și sudic rezultă că groapa G2 este săpată din nivelul de dărâmătură medieval-modernă. Pietrarul cu piatră de râu și platforma de pietriș tasat din caroul C sunt așezate direct pe steril și aparțin nivelului de cultură, aflat sub stratul de dărmătură medieval-modernă, astfel că trebuie interpretate ca amenajări romane aparținând fazei I din *canabae*. În acest strat se găsește materialul roman (ceramică, piese din bronz și fier, monede). Platforma de pietriș tasat este similară cu cea săpată în campania din anul 2020 în curtea edifciului de tip *domus* de la vest de *cardo.* Pe de altă parte amenajarea cu piatră de râu (*pietrarul*) este specific amenajărilor medievale timpurii și medievale din zona castrului roman și din *canabae*. Pavajul din pietriș și material tegular roman reciclat este probabil medieval și contemporan cu groapa G2, așa cum indică și poziția stratigrafică a pavajului, amenajat la nivelul inferior al stratului de dărâmătură medieval-modernă.

S01/2021, 15 x 1 m, orientată est-vest. Un sondaj a fost amplasat în apropierea castrului și a canalului deversor din canabae descoperit în anul 2005, pentru a identifica o zonă rezidențială din *canabae.* Sub humus-ul modern a

https://biblioteca-digitala.ro

apărut un nivel de cultură cu puțină ceramicp romană și mulți bulgpri de zgură de fier, sugerând existența în apropiere a unor cuptoare de redus inereul sau ateliere de fierărie. Nu s-au descoperit structuri de zid sau din lemn, fiind probabil o zonă liberă de construcții la marginea *canabae*-lor.

Noile informaţii obţinute prin cercetarea din anul 2021 au permis clarificarea contextului de locuire din așezarea civilă de lângă castrul legiunii V Macedonica, din apropierea locuinței de tip *domus* cercetată prin camapniile din anii 2017-2020. Se poate astfel observa că la est de drumul *cardo* nu există construcții din piatră și mortar din faza a II-a amenajării urbanistice a *canabae*-lor, doar urme ale unor amenajări din faza I și o serie de intervenții medievale.

Fig. 1. Sp.01/2021. Vedere generală din timpul lucrărilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.2. Sp.01/2021. Vedere generală din timpul lucrărilor.

Fig.3. Sp.01/2021. Fotografie din dronă.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4 - 5 . Sp. 01/2021. Detalii cu platformele din carourile A și C

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 6 - 7. Sp. 01/2021. Detalii cu gropile G1 și G2.

https://biblioteca-digitala.ro

95 Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș
Punct: „Vărzărie”

Cod RAN: 19383.01
Autorizație nr. 93/17.05.2021
Colectiv: Dragoș Mândescu – responsabil de șantier, Ioan Andi Pițigoi (Muzeul Județean Argeș)
Finanțare: Ministerul Culturii și de Muzeul Județean Argeș
Perioada desfășurării cercetării: 24.09 – 30.10.2021

În toamna anului 2021 s-a desfăşurat cea de-a șaptea campanie de săpături arheologice sistematice în situl de la Valea Stânii, cercetările fiind iniţiate aici în anul 2014. Această campanie de săpături a fost susținută financiar de Ministerului Culturii, precum şi de instituția organizatoare, Muzeul Județean Argeș. Cercetarea arheologică a sitului de la Valea Stânii-„Vărzărie” reprezintă una din prioritățile științifice ale Muzeului Județean Argeș. Deși avem de a face cu o cercetare arheologică sistematică, multianuală, demersul nostru are un pregnant caracter de salvare. Fără a fi listat în LMI, situl se află în întregime în proprietate privată, toată zona fiind împărțită în loturi agricole aparținând localnicilor. Anual, loturile agricole sunt arate de două ori și cultivate cu cereale (grâu și porumb). Arăturile succesive au dus la distrugerea masivă a mantalelor micilor tumuli aplatizați ce alcătuiesc o necropolă de incineraţie de tip Ferigile, uneori plugurile deranjând și distrugând și inventarul funerar și ceramica depusă în morminte. Dat fiind și accesul echipei de arheologi și muncitori necalificați pe proprietățile agricole, și anume toamna, între recoltarea cerealelor și campania de arături, eficiența cercetării trebuie să fie una maximă, într-un regim de lucru susținut, fără alte sincope decât cele la care ne obligă condițiile meteo, de multe ori defavorabile.

Campania arheologică 2021 a avut un obiectiv major: cercetarea limitei sudice a necropolei de incineraţie. Localizarea posibililor tumuli în teren a fost făcută încă din toamna anului 2013, prin reperarea directă, la suprafața arabilului actual, a aglomerărilor pietrelor dislocate din manta în urma lucrărilor agricole. Suprafeţele selectate pentru cercetare au fost localizate în zona din extremitatea de S a necropolei de incineraţie din prima epocă a fierului, pe loturile agricole din proprietăţile Stelian Vilău [cinci secţiuni: 25 x 3 m, 14 x 1,5 m, 2 x 2,5 m (tumulul T 23), 4 x 1 m şi 2 x 1 m], Viorel Niţu [trei secţiuni: 9 x 3 m, 8 x 2 m, 7 x 2 m] şi Florin Toma [patru secţiuni succesive, însumând o suprafaţă de 42,5 m^2 (tumulul T24)]. A rezultat o suprafață totală cercetată de 210,5 m2, peste tot aplicându-se săpătura altimetrică pe sectoare. Săpătura pentru îndepărtarea stratului vegetal arabil a fost făcută manual, trecându-se apoi la curățarea pietrelor din manta cu șpaclul și peria. După documentarea prin măsurătoarea pietrelor prin triangulație, desen de grundriss 1/50 și fotografie, pietrele mantalei au fost dislocate, scoase și îndepărtate, urmând cercetarea zonei de sub manta de asemenea cu șpaclul și truela. După această etapă a cercetării, pentru siguranță, pe toată suprafața secțiunii s-a mai săpat un rând de cazma în pământul viu. Adâncimea la care săpătura a fost sistată în pământul viu a fost de 0,45/0,50 m. Au fost desenate și fotografiate profilele, după care a urmat demontarea martorilor. În total, au fost excavaţi circa 105 m3 de pământ și pietre de râu (bolovani din mantaua tumulilor). Au fost prelevate in situ probe de lemn ars (din tumulul 24) pentru analiză radiocarbon, continuând colaborarea cu Laboratorul AMS din Poznan. Piesele arheologice au fost recoltate pe secţiuni şi complexe și înaintate la sfârșitul fiecărei zile de lucru spre curățare și conservare primară în laboratoarele de restaurare ale Muzeului Județean Argeș. Jurnalul de șantier, documentația foto, listele de inventare și toată arhiva sunt stocate pe dispozitivul mobil PC portabil destinat șantierului şi pe DVD-uri aferente fiecărei campanii, în cadrul Muzeului Județean Argeș.

T 23 era distrus în mare parte de lucrările agricole. Din acest tumul plasat în cel mai sudic punct al necropolei (pe terenul în proprietatea lui Stelian Vilău) nu s-a mai păstrat decât un grup relativ compact de pietre din manta. Pietrele au fost descoperite la adâncimea de -0,3 m, dispuse pe un singur rând, pe o zonă aproximativ ovală, orientată N-S, cu diametrele de 2,5 x 2 m. Sub pietre a apărut pământul steril. Nu a fost reperat mormântul, acesta fiind probabil total distrus şi împrăştiat de arături.

T 24 situat, de asemenea, în extremitatea sudică a necropolei, a fost identificat şi cercetat pe terenul în proprietatea Florin Toma. Se prezenta sub forma unei aglomerări de pietre de râu, răvăşite, reperate imediat sub arabil, la adâncimea de -0,3 m, cu o formă ovală (orientare nord-est–sud-vest, diametrele de circa 7 x 5,5 m). Distrugeri ale mantalei au fost constatate îndeosebi în zona centrală şi în cea nord-vestică, de unde pietrele au fost scoase în mare parte. Nu a fost identificat mormântul, dar printre pietrele răvăşite ale mantalei şi sub ele au fost descoperite fragmente ceramice tipice pentru perioada târzie a primei epoci a fierului, două fragmente din verigi de fier, fragmente din două cuţitaşe din fier şi o plăcuţă subţire din fier. Fragmentele ceramice se concentrau îndeosebi în extremităţile nordică, vestică şi sudică ale mantalei. În marginea de vest a tumulului, sub pietre, la -0,4 m adâncime, au fost reperate trei zone cu depuneri de cărbune (au fost preluate probe pentru datare radiocarbon). În marginea de nord-est a mantalei, în exteriorul acesteia, la adâncimea de -0,35 m a apărut o pată de cenuşă, cu un diametru de circa 0,6 cm, care, ca şi depunerea de cărbune amintită, este de pus în legătură cu ritualul funerar. Imediat sub pietre începea stratul de pietriş aluvionar, întâlnit şi în alte zone ale necropolei.

Campania 2021 a adus precizări clare şi definitive legate de limita necropolei către sud, către lunca râului Argeşel, precum şi amănunte privitoare la dispunerea şi densitatea tumulilor pe această extremitate sudică. Estimăm că cei 24 tumuli cercetaţi până acum ar putea reprezenta 70-75% din întreaga necropolă şi circa 85-90% din complexele funerare conservate mulţumitor, care ar putea livra un minimum de informaţii relevante. Oricum, dat fiind gradul accentuat de distrugere ce caracterizează complexele funerare din zona sudică a necropolei (la sud de drumul ce desparte satul Valea Stânii de teritoriul oraşului Mioveni), în măsura în care campaniile de săpături arheologice vor mai continua în acest sit, zonele vizate vor fi constituite de arealul central al necropolei şi de extremitatea sa nord-estică.

https://biblioteca-digitala.ro

*Valea Stânii, campania 2021. **T 23** (distrus aproape în totalitate, se mai păstrează resturi din mantaua de piatră), pe proprietatea Stelian Vilău, extremitatea sudică a necropolei*

.

*Valea Stânii, campania 2021. **T 24** (puternic afectat de lucrările agricole), pe proprietatea Florin Toma, zona sudică a necropolei.*

Pl. 1

https://biblioteca-digitala.ro

96. Valea Doamnei, mun. Piatra Neamţ, jud. Neamţ

Punct: Piatra Neamţ - Poiana Cireşului

Tip de sit: 111 (aşezare deschisă)
Încadrare cronologică: 113 (paleolitic superior)
Cod RAN: 120735.04
Autorizaţie: nr. 32/17.07.2021
Colectiv: dr. Elena-Cristina Nițu (responsabil științific, Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște); prof. univ. dr. Marin Cârciumaru (Univ. „Valahia" din Târgoviște, Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște); dr. Ovidiu Cîrstina (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște); drd. Florin Ionuț Lupu (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște); drd. Marian Leu (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște); dr. Mădălin Cornel Văleanu (Complexul Național Moldova, Iași); dr. Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț); dr. Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Județean Neamț) ; Horia Ghiță (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște).
Total finanţare: 32.770 lei (dintre care 19.000 lei finanțare Ministerul Culturii, 13.770 lei finanțare CNM Curtea Domnească Târgoviște)
Perioada desfășurării cercetării: 22.08 - 17.09.2021

Aşezarea de la Poiana Cireşului – Piatra Neamţ, prin descoperirile realizate de-a lungul timpului, este unul dintre cele mai reprezentative situri paleolitice din România şi printre cele mai importante situri gravetiene din Europa, așa cum o dovedește și valorificarea științifică la nivel internațional[1]. Cercetările sistematice de aici s-au desfăşurat, cu unele întreruperi, din 1998 până în prezent, iar săpăturile efectuate până la maxim 6 m adâncime au reliefat existența a cinci niveluri paleolitice, datate prin mai multe metode (C-14, AMS, OSL, paleomagnetism) între 20.000 și 37.000 de ani uncal. B.P. În afară de un nivel Epigravetian localizat la suprafață, care este puternic deranjat, toate celelalte locuiri paleolitice amintite sunt bine conservate, delimitate de strate sterile groase, foarte bogate din punct de vedere cultural, reflectând activități umane diverse. Poiana Cireşului-Piatra Neamț este singurul sit paleolitic din estul României care a furnizat cel mai mare ansamblu faunistic dintre siturile gravetiene de la noi din țară, o colecție impresionantă de materiale dure animale, precum și majoritatea obiectelor de artă descoperite în paleoliticul din România. În prezent, așezarea de la Poiana Cireșului-Piatra Neamț a livrat circa 85 % din întregul număr de podoabe și peste 94 % din toate obiectele de artă descoperite până acum în așezările paleolitice din România[2]. Industria pe materii dure animale este destul de bogată și diversă, fiind reprezentată prin patru unelte din fildeș, vârfuri din corn de ren, precum și numeroase unelte din coarne de ren și cerb. La toate acestea se adaugă o extrem de bogată colecţie de material litic, structuri de combustie, strate ocrate, structuri de locuire etc. Colecţia de material litic cuprinde peste 15.000 de piese aflate în studiu.

Din punct de vedere metodologic, s-a utilizat un sistem unitar de înregistrare, folosit încă de la începutul reluării cercetărilor în 1998, care implică un punct 0 unic (398 m altitudine absolută, deasupra oricărui punct cu potenţial arheologic din sit), un caroiaj temporar fixat în fiecare campanie la 1 m faţă de punctul 0, în raport cu care se realizează înregistrarea individuală în trei dimensiuni a tuturor artefactelor şi structurilor. Colecția impresionantă de unelte, faună sau obiecte de artă descoperite aici este, fără îndoială, consecința metodei de săpătură și recuperare a materialelor. Întregul depozit cercetat până acum a fost epuizat prin decaparea în niveluri cu grosimi foarte mici (cca 2 cm), impuse de densitatea şi dimensiunea materialului arheologic. De asemenea, o atenție deosebită s-a acordat tamisării sedimentului care s-a realizat prin site fine cu ochiuri de 2-3 mm grosime. Dimensiunea foarte mică a multor categorii de materiale, pentru care s-au depus eforturi considerabile în scopul recuperării în săpătură, precum și fragilitatea unui procent variabil din materialul faunistic, ne-au impus folosirea unor unelte adaptate acestor piese, cum sunt spatulele din lemn și pensule fine. În stratul de cultură au fost utilizate cu preponderență spatule din lemn, renunțându-se la spacluri sau truele.

Circumstanțele și datele din teren, precum și rezultatele cercetărilor anterioare, au făcut subiectul a numeroase publicații din țară și străinătate, de aceea nu vom mai insista asupra lor în acest raport[3].

Obiectivul major al cercetărilor din situl Poiana Cireșului este determinat de înțelegerea dinamicii culturale

[1] Elena-Cristina Nițu et al., Mobility and social identity in the Early Upper Palaeolithic: new personal ornaments from Poiana Cireșului site (Piatra Neamț, Romania), PLOS ONE, 14(4): e0214932m 2019; Marin Cârciumaru et al., Parures et objets d'art du Gravettien récent de Poiana Cireșului-Piatra Neamț (Roumanie) [Adornments and art objects from the Late Gravettian at Poiana Cireșului-Piatra Neamț (Romania)], L'Anthropologie 122, 2018, p. 220–260; M. Cârciumaru, E.-C. Niţu, O. Cîrstina, N. Goutas, 2016, The Engraved Stone Pendant from Poiana Cireşului-Piatra Neamţ, Romania. New Contributions to the Understanding of Symbolic Behaviour in Gravettian, Archaeology, Ethnology & Anthropology of Eurasia, Institute of Archaeology and Ethnography of the Siberian Branch, Russian Academy of Sciences, nr. 4, p. 35-45.

[2] Marin Cârciumaru, Elena-Cristina Nițu, Symbolic Behaviour and Art on the Territory of Romania from the Middle Palaeolithic to the Mesolithic (55,000-7,500 B.P.); Comportamentul Simbolic și Arta pe teritoriul României din Paleoliticul mijlociu până în Mezolitic (55.000-7.500 B.P.), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2018, ISBN 978-606-537-429-4.

[3] E.-C. Nițu et al., 2021, The cultural dynamics of Upper Paleolithic to the East of the Carpathians reflected by the characteristics of the Bistrița Valley settlements (Romania), with special focus on the occupations from Poiana Cireșului site, in Studies On The Palaeolithic Of Western Eurasia, in Studies on the Palaeolithic of Western Eurasia, Archaeopres, p. 88-101; E.-C. Nițu et al., 2019; M. Cârciumaru et al., 2016, 2018; M. Cârciumaru et al., 2010,The Pluristratified Upper Paleolithic Site From Poiana Cireşului, Piatra Neamţ. Recent Resultats and Future Prospects, in C. Neugebauer-Maresch& L. Owen (Eds.), Aspects concerning the Middle and Eastern European Upper Paleolithic-Methods, Chronology, Technology and Subsistence, Symposium Wien, 9-11 November, 2005, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission ÖAW, 2010, p. 209-219.

https://biblioteca-digitala.ro

a paleoliticului superior în regiunea est-carpatică. Din acest punct de vedere, situl Poiana Cireșului reprezintă o reală oportunitate, fiind singura așezare paleolitică din România care se pretează bine unui proiect atât de ambițios, îndeosebi prin prezervarea mai multor secvențe ocupaționale cuprinse între 20.000 și 37.000 de ani, precum și suprapunerea cronologică a Gravetianului, un tehnocomplex văzut ca prima cultură paleolitică paneuropeană. Având în vedere marile schimbări climatice, inclusiv ultimul Maxim Glaciar din Pleistocenul superior, înregistrate în acest interval cronologic, locuirile din situl Poiana Cireșului pot oferi informații importante despre influența climatică asupra comunităților umane, implicit schimbări în gestiunea resurselor minerale sau animale. În acest moment, Poiana Cireșului beneficiază de 52 datări absolute, făcute în patru laboratoare diferite (Beta Analytic - SUA, ORAU-Oxford - Anglia, Erlanger - Germania, RoAMS-Tanderom Bucharest). Spre deosebire de marea majoritate a siturilor paleolitice din România, rezultatele probelor de la Poiana Cireșului sunt consistente, foarte coerente, inclusiv în cazul datărilor încrucișate realizate pe aceleași probe în laboratoare diferite.

Pentru campania de cercetări din anul 2021, au fost propuse următoarele obiective:

- Înțelegerea funcției sitului și identificarea ariilor de activitate în cadrul fiecărei locuiri descoperite în sit;

- Abordarea interdisciplinară a cercetării arheologice prin efectuarea de noi analize.

- Recuperarea și înregistrarea de noi materiale litice și osteologice în scopul caracterizării modului de exploatare a resurselor animale, gestiunea resurselor minerale și determinarea caracteristicilor tehnice ale industriei litice.

- Promovarea și valorificarea rezultatelor;

Secțiunea săpată, denumită S XVI, a fost plasată în partea centrală a sitului, aproape de cota maxină a promontoriului, într-o zonă în care s-au identificat anterior mari concentrări de materiale, îndeosebi în primele două niveluri gravetiene. Dimensiunile acesteia au fost de 3/3 m (9 mp), fiind împărțită în 9 carouri de 1mp fiecare (numerotate A1-A3, B1-B3, C1-C3), iar adâncimea maximă la care s-a ajuns este de 3,50 m. Pe latura nordică, S XVI a suprapus parțial (pe o suprafață de 3 m lungime și 50 cm lățime) o veche secțiune, săpată de M. Bitiri și R. Dobrescu în 1989, din care au fost recuperate, la vremea respectivă, materiale aparținând primului nivel Gravetian, restul locuirilor fiind nesăpate. Campania de cercetări s-a finalizat cu demontarea în totalitate a primului nivel Gravetian și 2/3 din cel de-al doilea, locuirile mai vechi urmând să fie săpate în etapele următoare. Acest lucru a fost determinat de existența unei densități remarcabile a materielelor osteologice și litice în stratul Gravetian I, care a necesitat un timp foarte mare de lucru atât pe parcursul demontării, dar mai ales al înregistrării. În ansamblu, efortul a fost considerabil, având în vedere canitatea mare de sediment excavat (aproximativ 25 mc) și timpul necesar delimitării structurilor de locuire și tamisării întregului depozit, alături de demontare și înregistrarea fiecărei piese descoperite.

Așa cum s-a observat în cercetările anterioare, nivelul Gravetian I (20.000 ani uncal. BP) cuprinde cel puțin trei secvențe ocupaționale, care nu se pot delimita pe întreaga suprafață și care, din punct de vedere cultural, prezintă aceleași caracteristici. În secțiunea săpată, în cadrul acestui strat s-a putut observa existența unei ușoare pante pe direcția S-N, diferența de nivel fiind de aproximativ 35 cm.

Marea majoritate a materialelor descoperite provin din stratul descris mai sus, care este cea mai bogată locuire din sit, fiind concentrat pe o grosime de aproximatix 35 cm, cuprinsă, îndeosebi, între 180 și 215 cm adâncime (Fig. 1). Piesele descoperite sunt încă în etapa de procesare și analiză, colecția cuprinzând fragmente osteologice, marea majoritate fiind oase de ren, precum și materiale litice caracteristice acestei locuiri. Se remarcă prezența unor zone în care au fost descoperite oase în conexiune anatomică, precum și recuperarea unui număr mare de coarne de ren, uneori întregi, și deșeuri rezultate din prelucrarea acestora. De asemenea, o parte dintre coarnele de ren păstrează părți din craniu și sunt asociate cu mandibule aparținând aceluași animal. În general, repartiția spațială este similară cu cea observată în secțiunile săpate în 2014, 2015, localizate pe latura sudică a sitului și secțiunea din 2019, situată pe latura estică. Materialul litic prezintă o densitate relativ uniformă pe întreaga suprafață săpată, cu o variația puțin mai mare în zonele unde fauna este abundentă. Caracteristicile tehnice și tipologice sunt similare descoperirilor din anii precedenți: scopul producției este reprezentat prin obținerea de lame cu dimensiuni reduse, profil drept sau ușor curbat, lamele, dar și microlamele; uneltele predominante sunt *burin*-ele (diedre, simple sau duble) și, într-o mai mică măsură, gratoarele sau uneltele duble - gratoar-*burin* -, precum și lamelele și micro-lamelele retușate fin marginal, în timp ce lamelele à dos nu sunt prea numeroase.

Pe lângă prezervarea foarte bună a materialelor organice, se remarcă densitatea lor, precum și prezența unor structuri de combustie și zone cu urme de coloranți (Fig. 1). Cel mai probabil, cantitatea mare de ocru nu poate fi explicată, neapărat, prin utilizarea simbolică a acestuia. Mai degrabă, prin asocierea cu o arie în care s-au desfășurat activități domestice (tranșarea animalelor, prelucrarea coarnelor de cervidee), coloranții puteau fi folosiți în scopuri practice.

În privința celui de-al doilea nivel Gravettian, spre deosebire de alte zone ale sitului (în special latura nordică), în secțiunea săpată nu s-au evidențiat densități mari, descoperirile fiind reprezentate prin materiale litice și blocuri de șist și gresie, a căror funcționalitate va fi determinată după finalizarea săpării întregii suprafețe în campania următoare (Fig. 2). Adâncimea maximă la care s-a ajuns a fost de 3,50 m.

Abstract

In the 2021 archaeological campaign at Poiana Cireșului Paleolithic settlement a surface of 9 sqm was excavated, in the central part of the site. The maximum depth reached was 3.50 m. The field campaign ended with the complete excavation of the first Gravettian layer and 2/3 of the second; the earlier occupations will be excavated during future seasons. The vast majority of

https://biblioteca-digitala.ro

the archaeological material discovered in this campaign come from the Gravettian I level (dated around 20.000 uncal BP). This was indeed the richest occupation point of the site, concentrated in a cca 35 cm thick layer, mainly documented to a depth between 180 and 215 cm. The material discovered in 2021 is still in the processing and analysis stage. The collection is formed of osteological fragments, most of which reindeer bones, as well as lithic material characteristic of this occupation.

Fig. 1. Poiana Cireşului - Piatra Neamț, campania 2021, imagini din timpul săpăturilor arheologice. Detalii cu densitatea materialelor în nivelul Gravetian III.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Poiana Cireșului - Piatra Neamț, campania 2021, imagini din timpul săpăturilor arheologice.

https://biblioteca-digitala.ro

97. Vărădia, jud. Caraș-Severin

Punct: „Pustă”

Coordonate: 45°4'45.46" N; 21°33'6.34"E
cod RAN 54519.01
Colectiv: Conf. dr. Eduard Marius Nemeth – responsabil şantier, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca; Drd. Flavius Petru Bozu – membru, Muzeul Banatului Montan Reșița
Finanțare: 18.000 lei (Muzeul Banatului Montan Reșița)
Perioada desfășurării cercetării: 14 – 28.09.2021

Campania anului 2021 s-a desfășurat între 14-28 septembrie cu fonduri de 18.000 lei (puse la dispoziție de Muzeul Banatului Montan Reșia) și a constat din continuarea cercetărilor în suprafață în *latus praetorii dextrum*, acolo unde au fost identificate prin secțiuni dintr-o campanie anterioară (2002) mai multe cazarme (barăci). În această campanie a fost continuată dezvelirea spre nord a primei barăci din dreapta clădirii comandamentului (așadar la est de *principia*). S-a procedat prin săpătură manuală a unei casete de 10 x 3 m. În casetă a fost dezvelită o porțiune din mijlocul cazărmii (barăcii) din *latus praetorii dextrum* (aici barăcile fiind poziționate *per strigas*, deci cu laturile lungi paralele cu *via praetoria*, pe direcția S-N). Sub glia actuală s-a constatat un strat de mâl de inundații gros de cca. 80 cm. Sub stratul de mâl se află stratul de demolare prin incendiu al clădirii, constând din chirpici ars la roșu și fragmente de lemn carbonizat, gros de cca. 30 cm. În acest strat și pe podeaua de lut a barăcii s-au găsit materiale de la construcția din lemn și chirpici (cuie și scoabe din fier), cât și artefacte care au aparținut soldaților, cum ar fi o aplică traforată de curea din bronz, proiectile de praștie din lut ars, fragmente din pahare de sticlă, o monedă din bronz (as) foarte corodată și ceramică uzuală. Baraca a fost așezată pe un nivel de amenajare din lut brun închis, bine tasat. Și în caseta din acest an am identificat continuarea peretelui longitudinal al barăcii care despărțea șirul de camere de locuit de veranda clădirii. În capătul de vest la casetei (caroul de la m 9-10) a fost surprinsă o porțiune din aleea de pietriș care despărțea cazarma de *principia*, peste care se afla un strat de pietre și mortar provenite din prăbușirea clădirii din piatră a comandamentului după abandonarea castrului. În campaniile viitoare vom urmări dezvelirea întregii clădiri, pentru a definitiva planul acesteia.

https://biblioteca-digitala.ro

98. Vităneşti, jud. Teleorman
Punct „Măgurice”

Tip de sit: 117
Încadrare cronologică: 141-143
Cod RAN: 153785.01
Autorizație nr. 85/06.05.2021
Colectiv: Radian-Romus Andreescu – responsabil de șantier, Katia Moldoveanu, Mihai Florea, Andreea Bîrzu, Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR), Pavel Mirea, Ion Torcică (MJT Alexandria).
Total finanțare: Muzeul Național de Istorie a României
Perioada desfășurării cercetării: 09.08 - 31.08.2021

Scurtă prezentare a sitului

Situl se află la cca. 1,5 km est de DN 6 București-Alexandria. Așezarea de tip tell din punctul „Măgurice” se află în lunca râului Teleorman, într-o zonă mlăștinoasă, la baza terasei de nord-est. Tellul se prezintă ca o movilă relativ ovală, cu diametrele de circa 80-90 m și o înălțime maximă de circa 6 m. Descoperirile din această așezare aparțin culturii Gumelnița (eneolitic, a doua jumătate a mileniului V BC).

Obiectivele cercetării

În campania 2021 s-a continuat cercetarea nivelului Gumelnița A2 din sectorul Sx (sud-vest) al așezării eneolitice, unde, în campaniile precedente, au fost descoperite resturile unor locuințe.

Metoda de cercetare a fost săpătura în suprafață, fiind folosit un sistem cu suprafețe de 10 x 10 m, împărțite în carouri de 2 x 2 m. În campania 2021 a fost cercetată o suprafață de circa 200 mp.

Rezultatele cercetării

În campania 2021 cercetările s-au concentrat în două suprafețe din sectorul Sx, respectiv Sx M-R (1-5), unde în campaniile anterioare a fost identificată locuința L1/2018 și Sx S-Z (1-5). Având în vedere faptul că pe latura vestică a locuinței se afla o alveolare cu o concentrare de vase întregibile care se prelungea în martorul dintre cele două suprafețe, cercetările au fost extinse în suprafața alăturată, Sx S-Z (1-5), în încercarea de a delimita latura vestică a locuinței. În suprafața Sx S-Z (1-5) cercetările s-au oprit în campania 2006 după finalizarea demontării resturilor locuinței L4, aparținând ultimului nivel de locuire de pe Măgurice.

Reluarea cercetărilor în suprafața Sx S-Z (1-5) nu a adus însă lămuriri în privința limitelor locuinței L1/2018, alveolarea cu vase întregibile nu s-a continuat după martorul dintre suprafețe. Astfel, putem considera că limita vestică a locuinței se află, cel mai probabil, în zona martorului. În suprafața Sx S-Z (1-5) au fost identificate însă alte complexe ce aparțin penultimului nivel de locuire de pe Măgurice.

O altă vatră a apărut în zona c. U4-5, unde am identificat resturile unei vetre distruse de gropi, din care se mai păstra doar un colț, cu latura de cca. 80 cm. Acesta este doar partea superioară a vetrei, fiind posibil, așa cum am identificat și în alte cazuri, ca aceasta să se păstreze mai bine în partea inferioară.

Un alt complex a fost identificat în zona c. T2-T3, find reprezentat de o aglomerare de fragmente ceramice, dintre care unele provenind de la vase sparte *in situ*, prinse într-un nivel de distrugere format din chirpici friabil ars la roșu. Tot aici au fost descoperite o figurină în curs de prelucrare și un împungător, ambele din os.

O altă zonă cu distrugere formată din chirpici friabil ars la roșu apare și în c.V2, unde suprapunea două râșnițe, dintre care una foarte arsă, precum și mai multe vase întregibile *in situ*, printre care o strachină, un vas cu prag și un capac.

Toate aceste resturi de distrugere reprezintă cel mai probabil partea superioară a unei/unor locuințe incendiate aparținând penultimului nivel de locuire, care se concentrează în aceeași zonă unde a fost descoperită locuința L4 din ultimul nivel de locuire. Zona de distrugere cu chirpici ars este masivă în zona c. U1-2, V1-2, având grosimea de cca. 20-30 cm. Alte câteva zone cu chirpici ars apar și în c.Z3-4 și S1. În partea sudică a suprafeței S-Z (1-5) se concentrează mai multe zone cu chirpici nears de culoare gri deschis. De remarcat că în această zonă s-au găsit 6 râșnițe, dintre care trei în c.Z5.

În c.S3 au apărut resturile unei alte vetre distruse. Se mai păstrează câteva plăcuțe de vatră și fragmente de gardină. Baza vetrei din martorul dintre suprafețele Sx M-R și S-Z (1-5), descoperită în campania 2006, se află la nivelul plăcuțelor nou apărute, ceea ce ar putea individualiza două posibile nivele de locuire reprezentate de cele două vetre.

Având în vedere prezența a două vetre în suprafața cercetată, aflate la o distanță de cca. 3 m între ele, este posibil să avem de-a face fie cu două locuințe apropiate, fie cu o locuință de dimensiuni mai mari cu două camere. Continuarea cercetărilor în această zonă sperăm să clarifice situația.

În suprafața Sx M-R (1-5) s-a continuat cercetarea zonei din jurul vetrei mici a locuinței 1/2018, situată în c.O4-P4, ce a fost secționată în campania precedentă. Astfel, în zona rămasă *in situ* a vetrei au fost identificate o serie de gropi de pari. Un prim șir de 3-4 gropi de pari cu diametrele de cca. 7 cm se păstrează pe o lungime de cca. 60 cm, plasați la intervale neregulate (7-15 cm). Prezența acestui șir de gropi de par, ce se află între cele două vetre identificate în zona locuinței L1/2018, ar putea reprezenta un perete despărțitor. Alte două șiruri de câte trei gropi de pari sunt paralele cu primul șir, dar nu sunt la fel de bine conturate. Având în vedere că aceste două șiruri de gropi sunt plasate în perimetrul vetrei, par a fi ulterioare construirii acesteia, deoarece taie miezul vetrei. Nu este exclus să provină de la amenajările ce au însemnat construcția ulterioară a vetrei mari din c.O3-O4.

Un alt șir format din trei gropi de pari, aflate latura sudică a vetrei, este perpendicular pe ultimele două șiruri amintite, pe o lungime de cca. 40 cm. În c. P5 au fost identificate alte două șiruri paralele de câte trei gropi de par, care împreună cu cele trei menționate anterior, însumează în total nouă gropi de pari aflate pe un aliniament orientat pe direcția E-V. Acesta pare să contureze, cel mai probabil, existența unui perete exterior al locuinței. Dacă acest aliniament ne indică limita sudică a locuinței, cel dintre vetre, perpendicular pe acesta, ar putea

https://biblioteca-digitala.ro

indica un perete despărțitor, dacă luăm în considerare faptul că locuința ar fi avut la un momentdat două camere marcate de cele două vetre.

Au fost demontate plăcuțele rămase din vatra mică din c.O4-P4, cu o grosime de până la 8 cm, ce se păstrau doar pe o mică zonă de cca. 30 cm, fiind glisate într-o parte. Sub acestea a apărut un alt strat de plăcuțe de vatră, cu grosimea de până la 4 cm. O altă groapă de par a fost identificată în miezul vetrei în momentul ridicării primului rând de plăcuțe. În marginea vetrei mici se afla o banchetă/ laviță și în continuarea acesteia o râșniță cu dimensiunile de 50 x 30 x 15 cm, parte din amenajările ce se găseau în jurul vetrei.

În marginea alveolării cu vase întregibile din zona de vest a locuinței din c.R4-R5 au fost descoperită o altă aglomerare formată din șapte râșnițe aflate unele peste altele, precum și numeroase alte unelte din piatră, silex, corn.

Scurtă descriere a descoperirilor

Materialul arheologic este foarte bogat, fiind format din ceramică, material osteologic, unelte din silex, piatră, os și corn. Cea mai mare parte a materialului este reprezentată de unelte din silex.

O descoperire de excepție, unicat în acest stadiu al cercetării, este reprezentată de o figurină prismatică din os cu centură din cupru.

Materialele sunt depozitate la MNIR, MJT şi Școala din Vitănești.

Obiectivele cercetărilor viitoare. Campaniile viitoare au ca obiectiv extinderea săpăturilor pe toată suprafața așezării, în vederea cercetării dinamicii locuirii corespunzătoare nivelului Gumelnița A2.

Abstract

The 2021 campaign focused on the research of Gumelnița A2 habitation level from the South-Western area (Sx) of the Eneolithic settlement.

The researches concentrated in M-R (1-5) and S-Z (1-5) areas. In M-R (1-5) area, a row of 9 postholes revealed the base of a possible wall of the burnt dwelling (L1/2018) investigated in this area. Its orientation is on the West-East direction. Another possible partition wall was identified in the area between the two hearths belonging to the dwelling.

In the S-Z (1-5) area we tried to identify the Western limits of the dwelling. It seems that its remains don't go further in this area, but we identified other elements belonging to this habitation level of the settlement. On that occasion were found two hearths and concentrations of burnt building material covering vessels broken *in situ*, representing most probably the upper part of other dwellings waiting to be investigated.

The inventory is very rich, comprising a large amount of ceramics, bones, tools made of stone, flint, bone and antler. The most important discovery is a prismatic bone figurine with a copper belt, a unique find so far.

The future campaigns aim at extending the excavations in the habitation level belonging to Gumelnița A2 culture.

Bibliografie:

Radian Andreescu *et alli*, *Vitănești „Măgurice", com. Vităneşti, judeţul Teleorman*, Campaniile 1993-2021, Cronica Cercetărilor Arheologice din România.

Katia Moldoveanu, *O categorie aparte de materiale descoperite în aşezarea gumelniţeană de la Vităneşti,* Musaios, XIII, 2008, p. 51-58.

Radian-Romus Andreescu, Pavel Mirea, Katia Moldoveanu, Ion Torcică, *Noi descoperiri în așezarea gumelniţeană de la Vitănești „Măgurice"*, Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman. Seria arheologie 1, 2009, p. 75-92.

Radian Andreescu, Katia Moldoveanu, *Considerații privind vetrele din aşezarea gumelniţeană de la Vitănești „Măgurice", jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman. Seria Arheologie, nr. 3, 2011, p. 103-117.

Radian Andreescu, *Reprezentări ornitomorfe descoperite în aşezarea de la Vităneşti 'Măgurice', jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman. Seria Arheologie 4, 2012: 47-52.

Katia Moldoveanu, *Un capac cu mâner antropo-zoomorf descoperit la Vităneşti 'Măgurice', jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman. Seria Arheologie 4, 2012: 53-57.

Ion Torcică, *Piese de tipul 'coarne de consecraţie' descoperite în aşezările Vităneşti 'Măgurice' (jud.Teleorman) şi Surduleşti (jud. Argeş)*, Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman. Seria Arheologie 4, 2012: 59-69.

Radian Andreescu, Katia Moldoveanu, *Note asupra unui complex descoperit în aşezarea eneolitică de la Vităneşti, jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman. Seria Arheologie 5, 2013: 143-154.

Radian-Romus Adreescu, Katia Moldoveanu *Pandantive din lut descoperite în aşezarea eneolitică de la Vităneşti, jud. Teleorman,* Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman. Seria Arheologie, nr. 9, 2017, p. 29-40.

Ion Torcică, *Un tip aparte de vase descoperite în structurile de locuire Gumelniţa B1 din tell-ul Vităneşti-Măgurice, jud. Teleorman,* Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman. Seria Arheologie, nr. 9, 2017, p. 41-56.

Monica Mărgărit, Radian-Romus Andreescu, Pavel Mirea, Katia Moldoveanu, Ion Torcică, *Assembling raw materials, techniques and artifacts: antler industry from the Chalcolithic settlement of Vitănești-Măgurice (Romania)*, Archaeologia Bulgarica, XXVI, 1, 2022.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig, 1. Suprafața Sx M-R (1-5) - imagine de ansamblu din timpul cercetărilor; în prim plan resturile locuinței L1/2018.

Fig, 2. Suprafața Sx S-Z (1-5) - imagine de ansamblu din timpul cercetărilor

Fig, 3. Imagine de ansamblu a locuinței L1/2018

https://biblioteca-digitala.ro

Fig, 4. Aliniamente de gropi de pari în zona vetrei mici a locuinței L1/2018

Fig, 5. Figurină prismatică din os cu centură din cupru

https://biblioteca-digitala.ro

99. Vlădeni-Popina Blagodeasca, jud. Ialomiţa

Punct: Popina

Cod RAN 94802.01
Autorizaţie nr. 58/17.05.2021
Colectiv: dr. Emilia Corbu responsabil ştiinţific, dr. Niculina Dinu, membru
Fonduri: Muzeul Judeţean Ialomiţa: 35000 lei
Perioada desfăşurării cercetărilor 5 - 31.07. 2021

Obiectivele campaniei au fost investigarea extinderii spre nord-vest a aşezării medieval-timpurii din sec. IX-X, situaţia nucleului de complexe arheologice medievale-târzii şi sistemul defensiv.

A fost cercetată o suprafaţă de 98 m^2 în sectorul A şi au fost descoperite 12 complexe arheologice. Documentaţia de şantier, aflată la Muzeul Judeţean Ialomiţa, cuprinde 43 desene de planuri şi profile, peste 400 de fotografii, 1679 fragmente ceramice, piese din os, fier, o monedă, lupe de fier. (Tabel 1).

S-a constatat că aşezarea medieval-timpurie de secol IX-X se extinde spre nord-vest, şi este suprapusă de aşa-zisul nivel medieval-timpuriu al ,,locuinţelor de suprafaţă. Aşezarea medieval-timpurie a intersectat un nivel aparţinând antichităţii târzii. Traseul palisadei continuă spre NE.

Descrierea complexelor

Cele două gropi medievale-târzii erau pline cu un sediment cenuşos cu lemn ars, paiantă şi fragmente de făţuială. Chiar şi stratul arabil era plin de pigmenţi de arsură. Una era mică de formă neregulată, alta cilindrică, adâncă de 2,10 m, în care 73.3% dintre fragmentele ceramice erau din pastă roşie şi smălţuite.

Stratul medieval-timpuriu

Nivelul „locuinţelor de suprafaţă,, a fost studiat pe o suprafaţă mai mare. Este un strat destul de consistent care coboară până la aproximativ -0,70 m de la nivelul actual al solului şi se conturează pe alocuri imediat sub stratul arabil, deci cu o grosime de aproape 50 cm. Este brun-negricios, foarte afânat, pe alocuri cu aspect mâlos, umed, pigmentat cu paiantă sau pământ galben, uneori pietre. Fără structuri de locuire, ci doar cu material arheologic Dridu. Situaţia statistică a materialului ceramic pe cele trei secţiuni SR, SS, SO` este foarte asemănătoare, ceea ce ne-a permis să facem o evaluare pe tot nivelul (Tabel I). Astfel că din 824 fragmente ceramice, 50,84% sunt din pastă nisipoasă specifice Dridu. Constatăm şase variante de pastă nisipoasă din care două cu nisip în cantităţi diferite; două cu nisip şi scoică; una cu nisip şi microprundis şi una din pastă caolinoidă. Din acest nivel a fost cercetată o anexă gospodărească (PL.I) care adăpostea o groapă de bucate (fig.1). Inventarul conţinea 75,57% fragmente din pastă nisipoasă specifică Dridu. O bună parte din aceste tipuri de pastă, în special cea cu scoică sau microprundiş precum şi situaţia statistică de mai sus, ne indică intervalul cronologic al sec. X-XI. Din aşezarea de secol IX-X d. Hr. au fost descoperite şi cercetate parţial două bordeie numerotate nr.16 (fig.2) şi 17. care se conturau la -0,65/0,75 m şi coborau până la -1,20 m. Materialul arheologic şi stratigrafia ne indică o datare de secol IX.

Din nivelul aparţinând antichităţii târzii s-au descoperit o anexă gospodărească, un segment de palisadă (Pl. II) şi trei gropi cu funcţionalitate neprecizată.

Abstract

The report contains the research objectives results of the excavation, the description of archaeological contexts, histogram of pottery finds. The main objectives were the investigation of the medieval village during its 9th-10th century development in the north-western part; the late-medieval habitation nucleus from the same part; the investigation of defensive system (palisade, especially). A surface of 98 m^2 was excavated in the A area, where a number of 12 archaeological contexts were identified. Two of the huts discovered proved the extension process of the village to the northwest. Moreover, the village is intersected by an interesting archaeological layer named „of surface dwellings". Two late medieval pits were, but could not be assigned yet to a precise archaeological layer. The course of ditch and palisade is oriented to a north-east direction and had an irrregular depth. Few late antiquity contexts were discoreved previously. The documentation consists of 43 drawings, more than 400 pictures, almost 1700 sherds and several bone objects, as well as iron made ones and finally a coin. Due to intensive ploughing, Dridu pottery is wide spread all over the place. For this reason, we composed a histogram on the pottery fragments discovered during the excavations.

List of figures:

Fig. 1 Storage pit of household annex no.1/2021

Fig. 2. Hut no.16

Pl.I. Segment of palisade no. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

Tabel I. Situaţia statistică a fragmentelor ceramice descoperite în complexele arheologice /Table I. The histogram of broken pottery discovered in archeaological stock piles

Complex	Pastă nisipoasă	Pastă cenuşie	Pastă roşie	Lucrată cu mâna	Total fragmente ceramice
COMPLEXE MEDIEVAL-TÂRZII					
Groapa cu cenuşă, SO, c.11	13 35,1%	3 8,1%	11 29,7%	10 27,2%	37
Groapa cu arsură, SO, c.13	10 13,3%	0	75 73,3%	10 13,3%	95
NIVEL MEDIEVAL-TIMPURIU					
Nivelul locuinţelor de suprafaţă, SR	109 58,28%	22 11,76%	20 10,69%	36 19,25%	187
Nivelul locuinţelor de suprafaţă, SS	146 58,63%	17 6,8%	59 23,88%	27 10,84%	249
Nivelul locuinţelor de suprafaţă, SO`	164 42,26%	40 10,3%	98 25,28%	86 22,1%	388
Total nivelul locuinţelor de suprafaţă	419 50,84%	79 9,58%	177 21,48%	149 18,8%	824
Anexa gospodărească Nr.1/2021 Cas. A72,c.3-4	198 75,57%	27 10,3%	12 4,5%	25 9,54%	262
Bordei Dridu nr.16, cas. A72, c.1-3	85 63,9%	25 18,7%	13 9,7%	10 7,5%	133
Bordei Dridu nr.17, SR,c.8-10	74 67,8%	10 9,17%	17 15,5%	8 7,3%	109
ALTE EPOCI					
Anexa gospodărească Nr.2/2021 Cas. A71	26 26%	11 11%	27 27%	36 36%	100
GB2, cas. A73	5 33,3%	-	3 20%	7 46,6%	15
Palisada,cas. A71-A73	12 29,26%	5 12,9%	12 29,26%	12 29,26%	41
Groapa cu funcţionalitate neprecizată 1/2021, SO` c.2	9 30%	3 10%	10 33,3%	8 26,6%	30
Groapa cu funcţionalitate neprecizată 2/2021, SS c.1	-	-	-	4	4
Groapa cu funcţionalitate neprecizată 3/2021, SS c.3	2 20%	1 10%	1 10%	6 60%	10
TOTAL GENERAL	**853**	**163**	**378**	**285**	**1679**

https://biblioteca-digitala.ro

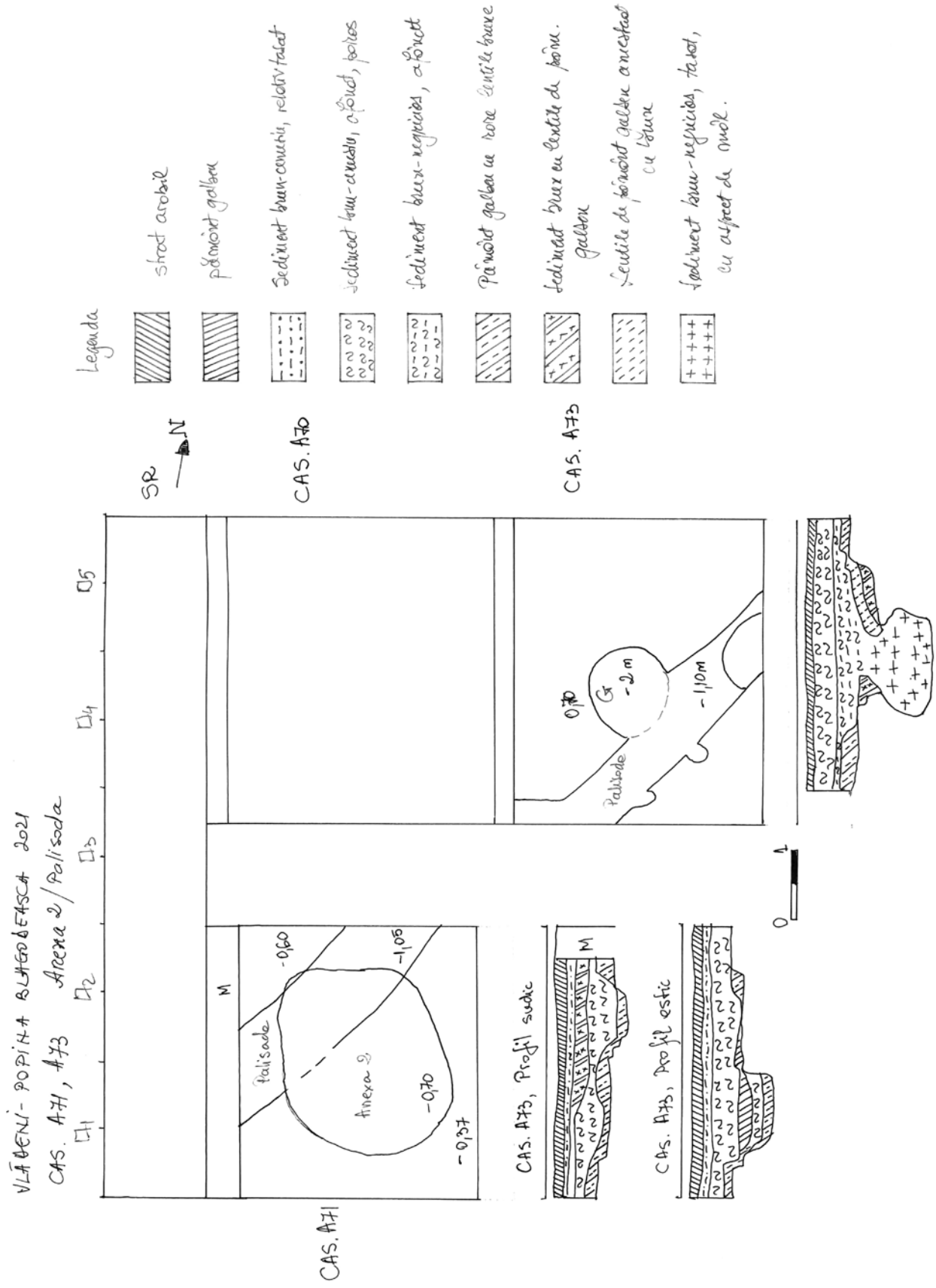

Fig.1 Groapa de bucate a anexei gospodăreşti nr.1/2021 (Cas.A72, c.4)

Fig.2. Bordeiul nr.16 (cas. A72, c.1-3)

https://biblioteca-digitala.ro

Pl.I. Segmentul de palisadă nr. 8 (cas. A71-A73)

https://biblioteca-digitala.ro

100. Voineşti, com. Lereşti, jud. Argeș
Punct: Malul lui Cocoș - Măilătoaia

Tip sit: terme militare
Cod RAN: 16935.01
Autorizație nr. 39/05.05.2021
Colectiv: Florian Matei-Popescu (IAB) – responsabil șantier; Ion Dumitrescu (MJA) Mădălina Sava-Moise (colaborator MJA)
Total finanţare: 25.000 lei (MJA)
Durata desfășurării cercetării: 15.09 – 12.10.2021

Cercetările arheologice desfășurate la termele castrului de la Voineşti (Lereşti, județul Argeș) în anul 2021 au vizat latura nordică a clădirii termelor[1].

Cu scopul de a stabili planimetria, funcționalitatea încăperilor și circuitul termal, începând din anul 2017, am decis să degajăm integral clădirea termelor. Astfel, în campaniile 2017–2018, s-a reușit cercetarea încăperilor de pe latura sudică: C1 identificată cu *caldarium*-ul (7,60 x 5,90 m) și o încăpere de mici dimensiuni – C2 (3,20 x 3 m), a cărei funcționalitate nu o putem deocamdată preciza. Tot în campaniile 2017–2018, între zidul estic al *caldarium*-ului și zidul sudic al C2 au apărut structurile unui *praefurnium*, denumit de noi *praefurnium* nr. 1. El încălzea bazinul cu apă caldă, *caldarium*, situat, conform preceptelor vitruviene, pe latura de sud a edificiului (Vitruvius, *De architectura*, V, 10, 1).

Un *praefurnium* (nr. 1) a fost cercetat integral în campania 2019. La degajarea umpluturii a fost recuperat un *sestertius* de la Hadrian, datat 119 p. Chr., piesă care constituie un *terminus post quem* pentru momentul părăsirii castrului și termelor de la Voinești.

De asemenea, în campania 2019 am demontat martorul dintre S1 și S2, carourile 1-2. Urmare a cercetării acestei zone, s-a constatat că în spațiul dintre zidul vestic al C1 (*caldarium*) și zidul estic al C3 nu a mai existat o altă încăpere, ci între cele două a fost intercalat un un alt *praefurnium* (nr. 2), diferit de *praefurnium*-ul de pe latura estică a C1 (*caldarium*). El a fost realizat în aceeași manieră cu *praefurnium*-ul nr. 1, având pereții laterali ieșiți în afara zidului. În acest caz, pereții ieșeau față de zidul sudic al C3 cu 1,10 m, fiind de piatră. Bolta era de cărămidă. Peretele estic se sprijinea pe zidul vestic al C1. Ambii pereți aveau o grosime de 0,70 m. La interior, bolta avea o înălțime de 0,90 m și o lățime de 0,75 m. Vatra de lut a fost amenajată direct pe pietrișul nativ.

În campania 2020, cercetarea a fost concentrată pe latura de vest a clădirii termelor. În această zonă, era delimitată clar numai latura de vest a încăperii C3. Totodată, în campaniile precedente, la nord de încăperea C3, se conturase spațiul unei alte încăperi ale cărei ziduri orientate vest-est intrau în profilurile de vest ale Sp. A și Sp. E. Cu scopul de a identifica limitele acestei încăperi, în capătul de vest al suprafețelor Sp. A și Sp. E a fost trasată secțiunea S5. Ea este orientată relativ nord-sud, măsura 13 m x 2 m. Între această secțiune și cele două suprafețe a fost lăsat un martor de 1 m.

În S5, după degajarea, nivelului vegetal, la adâncimea de 0,20 - 0,30 m, în carourile 3-6 (numerotarea carourilor s-a făcut de la sud la nord), a apărut un zid orientat relativ nord-sud, care împreună cu alte două ziduri descriau traseul unei încăperi. În exteriorul acestei încăperi, la colțurile de nord-vest și de sud-vest ale ei, erau prezenți doi contraforți. Un al treilea contrafort a fost identificat în continuarea zidului care închidea în partea de nord încăperea C3. De asemenea, reamintim că, tot pe latura vestică, existau încă doi contraforți: unul în colțul de sud-vest al încăperii C1 (*caldarium*) și un altul la colțul sud-vestic al încăperii C3. Exceptând contrafortul din colțul de SV al C1, care îmbracă la exterior tot colțul încăperii, ceilalți patru erau dispuși pe latura de vest a clădirii termelor și ieșeau în afara zidului cu 0,65 – 0,80 m, iar grosimea lor varia între 0,70 și 0,75 cm.

Pentru a înțelege mai bine descrierea situației arheologice, dar și urmare a faptului că multe dintre zidurile clădirii băilor au fost interceptate în campaniile precedente, am procedat la numerotarea lor. Astfel, plecând de pe latura sudică a clădirii termelor au fost identificate următoarele ziduri: Z1 închide în partea de est încăperea C2, Z2 închide în partea de sud încăperea C2; Z3 închide în partea de est încăperea C1; Z4 închide în partea de sud încăperea C1; Z5 închide în partea de vest încăperea C1; Z6 închide în partea de sud al doilea șir de încăperi; acesta este împins spre vest față de Z5 cu 2,85 m, dimensiune nu include lungimea contrafortului, cu acesta măsurând 3,80 m; Z7 închide în partea de vest încăperea C3; Z8 desparte încăperile C3 și C4; Z9 închide în partea de est încăperea C4 și pe aceea aflată la nord de ea; Z11 reprezintă zidul absidei = încăperea C5; Z11 închide în partea de nord încăperea C6 și este adosat la Z9; Z12 închide în partea de nord al doilea șir de încăperi și delimitează în partea de sud al treilea șir de încăperi; Z12 este mai împins către vest cu 2,60 m față de Z7,s la această dimensiune se adaugă și lungimea contrafortului de 0,75 m; Z13, zid în mare parte scos de o groapă din epoca medievală – GR1, a fost identificat în campania 2020 și s-a observat că face colț cu Z12. El măsura la exterior 1,60 m.

În traseul S5 au fost intersectate Z14, Z15 – zidul orientat nord-sud și Z16. Z14 pornește din Z13 și era orienta est-vest, iar Z16 este parale cu Z14 și pleacă din Z17, orientat nord-sud. Z13 și Z17 sunt aproape egale (1,90 m). Din zidul Z17 pornește Z18, orientat vest-est. Față de zidurile Z13 și Z17, limita exterioară a zidului Z15, este mai împinsă către vest cu 2,47 m, dimensiune care este egală cu lungimea exterioară a zidurile Z14 și Z16. Din ambele ziduri se prelungește câte cu un contrafort (fig. 2).

Zidul Z15 este întrerupt, porțiune unde s-a observat

[1] În campaniile 2013-2017 au fost identificate opt încăperi din clădirea băilor, vezi: Constantin C. Petolescu, Florian Matei-Popescu, Ion Dumitrescu, Castrul și termele de la Voinești, comuna Lerești, județul Argeș, în Limes, 2, 2017, p. 14-19; Florian Matei-Popescu, Ion Dumitrescu, Voineşti, com. Lereşti, jud. Argeş - Punct: Malul lui Cocoş - Măilătoaia, în Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2017, Institutul Național al Patrimoniu, București, 2018, p. 153-155; Florian Matei-Popescu, Ion Dumitrescu, Băile militare romane de la Voinești, în Constantin Augustus Bărbulescu, Costin Croitoru, Ovidiu Vasile Udrescu (editori), Miscellanea Historica et Archaeologica in Memoriam Dumitru Berciu, Brăila, Editura Istros a Muzeului, Brăilei „Carol I", 2020, p. 261-268.

https://biblioteca-digitala.ro

și o intervenție modernă. Ea este rezultatul unui sondaj arheologic, 3 x 2 m, realizat de profesorul de istorie de la Școala Voinești, Marin Bădescu, anterior anului 1989. În umplutura gropii sondajului a fost găsită, între altele, o insignă de comandant de detașament de pionieri. Ulterior anului 1989, groapa a fost umplută cu gunoaie.

În profilul estic al S5 s-a observat că intervenția modernă tăia nivelurile de depunere, dar nu a scos și zidul Z15. Susținem aceasta deoarece, prin sondajul amintit, nu s-a degajat integral zidul, iar pe profil, în porțiunea nederanjată de intervenție, am putut constat că toate depunerile coborau, situație determinată de prăbușirea zidului Z15 și a podelei de *opus signinum*, de fapt *cocciopesto*.

Degajarea integrală a zidului și nivelurilor de dărâmătură ne-a permis să clarificăm mai bine această situație. Pe taseul zidului a fost sesizată baza unei bolți din cărămizi (?). Amenajarea ei într-un zid exterior, precum și prezența unei amprente de mortar în exteriorul zidului, imediat la sud de peretele bolții, sunt elemente care fac probabil identificare structurii cu un *fornax* și gura sa de alimentare (*praefurnium*). Amprenta de mortar ar putea proveni de la unul dintre pereții acestui *praefurnium*. Distanța dintre cei doi pereți de cărămidă ai bolții era de 0,87-0,90 m. Totuși, față de celelalte două *praefurnia*, identificate și cercetate la Voinești, acesta are o particularitate: pietrele de dimensiuni mai mari dintre pereții bolții de cărămidă sunt prinse cu mortar. În celelalte două situații, vatra *praefunium*-ului era fie din cărămizi, fie din lut și era amenajată direct pe solul nativ

Am subliniat mai sus că zidurile Z14, Z15 și Z16 descriu planul unei încăperi. Între aceste ziduri, sub stratul vegetal, a apărut un nivel de dărâmătură. El se compunea din pământ de culoare brun deschisă amestecat cu cenușă, cărbune și fragmente de tencuială albă. După degajarea acestui nivel, în jumătatea de sud a încăperii, a apărut o podea încăperii prăbușite pe loc. Pe peretele de sud al încăperii și parțial pe cel vestic s-a păstrat și un strat de tencuială cu grosimea de 0,07 m. Podeaua de mortar era alcătuită din trei straturi: stratul inferior mai compact, cu mult mortar de var în compoziție; stratul intermediar constând dintr-un mortar amestecat cu cărămidă pisată și pietre de mai mari dimensiuni; și stratul superior reprezentând un mortar cu multă cărămidă pisată în compoziție, relativ fin. În grosime, podeaua măsura 0,20-0,24 m. Un rest de podea s-a păstrat și în colțul de nord-vest al încăperii (fig. 5a). Pe podea au fost găsite mai multe țigle / cărămizi înguste acoperite cu morar alb, probabil căzute din structura acoperișului. Între aceste cuie au apărut și unele în formă de „T", cu partea inferioară lățită și prezentând un orificiu în care era fixat un cui simplu. Piesele aveau o lungime de 12-13 cm, iar cuiul care trece prin acel orificiu măsoară în lungime 7 cm. Cuie având această formă au fost găsite și în încăperea cu absidă, fiind asociate cu același tip de țigle/ cărămizi (acoperite cu mortar alb).

În jumătatea de nord a încăperii, unde podeau nu s-a conservat, au fost identificate patru șiruri de pile. Primul șir, pe direcție nord-sud, este lipit de zidul sudic, al doilea șir este lipit de primul. Celelalte două șiruri pe direcție nord-sud sunt dispuse la distanța de 0,30 - 0,35 m unele față de altele

În partea de est, spațiul încăperii pare a fi închis de un zid cu lățimea de 0,60 m – Z20, din el păstrându-se numai un fragment, lipit de zidul nordic al încăperii. Un zid similar, Z19, a fost identificat în continuarea lui Z16 și întocmai ca Z20, el este adosat. Încăperea închisă de Z14, Z15, Z16 și Z20 măsura pe direcție nord-sud 4,15 m, iar pe direcție vest-est 2,10 m. Spațiul acesta este legat structural de camera C8 (spațiul acesteia este descris de Z12, Z18 și Z21), de aceea am ales să o denumim C8a. (fig. 1-2).

În campania 2021, în sectorul de nord al clădirii băilor au fost trasate două secțiuni: S6 (27 x 2 m) și S7 (28 x 2 m). El au fost orientate Est-Vest, în continuarea suprafețelor E-H.

În capătul de vest a secțiunii S6, carourile 2-3, a fost degajat un *praefurnium* (nr.3). El alimenta instalația de încălzire a camerei C8, iar din punct de vedere tehnic era realizat în aceeași manieră cu cele două *praefurnia* identificate în campaniile precedente - nr. 1 și 2 (fig. 3).

Tot pe traseul secțiunii 6, a fost intersectat și zidul Z22, care închidea în partea de nord încăperea C7. Dimensiunile acestei încăperi sunt relativ mari, circa 11 x 10 m. În spațiul dintre zidul și profilul sudic al secțiunii, pe un strat de lut (posibil podeaua încăperii) au apărut multe fragmente ceramice. Între acestea și un vas-borcan de tradiție La Tène. Având în vedere dimensiunile încăperii, cât și prezența ceramicii, spațiul ar fi putut avea funcția de *apodyterium* (fig. 4).

Traseul zidului Z22 este întrerupt de șanțul conductei magistrale de alimentare cu apă a orașului Câmpulung, care a fost săpat în anul 1986. La est de șanțul conductei zidul reapare, dar el a fost demantelat din epoca romană, în partea de est fiind suprapus de un zid orientat nord-sud – Z23. Acesta continuă spre nord dincolo de limita nordică a încăperii C7, marcată de zidurile Z21 și Z22. S-a constatat că peste zidul demantelat a fost depus un strat de lut galben, gros de 0,15-0,20 m. Totodată pe traseul zidului Z23, a fost amenajată și boltă de cărămidă, posibil un alt *praefurnium*. Este astfel posibil ca edificiul termal să continue spre nord sau să aibă o nouă încăpere adăugată la colțul de NE.

Situațiile expuse sunt rezultatul unor schimbări de plan și nu determinate de distrugeri provocate de vreun eveniment istoric.

Concluzii. În campania 2021, a putut fi precizată închiderea spațiilor situate în colțul de nord-vest al clădirii băilor, s-a stabilit planul încăperii C7, identificată cu un *apodyterium*, dar și planul parțial al încăperii C8, care având în vedere prezența instalației de încălzire, ar putea fi identificată cu un *tepidarium*. Dar cea mai importantă observație privește schimbările de plan constate pe laturile de nord și est ale clădirii. În campania următoare, vom încerca să surprindem limita nordică a edificiului și să stabilim dacă traseul zidului Z23 descrie o prelungire spre NE a clădirii termelor sau doar o adăugire ulterioară la colțul de NE al edificiului termal.

https://biblioteca-digitala.ro

Abstract

During the 2020 archaeological season, we completely uncovered the western side of the Roman military bathhouse from Voinești. In the north-western corner, a room 4,15 × 2,10 m in size was excavated. In its southern half, the *cocciopesto* floor, 0,20-0,24 m width was preserved *in situ*. In the other half, under the collapsed floor four rows of pillars from the hypocaust system were uncovered on the north-south direction. A partially preserved *praefurnium* was identified on the western side of the room. On the same side the wall was supported by buttresses. They were needed on this side of the building since it followed the slope of the land towards the little valley which divided the areas where the fort and the bathhouse were located.

During the 2021 archaeological season, we moved northwards aiming to completely uncovered the building. We have been able to identified the layout of the rooms at the north-western corner, where a possible *tepidarium* was identified (C8), and to see some changes in the layout on the eastern and northern side of the building. One of the biggest room of the building (C 7), which has probably an entrance from the north, between the walls Z21 and Z22, could have been the *apodyterium*. It directly communicates both with the *tepidarium* (C8) and with the *frigidarium* (C4). At north-eastern corner of the room C 7, another wall, overlapping the wall Z22, which seems to have been dismantled in the Roman period, and heading north, has partially been uncovered (Z 23). This opens the possibility that the building stressed also northwards or some additions have been made on its north-eastern edge. This will be the task of the future archaeological season, aiming to finally reached the northern and north-eastern limits of the bathhouse.

List of figures:

Fig. 1. The general layout plan of the Roman bathhouse from Voinești.

Fig. 2. The layout plan of the rooms located in the north-western corner of the bathhouse.

Fig. 3 Praefurnium – no. 3.

Fig. 4. The wall Z22

Fig. 5. The connection betwenn the walls Z22 and Z23.

Fig. 6. The brick vault within the wall Z23.

https://biblioteca-digitala.ro

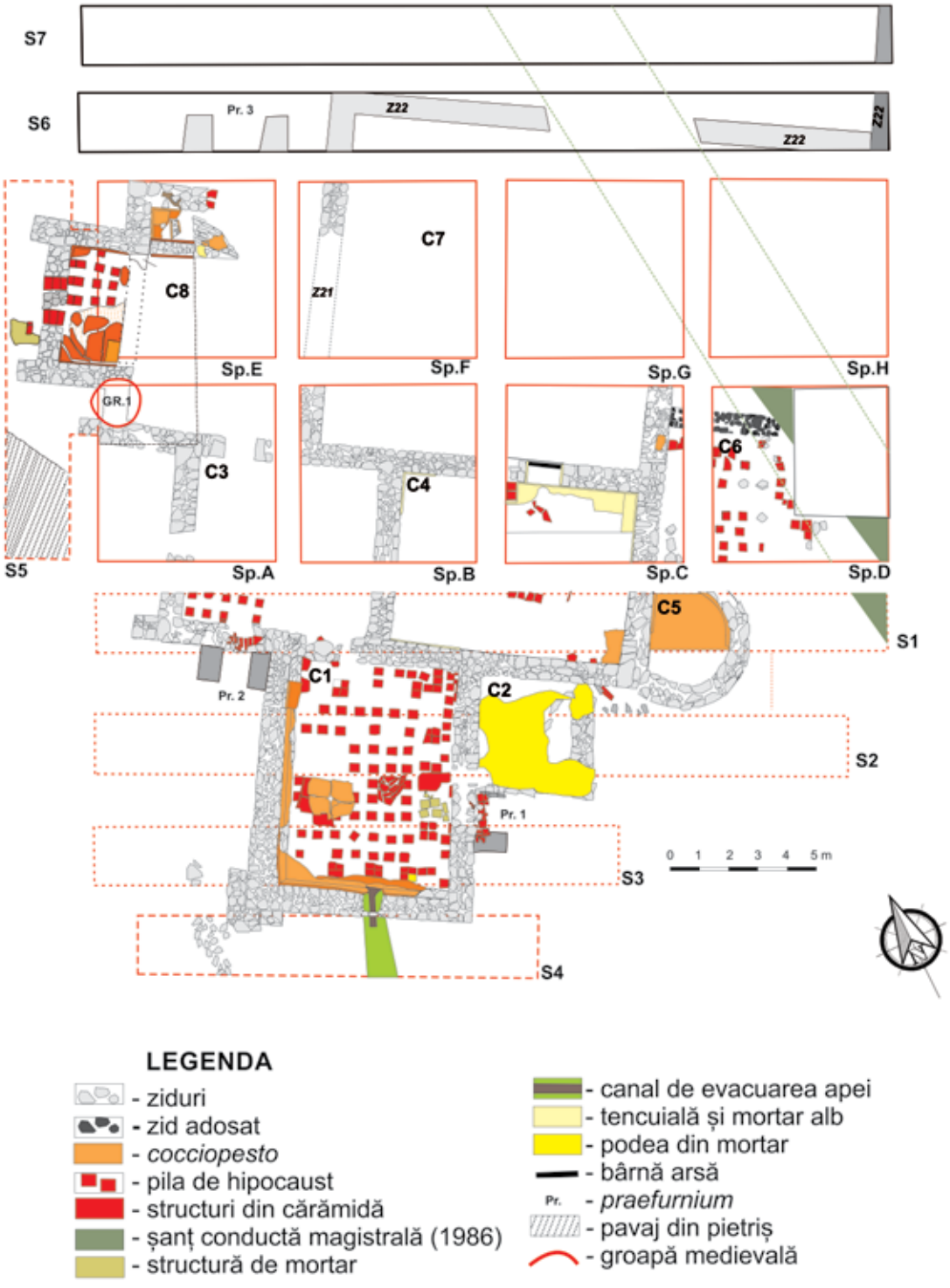

Fig. 1. Planul general al băilor militare romane de la Voinești.

https://biblioteca-digitala.ro

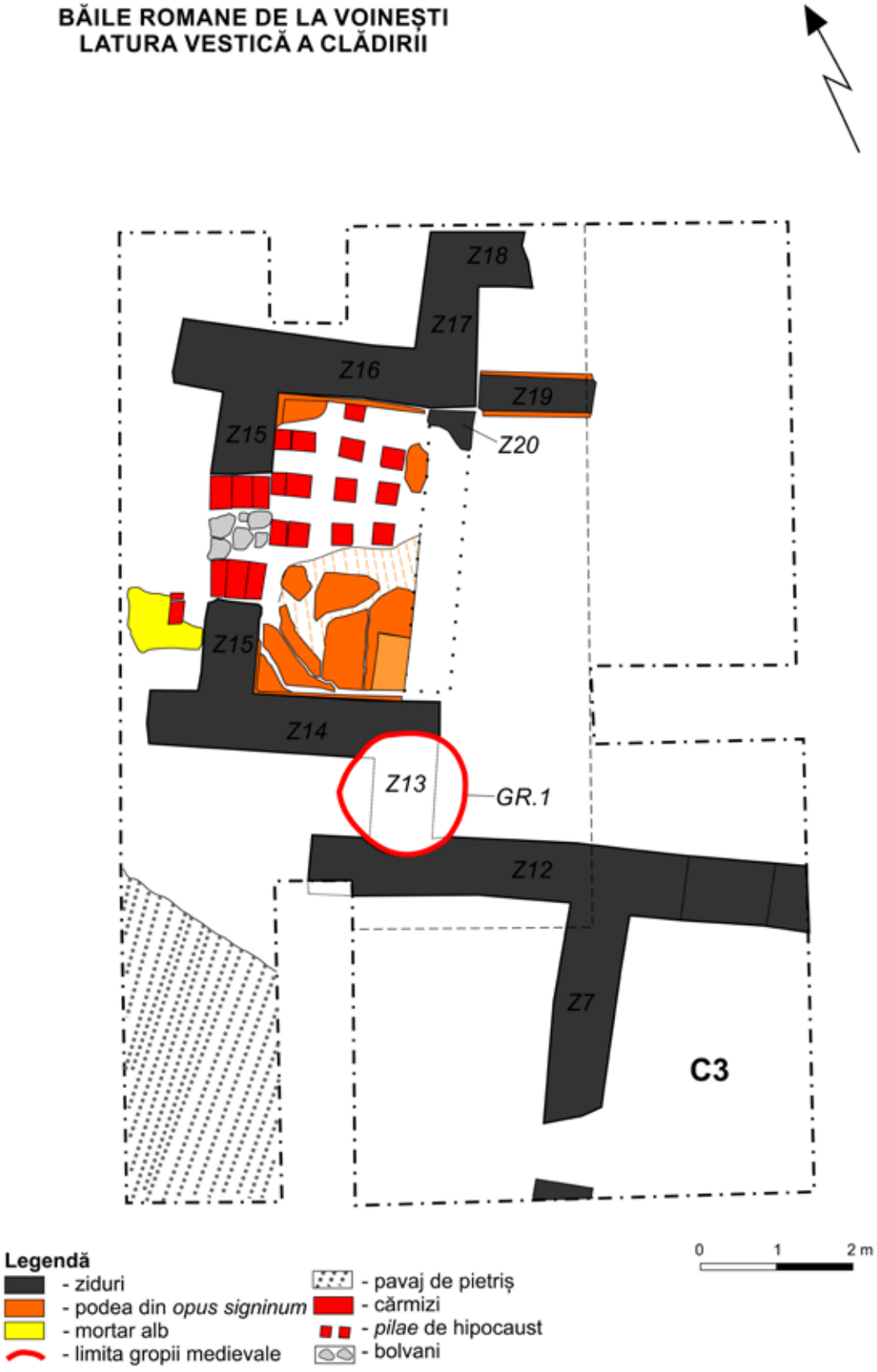

Fig. 2. Planul încăperilor din colțul de Nord-Vest al termelor.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Praefurnium – nr. 3

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Traseul zidului Z22

Fig. 5. Raportul dintre zidurile Z22 și Z23

Fig. 6. Bolta de cărămizi amenajată în zidului Z23

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

2

RAPOARTELE CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE PREVENTIVE

https://biblioteca-digitala.ro

Lista rapoartelor cercetărilor arheologice preventive

101. Agighiol, com. Valea Nucarilor, jud. Tulcea 444
Punct: Movila Tăiată

102. Aiud, jud. Alba 451
Punct: Biserica Reformată Aiud

103. Autostrada de Centura București km 0+000-100+765, Lot 3 455
Sit 1. Bâcu (com. Joița), județul Giurgiu
Punct: Bâcu – km 0+000 (-0+060) – 0+150 stânga și centrul autostrăzii A0, în zona bretelei de legătură cu A1

104. Autostrada de Centura București km 0+000-100+765, Lot 3 456
Sit 2. Ciorogârla, com. Ciorogârla, jud. Ilfov
Punct: Ciorogârla 1, km 99+750 – 99+990.

105. Autostrada de Centura București km 0+000-100+765, Lot 3 457
Sit 3. Ciorogârla (com. Ciorogârla), jud. Ilfov
Punct: Ciorogârla 2, km 98+780 – 99+020

106. Autostrada de Centura București km 0+000-100+765, Lot 3 458
Sit 4. Dârvari–Grădinari (com. Dârvari, com. Grădinari), județele Ilfov și Giurgiu
Punct: Dârvari-Grădinari, km 95+810 – 96+020.

107. Autostrada de Centura București km 0+000-100+765, Lot 3 460
Sit 5. Dârvari, com. Ciorogârla, jud. Ilfov
Punct: Ciorogârla 3, km 93+950 – 94+340

108. Autostrada de Centura București km 0+000-100+765, Lot 3 461
Sit 6. Țegeș, com. Domnești, jud. Ilfov
Punct: „La obște", Domnești 1 = sit nr. 6 / km 92+500 – km 93+130

109. Autostrada de Centura București km 0+000-100+765, Lot 3 463
Sit 7. Sat Țegheș, com. Domnești, jud. Ilfov
Punct: Domnești 2, km 92+150 – 92+500

110. Badon, com. Hereclean, jud. Sălaj 487
Punct: Răstignire

111. Bărboși, mun. Galați, jud. Galaţi *[Bărboși-Tirighina Galați]* 488
Punctul: S.C. DEMCAR 200 S.R.L.

112. Cășăria, com. Dobreni, jud. Neamț 494
Punct: Biserica „Sfinții Voievozi"

113. Chendremal, com. Zimbor, județul Sălaj 497
Punct: „Bana" - Autostrada Transilvania, sector 3B1

114. Cluj-Napoca, jud. Cluj, Str. I Maniu, Nr. 3 498
Punct: Palatele Statusului Romano-Catolic, Subsol Corp C2

115. Cluj-Napoca, jud. Cluj 505
Punct: str. Sextil Pușcariu nr. 12

116. Crișeni, com. Crișeni, jud. Sălaj 511
Punct: „Orășel - 6", proprietatea fam. Ghețe

117. Crișeni, com. Crișeni, jud. Sălaj 511
Punct „Orășel - 6", proprietatea fam. Plotuna

118. Crivești-Gura Văii, com. Strunga, jud. Iași 512
Punct: la circa 200 m NE de cetatea getică de la Crivești

119. Feliceni, com. Feliceni, județul Harghita 518
Punct: centrul satului, lângă DJ137 - biserica reformată

120. Gherăești, com. Gherăești, jud. Neamț 521
Punct: Stația de Comprimare a Gazelor

121. Ghindărești, „Tunel", loc. Ghindărești, jud. Constanța 524
Punct: „Tunel"

https://biblioteca-digitala.ro

122. Hoiești, com. Dumești, jud. Iași 528
Punct: „Fântâna Maiorului”

123. Iași, jud. Iași 535
Punct: Biserica „Intrarea Maicii Domnului în Biserică” Biserica – Vovidenia

124. Iclod, jud. Cluj 542
Punct: AFI-TRUCKS

125. Izvoare, com. Bahna, jud. Neamț 547
Punct: Râpa Roșie

126. Limba, com. Ciugud, jud. Alba 551
Punct: Limba, str. Dacilor, nr 136A – „În coastă”

127. Mangalia, jud. Constanța, *[Callatis]* 576
Punct, str. G. Murnu, nr. 12

128. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]* 579
Punct, str. Petru Maior, nr. 9

129. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]* 583
Punct, str. Mărășești, nr. 10

130. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]* 591
Punct, str. Libertății, nr. 4A

131. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]* 599
Punct, str. Rozelor, nr. 27B/lot 1

132. Mereşti, Cheile Vârghişului, jud. Harghita 603
Punct: Peştera 36

133. Mereşti, Cheile Vârghişului, jud. Harghita 606
Punct: Peştera Mare – nr. 14

134. Nădășelu, com. Gârbău, jud. Cluj 608
Punct: sit 14 (km 10+740-10+930), Autostrada Brașov - Tg. Mureș – Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău) - Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

135. Nădășelu, com. Gârbău, jud. Cluj 612
Punct: sit 16 (km 12+800-13+000), Autostrada Brașov - Tg. Mureș – Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău)-Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

136. Nădășelu, com. Gârbău, jud. Cluj 616
Punct: sit 12 (km 15+590-15+650), Autostrada Brașov - Tg. Mureș - Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău) - Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

137. Negrilești, com. Negrilești, jud. Galaţi 619
Punctul: Negrilești - Curtea Școlii Sector topo B6 „Sala de sport”; Sector topo B5 „Grădiniță”

138. Nifon, com. Hamcearca, jud. Tulcea 626
Punct: Mănăstirea Taița

139. Oradea, jud. Bihor 630
Punct: Târgul de Vineri [Péntekhely]

140. Orăștie, jud. Hunedoara, municipiul 635
Punct: str. N. Bălcescu, Cetatea Orăștiei

141. Constanța, jud. Constanța 640
Punct: Palazu Mare – „Malul Alb” (str. Vladimir Simu – str. Fuiorului)

142. Pașcani, jud. Iași 645
Punct: strada Aleea Parcului, nr. 7, Palatului Cantacuzino-Pașcanu

143. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj 651
Punct: Str. Góc, Nr. 668

144. Podu Iloaiei, jud. Iași 652
Punct: „Șesul Târgului”

145. Popeşti, oraş Mihăileşti, jud. Giurgiu 660
Punct: Cimitirul satului

https://biblioteca-digitala.ro

146. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara 663
Punct: Biserica reformată

147. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt *[Romula]* 668
Punct: Str. Cetății, nr. 42 . Sectorul de Nord-Vest

148. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt *[Romula]* 671
Punct: Str. Decebal, nr. 9. Sectorul de Nord-Vest

149. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt *[Romula]* 674
Punct: Str. Traian, nr. 31. Sectorul de Nord

150. Roşiorii de Vede, jud. Teleorman 678
Punct: Biserica „Sf. Împărați„ - Serdăreasa

151. Săcălușești, com. Agapia, jud. Neamț 682
Punct: Dealul Buga

152. Sâncraiu Almașului, jud. Sălaj 686
Punct: Dealul Pustei

153. Sânpaul, com. Sânpaul, jud. Cluj 688
Punct: sit 8 (km 18+220-18+280). Autostrada Brașov - Tg. Mureș - Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău) - Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

154. Sânpaul, com. Sânpaul, jud. Cluj 690
Punct: sit 9 (km 17+580-17+880), Autostrada Brașov - Tg. Mureș - Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău) - Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

155. Sânpaul, com. Sânpaul, jud. Cluj 693
Punct: sit 10 (km 17+420-17+520), Autostrada Brașov - Tg. Mureș - Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău) - Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

156. Sânpetru, com. Sânpetru, jud. Brașov 696
Punct: Biserica evanghelică Sânpetru

157. Sântămărie, com. Sânmihaiu Almașului, jud. Sălaj 700
Punct Valea Rogoaze

158. Sibiu, jud. Sibiu 703
Punct: str. Filarmonicii, nr. 17

159. Sibiu, jud. Sibiu 708
Punct: Colegiul Național Octavian Goga, str. Mitropoliei, nr. 34

160. Sibiu, jud. Sibiu 712
Punct: Biserica parohială evanghelică „Sf. Maria”

161. Șimleul Silvaniei, jud. Sălaj 717
Punct: str. T. Vladimirescu nr. 6-8

162. Sutor, com. Zimbor, jud. Sălaj 719
Punct: „Valea Căpușului”

163. Sutoru, com. Zimbor, jud.Sălaj 727
Punct: „Borșovei” - Autostrada Transilvania, sector 3B1

164. Târgu Neamț, jud. Neamț 729
Punct: La Damian

165. Tazlău, com. Tazlău, jud. Neamț 733
Punct: Mănăstirea Tazlău

166. Timișoara, jud. Timiș 734
Punct: la 0,14 km NNV față de răcitorul CET, la 0,1 km SE față de sediul S.C AUTOGLOBUS 2000 S.R.L și la 0,06 km est față de benzinăria OMV

167. Timișoara, jud. Timiș 738
Punct: Castelul Huniade

168. Timișoara, jud. Timiș 749
Punct: „Modernizare Parcul Cetăţii-Parcul Civic Timișoara, Strada I.C. Brătianu

169. Trifești, com. Trifești, jud. Neamț 755
Punct: Dealul Depozitului

https://biblioteca-digitala.ro

170. Turda, jud. Cluj 758
Punct: Biserica reformată Turda Veche

171. Văratec, com. Agapia, jud. Neamț 762
Punct: Biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”

172. Zalău, jud. Sălaj 769
Punct: ,,Poligonul de tancuri”

173. Zalău, jud.l Sălaj 771
Punct: zona Valea Miții „Sub Fizeșan”

174. Zăuan, com. Ip, jud. Sălaj 772
Punct: Dâmbul Spânzuraților . Autostrada Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea. Secțiunea 3B: Mihăiești - Suplacu de Barcău, Subsecțiunea 3B5: Nușfalău- Suplacu de Barcău - (km 66+500 - km 80+054.044), SIT 2 km. 71+860 – 72+240

175. Zlatna, jud. Alba 774
Punct: Biserica „Adormirea Maicii Domnului”

https://biblioteca-digitala.ro

101. Agighiol, com. Valea Nucarilor, jud. Tulcea
Punct: Movila Tăiată

Tip RAN: 221
Cod epocă: 15, 151, 152
Autorizaţie: nr. 622/5.11.2021
Instituţia organizatoare a cercetării arheologice: Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion", Tulcea
Colectiv: Sorin Cristian Ailincăi – responsabil ştiinţific; Gabriel Grumăzescu, Răzvan Cernamoriți, Aurel-Daniel Stănică (ICEM-Tulcea)
Perioada desfășurării cercetării: octombrie - noiembrie 2021

Datorită unei investiții efectuate de SC E-DISTRIBUȚIE DOBROGEA S.A. a fost cercetat un tumul, situat la 3 km nord de localitatea Agighiol. Monumentul funerar a fost distrus parțial odată cu amenjarea DJ 222, motiv pentru care pe hărțile topografice figura sub denumirea de *Movila Tăiată*. Aceasta era vizibilă pe partea vestică a acestui drum și datorită depunerii unei cantități mari de pământ provenită probabil din partea distrusă.

Descrierea cercetărilor

În teren, partea păstrată părea să indice că inițial, movila avea un diametru de aproximativ 70 m. Pentru cercetarea sa am ales metoda secțiunilor paralele, această metodă având avantajul posibilității mărite de a surprinde în martorii stratigrafici intervențiile în tumul. În acest sens am săpat 10 secțiuni cu lățimea de 5 m (excepție face S5 care avea o lățime de 7,5 m) despărțite de martori stratigrafici de 1 m. Au fost desenate ambele părți ale martorilor, limita estică fiind marcată cu litere mari iar cea vestică cu litere mici. După documentare martorii stratigrafici au fost demontați. Cele 10 secțiuni au cuprins o suprafață de aproximativ 1600 mp.

Din punct de vedere **stratigrafic** am putut observa că peste solul steril au fost ridicate două mantale succesive. Prima manta era formată dintr-un sol maroniu-gălbui cu pigmenți gălbui, în vreme ce cea de a doua avea o culoare maroniu-cenușie.

În perimetrul cercetat au fost documentate 9 structuri, notate cu Cx. 1-9, după cum urmează:

Cx. 1 (mormântul 1) – groapă rectangulară cu colțurile rotunjite, săpată din mantaua 1, până la adâncimea de 2,25 m. Groapa era orientată E-V. În umplutură au fost identificate mai multe pietre de dimensiuni diferite. În sectorul inferior au fost documentate mai multe oase umane aflate doar parțial în conexiune anatomică. Acestea provin probabil de la un singur individ. La nivelul oaselor a fost descoperit un vas cu corp sferic și gât tubular, cât și șase pandantive confecționate din incisivi de animal (probabil câine sau lup).

Cx. 2 (mormântul 2) – a fost cercetat în S7-8, fiind suprins în profilele N-n și O-o. A fost săpat în mantaua 1. Groapa era rectangulară cu colțurile rotunjite, orientată SE-E – NV-V. Aceasta a avut 3 trepte. Pe treapta 1 s-a putut documeta un aranjament de bârne din lemn, care acoperea mormântul. Tot de la acest nivel au putut fi observate resturi de rogojină. Groapa inferioară era presărată cu ocru, la fel ca și defunctul. Acesta a fost depus în poziție chircit pe partea dreaptă, orientat SE-E–NV-V. Brațul stâng era depus pe bazin, iar cel drept întins spre genunchi.

Cx. 3 (mormântul 3) – a fost descoperit în martorul dintre S 1 și S 6. Defunctul a fost depus în poziție chircit pe partea dreaptă, orientat N-S. Scheletul se păstrează destul de precar. Membrul superior stâng pare a fi fost îndoit din cot, cu palma pe bazin, în vreme ce cel drept era probabil întins pe lângă corp. Groapa, de formă ovală, a fost săpată până la 0,50 m adâncime, în mantaua 2. Aceasta a fost acoperită de bârne din lemn.

Cx. 4 (mormântul 4) – a fost cercetat în martorul dintre S2 și S3. Groapa funerară avea o formă rectangulară cu colțurile rotunjite. A fost săpată în mantaua 1 până la adâncimea de 2,32 m. Au fost amenjate două trepte. Pe treapta superioară au fost așezate mai multe bârne din lemn. La bază am putut observa urmele unei "rogojini" impregnate cu ocru, peste care au fost depuși doi defuncți orientați aproximativ E-V. Individul 1 a fost așezat în poziție chircit, pe partea dreaptă. Membrele inferioare sunt flexate din genunchi. Brațul stâng este îndreptat spre individul 2, iar cel drept este parțial sub acesta. Individul 2 are o constituție mai gracilă. A fost depus în poziție decubit dorsal, cu picioarele flexate întreptate spre nord și mâinile pe lângă corp. Individul 1 avea în zona cervicală un pandantiv tubular din os, iar individul 2 avea două pandantive din canini de animal carnivor. În partea de SE a gropii mormântului am putut identifica un șanț lung de aprox. 4 m, cu o adâncime de 0,90 m.

Cx. 5 – este amenajat direct pe nivelul antic de călcare. Acesta a fost cercetat în secțiunile S3 și S4. Este vorba despre o amenjare de pietre plate, de dimensiuni mari și mijlocii așezate în formă de arc de cerc. Această structură a fost parțial distrusă de construirea drumului. Ea poate fi legată de amenajarea inițială a tumulului și de mormântul sau mormintele primare.

Cx. 6 (mormântul 5) – a fost cercetat în S6. Groapa a fost săpată din mantaua 2, până la adâncimea de 1,15 m. Are o formă ovală, orientată la fel ca și defunctul pe direcția SE-NV. Acesta a fost depus în poziție decubit ventral, puternic chircit. Membrele inferioare, cât și cele superioare fiind puternic flexate din încheieturi. Nu avea inventar.

Cx. 7 (mormântul 6) – a fost cercetat în S6. Groapa avea o formă ovală, orientată pe direcția E-V, a fost săpată din mantaua 2 până la adâncimea de 1,10 m. În umplutura sa au fost descoperite câteva oase umane fără conexiune anatomică, trei mărgele din sticlă, două pandantive tubulare din os, o aplică din piele și un mic vas din lut.

Cx. 8 (mormântul 7) – a fost cercetat în martorul stratigrafic dintre S1 și S6. Groapa avea o formă rectangulară, cu colțurile rotunjite. A fost săpată din mantaua 2. Suprapunea parțial mormântul 1. Defunctul a fost depus în poziție decubit dorsal. Picioarele au fost așezate probabil cu genunchii ridicați. Acestea au căzut ulterior lateral. Brațele sunt și ele depărtate de corp. Nu avea inventar.

Cx. 9 (mormântul 8) – a fost cercetat în secțiunile 7 și 8. Groapa a fost prinsă parțial în profilul dintre cele două secțiuni. Aceasta avea o formă rectangulară cu colțurile rotunjite și a fost săpată din mantaua 1, până la adâncimea de 1,18 m. Defunctul a fost depus în poziție chircit pe partea dreaptă, orientat NEE-SVV, pe o „rogojină" impregnată cu ocru. Groapa a fost astupată de bârne. Nu avea inventar.

https://biblioteca-digitala.ro

Concluzii

Tumulul cunoscut și sub denumirea de *Movila Tăiată* a fost distrus pațial odată cu construirea DJ Tulcea - Agighiol. Amenajarea funerară avea un diametru de aproximativ 70 m. Partea cercetată reprezintă aproximativ jumătate. Stratigrafic am putut observa două mantale succesive. Cercetarea s-a efectuat prin șanțuri (10) paralele, cu martori între ele. Martorii au fost desființați după documentare. Au fost documentate 9 complexe. Cx 1-4, 6-9 sunt morminte de inhumație, cx. 5 este o amenajare de pietre. Stratigrafic Cx. 5 a fost amplasat pe nivelul antic de călcare, Cx. 1-2, 4, 8 au fost săpate în mantaua 1, iar Cx. 3, 5-7, în mantaua 2.

Materialul osteologic este în studiu. Recent au fost trimise și eșantioane pentru a efectua datări 14^{C}. Până la obținerea acestora, putem să afirmăm că toate descoperirile prezentate sunt preistorice, datând probabil din mai multe perioade ale epocii bronzului. Vasul descoperit în mormântul 1, deși nu are analogii foarte apropiată denotă o serie de trăsături specifice perioadei de la sfârșitul eneoliticului – începutului epocii bronzului, datând probabil de la sfârșitul mil. IV sau începutul mileniului III a.Chr. Mormintele 2, 3, 4, 7 și 9 prezintă caracteristici ale unor etape ale fenomenului Jamnaja, în vreme ce mormintele 5 și 6 pot data dintr-o perioadă ulterioră, probabil mileniul II a.Chr.

Abstract

During the fall of 2021, took place the archaeological investigation of a tumulus (known as "Movila Tăiată" - The Cut Mound), in the context of infrastructure works to be carried out in Agighiol village (Valea Nucarilor commune, Tulcea County). The place name was due to the partial destruction of the tumulus, by the construction of a road connecting the city of Tulcea to the commune of Jurilovca.

The tumulus is a large one (ca. 70 m in diameter), with a preserved height of 2.20 m and was eroded by farming. The archaeological team investigated almost half of the tumulus, establishing that it presented two successive layers. The survey team dug up 10 parallel trenches and discovered different 9 features.

Contexts no. 1-4 and 6-9 were inhumation burials, while context no. 5 was a structure of arranged stones. Stratigraphically speaking, the latter stood above the ancient floor level, while tombs no. 1-2, 4 and 8 were dug into layer 1, respectively tombs no. 3 and 5-7 into layer 2.

The ritual observed in tombs no. 1-4 and 7-8 is specific to Jamnaja burials (first part of 3rd millennium B.C.), while tombs no. 5 and 6 could be ascribed to a subsequent culture, perhaps from the first part of the 2nd millennium B.C.

https://biblioteca-digitala.ro

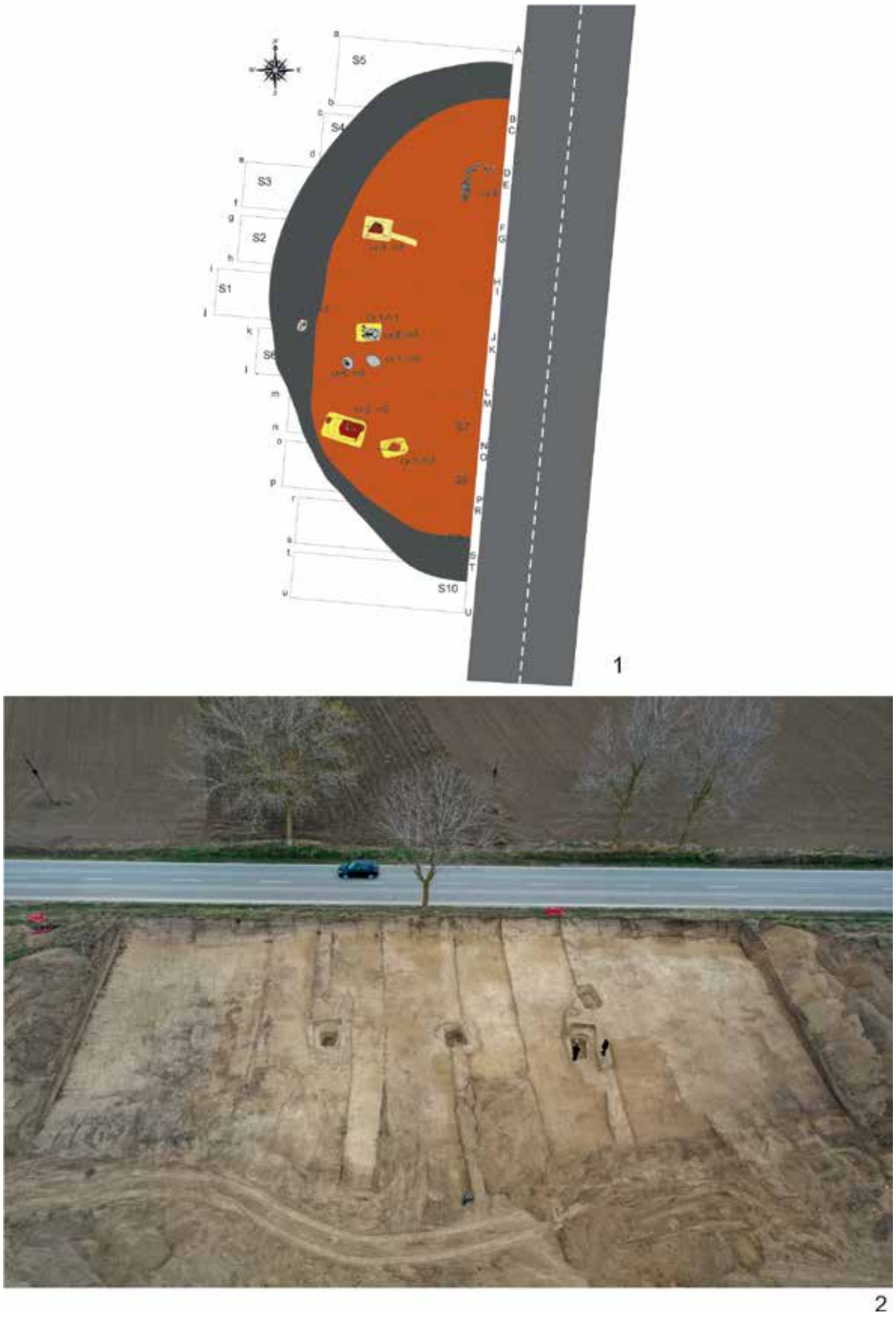

Fig. 1 Agighiol-Movila Tăiată. 1. Planul cercetărilor, 2. Fotografie aeriană.

https://biblioteca-digitala.ro

102. Aiud, jud. Alba
Punct: Biserica Reformată Aiud

tip de sit și 122 (cetate), 133 (biserică), 21 (necropolă)
încadrare cronologică: 43 (epoca medievală)
cod RAN: 1222.05
cod LMI: AB-II-a-A-00172
Autorizație nr. 312/2020, 468/2020
Colectiv: dr. Daniela Marcu Istrate (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan") – responsabil; drd. Sebastian Ovidiu Dobrotă, drd. Horațiu Dorin Groza, drd. Vasile Paul Scrobotă

Obiective:

Lucrările arheologice efectuate în începând cu anul 2018 la biserica reformată din Cetatea Aiudului în cadrul proiectului „Reabilitarea și introducerea în circuitul turistic a Bisericii Reformate Aiud, str. Consiliul Europei nr. 1, Mun. Aiud, Jud. Alba" urmăresc investigarea substructurii bisericii actuale și a precedentelor ei și asigurarea asistenței de specialitate pentru lucrările utilitare.

Pe parcursul campaniei din 2020 s-a continuat săpătura în S16, unitate de cercetare deschisă în 2019, a fost deschisă o nouă unitate de cercetate (S17) și au fost supravegheate lucrările întreprinse în vederea atingerii obiectivelor proiectului de reabilitare, respectiv coborârea nivelului de călcare în dreptul contrafortului Z8B-Z24E și a zidului Z23E și deschiderea de șanțuri pentru instalații în zona contrafortului Z23C-Z23D, a zidului Z23D și între turnul bisericii reformate și latura de vest a incintei cetății.

În secțiunea S16, deschisă în 2019 în colțul de sud-est al navei bisericii actuale, s-a procedat la extindere și adâncire, cu trecerea prin sită a pământului, constatându-se că:

Zidul de sud al actualei colateralei sudice (Z24E) are fundația din piatră de carieră și de râu, prinse cu mortar, decroșată la -1,8 m, cotă la care s-a conturat, perpendicular pe ea, Cx28, o amenajare din bolovani prinși cu mortar, păstrată pe o lungime de 0,80 m pe direcția nord-sud. Elevația este din piatră de râu și carieră și cărămidă, prinsă cu mortar, iar nivelul inferior al tencuielii vechi se afla la -1,15 m.

Zidul de sud al corului bisericii vechi (Z38), clădit din pietre de râu și de carieră prinse cu mortar, a putut fi observat pe lungime de c. 2,0 m, cu talpa la -2,95 m, așezată pe un strat de pământ maroniu lutos. Elevația pornește de la -2,0 m și s-a mai păstrat până la -1,6 m, pe o lungime vizibilă de c. 0,5 m. Partea superioară păstrată se află aproximativ la nivelul bazei pietrei de mormânt corespunzătoare nivelului pavajului medieval. Suprapus de pilastrul P1S al bisericii actuale, este țesut în fundație cu Z39, o ruină orientată nord-sud atribuibilă zidului estic al colateralei vechii biserici sau unui contrafort al vechiului cor, ce s-a păstrat între -2,0 și -2,95 m pe o lungime de 1,75 m. Alcătuită din tot bolovani de râu și pietre de carieră prinse cu mortar, aceasta stă pe același strat de pământ maroniu lutos.

Cele nouă mormintele descoperite (M145-153) au conținut schelete întregi sau fragmentare a cinci copii, un tânăr și trei adulți. Având orientare vest-est, au fost depuse în poziția decubit dorsal. Două dintre ele au dispus de inventar funerar (fragmente textile).

Secțiunea S17 (c. 5,2 x 2 m), orientată nord-sud, a fost deschisă între latura de nord a bisericii reformate și latura sudică a învecinatei biserici evanghelice.

Latura de nord a navei bisericii actuale a fost cercetată pe segmentele corespunzătoare zidului Z23E și a contrafortului Z23D-Z23E. Fundațiile din bolovani de râu și pietre de carieră legate cu mortar de var sunt țesute, iar talpa de fundare a putut fi observată numai în capătul contrafortului, la -3,0 m, prinsă într-un strat de lut maroniu compact. Pe segmentul Z23E, fundația se retrage în raport cu fața nordică a soclului, o retragere maximă de 0,2 m înregistrându-se la intersecția cu contrafortul Z23D-Z23E. Soclul lui Z23E, din blocuri fasonate legate cu var și cărămizi folosite pentru uniformizarea nivelului, înalt de 1,10 m, prezintă o decroșare neobișnuită, lată de 0,6 m, față de linia de mai sus a elevației, ce pornește cu blocuri de calcar, plombate cu bolovani de râu și cărămidă.

Zidul sudic al bisericii evanghelice (Z42) are fundația din pietre de carieră și bolovani de râu legați cu mortar cu var ce se așează pe un strat de lut maroniu compact la -2,65 m. Elevația, ce pornește de la -0,95 m, este alcătuit din blocuri de calcar și lespezi de piatră și prezintă la bază o tencuială cu ciment. S-au putut totuși observa două blocuri profilate teșit ce sugerează un gol de ușă cu o deschidere de 3,0 m, în fața căruia au fost surprinse în săpătură blocuri de piatră fasonată așezate în formă de treaptă.

Z34 și Z40 sunt ruine cu o grosime medie de 0,5 m, din bolovani de râu, pietre de carieră de dimensiuni mari și cărămizi prinse cu nisip, surprinse între -0,5 și -1,2 m, ce descriu un „L" ce are o latură paralelă și una perpendiculară pe zidul sudic al bisericii evanghelice. Z40 suprapune treapta din blocuri fasonate din dreptul aparentului vechi gol de ușă din acest zid.

Z41 este o structură de zid bine închegată, alcătuită din bolovani de râu și pietre de carieră prinse cu mortar, surprinsă între -1,5 și -2,65 m. De formă dreptunghiulară (1,5 x 1,1 m), orientată nord-sud, are talpa așezată pe lut maroniu compact la -2,65 m, la aceeași cotă ca și latura de sud a bisericii evanghelice. Deși nu se află în relație directă cu nici o structură de zid, situația îngăduie interpretarea ei ca baza unui arc butant, teorie sprijinită și de golurile de ușă înzidite aflate în dreptul ei în partea inferioară și la nivelul tribunei bisericii reformate.

Mormintele descoperite (M154, M 158, M161-193), în care au fost identificați patru copii, șapte tineri și 19 de maturi, au putut fi stratigrafic distribuite în trei orizonturi, dar, simple sau dublu, nici unul nu a avut inventar, deși s-au observat ocazional urme de sicriu (lemn putrezit, cuie).

În privința lucrărilor întreprinse în cadrul asistenței de specialitate oferită proiectului de reabilitare, cu ocazia supravegherii executării șanțului de introducere a rețelei de cabluri electrice subterane dintre turnul bisericii reformate și zidul vestic de incintă al cetății au fost identificate părțile superioare a două structuri zidite (Z43 și Z44), alcătuite din bolovani de râu și pietre de carieră prinse cu mortar. La coborârea nivelului în zona contrafortului Z8B-Z24E s-au evidențiat straturi de umplutură în care au fost descoperite două fragmente de pipe din lut iar la supravegherea

https://biblioteca-digitala.ro

lucrărilor de executare a șanțului de instalații din zona contrafortului Z23C/Z23D și a zidului Z23D s-a observat că fundația nordică a lui Z23D prezintă un aspect neîngrijit, cu denivelări, fluctuații ale decroșării, chiar retrageri față de fața nordică a soclului și au fost identificate cinci morminte (M155-157, M159-160), unul de copil, unul tânăr și trei de maturi, toate orientate vest-est, în poziție decubit dorsal, fără inventar. Aceeași poziție, orientare și lipsă de inventar s-a constatat și la cele șase morminte identificate la coborârea nivelului de călcare în dreptul zidului Z23E.

Abstract

The archaeological works started in 2018 at the Reformed Church in the fortress of Aiud continued in 2020. Excavations carried out inside the nave of the present-day church brought to light a new segment of the southern side of the choir of the old church and a North-South oriented ruin that could be one of its buttresses or the eastern end of its nave. Excavations carried out outside the present-day church, in the area between the latter and the nearby Evangelic Church, revealed the ruins of a compartment that was added in a late period to the Evangelic Church and a massive, isolated rectangular foundation, from an unidentified structure, possibly a flying buttress. Numerous graves were also uncovered, just as in the previous years, as well as some isolated wall segments of the buildings inside the fortress.

Fig.1. Coborâre de nivel în zona contrafortului Z8B-Z24E.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.2. Secțiunea S.16, cu vestigii ale bisericii vechi

Fig.3. Treaptă (?) și gol de ușă (?) în zidul bisericii evanghelice.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.4. Secțiunea S.17 – ruina structurii zidite Z41.

Fig.5. Șanț utilitar – conturarea structurilor zidite Z43 și Z44.

https://biblioteca-digitala.ro

Autostrada de Centura București km 0+000-100+765, Lotul 3: Sector 1. km 85+300–100+765 Aferent Centura Sud. Sector 2. km 0+000-2+500 Aferent Centura Nord

Traseul viitoarei autostrăzi A0, lotul 3, suprapune porțiuni din văile râurilor Argeș, Dâmbovița, Ciorogârla și Sabar. Chiar dacă în literatura de specialitate pe raza localităților pe care urmează să se construiască lotul 3 al autostrăzii A0 sunt semnalate o serie de așezări din diferite epoci istorice[1], informațiile, deși foarte importante, sunt adeseori lacunare, dispersate și greu de localizat în teren, în lipsa unor precizări topografice.

Evaluarea de teren non-intruzivă realizată de către Vasilica Sandu Cuculea în anul 2009[2] aduce lămuriri cu privire la zona de interes, identificând prin periegheză trei situri arheologice care puteau fi afectate de traseul A0, lot 3, fără a avea certitudini în acest sens.

În urma diagnosticului intruziv[3] realizat în anul 2020, au fost identificate șapte situri arheologice *(Fig. 1)*, după cum urmează: Situl nr. 7 – Domnești 2 (km 92+150 – 92+500); Situl nr. 6 – Domnești 1 (km 92+500 – 93+130); Situl nr. 5 – Ciorogârla 3 (km 93+950 – 94+340); Situl nr. 4 – Dârvari/Grădinari (km 95+810 – 96+020); Situl nr. 3 – Ciorogârla 2 (km 98+780 – 99+020); Situl nr. 2 – Ciorogârla 1 (km 99+750 – 99+990); Situl nr. 1 – Bâcu (Km 0+000 (-0+060) – 0+150 stânga și centrul autostrăzii A0, în zona nodului rutier de legătură cu A1).

Cercetările arheologice desfășurate în lunile mai–noiembrie 2021 în cuprinsul celor șapte situri reperate au confirmat diagnosticul arheologic, fiind identificate și cercetate complexe arheologice care aparțin unor așezări de sine stătătoare sau unor locuiri temporare. Materialul arheologic recoltat se află în depozitele și laboratoarele MNIR, fiind în curs de prelucrare și restaurare.

Abstract

More than a decade ago, within the limits of the area where the A0 Motorway route was designed, with reference to the lot no. 3, no archaeological sites could be identified, although several bibliographic data previously mentioned spots of archaeological interest adjacent to the territory of various localities where the future highway was to be built. Intrusive archaeological diagnosis undertaken in 2020 along the route of the future motorway led to the demarcation of seven archaeological sites (Fig. 1), as follows: Site no. 7 – Domnești 2 (km 92+150 – 92+500); Site no. 6 – Domnești 1 (km 92+500 – 93+130); Site no. 5 – Ciorogârla 3 (km 93+950 – 94+340); Site no. 4 – *Dârvari/Grădinari (*km 95+810 – 96+020); Site no. 3 – Ciorogârla 2 (km 98+780 – 99+020); Site no. 2 – Ciorogârla 1 (km 99+750 – 99+990); Site no. 1 – *Bâcu (*km 0+000 (-0+060) – 0+150 left side and the center of the A0 Motorway, in the area of the road junction to A1 Motorway. The preliminary data obtained at this stage came from sites belonging to different historical periods, especially prehistoric, protohistoric and medieval ones.

103. Sit 1. Bâcu (com. Joița), județul Giurgiu

Punct: Bâcu – km 0+000 (-0+060) – 0+150 stânga și centrul autostrăzii A0, în zona bretelei de legătură cu A1

Tip sit: 111; 116.
Încadrare cronologică*:* 213, 432, 5.
Colectiv: Paul Damian (coordonator proiect), Eugen Paraschiv-Grigore (responsabil științific), membri colectiv: Emil Dumitrașcu, Mihai Vasile – MNIR.
Nr. autorizației: 272/31.05.2021
Durata: 11 mai–27 iulie 2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetării

Situl 1 Bâcu este situat pe raza administrativă a comunei Joița, sat Bâcu, județul Giurgiu, pe partea dreaptă a Autostrăzii A1 București-Pitești, în zona km 19, nefiind reperat prin studiile și cercetările perieghetice anterioare anului 2020. *În urma diagnosticului arheologic intruziv, situația stratigrafică constatată, materialele arheologice recoltate, precum și artefactele răspândite la suprafață între* km 0+000–0+150**,** indicau o posibilă locuire a perimetrului, chiar dacă nu au fost descoperite complexe arheologice certe. Astfel, s-a reușit delimitarea spațială, cu foarte mare acuratețe, a unei zone de habitat fără a se putea preciza cu certitudine perioada istorică și fără a putea evidenția amploarea acestei locuiri. Cercetările arheologice au acoperit o suprafață de cca 37.000 mp, ce au însumat patru suprafețe și 41 secțiuni (Fig. 2). În urma cercetărilor pe întreaga suprafață a sitului au fost identificate și cercetate 25 de complexe arheologice, databile în epoca bronzului (21), epoca medievală (două) și contemporană (două). Zona a fost în circuitul agricol până recent, lucru dovedit de unul dintre complexele contemporane (un canal pentru conducte de irigații), ceea ce indică și o perturbare a stratului arheologic, aflat imediat sub cel vegetal.

Metodologie

Perimetrul în cuprinsul căruia a fost identificat situl a fost împărțit inițial în patru suprafețe, lăsând-se martori stratigrafici longitudinali și transversali. Stratul vegetal a fost înlăturat mecanic până la adâncimea identificată în diagnostic, respectiv la –0,30/–0,40 m, nivel unde fusese observat anterior stratul de cultură. Decaparea a început de la km 0+025 (respectiv dinspre Autostrada A1, la N de aceasta, dincolo de zona de protecție a acesteia, zonă delimitată de un șanț longitudinal pentru captarea apelor

[1] Lista Monumentelor Istorice semnalează o serie de situri aflate în raza localităților Ciorogârla, Dârvari și Domnești, dar acest lucru nu presupune în mod absolut prezența vestigiilor de ordin istoric și arheologic în perimetrul dat de proiectul de construcție.

[2] Vasilica Sandu Cuculea, Raport de cercetare arheologică. 1. Evaluare de teren pentru obiectivul: Avizarea studiului de fezabilitate pentru Autostrada Centură București, zona de nord și de sud a capitalei, între autostrada București – Pitești (A1) și autostrada București – Constanța (A2) București, 2009.

[3] Ca urmare a recunoașterii pe teren efectuate în anul 2019, echipa Muzeului Național de Istorie a României a propus beneficiarului (Asocierea Aktor Technical Societe Anonyme/Aktor S.A.– S.C. Euro Construct Trading '98 S.R.L.) efectuarea unui diagnostic arheologic intruziv, care a fost realizat în vara anului 2020.

https://biblioteca-digitala.ro

pluviale) spre km 0+150. Zonele cu concentrație mai mare de pigmenți de arsură și ceramică au fost cercetate manual, cu cazmale și rașchete. Complexele identificate în nivelul de cultură au fost cercetate tot manual cu instrumente specifice (rașchete, mistrii/„truele"), fotografiate, desenate, înregistrate topografic, descrise în jurnalul de săpătură. Materialul arheologic a fost recoltat și etichetat după coordonatele stabilite (respectiv kilometru de referință al autostrăzii, suprafață, complex, adâncime etc.).

Stratigrafia

Stratigrafia generală a Sitului 1 – Bâcu a fost stabilită în urma realizării unor secțiuni transversale și longitudinale de-a lungul sitului, precum și prin efectuarea de sondaje. Astfel, au fost identificate cert patru nivele:

(1) 0–0,30/0,40 m = nivel de sedimente, de culoare brun-maronie, cu textură preponderent argiloasă, afânat, perturbat de lucrările agricole (arătură), strat vegetal actual;

(2) –0,30/0,50 m – 0,70/0,90 m = nivel de sedimente de culoare neagră, cu textură pelitică (lut) cu fragmente ceramice, mici bucăți de lut ars, cu pigmenți roșiatici și pe alocuri pigmenți de lemn carbonizat în care au fost identificate complexele arheologice;

(3) –0,60/0,90 m – 1,20/2,00 m = nivel de sedimente de culoare galbenă, cu o textură argiloasă, fără urme de intervenție antropică, steril din punct de vedere arheologic.

(4) –1,20/2,00 m – 4,00 m = nivel conglomerate nisipoase și pietroase de râu, depunere aluvionară, fără urme de intervenție antropică, steril din punct de vedere arheologic (apare la o adâncime mai mare de 1,20 m).

Scurtă descriere a descoperirilor

În perimetrul 0+000–0+150 au fost identificate 25 de complexe ce au aparținut atât unei locuiri sporadice din perioada epocii bronzului (Fig. 3), cât și intervenții antropice din perioada medievală și contemporană. Complexul Cx. 25 este în fapt o alveolare în care au fost aduse de aluviuni mai multe fragmente ceramice. Cercetarea complexelor din epoca bronzului ne face să credem că în acea perioadă zona era mlăștinoasă și locuirea a fost sporadică și temporară pe grindurile formate de cursul râului Ciorogârla. Concentrarea complexelor spre o zonă mai înaltă (în partea de NV a sitului) ne întărește concluzia cu privire la grindurile pe care au fost amenajate locuințe temporare sau gropile de provizii. Materialul arheologic recoltat din complexe sau stratul de cultură (fragmente ceramice, material litic, fragmente de lut ars), deși într-o stare de conservare precară și foarte fragmentar, a oferit profile întregibile (margini, baze), însă nu a permis atribuirea culturală exactă a așezării din zona km 0+000 – 0+150, dar este cert că aceasta se poate data în epoca bronzului.

Totodată, în zona km 0+080 au fost identificate două complexe aparținând epocii medievale (un cuptor și un mormânt de inhumație – Fig. 4). Moneda descoperită în mormânt este datată la sfârșitul secolului al XVIII-lea, iar complexele cercetate au legătură cu o așezare sezonieră.

Cele două complexe contemporane sunt reprezentate de un șanț pentru irigații și o zonă de unde a fost extras balast pentru construcții.

Zona sitului 1 Bâcu a fost puternic perturbată în a doua jumătate a secolului al XX-lea, când a fost construită Autostrada A1 București – Pitești, precum și la momentul când a fost construit podul ce supratraversează actuala autostradă (DJ 602).

Abstract

Site no. 1. Bâcu (Joița commune), Giurgiu County

Point: Bâcu – km 0+000 (-0+060)-0+150 left and the center of the A0 Motorway, in the area of the road junction to A1 Motorway.

A number of 25 archaeological complexes have been identified and were assigned to a sporadic habitation from the Bronze Age (Fig. 3)**,** as well as to anthropic interventions from the Middle Ages and the contemporary period. The investigation of the features from the Bronze Age leads us to believe that at that time the area was a marshy one and the habitation was sporadic and temporary on the alluvial bars formed by the Ciorogârla river. The concentration of the vestiges on a higher area (in the northwestern part of the site) strengthens our conclusion regarding the alluvial bars on which temporary dwellings or storage pits were set. The archaeological material unearthed on complexes or culture layer (potsherds, lithic material, fragments of fired clay), although in a precarious and very fragmentary state of preservation, provided whole profiles (rims, bottoms), did not allow – however – to determine the precise „cultural" periodisation of the settlement at km 0+000 – 0+150, but it is certain that it can be roughly dated to the Bronze Age. Also, in the area of km 0+080 were identified two complexes belonging to the Middle Ages (a furnace and a burial – Fig. 4). The coin discovered in the tomb's inventory is dated to the end of the 18th century, and both archaeological features are related to a seasonal habitation.

104. Sit 2.
Ciorogârla, com. Ciorogârla, jud. Ilfov
Punct: Ciorogârla 1, km 99+750 – 99+990.

Tip sit: 1, 111; 116.

Încadrare cronologică*:* 151, 432.

Colectiv: Paul Damian (coordonator proiect), Irina Ene (responsabil științific), membri colectiv: Adela Bâltâc, Christina *Ştirbulescu*, Mihai Vasile – MNIR.

Nr. autorizației: 259/11.05.2021

Durata: 11 mai–23 iulie 2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetării

Situl 2 – Ciorogârla 1 este situat pe raza administrativă a comunei Ciorogârla, județul Ilfov, pe malul drept al râului Ciorogârla, la nord-vest de sat, nefiind reperat prin studiile și cercetările perieghetice anterioare anului 2020. Cercetările arheologice de teren au confirmat indiciile oferite de diagnosticul arheologic intruziv, din anul 2020, fiind identificate și cercetate 38 de complexe arheologice.

Metodologie

Perimetrul unde a fost identificat situl a fost împărțit în patru suprafețe denumite convențional cu litere (A–D), lăsându-se martori stratigrafici longitudinali și transversali

https://biblioteca-digitala.ro

(Fig. 5). Stratul vegetal a fost înlăturat mecanic până la adâncimea identificată în diagnostic, respectiv la –0,30/–0,35 m, nivel unde fusese observat anterior stratul de cultură. Decaparea a început de la km 99+990 (respectiv dinspre malul râului Ciorogârla) spre km 99+750. Zonele cu concentrație mai mare de pigmenți de arsură și ceramică au fost cercetate manual, cu cazmale și rașchete. Complexele identificate în nivelul de cultură au fost cercetate tot manual cu instrumente specifice (rașchete, mistrii/„truele"), fotografiate, desenate, înregistrate topografic, descrise în jurnalul de săpătură. Materialul arheologic a fost recoltat și etichetat după coordonatele stabilite (respectiv kilometru de referință al autostrăzii, suprafață, complex, adâncime etc.).

Stratigrafia

În urma investigațiilor au fost constatate trei niveluri stratigrafice, după cum urmează:

(1) 0 – 0,22/0,42 m = nivel de sediment de culoare brun-maronie, cu textură preponderant argiloasă, afânat, perturbat de lucrările agricole (arătură), strat vegetal actual;

(2) –0,22/0,42– 0,60/0,97 m = nivel de sedimente de culoare neagră, cu textură pelitică (lut) cu fragmente ceramice, mici bucăți de lut ars, cu pigmenți roșiatici și pe alocuri pigmenți de lemn carbonizat în care au fost identificate complexele arheologice – nivel de cultură;

(3) –0,42/0,97 m – 1,20 m = nivel de sedimente de culoare galbenă, cu o textură argiloasă, fără urme de intervenție antropică, steril din punct de vedere arheologic.

Scurtă descriere a descoperirilor

În perimetrul km 99+900–99+840 a fost identificată limita de nord, parțial cele de nord-vest și nord-est, a unei așezări din epoca timpurie a bronzului (Fig. 5). Cel mai probabil, cea mai mare pare a așezării este situată în afara traseului autostrăzii, spre sud și sud-est, așa cum o indică configurația terenului și observațiile perieghetice de la fața locului. 33 dintre complexele cercetate au fost atribuite acestei așezări, acestea reprezentând gropi menajere și vetre de foc temporare. Complexele nr. 23 și 32, după dimensiuni și formă ar putea fi locuințe, dar indiciile de pe teren nu sunt foarte concludente în acest sens. Materialul arheologic recoltat din complexe sau stratul de cultură (fragmente ceramice, material litic, fragmente de lut ars, fragmente de pereți din lut – Fig. 6), deși într-o stare de conservare precară și foarte fragmentar, a oferit profile întregibile (margini, baze) și pereți cu decor specific (perforații prin împunsături, protuberanțe, decor aplicat prin amprentare, împunsături, incizii adânci paralele etc.) care au condus la atribuirea culturală. Calitatea pastei, modalitatea arderii, forma vaselor și a decorului ne-au determinat să considerăm încadrarea cronologică a materialului, și implicit a așezării, în epoca timpurie a bronzului, cultura Glina III. Totodată, în perimetrul km 99+940 au fost identificate trei complexe aparținând epocii medievale, respectiv o locuință semi-adâncită, o zonă de combustie temporară și o groapă. Materialul, deși foarte puțin, este specific secolelor XIV–XV (Fig. 7), iar complexele cercetate, cel mai probabil, provin de la o așezare sezonieră. Au mai fost identificate și două complexe contemporane, reprezentate de un puț din beton și o zonă de depozitare a balastului scos din acesta. Ulterior, aici a fost posibilă amenajarea unei zone temporare de staționare, fiind adusă o cantitate importantă de mraniță, necesară lucrărilor agricole specifice, materialul recoltat (sârme, șuruburi, fragmente vase ceramice) putând fi adus odată cu aceasta.

În urma cercetărilor arheologice a fost delimitată o așezare datând din epoca bronzului, atribuită culturii Glina (33 de complexe, 1.200 mp.), iar spre malul apei o așezare sezonieră din epoca medievală, definită de trei complexe arheologice. Zona a fost în circuitul agricol până recent, lucru dovedit și de cele două complexe contemporane identificate, ceea ce indică și o perturbare a stratului arheologic, aflat imediat sub cel vegetal.

Abstract:

Site no. 2. Ciorogârla commune, Ilfov County

Point: Ciorogârla 1, km 99+750 – 99+990.

The northern limit, and partially the Northwest and Northeast ones, of an Early Bronze Age settlement have been identified (Fig. 5). Most likely, the largest part of the settlement is located outside the future A0 Motorway route, to the South and Southeast, as indicated by the terrain configuration and the field-walking observations on the spot. 33 of the investigated complexes were assigned to this settlement, namely refuse pits and temporary hearths. Two of the features, considering their size and shape, could have been dwellings, but the indications on the ground are not very conclusive. The quality of the fabrics, the firing technique, the shape of the vessels and the decoration determine the chronological classification of the material, and implicitly of the settlement, in the Early Bronze Age, Glina III culture. Also, in the area at km 99+940 were identified three complexes belonging to the Middle Ages, respectively a semi-sunken dwelling, a temporary combustion zone and a pit. The material, although very scarce, is specific to the 14th-15th centuries (Fig. 7), and most likely the excavated features belonged to a seasonal habitation.

105. Sit 3.
Ciorogârla, com. Ciorogârla, jud. Ilfov
Punct: Ciorogârla 2, km 98+780 – 99+020

Tip sit: 111

Încadrare cronologică*:* 21

Colectiv: Paul Damian (coordonator proiect), Eugen Paraschiv-Grigore (responsabil *științific*) – MNIR; Ovidiu Frujină (membru colectiv) – UB–FIB

Nr. autorizației: 579/28.09.2021

Durata: 26 septembrie – 19 noiembrie 2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetării

Situl 3 – Ciorogârla 2 este situat pe raza administrativă a comunei Ciorogârla, sat Ciorogârla, județul Ilfov, în extravilanul comunei, la NV de sat, pe partea stângă a Autostrăzii A1, București-Pitești, în zona km 19, la vest de râul Ciorogârla. Situl a fost reperat prin studiile și cercetările perieghetice anterioare anului 2020[4].

[4] Vasilica Sandu Cuculea, Raport de cercetare arheologică. *1.* Evaluare de teren pentru obiectivul: Avizarea studiului de

https://biblioteca-digitala.ro

Prin diagnosticul arheologic intruziv din anul 2020[5], zona sitului a fost extinsă atât în perimetrul viitoarei autostrăzii, cât și în zona adiacentă acesteia. Cercetările arheologice din anul 2021 au pus în evidență 62 de complexe (57 gropi, două vase, o locuință, o vatră și un cuptor) care aparțin unei așezări din epoca getică.

Metodologie

Perimetrul unde a fost identificat situl, pe traseul autostrăzii, este brăzdat de mai multe drumuri de deservire a unor proprietăți. Stratul vegetal a fost îndepărtat cu mijloace mecanice, rezultând mai multe secțiuni, după cum urmează: la vest de axul autostrăzii, de-a lungul acesteia secțiunea S1; la est de axul autostrăzii, de-a lungul acesteia, secțiunea S2; între cele două secțiuni a fost trasată o a treia secțiune numită *Smartor*. Stratul vegetal a fost înlăturat mecanic până la adâncimea identificată în etapa de diagnostic, respectiv la –0,30/–0,40 m, nivel în care fusese observat anterior stratul de cultură. Zonele cu concentrație mai mare de pigmenți (roșiatici și lemn carbonizat) și ceramică au fost cercetate manual, cu cazmale și rașchete. Complexele identificate în nivelul de cultură au fost cercetate tot manual cu instrumente specifice (rașchete, mistrii/„truele"), fotografiate, desenate, înregistrate topografic, descrise în jurnalul de săpătură.

Stratigrafia

Stratigrafia generală a Sitului 3 – Ciorogârla 2 a fost stabilită în urma realizării unor secțiuni transversale și longitudinale de-a lungul sitului, precum și prin efectuarea de sondaje. Astfel, au fost identificate cert patru niveluri:

(1) 0–0,30/0,40 m = nivel de sedimente, de culoare brun-maronie, cu textură preponderent argiloasă, afânat, perturbat de lucrările agricole (arătură), strat vegetal actual;

(2) –0,30/0,40 m – 0,60/0,80 m = nivel de sedimente de culoare neagră, cu textură pelitică (lut) cu fragmente ceramice, mici bucăți de lut ars, fragmente de lutuială, resturi de vatră, cu pigmenți roșiatici și pe alocuri pigmenți de lemn carbonizat în care au fost identificate complexele arheologice, nivelul de cultură în care se pot identifica complexele;

(3) –0,60/0,80 m – 1,20/2,00 m = nivel de sedimente de culoare galbenă, cu o textură argiloasă, fără urme de intervenție antropică, steril din punct de vedere arheologic.

(4) –1,20/2,00 m – ↓ = nivel conglomerate nisipoase și pietroase de râu, depunere aluvionară, fără urme de intervenție antropică, steril din punct de vedere arheologic.

Scurtă descriere a descoperirilor

Cercetările arheologice de teren au condus la identificarea, în perimetrul km 98+780 – 99+020, a 62 de situații arheologice pe întreaga suprafață decapată, de cca 16.000 mp (Fig. 8). Acestea constau în 57 gropi, două vase, o locuință, o vatră și un cuptor (Fig. 9). Se observă că majoritatea complexelor este reprezentată de gropi simple sau cu profil în formă de „clopot" cu un conținut foarte mare de material ceramic, dar și fragmente de lutuială ce provin cel mai probabil de la desființarea unor locuințe. Pe lângă aceste materiale în aceste complexe (gropi) au mai fost descoperite și resturi de la instalații de combustie. Din toate complexele identificate a fost recoltat un bogat material arheologic (Fig. 10), constând din material din lut (ceramică, fusaiole, lipitură de lut), os, piatră, fier. Studiul preliminar al materialului arheologic ne-a permis încadrarea cronologică a acestor complexe, în perioada secolelor II–I a.Chr., în epoca getică. Zona a fost până la momentul de față în circuitul agricol, fiind efectuate anual mai multe lucrări agricole care au dus la distrugerea parțială a complexelor (partea superioară a complexelor a fost afectată). Cel mai probabil, așezarea se extinde și în afara traseului autostrăzii, spre vest și spre est, așa cum o indică configurația terenului și observațiile perieghetice de la fața locului.

Abstract:

Site no. 3. Ciorogârla commune, Ilfov County
Point: Ciorogârla 2, km 98+780 – 99+020.

The archaeological field research has led to the identification of 62 archaeological complexes on the entire surface where the soil was stripped, covering approximately 16.000 sq.m. (Fig. 8). They consist of 57 pits, two vessels, a dwelling, a hearth and a furnace (Fig. 9). It was observed that most of the archaeological features were represented by simple pits or with "bell" shape profile. They contained a very rich ceramic material, but also fragments of clay that most likely was waste from abandoned dwellings. In addition to the materials in these complexes (pits) were also discovered remains from combustion installations. From all the identified complexes, a rich archaeological material was collected (Fig. 10), consisting of fired clay material (pottery, loom weights, clay soldering), bone, stone, and iron. The preliminary study of the archaeological material allowed us to chronologically assign these complexes to the 2nd – 1st centuries BC (the Getic period).

106. Sit 4.
com. Dârvari, com. Grădinari, județele Ilfov și Giurgiu
Punct: Dârvari-Grădinari, km 95+810 – 96+020.

Tip sit: 111; 161.
Încadrare cronologică*:* 151, 21, 431, 432.
Colectiv: Paul Damian (coordonator proiect), Adela Bâltâc (responsabil *științific*), Irina Ene (membru colectiv) – MNIR.
Nr. autorizației: 580/28.09.2021
Durata: 4 octombrie – 29 noiembrie 2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetării

Situl 4 – Dârvari-Grădinari este situat la limita administrativă a județelor Ilfov și Giurgiu, zona prezentându-se ca o terasă lină, puternic perturbată din cauza lucrărilor agricole, dar mai ales de construirea drumului județean DJ401A, a unui drum secundar de deservire a unor proprietăți (ușor terasat și pietruit), precum

fezabilitate pentru Autostrada Centură București, zona de nord și de sud a capitalei, între autostrada București – Pitești (A1) și autostrada București – Constanța (A2), București, 2009, situl 17, p. 10, fig. 45-46.

[5] Raport privind evaluarea de teren – periegheză – Autostrada de Centură București km 0+000 – 100+900, Lotul 3: Sector 1. km 85+300 – 100+765 Aferent Centura Sud; Sector 2. km 0+000 – 2+500 Aferent Centura Nord, București, 2019, p. 12, 18–20, 26.

https://biblioteca-digitala.ro

și de ridicarea unor construcții contemporane (Fig. 11). Prin cercetările arheologice de suprafață efectuate în anul 2009[6], în partea de vest a acestei terase a fost semnalat un sit, databil în secolele II–I a.Chr. și IX–XI, însă nu au fost continuate demersurile pentru înregistrarea acestuia în RAN sau LMI. Prin cercetarea de diagnostic arheologic din anul 2020[7], zona sitului a fost extinsă atât în perimetrul viitoarei autostrăzii, cât și în zona estică a terasei, unde se va construi pasajul de traversare a DJ401A. Cercetările arheologice de teren din 2021 au identificat, între km 95+840–95+850 ai viitoarei autostrăzi, o porțiune din cursul vechi al râului Sabar sau un afluent al acestuia, curs care se desfășura, de la vest la est (Fig. 11), practic la poalele terasei, ceea ce explică și locuirea intensă a zonei în mai multe epoci istorice. În urma cercetărilor în perimetrul viitoarei autostrăzi, cât și în zona de construire a pasajului de traversare a DJ401A, au fost identificate, cercetate și documentate 125 de situații arheologice (Fig. 11), databile în patru orizonturi cronologice (epoca timpurie a bronzului, epoca getică, Evul Mediu timpuriu și secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea).

Metodologie

Perimetrul pe care a fost identificat situl, pe traseul autostrăzii, este brăzdat, de la est la vest, de un drum de deservire a unor proprietăți, drum care a dat și direcția de cercetare, respectiv la sud și nord de acesta. Stratul vegetal a fost îndepărtat cu mijloace mecanice, rezultând mai multe suprafețe, după cum urmează: la sud de drumul modern două suprafețe (SIS, respectiv SID), delimitate de axul autostrăzii și definite în funcție de limitele stânga/dreapta ale acesteia; la nord de drumul modern alte două suprafețe (SIIS, respectiv SIID), definite pe aceleași principii. Perimetrele marcate pe teren ca fiind zonele de traversare a DJ410A, au fost, de asemenea, decapate cu mijloace mecanice rezultând alte două suprafețe (SIII la est și SIV la vest). Stratul vegetal a fost înlăturat cu mijloace mecanice până la adâncimea identificată în etapa de diagnostic, respectiv la –0,16/–0,20 m, nivel în care fusese observat anterior stratul de cultură. Zonele cu concentrație mai mare de pigmenți (roșiatici și lemn carbonizat) și ceramică au fost cercetate manual, cu cazmale și rașchete. Complexele identificate în nivelul de cultură au fost cercetate tot manual cu instrumente specifice (rașchete, mistrii/„truele"), fotografiate, desenate, înregistrate topografic, descrise în jurnalul de săpătură.

Stratigrafia

Așa cum aminteam anterior, zona se prezintă sub forma unei terase având panta ascendentă dinspre km 95+860 spre km 95+900 (cota maximă). Aproximativ în zona km 95+840–95+850 a fost identificat cursul unei vechi albii a râului Sabar sau a unui afluent al acestuia. Astfel, s-au constatat, cum era și normal, mai multe tipuri de stratigrafii ale zonei, respectiv cea din zona terasei (zona I) și cea din zona vechii albii de râu (zona II).

Zona I:

(1) 0–0,16/0,20 m = nivel de sedimente, de culoare brun-maronie, cu textură preponderent argiloasă, afânat, deranjat de lucrările agricole (arătură), strat vegetal actual;

(2) –0,16/20 m – 0,40 m = nivel de sedimente de culoare maronie până la neagră, cu textură afânată, în compoziția căruia a fost identificat material arheologic constituit din fragmente ceramice și de lut ars, fragmente cărămizi, pigmenți roșiatici și de lemn carbonizat etc. – nivelul de cultură;

(3) –0,40–0,90 m = nivel de sedimente de culoare galbenă, cu o textură argiloasă, intruziuni calcaroase, strat steril din punct de vedere arheologic.

Zona II:

(1) 0 – 0,30/0,35 m = nivel de sedimente, de culoare brun-maronie, cu textură preponderent argiloasă, afânat, deranjat de lucrările agricole (arătură), strat vegetal actual;

(2) –0,30/0,35 m – 0,55 m = nivel de sedimente de culoare neagră, cu textură lutoasă, cu pelicule de nisip și pietriș, rare fragmente ceramice și pigmenți diverși;

(3) –0,55 – 1,70 m = nivel de sedimente de culoare galbenă, cu o textură nisipoasă, intruziuni calcaroase și organice, strat steril din punct de vedere arheologic.

Scurtă descriere a descoperirilor

Cercetările arheologice de teren au condus la identificarea a 125 de situații arheologice pe întreaga suprafață decapată, de cca 28.200 mp. Dintre acestea, 43 s-au dovedit a fi doar zone „contaminate", perturbațiile sesizate în strat datorându-se fie unor complexe din apropiere, fie sunt rezultatul scurgerilor pe pantă din complexele aflate în zone mai înalte. Celelalte 82 reprezintă complexe de tipul gropilor menajere (Fig. 12) și instalațiilor de combustie (Fig. 13); doar într-un singur caz se poate vorbi și despre urmele unei locuințe de suprafață. Din punct de vedere cronologic, complexele se încadrează în patru orizonturi culturale: epoca timpurie a bronzului (patru gropi și trei instalații de combustie), epoca getică (nouă gropi și 12 instalații de combustie), Evul Mediu timpuriu (două gropi și 10 instalații de combustie) și secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea (17 gropi și 14 instalații de combustie). 13 complexe cercetate nu au putut fi încadrate cronologic, fie din lipsa inventarului, fie din cauza stării precare de conservare, fiind vorba doar despre amprentele de ardere ale unor instalații de combustie.

Cercetările arheologice de teren desfășurate în perimetrul km 95+810 – 96+020 au confirmat indiciile oferite de diagnosticul arheologic intruziv, din anul 2020, fiind identificate și cercetate 125 de situații arheologice. Cel mai probabil, situl se extinde și în afara traseului autostrăzii, spre vest și sud-vest, așa cum o indică configurația terenului și observațiile perieghetice de la fața locului. Atât din complexele identificate, cât și din zonele „contaminate" a fost recoltat un bogat material arheologic, constând din material din lut (ceramică, cărămidă, pipe, lipitură de lut),

[6] Vasilica Sandu Cuculea, *Raport de cercetare arheologică. 1. Evaluare de teren pentru obiectivul: Avizarea studiului de fezabilitate pentru Autostrada Centură București, zona de nord și de sud a capitalei, între autostrada București – Pitești (A1) și autostrada București – Constanța (A2)*, București, 2009, situl, 16, p. 9–10, figura 44.

[7] *Raport privind evaluarea de teren – perieghează: Autostrada de Centură București km 0+000 – 100+900, Lotul 3: Sector 1. km 85+300 – 100+765 Aferent Centura Sud; Sector 2. km 0+000 – 2+500 Aferent Centura Nord*, București, 2019, p. 12, 18–20, 26.

https://biblioteca-digitala.ro

os, piatră, fier, monede. Studiul preliminar al materialului arheologic ne-a permis încadrarea cronologică a majorității situațiilor arheologice, în patru orizonturi culturale: epoca timpurie a bronzului, epoca getică (secolele II–I a.Chr.), Evul Mediu timpuriu (secolele IX–XI) și secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea.

Abstract

Site no. 4. Dârvari-Grădinari
(Ilfov and Giurgiu Counties)

Point: Dârvari-Grădinari, km 95+810 – 96+020.

The archaeological field research has led to the identification of 125 archaeological complexes on the entire surface where the soil was stripped, covering about 28,200 sq.m. Out of these, 43 were in fact only „contaminated" areas, with disturbances observed in the layer due either to nearby complexes or as a result of landslides situated on the complexes in higher areas. The other 82 represent features such as refuse pits (Fig. 12) and combustion installations (Fig. 13); only in one case we can talk about the traces of a surface dwelling. From a chronological point of view, the complexes fit into four cultural horizons: the Early Bronze Age (four pits and three combustion installations), the Getic period (nine pits and 12 combustion installations), the Early Middle Ages (two pits and 10 combustion installations) and the 18th century – the beginning of the 19th century (17 pits and 14 combustion installations). A number of 13 investigated complexes could not be chronologically assigned, either due to the lack of inventory or due to the precarious state of conservation, being only certain combustion traces of some installations of this kind.

107. Sit 5.
Dârvari,com. Ciorogârla, jud. Ilfov
Punct: Ciorogârla 3, km 93+950 – 94+340

Tip sit: 111
Încadrare cronologică*:* 21.
Colectiv: Paul Damian (coordonator proiect), Irina Ene (responsabil științific), membri colectiv: Adela Bâltâc, Emil Dumitrașcu – MNIR.
Nr. autorizației: 581/28.09.2021
Durata: 15 septembrie – 11 octombrie 2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetării

Situl 5 – Ciorogârla 3 este situat pe raza administrativă a comunei Ciorogârla, județul Ilfov, pe malul drept al râului Sabar, la sud de satul Dârvari, nefiind identificat prin cercetările perieghetice în anul 2009. În urma diagnosticului arheologic intruziv (2020) și a cercetării de teren (2021) a rezultat faptul că pe suprafața sitului a fost identificată o așezare ce poate fi încadrată cronologic în secolele IV–III a.Chr. Au fost cercetate și documentate 24 de complexe arheologice de tipul vetrelor în aer liber, gropi menajere și intervenții de epocă modern***ă și*** contemporane. Zona a fost în circuitul agricol până recent, ceea ce indică și o perturbare a stratului arheologic, aflat imediat sub cel vegetal.

Metodologie:

Perimetrul sitului a fost decapat cu mijloace mecanice pornindu-se de la limitele stânga și dreapta ale autostrăzii de centură (suprafețele primind numele SIS – stânga și respectiv SID – dreapta), ulterior acestea fiind lărgite cu suprafețe similare spre interior (zonă ce a primit numele de SIA – ax), până la decaparea întregii suprafețe. Stratul vegetal a fost decapat mecanic până la adâncimea identificată în diagnostic, respectiv la –0,30/–0,35 m. Zonele cu concentrație mai mare de pigmenți de arsură și ceramică au fost cercetate manual, cu cazmale și rașchete. Complexele identificate în nivelul de cultură au fost cercetate tot manual cu instrumente specifice (rașchete, mistrii/„truele"), fotografiate, desenate, înregistrate topografic, descrise în jurnalul de săpătură. După cercetarea și înregistrarea complexelor s-a trecut la redecaparea cu mijloace mecanice în pase altimetrice de 10–15 cm până la identificarea stratului steril.

Stratigrafia

Stratigrafia generală a sitului se prezintă astfel:

(1) 0 – 0,30 m = nivel de culoare brun-maronie, cu textură preponderent argiloasă, afânat, deranjat de lucrările agricole (arătură) – strat vegetal actual;

(2) –0,30 – 0,78 = nivel de culoare neagră, cu textură pelitică (lut), în compoziția sa fiind identificat material arheologic constituit din fragmente ceramice și bucăți de chirpici ars – nivel de cultură;

(3) –0,78 – 1,18 m = strat de culoare galben roșiatică, cu o textură argiloasă în care încep să se contureze complexele arheologice.

Scurtă descriere a descoperirilor

Cercetările arheologice de teren au confirmat indiciile oferite de diagnosticul arheologic intruziv, din anul 2020, fiind identificate și cercetate 24 de complexe arheologice. Din cele 24 de complexe cercetate (Fig. 14), 22 au fost atribuite unui habitat databil în secolele IV–III a.Chr., respectiv o vatră în aer liber, 13 gropi menajere, restul fiind zone contaminate, puternic pigmentate, de la complexele arheologice aflate în proximitate. Un singur complex s-a dovedit a fi o intervenție antropică recentă. Materialul arheologic recoltat (Fig. 15), aflat într-o stare de conservare relativ bună, a oferit profile întregibile (margini, baze) și pereți cu decor specific, multe fragmente ceramice provenind de la vase sparte pe loc, ceea ce a condus la atribuirea culturală. Calitatea pastei, modalitatea arderii, forma vaselor și a decorului ne-au determinat încadrarea cronologică a materialului, și implicit a așezării în secolele IV – III a.Chr. Cel mai probabil, așezarea se extinde și în afara traseului autostrăzii, spre nord-est și sud-vest, așa cum o indică configurația terenului și observațiile perieghetice de la fața locului.

Abstract:

Site no. 5. Dârvari village, Ciorogârla commune, Ilfov County

Point: Ciorogârla 3, km 93+950 – 94+340.

The archaeological field investigations confirmed the indications provided by the intrusive archaeological diagnosis from 2020, and both identified and excavated 24 archaeological complexes. Of the 24 researched features

https://biblioteca-digitala.ro

(Fig. 14), 22 were assigned to a habitation dating to the 4th–3rd centuries BC, respectively an outdoor hearth, 13 refuse pits, the rest being contaminated areas, strongly pigmented, from the archaeological complexes in the proximity. Only one complex has proven to be a recent anthropogenic intervention.

108. Sit 6.
Țegheș, com. Domnești, jud. Ilfov
Punct: „La obște", Domnești 1 = sit nr. 6 / km 92+500 – km 93+130

Tip sit:. 11, 114, 33.
Încadrare cronologică*:* 431, 432.
Colectiv: Paul Damian (coordonator proiect); Corina Borș (responsabil științific); Mihai Florea (membru colectiv) – MNIR. (N.n. Au mai participat: Alexandru Bădescu, Constantin Haită – MNIR; Ovidiu Frujină, Mădălina Șerbănescu – masteranzi UB–FIB; Andreea Iosifescu, Gabriela Mihai studenți UB–FIB.)
Nr. autorizației: 474/28.07.2021
Durata: 26 iulie – 30 septembrie 2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetării

Situl 6 – Domnești 1, situat pe traseul viitoarei autostrăzi A0 a mun. București, a fost identificat și delimitat prin diagnostic arheologic intruziv, realizat de o echipă de specialitate din cadrul MNIR, în vara anului 2020. În acest context, prin 13 unități de săpătură (sondaje), a fost delimitată preliminar o zonă de habitat, datată inițial în preistorie (epoca bronzului), pe baza analizei materialului ceramic astfel prelevat, fiind conturate cu o anumită probabilitate șase complexe arheologice. Ulterior, spre finalul verii și începutul toamnei 2021, a fost realizată o amplă cercetare arheologică preventivă, anume lucrări de specialitate necesare pentru parcurgerea procedurii de obținere a certificatului de descărcare de sarcină arheologică necesar Beneficiarului. Comuna Domneşti este o unitate teritorial-administrativă, situată în vestul județului Ilfov, care face parte din Regiunea Bucureşti – Ilfov, fiind adiacentă județului Giurgiu, la vest și municipiul București, la est. Din punct de vedere geografic aceasta se plasează în zona Câmpiei Române, subunitatea Câmpia Vlăsiei, districtul Câmpul Cotroceni. Principalele forme de relief prezente pe teritoriul comunei sunt: Lunca Argeș – Sabar – Ciorogârla, situată în centrul teritoriului comunei (în zona interfluviului celor trei cursuri de apă sus-menționate) și câmpia propriu-zisă, intersectată de văi seci și presărată de un relief depresionar. Din punct de vedere geomorfologic, traseul Autostrăzii de Centură a Municipiului București, în perimetrul sitului în discuție, este situat într-o zonă de relief delimitată de cele trei râuri amintite, fiind un areal plan de câmpie, cu mici grinduri formate prin eroziuni (astăzi în bună măsură dispărute ca urmare a antropizării accentuate) și secarea unor vechi afluenți ai cursurilor de apă menționate. Practic zona sitului nr. 6 (= Domnești 1), aflată în directă legătură cu situl nr. 7 (= Domnești 2), situat imediat spre sud, constituie un nou perimetru de interes arheologic, din zona localităților Țegheș și Domnești, unde sunt cunoscute o serie de alte situri conform Repertoriului Arheologic Național și Listei Monumentelor Istorice; această zonă nou cercetată este situată în porțiunea mediană dintre traseul căii ferate București – Videle (spre nord) și cel al DC 125 (spre sud).

Metodologie

Această cercetare arheologică preventivă a avut ca scop identificarea eventualelor urme materiale de interes arheologic (vestigii – bunuri de patrimoniu arheologic imobil și mobil) și, după caz, atunci când acestea au fost delimitate, salvgardarea prin studiu (altfel spus prezervarea prin înregistrare) a potențialului arheologic al zonei pentru care Beneficiarului (n.n. asocierea de firme constructoare) îi este necesară obținerea certificatului de descărcare de sarcină arheologică în vederea construirii tronsonului de autostradă. Astfel, a fost vorba de descoperirea, înregistrarea, salvgardarea prin studiu, respectiv valorificarea informației istorico-arheologice obținute prin cercetarea integrală a complexelor și contextelor arheologice aflate în perimetrul acestui sit afectat de construirea viitoarei căi rutiere, respectiv prelevarea și evidența primară a materialului arheologic descoperit în aceste condiții specifice. În raport cu condiționările obiective ale proiectului tehnic și ale realității din teren, au fost definite 3 sectoare de lucru, notate de la A la C, pe direcția nord – sud, delimitate de drumurile temporare de acces care traversau situl în două puncte, pe direcția est – vest (așa-numite „drumuri de țară" identificate inclusiv în PUG-ul comunei Domnești). De remarcat și faptul că până de curând, porțiunea nordică a sitului a fost ocupată de o livadă de nuci, care a fost defrișată pentru a permite construirea viitoarei autostrăzi. Cele 3 sectoare, stabilite convențional, au avut următoarele repere: Sectorul A – între km 93+130 și km 93+050; Sectorul B – între km 93+050 și km 92+580; Sectorul C – între km 92+580 și km 92+500. Metodologia de cercetare arheologică preventivă a avut în vedere și secțiunile de sondaj realizate în etapa de diagnostic arheologic intruziv. Per ansamblu, s-a optat pentru deschiderea în suprafață a două zone de cercetare din sit, anume sectoarele B și C, de vreme ce în sectorul A prezența vestigiilor arheologice nu a fost confirmată prin noile secțiuni magistrale (identificate cu sigle distincte) deschise cu mijloace mecanice (una pe direcția est – vest chiar la km 93+130, respectiv alte 3 pe direcția nord – sud pe întreaga lungime și lățime a sectorului). Dimensiunile generale ale zonei cercetate au fost (în medie de 60/65 m × 630 m), fiind vorba de o suprafață investigată de peste 4 hectare (mai exact 4,317 ha). În diverse etape ale realizării secțiunilor magistrale de sondaj s-a avut în vedere, corelat cu unele dintre secțiunile de sondaj din etapa de diagnostic, menținerea unei zone martor (pentru referință stratigrafică generală), în special în zona mediană a sitului (axul lung al acestuia). Date fiind observațiile efectuate prin sondajele deschise în etapa de diagnostic intruziv a fost stabilită modalitatea de extindere în suprafață a săpăturii arheologice preventive (în cadrul unor suprafețe identificate cu sigle distincte), prin decopertarea stratului vegetal sub strictă observație arheologică, iar apoi cercetarea propriu-zisă a complexelor arheologice astfel delimitate. De asemenea, a fost completată cercetarea

https://biblioteca-digitala.ro

amplă în suprafață și prin realizarea unor noi secțiuni magistrale distribuite uniform pe întregul perimetru de interes (sectoarele B și C), care ulterior a fost decopertat cu mijloace mecanice, sub strictă observație arheologică. Decopertarea s-a realizat cu excavatoare cu cupă de taluz în pase altimetrice succesive de 10-20 cm, suficiente pentru conturarea complexelor (urmată evident de răzuieli de detaliu necesare delimitării certe a acestora). După decapare, complexele conturate preliminar au fost „răzuite" manual, primind o siglă de complex şi au fost descrise preliminar. O dată delimitate, complexele au fost mai întâi fotografiate, ulterior efectuându-se planuri de detaliu la scări diferite prin metode fotogrammetrice. Astfel, au fost utilizate fotografii realizate la sol, în chip uzual (manual) și cele din dronă[8], efectuate la altitudini cuprinse între 5 m și 25 m (Fig. 16). De asemenea, amplasarea complexelor arheologice delimitate a fost înregistrată în colaborare și cu echipa topografică pusă la dispoziție de Beneficiar. S-a procedat la secţionarea complexelor; în general, s-a urmărit – acolo unde a fost posibil și, deopotrivă, necesar – săparea complexelor pe contur. Acolo unde a fost cazul, după înregistrarea şi fotografierea profilului, a fost săpată şi jumătatea cealaltă a „structurii" ţinând seama şi de observaţiile făcute în profil. Materialul arheologic a fost prelevat și înregistrat separat, în funcţie de diverse contexte observate. Datele de referință au fost înregistrate în caietul de complexe şi în jurnalul de săpătură. Pentru înregistrarea altimetrică s-a utilizat un punct de cotă de referință (măsurat topografic de către echipa pusă la dispoziție de Beneficiar) pentru fiecare complex în parte, astfel acestea putând fi armonizate (corelate) pe tot cuprinsul sitului. Se adaugă observații de specialitate de ordin sedimentologic efectuate de dr. Constantin Haită.

Stratigrafia

Datele de acest fel obținute prin diagnosticul intruziv din campania 2020 au fost confirmate și cu prilejul cercetărilor arheologice preventive din anul 2021, în special în ceea ce privește sectorul B al sitului. Astfel, au fost identificate:

(1) 0 la -0,30/-0,4 m – nivel de sedimente, de culoare brun-maronie, cu textură preponderent argiloasă, afânat, perturbat de lucrările agricole (arătură), strat vegetal actual;

(2) de la -0,30/-0,4 m la -0,65/-0,75 m – nivel de culoare cenușie, cu textură lutoasă, compact, omogen, în compoziția sa fiind identificate materiale arheologice sporadice – nivel de intervenție antropică „istorică"; de subliniat faptul că, între stratul brun-maroniu și cel argilos (acolo unde nu existau perturbații antropice, se mai putea identifica sporadic, un strat intermediar, de tranziție între cele două, care apare ca un strat maroniu deschis, prăfos și foarte dur (cu conținut de carbonați) și care se evidenția prin hidratare (udare consistentă);

(3) de la -0,75/-0,80 m la 1,00 m – strat de culoare galben-roșiatică, cu o textură argiloasă în care se conturează (preponderent) complexele arheologice.

Scurtă descriere a descoperirilor

Rezultatele acestei cercetări arheologice preventive au un caracter preliminar. Cercetarea arheologică preventivă din campania 2021 a confirmat existența vestigiilor arheologice semnalate prin diagnosticul intruziv realizat în anul precedent. Astfel, rezultatele preliminare ale acesteia au condus la identificarea existenței unei așezări deschise (habitat dispers). Încadrarea cronologică a marii majorități a vestigiilor de habitat cercetate poate fi considerată – preliminar – în cursul secolelor VI–VII p.Chr. – materialele arheologice descoperite fiind preponderent ceramice, doar în cazul unui singur complex putând fi luată în considerare (pe baza materialului ceramic) o datare mult mai târzie (foarte probabil perioada finală a evului mediu). Au fost identificate și cercetate 35 de complexe arheologice (Fig. 17), în marea lor majoritate gropi și, doar în foarte puține cazuri, locuințe semi-adâncite și diverse instalații de combustie / vetre și cuptoare (Fig. 18). Analizând distribuția spațială a acestora este de presupus că situl arheologic se extinde la est și la vest de traseul autostrăzii, fiind necesară coroborarea acestor informații cu cele deja existente în Repertoriul Arheologic Național (cod 102589.07, cod 102589.08 și cod 102589.09, inclusiv zonele de protecție ale acestor situri arheologice), respectiv vestigiile cercetate imediat spre Sud, tot pe traseul viitoarei autostrăzi, în cuprinsul sitului Domnești 2 (= sit nr. 7). Materialul arheologic prelevat (Fig. 19) din complexe sau din contexte secundare (fragmente ceramice, câteva vase grosiere întregi / întregibile, material litic, 3 obiecte din metal, fragmente de chirpici și lutuială arsă, „căței" de vatră și vălătuci) se află în curs de procesare post-săpătură (spălare, marcare, selectare etc.) și urmează să fie restaurat în laboratoarele de specialitate ale MNIR.

Per ansamblu, vestigiile din cuprinsul sitului se păstrau într-o stare precară de conservare. Au fost identificate – probabil – vestigiile a câtorva structuri de locuire (locuințe semi-adâncite) și ale unor instalații de combustie asociate acestora. În ceea ce privește structurile de combustie (vetre sau cuptoare) acestea sunt prezente în majoritatea complexelor cercetate, însă în condiții de conservare diferite. În unele cazuri s-a putut doar presupune prezența unei astfel de structuri după prezența pietrelor în număr mare și concentrarea acestora într-o suprafață restrânsă (Cx. 7 – sub 1 m.p.), la fel ca și în cazul vetrelor/cuptoarelor cu aceste caracteristici. Sub aceste amenajări a fost identificat și nivelul de ardere secundară (peliculă de pământ ars la roșu), care indica prezența unei structuri care a generat o anumită intensitate a căldurii și a produs urme de ardere (de exemplu Cx. 5). Resturile de vetre păstrate mult mai bine sunt poziționate în general pe partea de nord-est a complexelor (cu variații diferite) și au o formă relativ circulară. Din punct de vedere al construcției, acestea par a fi cruțate în pământul galben (argilă). Pietre de râu cu dimensiuni variabile și care de cele mai multe ori apar sub forma unei aglomerări consistente atât în partea superioară a vetrelor, dar și în partea inferioară, adică sub vetre; *î*n acest al doilea caz, pietrele sunt însoțite de cele mai multe ori de vălătuci. În câteva cazuri au putut fi identificate și „plăcuțe de vatră", semn că o parte din aceste amenajări au suferit cel

[8] Mulțumim și pe această cale colegilor noștri, dr. Cătălin Nicolae (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" București) și dr. Călin Șuteu (Gigapixel Art S.R.L.) pentru asistența de specialitate – deosebit de promptă și amabilă – acordată pentru realizarea unor imagini din dronă în diverse etape ale desfășurării cercetărilor arheologice preventive.

https://biblioteca-digitala.ro

puțin o refacere (în cazul a trei complexe – Cx. 3, Cx. 13, Cx. 21). În alte cazuri, în zona de distrugere (dezafectare) a acestor structuri, au fost identificate fragmente ceramice provenite de la vase sparte pe loc și resturile neîntregibile din alte vase. Există două cazuri în care au fost identificate câte două structuri de combustie în același complex (Cx. 21 și Cx. 25). La momentul redactării prezentului raport, datele descriptive privind aceste vestigii sunt în curs de analiză și procesare post-săpătură. A fost elaborat un prim raport tehnic de cercetare, care a fost analizat și aprobat de Comisia Națională de Arheologie (în cursul lunii ianuarie 2022), urmând ca Direcția Județeană de Cultură Ilfov să emită certificatul de descărcare de sarcină arheologică. Este avută în vedere publicarea științifică a rezultatelor acestei cercetări.

Abstract

Site no. 6. Țegheș village, Domnești commune, Ilfov County.

Point: „La obște" / Domnești 1, km 92+500 – km 93+130.

This newly identified and investigated archaeological site is located within the administrative boundaries of Țegheș village, Domnești commune (Ilfov County), along the route of a future motorway, on the wide meadow defined by the Argeș, Sabar and Ciorogârla rivers. In late summer and early autumn 2021, a large scale archaeological excavation was undertaken in this area, an approach determined by the construction of the A0 highway. As a result, an area of 4.317 hectares was thoroughly investigated (Fig. 16). The data of the first stage of analysis indicate the existence of an open (rural) settlement, namely a diffuse habitation, where a series of 35 archaeological features were outlined and excavated (Fig. 17), vestiges of a very small number of semi-sunken dwelling, certain refuse pits and associated combustion installations (Fig. 18). Based on a preliminary assessment, the vestiges date predominantly from the early Middle Ages (6th – 7th c.), while only one feature (based on the specific pottery) can be assigned to the late Middle Ages / Modern period (17th – 18th c.). The portable archaeological material (Fig. 19) is sparse, consisting especially of coarse ware (for cooking or storage), as well as a very small number lithic materials (including a fragmentary casting mould), 5 spindle whorls, 3 metal objects, a number of different types of firedogs („Feuerbocks"), fragments of smoothed adobe and a small quantity of animal bones. Currently, the archaeological materials taken from this site are under post-excavation processing at the National History Museum of Romania. All these finds have to be considered in a wider perspective, beyond the actual limits of the future motorway, in connection with the other archaeological sites in the adjacent areas, registered by the National Archaeological Repertory and the List of Historic Monuments.

109. Sit 7.

Țegheș, com. Domnești, jud. Ilfov
Punct: Domnești 2, km 92+150 – 92+500

Tip sit: 111.

Încadrare cronologică*:* 431, 432.

Colectiv: Paul Damian (coordonator proiect), Irina Ene (responsabil științific), Andreea Bârzu (membru colectiv) – MNIR.

nr. autorizației: 475/28.07.2021

Durata: 2 august–30 septembrie 2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetării

Situl 7 – Domnești 2 este situat pe raza administrativă a comunei Domnești, județul Ilfov, fiind identificată prin cercetările perieghetice care au fost publicate în 2009 ca fiind o așezare de Epoca Bronzului, dar nefiind continuate demersurile pentru înregistrarea lui în RAN sau LMI. 9. Din punct de vedere geografic aceasta se plasează în zona Câmpiei Române, subunitatea Câmpia Vlăsiei, districtul Câmpul Cotroceni. Principalele forme de relief prezente pe teritoriul comunei sunt: Lunca Argeș – Sabar – Ciorogârla, situată în centrul teritoriului comunei (în zona interfluviului celor trei cursuri de apă sus-menționate) și câmpia propriu-zisă, intersectată de văi seci și presărată de un relief depresionar. Din punct de vedere geomorfologic, situl este localizat într-o zonă de relief delimitată de cele trei râuri amintite, fiind un areal plan de câmpie, cu mici grinduri formate prin eroziuni (astăzi în bună măsură dispărute ca urmare a antropizării accentuate) și secarea unor vechi afluenți ai cursurilor de apă menționate. În urma diagnosticului intruziv și a cercetării de teren, a rezultat faptul că, pe suprafața sitului a fost identificată o așezare ce poate fi încadrată cronologic în secolele VI–VII, dar și o alta ce poate fi integrată secolelor XVII–XVIII.

Metodologie

Perimetrul unde a fost identificat situl a fost decapat cu mijloace mecanice pornindu-se de la limitele stânga și dreapta ale autostrăzii de centură (suprafețele primind numele SIS – stânga și respectiv SID – dreapta), ulterior acestea fiind lărgite cu suprafețe similare spre interior (zonă ce a primit numele de SIA – ax), până la decaparea întregii suprafețe a sitului. Stratul vegetal a fost înlăturat cu mijloace mecanice până la adâncimea identificată în diagnostic, respectiv la –0,30/–0,35 m, nivel unde fusese observat anterior stratul de cultură. Zonele cu concentrație mai mare de pigmenți de arsură și ceramică au fost cercetate manual, cu cazmale și rașchete. Complexele identificate în nivelul de cultură au fost cercetate tot manual cu instrumente specifice (rașchete, mistrii/ „truele"), fotografiate, desenate, înregistrate topografic, descrise în jurnalul de săpătură. După cercetarea și înregistrarea complexelor s-a trecut la redecaparea cu mijloace mecanice, în pase altimetrice de 10–15 cm până la identificarea stratului steril (I). De asemenea, au fost realizate sondaje arheologice în zonele considerate de

[9] Vasilica Cuculea-Sandu, *Raport de cercetare arheologică. 1. Evaluare de teren pentru obiectivul: Avizarea studiului de fezabilitate pentru Autostrada Centură București, zona de nord și de sud a capitalei, între autostrada București – Pitești (A1) și autostrada București – Constanța (A2), București, 2009, situl 15, p. 9, fig. 40-41.*

https://biblioteca-digitala.ro

protecție a sitului (Fig. 20). Astfel, spre limita de sud au fost trasate două secțiuni, orientate est – vest (1 × 60 m), în care nu au fost descoperite artefacte sau situații arheologice care să presupună intervenția umană din vechime (II). O altă zonă care a fost verificată prin secționare a fost cea dinspre nord, unde a fost identificată o zonă de pământ negru, mâlos, urmată de una de pământ galben nisipos, mai înaltă, fără intervenție antropică, ce poate fi explicată prin secarea unui vechi meandru al Sabarului (III).

Stratigrafia

Cele trei zone identificate se prezintă stratigrafic după cum urmează:

Zona I

(1) 0 – 0,30 m = nivel de sedimente, de culoare brun-maronie, cu textură preponderent argiloasă, afânat, perturbat de lucrările agricole (arătură), strat vegetal actual;

(2) –0,30 m – 0,80 m = nivel de culoare cenușie, cu textură lutoasă, compact, omogen, în compoziția sa fiind identificat material arheologic, nivel de cultură;

(3) –0,80 m – 1,00 m = strat de culoare galben-roșiatică, cu o textură argiloasă în care se conturează complexele arheologice.

Zona II

(1) 0 – 0,30 m = nivel de sedimente, de culoare brun-maronie, cu textură preponderent argiloasă, afânat, perturbat de lucrările agricole (arătură), strat vegetal actual;

(2) –0,30 m – 1,00 m = nivel de culoare galbenă, nisipoasă, compact, omogen, steril din punct de vedere arheologic;

Zona III

(1) 0 – 0,30 m = nivel de sedimente, de culoare brun-maronie, cu textură preponderent argiloasă, afânat, perturbat de lucrările agricole (arătură), strat vegetal actual;

(2) –0,30 m – 1,20 m = pământ negru, mâlos, urmată de una de pământ galben nisipos, mai *înaltă, fără intervenție* antropic*ă*.

Scurtă descriere a descoperirilor

Cercetările arheologice de teren din anul 2021, în perimetrul km 92+150 – 92+500, au confirmat indiciile oferite de diagnosticul arheologic intruziv, din anul 2020, fiind identificate și cercetate 38 de complexe arheologice (Fig. 20). În perimetrul km 92+420 – 92+200 au fost identificate limitele de nord-vest și respectiv sud-est a două așezări, una datată în secolele VI–VII, iar cealaltă în secolele XVII–XVIII. Cel mai probabil, aceste două așezări se extind și în afara traseului autostrăzii, spre nord-est și sud-vest, așa cum o indică configurația terenului și observațiile perieghetice de la fața locului. Din cele 38 de complexe cercetate, 21 au fost atribuite așezării din secolele VI–VII, acestea reprezentând locuințe semi-adâncite cu sau fără instalație de combustie (Fig. 21), gropi menajere, gropi și vetre în aer liber. Materialul arheologic recoltat din complexe sau stratul de cultură (fragmente ceramice, material litic, fragmente de lut ars, fragmente de pereți din lut), aflat într-o stare de conservare relativ bună, a oferit profile întregibile (margini, baze) și pereți cu decor specific, multe fragmente ceramice provenind de la vase sparte pe loc în zona vetrelor (Fig. 22), ceea ce a condus la atribuirea culturală. Calitatea pastei, modalitatea arderii, forma vaselor și a decorului ne-au determinat încadrarea cronologică a materialului și, implicit, a așezării (dispusă între km 92+420 – 92+300), în secolele VI–VII. Celelalte 14 complexe arheologice, reprezentate de vetre, cuptoare și gropi, prin modalitatea de construcție, materialul ceramic (forma și decorul acestuia), pot fi încadrate cronologic în secolele XVII–XVIII. Cel mai probabil, așezarea din secolele VI–VIII se extinde și în afara traseului autostrăzii, spre nord-vest și sud-est, așa cum o indică configurația terenului și observațiile perieghetice de la fața locului.

Abstract

Site no. 7. Țegheș village, Domnești commune, Ilfov County.

Point: Domnești 2, km 92+150 – 92+500.

A number of 38 archaeological complexes were identified and investigated (Fig. 20). In the perimeter of km 92+420 – 92+200 were identified the northwestern and southeastern limits of two settlements, respectively, one dating to the 6th-7th centuries and the other during the 17th and 18th centuries. Most likely, these two settlements extend outside the A0 Motorway route, to the Northeast and Southwest, as indicated by the terrain configuration and field-walking observations on the spot. Out of the 38 complexes investigated, 21 were assigned to the settlement from the 6th–7th centuries, these representing semi-sunken dwellings with or without combustion installation, pits refuse, pits and outdoor hearths. The other 14 archaeological features, represented by hearths, ovens and pits, given the construction characteristics, the ceramic material (shape and decoration), fit chronologically to the 17th– 18th centuries.

https://biblioteca-digitala.ro

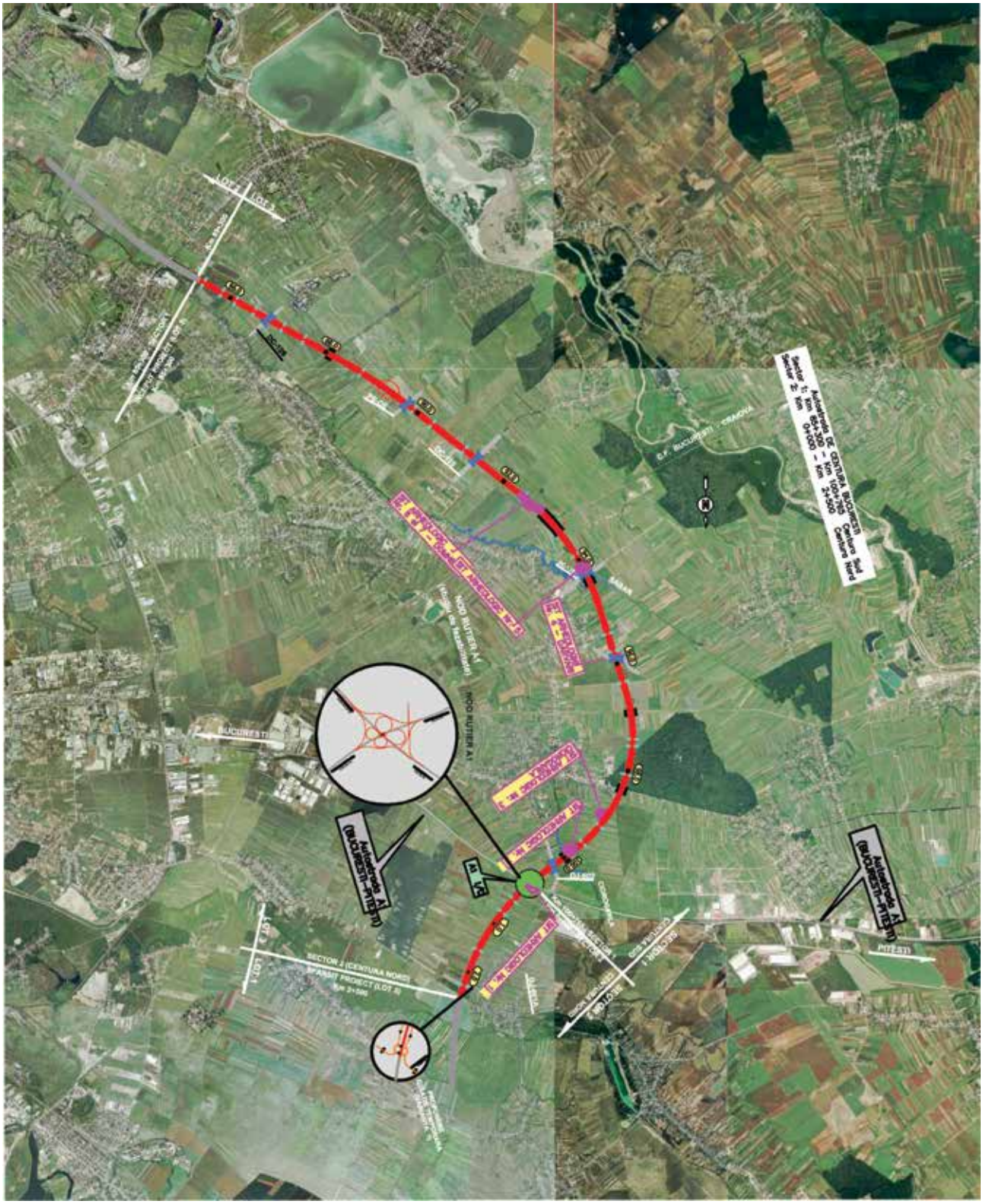

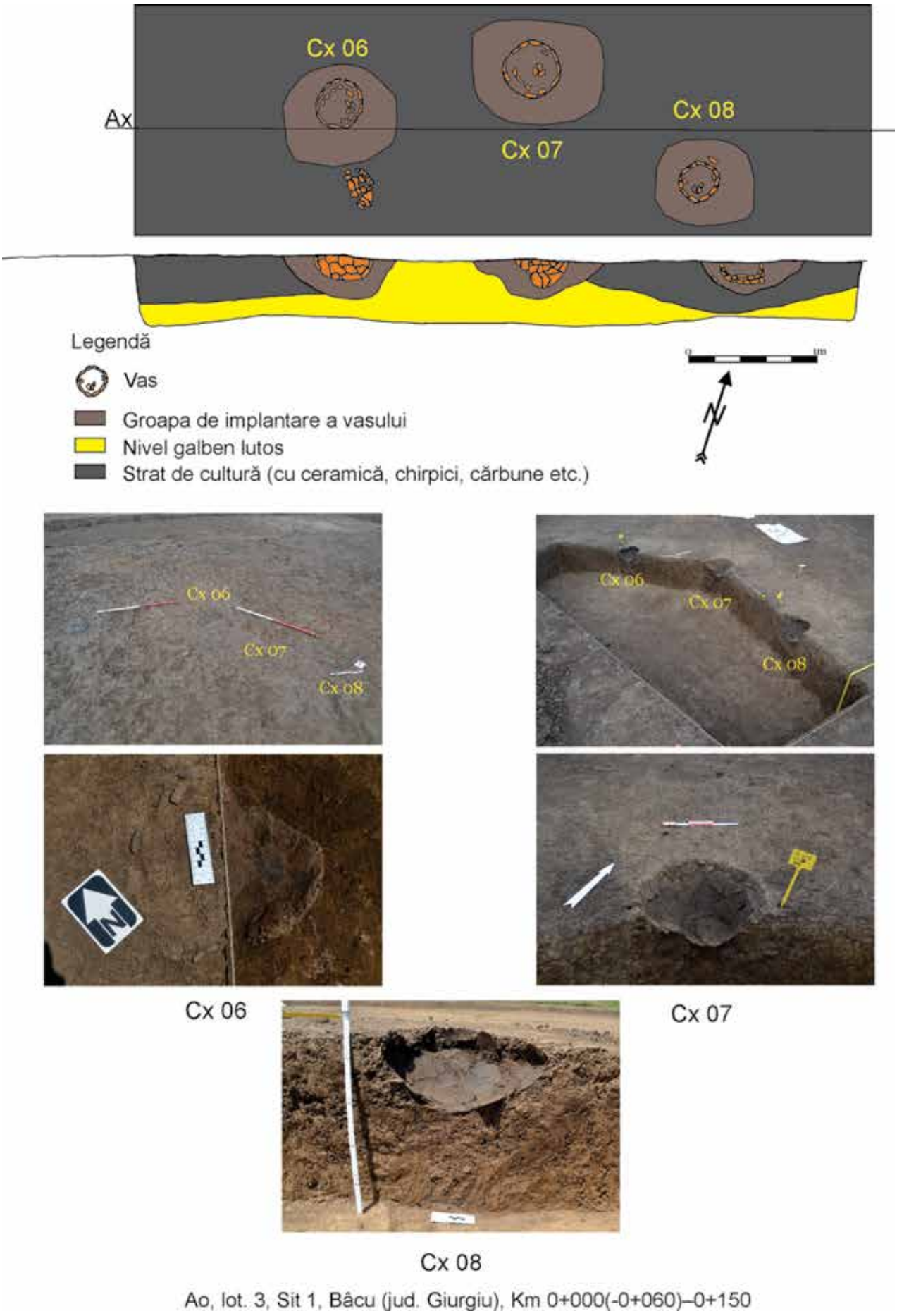
Fig.1. Autostrada de Centură București km 0+000 – 100+765, Lotul 3: Sector 1. km 85+300 – 100+765 Aferent Centura Sud. Sector 2. km 0+000 – 2+500 Aferent Centura Nord. Plan general cu localizarea siturilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Autostrada A0, lot 3, sit 1 – Bâcu, km 0+000 (-0+060) – 0+150. Plan general.

https://biblioteca-digitala.ro

Ao, lot. 3, Sit 1, Bâcu (jud. Giurgiu), Km 0+000(-0+060)–0+150

Fig. 3. Autostrada A0, lot 3, sit 1 – Bâcu, km 0+000 (-0+060) – 0+150. Cx 6–8 (grund și foto).

https://biblioteca-digitala.ro

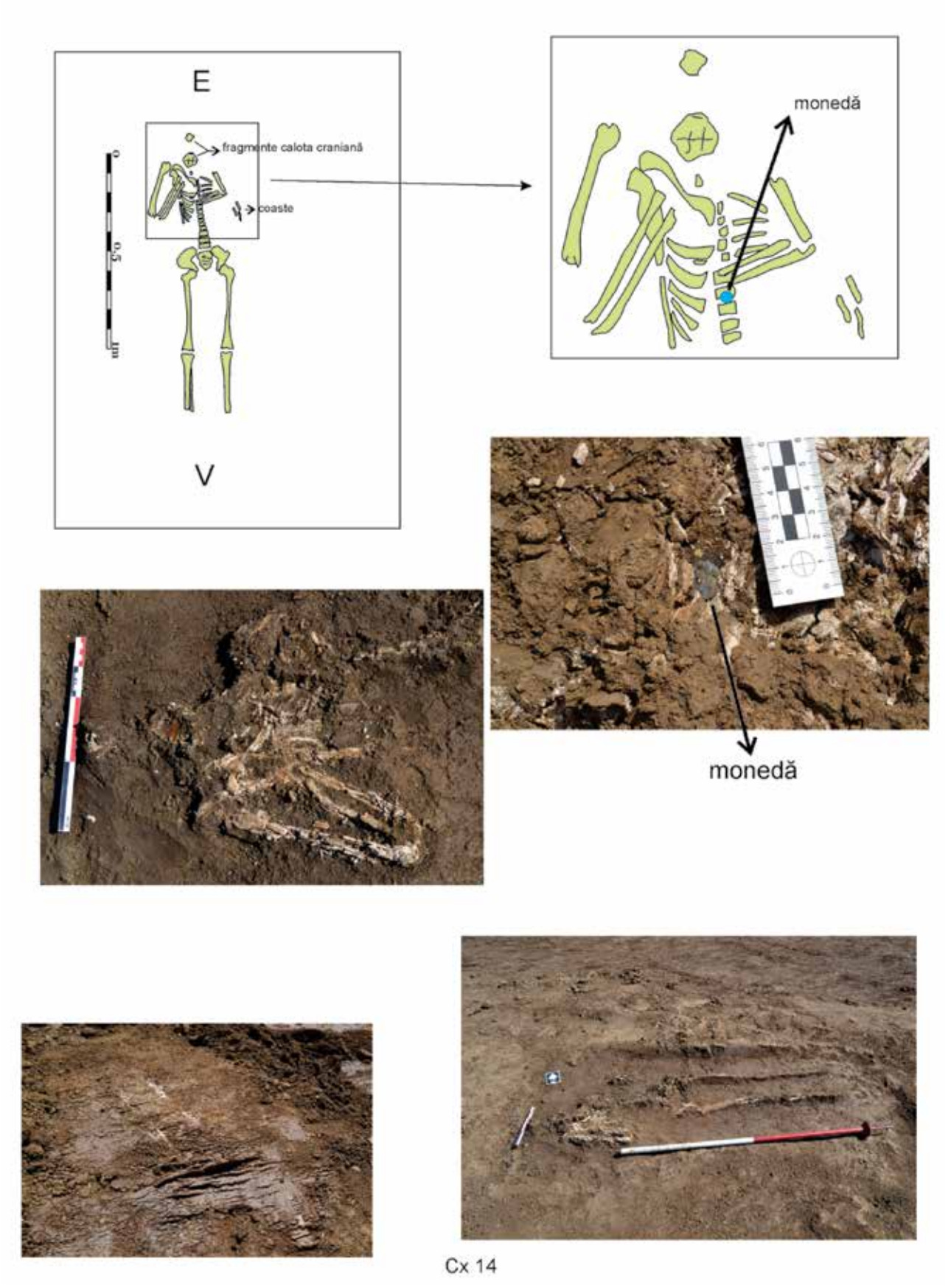

Fig. 4. Autostrada A0, lot 3, sit 1 – Bâcu, km 0+000 (-0+060) – 0+150. Cx 14 (grund și foto).

https://biblioteca-digitala.ro

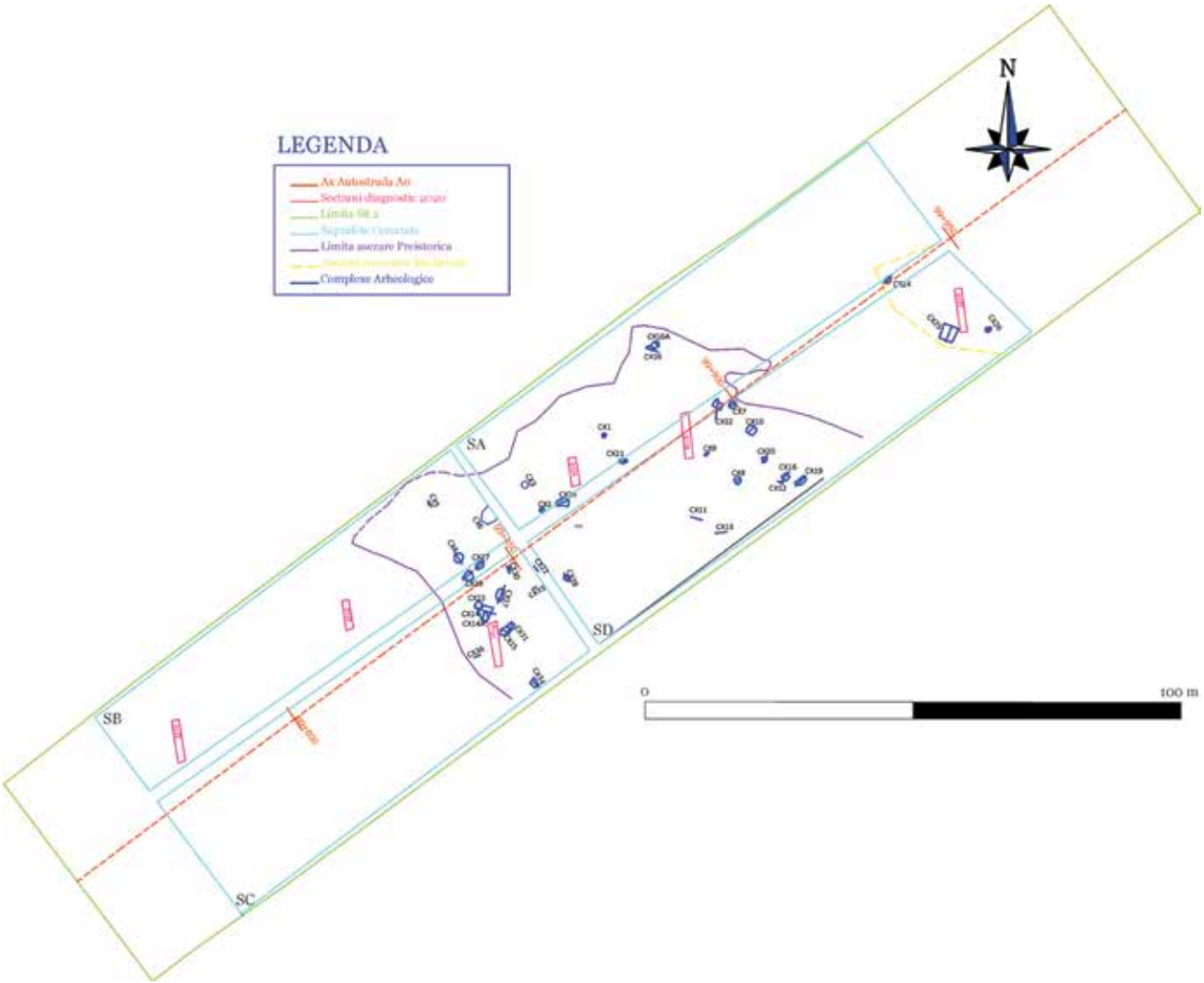

Fig. 5. Autostrada A0, lot 3, sit 2 – Ciorogârla 1, km 99+750 – 99+990. Plan general.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 6. Autostrada A0, lot 3, sit 2 – Ciorogârla 1, km 99+750 – 99+990. Material din epoca timpurie a bronzului.

https://biblioteca-digitala.ro

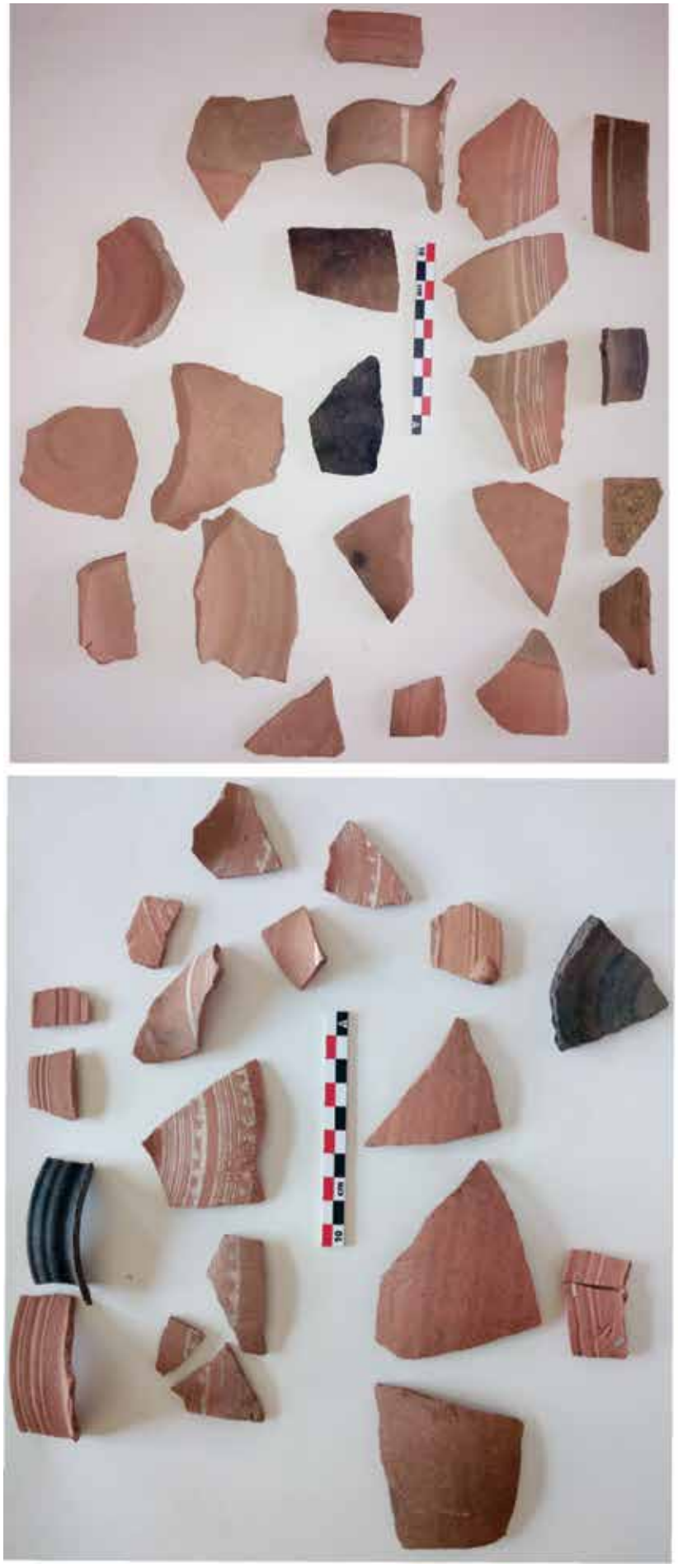

Fig. 7. Autostrada A0, lot 3, sit 2 – Ciorogârla 1, km 99+750 – 99+990. Material din epoca medievală.

https://biblioteca-digitala.ro

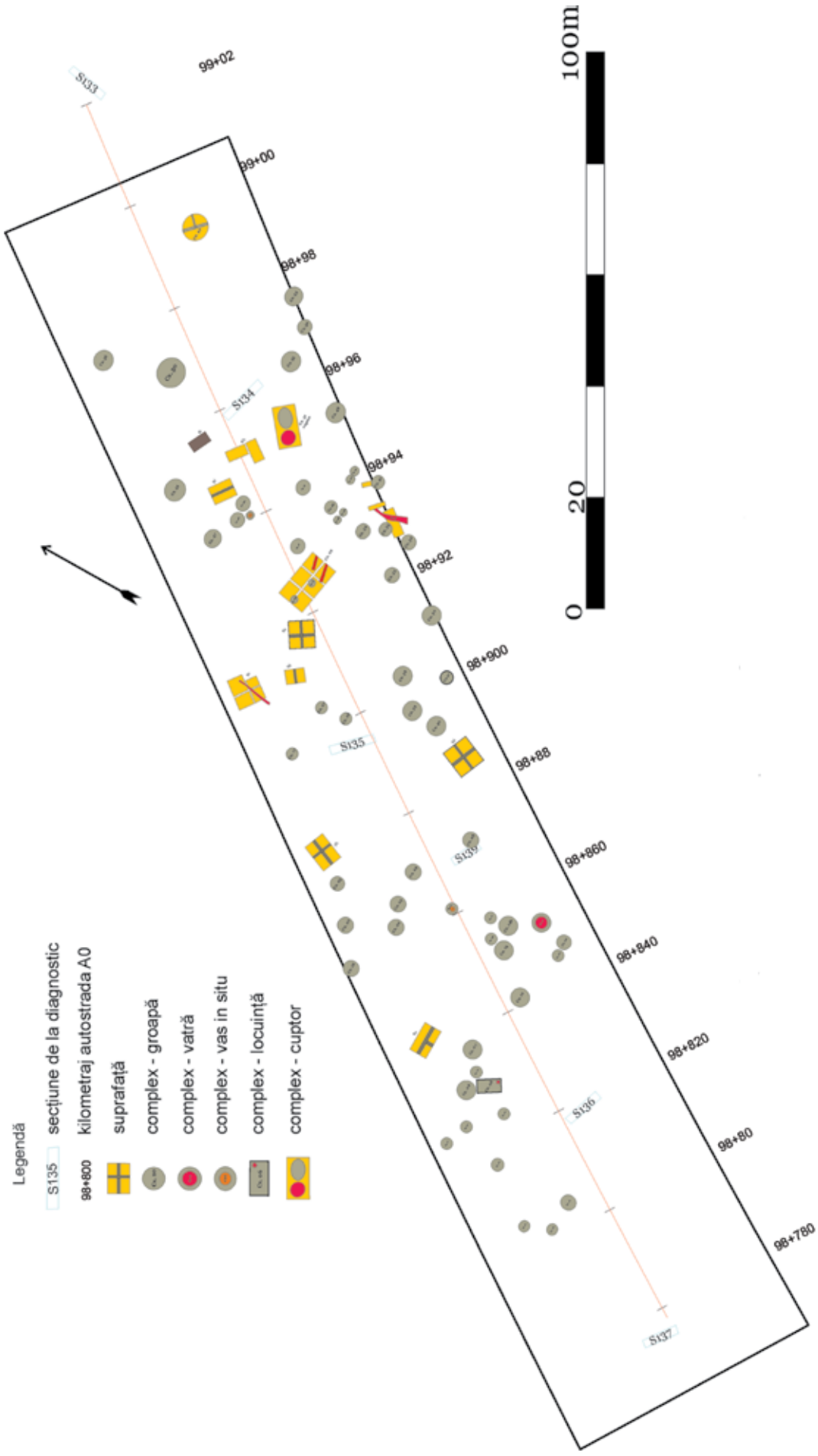

Fig. 8. Autostrada A0, lot 3, sit 3 – Ciorogârla 2, km 98+780 – 99+020. Plan general.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 9. Autostrada A0, lot 3, sit 3 – Ciorogârla 2, km 98+780 – 99+020. Cx 14. Cuptor.

https://biblioteca-digitala.ro

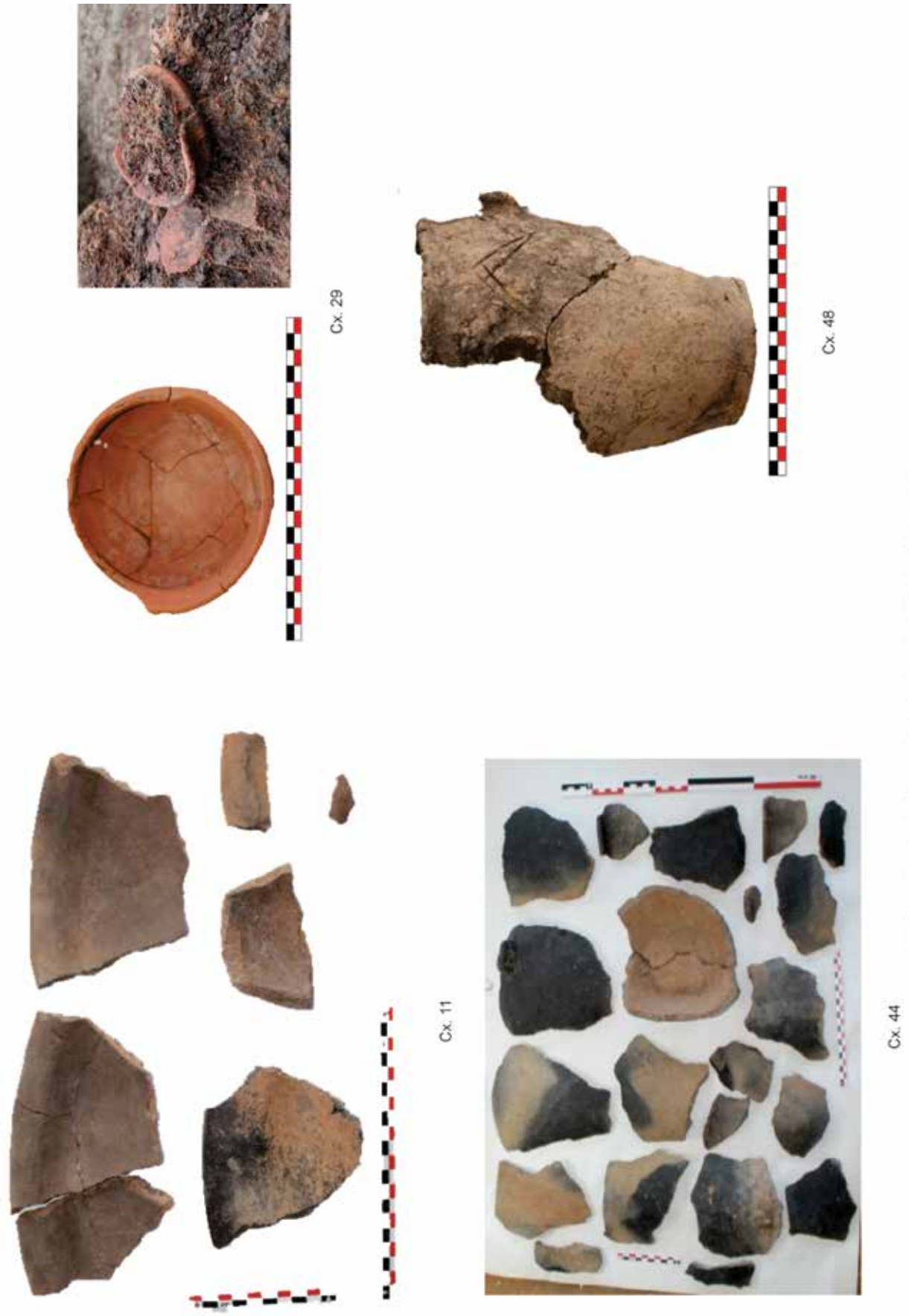

Fig. 10. Autostrada A0, lot 3, sit 3 – Ciorogârla 2, km 98+780 – 99+020. Material arheologic.

https://biblioteca-digitala.ro

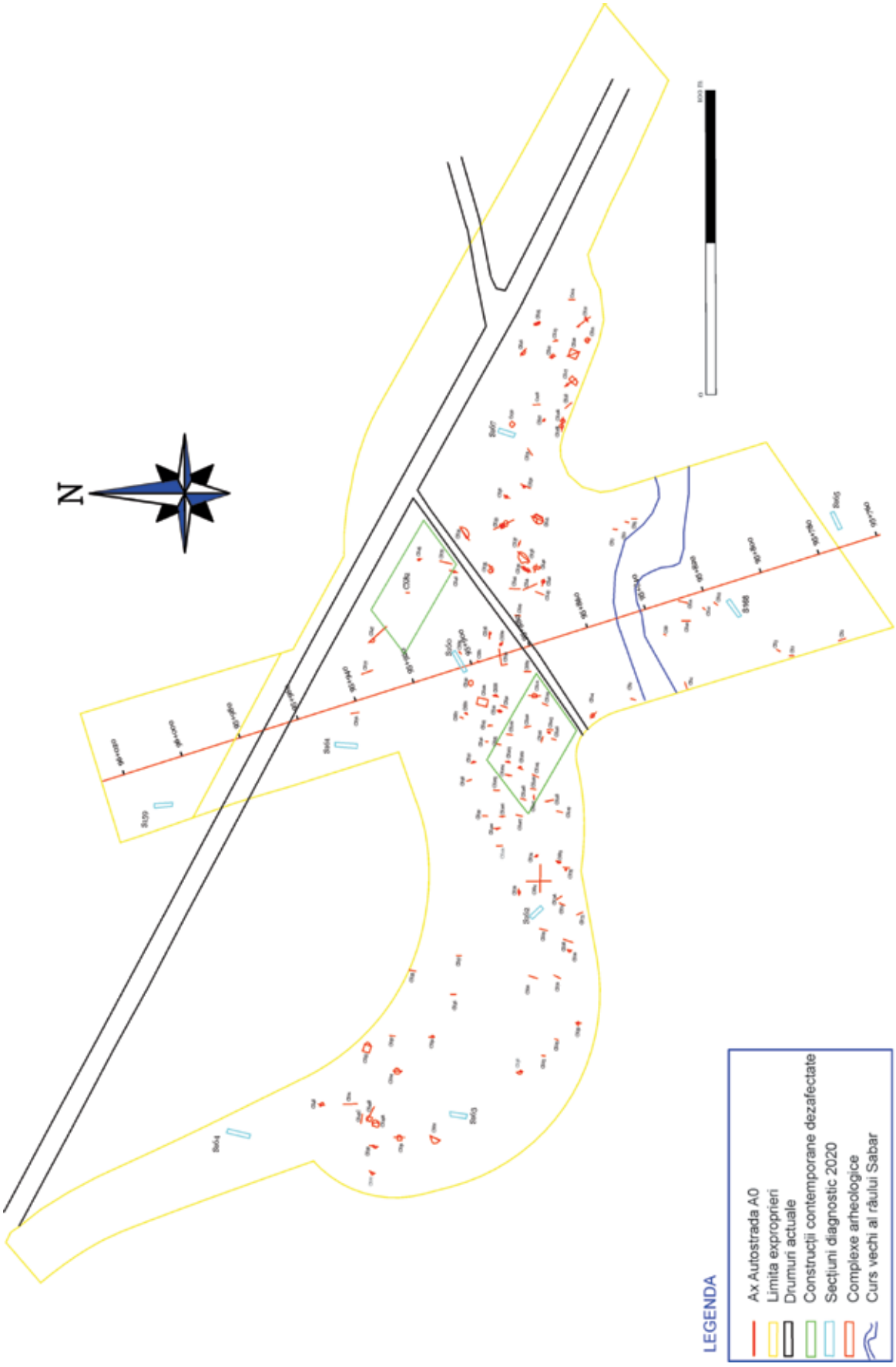

Fig. 11. Autostrada A0, lot 3, sit 4 – Dârvari-Grădinari, km 95+810 – 96+020. Plan general.

https://biblioteca-digitala.ro

CX. 34

CX. 10

CX. 15

Fig. 12. Autostrada A0, lot 3, sit 4 – Dârvari-Grădinari, km 95+810 – 96+020. Complexe arheologice (gropi).

https://biblioteca-digitala.ro

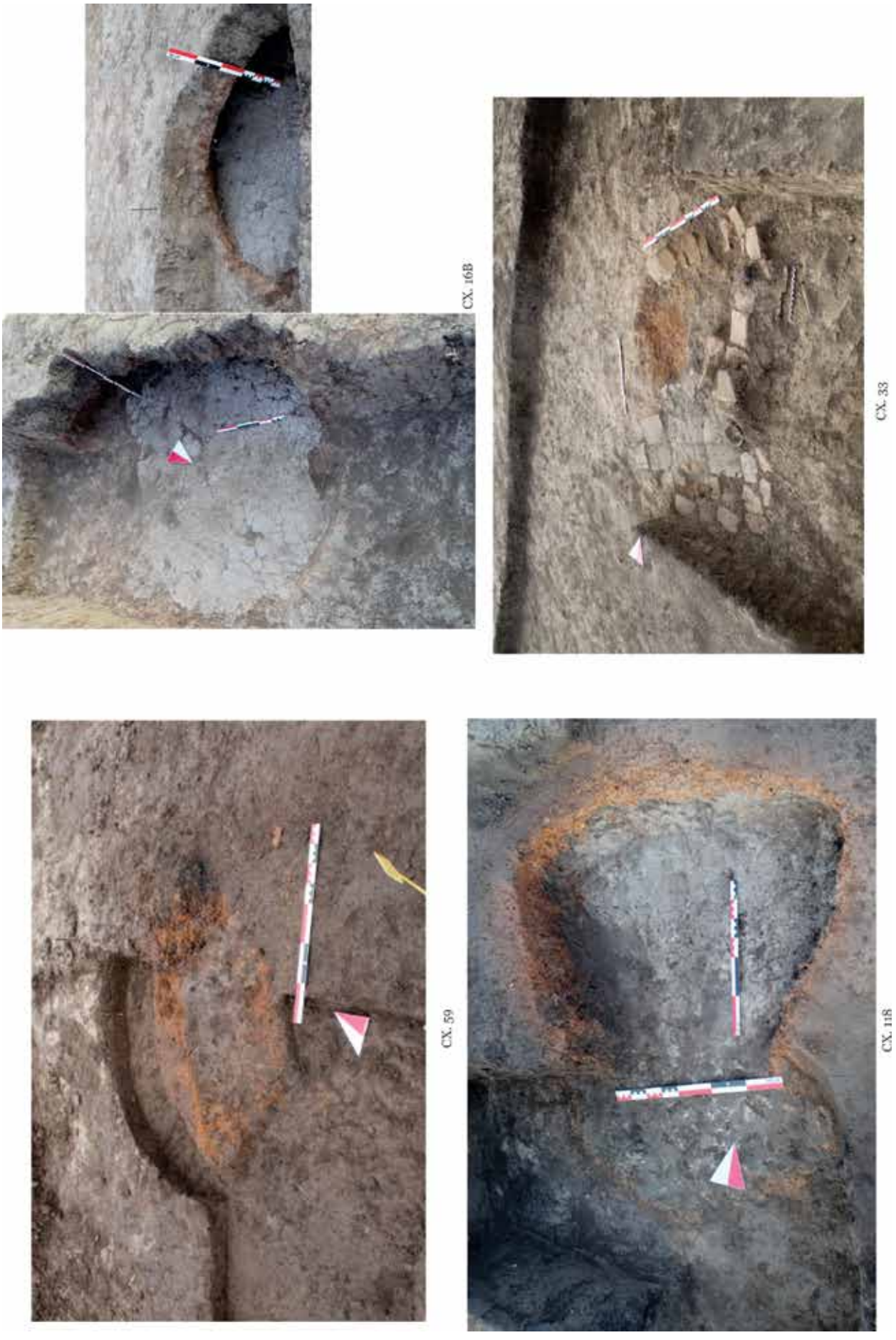

Fig. 13. Autostrada A0, lot 3, sit 4 – Dârvari-Grădinari, km 95+810 – 96+020. Instalații de combustie.

https://biblioteca-digitala.ro

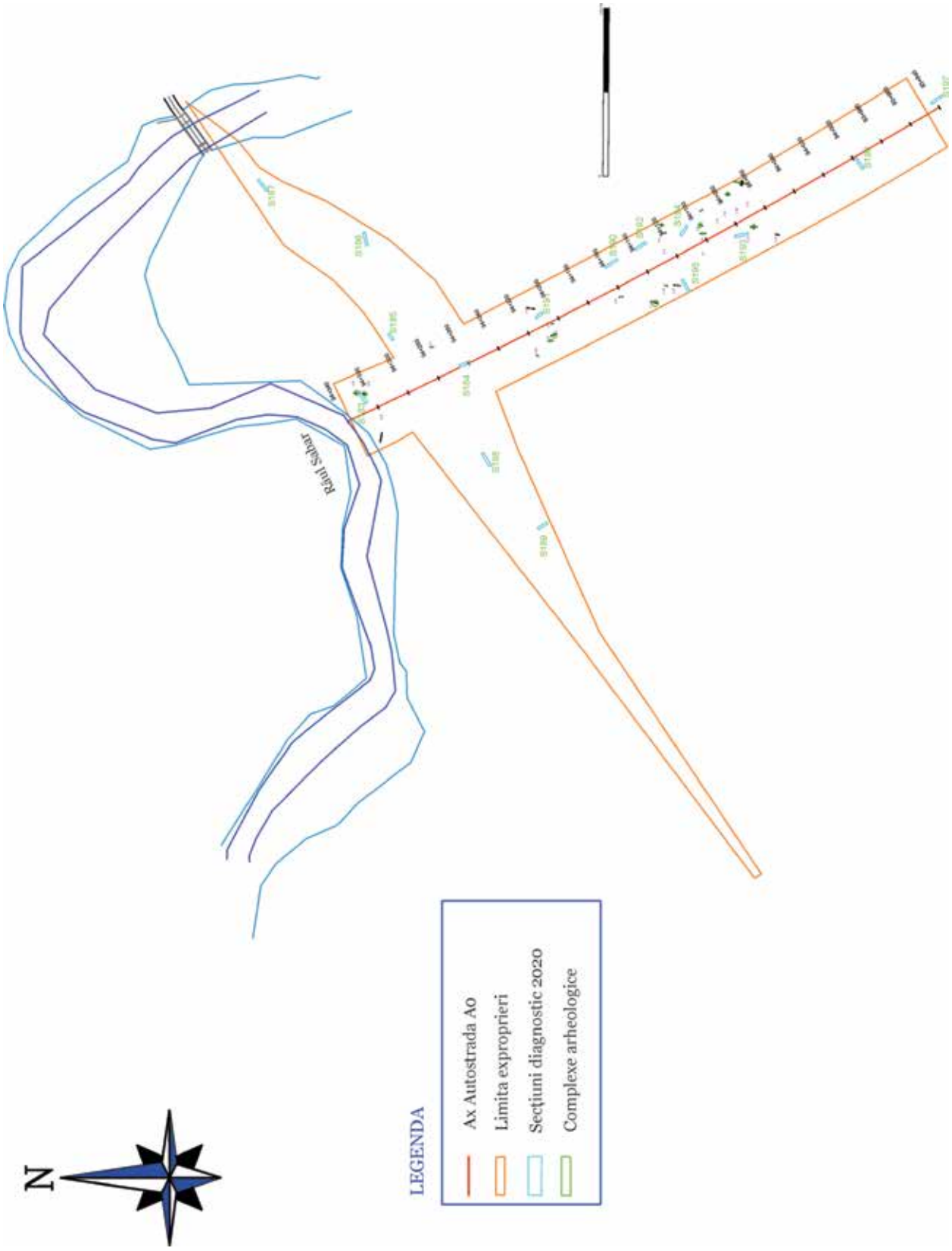

Fig. 14. Autostrada A0, lot 3, sit 5 – Ciorogârla 3, km 93+950 – 94+340. Plan general.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 15. Autostrada A0, lot 3, sit 5 – Ciorogârla 3, km 93+950 – 94+340. Material arheologic.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 16. Autostrada A0, lot 3, sit 6 – Domnești 1, km 92+500 – 93+130. Imagini din dronă.

https://biblioteca-digitala.ro

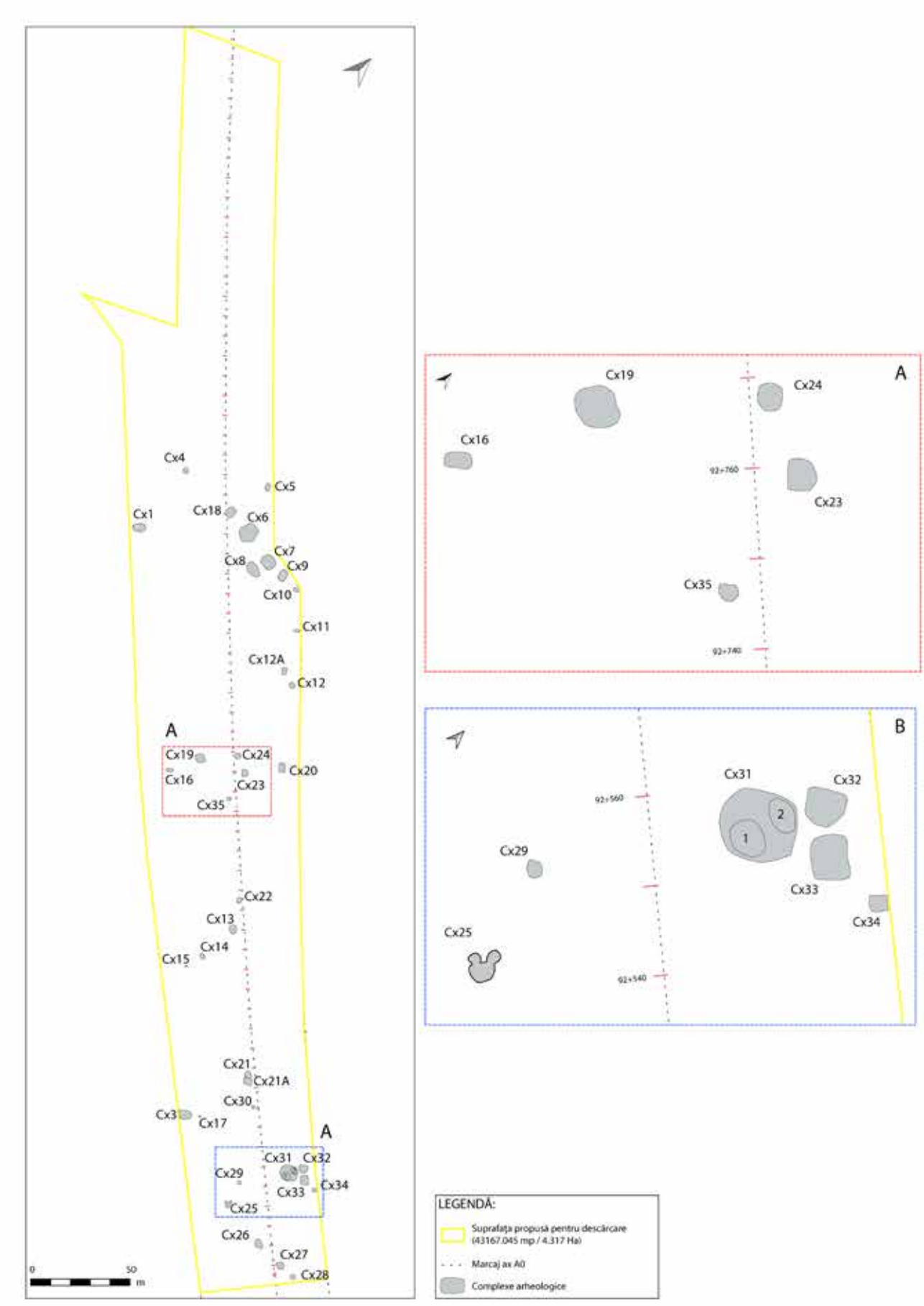

Fig. 17. Autostrada A0, lot 3, sit 6 – Domnești 1, km 92+500 – 93+130. Plan general.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 18. Autostrada A0, lot 3, sit 6 – Domnești 1, km 92+500 – 93+130. Instalații de combustie.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 19. Autostrada A0, lot 3, sit 6 – Domnești 1, km 92+500 – 93+130. Material arheologic.

https://biblioteca-digitala.ro

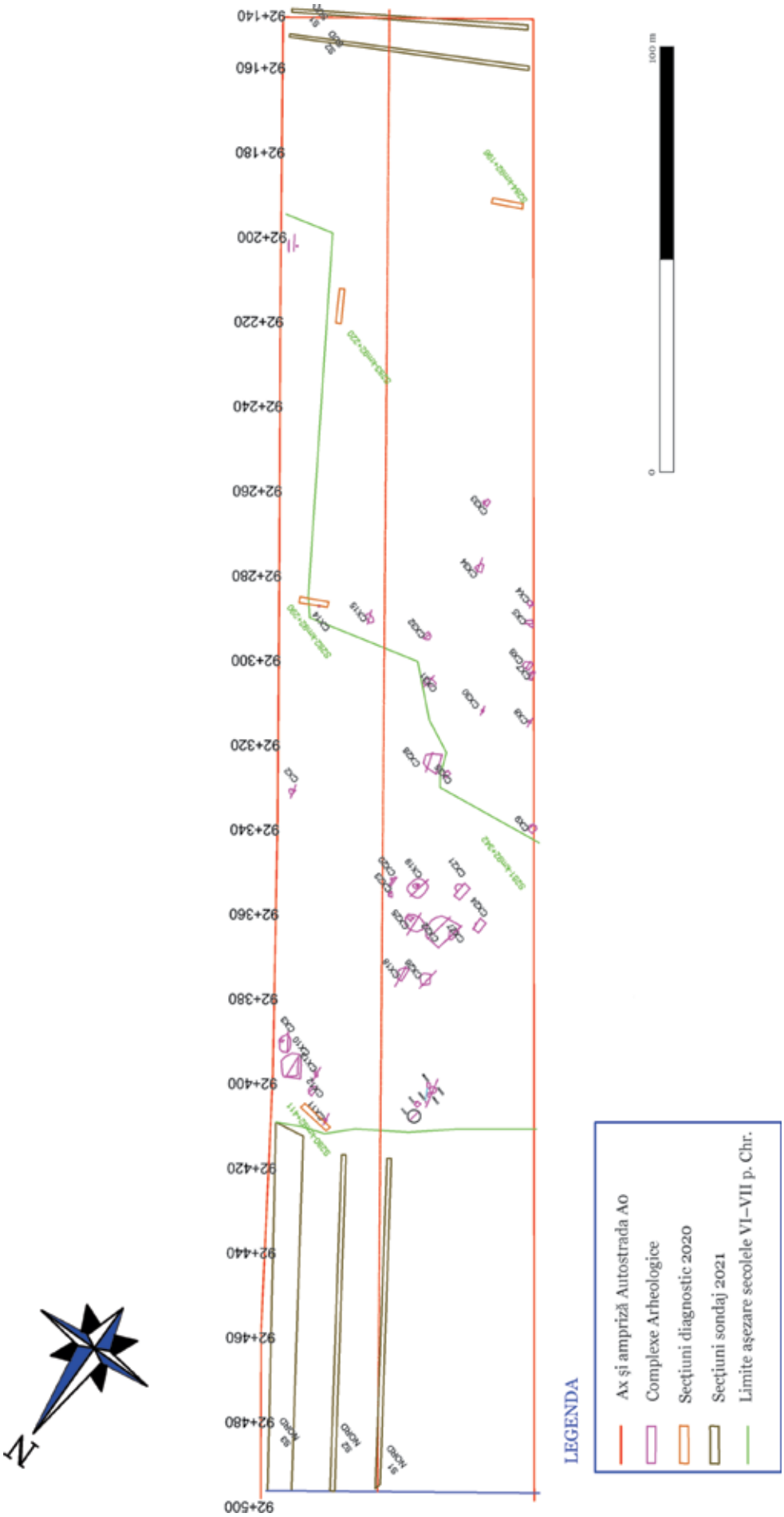

Fig. 20. Autostrada A0, lot 3, sit 7 – Domnești 2, km 92+150 – 92+500. Plan general.

https://biblioteca-digitala.ro

Cx. 3.

Cx. 13.

Cx. 19.

Cx. 30

Fig. 21. Autostrada A0, lot 3, sit 7 – Domnești 2, km 92+150 – 92+500. Instalații de combustie.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 22. Autostrada A0, lot 3, sit 7 – Domnești 2, km 92+150 – 92+500. Material arheologic.

https://biblioteca-digitala.ro

110. Badon, com. Hereclean, jud. Sălaj
Punct: Răstignire

Tip de sit: 11
Încadrare cronologică: 431
cod RAN:141394.04
Autorizaţie nr. 612/29.10.2021
Colectiv: Horea Pop (responsabil, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău)
Finanţare: 605 lei
Data desfășurării cercetării: 18.11.2021

Scurtă prezentare a sitului

Localitatea Badon este amplasată în partea estică a Depresiunii Silvaniei, pe cursul văii Zalăului. Situl de la Badon-*La răstignire* este localizat pe prima terasă a văii Zalăului (partea stângă a văii), pe latura stângă a șoselei Zalău – Satu Mare, la 300 - 360 m vest de cursul văii. În anul 1999, în localitatea Badon, în șanțul excavat pentru introducerea cablului optic (în zona denumită *La răstignire*) au fost identificate urme de locuire din perioada medievală timpurie, mai precis, o locuință de suprafață databilă în sec. VIII-IX. În zona respectivă lucrările au fost întrerupte, pe locul unde au apărut vestigiile arheologice a fost deschisă o casetă cu dimensiunile de 10 x 3 m. În caseta respectivă a fost identificată și cercetată o locuință de suprafață prevăzută cu un cuptor (distrus din vechime) construit din micașist și pietre de râu. De asemenea, au fost surprinse și două gropi de stâlpi care făceau parte din elevația de lemn a construcției respective.

Obiectivele cercetării

Cercetarea a avut drept obiectiv principal salvarea eventualelor vestigii arheologice şi eliberarea terenului de sarcină arheologică pe terenul ce urmează să fie afectat de viitoarea construcție şi completarea informaţiilor despre situl arheologic.

Rezultate şi interpretarea lor

Întreaga suprafață care urmează să fie acoperită de viitoarea construcție (*Extindere casă P+M*) a fost decopertată. Dimensiunile maxime ale laturilor unităților de cercetare arheologică preventivă C1/2021 fiind de 18 x 7 m, iar C2 de 3 x 9,5 m, ambele acoperind o suprafață de 154,5 mp .

Din punct de vedere stratigrafic, în suprafața cercetată a fost constatată următoarea succesiune stratigrafică: Nisip steril de gazon (0,00 – 0,20 m), Sol cenușiu (0,20-0,40 m), Sol maroniu argilos (steril din punct de vedere arheologic, 0,40-...).

În unitatea de cercetare arheologică preventivă a fost descoperit un singur complex arheologic Cx1/2021, reprezentând un cuptor menajer medieval timpuriu cu structură din piatră, aplatizat și distrus încă din vechime. Cuptorul are un diametru de 0,80 x 0,90 m. S-a păstrat pe doar 0,15 m elevație la adâncimea de 0,40 m. Pe margini mai păstrează urme de la vatra arsă la roșu și la nivelul superior câteva pietre arse secundar din structura sa de rezistență. Umplutura instalației de foc și de preparat hrana este un sol cenușiu cu câteva fragmente ceramice medievale timpurii și pigmenți de arsură roșie (din pereți și boltă) și lemn ars mărunt. Ceramica descoperită (fragmente de țest și de oale), după toate caracteristicile se datează în sec. VIII - IX.

Scurtă descriere a descoperirilor

Terenul studiat este amplasat pe prima terasă a văii Zalăului (partea stângă a văii respective), în partea stângă a șoselei Zalău - Satu Mare. Pentru depistarea, cercetarea și salvarea eventualelor urme arheologice au fost trasate mecanic secțiuni late de 1m în suprafața care urmează să fie ocupată de viitoarea construcție (casă familială). Suprafața decopertată a fost împărțită în două sectoare denumite casete C1/2021 și C2/2021. Pe suprafața Casetei C1 au fost trasate secțiunile S 1-6 late de 1m și lungi de 18 m, iar în caseta C2 au fost trasate secțiunile S7-8 lungi de 9,5 m și late de 1 m. În urma cercetărilor arheologice preventive derulate cu această ocazie a fost descoperit un complex arheologic, mai precis un cuptor pietrar medieval timpuriu.

Tehnici de cercetare utilizate: decopertarea s-a efectuat mecanizat, iar acolo unde a fost necesar s-a acționat doar manual (cercetarea complexului C1).

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor cercetării în Acta Musei Porolissensis

Abstract

The researched area is located on the first terrace of the Zalău valley (its left side), and on the left side of the Zalău-Satu Mare road. The beneficiary requested a rescue excavation of the surface on which a future extension of its house is going to be built. Consequently, the first operations consisting of removing the top soil on the entire surface investigated were carried out. On this occasion, just one single feature was identified which was labelled Cx 1 interpreted as an early Medieval household kiln.

Two trenches labeled C1/2021 (18 x 7 m) and C2/2021 (3 x 9.5 m), covering an area of 154.5 sq.m. were dug. The stratigraphy was as follows: top soil (00 – 0.2 m in depth); grey soil (-0.2 – 0.4 m in depth); clayey brown soil (sterile from the archaeological point of view, starting at the depth of -0.4 m).

As previously mentioned, just one single feature was identified and subsequently labeled Cx 1. It was ,interpreted as an early Medieval household kiln. It presented a stone structure which was levelled and destroyed not long after it was out of use. The kiln had a diameter of 0.8 x 0.9 m. Its preserved elevation was just 0.15 m and presented a depth of 0.4 m. On its sides one can trace the red colored burnt structure of the hearth, as well as secondary burnt stones from the kiln's structure. The filling consisted of a grey soil with several early Medieval ceramic fragments, pigments of the red burning from its walls and vault, as well as tiny fragments of burnt wood. Based on its characteristics, the pottery dated from the 8th-9th centuries CE.

Bibliografie:

D. Băcueţ-Crişan, S. Băcueţ-Crişan, *Două locuinţe prefeudale descoperite în judeţul Sălaj,* în *AMP,* XXIII, 2000, vol. I, p. 500-501.

https://biblioteca-digitala.ro

111. Bărboși, mun. Galați, jud. Galaţi
Punctul: Bărboși-Tirighina Galați
- S.C. DEMCAR 200 S.R.L.

Tip de sit: 111, 211
Cod încadrare cronologică: 322
Cod RAN: 75105.04
Cod LMI: GL-I-s-A-02971
Autorizaţie: nr. 256/11.05.2021
Colectiv: Ilie Costel-responsabil de şantier (Muzeul de Istorie „Paul Pălţănea” Galaţi); membri: Adamescu Adrian-Ionuț, Mandache Tudor (Muzeul de Istorie „Paul Pălţănea” Galaţi)
Finanţare: 6.900 lei
Perioada desfășurării cercetării: 11.05 - 22.05.2021

Firma S.C. DEMCAR 2000 S.R.L. a realizat, în anul 2020, o hală de producție cu dimensiunile de 104 m/26 m pe un teren situat în cadrul Sitului arheologic de la Bărboși-Galați, pe platoul Tirighina-Galați, la 200 m NV de urmele castrului roman de pe promontoriul Tirighina. Hala a fost construită după ce a fost efectuată o cercetare arheologică preventivă și s-a obținut descărcarea de sarcină arheologică. Pentru funcționarea halei investitorul urmează a o racorda la sistemul energetic. În acest scop se va construi un punct de transformare și vor fi realizate șanțuri pentru viitorele trasee electrice. Obiectivul investițional ce va fi realizat „Racordarea la rețeaua electrică a locului de consum permanent Hală Producție Module Metalice - Containere și Împrejmuire”, amplasament str. Brăilei, nr. 233, mun. Galați, jud. Galați, Tarlaua 201, Parcela 4 Tirighina, Galați se află în zona sitului arheologic de la Bărboși-Galați (cod LMI GL-I-s-A-02971).

Menționăm că în anii 2017-2020, Muzeul de Istorie „Paul Pălţănea” din Galați a a efectuat cercetări preventive în zona castrului roman și în punctele „RINTCOS” „DOLADELA” și „DEMCAR”, situate la 200-400 m vest de fortificația romană, precum și la nord de aceasta în punctele „SENTOSA”, „METALHARD”.

La solicitarea firmei investitoare S.C. DEMCAR 2000 S.R.L. de a obține degrevare de sarcină arheologică pentru suprafața pe care se va realiza obiectivul investițional, Muzeul de Istorie „Paul Pălţănea” din Galați a efectuat o cercetare arheologică preventivă în baza autorizației 256/11.05.2021, printr-un colectiv format din arheologii Ilie Costel, Adamescu Adrian Ionuț și Mandache Tudor.

Cercetarea a fost realizată prin deschiderea a deschiderea a cinci suprafețe de săpătură, trei casete SD8 (7,50 m/4,50 m), SD9 (2 m/2 m), SD10 (2 m/2 m) și două secțiuni SD11(32 m/1 m), SD12 (23 m/1 m), cu martori de 0,5 m între ele. Solul vegetal și depunerile contemporane au fost excavate cu ajutorul unui utilaj după care s-a trecut la săparea manuală a suprafețelor.

Unități de săpătură

Caseta SD8, orientată N-S, a fost trasată în colțul de VSV a parcelei, la 34 m SV de colțul sud-vestic al halei de producție. Suprafața a fost deschisă pentru a evalua arheologic zona pe care urmează a se amplasa un transformator electric. În urma cercetării nu au fost sesizate urme arheologice, solul viu apărând încă de la -0,90 m -1,00 m.

Caseta SD9 a fost trasată la 17 m spre E de Cas. SD8 și la 16 m SV de colțul sud-vestic al halei de producție și a fost deschisă pentru a evalua arheologic zona pe care urmează a se realiza fundațiile unui stâlp electric. În urma cercetării a fost identificat un segment dintr-un șanț antic din perioada romană.

Caseta SD10 este situată la 7 m sud de SD9 și la 23 m SV de colțul sud-vestic al halei de producție și a fost deschisă pentru a evalua arheologic zona pe care urmează a se realiza fundațiile unui stâlp electric. În această suprafață nu au fost surprinse complexe sau structuri arheologice, solul viu apărând încă de la 0,90 m.

Secțiunea SD11 începe din colțul de SE al SD8, este orientată SV-NE și a fost deschisă pentru a surprinde eventuale complexe arheologice pe traseul unde vor fi amplasate cabluri electrice. În urma cercetării a fost identificat un segment dintr-un șanț antic din perioada romană.

Secțiunea SD12 a fost trasată la 0,5 m de SD11, spre NE, și se închidea în hala de producție, la 2 m de colț de SE al acesteia. Martorul de 0,5 m dintre SD11 și SD12 a fost desființat la final**.** În această suprafață a fost sesizată doar o intervenție contemporană, I1, o groapă în care au fost depuse materiale din a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Stratigrafie

Stratigrafia celor cinci unități de săpătură, din zona cercetată în această campanie în situl arheologic Tirighina-Barboși, punct SC DEMCAR 2000 SRL Galați, este asemănătoare cu cea constatată în suprafețele săpate în anul 2020. Astfel, solul viu este suprapus de un sol galben cu concrețiuni calcaroase, cu o grosime variabilă de 0,10 m până la 0,40 m, urmat de un sol de culoare gri, cu o grosime de 0,15 m - 0,40 m, în care apar complexele romane în această zonă. Peste acest nivel se află un sol negru compact cu grosimi de -0,25 m -0,50 m, care reprezintă o compactare realizată în perioada contemporană și solul vegetal, cu o grosime de 0,05 - 0,10 m, care apare doar pe unele porțiuni.

Complexe arheologice. **Șanțuri antice, intervenții moderne.**

Șanțuri antice

Segmentele ale unui șanț de apărare au fost surprinse în suprafețele SD9 și SD11, încă de la adâncimea de 0,80 m și aveau orientarea NE-SV. Sunt segmente din șanțul de apărare a castrului roman, aflat la circa 200 m spre est. Lungimea surprinsă în cele două suprafețe este de 4 m.

Segmente din același șanț de apărare(S1/2020) au fost surprinse în campania anului 2020 în punctul DEMCAR, în trei suprafețe(SD1, SD2, SD7) și în două sondaje (Sdj. 1, Sdj. 2) efectuate la sud de suprafața SD2.

Șanţul de apărare are la partea sa superioară un strat de pământ negru granulos care era vizibil doar pe traseul său și care reprezintă etapa finală a umplerii sale. Sub stratul menționat, în nivelul specific perioadei romane,

https://biblioteca-digitala.ro

a fost evidențiat un pământ de umplutură gri cenușiu cu o consistență compactă. Adâncimea maximă a fost surprinsă la -2,27 m, în suprafața SD11. În SD11, peretele dinspre est al șanțului de apărare este înclinat și ușor tras spre interior în partea inferioară, iar peretele din spre vest este oblic, la baza închizându-se rotunjit.

Din pământul de umplutură au fost recoltate fragmente ceramice romane provenind de la amfore și spărtură din piatră, asemănătoare celor folosite la construcția castrului.

Intervenții moderne

În secțiunea SD12 a fost sesizată o groapă menajeră contemporană ce pornea de sub un nivel de compactere cu pamânt galben de umplutură, la adâncimea de 0,70 m. La conturare complexul a avut 1,5 m/1 m, iar la bază, la -2,00 m, a ajuns la 4 m/1 m, lărgindu-se mai mult spre NE. Materialul găsit în depunerea din această groapă este din a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Abstract

The preventive research of the Bărboși - Tirighina site, „S.C. DEMCAR 200 S.R.L." location, was carried out for the archaeological discharge of the surfaces that would be affected by the works involved by connecting an economic production unit to the electricity network. The research was undertaken by opening five excavation units, three surfaces SD8 (7.50 m / 4.50 m), SD9 (2 m / 2 m), SD10 (2 m / 2 m) and two trenches SD11 (32 m / 1 m), SD12 (23 m / 1 m).

In the SD9 and SD11 excavation units segments of a defensive ditch oriented NE-SW were observed, starting from a depth of 0.80 m. These are segments of the *fossa* of the Roman camp, located roughly 200 m to the east. The trench was observed on a length of 4 m in the two surfaces.

Segments from the same defensive ditch (S1 / 2020) were observed in the 2020 campaign at the DEMCAR location, in three digging units (SD1, SD2, SD7) and in two trial trenches (Sdj.1, Sdj.2) dug south of the SD2 trench.

Bibliografie:

Dragomir, I.T., *Morminte romane într-un tumul funerar cu ringuri de piatră descoperite la Tirighina - Bărboși, în sudul roman al Moldovei*, „Danubius", X, 1981, p. 73-114.

Idem*, Descoperirea fortuită a unui mormânt roman tumular de incinerație în apropierea castrului de la Tirighina - Bărboși*, „Pontica", XXIV, 1991, pp. 237-245.

Ilie, C., Adamescu, A., *Raport de cercetare arheologică Bărboși - Tirighina, mun. Galați, jud. Galați, punct Tirighina-Necropola tumulară romană (Tumul 1)*, „Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2009", București, Institutul de Memorie Culturală - CIMEC, 2010, pp. 265-266.

Pârvan, V., *Castrul de la Poiana şi drumul roman la Dunărea de Jos*, „Analele Academiei Române, Memoriile Secţiunii Istorice", seria II, tom. 36, nr. 4, București, 1913, p. 93-130.

Idem, *Începuturile vieţii romane la gurile Dunării*, Bucureşti, 1923.

Petculescu, L., *Despre cronologia fortificațiilor romane de la Bărboși*, „Pontica", XV, p. 249-253.

Sanie, S., *Civilizaţia romană la est de Carpaţi şi romanitatea pe teritoriul Moldovei (sec. II î. Hr.- III d. Hr.)*, Iaşi, 1981.

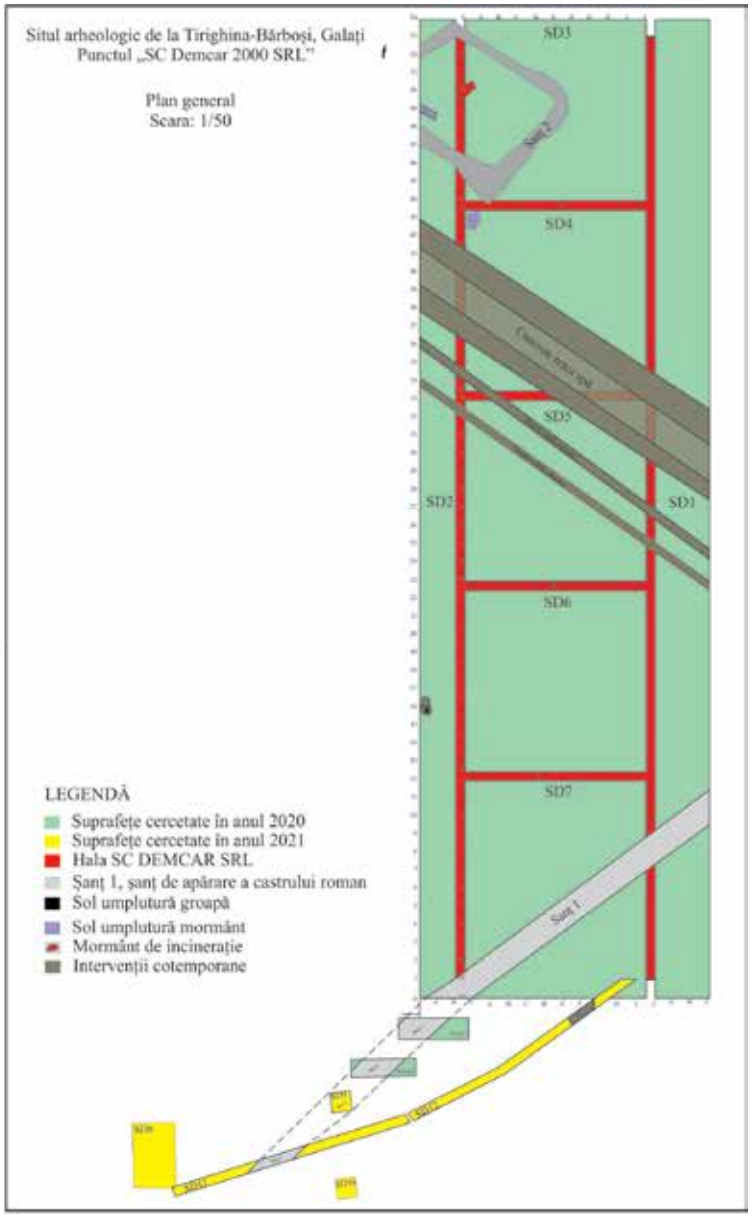
Ilie, C., Adamescu, A., Mandache T. *Raport de cercetare arheologică Bărboși-Tirighina, mun. Galați, jud. Galaţi Punctul: S.C. DEMCAR 200 S.R.L,* în „Cronica Cercetărilor Arheologice din România 2021 - campania 2020", pp. 361-366.

Ilie, C., Adamescu, A., Mandache T. *Raport de cercetare arheologică Bărboși-Tirighina, mun. Galați, jud. Galaţi Punctul: Dealul Tirighina SENTOSA,* în „Cronica Cercetărilor Arheologice din România 2021 – campania 2020", pp. 367-373.

https://biblioteca-digitala.ro

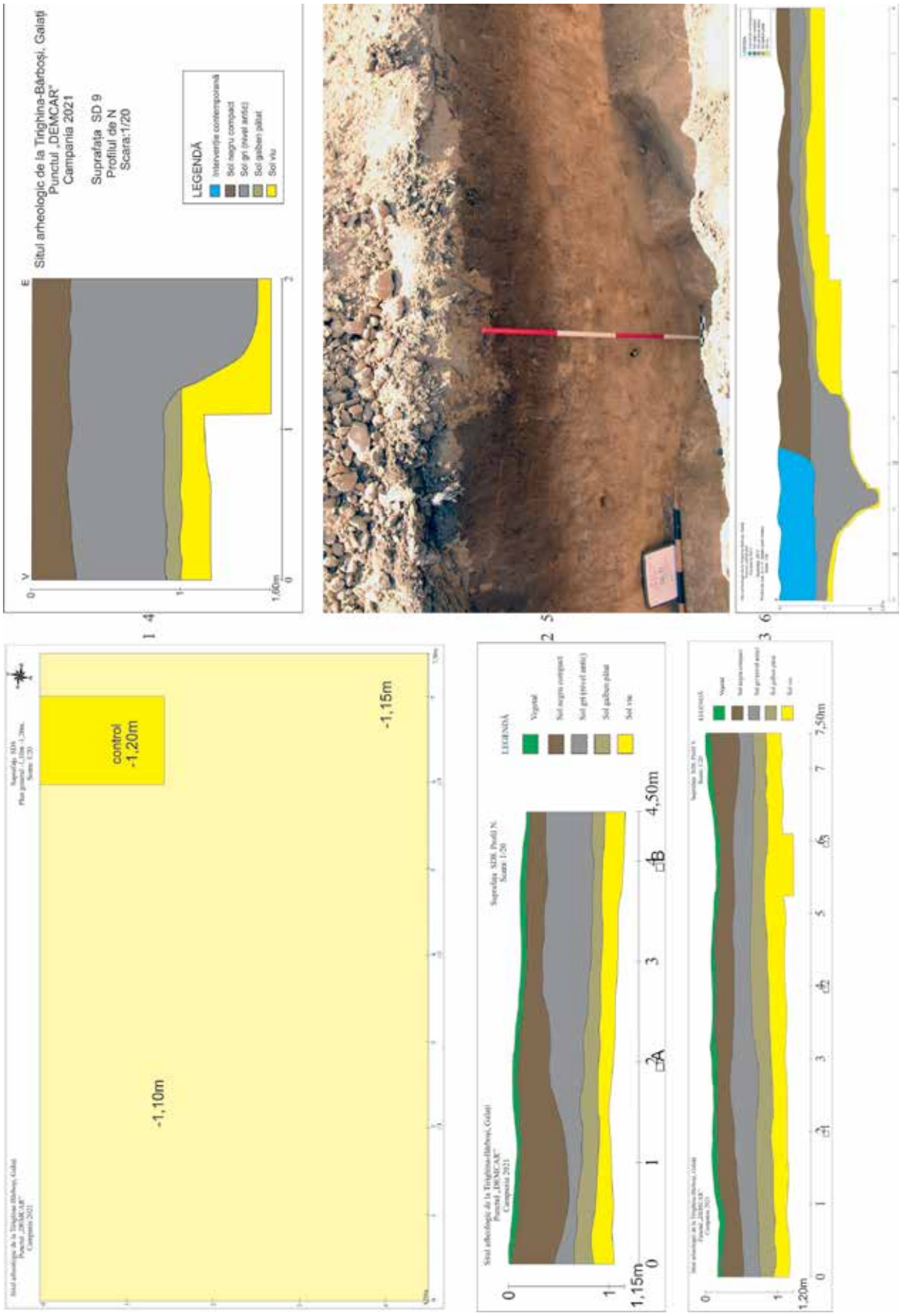

1 2 3

Planșa 1: 1. Imagine satelitară cu încadrarea în zonă a obiectivului investițional inițiat de SC DEMCAR 2000 SRL Galați. 2. Ortofotoplanul zonei. 3. Plan general al cercetării arheologice din anii 2020 și 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

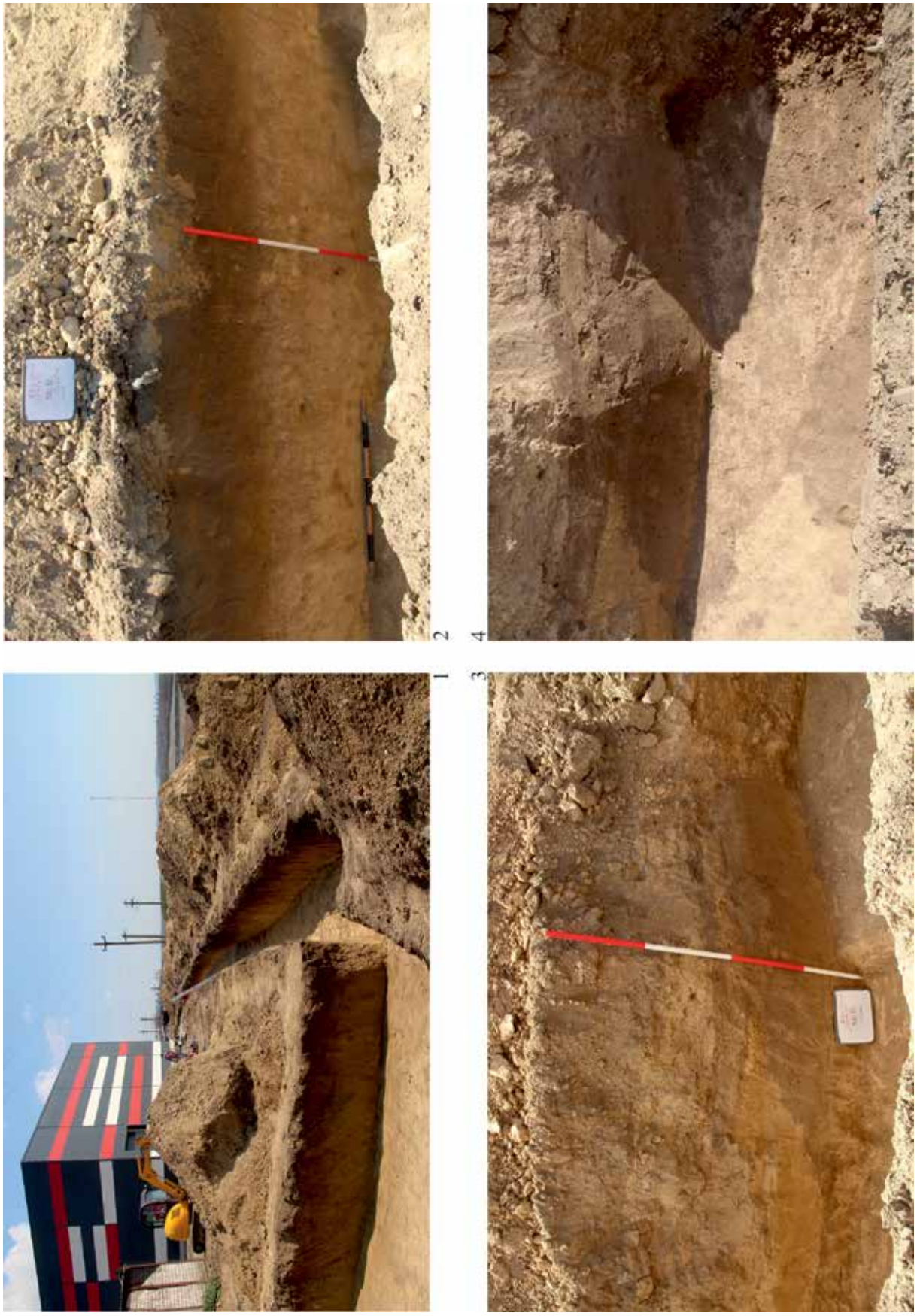
Planșa 2: 1. Suprafața SD8, plan general. 2. Profil N. 3. Profil V. 4. Profilul de N al SD9. 5. Șanțul roman în SD11 (detaliu). 6. Profilul de S al SD11.

https://biblioteca-digitala.ro

Planșa 3: 1 - 2. Vedere asupra profilului de N al SD9; 3 - 4 Vedere asupra profilului de S al SD9.

https://biblioteca-digitala.ro

Planșa 4: 1. Suprafețele SD11, SD12, vedere spre NE; 2. SD11, Șanțul 1 în profilul de S; 3-4 SD12, intervenția contemporană I1.

https://biblioteca-digitala.ro

112. Căşăria, com. Dobreni, jud. Neamț
Punct: Biserica „Sfinții Voievozi”

Cod RAN: 122301.02
Cod LMI: NT-II-a-B-10602
Tip sit: 13 – structură de cult / religioasă; 133 – biserică
Epocă: 4 – epoca medievală; 5 – epoca modernă
Autorizație nr. 14 / 14.01.2021
Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Silviu-Constantin Ceaușu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț), Alexandru-Marian Gafincu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț)
Perioada desfășurării cercetării: 22.02. - 15.10.2021

Lăcașul de cult este situat în fostul sat Măscătești, actualmente înglobat în satul Căşăria, în extremitatea sudică a localității, la poalele Dealului Balaurul, pe partea dreaptă a Pârâului Ciocolța, în Depresiunea Cracău-Bistrița a Subcarpaților Moldovei.

Cercetarea arheologică preventivă – realizată în premieră în cadrul acestui obiectiv – a vizat implementarea proiectului de investiție *Reabilitare imobil – biserica ortodoxă de lemn Căşăria, comuna Dobreni, sat Căşăria, județul Neamț*.

Biserica are plan trilobat, cu abside poligonale, fiind constituită din altar, naos, pronaos și pridvor, acesta din urmă fiind suprapus de clopotniță. Construcția are fundație de piatră, elevație de lemn și acoperiș cu șarpanta de lemn și învelitoarea de draniță (fig. 1).

Actualul lăcaș de cult a fost construit în anul 1832[1] pe locul altuia mai vechi, așa cum se amintește în răspunsurile la chestionarul lui Alexandru Odobescu din 1871[2]. Însă argumentul cel mai convingător constă în prezența unei lespezi de mormânt în interiorul bisericii, în colțul de nord-vest al pronaosului, care amintește de memoria stolnicesei Tudosca, trecută în lumea de apoi la 1656 septembrie 19[3] (fig. 2).

Cercetarea arheologică a fost realizată prin intermediul mai multor sondaje separate prin martori stratigrafici. Astfel, a fost investigat întreg interiorul bisericii, precum și o parte din necropola de înhumație din exterior, dispusă de jur-împrejurul lăcașului de cult. Amplasarea, forma și dimensiunile sondajelor exterioare au fost influențate de prezența actualului cimitir și de unele construcții moderne.

Sedimentul excavat a fost tamisat integral, complexele arheologice funerare au fost demontate, iar artefactele au fost recoltate exhaustiv. Punctul zero (P. 0) a fost fixat pe pragul de intrare în biserică.

În cuprinsul necropolei de înhumație au fost descoperite 218 morminte, dintre care 28 în interiorul actualei biserici (fig. 4), iar 190 în exteriorul său (fig. 5), datarea lor făcându-se, cu unele rezerve, în secolele XV-XIX[4].

Între acestea se remarcă Mormântul 6 (M. 6) (fig. 3), identificat în interiorul bisericii, în colțul nord-vestic al pronaosului, înhumare care reprezintă locul de odihnă veșnică al stolnicesei Tudosca. În mod surprinzător, cu excepția găitanelor realizate din fir de aur, nu au mai fost descoperite alte obiecte de podoabă. Înhumarea s-a realizat într-o groapă simplă, într-o fază anterioară actualei biserici. De altfel, complexul a fost suprapus parțial de lăcașul ridicat la 1832, iar osemintele deranjate în epoca modernă în zona membrelor inferioare, probabil cu același prilej.

Cu privire la vechiul lăcaș de cult în care a fost înhumată stolniceasa Tudosca, s-au putut contura mai multe observații. În primul rând, biserica a fost o construcție de lemn prevăzută cu fundație de piatră, fiind identificate *in situ* segmente din acest registru. În ceea ce privește planimetria, vechiul lăcaș s-a desfășurat pe aproximativ aceleași coordonate cu cele ale actualului, însă fără a dispune de un naos absidat. În mod cert lăcașul a suprapus o necropolă mai veche, fiind identificate 27 de înhumări care corespund unui orizont anterior ridicării bisericii. Cât privește datarea vechii construcții, în momentul de față ne limităm în a preciza că lăcașul a funcționat în secolul al XVI-lea.

Cercetările arheologice desfășurate la biserica fostului sat Măscătești au adus importante precizări și confirmări cu privire la evoluția acestui monument, fiind identificată atât construcția în care la 1656 a fost înhumata stolniceasa Tudosca, cât și o necropolă anterioară, suprapusă de vechiul locaș de cult.

Abstract

The preventive archaeological researches from the former parish church of Măscătești village, today Căşăria (Dobreni commune, Neamț County), were carried out as a result of the restauration of the ecclesiastical monument built in 1832. Before that, an older church functioned at least in the 17th century and in which the body of Tudosca was laid out in 1656, as mentioned on one of the preserved tombstones.

Subsequent to the archaeological investigations, important clarifications and confirmations regarding the evolution of this parish church could be formulated. The excavations managed to document both the church in which Tudosca was buried in 1656, as well as an earlier medieval necropolis, in use prior to the old ecclesiastical monument.

[1] N. Stoicescu, Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova, București, 1974, p. 556.

[2] Șt. S. Gorovei, Epigrafie, genealogie, istorie. Noi contribuții, în Studii și Materiale de Istorie Medie, XXXI, 2013, p. 145-184.

[3] *I*bidem, p. 165; V.V. Darie, Monografia parohiei Dobreni din com. Dobreni, jud. Neamț, Piatra-Neamț, 1913.

[4] Ne rezervăm dreptul de a propune un interval cronologic mai larg, deoarece materialul arheologic descoperit este în curs de restaurare.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Căşăria - Biserica „Sfinții Voievozi”: vedere generală dinspre sud (foto: C. Preoteasa, 2021).

Fig. 2. Căşăria - Biserica „Sfinții Voievozi”: lespedea mormântului stolnicesei Tudosca (foto: C. Preoteasa, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Căşăria - Biserica „Sfinții Voievozi”: mormântul stolnicesei Tudosca (M. 6) (foto: C. Preoteasa, 2021).

Fig. 4. Căşăria - Biserica „Sfinții Voievozi”: morminte de înhumație din interiorul actualei biserici (foto: C. Preoteasa, 2021).

Fig. 5. Căşăria - Biserica „Sfinții Voievozi”: morminte de înhumație și reînhumări din exteriorul actualei biserici (foto: A. Gafincu, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

113. Chendremal, com. Zimbor, jud. Sălaj
Punct: „Bana" - Autostrada Transilvania, sector 3B1

Autorizație nr. 465 / 21 07. 2021

Colectiv: Ioan Bejinariu (resp. științific), Horea Pop, Horațiu V. Cociș, Dan A. Deac, Emanoil Pripon, Timea Keresztes (membri în colectivul de cercetare).

Cercetarea s-a derulat în contextul amenajării tronsonului 3B2 al Autostrăzii *Transilvania*, lotul 3B2, iar situl arheologic din acest punct a fost identificat cu ocazia diagnosticului arheologic realizat pe acest tronson la finele anului 2020. Stațiunea arheologică este localizată în partea de sud-vest a județului Sălaj, în interfluviul Almaș – Agrij, la vest de bazinul râului Almaș și la circa 2 km nord-vest de castrul roman de la Sutoru – *Optatiana.* Se află la est-sud-est de satul Chendremal, comuna Zimbor, pe terasa înaltă a unei văi cu un debit sezonier ce se varsă în apele Almașului, aproximativ în zona castrului de la Sutor. Zona este preponderent împădurită, însă locul unde au fost identificate vestigiile arheologice are actualmente destinație de pășune. Suprafețe mari sunt acoperite de tufișuri și arboret tânăr deoarece pășunea nu a mai fost îngrijită. Terenul are o înclinare relativă către nord-nord-est.

Cercetarea arheologică cu caracter preventiv a sitului arheologic de la Chendremal, punctul „Bana" de pe lotul 3B2 al autostrăzii Transilvania a prilejuit cercetarea unei părți dintr-o stațiune arheologică atribuită Bronzului mijlociu din Transilvania și anume culturii Wietenberg. Interpretarea situației arheologice concrete, coroborată cu observațiile din teren dovedesc că traseul proiectat al autostrăzii a secționat doar o zonă periferică a sitului arheologic. În fapt, locuirea se concentrează mai jos de zona cercetată, pe o suprafață mai plată, localizată spre buza terasei. Toate complexele descoperite aparțin culturii Wietenberg din Bronzul mijlociu. Este vorba mai ales despre gropi, cu diferite forme și dimensiuni. Cele mai multe sunt gropi cu un plan rotund sau oval, cu diametrul mai mic de 0,50 m, puțin adânci, care au servit probabil drept gropi de stâlp. După dispunerea lor este greu de precizat planimetria vreunui complex căruia i-au aparținut. Inventarul arheologic este modest în majoritatea complexelor cercetate și se compune în cea mai mare parte din ceramică fragmentară. Nu au apărut piese de metal și de altfel niciun fel de artefacte cu o minimă relevanță pentru o cronologie mai strânsă a sitului / sectorului cercetat al așezării. Prezența pe o serie de fragmente ceramice a decorului meandric realizat cu benzi umplute cu împunsături simultane indică faptul că avem de-a face cu o stațiune arheologică care evoluează pe coordonatele fazei Wietenberg III (Chidioșan). Pe suprafața cercetată care însumează circa 8900 m^2 au fost identificate 30 de complexe dintre care 27 au în mod cert un caracter arheologic. Complexul cu un inventar arheologic mai „bogat" este Cpx. nr. 2. Este vorba despre o groapă cu un contur aproximativ rotund la la nivelul de conturare (-0,40 m). În profil are o formă neregulată și se adâncea *"în trepte"* până la – 1,20 m. În profil se observă mai multe straturi de umplere. La partea superioară are un strat compus din pământ negru amestecat cu chirpici, arsură și pietriș despărțit de o lentilă de pământ cenușiu, groasă de circa 5-6 cm de stratul inferior de umplere care are un aspect brun-negricios. Măsura în diametru 1,40 x 1,28 m. Inventarul consta din numeroase fragmente ceramice și o greutate de lut ars de formă piramidală. Ceramica descoperită este în cea mai mare parte într-o stare de fragmentare excesivă și doar în rare cazuri am putut realiza o întregire parțială. Starea de conservare a recipientelor ceramice este destul de precară, iar în multe cazuri slipul peste care s-a aplicat decorul este căzut. În general ceramica din această așezare este de calitate inferioară, modelată dintr-un lut slab omogenizat, în amestec cu nisip cu granulație medie și mare. Nici măcar recipiente, precum cești, „ulcelele" nu sunt confecționate dintr-un amestec foarte fin în privința texturii. Decorul este cel caracteristic culturii Wietenberg din Podișul Transilvaniei, dar se remarcă prezența câtorva fragmente decorate cu motive meandrice realizate din benzi umplute cu împunsături simultane. Pe baza acestora se poate preciza că evoluția stațiunii se plasează pe parcursul unei anumite perioade a fazei Wietenberg III (Chidioșan). Lipsesc alte materiale cu relevanță pentru o datare mai precisă a evoluție stațiunii. Într-o altă groapă (Cpx. 3) a apărut un fragment dintr-o rotiță din lut ars, decorată cu triunghiuri umplute cu incizii.

Informația arheologică obținută în urma acestei cercetări preventivă este sumară și prea puțin relevantă pentru a aprecia sau a oferi măcar indicii referitoare la caracterul acestui sit Wietenberg. Este importantă însă mai ales în context micro-regional, dovedind alături de alte câteva situri cercetate pe acest tronson al autostrăzii că în partea de sud-est a Sălajului sunt atestate în Bronzul mijlociu comunitățile culturii Wietenberg. Cu prilejul cercetărilor preventive prilejuite de proiectul de infrastructură au fost cercetate porțiuni din cinci stațiuni arheologice atribuite fazei Wietenberg III. O analiză aprofundată a ceramicii (categoria principală a descoperirilor) descoperite în aceste stațiuni dovedește că perioadele de evoluție a celor cinci stațiuni nu sunt sincrone, deși toate se înscriu în cadrul general al fazei Wietenberg III, fază care în contextul datelor radiocarbon, din ce în ce mai numeroase, pare să aibă o lungă evoluție.

Abstract

The preventive archeological research from Chendremal locality, Zimbor commune, „Bana" point allowed the partial investigation of an archeological site attributed to the Wietenberg culture, phase III. 30 archeological complexes (pits) have been identified, of which 27 have an anthropic character. The archaeological inventory is modest and consists mainly of ceramic fragments and pieces of burnt clay.

Bibliografie:

Al. V. Matei, É. Lakó, *Repertoriul descoperirilor și așezărilor de epocă romană pe teritoriul județului Sălaj*, în Acta MP III, 1979.

N. Boroffka, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*, UPA, Berlin 1994.

M. Roska, *Erdély régészeti repertóriuma. I. Öskor,* Koloszvár 1942.

https://biblioteca-digitala.ro

114. Cluj-Napoca, jud. Cluj, Str. I Maniu, Nr. 3
Punct: Palatele Statusului Romano-Catolic, Subsol Corp C2

Tip sit: 113 (așezare urbană); 222 (mormânt)
Încadrare cronologică: 13 (neolitic); 32 (epoca romană); 5 (epoca modernă: sec. XVII–XIX)
Cod RAN: 54984.02 (orașul antic *Napoca*);
Cod LMI: CJ-II-a-A-07383.01
Autorizații nr. 169/23.03.2021 și 520/19.08.2021
Colectiv: Oana Toda (responsabil științific), Zsolt Csók, Monica Gui, Viorica Rusu-Bolindeț (MNIT Cluj-Napoca), Marisa Tivadar (UBB Cluj-Napoca)

Punctul supus cercetării se află în zona centrală a municipiului Cluj-Napoca, pe malul drept al Someșului Mic, pe o terasă joasă a râului, la altitudinea de 342–343 m. Cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat în contextul derulării proiectului de reabilitare a corpului C2 al ansamblului Palatele Statusului Romano-Catolic, Str. I. Maniu nr. 3, în etapa care a vizat subsolul imobilului. Aici, odată cu înlăturarea gunoiului acumulat în sec. XX–XXI, au apărut elemente constructive de epocă romană, corespunzând practic nivelului pe care se oprise excavarea pivniței de la începutul sec. XX.

În această parte a orașului au avut loc în anul 1898 ample schimbări urbanistice pe latura estică a Pieței Unirii, ocazie cu care s-a realizat și prelungirea străzii Iuliu Maniu (pe atunci „Szentegyház utca") până spre piață. Astfel, s-a modificat considerabil trama stradală, s-au demolat casele din perioada renascentistă și s-au construit noi ansambluri de locuințe de raport (Palatele Statusului), finalizate în 1902. Corpurile de clădiri suprapun urme de locuire modernă timpurie, medievală, romană și preistorică, după cum indică săpăturile arheologice realizate la obiective învecinate: Palatul Banffy[1], Biserica Sf. Mihail și parcarea alăturată[2], Str. I. Maniu nr. 4[3], Str. Eroilor – Monumentul Memorandiștilor[4]. Relativ la perioada romană, zona cercetată se află în proximitatea presupusei laturi estice a orașului *Napoca,* o zonă puțin cunoscută și cercetată.[5]

Obiective, suprafețe cercetate și metodologia de cercetare

Cercetarea a urmărit recuperarea și documentarea patrimoniului arheologic. Având în vedere adâncimea considerabilă a depunerilor arheologice și nevoia de a proteja integritatea structurală a clădirii, dezvelirea unor suprafețe de mari dimensiuni a fost limitată. De altfel, lucrările de reabilitare au afectat în mică măsură straturile arheologice și s-au urmărit determinarea fazelor romane și stabilirea unei coloane stratigrafice complete. Au fost utilizate metode distructive: săpătură manuală în suprafață și sondaje (secțiuni, casete) punctuale, pe contexte arheologice.

Metoda de înregistrare a fost așa-numita „single context recording", care a facilitat alcătuirea unei matrice stratigrafice. Fiecărui context arheologic i-a fost întocmită o fișă cu înregistrarea descriptivă, înregistrarea pe plan a conturului (ST70, cote MN 1975); a fost întocmită documentație grafică, fotografică, fotogrammetrică.

În încăperile din subsol unde a fost posibilă cercetarea arheologică, s-au deschis următoarele unități: în SV S2 – 2 × 3 m, S3 – 8,6 × 1,5 m cu casetele S3_E – 1,5 × 1,5 m și S3_V – 2,2 × 1,5 m, AS3 – 4,2 × 2,4 m + 2,5 × 2 m; în partea E S1 – 1,6 × 1,6 m, AS5/1 – 2,4 × 5,65 m; AS5/2 – 2 × 3 m; S5 – 1,75 × 1,75 m, AS6/1 – 3,2 × 2 m și AS6/2 – 1,5 × 3,5 m. Suprafața cercetată totalizează circa 88 mp (Fig. 1), la care se adaugă șanțurile pentru utilități, cu lățimi de 0,20 × 0,40 m și adâncimi de 0,20–0,25 m, care au permis verificarea unor structuri.

Principalele rezultate ale cercetării

Stratigrafie generală

Săparea pivniței la început de sec. XX a eliminat aproape în totalitate orice urme de locuire medievală și modernă, oprindu-se pe un nivel intermediar de epocă romană. A putut fi surprinsă următoarea stratigrafie:

i) niveluri de epocă romană (nivel de călcare actual = cota 339,8/340 m–339,3 m); ii) strat negru, compact, cu pietre și foarte puțină ceramică, grosime medie 0,6 m (Cx 150) = strat de depunere naturală (339,3 m – 338,6/7 m); iii) pământ galben cenușiu lutos, compact, grosime medie 0,3 m (Cx 15/162), fără materiale = probabil depunere aluvionară legată de Someșul Mic (338,6/7 m–338,3 m); iv) pământ nisipos, brun închis, pigmentat cu cărbune și fragmente ceramice/chirpici (Cx 27/163), grosime variabilă 0,28 m–0,45/0,55 m = nivel de rulare a materialului neolitic (sub cota 338,3 m); v) pământ nisipos-lutos, brun-cenușiu, pigmentat cu cărbune și ceramică (Cx 154), cu materiale specifice grupului Iclod; denivelat, grosime variabilă, pe alocuri până la 1 m; vi) pământ compact, lutos, brun închis cu puțin material arheologic (Cx 184), cu grosime 0,25–0,5 m = ultimul nivel neolitic (cotă identificare 337,6 m); vii) strat geologic format din pietre de râu cu dimensiuni variabile și nisip gălbui cenușiu (cotă identificare 337,2/ 337,1 m).

Epoca modernă

În partea SE a AS5/1 s-a dezvelit parțial un ghizd conic din zidărie seacă (Cx 44), posibil bazin colector ori groapă de provizii, apărut imediat sub nivelul actual de călcare (Fig. 2). Structura (diametrul max. superior 2,52 m; diam. inferior 1,45 m; adâncimea max. suprinsă 0,8 m), care a fost secționată de zidul clădirii actuale, conținea material arheologic din sec. XVIII–XIX. În AS6/1 a fost evidențiat, în paramentul N al încăperii, un contrafort (Cx 165, dim. surprinse: h 2,40 m, l 0,95 m) care vine din direcția Palatului Bánffy și secționează, alături de fundația pivniței actuale, ghizdul unei fântâni (Cx 169). Ghizdul din piatră seacă (diam. int. 1,20–1,40 m) s-a conturat la cota 339,8/339,5 m și a putut fi cercetat în siguranță până la o adâncime de 2,2 m, neajungându-se la bază. În umplutura superioară (deranjată) s-au găsit materiale de final de sec. XIX, iar în cea inferioară material medieval și roman rulat, alături de piese de sec. XVII/XVIII. Dezafectarea fântânii a avut loc

[1] RAN 54984.173; Alicu et alii 2009.
[2] RAN 54984.159.
[3] RAN 54984.209; Mustaţă et alii 2008.
[4] RAN 54984.211; Beu-Dachin et alii 2012; Cociș 2019, 18-28.
[5] RAN 54984.02; Rusu-Bolindeț 2007, 68-100.

https://biblioteca-digitala.ro

cel târziu în sec. XVIII, dar construcția a fost mai timpurie.

Epoca romană

Urmele cele mai consistente datează din perioada romană. Au putut fi identificate trei faze principale, unele prezentând sub-faze.

Din cea mai timpurie fază s-au găsit gropi (de pari) și urme ale unor structuri de lemn. Suprafața redusă pe care a fost investigată nu a permis conturarea inteligibilă a structurilor. Acestei faze îi aparțin fragmente ceramice din prima jumătate a sec. II. Pe baza unei evaluări preliminare a materialului arheologic, se pare că în aceeași fază a funcționat o structură subterană, probabil o pivniță. În extremitatea V a S3 și S3_V s-a găsit urma unui perete (șanț cu l = 0,5 m, pe o lungime de 3 m) susținut de pari (Cx 296), precum și niveluri succesive de amenajare (podele/lutuiri), la o adâncime de circa 3 m față de nivelul de călcare al subsolului actual.

În faza următoare a locuirii romane, datată probabil la mijlocul sec. II p. Chr., se remarcă urme de structuri de lemn și construcții cu mortar și piatră. Cea mai importantă descoperire e o substrucție de podea sau paviment de mari dimensiuni (Cx 191/235), surprinsă în AS5/1 și AS6/2 (o suprafață de cel puțin 50 mp), constând dintr-un strat gros (până la 0,25–0,3 m) de bolovani și mortar, apărută la cota 339,4/339,6 m (Fig. 2). Substrucția prezintă pe alocuri urme de reparații.

Urmează fazele construcțiilor de piatră, mai bine conturate. În S3 și S3_V a fost identificat la cota 339,753 m un drum (Fig. 3) de pietriș compactat (Cx 21/63), cu două niveluri de amenajare (nivelul inferior prezintă urme de roți), posibil așezat peste un drum de pământ dintr-o fază anterioară. Drumul surprins pe o distanță de 2,8 m are o lățime de circa 4,9 m și grosimea medie de 0,25/0,3 m. Orientat NV-SE, este deci unul dintre *cardines*. E posibil ca strada să fi fost surprinsă și în curtea palatului Banffy.[6] Pe porțiunea dezvelită, nu prezintă urme de dalaj. Marginea sa estică este ușor suprapusă de un aliniament (l = 2,2 m, surprins pe o distanță de 4,22 m) format din mai multe rânduri de lespezi masive de calcar, de formă rectangulară (L = 1,2–1,8 m, l = 0,5–0,8 m), așezat de-a lungul drumului (Cx 4). Lespezile (Fig. 4) au apărut pe nivelul actual de călcare în subsol, la cota 339,9 m. La o distanță de circa 20 m spre E de acest șir de lespezi a apărut un altul, paralel cu primul, observat în AS5/1, S5 și AS6/1–2 (Cx 52, 171). Șirul de lespezi a putut fi observat pe o distanță de circa 12,5 m, practic între cele două structuri de epocă modernă menționate anterior (Fig. 2). Cuprinde un singur rând de lespezi (L = 1 m, l = 0,8–0,95 m). Lespezile au fost amplasate după mijlocul sec. II, după cum indică un fragment de *terra sigillata* descoperit într-una din gropile de implantare. Șirul E de lespezi a fost pus peste substrucția de mortar și bolovani (Cx 191/235) (Fig. 2), care se degradase între timp, deasupra ei fiind observate mai multe nivelări. Inițial, o suprafață de pietriș pare să fi fost amenajată între cele două șiruri de lespezi (Fig. 4). În subfaza următoare, două vetre au fost amenajate în partea E a pietrișului (în AS5/1). Într-un strat de nivelare, imediat peste aceste vetre, a fost descoperit un mic tezaur monetar (30 de monede de la Vespasian până la Marcus Aurelius).

Într-o a doua fază de piatră a fost construită o clădire (Fig. 5) între cele două șiruri paralele de lespezi (la 2,5 m de lespezile V și 3 m de cele E), respectând orientarea generală din fazele anterioare. Pe baza stratigrafiei și a unei analize preliminare a materialului, această fază poate fi plasată la începutul sec. III. Zidul de fundație al clădirii (Cx 200) ori groapa de scoatere a zidului au fost observate în AS3 (Fig. 4), AS5/2, S5 și AS6/2. Întrucât fundația a apărut la mică adâncime față de nivelul actual de călcare, traseul zidurilor a putut fi verificat și în șanțurile săpate pentru utilități. Zidul de fundație, construit în tehnica *opus incertum*, are o înălțime de peste de 1 m (cota identificare: 339,8 m; cota inf. 338,8 m), lățime 0,60/0,70 m și e alcătuit din piatră legată cu pământ. Doar ultima asiză surprinsă e legată cu mortar, dar trebuie să fi făcut parte tot din fundație, fiindcă nu s-a descoperit în nici una din secțiuni un nivel de călcare în interiorul clădirii. Din această construcție au fost descoperite două ziduri paralele, cu o distanță de 14,6 m între ele, orientate de-a lungul lespezilor și observate pe o lungime 15,4 m, precum și alte două ziduri perpendiculare pe primele, cu o distanță de 7,8 m între ele. Zidurile clădirii continuau cu siguranță înspre N și S. În S3 și S3_V s-a putut vedea că imediat din latura V a drumului (Cx 21/63) pornea o groapă de mari dimensiuni (Cx 161), cu perete înclinat la aprox. 45°, ajungând până la 3 m sub nivelul actual de călcare al subsolului (Fig. 6). Golirea acestei gropi a permis, de altfel, identificarea pivniței romane menționate anterior. Umplutura conținea materiale de epocă romană: o cantitate mare de ceramică comună, de bună calitate, dar și câteva resturi provenite de la prelucrarea sticlei. Un fragment de ceramică specială datată strâns indică faptul că groapa era încă deschisă la începutul sec. III. Umpluturile superioare ale gropii constau dintr-o consistentă dărâmătură cu bolovani și materiale tegulare legate cu lut galben, provenite de la o structură neidentificată în secțiunile deschise.

O observație importantă de făcut este că structurile din toate fazele respectă aceeași orientare generală.

Preistorie

Doar în S3, S3_V și S2 a fost posibilă săpătura până la straturile preistorice. Sub nivelurile de epocă romană și sub cele două depuneri naturale (vezi stratigrafia generală) au fost identificate cel puțin două straturi (Cx 154, Cx 184/33) atribuite neoliticului, din care a fost recoltat material specific culturilor Petrești și Iclod. Cu o singură excepție, nu a fost posibilă conturarea unor complexe inteligibile. În S3 și S3-V, s-a conturat groapa unui mormânt de inhumație (Cx 185), identificată la cota 337,406 m, adâncită până în stratul geologic (Fig. 7). În groapa ovală (2,33 × 0,96 m), orientată SV–NE, defunctul a fost așezat în decubit dorsal, cu brațele îndoite pe piept. În stânga și la picioarele defunctului au fost descoperite numeroase vase ceramice. Scheletul era împodobit cu o multitudine de mărgele (gambe, brâu, brațe), brățări și o podoabă pentru cap cu „bumbi", toate confecționate din scoică, cu excepția unui inel din os. Mormântul a fost atribuit grupului Iclod (circa 5000 a.Chr.).

[6] Antal, Pupeză, 2012, 83-107.

https://biblioteca-digitala.ro

Abstract

A rescue archaeological excavation took place in the basement of a 21st cent. building on no. 3 Iuliu Maniu Street, in the historic centre of Cluj-Napoca, in an area close to the presumed eastern limit of the ancient Roman city of *Napoca*. The excavation (Fig. 1) revealed at least three phases of Roman habitation (timber and stone). The latest phase documented during the excavation dated to the beginning of the 3rd c. AD and presented the most consistent traces: remains of a large-sized building framed by two rows of large limestone slabs, a segment of a main road (one of the *cardines*), a huge pit and a cellar (Figs. 2–6). In one of the trenches it was possible to excavate until the geological layer. On this occasion, a Neolithic inhumation burial (Fig. 7) was found, containing a rich funerary inventory (ceramic vessels, thousands of beads, as well as other ornaments made of seashells.

Bibliografie:

Alicu et alii 2009 - D. Alicu, A. Isac, P. Pupeză, B. Gergely, *Cluj-Napoca, jud. Cluj. Punct: Muzeul de Ară*, CCA. Campania 2008/VALACHICA, XXI–XXII, 2009, 285–287.

Antal, Pupeză 2012 - A. Antal, P. Pupeză, *Roman finds in the Art Museum Courtyard from Cluj-Napoca*, ActaMN, 49/I, 2012, 83–107.

Beu-Dachin et alii 2012 - E. Beu-Dachin, P. Pupeză, D. Bindea, Roman remains în the south-eastern area of Napoca, ActaMN, 49/I (2012), 59-82.

Cociș 2019 - S. Cociș, *The Brooch Workshops from Dacia and the other Danubian Provinces of the Roman Empire (1st c. BC–3rd c. AD)*, Cluj-Napoca, 2019, 18–28, pl. 3–74.

Mustaţă et alii 2008 - S. Mustaţă, A. Dobos, T. Daroczi, A. Ursuţiu, S. Cociş, *Cluj-Napoca, jud. Cluj. Punct: str. Iuliu Maniu, nr. 4*, CCA. Campania 2007, 2008, 110–111.

Repertoriul Arheologic Național, http://ran.cimec.ro/.

Rusu-Bolindeț 2007 - V. Rusu-Bolindeț, *Ceramica romană de la Napoca. Contribuții la studiul ceramicii din Dacia romană*, Cluj-Napoca, 2007.

https://biblioteca-digitala.ro

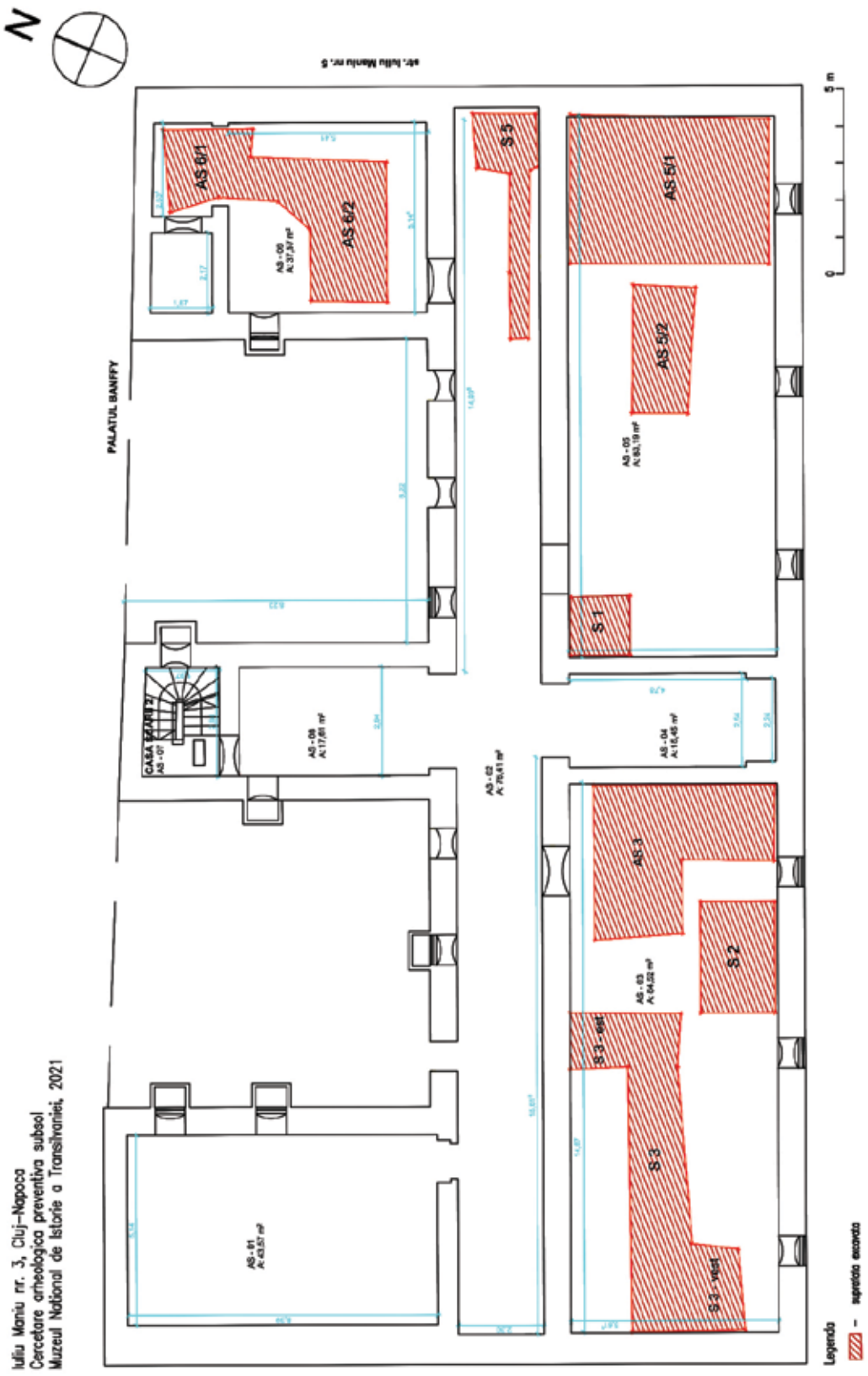

Fig. 1. Suprafețele excavate în subsolul imobilului.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Secțiunea AS5/1 cu structura modernă (Cx 44) în E și structuri romane din două faze diferite – lespezi de calcar (Cx 52), respectiv substrucție de podea/ paviment (Cx 191).

Fig. 3. Drum de pietriș (Cx 21/63) surprins în S3 – suprafață și profil.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Lespezi de calcar (Cx 4) în V subsolului, cu suprafață de pietriș la E și zid de clădire (Cx 200) – fotogrammetrie.

Fig. 5. Planul clădirii de început de sec. III p.Chr. relativ la aliniamentele de lespezi și drum (cu roșu, albastru și gri – reconstituiri ipotetice).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 6. Groapa de mari dimensiuni (Cx 161) la V de drum (Cx 21/63) în profilul N al secțiunii S3.

Fig. 7. Mormântul de inhumație (Cx 185/186/307) din perioada neolitică, după prelevarea majorității inventarului funerar.

https://biblioteca-digitala.ro

115. Cluj-Napoca, jud. Cluj
Punct: str. Sextil Pușcariu nr. 12

Tip de sit: 113,125
Epocă: 4, 32
Cod RAN: **:** 54984.02
Autorizație nr. 397/17.06 /2021
Colectiv: dr**.** Sorin Cociș (responsabil științific, Institutul de Arheologie și Istoria Artei) Szabolcs Ferencz, (Institutul de Arheologie și Istoria Artei), Teodor Taloș, (Universitatea Babeș-Bolyai)
Perioada desfășurării campaniei: 01.08 – 23.10.2021

Primele investigații au constat din trei sondaje în pivnița existentă pe parcelă în anul 2017 de Csok Zsolt și Onofrei Cosmin[1]. Cele trei sondaje executate în pivniță (S1, S2, S3, 1,30 m x 1,30 m) se află la -3,70 m de nivelul actual de călcare. Raportul propune continuarea lucrărilor de demolare cu supraveghere arheologică. Lucrarea este preluată de Institutul de Arheologie care propune direct o cercetare arheologică preventivă (autorizația de cercetare arheologică preventivă nr.535/4.09/2019) în deplin acord cu proprietarul terenului pe o suprafață redusă în zona de contact cu clădirile vecine. Din cele trei secțiuni a reieșit clar că săpătura arheologică preventivă (până la adâncimea de -5 m) nu poate fii efectuată în condiții de siguranță decât după stabilizarea cu piloni armați forați pe limitele de proprietate. În aceste condiții în 2021 este cerut de către Institutul de Arheologie o nouă autorizație de cercetare preventivă.

Suprafața relativ mică investigată (124 m2), starea generală proastă a clădirilor vecine, precum și adâncimea pilonilor de numai 9 m, a impus anumite restricții. De la adâncimea de -3,4 m s-a impus o zona de protecție de 2m față de piloni. Săpătura ajungând până în steril numai pe două porțiuni limitate (pl.I-II) ca suprafață (S3 și S5).

Prima descoperire de natură arheologică a fost dezvelirea unei porțiuni din fundația zidului primei fortificații al orașului Cluj-Napoca (Ovar). Deși nu se află pe proprietatea cercetată și construcția nu afectează această zonă, cu acordul proprietarului am efectuat un sondaj, pe marginea proprietății pe latura estică a lotului, lângă calcanul clădirii vecine. Fundația este formată din blocuri de piatră pătrățoase. Pornește de la -0,3 m de la nivelul actual de călcare (+343,25 m față de nivelul mării) și are o adâncime de 2,3 m. Pe colțul sud estic încastrat în clădirea vecină și se vede și o porțiune extrem de redusă din elevația zidului. Este format dintr-un singur rând de piatră suprapusă. (pl. III)

Construcțiile de epoca romană s-au conturat de la adâncimea de -3,20 m Pe marea majoritatea a suprafeței, intervențiile moderne au distrus structurile arheologice medievale și parțial cele romane. Aria cu potențial se concentrează pe zona centrală din fundul curții. S-au observat că săpăturile efectuate pentru construirea fundațiilor clădirii din vecinătate distrug inclusiv structurile romane din ambele faze de piatră.

Au fost identificate părți dintr-o clădire de mari dimensiuni (pl. II). Clădirea depășește suprafața proprietății ca extindere și spre N și spre S. Pe celelalte laturi intervențiile ulterioare nu permit evaluarea extinderii. S-au identificat două ziduri și două fundații (presupuse baze pentru coloane), cât și o zonă amenajată cu dale de piatră de dimensiuni considerabile. Dalajul cel mai probabil provine de la o curte interioară amenajată, varianta străzii pavate fiind exclusă de faptul că zidurile păstrate închid perimetrul pe latura sudică și estică. Totodată pe pietrele pavajului se observă adâncituri rectangulare iar pe una din pietrele zidului central (Zid-2) se află o nișă identică.

Clădirea de piatră are două faze suprapuse ca și plan, practic faza a doua este o refacere și înălțare a construcției existente. Cele două faze de zidărie sunt corelate în partea dreaptă (spre sud – S1, S2, S4) cu două podele de cocciopesto, (pl.II,V) fără instalație de hipocaust. Între cele două podele în S4 s-au găsit fragmente de coloane de la faza I. de piatră, folosite ca și material de umplutură. Fragmentele nu se întregesc între ele.

Faza I de piatră cuprinde unitățile de cercetare Zid-2, Zid-7, Zid -8 și Zid- 9. Zid-7 – 9 reprezintă lărgirea fundației, astfel creând fundațiile necesare susținerii coloanelor. Clădirea era acoperită cu țigle și olane, stratul de demolare al acestei faze conținând un strat consistent de fragmente de la acestea.

Faza II de piatră cuprinde unitățile de cercetare Zid-2, Zid-4, Zid -5 și Zid- 6 și curtea interioară (inițial denumit Zid- 3). Zid 4 – 6 reprezintă o reconfigurare a sistemului de coloane. Zid 5 – 6 fiind baze de coloane noi create în această fază.

Cronologia internă a clădirii este relativă, materialul arheologic și starea de prelucrare primară a acestuia nu permite o definiție mai clară a segmentelor cronologice propriu-zise (a doua jumătate a secolului II-lea - prima jumătate a secolului III p.Chr.). Cercetarea clădirii de piatră nu a putut definii compartimentarea internă, resturile păstrate nu au indicii în acest sens. Funcționalitatea clădirii este incertă, dar existența coloanelor multiple, lipsa compartimentelor mici, cât și lipsa materialului arheologic specific unei case private sugerează o posibilă construcție publică.

În S3 (pl. IV-V), care ajunge până în steril, s-a putut observa și existența a două faze de lemn, premergătoare fazelor de piatră. Prima fază de lemn era o clădire care avea de asemenea un acoperiși cu țigle și olane. Faza a doua de lemn se termină cu o incendiere a structurii, după care există un strat de reamenajare a zonei precedând construcția clădirii de piatră.

Materialul arheologic recoltat constă din fragmente de vase ceramice moderne, fragmente de vase ceramice romane, opaițe fragmentare, fragmente de sticlă, piese de fier extrem de corodate, fragmente de bronz neidentificabile, fragmente de elemente arhitectonice și două patine de os moderne.

[1] Csok Zsolt, Cosmin Onofrei, Raport tehnic preliminar supravegherii arheologice. efectuat la obiectivul str. Sextil Pușcariu nr. 12, Cluj-Napoca, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, nr.2687, 14.09/2017).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl.I: Săpătura arheologică str. Sextil Pușcariu nr.12.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl.II: 1. Planul săpăturii arheologice; 2. Reconstituirea fotografică a săpăturii.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl.III: 1-2, Fragmente din zidul primei incinte medievale.

https://biblioteca-digitala.ro

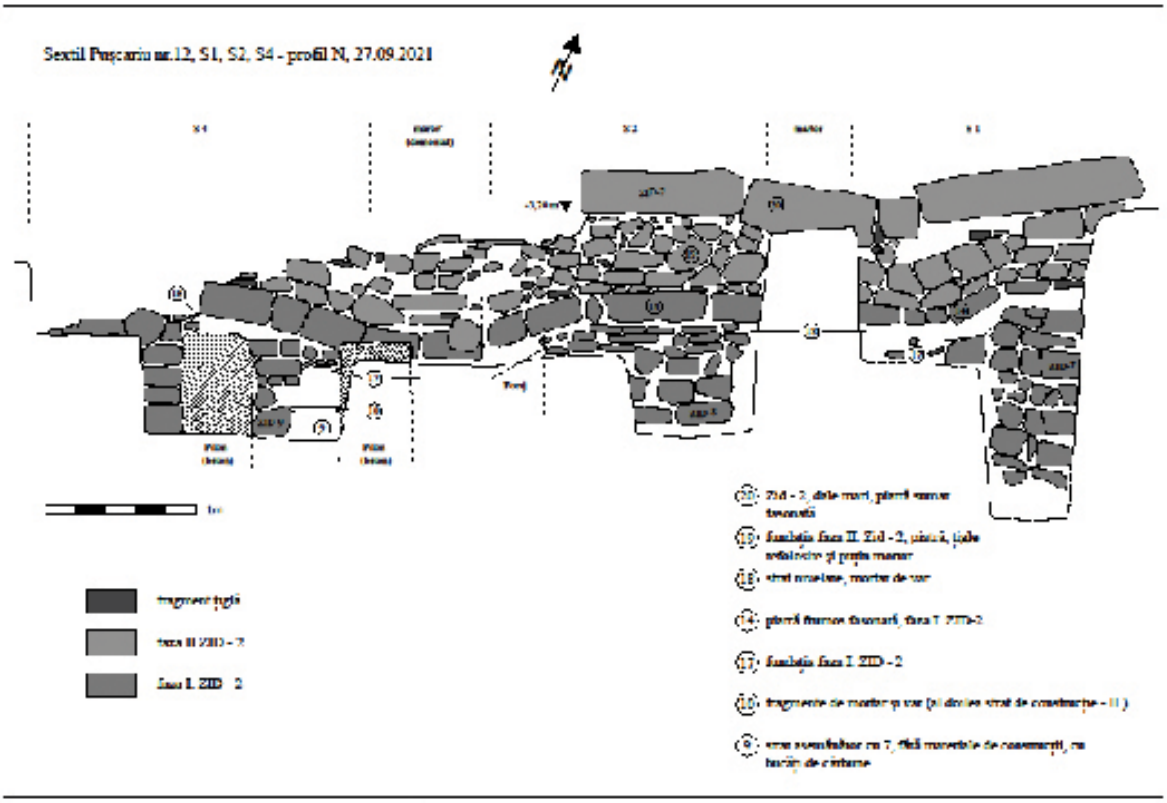

1

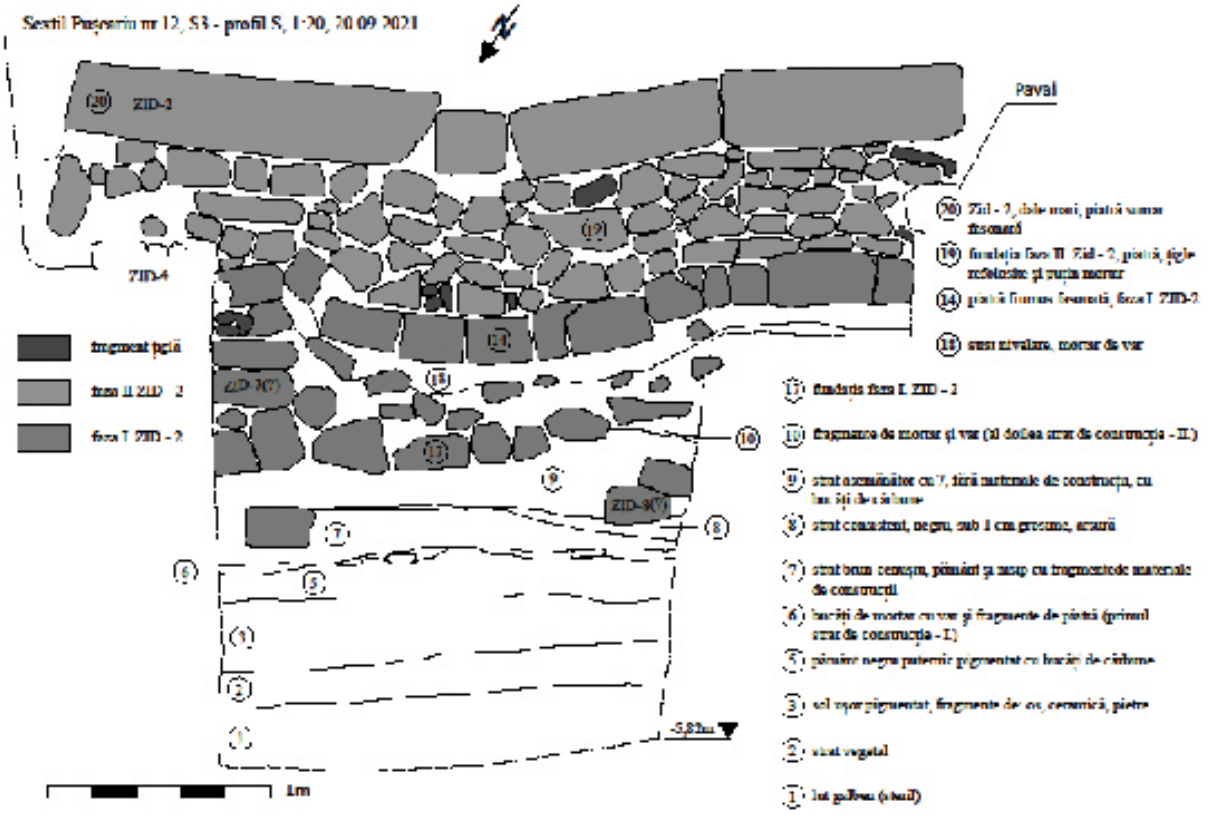

Pl.IV: 1. Clădirea romană; 2. stratigrafia clădirii romane.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Pl.V: 1. Profil secțiunile S1, S2, S4. 2. Profil secțiunea S3.

https://biblioteca-digitala.ro

116. Crișeni, com. Crișeni, jud. Sălaj
Punct: „Orășel - 6”, *proprietatea fam. Ghețe*

Tip de sit: *1, 111*
Epoca: 32
Cod RAN: 140832.02.
Autorizație nr. 657/18. 11. 2021
Colectiv: Dan Băcueț-Crișan – responsabil științific de șantier (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău)
Perioada desfășurării cercetării: 25.11.202

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Localitatea Hereclean este dispusă în partea estică a Depresiunii Silvaniei, pe cursul văii Zalăului. Situl de la Crișeni „*Orășel – 6”* este dispus pe a doua terasă a văii Zalăului (partea dreaptă a văii), pe latura dreaptă a șoselei Zalău – Satu Mare. Punctul este cunoscut de mai mult timp prin cercetări arheologice de suprafaţă efectuate în anul 2004, situl fiind atribuit epocii romane.

Modul de derulare a săpăturii arheologice

Pentru depistarea, cercetarea și salvarea eventualelor urme arheologice a fost decopertată întreaga suprafață care urmează să fie ocupată de viitoarea construcție (casă familială parter). Suprafața decopertată a fost denumită unitatea de cercetare arheologică preventivă S. 1/2021 cu dimensiunile de 13,75 m x 13,75 m.

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

În unitatea de cercetare arheologică preventivă S. 1/2021 au fost descoperite șase complexe arheologice (toate fiind gropi de stâlpi) conturate sub forma unor pete negricioase în lutul gălbui (steril). Toate cele șase gropi de stâlpi provin de la aceeași structură/construcție de suprafață cu planimetrie rectangulară.

Niciuna dintre cele șase gropi de stâlpi nu au conținut artefacte (doar chirpic și cărbune) utilizabile în stabilirea cronologiei complexului. Deși nu au fost descoperite artefacte, datorită caracteristicilor dar mai ales datorită descoperirii pe un alt teren vecin (proprietatea fam. Plotuna, unde s-au derulat alte cercetări arheologice preventive în primăvara anului 2021) a unor complexe din epoca romană, presupunem și pentru această structură o încadrare cronologică identică (epoca romană, sec. II-III).

Abstract:

The rescue excavations undertaken in 2021 in the site from Crișeni *„Orășel – 6”* (Crișeni commune, Sălaj County) led to the identification of a surface structure. No artifacts were found, but one can assume that the structure belongs to the Roman imperial period (2nd - 3rd c. AD).

117. Crișeni, com. Crișeni, jud. Sălaj
Punct „Orășel - 6”, proprietatea fam. Plotuna

Tip de sit: 1, 111
Epoca: 32
Cod RAN: 140832.02
Autorizație nr. 349/9.06.2021
Colectiv: Horea Pop – responsabil științific de șantier (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău), Dan Băcueț-Crișan - membru în colectiv (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău)
Perioada desfășurării cercetării: 10.06.2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Localitatea Hereclean este dispusă în partea estică a Depresiunii Silvaniei, pe cursul văii Zalăului. Situl de la Crișeni *„Orășel – 6”* este dispus pe a doua terasă a văii Zalăului (partea dreaptă a văii), pe latura dreaptă a șoselei Zalău – Satu Mare. Punctul este cunoscut de mai mult timp prin cercetări arheologice de suprafaţă efectuate în anul 2004, situl fiind atribuit epocii romane.

Modul de derulare a săpăturii arheologice

Pentru depistarea, cercetarea și salvarea eventualelor urme arheologice a fost decopertată întreaga suprafață care urmează să fie ocupată de viitoarea construcție (locuință familială D + P). Suprafața decopertată a fost denumită unitatea de cercetare arheologică preventivă S. 1/2021 cu dimensiunile de 14,85 x 10,60 m.

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

În urma cercetărilor arheologice preventive derulate cu această ocazie au fost descoperite două complexe arheologice: groapa C. 1/2021 și cuptorul menajer C. 2/2021. Artefacte au fost decoperite doar în complexul arheologic C. 2/2021. De pe vatra cuptorului provin câteva fragmente de culoare brun-cărămizie de la o oală modelată cu mâna dintr-o pastă degreasă cu pietricele și mică. Acestea sunt caracteristice comunităților din *barbaricum* (epoca romană, sec. II-III).

Abstract:

The rescue excavations undertaken in 2021 in the site from Crișeni *„Orășel – 6”* (Crișeni commune, Sălaj County) led to the discovery of two features. The artifacts found on that occasion here (pottery fragments) suggest that the features belongs to the Roman imperial age (2nd - 3rd c. AD).

https://biblioteca-digitala.ro

118. Crivești-Gura Văii, com. Strunga, jud. Iași
Punct: la circa 200 m NE de cetatea getică de la Crivești

Tip epocă: La Tène timpuriu
Autorizație nr. 108/02.03.2021
Colectiv: Dan Aparaschivei (Institutul de Arheologie Iași al Academiei Române-Filiala Iași- IAI), responsabil științific, Alexandru Berzovan, Ștefan Honcu, Sever Boțan, (IAI), Adrian Gligor, Cătălin Borangic (Total Bussines Land)
Perioada desfășurării cercetării: 28.03. - 15.04.2021

Cercetarea arheologică preventivă din primăvara anului 2021 a fost determinată de realizarea obiectivului *„Dezvoltări ale SNT în zona de nord-est a României în scopul îmbunătățirii aprovizionării cu gaze naturale a zonei precum și a asigurării capacităților de transport pe teritoriul Moldovei”*, proiect dezvoltat de către Societatea Națională de Transport Gaze Naturale „Transgaz” S.A., Mediaș. Această zonă cu potențial arheologic este situată în proximitatea unui sit arheologic bine cunoscut, „Aşezarea fortificată de la Criveşti - La Cetate”, inclus în Repertoriul Arheologic Național (cod 99236.01) și Lista Monumentelor Istorice (cod IS-I-s-B-03568). Perieghezele făcute cu diferite ocazii, dar mai ales ca urmare a supravegherii arheologice care a precedat cercetarea au scos la iveală în acest areal fragmente ceramice ce indicau posibilitatea existenței unei zone cu potențial arheologic și în la o oarecare distanță de acest sit.

Perimetrul cercetat a fost abordat printr-o singură unitate de cercetare arheologică și anume S1, cu dimensiunile de 304 m x 15,83 m, rezultând o suprafață de 4813 mp.

Au rezultat 11 complexe arheologice, databile în prima perioadă a celei de-a doua epoci a fierului, respectiv în secolele V-III a.Chr. (Pl. I).

Descoperirile arheologice din S1

Cetățuia getică de la Crivești este cunoscută încă din Chestionarul lui Alexandru Odobescu și cercetată sporadic de către Constantin Cihodariu (1951), Nicolae Zaharia (1955), Vasile Chirica (1983), Dumitru Boghian și Constantin Mihai (1985 - 1987), Alexandru Berzovan, Sergiu Enea și, din nou, Dumitru Boghian (2017). Pomenită în mai multe repertorii și discutată ocazional, cetatea a beneficiat în anul 2017 de un studiu extins, semnat de către D. Boghian, A. Berzovan și S. Enea, care a strâns laolaltă datele disponibile până în acest moment[1].

La circa 200 de metri SE de acest obiectiv arheologic important a fost trasată secțiunea S1, cu dimensiunile precizate mai sus.

Deși în stratul superior afectat de arătură s-a descoperit o cantitate destul de însemnată de ceramică, pe tronsonul excavat de noi densitatea complexelor arheologice a fost foarte redusă. Astfel, au fost descoperite, în total, 11 complexe, dintre care un mormânt, o groapă cu funcționalitate incertă, o vatră și opt gropi menajere. Toate complexele aparțin unei singure perioade și anume etapei timpurii a celei de-a doua epoci a fierului, încadrându-se cronologic, larg, în secolele 5-3 î.Hr.

Astfel, complexele Cx 1, Cx 2, Cx 3, Cx 6, Cx7, Cx 8, Cx 9, Cx 10 sunt gropi, majoritatea dintre ele cu destinație menajeră.

Dintre acestea, caracteristici aparte au fost identificate în Cx10. Este o groapă conturată la -0,50 m de nivelul actual de călcare, cu formă neregulată, adâncimea finală consemnată fiind de 0,96 m. Ca și umplutură, conține o cantitate impresionantă de chirpici arși proveniți dintr-o locuință incendiată, observându-se urme de bârne și nuiele. Și materialul osteologic provenind de la bovidee a fost destul de important, alături de fragmentele ceramice, dar și pietre. Date fiind aceste caracteristici este destul de dificil de precizat destinația acestui complex.

Celelalte astfel de gropi s-au conturat la circa 0,50 m față de nivelul actual de călcare, aveau contur circulat și prezentau o umplutură cu două straturi: un strat de pământ gălbui, cu concrețiuni calcaroase, destul de afânat și fără artefacte arheologice și un al doilea strat de pământ brun, cu resturi de chirpici, oase și ceramică.

Pentru Cx 11, o groapă fără inventar și cu umplutură constând dintr-un singur strat de pământ cenușiu cu pigmenți de lut galben nu am putut stabili funcționalitatea. Inventarul gropilor menajere a fost destul de sărăcăcios, constând în fragmente de vase ceramice lucrate cu mâna și resturi osteologice.

Complexul Cx 5, este o vatră, iar analiza caracteristicilor sale ne determină să credem că a fost situată în aer liber și utilizată pentru o perioadă destul de scurtă de timp. Conturul este relativ circular, cu diametrul de 0,70 m, vatra fiind confecționată din lut tasat (Pl. III). Umplutura consta dintr-un strat de pământ brun argilos, cu arsură și lipitură de vatră în compoziție. Ca și inventar, au fost identificate fragmente ceramice caracteristice secolelor V-III a.Chr., dar și o fusaiolă.

Un interes deosebit îl reprezintă Cx4, mormântul de inhumație, care, prin caracteristicile sale, se detașează net de peisajul specific mediului funerar local din perioada secolelor V-III a.Chr., caracterizat, în genere, de predominarea incinerației, cu resturi depuse în urne[2] (Pl. II). Acest complex a constat într-o groapă cu contur circular și formă tronconică, cu diametrul de 1,40 m și adâncime de 1,30 m. Identificarea scheletului uman s-a făcut la -0,90 m, fiind depus în poziție chircită pe un pat de fragmente de lut ars. Ca și artefacte au fost identificate doar fragmente ceramice lucrate cu mâna, databile în același interval temporal.

Efectuarea analizelor antropologice asupra osemintelor va oferi, cu siguranță, mai multe detalii care vor permite o discuție aprofundată asupra acestei descoperiri. Deocamdată este greu de spus dacă e vorba de un sacrificiu, un alt tip de ritual sau de un individ aparținând unei alte populații cu o ideologie funerară distinctă.

În ceea ce privește ceramica identificată, caracteristică secolelor V-III a.Chr., fragmentele provin, în cea mai mare parte, din vase de tip borcan, străchini și castroane, fiind prezente și câteva resturi de toarte aparținând unor căni și cești (Pl. IV). A fost lucrată integral cu mâna. Ar-

[1] Boghian, Berzovan, Enea 2017.

[2] Vezi, de exemplu, Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020, p. 55-102.

https://biblioteca-digitala.ro

derea s-a realizat în cea mai mare parte în aer liber, existând, însă, în cazul străchinilor și castroanelor, destul de multe exemplare arse într-o atmosferă reducătoare. Pasta conține ca și incluziuni nisip, în cantitate variabilă, pietricele în cantități reduse, uneori întâlnindu-se și șamota. Între materialele recuperate în stratul afectat de arătură atrage atenția o toartă aparținând unei amfore de Heracleea, datată în secolul IV a.Chr.

Concluzii

În urma cercetării preventive a sitului arheologic din zona localităților Crivești și Gura Văii, județul Iași, au fost cercetate un număr de 11 complexe arheologice, dintre care evidențiem un complex funerar de inhumație, o vatră, opt gropi menajere și o groapă cu funcționalitate incertă. Pe baza materialului arheologic descoperit, în speță ceramică fragmentară, dar și corelat cu situarea acestor complexe în proximitatea cetății getice de la Crivești, am putut stabili că aproape toate complexele aparțin etapei timpurii a celei de-a doua epoci a fierului, în secolele V-III a.Chr.

Inventarul gropilor menajere a fost destul de sărăcăcios, constând în fragmente de vase ceramice lucrate cu mâna și resturi osteologice. Vatra, judecând după caracteristicile ei, pare să fi fost una deschisă, utilizată pentru o perioadă mai scurtă de timp. Atenția ni s-a aplecat asupra mormântului de înhumație, care, prin caracteristicile sale, se detașează net de caracteristicile mediului funerar local din această perioadă, când predomina incinerația, cu resturile depuse în urne. Materialul antropologic recoltat a fost deja înaintat spre analiză colegilor specialiști din cadrul Academiei Române Filiala Iași pentru efectuarea analizelor specifice. Un alt complex mai deosebit este Cx 10. Acesta conține o cantitate impresionantă de chirpici arși proveniți dintr-o locuință incendiată, resturi de oase de animale, ceramică și piatră.

Concluzionând, este evident că urmele de locuire semnalate și cercetate se leagă de existența cetății, la 200 m NV de traseul secțiunii noastre. Cetatea, așa cum s-a anticipat încă din faza studiilor anterioare, nu a reprezentat decât zona întărită cu val și cu șanț, dar în jurul său a existat un complex mai larg în care s-a locuit și care poate fi amplasat în întreg arealul Dealului Viei[3].

Abstract

Following the preventive archaeological research of a trench located about 200 m NE of the Getic fortress of Crivești, in the area of Gura Văii-Crivești villages, Iași County, a number of 11 archaeological features were uncovered and studied. Those were a burial feature, a hearth, eight refuse pits and, finally, a pit with uncertain functionality. Based on the archaeological material found on that occasion, i.e. potsherds, as well as by correlating the finds with the location of these features, in the vicinity of the Getic fortress, one could establish that the features pertain to the early stage of the second Iron Age, largely dating to the 5th-3rd c. BC.

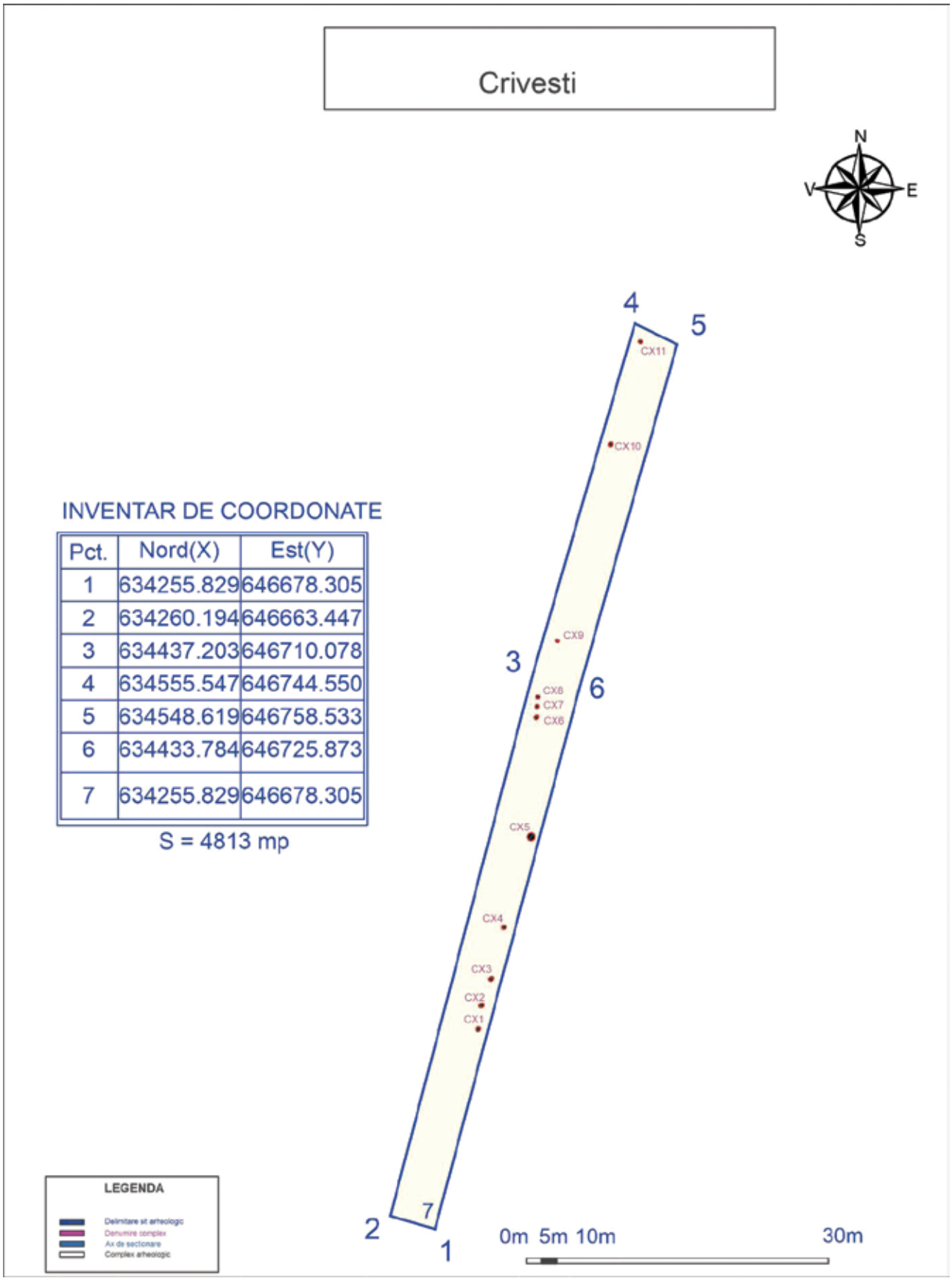
Bibliografie:

Boghian, D., Berzovan, A., Enea, S. (2017), *Cetatea getică de la Crivești (comuna Strunga, jud. Iași)*, în Tiragetia, S.N., XI (XXVI), 1, p. 201-206.

Berzovan, A., Simalcsik, A., Kovacs, A. (2020), *The Iron Age Necropolis of Strahotin - Ponoare, Dângeni Commune, Botoșani County (5th-4th centuries BC)*, în *Bronze and Iron Ages in Eurasia: Rituals and Grave Goods as Possible Markers of the Social Identity of the Dead.* Proceedings of the 18th International Colloquium of Funerary Archaeology, Mousaios, XXIII, Buzău, 2020, p. 55-102.

[3] Boghian, Berzovan, Enea, 2017, p. 203.

https://biblioteca-digitala.ro

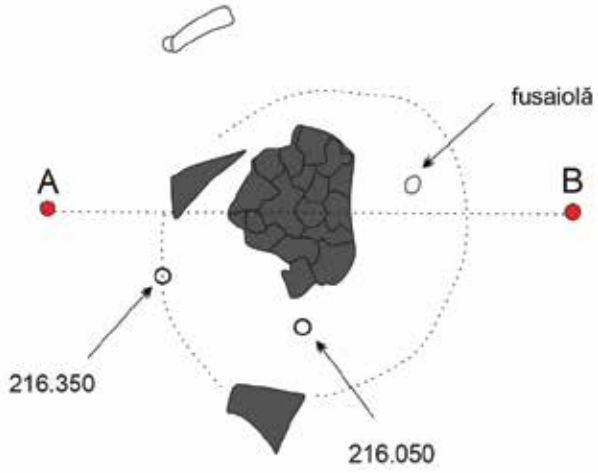
INVENTAR DE COORDONATE

Pct.	Nord(X)	Est(Y)
1	634255.829	646678.305
2	634260.194	646663.447
3	634437.203	646710.078
4	634555.547	646744.550
5	634548.619	646758.533
6	634433.784	646725.873
7	634255.829	646678.305

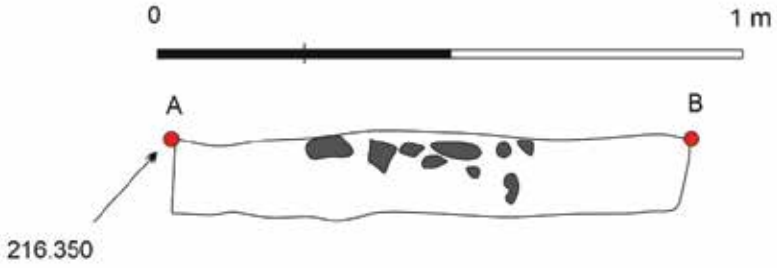
S = 4813 mp

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

4

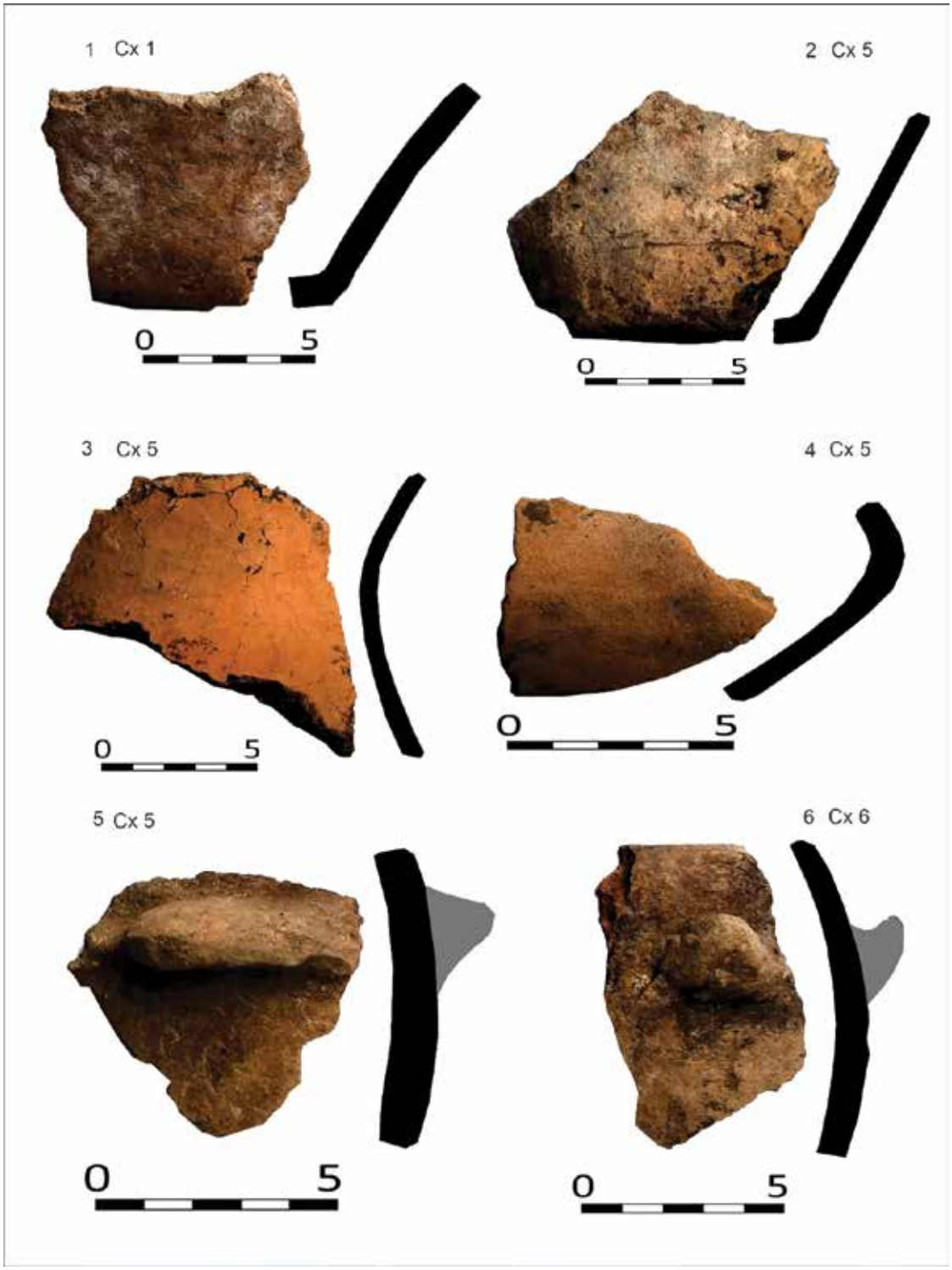

5

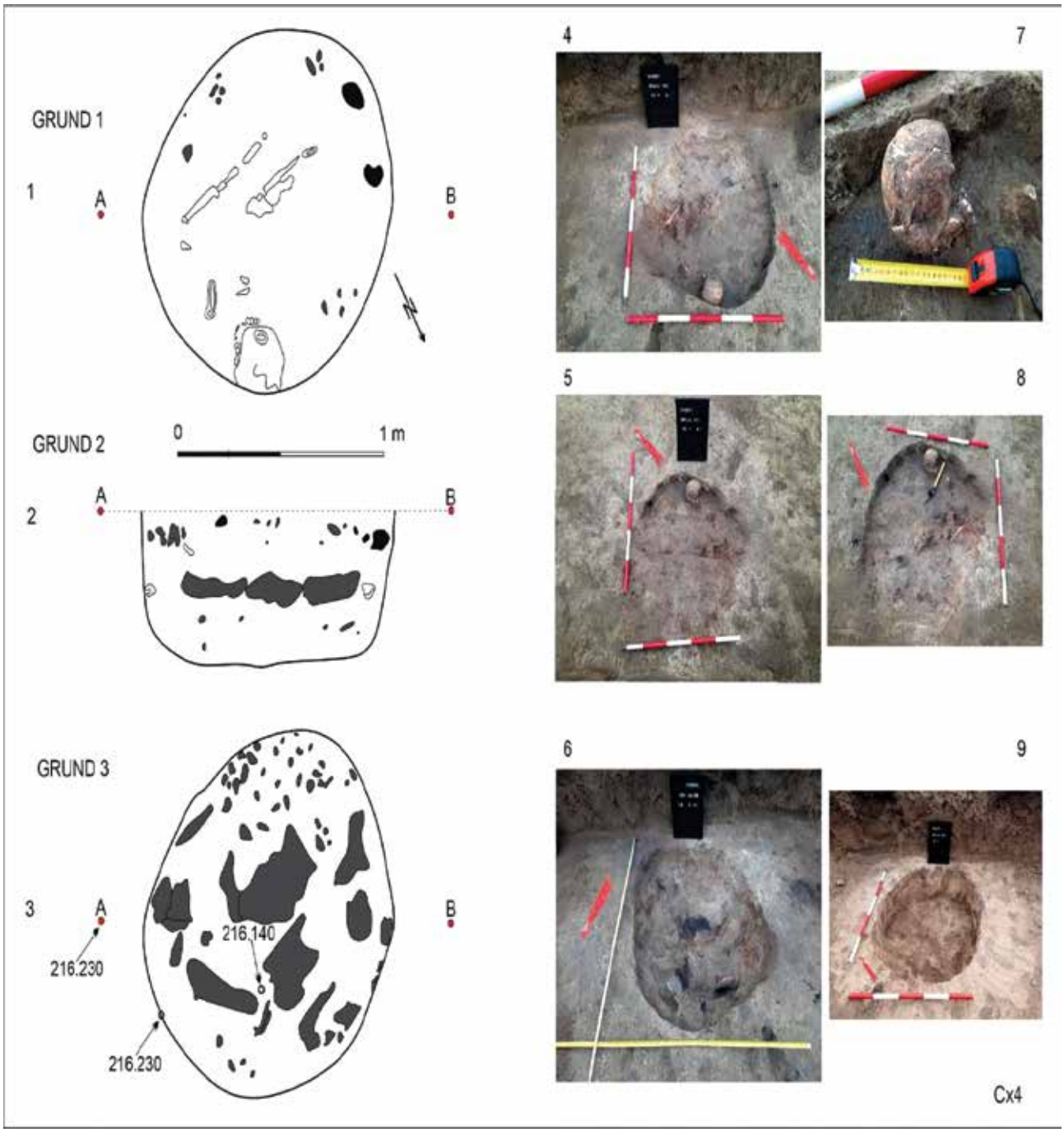

Cx5

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

119. Feliceni, com. Feliceni, judeţul Harghita
Punct: centrul satului, lângă DJ137 - Biserica Reformată

Tip de sit 133
Încadrare cronologică: 4
cod RAN: 83204.01
Autorizaţie nr. 378/2020
Colectiv: Botár István
Perioada desfășurării cercetării: 29.06 – 04.09.2021

Biserica reformată din Feliceni se află în centrul satului, lângă DN137, pe terasa stângă, sudică a râului Târnava Mare, la 1,5 km sud de orașul Odorheiu Secuiesc în județul Harghita (Pl. I). În epoca medievală zona a aparținut din secolul al XIII-lea Scaunului Odorhei, Arhidiaconatului Erdőhát/Telegd, iar anterior foarte probabil Comitatului Küköllő. Toponimia vine de la titlul bisericii de înaintea reformei Sf. Maria. Prima mențiune istorică a bisericii o găsim în lista dijmelor papale din 1332-1333, această dată atestând doar existența unui bisericii parohiale, dar nu și elemente mai clare de cronologie a începuturilor bisericii.

Planul bisericii este unul comun pentru bisericile medievale din Secuime. Ea se compune dintr-un cor gotic poligonal cu contraforți, navă și turn de clopotniță amplasat la vest în axul bisericii (Pl. II/1-4). Corul pare să aibă doar o singură perioadă de gotic târziu. Intervențiile ulterioare post-medievale s-au limitat la demolarea sacristiei şi închiderea intrării sacristiei (?!) pe partea nordică, la demolarea mesei altarului (probabil odată cu trecerea comunității la Reformă pe la sfârșitul secolului al XVI-lea) şi demolarea bolților. În epoca modernă au fost ridicați câțiva contraforți pe partea nordică, foarte probabil cu scopul de a întări zidul nordic slăbit din cauza demolărilor elementelor medievale de aici. Porticul intrării sudice este și ea o anexă târzie.

În 1974, în cursul lucrărilor de restaurare au fost observate urme a două sanctuare dreptunghiulare în interiorul sanctuarului gotic actual (aceste coruri sunt prezentate pe podea cu texturi diferite).

Biserica este cunoscut în literatura de specialitate mai ales datorită picturilor murale din interiorul navei, datate la începutul secolului al XV-lea.

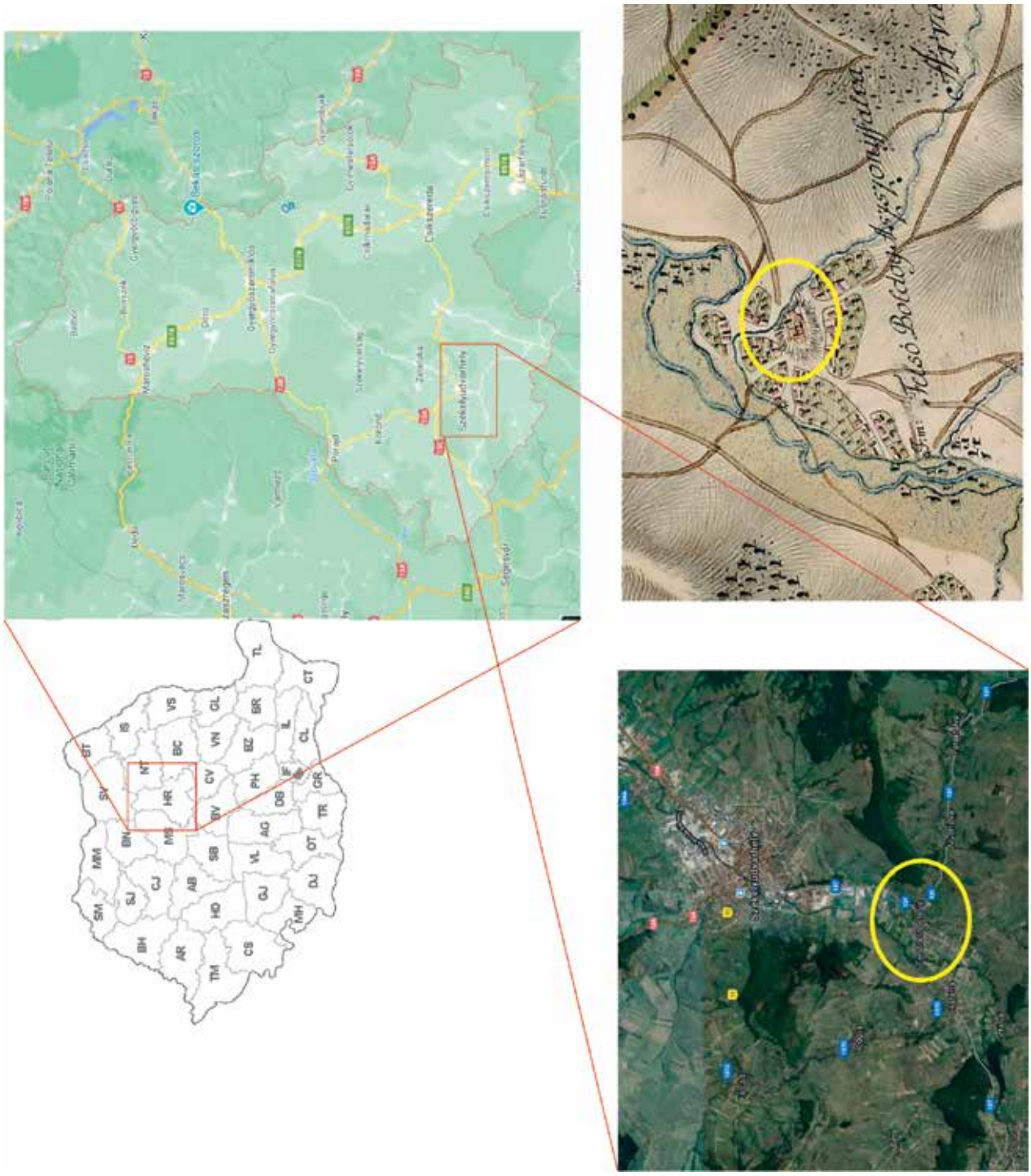
Obiectivele cercetării

În urma cercetărilor preventive din 2016-2017 din afara bisericii s-a conturat periodizarea epocilor de construcție. A rămas însă deschisă problema primului sanctuar (documentat în 1974), al cărui plan și caracteristici erau atipice pentru arhitectura medievală din zonă. În urma lucrărilor din înăuntrul bisericii s-a ivit ocazia verificărilor acestor ipoteze. Scopul principal era deci localizarea și documentarea sanctuarului din prima fază.

Rezultate şi interpretarea lor

Secțiunile din interiorul navei au infirmat planul propus în 1974, „fundațiile” corului pătrat din pietre cioplite fiind de fapt treptele unor scări din perioada goticului târziu, amplasate pe molozul fazelor mai vechi. Prima fază cu cor patrulater este deci rezultatul unui erori. Corul contemporan cu partea vestică, cea mai veche al navei, a fost de fapt un cor semicircular, din care au fost documentate doar părți mici, din cauza mormintelor ulterioare, ale căror gropi au distrus în mare parte fundațiile.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. I. Localizare Feliceni.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Biserica Reformată - vedere N.

Fig. 2 Sanctuar semicircular sub treaptă.

Fig. 3. Sanctuar patrulater.

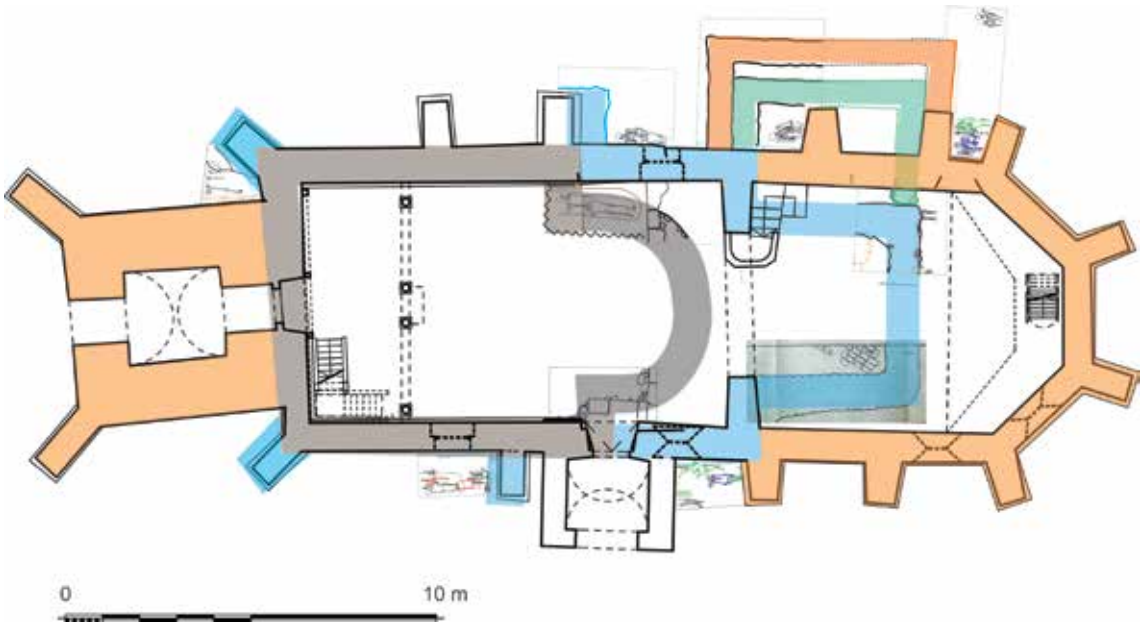

Fig. 4. Plan general.

Pl. II

https://biblioteca-digitala.ro

120. Gherăești, com. Gherăești, jud. Neamț
Punct: Stația de Comprimare a Gazelor

Cod tip sit: 3 – descoperire izolată
Încadrare cronologică: epoca medievală
Autorizație nr. 379 / 18.06.2020
Perioada: 01.07.2020 - 24.07.2020
Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Adrian Gligor (S.C. „Total Business Land" S.R.L. Alba Iulia), Cristina Trif (University of Bradford, Marea Britanie).

Situl arheologic nou descoperit și cercetat integral cu prilejul implementării proiectului de investiție *Dezvoltări ale SNT în zona de nord-est a României în scopul îmbunătățirii aprovizionării cu gaze naturale a zonei precum și a asigurării capacităților de transport pe teritoriul Moldovei, județul Neamț*, derulat de S.N.T.G.N. „Transgaz" S.A., se află în Culoarul Siretului din Podișul Moldovei, pe interfluviul dintre Râul Moldova (situat la vest) și Râul Siret (situat la est), în extravilanul satului Gherăești din comuna omonimă, în partea de est a județului Neamț, pe locul stației de comprimare a gazelor naturale, la 200 m spre sud-est de str. Ștefan cel Mare, la 300 m spre est de str. Teilor și la 150 m spre nord-est de cimitirul creștin-ortodox al localității (fig. 1).

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat integral prin intermediul Casetei A (Cas. A), de formă pătrată, cu latura de 30 m, perimetrul de 120 m și suprafața de 900 m^2. Aceasta a fost divizată în 225 de carouri simetrice (A-O 1-15), tot de formă pătrată, cu latura de 2 m, perimetrul de 8 m și suprafața de 4 m^2 (fig. 1)

În cuprinsul său a fost descoperit un singur complex arheologic, reprezentat de resturile unei locuințe de suprafață modeste (colibă) (L. 1), incendiată, prevăzută cu o vatră (V. 1), ce a funcționat probabil o perioadă scurtă de timp, drept construcție sezonieră (fig. 2, 3).

Complexul arheologic a fost demontat manual (utilizându-se doi martori stratigrafici dispuși pe diagonală, în formă de „X", pe axele nord-sud și respectiv est-vest, cu scopul de a corela datele de stratigrafie orizontală cu cele de stratigrafie verticală) sedimentul excavat a fost tamisat integral, iar artefactele au fost recoltate exhaustiv. Punctul altimetric zero (P. 0) al sitului arheologic coincide cu cota amenajată de fundare a terenului din cadrul stației de comprimare a gazelor naturale.

Locuința (L. 1) avea structura de rezistență din lemn, forma rectangulară, colțurile rotunjite, lățimea maximă de 3 m, perimetrul de aproximativ 12 m și suprafața de cca. 8 m^2. Consistența resturilor sale era de 0,10-0,30 m, acestea reprezentând un amestec de pigmenți și fragmente de cărbune de culoare cenușie-neagră (predominant) și pigmenți de chirpici arși, de culoare roșie-cărămizie (fig. 2).

În colțul său nordic se afla o vatră (V. 1), ce prezenta mai multe faze de utilizare, de formă relativ circulară, cu diametrul maxim de aproximativ 1 m și suprafața de cca. 0,80 m^2. Consistența resturilor vetrei (V. 1) era de 0,10-0,30 m, acestea reprezentând un miez de lut de culoare brun-roșiatică, la partea inferioară; două straturi fine de cenușă de culoare alb-gri, intercalate de un alt strat de lut de culoare roșie-cărămizie, la mijloc; și un strat de lut de culoare roșiatică, la partea superioară (fig. 3).

Inventarul locuinței (L. 1) consta în două fragmente ceramice, lucrate la roată, din pastă fină, arse oxidant, provenind de la două vase cu buzele evazate și decorurile smălțuite (atât pe exterior, cât și în interior), de culoare verde și respectiv brună (fig. 4/1, 2).

Pe suprafața Casetei A (Cas. A), în afara complexului arheologic amintit, au fost descoperite alte trei fragmente ceramice, provenind de la pereții a trei vase, lucrate la roată, din pastă fină, arse oxidant, dintre care unul a fost decorat pe exterior cu smalț brun, iar celelalte două se aflau laolaltă (fig. 4/3-5).

Vestigiile descoperite aici datează probabil de la finalul evului mediu (secolul al XVIII-lea).

Acest context arheologic ne indică faptul că nu doar artefactele se pot constitui în descoperiri întâmplătoare / izolate (piese singulare sau grupate în depozite ori tezaure), ci și diferitele tipuri de complexe, eventual prevăzute și cu amenajări interioare.

Abstract

In 2020, with the implementation of a large energy investment project (natural gas), was undertaken the thorough preventive archaeological research of the new site discovered in the in the Siret Corridor of the Moldavian Plateau, on the Moldova - Siret interfluve (in Gherăeşti village, Gherăeşti commune, Neamț County): Gherăești-*Stația de Comprimare a Gazelor*. On this occasion, a single archaeological complex was discovered by the debris of a modest hut (L. 1), burned, provided with a fireplace (V. 1). It probably lasted for a short time, as a seasonal construction, and its inventory consisted of just two potsherds. On the surface of the archaeological site, in Surface A (Cas. A), three other potsherds were identified. These vestiges probably belong to the end of the Middle Ages (the XVIIIth century). This archaeological context shows that not only the artefacts can represent isolated finds (singular pieces or grouped in deposits or hoards), but also some other types of complexes, possibly provided with various structures.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Gherăești - „Stația de Comprimare a Gazelor". Vedere generală dinspre sud-vest asupra sitului arheologic și Casetei A (Cas. A) (foto: C. Preoteasa, 2020).

Fig. 2. Gherăești - „Stația de Comprimare a Gazelor". Vedere generală dinspre sud-vest asupra Locuinței 1 (L. 1) și Vetrei 1 (V. 1) (foto: C. Preoteasa, 2020).

Fig. 3. Gherăești - „Stația de Comprimare a Gazelor". Profilul Locuinței 1 (L. 1) și Vetrei 1 (V. 1) (foto: C. Preoteasa, 2020).

https://biblioteca-digitala.ro

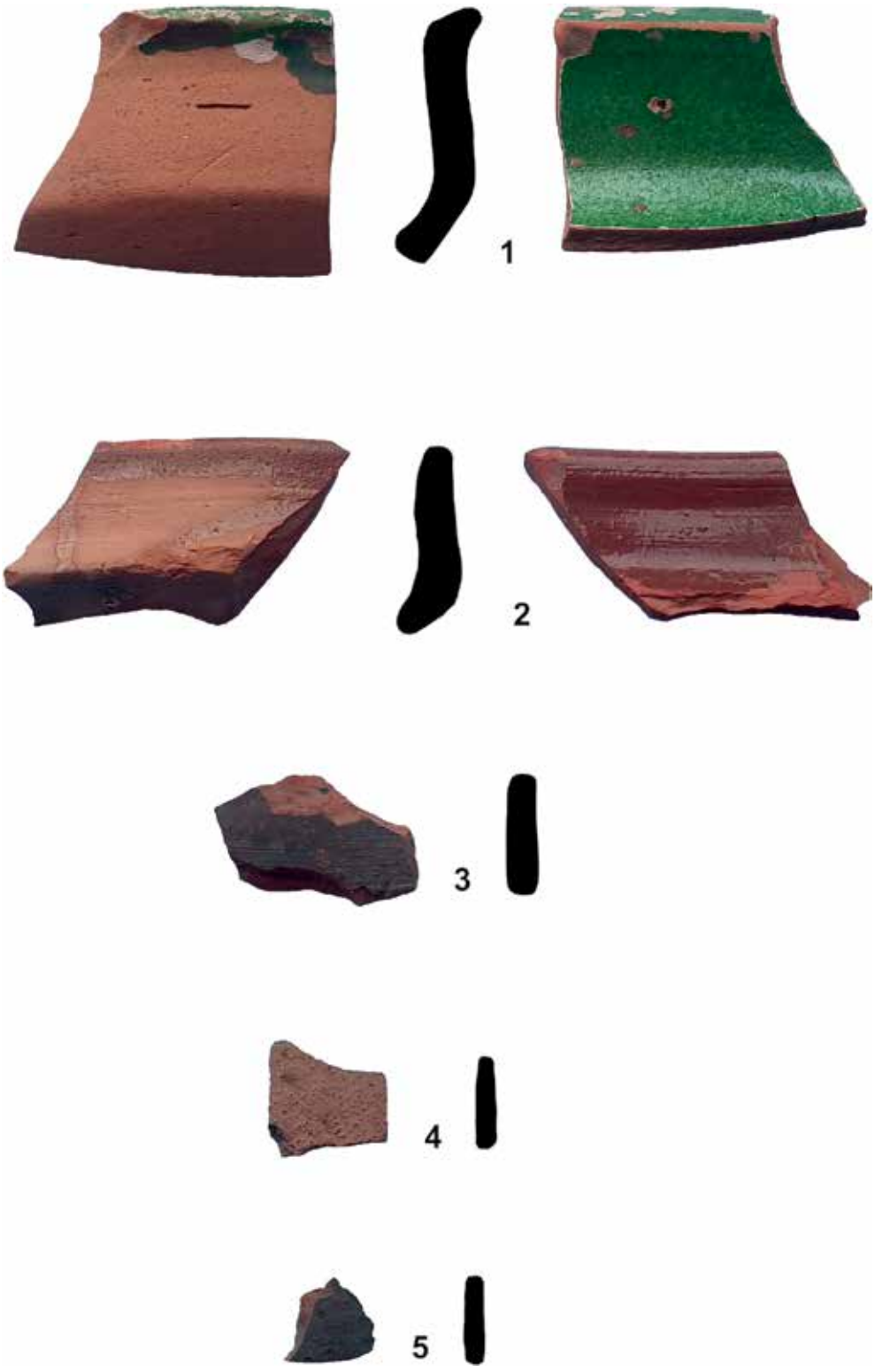

Fig. 4. Gherăești - „Stația de Comprimare a Gazelor": 1-5 – fragmente ceramice medievale (secolul XVIII) (foto și desen: C. Preoteasa, 2020).

https://biblioteca-digitala.ro

121. Ghindărești, jud. Constanța
Punct: „Tunel”

Tipul de sit: **1 , 117**
Cod RAN: 61853.02
Autorizaţie nr. 620
Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgovişte), George Murătoreanu (UV Târgovişte), Alexandru Radu (DC Dâmboviţa), Daniel Vereş (ISER Cluj Napoca), Loredana Niţă (UV Târgovişte), Horia Ghiță (CMNCD Târgoviște), Christoph Schmidt (U Bayreuth), Ulrich Hambach (U Bayreuth), Stănescu Mădălina (M. Vrancei), Valentin Georgescu (UV Târgovişte), Ionel Geambașu (UV Târgovişte), Gabriel Șerbănescu (UV Târgovişte), Florin Danciu (UV Târgovişte), Emanuel Costache (UV Târgovişte), Elena Cristina Constantin (UV Târgovişte), Anne Marie Eracle (UV Târgovişte), Vlăduț Georgescu (UV Târgovişte), Marian Marchene (UV Târgovişte), Niculin Visarion (UV Târgovişte), Florin Paltanea (UV Târgovişte)
Perioada desfășurării cercetării: 01.10.- 15.11.2021

Situl *„Tunel”* de la Ghindărești este amplasat în vestul Podișului Dobrogei, în faleza înaltă a Dunării, pe malul drept al acesteia, imediat în amonte de confluența cu canalul Chichirgeaua. Coordonatele Stereo70 ale sitului sunt: x: 741197.048 și y: 350474.499.

Din punct de vedere administrativ, situl *„Tunel”* aparține localității Ghindărești, județul Constanța, cel mai apropiat oraș fiind Hârșova, la aproximativ 10 km nord de sit (fig. 1).

Geologia arealului pune în evidență platforma calcaroasă jurasică bogată în noduli de silex și de fosile de amoniți, acoperită de depozite pleistocene alcătuite din acumulări masive de loess acumulat în etape succesive la nivelul pleistocenului (fig. 2). În cadrul acestor acumulări se pune în evidență și situl *„Tunel”* de la Ghindărești.

Puternica fragmentare generată de rețeaua hidrografică temporară a evidențiat faleza abruptă a Dunării, înălțată cu aproximativ 50 m deasupra nivelului Dunării. În acest context, altitudinea absolută a sitului este de aproximativ 13 m.

Relieful este caracterizat, pe baza alcătuirii predominant din loess, de prezența văilor abrupte de tip canion, cu versanți abrupți, simetrici, cu energie de relief mare și marcați de procese de prăbușire în loess.

La fragmentarea naturală a falezei s-a adăugat și o componentă antropică, rezultată în urma tăierii în masivul de loess a unui drum de acces (fig. 3).

Acumularea de loess pune în evidență mai multe succesiuni de soluri fosile, succesiune terminată cu solul actual, kastanoziom bogat în concrețiuni carbonatice, și neoformații biogene.

La baza profilelor, verticale sau cu o înclinare abruptă, afectate de procese de şiroire și de deplasare în bloc a pachetelor de loess, au fost descoperite piese litice caracteristice perioadei Paleoliticului mijlociu, acompaniate de elemente faunistice. Prima semnalare o datorăm paleontologilor C. Rădulescu și P. Samson, în anul 1959, când au cules de la baza profilului materiale de vârsta paleolitică și faună pleistocenă. În anul 1982, arheologul Alexandru Păunescu, acompaniat de Mihail Eugen, au reluat evaluarea și au confirmat potențialul arheologic. Sunt semnalate acum și fragmente de fildeș de Elephas sp., suprapuse, deplasate în bloc.

Pentru anul 2021, intenția noastră a fost de a încerca surprinderea *in situ* a materialului arheologic da vârsta paleolitică, prin deschiderea unei secțiuni de 2/1 m. în latura sud – estică a terasei (fig. 4, 5), în zona neafectată de procese de șiroire sau de deplasare a pachetelor de loess. În partea superioară a fragmentului de terasă este prezentă o locuire post-paleolitică, afectată de o cercetarea anterioară. Rezultatele obţinute în scurta campanie au permis înregistrarea a 69 de puncte cu staţia totală, material *in situ*, concentrate aproximativ în 30 cm (fig. 6).

Totalul materialul litic descoperit formează o colecție de 96 piese, din care 27 reprezintă descoperiri fără context (*passim*), recuperate de la baza profilului, iar restul de 69 reprezintă piese *in situ*. În ambele cazuri, materia primă folosită predominant este silexul local, alb-cenușiu/ cenușiu-negricios/gălbui cu puncte fosilifere, maroniu-gălbui/maroniu roșcat (78%), căruia i se adaugă calcarul și cuarțitul.

Excluzând galeții din silex (n=4), calcar (n=3) și cuarțit (n=7), materialul litic cioplit este format din *cassons* (n=13), fragmente indeterminabile (n= 22), piese corticale (n=13 – 2 piese indeterminabile, 9 așchii, 2 lame), nuclee fragmentate (n=6) și așchii neretușate (n= 28). Suporturile complete și proximale prezintă taloane corticale, netede sau accidentate/indeterminabile, cu bulb afectat de stigmate de percuție dură și, într-un caz, fațetat. Nucleele fragmentate, de dimensiuni variabile, prezintă negative de așchii, debitaj frontal sau, prezumtiv turnant și resturi din planuri de lovire opuse sau adiacente.

Au fost prelevate probele necesare estimării vârstei locuirii paleolitice, dar rezultatele obţinute sunt relevante în a continua cercetarea arheologică în anul 2022.

Abstract:

The archaeological research of the so-called „Tunel” site in 2021 provided 69 *in situ* pieces, and led to the planning of further investigations in this point.

https://biblioteca-digitala.ro

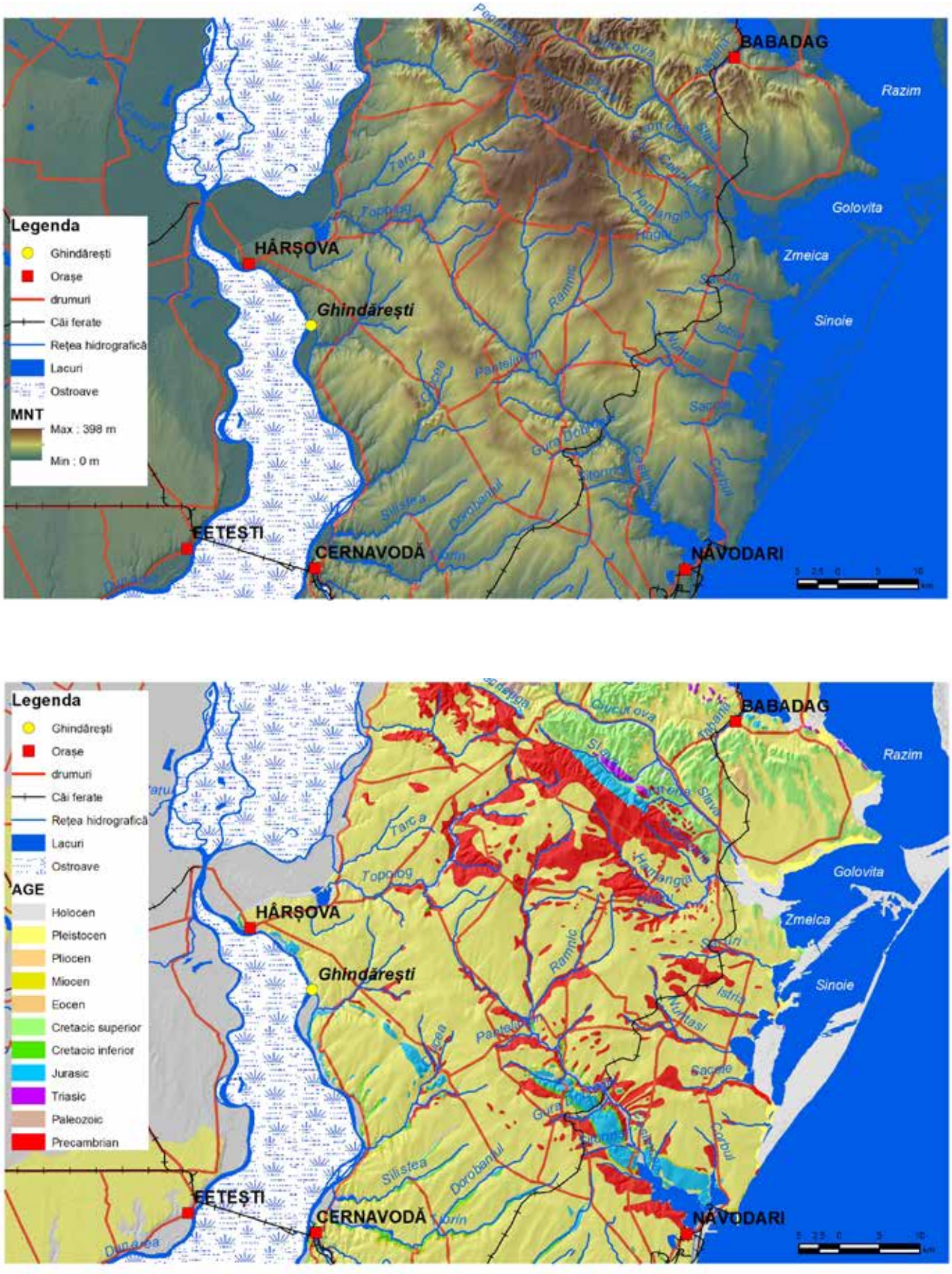

Fig. 1-2 Harta jud. Constanța și poziția sitului (cu detalii geografice și geologice).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Captură Google Earth. Detaliu pentru poziția sitului din punctul „Tunel”.

Fig. 4. Foto - situl din punctul „Tunel”.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5-6. Fotografii de lucru. Detaliu asupra stratului de locuire paleolitică.

https://biblioteca-digitala.ro

122. Hoisești, com. Dumești, jud. Iași
Punct: „Fântâna Maiorului"

Tip epocă: Hallstatt timpuriu, Ev Mediu târziu
Autorizație nr. 29/19.01.2021
Colectiv: Dan Aparaschivei (Institutul de Arheologie Iași al Academiei Române-Filiala Iași- IAI), responsabil științific, Ștefan Honcu, Alexandru Berzovan, Sever Boțan, Cătălin Hriban (IAI), Adrian Gligor, Cătălin Borangic (Total Bussines Land), Angela Simalcsik, Robert Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov", al Academiei Române - Filiala Iași)
Perioada desfășurării cercetării: 22.02 - 21.03.2021

Cercetarea arheologică preventivă de la începutul primăverii anului 2021 a fost determinată de realizarea obiectivului *„Dezvoltări ale SNT în zona de nord-est a României în scopul îmbunătățirii aprovizionării cu gaze naturale a zonei precum și a asigurării capacităților de transport pe teritoriul Moldovei"*, proiect dezvoltat de către Societatea Națională de Transport Gaze Naturale „Transgaz" S.A., Mediaș. Această zonă cu potențial arheologic, alături de altele două au fost identificate cu ocazia supravegherii arheologice care a fost impusă prin avize în documentația pentru desfășurarea proiectului susmenționat.

Perimetrul cercetat a fost abordat printr-o singură unitate de cercetare arheologică și anume S1, cu dimensiunile de 97,52 m x 15,09 m, rezultând o suprafață de 1472 mp.

Au rezultat 44 de complexe arheologice, databile, marea majoritate, în perioada Hallstattiană timpurie și în Evul Mediu[1] (Pl. I). Într-un singur complex am identificat ceramică aparținând culturii Sântana de Mureș Cerneahov, iar în arealul respectiv au apărut, neincluse în complexe evidente, fragmente ceramice cucuteniene provenind de la un sit din apropiere.

Locuirea Hallstattiană

Descoperirile din acest interval cronologic constau aproape exclusiv din gropi menajere și o vatră, mult distanțate unele de altele. Complexele Cx1 și Cx3 conțin material ceramic relevant pentru acest tip de complexe[2]. Ceea ce în zona complexului Cx 6, (Pl. II) la prima vedere, părea a fi o locuință, s-au dovedit a fi rămășițe de strat din zona mai multor complexe – gropi menajere (Cx6 B, C, D) și un rest de vatră (Cx6 A). De această zonă se leagă și groapa Cx38, conturată ca urmare a casetării întregului areal. Complexele Cx 7-11, chiar dacă sunt gropi conturate destul de bine, conțin foarte puține materiale arheologice, ceea ce le face greu de încadrat cronologic. De asemenea, complexele Cx45, 46, 47, în care nu a fost descoperit material arheologic, sunt greu de încadrat cronologic. Cel mai probabil, însă, ele aparțin aceluiași orizont cultural. Adâncimea de conturare a acestor complexe a fost la circa -0,50 m față de nivelul actual de călcare, iar adâncimile lor finale se încadrează între 0,60-0,90 m față de nivelul de conturare.

Materialul arheologic recuperat din gropile cercetate constă, în cea mai mare parte, din ceramică lucrată exclusiv cu mâna. Este este arsă oxidant, majoritar neuniform, cu urme de ardere secundară. Pasta este grosieră, cu nisip și cioburi pisate, dar și semifină, cu nisip cu bob mic sau cioburi bine pisate. Starea de conservare a ceramicii este, în general, de fragmentare foarte intensă, cu imposibilitatea de a fi reîntregită. Totuși, există unele fragmente care permit identificarea unor caracteristici tipologice-cronologice, respectiv pentru includerea complexelor în care apar aceste fragmente în epoca hallstattiană. Sunt identificabile vase de dimensiuni mari și mijlocii, cu gât drept sau tronconic și corp bombat sau cu corp tronconic/bitronconic (Pl. IV. 1-4, 6). Ca tehnici decorative pentru această categorie pot fi menționate decorul plastic, incizia și impresiunea. Decorul plastic este prezent, cel mai adesea, sub forma brâielor nealveolate sau alveolate, dispuse în partea superioară a vasului. În afara a cestora mai a p are și tehnica barbotinei pe suprafața vaselor.

În ciuda expresivității reduse, materialul poate fi atribuit, destul de larg, perioadei timpurii a primei vârste a fierului – Hallstatt A, posibil culturii Chișinău-Corlăteni.

Descoperiri de acest tip sunt bine atestate în spațiul est-carpatic al României, în zona Câmpiei Jijiei fiind atestate numeroase puncte cu descoperiri similare[3]. Mai menționăm în cel puțin două complexe existența oaselor de animale neprelucrate.

Singurele piese mai deosebite recuperate sunt reprezentate de un posibil falus din lut ars (Pl. IV.5), recuperat din umplutura gropii Cx 7 și o piesă din os (Pl. V.1) – posibil un împungător – recuperată din groapa Cx3. Stratigrafia acestor gropi se prezintă, în general, astfel: 1. Strat de pământ brun-negricios, sfărâmicios, sărac în material arheologic (stratul vegetal); 2. pământ brun-sfărâmicios, cu lentile de pământ galben și sporadice fragmente de ceramică și oase (stratul de cultură); 3. pământ brun-cafeniu, sfărâmicios, cu multe lentile de lut galben și foarte rare materiale arheologice în compoziție; 4. pământ galben, compact, ușor nisipos (sterilul arheologic).

Necropola medievală

În ceea privește cimitirul medieval surprins de noi în secțiunea cercetată, analiza materialelor cartografice nu ne oferă datele necesare stabilirii localității de care acesta a aparținut.

Beneficiind și de o analiză antropologică parțială putem sublinia au fost identificate 31 de schelete. În complexele Cx12-15, Cx 18, Cx 20, Cx23, Cx 26, Cx 27, Cx 29-33, Cx39b[4] – 41, Cx 44 se regăsesc adulți peste 18

[1] Au fost anulate din numărătoarea inițială complexele Cx 4, Cx 5, Cx 34 deoarece au fost identificate ca fiind contemporane, în directă legătură cu traseul vechi al conductei de gaze.

[2] În Cx2 a apărut ceramică specifică culturii Sântana de Mureș - Cearneahov, dar se pare că este o situație izolată, de vreme ce nu am mai identificat alte artefacte sau complexe specifice acestei perioade istorice.

[3] Pentru zona limitrofă Hoiseștilor și a comunei Dumești, descoperiri din prima epocă a fierului au fost atestate la Dumești - Valea Osânzei (RAJI I, 1984, p. 133), Păușești - Biserica Veche (RAJI I, 1984, p. 135), Păușești - Dealul Ciritei (RAJI I, 1984, p. 135) și Păușești - La Bulgărie (RAJI I, 1984, p. 135). Vezi și RAJI II, 1985, p. 470-472 și Harta 5.

[4] Cx39a este un copil care pare să fi făcut parte dintr-un complex dublu, înmormântat alături de un adult, iar numerotarea a fost

https://biblioteca-digitala.ro

ani, dintre care 12 sunt bărbați, iar șase sunt femei (Pl. III). Celelalte 13 complexe sunt ale unor copii și adolescenți. În complexele Cx16, Cx 19, Cx 21, Cx 22, Cx 24, Cx 25, Cx 28, Cx 35-Cx39a, Cx 42, Cx 43 sunt mormintele a 12 *infantes*, cu sexul nedeterminal și un *iuvenis* de sex feminin.

Mai toate complexele au fost identificate la circa 0,55-0,65 m față de nivelul actual de călcare și cu orientarea V-E. Majoritatea erau în poziție anatomică, chiar dacă, pe alocuri, am înregistrat anumite deranjări ale poziției oaselor. Identificarea unor piroane, dar și a unor fragmente de lemn confirmă înmormântarea lor în sicrie de lemn, în gropi dreptunghiulare, unele cu colțuri rotunjite.

Ca și inventar, am putut identifica doar câteva cheutori și trei nasturi globulari, artefacte des întâlnite în cimitirele medievale din Moldova[5] și pe baza cărora am și putut amplasa necropola în secolele XVI-XVII (Pl. V.2-5).

Satul de care aparținea respectivul cimitir, oricare va fi fost numele acestuia, a dispărut cu mult înainte de secolul al XIX-lea, motiv pentru care amintirea sa și a bisericii nu s-a mai păstrat în toponimie și nici în memoria localnicilor.

Cu toate acestea, analiza izvoarelor istorice ne oferă o multitudine de date despre diferite sate dispărute situate în apropierea Hoiseștilor și la est de Podu Iloaiei, atestate încă din secolul al XV-lea și care ar putea fi legate de descoperirile noastre.

Istoria satului Hoiești, ca și a arealului limitrof s-a legat, în cea mai mare parte, de istoria ținutului Cârligătura, una dintre cele mai vechi unități teritorial - administrative ale Principatului Moldovei. Ținutul Cârligătura a făcut parte din Țara de Jos și a avut centrul administrativ la Târgu Frumos. El se învecina la est cu Ținutul Iașilor, la nord cu Ținutul Hârlăului, la vest cu Ținutul Sucevei și la sud cu ținuturile Romanului și Vasluiului.

Ținutul Cârligătura a existat de la începutul secolului al XV-lea până în anul 1834. El avea o suprafață de 975 de km^2 și se întindea pe pantele vestice ale Dealului Mare și pe cele nordice ale dealurilor Tutovei, fiind acoperit cu păduri seculare, care au fost defrișate în mare parte de-a lungul timpului. Miron Costin considera că numele acestui ținut ar proveni de la cursul unei ape, dar această afirmație nu a putut fi confirmată documentar până în acest moment. O explicație, poate mai plauzibilă, leagă numele acestui ținut de curba pe care o face marele drum moldovenesc care traversează Podișul Moldovei, cotind, apoi, spre răsărit, către Iași.

Prima atestare documentară a acestui ținut apare într-un act de donație din 15 iunie 1431, prin care domnul Alexandru cel Bun acordă unui boier, pe nume Cupcici, mai multe sate din ținut, cu prisăci. El a fost menționat ulterior în actele domnești ale lui Ștefan cel Mare și urmașilor săi, precum și în lucrarea lui Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae* (1714-1716). Documentele istorice consemnează mai mulți pârcălabi de Cârligătura: Toader (1579), Neniul (1626), Miron Stărcia (1675), Moțoc (1685).

Revenind la problema noastră de interes, documentele istorice menționează la nivelul secolelor XV-XVI mai multe localități în zona Hoiseștilor și la vest de Podu Iloaiei, dispărute între timp.

Astfel, într-un document redactat la Suceava și datat pe data de 30 iunie 1456, Petru Aron întărește un loc lângă Drângești, un vechi sat de lângă Hoiești[6].

Într-un alt document de la Iași, datat pe 12 iunie 1459, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, aflăm despre Ivașco din Sirețel care s-a pârât cu nepotul său, Ion Negoescul, pentru satele numite Berești, Drângești și Havati[7]. La 15 martie 1493, în Suceava, Ștefan cel Mare întărește lui Mănăilă și nepoatei sale de soră, Marușca și nepoatelor lor Mălina și Cerna, toți nepoții lui Lucaci, satele moștenite de la acesta: Balomirești, unde a fost jude Balomir, cu moară în Bahlui și Hoiești, unde a fost jude Dobromir, ambele pe Bahlui[8]. Documentul discută hotarele satelor, făcând trimitere la o serie de toponime și microtoponime, luând ca repere fundamentale movilele din zonă. Singurul microtoponim localizabil cu un anumit grad de precizie este Fântâna Dringăi; în opinia lui I. Bogdan acesta ar fi fost localizat, probabil, în zona Dealului Drincea situat la est de Hoiești[9], un reper în cadrul unui areal mai mare, întins pe ambele maluri ale Bahluiului și în care se încadra și zona noastră de interes. În zonă mai există menționate și alte sate, precum Glodeni, situat undeva în apropiere de Holm. Glodenii sunt atestați la 18.02.1456, Petru Aron dând un „*loc din pustie să-și întemeieze sat*" (DRH II, p. 81-83), iar la 1.05.1540 domnitorul întărește „*jumătate din Glodenii de către Bahlui*".

Fără a avea pretenția de a lămuri o problemă a cărei soluționare necesită ample studii de arhivă, în acest stadiu al cercetărilor putem să spunem că necropola surprinsă de noi în cadrul S 1 / 2021 a aparținut, cu probabilitate, unuia din satele Berești, Balomirești sau Glodeni.

Concluzii:

Complexele arheologice identificate în punctul topografic *„Fântâna Maiorului",* sat Hoiești, comuna Dumești, județul Iași, au fost cercetate exhaustiv pe o parcelă de 1472 mp, afectată de proiectul constructiv. Au fost evidențiate și cercetate un număr de 44 complexe arheologice, iar alte trei complexe numerotate inițial au fost anulate datorită confirmării faptului că nu prezentau elemente de natură arheologică.

Din cercetarea acestor complexe am putut constata că au fost identificate două situri arheologice necunoscute în literatura de specialitate până în acest moment. Este vorba despre un sit de perioadă hallstattiană, respectiv din primele faze ale epocii, atribuibil, în funcție de materialul arheologic recoltat, culturii Chișinău-Corlăteni (sec. XI-X a.Chr.). Acestui sit îi corespund cele opt complexe cu ceramică specifică, dar, posibil, și alte cinci gropi care au prea puține elemente de datare pentru a le atribui cu certitudine. Acest sit a fost surprins parțial, doar în partea sa de sud - sud-est, cel mai probabil el întinzându-se către nord.

făcută după analiza antropologică parțială.

[5] Aparaschivei et al. 2019, p. 238-240, cu bibliografie despre această categorie de accesorii vestimentare.

[6] DRH II, 61, p. 91-92.

[7] DRH II, 85, p. 121-122.

[8] DRH III, 218, p. 250-252.

[9] Bogdan 1913, p. 26.

https://biblioteca-digitala.ro

Majoritare în cercetarea noastră au fost cele 29 de complexe funerare, dintre care două duble (31 de indivizi), respectiv morminte de inhumație de perioadă medievală care făceau parte, având în vedere dispunerea pe panta dealului a zonei cercetate, din colțul de sud-est al unei necropole ce se întindea mai mult spre partea de nord. Odată cu această cercetare putem afirma că am surprins limitele de vest, est și sud ale cimitirului. Din punct de vedere al inventarului, constatăm că era o necropolă săracă, a unui sat ce a funcționat în secolele XVI-XVII în apropierea perimetrului cercetat, probabil spre sud, dar necunoscut ca și toponim. Astfel, au fost identificați trei nasturi globulari și mai multe cheutori din bronz, artefacte frecvent întâlnite în necropolele medievale și pre-moderne din spațiul est-carpatic. Interesant este că am descoperit un număr mare de copii decedați (13), ceea ce reprezintă un procent de circa 42 % din totalul mormintelor cercetate. Această realitate din teren ne conduce către două posibile ipoteze: fie am cercetat o parte a necropolei în care erau concentrați copiii, fie speranța de viață în perioada respectivă sau anumite particularități ale comunității au dus la un procent însemnat al deceselor în rândul copiilor. Analiza antropologică va determina eventuale boli sau cauze specifice ale acestor decese din rândul copiilor, dar și a celorlalți indivizi cercetați. Studii aprofundate pentru toate situațiile și materialele identificate le vom efectua în perioada ce urmează, alături de specialiștii avizați pentru categorii de materiale.

În afară de aceste complexe, destul de bine încadrabile cronologic și cultural, mai dispunem de o groapă în care a fost identificată ceramică posibil caracteristică culturii Sântana de Mureș Cerneahov (Cx2); însă, datorită unicității sale este greu să ne pronunțăm dacă dispunem de un nivel din secolul al IV-lea în zonă. Înclinăm să credem, mai degrabă, că nu.

Mai menționăm că din stratul arabil am putut recupera câteva fragmente de vase ceramice de tip Cucuteni, faza A 3, cu urme slabe de pictură. Este vorba, desigur, de material rulat din zona superioară a punctului ”Dealul lui Chirilă”, unde s-a putut constata existența unor vestigii de acest tip. De altfel, în urma efectuării unei periegheze în această zonă am putut delimita o așezare destul de întinsă ce poate fi atribuită fazelor de început ale culturii Cucuteni (Pl. V.6).

Abstract

In the topographic point „Fântâna Maiorului”, Hoisești village, Dumești commune, Iași County, two archeological sites were identified, which were subjected to preventive archaeological excavations, on a total surface of 1472 s.qm. The course of the construction project superposed, in fact, parts of these sites that, most likely, extended to the north.

44 archeological features were excavated by our team. Of these, 13 were in the western area, where the site dating to the early Hallstatt period is located. The second site, in the eastern area, consists of a Late Medieval cemetery, i.e. 16th-17th century, with 31 inhumed individuals excavated, of which 18 adults and 13 children.

Bibliografie:

Aparaschivei, D., Simalcsik, A., Honcu, Ș., Bilavschi, G., Munteanu, L., Boțan, S., Vornicu, M., Minea, B., Bejenaru, L. (2019), *Noutăți arheologice din zona bisericii Talpalari din Iași*, in *Arheologia Moldovei* XLII, 223-272.

Bogdan, I. (1913), *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, Atelierele Grafice Socec, București.

DRH II - Berza, M., Cihodaru, C., Mioc, D., Pall, F., Pascu, S., Ștefănescu, S., (eds.) (1976), *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, II, Ed. Academiei R.S.R., București.

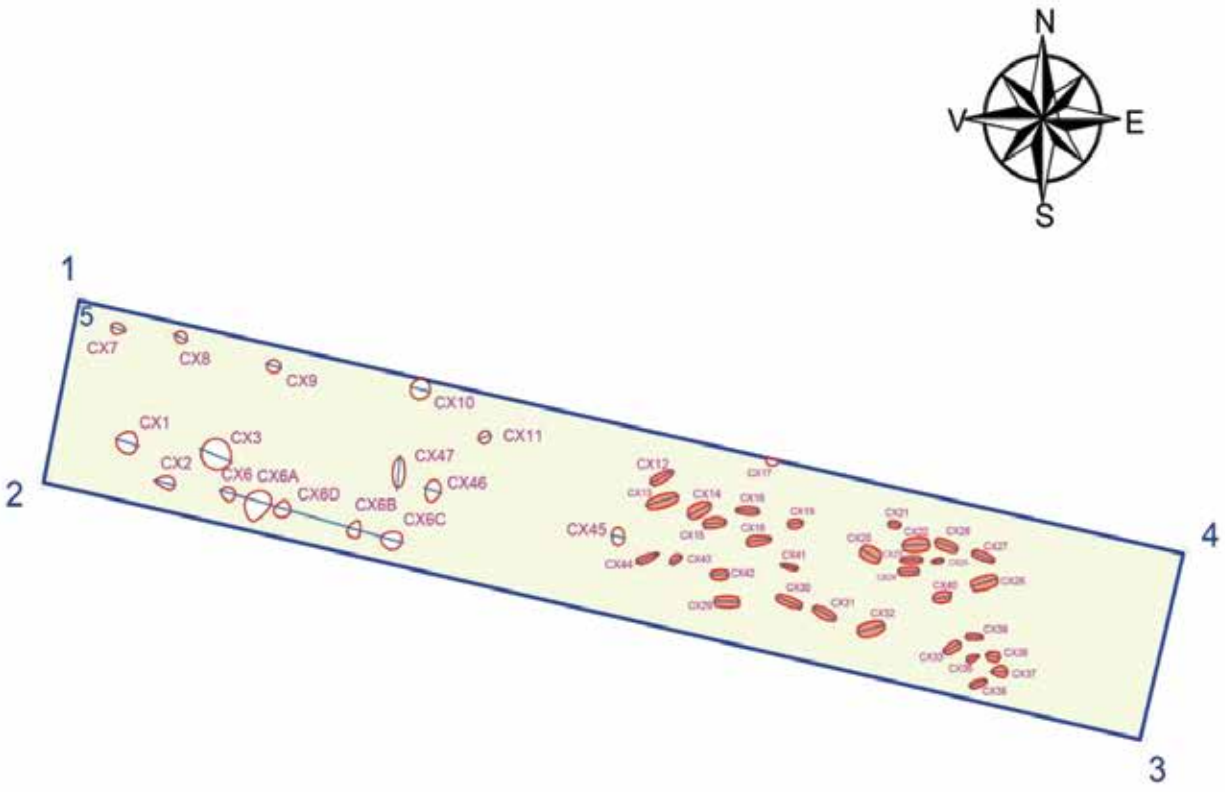
DRH III - Pascu, S., Ștefănescu, S., Cihodaru, C., Mioc, D., Caprosu, I., Răduțiu, A. (1980) *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, III, Ed. Academiei R.S.R., București.

RAJI - Chirica, V., Tanasachi, M. (1984-1985), *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. I-II, Iași.

https://biblioteca-digitala.ro

Planul general al cercetărilor arheologice

Hoisesti-Fantana Maiorului

INVENTAR DE COORDONATE

Pct.	Nord(X)	Est(Y)
1	638198.189	676346.033
2	638183.585	676342.966
3	638162.981	676437.675
4	638177.897	676441.424
5	638198.189	676346.033

S = 1472 mp

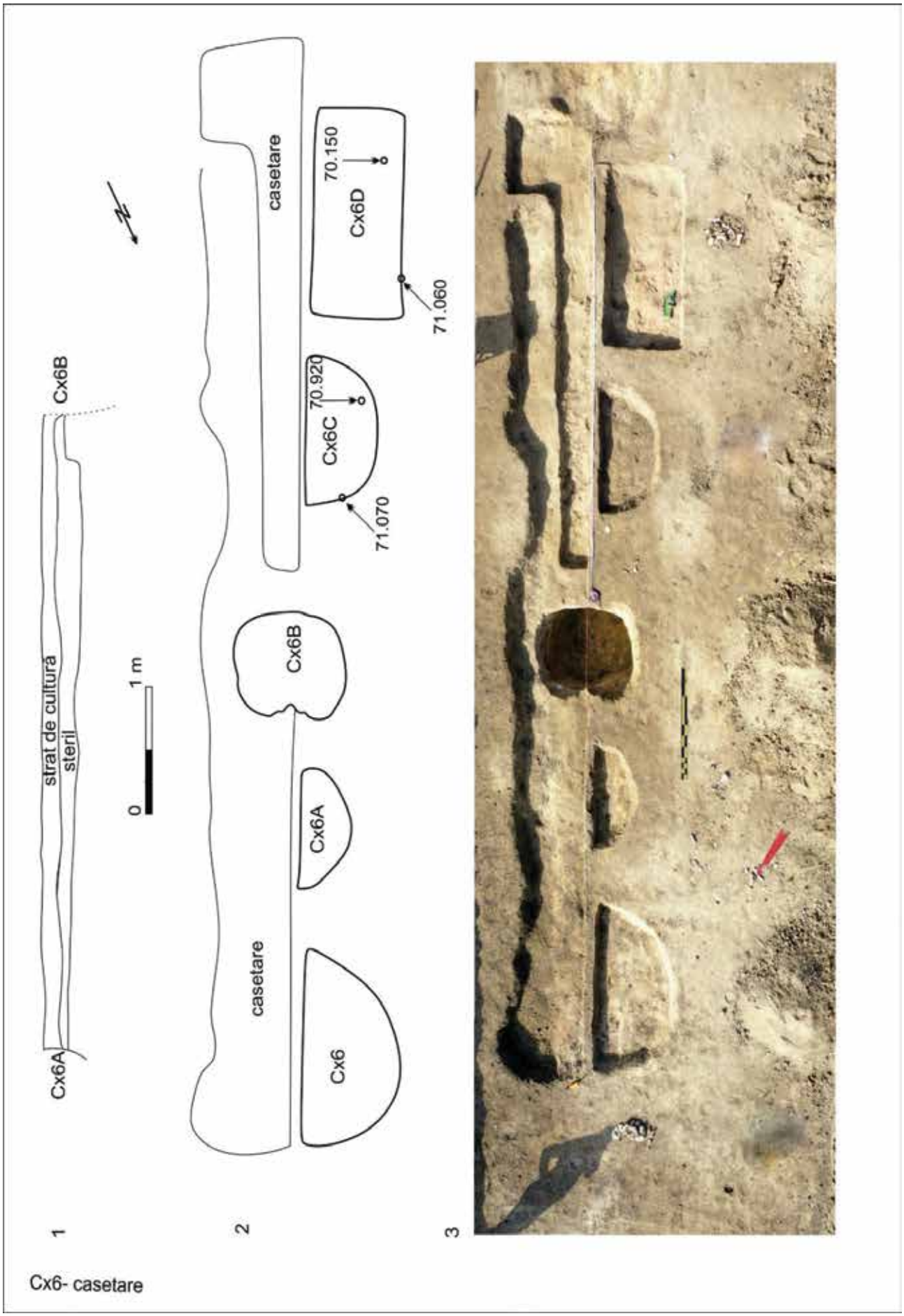
LEGENDA

- Delimitare sit arheologic
- Denumire complex
- Ax de sectionare
- Complex arheologic
- Mormânt de înhumație

0m 5m 10m 30m

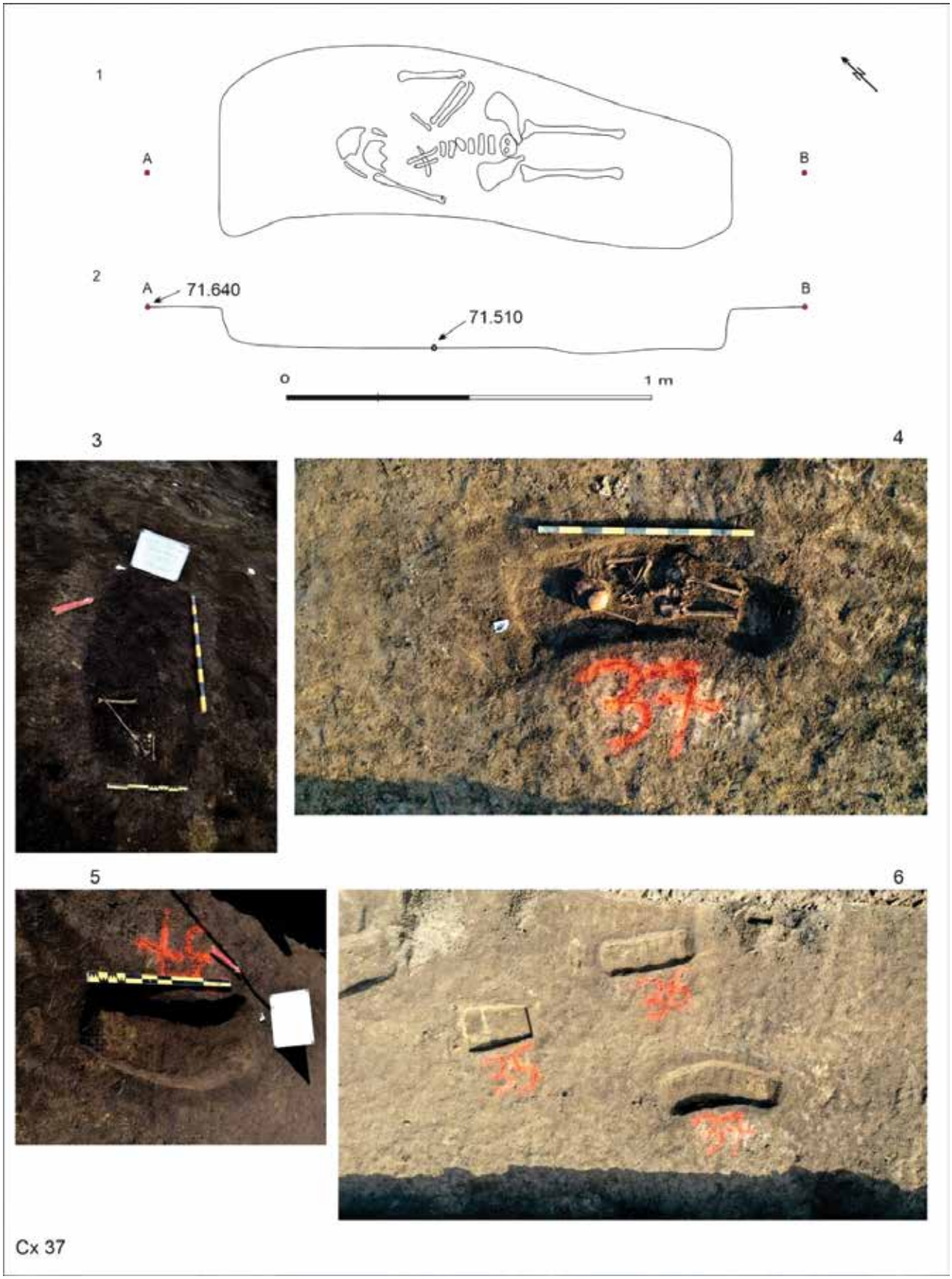
Pl. I

https://biblioteca-digitala.ro

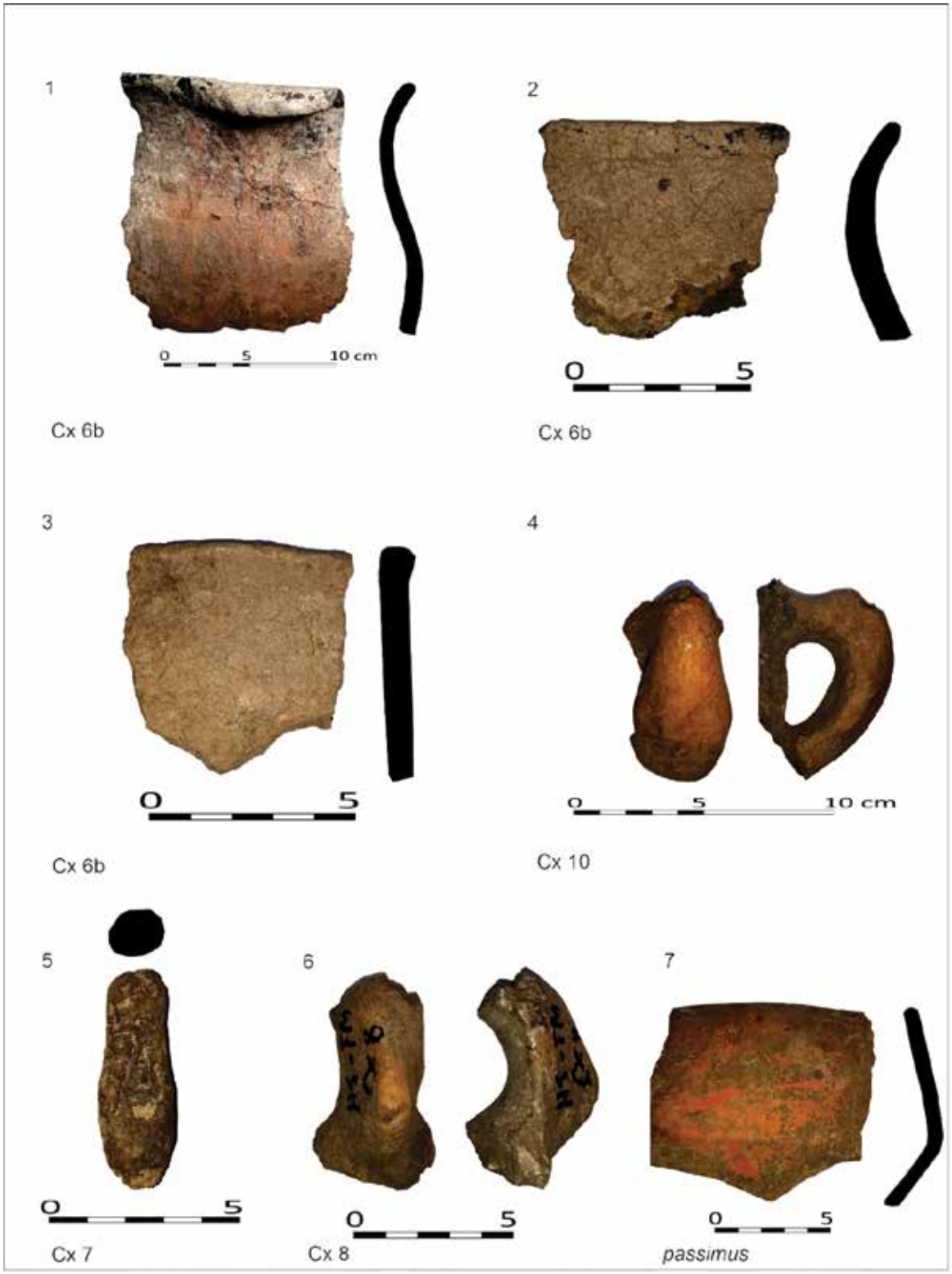
Pl. II

https://biblioteca-digitala.ro

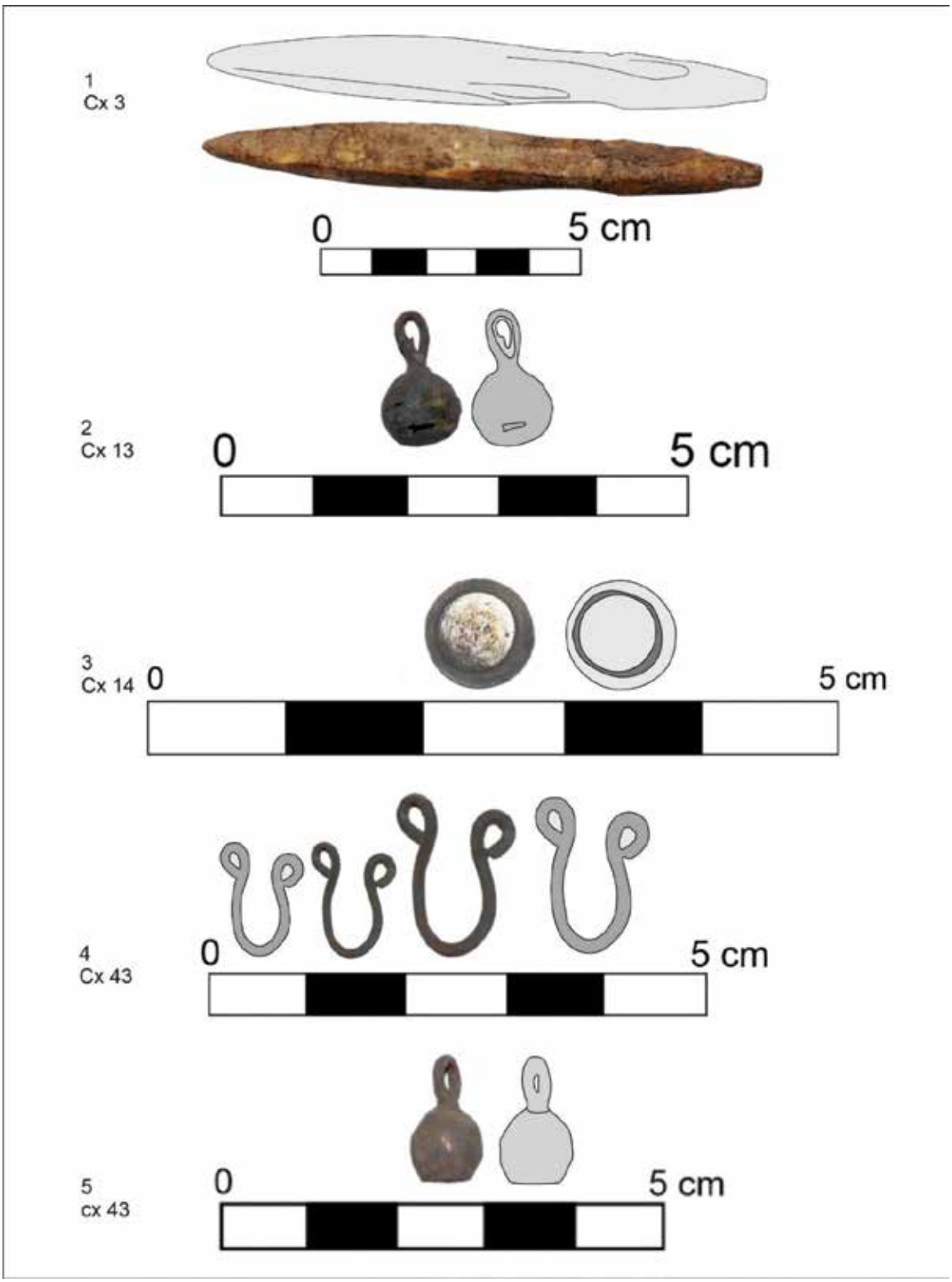
Pl. III

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. IV

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. V

https://biblioteca-digitala.ro

123. Iași, jud. Iași
Punct: Biserica „Intrarea Maicii Domnului în Biserică" – Vovidenia

Încadrare cronologică: Evul Mediu târziu; perioada modernă
Cod LMI: IS-II-m-B-04092
Autorizație nr. 179/30.03.2021
Colectiv: Ludmila Pîrnău – responsabil științific; Cristina Cordoș, Cătălin Hriban, Dan Aparaschivei, Marian Lie, George Bilavschi, Bogdan Minea (Institutul de Arheologie al Academiei Române, Filiala Iași) – membri.
Perioda desfășurării cercetării: iunie-iulie 2021

Cercetarea arheologică preventivă desfășurată în lunile iunie-iulie 2021 cu ocazia realizării proiectului „Restaurare și consolidare la Biserica Vovidenia, Iași" a oferit informații prețioase referitoare la evoluția și unitatea la nivel de fundație a edificiului, precum și în ceea ce privește cimitirul parohial, ritualurile funerare practicate, anumite realități demografice ieșene din perioada secolelor XVII-XIX ș.a.

În primă fază, în cadrul proiectului de restaurare și consolidare a bisericii Vovidenia a fost prevăzută supraveghere arheologică pe durata lucrărilor desfășurate în interiorul și exteriorul lăcașului ieșean (conform avizului DJC Iași nr. 922/20.04.2016). Însă, în timpul decapării stratului de moloz de sub pardoseala demantelată a bisericii, efectuat**ă** cu asistență arheologică (responsabil științific – dr. Dan Aparaschivei) – au fost identificate anumite diferențe planimetrice la nivel de fundație și elevație în zona absidei de pe latura nordică a bisericii, zidul despărțitor dintre naos și pronaos, un complex funerar și urmele unei structuri/amenajări din piatră în colțul de NE al pronaosului. Aceste descoperiri au constituit drept temei pentru demararea demersurilor de transformare a supravegherii arheologice în cercetare arheologică preventivă, fiind stabilite anumite obiective, cum ar fi: clarificarea contextului arheologic în zona complexului funerar dezvelit în timpul decapării stratului de moloz din pronaos; lămurirea existenței pe același amplasament a unui lăcaș de cult și cimitir anterior construirii bisericii Vovidenia din timpul domniei lui Vasile Lupu, nivelurile de fundare și elevație ale edificiului, refacerile și eventualele cauze ale degradării monumentului.

Biserica cu hramul „Intrarea Maicii Domnului în Biserică" - Vovidenia, monument istoric (cod LMI IS-II-m-B-04092), a fost construită în mahalaua Târgului de Sus al orașului (str. Vovideniei, nr. 11), în proximitatea Mănăstirii Golia (cod LMI IS-I-s-II-a-A-03852) (Fig. 1), înainte de 1645, data celei mai vechi însemnări pe o icoană[1]. Apare ca biserică de breaslă a bacalilor și braharilor[2], și face parte din șirul bisericilor construite în timpul domniei lui Vasile Lupu.

Biserica a fost prevăzută de la început cu altar, naos, pronaos și pridvor, având naosul despărțit de pronaos printr-un zid, care a fost înlocuit, ulterior, cu un arc. Absidele laterale au fost săpate în forma dreptunghiulară a zidului naosului și clopotnița este deasupra pridvorului. Stilul construcției o clasează în secolul al XVII-lea[3]. Se consideră că biserica a fost reînnoită în secolul al XIX-lea de către Ioan Panaitiu, când s-a adăugat, probabil, și un pridvor deschis, cândva înainte de 1844. Pridvorul deschis („descoperit") este menționat în catagrafia bisericilor din Iași din anul 1844[4] și este ilustrat pe planul orașului întocmit în același an de către inginerul Iosif Raschek[5] (Fig. 1). Pridvorul a fost desființat la 1962[6].

În timpul cercetării arheologice preventive au fost făcute o serie de observații legate de nivelul de fundație al bisericii vechi din timpul domniei lui Vasile Lupu, tehnicile de construcție, relația dintre elementele planimetriei vechii biserici și a părții refăcute, probabil, la sfârșitul secolului al XVIII-lea. De asemenea, observații importante au fost făcute în legătură cu funcționarea unui cimitir creștin pe locul de edificare a bisericii Vovidenia și practicile funerare ale comunității ieșene din secolele XVII-XIX.

Pentru realizarea obiectivelor propuse, au fost trasate șapte unități de cercetare arheologică atât în interiorul bisericii (Casetele 1, 2, 5, 6, 7), cât și în exteriorul acesteia (Casetele 3 și 4) (Fig. 2).

Caseta 1 a fost trasată în pronaosul bisericii, în colțul de N-E, având dimensiunile de 2,0 x 3,0 m. Scopul acestei unități de cercetare a constat în verificarea unității de fundare a pronaosului și a zidului despărțitor dintre naos și pronaos și stabilirea cotelor nivelului de fundare. Din observațiile făcute menționăm că fundațiile bisericii ridicate din piatră de calcar în majoritatea de bună calitate, sunt solide, lucrate destul de îngrijit, atât partea turnată, cât și cea zidită, având o lățime de circa 1,0 m. Talpa fundației este la - 2,58-2,60 m față de nivelul pardoselii contemporane, iar nivelul de săpătură este la cca 2,62 m.

În ceea ce privește complexele funerare identificate în suprafața cercetată, acestea reprezintă morminte individuale *in situ* nederanjate sau parțial deranjate, unele cu depuneri de monede, care au făcut parte din necropola ce s-a desfășurat în jurul unui lăcaș anterior zidirii bisericii Vovidenia în prima jumătate a secolului al XVII-lea, precum și reînhumări individuale și colective (Fig. 3).

Caseta 2 a fost trasată în pridvorul bisericii pe colțul de S-E, având dimensiunile de 1,50x1,50 m. Scopul acestei unități de cercetare a constat în verificarea unității de fundare a pridvorului cu restul bisericii și stabilirea cotei nivelului de fundare. **Î**n perimetrul casetei au fost descoperite complexe funerare reprezentând morminte individuale *in situ* parțial deranjate, fără depuneri de monede, care au făcut parte din necropola lăcașului anterior zidirii bisericii Vovidenia (Fig. 4).

Caseta 3 a fost trasată în exteriorul bisericii, pe latura sudică, la îmbinarea pronaosului cu pridvorul, având

[1] N. Stoicescu, Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova, București, 1974, p. 485.
[2] *Ibidem*.
[3] Gh. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 151.
[4] S. Grigoruță, S. Văcaru, *Catagrafia bisericilor din Iaşi la anul 1844*, în Monumentul. Tradiţie şi viitor, XII, 2011, p. 374.
[5] S. Iftimi, *Planul orașului Iași de Iosif Rașec (1844). Recuperarea documentului original*, în Monumentul. Tradiție și viitor, XIX, 2018, p. 248, pl. 8.
[6] N. Stoicescu, Repertoriul, p. 485.

https://biblioteca-digitala.ro

dimensiunile de 1,50 x 1,50 m, în scopul verificării unității la nivel de fundație a edificiului și pentru a fi stabilită cota nivelului de fundare. Ca rezultat al dezvelirii fundațiilor în această casetă, a fost observată unitatea de fundare și elevație a pronaosului și pridvorului. Totodată, se constată că zidul pridvorului deschis/cerdacul a fost adosat bisericii. În această casetă a fost descoperit un complex funerar reprezentând o reînhumare.

Caseta 4 a fost trasată în exteriorul bisericii, în dreptul absidei de pe latura nordică, având, inițial, dimensiunile de 1,50 x 1,50 m. A fost extinsă, apoi, până la 4,40 x 2,0 m în scopul dezvelirii integrale a unui complex funerar de excepție.

În perimetrul acestei unități de cercetare au fost descoperite câteva complexe funerare din diferite etape ale funcționării cimitirului parohial, reprezentând morminte individuale cu înhumați în conexiune anatomică, aparținând defuncților din prima jumătate a secolului al XVII-lea, dar și reînhumări individuale și colective ulterioare acestei perioade. Unul dintre morminte aparținând cimitirului vechi a fost suprapus de fundația contrafortului adosat pe latura nordică a bisericii, ceea ce ne-a oferit un bun reper cronologic. De asemenea, a fost descoperită o criptă construită din cărămidă (Fig. 5), orientată pe axa vest-est, reprezentând locul de veci al Mariei Schilet, soția lui aga Grigore Schilet (Scheletti)[7]. Potrivit inscripției de pe piatra funerară păstrată, soția agăi a decedat în 1858. Criptă trapezoidală, identificată la - 1,30 m de la nivelul actual de călcare, a fost amenajată în groapa săpată în pământul galben. Defuncta a fost depusă în sicriu de lemn decorat cu un tiv cu structură metalică prins de sicriu cu nituri de alamă. Analiza contextului descoperirii ne face să credem că defuncta a fost înmormântată într-o ținută modestă fără obiecte de podoabă. Au fost descoperite resturi textile fine de culoare neagră, probabil de la o rochie de mătase, resturi de la o bundiță (?), care se încheia cu nasturi, o căciulă și încălțăminte din piele.

Caseta 5 a fost trasată în colțul de S-V al pronaosului bisericii, având dimensiunile de 1,50 x 1,50 m. Pe profilul vestic, talpa fundației este la - 2,70 m de la nivelul pardoselii contemporane, iar pe profilul sudic talpa fundației este la - 2,80 m.

Caseta 6 a fost trasată în interiorul bisericii în jumătatea vestică a absidei de pe latura nordică a lăcașului, pe laturile drepte având 3,0 m pe axa N-S și 2,0 m pe axa E-V. Pe profilul zidului nordic, talpa fundației este la - 2,20 m de la nivelul pardoselii contemporane. Complexele funerare dezvelite în suprafața cercetată reprezintă morminte individuale *in situ* nederanjate sau parțial deranjate, unele cu depuneri de monede emise în prima jumătate a secolului al XVII-lea, precum și reînhumări.

Caseta 7 a fost trasată în naosul bisericii, longitudinal de la treapta de altar până la zidul despărțitor dintre naos și pronaos. Fundația zidului despărțitor dintre naos și pronaos are decroșul dinspre naos și este fisurată.

În concluzie, cercetarea arheologică preventivă efectuată la biserica Vovidenia din Iași, chiar dacă a avut un caracter restrâns, a contribuit la clarificarea unor aspecte legate de anumite realități ieșene din prima jumătate a secolul al XVII-lea, de viața spirituală și lăcașurile de cult ctitorite în această zonă a orașului medieval. Potrivit observațiilor făcute pe parcursul cercetării arheologice, biserica Vovidenia, construită în timpul domniei lui Vasile Lupu, a fost prevăzută de la început cu altar, naos, pronaos și pridvor.

Una dintre descoperirle importante ale acestei cercetări se referă la necropola, care se pare că a funcționat în jurul unui lăcaș de cult anterior zidirii bisericii Vovidenia, dar despre care nu avem informații documentare. Necropola avea o vechime de două-trei generații, întrucât în casetele trasate atât în interiorul, cât și în exteriorul bisericii actuale a fost constatată o densitate destul de mare a înhumărilor raportat la suprafața săpată. De asemenea, au fost identificate intersectări ale gropilor funerare, precum și „tăierea" unor morminte de cei care au săpat șanțul de fundație a bisericii Vovidenia. În unele cazuri oasele defuncților au fost reînhumate, dar în alte situații osemintele n-au fost recuperate. În ceea ce privește înhumații descoperiți în aria bisericii Vovidenia din Iași, putem afirma că a fost respectat ceremonialul funerar, decedații fiind înmormântații potrivit ritualurilor creștine cunoscute: întinși pe spate, orientați pe axa vest-est, cu brațele îndoite din coate și palmele așezate pe abdomen sau pe piept, iar în palme puse monede. În unul dintre mormintele descoperite în Caseta 1 a fost găsit un mosor de ață, care, probabil, reprezintă mărturia practicării îngropării „ației mortului" pentru „a nu cere și pe altcineva" sau pentru ca ața care a atins defunctul, să nu rămână în lumea celor vii[8].

Abstract

The archaeological research at Vovidenia Church in Iași was conducted in June-July 2021, as part of the efforts to restore and conservate the historical monument. The main scope of the excavation was to acquire data in regard to the architectural elements of the current church: construction techniques, depth and thickness of its foundations, potential interventions to its original layout, state of preservation and potential risk factors, etc.

Seven archaeological unites (Unit 1 to 7) of different dimensions were dug in specific areas of the church, both in the interior (Unit 1, 2, 5, 6, and 7) and the exterior (Unit 3 and 4). According to the observations made during these investigations, the foundations of the church are approximately 1 m thick, build with rather good quality limestone. They have varying depths of around 2,65 - 2,80 m in relation to the current floor of the church. Also, from the very beginning the church (built during the reign of Vasile Lupu) had a standardized layout (porch, narthex, nave and sanctuary). The foundations of an open porch were also revealed. This element was added at a later date (sometime before 1844) and demolished in 1962. The

[7] M.-R. Ungureanu (ed.), *Marea arhondologie a boierilor Moldovei (1835-1856)*, ed. a II-a, Iași, 2014, p. 180.

[8] I. H. Ciubotaru, *Obiceiurile funebre din Moldova în context național*, Iași, 2015, p. 176.

https://biblioteca-digitala.ro

original wall separating the narthex and the nave was also brought down at some point and replaced with an arch.

Another interesting aspect of the archaeological research at Vovidenia church is represented by the funerary discoveries: graves and reburials. The large majority of graves discovered within the excavation unites predate the construction of the current church and were most likely in connection to an older one, situated in the same area. The construction of the Vovidenia church led to the disturbance of many such graves, as shown by the many reburials of human remains located along the foundations. Only one burial in Unit 4 can be attributed to the Vovidenia necropolis and, according to the funerary stone found above, belonged to Maria Schilet.

The archaeological investigations at Vovidenia Church not only clarified some aspects regarding the construction of the current church, but also brough new data in regards to the community inhabiting that area of Iași during the 16th and 17th centuries.

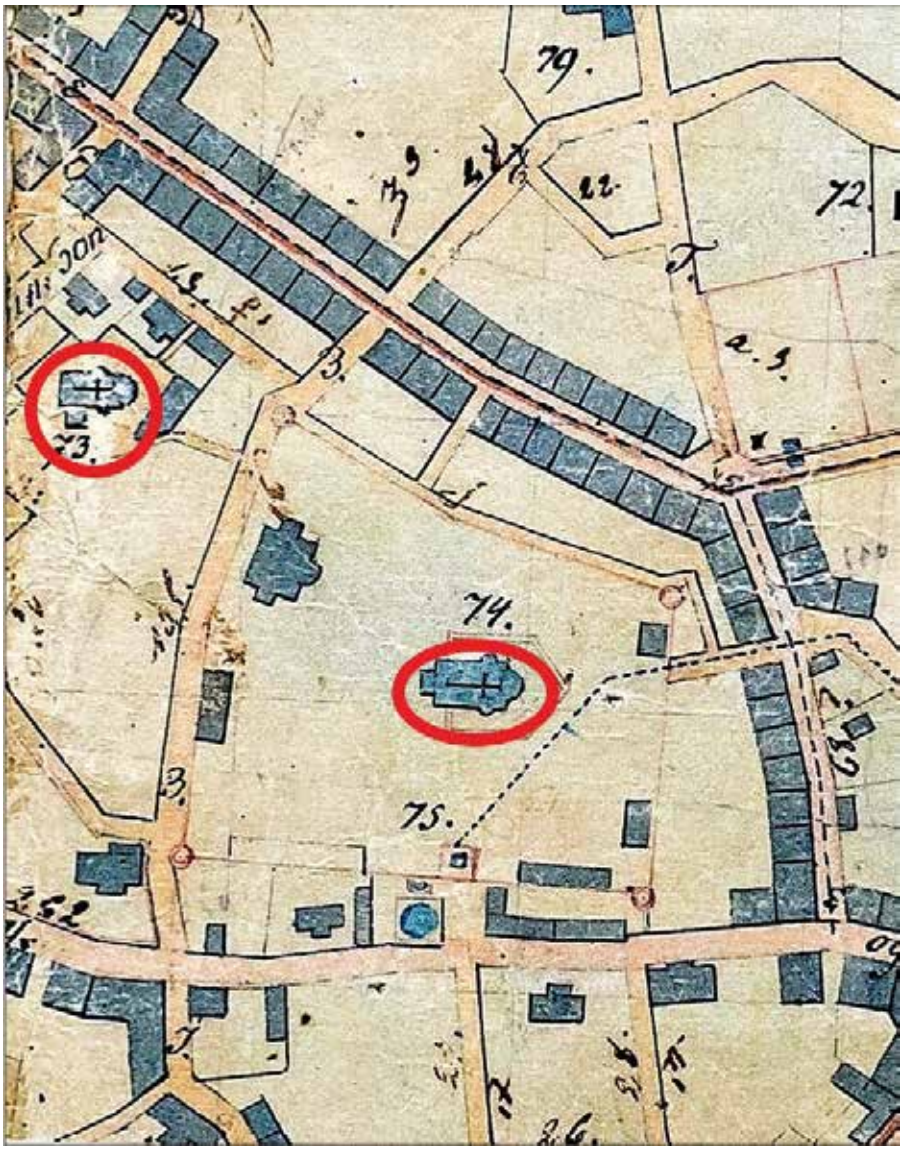

Fig. 1. Amplasarea bisericii Vovidenia (nr. 73) în proximitatea Mănăstirii Golia (nr. 74) pe planul orașului Iași din anul 1844.

https://biblioteca-digitala.ro

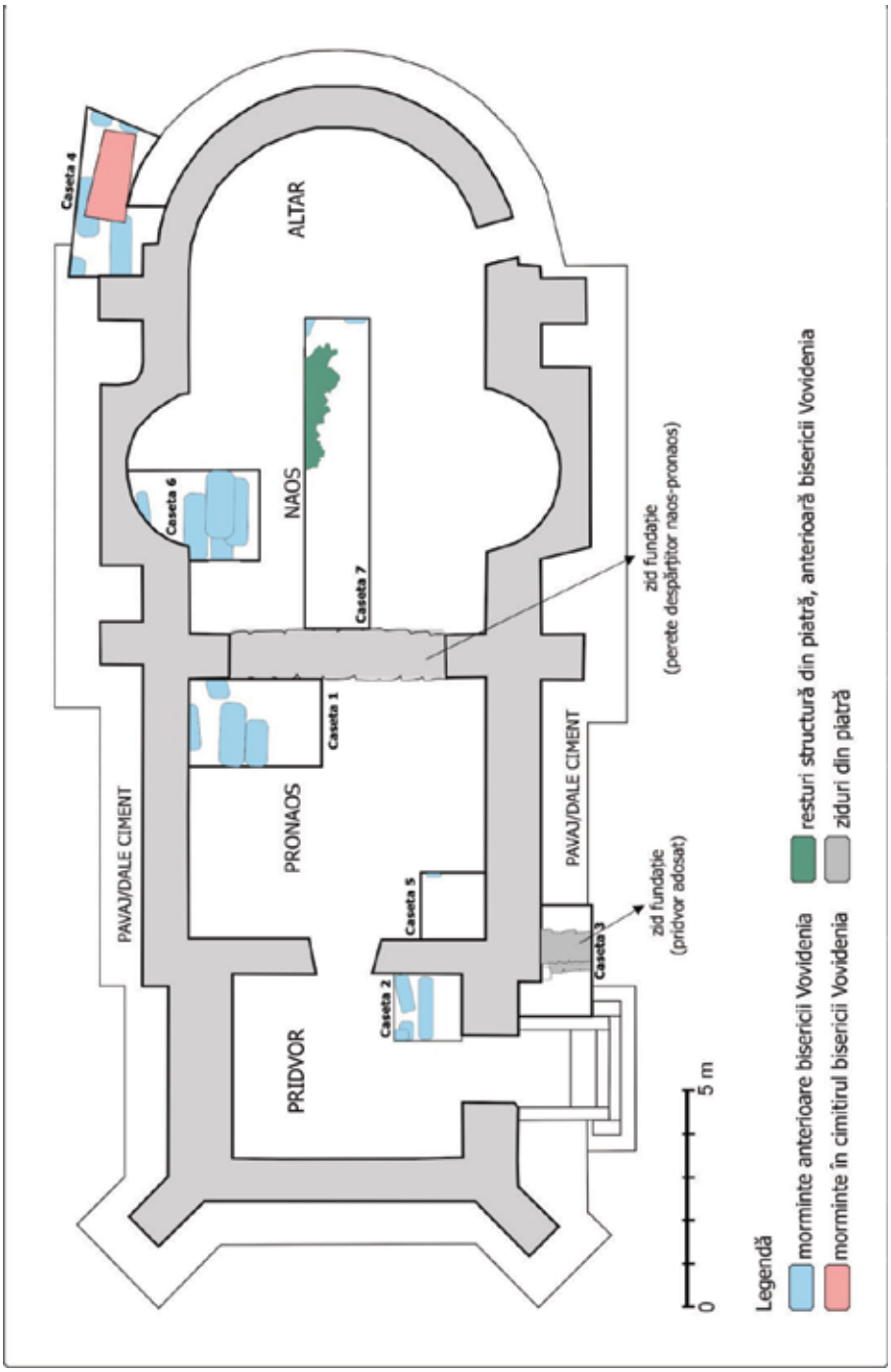

Fig. 2. Planul bisericii Vovidenia din Iași cu amplasarea unităților de cercetare arheologică.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Biserica Vovidenia din Iași, 2021. Caseta 1, imagine cu Cx. 1.

Fig. 4. Biserica Vovidenia din Iași, 2021. Caseta 2, imagine cu complexele funerare descoperite.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5. Biserica Vovidenia din Iași, 2021. Caseta 4, imagine cu complexele funerare dezvelite.

https://biblioteca-digitala.ro

124. Iclod, jud. Cluj
Punct: AFI-TRUCKS

Autorizația nr. 406 / 18.06.2021
Colectiv: Paul Pupeză - responsabil științific, Szabolcs Nagy, Malvinka Urák, Cosmin Onofrei – membrii în colectiv (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca).
Perioada desfășurării cercetării: 09.07 – 31.08.2021

Zona avută în vedere de cercetarea arheologică preventivă se află pe teritoriul actual al comunei Iclod, jud. Cluj. Suprafața cercetată (cca. 0,5 ha) este amplasată în extremitatea nord-estică a satului Iclod, la limita intravilanelor satului Iclod și satului Livada, care face parte de asemenea din comuna Iclod. Parcela de teren se află de-a lungul DN1C/E576, care trece la sud-est de aceasta (Pl. I/1).

În teritoriul actual al comunei Iclod au fost identificate mai multe puncte cu descoperiri arheologice, cel mai cunoscut fiind cel al grupului eponim din epoca neolitică. Situl de la Iclod - Pământul Vlădicii cuprinde o așezare fortificată și două necropole plane. Zona investigată de către noi se află la nord-est de acest sit, parțial în zona de protecție a acestuia (Pl. I/2-4).

În lucrările anterioare s-a stabilit stratigrafia generală a zonei, care a permis decaparea mecanică a unui strat de aproximativ 0,40-0,60 m. După decaparea mecanică, în suprafață s-au observat două zone distincte (Pl. II/1, 3). În zona care acoperă aproximativ nord-vestul și sud-vestul suprafeței s-au conturat marea majoritate a complexelor arheologice, stratul steril arheologic fiind la cca. -0,40 - 0,80 m (lut galben-maroniu). Indiferent de epoca căruia i-au aparținut complexele arheologice acestea s-au conturat la - 0,40 - 0,70 m, în stratul de pământ brun-negricios, fiind ușor evidențiate mai ales în stratul de lut galben-maroniu (Pl. II/2).

În cealaltă zonă, care acoperă nord-estul și sud-estul suprafeței, s-au găsit mai ales urmele unor intervenții contemporane fără a se descoperi materiale arheologice. Au fost identificate în special șanțuri pentru conducte dar și canale, urme ale unor gropi de stâlpi cu împământare din fier sau cămine de beton. În această zonă, sub stratul vegetal se află un strat consistent de pământ negru amestecat frecvent cu pietriș, aspectul său fiind unul aluvionar. Este posibil ca stratul de pământ negru să indice aici o zonă inundabilă / mlăștinoasă și ca urmare cel mai probabil nelocuită. Nu întâmplător, marea majoritate a complexelor arheologice se opresc la limita acestei zone cu pământ negru, care se delimitează foarte bine în teren, în special în colțul sudic al suprafeței.

Au fost identificate 71 de complexe arheologice care au fost săpate manual (Pl. II/3). Majoritatea complexelor arheologice au fost gropi (46), urmate de morminte (14, dintre care 8 de inhumație și 6 de incinerație) și șanțuri (11).

Gropile sunt singurele elemente de habitat găsite. Unele dintre acestea sunt circulare, de dimensiuni relativ mici, 0,30 - 0,40 m în diametru fiind probabil de la stâlpii unor construcții de suprafață care nu s-au păstrat. Gropile circulare de mai mari dimensiuni, cu diametre de cca 1 - 2 m probabil au fost folosite inițial ca și gropi de provizii iar ulterior ca și gropi menajere. Unele astfel de gropi sunt de formă cilindrică, cu pereții drepți, altele au pereții bombați și gâtul strâmt.

Dintre elementele de habitat se remarcă unele gropi circulare sau relativ ovale, de foarte mari dimensiuni (până la 4-5 m în diametru) cu pereții arcuiți sau drepți. Materialul arheologic din inventarul acestor gropi este unul extrem de numeros și diversificat: fragmente ceramice, oase de animale, obiecte și fragmente litice. În două astfel de gropi s-au găsit bucranii întregi așezate aproape de fundul complexului, descoperindu-se în umplutură și alte coarne, de asemenea întregi. Funcționalitatea gropilor ar fi putut fi una menajeră, fără a exclude și alte utilități (Pl. III/1, 2).

Mormintele de inhumație au gropile patrulatere, cu defunctul așezat pe spate cu picioarele întinse sau pe o parte, chircit (Pl. III/3-5). Orientarea gropilor este diferită, aproximativ V-E sau S-N (cu capul la vest, respectiv la sud). În două cazuri, mormintele au fost grupate câte două, în rest fiind relativ răsfirate. Din inventarul funerar făceau parte în special vase ceramice, așezate la capul sau la picioarele defunctului. Într-un singur caz defunctul avea la gât un șirag de mărgele din os.

Materialul descoperit în gropi și în mormintele de inhumație este unul tipic grupului Iclod din epoca neolitică, fiind cel mai probabil încadrat în etapele III și IV ale culturii Zau / Vinča C1 și C2 (5000 – 4700/4500 BC).

Morminte de incinerație au fost găsite doar în extremitatea sudică a suprafeței, de asemenea răsfirate (Pl. III/6, 7). Acestea s-au conturat cu dificultate, fiind descoperite la mică adâncime. Acolo unde s-a identificat groapa aceasta avea o formă relativ patrulateră, orientată NV-SE. Oasele arse au fost depuse într-o urnă acoperită cu un capac sau au fost depuse în groapă alături de vase pentru ofrandă, oase de animal și obiecte din fier.

Ritul și ritualul funerar precum și inventarul acestor morminte sunt specifice celților. În lipsa unor elemente de datare mai numeroase (fibulă din fier, cuțit de luptă), mormintele pot fi datate larg în a doua epocă a fierului, în Latène B2C1 (sfârșitul sec. IV – sec. III a.Chr.).

Pe suprafața cercetată au fost identificate mai multe șanțuri (Pl. II/1, 3). Dintre acestea unele sunt evident contemporane, la săparea lor descoperindu-se conducte din plastic sau din fier care se intersectează în cămine din beton. Pentru celelalte șanțuri identificate atribuirea cronologică și funcționalitatea sunt mai greu de făcut.

Cel puțin șapte șanțuri late de cca. 0,20-0,30 m străbat suprafața de la sud-vest spre nord-est. Șanțurile au o formă arcuită și par mai degrabă concentrice decât paralele. Din punct de vedere stratigrafic, aceste șanțuri au fost identificate aproape imediat sub nivelul vegetal, la - 0,20 - 0,30 m adâncime și par a coborî ușor spre nord-est. Au o adâncime maximă de cca. 0,40 – 0,50 m.

Aceste șanțuri ar putea data din perioada neolitică, dintr-o etapă mai târzie (pentru că suprapun alte complexe neolitice). Pe o hartă cu investigații geofizice a sitului de la Iclod - Pământul Vlădicii apar șanțuri similare la nord-vest și sud-est de zona cercetată de noi (Pl. II/3, 4). Interpretarea acestora a fost ca fiind pentru palisade dispuse concentric

https://biblioteca-digitala.ro

în afara celor trei inele de fortificare principale.

O altă ipoteză de luat în calcul, oricât de improbabilă, este ca aceste șanțuri să fie unele pentru drenarea apei. Așa s-ar explica pământul negru din umplutură sau descoperirea unor materiale contemporane.

După analiza primară a materialului, majoritatea complexelor arheologice cercetate pot fi datate în perioada neolitică, fiind tipice grupului cultural Iclod. Este vorba de cel puțin două etape de ocupare a spațiului (cum o arată suprapunerea unor complexe) și de două modalități diferite de folosire a acestuia (pentru locuire și pentru înmormântări). Cel mai probabil suntem în apropierea unei limite a spațiului ocupat în perioada neolitică, la marginea unei zone cu aspect aluvionar (aflată în zona sud-estică și nord-estică a suprafeței).

Celelalte complexe identificate datează în cea de-a doua epocă a fierului și au aparținut celților. Complexele identificate sunt exclusiv funerare fără a se descoperi și elemente de habitat. Surprinse în apropierea profilului sudic al suprafeței (zona sud-vestică) aceste complexe par să se afle la limita unei necropole care probabil se întindea spre sud-vest și nord-vest.

Abstract

The archaeological rescue excavation from Iclod - AFI TRUCKS was undertaken near the archaeological site Iclod - Pământul Vlădicii (Cluj County). In the area of approx. 0.5 ha were identified 71 archaeological complexes: pits (46), graves (8 inhumations, 6 cremations) and ditches (11). The pits and the inhumation graves date back to the Neolithic period; the cremation graves belong to the Late Iron Age.

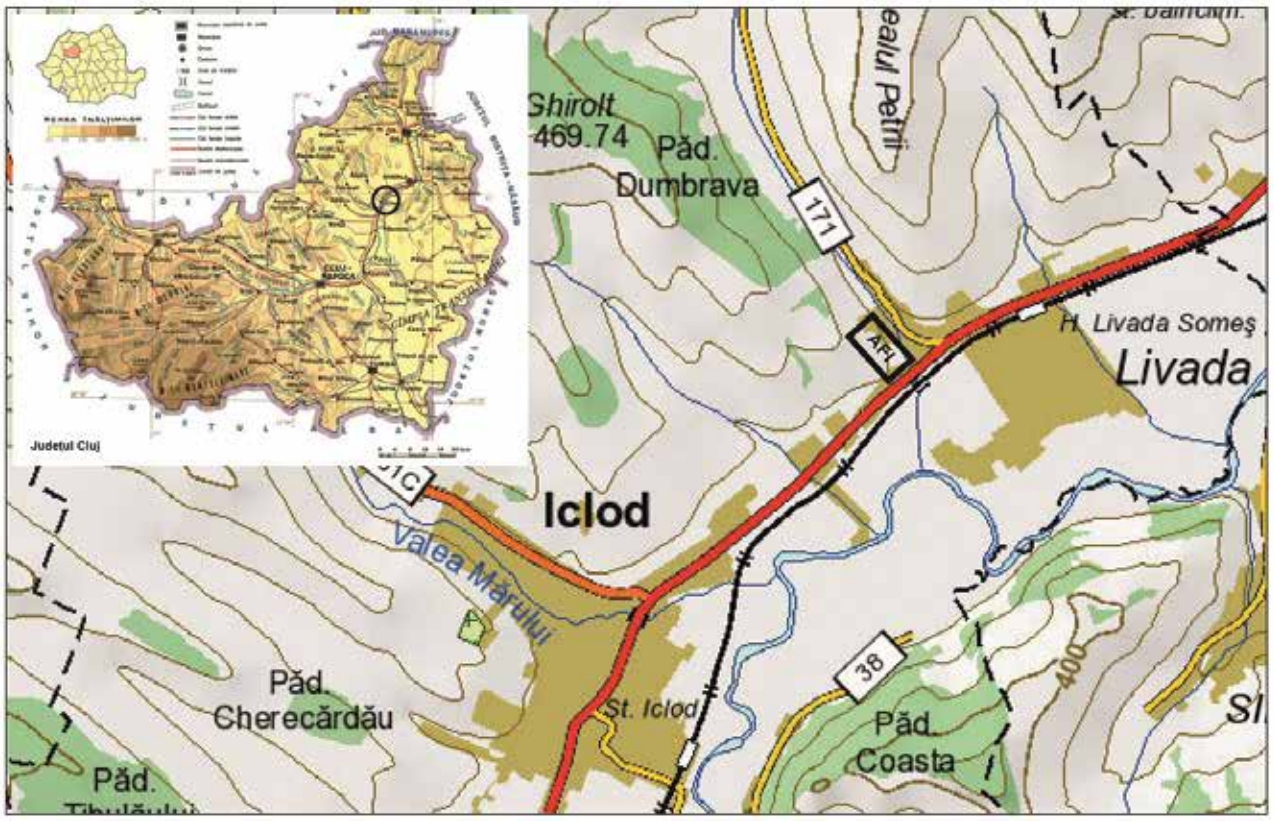
Bibliografie:

Crişan I. H., Bărbulescu M., Chirilă E., Vasiliev V., Winkler I., *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj, 1992, p. 237-244.

Lazarovici G., *Grupul și stațiunea Iclod*, Cluj-Napoca, 1991.

Mischka C., *Late Neolithic multiphased settlements in Central and southern Transylvania: a geophysical survey and test excavation*, în Hofmann R., Moetz F., Müller J. (eds.), *Tells: Social and Environmental Space, Proceedings of the International Workshop "Socio-Environmental Dynamics over the Last 12,000 Years: The Creation of Landscapes II (14th-18th March 2011)" in Kiel*, vol. 3, Bonn, 2012, p. 153-166.

https://biblioteca-digitala.ro

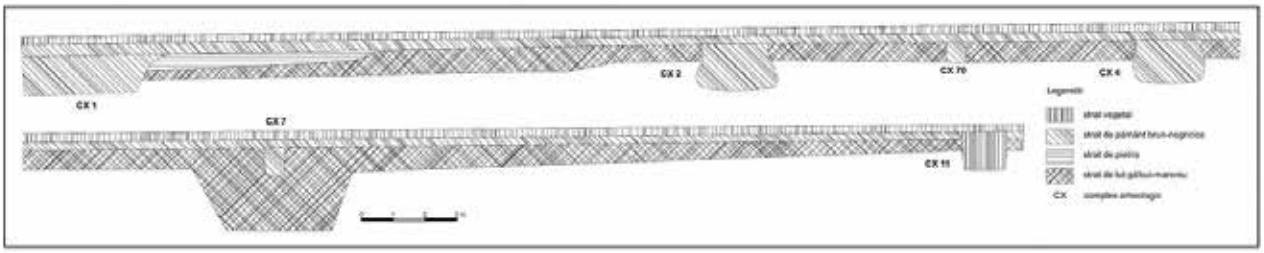

Pl. I. Iclod – AFI TRUCKS. Localizarea cercetării preventive (1) și situl de la Iclod - Pământul Vlădicii (2-4) (după Mischka 2012).

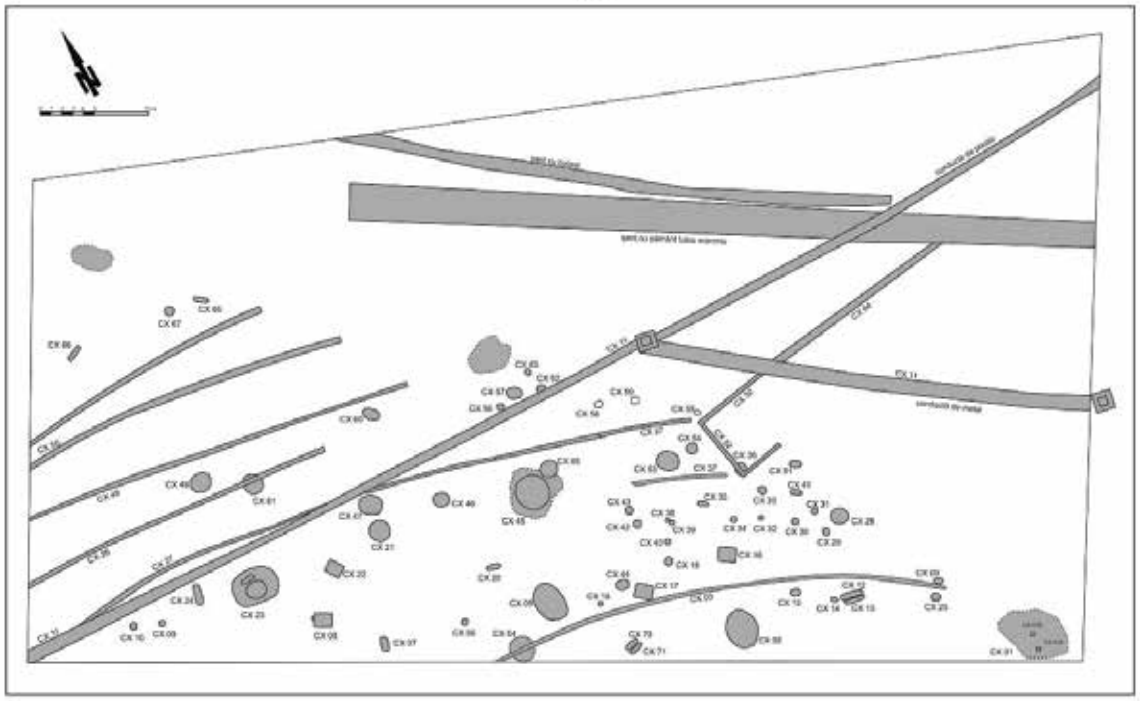
https://biblioteca-digitala.ro

1.

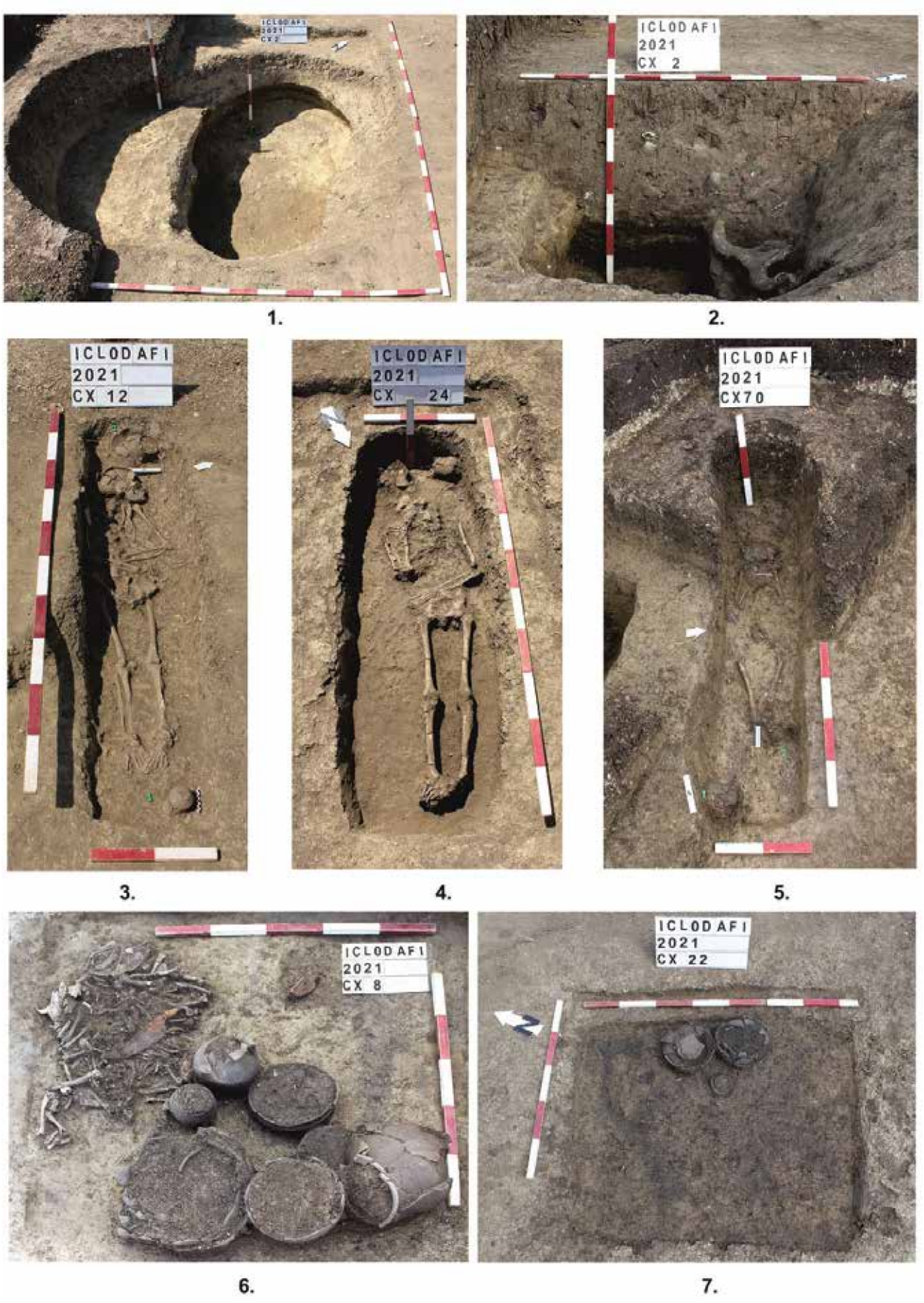
2.

3.

Pl. II. Iclod – AFI TRUCKS. Suprafața cercetată: plan (1, 3) și profil (2)

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. III. Iclod – AFI TRUCKS. Complexe arheologice neolitice (1-5) și Latène (6-7).

https://biblioteca-digitala.ro

125. Izvoare, com. Bahna, jud. Neamț
Punct: Râpa Roșie

Tip sit: 3 – descoperire izolată
Epocă: 4 – epoca medievală
Autorizație nr. 244 / 05.05.2021
Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Adrian Gligor (S.C. „Total Business Land" S.R.L. Alba Iulia), Cristina Trif (University of Bradford, Marea Britanie).
Perioada desfășurării cercetării: 10.05.2021 - 28.05.2021

Situl arheologic nou descoperit și cercetat integral cu prilejul implementării proiectului de investiție *Dezvoltări ale SNT în zona de nord-est a României în scopul îmbunătățirii aprovizionării cu gaze naturale a zonei precum și a asigurării capacităților de transport pe teritoriul Moldovei, județul Neamț*, derulat de S.N.T.G.N. „Transgaz" S.A., se află în Culoarul Siretului din Podișul Moldovei, pe terasa Pârâului Precista, în imediata apropiere a unei ravene, în extravilanul satului Izvoare din comuna Bahna, în partea de sud-est a județului Neamț (fig. 1).

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat integral prin intermediul Casetei A (Cas. A), orientată pe direcția SV-NE, de formă dreptunghiulară, cu lungimea de 50 m, lățimea de 20 m, perimetrul de 140 m și suprafața de 1000 m^2. Aceasta a fost divizată în 250 de carouri simetrice (A-J 1-25), de formă pătrată, cu latura de 2 m, perimetrul de 8 m și suprafața de 4 m^2 (fig. 1).

În cuprinsul său a fost descoperit un singur complex arheologic, reprezentat de resturile unei gropi (G. 1), cu urme accentuate de incendiere și lipsită de inventar (fig. 2, 3).

Complexul arheologic a fost demontat manual, sedimentul excavat a fost tamisat integral, iar artefactele au fost recoltate exhaustiv. Punctul altimetric zero (P. 0) al sitului arheologic coincide cu cota cea mai înaltă a terenului din extremitatea sa sud-vestică.

Groapa 1 (G. 1) are formă semicirculară, atât în plan, cât și în profil, cu baza și pereții puternic arși la roșu-cărămiziu, astfel încât în interiorul pereților s-a format o crustă de aproximativ 0,02 m grosime, iar în bază o crustă de 0,05-0,10 m grosime. Aceasta are diametrele de 0,55-0,70 m și adâncimea de 0,40 m. Umplutura sa constă în sediment de culoare gri-cenușie, cu pete de arsură de culoare roșie-cărămizie și cenușie-negricioasă. Groapa este lipsită de inventar (fig. 2, 3).

Pe suprafața Casetei A (Cas. A), în afara complexului arheologic amintit, au fost descoperite alte 17 fragmente ceramice, provenite de la vase lucrate la roată, modelate din pastă fină, arse oxidant și decorate prin smălțuire (cu culoare albă, gălbuie, brună și verde), atât în interior, cât și pe exterior (fig. 4/1-17; 5/1-17).

Vestigiile descoperite aici datează probabil de la finalul evului mediu (secolul al XVIII-lea).

Acest context arheologic ne indică faptul că nu doar artefactele se pot constitui în descoperiri întâmplătoare / izolate (piese singulare sau grupate în depozite ori tezaure), ci și diferitele tipuri de complexe, inclusiv gropi.

Abstract

In 2021, with the implementation of a large energy investment project (natural gas), was undertaken the fully preventive archaeological research of the new site discovered in the Siret Corridor of the Moldavian Plateau, on the terrace of the Precista Brook, in the immediate vicinity of a ravine (in Izvoare village, Bahna commune, Neamţ County): Izvoare-*Râpa Roşie*. On this occasion, a single archaeological structure was discovered, represented by a pot (G. 1) with intensive traces of burning and without inventory. On the surface of the archaeological site, in Surface A (Cas. A), 17 potsherds were identified. These vestiges probably belong to the end of the Middle Ages (the XVIIIth century). This archaeological context shows that not only the artefacts can represent isolated finds (singular pieces or grouped in deposits or hoards), but also the different types of structures, including pits.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Izvoare - „Râpa Roșie”. Vedere generală dinspre sud-vest asupra sitului arheologic și Casetei A (Cas. A) (foto: C. Preoteasa, 2021).

Fig. 2. Izvoare - „Râpa Roșie”. Vedere generală dinspre nord-est asupra Gropii 1 (G. 1) (foto: C. Preoteasa, 2021).

Fig. 3. Izvoare - „Râpa Roșie”. Profilul umpluturii Gropii 1 (G. 1) (foto: C. Preoteasa, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

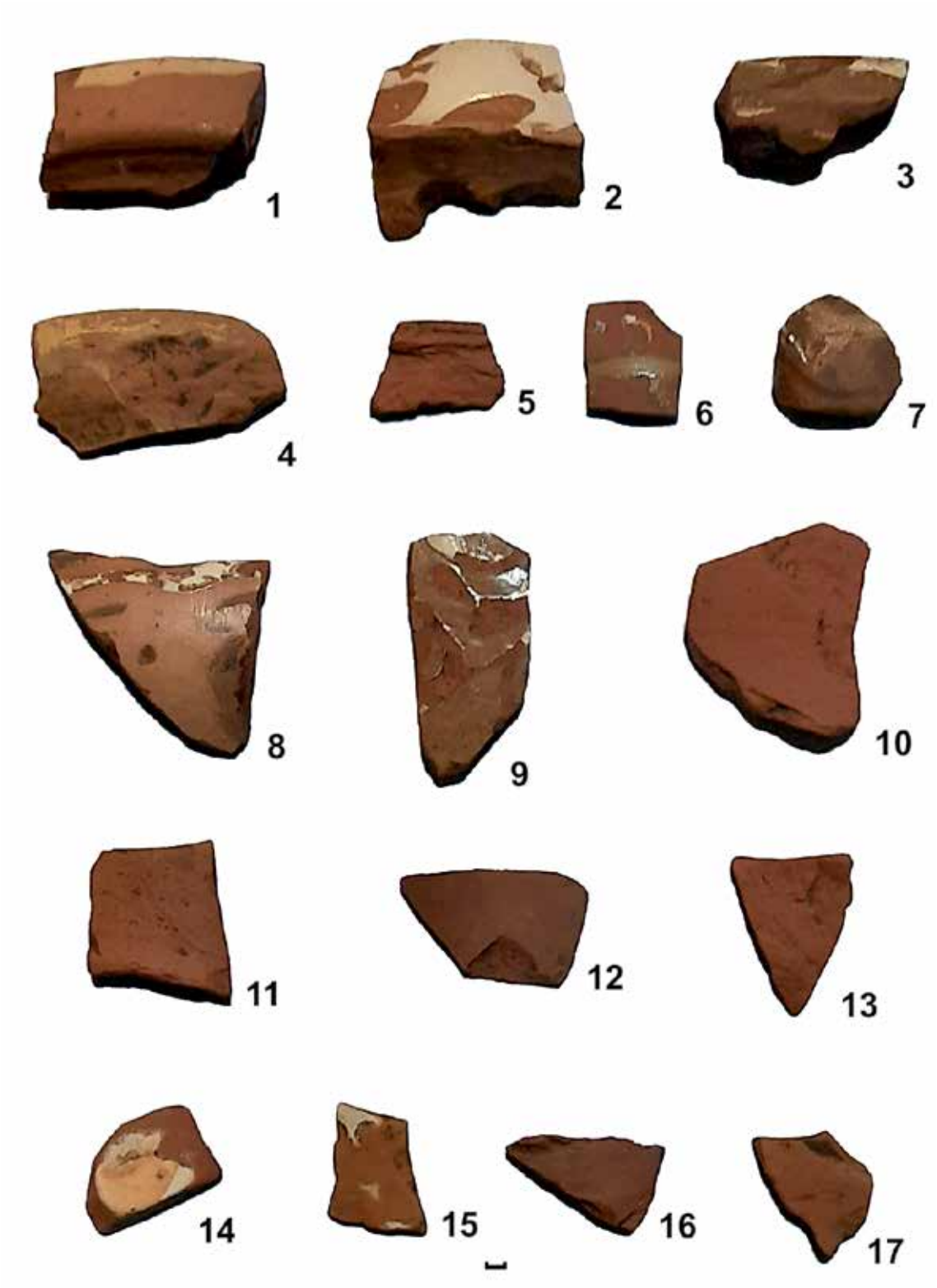

Fig. 4. Izvoare - „Râpa Roșie": 1-17 – fragmente ceramice medievale – exterior (secolul XVIII) (foto: C. Preoteasa, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

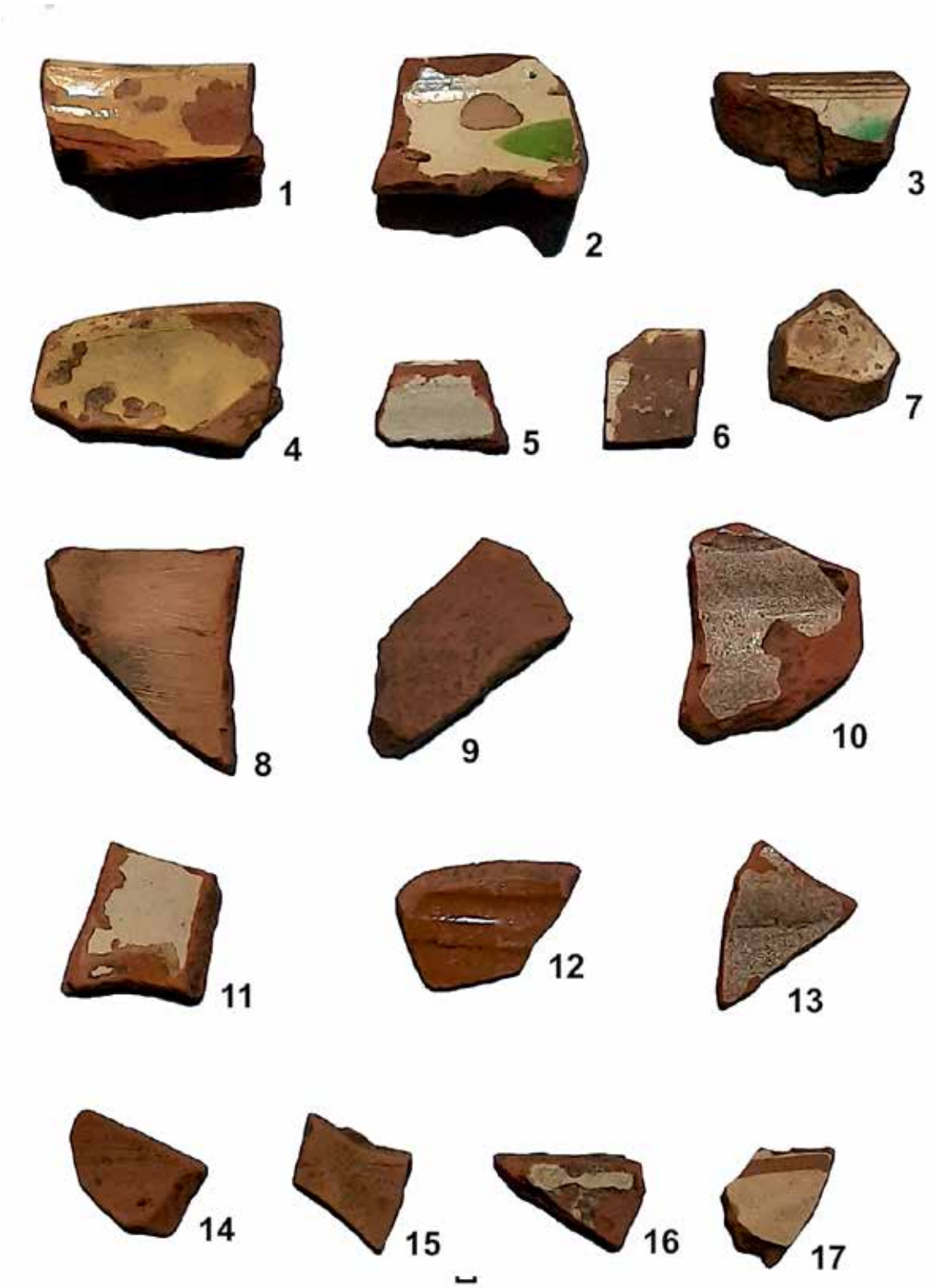

Fig. 5. Izvoare - „Râpa Roșie": 1-17 – fragmente ceramice medievale – interior (secolul XVIII) (foto: C. Preoteasa, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

126. Limba, com. Ciugud, jud. Alba
Punct: Limba „În coastă”, str. Dacilor, nr 136A

Cod RAN: 1106.05
Cod LMI: AB-s-B-00035
Autorizația nr. 332 / 25.05.2021
Colectiv: Marius-Mihai Ciută (Universitatea *Lucian Blaga* Sibiu), Radu Totoianu (Muzeul Municipal *Ioan Raica* Sebeș), Beatrice Elena Ciută (Universitatea *1 Decembrie 1918* Alba Iulia)
Perioada desfășurării cercetării: 7-19.06.2021

În prezentul raport, prezentăm rezultatele unei cercetări preventive, desfășurate în campania anului 2021, în cadrul *Ansamblului de situri preistorice Limba-Oarda de Jos*. Cercetările au fost efectuate în sectorul *În Coastă*, situat în extremitatea de est a ansamblului invocat, în aria delimitată la nord de talvegul râului Mureș, la sud de DJ 107C[1] (pe segmentul de ieșire din localitatea Limba, către Oarda de Jos), la vest, de talvegul vechiului *Pârâu al Ghișoilor* (actualmente secat), după care, spre vest, se află sectorul *Vărar*, iar la est limita sectorului se pierde în cadrul proprietăților dispuse la sud de DJ 197C, construite în sec. XX și XXI.

Cercetarea arheologică preventivă din anul 2021 a fost necesară pentru autorizarea construirii unei *pensiuni agroturistice* (proprietar SC EDN Service SRL), situat pe DN 107C, str. Dacilor nr. 136A, (loc. Limba, com. Ciugud). Urmare a demersului urbanistic al Primăriei comunei Ciugud, în arealul indicat situat la sud de DJ 107C, terenul sectorului *În Coastă* a fost parcelat și destinat, integral, construirii de locuințe familiale[2]. La solicitarea beneficiarului, cercetarea a fost efectuată în baza unui *Proiect de cercetare*, avizat de CNA, a Contractului nr. 386 din 04.05.2018 semnat între Beneficiar (SC EDN Service SRL) și Muzeul *Ioan Raica* din Sebeș.

Localizarea şi delimitarea sitului

Sectorul *În Coastă* aparține localității Limba (localitate componentă a comunei Ciugud), se prezintă sub forma unui fragment de terasă înaltă, se află pe malul stâng al Mureșului, pe partea sudică drumului județean (D.J. 107C – Strada Dacilor). Anterior anilor 90 ai secolului trecut, el reprezenta limita vest a localității, însă, după ce sectorul *Vărar* a devenit intravilan și pe acest sector s-au construit locuințe familiale, sectorul *În Coastă* nu a mai avut acest caracter limitrof. Sectorul se află la intrarea în Limba, venind dinspre Oarda de Jos, la stânga, la o distanță de aproximativ 250 m de placa de semnalare a intrării în localitate, după ce șoseaua trece peste podul situat peste valea (talvegul) *Pârâului Ghișoilor*.

În coastă, se prezintă sub forma unui fragment de terasă de mai mici dimensiuni (comparativ cu *Vărarul* sau *Vărăria*, sectoare aflate pe extremitatea, *fruntea*, terasei, spre vest), dar mai înalt, decât cele două menționate anterior. Înălțimea ușor mai mare decât a *Vărarului* și decât a ramei intravilane a localității, situate spre est, precum și caracterul ușor împins spre nord, spre lunca inundabilă a Mureșului, sub forma unui promontoriu greu accesibil de pe versanții de nord, și vest, abrupți, fac ușor identificabil acest sector, atât de pe partea dreaptă cât și de pe malul opus al Mureșului (dinspre Alba Iulia). Această caracteristică pare să fi fost și cea care a recomandat ocuparea lui, în diverse epoci (după cum se va vedea în continuare), având calitatea de a fi o zonă de observație pe un areal considerabil. Zona superioară a sectorului (alt 236 m), apare sub forma unui platou, relativ plan, cu o ușoară pantă spre sud. Morfologia plană, trădează intervenții antropice recente.

Din punct de vedere geografic, situl se află amplasat în colţul de sud-vest al Podişului depresionar al Transilvaniei, pe cursul mijlociu al Râului Mureș – la sud de mun. Alba Iulia (la cca. 3 km sud de centrul civic al municipiului), în apropierea locului în care râul părăsește culoarul Aiud - Alba Iulia şi pătrunde în Culoarul intramontan Alba Iulia - Vinţu de Jos - Orăştie. Terasa cu depuneri arheologice se află pe malul stâng al Mureşului, în zona de contact a luncii majore cu Podișul Secașelor, spre sud, unde geomorfologia se caracterizează prin pante şi terase succesive ce coboară spre râu, terase ce au asigurat condiții optime locuirii umane. Situl arheologic, în ansamblul său, se află pe o terasă neinundabilă, a cărei înălțime față de cursul apei variază de la cca. 8 m, în sectorul Bordane, pînă la 12-14 m la limita dintre sectoarele Vărăria și Vărar, respectiv 16-20 m în sectorul *În Coastă*. Practic, înălțimea terasei crește, spre amonte. Sectorul În Coastă se află la cca. 2,5 km în amonte de locul vărsării râului Sebeş în Mureş, pe aceeaşi parte, respectiv la mai puțin de 1 km în aval de actualul loc de vărsare în Mureş a Ampoiului (acesta a diferit de-a lungul ultimelor secole). În ansamblu, din locul delimitat de sectorul de sit *În Coastă*, există o perspectivă excelentă spre nord, est şi vest, bucurându-se de o foarte bună vizibilitate şi deschidere către principalele căi de acces. Hărțile vechi, confirmă faptul că odinioară, Mureșul curgea exact la baza terasei (țâțâna terasei).

Sectorul *Limba - În Coastă*, este situat în punctul maxim al unei meandre active, unde râul îşi schimbă practic direcţia generală de curgere dinspre sud, spre vest. Sedimentele din albie prezintă materiale ce contrastează puternic. Afluenții montani (Ampoiul) aduc sedimente (pietriş) de dimensiuni mari (cca. 5–7 cm), cu care este *căptuşită* în mare parte albia râului, iar aluviunile microlocale, cu dimensiuni medii de 1–3 mm, sunt transportate cu uşurință. Având în vedere ponderea mare a aluviunilor grosiere aduse de afluenți, pe care Mureşul nu le poate transporta decât când are apele mari, albia sa, în bună parte, este relativ stabilă. În dreptul sitului, a existat la

[1] Segmentul de șosea al DJ 107C, din interiorul localității, ce o străbate de la vest la est a fost inclus recent (2020), în cadrul PUG Ciugud, sub denumirea de: Strada Dacilor

[2] La est de proprietatea EDN se află o clădire în construcție, începută în anii 90 ai secolului trecut, realizată fără cercetarea arheologică preventivă. La vest de proprietate, se află o altă casă particulară, locuită (construită după anul 2000) și în cazul acesteia nefiind efectuate cercetări arheologice preventive. Este posibil ca și în cazul acestei construcții, să fi fost dat un aviz de către D.J.C. Alba, în lipsa cercetărilor arheologice, sau în baza unei supravegheri neautorizate efectuate de directorul acestei instituții, în mod similar celor efectuate pe proprietățile imediat învecinate, vis-a-vis, de pe sectorul Vărar (proprietățile Dreghiciu și Negruțiu).

https://biblioteca-digitala.ro

jumătatea sec. XX o insulă (*grind*), actualmente colmatată, rezultat al depunerilor masive aduse de Ampoi dar și al lucrărilor de asanare și regularizare a râului, începute în perioada austriacă. Pe tot sectorul fundul albiei Mureşului este constituit, în cotul activ, de pietrişuri. În mal, peste acestea, se poate observa un nivel de gresii.

Afluenții minori (torenţi) ai Mureşului din sectorul sitului (pe stânga a râului) sunt Pârâul Şcoalei la extremitatea vestică a sectorului Vărar (exact la limita administrativă cu localitatea Limba, com. Ciugud, care delimitează și sectoarele Vărar de Vărăria și Pârâul Ghiișorilor (pe teritoriul localității Limba), la extremitatea estică, cel care delimitează sectoarele Vărar și În coastă.

Relieful petrografic este destul de uniform fiind dezvoltat pe argile friabile (bentonite, caolin, hematite etc.). El este dezvoltat totodată pe argile impermeabile. Relief dezvoltat pe depozitele tortoniene și sarmatice (argilă albă și roșcată, marne roșii) gresii cuarțitice slab cimentate, marne și argile, conglomerate și gresii slab cimentate. Relieful este format pe depozite de argile bentonitice, cu măguri rotunjite, cu mult glacis între ele, cu prăbușiri. Se mai desprind reliefurile formate pe depozite de terasă (pietrișuri, argilă, loess, lehm, nisipuri), în apropierea contactului cu lunca, acolo unde pietrișurile și bolovănișul piemontan n-au fost spălate în întregime.

Procese actuale de versant dezvoltate pe suprafețe înclinate

Între formele eroziunii liniare s-au înglobat rigolele, ogașele, torenții, văiugile și vâlcelele și unele văi de pâraie cu curs temporar sau net torențial, eliminându-se văile mai mari cu curs permanent, chiar dacă au mari creșteri la viituri. Alunecările de teren apar destul de frecvent dând o notă caracteristică reliefului. Fenomenul eroziunii de pantă apare frecvent pe marginile teraselor. Situația descrisă mai sus, privind caracteristicile solurilor specifice sitului Limba - În Coastă are o relevanță extrem de importantă, esenţială chiar, în înţelegerea *arhitecturii* locuirilor preistorice situate pe terasa I a Mureșului și pe platoul sectorului *În Coastă*. Modul de protejare a comunităţii de fenomenul de şiroire-inundare, provocat de combinaţia *precipitaţii - pantă - sol argilos impermeabil*, poate fi înţeles mult mai bine în acest context.

Istoricul cercetărilor

Situl arheologic *Limba - Oarda de Jos*, a fost identificat în anii 40 ai secolului trecut - la început sectorul *Vărar*, acesta fiind cercetat între 1944-1947 de D. și I. Berciu (fig. 5). Acesta apare în *Repertoriul arheologic al judeţului Alba* (1995), precum şi în *Lista Monumentelor Istorice* (LMI 2010, 2015). În aceste documente localitatea (respectiv situl arheologic) poate fi identificată sub numele „Dumbrava" (RepAlba 1995, 92-93; LMI 2004, *Monitorul Oficial al României*, anul 172 (XVI), nr. 646 bis, 16 iulie, 2004, pag. 8 – *nr. crt. 66, cod LMI AB-s-B-00035,* respectiv LMI 2010 şi 2015), deși, încă din anul 1990, prin decizia locuitorilor localității, aceasta a revenit la denumirea ei originală: Limba, decizie publicată în Monitorul Oficial din martie 1990.

În anii 1970, sectoarele Vărar, Vararia și Bordane au fost cercetate la suprafață de H. Ciugudean, pentru ca între anii 1995-2001 sectoarele Bordane, Sesu Orzii și Vărăria să fie cercetate sistematic de un colectiv al Universității ”1 Decembrie 1918” din Alba Iulia[3]. Din anul 2009, cercetarea sistematică a sitului a fost reluată, fiind organizată de către Muzeul Municipal Ioan Raica din Sebeș în colaborare cu Universitatea Lucian Blaga din Sibiu. Cu aceste prilejuri s-a constatat faptul că, în teritoriul administrativ al localității Limba se află doar 2 sectoare (Vărar, cu tot cu Coliba Barbului, și În Coastă), în vreme ce zona centrală, de maximă intensitate a locuirilor neolitice se află în teritoriul administrativ al localității Oarda de Jos, devenită între timp cartier al mun. Alba Iulia (sectoarele Vărăria, Bordane, Șesu Orzii). În intervalul 2015-2020, în cadrul sitului au fost efectuate, în diferite sectoare, mai multe cercetări preventive, ocazionate de construcții de locuințe familiale, dar și de situl nr. 6 de pe lotul 1 al Autostrăzii Sebeș-Turda (2016-2017).

Anterior anului 2021, în sectorul de sit În Coastă au fost efectuate și cercetări arheologice, sistematice, de către Centrul de Cercetări Pre- și Protoistorice din cadrul Universității 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia. Cercetarea a acestui sector de sit era extrem de importantă, în înțelegerea întinderii, pe orizontală, a locuirilor preistorice, cu precădere ale celor neolitice dezvoltate, ale culturii Vinča. Aceasta, mai ales ca urmare a faptului că rezultatele cercetărilor efectuate în anii 40 ai secolului trecut în sectorul *Vărar*, de către frații D, Berciu și I. Berciu, relevau o stratigrafie remarcabilă și materiale arheologice deosebit de bogate[4]. O cercetare prin sondaj efectuată în anul 2000 de către arheologi de la universitatea din Alba Iulia, pe sectorul *Vărar*, la cca. 40 de metri spre est de suprafețele deschise de frații Berciu în anii 40, relevase un strat de locuire mult mai subțire, precum și o densitate redusă a materialelor arheologice neolitice[5].

În 1999 au fost efectuate sondaje de control și informare stratigrafică pe sectorul *În Coastă*, în acel moment platoul fiind acoperit integral de culturi agricole (porumb), care au relevat doar o locuire sporadică eneolitică[6] (Coțofeni, faza II) sub forma unei locuințe adâncite de tip bordei.

Strategia de cercetare arheologică

Metodologia propusă pentru cercetarea preventivă, a avut la bază practicarea de suprafețe/sondaje-de control și informare stratigrafică, arheologică, pe lățimea terenului aferent, în vederea surprinderii potențialelor depuneri arheologice, a succesiunii lor, respectiv a identificării stratului de depuneri sau a complexelor de locuire.

Metode și tehnici de cercetare folosite

Tehnici și metode non-distructive

- Studiul orto-fotoplanurilor atașate proiectului de construcție (la diverse scări), al fotografiilor satelitare și a tuturor hărților disponibile, în vederea identificării posibilelor structuri antropice dar şi a evoluțiilor

[3] Paul *et alii* 1999; Paul *et alii* 2000; Paul *et alii* 2001; Ciută *et alii* 2010, Ciută *et alii* 2012, Ciută *et alii* 2013, Ciută *et alii* 2014, Ciută *et alii* 2015, Ciută *et alii* 2016, Ciută *et alii* 2017, Ciută *et alii* 2018, Ciută et alii 2021.

[4] Berciu, Berciu 1947.

[5] Paul *et alii* 2001.

[6] Ciută, Gligor 1999.

https://biblioteca-digitala.ro

caracteristicilor geo-morfologice în ultimele secole

- Realizarea unor cercetări de suprafață pe întreg arealul proiectului menite să verifice şi să înregistreze eventualele anomalii ale reliefului (diferenţe de culoare ale vegetaţiei, amenajări antropice etc.) sau prezenţa unor materiale arheologice la suprafaţă (ceramică, piese litice, din os sau corn, resturi de materiale de construcţie etc.)

Tehnici cu potențial distructiv

- Executarea, pe anumite zone ale sectorului de sit cercetat a unor unități de cercetare (sondaje), excavate atât manual cât şi mecanic, cu un utilaj de tip excavator dotat cu lama de taluz, muncitorii şi utilajul săpători fiind sub permanenta şi directa coordonare a unui arheolog.

Strategia de abordare, prin săpătură, a fost condiționată de mai mulți factori:

- specificul depunerilor arheologice (adâncimea de relevare, grosimea, caracteristici),
- specificul morfologic al sectorului (pantă, loc drept, zonă accidentată etc.),
- momentul în care a fost abordat sectorul prin unitatea de cercetare
- strategia de evacuare a pământului excavat, pe suprafaţa de mari dimensiuni
- disponibilitatea logistică a beneficiarului (forţa de muncă existentă implicată în săpătură).

Cercetarea arheologică a amprentelor proiectatelor construcții din cadrul proprietății SC EDN SRL (2021) a avut un *caracter preventiv.* În prima fază, a fiecărei cercetări, a fost delimitată amprenta locuințelor (proiectului), respectiv amprenta sistematizării pe verticală. Acestea au fost marcate cu ţăruşi din lemn, înfipţi în pământ la colțurile suprafeței prevăzute. Precizăm faptul că amprenta proiectatelor construcții (pensiune agro-turistică, garaj-magazie, piscină, împrejmuire) este suprapusă integral de arealul sistematizării pe verticală și se află la diverse distanțe de DJ 107C. Anterior operațiunii de delimitare/ înțărușare, a fost îndepărtată vegetația aflată pe amprentele construcțiilor proiectate, terenul era acoperit integral de vegetație și de pomi fructiferi.

Pe limita de vest a sectorului, paralel cu pârâul Ghiișorilor (toponimic asociat prezenței unor terenuri ocupate cândva de culturi de viță de vie: Viișori – Ghiișori), se află un drum amenajat, pentru accesul (coborârea) spre lunca Mureșului din DJ 107C, spre locul unde odinioară se afla o mică fabrică de cărămidă. Pantele dinspre vest și nord sunt considerabil abrupte, conferind sectorului de sit și un potențial defensiv. De remarcat faptul că, la cercetarea suprafeței proprietății, au fost descoperite frecvente fragmente ceramice aparținând culturii Coțofeni, conform caracteristicilor încadrabile în faza a III-a. Pe platoul situat în punctul cel mai înalt, la momentul debutului cercetărilor se afla o livadă.

Odată efectuată operațiunile precizate, s-a trecut la trasarea secțiunilor și excavarea propriu-zisă, utilizând un excavator, dotat cu cupă de taluz, cu lățimea cupei de 1,50 - 2 m. S-au efectuat adânciri succesive în sol, cu grosimi de cca. 20 cm fiecare cu lungimi cuprinse între 10 și 20 de metri. Secțiunile arheologice, de control și informare stratigrafică, au fost executate fie orientate nord-sud (perpendicular pe traiectoria DJ 107C), fie orientate est-vest, paralel cu DJ 107C, respectiv marginea (muchia) terasei. Deoarece proiectele au prevăzut amprente diferite ale locuințelor familiale, ale garajului, anexelor și a împrejmuirii, s-a decis deschiderea unor secțiuni de mari dimensiuni, care să surprindă situația stratigrafică pentru întreg arealul cuprins de proprietate, pe o suprafață de cel puțin 1/3 din aria totală afectată de proiecte.

Deoarece situația depunerilor stratigrafice era prea puțin cunoscută în acest sector (sondajul din anul 1999 fiind executat mai spre vest), iar caracterul succesiunilor de depuneri preistorice din imediata apropiere (*Vărar*) s-a dovedit a fi destul de complex (săpăturile din anii 40 și 90), cercetarea arheologică a avut un *caracter preventiv cu accente sistematice*.

S.I/2021 (=12 x 1,5 m) a fost practicată pe latura lungă de est a proiectatei piscine (Fig. 8). După îndepărtarea stratului vegetal, de cca. 30 cm – 40 cm, de pe toată suprafața SI, cu materiale în poziție secundară (rulate), aparținând, dominant, culturii Coțofeni (strat negru de sol, nederanjat recent, rezultat al procesului de tasare, cu materiale în poziție secundară). Îndepărtarea acestui prim strat a fost efectuată mecanic, până la adâncimile precizate mai sus, prin adâncirea succesivă a două niveluri de săpare de 20 de cm, urmată de răzuirea suprafețelor, în scopul identificării şi delimitării complexelor, documentarea foto şi grafică (la conturare, etape de golire-dezvelire intermediare, *cross-section*) etc., iar la final, dezvelirea integrală. Materialele relevate au fost documentate, apoi ridicate, integral, pe unităţi de cercetare, carouri topografice, carouri interne (2 x 2 m), complexe, contexte, fiind depuse în pungi cu menţiunea coordonatelor spaţiale (cota la conturare, cota la golire) şi culturale.

La următorul nivel de săpare, 40 - 60 cm solul a căpătat o culoare brun-gălbuie, trădând apropierea stratului steril d.p.d.v. arheologic. La nivelul al patrulea de săpare, a fost atins sterilul arheologic în jumătatea de nord a secțiunii (spre Mureș) în vreme ce în jumătatea de sud, acesta a fost surprins la o adâncime mai mare (cca. 0,70-0,90). Practic, observăm lipsa unui strat distinct de locuire, dar conturarea unor complexe în sterilul arheologic. Astfel, în caroul 3 (numerotat de la sud spre nord), la adâncimea de 0,90 m, a apărut un complex adâncit, de dimensiuni relativ mici (M.1), căpăcuit cu un fragment ceramic de mari dimensiuni, cu decor specific culturii Wietenberg. Groapa a avut un aspect ușor alungit, est-vest, capătul ei de vest atingând proflul vestic al SI. S-a trecut la golirea acestui complex, care s-a dovedit a fi fost un mormânt de inhumație (Fig. 9). Scheletul defunctului a fost descoperit fără a avea conexiune anatomică, fiind fie depus (probabil) tranșat în groapă, fie fiind deranjat ulterior de diverși factori (naturali sau antropici). A fost surprins craniul, cu oasele asociate acestuia, iar la o oarecare distanță (30 de cm), fragmente din oasele picioarelor. Deducem o anumită orientare est-vest, cu capul spre vest. Groapa a avut o lungime de 1m si o lățime de 40 cm, fiind greu de distins datorită compoziției pământului de umplutură, oarecum similar cu cel din jur, steril arheologic.

În zona mediană a secțiunii, la aceeași adâncime

https://biblioteca-digitala.ro

cu M1, a fost surprinsă o nouă groapă (Cpx.3), de formă rotundă, conturată direct în sterilul arheologic, care prezenta la suprafață o depunere compactă de pietre plate (lespezi), unele prelucrate (una din lespezi prezenta o perforație în zona mediană), interpretate ca posibile râșnițe, dispuse ca un capac al gropii. Groapa atingea peretele de vest al SI (Fig. 11).

A fost conturată această aglomerare de pietre (fig. 11), apoi s-a trecut la demontarea acestora și golirea gropii. Sub una din lespezile din piatră, situată la extremitatea de nord a gropii, în pământul lipit de aceasta la demontare, a fost surprins scheletul, puternic afectat, al unui copil (neonatus) (Cpx. 3 = M3). Lângă capul acestuia, era depus un vas ceramic, de mici dimensiuni.

Scheletul a fost afectat atât de procesul de tasare exercitat de pietrele de deasupra, dar și de rozătoarele care și-au croit galerii prin el. Aspectul craniului dovedește că este un copil foarte mic (neonatus), grosimea osului cranian fiind extrem de mică (având aspectul unei coji de ou). A fost conturat scheletul și documentat, ceramica descoperită în preajma sa pledând tot spre încadrarea sa în epoca Bronzului timpuriu. Scheletul era depus în poziție chircită, pe partea dreaptă, cu capul orientat spre nord. S-a continuat golirea gropii, prin recuperarea materialelor ceramice, a pietrelor și a scoicilor prezente. Groapa s-a dovedit a avea pereții cuptoriți. Fundul gropii s-a dovedit a fi fost unul relativ drept. Caracteristicile gropii dovedesc funcționalitatea specială a acesteia (depunere cu rol cultic?) precum și apartenența ei la epoca Bronzului Timpuriu). Urmează să fie prelucrat integral materialul ceramic, analizat contextul, lespezile, scheletul de infans (*neonatus*), pentru a stabili mai clar încadrarea cultural-cronologică a lui.

În ultimul carou al SI, la adâncimea de 0,80 m, s-a profilat o nouă groapă, de formă rotundă; Cpx. 4. După realizarea cross-section și documentarea sa finală (Fig. 16), s-a dovedit a aparține tot Bronzului Timpuriu, având un rol menajer, fiind descoperite în cadrul ei resturi de chirpici ars, fațetat (fragmente de pereți de locuință, dezafectată), ceramică, resturi faunistice, scoici, pietre etc.

S.II/2021 a fost practicată pe latura lungă de vest a proiectatei piscine (Fig. 8). După îndepărtarea stratului vegetal, de cca. 30 cm – 40 cm, de pe toată suprafața SI, s-a îndepărtat stratul vegetal (arat) cu materiale în poziție secundară (rulate), aparținând, dominant, culturii Coțofeni cu o grosime de cca. 30-40 cm. (stratul negru de sol, nederanjat recent, rezultat al procesului de tasare, cu materiale în poziție secundară). Îndepărtarea acestor două prime straturi de pe SI a fost efectuată mecanic, similar cu cea din S.I. Materialele relevate au fost documentate, apoi ridicate, integral, pe unități de cercetare, carouri topografice, carouri interne (2 x 2 m), complexe, contexte, fiind depuse în pungi cu mențiunea coordonatelor spațiale (cota la conturare, cota la golire) şi culturale.

Următorul nivel de săpare a dus la descoperirea, în primul carou (numerotare de la sud-spre nord) a primului complex: Cpx 1, o vatră exterioară fățuită, dezafectată, aparținând, conform materialelor ceramice descoperite în preajma ei, epocii bronzului timpuriu. Tot la adâncimea de 0,50-0,60 m, în caroul 3, a fost descoperită o agomerare de pietre de râu, ce pot fi atribuite aceleiași locuiri. De la adâncimea de 0,80 m a început să se profileze, pe toată suprafața sondajului, un strat de sol de culoare brun-gălbuie, pentru ca la adâncimea de 1 m să apară argila de culoare deschisă, sterilul arheologic. Adâncimea la care s-a profilat sterilul arheologic scade de la sud spre nord, dovedind fie intervenții antropice, fie o terasare naturală, provocată de eroziunea de pantă.

În zona mediană a secțiunii, în jumătatea de nord, a fost profilată un complex de tip ”groapă”, de formă dreptunghiulară, de cca. 1 m lungime și 40-45 cm lățime, care intra în profilul de est a secțiunii. Deoarece forma sa făcea trimitere evidentă la funcționalitatea funerară, a fost denumită M2/2021. Golirea acesteia a dus la documentarea unor fragmente din picioarele defunctului, deranjate, precum și a lemnului sicriului în care a fost depus defunctul, bine păstrat mai ales pe profilul de nord al acestuia. Era evident că este vorba despre un mormânt de inhumație medieval, aparținând unui creștin, astfel că a fost necesară deschiderea unei casete adiacente SII, pe jumătatea de nord a acesteia, în spațiul situat între cele două secțiuni (CI/2021) însumând cca. 8 mp.

A fost surprinsă integral, groapa mormântului, astfel că s-a trecut la golirea acestuia. A fost relevat un schelet deranjat puternic, din vechime, astfel că osul craniului a fost relevat, fragmentar, undeva în zona bazinului, unde au fost surprinse și restul de oase ale membrelor superioare, în poziție secundară. Si în această jumătate a M2, a fost surprins, parțial, sicriul în care a fost depus defunctul. A mai fost surprins și un cui din fier. Privitor la datarea complexului, singurele elemente care vor permite încadrarea cronologică sunt trei mărgele din sticlă, de diverse culori și forme (tetraedrice cu decor cu cercuri pe mediana fețelor, sau în formă de buzdugan).

Tot în zona de nord a SII, la aceeași adâncime de 0,80m., s-au conturat alte două complexe adâncite (Cpx. 5 și Cpx. 6) foarte apropiate unul de cealalt. Pentru descoperirea Cpx.5, a fost utilizată Caseta I, practicată pentru documentarea integrală a complexelor care intrau în profilul de est al SII. Ambele gropi (Cpx.5 și Cpx. 6) s-au dovedit a fi fost sărace în inventar material (ceramică fragmentară, fragmente de chirpici și resturi faunistice, în special valve de scoici de râu (*Unio Pictorum*).

La finalul cercetării unităților de cercetare din cadrul proiectatei piscine (SI, SII și CI), a rezultat o suprafață cercetată de cca. 45 mp, reprezentând aproape 2/3 din suprafața totală a acesteia. Au fost documentate 7 complexe (3 morminte, 3 gropi și 1 vatră exterioară dezafectată), aparținând epocii Bronzului Timpuriu (Cpx.1, Cpx. 3-6), bronzului Mijlociu (M1) și evului mediu (M2). Până la adâncimea de 80-90 de cm, consistența solului are aspectul unei umpluturi, în care nu au fost distinse straturi de cultură (locuire). Aceste date, la care se adaugă prezența masivă a fragmentelor de ceramică eneolitică la suprafață, în stratul arabil, ne fac să avansăm ipoteza terasării acestui sector prin intervenții antropice, ce au afectat profund straturile de depuneri arheologice, singurele complexe neafectate fiind cele adâncite în stratul steril, de culoare galbenă și consistență loessoidă.

https://biblioteca-digitala.ro

S. III/2021 (27 x 2 m) a fost practicată pe amprenta viitorului garaj proiectat, situat la cca. 15 m distanță, spre est, de amprenta piscinei, lipit de limita de est a proprietății SC EDN Service SRL. pe zona de platou a proprietății. Situația stratigrafică din această secțiune s-a dovedit a fi una cu totul diferită, decât cea surprinsă în SI și SII. Astfel, stratul arabil (0-0,40 m), în care se aflau materiale eneolitice (Coțofeni) s-a continuat cu un nivel de umplere, destul de gros, omogen, din care lipseau cu desăvârșire orice delimitări de niveluri sau straturi de locuire. Spre capătul nordic, în acest nivel de umplere au apărut, în poziție secundară, materiale ceramice de epocă romană (*terra nigra*, ceramica uzuală, vase cu fundul inelar și fragmente de cărămidă romană), fără a avea nici un context propriu-zis, dar care pot fi asociate unei Villa rustica identificată în anii 80-90 pe pantele *Dealului Barbului* (Bercului) situat la sud de sectorul În Coastă. Nu au fost surprinse complexe de locuire.

Situația sesizată în SIII, a confirmat ipoteza de lucru avansată încă de la la finalizarea SI și SII, anume cea privind posibilitatea ca suprafața cu aspect de platou a sectorului În Coastă să fie rezultatul unor ample intervenții antropice de nivelare, efectuate în ultimele secole (XVIII-XX), care au dus la dispariția diferențelor de nivel (fragmentărilor, denivelărilor) terenului original al terasei, ducând la diferențe majore în ceea ce privește depunerile stratigrafice și cota la care apare sterilul arheologic. Consistența solului situat deasupra stratului steril, fără a avea orizonturi distinse pe criteriul cromatic sau al durității, grosimea acestuia la care se adaugă, evident, caracterul amestecat al materialelor arheologice conținute (preistorice, romane etc.) duc spre concluzia că acesta reprezintă umpluturi recente, realizate de proprietarii terenului, în intenția de a avea un teren plan și pentru a lărgi, cât mai mult cu putință, limitele acestui platou.

La adâncimea de 2,1 m (!), în zona de mijloc al SIII, a fost surprins un singur complex (M4), un nou mormânt de inhumație, similar și, probabil, contemporan lui M2 din SII. Și în cazul acestuia groapa ieșea cu extremitatea ei de est din amprenta clădirii proiectate (chiar și din limita proprietății!), astfel că a fost documentată partea aflată în cadrul suprafeței convenționale cercetate, fără posibilitatea deschiderii unei casete adiacente (la finalul documentării, a fost cuptorită zona în care se afla pieptul și capul defunctului, în scopul recuperării integrale a oaselor scheletului dar și a inventarului asociat acestei zone a corpului). A fost documentat integral scheletul, de data aceasta nederanjat ca M2, aparținând unei persoane adulte, probabil de sex femeiesc, care avea în mână stângă, întinsă pe lângă corp, un crucifix pandantiv din metal (de tipil crucii malteze) de culoare verzuie (cupru) prelucrat din tablă în tehnica ”au repousse”, alături de alte câteva mărgele de sticlă (probabil mătănii?), iar in mâna dreaptă, aflată pe piept, alte câteva mărgele din sticlă.

În extremitatea de nord a secțiunii SIII, aflată aproape de fruntea terasei (extremitatea) înainte de atingerea sterilului arheologic, situat undeva la 2,4m adâncime, au fost relevate alte materiale ceramice de epocă romană, amestecate cu materiale ceramice eneolitice (Coțofeni) confirmând faptul că aici au fost efectuate lucrări de nivelare a terenului, prin umplerea unor zone mai joase sau chiar prin bascularea de pământ dincolo de limita inițială de nord a terasei, în intenția de a câștiga mai mult teren arabil.

S.IV (20 x 1,5 m) a fost practicată pe latura lungă, orientată est-vst, a amprentei pensiunii agroturistice. Amprenta acesteia, se află la limita de sud-est a platoului superior al sectorului În Coastă, practic de la colțul de sud-vest al acesteia începând panta de coborâre spre DJ 107C, și spre drumul de acces spre râu. De la primul nivel de săpare, cel arabil, s-a conturat sterilor arheologic, galben loessoid cu aspect deschis, spre alb, surprins la adâncimea de 0,40-0,50 m dar oscilând chiar și la adâncimea de 0,20 cm! Pe jumătatea de vest, a fost conturat un complex de formă relativ rectangulară, orientat sud vest - nord est, de dimensiuni considerabile (lățimea de cca 4,5 m) sub forma unei adânciri în sterilul arheologic. Deoarece acest complex a fost surprins și în **SV (20 x 1,5m),** trasată paralel cu SIV, la o distanță de cca 5 m spre sud de SIV, paralel cu limita de sud a pensiunii, pentru conturarea integrală a complexului (locuință semiadâncită), s-a deschis o nouă casetă adiacentă (**CII = 36 mp**). A fost astfel conturat și documentat, un semibordei de mari dimensiuni, de formă dreptunghiulară (cca. 8,5 x 4,5 m), aparținând culturii Coțofeni (Faza a III-a din evoluția culturii). Complexul a fost deranjat, în partea sa superooară și în zona mediană, de o țeavă de polipropilenă, îngropată de foștii proprietari, la o adâncime de cca 40 cm, în urmă cu mai bine de 15 ani, pentru aducțiunea apei în vederea irigării. Locuința a fost surprinsă aproape integral, lipsind capătul ei de nord, care ieșea din amprenta pensiunii (estimăm că foarte puțin din aceasta ieșea din zona cercetată), conținând depuneri specifice unui complex cu destinație domestică, în umplutura sa fiind găsite fragmente masive de chirpici ars (unele chiar până la vitrifiere), ceramică decorată și nedecorată (cantitate foarte redusă), resturi faunistice, scoici de râu etc. Documentarea a presupus păstrarea unui martor stratigrafic de 5 x 0,4 m adiacent profilului de sud al S.IV, care a fost demontat, ulterior, la finalul cercetării preventive. Ceramica decorată prezenta tipurile de decor în tehnica *fürchenstich*, incizii, proeminențe, toarte etc. În zona axului central al bordeiului a fost surprinsă și adâncimea cea mai mare a acestuia (cca. 0,90 m de la nivelul de conturare din steril. De o parte și de alta a locuinței, au fost conturate trepte de acces, spre zona centrală. Pe zona centrală și de nord a locuinței, au fost surprinse, pe fundul complexului, mai multe pietre de râu, În aceeași zonă, în umplutura din zona cu mult chirpici ars până la vitrifiere (zgură) a fost găsită o ceașcă cu toartă înălțată, spartă pe loc. Practic, bordeiul pornește direct din stratul arabil (chiar de la 0,20-0,30 cm adâncime) fără a avea nivelul de locuire aferent, dovedind, și el, că straturile superioare originale ale terenului au fost afectate prin terasare/îndreptare, zonele apropiate de pante fiind cele mai puternic afectate. Pe pantele sectorului, cel puțin cele cu expunere sudică, sterilul se profilează imediat sub stratul arabil.

SVI - SVII – SVII – SVIII - SIX, au fost trasate pe ductul împrejmuirii proiectate a proprietății. Acestea s-au efectuat cu o cupă de taluz de 40 cm, exact pe traseul gardului proiectat. Sterilul arheologic a fost surprins

https://biblioteca-digitala.ro

în toate aceste unități de cercetare, fiind situat aproape de suprafață, la adâncimi cuprinse între 10-20 cm (pe linia de sud a limitei proprietății, vizibil la baza spalierilor existenți), și 0,40-0,50 m pe limita de est a proprietății (vecinătatea cu proprietatea Kalman).

Concluzii

În perimetrul obiectivului „construire pensiune agroturistică, garaj, piscină și împrejmuire" proprietar SC EDN Service SRL, situată în localitatea Limba, com. Ciugud, DJ 107C (strada Decebal, nr. 136A), au fost executate unsprezece (11) unități de cercetare (SI-SIX și CI-CII), însumând 302 mp, în perimetrul cărora au fost identificate 10 complexe arheologice şi au fost documentate vestigii arheologice aparținând diferitor epoci și culturi (Eneolitic târziu, Bronz Timpuriu, Bronz Mijlociu, epoca romană, Ev Mediu), fiind atins, pe toată suprafața, sterilul arheologic. Din suprafața de cca. 492 mp a proiectului, a fost cercetată/descărcată de sarcină arheologică o suprafață integrală de 302 mp. (Piscina 40 mp; Garaj 58 mp; Pensiune 130 mp; Împrejmuire 64 mp)

Cercetările preventive efectuate în campania 2012 în sectorul cunoscut sub toponimicul *Limba - În Coastă*, dovedesc faptul că acesta a fost puternic afectat de intervenții antropice, specifice ultimilor 300 de ani, dar și de fenomenul eroziunii de pantă, fiind relevate variații ale modului în care se prezintă stratul propriu-zis de depuneri arheologice, respectiv prezența unor complexe (în special de tip groapă), ce aparțin mai multor epoci preistorice și istorice. Faptul că la suprafață apar frecvente materiale ceramice eneolitice, iar la adâncime apare stratul se aparține epocii bronzului timpuriu, nu poate decât să confirme intensele intervenții antropice efectuate de-a lungul diverselor epoci, în scopul nivelării platoului, respectiv redării acestuia agriculturii.

Abstract

In this report we present the results of the preventive research carried out in the 2021 campaign, within the Limba-Oarda de Jos Prehistoric sites ensemble. The researches were carried out in the *În Coastă* sector, located in the eastern extremity of the invoked ensemble, in the area delimited to the north by the Mureș river basin and to the south by DJ 107C. Eleven (11) research units were excavated in the perimeter of the objective "construction of agrotourism boarding house, garage, swimming pool and fencing", owner SC EDN Service SRL, located in Limba, Ciugud commune, DJ 107C (Decebal street, no. 136A). SI-SIX and CI-CII totalized 302 m^2, within the perimeter of which 10 archaeological complexes (graves, pit houses, household pits) were identified and archaeological remains belonging to different epochs and cultures documented (Late Eneolithic, Early Bronze Age, Middle Bronze Age, Roman Age, Middle Ages), to the bedrock.

The preventive research showed that the area of the *În Coastă* sector was severely affected by anthropogenic interventions, specific to the last 300 years, but also by the phenomenon of slope erosion. One should mention variations of the actual layer of archaeological deposits and the presence of complexes (especially pit-type ones) belonging to several prehistoric and historical epochs.

The fact that on the surface there are frequent Eneolithic ceramic materials, superposing those from the Early Bronze Age, confirms the intense anthropic interventions carried out during various eras, in order to level the plateau for agricultural purposes.

Bibliografie:

Berciu, Berciu 1947 - D. Berciu, I.Berciu, *Cercetări arheologice în judeţul Alba I*, în *Apulum*, III, 1947, p. 1-43.

Ciută 2005 - M.-M. Ciută, *începuturile neoliticului timpuriu în Transilvania intracarpatică*, Alba Iulia, 2005, Ed. Aeternitas, (340 p.) (teza de doctorat).

Ciută 2009 - M-M. Ciută, *Precizări cu privire la topografia, toponimia şi sectoarele complexului de aşezări preistorice de la Limba-Oarda de jos (jud. Alba)*, în *Apulum*, XLV, 2009.

Ciută 2009a - M.-M. Ciută, *References regarding the topography, toponimy and the sectors of the archaeological complex of settlements from Limba-Oarda de Jos (Alba county)* în *Acta Terrae Septemcastrensis*, VIII, Sibiu, 2009.

Ciută et alii 2010 - M.-M., Ciută, C. Suciu, SA Luca, G. Rustoiu, H, Ciugudean, C, Fântâneanu, B.E. Ciută, C. Florescu *Limba-Oarda de Jos, în CCA,* 2010.

Ciută et alii 2013 - M.-M. Ciută, S.A. Luca, C. Suciu, T. Borşan, B. Ciută, R. Totoianu, C. Anghel, P. Poienaru, *Limba-Oarda de Jos – Vărărie (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2012*, în CCA, 2013,

Ciută et alii 2014 - M.-M. Ciută, S.A. Luca, C. Suciu, T. Borşan, B. Ciută, R. Totoianu, C. Anghel, P. Poienaru, *Limba-Oarda de Jos – Vărărie (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2013*, în CCA, 2014.

Ciută et alii 2015 - M.-M. Ciută, S.A. Luca, C. Suciu, T. Borșan, B. Ciută, *Limba-Oarda de Jos – Vărărie (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2014*, în CCA, 2015.

Ciută et alii 2016 - Marius-Mihai Ciută, R. Totoianu, C. Şuteu, I.-C. Codrea, E. B. Ciută, B. Bobînă, Al. Bărbat *Consideraţii preliminare privind cercetările preventive din situl nr. 6, km. 6 + 050 – 7 + 050, din lotul 1 al autostrăzii Sebeș-Turda*, în *Terra Sebus*, VIII, 2016, p. 9-22.

Ciută et alii 2016a - M.-M. Ciută, R. Totoianu, B. Ciută *Limba - Oarda de Jos – Vărărie (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2015*, în CCA, 2016.

Ciută et alii 2017 - M-M. Ciută, R. Totoianu, C. Șuteu, B. Bobînă, I. Codrea, B. Ciută, Al. Bărbat.*Situl nr. 6 Lotul 1 Autostrada Sebeș - Turda (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2016*, în CCA, 2017.

Ciută et alii 2018 - M-M. Ciută, R. Totoianu, C. Șuteu, I. Codrea, B. Ciută.*Situl nr. 6 Lotul 1 Autostrada Sebeș - Turda (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2017*, în CCA, 2018.

Ciută et alii 2021 - M-M. Ciută, R. Totoianu, B. Ciută. *Raport sinteză privind cercetările preventive din situl Limba-Vărar-Coliba Barbului*, în CCA, 2021.

Ciută, Gligor 1999 - M-M. Ciută, A. Gligor, *O descoperire aparţinând culturii Coţofeni în situl arheologic de la Limba-în coastă,* în *Apulum*, XXXVI, 1999, 55-80.

https://biblioteca-digitala.ro

Ciută, Ciută 2018 - M.-M. Ciută, B.E. Ciută - *Contribuții la cunoașterea organizării interne a așezărilor vinciene timpurii. Așezarea de la Limba–Oarda de Jos, în ARHEOVEST, VI/1,* In Memoriam Marian GUMĂ: Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie: Timişoara, 24 noiembrie 2018, Vol. 1: Arheologie, Vol. 2: Metode Interdisciplinare, Ed: Sorin FORȚIU, Coordonator: Dorel Micle, DVD-ROM: Adrian Cîntar, WEB: Sorin Forțiu și Claudiu Toma, JATEPress Kiadó, Szeged, 2018, Vol. 1: ISBN 978-963-315-386-4 (Összes / General), ISBN 978-963-315-384-0 (I. kötet/ volumul 1), p. 121-146.

Paul et alii 2000 - I. Paul, M-M. Ciută, M. Căstăian, A. Gligor, G. Rustoiu, *Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate la Limba - Oarda de Jos, campania 1999*, în *CCA*, 2000, 56-58.

Paul et alii 2001 - I. Paul, M-M. Ciută, M. Gligor, G. Rustoiu, *Raport asupra cercetărilor arheologice efectuate în cadrul sitului arheologic de la Limba - „Vărar", Oarda de Jos - „Șesu' Orzii", „Oarda de Jos" - „Dublihan"*, *campania 2000*, în *CCA*, 2001, 133-136.

Paul et alii 2001 - I. Paul, M.-M. Ciută, M. Căstăian, A. Gligor, G. Rustoiu, *Limba, com. Ciugud; Oarda de Jos, com. suburb. Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba,* în *C.C.A.*, *Campania 2000,* cIMeC, Bucureşti, (Suceava), 2001, p. 133-136, http://archweb.cimec.ro

Paul et alii 2005 - I. Paul, Paula Mazăre, Călin Şuteu, Anita Niculescu, Ian Haynes, Szilamer Panczel, Doru Bogdan, Gabriel Sicoe, Mihaela Ciauşescu *Oarda (Limba), mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Şesu Orzii,* în *C.C.A. campania 2004*, cIMeC, Bucureşti, (Mangalia), 2005, p. 246-247, http://archweb.cimec.ro

Rustoiu, Ciută 2001 - (G. Rustoiu), *Consideraţii cu privire la unele descoperiri aparţinând primei epoci a fierului din aşezările de la Limba-Bordane şi Limba-Sesu' Orzii*, în Studii de Arheologie Transilvăneană, (Omagiu N. Gudea la 60 de ani) Cluj-Napoca - Zalău, 2001.

https://biblioteca-digitala.ro

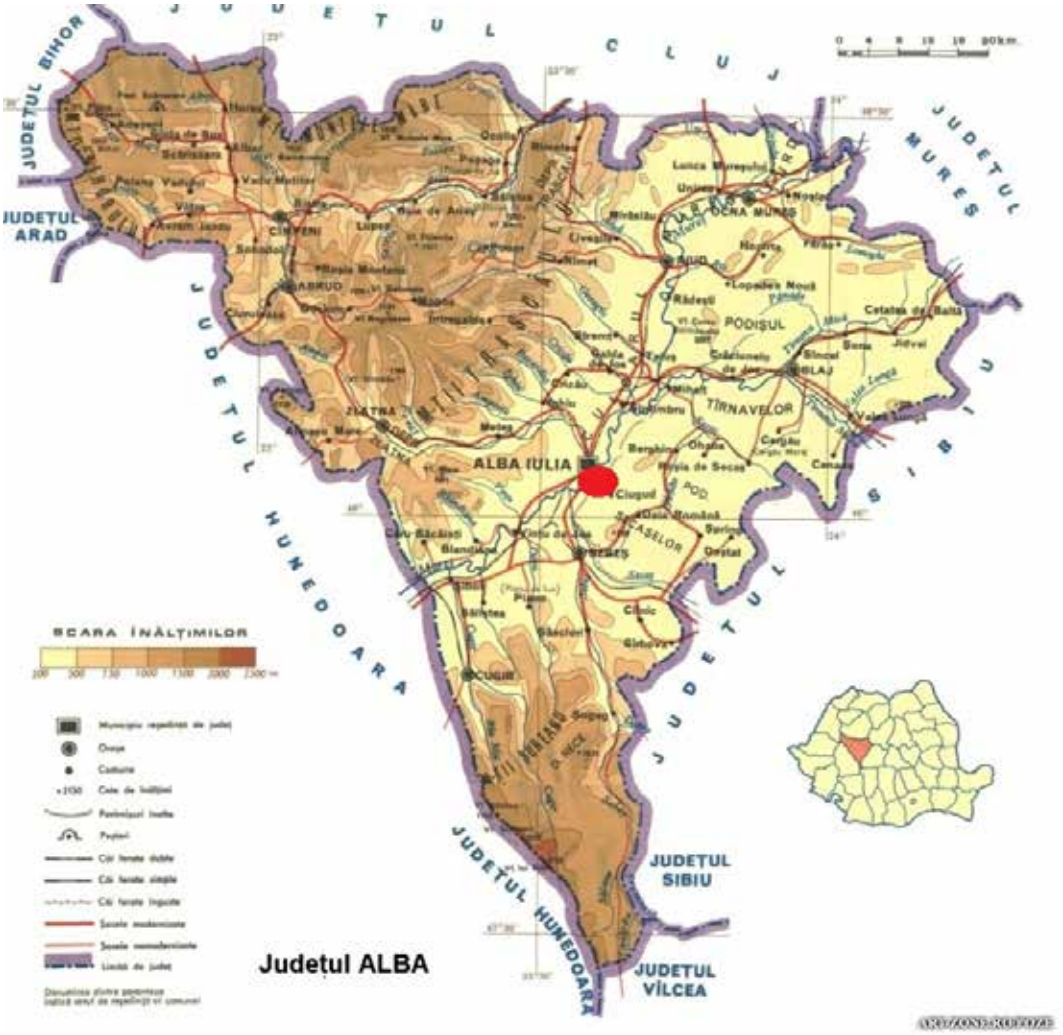

Fig. 1. Localizarea sectorului de sit Limba - În Coastă, pe harta administrativă a judeţului Alba (a). Detaliu cu sectorul care limitează, la est, situl arheologic (b).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.2. Detaliu cu sectorul de sit arheologic Limba - În Coastă în Prima Ridicare Topografică Militară austriacă (Tereziană, 1763-1787). Cercul negru cuprinde sectorul desemnat iar punctul alb localizarea proprietății SC EDN Service SRL. Se observă meandrul puternic spre nord-est existent la acea vreme.

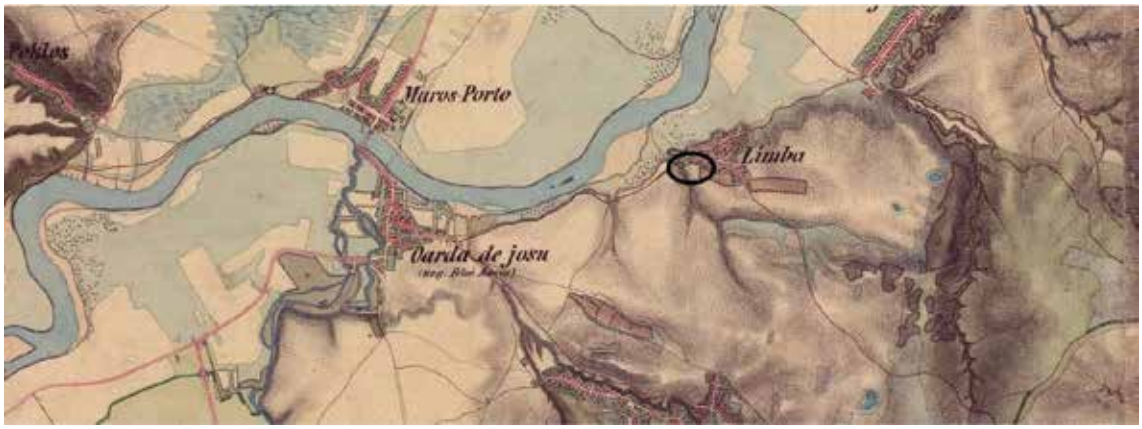

Fig. 3. Arealul sectorului de sit În Coastă în A Doua Ridicare Topografică Militară austriacă (Franciscană) 1806-1869. Se observă caracterul de promontoriu al fragmentului de terasă.

https://biblioteca-digitala.ro

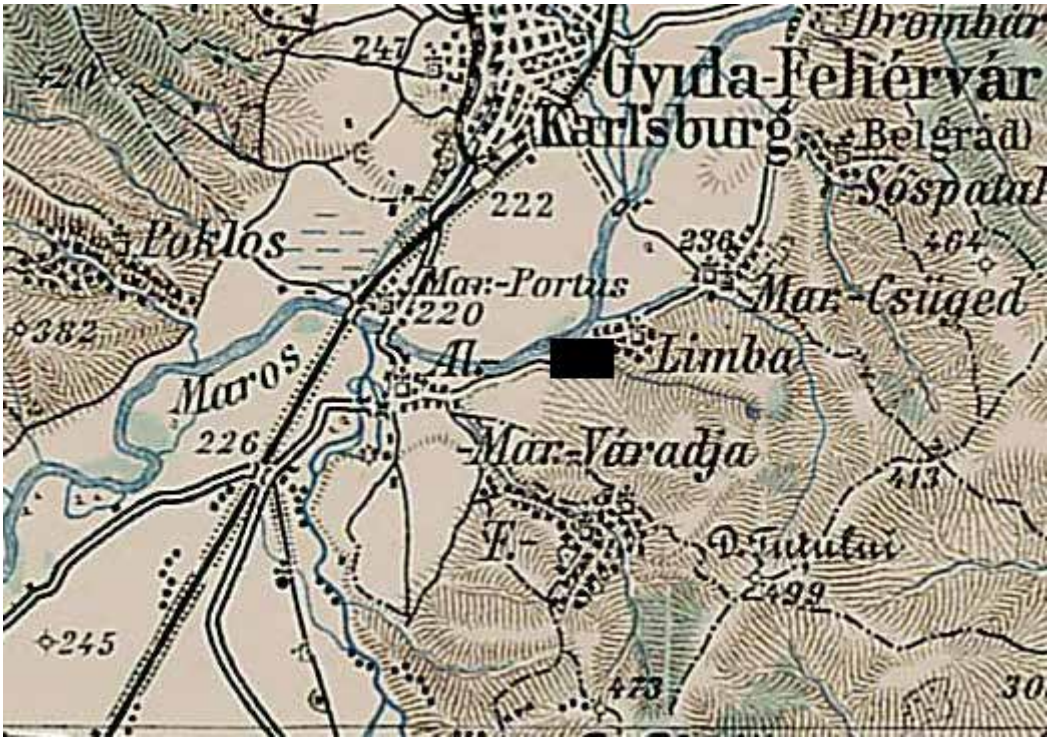

Fig. 4. Sectorul de sit În Coastă în A Treia Ridicare Topografică Militară austriacă (Josefină) 1869-1887.

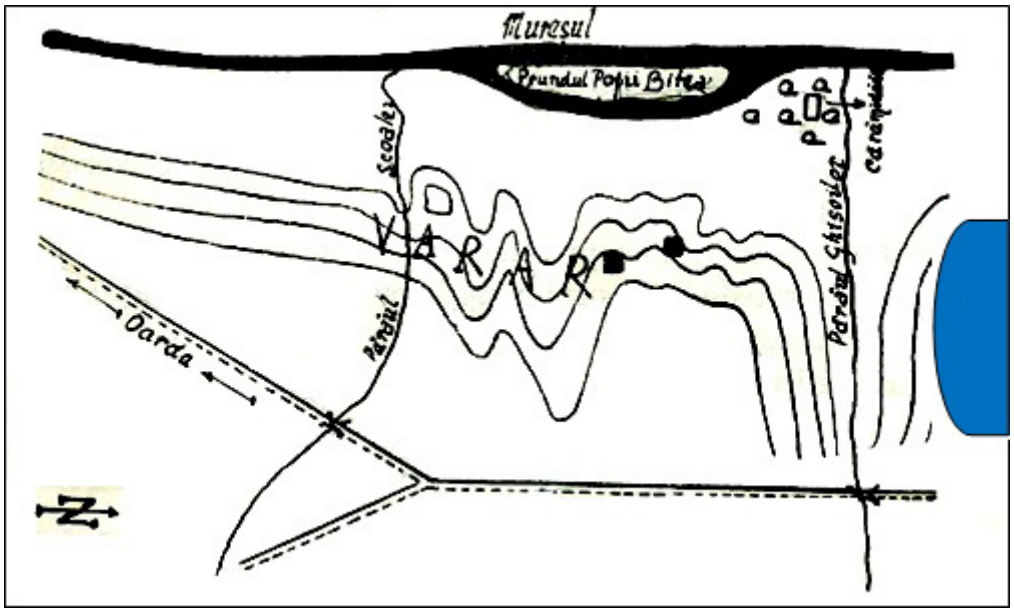

Fig. 5. Schiţa topografică realizată de D. şi I. Berciu, cu prilejul publicării primelor rezultate ale cercetărilor din punctul Vărar (1947). Cu semi-oval albastru sectorul În Coastă.

https://biblioteca-digitala.ro

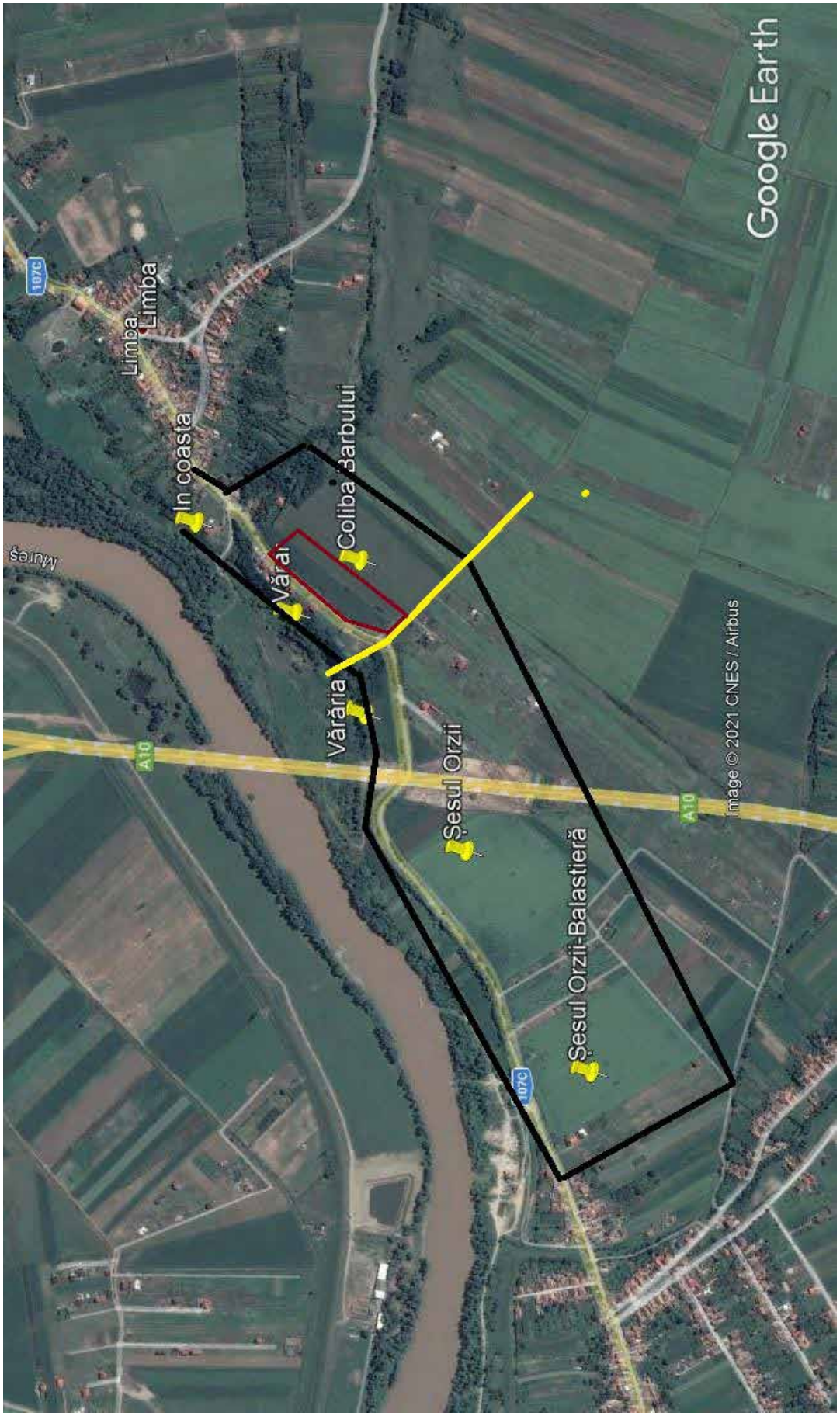

Fig. 6. Imagine satelitară cu localizarea sectoarelor ce compun ansamblul de situri arheologice Limba - Oarda de Jos.
Cu negru, delimitarea ansamblului de situri neolitice (Ciută 2009); cu linie galbenă, delimitarea administrativă (UAT Alba Iulia – UAT Ciugud - Limba).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7. Platoul din sectorul În Coastă, la momentul începerii cercetărilor preventive (iunie 2021). Vedere dinspre sud-vest. În planul al doilea proprietatea Kalman, cu locuința construită undeva înainte de anul 2010. În stânga, limita cu proprietatea Curea.

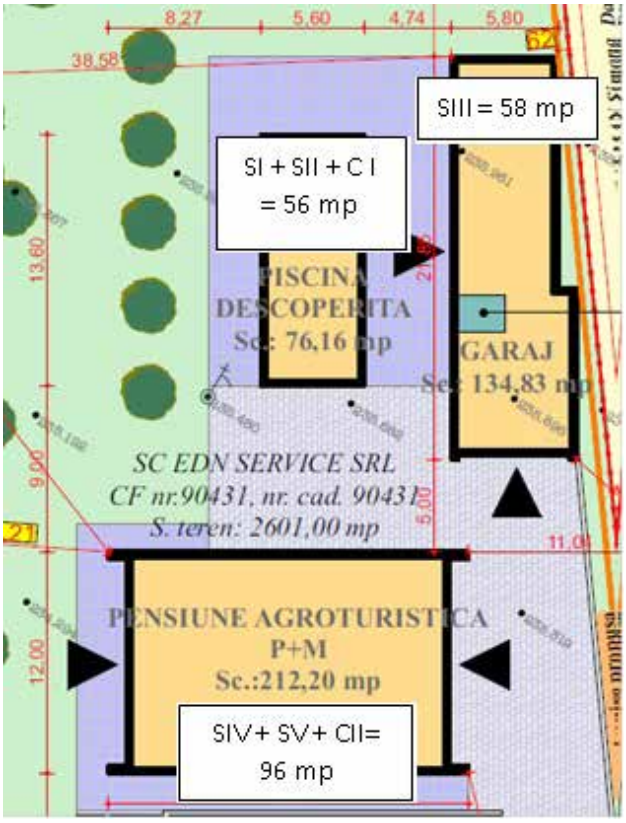

Fig. 8. Plan de situație, cu amprenta aferentă imobilelor (pensiune agroturistică, garaj, piscină, împrejmuire) și unitățile de cercetare realizate.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 9. Mormântul de inhumație M1, din epoca Bronzului Mijlociu (Wietenberg) la conturarea gropii (a) și la finalizarea relevării acestuia (b).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 10. Fragmentul de vas ceramic din M1/2021 (Bronz Mijlociu, Wietenberg II).

Fig. 11. Complexul 3 (Cpx. 3 = M.3) la conturare. Lespezile de piatră care "căpăcuiau". Vedere dinspre vest.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig 12. Vas ceramic depus la capul copilului din M3/2021.

https://biblioteca-digitala.ro

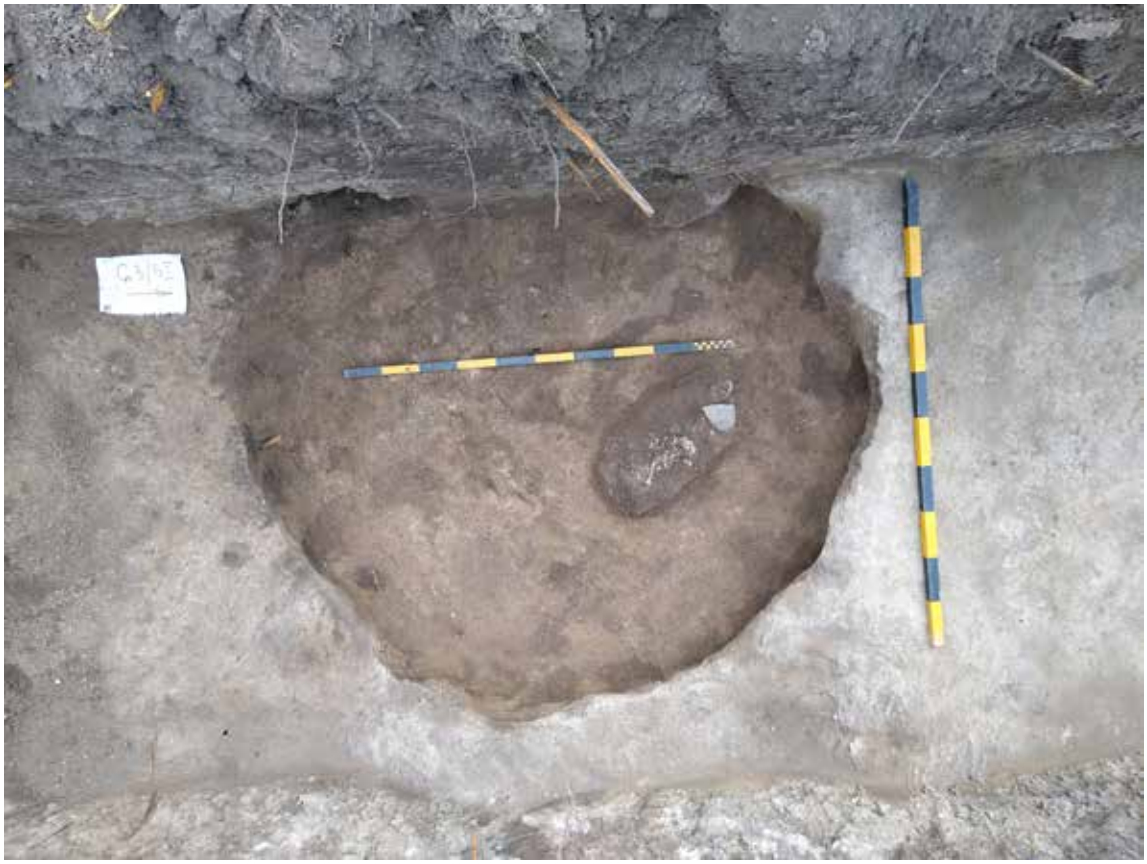

Fig. 13. Complexul nr. 3 (M3), după documentarea mormântului. Vedere dinspre est.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 14. Complexul 4 (SI). Conturare (a), cross-section (b), final (c).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 15. SI/2021 la finalul cercetării și documentării.

Fig. 16. Vedere finală asupra M2 din S.II. Se observă scheletul puternic deranjat, cu craniul, oasele membrelor superioare și inferioare în poziție secundară.

https://biblioteca-digitala.ro

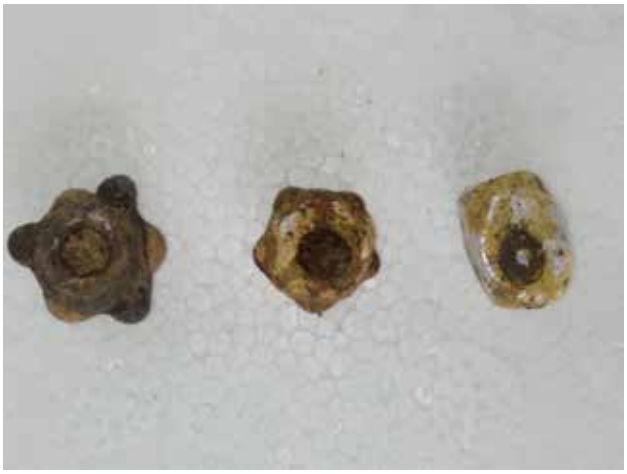

Fig. 17. Mărgele din sticlă descoperite în M2 (1 și 3 în zona unde ar fi fost locul capului, 2 în zona mâinii stângi.

Fig 18. Vedere generală asupra capătului de nord al SII și CI, după atingerea nivelului complexelor documentate parțial (M2 și Cpx. 5) înainte de golirea finală.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 19. Secțiunea II la finalul cercetării vedere dinspre sud (a), detaliu asupra complexelor cercetate în SII și CI (M2, Cpx. 5 și Cpx. 6).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 20. Inventar funerar din M4/2021.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 21. Vedere generală, finală asupra S.III, dinspre sud (a), detaliu cu groapa M4, după ce a fost documentat și golit. Se observă sterilul aflat la mare adâncime (2 – 2,40 m capăt de N).

Fig. 22. Vedere de ansamblu, dinspre vest, asupra S.IV, S.V și Cpx. 7, locuința adâncită Coțofeni, cu martorul stratigrafic, adosat la S.IV, nedemontat.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 23. Vedere de ansamblu, dinspre est asupra Cpx. VII, Locuința adâncită Coțofeni.

Fig. 24. SVI, SVIII și S. IX, executate pe locul proiectatei împrejmuiri a proprietății.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 25. S.VII/2021, executată în colțul proiectatei împrejmuiri (rampa de acces). Se observă sterilul arheologic surprins imediat sub stratul vegetal.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 26. Proprietatea SC EDN Service SRL, vedere de ansamblu, dinspre est, la finalul cercetării preventive, Se observă SIV și SV în mijloc, S VI în prim plan, SVII la extrema din stânga și SVIII ți S IX în stânga planul al doilea. În dreapta extrem, se observă limitele sudice SI și SII.

https://biblioteca-digitala.ro

127. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]*
Punct: str. G. Murnu, nr. 12

Tip sit: așezare urbană (113)
Încadrare cronologică: epoca elenistică (313)
Cod RAN: 60491
Adresa: str. G. Murnu, nr. 12, Mangalia
Autorizație nr. 195/29.03.2021
Colectiv: dr. Nicolaie Alexandru - responsabil, dr. Robert Constantin (Muzeul de Arheologie Callatis);
Perioada desfășurării cercetării: iulie 2021

Conform contractului de cercetare arheologică preventivă încheiat între Muzeul de Arheologie Callatis din cadrul D.C.S. Mangalia și beneficiarul Pârgariu Maria, s-au executat cercetări arheologice pe terenul situat în municipiul Mangalia, str. George Murnu nr. 12. Terenul afectat de viitorul proiect se află în aria urbană antică, protejat de valul de apărare al cetății. În cercetările din această zonă au fost descoperite structuri de locuire antice. Atât pe str. George Murnu, într-o cercetare arheologică ocazionată de introducea canalizării, cât și pe strada Oituz, de la cca 80 m nord, a fost cercetat un cartier elenistic care prezintă o succesiune de secvențe constructive datate de autorii cercetărilor între sec. IV-III a.Chr.

Metodolgia abordată în cazul cercetării din mun. Mangalia, str. George Murnu, nr. 12, a constat în trasarea a trei secțiuni orientate N-S, S I de 3 x 10 m, S II de 2,5 x 9 m și S III de 3 x 9 m.

S I. După umplutura neomogenă, cu părți din fundația casei moderne, a fost identificat, la -1m, un strat de pământ brun deschis, tasat, cu fragmente ceramice și litice, de cca 0,30 m grosime. După acest nivel cercetarea a continuat într-un strat de pământ brun cu fragmente ceramice de epocă elenistică, nivel care a fost identificat până la -1,80 m în jumătatea sudică a secțiunii și -2,00 m în jumătatea nordică a acestei secțiuni. Cercetarea s-a oprit pe un nivel de pâmânt galben, steril. În jumătatea nordică a secțiunii, lângă profilul de est a fost descoperită o groapă cu depuneri moderne, care conținea fragmente de ceramică smălțuită, caracteristică sec. XIX – început de secol XX. (Pl. I)

S II. În această secțiune, după umplutura neomogenă de epocă modernă, nu a mai fost descoperită tasarea de la -1 m din S I. După nivelul modern de depunere a fost identificat stratul de pământ brun cu fragmente ceramice de epocă elenistică. Cercetarea s-a orpit la -1,70 m, pe un nivel de pământ galben, steril. Groapa cu depuneri moderne, descoperită în capătul de nord al S I ,a continuat și în S II, adâncimea acesteia fiind de până la-1,60m. Stratul cu depuneri moderne, cobora în capătul sudic al secțiunii până la -1,50 m. (Pl. I)

S III. În această secțiune, după umplutura și depunerile din epoca modernă, a fost descoperit la -1,50 m nivelul de pământ brun cu fragmente ceramice de epocă elenistică. În acest strat a fost descoperită limita vestică a unei case. (Pl. I) A fost cercetat un zid orientat N-S, cu lățimea de 0,50 m, construit din blochete de calcar legate cu pământ. Talpa acestui zid e mai lată cu cca 0,10 m,spre vest. Acestuia îi corespund și două linii de zid, descoperite la 2 m și la 5 m față de capătul sudic al S III, orientate E-V, care constituiau compartimentările casei. Între cele două zidui distanța la interior este de 2,70 m. Și aceste două trasee de zid descoperite au lățimea de 0,50 m și sunt construite din blochete de calcar legate cu pământ. Zidurie descoperite stau pe un start de pâmânt galben, steril. (fig. 1)

Stratigrafia (Pl. II):

0 – 1,00 m – umplutură modernă neomogenă;

-1,00 – 1,30 m – strat brun tasat, cu fragmente ceramic și litice;

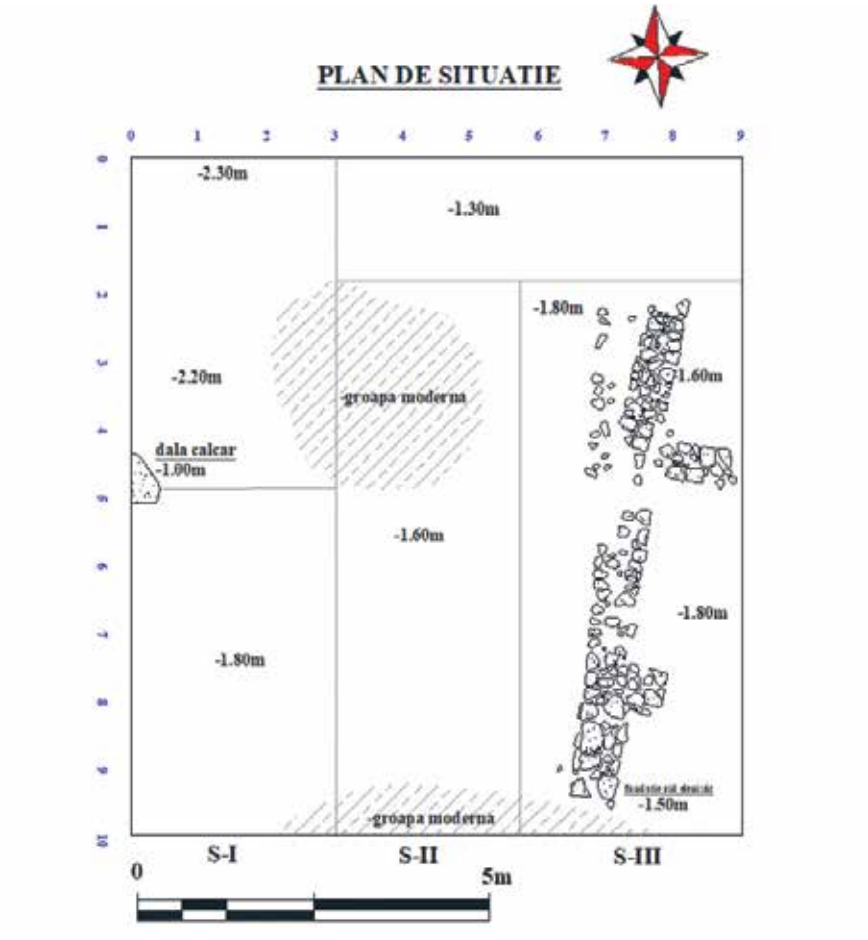
-1,30 - 1,70 m/-2,10 m – brun cu frgamente ceramic de epocă elenistică;

-1,70/-2,10 m – strat galben steril.

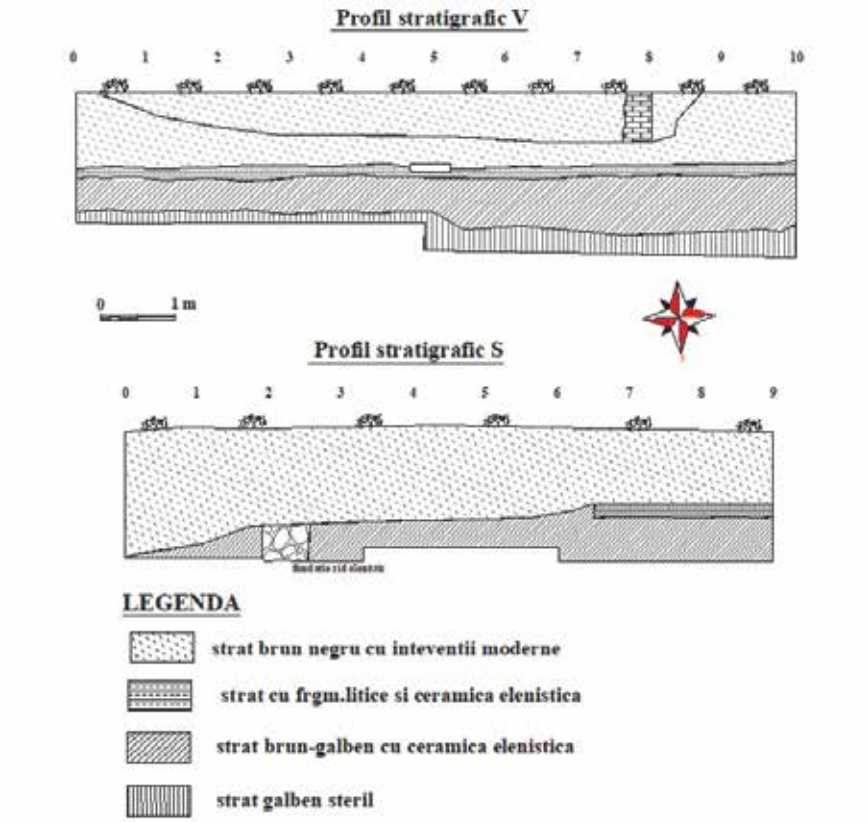
Concluzii. Cercetarea de pe strata George Murnu, nr. 12, Mangalia, a surpins un nivel de locuire de epocă elenistică. Materialul ceramic descoperit se încadrează secolelor IV-III a.Chr. Stratul de cultură corespondent acestei locuiri are grosimea între 0,40 - 0,70 m, și a fost descoperit pe întreaga suprafață cercetată. El urmează nivelului de pământ galben, steril. Pe acest nivel de pământ galben a fost construită și locuința cercetată la limita de est a perimetrului construibil, în S III. Locuință care se încadrează orientărilor zidurilor cercetate în imediata vecinătate, cu ocazia unei cercetări din 2005, cercetare atunci legată de instalarea canalizării pe aceasta stradă.

În S I, peste acest nivel de locuire elenistică, avem identificat un strat de pământ brun tasat, cu grosimea de 0,30 m, care conținea fragmente ceramice și litice. Acestui nivel îi corespunde și dala de calcar descoperită lângă peretele vestic al S I. Suntem în fața unui nivel de călcare care aparține epocilor antice ulterioare. Pe acest perimetru au fost descoperite și două gropi cu depuneri din secolele XIX – început de sec. XX, cu material care consta în ceramică smălțuită. Printre acestea a fost descoperită și o pipă ceramică cu marcă de producător.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. I. Mangalia - Callatis, jud. Constanța. Punct: str. G. Murnu, nr. 12. Plan de situație.

Pl. II. Mangalia - Callatis, jud. Constanța. Punct: str. G. Murnu, nr. 12. Profile stratigrafice.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Mangalia - Callatis, jud. Constanța. Punct: str. G. Murnu, nr. 12. Vedere generală.

https://biblioteca-digitala.ro

128. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]*
Punct, str. Petru Maior, nr. 9

Tip sit: așezare urbană (113)
Încadrare cronologică: epoca antică (3)
Cod RAN: 60491
Autorizație nr. 294/19.05.2021
Colectiv: dr. Mihai Ionescu - responsabil, dr. Nicolaie Alexandru, dr. Robert Constantin (Muzeul de Arheologie Callatis)
Perioada desfășurării cercetării: august 2021

Conform contractului de cercetare arheologică preventivă încheiat între Direcția Cultură și Sport Mangalia și beneficiarul SC ECOTEC DIESEL SRL, s-au executat cercetări arheologice pe terenul situat în municipiul Mangalia, str. Petru Maior nr. 9.

Cercetarea a constat în trasarea și cercetarea manuală a unei secțiuni, S1, de 15 x 1,5 m, orientată nord-sud, după care cercetarea s-a extins în carouri, pe o suprafață de 90 mp cu dimensiunile de 15 x 6 m.

Situația vestigilor descoperite va fi prezentată pe caouri, de nord la sud și de la est la vest, după cum urmează:

În carourile A1-3, B1-3 și C1-3 cercetarea s-a oprit la -1.40 m, pe un nivel de construcție databil în epoca romană printr-o modedă de la Commodus și prin câteva fragmente ceramice de amfore romane. Nivelul de construcție este realizat din piatră măruntă bine bătătorită cu mortar din var și nisip de mare și este în legătură clară cu fragmentul de pavaj descoperit în carourile C1-2 și D1-2. Pavajul sus amintit, cercetat la -1,20 m, este realizat din dale de calcar de dimensiuni mici și medii atent fasonate. (Pl. I și fig. 3)

În carourile C2 și D 2 a fost descoperită latura de sud a fundației unui zid elenistic care a fost dezafectat de pavajul amintit mai sus. Zidul, realizat din blochete mici de calcar legate cu pământ, s-a păstrat parțial, pe o singură asiză de la talpa fundației.

În carourile A3-6, B3-6, C3-6 și D 3-6, cercetarea s-a oprit pe un nivel de loess galben, steril din punct de vedere arheologic, la adâncimi ce variază între -1,80 m și -1,60, m datorită pantei descendente a terenului pe direcția nord-sud. În carourile A7-8, B7-8 și C7-8 a fost cercetat un pavaj databil în epoca elenistică prin materialul ceramic. Pavajul, este ralizat din plăci de calcar de dimensiuni mic spre medii de formă neregulată, nefasonate și semi fasonate și a fost parțial afectat de intervenții moderne B7 și C7-8. În carourile D7-D8, a fost cercetat Z2, realizat din blochete de calcar de mici dimensiuni, fasonate și semifasonate. Acesta s-a păstrat doar pe 1-2 asize de la talpa fundației care a fost construită pe un strat de loess roșu.

Cercetarea s-a oprit la ca -1,70 m, pe stratul de loess galben, steril, fără a fi identificate vestigii antice sau medievale. Este de remarcat faptul că, datorită construirii unor blocuri în imediata apropiere, a fost depus un nivel consistent de resturi moderne, gros de cca 50 cm, cu cărămidă, mortar, fragmente de beton spart, peste care a fost adus un strat vegetal de cca 40 cm.

Cu privire la materialul arheologic, din nivelul de locuire databil în epoca elenistică amintim o serie de toarte de amforă ștampilare din centrele Sinope, Rhodos, Thasos și Cnidos. Alte fragmente ceramice aparțin unor opaițe, kantharoi, boluri, amfore din centre neidentificate pontice și meditaraneene.

De asemenea, au fost descoperite o serie de monede elenistice de bronz, în stare precară de conservare, care se datează în sec. III-II a.Chr, unele contramarcate care au circulat până târziu, în sec. I a.Chr. și două monede romane: de la Caracalla, as și de la Maximianus de tip *Concordia militum*. De subliniat și descoperirea unui pond de plumb. (Fig. 4)

Stratigrafia (Pl. II):

0-0,40 m pământ vegetal;

-040-0,70 m depunere modernă cu fragmente ceramice cu smalț.

-0, 70- 1,10 m strat brun-cenușos, nivelare de epocă romană.

-1,10- 1,55 m m start brun-gălbui cu material ceramic elenistic

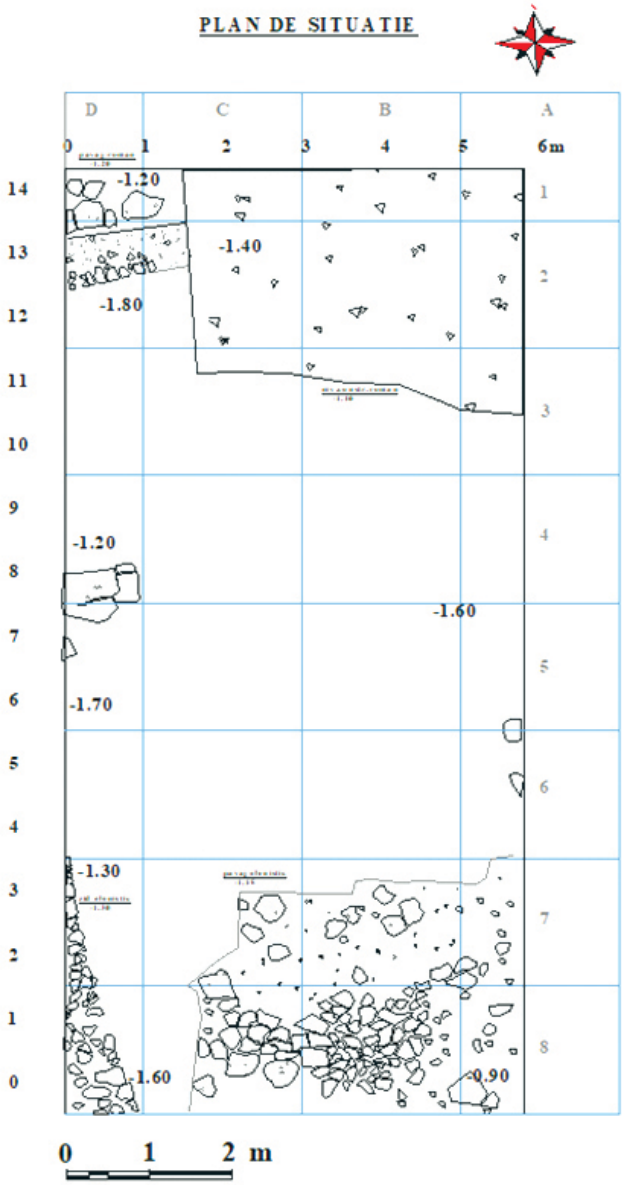
-1,55-1,70 strat brun-gălbui

-1,70-1,80 m strat de loess steril.

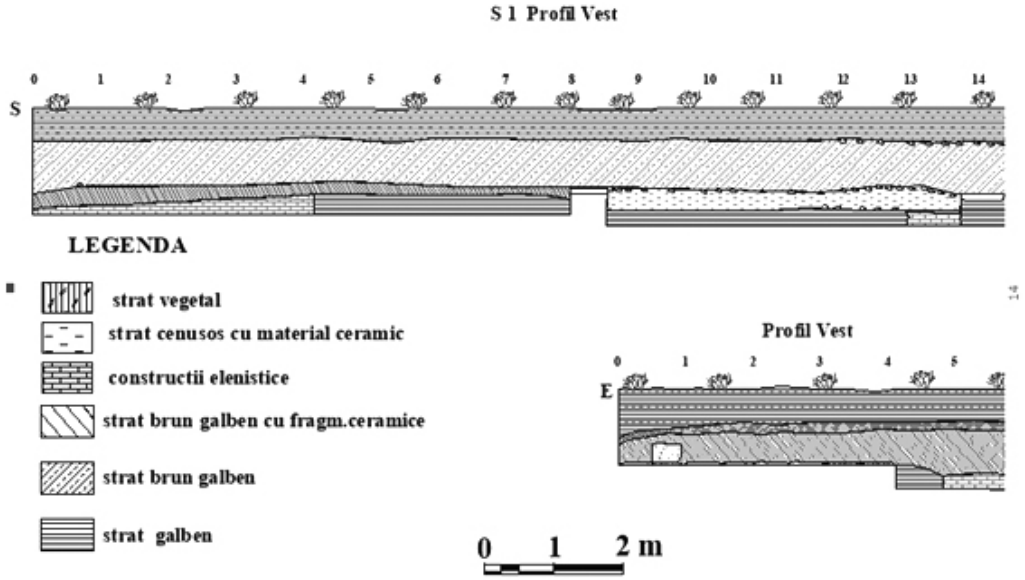
Concluzii

În perimetrul cercetat au fost descoperite în zona de sud a cercetării un pavaj databil în epoca elenistică și latura de est a unui zid databil în aceeași epocă. Pe o foarte mare parte din suprafață cercetarea s-a oprit pe un strat de loess galben steril. În zona de nord a cercetării arheologice au fost descoperite un fragment de zid databil în epoca elenistică, un fragment de pavaj și un nivel de construcție ce a constituit în același timp o continuare a pavajului amintit, datat în epoca romană sec. III p.Chr. Subliniem faptul că, în zona cercetată, ca urmare a unor alte cercetări arheologice cu caracter de salvare, au mai fost descoperite vestigii antice, databile în epoca elenistică.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. I. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Petru Maior, nr. 9. Plan de situație.

Pl. II. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Petru Maior, nr. 9. Profile stratigrafice.

https://biblioteca-digitala.ro

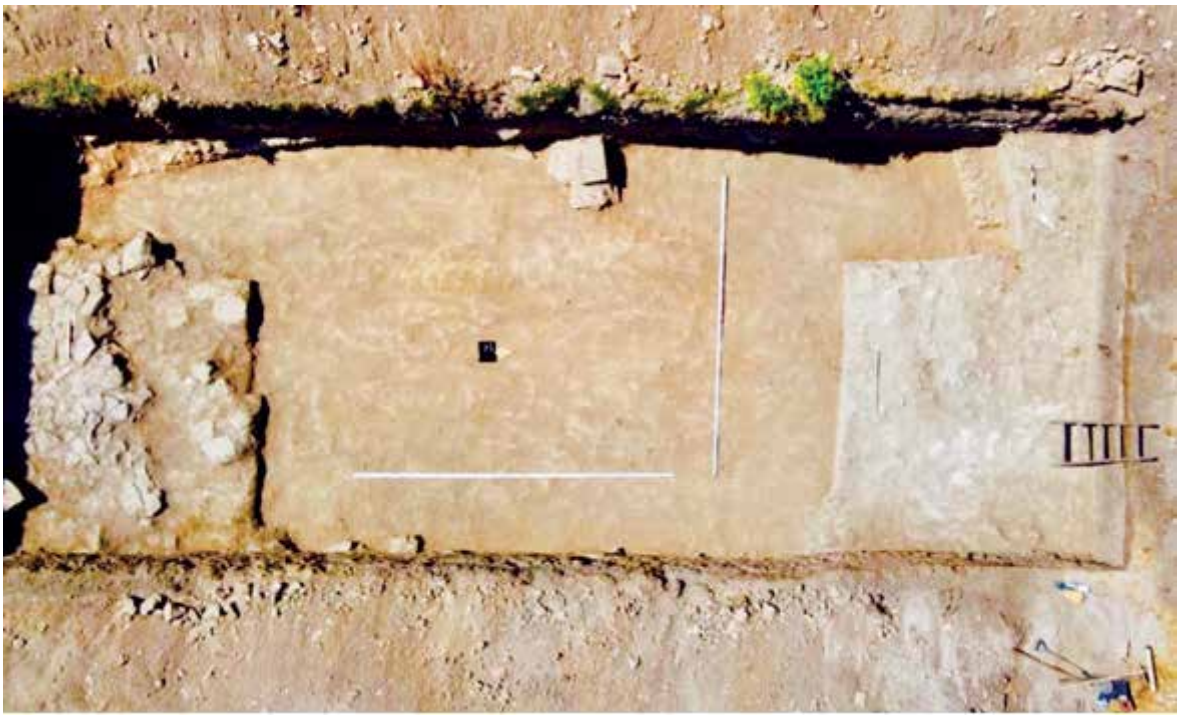

Fig. 1. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Petru Maior, nr. 9. Vedere aeriană.

Fig. 2. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Petru Maior, nr. 9. Suprafață cercetată, vedere spre sud.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Petru Maior, nr. 9. Detaliu pavaj elenistic.

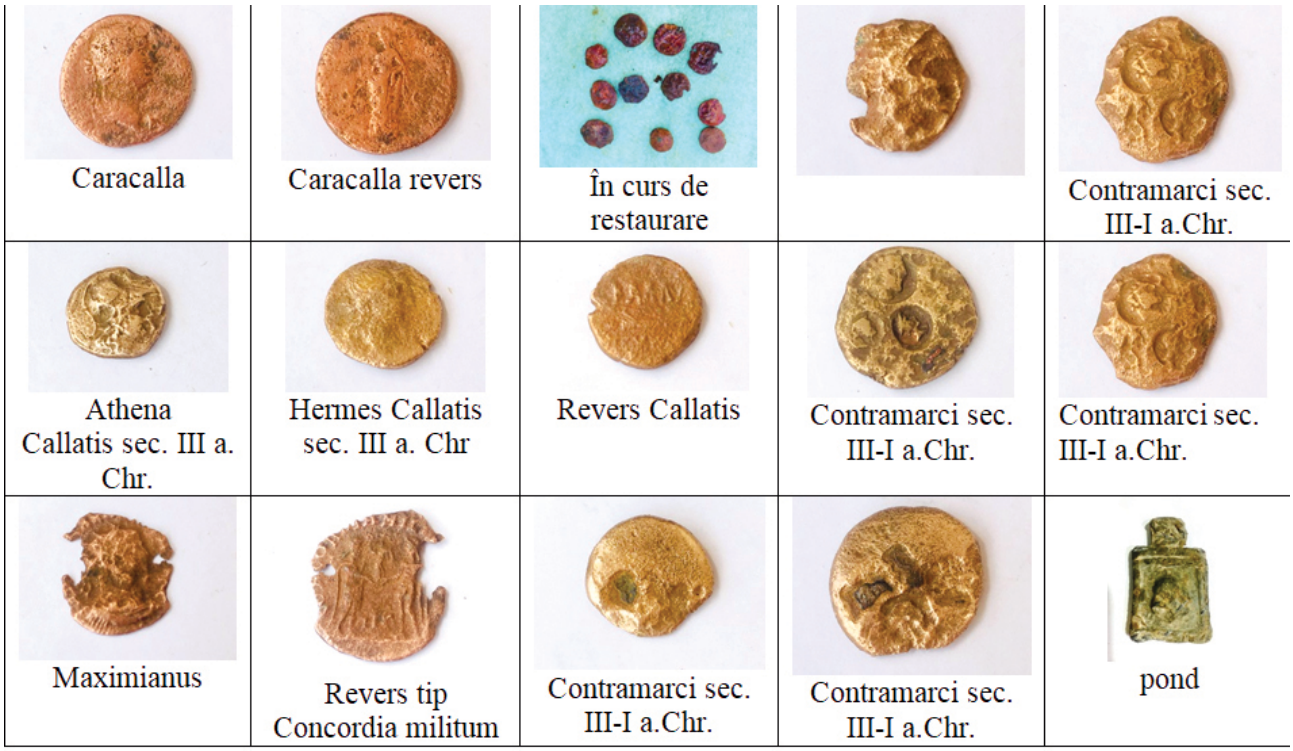

Fig. 4. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Petru Maior, nr. 9. Materialul numismatic.

https://biblioteca-digitala.ro

129. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]*
Punct: str. Mărășești, nr. 10

Tip sit: așezare urbană (113)
Încadrare cronologică: epoca antică (3)
Cod RAN: 60491
Adresa: str. Mărășești, nr. 10, Mangalia
Autorizație nr. 534/29.09.2020
Colectiv: dr. Nicolaie Alexandru - responsabil, dr. Mihai Ionescu, dr. Laurențiu Radu, dr. Robert Constantin (Muzeul de Arheologie Callatis)
Perioada desfășurării cercetării: aug. 2019 – noiem.2020

Conform contractului de cercetare arheologică preventivă încheiat între Direcția Cultură și Sport Mangalia și beneficiarul S.C. Sunrise Marine Club S.R.L., s-au executat cercetări arheologice pe terenul situat în municipiul Mangalia, str. Mărășești, nr. 10.

Suparafața de 230 mp afectată de proiect este situată pe strada Mărășești, nr. 10, municipiul Mangalia. Aflată în aria urbană de epocă romană-târzie. Terenul are suprafața totală de 731 mp, este plan și nu prezintă pericol de surpări sau alunecări. Are forma trapezoidală cu latura mare spre strada Mărășești de circa 30 m și cea mică spre Est cu dimensiunea de 19 m. Terenul a fost ocupat anterior de o locuință realizată în perioada interbelică ce a fost demolată recent, dar fundația acesteia este încă vizibilă, terenul din jur a fost utilizat ca grădină.

Cercetările anterioare au dovedit că terenul este amplasat în interiorul incintei fortificate a orașului Callatis, ce a funcționat în secolele IV-VII p.Chr. (Pl. V) Cercetările arheologice care s-au desfășurat de-a lungul timpului pe str. Mărășești au arătat situația următoare: un nivel vegetal sub care se află stratul modern format din dărâmătură, deșeuri menajere, fragmente de olană și cărămizi și nivelul antic – ultimele faze de existență ale orașului Callatis, datate în general în intervalul cronologic delimitat de secolul al IV-lea și începutul secolului al VII-lea p.Chr., afectat în multe puncte de săpături moderne:

Cercetarea arheologică s-a oprit pe ultimele niveluri de locuire antice, datate în secolele V-VI p.Chr. Au fost descoperite structuri urbane de epocă romano-bizantină, materiale arheologice din acea perioadă: fragmente arhitectonice, ceramică, diferite greutăți și monede (fig. 5). Fragmentele ceramice mai timpurii, din epocile elenistică și romană nu au fost descoperite în context arheologic clar, ele fiind rulate de amenajările ulterioare. În gropile rezultate din intervențiile târzii, din secolele XVIII-XX, au fost descoperite fragmente ceramice smălțuite și pipe otomane fragmentare.

Conform planului descoperirilor, cercetarea varheologică a dus la descoperirea parțială a unei case din secolele V-VI p.Chr. (Pl. I) Casă cu două faze constructive, constituită din: curte interioară, diferite compartimentări, prag intrare, pavaje, niveluri de călcare/lutuieli și canale de scurgere. (fig. 1 și 2). Partea casei surpinsă de noi este cea sudică, edificiul are o orientare est-vest. Lungimea pe latura est-vest este de 17,50 m. Latura casei pe direcția nord-sud nu a putut fi surpinsă, edificiul continuă în nord, în spațiul din afara zonei cercetate. Avem identificate patru compartimentări (Pl. II): intrarea dinspre est, pragul ușii pe această latură, comunică cu o compartimentare de 5 x 4,60 m (vezi în carourile F3-4, G3-4, în planul săpăturii); spre vest se trece în curtea interioară (*atrium*) cu dimensiunile de 5,80 x 4,90 m (zidul de la nord este puțin alunecat), *atrium*-ul are o ieșire în exterior pe latura de sud (vezi în carourile E3-4, D3-4); *atrium*-ul spre sud comunică cu o compartimentare cu dimensiunle de 5,10 x 4,50 m, acesta se extinde jumătate de metru spre sud față de linia casei (vezi în carourile B 5-6, C5-6); compartimentare care comunică spre nord cu o alta cu dimensiunile de 4,70 x 4,50 m, în aceast spațiu a fost descoperită o recompartimentare ulterioară (vezi în carourile B5-6, C5-6).

Pragul intrării principale în casă (fig. 2), descoperit la -1,50 m (adâncimile sunt date față de actualul nivel de călcare), pe latura de est, este constituit dintr-o dală de calcar în care s-au păstrat orificiile circulare de fixare a stâlpilor ușii, precum și orificiul unde se închidea ușa. Pentru fixarea mai bine a sistemului de închidere a fost folosit un fragment de cărămidă (anexa 9). În această primă compartimentare, cercetarea s-a oprit pe nivelul de călcare din sec. VI p.Chr., nivel de călcare constituit din dale de calcar și lutuială cu urme de arsură (la -1,50 m).

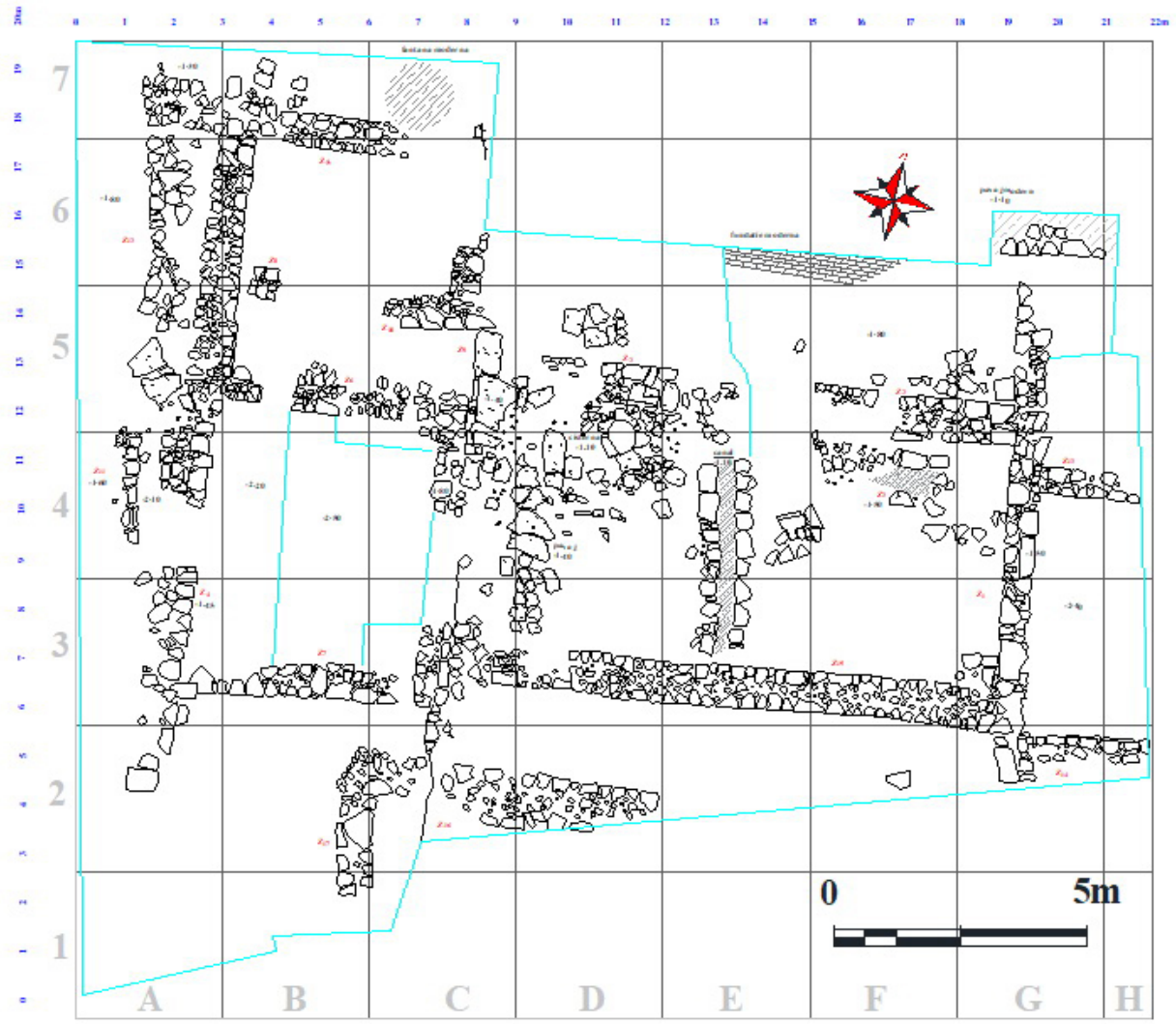
În a*trium* (*impluvium*) a fost descoperit un canal de scurgere a apei pluviale (cu o pantă de aproximativ 10%), păstrat în lungime de 4,90 m, la interior cu lățimea de 0,35 m, construit pe două asize, cu blochete fasonate la interior. Pe latura de nord a curții interioare a fost identificată o fântână (cisternă?), la -1,10 m (prezentată și mai sus), diametrul interior, ușor elipsoidal, este de 0,60 x 0,65 m. Adâncimea maximă a fântânii este de cca 4,70 m. Cercetarea în *atrium* s-a oprit pe nivelul de călcare constituit din dale de calcare, lutuieli sau pietriș tasat, la -1,10/-1,40 m. Terenul pe care s-a construit casa este susținut în acest punct, între trecerea din *atrium* spre compartimentările de la vest, de un zid de terasare, zid de terasare pe care se spijină și calea de acces (stradelă, la -1,40 m) de la sud, cu care comunică curtea interioară printr-o ieșire cu lățimea de 0,90 m. În cele două compartimentări de la vest nu s-a descoperit un nivel de călcare corespondent restului locinței, zona aceasta fiind puternic afectată de intervenții în secolele XVIII-XX. Prin observarea diferențelor de nivel ale casei, putem susține că această casă a fost construită pe două terase, terasament susținut de un zid orientat nord-sud, folosit și în fundația casei, zid care susține și stradela de la sud de acest edificiu.

Imediat la vest de edificiu au fost descoperite urmele unei stradele romano-bizantine (la -2,40 m), cale de acces care a fost afectată de intervenții moderne (vezi în carourile A3-7). S-au păstrat dale de pavaj, canale de scurgere, iar spre sud trepte care pot arăta o terasare în această direcție, toate însă afectate, din păcate, de intervențiile ulterioare.

Un alt edificu învecinat a fost identificat la sud, la 1,70 m sud față de casa prezentată, latura dinspre nord a acestui edificiu are lungimea de 6,30 m (vezi în carourile C2, D2). Distanța dintre cele două edificii reprezintă lățimea stradelei dintre ele. Stradelă identificată printr-un strat de pietriș tasat dar și câteva dale de calcar păstrate pe poziție (vezi în carourile C2, D2, E2, F2).

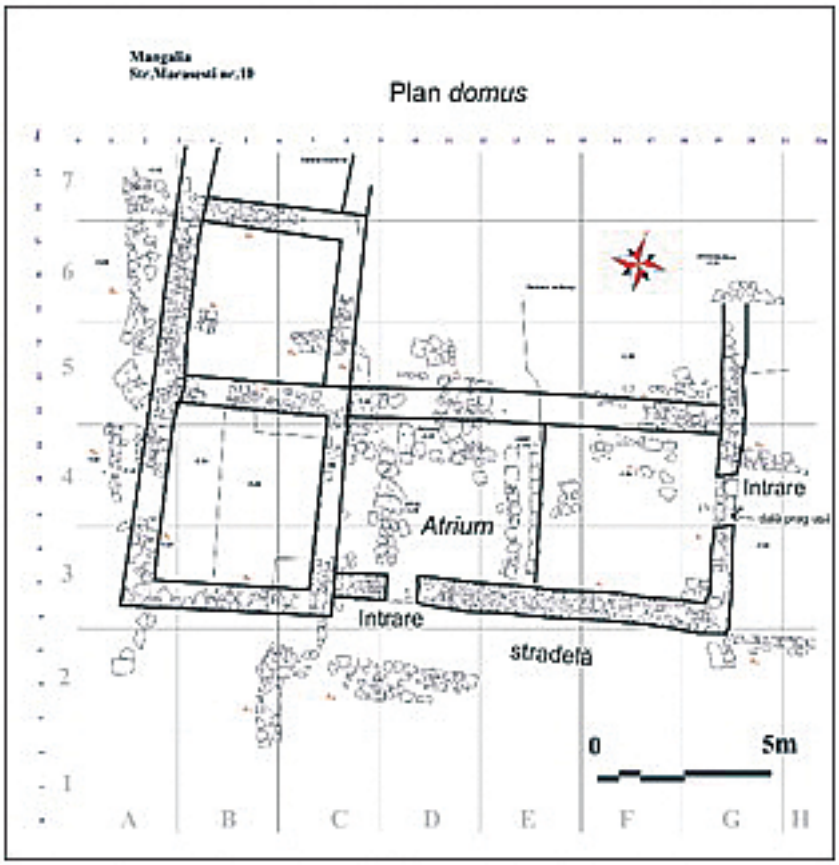
https://biblioteca-digitala.ro

Pe latura de est a perimetrului cercetat avem descoperite două ziduri, orientate est-vest (la -2,40 m), care sunt anterioare situației prezentate (vezi în carourile G3-4, H3-4). Ele au lățimea de 0,60 m și distanța de 4,74 m între ele. Materialul arheologic descoperit la nivelul acestora este constituit din ceramică databilă în sec. III p.Chr.

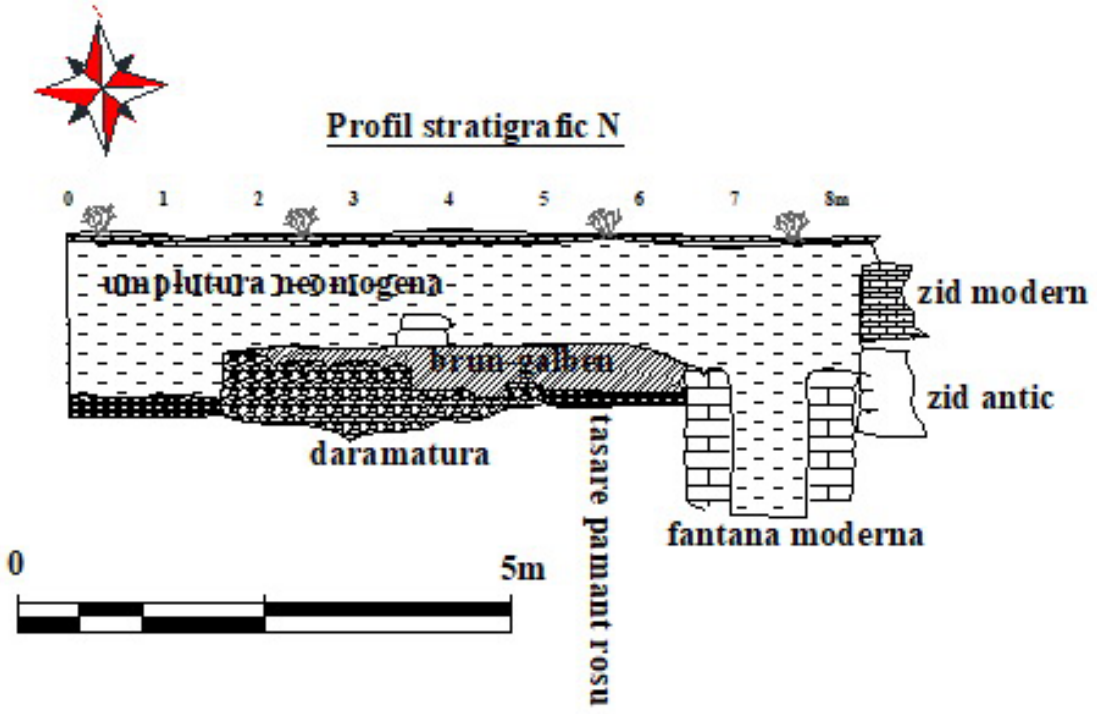

Pl. I. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Mărășești, nr. 10. Plan de situație.

https://biblioteca-digitala.ro

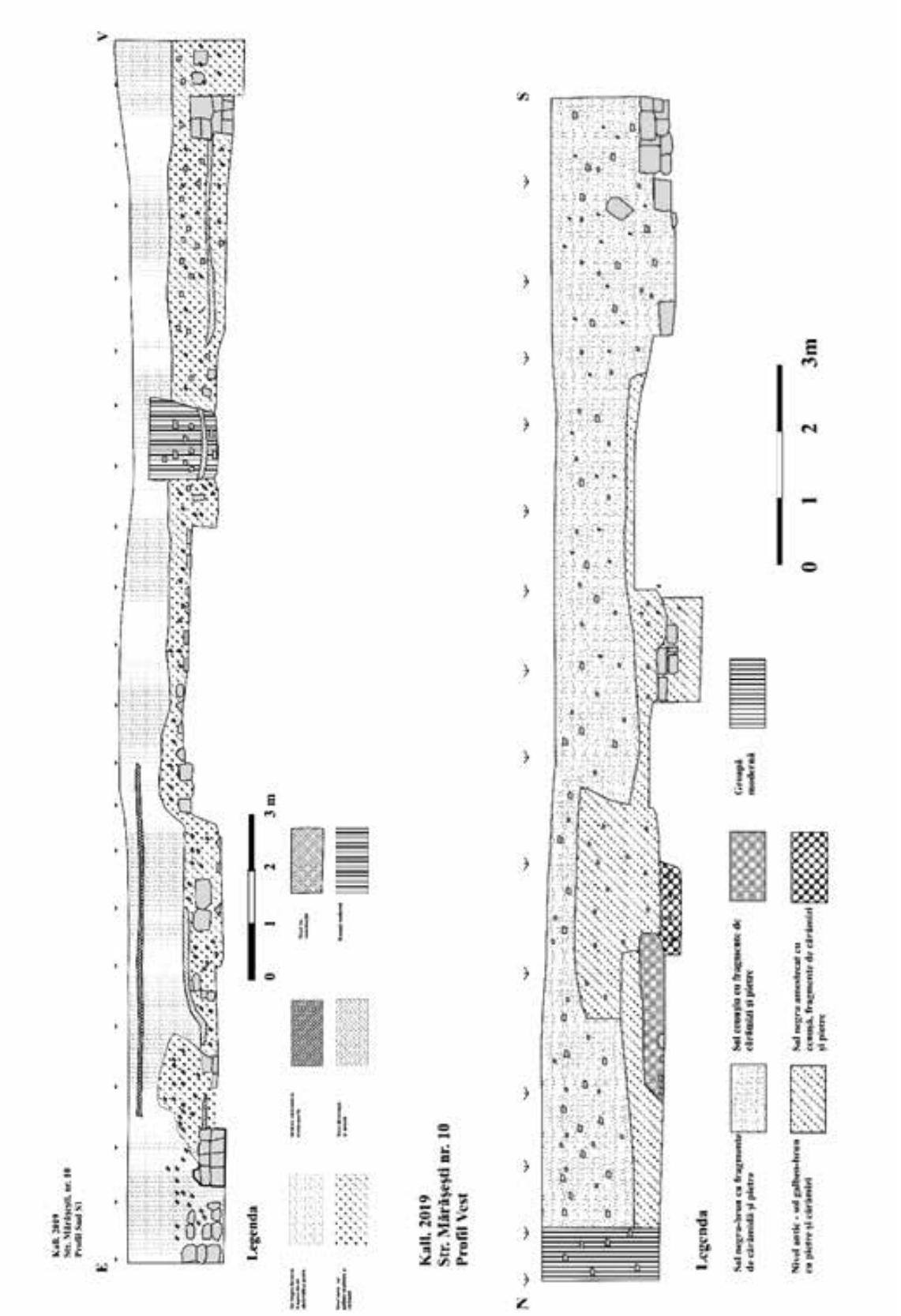

Pl. II. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Mărășești, nr. 10. Plan domus.

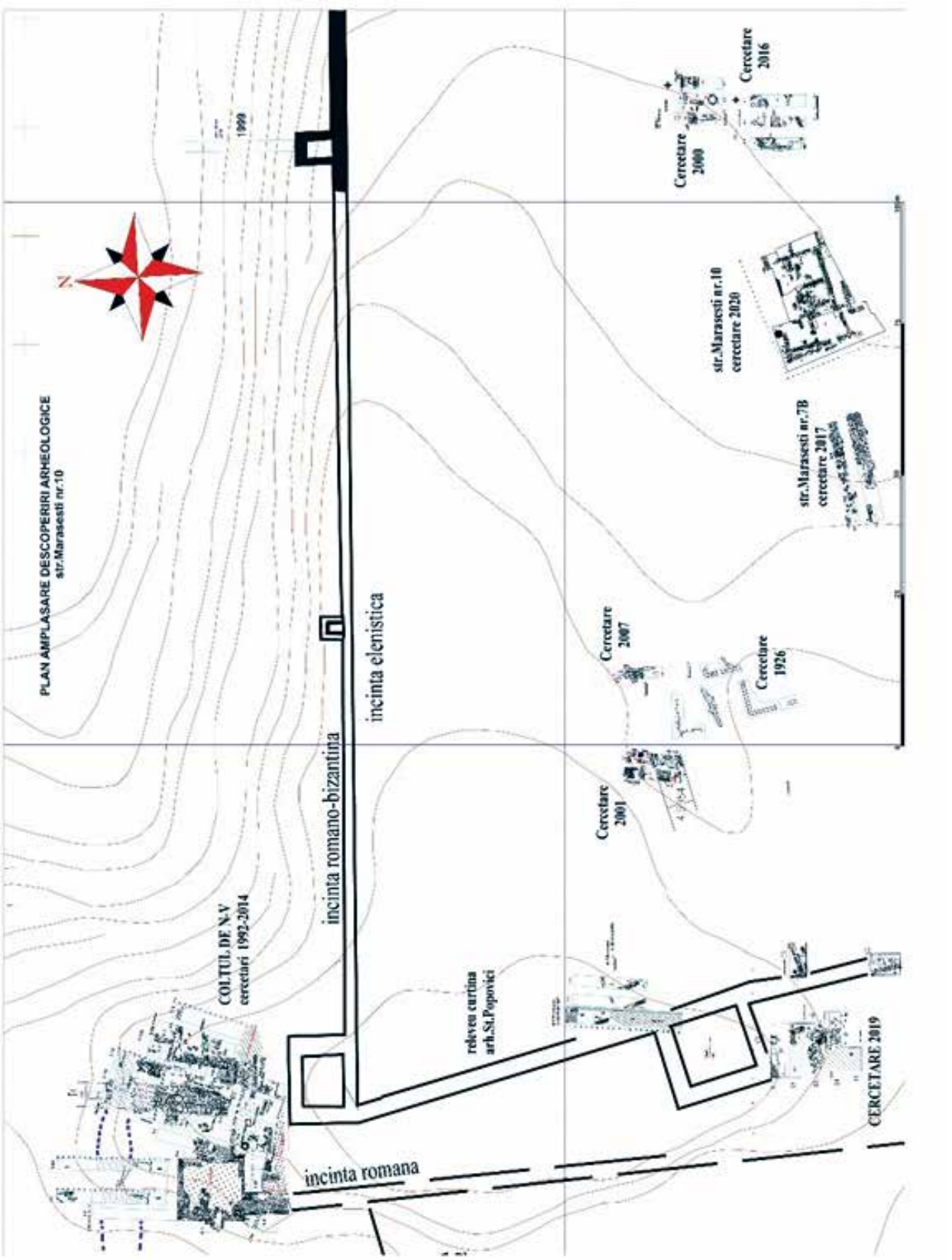
Pl. III. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Mărășești, nr. 10. Profil stratigrafic nord.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. IV. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Mărășești, nr. 10. Profile stratigrafice sud și vest.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. V. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Mărășești, nr. 10. Plan încadrare descoperiri.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Mărășești, nr. 10. Vedere aeriană, de la 35-40 m.

Fig. 2. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Mărășești, nr. 10. Prag intrare casă.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Mărășești, nr. 10. Carourile FH 1-5.

Fig. 4. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Mărășești, nr. 10. Carourile CE 1-4.

https://biblioteca-digitala.ro

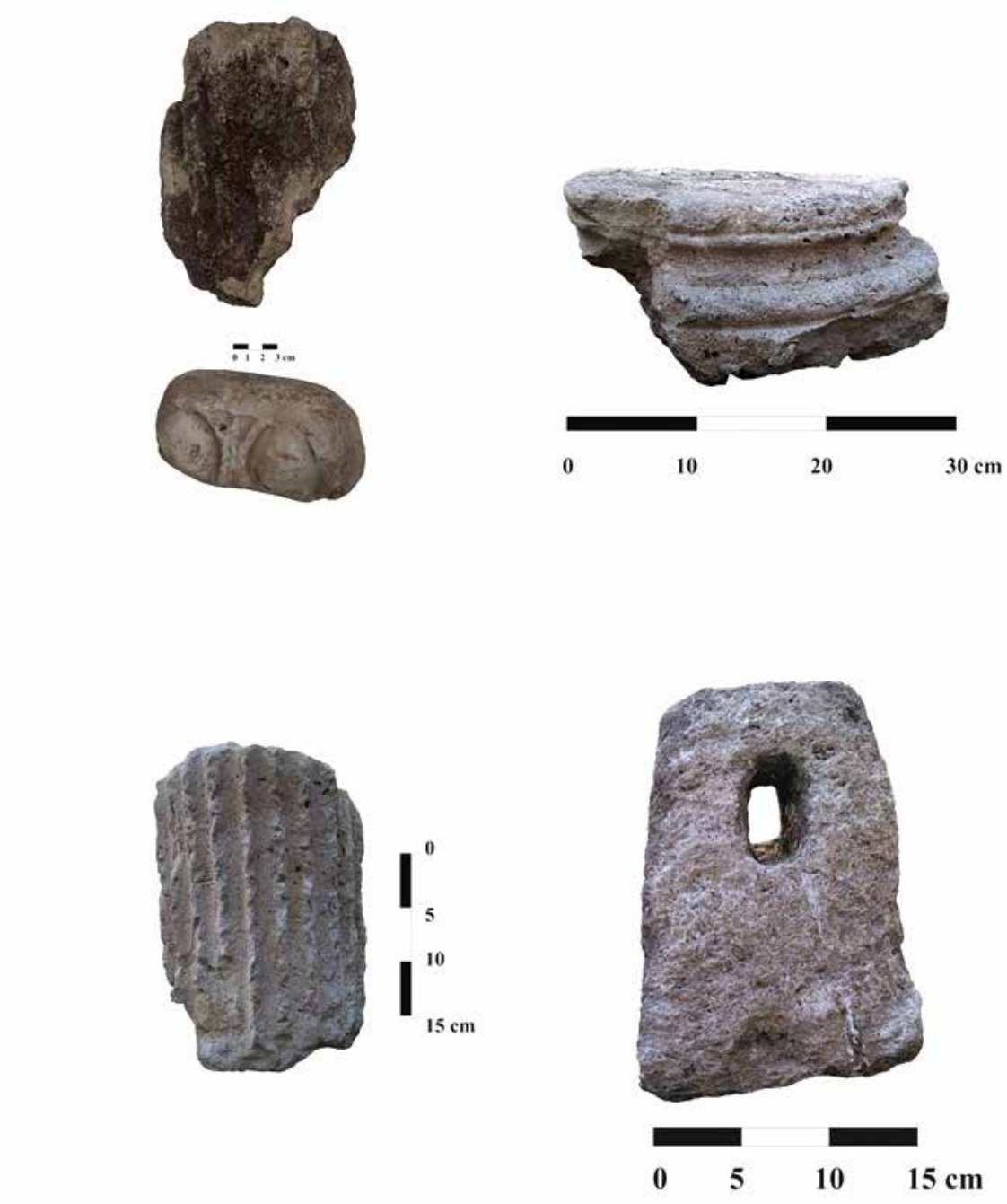

Fig. 5. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Mărășești, nr. 10. Fragmente arhitectonice și greutate din calcar de 12 kg – apoximativ 36 libra.

https://biblioteca-digitala.ro

130. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]*
Punct: str. Libertății, nr. 4A

Tip sit: necropolă (21)
Încadrare cronologică: epoca antică (3)
Cod RAN: 60491
Autorizație nr. 312/20.05.2021
Colectiv: dr. Nicolaie Alexandru - responsabil, dr. Robert Constantin, dr. Mihai Ionescu (Muzeul de Arheologie Callatis)
Perioada desfășurării cercetării: iulie 2021

Conform contractului de cercetare arheologică preventivă încheiat între Direcția Cultură și Sport Mangalia și beneficiarul Ispas Mirela, s-au executat cercetări arheologice pe terenul situat în municipiul Mangalia, str. Libertății, nr. 4A.

Terenul, situat pe str. Libertății, nr. 4, Mangalia, se află la cca 200 m nord de șanțul de apărare roman. În antichitate zona evaluată se constituia în *necropola callatiană* – un spațiu în care s-au amenajat între sec. IV a.Chr-VI p.Chr loturi ori movile funerare.

Topografic necropolele callatiene din prejma oraşului antic sunt constituite din parcele funerare care sunt grupate în jurul sistemului de apărare al oraşului din sud, de la valea lacului Mangalia, până în nord spre staţiunea Saturn. Spaţiile funerare închise arată o sistematizare şi eventualele extensii s-au făcut în detrimentul spaţiului agricol.

Metodologia abordată în cazul cercetării din mun. Mangalia, str. Libertății, nr. 4A, a constat în trasarea unei secțiuni de 2 x 10 m, orientată N-S, după care cercetarea a contiunat în suprafață pe carouri. Terenul a suferit intervenții în epoca modernă, terasare de până la -1,50/1,60 pe cca 70% din terenul total al curții și extragerea de pământ galben pentru confecționarea de cărămizi de lut de către localnici. Adâncimile în descrierea complexelor funerare descoperite le vom da față de nivelul de călcare păstrat pe profilul de nord, un nivel de călcare care e azi la +1,50/1,60 m față de str. Libertății.

Pe suprafața cercetată au fost descoperite șase morminte antice, unul de epocă elenistică, două de epocă romană și trei din epoca romano-bizantină. Lutul foarte umed în care au stat mormintele a făcut ca oasele descoperite să fie într-o stare avansată de degradare.

În **SI**, pe centrul acestei secțiuni, au fost descoperite două morminte.

M1, mormânt de epocă romană, lângă profilul de vest. A fost deschisă o casetă de 2 x 1,5 m în afara perimetrului construibil pentru a fi cercetat. Este vorba de un mormânt cu firidă laterală, orientat SV-NE cu craniul la NE. Firida are dimensiunile de 2 x 0,50 m. Blocajul firidei, pe latura de SE a acesteia, din blochete de calcar pe o lungime 2,50 m și o înălțime de 0,50 m. Blocaj orientat SV-NE. Oasele erau în stare avansată de degradare, au fost găsite mici fragmente. Fără inventar funerar. A fost descoperit un singur cui de fier fragmentar. Adâncimea firidei la -2,20 m. (Fig. 1a și 1b)

M2, mormânt de epocă romană, identificat la mijlocul SI, pe latura de est, mormânt care continuă și a fost cercetat în caroul A2. Mormnt cu firidă laterală, orientat NNV-SSE, cu craniul la NNV. Construcția acestui mormânt a constat în săparea unui culoar de acces cu două trepte de 4 x 0,75 m, apoi săparea firidei laterale, al cărei blocaj consta din blochete de calcar pe trei asize, cu lungimea de 1m și înălțimea de 0,80 m. Firida are dimensiunile de 1,50 x 0,50 m, a fost cercetată la -2,40 m. (Fig. 2a și 2b) Oasele în stare avansată de degradare, au fost recuperate fragmente.

Inventar funerar. (Fig. 3a - 3d) Un bol ceramic bitronconic cu două toarte, întregibil, angobă brun-roșcată și decor vegetal la partea superioară. Are dimensiunile: înălțime 15 cm; diametru fund 6 cm; diametru gură 14 cm. O cană ceramică cu o toartă, pastă cărămizie, cu dimensiunile: înălțime 7,5 cm, diametru fund 3,1 cm; diametru gură 6 cm. O monedă de bronz puternic corododată, pe o parte a acesteia a rămas amprenta țesăturii giulgiului. După curățare în diametru de 20 x 19 mm și 2,61 g, bronz, autonomă bătută la Callatis de doi *assaria*, probabil un împărat din dinastia Antoninilor de la începutul sec. III p.Chr. Au mai fost descoperite și cuie de fier fragmentare.

M3, mormânt de epocă romano-bizantină, descoperit în caroul A2. În groapă simplă, orientat est-vest cu craniul la vest. Oasele în stare avansată de degradare, au fost găsite mici fragmente. Fără inventor funerar. Dimensiunile gropii de 1,20 x 0,50 m, descoperită la -1,80 m.

M4, mormânt de epocă romano-bizantină, descoperit în caroul B2. Mormânt de copil descoperit la -1,70 m, în groapă simplă, fără inventor funerar. Orientat est-vest, cu craniul la vest. Oasele în stare avansată de degradare. Dimensiunile gropii de 1,00 x 0,50 m.

M5, mormânt de epocă romano-bizantină, descoperit în caroul B1, la -1,70 m. Mormânt de copil în groapă simplă, orientat est-vest, cu craniul la vest. Oasele în stare avansată de degradare, fără inventor funerar. Dimensiunile gropii de 1.00 x 0,50 m.

M6, mormânt de epocă elenistică, descoperit în caroul C1. A fost deschisă o casetă de 2,5 x 1,5 m în afara perimetrului construibil pentru a fi cercetat. Complex funerar care consta într-o firidă laterală închisă cu blochete de calcar pe latura de SV. Blocaj cu lungimea de 1,30 m și înălțimea de 0,60 m, întărit la exterior cu alte blochete de calcar. Din firida închisă de acest blocaj și la -1,00 m față de aceasta, pe un ax longitudinal a fost săpată camera funerară. (Fig. 4a și 4b) Cameră funerară cu dimensiunile de 1,80 x 0,60 m. Mormânt orientat SV-NE cu craniul la NE, descoperit la -3,10 m. Camera funerară are urme de arsură pe fundul ei și pepereții laterali. Pe peretele de SE a fost descoperită o țiglă fragmentară. Oasele în stare avansată de degradare, au fost recuperate fragmente.

Inventar funerar. Unguentarium ceramic, lipsă partea superioară, măcinată din cauza solului umed în care a stat. Înălțimea la care s-a păstrat, 5 cm, diametru fund 2 cm. O oglindă de bronz puternic corodată, diametrul acesteia de 4,5 cm. Patru monede de bronz, de asemenea puternic corodate. Trei mărgele de sticlă, elemente ale unui colier. Două dintre monede au orificii centrale, dovadă că erau părți ale colierului descoperit. A mai fost descoperit un cui de fier fragmentar. (Fig. 5a și 5b)

https://biblioteca-digitala.ro

Partea de sud-est a perimetrului cercetat, carourile, B3 și C3, a fost afectată de două gropi cu depuneri moderne. Prima (hazna) în caroul B3 și a doua intervenție modernă în carourile B3 și C3 care a fost cercetată până la -2,40 m. (vezi plan săpătură). Această a doua intervenție modernă a distrus un complex funerar de epocă elenistică. În stratul de depuneri moderne au fost identificate resturi osteologice, în poziție neanatomică și o țiglă de Sinope fragmentară.

Stratigrafia (Pl. II):

0 – 1,00 m umplutură modern neomogenă;

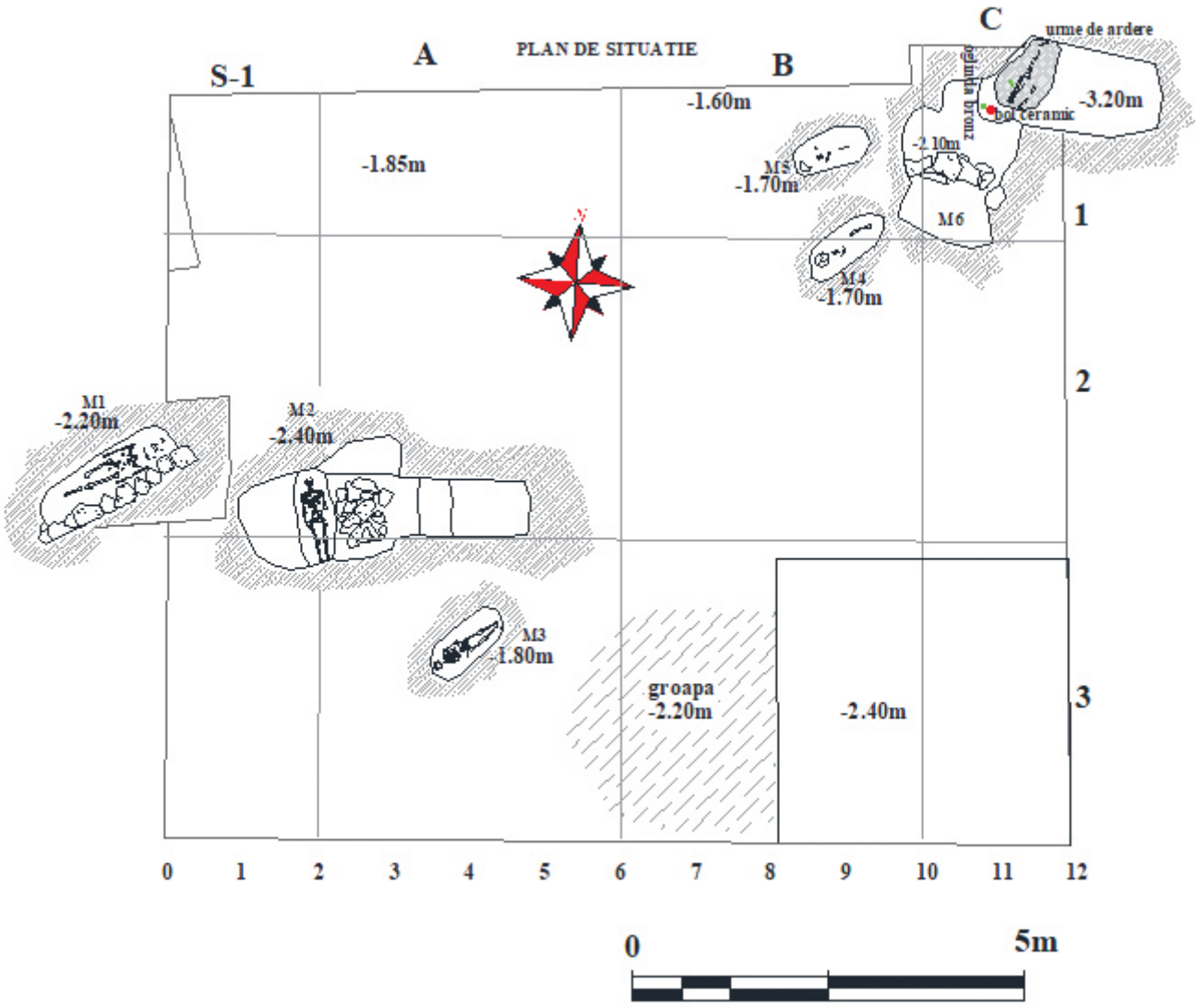
-1,00 - 1,40 m/1,50 m brun;

-1,50 - 1,70 m – loess.

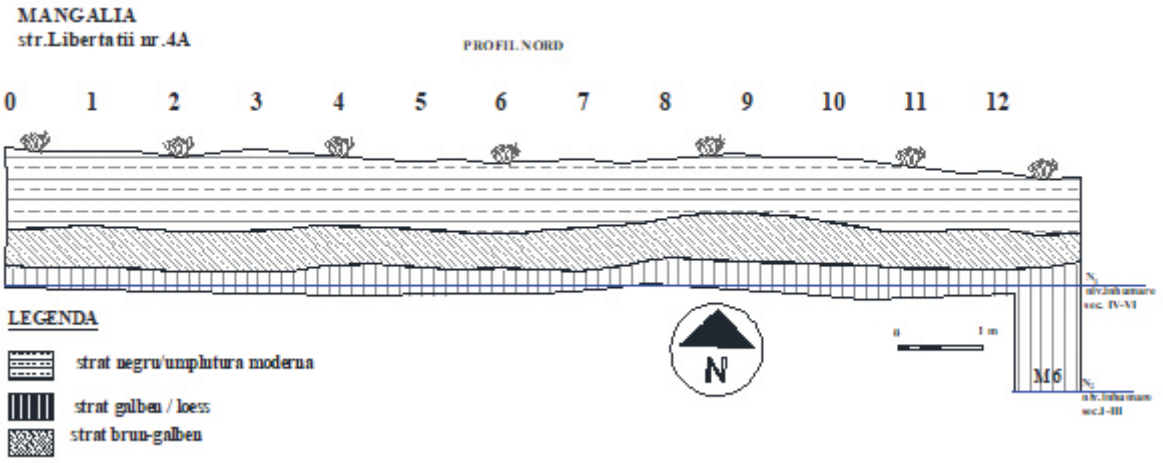
Concluzii

Pe strada Libertății, nr. 4A, Mangalia, a fost cercetate șase morminte antice, unul de epocă elenistică, două de epocă romană și trei de epocă romano-bizantină (Pl. I). Mormântul de epocă elenistică, după monedele descoperite se datează în secolul II - I a.Chr. Mormintele de epocă romană, conform inventarul descoperit, se datează la începutul secolului III p.Chr. Mormintele de epocă romano-bizantină, morminte de copii, după orientare sunt creștine, datarea lor în secolele IV-VI p.Chr.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. I. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Libertății, nr. 4A. Plan situație.

Pl. II. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Libertății, nr. 4A. Profil stratigrafic nord.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1: (a - b). Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Libertății, nr. 4A. M1, mormânt de epocă romană.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2: (a - b) Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Libertății, nr. 4A. M2, mormânt de epocă romană.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3a. Inventar funerar M2, mormânt de epocă romană, bol ceramic bitronconic cu două toarte.

Fig. 3b. Inventar funearar M2, mormânt de epocă romană, cană ceramică cu o toartă

Fig. 3c. Inventar funearar M2, mormânt de epocă romană, monedă de bronz puternic corododată, pe o parte a acesteia a rămas amprenta țesăturii giulgiului

Fig. 3d. M2, mormânt de epocă romană, cuie de fier fragmentare.

https://biblioteca-digitala.ro

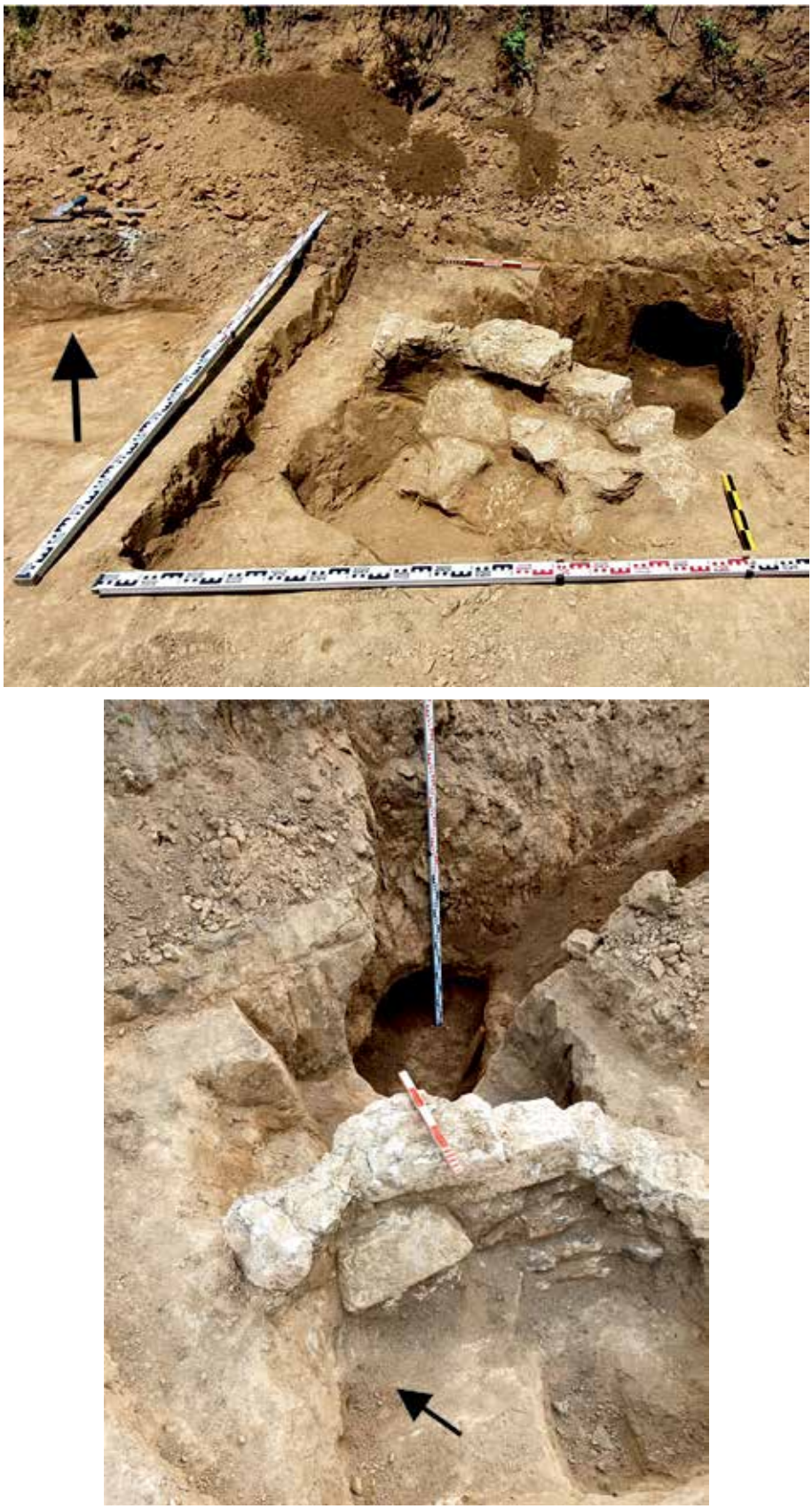

Fig. 4- (a - b). Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Libertății, nr. 4A, M6, mormânt de epocă elenistică.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5a. Inventar funerar M6, mormânt de epocă elenistică, unguentarium ceramic.

Fig. 5b. Inventar funerar: oglindă de bronz; patru monede de bronz și trei mărgele de sticlă - elemente ale unui colier.

https://biblioteca-digitala.ro

131. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]*
Punct: str. Rozelor, nr. 27B / lot 1

Tip sit: necropolă (21)
Încadrare cronologică: epoca antică (3)
Cod RAN: 60491
Autorizație: nr. 377/17.06.2021
Colectiv: dr. Nicolaie Alexandru - responsabil, dr. Robert Constantin, dr. Mihai Ionescu (Muzeul de Arheologie Callatis)
Perioada desfășurării cercetării: august 2021

Conform contractului de cercetare arheologică preventivă încheiat între Direcția Cultură și Sport Mangalia și UAT Municipiul Mangalia, s-au executat cercetări arheologice pe terenul situat în municipiul Mangalia, str. Rozelor, nr. 27B/lot 1. Pe amplasamentul respectiv se propune investiția - construire creșă.

Terenul, situat pe str. Rozelor nr. 27B - lot 1, Mangalia, se află la cca 1200 m nord de zidul de nordic de incintă callatian. În antichitate zona aparținea teritoriului agricol callatian, dar și necropolei care mărginea drumul spre Tomis.

În cazul cercetării din mun. Mangalia, str. Rozelor, nr. 27B, lot 1, pe latura de sud a fost trasată o secțiune de 2 x 11 m, orientată E-V. Adâncirea în această secțiune a mers până la -1,50 m, unde a fost descoperit stratul de pământ galben steril – *loess.* Cercetarea a continuat pe carouri în suprafață. Pe linia H a carourilor (vezi plan, anexa 4) a fost descoperit la – 1,30 m un strat de pământ galben în grosime de 0,50 m. În cercetarea care a continuat s-a dovedit că acest strat de pământ galben a fost depus ca un radier peste o groapă care a afectat două treimi din suprafața cercetată. Începând cu linia F a carourilor a fost descoperită groapa modernă care coboară de sub stratul de pământ galben depus. Din informațiile constructorului se pare că este vorba de groapa unui bloc propus în anii ’80 ai secolului trecut, bloc care nu s-a mai construit. (Pl. I)

În carourile F 2-3 și G 2-3, sub stratul de pământ galben descris mai sus și începutul gropii moderne, la -2,00 m a fost descoperit un mormânt de epocă romană (M1), mormânt cu firidă longitudinală, orientat NV-SE. Complexul funerar are dimensiunuile de 1 x 3,90 m, din care *dromos*-ul de 1 x 1,60 m, cu o treaptă la 1,20 m față de capătul de SE. Urmează un blocaj de 0,70 m și camera funerară de 1 x 1,70 m, spre NV. Blocajul era deranjat, am găsit blochete de calcar în *dromos,* dar și trei blochete în camera funerară. Din situația descoperită, se pare că mormântul a fost jefuit încă din vechime. Fragmente ceramice care au aparținut unor vase ce au constituit inventarul funerar, au fost descoperite încă de la cercetarea *dromos*-ului. Corpul unui opaiț a fost descoperit în *dromos* iar toarta acestuia în camera funerară. Tot în camera funerară au fost descoperite și fragmentele unui vas de sticlă ca și cuie de fier fragmentare. Au fost descoperite și câteva mici fragmente de oase. Nivelul de înhumare a fost la -2,80 m. Mormânt datat în secolele II-III p.Chr. (Fig. 1)

Începând cu liniile carourilor G și F, a fost identificată groapa modernă care coboară spre nordul perimetrului cercetat. Cercetarea, care a continuat în suprafață, a dovedit că radierul modern constituit din stratul de pământ galben, continuă pe întreg perimetrul afectat de imobilul propus, strat de tasare care acoperea groapa blocului neconstruit. Pe acestă tasare au fost construite structuri de beton sau aduse postamente de mari dimensiuni din beton, care au susținut o structură de panouri solare. Sub aceste panouri solare au funcționat garaje, ale căror subsoluri au afectat pe alocuri perimetrul - vezi gropile din carourile I6 și H5.

Au fost trasate patru secțiuni, pentru a vedea dacă groapa de mari dimensiuni descoperită continuă pe restul perimetrului până la adâncimi mari. S II, pe laura de vest a perimetrului, a fost săpată până la adâncimea de -3,80 m. În capătul de sud al SII *loess*-ul a fost descoperit la -3,80 m, *loess* afectat de scurgerile din materialele petro-chimice depuse în groapa modernă. S III, de 3 x 20,50 m și S IV de 3 x 12 m, orientate E-V au fost trasate pe latura de nord a perimetrului. Adâncirea în S III a mers până al -2,90/-3,80 m, iar în S IV până la -2,55 m. S V de 1,50 x 11,50 m, pe latura de sud (vezi plan, anexa 4), aici adâncirea care a mers până la -2,10. Pe latura de est nu a putut fi cercetată o secțiune de sondaj stratigrafic din cauza structurilor de beton descoperite și care nu au putut fi îndepărătate. Secțiunile trasate au cofirmat continuarea gropii moderne până la aceste adâncimi pe restul perimetrului propus construirii viitorului imobil. (Fig. 2)

Stratigrafie (Pl. II):

Pentru perimtrul neafectat de groapa modernă:

0 -0,50 m – depunere umplutură modern;

-0,50 – 1,00 m – vegetal;

-1,00 – 1,30 m brun;

-1,30 – 1,50 m – *loess.*

Pentru perimetrul afectat de groapa modern:

0 – 1,30 m depunere umplutură modern;

-1,30 -1,80 m – strat pământ galben, radier modern;

-1,80 – 3,80 m – groapă modern/umplutură materiale petrochimice.

-3,80 – *loess*/umplutură modernă.

Concluzii

Perimetrul destinat viitoarei construcții a fost afectat pe două treimi de groapa unui bloc care nu s-a mai construit. În perimetrul neafectat de această groapă de mari dimensiuni, pe latura de sud a suprafeței cercetate, a fost descoperit un mormânt de epocă romană (M1, fig. 1), mormânt jefuit/deranjat din vechime.

Bibliografie:

Alexandru, N., Alexiu, A., Colesniuc, S. M., Constantin, R., Ionescu, M., Radu, L., Ungureanu, M., *Callatis. Cercetări arheologice (1993-2018),* Constanța.

Alexandru, N., Constantin, R., Ionescu, M., *Aspecte topografice ale cetăţii Callatis în epoca romano-bizantină*, Pontica 37-38 (2004-2005), p. 419-438.

Alexandru, N., Constantin, R., Ionescu, M., *Callatis - Stratigrafie,Topografie și urbanism* Pontica XLV, 2012, p. 437-463.

https://biblioteca-digitala.ro

Bârlădeanu, E., *În legătură cu o necropolă romană timpurie la Callatis*, Pontica, 10, p. 127-152.

Bârlădeanu, E., *Un mormânt elenistic cu kalpidă de la Mangalia,* Pontica, 5, p. 103-116.

Bârlădeanu, E., *Noi descoperiri în necropolele callatiene,* Pontica, 13, p. 216-240

Cheluţa – Georgescu, N., *Morminte elenistice şi romane descoperite în zona de nord şi nord-vest a necropolei callatiene*, Pontica, 7, p. 169 – 189.

Condurachi, E., *Problema unor bazilici creştine de la Histria şi Callatis,* Pontica, 4, 1971, p. 173-189.

Georgescu, V., Ionescu, M., *Mărturii creştine la Callatis*¸ Pontica 28 – 29, p. 186 – 200.

Ionescu, M., Alexandru, N., Constantin, R., *Noi cercetări în necropola paleocreştină callatiană*, Pontica, 35 – 36, p. 225–277.

Ionescu, M., Alexandru, N., Constantin, R. *Morminte de tip hypogeu din necropola callatiană de epocă romano-bizantină,* Pontica, 35-36, p. 279-291.

Ionescu, M., Papuc, Gh., Sistemul de apărare a litoralului Dobrogei romane, Constanța, 2005.M. Ionescu, V. Georgescu, *Le système défensif callatien,* Studia Danubiana I. The Roman Frontier at the Lower Danube 4th-6th Centuries. The Second International Symposium (Murighiol/Halmyris, 18-24 August 1996), Bucharest, 1998, p. 205-219.

O. Tafrali, „*Les tumuli de Callatis",* Artă şi Arheologie, I, 2, 1927, p. 23-53.

O. Tafrali*, La cité pontique de Callatis. Recherches et fouilles,* Arta şi Arheologia,1,1927, p. 17-55.

Preda, C., Cheluţă-Georgescu, N., *Săpăturile de salvare de la Mangalia din 1972 – necropola callatiană din zona stadionului*, Pontica, 8, p. 55 – 75.

Preda, C., Popescu, Em., Diaconu, P., *Săpăturile arheologice de la Mangalia (Callatis)*, MCA, 8, p. 451 – 452.

Preda, C., *Découvertes récentes dans la nécropole tumulaire du début de l´époque romaine à Callatis,* Dacia, 9, 1965, p. 233-255.

Preda, C., *Callatis*, Bucureşti,1968.

Preda.C, *Una nuova tomba a volta scoperta presso Mangalia-Callatis,* Dacia, 6, 1962, p.153-172.

Th, Sauciuc-Săveanu, *Callatis rapport préliminaire*, Dacia 5-6, 1935-1936, p. 247-319.

Th, Sauciuc-Săveanu, *Callatis rapport préliminaire,* Dacia 9-10, 1941-1944**.**

Th, Sauciuc-Săveanu, *Callatis rapport préliminaire*, Dacia 2, 1925, p. 104-137.

Th, Sauciuc-Săveanu, *Callatis rapport préliminaire,* Dacia 7-8, 1937-1940, p. 283-281.

Th, Sauciuc-Săveanu, *Callatis rapport préliminaire,* Dacia 1, 1924, p. 108-165.

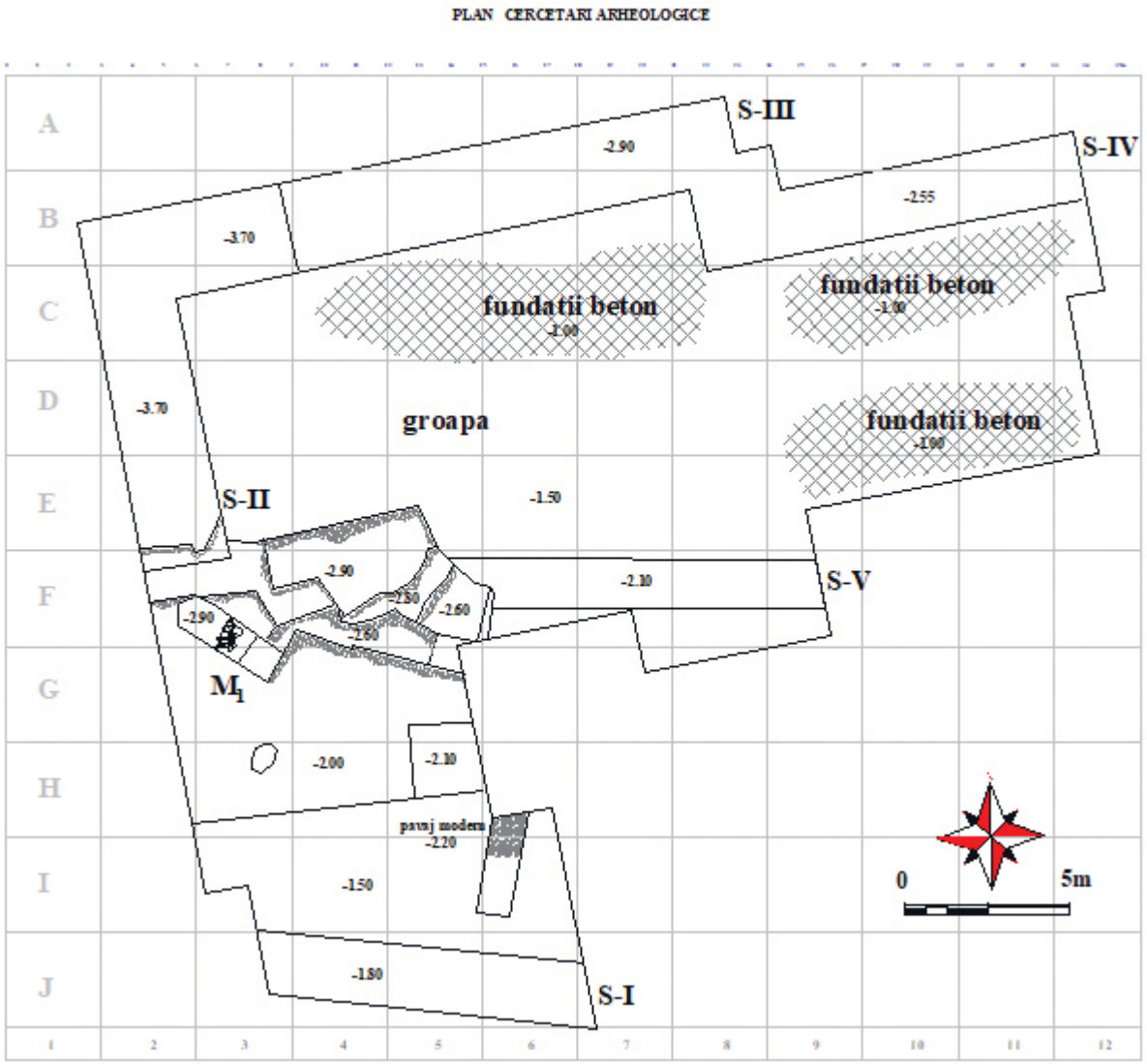
Th, Sauciuc-Săveanu, *Callatis rapport préliminaire,* Dacia 3-4, 1927-1932, p. 411-482.

Th, Sauciuc-Săveanu, *Callatis rapport préliminaire,* Dacia 3-4, 1927-1932, p. 411-482.

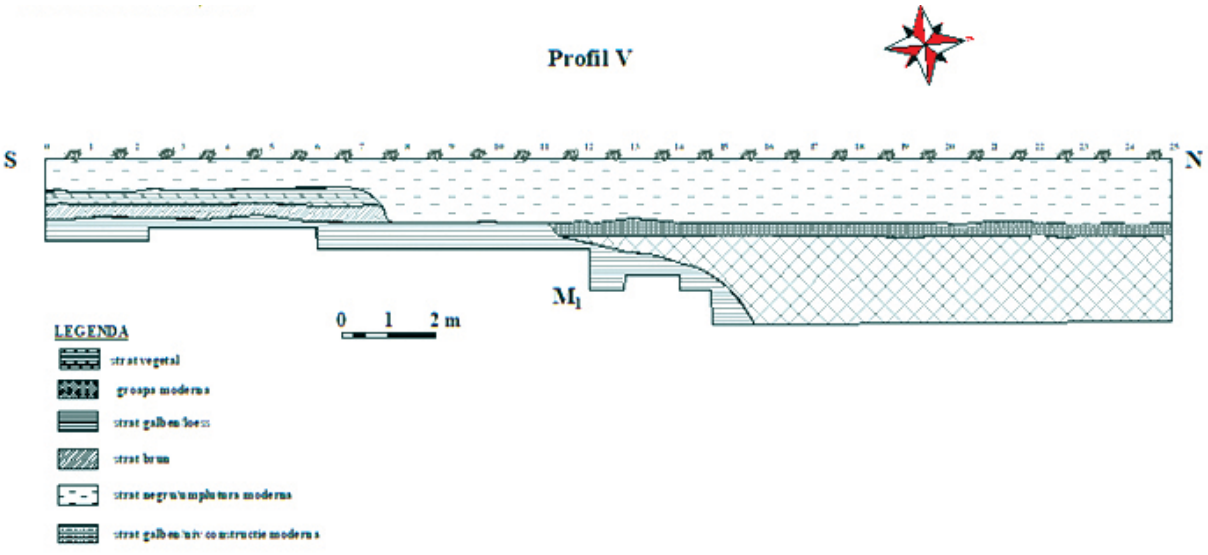
Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis rapport préliminaire*, Dacia 2 NS, 1958, p. 207-226.

Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis. IIe rapport* pr*éliminaire. Fouilles et recherches de l'anné 1925*, Dacia 2 (1925), p. 104-137.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. I. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Rozelor, nr. 27B/lot 1, plan situație.

Pl. II. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Rozelor, nr. 27B/lot 1, profil stratigrafic vest.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Rozelor, nr. 27B/lot 1: M1, mormânt de epocă romană.

Fig. 2. Mangalia (Callatis), jud. Constanța. Punct: str. Rozelor, nr. 27B/lot 1, vedere generală.

https://biblioteca-digitala.ro

132. Mereşti, Cheile Vârghişului, jud. Harghita
Punct: Peştera 36 (Urşilor)

Tipul de sit: 115/116/9
cod RAN: 85065.04
Autorizaţie: nr. 402/18.06.2021
Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgovişte), George Murătoreanu (UV Târgovişte), Alexandru Radu (DC Dâmboviţa), Daniel Vereş (ISER Cluj Napoca), Monica Mărgărit (UV Târgovişte), Gabriel Şerbănescu (UV Târgovişte), Valentin Georgescu (UV Târgovişte)
Perioada desfășurării cercetării: iulie - septembrie 2021

Peştera 36 - Urşilor este situată pe versantul stâng al Vârghişului, la 85 m deasupra talvegului, prezentând trei deschideri, două cu orientare nord-est şi şi una sud-est şi trei săli principale Prima sa semnalare se datorează studenţilor Haáz Ferenc şi Jodál Károly, în studiul lor din 1941. Aceştia menţionează existenţa unui zid sec de piatră care despărțea două săli, dar nu au efectuat şi săpături arheologice. Ulterior, în anul 1953, Zoltan Szekely a identificat pe patul peşterii ceramică Wietemberg. Un plan detaliat al peşterii (fig. 1) a fost realizat de T. Orghidan şi M. Dumitrescu, în anul 1958 (T. Orghidan, M. Dumitrescu, 1963). Aceştia menţionează existenţa zidului în culoarul D, construit din blocuri de calcar şi care delimitează un spaţiu de 2 m între el şi perete, dar consideră că acesta este relativ recent. În anul 1994, speologul I. Deneş (1954-2005) a colectat din galeriile peşterii ceramică Coţofeni şi doi denari din argint, emisie Bela al III-lea, dar a efectuat şi mici sondaje, în vederea evaluării potențialului arheologic. Rezultatele obținute nu au fost publicate, dar materialele descoperite sunt descrise în carnetul său de săpătură, aflat la Muzeul Naţional Secuiesc din Sf. Gheorghe (pentru accesul la informații, dorim să mulţumim domnului dr. Sándor József Sztáncsuj).

Pachetul sedimentar al Peşterii 36 nu a fost afectat de cercetări ample, mai vechi sau recente, în scopul recuperării de faună preistorică, cum este cazul majorității peşterilor accesibile din Cheile Vârghișului. I. Deneş a efectuat o serie de sondaje, dar rezultatele nu au fost publicate.

Cercetarea arheologică, din anul 2021, a avut ca obiectiv estinderea sondajului (S1), din zona de portal a galeriei, în scopul prelevării de probe suplimentare din lentila de cenușă vulcanică identificată la aproximativ 1 m. de la nivelul de călcare (fig. 2). În cursul cercetării nu au fot identificate materiale arheologice sau faunistice.

În sectorul C al peșterii, în proximitatea galeriei de trecere către sectorul B, la suprafață, în proximitatea unei săpături neautorizate (fig. 3), în asociație cu ceramică din perioada bronzului mijlociu, a fost descoperit un incisiv de *Canis* sp. perforat (fig. 3/a) care prezintă o uzură puternică. Singura intervenție tehnologică a fost realizată spre rădăcină, constând într-o perforație cu o morfologie circulară și secțiune biconică, obținută în urma utilizării unui procedeu de rotație alternativă bifacială (fig. 3/b-c). În acest stadiu, urmele tehnologice de rotație au dispărut ca urmare a suspendării piesei pentru o lungă perioadă de timp. În plus, perforația este deformată spre extremitate (fig. 3/d), la periferia perforației dezvoltându-se o zonă aplatizată cu lustru macroscopic (fig. 3/e), urmare a frecării de un fir. Datele morfometrice sunt următoarele: lungime dinte - 24 mm, lățime maxim – 8 mm, grosime - 5 mm, diametru mediu perforație - 3 mm.

Abstract

”Bear” Cave 36 – Urșilor was identified in the 2017 campaign, on the Vârghiș left slope, 85 m above the thalweg. It has three NE and SE oriented openings and three main chambers.

A profile (S1) was opened in the portal area of the F-gallery, measuring 1/2 m. The excavation reached 1.50 m and did not lead to the identification of archaeological materials. Approximately 1 m from the stepping level, a volcanic ash lens dispersed on 15-20 cm was identified.

https://biblioteca-digitala.ro

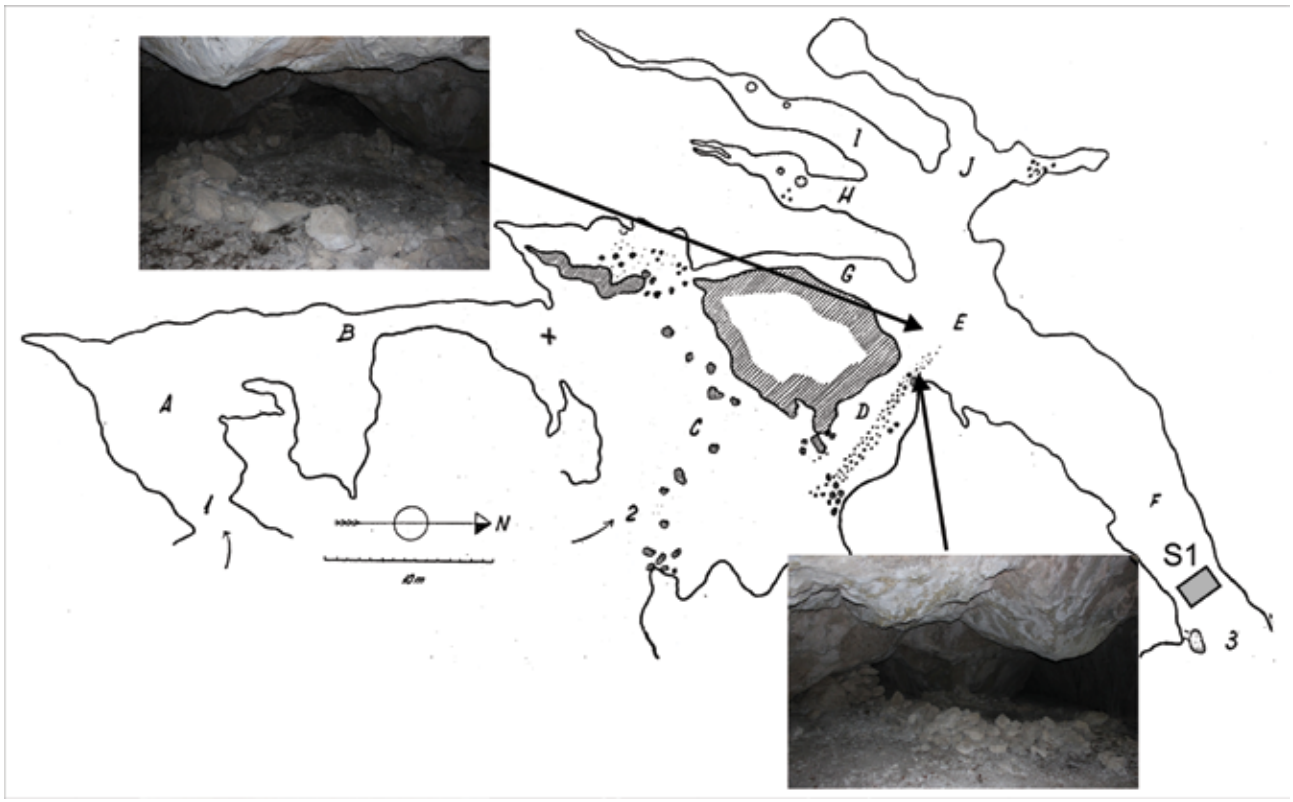

Fig. 1.

Fig. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

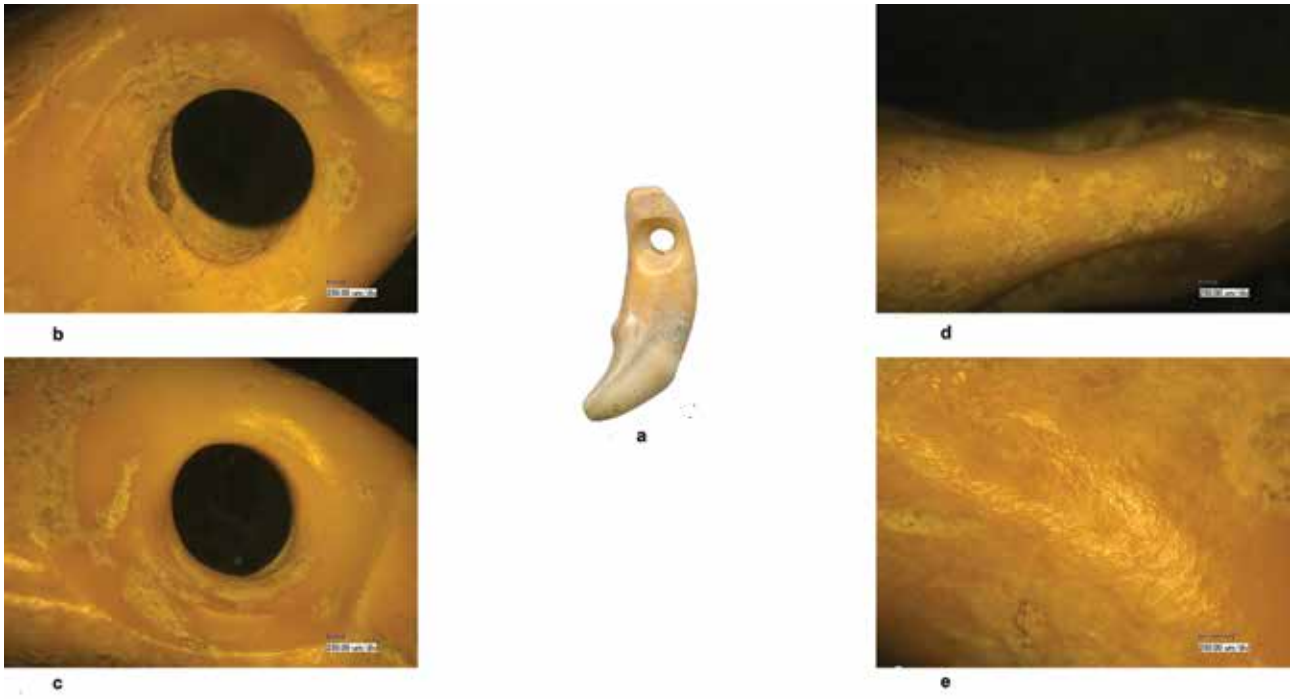

Fig. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

133. Mereşti, Cheile Vârghişului, jud. Harghita
Punct: Peştera Mare nr. 14

Tipul de sit: 9
Cod RAN: 85065.04
Autorizaţie: nr. 400/18.06.2021
Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgovişte), George Murătoreanu (UV Târgovişte), Monica Mărgărit (UV Târgovişte), Daniel Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Gabriel Şerbănescu (UV Târgovişte), Valentin Georgescu (UV Târgovişte), Ionel Geambaşu (UV Târgovişte)
Perioada desfășurării cercetării: iulie - septembrie 2021

Peştera 74 este situată pe versantul stâng al Vârghişului, la aproximativ 100 m deasupra talvegului. Intrarea este aproape invizibilă în teren, cauza este vegetația, dar și existența unei masive depuneri sedimentare. Nu dispunem de informații privind efectuarea unor cercetări arheologice, dar sunt vizibile o serie de gropi de dimensiuni reduse, posibil rezultat al utilizării detectorului de metal.

Plasarea peșterii, accesibilitatea relativ facilă, din partea superioară a versantului, alături de starea sa fosilă și orizontalitatea patului sedimentar au fost considerate de indicii suficiente că această peșteră prezintă un potențial arheologic ridicat.

Obiectivul nostru pentru anul 2021 a fost de a evalua succesiunea şi componenţa culturală a etapelor de locuire, în mod prioritar pentru perioada post-paleolitică, iar în vederea atingerii acestuia a fost deschisă o casetă C1 – 1 x 1 m (Fig. 1). Secvența superioară conține un numeros material ceramic atribuibil perioadei mijlocii a epocii bronzului. Numeros material ceramic este în asociație cu cărbune și cenușă (Fig. 2), resturi faunistice și un vârf din os (Fig. 2, 3, 4), fracturat la nivel proximal. Morfologia acestuia este următoarea: laturi convex-concave, secțiune rectangulară și o extremitate distală ascuțită, ușor fracturată. Drept suport a fost ales un os plat, provenind de la un mamifer de talie mare, în cadrul schemei tehnologice conservându-se volumul anatomic al osului. Pentru realizarea uneltei, una din laturi a fost în întregime fasonată prin abraziune (Fig. 4/b), după care, la nivel mezo-distal, s-a aplicat un *raclage* bilateral (fig. 4/c), menit să asigure convergența laturilor și morfologia ascuțită a extremității. Aceasta este ușor fracturată, dar încă este vizibilă uzura la periferia planului de fracturare, constând într-un lustru macroscopic, extins pe ca. 10 mm și care a acoperit urmele tehnologice și a afectat structura exterioară a osului (Fig. 4/d). Morfometria actuală a piesei este următoarea: lungime – 85,4 mm, lățime maximă – 21,5 mm, grosime – 4 mm.

Datele arheologice obținute sunt argumente suficiente pentru continuarea cercetărilor arheologice în anul viitor.

Abstract

Peștera 74 is located on the left side of Vârghiș Gorges, about 100 meters above the thalweg. The upper sequence contains a large number of ceramic materials that could be assigned to the Bronze Age.

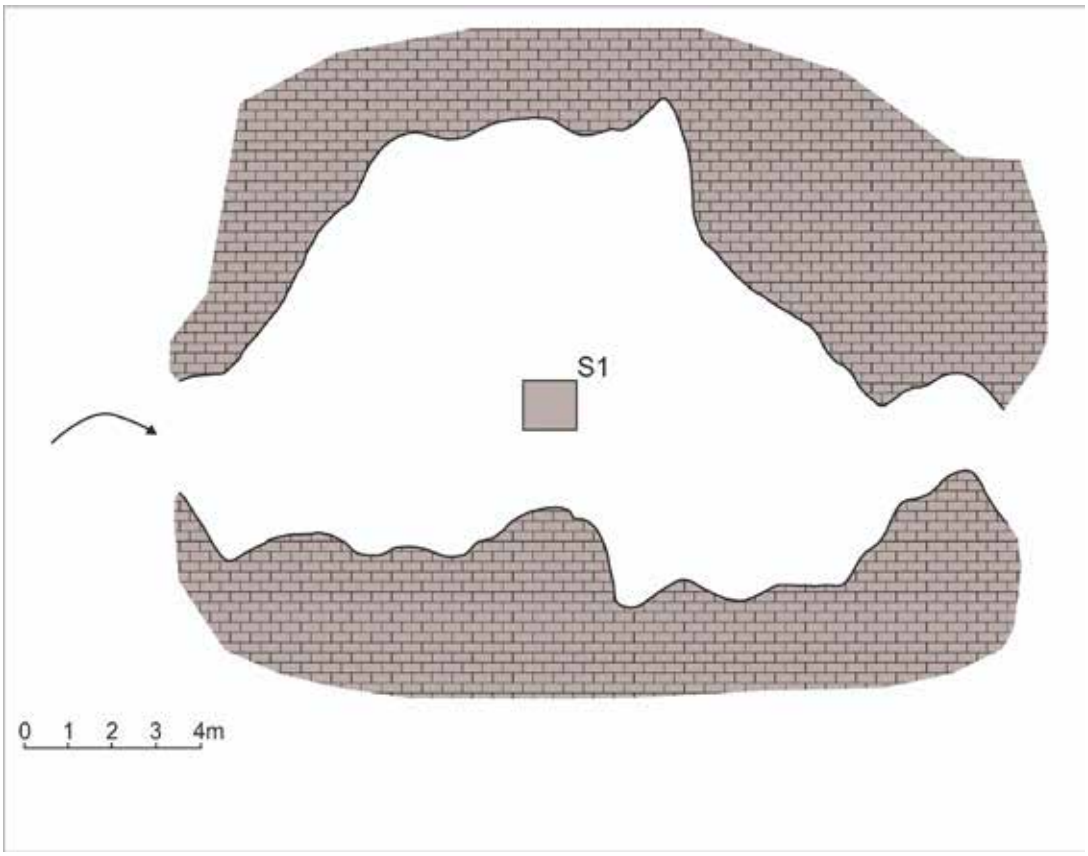

Fig. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2.

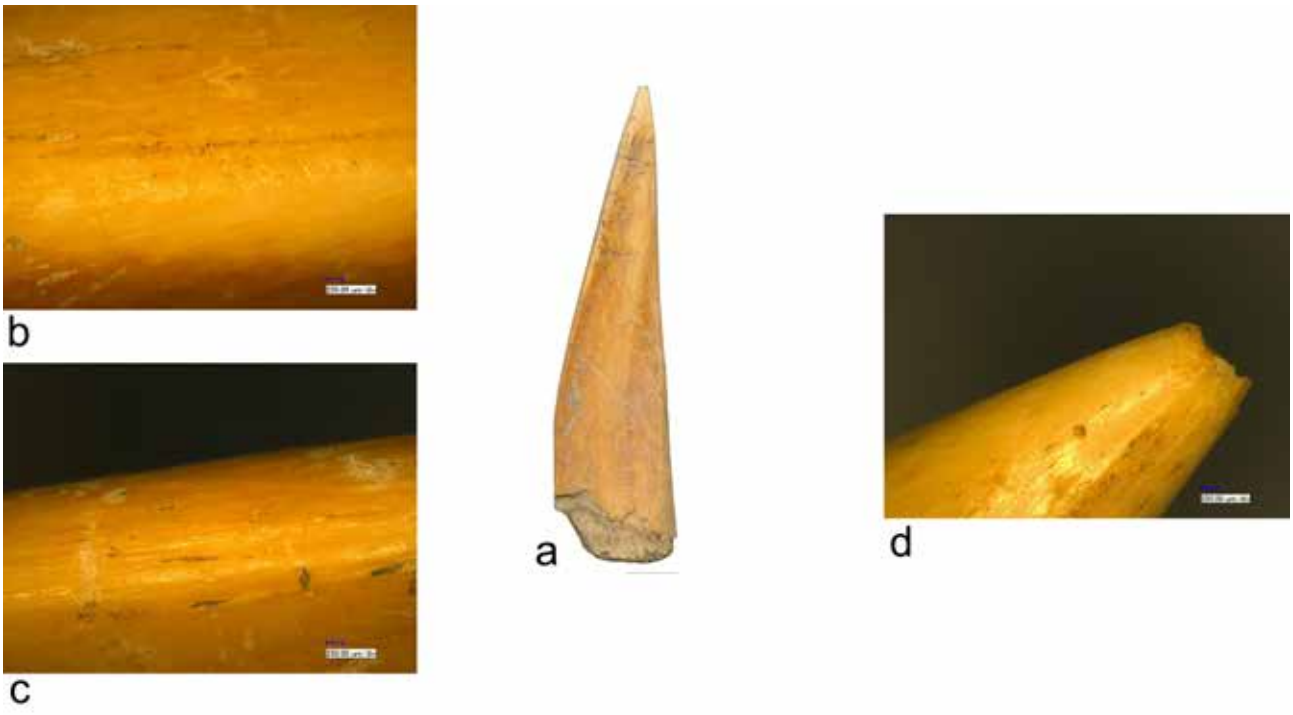

Fig. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

134. Nădășelu, com. Gârbău, jud. Cluj
Punct: sit 14 (km 10+740-10+930), Autostrada Brașov - Tg. Mureș – Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău) - Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

Tip sit: 1; 11
Autorizație nr. 109/26.04./2017
Colectiv: George Cristian Cupcea – responsabil; Carmen Ciongradi; Cosmin Gabriel Onofrei; Cristian Aurel Roman; Nicolae Mihai Rotea; Eugenia Beu-Dachin; Monica Gui; Ioniță Augustin Petiș, membrii în colectivul campaniei 2017; MA Ciprian Ciobanu; Evelyn Ciocan; Sebastian Danciu; Cosmin Onofrei; Malvinka Urák – membrii în colectivul campaniei 2021 (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei)
Perioada desfășurării cercetării: 17.02. - 15.06.2021

Situl nr. 14 este situat, din punct de vedere administrativ, în hotarul localității Nădășelu, comuna Gârbău, județul Cluj. Geografic, se află în microregiunea Dealurile Clujului, câmpia someșană. Localizat în partea sud-vestică a satului, deasupra cimitirului, la 1 km SV de pădurea Budulău, la cca. 500 m vest de Valea Mare (Nădășel), pe panta unui deal cu o altitudine maximă de 565 m, a fost supus la numeroase alunecări de teren și eroziune.

Prima cercetare a sitului a avut loc în anul 2016, cu ocazia lucrărilor de diagnostic arheologic. În urma trasării unor șanțuri de sondări realizate mecanizat, cu excavatoare cu cupe de taluz, rezultând sondaje late de 2 m, lungi între 7 și 10 m, dispuse în funcție de relieful zonei, s-a descoperit un sit cu o întindere de 22.056 mp. În primăvara anului 2017 au început lucrările de săpătură preventivă, organizate de Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, lucrări care au fost însă sistate înaintea cercetării și documentării în întregime a sitului.

Cercetarea preventivă a porțiunii afectate de lucrările de construire a autostrăzii a avut in vedere eliberarea de sarcină arheologică a terenului afectat de viitorul proiect investițional. Din punct de vedere arheologic s-a urmărit definirea cu exactitate a artefactelor și vestigiilor, a orizontului cultural cronologic căruia îi aparţin acestea, recuperarea prin metode specifice a inventarelor și datelor istorice, prin cercetarea exhaustivă a ariei afectate.

În această primă campanie au fost identificate și conturate o serie de complexe arheologice și zone cu acumulare de material. Un număr de 22 de complexe au fost săpate și documentate. Unele zone marcate ca și complexe s-au dovedit a fi bioperturbări (galerii subterane făcute de animale). Majoritatea complexelor arheologice se încadrează în categoria gropilor de diferite forme, au fost descoperite însă și anumite structuri a căror funcționalitate, pe baza inventarului, poate fi atribuită locuințelor. Un șanț lung, surprins în zona de densitate maximă a complexelor, urmând direcția de înclinare a pantei dealului, putea să aibă rol de drenare a apei.

În cadrul campaniei din 2021, reluată după ce lucrările au fost sistate din cauza rezilierii contractului cu executantul anterior, perimetrul sitului a fost redecapat. Astfel, în primăvara anului 2021 au fost redescoperite trei gropi de mici dimensiuni (cx. 1, cx. 2 și cx. 4), o pată alungită, închisă la culoare, de formă unei semiluni (cx. 7), sondată în două zone prin metoda de casetare, care s-a dovedit a fi o ravenă naturală, și cinci suprafețe largi (cx. 3, cx. 5, cx. 6, cx. 8, cx. 9), în forma unor pete neregulate, de nuanță închisă, bogate în material arheologic observabil încă de la suprafață, dar cu artefacte amestecate, rulate, atât din epoca neolitică, cât și de la finalul eneolitic. Stratigrafia deseori deranjată și abundența materialului în poziție secundară poate fi explicată prin geomorfologia terenului, care favorizează desele alunecări de teren.

În urma celor două campanii, care a dus la cercetarea exhaustivă a sitului, putem constata că este vorba de un sit cu caracter de locuire, complexele fiind în general gropi menajere, precum și de unele ravene formate natural, în urma alunecărilor de teren, care ulterior s-au umplut cu straturi succesive de argilă și pământ, scurs de pe panta dealului, rulând și un volum mare de material arheologic. Atât cât privește datarea acestuia, putem afirma că o serie de complexe au fost lipsite de material, însă el vin în strânsă legătură cu cele ce pot fi încadrate cronologic culturilor Starčevo-Criș și Coțofeni.

Trei orizonturi cronologice distincte au fost surprinse în cadrul acestui nou sit cercetat:

1. O locuire neolitică timpuriu, orizont cronologic Starčevo-Criș, faza IVa, de care putem atribui cu certitudine 13 complexe (Cx. 16/2017; Cx. 22/2017; Cx. 23/2017; Cx. 27/2017; Cx. 45/2021; Cx. 4/2021; Cx. 5/2021; Cx. 6A+6B/2021; Cx. 8A+B+C/2021; Cx. 9F). Printre acestea se regăsesc gropile de extracție a lutului și/sau gropile menajere, amenajări de drenare a apei (?) în forma unor șanțuri paralele cu inclinația dealului, dar și amenajări de locuire cu urme de vetre/cuptor, sau o locuință arsă, cu vase prinse sub chirpici. După cum ne indică analogiile materialelor ceramice descoperite, putem afirma fără echivoc că orizontul de locuire Starčevo-Criș din situl 14 se poate încadra în faza Starčevo-Criș IVA (în cronologia lui Gheorghe Lazarovici). La acest palier cronologic putem include mai ales complexele Cx. 5, Cx. 6B, Cx. 8B, Cx. 8C, Cx. 8D și Cx. 9. Alte contexte arheologice neolitice timpurii, cum este cazul lui Cx. 9E și 9F, nu ar fi exclus să se lege și de un orizont mai timpuriu (?), poate undeva la finalul lui Starčevo-Criș IIIB, un argument fiind factura mai bună a materialului ceramic. Locuirea neolitică timpuriu de pe situl 14 ar trebui privit prin prisma descoperirilor Starčevo-Criș IVA din zona de nord-vest a României, care la acest palier cronologic conțin tot mai multe elemente liniare timpurii grefate în special pe materialul ceramic. O dovadă în acest sens constă în faptul că ornamentele „tradiționale” Starčevo-Criș, cum sunt cele prin barbotină organizată sau stropită, au pondere destul de scăzută în inventarul culturii materiale din situl discutat, în timp ce decorurile obținute prin linii incizate devin predominante.

2. Orizontul epocii cuprului, reprezentat de un sigur artefact rulat, un topor de tip Jászladány, artefact asociabil cu culturile Tiszapolgár și Bodrogkeresztúr. În această fază a cercetării însă nu poate fi legată de nici un complex săpat

https://biblioteca-digitala.ro

în cadrul sitului, prin urmare, ca ipoteză de lucru putem formula posibilitatea ca acest topor să fi ajuns acolo prin schimb și/sau comerț, și rămas în uz pentru o perioadă mai lungă de timp;

3. O locuire databilă la finalul eneoliticului, în Coțofeni, faza IIA, de care pot fi atribuite cu certitudine un număr de 8 complexe (Cx. 4/2017; Cx. 7/2017; Cx. 18/2017; Cx. 20/2017; Cx. 33/2017; Cx. 3A+B/2021; Cx. 8D/2021), fiind vorba de gropi de diferite forme și dimensiuni. Materialul ceramic, prin caracteristicile morfologice și tipologice are bune paralele în situl de Florești – Polus, jud. Cluj[1].

Abstract

Site no. 14 is located in the nowadays locality Nădășelu. Topographically it is situated in the south-western part of the village, above the nowadays cemetery, 1 km SW from the Budulău forest, on the slope of a hill with a maximum altitude of 565 m. During the time, it was subjected to numerous landslides and erosion. The first research of the site took place in 2016, on the occasion of archaeological trial excavations. Following these works, an area with an extent of 22.056 m^2 was discovered. In the spring of 2017, the preventive excavation works, organized by The National Museum of Transylvanian History, began but were stopped before finalizing the research and documentation of the entire site. The excavation was restarted in the early spring of 2021.

Following the two campaigns, which led to the exhaustive research of the site, one must remark that site 14 is a multiperiod site with features connected to habitation. Regarding its dating, we have to mention that a series of features were lacking the archaeological material. Still, they come in close connection with those that can be chronologically framed to the Starčevo-Criș and Coțofeni cultures. Three distinct chronological horizons can be separated.

1. An early Neolithic habitation, phase IVa horizon of the Starčevo-Criș pottery style, including clay extraction and/or household pits, water drainage arrangements (?) in the form of ditches parallel to the inclination of the hill, but also dwellings with traces of hearths/oven, or a burnt house with pots trapped under adobe.

2. A copper age horizon, represented by a single rolled artefact, a Jászladány-type axe, an artefact associable with the Tiszapolgár and Bodrogkeresztúr cultures.

3. A horizon dated at the end of the Eneolithic, in Coțofeni, phase IIA, to which a number of 8 features can be attributed with certainty.

The archaeological material was deposited in the storage facility of The National Museum of Transylvanian History.

Bibliografie:

Gogâltan, Molnár Kovács 2009, Gogâltan, F., Molnár Kovács, Zs., *Locuirea Coțofeni/The Coțofeni settlement*, In: Mustață, S., Gogâltan, F., Cociș, S., Ursuțiu, A. (eds.) – *Cercetări arheologice preventive la Florești – Polus Center, jud. Cluj (2007)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009, 27-202.

Lazarovici 1977, Lazarovici, G., *Gornea - preistorie*, Caiete Banatica, Seria Arheologie, 5, Reşiţa, 1977.

Lazarovici 1979, Lazarovici, G., *Neoliticul Banatului*, Bibliotheca Musei Napocensis, IV, Cluj-Napoca, 1979.

Lazarovici 1984, Lazarovici, G. *Neoliticul timpuriu în România,* în Acta Musei Porolissensis, VIII, 1984, 49-104.

Maxim 1999, Maxim, Z., *Neo-eneoliticul Transilvaniei. Date arheologice şi matematico-statistice*, Bibliotheca Musei Napocensis, XIX, Cluj-Napoca, 1999.

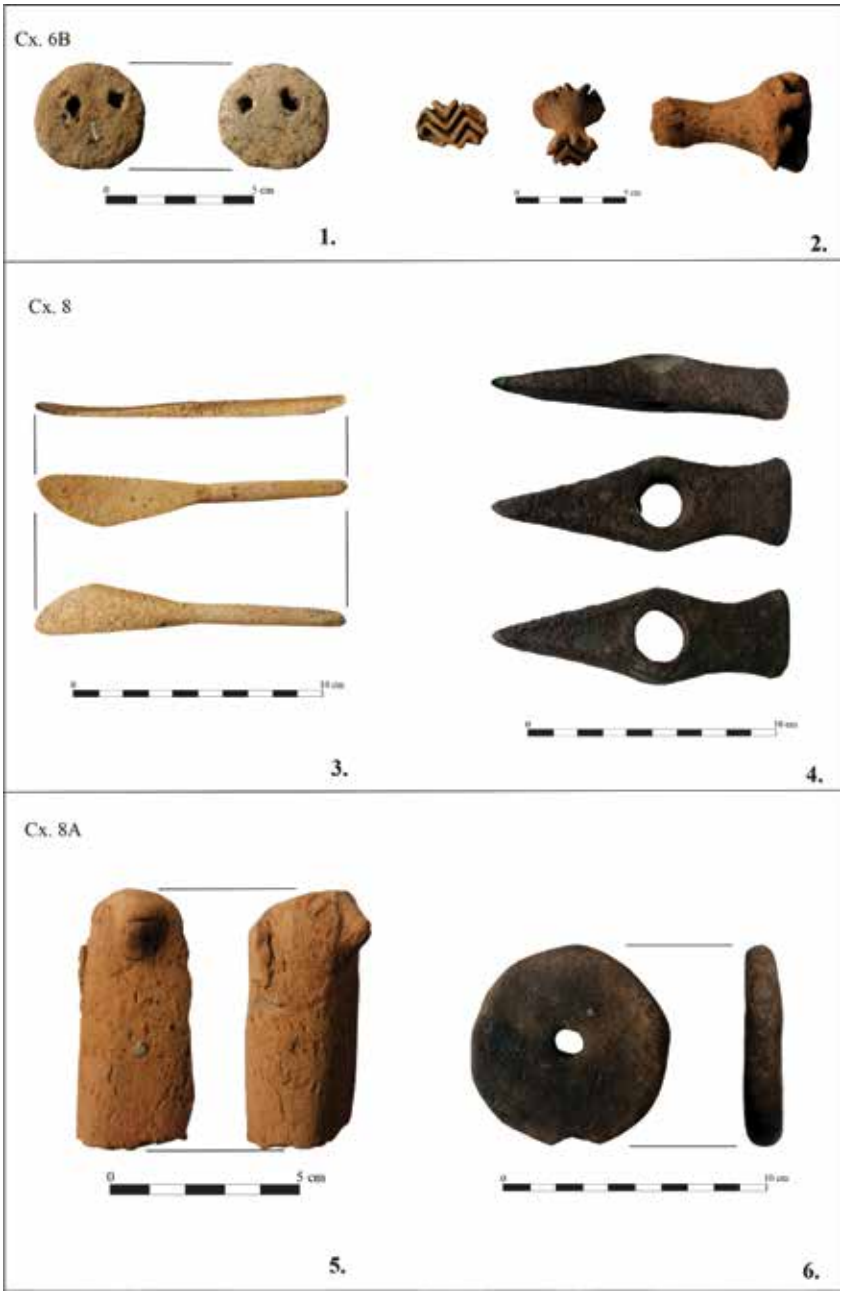
[1] În această formă dorim să ne exprimăm mulțumirile noastre arheologului Alexandru Bărbat (Muzeul Civilizației Dacice și Romane de la Deva) pentru ajutorul oferit în determinarea ceramicii, chiar dacă nu a făcut parte din colectivul de cercetare.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1: Fotografie a vasului întregibil din complexul 8.

Fig. 2: Fotografii ale materialului special din complexul 8 și passim.

https://biblioteca-digitala.ro

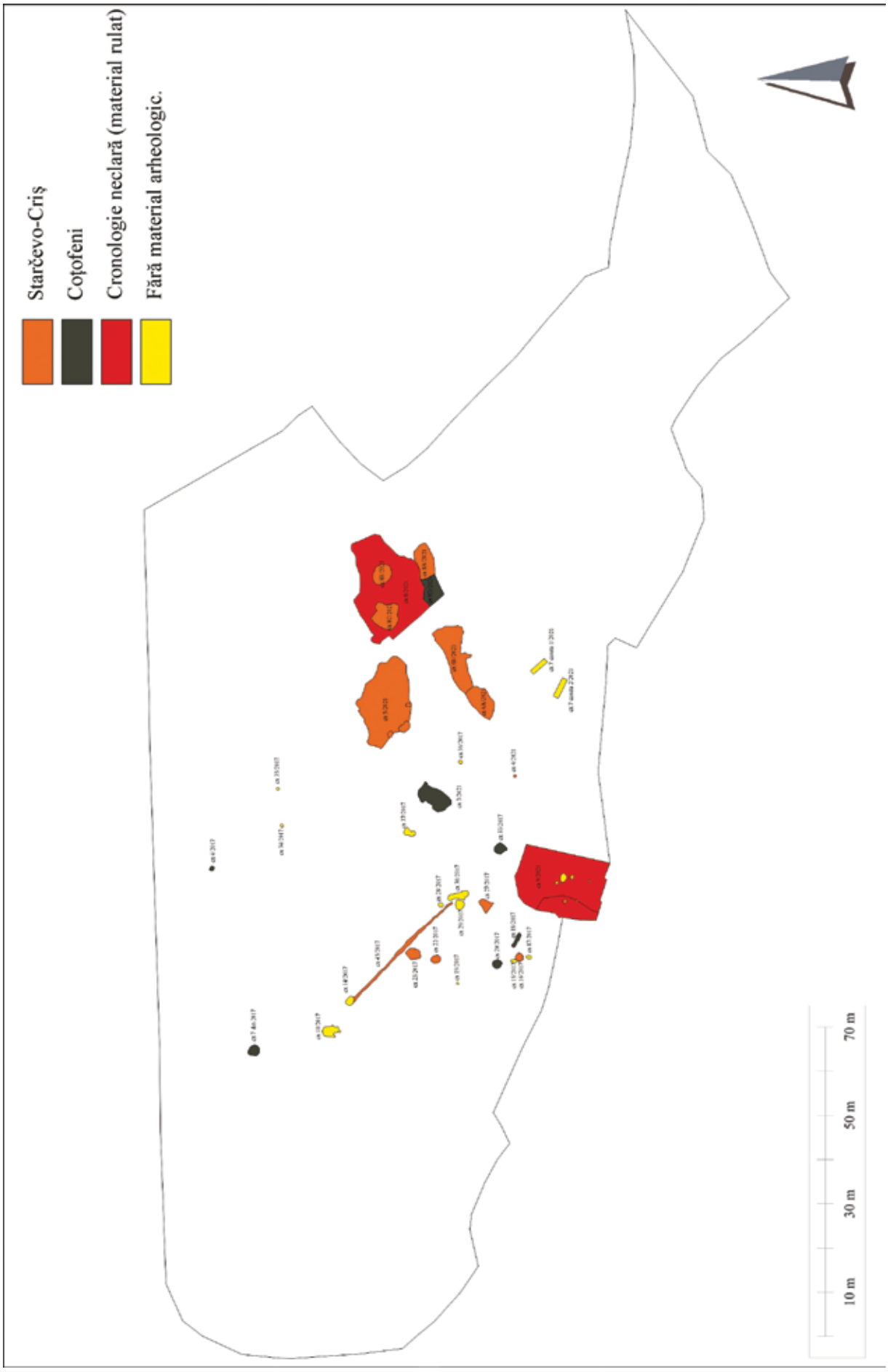

Fig. 3: Planul topografic al sitului.

https://biblioteca-digitala.ro

135. Nădășelu, com. Gârbău, jud. Cluj
Punct: sit 16 (km 12+800-13+000), Autostrada Brașov - Tg. Mureș - Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău) - Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

Autorizație nr. 168/26.03./2021
Colectiv: George Cristian Cupcea – responsabil; Ciprian Ciobanu; Evelyn Ciocan; Sebastian Danciu; Cosmin Onofrei; Malvinka Urák – membrii în colectiv (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca)
Perioadă de desfășurare a cercetării: 22.03 – 23.06.2021

Din punct de vedere administrativ, situl se află pe teritoriul localității Nădășelu, comuna Gârbău, județul Cluj, în valea dintre Nădășelu și Șardu, versantul sudic al dealului Suvagata, la o altitudine de 439 m. Acest punct se află la vest de sat și la cca 670 m vest de pârâul Nadăș.

Suprafaţa supusă atenției a oferit primele date arheologice concrete în anul 2021, prin cadrul proiectului de supraveghere arheologică a tronsonului viitoarei autostrăzii. În urma descoperirii porțiunii de drum roman și a primelor cuptoare de ars var, s-a recurs la decopertarea manuală a stratului vegetal ce acoperea porțiunea de drum roman, și decaparea mecanică a versantului dealului, unde se conturau cuptoarele. În urma acestui demers, a fost delimitată o suprafață de 14.281 m^2 cu potențial arheologic, pe arealul autostrăzii, zonă denumită convențional situl 16. Suprafața a fost cercetată exhaustiv.

Cercetarea preventivă a porțiunii afectate de lucrările de construire a autostrăzii a avut in vedere eliberarea de sarcină arheologică a terenului afectat de viitorul proiect investițional. Din punct de vedere arheologic s-a urmărit definirea cu exactitate a artefactelor și vestigiilor, a orizontului cultural cronologic căruia îi aparţin acestea, recuperarea prin metode specifice a inventarelor și datelor istorice, prin cercetarea exhaustivă a ariei afectate.

Au fost descoperite și documentate complexe arheologice aparținând a două perioade cronologice diferite, fiind vorba de o porțiune a drumul din epoca romană și cuptoare de redus var din perioada modernă/ contemporană.

Drumul roman descoperit în urma lucrărilor efectuate pentru viitorul tronson de autostradă este vizibil la suprafață. Acesta a fost identificat prin periegheză pe o lungime de aproximativ 5 km, el făcând legătura între două sate din prezent. Ținem să menționăm că parte din structura sa poate fi surprinsă doar atunci când nu există vegetație. Săpătura arheologică fost deschisă pe lungimea de 215 m, perimetru mult mai larg decât zona viitorului tronson, monumentul fiind dezvelit pe toată suprafață sa. Acesta s-a păstrat suficient de bine, fiind descoperite ambele laturi pe porțiuni însemnate, lățimea sa generala fiind de 3 m. Cu toate acestea, în partea de sud est, lățimea drumului ajunge la dimensiunea de 4,5 m, în zona respectivă fiind surprinsă o curbă. Pe zona dezvelită a fost descoperit și un filon de exploatare și amenajare a pietrei naturale peste care drumul pare a fi amplasat. Pentru a identifica structura drumului au fost săpate în primă fază doua secțiuni transversale, late de 50 cm. Prima într-o zona unde s-a păstrat drumul mai bine și s-a putut observa substrucția sa, adâncă de 35-40 cm, în profil fiind vizibil un strat compact de pietre. Cealaltă secțiune a fost făcuta în zona filonului de piatră unde drumul nu s-a păstrat foarte bine. În acest punct stratul de piatra este doar de 10 cm. Important este faptul că aici se poate observa cum drumul a fost așezat peste locul de exploatare a pietrei. Ulterior, în două puncte, au mai fost dezvelite două suprafețe în cadrul monumentului, deoarece aici urmează a fi amplasați doi piloni ai unui viitor viaduct. Ambele secțiuni au fost efectuate în zona filonului de piatră unde drumul era conservat foarte slab.

Cuptoarele descoperite și documentate în cadrul săpăturii efectuate în situl 16 sunt cuptoare de ars var, cel puțin din punct de vedere al funcționalității. Apariția acestui meșteșug este în strânsă legătură cu existența filoanelor de calcar și a lemnelor care puteau fi exploatate în cadrul procesului de ardere, materii prime care sunt prezente și în situl nostru.

Tipologic, toate cele 16 cuptoare descoperite și cercetate în situl 16 pot fi încadrate în categoria cuptoarelor îngropate (construite în pământ). Analogiile arată faptul că acestea sunt construite, de regulă, la marginea drumului într-un loc în pantă, cu pereții ziditi în pământ. La rândul lor și aceste cuptoare îngropate pot fi de mai multe tipuri.

Literatura face distincție între trei tipuri, care în funcție de complexitatea lor ar impune și o evoluție cronologică. Aceste trei tipuri sunt:

1. cuptoarele simple, formate dintr-o groapă cu formă și dimensiune variabilă;

2. cuptoarele cu pereții din nuiele împletite și lutuite, care erau de dimensiuni mai mici, în care puteau arde deodată în jur de jumătate de tonă de var.

3. cuptoarele cu pereții clădiți din pietre sau cărămidă. Aceste cuptoare, în funcție de dimensiune, puteau adăposti între 5–7 tone de pietre de calcar.

Caracteristica comună a cuptoarelor îngropate este că au forma unei gropi săpate în „buza” versantului, cu gura de alimentare la baza pantei. Putem întâlni și variante cu gura de alimentare cu piatră la partea superioară a pantei.

În literatură de specialitate se presupune că evoluția complexității realizării acestor cuptoare poate folosi ca indicator cronologic. Astfel, cele cu pereții din piatră sunt post-secolul al XIX-lea, acestea fiind precedate de cele din pereți de nuiele împletite și lutuite. Cele mai timpurii sunt cuptoarele simple, în cazul cărora groapa săpată nu are nici o structură de rezistență. De acest tip aparţin cuptoarele descoperite în situl 16. Cu toate acestea, datarea lor nu poate fi stabilită cu precizie în lipsa unor inventare solide.

Fragmentul ceramic găsit în umplutura cuptorului nr. 5 poate fi plasat în intervalul cronologic al sec. XVII-XIX. Prin urmare, aceste cuptoare pot fi datate în linii largi între sfârșitul evului mediu și perioada contemporană.

https://biblioteca-digitala.ro

Abstract:

Site no. 16 is located on the territory of Nădășelu locality, in the valley between Nădășelu and Șardu, on the southern slope of Suvagata Hill, at an altitude of 439 m. This point is located west of the village and about 670 m west of the Nadăș stream.

The first archaeological data from the site were recovered in 2021 through the archaeological fieldwalk project. Following the discovery of the Roman road portion and the first lime kilns, the works begin with the manual scraping of the vegetal layer that covered the Roman road and the mechanical removal of the topsoil of the hill slope where the furnaces were outlined. Thus, an area of 14.281 m^2 with archaeological features was demarcated. The surface has been investigated exhaustively.

The archaeological investigation of the Roman road was carried out on a length of 215 m, a perimeter much more comprehensive than the area of the future section, the monument being unveiled on its entire surface. It has been preserved well enough, on an overall width of 3 m. However, to the southeast, the width of the road reaches up to 4.5 m.

The furnaces discovered and documented are lime-burning furnaces, at least in terms of functionality. Typologically, all 16 of them can be classified in the category of buried furnaces (built in the ground).

According to the literature, the complexity of their execution can be used as a chronological indicator. Thus, the ones with stone walls were built post-19th century; they are preceded by those with mud walls containing a braided twigs structure. The earliest are simple kilns, where the dug pit presents no resistance structure. To this latter type belong the kilns discovered in site 16. However, their dating cannot be accurately established in the absence of proper inventories.The ceramic fragment found in the filling of furnace no. 5 can be placed in the chronological interval of the XVIIth-XIXth century. Therefore, these furnaces can be largely dated between the end of the Middle Ages and the contemporary period.

Bibliografie:

Coman 2001-2003, Ioan Coman, *Meșteșugul vărăritului în sate din depresiunea Beiușului (secolul al XVIII-lea - începutul secolului al XXI-lea)*, Biharea, XXVIII-XXX, 2001-2003, 53-92.

Kardalus 1980, Kardalus János, *A homoródalmási mészégetés, Népismereti Dolgozatok*, Kriterion, 1980, Bukarest, 64–74.

Kinda 2007, Kinda István, *Vargyas mészégetői múltja és jelene I. Mészégető katlanok a Vargyas- és a Hagymás-patak völgyében, és a Kövesútfeje (puszta) határrészben*, Acta Siculica 2007, 579–595.

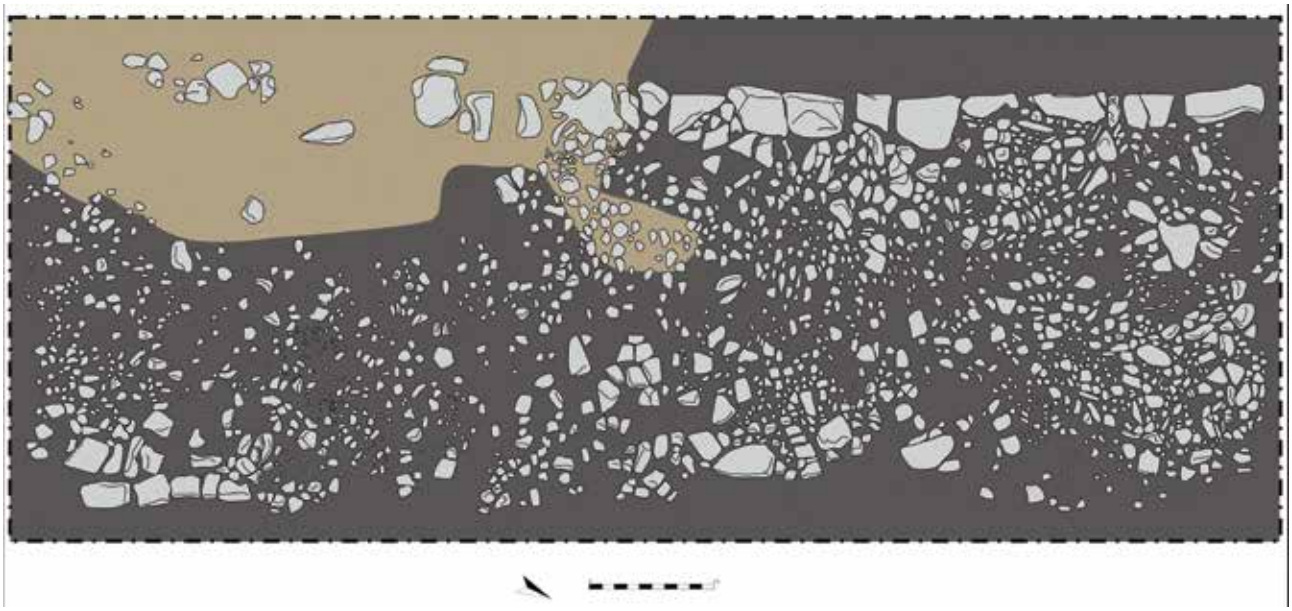

Fig. 1. Desen al porțiunii de drum roman.

https://biblioteca-digitala.ro

1. Strat vegetal, brun-negricios, măzăros, cu incluziuni organice.
2. Strat compact, negru-cenușiu, cu incluziuni de roci rulate și sfărâmate.
3. Lentilă de lut negru.
4. Lentilă de lut galben.
5. Var nestins.
6. Strat compact de arsură roșcată.
7. Pământ măzăros, brun, cu pigmenți de arsură și lut ars.
8. Pământ negricios, cu bucăți de calcar, var și lut ars.
9. Arsură neagră.
10. Calcar.

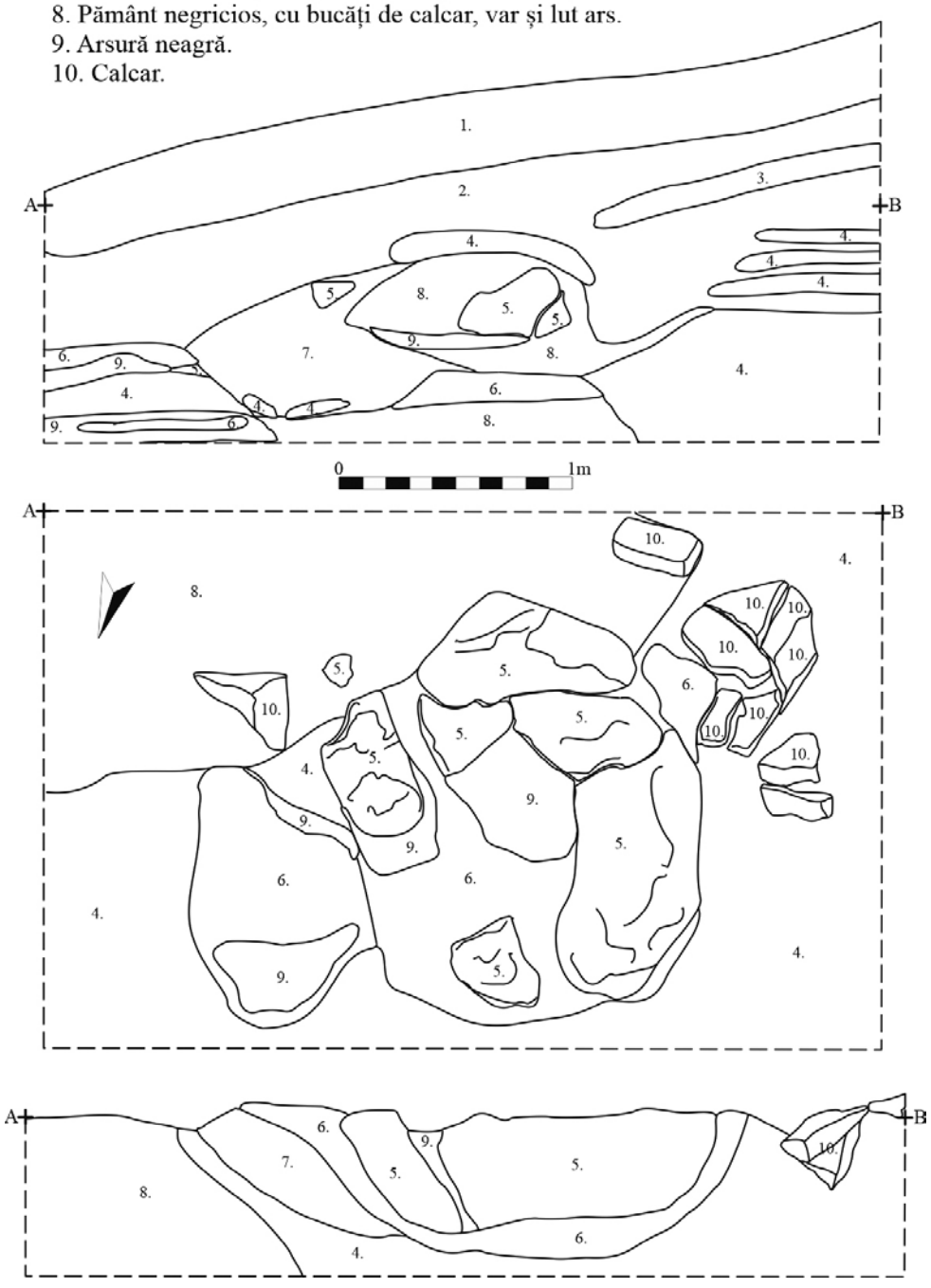

Fig. 2. Desenul complexului 8.

https://biblioteca-digitala.ro

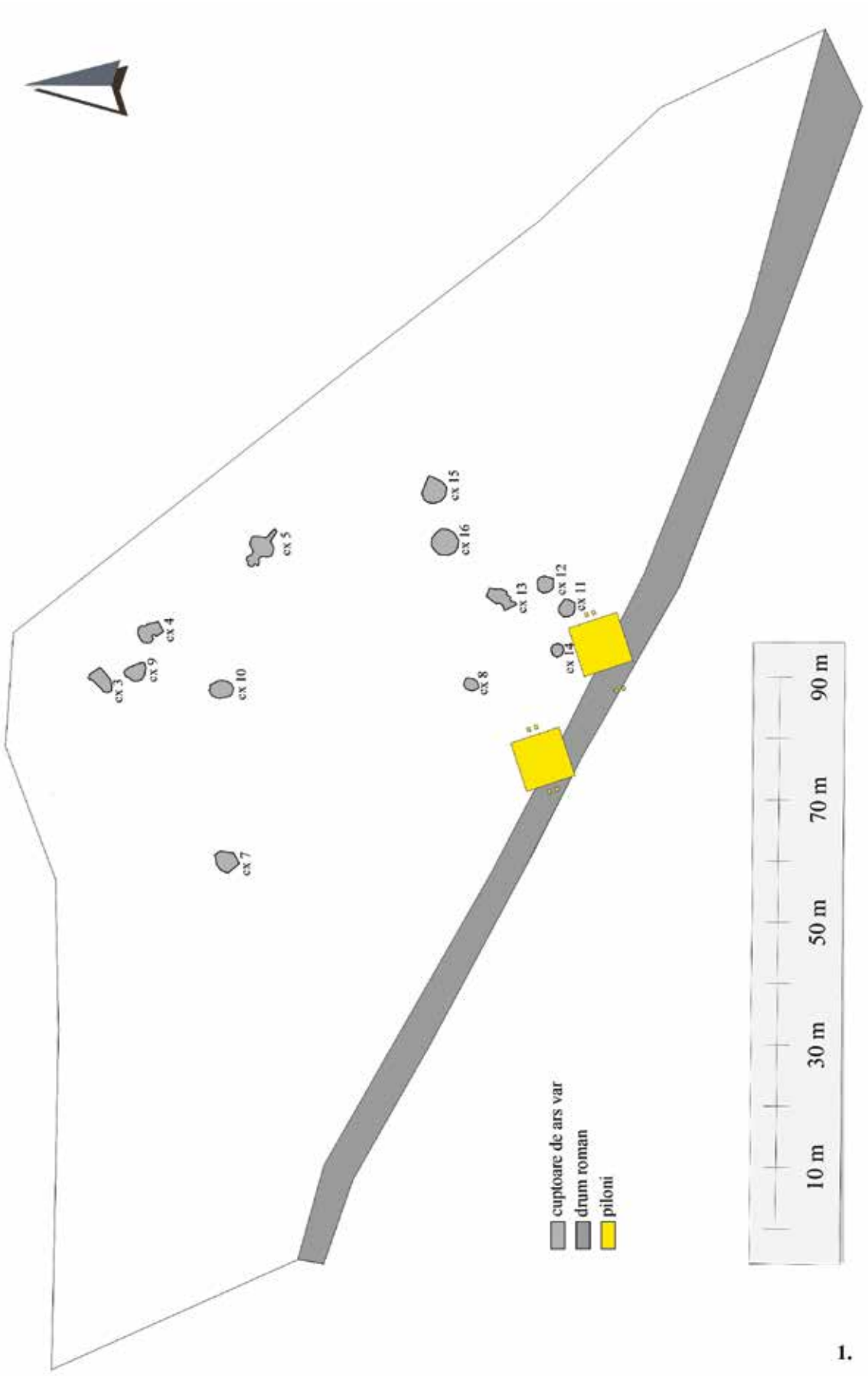

Fig. 3. Planul topografic al sitului.

https://biblioteca-digitala.ro

136. Nădășelu, com. Gârbău, jud. Cluj
Punct: sit 12 (km 15+590-15+650), Autostrada Brașov - Tg. Mureș - Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău) - Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

Tip sit: 1; 11
Autorizație nr. 109/26.04./2017
Colectiv: George Cristian Cupcea – responsabil; Carmen Ciongradi; Cosmin Gabriel Onofrei; Cristian Aurel Roman; Nicolae Mihai Rotea; Eugenia Beu-Dachin; Monica Gui; Ioniță Augustin Petiș, membrii în colectivul campaniei 2017; Ciprian Ciobanu; drd. Evelyn Ciocan; Sebastian Danciu; Cosmin Onofrei; Malvinka Urák – membrii în colectivul campaniei 2021 (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca)
Perioada desfășurării cercetărilor: 07.06 - 15.06.2021

Localitatea Nădășelu, din comuna Gârbău, județul Cluj, din punct de vedere geografic este situat în Podișul Someșului, microzona Dealurile Clujului. În hotarul acestei localități a fost descoperit situl 12, la bifurcația Văii Mare și a pârâului Nadeș, pe panta pădurii Zăgărdău, cu ocazia fazei de evaluări de teren și diagnostic arheologic efectuate în 2016.

Pentru efectuarea diagnozei arheologice s-a recurs la practicarea unor secțiuni de verificare cu lungime variabilă între 7 și 10 m, lățime de 2 m, realizate mecanic, cu un utilaj de excavare dotat cu cupă de taluz. Secțiunile au fost trasate, în funcție de relieful terenului, cu scopul de a acoperi cât mai uniform zona afectată de proiectul investițional. În urma acestui demers, a fost delimitată o suprafață de 1.638 m^2 cu potențial arheologic. Suprafața a fost decapată mecanic integral, dar din cauza rezilierii contractului cu beneficiarul de atunci, lucrările efective de cercetare arheologică au început doar în primăvara anului 2021, când s-a recurs la redecaparea în întregime a sitului.

Cercetarea de teren a avut în vedere eliberarea de sarcină arheologică a suprafeței afectat de viitorul proiect investițional. Din punct de vedere arheologic s-a urmărit definirea cu exactitate a artefactelor și vestigiilor, a orizontului cultural cronologic căruia îi aparţin acestea, recuperarea prin metode specifice a inventarelor și datelor istorice, prin cercetarea exhaustivă a ariei afectate.

Ca metodă de săpătură și documentare a descoperirilor s-a folosit săparea manuală a complexelor după conturare acestora, secționarea în jumătate, mai apoi golirea în întregime. Fiecare etapă a fost documentată atât grafic, cât și fotografic și topografic. Desenele au fost realizate la scara 1:20.

În zona cercetată au fost identificate şi documentate un număr de 5 complexe arheologice. Unele complexe erau lipsite de material arheologic (cx. 1; cx. 3; cx. 5). Pe baza inventarului arheologic existent, ce constă exclusiv din fragmente ceramice, două complexe pot fi datate, una dintre ele în secolele 4-5 (cx. 2), cealaltă în secolele 9 – 10 p.Chr. (cx. 4), astfel putând vorbi de două orizonturi diferite de locuire. Din punct de vedere a posibilei funcționalități, patru complexe sunt gropi de formă circulară sau ovală (cx. 1-4), iar un complex (cx. 5) a funcționat ca șanț pentru conductă de apă din perioada contemporană.

Abstract

The site no 12 is situated in Cluj County, in the administrative unit of Nadășelu village, Gârbău commune, and was first discovered in 2016, during the test excavations carried out before the beginning of the motorway construction works. The site covers an area of 1.638 m^2 and is located on the eastern slope of the Zăgărdău Forest Hill, in the vicinity of a nowadays active watercourse.

In the early summer of 2021, rescue excavation works were carried out by a National Museum of Transylvanian History team. After the mechanical removal of the topsoil, five archaeological features were revealed, all of which were manually excavated, documented and measured. With one exception, one can talk about pits with various functionality (features nos 1-4) and a water pipe ditch (feature no. 5).

We could date only two of the features, in the absence of relevant archaeological inventory. Pit no. 2 revealed a few pottery shards that belong to the 4th-5th century AD, while pit no. 4 had pottery from the turn of the 9th century to the beginning of the 10th century. The archaeological material and the excavation documentation is deposited in the storage facility of the National Museum of Transylvanian History.

https://biblioteca-digitala.ro

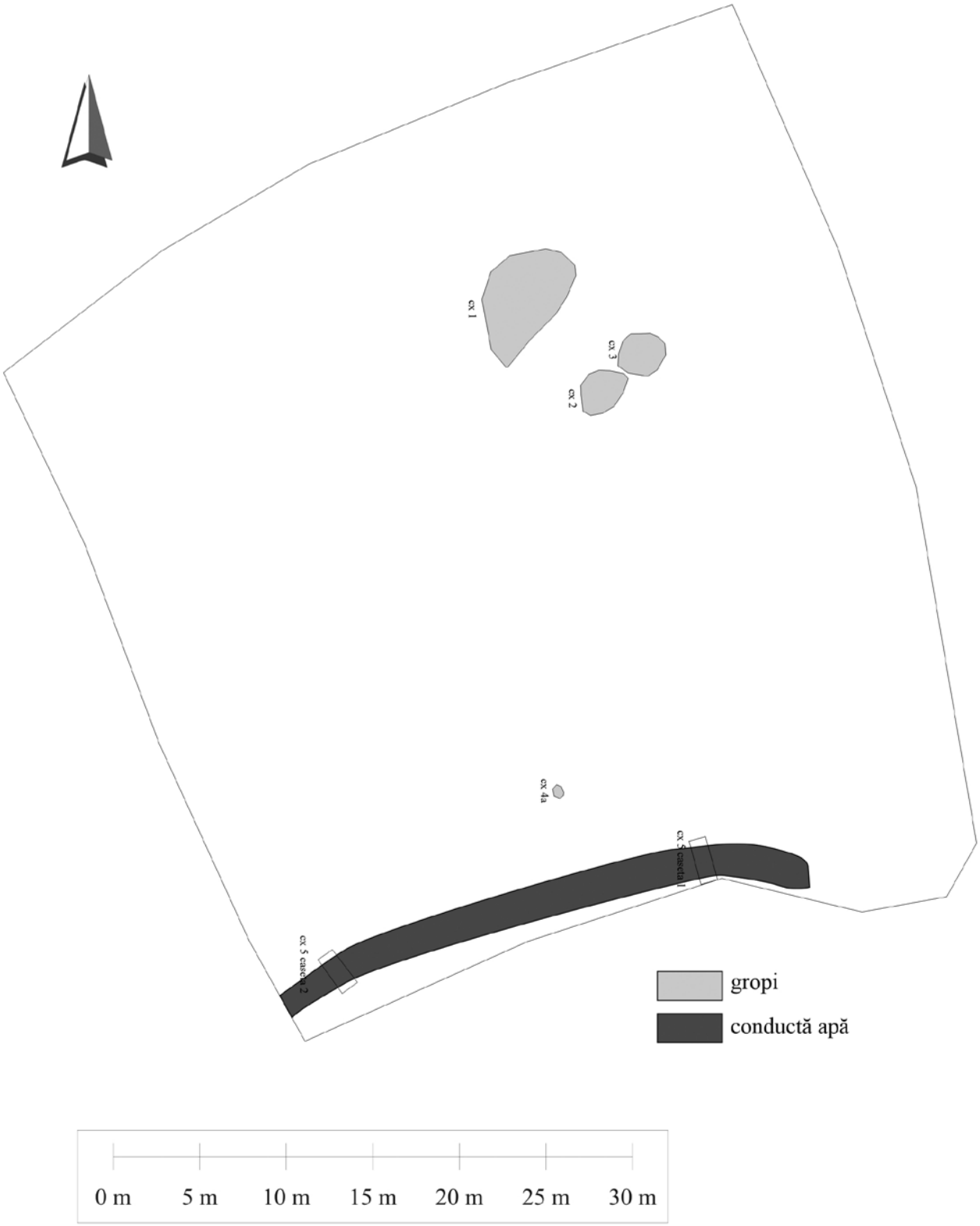

Fig. 1. Planul topografic al sitului.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Poze cu materialul ceramic din complexul 2 (fig. 1/1) și complexul 4 (fig. 1/2).

https://biblioteca-digitala.ro

137. Negrilești, com. Negrilești, jud. Galaţi
Punctul: Negrilești - Curtea Școlii Sector topo B6 „Sala de sport”; Sector topo B5 „Grădiniță”

Cod tip de sit: 111, 22
Cod de epocă: 131, 153, 33, 42, 5
Cod RAN: 75285.01
Cod LMI/2004: GI-I-s-B-02988
Autorizaţie nr. 355/15.06.2021
Colectiv: Ilie Costel - responsabil de şantier (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galaţi); membri: Ciobotaru Paul (Muzeul de Istorie „Teodor Cincu” Tecuci);
Finanţare: 30.000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 07.06. – 22.09.2021

Primăria și Școala Gimnazială „Florea Julea” din Negrilești, intenționează a realiza obiectivul investițional „Sala școlară de educație fizică”, pe un teren aflat în situl arheologic, la 6 m vest de colțul de S-V al clădirii școlii. Pentru a degreva de sarcină arheologică respectivul teren, cu o suprafață de 814 m^2, am început cercetarea suprafeței SSP/2021 prin decopertarea stratului vegetal cu un utilaj, până la adâncimea de 0,30 m.

Suprafața SSP, aflată în sectorul topo B6, suprapune parțial sau în întregime unități de săpătură cercetate în anii anteriori. Astfel, la S-E suprapune în totalitate suprafețele SC1-SC6, cercetate în anii 2009-2012, iar spre latura de N suprapune parțial unitățile de săpătură SM1/2011, Cas.2/2011 și S9/2012. În aceste secțiuni și casete, cu o suprafață totală de 198 m^2, au fost descoperite 54 de complexe de locuire din diferite perioade istorice.

Suprafața de cercetat, SSP/2021, a fost împărțită în carouri de 2 m/2 m, numerotarea acestora începând din colțul de NV, cu cifre de la nord la sud și litere de la vest spre est. Cota 0 a fost stabilită în colțul de NV, de unde începe și numărătoarea carourilor. Au fost cercetate, până la solul viu, suprafețele carourilor 1-8 AD, 1-9 EG și 10-11 HR, însumând în total 332 m^2. Celelate carouri din suprafața SSP vor fi cercetate după reluarea activității, ce a fost întreruptă din lipsa forței de muncă și a timpului nefavorabil.

În aceeași perioadă, la solicitarea beneficiarului, care intenționează a racorda la rețeaua de apă noua grădiniță, am deschis și cercetat o nouă secțiune (SG19) în sectorul topo B5, punct „Grădiniță”. Această suprafață, cu dimensiunile de 20 m/2 m, suprapune parțial SM5/2015, la est și SM1/2011 în jumătatea de vest. Cercetarea în această secțiune a permis dezvelirea parțială a unui complex de locuire din secolele IX-X, posibil o locuință, prevăzută cu un cuptor pietrar. Complexul de locuire a primit indicativul Cx.126, în continuarea celor descoperite în sectorul „Grădiniță”.

În suprafața SSP, unde va fi realizată sala de sport pentru unitatea școlară, au fost puse în evidență, până în prezent, 42 de complexe de locuire din epoca bronzului, perioada post romană (secolul IV p.Chr.), premedievală (secolele IX-X) și epoca modernă.

Cele mai numeroase complexe sunt gropile cu depuneri menajere, acestea fiind în total 26, dintre care în 18 au fost descoperite materiale specifice epocii bronzului, cultura Noua, în cinci materiale databile în secolul IV p. Chr. (cultura Sântana de Mureș - Cerneahov), iar trei aparțin perioadei moderne.

Nouă complexe sunt structuri de locuire, locuințe sau amenajări anexe, dintre care trei aparțin epocii bronzului, trei datate în secolul IV p.Chr., două locuințe din secolele IX-X și una din perioada modernă.

Au fost cercetate și opt instalații de foc, cuptoare de uz casnic, dintre care cinci aparțin perioadei postromane, secolul al IV-lea p. Chr., două cuptoare au deservit locuințe din secolele IX-X, iar a opta instalație este din perioada modernă.

Stratigrafia generală a acestei suprafețe a fost surprinsă atât pe profilul de sud, care are o lungime de 26 m, cât și pe cel de vest, lung de 16 m. Astfel s-a putut constata că solul viu, aflat de regulă la -1,80 m – 2,00 m, este suprapus și străpuns uneori de complexele din epoca bronzului, care se află într-un nivel de sol cafeniu, gros de circa 0,20 m – 0,30 m, sau negru cu galben de aceeași dimensiune. Acestui nivel se suprpune un strat de pământ negru albicios, cenușos, de circa 0,30 m – 0,50 m cu fragmente mici de chirpic și ceramică, datat în secolul al IV-lea. Urmează un nivel format dintr-un sol negru granulos, gros de circa 0,20 m – 0,40 m, cu urme de materiale din secolele IX-X, care este suprapus de un sol negru, mai compact, de circa 0,30 m – 0,40 m, cu materiale moderne și apoi solul vegetal.

Complexele arheologice datate în epoca bronzului au apărut de regulă începând de la adâncimile de -1,60 m - 2,00 m și perforau solul viu.

Gropile erau ca formă circulare sau ovalizate, în plan, cu pereții drepți, ușor înclinați în interior (Cx.4, 6, 8, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 28, 33, 34, 35, 37) sau se clopoteau spre bază (Cx.9, 13, 27B, 31).

Structurile cu destinație posibilă de locuință (Cx.5, 32, 36) au fost sesizate după adâncimea de -1,70 m, erau adâncite și formate din trei compartimente, aproximativ circulare, cu dimensiuni de maxim 1,80 m/1,60 m.

Complexele în care a fost descoperit material specific culturii Sântana de Mureș - Cerneahov au fost cinci gropi, cinci instalații de foc și trei locuințe. Gropile cu depuneri de material de secol IV porneau de regulă de la -1,20 m și erau ca formă circulare sau ovalizate, în plan, cu pereții drepți, ușor înclinați în interior (Cx.18, 22, 29, 38) sau se clopoteau spre bază (Cx.27A).

Amenajările cu destinația de locuință (Cx.14, 25, 40) au fost sesizate între adâncimile de -1,10 m – 1,20 m, erau adâncite și rectangulare ca formă. Nu au fost sesizate instalații de foc în interiorul acestor amenajări.

Resturi de cuptoare de uz casnic (Cx.11, 23, 24, 26, 39), datate în secolul al IV-lea, au fost sesizate la adâncimile de 0,80 m – 1,00 m, în apropierea locuințelor, erau de regulă așezate direct pe pamântul negru sau un strat subțire de pietricele.

Au mai fost cercetate și patru complexe datate în secolele IX–X, un cuptor și două locuințe în suprafața SSP (Cx.3, 7A, 10) și parțial o a treia locuință în SG19 (Cx.126). Complexul Cx.3 a fost un cuptor de uz casnic, cu diametrul

https://biblioteca-digitala.ro

de 1,00 m ai cărui pereți au fost distruși, dar vatra a fost bine păstrată.

Structurile cu destinația de locuință, datate în secolele IX–X, au apărut de la adâncimile de -1,30 m – 1,40 m și erau rectangulare ca formă, cu colțurile rotunjite și prevăzute cu cuptoare pietrar. Dimensiunile acestor structuri au fost de 3,70 m/3,20 m (Cx.10) și de 3,20 m/2,40 m (Cx.7A). De menționat că în Cx.7A nu a fost sesizată vreo instalație de foc, dar posibil sa fi fost distrusă de o groapă modernă care a străpuns locuința la SE.

Pe parcursul efectuării săpăturii au mai fost puse în evidență și câteva structuri din perioada medieval târzie, spre epoca modernă, cu materiale ceramice de a finalul secolului al XVIII-lea și din secolul XIX. Este vorba de o locuință adâncită (Cx.12), două gropi cu depuneri menajere (Cx.1, Cx.2), o groapă de provizii (Cx.7A) și o instalație de foc (Cx.30).

Material arheologic

Materialul arheologic specific epocii târzii a bronzului (cultura *Noua*) este reprezentat de fragmente ceramice de uz comun, lucrate cu mâna dintr-o pastă grosieră, precum și ceramică relativ bună, lucrată cu mâna dintr-o pastă relativ fină de culoare cărămizie, cărămiziu-cenușie sau cenușie, netezită.

Formele ceramice sunt reprezentate prin fragmente ceramice ce provin de la vase borcan, vase de provizii. Decorul aplicat ceramicii descoperite în campania din anul 2021 este reprezentat de brâul alveolar, continuu, dispus sub gura vasului și brâul simplu în relief.

Materialului ceramic specific culturii *Noua* i se adaugă resturi osteologice, dintre care menționăm prezența unui împungător din corn și a unui ac de păr din bronz.

Materialul ceramic specific culturii Sântana de Mureş - Cerneahov este în stare fragmentară, fiind reprezentat prin ceramică realizată la roată şi lucrată cu mâna.

Ceramica lucrată cu mâna este realizată din pastă de culoare cărămizie, cu ceramică pisată şi microprundişuri în compoziţie. Tipologic, fragmentele provin de la vase de dimensiuni medii, oale cu buza uşor îngroşată şi evazată, corp piriform şi baza dreaptă sau uşor profilată.

Ceramica lucrată la roată este realizată din pastă grosieră şi fină, cu microprundişuri în compoziţie, de culoare cărămizie şi cenuşie și lustruită. Tipologic, fragmentele ceramice provin de la oale cu corp globular, vase de provizii cu buza în T şi decor realizat din linii incizate circulare şi vălurite, castroane, căni şi supiere.

Ceramica de import este şi ea prezentă printr-un număr mic de fragmente, ce provin de la amfore realizate din pastă roşie şi gălbuie, cu caneluri late pe corp, căni din pastă roșie decorată cu caneluri circulare.

Materialului ceramic specific culturii Sântana de Mureș - Cerneahov i se adaugă resturi osteologice, dintre care menționăm prezența unor unelte din os (daltă, oase perforate, împungătoare din corn de cerb, ace), piatră (cute, frecător, grator silex), bronz (tablă) și lut (fusaiole).

De asemenea, trebuie să menționăm prezența unor complexe arheologice datate în perioada modernă în care au fost evidențiate fragmente ceramice specifice secolelor XVIII – XIX. Tipologic, fragmentele provin de la căni, farfurii, castroane decorate prin pictare și lăcuire.

Abstract

The preventive archaeological research from the „Negrilești-Schoolyard" site, carried out in 2021 with the purpose of discharging the archaeological load of an area of 814sqm on which a school sports hall is to be built. Out of the entire area, named SSP, only 332 sqm were investigated. Some complexes were partially observed in previous digs, in the surfaces SC1-SC6 (2009-2012), SM1 / 2011, S9 / 2012, when they were not fully excavated. Research in 2021 led to the discovery of 42 archaeological complexes, 26 sewage pits, 8 fire installations and 9 dwellings, dating from the Bronze Age (Noua Culture), 4th century AD (Sântana de Mureș - Cernyakhov culture), the pre-medieval period and the modern era.

Bibliografie:

Mircea Nicu, Costel Ilie, *Raport de cercetare arheologică Negrileşti - Curtea Şcolii, com. Negrileşti, jud. Galaţi*, în Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2007, cIMeC, 2008, p. 204-207;

Idem, *Raport de cercetare arheologică Negrileşti - Curtea Şcolii, com. Negrileşti, jud. Galaţi*, în Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2008, cIMeC, 2009, p. 319-320;

Costel Ilie, et alli, *Raport de cercetare arheologică Negrileşti - Curtea Şcolii, com. Negrileşti, jud. Galaţi*, în Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2011, cIMeC, 2012, p. 239-240;

Costel Ilie, et alli, *Raport de cercetare arheologică Negrileşti - Curtea Şcolii, com. Negrileşti, jud. Galaţi*, în Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2012, cIMeC, 2013, p. 170-173;

Costel Ilie, *Situl arheologic Negrilești, județul Galați. Cercetare preventivă, 2018,* în Danubius, 36, 2018, p. 7-42;

Costel Ilie, Adrian Adamescu, Tudor Mandache, *Situl arheologic Negrilești. Cercetare preventivă din punctul „Grădiniță"*, în Danubius, 37, 2019, p. 69-84;

Costel Ilie, *Descoperiri recente în Situl arheologic Negrilești – Curtea școlii, jud. Galați*, în Danubius, XXXVIII, Galaţi, 2020, p. 7-38.

https://biblioteca-digitala.ro

1
2

Pl. I. Negrilești, jud. Galați, 2021: 1. Imagine satelitară cu zona cercetată în anul 2021 pe amplasamentul viitoarei săli de sport; 2. Imagine din dronă a suprafeței SSP/2021.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. II. Negrilești, jud. Galați, 2021, suprafața SSP/2021. Complexe din epoca bronzului(cultura Noua). Gropi menajere: Cx.8 și Cx.9; 2. Cx. 13; 3. Cx.20 și Cx.21; 4. Cx.21.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. III. Negrilești, jud. Galați, 2021, suprafața SSP/2021: 1-2. Cx.36 complex de locuire din epoca bronzului; 3. Cx.11, cuptor casnic, secolul al IV- lea; 4. Cx.27, groapă menajeră, secolul al IV- lea.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. IV. Negrilești, jud. Galați, 2021, suprafața SSP/2021. Complexe din secolele IX-X. 1. Cx.3, vatră cuptor; 2-4. Cx.7, locuință perforată de o groapă modernă.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. V. Negrilești, jud. Galați, 2021. Complexe din secolele IX-X și epoca modernă: 1-2. Cx.10 din SSP, locuință cu cuptor pietrar, secolele IX-X; 3. Cx.126 din SG19, locuință cu cuptor pietrar, secolele IX-X; 4 Cx.12 din SSP, locuință adâncită, secol XIX.

https://biblioteca-digitala.ro

138. Nifon, com. Hamcearca, jud. Tulcea
Punct: Mănăstirea Taița

Autorizație nr. 570/26.10.2020; 137/12.03.2021
Colectiv: George Nuțu, Sorin Cristian Ailincăi, Gabriel Grumăzescu (ICEM Tulcea)

Cercetarea arheologică de la Nifon, com. Hamcearca, jud. Tulcea a fost determinată de investiția Protoieriei Niculițel de (re)construire a Mănăstirii Taița. Au fost trasate șapte suprafețe cu dimensiuni variabile, astfel încât să acopere întreaga suprafață afectată de proiect. Punctul cercetat este plasat în localitatea Nifon situată în partea de nord-vest a județului Tulcea, la poalele de SE ale Parcului Național Munții Măcin. Principalul pârâu care traversează com. Hamcearca este Taița. Acesta străbate teritoriul acesteia de la nord către sud, localitatea Nifon fiind amplasată pe cursul superior al acestuia. Relieful este reprezentat de dealuri cu altitudini medii, care se învecinează cu lanțul Munților Măcin.

Informațiile privind locuirea antică pe teritoriul satului Nifon sunt, din păcate, reduse; dintre cele mai importante amintim descoperirea, la mijlocul secolului XIX, a trei altare din perioada romană timpurie. Vestigii din perioadele romană și medio-bizantină sunt amintite în zona din jurul Mănăstirii Taița – o fundație de la sfârșitul secolului XVIII – începutul secolului XIX, distrusă de cerchezi înainte de retragerea din Dobrogea, în contextul Războiului de Independență. Din punct de vedere cronologic, cele mai timpurii materiale arheologice descoperite în zona satului sunt o piesă de harnașament și o fibulă fragmentară de tip tracic[1]. Din punct de vedere cronologic, următoarele materiale aparțin perioadei elenistice (fragmente de amfore de Thassos) și ceramică de tradiție Latène descoperite în contextul cercetării arheologice pentru noua mănăstire.

Cele mai consistente materiale arheologice aparțin perioadei romane timpurii. Astfel, pe teritoriul satului, probabil în zona situată la nord de sat, au fost descoperite trei piese epigrafice dedicate zeiței Diana regina căreia îi era consacrat un sanctuar în această zonă împădurită. De asemenea, aici era amplasată și o statio de beneficiarii consularis încă din sec. II p.Chr., deoarece era un punct strategic pe drumul care asigura legătura între Troesmis și Noviodunum, respectiv (L)Ibida și Barboși[2]. Dintre descoperirile monetare amintim un *dupondius* de la Nero descoperit în săpătura din anul 1967 efectuată în comuna Hamcearca[3] și o monedă imperială greacă păstrată în colecția Mănăstirii Cocoș, emisiune Markianopolis din timpul împăraților Caracalla și Geta[4]. Pentru perioada medio-bizantină avem documentată o monedă de la Roman III Argyros (1030/1035/-1402)[5]. Mențiunile distrugerii unei fortificații bizantine(?) pe la mijlocul sec. XIX nu pot fi verificate.

Descrierea cercetărilor

Terenul pe care urmează să se construiască Mănăstirea Taița este situat la cca. 750 m NNV de satul Nifon, într-o zonă împădurită, greu accesibilă. Zona se prezintă sub forma unui platou cu pante abrupte spre vest, nord și nord-est. Cercetările de teren au evidențiat numeroase fragmente ceramice, în particular de perioadă romană. Pe un alt platou situat la 200 m nord de zona cercetată au fost descoperite și o serie de materiale elenistice (baze de amfore de Thassos). La est de zona cercetată terenul coboară abrupt într-o vale unde se află un mic pâru, afluent al Taiței. Deși aproape colmatat, există unele indicii privind amenajarea sa ca sursă de apă potabilă în secolele anterioare.

Cercetarea s-a desfășurat pe întreaga suprafață a investiției, așa cum a fost aceasta indicată în planul topografic. Au fost trasate șapte secțiuni cu dimensiuni variabile, impuse de amprenta la sol a viitoarelor construcții (Fig. 1).

Secțiunea I a fost amplasată la limita de SV a proprietății având dimensiunile de 6 x 60 m. Din punct de vedere stratigrafic, primul strat este cel vegetal (US 1000, cu grosimea de 0,40 - 0,60 m) urmat de un strat (US 1100) de loess brun cu pigmenți, compact, în care au fost descoperite patru complexe arheologice (gropi menajere sau de depozitare) concentrate în extremitatea de SV.

Secțiunea II a fost amplasată la E de S I, spre capătul promontoriului pe care este situat terenul propus pentru investiței. Dimensiunile sunt de 18 x 30 m. Din punct de vedere stratigrafic, primul strat (US 2000) este cel vegetal (grosimea de 0,40 - 0,60 m) urmat de un strat (US 2100) de loess, compact, în care au fost descoperite șapte complexe arheologice (locuință îngropată/bordei (Fig. 2), gropi menajere sau de depozitare/silozuri).

Secțiunea III a fost amplasată aproximativ în zona centrală a proprietății, în aria de construcție a bisericii și are dimensiunile de 15 x 11 m. Din punct de vedere stratigrafic, primul strat (US 3000) este cel vegetal (grosimea de 0,40 - 0,60 m) urmat de un strat (US 3100) de loess, compact, în care au fost descoperite 13 complexe arheologice (gropi menajere).

Secțiunea IV a fost amplasată la limita de est a proprietății, în zona de construcție a chiliilor și are o formă neregulată, acoperind întreaga suprafață constructivă. Latura cea mai lungă (est) are lungimea de 45 m, iar lățimea maximă este de 15 m. Din punct de vedere stratigrafic, constatăm aceeași stratigrafie ca în restul suprafețelor cercetate: US 4000 este stratul vegetal (grosimea de 0,40 - 0,60 m) urmat de un strat (US 4100) de loess, compact, în care au fost descoperite șapte complexe arheologice (gropi menajere, 1 locuință semi-îngropată).

Secțiunea V a fost amplasată pe latura de N a proprietății, în zona de construcție a chiliilor. Dimensiunile sunt de 30 x 11 m. Din punct de vedere stratigrafic, constatăm aceeași stratigrafie ca în restul suprafețelor cercetate: US 5000 este stratul vegetal (grosimea de 0,30 - 0,60 m) urmat de un strat (US 5100) de loess, compact, în care au fost descoperite șase complexe arheologice (gropi menajere sau pentru depozitare).

[1] Iconomu, Matei 2004, 265-267; Mototolea, Potârniche 2009, 61.
[2] Bărbulescu 2001, 89; Gugl, Panaite 2016, 450
[3] Munteanu, Ocheșanu 1975, 187, nr. 20.1.
[4] Oberländer Târnoveanu, Opaiț 1984, 268, nr. 14.
[5] Mănucu-Adamești eanu 2016, 169.

https://biblioteca-digitala.ro

Secțiunea VI. Amplasată în zona de SV, la marginea pădurii, în pantă, cu dimensiunile de 2,50 x 3 m. Din punct de vedere stratigrafic au fost observate două straturi: stratul vegetal (US 6000) cu o grosime de cca. 1 m, urmat de sterilul arheologic (loess galben, compact). Nu au fost descoperite materiale arheologice.

Secțiunea VII. A fost amplasată la aproximativ 20 m NV față de Suprafața II și cca. 50 m în line dreaptă cu Suprafața VI, în pantă abruptă, cu dimensiunile de 2,50 x 3 m. Din punct de vedere stratigrafic, aceasta se constituie din două straturi: straul vegetal (US 7000) cu o grosime de cca. 1 m și sterilul arheologic (loess galben). Nu au fost descoperite materiale arheologice.

Concluzii

În urma cercetării arheologice preventive la Nifon au fost descoperite 37 de complexe arheologice (gropi menajere, gropi pentru depozitare/„silozuri", locuințe semi-îngropate). Complexele cercetate aparțin unei așezări rurale situată în hinterlandul orașului Troesmis. Ceramica se datează, aproape fără excepții, în secolul IV p.Chr. Această datare este susținută și de descoperirile numismatice care se înscriu aceluiași secol. Materiale arheologice mai timpurii, inclusiv ceramică elenistică, au fost descoperite pe parcursul perieghezelor pe un platou situat la câteva sute de metri spre nord de zona cercetată. Această așezare rurală a funcționat, probabil, până la invazia gotică din al treilea sfert al secolului IV p.Chr.

Abstract

Nifon is a village in the northwestern part of Tulcea County, comm. of Hamcearca, at the SE foothills of the Măcin Mountains. The main stream that crosses the Hamcearca commune is Taița, which transits its territory from north to south, Nifon being located on its upper course. The relief is represented by hills with medium altitudes, which border the Măcin Mountains. During fieldwork, 37 archaeological complexes were discovered (household pits, storage pits and sunken dwellings). These archaeological features belong to a rural settlement located in the hinterland of the legionary base of Troesmis. Pottery dates, mostly, to the 4th century AD. This chronology is also supported by numismatic finds that date back to the same period. Earlier archaeological materials, including Hellenistic pottery, were discovered during the field surveys on a plateau located a few hundred meters north of the excavation area. This rural settlement probably functioned until the Gothic invasion of the third quarter of the 4th century AD.

Bibliografie:

Bărbulescu, M. 2001. *Viaţa rurală în Dobrogea romană (sec. I-III p. Chr.)*, Constanţa.

Gugl, C., Panaite, A. 2016. *Altstraßen und Fundstellen im Umland von Troesmis* in Alexandrescu, C.-G., Gugl, Chr., Kainrath, B. (ed.), *Troesmis I. Die Forschungen von 2010–2014*, Cluj-Napoca, 449-458.

Iconomu, C., Matei, I. 2004. *Câteva descoperiri arheologice de mici obiecte în Dobrogea*, Arheologia Moldovei 27, 265-267.

Mănucu-Adameșteanu, Gh. 2003. *Monede bizantine descoperite în Dobrogea 3. Monede Bizantine descoperite în mediul rural din Nordul Dobrogei, secolele VII-XV. Județul Tulcea. Județul Constanța*, București.

Mototolea, A., Potârniche, T. 2009. *Vârfuri de săgeți din colecția Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța*, Pontica 42, 47-70.

Munteanu, M., Ocheşanu, R. 1975. *Descoperiri monetare în satele din Dobrogea romană (sec. I-III e.n.)*, Pontica 8, 1975-213.

Oberländer Târnoveanu, E., Opaiț, C. 1984. *Cronica descoperirilor monetare din nordul Dobrogei (II)*, Peuce 9, 267-279, 647-648.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.1. Vedere aeriană de la V cu zona cercetată

https://biblioteca-digitala.ro

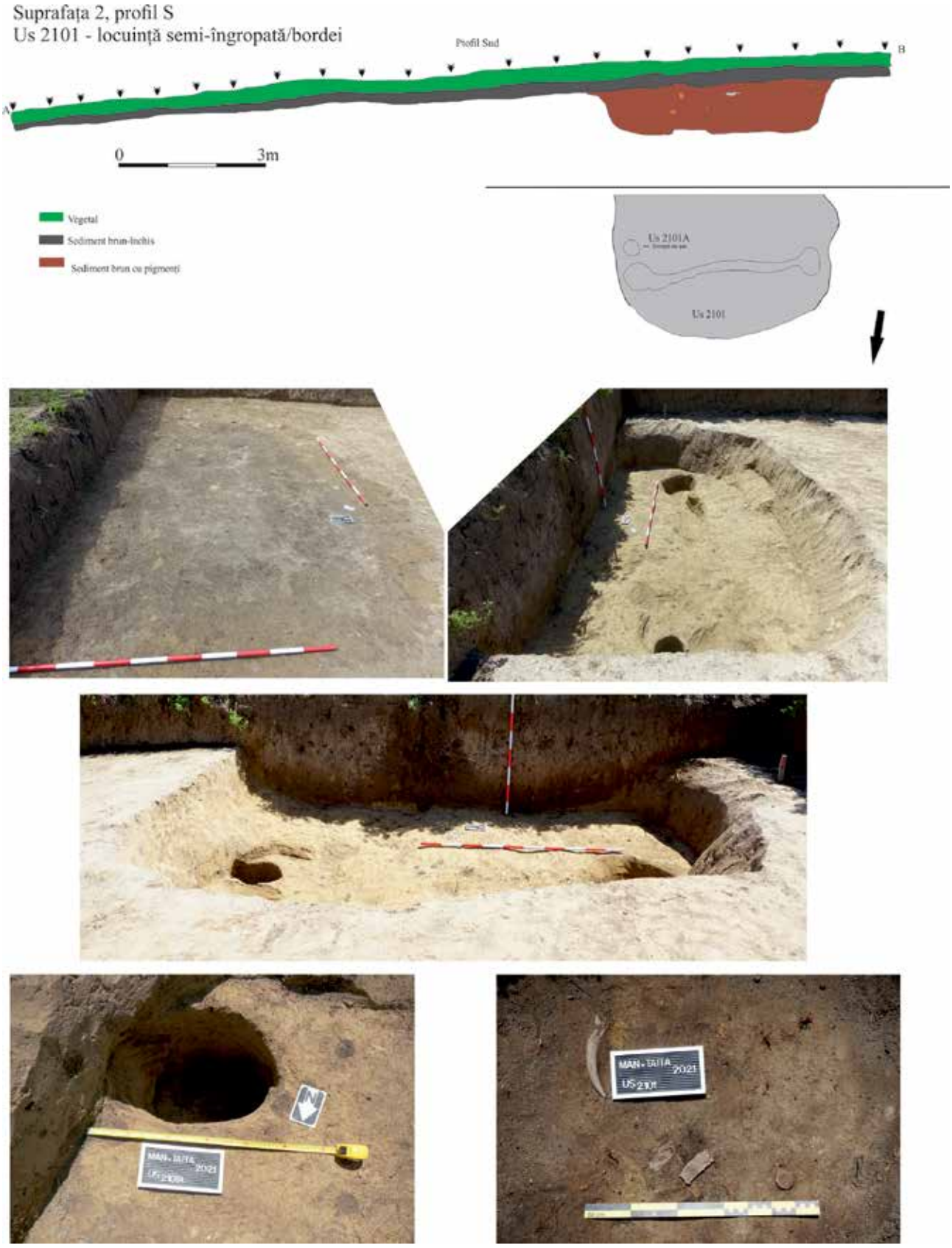

Fig.2. US 2101 - locuință semi-îngropată sec. IV p.Chr.

https://biblioteca-digitala.ro

139. Oradea, jud. Bihor
Punct: Târgul de Vineri [Péntekhely],
Piața Emanuil Gojdu, nr. 39 - 41

Tip sit: locuire civilă **(**11); așezare deschisă (111); așezare urbană (113); fortificații (125); biserică (133); necropolă (21)
Încadrare cronologică: Epoca medievală timpurie (431); Epoca medievală târzie (432); Epoca modernă (5).
Cod RAN: 26573.49
Cod LMI: BH-II-a-A-01037
Autorizație nr.11/05.01.2021;123/04.03.2021; 476/03.08.2021.
Colectiv: Doru Marta – responsabil de cercetare; Fechete-Porsztner Kitti; Mihálka Nándor; Katócz Zoltán (Muzeul Țării Crișurilor – Complex Muzeal, Oradea).
Finanțare: Primăria Municipiului Oradea.
Perioada desfășurării cercetărilor: ian. - dec.2021

Istoricul zonei

Potrivit surselor istorice, rețeaua de așezări medievale care înconjura cetatea episcopală orădean arată următoarea imagine: la est de cetate exista cartierul *Velența* (parte existentă şi a orașului actual), *Grădina Cerbilor [Vadkert]* și *Bologna* la sud, *Târgul de Vineri [Péntekhley]* la vest, *Olosig [Olaszi]* - încă parte existentă al orașului și *Sf. Petru* la nord. *Târgul de Sâmbătă [Szombathely]* – se întindea la vest de *Târgul de Vineri*, iar între Criș și cetate se afla *Viena Nouă [Újbécs].*

Zona supusă cercetării arheologice se află înscrisă în Repertoriul Arheologic Național ca *Târgul de Vineri (Ansamblul Centrul istoric Oradea,* cod LMI BH-II-a-A-01037). Pe platoul aflat la vest de cetatea Oradea se întindea vechiul târg medieval al Oradiei, în imediata vecinătate organizându-se o astfel de manifestare în fiecare zi de vineri.

Diferențele, uneori majore, între gradele de dezvoltare a cartierelor medievale orădene dovedesc faptul că erau unități administrative separate, având anumite autonomii, judecători și jurați proprii, dar autoritatea lor supremă rămâneau jurisdicția episcopală, respectiv capitulară. Așezările independente au fost unite pentru prima oară şi nu definitiv abia în anul 1557, alegându-și un judecător comun[1].

Târgul de Vineri s-a înființat pe proprietatea capitulară, pe malul stâng al râului Crișul Repede, în proximitatea vestică a cetății Oradea, de-a lungul drumului care ducea la redută. Data înființării sale este necunoscută, prima atestare scrisă (*Pentekhely vicus*) a fost anul 1374[2], fiind relativ târzie, însă proximitatea cetății și proprietatea capitulară indică posibilitatea că ar putea fi una dintre primele așezări constituite după înființarea centrului bisericesc, chiar în secolul al XII-lea. Locuitorii săi ar fi putut proveni de pe proprietățile regale aflate în vecinătate.

Recensământul fiscal din anul 1552 arată că *Târgul de Vineri* era cea mai extinsă și bogată așezare al orașului, cu 320 de parcele de iobag deținute de capitlu (pe locul doi se află cu 74 de parcele de iobagi *Olosigul*, deținut de episcopul de Oradea).

[1] Jakó 1940, 380.
[2] Jakó 1940, 383, Rusu, 2002, Emődi, 2016

Zona respectivă a suferit în toate asediile care vizau cetatea episcopală și mai apoi cea princiară. În anul 1241 oștile mongole conduse de comandantul Khajdan, după un asediu de mai multe zile, au ocupat cetatea și orașul din apropierea acesteia. Orașul și centrul episcopal n-au reușit să treacă de acest incident decenii la rând. Zona respectivă a mai fost supusă distrugerii atât în timpul asediilor turcești din anii 1474, 1598 și 1660, a celui habsburgic din anii 1556, 1691 - 1692, cât și a războiului civil al curuților desfășurat între anii 1703 - 1711, dar și în perioada modernă, în special cu ocazia Marelui incendiu care a devastat orașul în anul 1836. După asediul din anul 1692, *Târgul de Vineri* nu a mai fost reconstruit. După anul 1714, comandamentul habsburgic al cetății a demolat clădirile ruinate din jurul redutei și a marcat marginea interioară a zonei nou construite la o distanță de cinci sute de pași. În anii următori a început ridicarea unui sistem de apărare de tip Vauban în formă de stea, cu raveline, șanțuri și contraescarpe în zona supusă azi cercetării arheologice, momentul fiind în jurul anului 1732. Din amplul proiect s-a realizat doar segmentul vestic al construcției, care conține o ramură principală a stelei urmat de două ramuri secundare mai scunde.

Obiectivele cercetării

Cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat în urma delimitării unor vestigii arheologice, observate în procesul de supraveghere arheologică a zonei de investiţie, conform avizelor şi autorizaţiei emise de către forurile competente.

Lucrările de degajare a zonei au debutat pe latura estică a viitoarei parcări, în paralel cu contraescarpa șanțului de apărare a cetății orădene, din direcția nord - sud, săpându-se până la o adâncime de 2.00 - 2.20 m. Săpăturile au pus în evidentă faptul că zona era răvășită de construcții ale utilităţilor moderne (termoficare, un rezervor de apă, canale pluviale de drenaj) și de construcțiile civile demolate cu ocazia construcției Centrului Civic (s-au observat cinci beciuri demolate parţial, umplute cu moloz). Datările sunt de la finele secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX. În general, materialul excavat era compus din moloz de demolări nivelat din vechime.

Din molozul menționat, au fost recuperate, în colțul nord - estic al săpăturii, un număr de circa 20 de fragmente arhitectonice de factură gotică, din gresie calcaroasă. Materialul arheologic recuperat, în afară de fragmentele menționate, a fost foarte puțin, constând din obiecte de uz casnic din secolul al XIX-lea. În colțul nord - estic a fost delimitată o suprafață, unde a fost pus în evidență un zid semicircular din piatră de carieră legată cu mortar, în apropierea căruia se află oseminte umane, deranjate din vechime. În urma lucrărilor de taluzare a laturii estice a viitoarei parcări, au fost observate amprentele unor locuințe și posibil a unei fântâni. În partea de nord a taluzului realizat înspre aceeași latură a Catedralei Episcopale, a fost delimitat un zid masiv din cărămidă, parte din vârful orientat spre vest al ravelinului principal, ridicat în prima treime a secolului al XVIII-lea. În urma celor constatate s-a hotărât oprirea lucrărilor, încetarea supravegherii arheologice și trecerea la o cercetare arheologică preventivă.

https://biblioteca-digitala.ro

Elemente de stratigrafie

Cercetările arheologice preventive derulate în arealul viitoarei parcări subterane, au dus la delimitarea unui evantai extrem de divers al nivelurilor stratigrafice, unele cu acoperire doar pentru una sau doar câteva dintre secţiunile apropiate, altele cu caracter general; doar ultimele vor fi aici detaliate:

- În partea de nord a săpăturii a fost identificat un nivel de umplutură succesivă de pietriș de râu, sub care se află un strat compact de argilă purtată de culoare cafenie cu fragmente de lemnărie, probabile „blăni" folosite pentru a împiedica pânza freatică aflată relativ sus. În secţiunile trasate aici a apărut un masiv nivel de mâl de culoare neagră. Aceeaşi stratigrafie a fost descoperit parţial şi în partea extrem sudică a şantierului. În partea de sud a zonei nordice a fost delimitat gardul şi partea de nord a cimitirului medieval aferent fazei a doua a bisericii Sf. Spirit., care străpunge un nivel de pietriş, provenit probabil dintr-o nivelare puţin anterioară ridicării gardului.
- În partea estică a săpăturii s-a identificat o umplutură de argilă castanie cu material ceramic datat în secolele XI - XIII, sub care apare sterilul arheologic, reprezentat de argila compactă castanie cu oxizi de fier. Aceste straturi sunt străpunse de complexele arheologice medievale (clădiri cu subsol, pilonul fazei gotice a bisericii *Sf. Spirit,* necropola medievală, gropi menajere și de depozitare, precum și zidurile sistemului ravelinelor).
- Între zidurile ravelinului principal și a celor secundare se află o depunere masivă de sol cafeniu cu fragmente de moloz de construcție, unde pe alocuri au fost descoperite artefacte târzii din secolele XVIII - XIX.
- În partea sudică a săpăturii, la doar 0,50 m adâncime apare deja sterilul arheologic constând din argilă castanie cu oxizi de fier. Nivelul superior este un amestec de pământ, fragmente de cărămizi şi moloz modern. Sterilul arheologic este străpuns de un mare număr de complexe arheologice: gropi menajere umplute în general cu un sol lutos negricios, pigmentat cu cărbune şi chirpic şi pe alocuri cu pietre de râu; locuinţe a căror groapă este umplută în general cu lut negru, fragmente de cărămizi, pigmenţi de cărbune şi chirpic, uneori apărând şi lentile de mortar; ateliere cu o umplutură de chirpic ars la roşu, cenuşă şi bucăţi de vatră; fântâni din lemn umplute cu pământ negricios şi pigmenţi de arsură.
- În partea centrală a suprafeței, la doar 0,30 m adâncime apare deja sterilul arheologic constând din argilă castanie cu oxizi de fier. Sterilul arheologic a fost străpuns aici de fundaţiile din piatră a celor două faze ale bisericii *Sf. Spirit,* la care se adaugă partea de sud a cimitirului acesteia urmat de un osuar. Pivniţele compartimentate care au fost cercetate la sud de osuar străpung de asemenea masiv sterilul arheologic.

Principalele descoperiri

Prima faza de construcție a bisericii

În partea central - nordică a zonei cercetate arheologic s-a descoperit ruina fundaţiei unei biserici cu prima menționare în izvoare în deceniul al treilea al secolului al XIV-lea. Fundaţia este realizată din bolovani de gresie şi piatră de râu de mărime medie, la care se adaugă şi câteva fragmente de cărămizi (Pl.1.). Totul este legat cu un mortar de bună calitate. Forma bisericii este una nu foarte des întâlnită în arhitectura romanică: absida semicirculară a altarului se continuă cu un decroş. Pe latura sudică a funcţionat o absidiolă, care spre est are un decroş care se uneşte cu decroşul altarului. Spre nord a existat cu siguranţă pandantul absidiolei, aceasta fiind însă distrusă de reţeaua de termoficare (contemporană). Absidiola de pe latura sudică are un decroş similar spre partea sudică, care se uneşte cu nava dreptunghiulară, care este mai îngustă decât altarul şi absidiolele. Din păcate nava a fost distrusă în totalitate, piatră de gresie şi cea de râu fiind refolosite, prima pentru construcţia celei de-a doua faze a bisericii. Dimensiunile măsurabile a fazei romanice a bisericii ating 11,00 x 6,00 m.

Datarea documentară relativ târzie a bisericii (prima treime a secolului al XIV-lea) nu concide şi cu funcţionarea primei faze a acesteia. Datarea fazei romanice a construcţiei datează din secolul al XII-lea; este o datare largă, neexistând posibilitatea (în lipsa unor descoperiri monetare de exemplu) de o restrângere a intervalului propus. În arealul bisericii ridicată în stil romanic nu a apărut nici un nivel de arsură care să sugereze o posibilă distrugere în timpul invaziei tătare din anul 1241; în fapt întreaga stratigrafie a primei faze a fost masiv distrusă de înmormântările aparţinând fazei a doua, cu o singură excepţie: M 68.

A doua fază de construcție a bisericii

A doua fază de construcție a bisericii a relevat existenţa unei fundaţii ridicate exclusiv din blocuri de gresie legate cu mortar, masiv distrusă de ruta de termoficare din beton (construită în anii 1980), la care se adaugă şi faptul că multe dintre ziduri au fost scoase la începutul secolului XVIII de austrieci și refolosite la raveline. Planul fazei gotice a altarului bisericii este unul pentagonal. Au mai putut fi cercetat turnul aflat lângă planul sudic al absidei precum și amprenta zidului sudic al bisericii. Lângă latura sudică a bisericii s-a descoperit amprenta unei clădiri (probabil sacrisitie). La partea nordică a bisericii gotice terenul foarte mlăștinos n-a permis stabilitatea geologică suficientă pentru ținerea greutatea oricărei clădiri. Închiderea vestică al bisericii a ieșit la iveală în secțiunea S 27, fiind însă păstrate numai amprentele zidurilor scoase. A fost descoperită şi o pivniţă, probabil loc de păstrare a proviziilor instituţiei de cult. În jurul bisericii gotice a fost cercetată o necropolă medievală, deranjată masiv de construcţiile moderne, cu o înmormântare în cistă din cărămidă. Au putut fi cercetate arheologic un număr de 76 de morminte, toate în afară de unul (M 68), aparţinând de cea de-a doua fază a biserii – cea gotică. Să mai amintim faptul că aceasta este biserica amintită documentar ca dedicată *Sfântului Spirit* şi datată în prima treime a secolului al XIV-lea.

La nord și est de complexul bisericesc s-au descoperit segmente din gardul cimitirului bisericii. Cele două faze de construcție au compoziții diferite: cel mai vechi, cu datări probabile încă din secolul al XIV-lea este ridicat din blocuri de gresie. Faza ceva mai târzie a gardului bisericii este pe interior, fiind adosat primului. Acest segment de zid a fost lucrat din

https://biblioteca-digitala.ro

blocuri de calcar aduse de la Betfia, o localitate aflată la circa 15 kilometrii sud-est de Oradea. Să mai precizăm faptul că prima fază de piatră a cetăţii orădene a fost construită cu piatră provenită din aceeaşi carieră. Bolovanii sunt legaţi cu un mortar de calitate medie. În partea estică gardul dispune de o poartă de intrare cu fundație de montant din cărămidă, iar în aria vestică al bisericii s-a descoperit doar amprenta construcției.

Clădirile din piatră

În cercetările arheologice amintite s-au descoperit mai multe clădiri medievale cu forme și tehnici de construcție foarte asemănătoare, dintre care se remarcă trei, ceva mai bine conservate. Cea mai bine păstrată este clădirea aflată în aria estică a săpăturii, fiind surprinsă în nu mai puţin de cinci secțiuni arheologice. Ridicată din gresie prinse cu un mortar de culoare albă, direcționată nord-sud. Se remarcă prelucrarea foarte atentă a pietrelor fundaţiei, unele fiind chiar fasonate. Dimensiunile clădirii sunt impresionante, de 20 x 7 m, dispunând de un subsol generos pentru depozitare. Din pivniţă au putut fi cercetaţi arheologic şi pilonii de susținere al acesteia, cu începuturi de naștere de boltă. Clădirea a fost ridicată în secolul al XV-lea, sub rezerva unei datări mai timpurii, în secolul precedent, fiind construită concomitent sau la scurt timp după finalizarea fazei a doua a bisericii *Sf. Spirit,* slujind în fapt drept mănăstire a călugărilor franciscani observanţi. Menţionăm faptul că construcţia clădirii nu este una tipică mănăstirilor acestui ordin călugăresc, fiindcă zona şi aspectul geo-fizic a terenului (din cauza vechii albii a Crișului Repede) nu permitea respectarea strictă a canoanelor de construcţie ale acestui ordin călugăresc.

După victoria Reformei la Oradea şi desfiinţarea ordinelor călugăreşti dar şi a episcopiei romană – catolice locale (în anii 1550), aici va funcţiona mai bine de un secol Colegiul reformat, mutat la Debrecen în anul 1660, după transformarea Bihorului în paşalâc turcesc. Din punct de vedere arheologic aceste informaţii documentare par a se confirma, prin umplerea treptată a subsolului, în ultimele nivele fiind descoperită o cantitate impresionantă de ceramică datată din secolul al XVII-lea, care ne arată si perioada de demolare sau de distrugere a clădirii.

În partea de sud a bisericii a fost cercetată arheologic o pivniţă cu mai multe compartimente, la care se anexează trei clădiri de suprafaţă cu fundaţii subţiri (circa 0,30 – 0,40 m) şi unde a fost amplasat un osuar, cercetat în secţiunea S. 54. Să menţionăm faptul că marginea acestuia a fost afectată de ductul reţelei de termoficare, astfel încât în secţiunea aflată la est de acesta (S. 7) nu au mai fost descoperite oseminte umane.

O altă clădire medievală de mari dimensiuni, a cărui latură de vest a fundaţiei a putut fi cercetată pe latura de est a secţiunii S. 20, în extremitatea sa nordică, s-a remarcat prin foarte atenta prelucrare a pietrei de carieră cu provenienţă din aceeaşi carieră de la Betfia, deja menţionată.

Sistemul de raveline

În suprafaţa viitoarei parcări s-a descoperit sistemul de raveline ridicat de către administrația habsburgică în anul 1732 din cărămizi și piatră legate cu mortar nisipos. După cucerirea cetăţii orădene în anul 1692 de către habsburgi, aceştia au intenţionat transformarea fortificaţiei bastionare într-una de tip Vauban. Rapidele cuceriri austriece din Banat şi Serbia au mutat graniţa imperială mult la sud, făcând transformarea amintită, extrem de costisitoare altminteri, inutilă. Acesta este motivul pentru care s-a apelat la soluţia mult mai ieftină, dar şi practică, de a se construi sistemul de raveline.

Dezvoltat doar în aria vestică al cetății orădene, construcția este ridicată cu tehnica emplectonului, fiind în exterior cămășuit cu cărămidă așezată orizontal. La adâncimea de - 2,20 m a apărut crepida (decroșul) de fundare al construcției. Ravelinul principal și contraescarpa s-a se dezvoltă din colțul nord - estic al cercetărilor, având vârful ascuțit la nord de catedrala ortodoxă și revine la contraescarpa de secol XVII în aria sudică al cercetărilor. Forma sa este un V uriaş. Au fost descoperite în poziţie secundară, părţi ale brâului decorativ al ravelinului, lucrat în lut, foarte asemănător cu brâul de corativ de pe bastioanele şi zidurile cetăţii orădene, cu menţiunea că acela este din piatră. La sud de catedrala ortodoxă se naște ravelinul secundar cu contraescarpa s-a cu dimensiune redusă față de construcția principală. Acesta se întoarce aproape paralel cu blocul de locuințe aflat în apropiere. Este posibil ca apa care proteja ravelinele să provină tot din pârâul Peţa, aceasta fiind caldă, nu îngheţa iarna. Pe partea de nord ravelinul secundar a fost masiv distrus de fundaţiile unui bloc de locuinţe, fiind dezvelit doar un mic fragment din el. Sistemul de raveline a fost abandonat la sfârșitul secolului al XIX-lea și în numeroase locuri refolosit ca și fundație pentru construcțiile de locuințe de la începutul secolului XX, când pe întreg arealul viitoarei parcări a fost construit un cartier, demolat la mijlocul anilor 70 ai secolului trecut, pentru a face loc unor blocuri.

Complexe arheologice

Întinderea extremă a cercetărilor arheologice au dus la delimitarea şi cercetarea unui număr însemnat de locuinţe medieval timpurii semi-adâncite (cu datări largi în secolele XI – XIII), gropi de provizii, unele de dimensiuni impresionante, o posibilă groapă folosită drept gheţărie, cuptoare pentru copt pâine dar şi meşteşugăreşti, fântâni cu ghizd din lemn, piatră sau cărămizi, lăzi din lemn de mari dimensiuni folosite probabil la depozitarea alimentelor etc.

Materialul arheologic

Se distinge în primul rând cantitatea foarte mare a materialului ceramic: vase borcan, oale, străchini, carafe, pahare, vase de provizii, crăticioare cu trei picioare, cu datare începând cu secolele XI/XII – XVII/XVIII; o parte din ceramica târzie este smălţuită. Au fost descoperite câteva piese întregi sau întregibile. Numărul cahlelor este relativ mic, predominând cahlele oală cu gura rotundă sau pătrată. Un număr însemnat de pipe au fost descoperite pe întreaga suprafaţă cercetată. Dintre piesele metalice cele din fier cuprind cuie, piroane, balamale, lame de cuţite, o limbă de clopot, iar cele din bronz numără ace de păr, o brăţară, catarame. Să mai amintim sticlăria, din păcate foarte fragmentară, un mic număr de monede, toate profund corodate, cărămizi şi dale, alături de profilaturi din piatră.

https://biblioteca-digitala.ro

Abstract

The project for the underground car park in Oradea, Emanuil Gojdu Square, no. 39–41, located in the western part of the defense ditch of the Oradea Fortress, partially overlapped a medieval district, called the *Friday Fair* [Péntekhely / Tărgul de Vineri]. The latter was is one of the medieval settlements that surrounded the fortress. Preventive archaeological investigations carried out here throughout 2021 led to the discovery of an important archaeological heritage: the ruins of the Church of the Holy Spirit, with a Romanesque and Gothic phase (12th - 16th centuries), their cemetery and related buildings made of sandstone. Another large building belonged to the monastery of the Franciscan monks (15th century), but one should also mention other buildings with cellars. At the same time, the large walls of the ravelin system with counter-escarpments (dating back to 1732) were discovered. A large number of archeological complexes have been documented: houses, a workshop, supply pits, furnaces, fountains built of wood, stone and bricks. Archaeological material consisted of a large amount of pottery (11th - 18th centuries), pipes, iron and bronze objects and a few medieval coins.

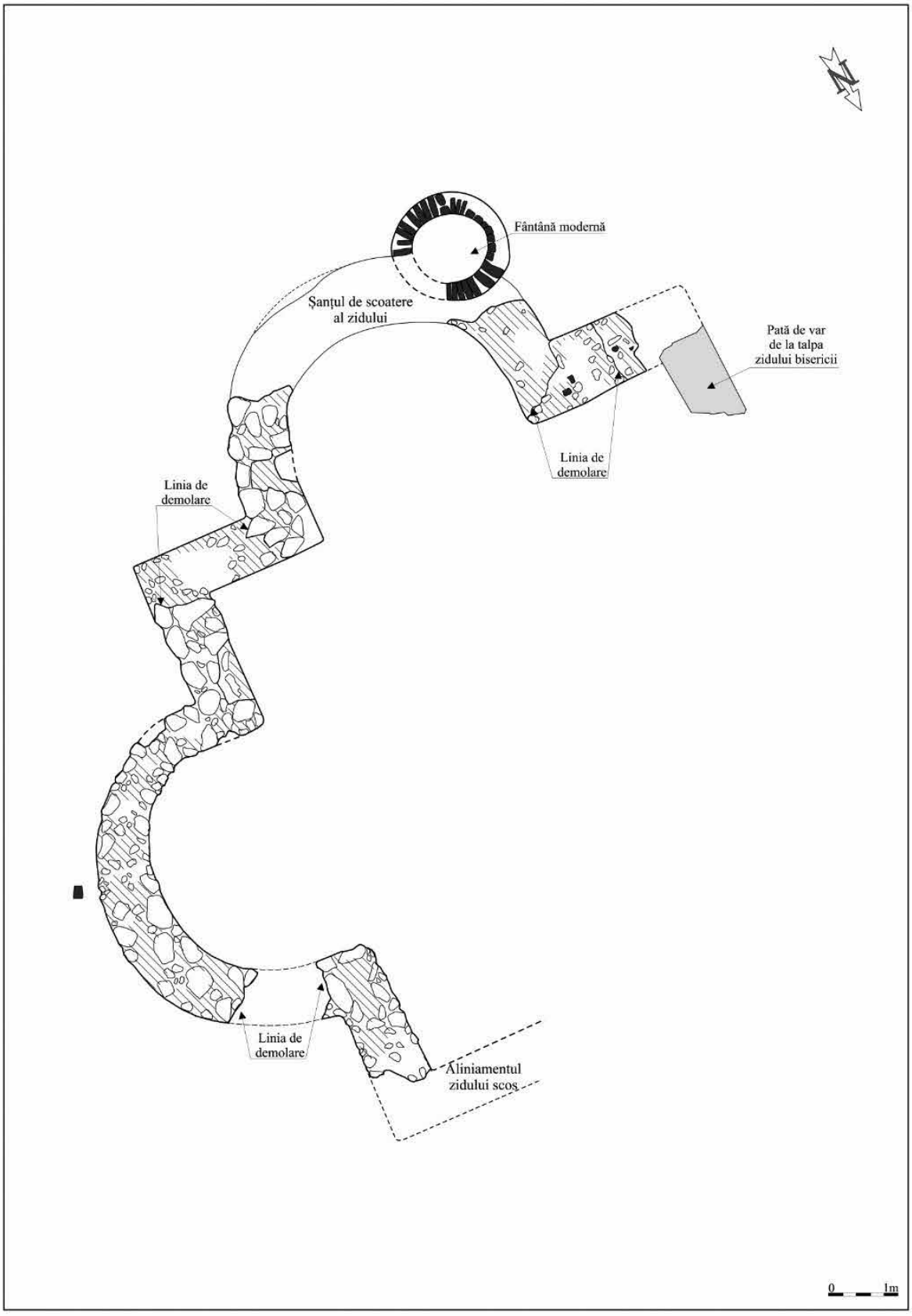
Bibliografie:

Jakó 1940 – Jakó Zsigmond, *Bihár megye a török pusztitás előt,* Budapest, 1940.

Rusu 2002 – Adrian A. Rusu, *Cetatea Oradea. Monografie arheologică. I. Zona Palatului Episcopal,* Oradea, 2002.

Emődi 2016 – Emődi Tamás, *Topografia oraşului medieval Oradea şi perspectivele cercetărilor arheologice* în *Ars Transsilvaniae,* 2016.

https://biblioteca-digitala.ro

Planşa 1

https://biblioteca-digitala.ro

140. Orăștie, jud. Hunedoara, municipiul
Punct: str. N. Bălcescu, Cetatea Orăștiei

Tip de sit: 122 cetate, 2 descoperire funerară
Încadrare cronologică: 4 epoca medievală, 5 epoca modernă
Cod RAN: 87647.01
Autorizaţie nr. 583/06.10.2021
Colectiv: Zeno-Karl Pinter (Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu; Universitatea Lucian Blaga Sibiu) – responsabil de șantier, Adrian Cătălin Căsălean (Muzeul Civilizatiei Dacice și Romane - Deva) – membru al colectivului de cercetare, Mihai Cristian Căstăian (Muzeul Civilizatiei Dacice și Romane - Deva) – membru al colectivului de cercetare, Adrian Gligor (SC Total Business Land SRL), Claudia Urduzia (Muzeul Național Brukenthal) – membru al colectivului de cercetare
Perioada desfășurării cercetării: octombrie – noiembrie 2021

Zona municipiului Orăștie are un potențial arheologic deosebit, cercetările arheologice desfășurate aici de-a lungul deceniilor ca și descoperirile fortuite confirmând existența a numeroase situri arheologice, aparținând cronologic perioadelor: neolitic, epoca bronzului, prima și a doua vârstă a fierului, epocii romane și evului mediu.[1] În această din urmă perioadă, mai precis în perioada colonizării sașilor în Transilvania, aici a fost ridicată o fortificație: Cetatea Broos, Waras, Szászváros, Orăștie. Cetatea (91 x 84,5 m) din piatră brută de râu legată cu mortar protejează în prezent, în interiorul ei, trei edificii de cult: o rotondă și bisericile reformată (inițial biserică parohială catolică, ridicată în a doua jumătate a secolului XIII) și luterană (1820). Zidurile cetății, cu o grosime de 1,55 - 1,70 m, se păstrează parțial pe înălțime. Pe harta de astăzi a Orăștiei cetatea poate fi identificată în zona sa centrală, între străzile Nicolae Bălcescu (la V și N), Ion Creangă - DJ 705A (la N și NE), Cetății și Aurel Vlaicu (la S).

Cetatea a făcut anterior obiectul unor cercetări arheologice sistematice sub conducerea dr. Zeno-Karl Pinter, care s-au desfăşurat de-a lungul a 9 campanii, începând cu anul 1991, când pentru salvarea zidurilor de incintă puternic afectate de construcţia unor blocuri, *Direcţia Monumentelor, Ansamblurilor şi Siturilor Istorice* (D.M.A.S.I.) a demarat un amplu proiect de cercetare şi restaurare. Cu acest prilej s-au executat 32 de secţiuni stratigrafice şi 11 suprafeţe, rezultatele cercetării fiind publicate sub forma informărilor generale, de popularizare a cercetărilor,[2] a rapoartelor arheologice[3] sau a unor studii privind obiective distincte descoperite în interiorul cetăţii[4]. Cercetările au avut ca rezultat observații asupra fazelor constructive ale cetății și bisericii vechi, descoperirea a numeroase morminte (din care cele mai timpurii aparținând secolului XII), surprinderea urmelor de locuire ale unei așezări din secolele VIII-IX și a unei palisade de lemn (secolele XI-XII) și descoperirea unei capele cu plan central (rotondă), plasată la est de biserica veche, spre zidul de incintă și construită la jumătatea secolului al XII-lea [5].

Cercetările preventive din anul 2021 au vizat acele zone ce urmau să fie afectate de realizarea obiectivului de investiție *Restaurare, conservare și consolidare Cetatea Orăștiei* și care nu au mai făcut anterior obiectul cercetării. Au fost astfel deschise o secțiune în interiorul cetății, plecând de la N și mergând paralel cu latura de V până în dreptul vechii intrări de pe această latură (S1), o secțiune pe colțul de SE, perpendicular pe ziduri (S2) și o secțiune și o suprafață pe colțul de NE (S3 și S4). (Fig. 1)

În urma cercetării s-a observat că stratigrafia zonei este una complexă, cu numeroase straturi de umpluturi și depuneri, deranjate de numeroase intervenții contemporane, în special șanțuri de conducte și cabluri. În toate unitățile de cercetare deschise au fost surprinse complexe și materiale arheologice. Astfel în secțiunea S 1 din interiorul cetății au fost descoperite 30 morminte (M 1 – M 30, Fig. 3), dar și alte complexe printre care o groapă de var (cx G1A) și șanțul de mari dimensiuni al unei conducte ceramice (cx 30), șanț care a afectat mare parte din stratigrafia secțiunii. În secțiunile S2 și S3 a fost surprins șanțul de apărare al cetății (cx 02). În suprafața S4, au fost surprinse printre altele: fundația unui turn circular (cx 05), două ziduri din piatră cu cărămidă și respectiv piatră (cx 06 și 09) și o construcție modernă cu ziduri din piatră și cărămidă (cx 07), care prezintă un pavaj de piatră și o fosă septică, cu numeroase materiale moderne în umplutură.

Se remarcă între aceste complexe turnul descoperit pe exteriorul colțului de NE al cetății (Fig. 2), colț ocupat până în anul 2018 de clădiri ale fostului spital. Turnul (cx 05) conturat la -0,10 m adâncime este aproximativ circular (diametru minim / maxim: 5,70 / 7,60 m) și prezintă spre NE un contrafort. Edificarea s-a realizat în sistemul paramentului exterior îngrijit zidit din piatră de talie, iar interiorul a fost umplut cu pietre înecate în mortar. Se pare că turnul a avut întregul parter umplut (până la +2,00 m), pentru a rezista mai bine loviturilor de artilerie. Talpa fundației turnului a fost surprinsă la -1,95, în zona segmentului de N a paramentului, iar talpa fundației contrafortului la -2,70 m. În zona în care zidul de incintă de pe latura de N a cetății întâlnește turnul, s-a putut constata că în fundație cele două elemente, zidul și turnul sunt construite unitar, în aceeași etapă. Astfel se poate afirma că turnul a făcut parte din prima incintă de piatră a cetății, deci din secolul XIV, și a fost refăcut și întărit în secolele XV-XVI. În spațiul de la N de turn s-a surprins la -2,50 m, pavajul drumului de strajă exterior din jurul

[1] Luca, S. A. (coord.), *Repertoriul arheologic al județului Hunedoara*, ediția a doua, Sibiu, 2008, pp. 121-125.

[2] Pinter, Z. K., *Orăştia medievală, în Fragmentarium documentar*, Orăștie, 1995; Pinter, Z. K., Archäologische Forschungen in Broos, în Informationsblatt - Rumänische Akademie, Institut für Geisteswissenschaften Hermannstadt, 3/1995.

[3] Rapoartele arheologice privind cercetările efectuate în colaborare cu A. Cosma (1991), G. Petrov (1992-1995) şi I.M. Ţiplic (1995-1999), au fost publicate în Cronica cercetărilor arheologice (CCA), 1994-1999.

[4] Pinter, Z.K., Rotonda de la Orăştie, în In memoriam Radu Popa, *Temeiuri ale civilizaţiei româneşti în context European*, Bistrița, 2003.

[5] Pinter, Z. K., *Rotonda de la Orăştie,* în In memoriam Radu Popa, Temeiuri ale civilizaţiei româneşti în context European, Bistrița, 2003; Pinter, Z. K., *Repere arheologice privind oraşele medievale, Transilvania,* în Historia Urbana, XIII, 1-2/2005, p. 195-196.

https://biblioteca-digitala.ro

turnului, realizat din piatră de râu.

Pe parcursul cercetării din anul 2021 au fost recuperate numeroase materiale de construcție, fragmente ceramice și fragmente de cahle (Fig. 4-5) și, în număr ceva mai mic, fragmente de sticlă și metalice și chiar un fragment de piatră profilată, gotică. Au fost identificate de asemenea numeroase materiale organice, ca oase de animale, lemn, piele, cărbune, semințe. Pe baza observațiilor făcute în timpul cercetării, ca și pe baza analizei cartografice și documentare și a cercetărilor anterioare ale zonei, s-a făcut datarea celor 66 complexe (din care 30 morminte), cel mai vechi dintre acestea fiind șanțul de apărare surprins în secțiunile S2 și S3, care aparține cronologic secolului XIII. Materialul arheologic descoperit în cursul cercetării va fi păstrat în secția Secția de Etnografie si Artă Populară Orăștie a Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane – Deva.

În urma cercetării s-a propus conservarea și integrarea în proiectul de restaurare a bazei turnului descoperit pe colțul de NE al cetății și continuarea lucrărilor cu condiția supravegherii arheologice pentru toate lucrările din cadrul proiectului de *Restaurare, conservare și consolidare Cetatea Orăștiei*.

Abstract

The area of the Orăștie municipality is an area with a rich archaeological potential and specialized literature mentions numerous sites and discoveries made in time here. The fortress found in the centre of the town is medieval and was built during the Saxon colonisation of Transylvania. It was subsequently modified and restored many times in the centuries that followed. The fortress encloses today three cult edifices: a reformed church first built as a parochial Catholic church in the second half of the 13th century, a Lutheran church (1820) and a rotunda discovered and researched in the nineties, over an ample systematic archaeological research.

The preventive researches carried out in the year 2021 targeted those areas which will be impacted by the project *Restauration, preservation and consolidation of the Orăștie Fortress* and which were not previously researched. The researches carried out on four surfaces, three outside and one inside de fortress (Fig. 1) led to the discovery of 66 archaeological features amongst which 30 graves (Fig. 3), 2 lime pits, the retrenchment of the fortress and the foundation of a previously unknown tower (Fig. 2).

The foundation of the tower was discovered outside the fortress on its north-east corner at 0.10 m depth. It is approximately circular-shaped, has a diameter of 5.70 – 7.60 m and a counterfort at north-east. It is built from stones tied with mortar and its interior was filled up to 2.00 m above today's ground level to better withstand artillery shots. The bottom of the foundation of the tower was found at 1.95 m depth, and the bottom of the foundation of the counterfort at -2.70 m depth. During the research one could observe that in foundation the northern wall of the fortress and the discovered tower were built together, in the same phase. We can therefor conclude that the tower was part of the first stone enclosure of the fortress (14th century) and was restored and re-enforced in the 15th and 16th centuries.

During the research of 2021 numerous archaeological materials were also found, i.e. construction materials, pottery fragments, fragmentary tiles (Fig. 4-5), glass pieces and metal items and even a Gothic profiled stone, which will be preserved in the depot of the Museum of Dacian and Roman Civilisation - Deva.

Following the research it was proposed that the discovered tower will be preserved and become a part of the restoration project and that the works of the project should continue under the condition of archaeological supervision.

Bibliografie:

Amlacher, A., *Urkundenbuch zur Geschichte der Stadt und des Stuhles Broos bis zum Uebergang Siebenbürgens unter Erbfürsten aus dem Hause Oesterreich (1690)*, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, vol. 15/1879, doc. 1, 13, 20, 25, 106.

Crîngaci-Țiplic, M. E., Pinter, Z. K., White, M., *Virtual Reality Reconstruction and Interpretation of the Romanic Rotunda and Medieval Timber and Earthwork from Broos*, în *Zeitschrift fur Siebenburgische Landeskunde*, 30 (101)/2007, pp. 1-6.

Pinter, Z. K., *Archäologische Forschungen in Broos*, în *Informationsblatt - Rumänische Akademie, Institut für Geisteswissenschaften Hermannstadt*, 3/1995.

Pinter, Z. K., *Die Rotunde in Broos / Orăştie (Kreis Hunedoara),* in *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, 54/2011.

Pinter, Z. K., Petrov, G., *Cercetări arheologice la Orăştie, (campania 1994),* în *Cronica cercetărilor arheologice,* Cluj Napoca, 1995.

Pinter, Z. K., Petrov, G., Ţiplic, M., *Orăştie, punctul Cetate,* în *Cronica cercetărilor arheologice,* Cluj Napoca, 1995.

Pinter, Z. K., Pop, F., Petrov, G., *Tezaurul monetar de secol XVI, din cetatea Orăştie,* în *Acta Musei Napocensis,* 33/1996.

Pinter, Z. K., *Repere arheologice privind oraşele medievale, Transilvania*, în *Historia Urbana*, XIII, 1-2/2005, p. 195-196.

Pinter, Z. K., *Rotonda de la Orăştie,* în *Temeiuri ale civilizației românești în context european. In memoriam Radu Popa,* Bistriţa, 2003.

Pinter, Z. K., Sonoc, A., *Un monument funerar roman zidit în fundaţia bisericii medievale din Orăştie,* in *Apulum*, .33/1996.

Pinter, Z. K., Tiplic, M., *Cercetări arheologice în cetatea de la Orăştie – campaniile 1995-1996,* în *Cronica cercetărilor arheologice*, Călăraşi, 1997.

Pinter, Z. K., Ţiplic, I. M., *Orăştie – „cetate", cercetări arheologice*, în *Cronica cercetărilor arheologice,* Deva, 2000.

Pinter, Z. K., Ţiplic, M., *Orăştie, punctul „Cetate",* în *Cronica cercetărilor arheologice,* Brăila, 1996.

Pinter, Z., Pop, F., Petrov, G., *Un tezaur monetar din secolul XV, descoperit în cetatea Orăştie,* în *Acta Musei Napocensis,* 32/1995.

https://biblioteca-digitala.ro

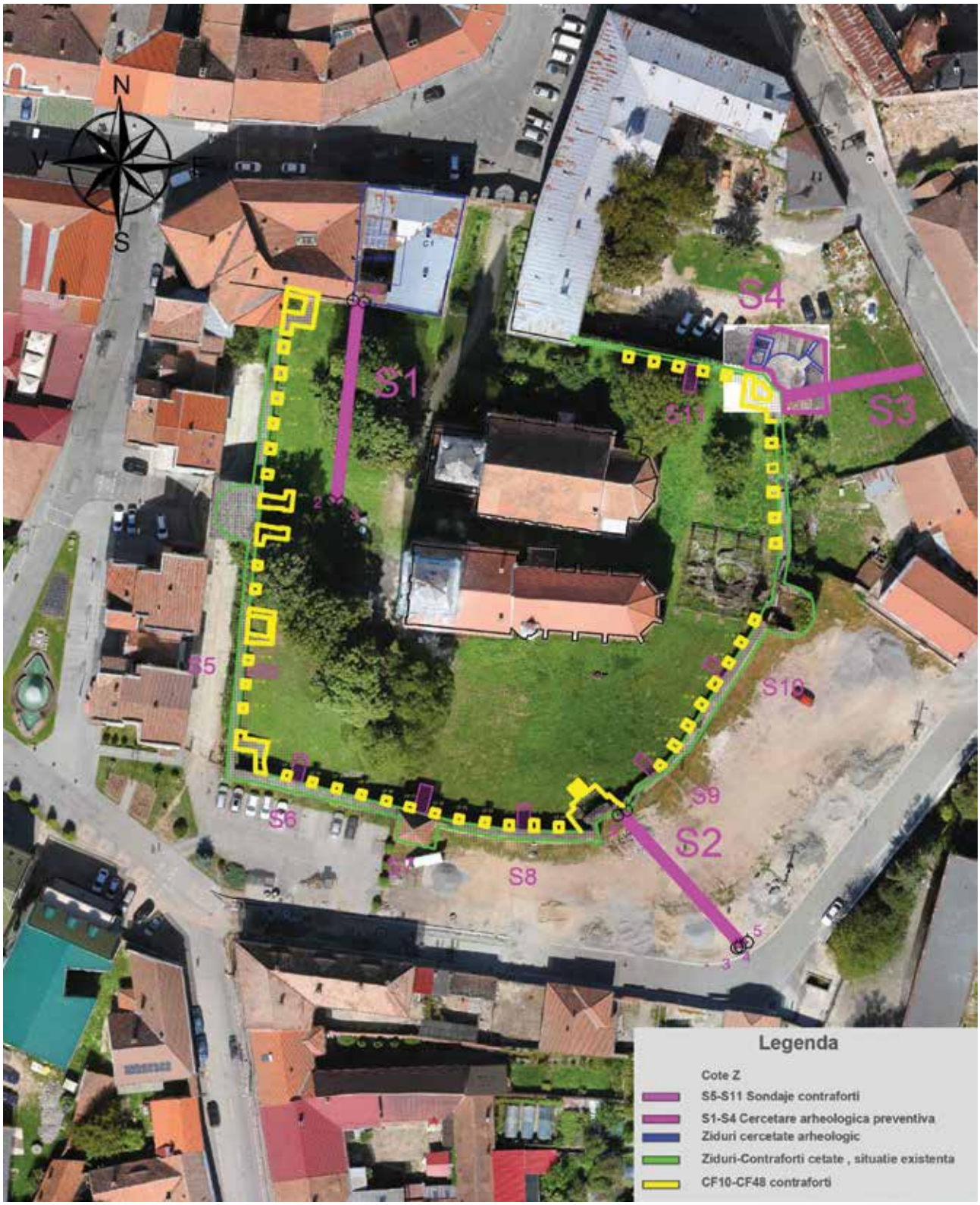

Fig. 1. Orăștie 2021 - fotografie aeriană cu marcarea suprafețelor săpate în cursul cercetării preventive (S 1-4).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Orăștie 2021 - fotografie aeriană a fundației turnului descoperit în suprafața S4 .

Fig. 3. Orăștie 2021 – mormintele M 3, 4, 5 descoperite în secțiunea S1.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Orăștie 2021 – cahlă cu cavaler descoperită în capătul sudic al secțiunii S1.

Fig. 5. Orăștie 2021 - cahle descoperite în capătul sudic al secțiunii S1.

https://biblioteca-digitala.ro

141. Constanța, jud. Constanța
Punct: Palazu Mare – „Malul Alb", str. Vladimir Simu – str. Fuiorului

Încadrare cronologică: neolitic, epoca elenistică, epoca romană
Cod RAN: 60446.04
Autorizație: nr. 247/07.05.2021
Colectiv: Constantin Băjenaru – responsabil științific, Valentina Voinea, Marius Lascu, Viorel Ștefan Georgescu, Ana Georgescu-Hamat, Cătălin Nopcea, Manuela Măiță, Ioana Rusu, Adrian Irimia (MINAC), Cătălin Borangic, Adrian Vladu, Adrian Gligor (Total Business Land SRL)
Perioada desfășurării cercetării: 27.07 – 20.08.2021

Sectorul cercetat este situat în zona de N a municipiului Constanța, în partea de NV a cartierului Palazu Mare, în punctul cunoscut în literatura de specialitate ca "Malul Alb"[1]. Potențialul arheologic ridicat al zonei a fost semnalat Direcției Județene pentru Cultură Constanța în anul 2020, în baza unor observații făcute de arheologii MINAC la limita terenului aparținând societății 3D American Style Development SRL, aflat la aproximativ 50 m V de zona studiată prin prezentul proiect. În respectiva adresă se propunea totodată realizarea de diagnostice arheologice intrusive pentru delimitarea exactă a întinderii acestui sit[2].

Cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat în cadrul obiectivului de investiție *„CL 4 – Rețele de apă și canalizare zona periferică a Municipiului Constanța, Palazu Mare și Stațiunea Mamaia",* implementat de RAJA SA Constanța. Observațiile preliminare efectuate în urma supravegherii arheologice au permis efectuarea unei radiografii aproape complete a sitului în zona sa centrală, fiind evidențiate trei nuclee propuse pentru cercetare preventivă, aflate în ampriza străzilor Vladimir Simu și Fuiorului. Perimetrul cercetat a fost abordat în trei unități de cercetare arheologică (zona 1 – corespunzând cu str. Vladimir Simu – sector ANL, zona 2 – strada Vladimir Simu, zona 3 – strada Fuiorului și parțial strada Vladimir Simu), în suprafață totală de 2804 mp.

Săpătura s-a realizat prin decaparea cu mijloace mecanizate a culoarului de lucru pe care se vor introduce conductele de apă și canalizare, urmată de răzuieli manuale ale profilelor și grundului, conturarea complexelor arheologice și săpătura manuală prin secționare apoi golire integrală a acestora. Au fost evidențiate și cercetate un număr de 146 complexe arheologice, repartizate cronologic în patru perioade: neolitic - 24, epoca elenistică - 99, epoca romană - 8, perioada modernă - 4. Un complex – mormântul izolat Cx. 75 – rămâne încă incert ca încadrare cronologică, până la efectuarea unei expertize antropologice și a unei datări radiocarbon.

Pe baza materialului arheologic descoperit, dar și corelat cu tipul de umplutură din structurile adâncite, am putut stabili un număr de 24 complexe care aparțin epocii neolitice. Din punct de vedere al încadrării culturale, complexele aparțin unei faze pre-Hamangia (contemporană cu orizontul Karanovo III, materialul ceramic prezentând analogii cu cel din arealele Dudești, Boian-Bolintineanu și Usoe I), culturilor Hamangia și Gumelnița timpurie (faza Varna I). Elementul de noutate este adus de faza pre-Hamangia, pentru prima dată atestată în zona litoralului dobrogean (fiind, până în prezent, cea mai veche locuire neolitică din Dobrogea). Principalul complex aparținând acestei faze este Cx. 55 – o structură de locuire de mari dimensiuni (c. 16 x 10 m la conturare), situată în zona centrală a promontoriului. Se remarcă bogăția materialului arheologic recuperat din complexele neolitice (ceramică, figurine de lut și piatră, unelte de silex, diverse piese utilitare), dar și cantitatea impresionantă de material osteologic, care va fi obiectul unui studiu amănunțit în viitor.

Perioadei elenistice îi aparțin 99 de complexe arheologice, multe dintre acestea gropi cu caracter ritual (în care predomină obiceiul depunerii unei pietre pe fund). Alte depuneri care atestă acest caracter sunt scheletele întregi sau parțiale de câini și eventual defunctul din complexul Cx. 45 (pentru care sunt necesare analize antropologice). Un grup restrâns de gropi având resturi menajere în umplutură și cel puțin două structuri de tip bordei atestă și locuirea efectivă în acest sit. Imaginea asupra distribuției spațiale a complexelor și caracterul acestora este limitată de spațiul restrâns cercetat, iar viitoarele cercetări în zonă vor avea în atenție tocmai aceste obiective. Materialul arheologic recuperat denotă o preferință majoră pentru marfa elenistică de bună calitate (amfore, ceramică fină, ceramică de uz comun, fragmente de statuete tip Tanagra), la care se adaugă tradiționala ceramică indigenă lucrată cu mâna. Datarea complexelor este asigurată de numeroasele ștampile de Rhodos, care beneficiază după cum se știe de secvențieri bine delimitate, precum și de lipsa ștampilelor sinopeene. Astfel, se poate stabili cu mare probabilitate încadrarea cronologică a orizontului elenistic în prima jumătate a sec. II a.Chr.

Pentru perioada romană au fost evidențiate opt complexe arheologice, dintre care patru sunt șanțuri de lotizare a terenurilor (bine cunoscute în peisajul arheologic tomitan) și alte două sunt gropi. Cea mai importantă descoperire este însă traseul apeductului subteran care alimenta orașul Tomis, cunoscut din cercetările mai vechi. Observațiile efectuate în zona străzii Fuiorului, unde s-au descoperit un cămin de vizitare și un puț de acces, indică faptul că apeductul traversează zona înaltă din punctul Malul Alb în sistem de galerie subterană, la circa 22 m adâncime (față de punctul cel mai înalt de pe traseu, situat la 24 m față de nivelul mării). Trecerea de la sistemul *canalis structilis* (canal îngropat, precum în zona Ovidiu sau în zona joasă din partea de Est a cartierului Palazu Mare – unde a fost cercetat pe mai multe porțiuni) în sistemul galeriei subterane (tunele realizate în aceeași manieră ca

[1] Gh. Papuc, Despre apeductele Tomisului, Pontica 15, 1982, p. 161-173, fig. 1 și fig. 3; Gh. Papuc, Tomis I. Aprovizionarea cu apă a cetății Tomis în epoca romană și romană târzie, Constanța, 2005, p. 89-90, fig. 17.

[2] Un prim diagnostic intrusiv a fost realizat în aprilie 2021 pe terenul cu nr. cadastral 251358, pe baza unui protocol de colaborare între Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași – instituție organizatoare și MINAC (membru în colectiv – dr. Viorel Ștefan Georgescu), fiind identificate câteva gropi aflate la marginea de V a așezării neolitice.

https://biblioteca-digitala.ro

galeriile din orașul antic) s-a făcut din considerente practice și de siguranță, urmărirea curbei de nivel de-a lungul malului lacului Siutghiol nefiind o opțiune care să asigure stabilitate construcției, datorită eroziunii pronunțate a malurilor. Pe baza observațiilor din cercetările recente asupra acestui apeduct, dar și a materialelor recuperate din complexele romane, se poate avansa datarea construirii apeductului în prima jumătate a sec. II p.Chr. (cel mai probabil în epoca împăraților Hadrian sau Antoninus Pius).

Fig. 1. Perimetrare propusă pentru situl arheologic Palazu Mare - „Malul Alb” (fundal imagine satelitară Google Earth 11.11.2021).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Palazu Mare – „Malul Alb" - vedere aeriană către Sud.

Fig. 3. Perimetrul de cercetare RAJA - zona 1-2, str. Vladimir Simu (detaliu aerian).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Complexul neolitic Cx.55 - aspecte din timpul cercetării.

Cx4 - cămin apeduct

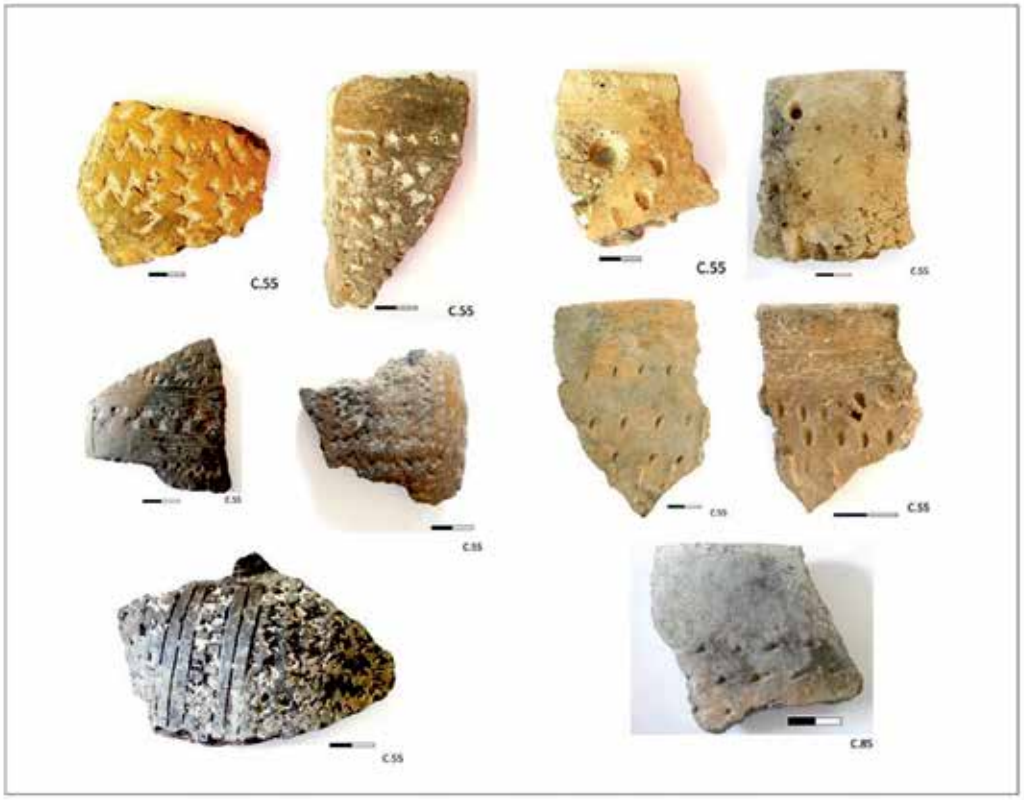

Cx 4a - puț de acces în faza de construcție

Fig. 5. Apeduct „Malul Alb" – cămin, puț de acces și schiță traseu.

https://biblioteca-digitala.ro

a - ceramică cu decor specific neoliticului mijlociu Karanovo III

b - ceramică elenistică (lekythos in situ, bol cu firnis negru și decor ștampilat, ștampilă Rhodos)

Fig. 6. Ceramică neolitică și elenistică.

https://biblioteca-digitala.ro

142. Pașcani, jud. Iași
Punct: Palatului Cantacuzino-Pașcanu, str. Aleea Parcului, nr. 7

Tip epocă: Ev Mediu târziu, Epoca Modernă
Cod LMI: IS-II-m-A-04212)
Autorizație nr. 558/18.09.2019, 203/28.04.2020 și 287/17.05.2021
Colectiv: Dan Aparaschivei (Institutul de Arheologie Iași al Academiei Române-Filiala Iași- IAI), responsabil științific; Ludmila Pîrnău, membru în colectiv (IAI)
Perioada desfășurării cercetării: 15.10.2019 - 05.10.2021

Cercetarea arheologică preventivă din arealul monumentului din municipiul Pașcani, județul Iași, a fost determinată de activarea unui proiect de restaurare și reabilitare a conacului boieresc ridicat în secolul al XVII-lea la Pașcani, de către familia spătarului Iordache Cantacuzino. Obiectivul cercetării noastre a fost acela de a identifica, cerceta, înregistra eventuale complexe arheologice reprezentative pentru completarea informației referitoare la evoluția acestei proprietăți boierești care a cunoscut mai multe etape de refacere.

Am cercetat peste 500 de mp, dispuși în nouă secțiuni pe care le-am distribuit cu precădere în exteriorul celor două corpuri de clădire, corpul C1, conacul în sine și corpul C2, o anexă. Intervențiile noastre au fost în acele perimetre ale proprietății, care cuprinde un parc imens în jur, care ar fi putut oferi informații relevante din punct de vedere arheologic.

Rezultatele cercetării arheologice

Perimetrul cercetat a fost abordat prin nouă secțiuni stratigrafice, numerotate de la S1 la S9, cu dimensiuni variabile, în funcție de obiectivele propuse și de configurația terenului (Fig. 1).

Secțiunea S1 a fost trasată și începută în luna octombrie 2019, la circa 10 m distanță de zidul de sud-est al Palatului Cantacuzino. Dimensiunile sale au fost de 4x16 m, pe direcția NE-SV. Principalul complex identificat a fost o galerie de piatră, cu extradosul aflat la 4,20 m adâncime. Lățimea sa, pe partea exterioară este de circa 2,00 m. Adâncimea până la care am mers pe latura sa de est a fost de 1,90 m. Pereții galeriei urmau un traseu ușor curbat în partea superioară și apoi drept. Din primele observații, deduceam la finele lui 2019 că această galerie este conectată cu Palatul Cantacuzino de sub care iese, pe direcția nord-sud. În iunie 2021 am reluat cercetările arheologice. Cu această ocazie am avut acces inclusiv în zona pivnițelor Palatului de unde am putut identifica intrarea în galeria respectivă, al cărei extrados l-am găsit prin cercetarea noastră primă, intrare aflată pe latura de est a clădirii. Din păcate, tunelul respectiv este colmatat și nici nu prezintă, deocamdată, siguranță pentru a fi explorat prin interior.

Cert este că până la această cercetare nu exista nici un fel de documentare științifică a respectivei galerii, chiar dacă ea a fost, evident, cunoscută și, poate, parțial, utilizată până recent. Era evident că trebuia să extindem cercetarea acestei secțiuni. În 2021 secțiunea S1 a fost prelungită până la dimensiunile de 20x4 m, pentru a avea o imagine generală asupra complexului identificat anterior. Am săpat până la circa 1,80 m adâncime, în partea de sud a secțiunii, spre zona prelungită, având o stratigrafie foarte simplă și fără complexe arheologice. Apoi, adosată S1, am trasat secțiunea S2, inițiată tocmai pentru a dezvolta săpătura la galeria din S1. Prin urmare, această nouă secțiune, care de la început a fost gândită a fi executată în trepte, tocmai pentru a nu periclita siguranța lucrătorilor, a avut 19 x 8 m și a fost trasată pe direcția nord-sud, lipită de S1.

Începând săpătura dinspre sud, am identificat două complexe interesante care, mai apoi, am descoperit că sunt direct legate de galeria de piatră. Aceste structuri au apărut la o adâncime relativ mică față de nivelul de călcare actual (circa 0,30 m). Este vorba despre două guri de aerisire (răsuflători). Dimensiunile primului complex este de 0,70 m pe laturile de nord și sud și 0,80 m pe celelalte două laturi. El este, evident, refăcut mai recent, fiind din cărămidă prinsă cu mortar de var și păstrată destul de precar. Foarte interesant este faptul că nu mai păstrează în partea sa inferioară, spre extradosul galeriei, nici un fel de structură de piatră. A doua aerisire din piatră de calcar prinsă, de asemenea, cu mortar de var, este mai bine păstrată și pare că are în componență inclusiv canalul care merge până în galeria de piatră. Ea se află amplasată la 6,20 m pe direcția N-S de la prima aerisire. Diametrul structurii de piatră în ansamblul său este de 1,00 m, iar cercetarea noastră a scos la iveală partea sa de sud pe circa 1,50 m în adâncime.

În schimb, pentru a verifica și latura de sud a secțiunii, ne-am mai adâncit pe o lățime de circa 2,00 m, până la -2,10 m. Am surprins în toată această suprafață doar un complex, pe care îl știam din 2019 pentru că a fost identificat în profilul de est al S1. Este o groapă cu diametrul de 1,50 m, fără material arheologic, dar cu un strat consistent de var pe fundul său.

Revenind la săpătura pentru detalierea elementelor ce țineau de galeria de piatră, am putut constata următoarele aspecte: galeria are direcția aproximativ nord-sud, iese de sub clădirea principală a Palatului, așa cum se poate observa și din gura identificată în interior, este construită din interior, pe segmente verticale și orizontale, este confecționată din piatră de dimensiuni medii, de calcar local credem, prinse cu lut, dar în amestec și cu un fel de mortar cu var și nisip, ceea ce conferă structurii o rezistență aparte. Din măsurătorile noastre rezultă că galeria avea o înălțime de circa 2,30 m, dar scăzând grosimea zidului estimăm că avea o înălțime utilă de circa 2,00 m, o lățime de circa 2,30 m, dar, de asemenea, ca parte utilă estimăm că se putea utiliza circa 1,80 m. Cert este că am reușit să săpăm până la talpa acestei construcții spectaculoase, respectiv până la -7,40 m (Fig. 2). Acest complex a fost executat, cel mai probabil, odată cu construcția Palatului în secolul al XVII-lea și urmărea un traseu ce se îndrepta către intersecția ce duce, pe de-o parte, spre drumul Iașilor, iar, pe de altă parte, spre drumul Romanului.

Pe latura de nord a clădirii am executat secțiunea S3, menită să verifice ce structuri arheologice ar fi putut fi corelate cu pivnița în fața căreia ne-am desfășurat cercetarea. Interesant este că se puteau observa vag și urme ale unor fragmente de piatră ce păreau a proveni dintr-

https://biblioteca-digitala.ro

un zid. Așadar, am executat o secțiune cu dimensiunile de 4 x 12 m, pe direcția aproximativ NE-SV. Imediat după primul strat vegetal, în această parte nordică, am putut identifica un zid de piatră (denumit convențional Zp – zid perimetral) care mergea pe direcția E-V, o parte din el fiind distrus de lucrările la o alee din zonă. Este drept că din asizele elevației se mai păstrează foarte puțin, respectiv doar una sau două, pe o înălțime de circa 0,30 m, dar avansarea săpăturii noastre în adâncime a dus la concluzia că a fost un zid de dimensiuni apreciabile, având în vedere fundația cu o grosime de 0,80 m și o adâncime de 1,50 m. Acest zid împrejmuitor care a funcționat în jurul Palatului de la o dată care va trebui căutată mai temeinic prin documentare de arhivă trebuie să fi avut cel puțin o înălțime de circa 2,00 m în elevație. Am putut surprinde acest complex pe toată lățimea secțiunii, dar în colțul de est doar parțial, pentru că este suprapus de aleea pietonală menționată.

Și mai interesant este că la o distanță mică, de circa 0,30 m, în colțul de vest, am identificat două asize dintr-un alt complex care este, cel mai probabil, un alt zid (notat Z1). Acesta este foarte fragmentat de distrugerile cauzate, probabil, de ridicarea noului zid prezentat mai sus (Zp), dar și de numeroasele intervenții moderne la sistemele de canalizare și aducțiune de apă, ale căror țevi le-am identificat în secțiune. Z1 pare a fi dispus paralel cu latura de nord a conacului și oarecum în unghi față de Zp. În capătul de est al acestui zid, distanța față de Zp ajunge la 0,60 m. Mai mult, el este distrus complet în capătul de est al secțiunii, dar apare mai bine profilat în vest, unde și intră în profilul respectiv. Grosimea lui Z1 este de 1,00 m și am putut consemna că este așezat pe un pat de pământ negru, foarte tasat. Spre deosebire de Zp, se pare că fundația acestui zid nu era foarte adâncă. Prin urmare, acest zid pare a fi anterior lui Zp, care dacă se plasează la începutul secolului al XIX-lea, îl putem data cel puțin cu un secol înainte (Fig. 3). Între cele două ziduri am putut colecta mult material ceramic și vitric încadrabil, cu precădere, în secolul al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea.

Tocmai pentru a documenta mai bine cele două ziduri consemnate (Zp și Z1), am deschis o altă secțiune, S5, cu dimensiunile de 4 x 3 m, după ce am lăsat un martor de 1,50 m între S3 și S5. Bineînțeles că previziunile au fost confirmate. La circa 0,35 m în sol, sub stratul vegetal am identificat Zp care se observă și mai bine aici că este un zid perimetral foarte bine construit, dar demantelat în elevație la o dată necunoscută. La circa 1,50 m de profilul de est am putut constata existența unui canal de scurgere a apelor pluviale, conceput pentru a elibera apa care s-ar fi putut strânge în interiorul curții. Este făcut din blochete de piatră fasonată, cu lățimea de circa 0,20 m, cu pantă spre exterior. Identificarea acestui element poate fi sugestivă pentru fixarea nivelului de călcare din perioada în care acest zid împrejmuitor era utilizat. Din informațiile de care dispunem până în acest moment, este posibil ca acest zid să dateze de la începutul secolului al XIX-lea. Este drept că și în această secțiune am găsit multă ceramică specifică perioadei respective. În ceea ce privește Z1, am putut găsi rămășițe din el ieșind din profilul de est al S5, dar intersecția cu Zp și alte lucrări au dus la distrugerea sa și mai evidentă. Z1 era un zid mai gros, dar mai puțin solid la fundație.

Alt element interesant descoperit este un canal de scurgere identificat la o adâncime de circa 1,92 m față de nivelul actual de călcare, care vine dinspre gura pivniței, în fața căreia chiar a fost trasată S5. Acest canal are aceeași pantă spre exterior, dar, interesant, este blocat de Zp. Deci și acest canal este anterior Zp, dar posterior lui Z1, pe sub care pare că trece. Elementul respectiv este construit tot din blochete de piatră de calcar, fasonate și nefasonate, care pot atinge în înălțime și 0,25 m.

O altă secțiune trasată și cercetată este S4. Inițial, am trasat o secțiune de 4x16 m, orientată E-V, cu scopul de a verifica potențialul arheologic În dreptul caroului 3 am identificat o structură de piatră de calcar legată cu mortar de var, care avea un profil circular. Am mai deschis două casete, pe laturile de N și S, denumite S4a și S4b, cu dimensiunile de 3,20 x 9,20, respectiv 3,00 x 9,20 m. Aceste unități de cercetare au scos la iveală existența unei foste fântâni arteziene, circulară, cu diametrul de 8,60 m, din blochete de piatră de calcar de dimensiuni medii, nefasonate, dar destul de deteriorată, mai ales în anumite sectoare. Grosimea acestei fundații este de 0,70 m, iar înălțimea maximă pe care a fost surprinsă este de 0,90 m pe latura sa de S-E. Este evident că această structură a fost supusă mai multor intervenții, mărturie stând țevile de aducțiune apă, din metal, de pe latura de nord dar și tuburile de canalizare, din ceramică și din metal, din partea de nord-est.

Cercetând în continuare în interiorul fântânii, pe partea de vest a acesteia, am pătruns printr-un sondaj sub acest nivel de beton, turnat, după constatările noastre, cândva în anii 60 ai secolului XX. Secțiunea făcută, de 2,50 x 1,50 m a scos la iveală pavajul originar, din piatră de dimensiuni medii fixate una în alta (Fig. 4).

În concluzie, fără a avea nici un fel de material arheologic care să ne indice cronologia complexului, estimăm, totuși, că este o construcție din prima parte a secolului al XX-lea, poate de la refacerea din 1904, cu intervenții repetate ulterioare.

Secțiunea S6 este localizată pe latura de nord-vest a proprietății, are 4 x 7 m și a fost amplasată pe direcția nord-sud. În primul rând, aici constatăm că s-a păstrat doar paramentul exterior al zidului perimetral (Zp), emplectonul și paramentul interior fiind distruse în timp. Apoi, de la acest zid, spre sud, pornește o groapă rectangulară în care s-au depozitat molozuri. Pe direcția est – vest, această groapă este tăiată de un șanț în care a fost amplasată o conductă de aducțiune de apă, din tuburi ceramice, cu diametrul de cel puțin 25 de cm. Această construcție este foarte bine elaborată, este așezată pe un pat de pământ, dar este protejată și de o structură din cărămizi prinse cu mortar. Este, foarte posibil, o intervenție de cel puțin 70 de ani în urmă.

Secțiunea S7 a fost amplasată pe latura de nord-est a corpului C2 al complexului. Am trasat această secțiune cu dimensiunile de 4x4 m la circa 3,50 m de zidul de vest al clădirii aflate în reabilitare. În colțul de nord-vest al secțiunii se poate observa o groapă rectangulară foarte mare care se întinde pe tot profilul de nord, garnisită de o peliculă destul de groasă de var, pe toate laturile sale, drept dovadă a intenției de utilizare a sa pentru depuneri de resturi menajere.

https://biblioteca-digitala.ro

Secțiunea S8, de formă dreptunghiulară, cu dimensiunile de 14x4 m, a fost amplasată pe latura de vest a corpului principal al domeniului. Din profilul de nord, la circa 0,90 m de profilul de est și la o adâncime de -1,00 față de nivelul actual de călcare a apărut un sistem de aducțiune de apă din tuburi ceramice care intră în profilul de est al secțiunii (A1**)** (Fig. 5). Această tubulatură este formată din componente ceramice cu dimensiunile de 0,27 de m partea activă și 0,03 m partea de îmbinare (deci 0,30 m lungime) și un diametru de 0,15 m. Sunt prinse între ele cu un mortar de var destul de solid. În dreptul caroului doi, respectiv la circa 4,40 m de profilul de vest, poziționat nu neapărat paralel față de primul sistem de aducțiune, a apărut un al doilea astfel de sistem de aducțiune de apă (A2). Interesant de semnalat este că acesta apare la o adâncime mai mică, respectiv la -0,75 m și pare a nu fi construit în același timp cu A1. Mai mult, dimensiunile tuburilor sunt diferite, iar ca tehnică de construcție aceste tuburi sunt așezate pe un pat de cărămidă și sunt flancate, de asemenea, de alte cărămizi prinse cu mortar.

S9 este un sondaj de 1,20 x 1,20 m amplasat în interiorul clădirii principale. Ca și rezultate am constatat că încă de la suprafață avem de-a face cu o intervenție în steril, în lutul galben regăsit pe întregul domeniu, ceva mai tasat în această zonă. Am săpat până la 0,95 m adâncime, iar la 0,35 m am identificat talpa zidurilor din această parte a clădirii.

Concluzii

Amplasarea celor nouă secțiuni arheologice, care însumează mai bine de 500 de mp, a urmărit să scoată la iveală complexe arheologice și situații din zone diverse ale domeniului aferent palatului Cantacuzino-Pașcanu de la Pașcani, care să completeze informațiile deja cunoscute din sursele literare disponibile despre conacul boieresc ridicat la jumătatea secolului al XVII-lea. Prin cercetările noastre am putut confirma în teren anumite detalii cunoscute deja, dar neautentificate științific. Este cazul, spre exemplu, galeriei subterane identificată pe direcția nord-sud, care iese de sub intrarea principală a clădirii și merge spre o destinație necunoscută, părăsind, cu siguranță, domeniul. Chiar în folclorul locului s-au dezvoltat diverse ipoteze relativ la destinația acestei galerii care, evident, nu putea fi doar cu rol de pivniță, având în vedere structura sa, amplasarea, direcția etc. Apoi, intervențiile masive la această proprietate, care au avut loc în primii ani ai secolului al XX-lea, odată cu preluarea sa de către Maria Moruzi au fost bine documentate, dincolo de intervențiile de ordin arhitectural care sunt încă vizibile, și în subteran. Astfel, fântâna arteziană scoasă la suprafață (în fapt partea de substrucție), precum și segmentele de aducțiune de apă pot fi legate de aceste intervenții de sistematizare și modernizare a proprietății de la Pașcani.

Mai mult, am identificat unele complexe despre care nu se cunoștea nimic, cum este cazul zidurilor împrejmuitoare, cu precădere a celui de-al doilea zid, ridicat, posibil, chiar în secolul al XVIII-lea. Aceste elemente vor trebui conservate, în primă fază, *in situ*, urmând ca, eventual printr-un viitor proiect, să fie puse în valoare și amenajate pentru vizitare turistică.

De altfel, pentru toate segmentele pe care am identificat complexe care demonstrează evoluția edilitară, arhitecturală și istorică a domeniului, am propus conservarea *in situ*, cu recomandarea punerii în valoare, cât mai grabnic.

Abstract

In the nine trenches excavated in the area of Cantacuzino-Pașcanu Palace, in Pașcani, Iași County, our team was able to document an underground gallery, with the outer face of the vault uncovered at a depth of -4.20 m, which was built together with the mansion, in the 16th century. The gallery came out from under the main entrance, heading outwards on a N-S axis, to a hitherto unknown destination. We subsequently identified the remains of two boundary walls that functioned in different periods, most probably during the 18th century and 19th century, respectively. At least two water supply systems were installed in the Palace compound, which were possibly built at the beginning of the 20th century. Also from the early years of that century dates a fountain located axially with the main entrance, as we know that the compound underwent a general rebuilding approximately at that time.

Bibliografie:

Cantacuzino, I. M. (1996), *O mie de ani în Balcani: O cronică a Cantacuzinilor în vâltoarea secolelor*, Bucureşti.

Chirică, V., Tanasachi, M. (1984-1985), *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. I-II, Iași.

Ciopraga, C., (coord.) (2000), *Pașcani. Municipiul și zona. Monografie*, Iași.

Costăchescu, M. (1931-1932), *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I-II, Iași.

Costăchescu, M. (1940), *Documente moldovenești de la Bogdan voievod (1504-1517)*, București.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, XIX (1969) (ed. H. Chircă), București; XXI (1971) (eds. C. Cihodaru, I, Caproșu, L. Șimanschi), București; XXII (1974) (eds. C. Cihodaru, I, Caproșu, L. Șimanschi), București; XXIV (1998) (eds. C. Cihodaru, I. Caproșu), București.

Documente privind Istoria României, A. Moldova, veacul XVI (vol I-IV), veacul XVII (vol. I-V) (1953-1957), București.

Gorovei, Ș. (1994), *„Nepoții Balicăi", „Sămințenia Movileștilor"*, in *Arhiva Genealogică*, I (VI), 3-4.

Ion Neculce (1982)*, Opere*, ediție îngrijită de G. Ștrempel, București.

Miron Costin (1958), *Opere*, ediție îngrijită de P. P Panaitescu, București.

Nicolescu, C. (1979), *Case, conace și palate vechi românești*, București.

Rada, Th. (1963), *Curți întărite târzii,* in *Studii şi cercetări de istoria artei*, 2, p. 345-350.

Stoicescu, N. (1974), *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București.

Sturza, M. D. (coord.) (2018), *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. 3, *Familia Cantacuzino*, București.

https://biblioteca-digitala.ro

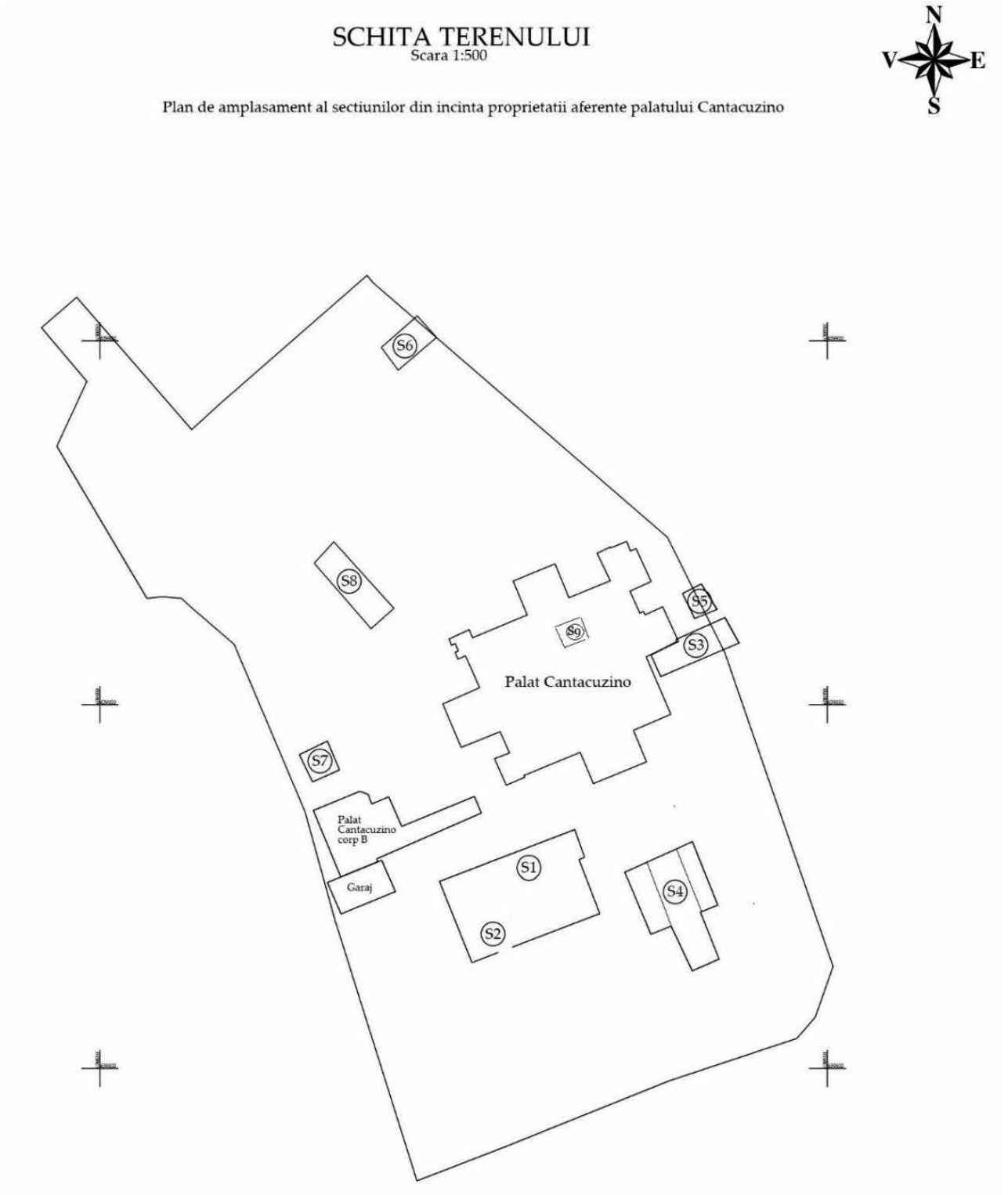

Fig. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2.

Fig. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4.

Fig. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

143. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj
Punct: Str. Góc, Nr. 668

Tip de sit: 21, 133
Perioada: 43, 432.
Cod RAN: 142293.08
Autorizație nr. 229/21. 04. 2021
Colectiv: dr. Dan Băcueț-Crișan – responsabil științific de șantier (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău), Timea Keresztes - membru în colectiv (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău). La cercetări a participat și studentul Trif Mihai (Universitatea București).
Perioada desfășurării cercetării: 17 – 24.05.2021 (Etapa I) și 21.09. – 8.10.2021 (Etapa II)

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Localitatea Pericei (com. Pericei) este amplasată în Depresiunea Silvaniei, pe cursul râului Crasna. Zona supusă cercetărilor arheologice cu caracter preventiv se află pe un deal aflat la nord de râul Crasna (partea dreaptă a râului), la ieșirea din localitatea Pericei, pe partea stângă a drumului ce duce spre localitatea Periceiul Mic. În acest sit, cercetări arheologice cu caracter preventiv au mai fost derulate în anii 2017 și 2020. Cercetările din anul 2021 s-au concentrat pe partea joasă a zonei, mai exact pe terasa de la baza dealului situată în vecinătatea șoselei actuale ce duce spre Periceiul Mic.

Modul de derulare a săpăturii arheologice

Cercetarea a avut drept obiectiv principal salvarea vestigiilor arheologice şi eliberarea terenului de sarcină arheologică pe terenul ce urmează să fie afectat de investiția *Amenajare spații verzi situate în curtea capelei din localitatea Pericei* şi completarea informaţiilor științifice despre situl arheologic respectiv. Săpătura arheologică preventivă din acest an a vizat spațiul delimitat de fundațiile scoase/negativul zidurilor unei biserici medievale distruse/ spoliate din vechime, ale cărei urme au fost identificate în anul 2020.

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Cercetările din anul 2021 au vizat interiorul fostei biserici medievale (zona corului și a navei) dispărute, ocazie cu care au fost identificate și cercetate mai multe morminte medievale, unele deranjate parțial sau total de către gropile de spoliere a pietrei. Dintre mormintele cu inventar nederanjate cel mai impresionant ca inventar arheologic este mormântul C. 1/2021. În primăvară (luna mai) a fost descoperit un context arheologic extrem de interesant, locul reînhumării unui personaj de rang înalt, nobiliar, cu un inventar arheologic de excepție: coif, armură, arme (săbii, buzdugan), pinteni. Artefactele de excepție descoperite (armură cu decor realizat în tehnica *niello* cu ornamente suflate în aur, nituri de prindere auriți, buzdugan decorat cu elemente geometrice, etc.) se află în plin proces de restaurare și conservare. Având în vedere caracteristicile speciale ale descoperirii respective, nu este exclusă posibilitatea ca defunctul să fie un membru al familiei *Báthory* (ramura de Pericei), unul dintre cei înmormântați în vechea biserica medievală a cărei urme au fost identificate în săpătura arheologică din anul 2020.

Abstract:

The rescue excavations made in 2021 in the site from Pericei *„Str. Góc, nr. 668"* (Pericei commune, Sălaj county) led to the discovery of several medieval graves. The most spectacular discovery is the grave of a member of the local noble elite buried with iron armor and weapons.

https://biblioteca-digitala.ro

144. Podu Iloaiei, jud. Iași
Punct: „Șesul Târgului”

Tip epocă: Sântana de Mureș Cerneahov, Ev Mediu târziu
Autorizație nr. 28/19.01.2021.
Colectiv: Dan Aparaschivei (Institutul de Arheologie Iași al Academiei Române - Filiala Iași - IAI), responsabil științific, Sever Boțan, Ștefan Honcu, Alexandru Berzovan, Cătălin Hriban (IAI), Adrian Gligor, Cătălin Borangic (Total Bussines Land)
Perioada desfășurării cercetării: 18.03 - 30.03.2021

Cercetarea arheologică preventivă de la începutul primăverii anului 2021 a fost determinată de realizarea obiectivului *„Dezvoltări ale SNT în zona de nord-est a României în scopul îmbunătățirii aprovizionării cu gaze naturale a zonei precum și a asigurării capacităților de transport pe teritoriul Moldovei”*, proiect dezvoltat de către Societatea Națională de Transport Gaze Naturale „Transgaz” S.A., Mediaș.

Perimetrul cercetat de pe teritoriul UAT Podu Iloaiei și care a fost identificat în urma supravegherii arheologice din timpul pregătirilor proiectului a fost abordat printr-o singură unitate de cercetare arheologică și anume S1, cu dimensiunile de 92 m x 17,51 m, rezultând o suprafață de 1611 mp.

Au fost identificate 11 complexe arheologice, databile, trei (Cx 4,5,6), în perioada secolelor IV-V, corespunzătoare culturii Sântana de Mureș Cerneahov, iar patru în Evul Mediu (Cx 1, 7, 8, 11)**.** În alte patru din aceste complexe (Cx 2, 3, 9, 10) lipsa materialului arheologic a determinat o anumită reținere în amplasarea lor cronologică (Pl. I).

Considerații privind complexele de tip Sântana de Mureș-Cerneahov

Descoperirile de tip Sântana de Mureș – Cerneahov sunt reprezentate de trei complexe arheologice, Cx 4, Cx 5 și Cx 6, grupate în zona de V/S-V a secțiunii noastre. Primele două complexe reprezintă, posibil, cuptoare improvizate.

Cx 4 este cel mai bine păstrat. S-a conturat la -0,90 m față de nivelul actual de călcare. Are formă circulară, cu pereții boltiți arși. A putut fi identificată și placa, la circa -0,25 m față de nivelul de conturare, sub forma unor bucăți de lut ars (Pl. III). Materialul arheologic recuperat, destul de sărăcăcios, constă în fragmente de vase ceramice lucrate la roată, de culoare cenușie.

În ceea ce privește Cx 5, este un complex circular ce prezintă pereți boltiți arși pe o grosime ce variază între 0,05 și 0,10 m. Și de aici au rezultat fragmente de vase cenușii, lucrate cu roata.

Complexul Cx 6 este o groapă de formă cilindrică, cu un diametru de 0,70 m și o adâncime de 1,15 m. Aici a fost identificată ceramică din aceeași perioadă istorică, dar și resturi de scoici.

Ceramica atribuită culturii Sântana de Mureș Cerneahov constă în câteva fragmente tipice, respectiv buze, baze de oale și castroane, toate lucrate la roată. Ele au fost confecționate dintr-o pastă cenușie, fină, cu puțin calcar și mica aurie în compoziție. Remarcăm lipsa importurile romane, frecvent întâlnite în așezările specifice culturii arheologice respective. Puținătatea complexelor, dar și natura acestora (două posibile cuptoare) indică destul de limpede că cercetarea noastră a surprins doar partea periferică vestică sau sud-vestică a unei așezări de tip Sântana de Mureș - Cerneahov.

Subliniem că vestigii de acest tip sunt destul de bine atestate în întreaga zonă a Câmpiei Moldovei și există, în acest sens, o bibliografie destul de consistentă[1]. Din păcate, la suprafața solului, înspre nord, nord/est, unde presupunem că se întindea respectivul sit, nu am putut identifica la suprafață alte complexe sau fragmente ceramice care să ne ofere certitudini. Stratigrafia zonei, care reiese din cercetare, nu este deloc complexă și se prezintă astfel:

Stratul 1 – pământ brun-închis, lutos, cu fragmente de ceramică rulată
Stratul 2 – pământ brun-închis, lutos, compact
Stratul 3 – pământ brun-gălbui, lutos, compact, steril

Considerații privind locuirea medievală

Cercetările arheologice efectuate au dus la descoperirea mai multor complexe arheologice - gropi menajere – cu material din perioada medievală, mai precis din perioada secolelor XVI-XVII. Complexele medievale, identificate cu numerele Cx 1, Cx 7, Cx 8, Cx 11 se grupează în zona nordică a secțiunii S1. Inventarul bogat și variat al unora dintre aceste gropi indică faptul că secțiunea a surprins periferia sudică a unei așezări întinse pe pantele sudice ale Dealului Henci, la nord de lunca Bahluiului.

Astfel, Cx1 este o groapă cu un diametru de 2,00 m și cu o adâncime de 1,90 m în care am putut identifica un inventar foarte bogat, cu multe fragmente ceramice, unele de la vase întregibile, oase de animale, dar și piese din metal, precum și o monedă databilă în secolul al XV-lea **(**Pl. II). Ca și cronologie, acest complex îl amplasăm în secolul al XVI-lea, poate chiar în prima jumătate a celui următor. În apropiere, dar nu dintr-un context foarte clar, am identificat chiar un schilling suedez, din prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Cx 7 este tot o groapă de formă neregulată, cu material ceramic ce o datează în secolul al XVI-lea. Și în Cx 8 a fost descoperită ceramică medievală, dar și un pinten de fier, fără ”rotiță”, care amplasează complexul în aceeași perioadă, secolele XVI-XVII.

Cx11 este o groapă cu contur circular, cu diametru de 2,00 m și adâncă de 1,70 m. În partea sa superioară am identificat scheletul unui animal, iar în straturile inferioare au apărut fragmente de chirpici, fragmente de vase ceramice și alte oase de animale. Este tot un complex medieval din secolele XVI-XVII.

Ceramica medievală descoperită în situl de la Podul Iloaiei - Șesul Târgului poate fi inclusă în categoria veselei de bucătărie, comună (Pl. IV). Aceasta consta în oale utilizate deasupra focului, pentru gătit, dar și recipiente de

[1] Pentru repertoriul așezărilor culturii Sântana de Mureș Cerneahov vezi: Ioniță 1966, Ioniță 1972, Ioniță 1974, Ioniță 1983, Petrescu 2002, Palade 2004, Șovan 2005, Vornic 2006, Mamalaucă 2019.

https://biblioteca-digitala.ro

depozitare. Vasele imită ceramica similară confecționată din caolin. Oalele au corpul globular, cu caneluri, buza este răsfrântă, cu șănțuire pe mijloc. Unele exemplare prezintă toartă lamelară în secțiune. Pe unele fragmente se pot observa urme de ardere secundară, fie datorită faptului că acestea au fost utilizate pentru gătit, fie pentru că au trecut printr-un incendiu. Se remarcă un fragment de ceramică de Iznik (Cx7) (Pl. V.4), respectiv un fragment de toartă de cană, ce poate fi inclus în categoria ceramicii de lux.

Dintre artefactele interesante descoperite în complexele medievale se remarcă și un mâner de os cu decor geometric (Pl. V.3), dar și obiecte de metal. Cea mai interesantă este o piesă ce făcea parte dintr-o armă des utilizată în perioada medievală, respectiv dintr-un bici de luptă. Acest capăt metalic, nituit cu țepi, era atașat la o coadă de lemn destul de lungă, de care se prindea cu un lanț (Pl. V.2). Biciul de luptă făcea parte din categoria armelor reci de lovire, documentat în Moldova ca fiind folosit, mai ales, de către „oastea mică". Existau și variante ale acestui fel de armă, cu mai multe astfel de "ghioage" legate de lanț.

Tot din metal au mai fost identificate și un nasture globular (Pl. V.6), precum și un fragment de cheutoare, elemente din îmbrăcămintea din perioada medievală, întâlnite în mai toate siturile databile în secolele XVI-XVII din Moldova. Sunt de menționat aici și un răzuitor de pielărie, din fier (Pl. V.1), păstrat în condiții optime, precum și un pinten, fără „rotiță", tot din fier (Pl. V.5).

În ceea ce privește monedele, una dintre acestea provine dintr-un complex cercetat *in situ*, iar o alta a fost descoperită în urma perieghezelor pe care le-am efectuat în proximitatea secțiunii noastre. Este vorba despre un denar Hunyadi Mátyás (1458-1490), identificat în Cx 1, respectiv de un schilling Krystyna (1632-1654), descoperit la suprafață, în marginea de sud a secțiunii[2].

Analiza materialului cartografic nu ne oferă indicii toponimice sau de altă natură cu privire la numele vechii așezări medievale dispărute care a lăsat în urma ei aceste vestigii. Cu toate acestea, analiza izvoarelor istorice ne oferă unele date despre diferite sate dispărute situate în zonă, atestate încă din secolul al XV-lea și care ar putea fi legate, ipotetic, de descoperirile noastre.

Istoria zonei actualului oraș Podu Iloaiei, ca și a arealului limitrof, s-a legat, în cea mai mare parte, de istoria ținutului Cârligătura, una dintre cele mai vechi unități teritorial - administrative ale Principatului Moldovei. Ținutul Cârligătura a făcut parte din Țara de Jos și a avut centrul administrativ la Târgu Frumos. El se învecina la est cu Ținutul Iașilor, la nord cu Ținutul Hârlăului, la vest cu Ținutul Sucevei și la sud cu ținuturile Romanului și Vasluiului.

Ținutul Cârligătura a existat de la începutul secolului al XV-lea până în anul 1834. El avea o suprafață de 975 de km^2 și se întindea pe pantele vestice ale Dealului Mare și pe cele nordice ale dealurilor Tutovei, fiind acoperit cu păduri seculare, care au fost defrișate, în mare parte, de-a lungul timpului. Miron Costin considera că numele acestui ținut ar proveni de la cursul unei ape, dar această afirmație nu a putut fi confirmată documentar până în acest moment. O explicație, poate mai plauzibilă, leagă numele acestui ținut de curba pe care o face marele drum moldovenesc care traversează Podișul Moldovei, cotind apoi spre răsărit, către Iași.

Prima atestare documentară a acestui ținut apare într-un act de donație din 15 iunie 1431, prin care domnul Alexandru cel Bun acordă unui boier, pe nume Cupcici, mai multe sate din ținut, cu prisăci. El a fost menționat ulterior în acte domnești ale lui Ștefan cel Mare și ale urmașilor săi, precum și în lucrarea lui Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae* (1714-1716). Documentele istorice consemnează mai mulți pârcălabi de Cârligătura: Toader (1579), Neniul (1626), Miron Stărcia (1675), Moțoc (1685).

Din capul locului subliniem că descoperirile noastre nu se leagă de „târgușorul" de la Podu Iloaiei, acesta fiind fondat mult mai târziu, la începutul secolului al XIX-lea. Astfel, în timpul domniei lui Ioniță Sandu Sturza (21 iunie 1822 – 5 mai 1828), Vel Vornicul Șărban Negel, proprietarul moșiei Scobânțenii, obține un hrisov de la domnitor pe 25 mai 1823, cu învoirea de a alcătui „*târgul di nou... care alcătuire de târg Dumnealui, după starea locului, voește a-l faci lângă părăul Bahluiului în prejma locului ci se numești Podul Leloaii*"[3].

În schimb, vechea așezare rurală care a stat la baza apariției târgușorului este menționată pentru prima dată într-un document emis pe data de 25.05.1617 de către voievodul Radu Mihnea; cu ocazia întăririi împărțirii unor sate este pomenit și cel de la *Podul Leloaie*. În orice caz, nu putem identifica locuirea medievală sesizată de noi cu satul de la *Podul Leloaie*, acesta fiind situat mult mai spre est de zona noastră de interes, în jurul podului de peste Bahlui, după cum sugerează atât toponimul, dar și materialele cartografice mai târzii, care arată o dezvoltare inițială a târgușorului de secol XIX pe pantele răsăritene ale Dealului Sprâncenei, situat imediat la nord de zona de confluență a Bahluiului cu Bahluiețul.

Documentele istorice atestă și alte localități – actualmente pierdute – care pot fi legate de descoperirile noastre. Astfel, pe data de 12 august 1426, Alexandru cel Bun dăruiește lui pan Giurgiu Stângaci, patru sate „*la Cîrligătura, anume Popeștii unde este casa lui, și Fîntînele și Mihnești pe Bahlui, și Cioltanii de la Glod și poiana din bucovină*"[4].

În zonă mai există menționate și alte sate, precum Glodeni, sat situat undeva în apropiere de Holm (sat aparținător orașului Podu Iloaiei). Glodenii sunt atestați la 18.02.1456, Petru Aron dând un „*loc din pustie să-și întemeieze sat*"[5], iar la 1.05.1540 domnitorul întărește „*jumătate din Glodenii de către Bahlui*".

Cu siguranță, analiza documentelor de arhivă, în întreaga lor complexitate, în vederea publicării rezultatelor obținute în teren, va putea oferi și mai multe răspunsuri cu privire la identificarea numelui așezării medievale a cărei margine am surprins-o în cercetarea noastră arheologic

[2] Determinările numismatice au fost făcute de către colegii L. Munteanu și A. Baltag, cărora le mulțumim.

[3] Schwarzfeld, 1914, p. 45-48.

[4] DRH I, 63, p. 94-95.

[5] DRH II, p. 81-83.

https://biblioteca-digitala.ro

Concluzii arheologice

În punctul topografic „Șesul Târgului", din zona Podu Iloaiei, județul Iași au fost cercetați arheologic 1.611 mp. În urma acestei cercetări preventive au fost evidențiate și cercetate un număr de 11 complexe arheologice. Nouă dintre acestea s-au dovedit a fi gropi, iar două, posibile cuptoare de dimensiuni reduse.

Caracteristicile ceramicii și ale întregului material arheologic identificat în urma cercetărilor arată că am atins extremitățile a două situri necunoscute până în prezent. Este vorba, în primul rând, despre un sit aparținând culturii Sântana de Mureș Cerneahov, identificat în partea de vest/ sud-vest a secțiunii noastre și dovedit prin prezența a trei complexe descrise mai sus.

Apoi, un alt sit, probabil o așezare civilă din care am putut cerceta câteva gropi din extremitatea sa sudică, este databil în Evul Mediu. Complexele, în număr de patru, prezentau un material foarte bogat, în special două dintre ele.

Alte patru complexe nu au putut fi datate cu certitudine, din cauza lipsei materialului arheologic elocvent. Este foarte posibil ca măcar unele dintre aceste gropi să fie intervenții moderne, având în vedere că prin zona respectivă trece inclusiv vechea conductă magistrală de gaz.

Pentru situl aparținând culturii Sântana de Mureș Cerneahov nu dispunem de prea multe elemente pentru a face aprecieri mai numeroase. În afară de fragmente ceramice destul de precar păstrate nu deținem alte artefacte concludente. În ceea ce privește situl medieval, dincolo de numărul redus de complexe, materialele identificate, respectiv ceramica, obiectele metalice și de os, dar și cele două monede dovedesc o locuire consistentă și, până la un anumit punct, destul de prosperă. Deocamdată nu putem preciza toponimul așezării rurale respective, dar sperăm că o cercetare de arhivă foarte temeinică va conduce către identificarea acesteia. Ceea ce putem afirma cu o anume certitudine este că respectiva așezare funcționa în secolele XVI-XVII.

Abstract

The archeological research in the site of „Șesul Târgului", within the limits of Podu Iloaiei township, Iași County, led to the identification of two previously unknown archeological sites. The first site pertains to the Sântana de Mureș Chernyakhov culture, with three archaeological features excavated, while the second is a Late Medieval group of four household waste pits. Unfortunately, the plot designated for excavation allowed only the framing of the periphery of these two sites. One should emphasize the richness of the artifacts uncovered in the medieval pits, which produced, in addition to a large pottery assemblage, several interesting metal artifacts, a bone object, as well as a coin, which confirms the existence here in the 16th-17th centuries of a fairly wealthy community.

Bibliografie:

Bogdan, I. (1913), *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, Atelierele Grafice Socec, București.

DRH I – Cihodaru, C., Caproşu, I., Şimanschi, L. (eds.), *Documenta Romaniae Historica*. A. Moldova (I), Editura Academiei R.S.R., București.

DRH II - Berza, M., Cihodaru, C., Mioc, D., Pall, F., Pascu, S., Ștefănescu, S., (eds.) (1976), *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, II, Ed. Academiei R.S.R., București.

DRH III - Pascu, S., Ștefănescu, S., Cihodaru, C., Mioc, D., Caproșu, I., Răduțiu, A. (1980) *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, III, Ed. Academiei R.S.R., București.

Ioniță 1966 – Ioniță, I., *Contribuţii cu privire la cultura Sîntana de Mureş – Cerneahov pe teritoriul Republicii Socialiste România,* în „Arheologia Moldovei", IV, 189-259.

Idem 1972, *Așezarea de tip Sîntana de Mureş-Cerneahov de la Iaşi - Fabrica de cărămizi*, în *Arheologia Moldovei*, VII, 267-306.

Idem 1974, *Necropola din secolul al IV-lea e.n. de la Miorcani, jud. Botoșani*, în *Cercetări Istorice*, V, 81-92.

Mamalaucă 2019 – Mamalaucă, M.*, Descoperiri din perioada antichității târzii în Podișul Central Moldovenesc. Necropolele de la Bogdănești-Fălciu, Pogănești și Polocin, Iași.*

Palade 2004 – Palade, V. (Popușoi, E., ed.), *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă. Secolele III-V. Monografie, București.*

Petrescu 2002 – Petrescu Fl., *Repertoriul monumentelor arheologice de tip Sântana de Mureş-Cerneahov de pe teritoriul României*, Ed. Ars Docendi, București.

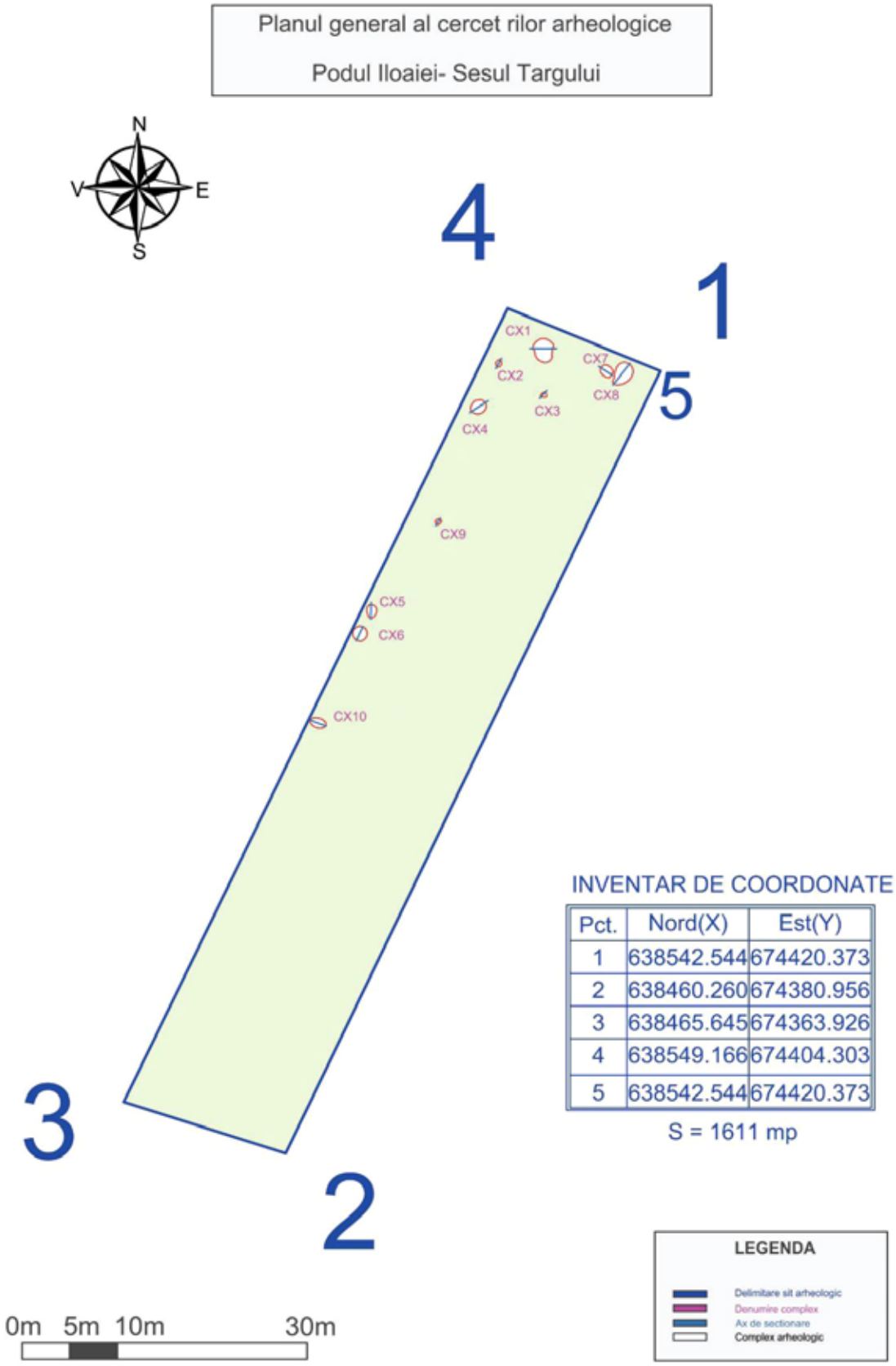
RAJI - Chirica, V., Tanasachi, M. (1984-1985), *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. I-II, Iași.

Schwarzfeld, E. (1914), *Din istoria evreilor.* Împopularea, reîmpopularea și întemeiarea tîrgurilor și a tîrgușoarelor în Moldova, Ed. Uniunii Evreilor Pământeni, București.

Șovan 2005 – *Șovan, O. L., Necropola de tip Sântana de Mureș Cernjachov de la Mihălășeni (jud. Botoșani), Târgoviște.*

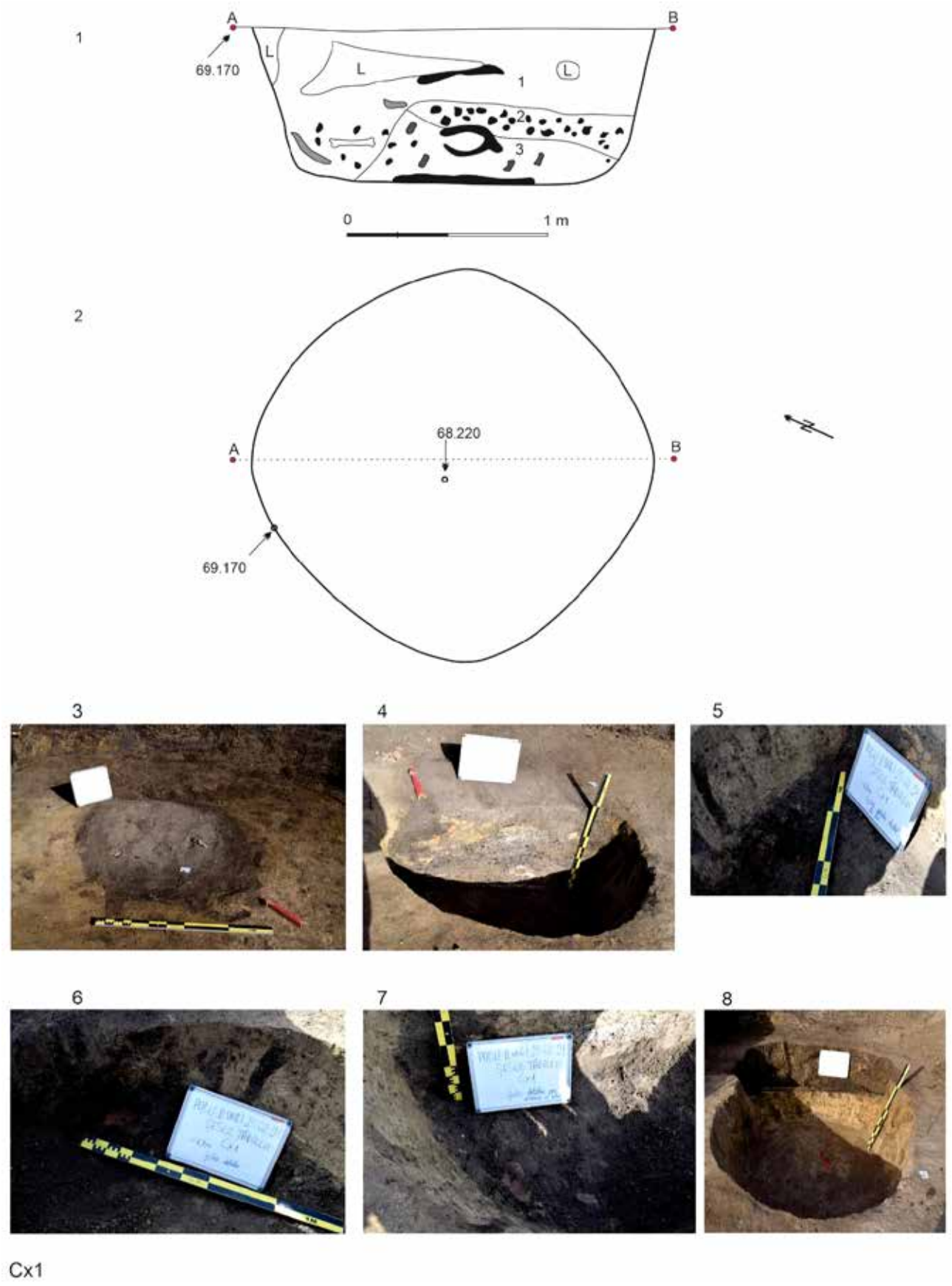
Vornic 2006 – Vornic, V., *Așezarea și necropola de tip Sântana de Mureș- Černjachov de la Budești*, Chișinău.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. I.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. II.

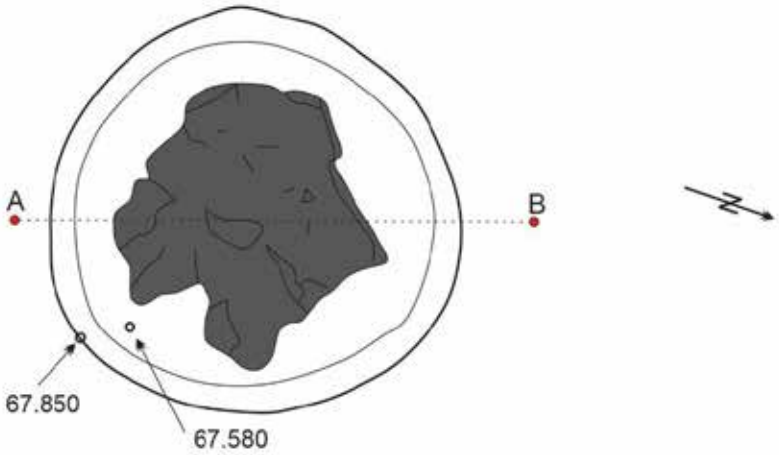
https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

4

5

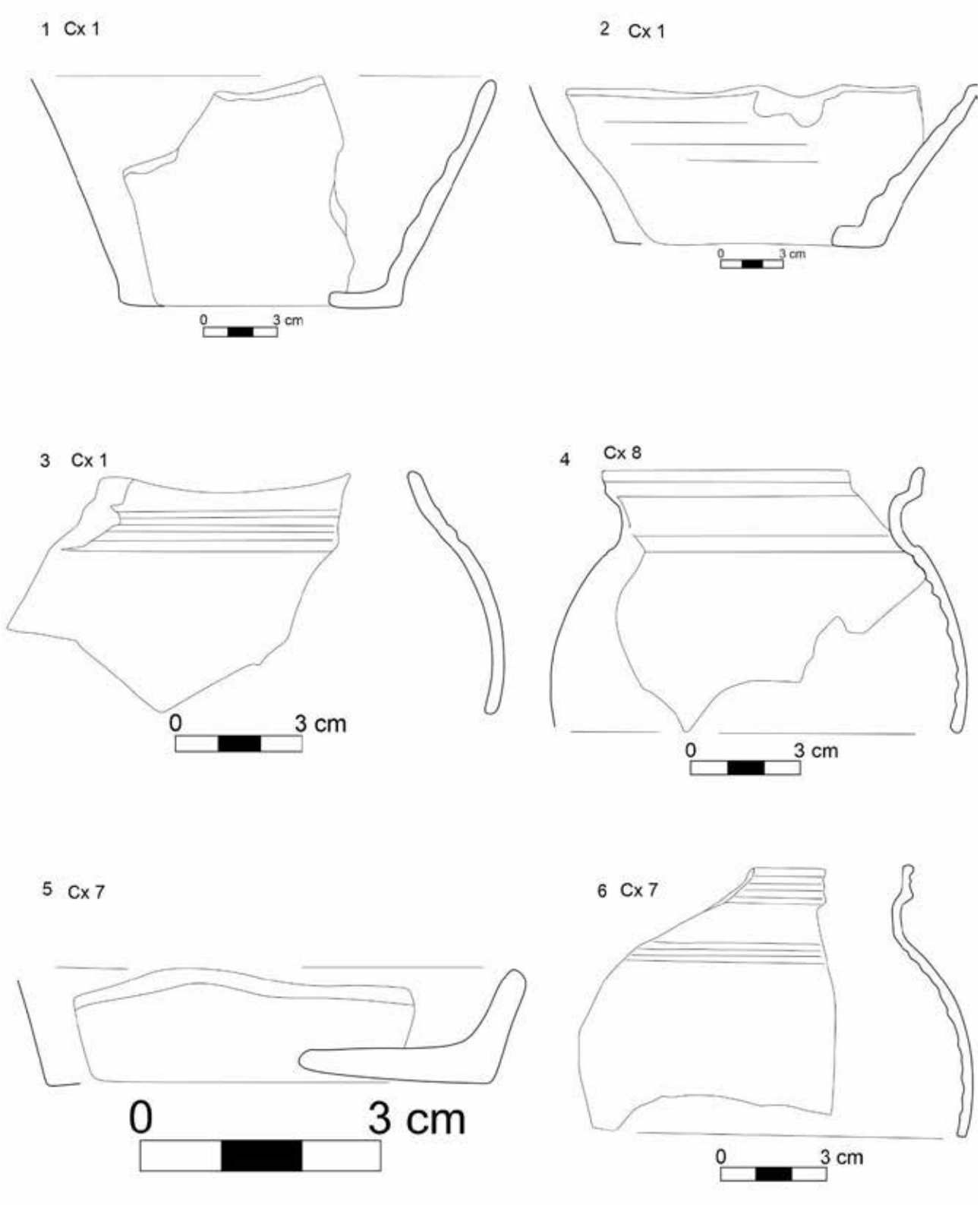
6

Cx 4

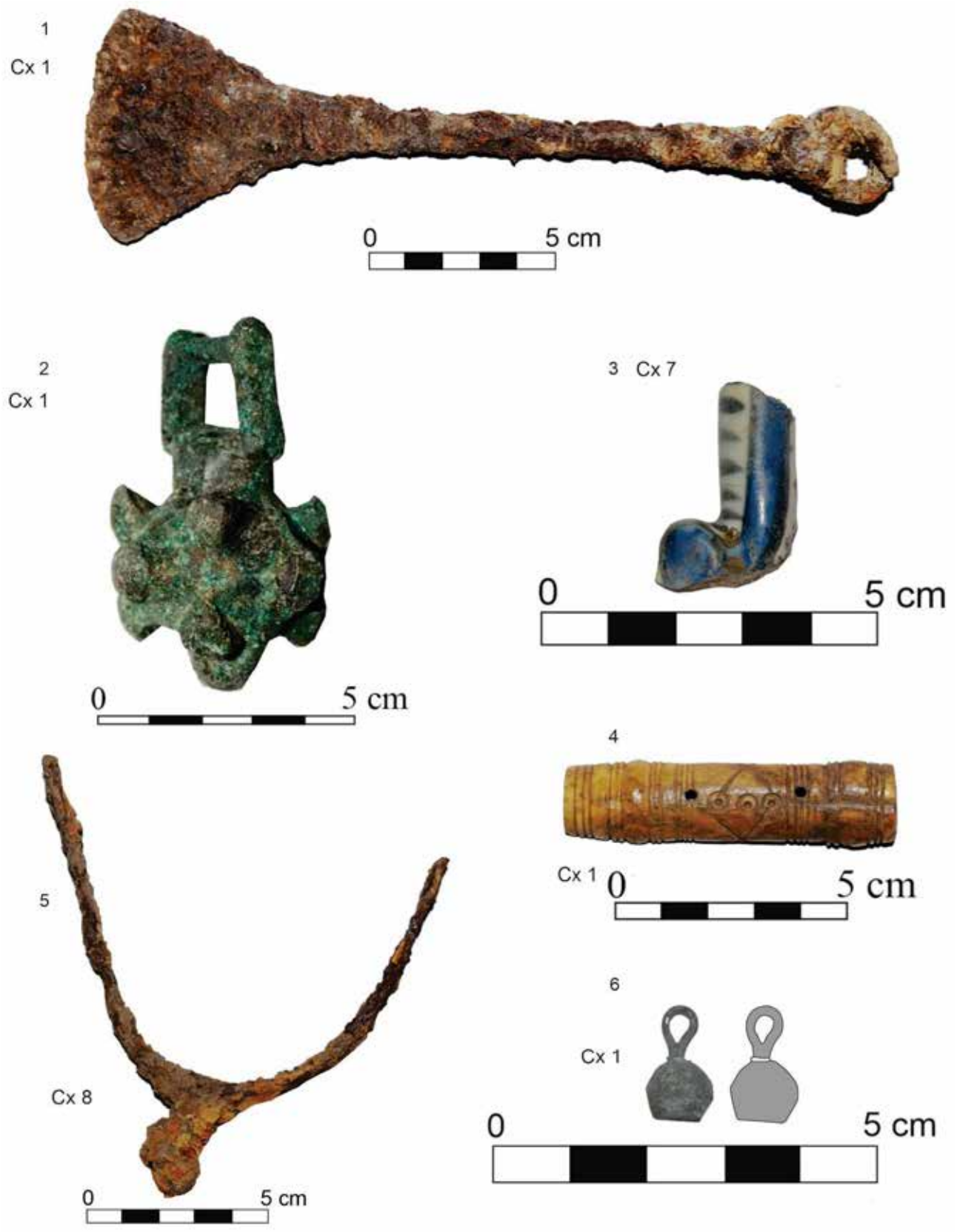
Pl. III.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. IV.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. V.

https://biblioteca-digitala.ro

145. Popeşti, oraş Mihăileşti, jud. Giurgiu
Punct: Cimitirul satului

Tip sit: aşezare fortificată; aşezare deschisă; aşezare rurală; aşezare urbană;
Încadrare cronolgică: epoca bronzului mijlociu; Hallstatt timpuriu; Hallstatt mijlociu; Latène timpuriu; Latène mijlociu; Latène târziu; ev mediu târziu.
Cod RAN: 104172.01
Cod LMI: GR-I-s-A-14816
Autorizaţie nr. 317/20.05.2021
Colectiv: Nona Palincaş – responsabilă de şantier; Dorin Sârbu, membru în colectiv (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan")
Finanţare: Finanţarea cercetărilor preventive ar fi obligaţia legală a Parohiei „Sf. Treime", proprietara terenului cimitirului, dar, cum aceasta nu are banii necesari, s-a recurs la soluţii conjuncturale, respectiv costurile au fost împărţite între comanditarii mormintelor, responsabila de şantier şi Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan".
Durata campaniei: 2021

Situl se află pe un promontoriu de formă triunghiulară care, în epocă getică, a fost divizat în trei sectoare – A, B şi C –, numite şi aşezări, prin construirea a trei şanţuri de apărare paralele. Săpăturile preventive s-au făcut în partea est-centrală a Sectorului B, în cimitirul satului ce se întinde pe 1,4 ha, incluzând şi pantele promontoriului. S-a continuat abordarea săpăturii în regimul "mormânt cu mormânt" din raţiuni expuse deja cu numeroase ocazii: 1). înmormântările nu pot fi oprite din lipsă de alt cimitir; 2). parohia locală, proprietara terenului, nu are bani pentru săpături preventive; şi 3). finanţare pentru săpături sistematice, cele mai potrivite în raport cu importanţa sitului, nu s-a obţinut. Date fiind complexitatea depunerii arheologice din această arie a sitului (Palincaş, 2021), precum şi durata foarte scurtă în care trebuie făcută groapa de mormânt (de regulă doar o zi de lucru sau uneori chiar 5-6 ore), pentru a menaja cât mai mult depunerea arheologică, s-a cerut preotului paroh să amplaseze noile morminte doar în locuri în care există înmormântări mai vechi, lucru care nu a fost însă întotdeauna posibil. Din totalul de 12 intervenţii care s-au făcut în 2021, toate la gropi de morminte (deci fără vreun cavou), cinci au fost în arii *in situ* (incluzând un caz în care mormântul vechi ocupa doar 40 cm din lăţimea de 1 m a noului mormânt) şi şapte în zone în care groapa noului mormânt s-a săpat în cea mai mare parte peste groapa mormântului mai vechi. Suprafaţă cercetată astfel totalizează aproape 30 mp.

Rezultatele cercetării

Epoca bronzului şi Hallstatt-ul timpuriu

S-au găsit doar fragmente ceramice disparate. Nu este exclus să fi existat totuşi şi straturi arheologice aferente, dar acestea au fost sigur subţiri şi, în condiţiile de lucru date, nu s-au putut identifica.

Hallstatt mijlociu

Locuirea aparţine culturii Basarabi. Observaţiile făcute în acest stadiu al cercetării arată că aceasta avea un singur nivel de călcare şi că stratul nu era continuu pe toată aria ocupată astăzi de cimitirul satului. Totuşi, mai ales în regiunea de sud-est a Sectorului B, grosimea depunerii Basarabi ajunge şi la 40-60 cm. Singurele complexe care s-au putut identifica sunt câteva gropi puţin adânci, dar cu mult material ceramic (inclusiv decorat) şi fragmente de lemn ars. Totuşi, datele culese sunt foarte fragmentare din cauză că de regulă observaţiile s-au putut face doar sub limita inferioară a gropilor vechi de morminte.

Latène târziu

Locuirea continuă să fie bine reprezentată peste tot în ariile cercetate. De cele mai multe ori s-au putut identifica 4 sau 5 nivele de călcare. Spre deosebire de campania din 2020, în 2021 nu s-au găsit structuri arhitectonice *in situ*. S-au găsit însă resturi dislocate de vetre decorate, inclusiv o grupare de asemenea resturi depuse cu faţa în jos (în mormântul Ioana Nicolae, aflat în marginea de vest a cimitirului, respectiv în zona centrală a sitului: fig. 1).

Printre materiale, în jumătatea de vest a cimitirului actual, se remarcă fragmente mari din trei vase pictate, greceşti de import, un fragment de vas-borcan tipic getic cu resturi de mâncare carbonizată în interior, iar în jumătatea de est a cimitirului actual, partea inferioară a unui mare pithos (în locul în care s-a amenajat mormântul Raisei Maria Chenciu).

Ev mediu târziu

In 2021 s-au găsit foarte puţine materiale care să poată fi atribuite acestei perioade: sunt doar fragmente de cărămizi de pavaj, fără nicio structură arhitectonică, oricât de mică, *in situ*.

Arhiva documentară şi materialele sunt la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", în curs de prelucrare.

Obiectivul cercetărilor viitoare este, evident, excavarea tuturor ariilor încă *in situ*, înainte de a fi distruse de mormintele noi.

Concluzii

Noile cercetări susţin observaţiile din 2019-2020, cu deosebirea că pentru epoca bronzului, Hallstatt-ul timpuriu şi evul mediu târziu descoperirile din 2021 sunt considerabil mai modeste.

Locuirea Basarabi continuă însă să fie surprinzător de întinsă în raport cu întinderea cunoscută din campaniile anterioare anului 2009 şi cu alte situri din epocă. De asemenea, aria davei din cimitirul actual este mult mai bogată în descoperiri decât se credea anterior campaniei din 2009. Totodată, a crescut şi numărul pieselor greceşti de import, chiar prin comparaţie cu anii 2019-2020, infirmând o dată mai mult ideea sărăciei populaţie care a locuit aici în raport cu populaţia care a locuit în Sectorul A/ Acropola (A. Vulpe şi Gheorghiţă, 1979).

Subliniem că alocarea de fonduri pentru cercetări sistematice este imperios necesară, deoarece depunerea arheologică în aria cimitirului este prea consistentă pentru a putea fi cercetată cu limitele materiale şi de timp pe care le avem în regimul actual de lucru, iar refolosirea vechilor morminte nu este întotdeauna posibilă.

https://biblioteca-digitala.ro

Abstract

The preventive excavations from 2021 in the area of the present-day village cemetery (i.e., the east-central part of Sector B of the dava at Popeşti) continued those from the 2019-2020 campaigns, including the 'grave by grave' excavation approach. The latter is due to the lack of funding, the only possibility of avoiding complete destruction of this area of the site being the carrying out of the archaeological excavations simultaneously with the digging of grave-pits.

Generally, the findings from 2021 confirm that the area was inhabited in various periods of the Bronze and Iron Ages as well as the Late Middle Ages, but in the 2021 campaign habitations layers were identified with certainty only for the Middle Hallstatt period (the Basarabi culture) and the *dava* period (the other periods being represented only by smaller amounts of potsherds). The Basarabi habitation is somewhat discontinuous, but in the south-eastern part of the village cemetery in particular it was very consistent and yielded considerable amounts of decorated pottery. The deposit from the *dava* period consisted of four to five living floors, but with no *in situ* preserved building remains. In the western part of the cemetery area were found several pieces of decorated hearths, all of them dislocated (fig. 1), as well as large pieces from three painted vessels, imported from the Greek city-states and one jar of local production with burnt food remains on its inner wall. In the eastern half of the cemetery the lower part of a large pithos was found *in situ*.

The need for funding of systematic research to avoid destruction of this area of the *dava* is reiterated.

Bibliografie:

Palincaş, N., *The new structure of of the dava at Popeşti (Giurgiu Co., Southeastern Romania, 2nd Century BC – c. AD 6), based on the 2019-2020 preventive excavations. The first data***,** in *Materiale şi cercetări arheologice NS*, 17, 2021, p. 49-70.

Vulpe, A. şi Gheorghiţă, M., *Şantierul arheologic Popeşti, com. Mihăileşti, jud. Ilfov. Raport preliminar asupra rezulatelor din campania anilor 1976-1977,* în Cercetări arheologice. Muzeul Naţional de Istorie a României, 9, 1979, p. 95-104.

Caption of figure

Fig. 1. Popeşti. Profiles of the Ioana Nicolae grave. **1**. vegetal earth; **2**. dark brown earth with rare very small, red pigmets (< 1 cm); **3**. dark brown earth with numerous pigments like in no. 2; **4**. layer of daub; **5**. brown earth, slightly greenish; **6**. brown earth; **7**. dark brown earth; bottom of a pit; **8**. slightly yellowish-brown earth with very rare and small pigments; **9**. brown earth with slightly blackish parts and with very small red pigments; **10**. medium brown earth with dark brown parts; **11**. medium brown earth with small insertions of yellow clay; **12**. black, burnt layer; **13**. yellow clay layer. Note no, 7 with the grouping of dislocated hearth-surface pieces, some of which were decorated.

https://biblioteca-digitala.ro

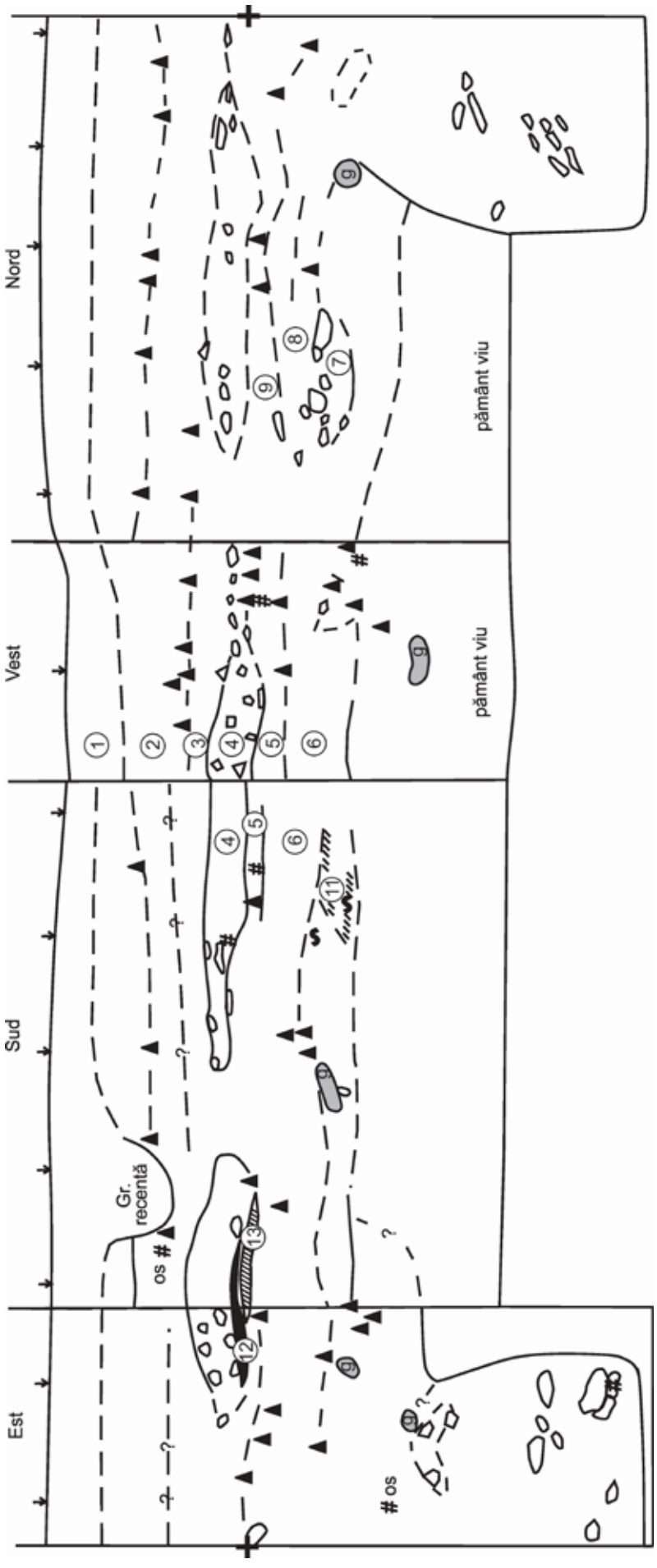

Fig. 1. Popești. Profilele mormântului Ioana Nicolae:
1. pământ vegetal; 2. pământ brun închis cu rari pigmenți roșii foarte mici (<1cm); 3. pământ brun închis cu mai mulți pigmenți ca la nr. 2; 4. strat de chirpici și dărâmătură; 5. pământ brun cu tentă vag verzuie; 6. pământ brun; 7. pământ brun închis, fund de groapă; 8. pământ brun, ușor gălbui cu foarte rari pigmenți minusculi; 9. pământ brun cu tentă neagră pe alocuri și cu minusculi pigmenți roșii; 10. pământ brun mediu, pe alocuri și brun închis; 11. pământ brun mediu cu mici inserții de lut galben, localizate; 12. strat negru de arsură; 13. strat de lut galben. De remarcat gruparea de bucăți de crustă de vatră, dintre care unele decorate, de pe fundul gropii marcate cu nr. 7.

https://biblioteca-digitala.ro

146. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara
Punct: Biserica reformată, DC38, nr. 285

Tip de sit și încadrare cronologică: 14; 43, 5
Cod RAN: 90672.05
Cod LMI: HD-II-m-A-03421
Autorizația nr. 210 / 01.04.2021
Colectiv: Daniela Marcu Istrate (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", București – responsabil științific), Ionuț-Cosmin Codrea, Cristina Bodó (Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva)
Perioada desfășurării cercetării: 24.05 – 25.06.2021

Biserica reformată din Rapoltu Mare este un vechi edificiu de cult medieval așezat pe un bot de terasă ce reprezintă, din punct de vedere geologic, un depozit gros de travertine. Sub raport documentar, existența bisericii din Rapoltu Mare este confirmată la sfârșitul secolului al XV-lea, în 1497, iar hramului său – „Sfântul Iacob", în 1528.

Săpătura preventivă s-a realizat pe baza autorizaţiei emise de Ministerul Culturii şi a fost efectuată la cererea beneficiarului Parohia Reformată Simeria, care dorea realizarea obiectivului: „Lucrări de restaurare și reabilitare la biserica reformată din Rapoltu Mare". Proiectul urmărește coborârea nivelului de călcare exterior până la -0,15 m sub cota 0 a navei (nivelul pardoselei din interiorul bisericii) doar pe latura de nord și vest a bisericii, pe o lățime de până la 2,50 m de la zidul navei și sanctuarului. La acestea se adaugă șanțurile pentru realizarea drenajului, la 0,30 m distanță de zid, cu o lățime 0,40 m și o adâncime de -0,40 m, sub nivelul ce urmează a fi coborât la exterior. Astfel, au fost realizate șase unități de cercetare: S.01 și S.02 pe latura de vest și S.03, S.04, S.05 și S.06 pe latura de nord a bisericii. Au fost cercetate mai multe complexe arheologice, dintre care 39 de morminte de inhumație (scheletele au fost notate de la M.01 la M.40; M.14 și M.15 fac parte dintr-un mormânt comun). De asemenea, au fost cercetate încă două complexe arheologice, două gropi moderne (Cx.01 și Cx.02) și 11 structuri zidite (Z.01-Z.11).

În urma cercetărilor arheologice preventive se pot emite următoarele concluzii, de natură istorico-arheologică:

Sanctuarul și nava bisericii au fost ridicate într-o singură fază de construcție, probabil în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Deși construirea bisericii a fost una unitară, faptul că suprafețele pe care a fost așezată talpa fundației sunt diferite (stânca nativă pe cea mai mare parte a laturii de nord și un strat brun cenușiu compact și sfărâmătura de travertin pe latura de vest) a determinat apariția unor fisuri în zidărie, vizibile pe toate laturile navei și pe latura sudică a altarului.

În partea de vest a navei au fost identificate laturile de sud și nord ale unui turn clopotniță (Z.05 și Z.06). Cercetările arheologice au determinat faptul că acesta a fost construit într-o fază ulterioară ridicării bisericii, probabil la începutul secolului al XVI-lea, având în vedere anul în care a fost turnat clopotul cel mare – 1523. Nu au apărut elemente care să indice momentul dărâmării turnului, dar, conform datelor istorice de care dispunem, putem presupune că aceasta s-a întâmplat spre finalul secolului al XVIII-lea. Astăzi, biserica are o altă clopotniță, pe latura de sud, ridicată în secolul al XIX-lea.

Pe latura de nord au fost cercetate mai multe structuri zidite. O parte a acestora aparțin sacristiei (Z.08, Z.09, Z.10), demolate după trecerea la Reformă, iar celelalte două unei construcții anterioare bisericii actuale, probabil un lăcaș de cult (Z.07, Z.11). Spre deosebire de alte situații, biserica actuală nu acoperă în întregime construcția anterioară. Astfel, cel puțin în această fază de cercetare, putem presupune că biserica veche a fost una de mici dimensiuni. Din punct de vedere cronologic, putem presupune că elementele artistice datate la finalul secolului al XIII-lea, aflate în biserica actuală (care au determinat datarea navei actuale anterior sanctuarului), au aparținut, de fapt, acestei construcții.

Orizontul de înhumări este unul comun, evoluând ca un cimitir parohial. Au fost cercetate 39 de morminte grupate în două etape de înmormântări: una aparținând bisericii actuale, cealaltă lăcașului de cult anterior. În lipsa inventarului funerar datarea mormintelor cercetate este o sarcină deosebit de grea; având în vedere evoluția istorică a bisericii, funcţionarea cimitirului parohial ar putea fi încadrată în perioada cuprinsă între secolele XIII-XVIII.

Materialele arheologice descoperite se încadrează în inventarul comun al altor cimitire parohiale şi biserici din aceeași perioadă de funcţionare. Acestea sunt puține și constau din câteva fragmente ceramice aparținând perioadei post-medievale și moderne și, într-o mică măsură, material ceramic preistoric (epoca bronzului) și cel aparținând epocii romane, rulate. Acestea nu au nicio relevanţă din punct de vedere stratigrafic; au mai fost descoperite și resturi de materiale de construcție, urme ale șantierelor de restaurare din secolul XX.

Abstract

The subject of the preventive research, the Reformed Church from Rapoltu Mare (Hunedoara County), is situated in the north side of the village, on a thick deposit of travertine. The archaeological research was undertaken because of a restoration project initiated by the Reformed Parish from Simeria. The research focused on the west and north of the church; in total, six trenches were excavated. Over the course of the research there were discovered: 39 graves with 40 deceased, dated between 13th and 18th centuries; 11 stone walls, and two archaeological features. In the western part of the church were identified two sides of a bell tower, built in the early 16th century. Several ruins have been discovered also on the north side. Some of them belong to the sacristy, demolished after the transition to Reformation; the other two to a construction prior to the current church, the old chapel, probably built at the end of the 13th century. The archaeological research proved that the current church was built in a single construction phase that can be dated in the second half of the 15th century.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie:

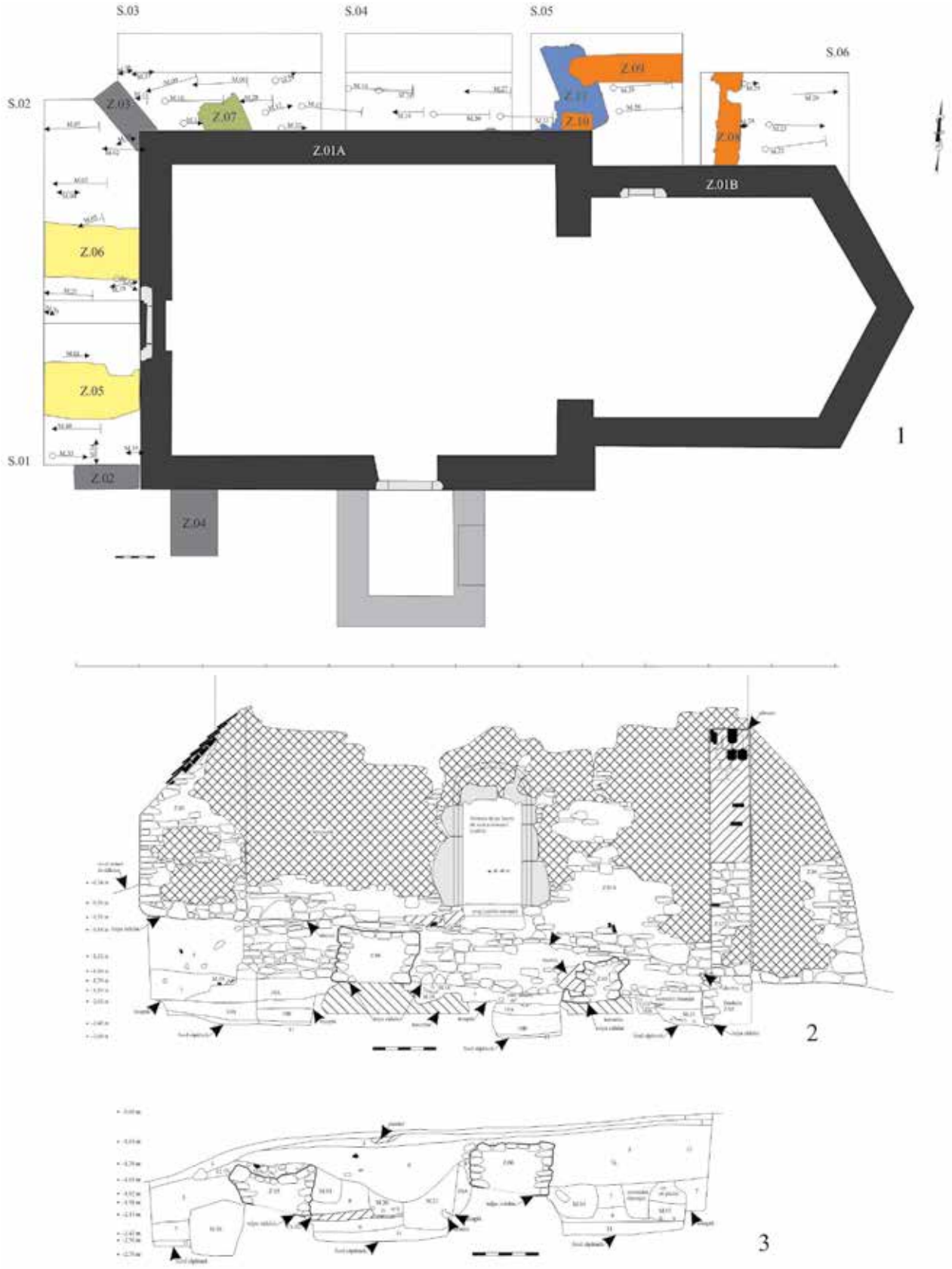
Bălos, Angelica, Țuțuianu, Costin Daniel, *Rapoltu Mare (jud. Hunedoara) – Biserica Reformată*, în *CCA. Campania 1998*, Vaslui, 1999.

Burnichioiu, Ileana, *Etape de construcție și posibili ctitori ai Bisericii reformate din Rapoltu Mare (jud. Hunedoara)*, în *Arhitectura religioasă medievală din Transilvania*, II, 2002, p. 136-145.

Entz Géza, *Erdély épitészete a 11-13 században*, Kolozsvár, 1994.

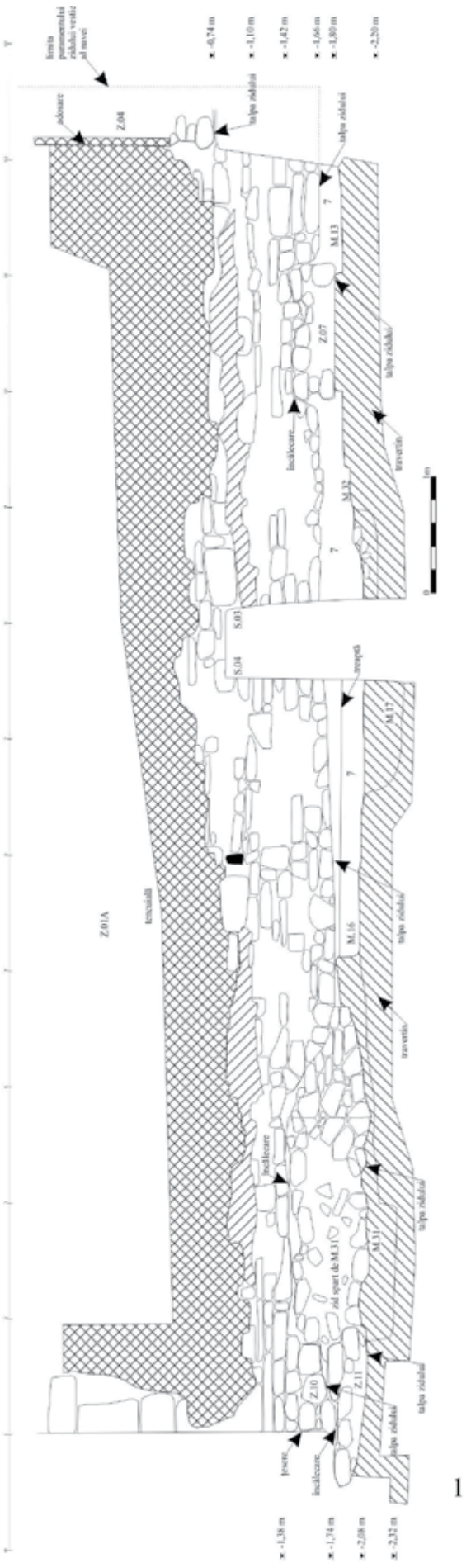
Entz Géza, *Erdély épitészete a 14-16 században*, Kolozsvár, 1996.

https://biblioteca-digitala.ro

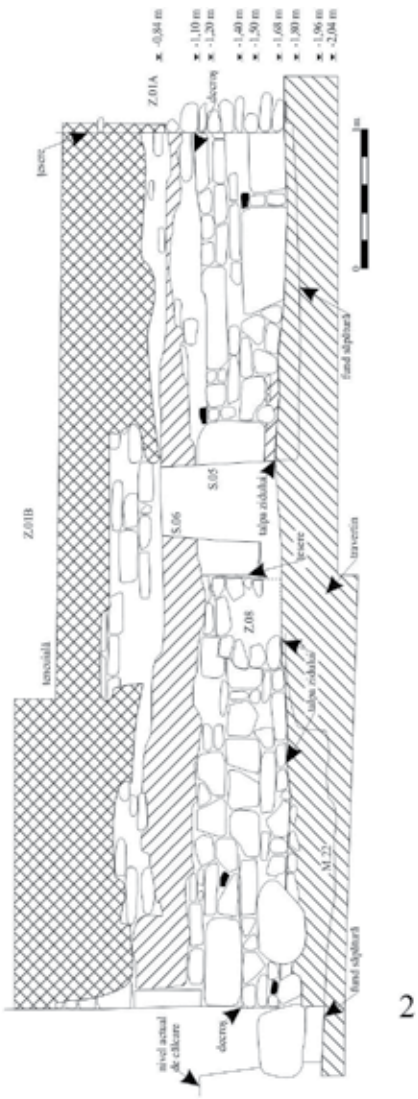

Planșa I. Biserica reformată din Rapoltu Mare, jud. Hunedoara - 2021; 1. plan general cu dispunerea suprafețelor cercetate și principalele complexe și structuri zidite descoperite; 2. parament al zidului vestic al navei (Z.01A); 3. profil vestic al suprafețelor S.01 și S.02.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Planșa II. Biserica reformată din Rapoltu Mare, jud. Hunedoara - 2021; 1. parament al zidului nordic al navei (Z.01A); 2. parament al zidului nordic al sanctuarului (Z.01B).

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

Planșa III. Biserica reformată din Rapoltu Mare, jud. Hunedoara - 2021; 1. zona turnului vestic; 2. cercetarea arheologică de pe latura de nord a bisericii; 3. zona sacristiei (foto: Andrei Gonciar).

https://biblioteca-digitala.ro

147. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt
Punct: Str. Cetății, nr. 42 . Sectorul de Nord-Vest

Tip de sit: cod 11
Încadrare cronologică: cod epocă: 32, 5
Cod RAN: 126754.04
Autorizația nr. 384/17.06.2021
Colectiv: dr. Mihaela Bleoancă - responsabil științific (MJO); membri colectiv: dr. Florin Ciulavu (MJO), dr. Sabin Popovici (MRC), Iulia Răbîncă (MJG).
Total finanțare: 3500 lei (Beneficiarul)
Perioada desfășurării cercetării: 5-9 iulie 2021

În perioada 5-9 iulie 2021, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă pe teritoriul comunei Dobrosloveni, sat Reșca, având ca obiectiv descărcarea de sarcină arheologică a unui teren privat (101 mp) pe str. Cetății, nr. 42, proprietar Țucmeanu Liviu Tudorel. Zona cercetată se află pe teritoriul anticului Romula, fiind afectată și de locuiri din evul mediu dezvoltat și din epoca modernă.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Din punct de vedere cronologic, cele mai timpurii descoperiri înregistrate la Reșca datează din neolitic[1]. Ultimele descoperiri preistorice (Vădastra) semnalate sunt cunoscute din anii 2018 și 2019, când au fost publicate fragmente ceramice, obiecte de silex, de os și corn și un capac zoomorf[2].

Despre Romula s-a scris începând din secolul al XVIII-lea, fiind amintit constant și în sec. XIX-XX. Orașul antic este amintit în scrierile lui Dimitrie Cantemir, Fernando de Marsigli, August Treboniu Laurian și Dimitrie A. Sturdza. Primele investigații arheologice s-au realizat în anul 1869, fiind conduse de Cezar Boliac. Mai sunt cunoscute săpături conduse de V. A. Urechia (1870), Pamfil Polonic (1900) și Alexandru T. Dumitrescu (1911). Cercetările arheologice sistematice au debutat în anul 1965, sub coordonarea lui Dumitru Tudor. Au mai săpat la Romula Mircea Babeș (1965-1969), Valeriu Leahu (1969 și 1972), iar Gheorghe Popilian a condus cercetările timp de trei decenii, în intervalul 1968-1998. Prima delimitare a sitului arheolgic Romula s-a realizat în anul 2007, sub coordonarea lui Mircea Negru, stabilindu-se o suprafață ce depășește 304 hectare. Cercetările sistematice și preventive au continuat până în prezent[3].

Cadrul geografic

Satul Reșca (com. Dobrosloveni, jud. Olt) se află pe malul drept al Oltului, fiind traversat de pârâurile Teslui și Potopin, aflându-se în Câmpia Caracalului, subdiviziune a Câmpiei Romanațiului. Pe teritoriul satului sunt aproximativ 10 izvoare. Clima temperat continentală și rețeaua hidrografică (râu, pârâuri și izvoare), coroborate cu solul fertil din zonă, au creat un mediu propice pentru dezvoltarea comunităților umane din Preistorie și până în prezent.

Prezentarea cercetării

Obiectivul cercetării a fost recuperarea tuturor informațiilor arheologice de pe suprafața afectată de proiectul „Desființare corp C1 și C2 - construire locuință parter". Suprafața cercetată a fost împărțită în două secțiuni, după cum urmează: SI – suprafața unde urmează se fie construit garajul și S II – suprafața unde urmează să fie construită locuința. Au fost descoperite două complexe arheologice, care pe baza artefactelor identificate pot fi încadrate în secolele XVIII-XIX. În ambele cazuri au fost identificate materiale tegulare din epoca romană, cât și foarte puțină ceramică din epoca modernă.

Cx 1. La adâncimea de 0,88 m a fost identificată o groapă care pe nivelul de conturare avea cenușă și multe fragmente de tegule din epoca romană, alături de câteva fragmente ceramice databile în secolele XVIII-XIX. Adâncimea maximă este de 1,32 m de la nivelul actual de călcare, unde a fost atins stratul steril din punct de vedere arheologic (sol brun-gălbui lutos). Are formă neregulată și a fost surprinsă în colțul de sud-est al secțiunii S I. Raportat la umplutura gropii (ceramică, oase de animale, fragmente de tegule din epoca romană, cenușă), putem considera că este o groapă de gunoi.

Cx 2. La adâncimea de 0,75 m a fost identificată o groapă care pe nivelul de conturare avea multă arsură. Adâncimea maximă este de 1,58 m de la nivelul actual de călcare, unde a fost atins stratul steril din punct de vedere arheologic (sol brun-gălbui lutos). Groapa are formă neregulată, având dimensiunile de 4,10 x 2,03 m. În interiorul ei, la adâncimea de 0,26 - 0,37 m, a fost cercetată o vatră realizată din fragmente de tegule romane refolosite, poziționată în partea de nord-vest a complexului. Materialul ceramic descoperit se datează în secolele XVIII-XIX. A fost identificat un singur fragment ceramic databil în epoca romană. A mai fost identificată și o greutate pentru plasă de pescuit. Pe baza descoperirilor, considerăm că acest complex este un bordei.

Concluzii

Cele două complexe din epoca modernă vin în completarea informațiilor arheologice cunoscute până în prezent referitoare la locuirea din secolele XVIII-XIX.

Abstract

Between July 5th-9th, 2021, the Olt County Museum organized a preventive archaeological research on the territory of Dobrosloveni commune, Resca village, aiming at the archaeological research of a private land on Cetății Street, no. 42. Two archaeological complexes from the Modern Age were discovered and, based on the identified materials, could be dated to XVIIIth - XIXth century.

[1] Mărgărit-Tătulea 1994.
[2] Ștefan 2018a, p. 143-150; Ștefan 2018b, p. 109-130; Ștefan 2019, p. 19-42.
[3] Pentru un istoric al cercetărilor la Romula a se vedea Negru, Schuster 2016, p. 7-12.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie:

Mărgărit-Tătulea 1994 - Corneliu Mărgărit-Tătulea, *Romula-Malva*, București, 1994.

Negru, Schuster 2016 - Mircea Negru, Cristian Schuster (ed.), *Romula. Seria Rapoarte arheologice. I. Raport privind cercetările arheologice sistematice din anul 2015*, Târgoviște, 2016.

Ștefan 2018a - Cristian Eduard Ștefan, *Notă asupra unui capac zoomorf neolitic de la Romula (Reșca, jud. Olt)*, în *SP*, 15, 2018, p. 143-150.

Ștefan 2018b - Cristian Eduard Ștefan, *Notă asupra unor materiale preistorice de la Romula (Reșca, județul Olt)*, în *BMJT*, 10, 2018, p. 109-130.

Ștefan 2019 - Cristian Eduard Ștefan, *Noi descoperiri de tip Vădastra la Romula (Reșca, jud. Olt), România*, în *RAASI*, 1, 2019, p. 19-42.

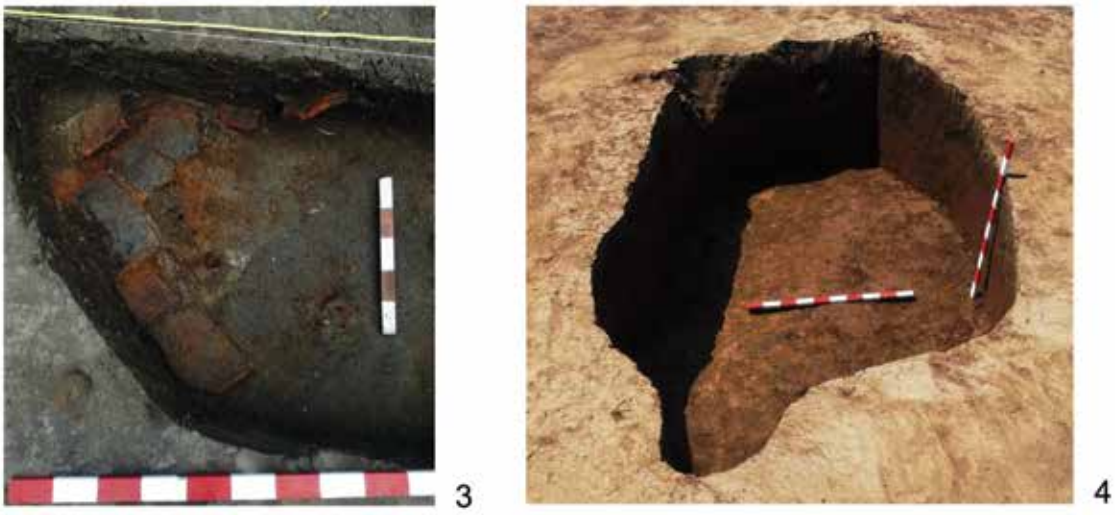
Abrevieri

BMJT - Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie, Alexandria.
RAASI - Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare, Chișinău.
SP - Studii de Preistorie, București.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 1. Reșca, str. Cetății, nr. 42. Detalii din timpul cercetării: 1. groapa Cx 1; 2. profilul gropii Cx 2; 3. vatră descoperită în groapa Cx 2; 4. detaliu de la finalul cercetării gropii Cx 2.

https://biblioteca-digitala.ro

148. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt.
Punct: Str. Decebal, nr. 9. Sectorul de Nord-Vest

Tip de sit: cod sit: 11
Încadrare cronologică: cod 32
Cod RAN: 126754.04
Autorizația nr. 658/18.11.2021
Colectiv: dr. Florin Ciulavu - responsabil științific; membru colectiv: dr. Mihaela Bleoancă (MJO).
Total finanțare: 1560 lei (Beneficiarul)
Perioada desfășurării cercetării: 15-21.12.2021

În perioada 15-21 decembrie 2021, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă pe teritoriul comunei Dobrosloveni, sat Reșca, având ca obiectiv descărcarea de sarcină arheologică a unui teren privat pe str. Decebal, nr. 9, proprietar Giurcă Marcela. Zona cercetată se află pe teritoriul anticului Romula, fiind afectată și de locuiri preistorice, cât și moderne.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Din punct de vedere cronologic, cele mai timpurii descoperiri înregistrate la Reșca datează din neolitic[1]. Ultimele descoperiri preistorice (Vădastra) semnalate sunt cunoscute din anii 2018 și 2019, când au fost publicate fragmente ceramice, obiecte de silex, de os și corn și un capac zoomorf[2].

Despre Romula s-a scris începând din secolul al XVIII-lea, fiind amintit constant și în sec. XIX-XX. Orașul antic este amintit în scrierile lui Dimitrie Cantemir, Fernando de Marsigli, August Treboniu Laurian și Dimitrie A. Sturdza. Primele investigații arheologice s-au realizat în anul 1869, fiind conduse de Cezar Boliac. Mai sunt cunoscute săpături conduse de V. A. Urechia (1870), Pamfil Polonic (1900) și Alexandru T. Dumitrescu (1911). Cercetările arheologice sistematice au debutat în anul 1965, sub coordonarea lui Dumitru Tudor. Au mai săpat la Romula Mircea Babeș (1965-1969), Valeriu Leahu (1969 și 1972), iar Gheorghe Popilian a condus cercetările timp de trei decenii, în intervalul 1968-1998. Prima delimitare a sitului arheolgic Romula s-a realizat în anul 2007, sub coordonarea lui Mircea Negru, stabilindu-se o suprafață ce depășește 304 hectare. Cercetările sistematice și preventive au continuat până în prezent[3].

Cadrul geografic

Satul Reșca (com. Dobrosloveni, jud. Olt) se află pe malul drept al Oltului, fiind traversat de pârâurile Teslui și Potopin, aflându-se în Câmpia Caracalului, subdiviziune a Câmpiei Romanațiului. Pe teritoriul satului sunt aproximativ 10 izvoare. Clima temperat continentală și rețeaua hidrografică (râu, pârâuri și izvoare), coroborate cu solul fertil din zonă, au creat un mediu propice pentru dezvoltarea comunităților umane din Preistorie și până în prezent.

Prezentarea cercetării

Obiectivul cercetării a fost recuperarea tuturor informațiilor arheologice de pe suprafața afectată de proiectul „Desființare Corp C1 și construire anexă". Suprafața care a fost cercetată (44,56 mp) a fost împărțită în carouri notate de la 1A până la 3 G. Materialele arheologice au fost colectate pe complexe și pe carouri. Au fost descoperite două complexe arheologice, care pe baza artefactelor identificate pot fi încadrate în epoca romană (sec. II-prima jumătate a secolului III). Au mai fost descoperite materiale arheologice din preistorie și din evul mediu (sec. XIV-XV), însă cele preistorice se aflau în contexte romane, iar cele medievale (fragmente ceramice) au fost identificate deasupra nivelului de conturare a gropilor, într-un strat care a fost afectat de fundația unei vechi construcții. Raportat la suprafața cercetată (7,75 m x 5,75 m = 44,56 mp), au fost descoperite cantități mari de ceramică și oase de animale. Între ceramica descoperită a fost identificată o toartă de amforă cu inscripția HRAKLA. Alte materiale care merită semnalate sunt fragmente de vase de tip *Terra sigillata* - producție locală și de import, opaiț fragmentar, fragmente de obiecte din sticlă, corn debitat, fragmente de ace din bronz și cuie de fier. Au fost descoperite doar două obiecte preistorice, o pintaderă realizată din lut și o lamă de silex, care erau antrenate în stratul de cultură din epoca romană.

Concluzii

Din preistorie au fost descoperite doar două obiecte izolate aflate în contexte romane: o pintaderă fragmentară și o lamă de silex. Pentru pintaderă nu am găsit analogii, existând posibilitatea să fie unicat în ceea ce privește decorul. Cele două complexe databile în epoca romană și stratul de cultură din aceeași epocă sunt foarte bogate în materiale ceramice și oase de animale. Având în vedere forma dreptunghiulară și dimensiunile, se poate considera că Cx 1 este o locuință (a fost surprinsă în cercetarea noastră pe lungimea de 4,5 m). Cx 2 este o groapă de mici dimensiuni. Din evul mediu (sec. XIV-XV) au fost descoperite puține fragmente de vase ceramice izolate, deasupra de nivelul de conturare a gropilor.

Abstract

Between December 15th to December 21st 2021, the Olt County Museum organized a preventive archaeological research on the territory of Dobrosloveni commune, Reșca village, no. 9 Decebal street. Two archaeological complexes were found on that occasion and, based on the identified artifacts, could be subsequently assigned to the Roman age (2nd - first half of the 3rd century AD). Prehistoric artifacts and from the Middle Ages (14th-15th centuries) were also discovered, with the prehistoric ones in Roman archaeological contexts, while the medieval ones stood over the outline level of of the pits. Compared to the investigated area (44.56 m^2), large quantities of pottery and animal bones were discovered. An amphora handle with the inscription HRAKLA was identified among the pottery discovered. Other materials worth mentioning are fragments of terra sigillata vessels - locally produced and imported, a fragmentary lamp, fragments of glass objects,

[1] Mărgărit-Tătulea 1994.

[2] Ștefan 2018a, p. 143-150; Ștefan 2018b, p. 109-130; Ștefan 2019, p. 19-42.

[3] Pentru un istoric al cercetărilor la Romula a se vedea Negru, Schuster 2016, p. 7-12.

https://biblioteca-digitala.ro

cut horn, fragments of bronze needles and iron nails. Only two prehistoric objects were discovered.

Bibliografie:

Mărgărit-Tătulea 1994 - Corneliu Mărgărit-Tătulea, *Romula-Malva*, București, 1994.

Negru, Schuster 2016 - Mircea Negru, Cristian Schuster (ed.), *Romula. Seria Rapoarte arheologice. I. Raport privind cercetările arheologice sistematice din anul 2015*, Târgoviște, 2016.

Ștefan 2018a - Cristian Eduard Ștefan, *Notă asupra unui capac zoomorf neolitic de la Romula (Reșca, jud. Olt)*, în *SP*, 15, 2018, p. 143-150.

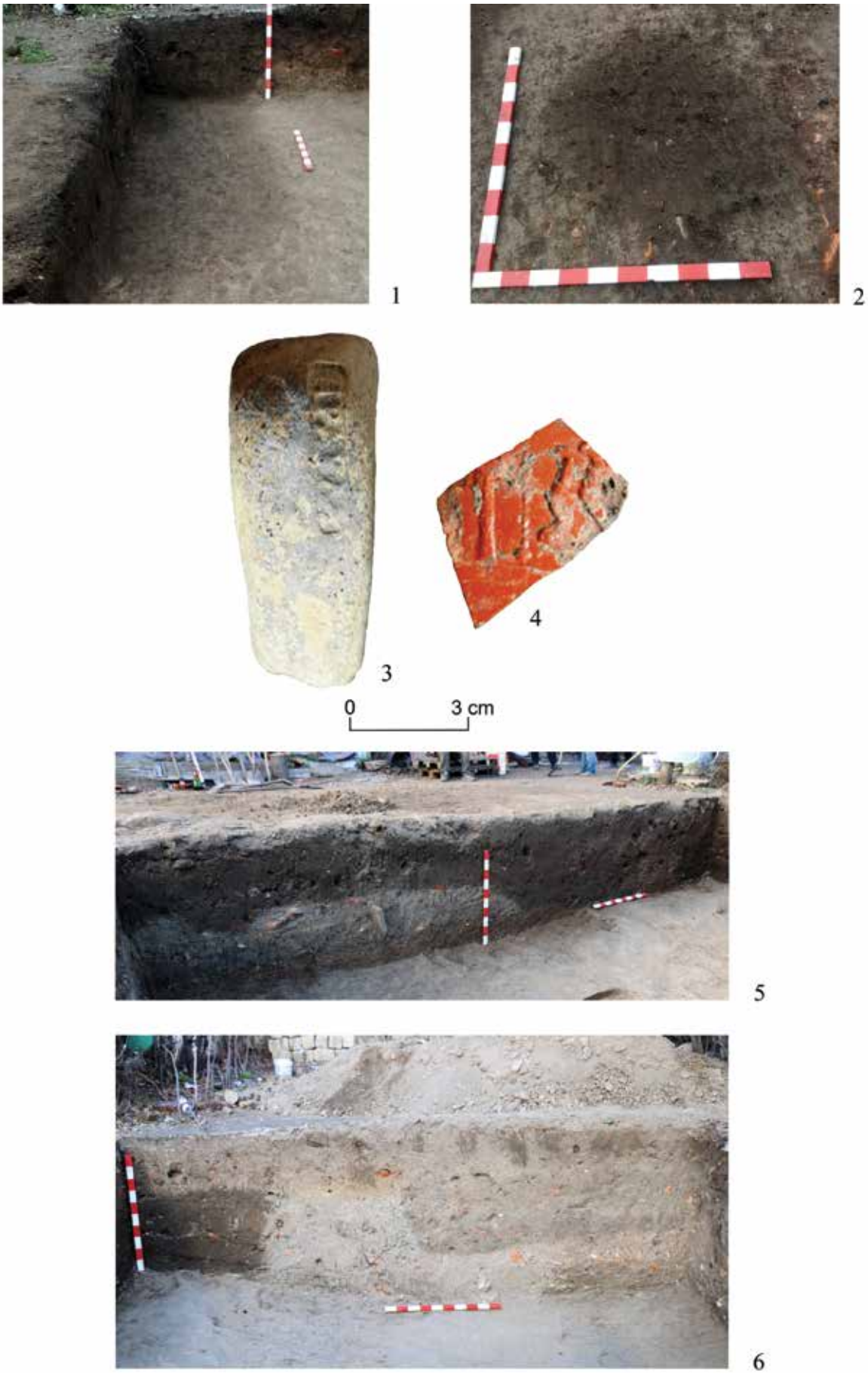
Ștefan 2018b - Cristian Eduard Ștefan, *Notă asupra unor materiale preistorice de la Romula (Reșca, județul Olt)*, în *BMJT*, 10, 2018, p. 109-130.

Ștefan 2019 - Cristian Eduard Ștefan, *Noi descoperiri de tip Vădastra la Romula (Reșca, jud. Olt), România*, în *RAASI*, 1, 2019, p. 19-42.

Abrevieri

BMJT - Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie, Alexandria.
RAASI - Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare, Chișinău.
SP - Studii de Preistorie, București.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 1. Reșca, str. Decebal, nr. 9. Aspecte din timpul cercetării: 1. groapa Cx 1 la conturare; 2. groapa Cx 2 la conturare; 3. toartă de amforă cu inscripția HRAKLA; 4. fragment de vas terra sigillata; 5. profilul vestic al secțiunii; 6. profilul nordic al secțiunii.

https://biblioteca-digitala.ro

149. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt
Punct: Str. Traian, nr. 31. Sectorul de Nord

Tip de sit cod tip de sit: 11, 211
Încadrare cronologică: cod epocă 32, 43
Cod RAN: 126754.04
Autorizația nr. 382/17.06.2021
Colectiv: dr. Florin Ciulavu - responsabil științific (MJO); membri colectiv: dr. Mihaela Bleoancă (MJO), Sabin Popovici (MRC).
Total finanțare: 3543 lei (Beneficiarul)
Perioada dedfășurării cercetării: 15.07 - 25.08.2021

În perioada 15 iulie - 25 august 2021, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă pe teritoriul comunei Dobrosloveni, sat Reșca, având ca obiectiv descărcarea de sarcină arheologică a unui teren privat pe str. Traian, nr. 31, proprietar Stancu Dumitru Monel. Zona cercetată se află pe teritoriul anticului Romula, fiind afectată și de locuiri preistorice, cât și de o necropolă medievală.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Din punct de vedere cronologic, cele mai timpurii descoperiri înregistrate la Reșca datează din neolitic[1]. Ultimele descoperiri preistorice (Vădastra) semnalate sunt cunoscute din anii 2018 și 2019, când au fost publicate fragmente ceramice, obiecte de silex, de os și corn și un capac zoomorf[2].

Despre Romula s-a scris începând din secolul al XVIII-lea, fiind amintit constant și în sec. XIX-XX. Orașul antic este amintit în scrierile lui Dimitrie Cantemir, Fernando de Marsigli, August Treboniu Laurian și Dimitrie A. Sturdza. Primele investigații arheologice s-au realizat în anul 1869, fiind conduse de Cezar Boliac. Mai sunt cunoscute săpături conduse de V. A. Urechia (1870), Pamfil Polonic (1900) și Alexandru T. Dumitrescu (1911). Cercetările arheologice sistematice au debutat în anul 1965, sub coordonarea lui Dumitru Tudor. Au mai săpat la Romula Mircea Babeș (1965-1969), Valeriu Leahu (1969 și 1972), iar Gheorghe Popilian a condus cercetările timp de trei decenii, în intervalul 1968-1998. Prima delimitare a sitului arheolgic Romula s-a realizat în anul 2007, sub coordonarea lui Mircea Negru, stabilindu-se o suprafață ce depășește 304 hectare. Cercetările sistematice și preventive au continuat până în prezent[3].

Cadrul geografic

Satul Reșca (com. Dobrosloveni, jud. Olt) se află pe malul drept al Oltului, fiind traversat de pârâurile Teslui și Potopin, aflându-se în Câmpia Caracalului, subdiviziune a Câmpiei Romanațiului. Pe teritoriul satului sunt aproximativ 10 izvoare. Clima temperat continentală și rețeaua hidrografică (râu, pârâuri și izvoare), coroborate cu solul fertil din zonă, au creat un mediu propice pentru dezvoltarea comunităților umane din Preistorie și până în prezent.

Prezentarea cercetării

Obiectivul cercetării a fost recuperarea tuturor informațiilor arheologice de pe suprafața afectată de proiectul„Construire locuință parter”. S-au cercetat 70 de complexe arheologice în 103 mp și s-au recoltat toate materialele descoperite.

Suprafața care a fost cercetată a fost împărțită în carouri de 2 mp, notate de la 1A până la 3 G. Există șapte situații în care descoperirile au impus realizarea unor casete în afara suprafeței afectată de proiect. Este vorba despre șapte casete care s-au săpat cu scopul de a cerceta integral mormintele medievale care depășeau suprafața afectată de proiect. În urma cercetării, am decis să propunem și s-a aprobat de către Ministerul Culturii conservare *in situ* pentru zidul Cx 5, realizat din cărămidă.

Au fost descoperite materiale arheologice care pot fi datate în preistorie (culturile Dudești, Vădastra și Coțofeni), epoca dacică, complexe și materiale arheologice din epoca romană (sec. II-III) și din perioada medievală (sec. X; XIV-XV). Au fost cercetate în total 70 de complexe arheologice, din care 18 databile în epoca romană (sec. II-III) și 52 databile în evul mediu, din care 51 de morminte de inhumație și o groapă. Materialele din preistorie, din epoca dacică și din evul mediu timpuriu (sec. X) nu au fost descoperite în complexe arheologice.Obiectele de inventar funerar descoperite pe o parte dintre morminte (majoritatea nu au avut inventar funerar) sunt o monedă sârbească de argint din secolul al XIV-lea, o cataramă de centură din fier, un cercel din bronz, o verigă, aplici din bronz și din fier și foarte puțină ceramică. Mormintele au fost așezate unul lângă altul, având distanțe foarte mici între ele și pe rânduri, toate fiind orientate est-vest. Au fost identificate și câteva cazuri în care oasele au fost făcute pachet și depuse lângă un alt defunct.

Concluzii

Din preistorie au fost descoperite fragmente ceramice izolate din culturile Dudești, Vădastra și Coțofeni, cât și câteva obiecte de silex. Nu s-au înregistrat descoperiri de complexe arheologice preistorice.

Din epoca romană au fost surprinse trei faze de locuire. Ceramica cea mai timpurie datează din secolul II și a fost descoperită în șanțul Cx 9. Al doilea nivel de locuire este dat de fundațiile zidului Cx 14, descoperite sub nivelul zidului Cx 5. Al treilea nivel de locuire din epoca romană este reprezentat de zidul Cx 5 care este contemporan cu nivelarea de balastru Cx 4 și cu podeaua de *cocciopesto* Cx 2. Moneda de la Faustina II, descoperită în Cx 4, datează *post quem* respectiva nivelare/amenajare.

Mormintele medievale fac parte din aceeași necropolă din care au mai fost cercetate 25 de morminte din anul 1993, la aproximativ 50 m înspre nord. Respectivele morminte au fost datate în secolele XIV-XV, pe baza a două inele descoperite. De asemenea, în apropierea necropolei, înspre nord, au fost cercetate două bordeie datate pe baza unor monede în perioada lui Mircea cel Bătrân. Moneda pe care am descoperit-o în M 19, emisă probabil de Ștefan Uroș V (1355-1371), datează *post quem* respectivul mormânt.

Din cele 51 de morminte cercetate, 40 au fost așezate în decubit dorsal, 10 au fost făcute pachet și dintr-un mormânt a fost descoperit un singur os. O situație interesantă este reprezentată de mormintele care au fost „făcute

[1] Mărgărit-Tătulea 1994.
[2] Ștefan 2018a, p. 143-150; Ștefan 2018b, p. 109-130; Ștefan 2019, p. 19-42.
[3] Pentru un istoric al cercetărilor la Romula a se vedea Negru, Schuster 2016, p. 7-12.

https://biblioteca-digitala.ro

pachet". Cu siguranță acest obicei practicat de creștini are legătură cu dezhumarea și reînhumarea individului atunci când se înmormântează altul în același loc. În general, oasele reînhumate au fost „făcute pachet", însă am întâlnit și o situație când au fost întinse pe lângă defunct (M 30 lângă M 35).

Această cercetare ajută la completarea informațiilor existente referitoare la vestigile din epoca romană și la dimensiunile și densitatea necropolei medievale din sec. XIV-XV, completând harta descoperirilor din zonă.

Abstract

Between July 15th and August 25th 2021, the Olt County Museum organized a preventive archaeological excavation on the territory of Dobrosloveni commune, Reșca village, no. 31 Traian street. Archaeological materials found on that occasion could be dated in prehistory (Dudești, Vădastra and Coțofeni cultures), the Dacian period, Roman period (IInd-IIIrd century) and from the medieval period (Xth and XIVth-XVth century). A total of 70 archaeological complexes were investigated, of which 18 from the Roman period (IInd-IIIrd century). Some other 52 complexes dated to the Middle Ages, of which 51 burial tombs and a pit. Funerary inventory found in some of the graves (although most of them had no funerary inventory) are a 14th century Serbian silver coin, an iron buckle, a bronze earring, bronze and iron appliques, and very little pottery. The tombs were placed next to each other, with very short distances between them and in rows, all east-west oriented. In several cases we could document the bones packed and deposited next to another deceased person.

Bibliografie:

Mărgărit-Tătulea 1994 - Corneliu Mărgărit-Tătulea, *Romula-Malva*, București, 1994.

Negru, Schuster 2016 - Mircea Negru, Cristian Schuster (ed.), *Romula. Seria Rapoarte arheologice. I. Raport privind cercetările arheologice sistematice din anul 2015*, Târgoviște, 2016.

Ștefan 2018a - Cristian Eduard Ștefan, *Notă asupra unui capac zoomorf neolitic de la Romula (Reșca, jud. Olt)*, în *SP*, 15, 2018, p. 143-150.

Ștefan 2018b - Cristian Eduard Ștefan, *Notă asupra unor materiale preistorice de la Romula (Reșca, județul Olt)*, în *BMJT*, 10, 2018, p. 109-130.

Ștefan 2019 - Cristian Eduard Ștefan, *Noi descoperiri de tip Vădastra la Romula (Reșca, jud. Olt), România*, în *RAASI*, 1, 2019, p. 19-42.

Abrevieri

BMJT - Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie, Alexandria.
RAASI - Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare, Chișinău.
SP - Studii de Preistorie, București.

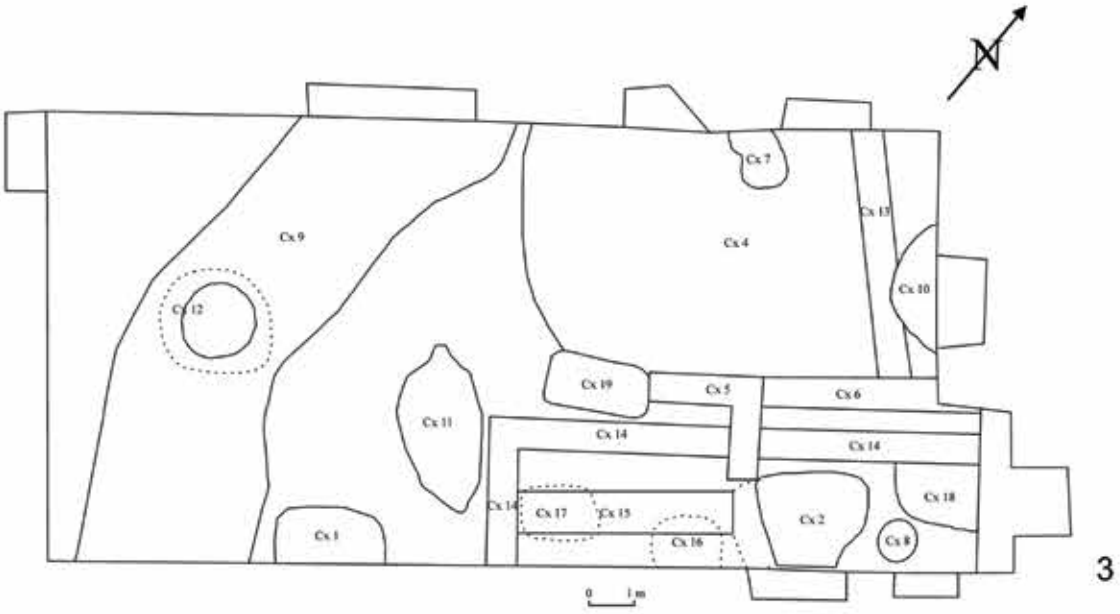
https://biblioteca-digitala.ro

1

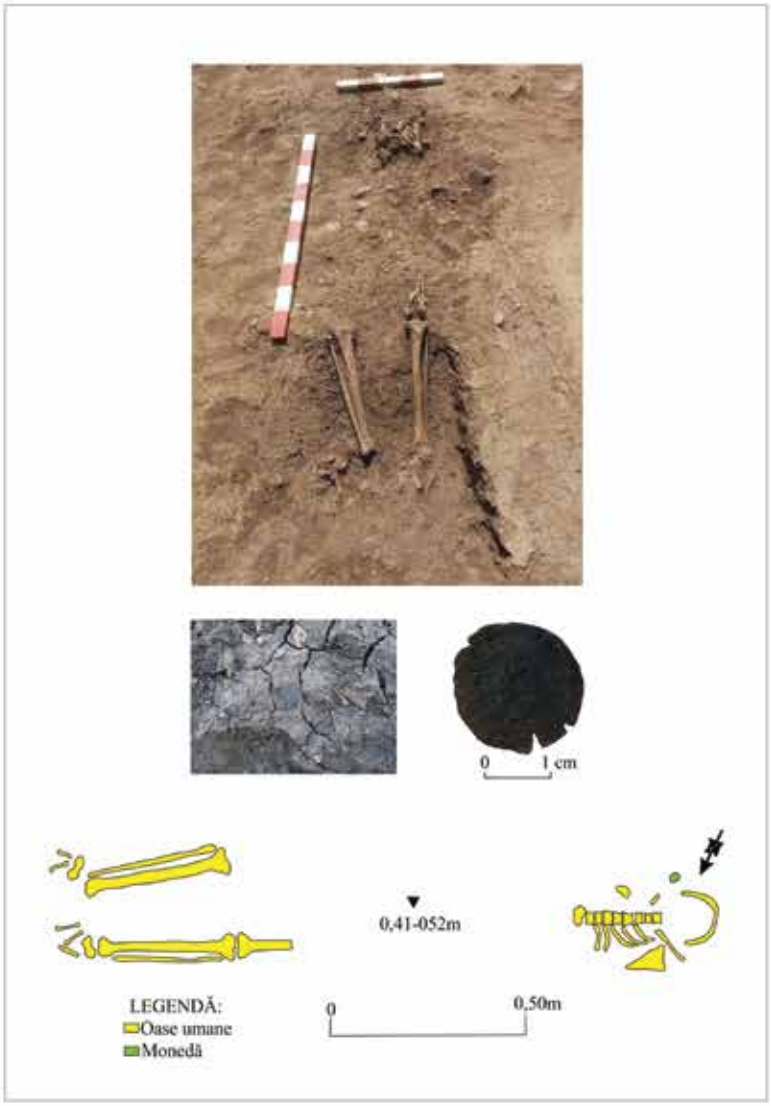
2

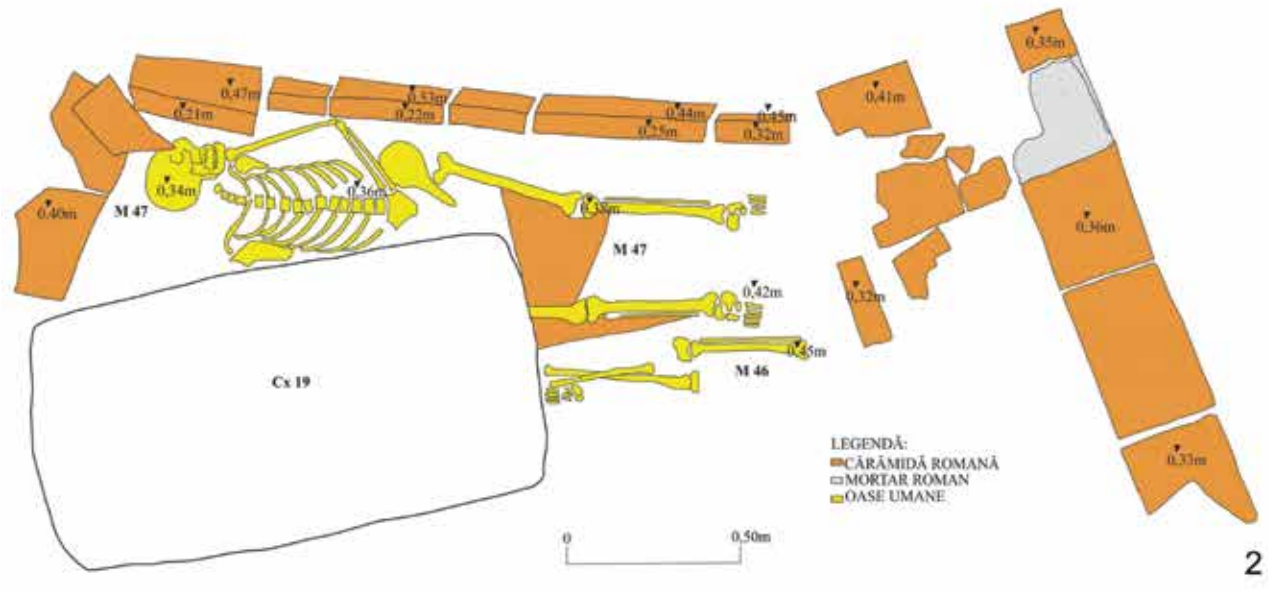

3

Pl. 1. Reșca, str. Traian, nr. 31: 1-2. imagini de la finalul cercetării; 3. planul complexelor arheologice din epoca romană (inclusiv Cx 19 – groapă medievală).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 2. Reșca, str. Traian, nr. 31. Exemple de morminte cercetate: 1. M 19 împreună cu moneda de sec. XIV; 2. detaliu cu M 46 și M 47 tăiate de groapa Cx 19.

https://biblioteca-digitala.ro

150. Roşiorii de Vede, jud. Teleorman
Punct: Biserica „Sf. Împăraţi„ - Serdăreasa

Tip sit: 5 Epoca modernă
Încadrare cronologică: 133 - biserică
Autorizaţie nr. 472/21.07.2021
Colectiv: Pavel Mirea (MJT), responsabil ştiinţific, Ion Torcică (MJT)
Perioada desfişurării cercetării: 22 .07- 25.08.2021

Cercetările arheologice preventive s-au desfăşurat pe suprafaţa de teren pe care urmează a fi construită o Capelă şi un Centrului social cultural, în incinta Bisericii „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena - Serdăreasa" Roşiorii de Vede, judeţul Teleorman. Biserica, monument istoric (TR-II-a-B-14430), se găseşte în partea central-vestică a municipiului, pe str. Republicii, nr.10.

Cunoscută şi sub numele de „Serdăreasa", biserica a fost ridicată de către serdăreasa Maria M. Butculescu, soţia serdarului Marin R. Butculescu, târnosită la 10 mai 1832 şi sfinţită la 15 iulie 1835. Biserica se află într-o incintă închisă, cu ziduri consolidate la interior cu contraforturi, din loc în loc. După unele păreri, incinta este anterioară zidirii bisericii, însă şi argumentele în acest sens lipsesc. Pe latura de nord s-a aflat casa parohială, construită în anul 1850, iar turnul clopotniţă, ridicat în 1919, în locul celui iniţial şi refăcut mai întâi în anul 1959, prezenta două niveluri, cu acces la etaj printr-o scară exterioară. Casa parohială şi turnul clopotniţă, afectate grav de cutremurul din anul 1977, au fost demolate în anii 1993-1994, fiind refăcut doar turnul clopotniţă.

Cercetarea arheologică preventivă a avut ca scop identificarea şi cercetarea patrimoniului arheologic pentru suprafaţa de teren ce urma a fi afectată de viitoarea construcţie, o clădire cu dimensiunile 21,475 x 8,90 m, cu o suprafaţă construită de 146,10 mp. Suprafaţa vizată a fost împărţită în două suprafeţe cu dimensiuni diferite: S.I de 8,90 x 8,625 m şi S. II de 12,85 x 6,60 m. S.I a fost împărţită în două sectoare (N şi S), fiecare fiind împărţit, la rândul său, în patru carouri (□1-4). Suprafaţa S.II a fost împărţită în patru sectoare de dimensiuni egale (□1-4).

În suprafeţele excavate s-au putut observa o serie de intervenţii de dată relativ recentă: în centrul S.I, pe cca. 25 $m^{2.}$ se aflau resturi menajere contemporan. Perturbări stratigrafice au fost produse şi de rădăcinile unor pomi fructiferi din livada existentă în zonă.

În S.II a fost identificat un număr de 11 de morminte (M.1-M.11) ce aparţin cimitirului modern ce a existat în incinta bisericii. Concentrarea mormintelor a fost constatată în sfertul de est al suprafeţei, fiind astfel delimitată latura de vest a acestuia, ce ar corespunde cu un aliniament al laturii de vest a pronaosului bisericii.

Inventarul funerar, fără a fi bogat şi diversificat cuprinde: monede de ort şi ofrandă, piese de port şi podoabă, nasturi, cuie din fier de la sicrie etc. Pe baza observaţiilor stratigrafice dar şi a analizei preliminare a unor elemente de inventar funerar au putut fi stabilite două orizonturi de înmormântări, ambele din a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Cel mai vechi, reprezentat de trei morminte (M.4, M.7, M.11) aparţine mijlocului sec. al XIX-lea. Cel mai nou orizont aparţine ultimei treimi sec. al XIX-lea (M.1, M.2, M.5, M.6, M.8).

În legătură cu inventarul funerar au fost făcute câteva constatări. S-a observat prezenţa obiectelor de podoabă doar în mormintele de femei (inele, brăţări de sticlă, mărgele de sticlă). În ceea ce priveşte unele monede de ort din argint se constată că acestea sunt uzate în urma circulaţiei intense şi prezintă decalaje cronologice în raport cu monedele de ofrandă, sugerând o tezaurizare a lor şi folosirea în scop funerar. Astfel, la M.1, databil la 1868 (5 Para), moneda de ort este din 1799, la M.6, databil la 1867 (10 Bani), moneda de ort este din 1837 (3 Kreuzer) iar la M.8, databil la 1867 (10 Bani), moneda de ort este din 1820. Pentru cele trei morminte din primul orizont de înmormântări, monedele de ort sunt puţin circulate (M.4-1849, M.7-1845 şi M.11-1849).

În cele două suprafeţe S.I şi S.II au fost identificate două complexe arheologice, gropi menajere (Cpl.1 şi Cpl.2).

Cpl.1 a fost identificat în S.I. Era o groapă de formă cilindrică, cu diametrul de 2 m, interpretată ca fiind o fântână dezafectată şi folosită ulterior ca groapă menajeră. Limita superioară a fost observabilă la -0,24 m, iar adâncimea maximă la care a fost efectuată săpătura de -2,95 m, cotă după care solul devenea argilos, umed, tipic nivelului premergător celui acvifer. Groapa cuprinde mai multe niveluri de umplere. După dezafectare, fântâna a fost umplută cu pietriş cu granulozitate mare, ulterior, după o reexcavare parţială fiind observabile alte cinci faze de reumplere. Nivelul superior al umpluturii gropii (intervalul -0,30-0,50/0,60 m) depăşea conturul acesteia, dovedind folosirea ca zonă de depozitare a deşeurilor şi după umplerea gropii. Umplutura consta mai ales din materiale de demolare (fragmente de cărămidă, o piatră fasonată, două fragmente de ancadrament de piatră, galeţi de râu, pietriş, pietre de var, fragmente de ţigle şi olane), cenuşă, resturi faunistice (oase de animale, valve de scoici) şi obiecte: piroane, cuie, scoabe, fragmente de tablă de fier, fragmente ceramice, vase întregibile, fragmente de vase de porţelan (inclusiv porţelan englezesc), semiporţelan, faianţă, sticlă, obiecte de podoabă şi port, fragmente de ţesătură cu fir metalic, monede, toate concentrate pe nivelul -0,30 - 1,20 m. Monedele sugerează momente cronologice de umplere cu depuneri menajere: două monede austriece (1 Kreuzer 1816) la au fost identificate adâncimea de cca. -1,50 m, iar în partea superioară, la cca. -0,40 m o monedă românească (5 Bani 1884). Partea inferioară a gropii conţinea exclusiv resturi de cărămidă şi pietriş.

Complexul Cpl.2, identificat în S.II, aproximativ în zona centrală, avea limita superioară la -0,30/0,35 m, iar adâncimea maximă la care a fost a fost săpată la -1,15 m. Era o groapă de formă cvasicirculară, cu diametrele de 3,20 x 3,00 m, folosită ca groapă menajeră, cu precădere pentru resturi de materiale de construcţie/ demolare: cărămizi fragmentare şi întregi, fragmente de gresie, mortar de var, pietre de var, pietriş, nisip. În partea de sud-est a fost parţial tăiată de mormântul M.2 iar în cea de nord, parţial tăiată de mormântul M.8. Aproximativ în centru ei a fost săpată groapa lui M.6, acesta fiind ulterior umplerii

https://biblioteca-digitala.ro

gropii cu materiale de demolare. La golire, în materialul de demolare au fost găsite şase parale otomane de argint, trei fiind lizibile, emise de sultanul Mahmud II în anii 1830, 1831 şi 1832, moment cronologic ce coincide cu edificarea bisericii. Alte materiale arheologice, relativ puţine, se aflau împrăştiate în toată umplutura gropii: fragmente ceramice şi de sticlă, pipe fragmentare, cuie şi piroane de fier, oase de animale.

Cercetarea arheologică realizată în anul 2021, prima derulată în incinta Bisericii „Serdăreasa" Roşiorii de Vede, a adus câteva elemente în ceea ce priveşte istoria ansamblului de cult:

- a fost confirmată existenţa unui cimitir, înfiinţat probabil la scurt timp după edificare bisericii, delimitându-se şi partea lui de sud-vest;

- au fost evidenţiate două gropi, prima (Cpl.1) putând fi pusă în legătură cu activităţi legate de refacerea/ repararea bisericii şi/ sau dezafectarea unor construcţii, a doua (Cpl.2) fiind contemporană cu construirea bisericii;

- nu au fost identificate elemente care să ateste urme de activitate umană anterioare construirii bisericii;

- materialul arheologic descoperit ilustrează faptul ne aflăm într-un mediu urban, o parte a lui sugerând o secvenţă din viaţa materială cotidiană a celei de-a doua jumătăţi a sec. XIX, în care sunt întâlnite atât elemente de uz comun, provenite din ateliere locale dar şi unele de lux, venite pe calea importului.

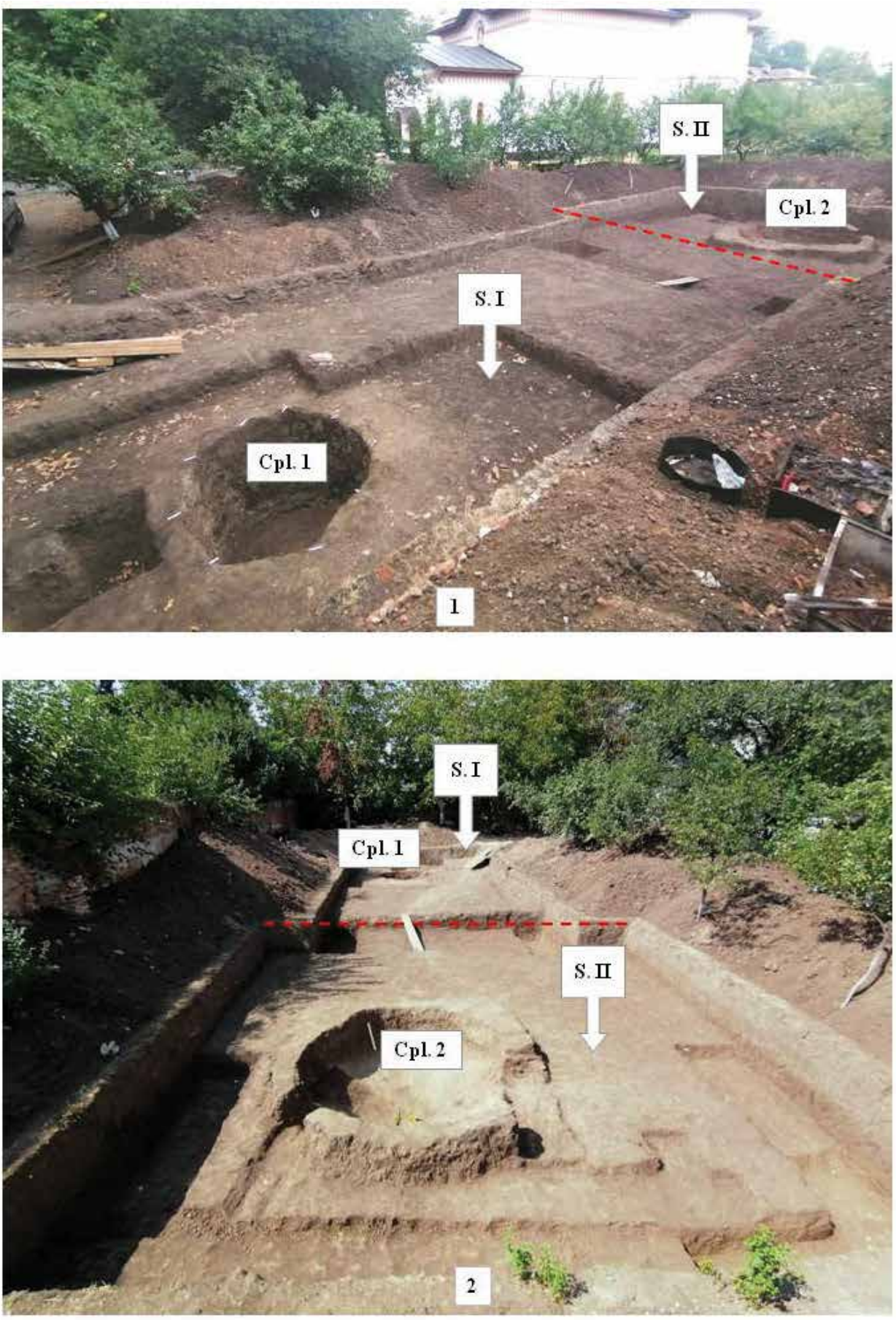
https://biblioteca-digitala.ro

Pl. I. Biserica „Serdăreasa" Roșiorii de Vede. Imagine cu viitorul amplasament al „Capelei și centrului social cultural" (1); planul general al săpăturilor arheologice preventive (2).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. II. Suprafețele S.I și S.II la finalizarea cercetăruu arheologice preventive. Imagini dinspre sud-vest (1) și est (2).

https://biblioteca-digitala.ro

151. Săcălușești, com. Agapia, jud. Neamț
Punct: Dealul Buga

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă; 114 – așezare rurală
Încadrare cronologică: 1 – preistorie; 16 – Hallstatt
Autorizație nr. 241 / 05.05.2021
Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Alexandru Gafincu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț), Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț), Dumitru-Ionuț Stigleț (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț), Doru Gligor Bogdan (S.C. „Arvada" S.R.L. Cluj-Napoca), Bogdan Bobînă (S.C. „Arvada" S.R.L. Cluj-Napoca), Ancuța Bobînă (S.C. „Arvada" S.R.L. Cluj-Napoca), Cristina Trif (University of Bradford, Marea Britanie).
Perioada desfășurării cercetării: 10.05- 28.05.2021

Situl arheologic nou descoperit și cercetat preventiv cu prilejul implementării proiectului de investiție *Conductă de transport gaze naturale Târgu Neamț - Bălțătești (inclusiv alimentare cu energie electrică a SPC)*, derulat de S.N.T.G.N. „Transgaz" S.A., se află în Depresiunea Neamț (Ozana - Topolița) din Subcarpații Moldovei, pe panta sudică a Dealului Buga și pe malul stâng al Pârâului Trohana, în extravilanul satului Săcălușești din comuna Agapia, în partea de nord a județului Neamț (fig. 1).

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat integral prin intermediul Secțiunii I (S. I), cu lungimea de 475 m, lățimea de 10 m, perimetrul de 970 m și suprafața de 4750 $m^{2.}$ Aceasta a fost divizată în 1190 de carouri (A-E 1-238) (fig. 2).

În cuprinsul său a fost identificat un singur nivel de locuire dintr-o așezare datând din prima epocă a fierului (Hallstatt), aparținând culturii Corlăteni-Chișinău (secolele XII-X î.H.).

În urma investigațiilor noastre au fost descoperite 18 complexe arheologice, reprezentate de resturile parțiale ale unei locuințe de suprafață (L. 1) (fig. 3) și 17 gropi (G. 1-17), acestea din urmă având funcționalități diferite, unele dintre ele fiind afectate de numeroase bioperturbații (crotovine).

Complexele au fost demontate manual, sedimentul excavat a fost tamisat integral, iar artefactele au fost recoltate exhaustiv. Punctul altimetric zero (P. 0) al sitului arheologic coincide cu cota cea mai înaltă a terenului din extremitatea sa sud-vestică.

Locuința 1 (L. 1) a fost surprinsă parțial în Secțiunea I (S. I), pe o suprafață de aproximativ 66 m2 (lungimea – cca. 11 m; lățimea – cca. 6 m), aceasta fiind orientată pe direcția NV-SE și având formă rectangulară (dreptunghiulară). Extremitățile locuinței se continuă în profilurile de nord-vest și respectiv de sud-est ale Secțiunii I (S. I). Pereții celor două laturi lungi se prezentau sub forma unor aliniamente consistente de chirpici arși, de culoare roșie cărămizie, cu lățimea de aproximativ 0,20 cm. Podeaua locuinței pare a fi reprezentată de solul amenajat în prealabil prin nivelare și compactare. În extremitatea nord-vestică a locuinței a fost identificată o vatră (V. 1) de formă rectangulară, realizată din lut ars, de culoare roșie cărămizie, cu partea superioară având aspect mozaicat de la arderea intensă. Vatra (V. 1) a fost surprinsă parțial (pe o suprafață de cca. 1 m2), aceasta continuându-se în profilul de nord-vest al Secțiunii I (S. I). Inventarul construcției constă în chirpici arși și fragmente ceramice (fig. 3).

Gropile aveau forme relativ circulare, ovale, în formă de clopot sau neregulate, diametre cuprinse între 0,45 m și 3,80 m și adâncimi cuprinse între 0,15 m și 1,00 m.

Umpluturile lor constau în sedimente de culoare gălbuie sau neagră (uneori cu pigmenți de cărbune în compoziție).

Artefactele descoperite în interiorul și exteriorul complexelor sunt reprezentate de fragmente de chirpici arși, bucăți de gresie, plăcuțe de vatră, resturi faunistice (aflate în prezent în proces de investigare din punct de vedere arheozoologic; dintre acestea au fost prelevate inclusiv eșantioane în vederea datării prin metoda radiocarbonului), fragmente ceramice (aflate în curs de restaurare și conservare) (fig. 5/1-9). Între acestea se remarcă o fusaiolă de lut ars întreagă, ce făcea parte din inventarul Locuinței 1 (L. 1), precum și un vas sferic fragmentar, identificat la baza Gropii 15 (G. 15) (fig. 4).

Fragmentele ceramice provin de la vase modelate cu mâna, din lut, cu nisip, pietricele și cioburi pisate în compoziție, arse oxidant sau reducător, decorate cu caneluri, brâuri alveolate și proeminențe. Gradul de fragmentare, coroziune și friabilitate al acestora permite arareori identificarea formei inițiale a vasului. Marea majoritate a lor sunt atipice și indeterminabile.

Abstract

In 2021, with the implementation of a large energy investment project (natural gas), was undertaken a thorough preventive archaeological research of the new site discovered in the Neamț Depression (Ozana - Topoliţa Depression) in the Moldavian Subcarpathians, on the Buga Hill and on the left bank of Trohana Stream (in Săcălușești village, Agapia commune, Neamţ County): Săcălușești - *Dealul Buga*. On that occasion, in Section I (S. I), one layer was identified, representing an Iron Age (Hallstatt) settlement, belonging to the Corlăteni-Chișinău culture and dating back to the XII-X centuries B.C. Partial remains of a surface-dwelling (L. 1) and 17 pits with shapes, sizes, fillers, inventories and different functionalities (G. 1-17) were investigated. The discovered artefacts consist of burned clay, fragments of sandstone, fireplace plates, fauna remains and potsherds. Among these, one should note a full spindle whorl, which was part of the inventory of Dwelling 1 (L. 1), as well as a fragmented spherical vessel, found at the base of the Pit 15 (G. 15).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Săcălușești „Dealul Buga”. Vedere generală dinspre nord asupra sitului arheologic (foto: B. Bobînă, 2021).

Fig. 2. Săcălușești „Dealul Buga”. Vedere generală dinspre est asupra Secțiunii I (S. I) (foto: B. Bobînă, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Săcălușești „Dealul Buga”. Resturile Locuinței 1 (L. 1) (foto: B. Bobînă, 2021).

Fig. 4. Săcălușești „Dealul Buga”. Groapa 15 (G. 15) și vasul sferic fragmentar din interiorul său (foto: B. Bobînă, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

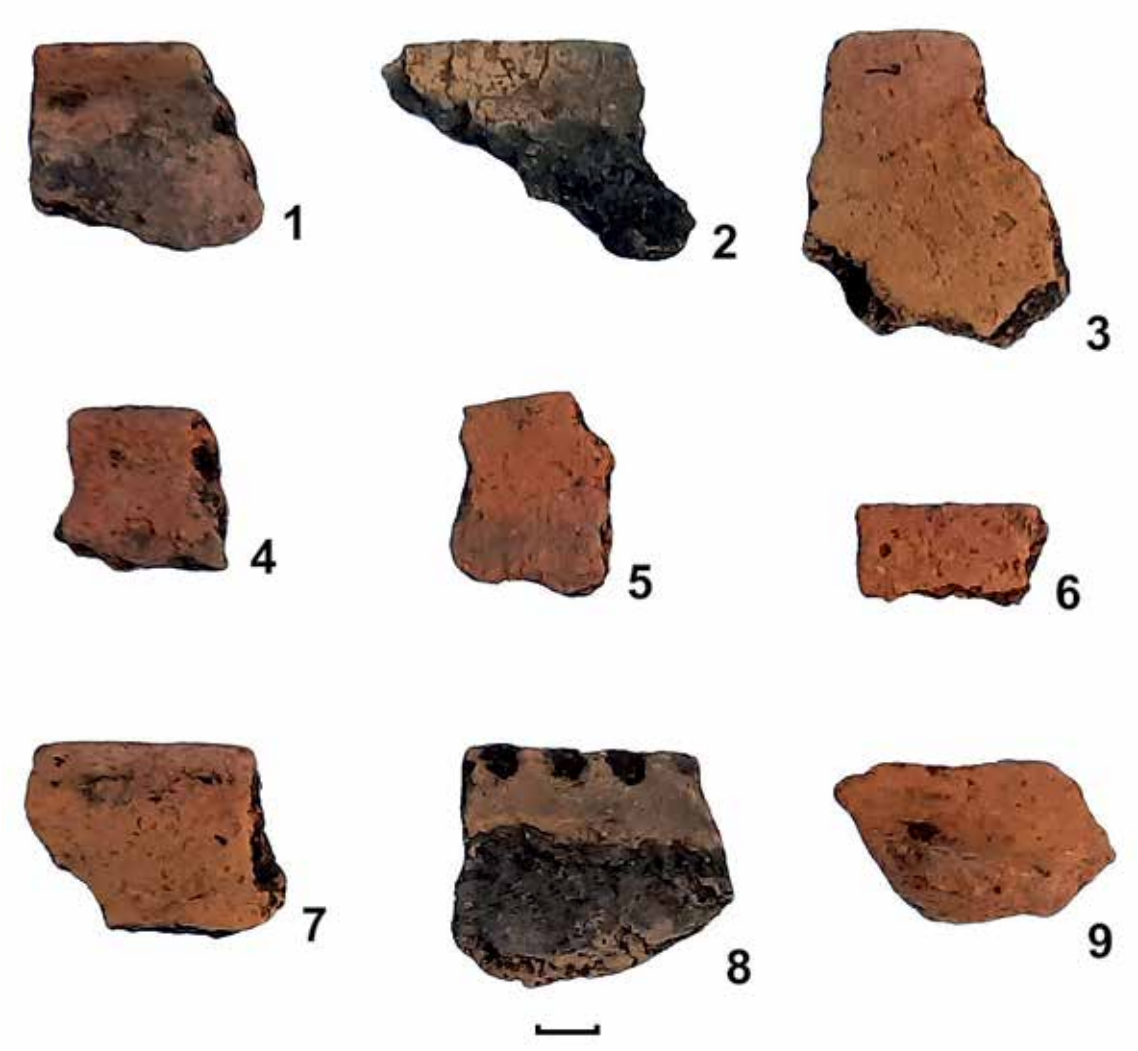

Fig. 5. Săcălușești „Dealul Buga": 1-9 – fragmente ceramice (foto: C. Preoteasa, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

152. Sâncraiu Almașului, jud. Sălaj
Punct: Dealul Pustei

Tip de sit: 11, 21
Încadrare cronologică: 152
Autorizaţie: nr**.** 352/09.06.2021
Colectiv: Ioan Bejinariu (responsabil), Horea Pop, Emanoil Pripon, Sanda Băcueț-Crișan, Horațiu Cociș (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău), Cristian Virag (Muzeul Județean Satu Mare)
Perioada desfășurării cercetării: 10-18.06.2021

Scurtă prezentare a sitului

Situl arheologic 3 a fost identificat, în diagnosticul anterior cercetării preventive, pe platoul în care continua terasa nordică a pârâului Valea Pustei, un amplasament favorabil locuirii umane. Studierea hărților militare austriece din secolele XVIII-XIX aduce argumente privind zona străbătută de un drum de țară, care trece dealul Tulburii și coboară spre sud, în valea Bozolnicului.

Începând de la km 4+200 traseul autostrăzii părăsește valea pârâului Sâncraiu Almașului și urcă pe Dealu Țigla, urmărind curba de nivel cu înălțime maximă, practic platoul brăzdat de văi transversale. Secțiunile din diagnostic au surpins un sol erodat, unde cu foarte puține excepții sub stratul vegetal de 0,25-0,30 m urmează imediat lutul brungălbui.

Obiectivele cercetării

Obiectivul principal al cercetării preventive de la Sâncraiu Almașului din punctul *Dealul Pustei,* l-a constituit eliberarea terenului de sarcină arheologică în vederea predării amplasamentului pentru materializarea obiectivului construire Autostrada Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea, Secțiunea3B: Mihăiești - Suplacu de Barcău, Subsecțiunea 3B1: Mihăiești - Zimbor (km 0+900 – 13+260).

Stratigrafia staţiunii arheologice de la Sâncraiu Almașului, în acest sector, precizarea cadrului cronologic în care se desfăşoară evoluţia sa, stabilirea caracterului sitului, au reprezentat obiective prioritare ale cercetării. Nu în ultimul rând ne-am propus, precizarea relaţiei şi succesiunii fazelor evolutive şi componentelor staţiunii arheologice. Toate aceste aspecte sunt dificil de sesizat, mai ales datorită faptului că straturile de cultură au fost afectate de-a lungul timpului de eroziunea naturală şi lucrările agricole.

Rezultate şi interpretarea lor

Inventarul arheologic recuperat din stratul de depuneri arheologice și mai ales din complexele arheologice cercetate nu este foarte bogat și constă mai ales din fragmente ceramice, în unele cazuri provenind de la recipiente parțial întregibile. Majoritatea complexelor cercetate au avut un inventar ceramic compus din fragmente atipice, însă pe baza caracteristicilor formale ale ceramicii și acestea pot fi atribuite perioadei mijlocii a epocii bronzului. Relevante pentru cronologia descoperirilor sunt materialele provenind din Cx. nr. 14, 15, 16 și 26 care de altfel au și un inventar ceramic mai bogat. Decorul vaselor din aceste complexe este cel tipic pentru cultura Wietenberg. Predomină ornamentul meandric umplut cu împunsături simultane (*Zahnstempellung*) care se asociază uneori și cu frize realizate din motive triunghiulare imprimate, dispuse alternativ, împodobind mai ales buza vasului sau interiorul marginii. Raportându-ne la stratigrafia așezării de la Derșida „Dealul Balota” și mai ales la evoluția decorului ceramicii din această așezare putem încadra locuirea culturii Wietenberg din porțiunea cercetată a sitului nr. 3 de la Sâncraiu Almașului în faza Wietenberg III (Chidioșan), ceea ce înseamnă etapa III a Bronzului mijlociu din Transilvania. Din complexul nr. 26 provin o serie de fragmente ceramice cu un decor spiralic asociat cu benzi de triunghiuri realizate din incizii late. Aceste motive ornamentale sunt specifice mai ales descoperirilor atribuite fazei Wietenberg II, însă în cazul nostru nu avem argumente solide care să ne determine să luăm în considerare existența a două etape de locuire Wietenberg în acest punct.

Scurtă descriere a descoperirilor

În timpul cercetării au fost numerotate 28 de complexe, dar dintre acestea doar 12 s-au dovedit a fi cu adevărat realizări antropice databile în epoca Bronzului.

Nr. CX	Descriere
Cx1	Natural
CX2	Natural
CX3	Groapă de provizii. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Formă circulară. Diametru: 2,85 x 1,63 m. Adâncime: 0,50 - 0,85 m. Inventar: sol negru lutos cu mici pigmenți ceramic, foarte puțin material ceramic, urme de lemn ars.
CX4	Natural
CX5	Natural
CX6	Natural
CX7	Natural
CX8	Natural
CX9	Natural
CX 10	Natural
CX11	Natural
CX12	Groapă de provizii. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Formă circulară. Diametru: 1,20 m. Adâncime: 0,26 - 0,42 m. Inventar: sol negru cu pigmenți și fragmente ceramic mici.
CX13	Groapă de provizii. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Formă circulară. Diametru: 1,20 m. Adâncime: 0,30 - 1,00 m. Inventar: sol negru cu pigmenți ceramici.

https://biblioteca-digitala.ro

CX14	Groapă cu depunere de 3-4 vase. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Formă ovală. Diametru: 1,60 x 0,95 m. Adâncime: 0,25 - 0,60 m. Inventar: sol negru cu pigmenți ceramic și lemn carbonizat. Depunere de trei, max. patru recipiente ceramice ornamentate la adîncimi diferite de la gura gropii la fund. Depunerea arsurii în groapă s-a realizat cu material incandescent, urmele roșii pe fundul complexului fiind vizibile
CX15	Groapă de provizii. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Formă circulară. Diametru: 1,40 m. Adâncime: 0,20 - 0,80 m. Inventar: pământ negru cu pigmenți ceramici.
CX16	Groapă de provizii. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Formă circulară. Diametru: 1,90 x 1,70 m. Adâncime: 0,30 - 0,70 m. Inventar: sol negru cu pigmenți ceramici.
CX17	Groapă de provizii. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Formă circulară. Diametru: 1,10 x 0,80 m. Adâncime: 0,25 - 0,74 m. Inventar: sol negru cu pigmenți ceramici.
CX18	Groapă de provizii. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Formă circulară. Diametru: 1,20 m. Adâncime: 0,20 - 1,10 m. Inventar: sol negru cu pigmenți ceramici..
CX19	Groapă de provizii. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Formă circular/ ovală. Diametru: 1,80 x 1,30 m. Adâncime: 0,20 - 0,95 m. Inventar: sol negru cu pigmenți ceramici..
CX20	Natural
CX21	Natural
CX22	Natural
CX23	Natural
CX24	Natural
CX25	Natural
Cx26	Vas spart pe loc. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Adâncime: Inventar: vas fragmentar spart pe loc.
CX27	Groapă de provizii. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Formă ovală. Diametru: 1,00 - 0,80 m. Adâncime: 0,60 - 1,00 m. Inventar: sol negru cu pigmenți ceramici.
CX28	Mormânt M1 de incinerație. Datare: Bronz mijlociu cultura Wietenberg, faza III. Formă ovală. Diametru: 0,4 m. Adâncime: 0,60 m. Inventar: sol negru afânat, fragmente ceramice, lemn ars și oase calcinate.

Tehnici de cercetare utilizate

Campania anului 2021 a constat în decaparea integrală a suprafeței afectate de proiectul investițional. S-a optat pentru decapare mecanică datorită stratigrafiei simple. S-au conturat manual complexele care au fost numerotate și fotografiate digital. Fiecare complex a fost secționat pentru a i se observa profilul median și depunerile arheologice. A fost desenat atât profilul cât și planul complexului, iar la final a fost realizat planul general al săpăturii cu stația totală topo. Materialul arheologic a fost recoltat în pungi fișate și este în curs de conservare finală. Fotografiile au fost arhivate după ordonarea acestora pe complexe.

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor cercetării în Acta Musei Porolissensis.

Abstract

Although just a small area of the archaeological site from Sâncraiu Almașului – Dealul Pustei was actually investigated, probably on the limits of a settlement, the importance of the finds is not at all peripheral for the Middle Bronze Age in Transylvania.

The image of this particular prehistoric period was so far totally unclear for the southeastern part of Sălaj County. In just three months, on this section of the highway (3B1) were excavated three archaeological sites belonging to Wietenberg III phase, by the end of the Transylvanian Middle Bronze Age. The finds associated a fairly dense habitation area of Wietenberg culture bearers along the Sâncraiului Valley, from its source to its confluence with the Almaș River. Unfortunately, in all three cases only peripheral areas of the settlements were investigated, and the archaeological material consisted mainly of pottery. Our excavations brought important new data to the evolution of the Wietenberg III phase in northwestern Transylvania.

https://biblioteca-digitala.ro

153. Sânpaul, com. Sânpaul, jud. Cluj
Punct: sit 8 (km 18+220-18+280). Autostrada Brașov - Tg. Mureș - Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău) - Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

Tip sit: 1; 11
Autorizație nr. 109/26.04.2017
Colectiv: George Cristian Cupcea – responsabil; Evelyn Ciocan; Cosmin Onofrei; Malvinka Urák – membrii în colectiv (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei)
Perioada desfășurării cercetării: 2017; 25.06.2021-07.07.2021

Din punct de vedere geografic, com. Sânpaul se situează în Podișul Someșului, microzona Dealurile Clujului. Situl este localizat la nord-vest de sat, la baza dealului Cozopaia, la cca. 250 m veste de valea Nadășului, pe malul drept al acestuia, la o altitudine de 415 m. A fost descoperit în iulie 2016, în cadrul diagnosticului arheologic, care a fost determinat de lucrările de execuție a segmentului Cluj vest (Gilău) – Mihăiești al autostrăzii Transilvania.

Pentru efectuarea diagnozei arheologice s-a recurs la practicarea unor secțiuni de verificare cu lungime variabilă între 7 și 10 m, lățime de 2 m, realizate mecanic, cu un utilaj de excavare dotat cu cupă de taluz. Secțiunile au fost trasate, în funcție de relieful terenului, cu scopul de a acoperi cât mai uniform zona afectată de proiectul investițional. În urma acestui demers, a fost delimitată o suprafață de 3.590 m^2 cu potențial arheologic, pe arealul autostrăzii, zonă denumită convențional situl 8. Suprafața a fost decapată mecanic și cercetată exhaustiv. În ceea ce privește metoda folosită s-a ales săparea manuală a complexelor, după decopertarea mecanizată a suprafeței sitului, materialele fiind recoltate stratigrafic, pe complexe. Documentația cuprinde atât fotografii digitale cât și desene tehnice la scara 1:20, 1:50, 1:100 a profilelor și a planurilor secțiunilor, fișe individuale de context și alte schițe.

Cercetarea preventivă a avut ca scop definirea cu exactitate a artefactelor și vestigiilor, a orizontului cultural cronologic căruia îi aparţin acestea, recuperarea prin metode specifice a inventarelor și datelor istorice, prin cercetarea exhaustivă a ariei afectate, precum și eliberarea de sarcină arheologică a terenului afectat de viitorul proiect investițional.

După redecaparea integrală a sitului, efectuată în vara anului 2021, ca urmare a sistării lucrărilor din 2017, au fost descoperite și documentate 8 complexe databile în secolele 8 – 9/10 p. Chr. Acestea au caracter de locuire. Între aceste complexe se regăsesc atât gropi menajere (cx. 1-4/2017; cx.1/2021; cx. 4/2021), cât și cuptoare casnice cu gropi de alimentare (cx. 2-3/2021). Inventarul complexelor este sărăcăcios, constă în puține oase de animal și câteva fragmente ceramice lucrate la roată. Cu toate că atât numărul complexelor, cât și a artefactelor descoperite este redus, cercetările de pe tronsonul de autostradă aduc date noi cu privire la istoricul zonei și la cunoașterea habitatului secolelor 8 – 9/10 p.Chr.

Materialul arheologic a fost depozitat la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, din Cluj-Napoca.

Abstract:

The site is situated to the northwest of the village Sânpaul, at the base of the Hill Cozopaia. The average altitude of the area is 415 m. As a geographic landmark, we can mention the Nadăș valley situated about 250 m east. It was discovered in July 2016 within the archaeological test excavation work.

To conduct the archaeological test excavation, mechanically made test trenches of variable lengths were traced. These trenches aimed to cover the area affected by the investment project as evenly as possible. As a result of this approach, an area of 3.590 m^2 with archaeological potential was delimited, an area conventionally called site 8. The archaeological excavation works started in 2017, but were suspended before their finalization. In June 2021, the topsoil was once again removed from the entire surface of the site, resulting in a settlement segment dating to the 8th – $9^{th}/10^{th}$ century.

Eight archaeological features were discovered and documented. Among these features we should mention both household pits (cx. 1-4/2017; cx.1/2021; cx. 4/2021) and domestic ovens (cx. 2-3/2021). The inventory of the features consists of a few animal bones, and a few wheel-turned ceramic fragments. Although the number of features and artefacts discovered is small, the research on the highway section brings new data on the history of the area and to the understanding of the 8th – $9^{th}/10^{th}$ century settlements.

The archaeological inventory was deposited at The National Museum of Transylvanian History from Cluj-Napoca.

https://biblioteca-digitala.ro

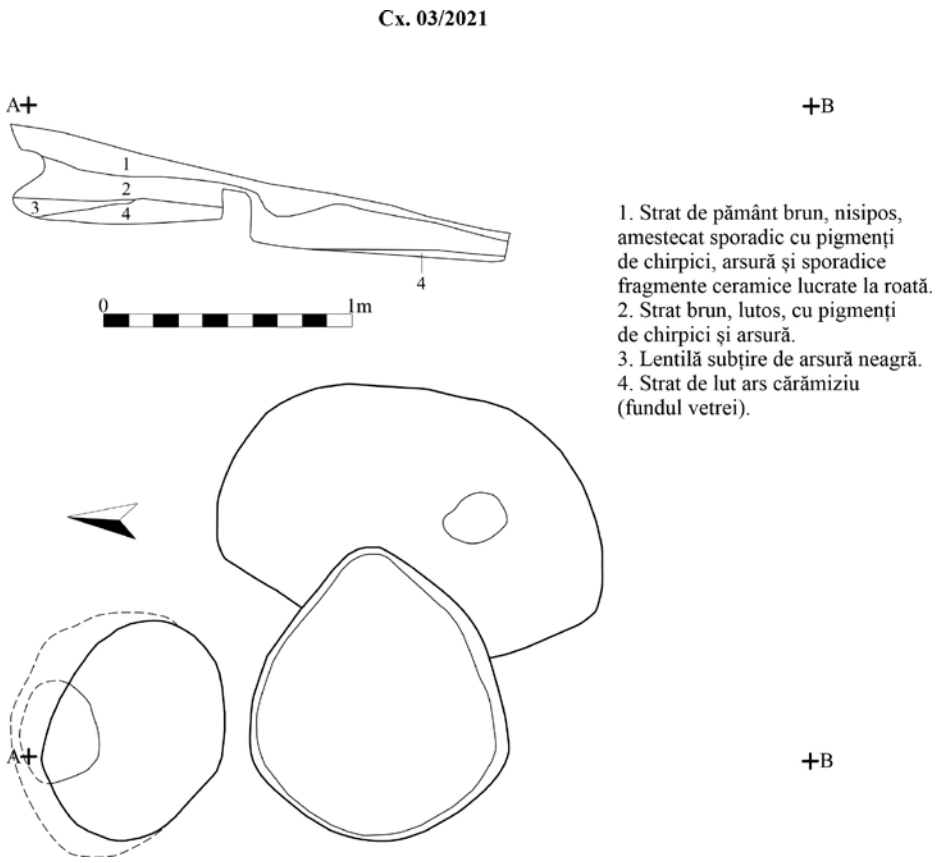

Fig. 1: desenul complexului 3

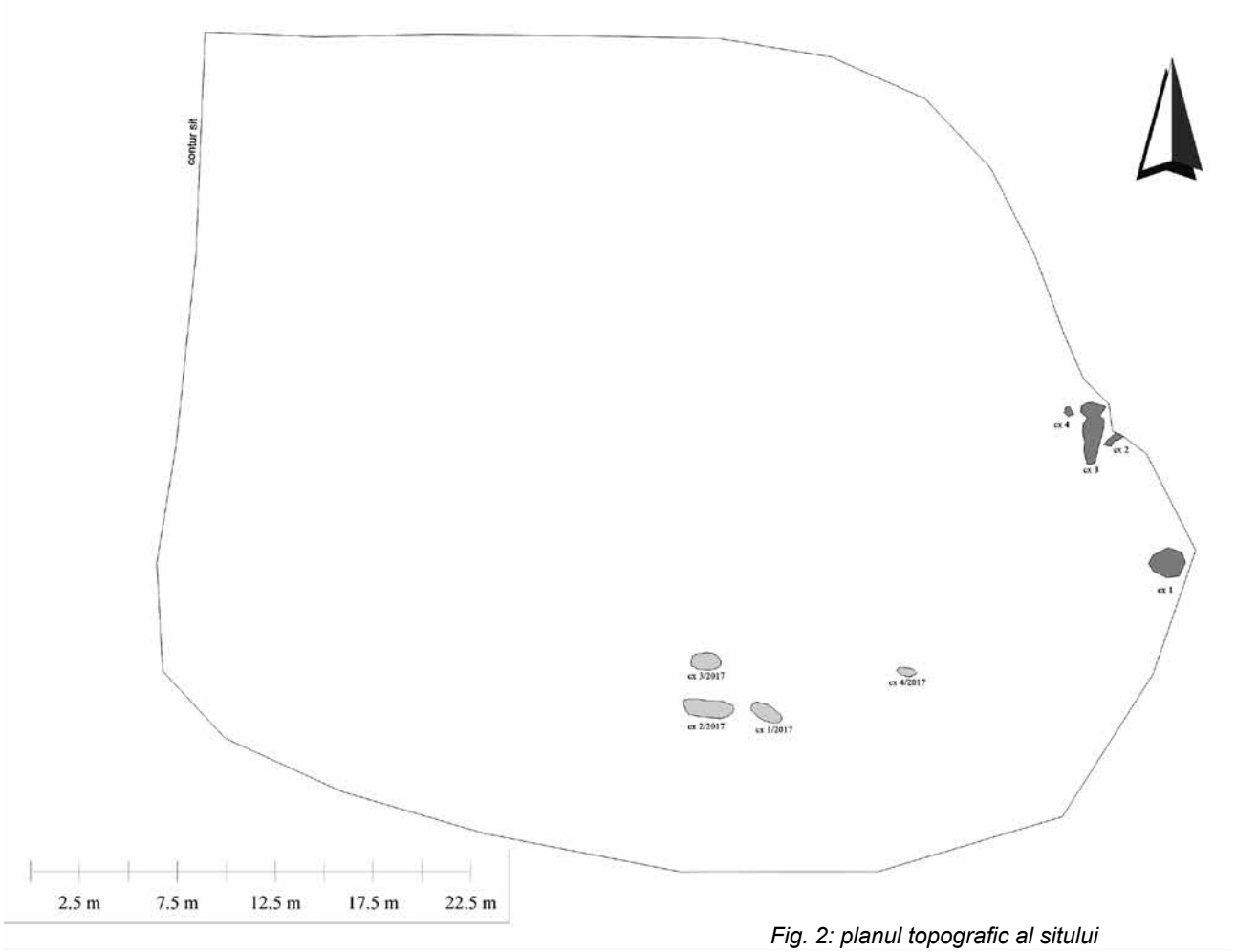

Fig. 2: planul topografic al sitului

https://biblioteca-digitala.ro

154. Sânpaul, com. Sânpaul, jud. Cluj
Punct: sit 9 (km 17+580-17+880), Autostrada Brașov - Tg. Mureș - Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău) - Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

Tip sit: 1; 11; 13; 2
Autorizație nr. 109/26.04./2017
Colectiv: George Cristian Cupcea – responsabil; Eugenia Beu – Dachin; Carmen Ciongradi; Cristina Cordoș; Lavinia Grumeza; Monica Gui; Cosmin Gabriel Onofrei; Ioniță Augustin Petiș; Mircea Răchită; Cristian Aurel Roman; Nicolae Mihai Rotea; Viorica Rusu-Bolindeț, mebrii în colectivul campaniei 2017; Ciprian Ciobanu; Evelyn Ciocan; Sebastian Danciu; Cosmin Onofrei; Malvinka Urák – membrii în colectivul campaniei 2021 (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca)
Perioada desfășurării cercetării: 2017; 26.06 -07.07.2021

Din punct de vedere administrativ, situl se află pe teritoriul actualei comune Sânpaul, care geografic se situează în Podișul Someșului, microzona Dealurile Clujului. Amplasamentul sitului este la nord-vest de sat, în punctul numit Dealul Usturiș.

Situl a fost descoperit în anul 2016, cu ocazia diagnosticului arheologic efectuat înaintea începerii lucrărilor de construcții pe traseul viitoarei autostrăzi. Cu ocazia acestor lucrări de teren au fost trasate secțiuni de verificare cu lungime variabilă între 7 și 10 m, lățime de 2 m, realizate mecanic, cu un utilaj de excavare dotat cu cupă de taluz. Secțiunile au fost trasate în funcție de relieful terenului, cu scopul de a acoperi cât mai uniform zona afectată de proiectul investițional.

În urma acestui demers, a fost delimitată o suprafață de 2,3 ha cu potențial arheologic, pe arealul autostrăzii, zonă denumită convențional situl 9. Suprafața a fost decapată mecanic și cercetată exhaustiv.

Cercetarea preventivă a porțiunii afectate de lucrările de construire a autostrăzii a avut in vedere eliberarea de sarcină arheologică a terenului afectat de viitorul proiect investițional. Din punct de vedere arheologic s-a urmărit definirea cu exactitate a artefactelor și vestigiilor, a orizontului cultural cronologic căruia îi aparţin acestea, recuperarea prin metode specifice a inventarelor și datelor istorice, prin cercetarea exhaustivă a ariei afectate.

În ceea ce privește metoda folosită s-a ales săparea manuală a complexelor, după decopertarea mecanizată a suprafeței sitului, materialele fiind recoltate stratigrafic, pe complexe, care au fost mai întâi secționate pe jumătate, golite complet după documentare. Documentația cuprinde atât fotografii digitale cât și desene tehnice la scara 1:10. 1:20, 1:50, 1:100 a profilelor și a planurilor secțiunilor, fișe individuale de context și alte schițe.

Au fost identificate un număr mare de complexe, dintre care ulterior unele au fost desființate, dovedindu-se a fi urme a unor activități neantropice (geologie și bioperturbații).

Un număr relativ mare, 104 complexe, în lipsa materialului arheologic concludent, nu poate fi încadrate cronologic. Dintre cele databile, 74 aparțin epocii bronzului, 5 pot fi datate la începutul epocii hallstattiene, 44 de complexe au o încadrare cronologică între secolele 2-3 p. Chr. (epoca romană), iar 3 complexe țin de perioada gepidică. Sunt prezente atât complexele de locuire, cât și cele care țin de activități spirituale sau funerare. Majoritatea complexelor sunt gropi de diferite funcționalități (provizii, împrumut lut, menajer), dar sunt prezente și acele gropi cu oase umane, specifice preistoriei, care fac parte din fenomenul denumit *Sonderbestattungen*. Complexele perioadei romane sunt reprezentate atât de complexe de locuire, cât și de unele construcții și instalații votive. Perioada gepidică este reprezentată exclusiv de complexe funerare.

O serie dintre aceste descoperiri fac deja obiectul unor studii publicate de către membrii colectivului de cercetare.

Materialul arheologic a fost depozitat în Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei.

Abstract

From the administrative point of view, site no. 9 is located on the territory of the Sânpaul commune. The site is located northwest of the village, at Dealul Usturiș. It was discovered in 2016 on the occasion of the archaeological diagnosis made before construction works on the route of the future highway. During these field works, trial trenches with variable lengths between 7 and 10 m and 2 m wide were mechanically excavated. The sections were executed according to the land relief to cover the area affected by the investment project as evenly as possible.

As a result of this approach, an area of 2.3 ha was delimited on the highway area. The topsoil was mechanically removed from the entire site, followed by the manual unearthing of the individual features. Just as in the case of numerous other archaeological sites of this highway section, the excavation works started in 2017 were stopped before the extensive research of the site. The fieldwork was finished in the 2021 campaign.

A large number of archaeological features were identified, some of which were later disbanded, proving to be traces of non-anthropic activities (geological and biodisturbances).

In the absence of conclusive archaeological material, a relatively large number of identified features (104) cannot be dated. As to the ones that could be dated, 74 belong to the Bronze Age, five to the beginning of the Hallstatt age, and 44 features could be chronologically classified between the 2nd-3rd centuries AD (Roman period). Three other features belong to the Gepidic period. Both habitation features and those related to spiritual or funerary activities were identified within the limits of the site. However, the vast majority are pits of different functionalities. One should also note some pits containing human bones, specific to prehistoric times and to the Sonderbestattungen phenomenon. The features of the Roman period are mainly habitation ones, but one should also mention some other votive constructions and installations. The Gepidic period is exclusively represented by funerary complexes.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Imagine de ansamblu al complexului 45.

A number of these discoveries are already the subject of studies published by members of the excavation team.

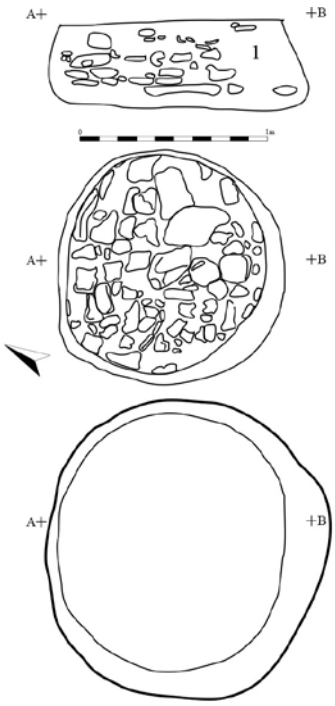
The archaeological material was deposited in the storage facility of the National Museum of Transylvanian History.

Bibliografie:

Cupcea et alli 2019, A sanctuary of Silvanus in the rural territory of Napoca, Acta Musei Napocensis, 56, I, 2019, 147-194;

Grumeza, Cupcea 202 0, Migration Period Graves recently discovered in Sânpaul (jud. Cluj/RO), Archäologhisches Korrespondenzblatt, 50, 2020, 413-429;

Rotea et alli 2020-2021, A feature (CX 96) belonging to the Gáva Culture from Sânpaul-Ustriș (Cluj County): A first assessment of it absolute chronology, Revista Bistriței, XXXIII–XXXIV, 2020–2021, 17–43.

1. Umplutura gropii constă în pământ brun-cenuşiu cu nuanţe gălbui, lutos, compact, cu pigmentaţii roşiatice respectiv gresie şi lut ars. Au fost descoperite fragmente ceramice lucrate cu mâna şi foarte multe fragmente de vatră portabilă.

Fig. 2. Desenul complexului 271.

https://biblioteca-digitala.ro

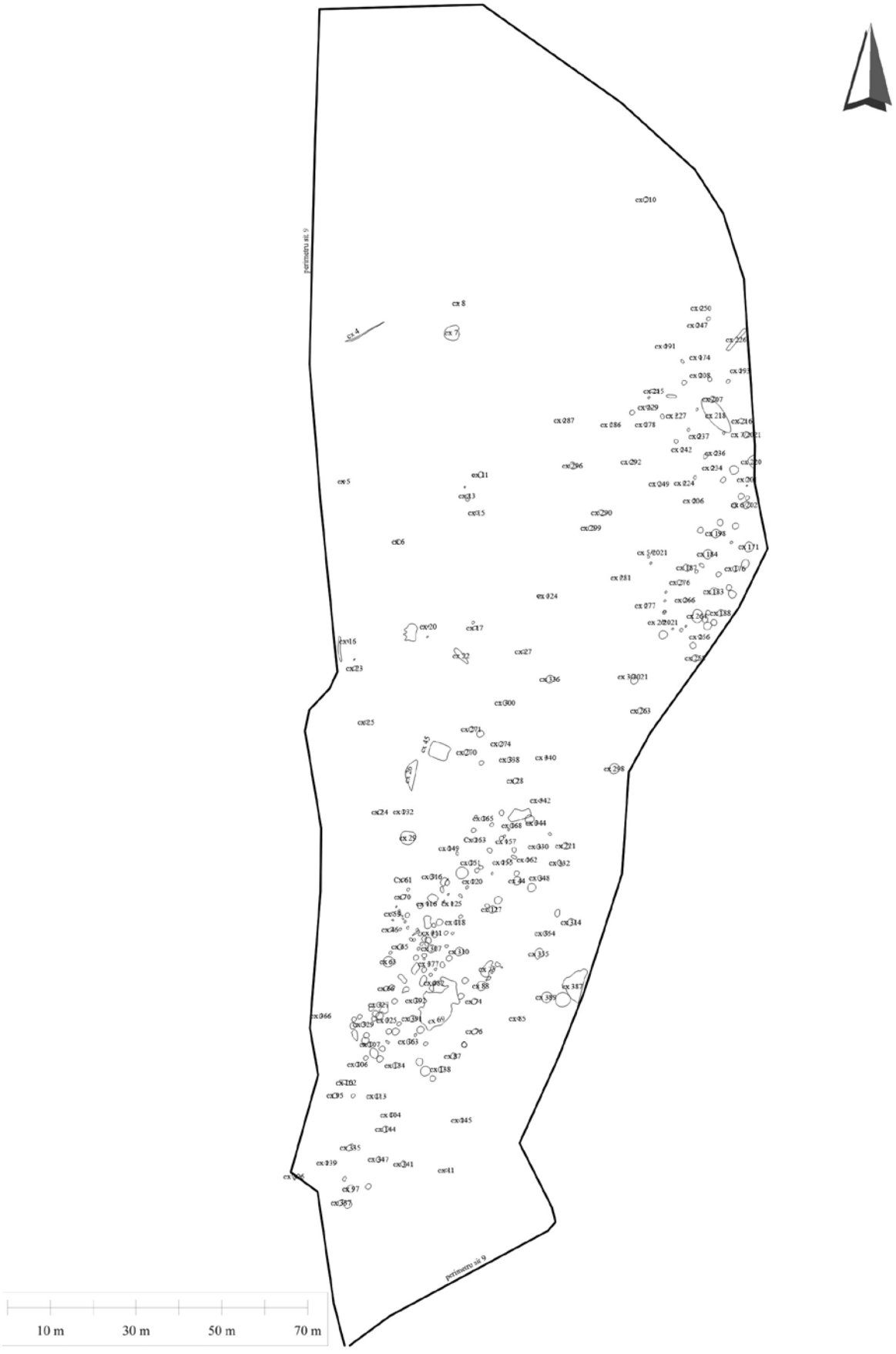

Fig. 3. Planul topografic al sitului.

https://biblioteca-digitala.ro

155. Sânpaul, com. Sânpaul, jud. Cluj
Punct: sit 10 (km 17+420-17+520), Autostrada Brașov - Tg. Mureș - Cluj - Oradea, Sector 3A Cluj vest (Gilău) - Mihăiești, Tronson 3A2, km 8+700-25+500

Tip sit: 1; 11
Autorizație nr. 108/26.04./2017
Colectiv: Zsolt Csók – responsabil; Adriana Antal; Andrea-Erzsébet Demjén; Cristian Dima; Gabriela-Liliana Gheorghiu; Gianina-Diana Iegar; Adriana Isacu; Răzvan Andrei Mateescu; Mariana-Cristina Popescu – mebrii în colectivul campaniei 2017; Ciprian Ciobanu; Evelyn Ciocan; Cosmin Onofrei; Malvinka Urák – membrii în colectivul campaniei 2021 (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei)
Perioada desfășurării cercetării: 16.06-28.06.2021

Situat pe teritoriul actual al localității Sânpaul, comuna Sânpaul, județul Cluj, pe panta cu expunere vestică a pășunii Barc, la cca. 650 m veste de valea Nadășului, pe malul drept al văii Usturiș, situl a fost descoperit în cadrul diagnosticului arheologic efectuat în 2016, de către Institutul de Arheologie și Istorie Artei din Cluj Napoca. Limitele acestuia au fost stabilite prin trasarea unor secțiuni de sondare cu lungime variabilă între 7 și 10 m, lățime de 2 m, realizate mecanic, cu un utilaj de excavare dotat cu cupă de taluz. Secțiunile au fost trasate, în funcție de relieful terenului, cu scopul de a acoperi cât mai uniform zona afectată de proiectul investițional. În urma acestui demers, a fost delimitată o suprafață de 4.171 m^2 cu potențial arheologic, pe arealul autostrăzii, zonă denumită convențional situl 10. Suprafața a fost decapată mecanic și cercetată exhaustiv în 2021.

Cercetarea preventivă a porțiunii afectate de lucrările de construire a autostrăzii a avut in vedere eliberarea de sarcină arheologică a terenului afectat de viitorul proiect investițional. Din punct de vedere arheologic s-a urmărit definirea cu exactitate a artefactelor și vestigiilor, a orizontului cultural cronologic căruia îi aparţin acestea, recuperarea prin metode specifice a inventarelor și datelor istorice, prin cercetarea exhaustivă a ariei afectate.

Metoda de săpătură utilizată a fost cea de conturare, numerotate, documentare fotografică și grafică a complexelor, mai apoi golirea pe jumătate, cu scopul de a realiza profile prin gropi, urmată de golirea în întregime a complexelor. Desenele au fost realizate la scara 1:10 pentru detalii, 1:20 pentru majoritatea situațiilor clasice și 1:50 sau 1:100 pentru desenul de ansamblu a structurilor mari. După cercetarea și documentarea integrală a complexelor, axele de desen, precum și conturul complexelor a fost măsurat pentru realizarea planului topografic.

Săpătura a adus la lumină existența unui sit cu urme de locuire din mai multe perioade preistorice și istorice. 15 complexe de dimensiuni și forme diferite au fost cercetate și documentate. Majoritatea complexelor erau lipsite de material (cx. 1, 2, 3, 8, 10, 12, 13, 15), prin urmare încadrarea lor cronologică nu este posibilă în totalitate. Primul orizont de locuire datează în perioada finală a epocii bronzului (stilul ceramic Noua și Gáva), orizont căruia, pe baza materialului ceramic, îi pot fi atribuite complexele 6 și 7, posibil și cx. 9 și 14. Pe baza puținelor fragmente ceramice tipice, una dintre gropi, cx. 4 poate fi datat în perioada postromană, secolele 4 – 5 p.Chr., iar un șir de amprente de structuri de lemn, numerotate în ansamblu cx. 11, au fost construite în perioada modernă, cel puțin asta sugerează ceramica smălțuită, descoperită în umplutura structurilor. Majoritatea complexelor săpate sunt gropi de diferite funcționalități, cum ar fi menajere (cx. 1-7; cx. 10; cx. 12-15) sau de provizii (cx. 8). O singură structură interpretabilă ca locuință a fost documentată (cx. 9), iar structura databilă în perioada modernă avea funcționalitatea posibilă de sălaș alcătuit din colibă și împrejmuire pentru animale, precum și un șanț de drenare a apei (cx. 11).

Atât documentația, cât și materialul arheologic au fost depuse în depozitului Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei.

Abstract

Site no 10, situated in Cluj County, in the administrative unit of Sânpaul commune, was first discovered in 2016, during the diagnosis carried out before the beginning of the motorway construction works. The site occupies an area of 4.171 m^2, on the western slope of Barc grassland, 650 m west of the Nadăș valley, on the right bank of the Usturiș Valley.

In the early summer of 2021, the rescue excavation works were carried out by a team of the National Museum of Transylvanian History.

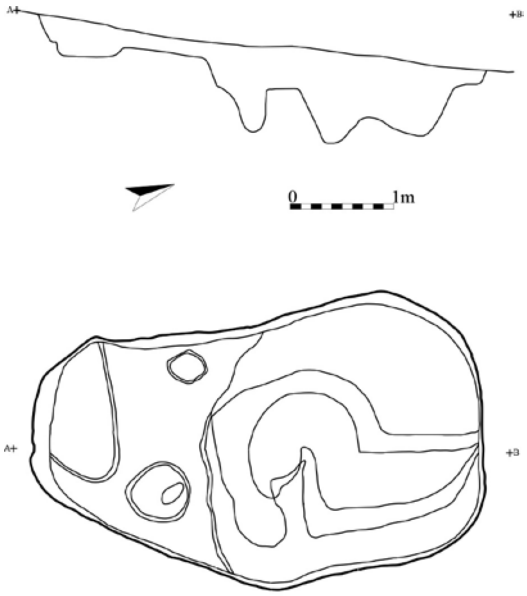
After the mechanical removal of the topsoil, 15 archaeological features were revealed, all of which were manually excavated, measured and documented.

The excavation brought to light a site with traces of habitation from several prehistoric and historical periods. Most of the features lacked the archaeological material (cx. 1, 2, 3, 8, 10, 12, 13, 15) and therefore, their chronological framing is impossible. The first habitation horizon dates back to the final period of the Bronze Age (the Noua and Gáva ceramic style). To that horizon, based on the ceramic material, could be attributed the features no 6 and 7, possibly also cx. 9 and 14. Based on the few specific ceramic fragments, one of the pits (cx. 4) can be dated to the post Roman period, during the 4th – 5th centuries AD. A series of imprints of wooden structures belonging to cx. 11 was built in the modern period, at least that's what enamelled ceramics discovered in the filling of the feature suggest.

The majority of the excavated features includes of pits of various functionalities, such as refuse pits (cx. 1-7; cx. 10; cx. 12-15) or storage pits (cx. 8). A single structure interpretable as dwelling could be documented (cx. 9). The larger unit, dating to the modern period, could possibly be a hut with fencing for animals and a ditch for draining water (cx. 11).

The archaeological material was deposited in the storage facility of the National Museum of History of Transylvania.

https://biblioteca-digitala.ro

1. Umplutură uniformă formată din pământ brun-negricios compact, puțin lutos. Au fost descoperite câteva fragmente ceramice lucrate cu mâna.

Fig. 1. Desenul complexului 9.

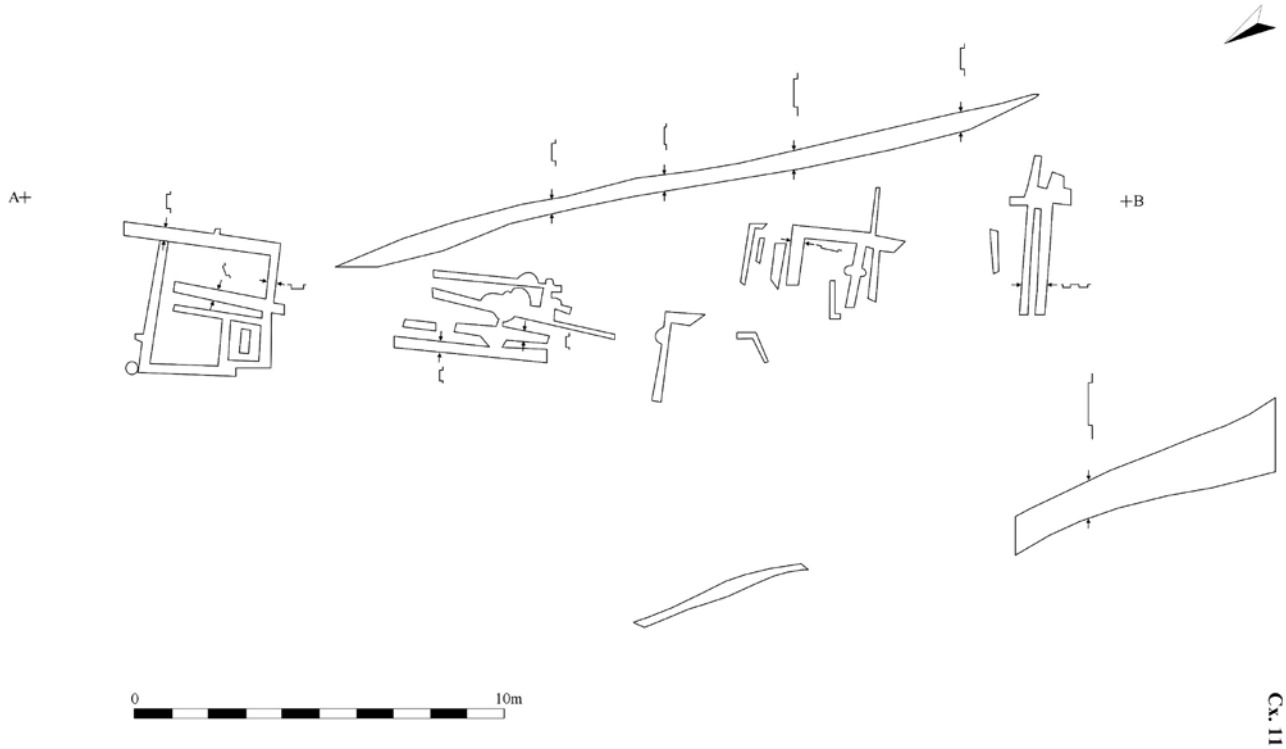

Fig. 2. Desenul de ansamblu al complexului 11.

https://biblioteca-digitala.ro

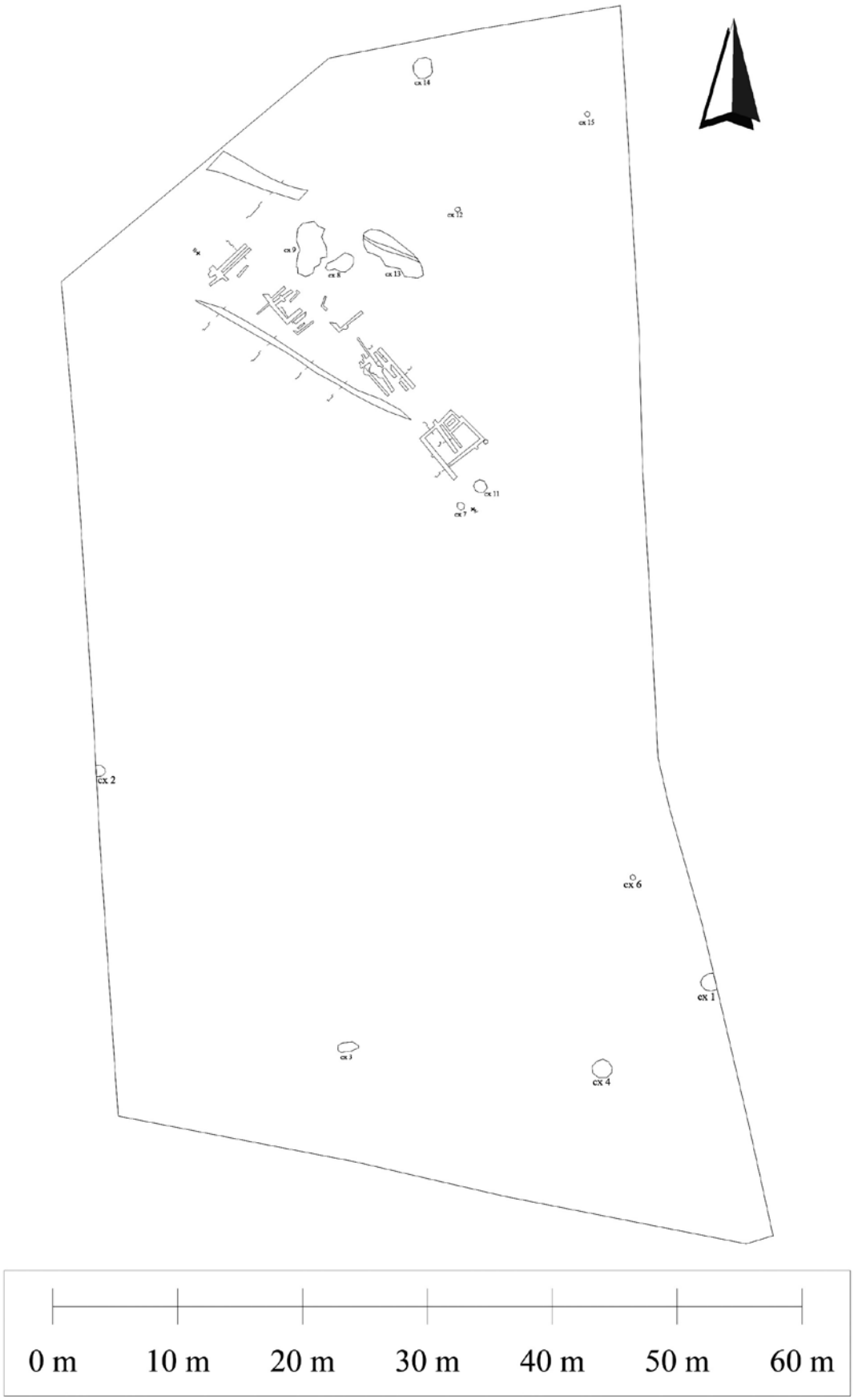

Fig. 3. Planul topografic al sitului.

https://biblioteca-digitala.ro

156. Sânpetru, com. Sânpetru, jud. Brașov
Punct: Biserica evanghelică Sânpetru

Tip de sit 133 (biserică), 21 (necropolă), 125 (fortificație)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală)
cod RAN: 41934.03
cod LMI: BV-II-a-A-11817
Autorizație nr. 354/2020, 550/2020, 316/2021
Colectiv: dr. Daniela Marcu Istrate (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan") – responsabil; drd. Sebastian Ovidiu Dobrotă

În toamna anului 2020, în contextul lucrărilor de restaurare și punere în valoare a bisericii evanghelice din Sânpetru, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" București a demarat o campanie de cercetări arheologice preventive în incinta monumentului istoric.

Au fost deschise trei unități de cercetare arheologice, secțiuni trasate din biserica actuală și până în cămările ce se desfășoară de-a lungul zidului de incintă, amplasate una pe latura de nord (S.13), una pe latura de vest (S.14) și una pe latura de sud (S.15). Cele trei unități de cercetare deschise în 2020 au fost numerotate în continuarea unităților de cercetare deschise în curtea bisericii în 1994 iar lucrările arheologice desfășurându-se în paralel cu cele de restaurare și punere în valoare, din motive de economie de șantier, fiecare din cele trei unități de cercetare arheologică a fost împărțită în două segmente, clasificate drept A (înspre biserică) și B (înspre cămări) cu martor de trecere între ele.

Principalul rezultat al săpăturilor din toamna lui 2020 a fost identificarea vestigiilor bisericii vechi, demolată în 1794-1797 și înlocuită de biserica actuală. Observate pe toate laturile clădirii actuale, acestea au putut fi cel mai bine investigate pe latura de sud, în S.15A, unde umărul de sud-est al navei vechi, sprijinit de un contrafort, iese 1,5 m în afara structurii actuale, cu talpa așezată în steril brun-gălbui la -1,7 m sub nivelul de călcare actual. Pe nord (în S.13A), talpa, așezată pe steril galben, a fost atinsă la -2,3 m sub nivelul de călcare actual iar pe vest, deși s-a coborât până la o adâncime de 3 m, talpa nu a putut fi atinsă. Planimetria vechiului lăcaș de cult, ridicat pe fundații de piatră legată cu mortar, nu a putut fi însă stabilită cu exactitate în teren.

Săpăturile de pe latura de nord au îngăduit dezvelirea unui element dispărut al bisericii actuale – perechea porticului de pe latura de sud, lungă de 4,8 m și lată de 2,9 m pe exterior, zidită din piatră și cărămidă legată cu mortar, demolată la nivelul pardoselii interioare de cărămidă și păstrată imediat sub nivelul actual de călcare, la 2-5 cm adâncime. Inițial identificate în S.13A, la cererea proiectantului, vestigiile porticului de nord au fost decopertate în suprafață, în vederea repunerii lor de valoare.

La vest de biserică, în S.14A și S.14B, a fost identificat colțul unei structuri de piatră legată cu mortar, cu talpa fundației coborând -1,0-1,3 m sub nivelul de călcare actual, iar, în extremitatea vestică a curții, lângă cămări, în S.14B, vestigiile unei structuri circulare (fântână?) ce nu a putut fi încă cercetată până la bază, cu diametrul interior de c. 0,8 m și cu laturile, parțial surpate, din pietre nefasonate, de diverse dimensiuni, prinse în pământ.

Din punctul de vedere al cimitirului, s-au identificat în principal oseminte în poziție secundară, dar și 39 de morminte in situ, din mai multe orizonturi funerare, de la cele mai timpurii, aflate la baza succesiunii stratigrafice, cu umplutură de pământ negru cu rare urme de mortar (incluzând pe M27 și M28 din S.13A, cu capetele flancate de pietre), până la cele mai târzii, ce suprapun și taie morminte anterioare și au o umplutură de pământ amestecat cu moloz. Un singur mormânt (M11 din S.13A) a avut inventar – o cataramă de fier circulară și o plăcuță de aur – putând fi astfel datat în perioada timpurie, ceea ce corespunde și cu poziția sa stratigrafică. Alte morminte, deși fără inventar, au putut fi datate în evul mediu sau cel mai târziu în epoca modernă timpurie în baza relațiilor cu structurile zidite ale cămărilor. Fără excepție, toate au fost sigilate de urmele șantierului de construcție a bisericii noi și de renivelările curții ce au avut loc cu această ocazie și în epocile mai recente.

La baza stratigrafiei, peste galbenul steril și peste un nivel de negru lutos, fără urme de intervenție antropică, s-a conturat un vegetal istoric pigmentat cu chirpici arși, din care au fost recuperate fragmente ceramice preistorice, cele mai multe atipice, și alte fragmente databile în prima parte a mileniului I e.n. Stratul de cultură, identificat pe mici porțiuni și în celelalte unități de cercetare, a avut mult de suferit din partea intervențiilor ulterioare, îndeosebi datorită cimitirului medieval.

Desfășurate în toamna lui 2020 în condiții meteorologice adverse, ce au întârziat mult ritmul lucrărilor, lucrările de la biserica evanghelică din Sânpetru au fost reluate în 2021, când au fost deschise două noi unități de cercetare în jumătatea de est a actualei colaterale nordice (S.16 și S.17). Săpătura a identificat trei din laturile unui compartiment al bisericii vechi, ce avea la nivel de fundație 5,1 m lungime și peste 1,5 m lățime. Latura de vest, lată de 1,6 m, era aliniată cu colțul de sud-est al vechii bisericii, cea de nord intra în interiorul bisericii actuale c.80 cm față de decroșarea fundației acesteia iar cea de est, posibil cu absidă semicirculară, era suprapusă de zidul scării galeriei nordice.

De asemenea, săpătura a relevat că, la ridicarea bisericii noi, în interior, până la W-0,05 m, s-a construit o veritabilă „fundație elevată", atent finisată și spoită cu tencuială, elevația propriu-zisă începând abia mai sus, după o decroșare de 18 cm, iar stâlpii bisericii noi au fost așezați pe fundații continue, construite în același sistem de „fundație elevată". Această situație, corelată cu egalizarea cu cărămidă a fundațiilor la W-0,35 m observată în exterior, sugerează că proiectul s-a schimbat pe parcurs, luându-se decizia amenajării nivelului de călcare interior la o cotă mai ridicată decât cea intenționată inițial.

Abstract

Archaeological excavations have started in the autumn of 2020 at the fortified evangelical church in Sânpetru, in the context of its restorations works. Three trial trenches were opened on the northern, southern and western side of the present-day church, from its side and

https://biblioteca-digitala.ro

until the chambers lining the defensive wall. All trenches brought to light vestiges of the old, demolished church, particularly the south-eastern corner of its nave, propped by a buttress. The remnants of the northern porch of the present-day church were also exposed, as well as ruins of various structures that used to rose in the churchyard. Although the number of uncovered graves was surprisingly low – only 39 – some of them could be dated in the early phases of the settlement, based on their grave goods or burial features. The archaeological works continued in 2021, when two research units were opened in the eastern half of the current northern aisle, uncovering three sides of a cell of the old church.

Fig. 1. Colțul de sud-est al navei bisericii vechi, cu contrafortul; în dreapta, zidul de sud al bisericii actuale.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2.-3. Etape de cercetare ale porticului de nord.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Morminte din cimitirul bisericii, la vest de lăcașul de cult actual, suprapuse de structuri zidite ulterioare.

Fig. 5. Structură de piatră legată cu pământ (fântână?), parțial prăbușită, în capătul de vest al curții bisericii; în partea stângă, groapă cu oase istorică.

Fig. 6. Ruina colțului de nord-vest al compartimentului bisericii vechi identificat în interiorul celei noi, flancat de latura de nord a acesteia și de fundația continuă a stâlpilor.

https://biblioteca-digitala.ro

157. Sântămărie, com. Sânmihaiu Almașului, jud. Sălaj

Punct Valea Rogoaze

Tip de sit: 11
Încadrare cronologică: 163
Autorizaţie: nr**.** 558/17.09.2021
Colectiv: Cristian Virag (responsabil, Muzeul Județean Satu Mare), Horea Pop, Emanoil Pripon, Horațiu Cociș (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău)
Perioada desfășurării cercetării: 20.09-15.10.2021

Scurtă prezentare a sitului

Situl arheologic 2 a fost identificat pe panta joasă, pe malul stâng al pârâului Valea Rogoazii, un amplasament favorabil locuirii umane, de-o parte și de alta a pârâului. Dacă studiem hărțile militare austriece din secolele XVIII-XIX putem să observăm că zona este străbătută de un drum de țară, care trece dealul Bogatu către Sântă Măria.

Obiectivele cercetării

Obiectivul principal al cercetării preventive de la Sântă Măria din punctul *Valea Rogoazii,* l-a constituit eliberarea terenului de sarcină arheologică în vederea predării amplasamentului pentru materializarea obiectivului construire Autostrada Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea, Subsecțiunea 3B2.

Stratigrafia staţiunii arheologice de la Sântă Măria, în acest sector, precizarea cadrului cronologic în care se desfăşoară evoluţia sa, stabilirea caracterului sitului, au reprezentat obiective prioritare ale cercetării. Nu în ultimul rând ne-am propus, precizarea relaţiei şi succesiunii fazelor evolutive şi componentelor staţiunii arheologice. Toate aceste aspecte sunt dificil de sesizat, mai ales datorită faptului că straturile de cultură au fost afectate de-a lungul timpului de eroziunea naturală şi lucrările agricole.

Rezultate şi interpretarea lor

Cercetarea arheologică preventivă de la Sântă Mărie de la Valea Rogoazii, în suprafața decopertată, a dus la descoperirea a 26 complexe arheologice. Suprafața mică și amplasarea acesteia la baza unei terase, spre zona inundabilă a Văii Rogoazii, unde până nu demult exista și o baltă de pescuit, actualmente colmatată, ca și firul de vale menționat, a determinat și numărul relativ mic de complexe descoperit. Dintre acestea 9 complexe pot fi atribuite cu destul de mare certitudine secolului 20 (Cx 1-5, 9, 10, 11, 12A). Diferența de 17 complexe, cu o doză de probabilitate, o putem încadra în perioada finală a primei epoci a fierului, Hallstatt D. Faciesul local al acestui segment cronologic, mult mai puțin cunoscut decât în zona de vest a județuui Sălaj, nu ne permite să generalizăm ci doar să facem analogii tipologice pentru puținele fragmente ceramice tipice analizate. De asemenea, locația geomorfologică a descoperirilor, ne obligă să nu identificăm situl cu o așezare ci mai degrabă cu o zonă de exploatare și producție metalurgică, în cazul nostru fier.

Inventarul arheologic recuperat din stratul de depuneri arheologice și mai ales din complexele arheologice cercetate nu este foarte bogat și constă mai ales din fragmente ceramice, în puține cazuri provenind de la recipiente întregibile grafic. Majoritatea complexelor cercetate au avut un inventar ceramic compus din fragmente atipice, însă pe baza caracteristicilor formale ale ceramicii și acestea pot fi atribuite etape finale a primei epocii a fierului. Relevante pentru cronologia descoperirilor sunt doar materialele provenind din Cx. nr. 10, 12, 15, 16, 19 care de altfel au și un inventar ceramic ceva mai bogat. Decorul vaselor din aceste complexe este cel tipic pentru cultura Hallstatt D. Predomină ornamentul brâului alveolat în relief de pe fragmentele de oale. Mai sunt prezenți butoni perforați specifici perioadei, sau străchinile cu buza invazată și fațetată. Starea precară de conservare a ceramicii din sit, determinată și de umiditatea excesivă, ne împiedică să facem prea multe constatări în afară de utilizarea șamotei în pastă și o ardere supreficială a recipientelor.

Scurtă descriere a descoperirilor

În timpul cercetării au fost numerotate 26 de complexe, dar dintre acestea 17 presupunem că aparțin finalului primei epoci a fierului. Tipologic complexele descoperite se împart gropi de stâlp (10 dintre care 7 sunt recente), gropi menajere (3 dintre care două pot fi atribuite epocii fierului), cuptor cu posibil rol în metalurgie (Cx 6), gropi pentru exploatat ”fierul de baltă” (11 la număr) și unul natural reprezentat de cursul unei paleo văi colmatată probabil în sec. XX, în perioada comunistă (Cx 10).

Lista complexelor arheologice

COMPLEX NR. 1: Tip complex: groapă de stâlp; locația: latura estică; Datarea: sec. 20; Dimensiuni: 0,85 x 0,85 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,75 m; Adâncime fund: 0,85 și 1,20 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru și galben steril cu pigmenți mici ceramici; Observații speciale: aparține probabil unui ponton de pescuit la baltă; Inventar: nu are;

COMPLEX NR. 2: Tip complex: groapă de stâlp; locația: latura estică; Datarea: sec. 20; Dimensiuni: diametru 0,65 m; Formă: rotundă; Nivel de conturare: 0,75 m; Adâncime fund: 0,85 m; Descriere umplutură: sol maroniu steril; Observații speciale: aparține probabil unui ponton de pescuit la baltă; Inventar: nu are;

COMPLEX NR. 3: Tip complex: groapă de stâlp; locația: latura estică; Datarea: sec. 20; Dimensiuni: diametru 0,60 m; Formă: circulară; Nivel de conturare: 0,75 m; Adâncime fund: 0,85 m; Descriere umplutură: sol maroniu steril; Observații speciale: aparține probabil unui ponton de pescuit la baltă; Inventar: nu are;

COMPLEX NR. 4: Tip complex: groapă de stâlp; locația: latura estică; Datarea: sec. 20; Dimensiuni: diametru 0,40 x 0,50 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,75 m; Adâncime fund: 0,95 m; Descriere umplutură: sol maroniu steril; Observații speciale: aparține probabil unui ponton de pescuit la baltă, pe fundul gropii conturată o alta cu diametrul de 0,20 m și fundul la 1,00 m; Inventar: nu are;

COMPLEX NR. 5: Tip complex: groapă de stâlp; locația: latura estică; Datarea: sec. 20; Dimensiuni: diametru 0,45 m; Formă: rotundă; Nivel de conturare: 0,80 m; Adâncime fund: 0,90 m; Descriere umplutură: sol maroniu steril; Observații speciale: aparține probabil unui ponton de pescuit la baltă; Inventar: nu are;

https://biblioteca-digitala.ro

COMPLEX NR. 6: Tip complex: cuptor metalurgic?; locația: latura estică; Datarea: prima epocă a fierului? (sec. 6-4 î.Chr.?); Dimensiuni: 0,90 m la gură și 1,00 m la fund; Formă: rotundă; Nivel de conturare: 0,60 m; Adâncime fund: 0,95 m; Descriere umplutură: pământ cu fragmente de pereți din lut arși, pe crustă un strat de lemn ars sensibil mai gros spre margini; Observații speciale: sub crustă lutul steril este ars în profunzime 0,20 m în zona centrală. Este deservit de groapa menajeră Cx 7; Inventar: lemn ars și lupitură de lut arsă provenită din pereți. Câteva fragmente de limonit, probabil cu destinația reducerii acestui „fier de baltă";

COMPLEX NR. 7: Tip complex: groapă menajeră; locația: latura estică; Datarea: prima epocă a fierului? (sec. 6-4 î.Chr.?); Dimensiuni: diametru 0,75 m; Formă: rotundă; Nivel de conturare: 0,60 m; Adâncime fund: 0,82 m; Descriere umplutură: sol cenușiu; Observații speciale: zona de S-V din gura cuptorului Cx 6 este puternic arsă. Complexul este groapa de deservire a cuptorului Cx 6; Inventar: cenușă și lemn ars;

COMPLEX NR. 8: Tip complex: groapă menajeră; locația: latura estică; Datarea: prima epocă a fierului? (sec. 6-4 î.Chr.?); Dimensiuni: diametru 1,30 m; Formă: rotundă; Nivel de conturare: 0,53 m; Adâncime fund: 0,83 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu negru și galben steril cu mici pigmenți ceramici; Observații speciale: Inventar: nu are;

COMPLEX NR. 9: Tip complex: stâlp din lemn; locația: latura estică; Datarea: sec. 20; Dimensiuni: ; Formă: ; Nivel de conturare: Descriere umplutură: ; Observații speciale: stîlp din lemn neputrezit ce aparține foarte probabil unui ponton de pescuit la baltă;

COMPLEX NR. 10: Tip complex: curs de vale moartă; locația: latura nordică; Datarea: ; Dimensiuni: lungime 35 m, lățime variabilă 8-10 m; Formă: alveolată în secțiune; Nivel de conturare: 0,80 m; Adâncime fund: 1,10-1,80 m; Descriere umplutură: sol negru cu pigmenți ceramici și fragmente ceramice; Observații speciale: Umplutura provine probabil din nivelul de cultură din sit nivelat la umplerea văii și a bălții; Inventar: ceramică fragmentară din prima epocă a fierului, lemn neputrezit, piatră, chirpici; Pentru realizarea unui profil cât mai complet prin acest complex natural a fost trasată suprafața de cercetare S1 de 11 x 1 m.

COMPLEX NR. 11: Tip complex: groapă de stâlp; locația: latura estică; Datarea: sec. 20; Dimensiuni: diametru 0,40 x 0,70 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,85 m; Adâncime fund: 1,00 m; Descriere umplutură: sol maroniu steril; Observații speciale: aparține probabil unui ponton de pescuit la baltă; Inventar: nu are;

COMPLEX NR. 12: Tip complex: groapă de exploatare limonit; locația: latura sudică; Datarea: prima epocă a fierului? (sec. 6-4 î.Chr.?); Dimensiuni: 5,00 x 3,20 m; Formă: ovală neregulată; Nivel de conturare: 0,90 m; Adâncime fund: 1,60 m; Descriere umplutură: sol brun negricios lutos cu pigmenți de chirpici și fragmente ceramice; Observații speciale: Inventar: piatră și bucăți limonit;

COMPLEX NR. 12A: Tip complex: vas fragmentar spart pe loc; locația: latura estică; Datarea: sec. 20; Dimensiuni: diametru aprox. 0,20 m; Formă: neregulată; Nivel de conturare: 0,60 m; Adâncime fund: 0,65 m; Descriere umplutură: ; Observații speciale: Inventar: fragmente de vas etnografic spart pe loc;

COMPLEX NR. 13-14: Tip complex: groapă de exploatare limonit („fier de baltă"); locația: latura nordică; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: 0,90 x 2,40 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,70 m; Adâncime fund: 1,60 m; Descriere umplutură: sol brun lutos compact și sol brun cu lentile de steril lutos compact; Observații speciale: conturat inițial ca aproximativ două gropi care se intersectau; Inventar: nu are;

COMPLEX NR. 15: Tip complex: groapă de exploatare limonit („fier de baltă"); locația: jumătatea sudică; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: 4,00 x 3,00 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,80 m; Adâncime fund: 1,10 m; Descriere umplutură: sol brun închis, lutos cu chirpici mărunt; Observații speciale: ; Inventar: fragmente mărunte ceramice și chirpici;

COMPLEX NR. 16: Tip complex: groapă de exploatare limonit („fier de baltă"); locația: jumătatea sudică; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: 3,20 x 2,00 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,80 m; Adâncime fund: 1,25 m; Descriere umplutură: sol brun închis cu mici fragmente ceramice și chirpici; Observații speciale: Inventar: ceramică măruntă;

COMPLEX NR. 17: Tip complex: groapă de exploatare limonit („fier de baltă"); locația: zona centrală; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: 0,90 x 2,50 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,70 m; Adâncime fund: 1,45-1,60 m; Descriere umplutură: straturi succesive de lut steril cu sol negricios; Observații speciale: Inventar: fragmente de limonit;

COMPLEX NR. 18: Tip complex: groapă de exploatare limonit („fier de baltă"); locația: zona centrală; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: 0,95 - 2,75 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,70 m; Adâncime fund: 1,70-1,80 m; Descriere umplutură: straturi alternante cu lut steril și sol negricios; Observații speciale: Inventar: bucăți limonit;

COMPLEX NR. 19: Tip complex: groapă stâlp; locația: latura vestică; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: diametru 0,34 - 0,40 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,70 m; Adâncime fund: 1,25 m; Descriere umplutură: sol brun negricios cu chirpici mărunt; Observații speciale: Inventar: mici fragmente ceramice și chirpici;

COMPLEX NR. 20: Tip complex: groapă de stâlp; locația: latura vestică; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: diametru 0,32-0,60 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,70 m; Adâncime fund: 1,05 m; Descriere umplutură: sol brun închis cu fragmente mici de chirpici; Observații speciale: Inventar: mici fragmente de chirpici;

COMPLEX NR. 21: Tip complex: groapă de stâlp; locația: latura vestică; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: diametru 0,40 m; Formă: rotundă; Nivel de conturare: 0,70; Adâncime fund: 1,20 m; Descriere umplutură: sol brun negricios cu mici fragmente de chirpici; Observații speciale: Inventar: mici fragmente de chirpici;

COMPLEX NR. 22: Tip complex: groapă de exploatare

https://biblioteca-digitala.ro

limonit („fier de baltă”); locația: zona centrală; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: diametru 1,00 m; Formă: rotundă; Nivel de conturare: 0,70 m; Adâncime fund: 1,30 m; Descriere umplutură: straturi alternante de steril galben cu negru și maroniu; Observații speciale: ; Inventar: un fragment de chirpici și 9 de limonit;

COMPLEX NR. 23: Tip complex: groapă de exploatare limonit („fier de baltă”); locația: zona centrală; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: diametru 1,25 x 1,80 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,70 m; Adâncime fund: 1,30 m; Descriere umplutură: sol maroniu cu pigmenți și negru steril lutos; Observații speciale: Inventar: nu are;

COMPLEX NR. 24: Tip complex: groapă de exploatare limonit („fier de baltă”); locația: latura estică centrală; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: diametru 1,65 x 2,10 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,60 m; Adâncime fund: 1,00-1,50 m; Descriere umplutură: sol negru steril cu cenușiu și maroniu; Observații speciale: Inventar: 4 bucăți de limonit;

COMPLEX NR. 25: Tip complex: groapă de exploatare limonit („fier de baltă”); locația: latura nord-vestică; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: diametru 0,65 - 2,50 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,80 m; Adâncime fund: 1,05 m; Descriere umplutură: sol negru cu galben steril; Observații speciale: Inventar: nu are;

COMPLEX NR. 26: Tip complex: groapă de exploatare limonit („fier de baltă”); locația: sector sud-estic; Datarea: prima epocă a fierului?; Dimensiuni: diametru 0,85 x 2,00 m; Formă: ovală; Nivel de conturare: 0,60 m; Adâncime fund: 1,20 m; Descriere umplutură: sol negru steril; Observații speciale: Inventar: nu are.

Tehnici de cercetare utilizate

Campania anului 2021 a constat în decaparea integrală a suprafeței afectate de proiectul investițional. S-a optat pentru decapare mecanică datorită stratigrafiei simple. S-au conturat manual complexele care au fost numerotate și fotografiate digital. Fiecare complex a fost secționat pentru a i se observa profilul median și depunerile arheologice. A fost desenat atât profilul cât și planul complexului, iar la final a fost realizat planul general al săpăturii cu stația totală topo. Materialul arheologic a fost recoltat în pungi fișate și a fost conservat final și inventariat. Fotografiile au fost arhivate după ordonarea acestora pe complexe. Toate aceste operațiuni au fost posibile deoarece materialul arheologic descoperit nu este foarte bogat și nu presupune o complexitate deosebită.

Obiectivele cercetărilor viitoare. Se intenționează publicarea rezultatelor cercetării în Acta Musei Porolissensis

Abstract

Although just a small surface of the archaeological site from Sânta Marie – Valea Rogoazii was actually investigated, in fact the limit of a possible exploitation and metallurgical production area, the finds are particularly important to the research of the final period of the First Iron Age in Transylvania, little known in the eastern half of Sălaj County.

The field researches near the investigated area attested a dwelling occupied by the metallurgists, quite close, some 150 m north, on a high, non-floodable terrace. That complex reinforced our hypothesis that the finds from the rescue excavation belong to the exploitation area of iron – limonite and to the production site, by means of specialized kilns.

Another argument is the location of the ore reduction furnace (CX 6 with its waste and production pit) at the base of the slope in the flooding area, a location where we also encountered difficulties with excessive humidity even during the dry season. In conclusion, the finds must be assessed at a supra-regional level, by adding a new entry to the map of the evolution of Thracian communities in northwestern Transylvania.

https://biblioteca-digitala.ro

158. Sibiu, jud. Sibiu
Punct: str. Filarmonicii, nr. 17

Tip de sit: 1 locuire
Încadrare cronologică: 5 epoca modernă
Autorizaţie nr. 226 / 20.04.2021
Colectiv: Claudia Urduzia (Muzeul Național Brukenthal) – responsabil de șantier; Anca Sorina Niți (Muzeul Național Brukenthal) – membru al colectivului de cercetare; Zeno - Karl Pinter (Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu; Universitatea Lucian Blaga Sibiu) – membru al colectivului de cercetare
Perioada desfășurării cercetării: 19.05 – 9.09.2021

Terenul care a făcut obiectul cercetării se află în centrul vechi al orașului Sibiu, în zona cunoscută ca Orașul de Sus și utilizată antropic cel mai târziu în jurul anului 1325, moment în care începe construcția celei de a treia centuri fortificate a localității, care înconjura această suprafață[1]. Primele mențiuni ale străzii Filarmonicii datează de la cumpăna secolelor XV-XVI, când strada apare ca *Kleinerd* (1501). După 1751 ea va fi cunoscută ca *Auf der kleinen Erde*, între 1919-1947 ca *Gen. Traian Moșoiu*, după 1947 ca *A.A. Jdanov* și abia după 1970 sub actualul nume.[2] Cele mai vechi construcții de pe stradă sunt din secolul XVIII, dar cele mai multe (printre care și imobilul Filarmonicii 17) aparțin secolului XIX.[3]

Terenul se află într-o zonă relativ bine reprezentată arheologic. Cele mai apropiate vestigii sunt fragmentele de tubulatură din lemn şi ceramică, provenind de la vechile canalizări şi aducţiuni de apă, surprinse pe strada Filarmonicii în anii 1994-1995, cu prilejul săpării şanţurilor pentru pozarea cablurilor telefonice.[4] Alte descoperiri din perimetrul străzii nu se cunosc, dar literatura de specialitate semnalizează câteva descoperiri din străzile învecinate.[5]

Terenul din Sibiu de pe str. Filarmonicii 17 este o proprietate îngustă de formă aproximativ dreptunghiulară, care depășește rar lățimea de 6,50 m pe lungimea sa totală de 61 m. Spre S-SE și N-NV, proprietatea este mărginită pe mare parte a lungimii sale de zidurile locuințelor de la numerele 15 și 19. De la V la E, dinspre stradă spre spatele proprietății, terenul este ocupat mai întâi de corpul de clădire C1, apoi de o curte mică, urmată de corpul C2 și apoi de grădină. Proprietatea astfel caracterizată urmează să facă obiectul lucrărilor de *Reabilitare corp C1* (inclusiv amenajarea unei intrări noi în pivniță, cea actuală fiind foarte degradată) *și reconstruire* (și mărire) *corp C2 – Sibiu, str. Filarmonicii 17*. Prin urmare a fost dechisă o suprafață (S1) în colțul format de spatele corpului C1 cu zidul proprietății vecine (Filarmonicii 19), pentru surprinderea raporturilor dintre ele, dar și pentru secționarea actualei intrări ruinate către pivniță. Pentru surprinderea stratigrafiei generale a sectorului cercetat fost deschisă o secțiune longitudinală (S 2), care a suprapus perpendicular fostul corp C2, ca și zona din spate a acestuia către grădină. O a treia suprafață (S3) a fost deschisă în grădină, pentru a acoperi întreaga zonă ce urmează să fie afectată de lucrări. În pivnița corpului C1 au fost deschise de asemenea 7 casete arheologice (C 1-7). (Fig. 1)

În urma cercetării preventive s-a observat că terenul care a făcut obiectul lucrărilor se poate împărți din punct de vedere stratigrafic în 3 zone, după cum urmează: a. zona grădinii, aflată de la limita NE-ică a terenului până la corpul C2 - prezintă o stratigrafie unitară, relativ simplă, cu un singur complex identificat aici; b. zona curții și cea a corpului C2 - prezintă o stratigrafie complexă, cu numeroase straturi de umplutură, complexe și întretăieri apropiate cronologic pe un areal relativ mic; c. zona pivniței corpului C1 (corp care are o latură la strada Filarmonicii) - prezintă o stratigrafie superficială relativ simplă și câteva complexe, unele afectate de construcția clădirii. Între cele 16 complexe arheologice identificate pe parcursul cercetării se numără: două gropi de var (complexele cx 1 și 2), amenajarea de intrare în pivniță (cx 3), o fântână oarbă ? (cx 4), o groapă de stâlp (cx 14) și mai multe gropi cu destinație inițială incertă, majoritatea umplute cu resturi menajere (complexele cx 4a, 5-8, 10-12 - Fig. 2 și 15-18).

Între materialele descoperite pe parcursul cercetării se află materiale de construcție fragmentare (cărămizi, țigle, conducte ceramice), fragmente de vase ceramice și de cahle, oase de animale, recipiente de sticlă și un glonț de calibru mare cu lungimea 8 cm. (Fig. 3-4) Ceramica este din pastă fină, subțire, mare parte din ea arsă bine oxidant, uneori cu urme de ardere secundară. Ca forme domină fragmentele de oală borcan, cu toartă lată cu caneluri, strâchini și farfurii, mai rar fragmente de căni, de vase mari sau de tigăi (un picior). Mare parte a ceramicii prezintă smalț în culori și modalități variate de aplicare. Cele mai timpurii fragmente pot fi atribuite secolelor XVI-XVII. Între cele câteva fragmente de cahle descoperite avem fragmente de cahle cu păsări (pelican și vultur?), cahle simple (din care una de coronament) și cu motive tapet. Cele două cahle cu păsări (Fig. 4) pot fi atribuite secolului XVII,[6] aceluiași secol sau poate celui următor putând fi atribuite și cahlele de tip tapet.[7]

Pe baza acestor materiale, s-a făcut datarea celor 16 complexe arheologice descoperite, cele mai vechi dintre acestea fiind complexele cx 10 și 12 (secolele XVI-XVII) din pivniță și complexul cx 4 – fântâna oarbă (secolele XVII-XVIII), din afara pivniței. Materialul arheologic descoperit în cursul cercetării va fi păstrat în secția istorie a Muzeului Național Brukenthal.

Datele culese în timpul cercetării au permis și alte observații legate de evoluția clădirilor și a proprietăților din

[1] Luca, S.A., Pinter, Z.K., Georgescu, A., Repertoriul arheologic al Judeţului Sibiu. Situri, monumente arheologice şi istorice, Sibiu, 2003, p. 185.
[2] Sigerus, E., Cronica orașului Sibiu. 1100-1929, Sibiu, 2011, 84.
[3] Avram, Al., Bucur, I., *Topografia monumentelor din Transilvania. Municipiul Sibiu*, Köln, 1999, p. 174-182.
[4] Luca, S.A., Pinter, Z.K., Georgescu, A., Repertoriul..., p. 195.
[5] Luca, S.A., Pinter, Z.K., Georgescu, A., Repertoriul..., p. 195; Munteanu, C. I., Contribuții la repertoriul arheologic al județului Sibiu, Sibiu, 2018, p. 84-93.
[6] Marcu Istrate D., Cahle din Transilvania și Banat de la începuturi până la 1700, Cluj-Napoca, 2004, p. 213, 186, 264 și respectiv 268, pl. 49, 17, 129 și respectiv 197.
[7] Ibidem, p. 112.

https://biblioteca-digitala.ro

zonă. În vreme ce corpul de clădire de la stradă a fost atribuit pe baza trăsăturilor sale arhitecturale secolului XIX, fiind mai vechi decât imobilul vecin (Filarmonicii 19), partea sa din spate este mai nouă decât casa vecină, aceasta suferind o adăugire spre E-NE, cândva în secolul XX. Cercetarea a permis de asemenea observarea faptului că în secolul XIX, Filarmonicii 17 și Filamonicii 19 aparțineau unei singure parcele.

Dată fiind restricționarea cercetării arheologice, impusă de starea precară a zidurilor imobilelor vecine (ce mărginesc curtea Filarmonicii 17 la S și N), de instabilitatea solurilor pe care sunt așezate și de superficialitatea fundațiilor corpului C1, s-a propus continuarea lucrărilor cu condiția supravegherii arheologice pentru toate lucrările din cadrul proiectului de *Reabilitare corp C1 și reconstruire corp C2 – Sibiu, str. Filarmonicii 17*.

Abstract:

Preventive archaeological research in Sibiu, 17 Filarmonicii Street

The property subjected to the archaeological research is found in the old centre of the town of Sibiu, on the eastern side of the Filarmonicii Street. The first written informations about the street (with its old name *Kleinerd*) dates back from 1501. There were several previous archaeological finds and researches on this street and on others in the neighborhood, but non on the property here in focus. The oldest buildings on the street are from the 18th century but most (Filarmonicii 17, as well) are from the 19th century.

The property targeted by the project *Rehabilitation body C1 and reconstructon body C2* is a narrow aproximately rectangular property 6.50 m wide and 61 m long. In the courtyard and on the place of the reconstruction were opened three archaeological surfaces (S 1 – S 3), and in the celler of the construction body C1 seven others, smaller in size (C 1 - C 7). (Fig. 1)

As a result of the excavations, 16 archaeological features were discovered: two lime pits (features cx 1 and 2), the setup of the entrance in the cellar (cx 3), a drainage well ? (cx 4), a posthole (cx 14) and several pits of uncertain initial purpose, most of them filled with domestic refuse (features cx 4a, 5-8, 10-12 - Fig. 2 și 15-18). The archaeological materials recovered consist in fragmentary construction materials, pottery, tiles, animal bones and glass flasks. (Fig. 3-4) Based on these materials it was established the dating of the archaeological features, the oldest of them being features cx 10 and 12 found in the cellar (from the 16th – 17th centuries) and feature cx 4 found in the courtyard (17th-18th centuries). The research also brought evidence that in the 19th century, 17 Filarmonicii St. și 19 Filamonicii St. were part of the same lot.

Given the objective constraints of the research it was proposed that the works of the project should be approved under the condition of further archaeological supervision.

Bibliografie:

Avram, Al., Bucur, I., *Topografia monumentelor din Transilvania. Municipiul Sibiu*, Köln, 1999, p. 174-180.

Fabini, H., *Sibiul gotic*, București, 1982.

Luca, S. A., Pinter, Z. K., Georgescu, A., *Repertoriul arheologic al județului Sibiu. Situri. monumente arheologice și istorice*, Sibiu, 2003.

Munteanu C. I., *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Sibiu, 2018.

Sigerus, E., *Cronica orașului Sibiu. 1100-1929*, Sibiu, 2011.

https://biblioteca-digitala.ro

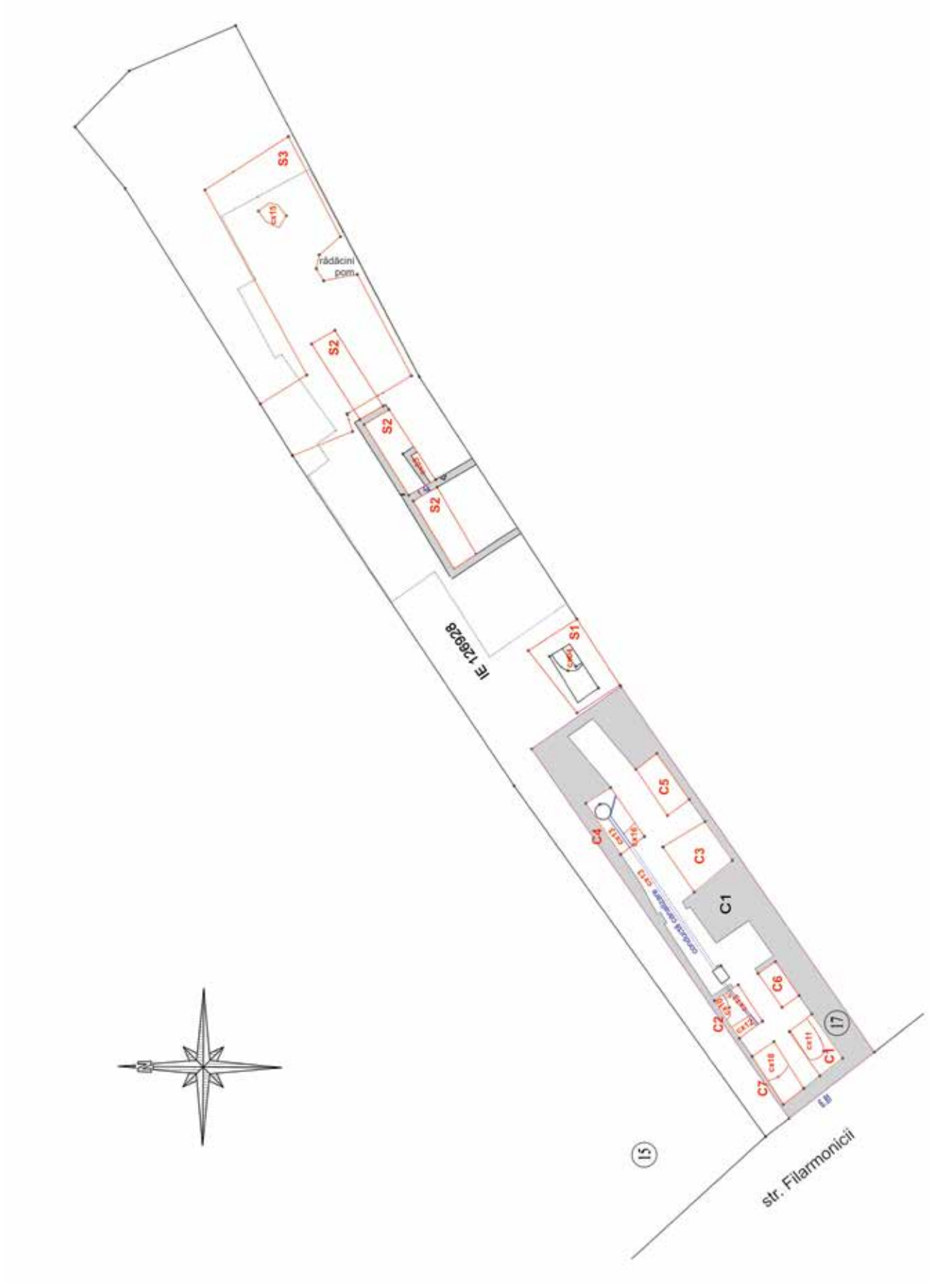

Fig. 3. Sibiu, Filarmonici 17, 2021 – material arheologic din complexul cx 4

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Sibiu, Filarmonici 17, 2021 – planul cercetărilor.

Fig. 2. Sibiu, Filarmonici 17, 2021 – caseta C2 din pivniță cu complexele cx 10, 12, 13.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Sibiu, Filarmonici 17, 2021 – material arheologic din complexele: a) 10, b) 15, c) 12.

https://biblioteca-digitala.ro

159. Sibiu, jud. Sibiu
Punct: Colegiul Național Octavian Goga, str. Mitropoliei, nr. 34

Tip de sit: 1 - locuire
Încadrare cronologică: 5 - epoca modernă
Colectiv: Anca Sorina Nițoi (Muzeul Național Brukenthal) – responsabil de șantier, Claudia Urduzia (Muzeul Național Brukenthal) – membru al colectivului de cercetare
Autorizaţie: nr. 514 / 19.08.2021
Perioada desfășurării cercetării: 1-3 .09.2021

Terenul care a făcut obiectul cercetării preventive se află în Sibiu, pe str. Mitropoliei, nr. 34 și este în prezent ocupat de Colegiului Național Octavian Goga. Terenul se află imediat la SV de centrul vechi al orașului Sibiu, fiind mărginit la NV, SV și SE de străzile Bastionului, Andrei Șaguna și respectiv Mitropoliei și la NE de zidul incintei a V-a (linia bastionară) a Sibiului. Atât sursele bibliografice de specialitate, cât și hărțile istorice consultate, ne înfățișează terenul, ca și zona înconjurătoare a acestuia, ca fiind în mare parte ocupat de amenajările defensive ale Sibiului din partea sa de V-SV: o baltă[1] (până în secolul XVIII), valul și zidul incintei bastionare (începutul secolului XVII – secolul XIX) și, ceva mai departe, valul și zidul incintei a III-a[2] (1366 – secolul XIX).

Din imobilul de formă aproximativ dreptunghiulară au făcut obiectul cercetării două suprafețe dreptunghiulare aflate pe laturile de SV și SE ale curții colegiului, ocupând parțial zonele dintre sala de sport și corpul principal (Fig. 1), zone care urmează să facă obiectul unui proiect de *Extindere Colegiul Național Octavian Goga*.

În urma cercetării preventive s-a observat că terenul prezintă o stratigrafie unitară și relativ simplă, cu straturi masive de umplutură, o parte puse în secolul XVIII pentru a asana bălțile din zonă și o alta datorându-se lucrărilor de construcție din zonă, efectuate după asanare.

Doar una dintre cele două suprafețe care fac obiectul extinderii, și anume cea de pe partea de SE a curții, prezintă materiale și complexe arheologice. În această suprafață, în urma cercetării efectuate în luna septembrie 2021, au fost identificate 4 complexe arheologice: fundațiile unei case (cx 1), amprenta unui picior de schelă (cx 2), un canal căptușit cu lemn (cx 3) și o groapă (cx 4).

Complexul cx 1 este o fundație cu grosimea de 0,55 m surprinsă pe aproximativ jumătate din suprafața mare decopertată. (Fig. 2) Adâncime la conturare: -0,30 m. Adâncime finală totală: -2,00 m. Lungime surprinsă: 6,60 m. Lățime: 8,30 m. Fundația se prezintă vertical de sus în jos astfel: 0,30 m cărămidă cu mortar, apoi 0,60 m piatră cu mortar, apoi 0,85 m fundație înecată din piatră amestecată cu cărămidă. Nu prezintă material arheologic, altul decât materiale de construcție. Dat fiind faptul că zona a fost până târziu ocupată de o baltă și de amenajările defensive ale Sibiului, clădirea poate fi atribuită cel mai timpuriu secolului XIX, fiind demolată în secolul XX, înainte de construirea actualului colegiu. Clădirea a fost o locuință.

Complexul cx 2 (amprenta circulară a unui picior de schelă) se leagă direct de construcția casei (cx 1), fiind descoperită în unghiul de S al fundației cx 1.

Complexul cx 3 este un canal de apă săpat în umpluturile moderne ale zonei, care taie perpendicular suprafața mare, intrând perpendicular sub fundațiile actuale ale liceului. (Fig. 3) A fost surprins între adâncimile de -1,05 și -2,10 m și are o lățime de 1,20 / 1,30 m m, cu maluri verticale, căptușite cu scânduri de lemn, sprijinite din loc în loc de pari din lemn de stejar. A fost surprins pe o lungime de 7,20 m. Din umplutura lui nisipoasă au fost recuperate numeroase fragmente de oase de animale (unele cu urme de prelucrare), obiecte din fier și recipiente de sticlă, dar și câteva fragmente de vase ceramice (smălțuite cu alb și/ sau verde), obiecte din lemn și din bronz, corn prelucrat, piatră și porțelan de duzină. (Fig. 4) Obiectele din fier acoperă o vastă varietate de forme și întrebuințări, unele neidentificate: găleți și cercuri de prindere, bucăți lungi de bandă, cuie, verigi, cuțite, tablă, patent. Dat fiind faptul că acest canal nu exista în 1699 când a fost desenată harta Sibiului a lui Morando Visconti, dar exista 70 ani mai târziu, când a fost realizată Cartarea Iozefină (1763 – 1787), considerăm că putem atribui canalul primelor 7 decenii ale secolului XVIII.

Complexul cx 4 este o groapă lipită de peretele de NE al casei cx 1 cu utilitate nedeterminată, cu pereți verticali și fund drept orizontal. A fost parțial mărginită de un zid superficial de cărămidă, care s-a prăbușit în cursul lucrului. Umplutura gropii este unitară cu multe cărămizi și mortar, nisip, piatră, beton, sticlă contemporană și lemn. Groapa taie toate straturile zonei fiind suprapusă doar de asfalt și de patul acestuia. Date fiind materialele din umplutura gropii poate fi atribuită sfârșitului secolului al XIX-lea sau începutului secolului XX.

Pe baza materialului arheologic recuperat, ca și pe baza analizei cartografice a zonei, s-a făcut datarea celor 4 complexe arheologice descoperite, cel mai vechi dintre acestea fiind canalul căptușit cu lemn (cx 3) și aparținând cronologic primelor 7 decenii ale secolului XVIII.

Dată fiind restricționarea cercetării arheologice, impusă de cele două scări de acces (și singurele) ce deservesc un corp mare al colegiului, aflate în cele două capete ale suprafaței mari, s-a propus continuarea lucrărilor cu condiția supravegherii arheologice pentru toate lucrările din cadrul proiectului de *Extindere Colegiul Național Octavian Goga – Sibiu, str. Mitropoliei 34*.

[1] Pop, R. C., Pinter Z. K., Urduzia C., *Considerații privind fortificarea unui oraș medieval din Transilvania. Bălțile Sibiului ca parte a sistemului de apărare,* în Relații Interetnice în Transilvania. Militaria Mediaevalia în Europa centrală și de sud-est, Sibiu, 2018, pp. 187-216.

[2] Luca, S. A., Pinter, Z. K., Georgescu, A., *Repertoriul arheologic al Judeţului Sibiu. Situri, monumente arheologice şi istorice*, Sibiu, 2003, p. 195 și 203; Munteanu, C. I., Contribuții la repertoriul arheologic al județului Sibiu, Sibiu, 2018, p. 84.

https://biblioteca-digitala.ro

Abstract

Preventive archaeological research at Octavian Goga National College in Sibiu – 34 Mitropoliei Street

The property subjected to archaeological research is located in Sibiu at 34 on Mitropoliei Street and is now occupied by Octavian Goga National College. The area is found south-west of the old centre of Sibiu and is limited on its north-east side by the fifth defensive enclosure of the town (the bastions line). Both specialized bibliographic sources and historic maps show the property and its neighbourhood as being mainly occupied by the west – south-west defensive setups of the town: a pond (until the 18th century) and the *remblai* and the wall of the bastions enclosure (beginning of the 17th – 19th century).

From the whole rectangular property there were subjected to excavation two rectangular areas on southwestern and on the south-eastern sides of the college`s courtyard (Fig. 1), areas which will be the object of an expansion project.

During the research one could observe that the areas have a relatively simple and unitary stratigraphy, with massive layers of fillings, some brought in the 18th century for draining the ponds in the area, while others are the result of the construction works made after the drainage.

Only one of the two investigated surfaces, namely the one on the south-east side of the courtyard, produced archaeological materials and features. On this surface there were identified 4 features: the foundations of a house (cx 1) (Fig. 2), the print of a scaffold foot (cx 2), a timbered canal (cx 3) (Fig. 3) and a pit (cx 4). Most of the archaeological materials found during the research were from the timbered canal: animal bones, various iron and glass items, glazed pottery and pieces of wood (Fig. 4). Based on these materials and on the cartographical analyses of the area it was determined the dating of the four features, the oldest one being the timbered canal (cx 3), which was made in the first seven decades of the 18th century.

Given the objective constraints of the research it was suggested that the construction project works should continue under the condition of concurrent archaeological supervision.

Bibliografie:

Avram, Al., Bucur, I., *Topografia monumentelor din Transilvania. Municipiul Sibiu*, Köln, 1999.

Luca, S.A., Pinter, Z.K., Georgescu, A., *Repertoriul arheologic al Judeţului Sibiu. Situri, monumente arheologice şi istorice,* Sibiu, 2003.

Munteanu, C. I., *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Sibiu, 2018.

Pop, R. C., Pinter Z. K., Urduzia C., *Considerații privind fortificarea unui oraș medieval din Transilvania. Bălțile Sibiului ca parte a sistemului de apărare*, în *Relații Interetnice în Transilvania. Militaria Mediaevalia în Europa centrală și de sud-est*, Sibiu, 2018, pp. 187-216.

Sigerus, E., *Cronica orașului Sibiu. 1100-1929*, Sibiu, 2011.

https://biblioteca-digitala.ro

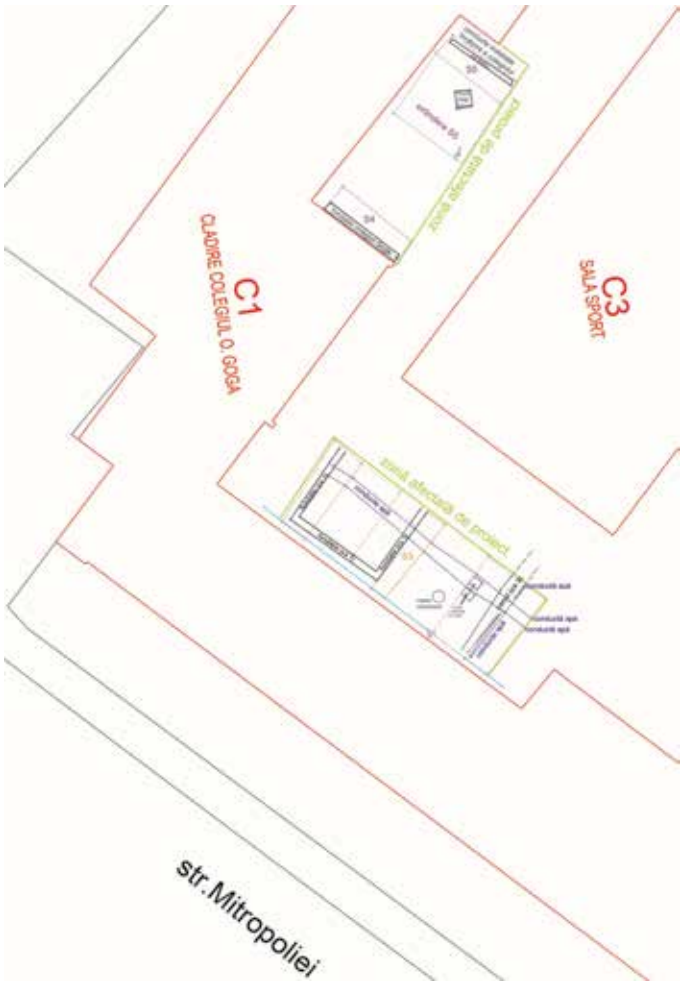

Fig. 1. Sibiu, Mitropoliei 34, 2021 – planul cercetărilor.

Fig. 2. Sibiu, Mitropoliei 34, 2021 – aspect de lucru cu suprafața de pe partea de SE a curții, cu fundația casei (cx 1) în prim plan.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Sibiu, Mitropoliei 34, 2021 – canalul căptușit cu lemn (cx 3).

Fig. 4. Sibiu, Mitropoliei 34, 2021 – materiale din canalul cx 3.

https://biblioteca-digitala.ro

160. Sibiu, jud. Sibiu

Punct: Biserica parohială evanghelică „Sf. Maria”

Tip de sit 322 (monument)
Încadrare cronologică: 4 (epoca medievală)
cod RAN: 143069.220
cod LMI: Sb-II-m-A-12078
Autorizație nr. 3/2019, 280/2019, 360/2020, 314/2021
Colectiv: dr. Daniela Marcu Istrate (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”) – responsabil; dr. Radu Lupescu, dr. Szőcz Péter Levente, dr. Ioan Marian Țiplic, dr. Maria Emilia Țiplic, drd. Sebastian Dobrotă, drd. Vasile Paul Scrobotă

Lucrările de cercetare arheologică preventivă desfășurate de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București la biserica parohială evanghelică C. A. din Sibiu, fostă Sf. Maria, în contextul unui șantier de restaurare a interiorului bisericii, au demarat în 2018, când au fost deschise 16 unități de cercetare în nava și transeptul bisericii. Continuate în 2019, 2020 și 2021, în această etapă lucrările s-au concentrat pe extremitățile de est și de vest ale monumentului, precum și pe porticuri, continuând să se confrunte în toate zonele cu aceleași probleme ca și în timpul primei campanii, respectiv o densitate foarte ridicată de intervenții și înmormântări târzii, cu sau fără criptă, toate cu umpluturi extrem de afânate, a căror prezență practic a dus la dispariția stratigrafiei și a îngreunat foarte mult săpătura.

În corul bisericii actuale, investigat în 2019 prin două sondaje, cu extinderi repetate, s-a conturat fundația circulară a absidei romanice și o parte din primele asize ale elevației acesteia, foarte frumos păstrate în special în partea de nord a corului, unde au început să se contureze încă de la -0,4 m. Începând de la -1,0 m, fundația circulară se decroșează, căpătând o formă masivă, dreptunghiulară, cu care se continuă până la talpă, identificată la -2,2 m. În interior, a fost descoperită o structură zidită cu talpa la -1,7 m, identificată provizoriu cu fundației mesei altarului romanic, ulterior supraînălțată și lărgită pentru a susține partea centrală a Lettner-ului. Fragmente din vechea structură de susținere a galeriei acestuia au mai fost surprinse în dreptul pilaștrilor de sud și de nord ai arcului de triumf, parțial așezați pe ruinele absidei romanice. În privința etapei mai recente, talpa fundației corului gotic a fost identificată la -2,4 m.

În partea de vest a bisericii, compartimentul cunoscut ca *Ferula* a fost investigat prin cinci unități de cercetare (S.24-S.28), deschise treptat pe parcursul anilor 2019 și 2020, în funcție de evoluția șantierului de restaurare a bisericii și de programul de lucru al constructorului. Principalul rezultat al săpăturilor din această zonă a fost identificarea laturii de vest a bazilicii romanice în sondajele practicate pe culoarele de la nord (S.24) și sud (S.25) de turn, la c. 9 m de actualul capăt estic al ferulei. Zidăria de fundație romanică, făcută din lespezi mari și neregulate de piatră, cu un rând de pietre mici la baza fundației, așezată pe pământ galben la -1,9 m la sud de turn și la -2,4 m la nord de turn, se păstra la cote foarte variabile. Pe colțul de sud-vest, conturat la -0,42 m, pare a se fi păstrat și un fragment al elevației, ce ar fi fost astfel retrasă cca. 30 cm față de linia de vest a fundației și cca. 15 cm față de linia ei de sud. La dezafectarea navei bazilicii și la ridicarea celei gotice, fundația romanică a laturii de vest a fost refolosită, dar noua navă era la largă. În S.25 s-a conturat și latura de sud a bazilicii, la 1,4 m față de zidul sudic al bisericii actuale.

Ulterior ridicării bisericii gotice, a fost construită ferula, ce a prelungit către vest biserica cu un compartiment egal în lățime cu nava căreia i s-a adosat. Ferula a fost însă precedată de o altă structură zidită, urme ale căreia au putut fi identificate în S.23 – un segment din latura ei de vest – și S.27 – colțul de nord-vest și pornirea laturii de nord – păstrate sub formă de șanț, cu mortar și resturi de zidărie pe fund, a cărui adâncime coboară în pantă de la -1,7 m la -2,5 m de la sud la nord. O singură porțiune a apărut mai bine conservată, păstrată în jur de -2,0 m și reutilizată în fundația stâlpului de nord-vest a ferulei. Cercetarea acestei structuri este încă incipientă – pentru moment poate fi eventual atribuită unei capele ridicate în preexistentul cimitir al bisericii, resturi de morminte (între care M189, cu nișă cefalică) fiind descoperite sub fundul șanțului.

Ferula a fost construită astfel încât să includă integral în interiorul ei spațiul ocupat de această clădire din faza anterioară. Fundațiile ferulei, din piatră legată cu mortar, ocazional și cu fragmente cărămidă, au fost adâncite în galben până la -2,95 m pe sud și -3,15 m pe vest. Stâlpii în schimb par să fi fost fundați mai superficial – cel de nord-vest are talpa la -2,5 m, cu cei mai de jos 50 cm refolosind mult din zidăria vechii construcții. Diferențe de cotă sunt și la decroșările ce separă fundațiile de elevații: -0,75-0,8 m pe laturile exterioare ale ferulei (la pilastrul de sud-vest s-a ajuns însă la -0,85 m fără a da de nici un decroș) dar numai -0,6 m la stâlpii interiori. Însă, în pofida decroșării, asiza de trecere de la fundație la elevație a laturilor exterioare ale ferulei conține multă piatră, amestecată cu cărămidă (mai sus elevația constă aproape exclusiv de cărămidă). Drept urmare, -0,6 m (+grosimea pavajului) poate fi considerat ca fiind nivelul de călcare planificat pentru ferulă în momentul construcției. În ce măsură acesta chiar a fost utilizat ca atare, nu se mai poate stabili, stratigrafia fiind complet devastată. Cripta K74 s-a conturat la -0,4 m, dar toate celelalte s-au conturat fie la, fie sub -0,6 m, fie au avut clare intervenții recente (refaceri cu beton), fie se află de fapt în partea vestică a aripilor navelor, fără legătură cu ferula istorică.

Ulterior, a fost amenajată scara ferulei, ce într-o formă mai veche consta dintr-un coridor de-a lungul întregii laturi sudice, lat de cca. 1,2 m, și scara propriu-zisă. Marginea de est a scării se sprijinea pe zidul gotic iar cea de vest pe o fundație adosată laturii de sud a ferulei, din cărămidă înecată în mortar, cu talpa adâncită în galben steril la -2,5 m. Coridorul avea o elevație de cărămidă, lată de cca. 50 cm, dar fundația consta din piese de piatră refolosite, multe dintre ele lespezi de pavaj sau elemente profilate, aruncate în dezordine și prinse cu o cantitate redusă de mortar de proastă calitate. Fundația laturii de vest a scării și fundația coridorului țin în mod clar de două etape constructive distincte, dar structura haotică a fundației coridorului nu a îngăduit să se determine care dintre ele este mai veche.

https://biblioteca-digitala.ro

Ferula a început să capete aspectul ei familiar în urma intervențiilor de la mijlocul secolul XIX când lespezile au fost scoase din pardoseală, criptele au fost umplute, coridorul a dispărut, zidurile au fost îmbrăcate în pereți cu lespezi încastrate iar scara a căpătat forma pe care urma să o aibă până în 2020, continuând să se folosească de fundațiile preexistente. Pereții cu lespezi încastrate, ridicați din cărămidă și din pietre refolosite au fost fundați relativ superficial – talpa celui de pe latura de vest a fost identificată la -1,2 m. O nouă serie de intervenții au avut loc la începutul secolului XX, când a fost făcută centura de beton a turnului. În acest scop, pereții cu lespezi ce îl cămășuiau au fost demolați și s-a săpat până la -2,2 m, cotă care probabil corespunde bazei fundației turnului. Fiind nevoiți să sape în umpluturile afânate ale criptelor și mormintelor, constructorii s-au confruntat cu probleme tehnice, drept urmare marginile săpăturii au fost consolidate cu un cofraj de cărămidă – probabil recuperată din cripte – ce s-a observat foarte bine în S.28. Pe parcurs, zona de la est de scară, aparținând tehnic colateralei sudice a bisericii gotice, al cărui colț de sud-vest fusese ocupat de o structură zidită încă din perioada ei timpurie de existență, a fost recompartimentat. În partea de sud-vest s-a ridicat o scară ce cobora de pe scara ferulei și a cărei marginea nordică încă s-a mai putut contura în S.26 sub forma unei zidării de cărămidă, lungă de 4,5 m, al cărei capăt de vest se sprijinea pe o mai veche fundație gotică orientată est-vest, la -0,7-0,9 m iar în continua se așeza pe umpluturile afânate din interiorul bisericii. Partea de nord-vest a fost convertită în baie, prin compartimentare cu o zidărie fără fundație, al cărei interior era pavat la -0,4 m. Toate elevațiile, indiferent de epoca lor, au dispărut în cursul actualelor lucrări de punere în valoare. În proiect este planificată o nouă scară, precum și o nouă recompartimentare a spațiului dintre aceasta și nava actuală.

În privința descoperirilor funerare, așa cum era de așteptat, săpăturile au scos la iveală numeroase morminte și o rețea de cripte ce acoperă aproape întreaga suprafață interioară a ferulei. Deși toate criptele împărtășesc o serie de calități constructive – i.e. sunt făcută din cărămidă legată cu mortar – nu toate datează din aceeași perioadă și se pot distinge cel puțin trei orizonturi, unul timpuriu (căruia pe moment putem să îi atribuim o singură criptă – K73 – aproape complet distrusă pentru a face loc criptelor din etapa următoare), un orizont „clasic” (structuri unitare, în general de dimensiuni foarte mari, frecvent tencuite și pavate cu cărămidă, de obicei acoperite cu bolți și ocazional cu cameră de acces) și unul târziu (când rețeaua de cripte este extinsă prin adosarea de ziduri mai puțin bine îngrijite la structurile preexistente). Ce se poate constata, cel puțin în ferulă, este că expansiunea rețelei de cripte a fost făcută strategic, între cripte rămânând exact spațiile necesare ca să se poată face înmormântări simple. Aceste morminte fără criptă sunt de o mare diversitate și datează din perioade foarte diferite, pe lângă mormintele mai recente, efectuate în interiorul ferulei (cu defuncți foarte bine prezervați, depuși în sicrie decorate cu ținte, frecvent cu oseminte ale unuia sau mai multor răposați deshumați depuse la picioare) fiind identificate numeroase morminte anterioare expansiunilor bisericii (M167, M169, M170 etc. anterioare bisericii gotice; M166, M168, M171 etc. anterioare ferulei) și chiar unele anterioare celor mai timpurii structuri zidite identificate (M173, M186), stabilindu-se astfel că deschiderea cimitirului a precedat bazilica romanică.

Aproape toate materialele colectate în urma săpăturilor din ferulă și care pot fi datate (monede din epoca modernă, fragmente de piatră cu lucrătură gotică, renascentistă etc.) provin din nivelările de secol XIX și sunt practic irelevante pentru cronologia monumentului. Materiale mai spectaculoase au fost furnizate de mormintele de interior – resturi de sicrie cu ținte, veșminte, plase de păr, o pernă, un inel de aur, flori din fir metalic cu perle, încheietori de argint cu motive florale și moși și babă simpli etc.

În ceea ce privește porticurile bisericii, acestea au fost numai sondate experimental, cu ocazia reamenajării pavimentelor. Principalul rezultat al acestor sondaje a fost identificarea ruinelor unui portic mai vechi, cu fundații continue, sub actualul portic de sud, a cărui infrastructură, constând din elemente independente pentru stâlpi și pentru laturile portalului, au spart fundațiile mai vechi, fără a încerca să le refolosească. Descoperirea coroborează data de „1520” inscripționată pe bolta porticului actual, ruinele putând fi atribuite celui menționat documentar cu trei sferturi de secol mai înainte.

Abstract

The archaeological investigation of the evangelical church in Sibiu, formerly St. Mary's, initiated in 2018, continued in 2019, 2020 and 2021, lastly focusing on the eastern and western extremities of the church, as well as on its porches. The circular apse of the Romanesque basilica was identified inside the present-day choir – supported by a massive foundation, semicircular at the top and rectangular at the bottom; the apse retained fragments of its nicely shaped semicircular superstructure. The western side of the Romanesque basilica was also identified, at the opposite end of the church, inside the so-called *Ferula*, superposed by the ruins of western side of the Gothic church. Ruins of an older porch were brought to light underneath the present-day southern one, and traces of an older masonry structure were discovered inside the so-called *Ferula*. Likely, they belonged to a chapel build inside the cemetery – as proven by their relation with the graves; nevertheless, research on this newly identified feature is just beginning. The excavations have also providen large amounts of data about the cemetery, even bringing to light burials that predate the building of the Romanesque basilica.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Absida bazilicii romanice, vedere de ansamblu.

Fig. 2. S.26. Vedere de ansamblu incluzând colțul de sud-vest al bazilicii romanice, colțul de sud-vest al bisericii gotice, capătul de sud-est al ferulei și diverse structuri zidite de interior.

https://biblioteca-digitala.ro

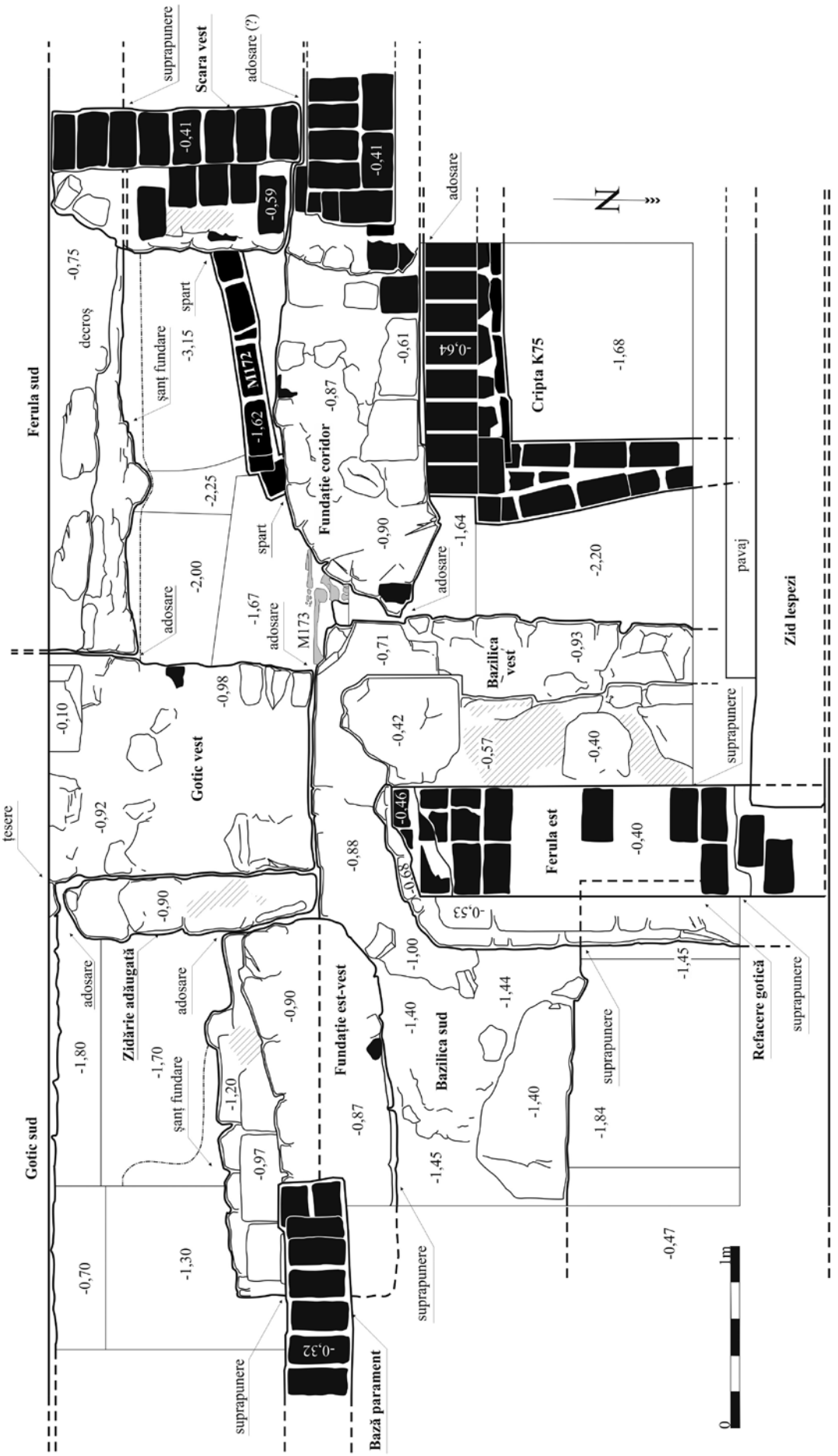

Fig. 3. S.26. Plan de săpătură cu principalele descoperiri.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. S.28. Cripte tencuite, cu pavaj de cărămidă, afectate de intervențiile de secol XIX și de centura de beton a turnului.

Fig. 5. Ruina laturii de vest a vechiului portic sudic.

https://biblioteca-digitala.ro

161. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj
Punct: str. T. Vladimirescu nr. 6-8

Tip de sit: 11, 21
Încadrare cronologică: 13, 15, 32, 4, 5
Cod RAN: 139893.14
Autorizaţie nr. 690/2019; 139/2020
Colectiv: Horea Pop (responsabil), Timea Keresztes, Horațiu Cociș (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău)
Finanţare: 8.405,42 lei
Perioada desfășurării cercetării: 5-13.03.2020

Scurtă prezentare a sitului: Situl se află amplasat pe terasa a doua neinundabilă a râului Crasna, la circa 100 m sud de cursul acestuia. Terasa este la o altitudine de 205-208 m faţă de nivelul mării, pe malul stâng al văii. Zona este plată, intinsă, uşor de amenajat în vederea ridicării unor construcţii de locuit. Aspectul geomorfologic face din această terasă cel mai favorabil loc pentru amenajarea unor astfel de construcţii. Peste valea Crasnei, la nord, se ridică impozanta Măgură a Şimleului unde locuitorii din toate epocile găseau refugiu în fortificaţiile ridicate pe vârfuri, sau în pădurile din jur. Situl a fost identificat în urma unor cercetări de teren (1996), dar a fost cercetat ocazional prin periegheze repetate (1998, 2000-2003, 2005-2007) şi cercetări arheologice preventive (2009, 2011, 2016) ocazionate de construcţia unei pensiuni şi a unor anexe gospodăreşti sau construcții de locuințe, prilej cu care s-a constatat complexitatea stratigrafiei sitului.

Obiectivele cercetării: Obiectivul principal al cercetării preventive de la Şimleu Silvaniei din punctul *Strada T. Vladimirescu nr. 6-8,* l-a constituit eliberarea terenului de sarcină arheologică în vederea predării amplasamentului pentru construirea obiectivului „*Construire Spălătorie auto cu autoservire (5 boxe), construire clădire parter pentru funcțiuni comerciale/birouri, amplasare containere pe structură ușoară și împrejmuire teren”.*

Stratigrafia staţiunii arheologice de la Şimleu, precizarea cadrului cronologic în care se desfăşoară evoluţia sa, stabilirea caracterului sitului, a etapelor evolutive, toate au reprezentat obiective prioritare ale cercetării. Nu în ultimul rând ne-am propus, precizarea relaţiei şi succesiunii fazelor evolutive şi componentelor staţiunii arheologice, întrucât în apropiere aveam mai multe etape de locuire şi o necropolă de înhumaţie cu morminte neolitice. Toate aceste aspecte au fost dificil de sesizat, mai ales datorită faptului că în acest sector situl arheologic a fost profund afectat de-alungul timpului de eroziunea naturală provocată de cursul râului Crasna, dar mai ales de construcţiile edilitare ridicate la începutul sec. 20.

În anul 2020 au fost descoperite 13 complexe arheologice din periferia nordică a sitului.

Rezultate şi interpretarea lor

În suprafaţa cercetată, din punct de vedere stratigrafic, a fost constatată următoarea situaţie în zona în care situl a fost afectat doar parțial (S1, colțul sud vestic):

-0,00-0,80 m, strat de demolare imobile

-0,80 argilă galbenă nisipoasă sterilă

În celelalte suprafețe sub nivelul de moloz s-a constatat prezența unor straturi consistente de aluviuni din vechea albie majoră a râului Crasna, a cărui proximitate a produs inundații de-a lungul timpului, cele mai massive fiind consemnate în anul 1940, 1970 și 1974. Cercetarea din anul 2020 din acest sector al sitului a confirmat că acesta se extinde doar 10 m spre nord față de strada T. Vladimirescu. De la această limită sterilul coboară brusc și încep aluviunile Crasnei (stratul 12). La începutul sec. XX, când au fost ridicate construcțiie cu beton și cărămidă, întâi s-a realizat o extindere cu 20 m a terasei în spatele unui zid de sprijin ale cărui urme se mai văd și astăzi în malul râului. Totodată terenul a fost adus la o orizontală prin umpluturi de argile aduse din altă parte (stratul 14).

Scurtă descriere a descoperirilor:

Complexul C1: Tip complex: Groapă de provizii. Locaţie: S1, jumătatea vestică, adâncimea -0,80 - 1,05 m. Diametru 1,40 m. Datarea complexului: epoca medievală (sec. XIV-XV). Elemente de inventar: ceramică fragmentară, oase de animale.

Complexul C2: Tip complex: groapă de provizii. Locaţie: S1, jumătatea vestică, adâncimea -0,80 - 1,00 m. Diametru 1,0 - 1,4 m. Datarea complexului: epoca epoca medievală (sec. XIV-XV). Elemente de inventar: ceramică fragmentară, lupitură de perete și de vatră, oase de animale.

Complexul C3: Tip complex: locuință? Locaţie: S1, jumătatea vestică, adâncimea -0,75 - 0,95 m. Dimensiuni latura păstrată 1,8 m, celelalte de 1 m și 0,6 m. Tăiat de fundația unei case. Datarea complexului: epoca bronzului (cultura Wietenberg). Elemente de inventar: ceramică fragmentară lupitură de perete și de vatră, oase de animale.

Complexul C4: parte din complexul C10

Complexul C5: Tip complex: groapă de provizii? Locaţie: S1, jumătatea vestică, adâncimea -0,80 - 0,90 m. Diametru 0,55 - 0,80 m. Datarea complexului: epoca modernă (a doua jum. a sec. XX). Elemente de inventar: ceramică fragmentară.

Complexul C6: parte din complexul C10

Complexul C7: nu este complex

Complexul C8: Tip complex: locuință. Locaţie: S1, jumătatea vestică, adâncimea -0,60 - 0,80 m. Forma de paralelogram este cea păstrată după deranjarea la ridicarea edificiilor din sec. XX. Laturile surprinse au dimensiunile de 2,00 - 2,40 m. Prezintă două „grinzi” (late de 0,20 m, adâncite 0,10 m) care traversează jumătatea sudică a complexului. Cx 8 este tăiat și de o groapă menajeră din sec. 20 (Cx 13). Datarea complexului evul mediu (sec. XIV-XVI?). Elemente de inventar: o monedă subaerată precar conservată ceramică fragmentară (inclusiv un fragment cenușiu ornamentat cu ruloul) și oase de animale.

Complexul C9: Tip complex: groapă. Locaţie: S1, jumătatea vestică, adâncimea -0,80 - 0,95 m. Forma ovală. Diametrul surprins 0,6 m. Datarea complexului: epoca medievală (sec. XIV-XV). Elemente de inventar: ceramică fragmentară, oase de animale.

Complexul C10: Tip complex: Locuință. Locaţie: S1, jumătatea vestică și profil nordic, adâncimea -1,00 - 1,60 m. Dimensiunile locuinței adâncite 0,60 m sunt de 3,60 x 4,00

https://biblioteca-digitala.ro

m, orientată S-N. Foarte probabil de această gospodărie țineau și celelalte complexe datate în acest orizont cronologic târziu (Cx 5, 11, 12). Sermentul sudic a fost inițial numerotat cu nr. 4, iar cea estică cu nr. 6 unde abundă materialele ceramice și osteologice. Datarea complexului: epoca modernă (a doua jum. a sec. XIX). Elemente de inventar: ceramică fragmentară și cvaziîntregibilă, oase de animale, inclusiv câine.

Complexul C11: Tip complex: groapă menajeră? Locaţie: S5, jumătatea vestică, adâncimea -1,25 - 1,45 m. Diametru 1,00 m. Datarea complexului a doua jum. a sec. 19: epoca modernă. Elemente de inventar: ceramică fragmentară și oase de animale.

Complexul C12: Tip complex: cuptor menajer. Locaţie: S5, jumătatea vestică, profil nordic, adâncimea -1,25 - 1,50 m. Diametrul 1,00 m. Prezintă o „crustă" superficială la nivelul pereților păstrați pe 0,10 m, instalația fiind prăbușită la amenajarea terenului și a construcțiilor din sec. XX. Datarea complexului: epoca modernă (a doua jum. a sec. XIX). Elemente de inventar: ceramică fragmentară și oase de animale.

Complexul C13: Tip complex: groapă menajeră. Locaţie: S1, jumătatea vestică, adâncimea -0,80 - 1,10 m. Diametru 1,20 m. Datarea complexului: epoca contemporană (sec. XX). Elemente de inventar: ceramică fragmentară.

Tehnici de cercetare utilizate

Campania anului 2020 a propus *Comisiei Naționale de Arheologie*, prin *Proiectul de cercetare,* cercetarea suprafețelor afectate de proiectul investițional, mai precis de construcțiile prevăzute de acesta. Rațiunea acestui demers a fost argumentat de ocuparea inițial a terenului de trei proprietăți cu construcții ridicate la începutul sec. XX și demolate în anul 2018. Aceste construcții erau prevăzute cu beciuri care au distrus nivelul de cultură presupus. Față de cele trei suprafețe (S 1-3), au mai fost trasate alte trei (S 4-6) în vederea verificării situației arheologice (S 5, 6) și stratigrafice (S4) din parcela beneficiarului. În total au fost deschise 6 suprafețe (suprafaţa S1/2020: 20 x 8 m orientată E-V; suprafaţa S2/2020: 26 x 7 m, orientată E-V; suprafaţa S3/2020: 12 x 5 m orientată S-N; suprafaţa S4/2020: 26 x 2 m orientată S-N; suprafaţa S5/2020: 15 x 2 m, orientată E-V; suprafaţa S6/2020: 18 x 2 m orientată E-V). Suprafețele S1, S2, S3 suprapun zonele pe care va fi realizat proiectul investițional propriu-zis. A fost lăsată o distanță de minim 2 m de construcțiile învecinate, vechi și acestea, dar înalte, cu fisuri în zidărie, prezentând pericol de prăbușire.

Cercetarea s-a efectuat mecanizat datorită existenței unui strat constant de moloz (cărămidă, plăci și grinzi din beton, conducte apă de canalizare, cămine de vizitare, fose, beciuri prăbușite) gros de minim 1 m.

Materiale și complexe arheologice au apărut doar în colțul sud/vestic al parcelei, care nu a fost afectat de construcții, dar au fost identificate gropi manajere sau de var din sec. 20. Săpătura manuală a venit în completarea celei mecanice în momentul identificării complexelor arheologice.

Obiectivele cercetărilor viitoare: Se intenționează publicarea rezultatelor cercetării în Acta Musei Porolissensis.

Abstract

The archaeological investigation at Şimleu Silvaniei on T. Vladimirescu street no. 6-8, organized in March 2020, highlighted once again the fact that the area between T. Vladimirescu and Oaşului streets has significant archaeological potential. The 2020 campaign revealed that cultural layers are simplifying towards the north.The horizontal distribution of the complexes concentrated only in the southwest corner of the investigated plot. In the other investigated sectors (eastern half of S1 and southern half of S4), in which archaeologically steril soil has been identified, no complexes were found. In the other segments or open surfaces, only the alluvial levels from the old riverbed of Crasna appeared under the constructions erected in the 20th century. Regarding the Bronze Age, the finds belong to a population, whose traces have been identified before (on G. Baritiu Street, in the city center and on Cetate Hill, but also at the top of Măgurii Șimleului). Although the archeological materials discovered are scarce (Cx3) they perfectly illustrate the horizon of habitation for this period on the territory of today's Șimleu Silvaniei. Based on the discovered ceramic inventory, the medieval complexes (Cx 1, 2, 8, 9) can be broadly dated from the 15th century. Wheel thrown ceramics, fine gray, but especially semi-fine coming from pots with profiled lips, is an indicator for the 14th-15th centuries. The fine gray pottery, even decorated with roller, most probably comes from cups with a pinched mouth and is frequently attributed to „Germanic guests". The coin discovered in Cx8 complex, although poorly preserved, inclines the dating to the 15th century. Similar discoveries of fine gray ceramics decorated with roller or semi-fine, of the type discovered in 2020, were also found on Horea Street, on the eastern outskirts of the site. Regarding the modern complexes from the second half of the 19th century, most likely they were part of a household located on the banks of the river Crasna in this late chronological horizon (Cx 4, 5, 6, 10, 11, 12). The pottery is the only dating element for this period, but because it was probably produced mostly locally, no further details can be provided. At the moment, very little is known about the center of potters from Șimleu Silvaniei, dating to the pre-modern-contemporary period.

***Bibliografie*:**

Horea Pop, Ioan Bejinariu, Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan, Daniel Sana, Zsolt Csok, Şimleu Silvaniei. *Monografie Arheologică. Istoricul Cercetărilor*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2006.

https://biblioteca-digitala.ro

162. Sutor, com. Zimbor, jud. Sălaj
Punct: „Valea Căpușului”

Tip de sit: 111,, 119,121,
Cod perioadă cronologică: 15, 32, 42
Cod RAN: 143183.1
Autorizație nr. 66/19.02.2021
Colectiv: dr. Sorin Cociș (responsabil științific, Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca), dr. Vlad-Andrei Lăzărescu, (responsabil de sector, Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca); membri în colectiv: dr. Coriolan Horațiu Opreanu (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca), dr. Adrian Ursuțiu (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca), Szabolcs Ferencz (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca), Sergiu Socaciu (Universitatea Babeș – Bolyai Cluj-Napoca), Teodor Taloș (Universitatea Babeș – Bolyai Cluj-Napoca), Andrei Mărincean (Universitatea Babeș – Bolyai Cluj-Napoca), Lavinia Maria Brândușan (Muzeul județean Satu-Mare), Norbert Nagy (Muzeul județean Satu-Mare).
Perioada desfășurării cercetării: 01.02 – 20.06.2021

În contextul lucrărilor de construcție pentru Autostrada Transilvania, în perioada 1 februarie - 20 iunie 2021, s-au desfășurat cercetări arheologice preventive în zona sitului roman de la Sutor. Cu această ocazie au putut fi identificate un număr de 850 de contexte arheologice, cuprinse într-un interval cronologic larg, ce începe în epoca bronzului și se întinde până în evul mediu timpuriu. Descoperirile datate în epoca bronzului constau dintr-o serie de gropi menajere din a căror umplutură au putut fi extrase materiale arheologice, în special fragmente ceramice. Contextele specifice evului mediu timpuriu sunt ceva mai numeroase, concentrându-se cu precădere în zona nordică a suprafeței cercetate arheologic; este vorba despre o serie de bordeie încadrabile cronologic pe baza materialului ceramic. Dintre toate descoperirile arheologice, cele mai numeroase, însumând aproximativ 95% din totalul contextelor arheologice identificate, sunt cele de epocă romană.

Odată începute lucrările, primul obiectiv urmărit de echipa de cercetare a fost evaluarea impactului pe care ar fi urmat să-l aibă lucrările de construcție asupra patrimoniului arheologic. Deoarece din planurile inițiale ale autostrăzii (pl. I), viitorul inel de coborâre de pe autostradă părea că urmează să afecteze elementele defensive ale castrului pe latura de sud-est, a fost realizată o secțiune de 66,4 x 4 m perpendiculară peste latura respectivă a castrului. Cu ajutorul acestei secțiuni au putut fi documentate cele două faze ale castrului de piatră, cuprinzând în prima fază un sistem defensiv bazat pe un șanț de apărare, care a fost dezafectat în cea de-a doua fază, fiind înlocuit cu un nou sistem defensiv, ce cuprindea două șanțuri de apărare (pl. II). Totodată, s-a confirmat din nou situația observată în cercetările anterioare, respectiv faptul că zidul de pe latura de sud-est a fost demantelat la un moment dat, fiind identificată groapa de scoatere a acestuia. În același timp, a fost confirmată și acea „zonă tampon” ce separa elementele militare ale sitului ce cele civile. În urma acestor cercetări s-a reușit modificarea planurilor inițiale ale autostrăzii, raza inelului de coborâre de pe autostradă fiind redusă pentru a nu afecta sistemul defensiv al castrului.

Pentru așezarea civilă dezvoltată în jurul castrului, ce urma să fie afectată în mod direct de lucrările de construcție, s-a trecut la excavarea unei serii de 16 sondaje de control (Pl. I). în vederea stabilirii unei stratigrafii generale a sitului, împreună cu excavarea a trei suprafețe extinse, acoperind astfel întreaga zonă ce urma să fie afectată de lucrările de construcție. Întreaga zonă excavată cuprinde o suprafață de 11687 m^2, în toate sondaje fiind surprinse nivele arheologice. Din punct de vedere cronologic, așezarea civilă are două faze principale: (1) o fază de lemn și (2) o fază de piatră, dar pentru moment, sincronizarea acestora cu fazele de construcție ale castrului nu poate fi realizată.

Printre cele mai importante descoperiri din așezarea civilă se numără cele două segmente de drum roman, unul dintre ele reprezentând drumul imperial ce duce de la *Napoca* la *Porolissum*, iar celălalt, reprezentând un drum ce lega castrul de la Bologa de cel de la Sutor (Pl. III). Pe baza traiectoriei celor două segmente de drum a putut fi determinat locul unde cele două drumuri ar trebui să se intersecteze, dar din păcate această zonă a fost inaccesibilă cercetării arheologice, deoarece este suprapusă de stația de beton și de sediul general regional al șantierului, săparea și documentarea acestei intersecții rămânând un obiectiv primordial pentru cercetările din anii următori, cel mai probabil după ce lucrările de pe acest tronson al autostrăzii vor fi încheiate.

Din punct de vedere tehnic, au putut fi constatate diferențe între cele două segmente de drum cu privire la proveniența pietrelor folosite și a tehnicii de construcție, putându-se astfel propune o cronologie relativă a celor două. Astfel, segmentul cel mai timpuriu este reprezentat de drumul ce ocolește latura sudică a castrului, identificat cu drumul imperial ce duce de la *Napoca* la *Porolissum*, databil pe la începutul provinciei, așa cum sugerează și stâlpii miliari descoperiți la Aiton și Mera. Segmentul care se îndreaptă spre castrul de la Bologa pare să fie puțin mai târziu, așa cum rezultă din datele stratigrafice înregistrate pe sit și după cum indică artefactele cu putere de datare recuperate din contextele arheologice contemporane drumului, acestea sugerând o datare pe la mijlocul sau în a doua treime a sec. II p. Chr.

În limita nordică a *vicus*-ului militar a fost cercetat și documentat un centru de producție ceramic. Cu această ocazie a putut fi cercetat în întregime un cuptor de ars ceramică de formă circulară, prevăzut cu un grilaj ce se sprijinea pe un pilon central. Materialul ceramic recuperat din interiorul cuptorul constă într-un număr de 1438 de fragmente de vase ceramice, mai multe opaițe și statuete de teracotă cu reprezentarea zeiței Venus și a lui *Genius cucullatus*. Din ceea ce reiese din analiza preliminară a materialului arheologic, se pare că avem de-a face cu depunerea unor resturi menajere, cuptorul fiind la un moment dat scos din uz și transformat în groapă menajeră. Pe lângă acest cuptor, urmele altor cuptoare au putut fi identificate, dar datorită sistării lucrărilor, acestea au rămas necercetate momentan.

https://biblioteca-digitala.ro

Cea mai semnificativă descoperire realizată în acest an este reprezentată de termele civile din *vicus*, amplasate la aproximativ 8 m sud de drumul imperial *Napoca - Porolissum* și care au putut fi cercetate integral (Pl. IV). Clădirea termelor acoperă o suprafață de 27,2 x 14,6 m, fiind prevăzută cu 12 încăperi a căror funcționalitate, cel puțin în unele cazuri, pare să se fi modificat constant de-a lungul diferitelor etape de funcționare. Zona acoperită de băile civile a fost de asemenea locuită în timpul primei faze a *vicus*-ului, unde o serie de structuri de lemn au fost arse cu scopul de a curăța terenul pentru construirea acestei structuri de piatră. Pe baza observațiilor stratigrafice și diferitelor modificări structurale constatate, a putut fi stabilit un număr de patru faze de construcție. De-a lungul timpului, o serie de modificări structurale și funcționale importante au marcat principalele etape ale complexului, cele mai importante fiind modificările succesive ale încăperii H, din timpul primelor trei faze și alăturarea încăperii I în timpul celei de a patra faze. Pe baza descoperirilor monetare s-a putut stabili o cronologie relativă a edificiului, ce trebuie să fi început cândva în timpul lui Septimius Severus (în special fazele II-III), mergând până spre mijlocul sec. III p. Chr., cele mai târzii monede descoperite fiind emise în timpul domniei lui Severus Alexander (faza IV). Această datare este confirmată și de cele două fibule, recuperate din terme, tip Cociș 37a8b1a1 și Cociș-Bârcă A VII/I/B2a1a1, databile tot în acest interval.

Spre finalul campaniei, datorită unor modificări în planurile de construcție ale autostrăzii, a fost necesară o nouă evaluare a impactului potențial al lucrărilor de construcție asupra patrimoniului arheologic (Pl. V). În vederea acestui lucru, au fost realizate noi sondaje de control, ocazie cu care au putut fi identificate urmele unor structuri de piatră amplasate spre vest de zona „atelierelor ceramice", fiind confirmată, totodată, și aici, acea presupusă „zonă tampon" lipsită de construcții din jurul castrului. Din nefericire, cercetările arheologice din această zonă nu au putut fi duse la bun sfârșit datorită sistării lucrărilor, urmând să fie reluate în anul următor.

Abstract

Due to the infrastructure works for the construction of the Transilvania Highway, from February 1st to June 20th, rescue excavations were undertaken in the area of the Roman site at Sutor, Sălaj County. A number of 850 archaeological contexts were recorded on that occasion, spanning from the Bronze Age up until the Early Middle Ages, with a massive habitation of the area in the Roman period. The archaeological campaign started with a series of test trenches destined to establish both the general stratigraphy of the site and the impact of the construction works upon the Roman fort (a site nominated in the Dossier compiled by the Romanian authorities for the UNESCO World Heritage Sites) situated in the vicinity of the highway. A total of 16 trenches and 3 areas were excavated accounting for a total surface of 11687 m^2 being was researched and documented. With this occasion we were able to establish that the site had (1) an initial timber phase and a subsequent (2) stone phase. At the same time, we were able to establish the fact that the initial plan of the structures associated with the highway were affecting the defence system of the Roman fort, a reason for which we successfully managed to change the initial plan of the Transylvania highway. The most spectacular finds that this campaign offered refer to a pottery workshop, two segments of Roman roads (one leading from Napoca to Porollissum and another one linking the fort at Bologa with Sutor) and the civillian baths. Regarding the pottery kiln, it comprised a total no. of 1438 pottery fragments, several clay lamps and terracottas depicting the goddess Venus and *Genius cucullatus*. The most interesting aspect concerning the two segments of Roman roads that were identified refers to the fact that based on their calculated trajectory, they would form a junction in close vicinity of the site, an area that needs to be investigated further since such junctions are not documented archaeologically in the Roman province of Dacia. Probably the most spectacular ensemble refers to the civillian bathhouse building, that was entirely excavated and documented. The edifice has a length of 27,2 x 14,6 m being structured in 12 separate rooms that in time changed both their shape and probably their function as well. From a chronological point of view, we were able to establish 4 main phases. Phases II and III were probably erected during the reign of Septimius Severus. Phase IV, in fact the latest stage of development, was dated during the reign of Severus Alexander, based on the analysis of the monetary finds.

Bibliografie:

Cociș 2021 - S. Cociș, *Un nou signaculum din Dacia romană*. Cercetări Arheologice 28, 2, 2021, 439-446.

Cociș/Zăgreanu/Tamba 2009 - S. Cociș/R. Zăgreanu/D. Tamba, *Piese sculpturale din castrul roman de la Sutoru.* Revista Bistriței 23, 2009, 53-68.

Cociș *et alii* 2014 - S. Cociş/D. Blaga/C. H. Opreanu/V.-A. Lăzărescu/D. Tamba/C. Onofrei/ A. Mihai/Sz. Ferencz/L. Zolya, C*astrul roman de la Sutoru.* În Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2013 (București 2014), 144.

Cociș *et alii* 2015 - S. Cociș/C. H. Opreanu/V.-A. Lăzărescu/D. Tamba/C. Onofrei/D. Blaga, *Castrul roman de la Sutoru*. În Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2014 (Pitești – București 2015), 134-137.

Cociș/Onofrei 2019 - S. Cociș/C. Onofrei, *Cohors I Brittonum on a tile stamp found at Sutoru*. În I. G. Farkas, R. Neményi, M. Szabó (eds.), *Artificem commendat opus. Studia in honorem Zsolt Visy* (Pécs 2019), 29-36.

Cociș *et alii* 2021 - S.Cociș/V. A. Lăzărescu/ S.T. Socaciu, *An Overwiew of the Archaeological research in the Roman fort and vicus at Sutor*, Ephemeris Napocensis XXXI, 2021, 223-258.

Găzdac *et alii* 2021 - C. Găzdac,V. A. Lăzărescu, S. Cociș, S.T. Socaciu, *Coins in archaeological context. (II) The civilian bath of the auxiliary fort from Sutor (Romania, Sălaj-county)*, Journal of Ancient History and Archaelogy, 8.3, 2021, 74-101.

https://biblioteca-digitala.ro

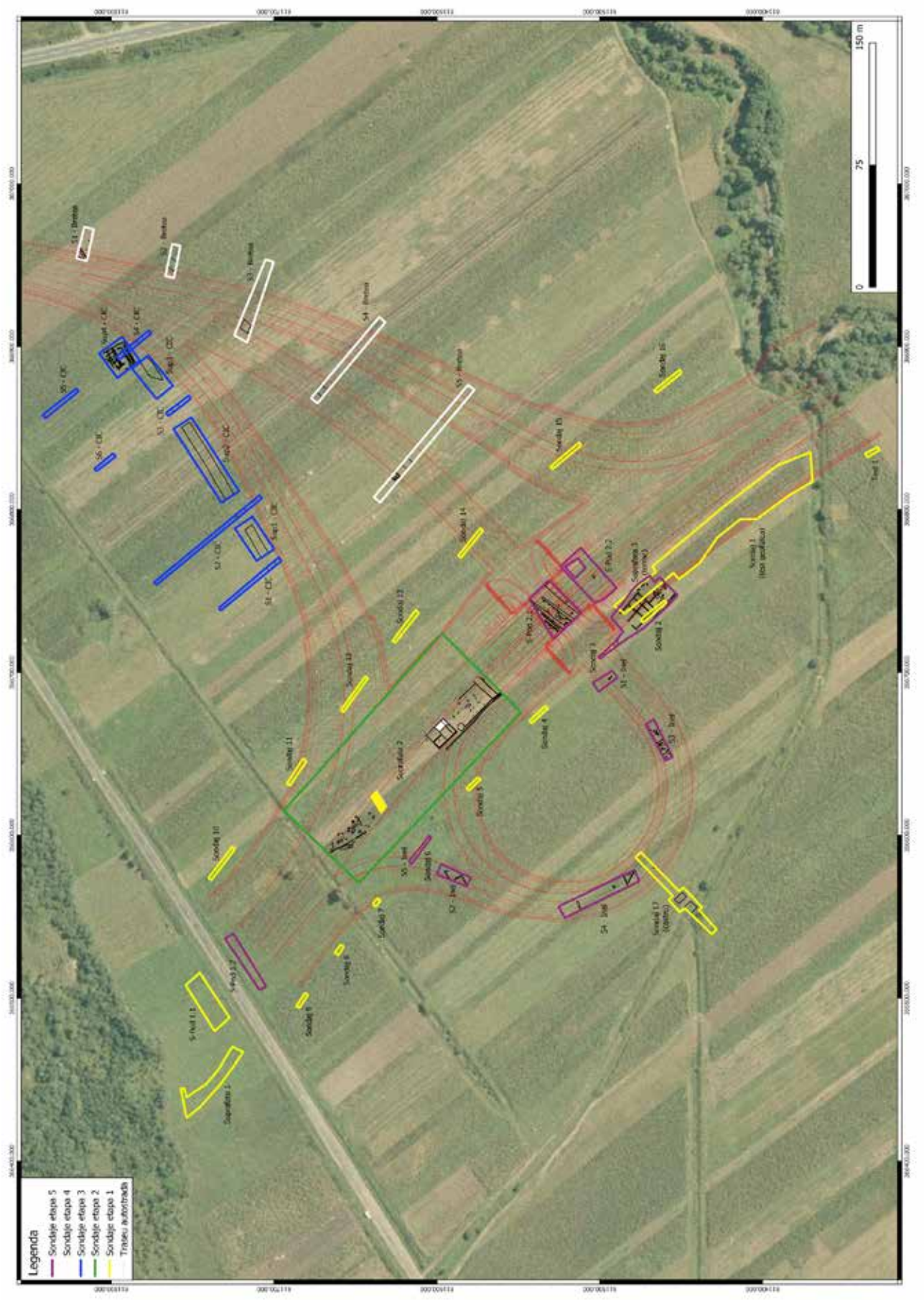
Ilieş *et alii* 2002 - C. Ilieş/S. Cociş/F. Marcu/D. Tamba/A. Matei, *Raport privind cercetările arheologice de la Sutor. Studia Universitatis Babeş-Bolyai*. Theologia Greco-Catholica Varadiensis 47, 1, 2002, 131-151.

Ilieş *et alii* 2002a, C. Ilieş/S. Cociş/F. Marcu/D. Tamba/A. Matei, *Săpăturile de la Sutor din 2001*. În Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 2001 (București 2002), 302-304.

Ilieş *et alii* 2007 - C. Ilieş/S. Cociş/S. Mustaţă/D. Tamba/A. V. Matei/F. Marcu/D. Ştefan/M. Duţescu, *Săpăturile de la Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj, Punct: La Cetate*. În Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 2006 (Bucureşti 2007), 355-356.

Ilieş *et alii* 2009 - C. Ilieş/S. Cociş/S. Mustaţă/A. Matei/D. Tamba/F. Marcu/G. Cupcea/I. Petiş, *Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj,* în Valachica. În Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 2008 (Târgovişte 2009), 208-209.

https://biblioteca-digitala.ro

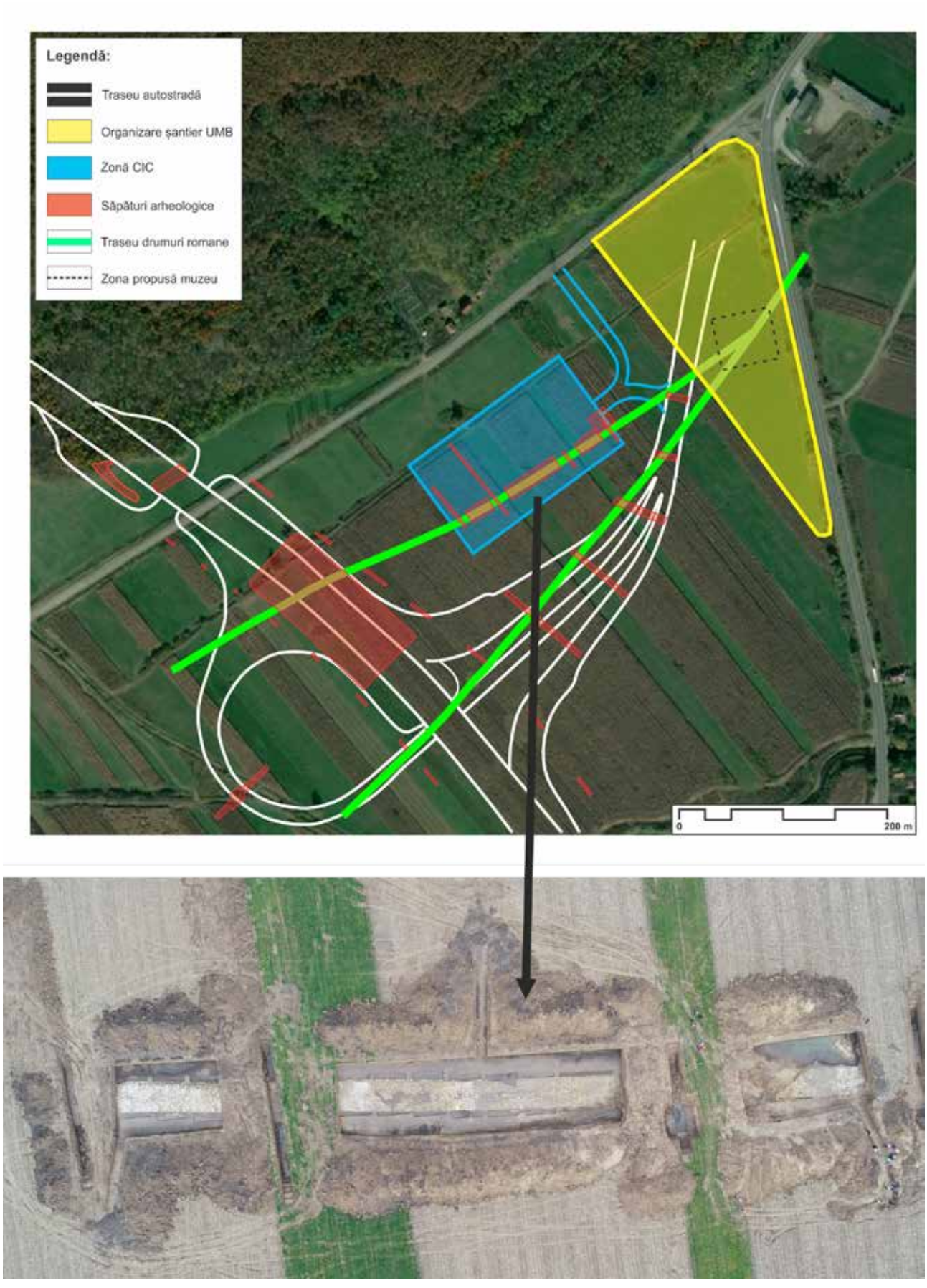
Pl. I Planul săpăturilor arheologice de la Sutor 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

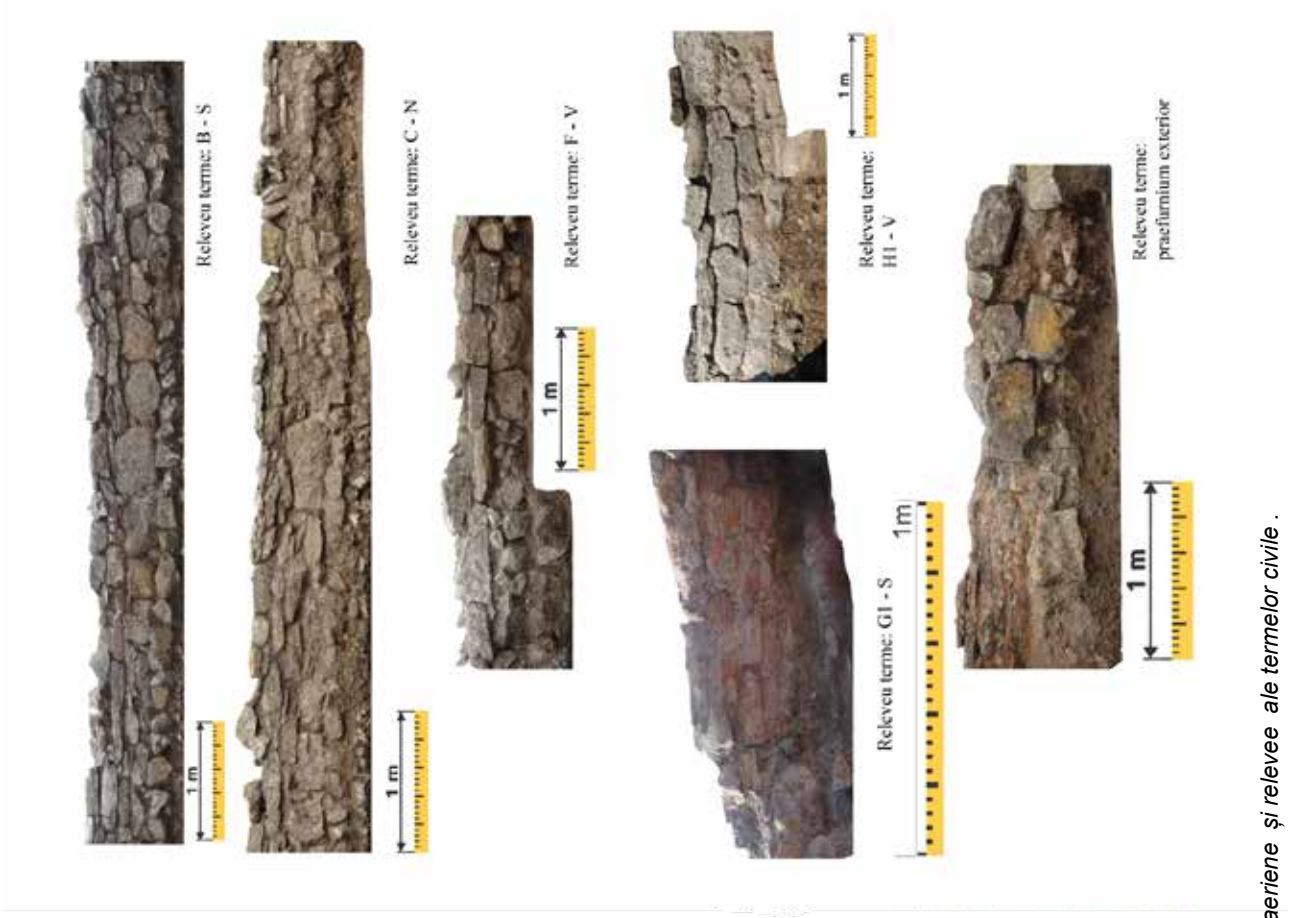
Pl. II. Planul și profilul sistemului de fortificație de pe latura de est a castrului de la Sutor.

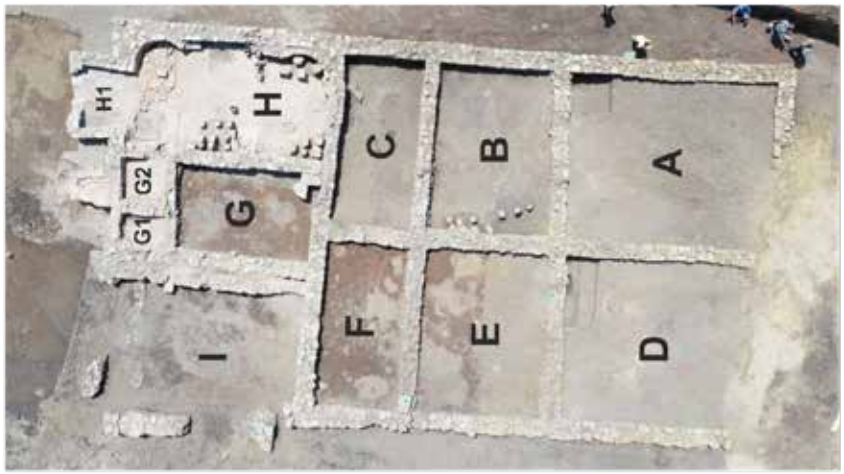
https://biblioteca-digitala.ro

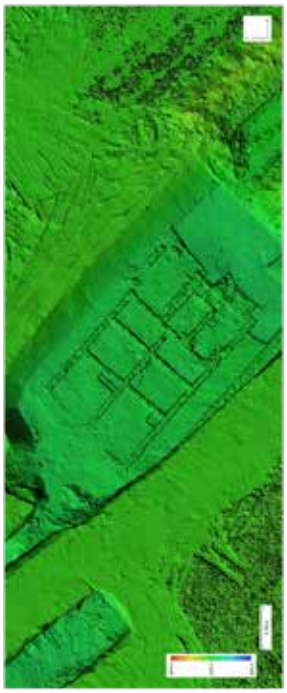

Pl. III. Planul topografic și imagini din dronă ale segmentelor de drumuri romane.

https://biblioteca-digitala.ro

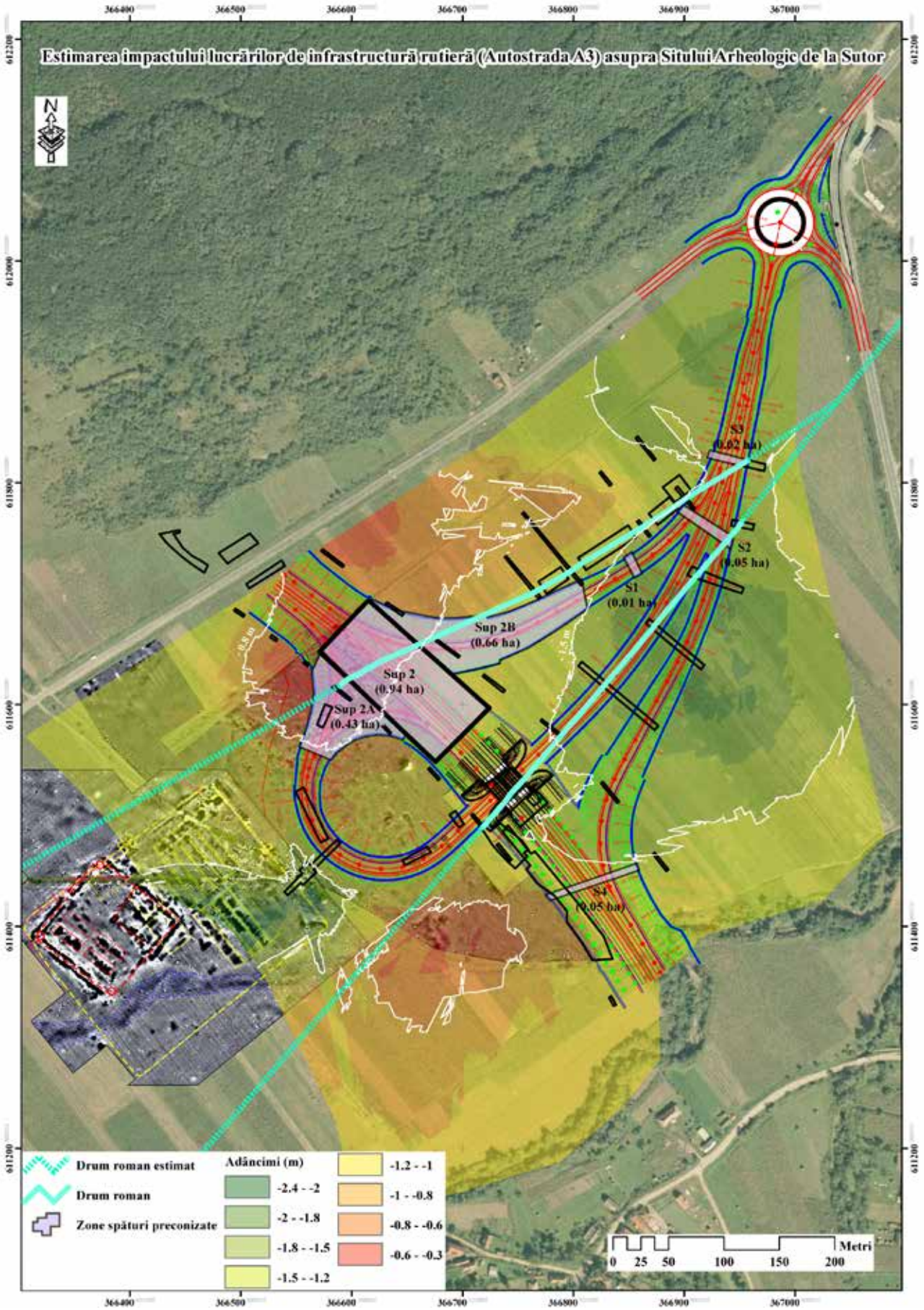

Pl. IV. Fotografii aeriene și relevee ale termelor civile.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. V. Estimarea impactului lucrărilor de infrastructură (Autostrada A3) asupra sitului de la Sutor pe baza analizei spațiale geo-statistice GIS.

https://biblioteca-digitala.ro

163. Sutoru, com. Zimbor, jud.Sălaj
Punct: „Borșovei" - Autostrada Transilvania, sector 3B1

Autorizație nr. 230 / 05 05. 2021

Colectiv:: Ioan Bejinariu (resp. științific), Horea Pop, Sanda Băcueț-Crișan, Dan Băcueț-Crișan, Horațiu V. Cociș, Dan A. Deac, Emanoil Pripon, Timea Keresztes (membri în colectivul de cercetare).

Situl arheologic din punctul „Borșovei" a fost identificat la finele anului 2020, în contextul diagnosticului arheologic care a vizat lotul 3B1 al tronsonului Nădășelu – Poarta Sălajului din Autostrada *Transilvania*. Acest tronson traversează partea de sud-est a Sălajului care este o zonă puțin cunoscută din punct de vedere a potențialului arheologic. Cercetarea preventivă s-a derulat în lunile mai-iunie ale anului 2021. Situl arheologic cercetat este localizat între localitățile Sutoru și Sâncraiu Silvaniei (com. Zimbor), la ieșirea din localitatea Sutoru spre Cluj-Napoca, pe partea dreaptă a șoselei, pe malul stâng al văii Sâncraiului, aproximativ în zona de convergență a pârâului Sâncrai cu un mic torent, afluent de pe partea stângă a acestuia. Este vorba despre o margine de terasă, puțin înaltă, cu expunere nord-nord-vestică și o pantă foarte lină în direcția menționată. Actualmente terenul are destinație de pășune. Materiale arheologice au apărut atât în zona mai joasă, spre terasa a II-a a văii Sâncraiului cât și spre sud-est unde panta începe să urce ușor.

Întrucât zona cu vestigii așa cum a fost delimitată în 2020 este traversată de un canal am procedat la separarea sa în două suprafețe: S1 și S2 / 2021. Cercetarea arheologică cu caracter preventiv a sitului din punctul „Borșovei" a dus la descoperirea a 96 de complexe dintre care 80 s-au dovedit în cele din urmă a fi complexe arheologice, restul reprezentând fie complexe recente, fie rezultate ale unor procese naturale. Interpretarea situației arheologice concrete, coroborată cu observațiile din teren dovedesc că traseul proiectat al autostrăzii a secționat doar limita joasă a sitului arheologic. În fapt locuirea se concentrează mai sus de firul văii, de-o parte și de alta a torentului astăzi transformat în canal, ce izvorăște de sub culmea deluroasă localizată la sud-sud-vest de zona cercetată. Cele mai multe complexe aparțin epocii bronzului și anume perioadei mijlocii (cultura Wietenberg, faza III – Chidioșan), respectiv Bronzului târziu, cu un inventar arheologic în cea mai mare parte caracteristic culturii Noua. Această succesiune de locuire a fost surprinsă inclusiv stratigrafic, întrucât cel mai important complex arheologic (Cpx. nr. 2) atribuit culturii Noua, investigat în partea de sud-est a suprafeței S1 s-a format peste un strat de depuneri cu ceramică Wietenberg III însă lipsit de complexe arheologice. Totodată au fost cercetate și câteva complexe atribuite perioadei Laténe (sec. I î. Chr.) ceea ce aduce date noi referitoare la această perioadă și mai ales la unele aspecte ale civilizației dacice, destul de puțin cunoscută în această parte a Sălajului. În fine, descoperirea unei gropi cu un inventar ceramic caracteristic perioadei post-romane (sec. III – IV d. Chr.) reprezintă un alt element de noutate pentru această zonă, iar împreună cu descoperirile de pe situl nr. 2, aflat pe același tronson de autostradă completează în mod fericit nu doar harta descoperirilor secolelor imediat ulterioare abandonării provinciei, dar creează premisele unor ipoteze de lucru referitoare la etnicul populațiilor care au locuit aceste teritorii.

Patru complexe arheologice pot fi atribuite cu siguranță Bronzului mijlociu și anume fazei Wietenberg III. Materialul arheologic cel mai reprezentativ îl regăsim în complexul Cpx. 15. Este un complex (probabil fundul unei locuințe) de formă poligonală surprins la adâncimea de 1,40 m. De la acest nivel se adâncește până la -2,00 m. Dimensiunile: 2,60 x 2,00 m. Inventarul constă din ceramică, în mare parte fragmentară, oase și chirpici. Ceramica decorată cu motive meandrice, umplute cu „împunsături simultane" este bine reprezentată, iar alături de acest decor reprezentativ mai ales pentru faza Wietenberg III (Chidioșan), mai apar motive ornamentale realizate din caneluri, incizii sau impresiuni triunghiulare dispuse alternativ, ceea ce oferă impresia unui decor excizat. În alte contexte au apărut o serie de piese de lut ars, așa-numite „capete de băț", piese tipice mai ales mediului Wietenberg. Menționăm și descoperirea unei duze din lut ars, obiect ce demonstrează chiar o activitate metalurgică în așezare. Deși datele de care dispunem nu sunt foarte numeroase, atribuim locuirea din acest punct unui moment de pe parcursul fazei Wietenberg III, din ultimele secole ale primei jumătăți a mileniului II î. Chr. O singură piesă de metal, un inel de buclă cu capetele ascuțite și apropiate poate fi atribuită cu certitudine Bronzului mijlociu, fiind descoperită în Cpx. 12 (S2/2021) ce aparține culturii Wietenberg.

Locuirea următoare a sitului din punctul „Borșovei" aparține Bronzului târziu și este caracterizată preponderent prin forme ceramice și artefacte de os specifice culturii Noua. Cel mai important complex arheologic aparținând comunității Noua ce sălășluia în acest loc este fără îndoială această structură identificată la limita terasei superioare a pârâului Valea Sâncraiului, care după toate aspectele pare să reprezinte o structură tip „cenușar" (Cpx. 2). Aceasta apare în colțul sud-estic al suprafeței S1, are o formă ovală, alungită, cu o suprafață de circa 180 mp. Cercetarea acestei structuri cu lăsarea unor martori stratigrafici ne-a permis să surprindem momentele formării și acumulării sale. „Cenușarul" s-a format aproximativ la buza terasei ce se înalță deasupra zonei de luncă a văii Sâncraiului. Inițial aici fusese albia unui mic torent ale cărui urme au fost surprinse în profilele stratigrafice. După stabilirea unei comunități Noua în acest punct a fost efectuată o umplere și o nivelare rapidă a văii cu pământ adus din așezarea anterioară, rezultând o suprafață cu o înclinare redusă spre cursul văii Sâncraiului. La baza nivelului de formare a „cenușarului" se observă, pe alocuri o lentilă de cărbune cu o grosime de 2-4 cm. Pe această nivelare a fost amenajat un cuptor (Cpx. 23). Cuptorul este singurul complex descoperit în amenajarea de tip „cenușar". Ulterior cuptorul este dezafectat, iar resturile bolții nu au fost găsite *in situ*, ci doar vatra sa, respectiv structura de lespezi de piatră, probabil utilizate inițial drept râșnițe, pe care a fost edificată bolta. Ulterior a început acumularea „cenușarului". Constă

https://biblioteca-digitala.ro

din suprapuneri, dispuse aleatoriu, de pământ ars la roșu, straturi puternic pigmentate cu cărbune și straturi de sol argilos, de culoare gri-vinețiu, adesea cu sfărâmătură de calcar. În nivelul de acumulare a „cenușarului" a apărut o cantitate impresionantă de ceramică fragmentară și oase. Este vorba despre cel puțin 90% din întreaga cantitate de ceramică aparținând culturii Noua descoperită în porțiunea cercetată a sitului. Foarte frecvente sunt fragmentele ce provin de la *khantaroi* și cești cu toarte supraînălțate, împodobite sau nu cu protome cilindrice sau conice. Totodată numeroase sunt și piesele din os și corn prelucrat: omoplați crestați, străpungătoare, spatule, etc. Menționăm și numeroasele fragmente de gresie, inclusiv un tipar, piatră de râu, lipitură de vatră, inclusiv bucăți mari provenind de la vetre care însă apar în poziție secundară în diverse niveluri de acumulare a „cenușarului". Nu lipsesc, deși sunt într-un număr restrâns și bucăți din lutuiala pereților unor construcții, inclusiv fragmente de pereți ornamentați cu spirale reliefate. Foarte interesant este faptul că numeroase dintre oasele adunate din structura cenușarului au un aspect verzui. Grosimea maximă a depunerilor din structura cenușarului este de 0,45 m. Cea mai mare parte a pieselor de bronz descoperite în cenușar sunt fragmentare și indeterminabile, însă apar și o serie de piese de metal întregi care au putut fi determinate (ace de diverse tipuri, străpungătoare, vârf de săgeată, etc.).

Dintre cele 6 complexe arheologice atribuite perioadei Laténe, inventarul cel mai semnificativ provine din Cpx. 27 (S1/2021), Este vorba despre un inventar ceramic relativ bogat și variat, lucrat doar cu mâna. Două complexe (S2, Cpx.4-5/2021) aparțin perioadei post-romane. Complexul 5 are drept inventar fragmente de la un recipient, întregibil lucrat din pastă cenușie, în schimb inventarul ceramic al Cpx. 4 este mult mai bogat și variat, inclusiv fragmente ce provin de la un chiup cu buza foarte lată.

Cercetările arheologice preventive de la Sutoru, „Borșovei" au o relevanță deosebită pentru cunoașterea evoluției culturale a zonei de nord-vest a Transilvaniei în perioada Bronzului mijlociu și a celui târziu. Pentru prima dată, în această zonă a bazinului râului Almaș au fost evidențiate vestigii caracteristice culturii Noua. Întrucât cercetarea a fost limitată la o zonă periferică a sitului, iar materialul arheologic nu este încă amănunțit studiat nu putem afirma cu certitudine dacă este vorba despre o locuire Noua „curată" sau avem de-a face cu un amestec de elemente culturale locale și de tip „răsăritean" așa cum au fost identificate și în alte zone transilvănene. Chiar pe parcursul cercetării am sesizat în nivelul de amenajare al „cenușarului" fragmente cu decorul striat, făcând trimitere spre mediul Suciu de Sus – Lăpuș, bine atestat prin descoperiri pe sectorul sălăjean al văii Someșului și pe văile unor afluenți de pe malul stâng al râului. O serie de vase atestă și legături cu mediul învecinat, dinspre vest, de dincolo de Meseș și anume cel de tip Cehăluț – Hajdúbagos. Toate aceste aspecte se cer verificate și analizate la o viitoare publicare a rezultatelor cercetării. În mod cert între sfârșitul locuirii Wietenberg III din acest punct și începutul locuirii Noua s-a scurs o anumită perioadă de timp. În zona imediat învecinată, spre sud-est au fost documentate o serie de stațiuni arheologice care pot fi atribuite fazei Wietenberg IV, iar apariția noilor stațiuni, cu o ceramică preponderent de factură Noua are loc, în opinia noastră, abia după sfârșitul acestei ultime faze a culturii Wietenberg.

Abstract

The preventive archeological researches carried out in 2021 in the vicinity of Sutoru village, Zimbor commune, Sălaj county, in "Borșovei" point offered the occasion for the research of an archeological site with traces of habitation from several historical stages. The vestiges belonged to Middle Bronze Age (Wietenberg III culture), Late Bronze Age with Noua-type pottery, Latène period and post-Roman one. The research targeted a peripheral area of the site but provided the opportunity of the excavation of an 'ashmound' structure from the Late Bronze Age. The archaeological inventory mainly consists of pottery, but also of several bronze artifacts, processed bone and horne, evidence of metalworking, etc.

Bibliografie:

Al. V. Matei, É. Lakó 1979, *Repertoriul descoperirilor și așezărilor de epocă romană pe teritoriul județului Sălaj*, în Acta MP III, 1979.

A.C. Florescu, *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România. Așezări și necropole*, în: Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, IX, Călărași 1991.

https://biblioteca-digitala.ro

164. Târgu Neamț, jud. Neamț
Punct: La Damian

Tip de sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă.
Încadrare cronoligică: 4 - epoca medievală; 432 – epoca medievală târzie.
Cod RAN: 121064.02
Colectiv: Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț - responsabil științific), Dumitru-Ionuț Stigleț (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț), Geanina Butiseacă (Senckenberg Biodiversity and Climate Research Centre, Frankfurt am Main), Silviu-Constantin Ceaușu (Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț).
Perioada desfășurării cercetării: 24.02 - 28.02.2021

Situl arheologic din punctul *La Damian*, localizat în partea de vest a orașului Târgu Neamț, a cunoscut în ultimii ani mai multe intervenții arheologice, care au adus informații valoroase despre istoria acestei localități în perioada medievală. Importanța cercetărilor respective derivă și din faptul că zona amintită este singura în care s-au putut face săpături, în ciuda faptului că este ocupată, în mare măsură, de construcții actuale (Fig. 1/1, 2).

La sfârșitul anilor ’70, în acea zonă, pe proprietatea locuitorului Damian, a fost cercetată o locuință de mari dimensiuni, atribuită sec. XIV. Ulterior, în 2016, în imediata apropiere a fost investigată parțial o altă construcție, semi-adâncită, datată la începutul sec. XV.

O cercetare preventivă realizată în primăvara anului 2021, la mică distanță (aproximativ 50 m SV) de cele două locuințe medievale, pe propritatea lui M. Irimia, a pus în evidență noi vestigii medievale, care fac obiectul prezentului raport.

Terenul pe care s-a desfășurat cercetarea este situat pe str. 1 Decembrie (f.n.) și la aproximativ 100 m vest față de intersecția cu str. Cetății. În trecut, zona aceasta era ocupată de albia unui afluent al râului Neamț, dar proprietatea cuprinde și o porțiune din terasa medie a cursului de apă amintit, în acest perimetru fiind descoperite vestigiile medievale.

Săpătura a vizat două sectoare distincte: în zona joasă a fost cercetată o suprafață de 65 m^2, fără a fi identificate complexe sau vestigii arheologice, iar la 4 m spre nord a fost deschisă o secțiune de 16 m^2, orientată est-vest, cu urme consistente de locuire (Fig. 1/3).

În secțiunea S.I, trasată la limita nordică a proprietății, pe zona cea mai înaltă, săpăturile au pus în evidență urme consistente de arsură. După conturarea și degajarea acestora, s-a putut constata faptul că avem de a face cu o porțiune dintr-o locuință, parțial adâncită (Fig. 1/4-6). Din motive obiective, complexul nu a putut fi cercetat integral, fiind amplasat aproape de limita de proprietate.

Perimetrul cu urme de arsură are formă aproximativ rectangulară, dar cu o prelungire mai îngustă spre sud, care ar putea marca intrarea în locuință. Depunerea arheologică din interiorul complexului este constituită, majoritar, din material ars, cărbune și resturi de lipitură cu amprente ale structurii de lemn provenită de la pereții locuinței. După degajarea umpluturii, s-a observat o podea sumar amenajată, din lut bătătorit peste un strat de pietriș, dar bine conservată datorită incendiului care a distrus construcția. În partea de vest a locuinței s-a observat o amenajare din pământ cruțat (laviță?), cu o înălțime maximă de 15 cm față de podea și cu o suprafață de aproximativ 1,5 m^2 (Fig. 1/6). Lângă peretele estic al construcției s-a păstrat un fragment dintr-o bârnă arsă, provenită de la perete.

Din umplutura locuinței au fost recuperate fragmente ceramice (vase și fragmente de cahle de tip oală) (Fig. 2/1), mai multe resturi de animale domestice și sălbatice (bovine, porcine, ovi-caprine, porc mistreț)[1] (Fig. 2/2), dar și câteva piese de fier (cuie, o verigă, o cataramă). Pe baza materialului ceramic recuperat, inclusiv a unor fragmente de cahle, construcția poate fi datată în prima jumătate a sec. XV.

O importanță cu totul aparte o au semințele carbonizate identificate în zona acelei posibile laviță. De acolo, dar și din profilul săpăturii au fost recoltate mai multe eșantioane de sediment, care au fost analizate la Senckenberg Biodiversity and Climate Research Centre din Frankfurt (Germania).

Probele colectate au fost analizate pentru determinarea resturilor vegetale prezente și a materialului organic ars. Astfel, în eșantionul studiat au fost identificate fragmente lemnoase provenite de la *Rabinia sp.* (salcâm), *Fagus sylvatica* (fag), precum și resturi de conifere (posibil *Abies sp.* sau *Thuja sp.*). Din eșantionul de semințe au putut fi determinate următoarele cereale și plante leguminoase: *Avena sativa* (ovăz), *Triticum aestivum* (grâu), *Hordeum vulgare* (orz) și *Vicia faba* (bob)[2] (Fig. 3).

Chiar dacă a fost o cercetare restrânsă, vestigiile descoperite în situl din punctul ,,*La Damian*”, oferă informații extrem de valoroase despre anumite obiceiuri alimentare ale comunității medievale care a locuit în această zonă, dar, în egală măsură, poate fi făcută și o reconstituire secvențială de mediu, cel puțin pentru arealul limitrof al așezării.

Abstract

The report is presenting a short summary of the preventive research conducted in 2021 on *La Damian* archaeological site from Târgu Neamț (Romania). Based on preliminary data, the site was attributed to the Middle Ages period.

During the past four decades, this city sector was investigated over multiple campaigns, bringing to light two dwellings and several auxiliary complexes. During the 2021 campaign one of the dwellings was investigated in detail. The structure is partially carved in the bedrock and based on the findings it was dated to XVth century. Remarkably, inside the house were identified numerous plant remains (charred seeds and wood fragments), offering a detailed image about food consumption and local vegetation in the XVth century North Subcarpathian area.

[1] Determinări realizate de dr. Simina Stanc de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași.

[2] G. Butiseacă, V. Diaconu, Date preliminare despre resturile arheobotanice provenite dintr-o locuință medievală de la Târgu Neamț, în L. Pîrnău, G. Bilavschi, L. Bejenaru, V. M. Groza (ed.), Alimentație și Demografie în Moldova din Evul Mediu până în Epoca Modernă – Abordări Interdisciplinare, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021, p. 17-32.

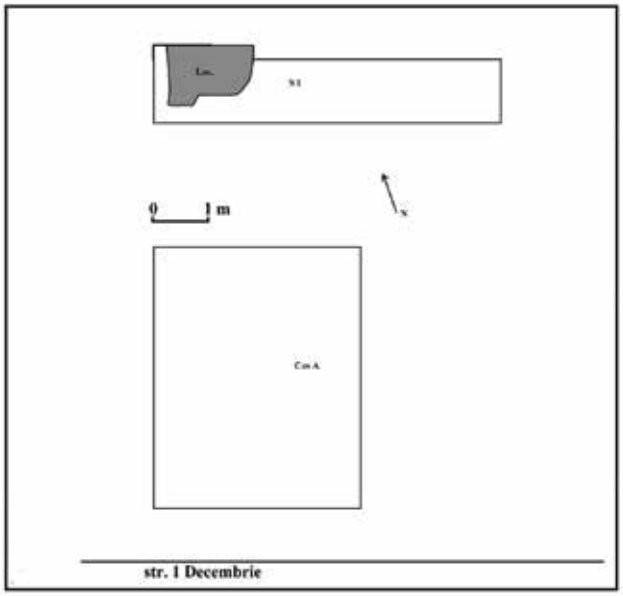
https://biblioteca-digitala.ro

1

2

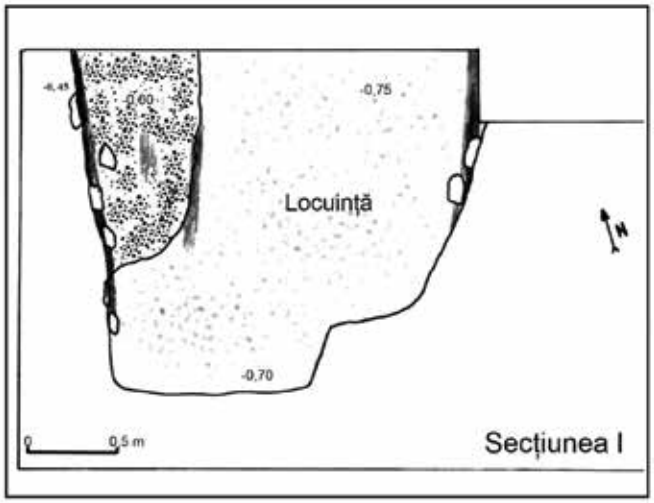
3

4

5

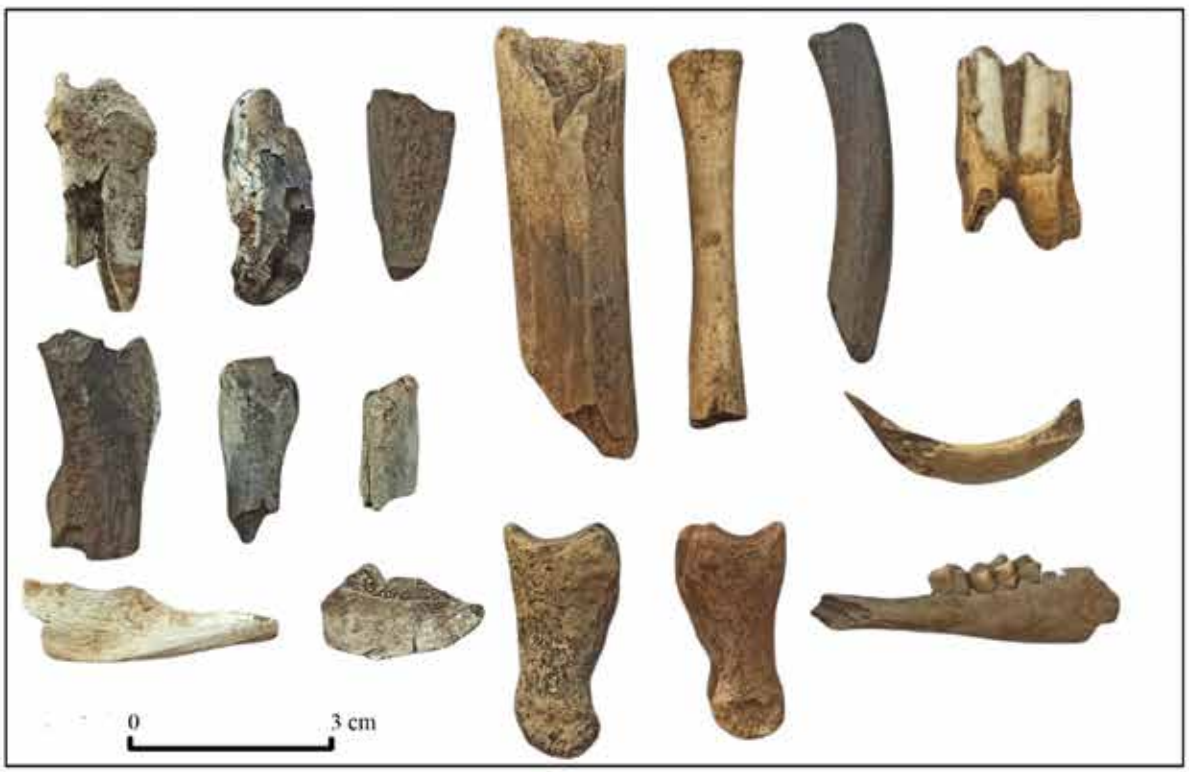
6

Fig. 1. Târgu Neamț - La Damian: 1, 2, amplasamentul zonei cercetate; 3, planul suprafețelor investigate; 4-6, locuința medievală.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Fig. 2. Târgu Neamț - La Damian:1, ceramică; 2, resturi arheozoologice.

https://biblioteca-digitala.ro

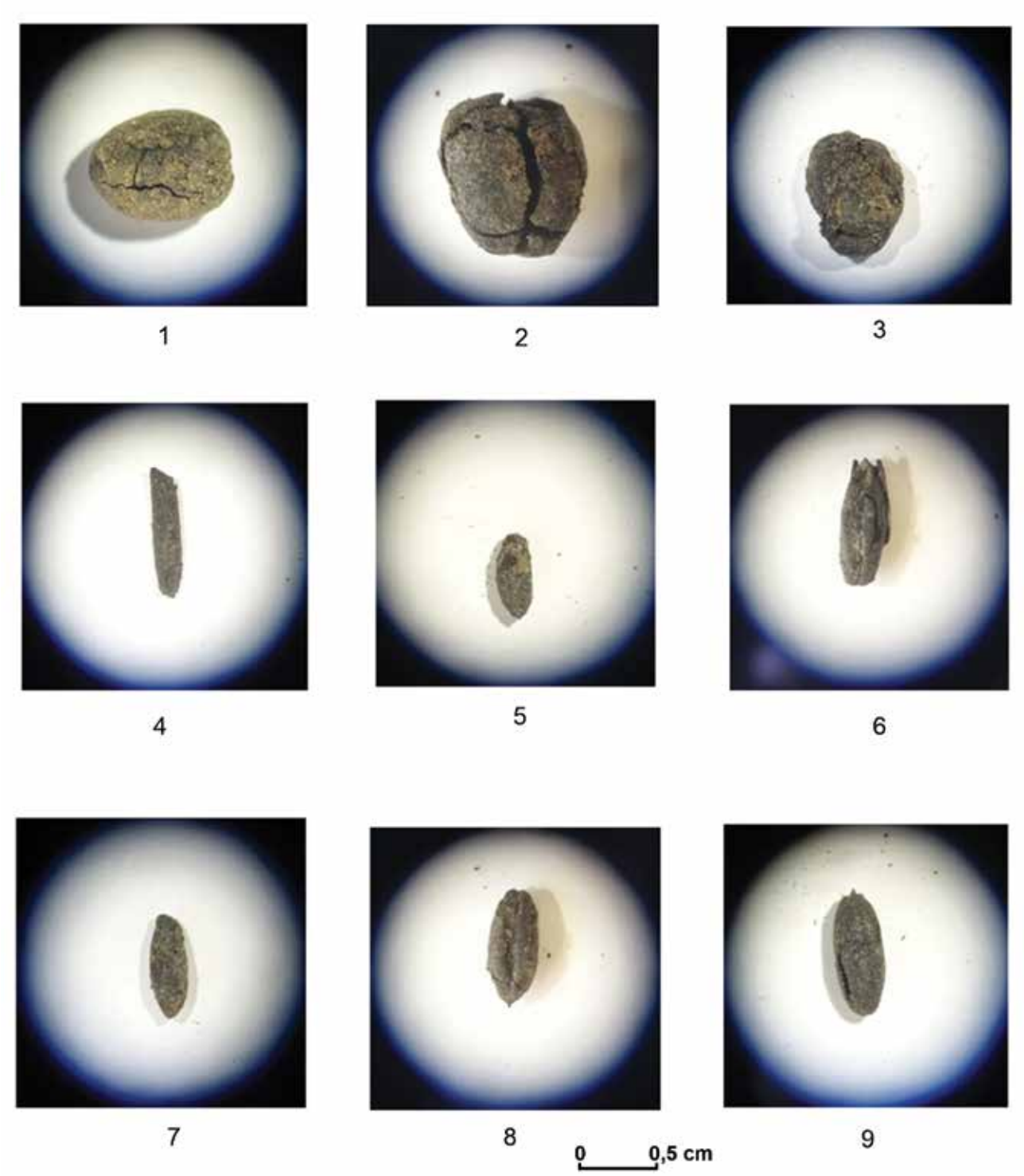

Fig. 3. Târgu Neamț - La Damian. Semințe carbonizate: 1-3, Vicia faba (bob); 4, Avena sativa (ovăz); 5, 6, Hordeum vulgare (orz); 7-9, Triticum aestivum (grâu).

https://biblioteca-digitala.ro

165. Tazlău, com. Tazlău, jud. Neamț
Punct: Mănăstirea Tazlău

Tip de sit: 13 – structură de cult / religioasă; 134 – mănăstire
Încadrare cronologică: 4 – epoca medievală; 5 – epoca modernă
Cod RAN: 124625.01
Cod LMI: NT-II-m-A-10706
Autorizație nr. 265 / 13.05.2021
Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Silviu-Constantin Ceaușu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț), Alexandru Gafincu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț).
Perioada desfășurării cercetării: 17.05 - 30.07.2021

Situată în apropierea confluenței Pârâului Peștiosu cu Râului Tazlău, actuala Mănăstire Tazlău este o ctitorie a lui Ștefan cel Mare, biserica fiind ridicată, așa cum amintește pisania, între anii 1496-1497[1]. Aceasta continuă viața unui lăcaș mai vechi, aflat în imediata vecinătate a ctitoriei ștefaniene, peste Pârâul Peștiosu, în punctul cunoscut sub numele de „Chetronia" sau „La Ceriul Mănăstirii", unde cercetările arheologice recente atestă existența unei mici biserici de lemn încă din prima jumătate a secolului al XV-lea[2].

Cercetarea arheologică preventivă desfășurată la Mănăstirea Tazlău în anul 2021 survine ca urmare a implementării unui proiect privind racordarea la rețelele publice de utilități (apă, canalizare, energie electrică, gaze naturale) ale ansamblului monastic, complementar proiectului de investiție major „Restaurarea și valorificarea turistică și culturală a Ansamblului Mănăstirii Tazlău, județul Neamț".

Ținând cont de realitățile din teren, inclusiv de potențialul arheologic al zonei vizate, s-a optat pentru realizarea a două secțiuni.

Prima secțiune, cu lungimea de 65 m și lățimea de 1 m, a fost amplasată paralel cu actualul drum de acces, aproximativ pe axa est-vest (fig. 1). Aici au fost identificate patru înhumări din perioada modernă, complexele atestând prezența unui cimitir în imediata apropiere a incintei, care a deservit probabil comunitatea locală.

A doua secțiune, cu lungimea de 30 m și lățimea de 1,20 m), a fost amplasată în continuarea celei dintâi, limita sa vestică aflându-se la 10 m față de turnul de incintă (fig. 2). În această zonă au fost descoperite resturile a trei căi de acces ce au deservit mănăstirea succesiv începând cu sfârșitul secolului al XV-lea.

Abstract

The archaeological research conducted in 2021 at Tazlău Monastery (Tazlău commune, Neamț County) was a result of a utility network extension required for the monastery. On this occasion, four tombs dating back to the modern period were identified, as well as three succesive traces of the old access roads leading to the entrance tower.

Fig. 1. Tazlău - „Mănăstirea Tazlău". Prima secțiune (foto: S.-C. Ceaușu, 2021).

Fig. 2. Tazlău - „Mănăstirea Tazlău". A doua secțiune (foto: S.-C. Ceaușu, 2021).

[1] N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova,* București, 1974, p. 844, 845.
[2] L. Bătrîna, A. Bătrîna, C*ercetările arheologice de la Tazlău (jud. Neamț)*, în Memoria Antiquitatis, XXIV, 2007, p. 463-474.

https://biblioteca-digitala.ro

166. Timișoara, jud. Timiș

Punct: la 0,14 km NNV față de răcitorul CET, la 0,1 km SE față de sediul S.C AUTOGLOBUS 2000 S.R.L și la 0,06 km est față de benzinăria OMV

Tip sit: 125 (fortificații)
Încadrare cronologică: 322 (Epocă Romană Târzie)
Cod RAN: 155252.16
Autorizație nr.447/21.07.2021
Colectiv: Andrei Stavilă - responsabil științific (Universitatea de Vest din Timișoara)
Durata desfășurării cercetării: 23.07 - 30.08.2021

Punctul arheologic cercetat este amplasat la 0,14 km NNV față de răcitorul CET, la 0,1 km SE față de sediul S.C AUTOGLOBUS 2000 S.R.L și la 0,06 km est față de benzinăria OMV. Arealul cercetat este poziționat la periferia sudică a municipiului Timișoara, zonă care de-a lungul timpului a suferit numeroase modificări de peisaj, astăzi zona investigată fiind înconjurată de hale aparținând unor societăți comerciale. Cercetarea este necesară pentru construirea unui centru de servicii de întreținere și cosmetică auto, spațiu comercial, P+1E, acces auto, căi de circulație interioare, parcaje, elemente de signalistică pe clădire şi teren, împrejmuire teren, foraj, conform PUZ aprobat prin HCL 58/2019, CF 447627, 447658,

Cercetarea arheologică s-a concentrat pe investigarea fortificației liniare cunoscută literaturii de specialitate sub denumirea de Valul Roman nr. II. O primă cercetare sistematică a acestui monument arheologic a fost realizată în 1966 e către E. Dörner şi V. Boroneanţ, la Covăsânţ (jud. Arad). Prin intermediul secțiunii de 52 m practicată aici au fost relevate cinci șanțuri cu adâncimi care au variat între 1,70-2,50 m, iar lățimea lor de 5-6,20 m[1]. Doi ani mai târziu – în 1968 – Fl. Medeleţ şi V. L. Ianoşev au efectuat un sondaj la Pișchia (jud. Timiș), cercetare a căror rezultate își așteaptă încă publicarea[2]. Sistemul de fortificație roman a mai fost de asemenea cercetat și în anul 2004, cu ocazia construirii centurii orașului Timișoara, în punctul Dumbrăvița[3]. Un alt proiect de infrastructură rutieră – Autostrada Arad – Timișoara – Lugoj – a determinat cercetarea Valului Roman nr. II pe un sector cuprins între km 40+900 - 40+950 ai autostrăzii. A fost astfel evidențiat un sistem compus din val și patru șanțuri[4].

Cercetarea realizată de noi a avut ca obiective principale identificarea și cercetarea tuturor complexelor arheologie, documentarea lor, salvarea patrimoniului mobil aflat în subsol, stabilirea și documentarea stratigrafiei zonei, identificarea elementelor necesare pentru încadrarea cronologică a sitului, precum și descărcarea de sarcină arheologică a perimetrului afectat de proiect. Zona de cercetat a fost stabilită avându-se în vedere configurația clădirilor care urmau a fi construite, dar și rezultatele diagnosticului arheologic, rezultând astfel o suprafață de 33 x 60 m (Pl.1/1,3-4).

Cercetarea a acoperit astfel 1980 m^2 fiind identificate astfel două dintre șanțurile de apărare caracteristice sistemului de val de pământ cu șanț cunoscute sub denumirea de Val Roman nr. II. Pentru a diferenția cele două complexe acestea au fost denumite de la est spre vest prin Șanț 1, respectiv Șanț 2.

Șanțul 1 a fost surprins pe o lungime de 60 m, lățimea variind între 1,5 și 2 m. Adâncimea este cuprinsă între 0,5 şi 0,6 m. Umplutura șanțului a fost unitară pe toată lungimea, aceasta constând într-un sol lutos-nisipos, compact. Culoarea solului a variat în funcţie de zona documentată, aceasta variind între cenușiu închis, gălbui sau gălbui cu flecuri gri şi ruginii. Sterilul în această zonă constă în nisip de culoare galbenă (Pl.2/1-2).

Șanțul 2 a fost surprins pe o lungime de 58,5 m, limitele e umplere ale acestuia variind între 4,3 şi 5,1 m. Adâncimea acestuia a fost de 3,1 m față de nivelul actual de călcare. Stratigrafia internă a acestui șanț a fost documentată pe profilul sudic și pe cele două profile obținute prin păstrarea unui martor în zona mediană a lungimii șanțului. Profilul nordic a fost afectat de prezența infrastructurii specifice CET Sud. Stratigrafia șanțului este următoarea: 0 - 0,8 m – sol lutos, cenușiu, compact amestecat cu moloz și deșeuri; 0,8 - 1,55 m – sol lutos, cenușiu deschis, compact; 1,55 - 1,95 m – sol lutos, negru, compact (ultimul nivel de umplere al șanțului); 1,95 - 2,5 m – sol lutos-nisipos, brun deschis, compact; 2,5-3,1 m – sol nisipos-lutos, cenușiu cu flecuri ruginii. Dacă în cadrul cercetărilor realizate în zonele mai înalte ale Banatului acest șanț a presupus un profil în forma literei „V", în acest caz acea formă nu a mai putut fi păstrată, date fiind solurile nisipoase, profilul apropiindu-se de forma literei „U". În umplutura şanţurilor sau pe fundul acestora nu au fost identificate materiale arheologice (Pl.1/2; 2/3-4).

Între cele două șanțuri stratigrafia este una simplă fiind formată din trei straturi după cum urmează: 0-0,8 m – sol lutos, cenușiu, compact amestecat cu moloz și deșeuri; 0,8-1,3 m sol lutos, brun deschis, compact; 1,3-1,9 m sol nisipos-lutos, compact cu pigmentație calcaroasă.

Având ca reper cercetările anterioare ale acestei structuri putem preciza că cele două șanțuri sunt cele distribuite la vest de valul de pământ, acesta din urmă nefiind surprind din cauza puternicei antropizări din periferia municipiului Timişoara.

Abstract

The main objectives of our research were to identify and properly investigate all archaeological features and stratigraphy, to document them and to save the movable heritage, in order to provide the archaeological discharge of the perimeter affected by the project. The research area was established taking into account the configuration of the structures to be built, but also the results of the archaeological diagnosis, thus resulting in an area of 33 x 60 m. From the archeological point of view, two ditches belonging to the system known as the Roman Ditch no.II was documented. Based on previous research on this structure, we can specify that the two ditches excavated by us are those distributed in the western part of the rampart. The latter could not be documented here due to the strong anthropization on the outskirts of Timişoara.

[1] Dörner, Boroneanţ 1968, 7-16.
[2] Ianoşev 2007, 54.
[3] Draşovean et al. 2004, 19-20.
[4] Bozu Fl., Bozu O. 2012.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie:

Bozu Fl., Bozu O. 2012: Bozu Fl., Bozu O., *Cercetarea arheologică preventivă de pe Autostrada Arad-Timişoara km 40+900-40+950. Punct „Valul Roman”*, 2012 (ms.)

Dörner, Boroneanţ 1968: Dörner, Egon; Boroneanţ, Vasile, *O contribuţie cu privire la datarea valurilor de pământ din vestul ţării noastre*, în Ziridava, 2, 1968, p. 7-21

Draşovean *et al.* 2004: Draşovean Fl., Benea D., Mare M., Muntean M., Tănase D, Crânguş M., Chiu Fl., Micle D., Regep-Vlascici S., Szentmiklosi Al., Ştefănescu A., Timoc C., *Săpăturile arheologice preventive de la Dumbrăviţa. DN – varianta ocolitoare Timişoara km. 549+076 – DN 69 km. 6+430, Timişoara*, 2004, 219 p.

Ianoşev, 2007: Ianoşev, V. L., *Pişchia. Sat şi comună bănăţeană de pe malul Beregsăului,* Timişoara, 2007, 226 p.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. I. Imagine de ansamblu a suprafeţei cercetate cu marcarea complexelor arheologice (1); Fotogrammetrie a profilului sudic al suprafeţei cercetate (2); planul topografic al cercetării arheologice (4-5).

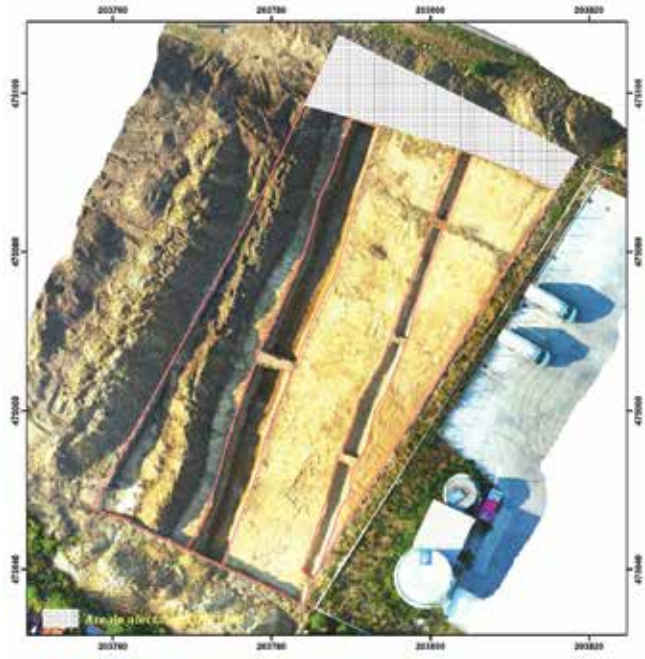
https://biblioteca-digitala.ro

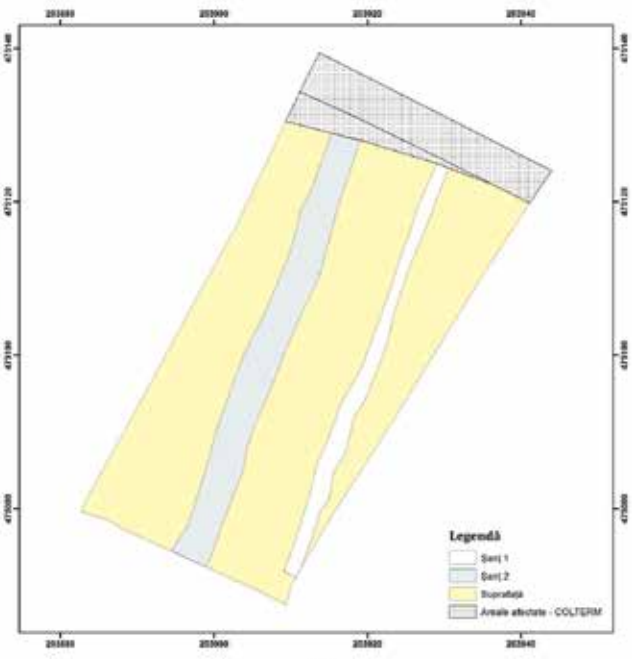
1

2

3

4

Pl. II. Profile documentate pe ductul Şanţului 1 (1-2); Profile documentate pe ductul Şanţului 2 (3-4).

https://biblioteca-digitala.ro

167. Timișoara, jud. Timiș
Punct: Castelul Huniade

Tip sit: castel
Încadrare cronologică: sec. XIV-XVIII
Cod RAN: 155252.09; cod LMI TM-II-m-A-06140
Autorizație nr. 670/22.12.2020; 205/01.04.2021; 396/17.06.2021
Colectiv: Daniela Tănase (Muzeul Național al Banatului - Timișoara) – responsabil științific, Zsuzsanna Kopeczny, Alexandru Flutur (Muzeul Național al Banatului - Timișoara) – membri în colectivul de cercetare.
Perioada desfășurării **cercetării:** aprilie - iulie, dec. 2021

În cursul anului 2021, din primăvară până în luna decembrie, cu intermitenţe, au avut loc cercetări arheologice preventive în curtea Castelului Huniade din Timişoara, monument istoric care adăposteşte în prezent Muzeul Naţional al Banatului. Cercetările au fost prilejuite de execuţia proiectului de restaurare și punere în valoare a donjonului construit la începutul secolului al XIV-lea, situat în curtea interioară a Castelului Huniade.

Donjonul a fost descoperit în cursul săpăturilor arheologice efectuate în anul 2009 şi se datează la începutul secolului al XIV-lea, pe baza stratigrafiei, a artefactelor, precum şi a analogiilor cu construcţii similare din epoca medievală, de pe teritoriul regatului Ungariei medievale sau chiar al Europei Centrale[1].

Obiectivul cercetărilor arheologice preventive din 2021 a fost descărcarea de sarcină arheologică a unei suprafeţe limitate din jurul donjonului unde urmează să fie construit un zid de sprijin pentru protejarea malurilor. Astfel, s-au trasat două secţiuni, una pe latura vestică a donjonului, orientată N-S, notată S21, cu lungimea de 16,50 m și lățimea de 3,15 m în partea nordică, pe o lungime de 4,40 m spre sud, și între 3-15-3,30 m în rest, iar pe latura sudică a fost trasată secţiunea notată S22, orientată E-V, cu lungimea de 12,20 m și lățimea de 1,80 la capătul vestic și 2,20 m la capătul estic. Cele două secţiuni sunt adiacente pe latura vestică a S22, respectiv pe latura estică a S21, caroul 7.

Stratigrafia generală a săpăturii constă în stratul vegetal, până la o adâncime de aproximativ -0,25 m, față de nivelul actual de călcare. Sub stratul vegetal sunt straturi şi gropi de moloz şi dărâmătură din epoca modernă şi cea contemporană, în care apar reţele de ţevi de metal, conducte de beton şi canale din cărămidă pentru paratrăsnet. De menționat este faptul că pe traseul secțiunii S21 se află bazinul de beton al unei fântâni arteziene care a funcționat în anii ‘50 - ’60 ai secolului XX și un cămin de racordare a apei pentru aceasta. Așadar, curtea interioară a Castelului Huniade a suferit numeroase transformări de-a lungul timpului, ceea ce a dus pe alocuri la bulversarea serioasă a urmelor de locuire din epoca medievală.

Intervențiile moderne suprapun structuri construite şi secționează niveluri de locuire din epoca medievală (secolele XIV-XVI). Dintre acestea unele au fost totuși păstrate parțial în secțiunea S21, iar în secțiunea S22 s-a găsit doar palisada și șanțul de apărare ce țin de faza timpurie de funcționare a donjonului. De altfel, aceste elemente reprezintă și ultimul nivel de locuire reperat, sub care apare un pământ galben-maroniu, steril arheologic, care a fost identificat la circa 2-2,30 m față de nivelul actual de călcare, în zona palisadei și la 2,70 m în zona escarpei șanțului de apărare. Șanțul de apărare a fost găsit de-a lungul profilului vestic al S21, în colțul de sud-vest al suprafeței cercetate, unde S21 și S22 sunt adiacente, precum și de-a lungul profilului sudic al S22. Donjonul avea și un șanț de implementare a stâlpilor situați pe partea interioară a palisadei, găsit parțial înspre colțul său de sud-vest, în partea de est a secțiunii S21.

Se cuvine menţionat faptul că au fost intersectate şi mici porţiuni din secţiunile cercetate arheologic în anii anteriori, respectiv secţiunea S14/2011 în partea de vest a secţiunii S21 şi secţiunea S18/2013, pe latura sudică a secţiunii S22. Pe traseul secţiunii S21, în partea sa de est, se află o fântână de cărămidă din epoca modernă, a cărei groapă de construire a fost reperată în carourile 4-6. Această groapă este secţionată parţial de o altă groapă în care sunt schije de ghiulea din fier, formată probabil în urma bombardamentelor din timpul revoluţiei de la 1848-1849, când Timişoara a fost asediată de armata revoluţionarilor maghiari. Această situaţie ne relevă faptul că fântâna, descoperită în timpul săpăturilor din anul 2009, a fost construită anterior jumătăţii secolului al XIX-lea. Hărțile orașului de la finalul secolului al XVIII-lea și începutul veacului următor, cu reprezentarea rețelelor de canalizare și alimentare cu apă, confirmă acest lucru.

La profilul vestic al secțiunii S21, carourile 6-7, la o adâncime de 1,10 m față de nivelul actual de călcare, a fost găsită o altă fântână din cărămidă, care a putut fi cercetată parțial (Fig. 1). Aceasta are o formă rotundă, cu diametrul în interior de 1,50 m și ghizdurile cu lățimea de cca 0,30 m, iar de la profilul vestic spre est ea a fost surprinsă pe o lungime de 0,88 m. Fântâna are talpa fundației la adâncimea de 2,40 m, zidăria fiind mai neîngrijită în partea sa inferioară. Groapa fântânii secționează nivelurile de locuire medievale și are o lățime de 0,90 m, în jurul fântânii.

În secţiunea S21, în partea sa de nord, a fost descoperită o porţiune dintr-o construcţie de cărămidă zidită cu mortar, la adâncime de aproximativ 0,40 m față de nivelul actual de călcare. Se pare că este capătul de răsărit al unei clădiri anexă descoperită în anii 2008 și 2011[2]. Această clădire a fost construită destul de neglijent, fundaţia şi elevaţia prezintă neregularităţi, cărămida este friabilă, prost arsă, iar mortarul este albicios, sfărâmicios; încăperea are un acces cu lățimea de 1 m pe latura de est, înspre capătul nordic, precum şi un acces pavat cu cărămidă pe partea de sud, prevăzut cu o treaptă, surprinsă în S21 pe o porțiune de 0,68 m (Fig. 2-4). Acesta din urmă reprezintă pragul unei uşi. De remarcat este faptul că această clădire este adosată zidului de incintă al castelului, edificat în secolul al XIV-lea, și aparține fazei constructive a secolelor XV-XVI[3] (Fig. 5). Zidul are grosimea de 0,52 m în partea de est şi de 0,76 m în partea de sud.

Deosebit de interesant este faptul că această încă-

[1] Kopeczny 2013, 216.

[2] Kopeczny 2012a, 93.

[3] Kopeczny 2012, 258; Kopeczny 2012a, 93.

https://biblioteca-digitala.ro

pere are în interiorul său un zid prăbuşit, care a făcut parte din turnul de colț nord-vestic al donjonului angevin, astfel că aparent această construcţie a fost ridicată peste această zidărie (Fig.6-7). Cel mai probabil această încăpere a fost un atelier, partea sa vestică fiind cercetată în anul 2011.

În interiorul construcţiei au apărut indicii cu privire la funcţionalitatea acestui spaţiu. Astfel, pe jumătatea sa de vest surprinsă în secţiunea S21, există o podea de cărămidă, la o adâncime de 0,80 m faţă de nivelul actual de călcare, dispusă ordonat, compusă din cinci asize, care suprapune zidul prăbuşit al turnului de nord-vest al donjonului (Fig.8). Sub aceasta este un strat subțire de lut de culoare galben-verzui, care reprezintă probabil o nivelare necesară construirii podelei din cărămidă. La est de această podea, s-a găsit un pavaj neregulat, compus din cărămizi şi piatră de râu, care se opreşte în molozul care mărginea zidul prăbuşit. Se prea poate ca după prăbușirea zidului donjonului, curtea să fi fost pavată cu pietre de râu și cărămidă, iar mai apoi s-a construit încăperea care a fost folosită ca atelier. Pavajul din piatră pare a se opri în zidul prăbușit. Printre pietrele pavajului s-au găsit multe oase de animale, ceea ce înseamnă că la un moment dat aici a fost un spațiu în care se aruncau resturi, probabil o parte a curții din preajma unei bucătării.

Toată această zonă unde nivelul de călcare era destul de neîngrijit, a fost acoperită de la aproximativ 0,55 m adâncime față de nivelul actual de călcare, cu un strat de arsură neagră, cu multă funingine şi arsură nisipoasă, sticloasă chiar, de culoare galben-maronie, care pe alocuri s-a format într-o crustă tare, și care deasupra podelei de cărămidă a avut o grosime de 10-15 cm. Aceste straturi de amenajare trec şi peste nivelul pragului de acces din peretele estic. Posibil ca această încăpere să fi fost un atelier, dat fiind crusta de arsură şi pavarea destul de neîngrijită în partea sa de est, precum și rebuturile de turnare a bronzului, găsite atât în interior, cât și în exteriorul clădirii.

La sud de această construcţie, unde se afla curtea interioară a castelului medieval, în moloz, la adâncimea de 0,85 m față de nivelul actual de călcare, a apărut o monedă de la începutul secolului al XVI-lea, un dinar din argint emis în anul 1531 de Ferdinand I (1527-1562). Exact în același perimetru, sub moloz, la o adâncime de 1,22 m, s-a găsit un pavaj de cărămizi și pietre (Fig.9). Cu toate că moneda a fost găsită într-un strat de moloz, aceasta indică faptul că în prima jumătate a secolului al XVI-lea construcția de cărămidă exista, dar și faptul că în acea perioadă a avut loc o distrugere în curtea castelului. Sub acest strat de moloz apare un mortar de culoare albicioasă, cu mult var în compoziție și fragmente de cărămidă, un strat probabil legat de construirea zidului de cărămidă, anterior secolului al XVI-lea. De aici se poate trage concluzia că această încăpere a existat mai înainte, fiind edificată probabil în cursul secolului al XV-lea, când în urma unui eveniment tragic (cutremur?), din donjon au căzut bucăţi de zid. La această concluzie se adaugă descoperirea unei monede în interiorul clădirii, emisă în timpul lui Sigismund de Luxembourg (1387-1437), în pământul afânat amestecat cu cenușă, înspre zidul sudic, foarte aproape de pavajul din cărămidă, la o adâncime de 0,95 m față de nivelul actual de călcare.

Un alt fapt deosebit de interesant este că această construcţie suprapune un cuptor din cărămidă de formă rotundă, de dimensiuni apreciabile, cercetat în anul 2011, din care în secţiunea S21 a fost găsită o porţiune mică (Fig.10-11). Acest cuptor a avut un postament de cărămidă, deasupra căruia este un lut galben, nisipos, cu grosimea de 5-6 cm. Deasupra postamentului s-a găsit arsură neagră, acoperită ulterior cu lut, peste care s-a făcut din nou focul. Tot cu lut galben au fost lipite şi cărămizile cuptorului. Nivelul de funcționare al cuptorului a fost compus din arsură de culoare neagră și cenușă, amestecate cu oase de animale și fragmente ceramice. Probabil că şi arsura şi lutuiala de pe postament să fie legate de folosirea cuptorului.

Conform observațiilor din 2011 și a descoperirilor monetare din jurul lui, cuptorul a funcţionat cândva la finalul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, în timpul regelui Sigismund de Luxemburg[4]. În orice caz, a fost construit după astuparea şanţului de apărare al donjonului, când palatul şi zidul de incintă de pe latura nordică existau deja împreună cu nivelurile de pavaj aferente, identificate în straturile de bază, și înainte de construcţia cu podea parţială de cărămidă.

Lângă cuptor, înspre sud, la adâncimea de 1,55 m, faţă de actualul nivel de călcare, a fost găsită o vatră deschisă, înconjurată de cărămizi, din care s-au găsit bucăţi cu grosimea de 5-7 cm, precum şi multă arsură neagră şi cenuşă în care apar fragmente ceramice, oase de animale şi obiecte de fier. Această vatră a funcţionat anterior cuptorului din cărămidă şi a fost lutuită în mod repetat, probabil pentru a fi reparată, iar deasupra straturilor de nivelare s-a făcut din nou focul. După ce nu a mai fost folosită, această vatră a fost căpăcuită cu un strat de lut galben deasupra căruia a fost construit cuptorul.

Această vatră cu faze succesive de folosire a fost aşezată pe un pământ lutos, gălbui, amestecat cu pigment de cărbune, sub care este un strat de pământ nisipos, verzui, probabil un lut adus ca să se amenajeze un nivel de călcare. Sub acesta apare un strat de pământ de culoare gălbuie, nisipos, amestecat cu fragmente de cărămidă şi mortar, în care apar fragmente ceramice şi oase de animale, foarte probabil nivelul de construcţie al donjonului, reperat la circa 1,80 m faţă de nivelul actual de călcare şi care ajunge până la adâncimea de 1,90-2,05 m. Sub acesta apare un pământ gălbui-maroniu, nisipos, steril arheologic, care reprezintă panta naturală a şanţului de apărare.

Un pavaj din piatră amestecat cu cărămizi, aparent cu mai multe faze de refacere a fost găsit spre sud, la o adâncime de circa 1,65 m față de nivelul actual de călcare, și pare a fi contemporan cu perioada de funcționare a cuptorului, fiind la aproximativ aceeași adâncime.

Pe suprafața aflată la sud de clădirea de cărămidă și de cuptor, suprapuse de acestea, între 1,70-2 m adâncime, au fost identificate mai multe faze de amenajare a pavajului curții castelului, din bucăți de cărămidă și mortar, ce se datează în secolul al XIV-lea. De pe aceste suprafețe au fost recuperate cantități semnificative de fragmente ceramice de caolin, provenind de la vesela de masă fină utilizată în această perioadă.

[4] Kopeczny 2012a, 93.

https://biblioteca-digitala.ro

La profilul de vest al secţiunii S21, caroul 4, la adâncimea de 2 m faţă de nivelul de călcare actual a apărut o groapă de formă rectangulară, căpăcuită cu un strat de arsură neagră în care au fost găsite mai multe verigi de fier de aceeași dimensiune, realizate din sârma subtire, posibil de cămasă de zale şi vârfuri de săgeată şi de arbaletă. Marginile gropii sunt înconjurate de 6 asize de cărămidă aşezate pe cant şi o piatră de râu, prinse cu lut, iar în interior are cărămizi prăbuşite, care sunt de aceleaşi dimensiuni cu cele din turnul donjonului (8-9 cm grosime), dar şi cu cele ale zidului de incintă și ale zidului donjonului (5-7 cm grosime). Despre această groapă s-a presupus că ar fi o fântână cu ghizduri amenajate din cărămidă, mai apoi astupată cu cărămizi şi o piatră mare de râu (Fig.12). Groapa ajunge până la adâncimea de 3,70 m faţă de nivelul actual de călcare, însă nu s-a ajuns la pământul steril din cauza pericolului de prăbuşire a profilului secţiunii; are pe axa N-S lungimea de 0,90 m, iar pe axa E-V a fost cercetată parțial, pe o lungime de 0,70-0,80 m. În pământul de umplutură al gropii, amestecat cu pigment de mortar, de cărbune şi de chirpici, au fost găsite multe fragmente ceramice, oase de animale, câteva verigi şi cuie de fier şi două pietre rotunjite, de tuf vulcanic, probabil de la o râşniţă. Groapa a fost săpată în escarpa șanțului de apărare, dezafectat la data amenajării ei. Pe baza stratigrafiei ea este contemporană cu cuptorul aflat în vecinătatea ei, puțin mai la nord.

O altă groapă, asemănătoare acesteia ca formă, dar amenajată cu lemn pe margini a apărut la profilul estic, la cca 2,25 m spre sud-est, de presupusa fântână. Spre fundul acesteia, la o adâncime de cca 2,70 m faţă de nivelul actual de călcare a apărut o aglomerare de cărămizi aruncate, la fel ca în groapa precedentă. Această a doua groapă a fost cercetată parţial în anul 2009. Funcţionalitatea acestor gropi rămâne o necunoscută, deşi este posibil să fi fost o fântână (cea din profilul vestic) și o groapă/latrină (?) (cea din partea estică).

Groapa de construcţie a fântânii din epoca modernă, găsită în anul 2009, secţionează o groapă de formă poligonală conturată la circa 2,05 m faţă de nivelul actual de călcare, în pământul galben, steril. Pământul de umplutură este de culoare negricioasă, amestecat cu pigment de mortar, fragmente de cărămizi şi de piatră. Funcţionalitatea acesteia nu a fost stabilită, posibil să fie tot o fântână sau o pivniţă (?).

În epoca modernă, au avut loc amenajări ale curţii, fapt relevat de pavajul de cărămidă, găsit în faţa construcţiei de cărămidă, la adâncimea de aproximativ 0,70 m faţă de nivelul actual de călcare. Tot de epoca modernă este legată fântâna din cărămidă, cercetată în anul 2009, a cărei groapă de construire a apărut în secţiunea S21, carourile 3-4, precum şi fântâna de formă rotundă, din cărămidă, dezvelită parţial, mai spre sud, la profilul vestic.

În secţiunea S22 nu au fost surprinse structuri zidite din epoca medievală sau modernă, ci doar şanţul de apărare şi palisada care înconjurau donjonul (Fig.13). Acest fapt este explicabil în condiţiile în care, potrivit cercetărilor anterioare, ne aflăm pe latura de sud a donjonului într-o zonă a curții palatului din secolele XV-XVI, unde nu au fost construite clădiri ulterior umplerii şanţului de apărare. În pământul de umplutură, de culoare neagră, al şanţului de apărare au fost găsite pietre de râu. Straturile medievale târzii şi cele din epoca modernă au fost bulversate în secolul XX de canalele pentru paratrăsnet şi de sistemul de canalizare care colectează apa pluvială de pe panta dinspre curte a acoperişului Castelului Huniade.

Un rezultat remarcabil al acestor săpături arheologice este reprezentat de descoperirea sistemului de fortificare al donjonului, care constă într-un zid de pământ cu o palisadă din lemn dublată de un șanț de apărare exterior (Fig.14-15). Palisada a fost construită din stâlpi și pari din lemn, care întăresc un val de pământ nisipos, de culoare galben-maronie. Șirul de stâlpi de lemn este mai dens pe latura de vest a donjonului și în colțul său de sud-vest și ceva mai rar pe latura de sud. Stâlpii și parii sunt de diverse mărimi, cu un diametru de 10-25 cm, între care se remarcă totuși un stâlp gros, de 0,60 m diametru, situat exact în colțul de sud-vest al fortificației.

S-a observat că fortificația a avut două faze de construire, una în care structura de lemn a fost constituită din mai mulți pari de dimensiuni mai reduse, bătuți la distanță mai mică unii de alții. Mai apoi, într-o a doua fază de construire, mai degrabă de reparare, în colțul de sud-vest al donjonului a fost implementat un stâlp gros înconjurat de o baterie de pari, bătuți în pământ și întăriți cu cărămidă mărunțită. Acest strat de cărămidă mărunțită se regăsește și pe latura de vest a donjonului, fapt care ne relevă o reconstruire a palisadei, o întărire și reparare a sa. Stâlpul pare să marcheze un element esenţial al fortificaţiei, posibil zona de acces.

În anii 2011 și 2013, în cadrul secțiunilor S14 trasată pe latura vestică a donjonului, perpendicular pe acesta, și S18, trasată perpendicular pe latura sudică a donjonului, la o distanță de aproximativ 4-5 m de acesta, au fost descoperite traseele unui alt zid de palisadă și al unui șanț de apărare, ulterioare celui descoperit acum în imediata apropiere a donjonului[5]. Conform observațiilor contextului arheologic și pe baza descoperirilor ceramice se poate aprecia că aceste faze de lemn și pământ se datează cel puțin în secolul al XIII-lea, urmând ca analizele probelor de cărbune prelevate să lămurească acest detaliu. Este posibilă și existența unei faze de lemn a donjonului care să fi fost contemporană măcar cu prima fază a fortificației de lemn, acest lucru însă nu poate fi verificat, donjonul de cărămidă suprapunând eventualele urme ale unei prime construcții de lemn[6].

Structurile construite descoperite, construcția de cărămidă care adăpostea probabil un atelier și fântâna de la profilul vesti al secțiunii S21, vor fi păstrate *in situ*, proiectul de restaurare şi punere în valoare a donjonului fiind adaptat noilor realităţi.

[5] Kopeczny 2013, 217.

[6] Kopeczny 2013, 217-218.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie:

Kopeczny 2012, Zsuzsanna Kopeczny, *Timişoara-Castelul Huniade, CCA 2011, (2012), 258 - 259.*

Kopeczny 2012a, Zsuzsanna Kopeczny, *A temesvári Hunyadi-kastély és 2011. évi régészeti Kutatása*, Castrum 15 (2012), 87-95.

Kopeczny 2013, Zsuzsanna Kopeczny, *Reşedinţa regală medievală de la Timişoara*, Analele Banatului S.N. 21, 2013, 211-231.

Fig.1. Fântâna descoperită în secțiunea S21, vedere dinspre sud-est.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Construcția de cărămidă, vedere dinspre sud.

Fig. 3. Construcția de cărămidă, vedere dinspre nord.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Construcția de cărămidă, vedere de ansamblu dinspre sud-vest.

Fig. 5. Construcția de cărămidă și zidul de incintă, vedere dinspre sud.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 6. Zidul prăbușit din turnul donjonului, vedere dinspre vest.

Fig. 7. Zidul prăbușit din turnul donjonului, vedere dinspre nord.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 8. Podeaua de cărămidă suprapunând zidul prăbușit, vedere dinspre est.

Fig. 9. Pavaj de cărămidă din epoca medievală, vedere dinspre sud.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 10. Cuptorul de cărămidă, vedere dinspre est.

Fig. 11. Cuptorul de cărămidă, vedere dinspre vest.

Fig. 12. Groapa cămășuită cu cărămizi, vedere dinspre est.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 13. Șanțul de apărare al donjonului, de-a lungul profilului secțiunii S22, vedere dinspre est.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 14.Palisada și șanțul de apărare al donjonului, pe latura sa de vest - fotografie realizată cu drona.

Fig. 15. Palisada și șanțul de apărare al donjonului pe latura de vest și cea de sud - fotografie realizată cu drona.

https://biblioteca-digitala.ro

168. Timișoara, jud. Timiș
Punct: „Modernizare Parcul Cetăţii - Parcul Civic Timișoara, Strada I.C. Brătianu

Tip sit: 112 (aşezare fortificată)
Încadrare cronologică: 5 (Epocă Modernă)
Cod RAN: 155252.06
LMI: TM-I-s-A-06050
Colectiv: Andrei Stavilă - responsabil științific (Universitatea de Vest din Timișoara).
Autorizație nr. 130/08.03.2021
Durata desfășurării cercetării: 10 - 23.03.2021

Punctul arheologic cercetat, „Modernizare Parcul Cetăţii – Parcul Civic Timișoara – Strada I.C. Brătianu, mun. Timişoara, jud. Timiş", este amplasat la 0,33 km SV față de Hotelul Continental, la 0,15 km E față de Castelul Huniade și la 0,48 km NNE față de Catedrala Mitropolitană din Timișoara. Din punct de vedere administrativ aceasta se află în teritoriul localității Timișoara, integrat cartierului Cetate.

Cercetările mai vechi desfășurate în apropierea punctului arheologic investigat de noi cu ocazia modernizării Parcului Civic au avut în vedere areale din jurul Castelului Huniade, din Piaţa Victoriei sau de pe strada Lucian Blaga. Observaţii arheologice, dar și legate de peisajul specific zonei centrale a Timișoarei secolului XVIII-XIX sunt realizate şi de Alexandru Rădulescu cu ocazia cercetărilor preventive prilejuite de construcția pasajului din fața Operei Naționale Române din Timișoara. Acesta identifică aici un vechi braț al Begăi – cunoscut în memoria locală ca Timiş sau Timişel – acesta întinzându-se între clădirea Castelului Huniade şi Casa de Modă, curgând spre vest prin faţa Operei, îndreptându-se apoi spre sud-vest pe sub Restaurantul Ana Lugojana (Restaurant Lloyd). Din punct de vedere arheologic, aici au fost identificate fundațiile zidurilor fortificației Vauban a Timişoarei, dar şi a porţii Petrovaradinului, acestea adâncindu-se în sol aprox. 3 m[1]. Cercetări au mai fost realizate şi în cursul anului 2007, de către un colectiv condus de Al. Rădulescu , acestea vizând latura de est a Castelului Huniade[2]. Cea mai recentă cercetare din apropierea arealului investigat de noi se a cuprins întregul areal al străzii Lucian Blaga. Cercetările în acest caz au fost determinate de reabilitarea și transformarea străzii în zonă pietonală. În urma cercetării a fost posibilă documentarea mai multor faze din lemn a arhitecturii medievale, un canal de aducțiune a apei din piatră și cărămidă, precum și o amenajare din cărămidă cu mortar, reprezentând o întindere de aproximativ 40 mp[3].

Cercetarea din Parcul I.C Brătianu a debutat după o intervenție neautorizată în sol a executantului lucrării aceasta ducând la identificarea și afectarea parțială a unor ziduri aparţinând fortificaţiei bastionare a Timişoarei. Totodată a fost ridicat și un cadru din fier-beton în jurul forajului executat în acest perimetru. Obiectivul cercetării a fost documentarea structurilor din zidărie și a stratigrafiei, precum şi salvarea patrimoniului mobil din sol. Cercetarea punctuală a presupus lărgirea suprafeței excavate de către antreprenor – pe o lățime de 2 m – pentru a contura mai bine fragmentele de zid și de a documenta astfel contextul acestora. În rândurile următoare vom descrie situațiile arheologice și structurile de zidărie identificate în cadrul suprafeței cercetate (Pl.1/1-2).

În profilul estic care a avut 11 m lungime a fost identificat fragmentul unui zid care a aparţinut fortificației bastionare a Timișoarei. Stratigrafia surprinsă pe acest profil este următoarea: 1. Sol lutos-nisipos, negru, afânat în cadrul căruia identificăm cărămidă și rădăcini de copaci; 2. Nivel de cărămizi și moloz; 3. Sol lutos-nisipos, cenușiu închis, cu fragmente de cărămidă în compoziție; 4. Nivel constând din nisip galben în amestec cu flecuri de lut cenușiu; 5. Nivel constând într-un sol lutos, negru, afânat amestec cu fragmente de cărămidă; 6. Nisip galben compact; 7. Sol lutos-nisipos, compact cu flecuri ruginii. Nivelele descrise mai sus încadrează un fragment de zid din care se mai păstrează 15 asize. Acesta a putut fi documentat pe o lungime de 3,85 m şi o lăţime de 1,5 m. Atât la interior, cât și la exterior zidul păstrează la bază un brâu realizat din două cărămizi dispuse orizontal. Acest brâu s-a păstrat precar. Zidul a fost sprijinit pe o fundație de piloni de lemn cu rol de stabilizare a solului. Pilonii aveau grosimea de 20 cm, fiind dispuși la o distanță de 50 de cm unul față de celălalt. Într-o mică măsură zidul a fost afectat de lucrările de investiții. Interesantă este prezența nivelului masiv de nisip regăsit între acest zid şi structura boltită surprinsă în colţul de sud-est al suprafeţei (Pl.3/1,3; Pl.4/1-2).

În profilul sudic este prins un fragment de zid care formează o boltă (Pl.3/2; Pl.4/3-4). Dimensiunile acestui zid se referă la o lungime de 1,9 m şi o lăţime de 1 m. Pentru a forma bolta zidăria a fost țesută, cărămida fiind legată cu mortar. Țesătura a presupus îmbinarea a două cărămizi cu lungimea de 20 cm, rândul următor fiind succedat de trei cărămizi: una cu lungimea de 20 cm, în capeții acesteia fiind adăugate alte două de câte 10 cm lungime. La vest de acest zid a putut fi documentată în profil o groapă umplută cu moloz, provenit probabil din demantelarea zidului. Stratigrafia documentată pe profil constă în următoarea succesiune de nivele: 1. Sol lutos, negru, afânat; 2. Cărămizi şi moloz; 3. Sol lutos, negru, afânat; 4. moloz şi cărămidă; 5. Sol lutos, cenușiu deschis, afânat cu pigmentație de mortar; sol cenușiu deschis cu flecuri ruginii, nisip şi lut (steril arheologic);

În profilul vestic și parțial cel nordic având o orientare pe direcția NE-SV a fost documentat un alt fragment de zid (Pl.2). Lungimea surprinsă a zidului este de 4,1 m, iar lățimea de 2,3 m. Zidul păstrează 16 asize din cărămidă țesută și legată cu mortar. Zidul presupune două părți adosate. În fața zidului a fost identificat un nivel de călcare păstrat precar, acesta fiind construit pe o fundație realizată din moloz peste care s-a turnat mortar cu rol de egalizare al nivelului. Peste acest nivel au fost așezate în plan două rânduri de cărămidă. Nu a fost surprins în acest caz nivelul de fundare al zidului. Stratigrafia profilului nordic s-a compus din: 1. Sol lutos-nisipos, afânat, în amestec cu cărămidă şi rădăcini; 2. Strat de moloz; 3. Nisip; 4. Sol lutos-cenușiu-deschis, afânat în care se găsesc fragmente

[1] Rădulescu 1979, 405-408.
[2] Rădulescu et al. 2008.
[3] Hamat 2015, 541-543.

https://biblioteca-digitala.ro

de cărămidă; 5. Sol lutos, galben, compact amestecat cu cărămidă; 6. Nisip ruginiu în amestec cu flecuri de lut gri-albăstrui (sol steril).

Dimensiunile reduse ale cercetării de față, precum și lipsa unor ansambluri nu ne permit atribuiri certe în ceea ce privește apartenența zidurilor la părți anume ale fortificației bastionare. Cu certitudine însă acestea aparțin ansamblului arhitectural al Bastionului Pulberăriei (Bastionul IV).

Abstract

The research in I.C Brătianu Park started after an unauthorized intervention in the subsoil by the constructor, leading to the identification and partial damage of some walls belonging to the modern fortification of Timişoara. For that reason, the surface excavated by the constructor was widened - to a width of 2 m - to better outline the fragments of the wall and thus document their context. Thus, three fragments of the wall belonging to the architectural ensemble of the Powder Bastion (4th Bastion of the Fortification) were better highlighted.

Bibliografie:

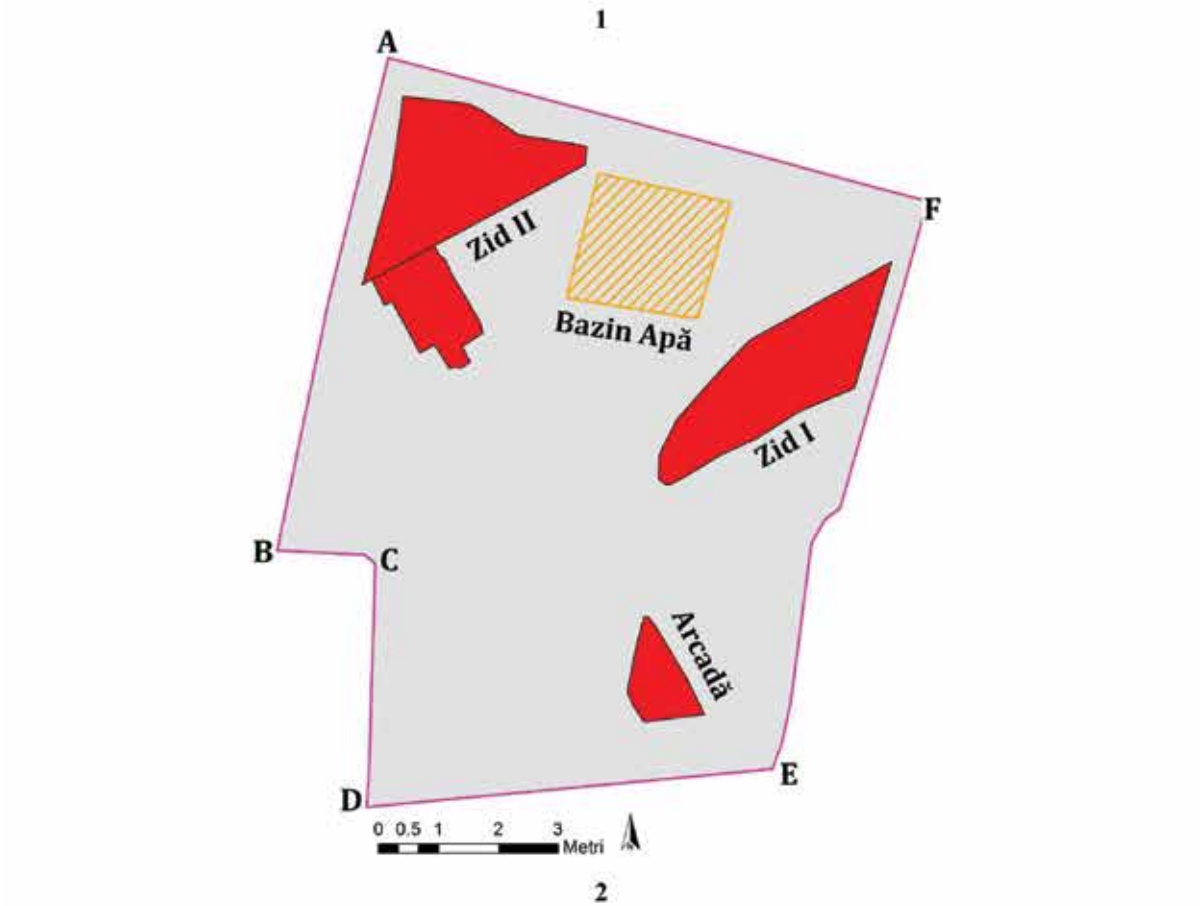
Rădulescu 1979: Rădulescu A., *Mărturii istorice în Piața Operei din Timișoara*, în *MCA*, 3 1979, p. 405-408.

Rădulescu *et al.* 2007: Rădulescu A., Tănase D., Kopeczny Z., *Raport preliminar privind cercetările arheologice preventive de la Timişoara - Castelul Huniade 2007*, în *Banatica* 18, 2008.

Hamat 2015: Hamat Ana Cristina, *La braț cu Evliya Çelebi prin cetatea Timișoarei. Studiu de caz: piața medievală târzie descoperită pe str. Lucian Blaga*, în Forţiu S., Stavilă A., *ArheoVest, Nr. III: In Memoriam Florin Medeleț. Interdisciplinaritate în Arheologie*, Timişoara, 28 noiembrie 2015, p. 541-543.

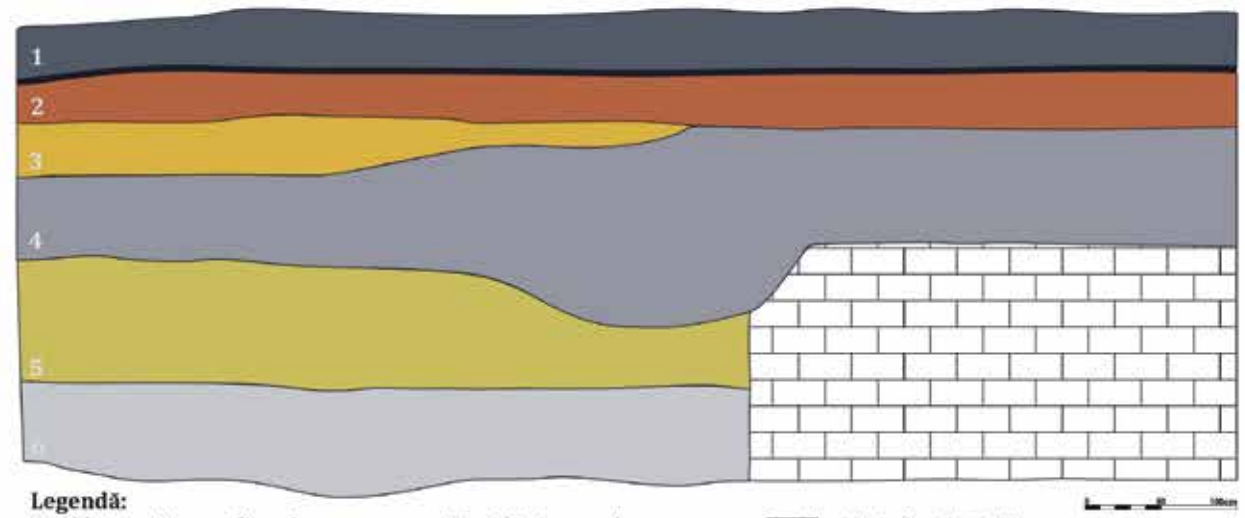
https://biblioteca-digitala.ro

Pl. I. Imagine aeriană a suprafeţei cercetate (1); Planul topografic al suprafeţei cercetate (2).

https://biblioteca-digitala.ro

Legendă:
1-sol lutos-nisipos, afânat în amestec cu cărămidă și vegetale
2-strat de cărămidă în amestec cu moloz
3-nisip
4-sol lutos, cenușiu-deschis, afânat în care sporadic apar fragmente de cărămidă
5-sol lutos, galben, compact în care apar sporadic fragmente de cărămidă
6-sol nisipos, ruginiu, în amestec cu flecuri de lut gri-albăstrui (sol steril)

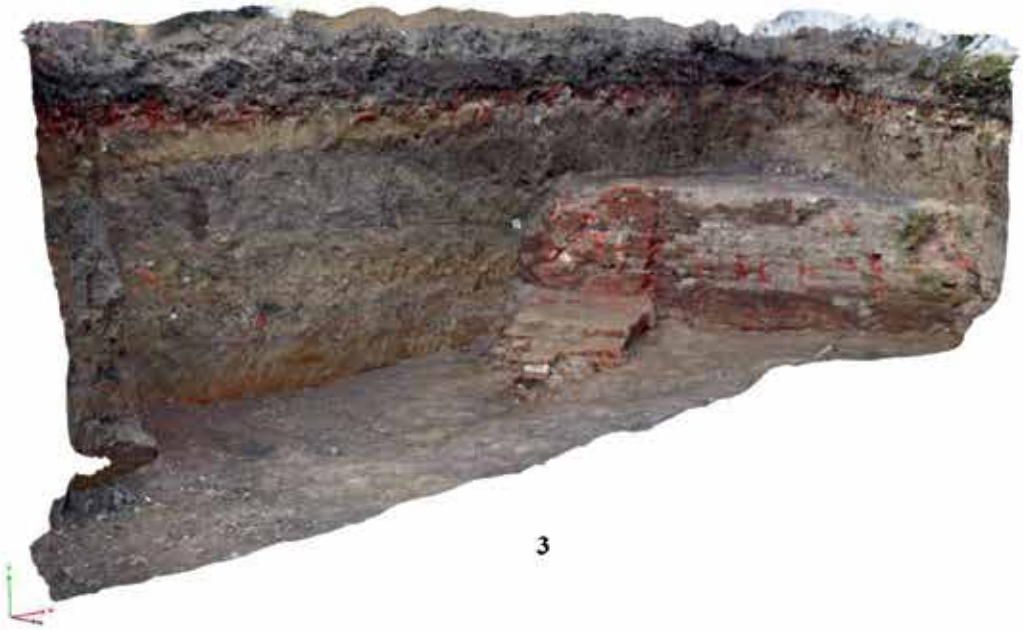
-zidărie din cărămidă

-bitum

1

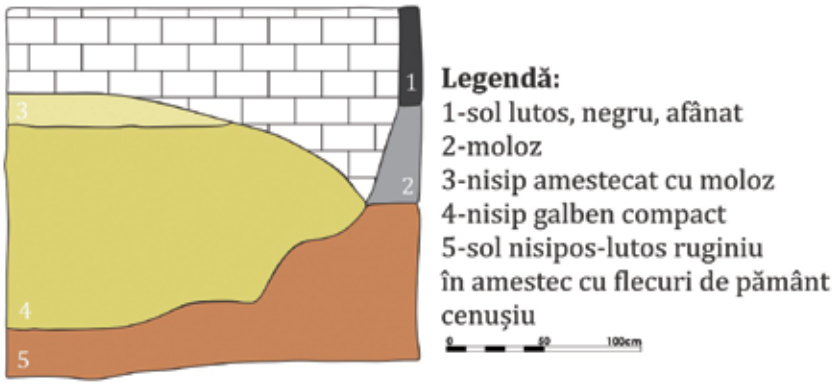
2

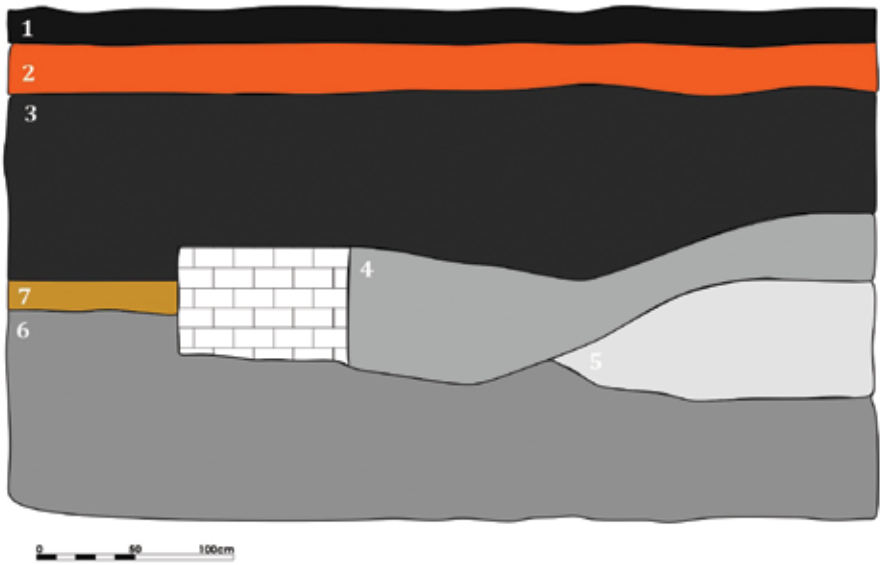
3

Pl.II. Situaţia stratigrafică surprinsă pe profilul nordic – A-B pe planul topografic (1); Fotogrammetrie a profilului nordic (2-3).

https://biblioteca-digitala.ro

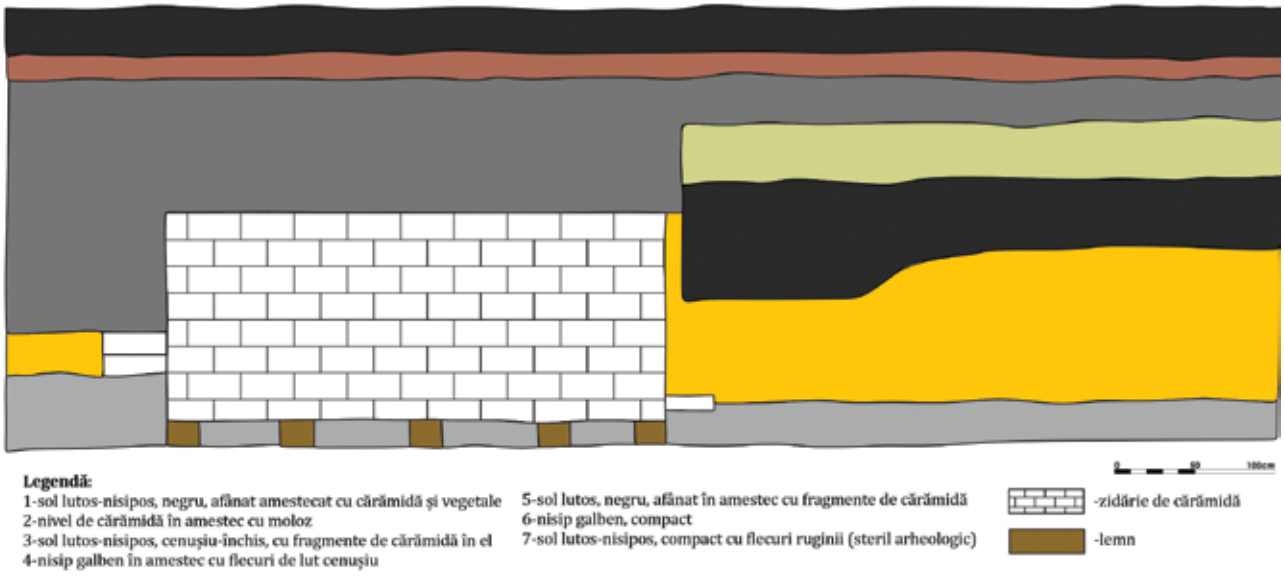

1

Legendă:
1-sol lutos, negru, afânat
2-cărămizi și moloz
3-sol lutos, negru afânat
4-moloz și cărămizi
5-sol lutos, cenușiu deschis, afânat pigmentat cu mortar
6-sol lutos, cenușiu deschis, cu flecuri ruginii, nisip și lut
7-nisip

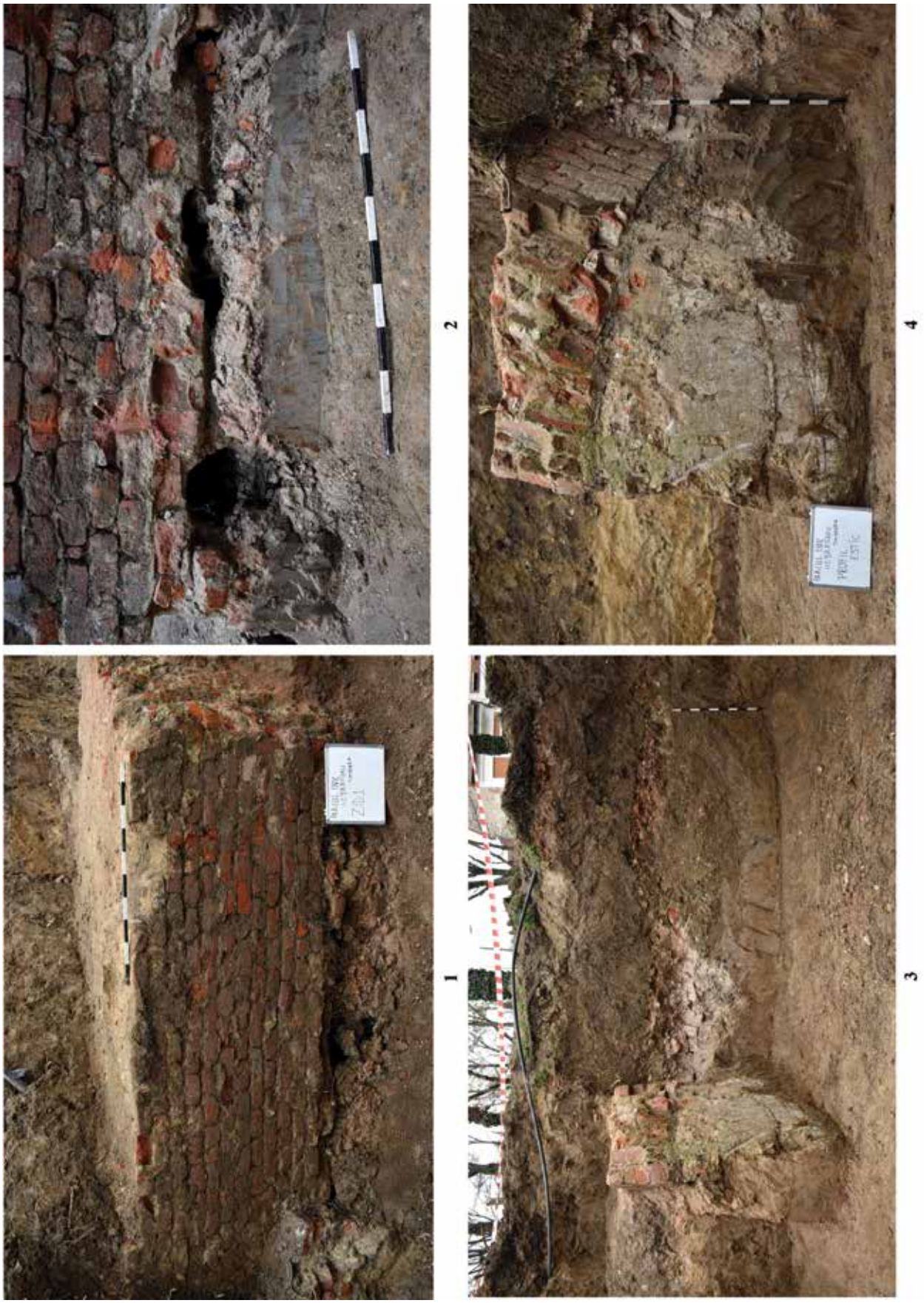
2

3

Pl.III. Situaţia stratigrafică păstrată în zona zidului boltit (1); situaţia stratigrafică surprinsă pe profilul sudic – D-E pe planul topografic (2); situaţia stratigrafică surprinsă pe profilul estic – E-F pe planul topografic (3).

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. IV. Imagine de teren privind zidul 1 (1); sistemul de fundare a zidului 1 (2); aspect de teren privind profilul sudic (3); aspect de teren privind zona zidului boltit (4)

https://biblioteca-digitala.ro

169. Trifești, com. Trifești, jud. Neamț
Punct: Dealul Depozitului

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă; 114 – așezare rurală
Încadrare cronologică: 3 – epoca antică
Autorizație nr. 171 / 23.03.2021
Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Adrian Gligor (S.C. „Total Business Land" S.R.L. Alba Iulia), Vasile-Cătălin Borangic (S.C. „Total Business Land" S.R.L. Alba Iulia), Mihai Dunca (S.C. „Total Business Land" S.R.L. Alba Iulia), Raul Trif (S.C. „Total Business Land" S.R.L. Alba Iulia), Adrian-Marius Vladu (S.C. „Total Business Land" S.R.L. Alba Iulia), Cristina Trif (University of Bradford, Marea Britanie).
Perioada desfășurării cercetării: 29.03 - 16.04.2021

Situl arheologic nou descoperit și cercetat preventiv cu prilejul implementării proiectului de investiție *Dezvoltări ale SNT în zona de nord-est a României în scopul îmbunătățirii aprovizionării cu gaze naturale a zonei precum și a asigurării capacităților de transport pe teritoriul Moldovei, județul Neamț*, derulat de S.N.T.G.N. „Transgaz" S.A., se află în Culoarul Siretului din Podișul Moldovei, la limita terasei Râului Moldova, între Pârâul Valea Neagră și depozitul de muniție al armatei române, în extravilanul satului Trifești din comuna omonimă, în partea de est a județului Neamț (fig. 1).

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat integral prin intermediul Secțiunii I (S. I), orientată pe direcția NE-SV, de formă dreptunghiulară, cu lungimea de 234 m, lățimea de 20 m, perimetrul de 508 m și suprafața de 4680 m^2. Aceasta a fost divizată în 1170 de carouri simetrice (A-J 1-117), de formă pătrată, cu latura de 2 m, perimetrul de 8 m și suprafața de 4 m^2 (fig. 2).

În cuprinsul său a fost identificat un singur nivel de locuire dintr-o așezare antică, aparținând carpilor și datând din secolele II-III d.H.

În urma investigațiilor noastre au fost descoperite 10 complexe arheologice, reprezentate de resturile unor gropi (G. 1-10) cu funcționalități diferite – dintre care șapte cercetate integral, iar trei cercetate parțial, ele continuându-se în profilul vestic al Secțiunii I (S. I) –, unele fiind afectate de numeroase bioperturbații (crotovine) (fig. 3).

Acestea au fost demontate manual, sedimentul excavat a fost tamisat integral, iar artefactele au fost recoltate exhaustiv. Punctul altimetric zero (P. 0) al sitului arheologic coincide cu cota cea mai înaltă a terenului din extremitatea sa nord-estică.

Gropile aveau forme relativ circulare, ovale, rectangulare sau neregulate, diametre cuprinse între 0,40 m și 3,70 m, laturi de 2,15 - 3,25 m și adâncimi cuprinse între 0,25 m și 0,80 m.

Umpluturile lor constau în sedimente de culoare brună, cenușie sau neagră.

Un număr de opt gropi prezentau inventare, iar alte două nu.

Puținele artefacte descoperite sunt reprezentate de resturi faunistice, aflate în prezent în proces de investigare din punct de vedere arheozoologic, fragmente ceramice carpice (fig. 4), aflate în curs de restaurare și conservare, precum și o greutate de lut ars. În interiorul gropilor au mai fost identificate fragmente de chirpici arși și plăcuțe de vatră.

Fragmentele ceramice aparțin unor vase de uz comun și de prestigiu, realizate din pastă grosieră sau fină, modelate manual sau cu „roata olarului", arse oxidant (de culoare gălbuie sau roșiatică) ori reducător (de culoare cenușie sau neagră). Ceramica grosieră este prevăzută cu toarte „în bandă" sau proeminențe și decorată cu caneluri ori cu brâuri alveolate, dispuse circular. Ceramica fină este prevăzută uneori cu slip lustruit și decorată cu incizii simple sau vălurite, dispuse circular.

Abstract

In 2021, with the implementation of a large energy investment project (natural gas), the fully preventive archaeological research of the new site discovered in the Siret Corridor of the Moldavian Plateau was carried out on the Moldova River Terrace, between the Valea Neagră Brook and the ammunition storage of the Romanian Army (in Trifeşti village, Trifeşti commune, Neamţ County): Trifeşti - *Dealul Depozitului*. On this occasion, in Section I (S. I), one habitation was identified, belonging to the *Carpi* and dating back to the 2nd – 3rd centuries A.D. Ten pits with different forms, sizes, fillings, inventories and functionalities were investigated within it. The few artifacts discovered consist of burned clay, fireplace plates, faunal remains, potsherds and a weight.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Vedere generală dinspre sud-vest asupra sitului arheologic (foto: C. Preoteasa, 2021).

Fig. 2. Vedere generală dinspre nord-est asupra Secțiunii I (S. I) (foto: C. Preoteasa, 2021).

Fig. 3. Gropi carpice surprinse în plan și profil (foto: C. Preoteasa, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. 1-6 – Fragmente ceramice carpice (foto și desen: C. Preoteasa, 2021).

https://biblioteca-digitala.ro

170. Turda, jud. Cluj
Punct: Biserica reformată Turda Veche

Tip de sit: 133 (biserică), 134 (mânăstire), 21 (necropolă), 322 (monument)
Încadrare cronologică*:* 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 55268.11
Cod LMI: CJ-II-m-A-07793
Autorizație nr: 309/2020, 469/2020
Colectiv: dr. Daniela Veronica Istrate (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan") – responsabil; drd. Sebastian Ovidiu Dobrotă, drd. Horaţiu Dorin Groza, drd. Vasile Paul Scrobotă.

Cercetarea arheologică preventivă desfășurată în 2020 la biserica reformată din Turda Veche, abordată ca o continuare a săpăturilor efectuate anterior (2010 și 2018), s-a desfășurat în cadrul unui proiect de reabilitare și de restaurare a monumentului. Au fost deschise șase unități de cercetare, amplasate în puncte de maxim interes: S.04 (interior), lângă stâlpul sudic al tribunei de est (1,7 x 1,7 m); S.05 (exterior) orientată NS, secționând transversal fostul cor al bisericii (16 x 1,25 m); S.06 (exterior) în colțul de NV, între zidul estic actual de închidere al bisericii și cel nordic al corului (1,8 x1,6 m); S.08 (interior) în colțul de NE, între zidul estic actual de închidere al bisericii și cel nordic al navei (4 x 3 m); S.09 (exterior) pe latura de nord a bisericii, la est de primul contrafort, în zona de pornire a traveei de vest (2,9 x 2,6 m) și S.10 perpendiculară pe zidul interior al corului la o distanță de 11,80 m față de zidul estic de închidere al bisericii (2,9 x 2,4 m). Au fost de asemenea supravegheate lucrările de coborâre a nivelului de călcare din nava bisericii și de introducere a rețelei de cabluri electrice subterane, a pământării și a conductei de gaze naturale, desfășurate pe laturile de nord, vest și sud ale monumentului.

Principalul rezultat al campaniei din 2020 a fost identificarea unei biserici mai vechi, ce a precedat actuala clădire gotică. Pentru moment, s-a putut observa numai latura de nord a acestei biserici (Z.12), clar diferențiată de structura etapelor ulterioare în zona vechiului arc de triumf (în S.06 și S.08) dar și în interiorului corului dispărut (în S.05). Zidul, cu talpa în jur de -3,45 m, este clădit din piatră legată cu mortar, cărămida fiind utilizată doar ocazional pentru egalizări. Partea inferioară a fundației, de la -2,70 m în jos, este complet înecată în mortar. La -1,50 m fundația prezintă o decroșare iar zidăria de deasupra lui, mai îngrijită, este posibil să fi funcționat ca elevație. Capătul de zid ce iese 2,4 m către sud, suprapus de actuala latură de est a bisericii, a fost atribuit laturii de nord a vechiului de arc de triumf, complet demolat în etapele de construcție ulterioare.

Principală între acestea a fost edificarea actualei biserici gotice, ce a implicat demolarea segmentelor identificate ale vechii biserici până în jur de -0,9 m sau chiar mai jos, pe anumite porțiuni demantelarea coborând până la -2,75 m. Vechea planimetrie nu a fost preluată cu exactitate, cel puțin pe nord existând, în zona arcului de triumf, un decalaj de c. 0,5 m. În această zonă, vechile fundații au fost suprapuse de zidăria laturii de nord a bisericii actuale (Z.07) și a laturii de est a Lettner-ului (Z.08), ce, la sud de umărul vechiului arc de triumf, unde nu mai exista zidărie, a coborât până la -1,80 m, o adâncime de fundare cu c. 1,7 m mai mică decât cea a structurilor bisericii vechi. Elevațiile databile în această etapă de construcție sunt din piatră legată cu mortar, ocazional fiind folosite și fragmente din cărămidă. La c. 2,7 m de latura de nord a bisericii, în zidul de est al Lettner-ului se păstrează un canat masiv de piatră, ce funcționează ca latura de nord a actualei intrări estice. Intrarea moștenește planimetria vechiului acces către cor, canatul așezându-se la -0,62 m pe o dală de mari proporții, groasă de 0,26-0,32 m și lungă de cel puțin 1,5 m ce funcționa ca prag în perioada de început, și care în prezent este suprapusă de un segment de zidărie târzie, adăugată pentru ajustarea nivelului de călcare.

În etapa următoare, Lettner-ul a fost extins, ridicându-se latura sa de vest, a cărei structură consta din două elemente: Z.10A (2,90 m), adosat laturii de nord a navei (Z.07), și Z.10B (probabil cu o lungime similară), adosat laturii de sud a navei (Z.01). Fundația, construită din piatră ce are în componență și fragmente de cărămidă, coboară până la -2,2 m și prezintă o decroșare de 0,3-0,4 m aliniată cu nivelul superior de demantelare al structurilor bisericii vechi. Deasupra decroșării s-au păstrat mai multe asize ale elevației, lată de 0,8 m, putându-se astfel stabili că nu existau intrări laterale, ci o singură trecere dinspre navă către sub galerie, respectiv spațiul dintre Z.10A și Z.10B, inițial amenajat și el cu prag de piatră.

În privința galeriei Lettner-ului, cantitatea mare de cărbune și lemn ars descoperită, precum și gropile de par conturate, sugerează existența unei structuri de lemn, ce a ars violent de cel puțin două ori. După primul incendiu ansamblul Lettner-ului a fost refăcut, ridicându-se numai cota de călcare interioară, dar după cel de al doilea s-a renunțat la galerie și latura de vest a Lettner-ului a fost demolată, molozul rezultat fiind utilizat pentru ridicarea nivelului de călcare până aproape de cota la care se afla la începutul cercetărilor arheologice. Astfel, interiorul navei a început să capete forma sa bine cunoscută, ulterior fiind pavat cu dale de piatră și adăugându-i-se tribunele de est și de vest.

Etapa bisericii vechi și a bisericii actuale au putut fi distinse cu claritate și în structura zidurilor corului – sau în cel puțin în cea a zidului de nord, cel de sud fiind grav afectat de intervenții târzii – dar ulterior evoluția sa devine distinctă, sanctuarul bisericii fiind abandonat și eventual complet demolat. În baza informațiilor disponibile, etapa finală a dispariției sale a avut loc în secolul XVIII, dar săpăturile nu au fost capabile să furnizeze indicii arheologice pentru datarea acestui moment, stratigrafia fiind complet deranjată de intervențiile ulterioare: casa clopotarului cu pivnița ei pe latura de nord, o groapă de var pe latura de sud, turnul-clopotniță în mijlocul corului, pridvorul în capătul dinspre biserica actuală, casa parohială în zona absidei etc.

Dintre aceste structuri de secol XVIII-XX, principalul obiectiv arheologic a fost turnul-clopotniță, prăbușit în anul 1862, ce a fost ridicat în interiorul vechiului cor, la c. 3,7 m distanță de zidul estic actual al bisericii, paralel cu acesta. Forma turnului este aproape pătrată, cu laturi de 6,35-6,45

https://biblioteca-digitala.ro

m iar lățimea zidurilor este de 1,8-1,9 m. Materialul de construcție a fost recuperat din demolarea corului, pentru laturile fundațiilor utilizându-se foarte multe blocuri de piatră masive fasonate (cu dimensiuni de la 0,3 x 0,6 m și până la 1,5 x 0,7 m), între care *spolia* cu unul sau două orificii de prindere în forma cozii de rândunică, provenind probabil inițial din castrul Legiunii a V-a Macedonica, un fragment din soclul medieval al corului, un fragment dintr-un fus de coloană romană din calcar prelucrat și material tegular roman ștampilat. În rest, s-a folosit piatră de diferite dimensiuni și cărămizi pentru egalizarea zidăriei.

Notabil este și faptul că, la 13 m distanță față de actuala latură de est a bisericii, în S.10, s-a conturat la adâncimea -0,3 m o structură din blocuri din piatră (cca. 0,5 x 0,3 m), păstrată pe o lungime de 2,7 m pe direcția nord-sud. Unul dintre blocuri (0,87 x 0,50 x 0,20 m) provine cel mai probabil dintr-un monument funerar refolosit și păstrează pe una dintre fețe parte din reprezentarea unei cruci grecești. Structura, ce păstrează urmele unui incendiu puternic, suprapune o amenajare de formă patrulateră din piatră de carieră și cărămidă (Z.20), legată cu un mortar gălbui sfărâmicios, cu laturi late de c. 0,6 m și cu interiorul pavat cu piatră la -1,15 m.

Fără legătură cu structura propriu-zisă a bisericii, la sud-vest de aceasta, către actuala poartă, în cursul lucrărilor utilitare, s-au conturat ruinele a mai multor ziduri. Trei dintre ele (Z.14, Z.15 și Z.17) delimitează un perimetru în care s-a identificat un masiv strat de tegule romane, complet absent în exteriorul acestei zone, unde s-a conturat însă un pavaj din piatră spațiul dintre Z.14 și învecinatul Z.16. Se poate așadar aprecia că primele trei ziduri delimitau o încăpere iar cel de al patrulea un spațiu de trecere, lat de cca. 1,30 m. Cu excepția lui Z.15, toate zidăria tuturor acestor ruine este din piatră legată cu mortar. Z.15 prezintă și câteva cărămizi în structura sa, dar și o refacere pe un traseu ușor diferit de cel inițial, adosată contrafortului sud-vestic al bisericii. Cercetarea având loc în contextul introducerii rețelelor de gaze și electricitate, spațiul de lucru a fost foarte limitat, astfel încât elucidarea contextului general al acestor structuri zidite rămâne în sarcina cercetărilor viitoare.

În privința stratigrafiei, interiorul navei a relevat o succesiune de steril lutos, galben în partea inferioară și negru în partea superioară, apoi pământ negru curat, succedat de morminte de interior, în pământ negru sau cenușiu pigmentat, mai mult sau mai puțin afânat. Mai sus, de la -1,20 m, a fost identificată o succesiune de niveluri de călcare. Cel mai de jos, atribuit bisericii vechi, a fost aproape complet distrus de mormintele ulterioare, păstrându-se numai pe o mică porțiune pavată cu tegule romane. Al doilea ca vechime, identificat la -0,9 - 0,95 m, amenajat cu cărămizi, tegule și pietre, a fost contemporan cu ansamblul Lettner-ului. După un incendiu, nivelul de călcare a fost reamenajat la -0,6 - 0,65 m W, dar un alt incendiu l-a scos din folosință și pe acesta. A urmat demolarea laturii de vest a Lettner-ului (Z.10) și nivelarea interiorului la o cotă apropiată de cea de astăzi. În exteriorul bisericii actuale, stratigrafia a fost grav afectată de intervențiile târzii – de exemplu, construirea turnului-clopotniță în interiorul fostului cor a fost însoțită de golirea integrală a porțiunii mediane a acestuia, reumplută cu un amestec de negru, galben și oase. Numai în colțul de nord-est al corului s-a mai putut surprinde o stratigrafie coerentă, constând din umplutură cu moloz, inclusiv pietre de foarte mari proporții, până la -0,7 m, unde a fost identificat un nivel de călcare marcat printr-o șapă masivă de mortar.

Perturbarea istorică a stratigrafiei a cauzat o penurie de descoperiri funerare, în campania din 2020 singura unitate de cercetare unde au fost descoperite morminte fiind S.08 din colțul de nord-est al navei, unde s-au conturat șase morminte (M45-M50), orientate V-E, cele mai multe dintre ele grav deranjate de o groapă-osuar de mari proporții (Cx.03). Adâncimea înmormântărilor variază între -1,4 m și -2,2 m W și, deși nu se află în relație directă cu nici o structură zidită, stratigrafia și, în două cazuri, poziția (M47 și M49, cu capetele sprijinite de latura de vest a Lettner-ului) indică că toate aparțin bisericii actuale. Prezența osemintelor umane în umplutura lor, sau îngrijit depuse peste noul defunct, certifică însă și existența unor înmormântări anterioare. Inventarul recuperat constă din accesorii vestimentare de tip comun și din monede de secol XIV-XV, acestea însă în poziție secundară. Pe lângă aceste piese de inventar funerar, materiale arheologice scoase la iveală în 2020 constă din monede (cele mai multe de secol XIX-XX), nasturi, mărgele, vase ceramice, cahle și pipe fragmentare, elemente arhitectonice în poziție secundară, obiecte metalice (cuie, piroane) etc.

Abstract

The archaeological excavations carried out in 2020 both inside and outside the reformed church in Turda Veche have revealed the existence of an older church underneath the present-day one. For now, only its northern side has been identified, on a slightly different alignment from that of the present-day church, and the foundation of the northern side of its triumphal arch, superposed by the eastern side of the present-day church. Inside the nave, the investigations brought to light the ruin of the western side of the Lettner, a continuous wall, interrupted only by the central entrance, which was demolished in the wake of a major fire. The excavations carried out outside, in the area of the former choir, were able to provide only little data about this element of the church, as its context had been thoroughly disturbed by later interventions, particularly the bell-ringers house, with its cellar, and a bell-tower, structures that have been meanwhile also demolished.

https://biblioteca-digitala.ro

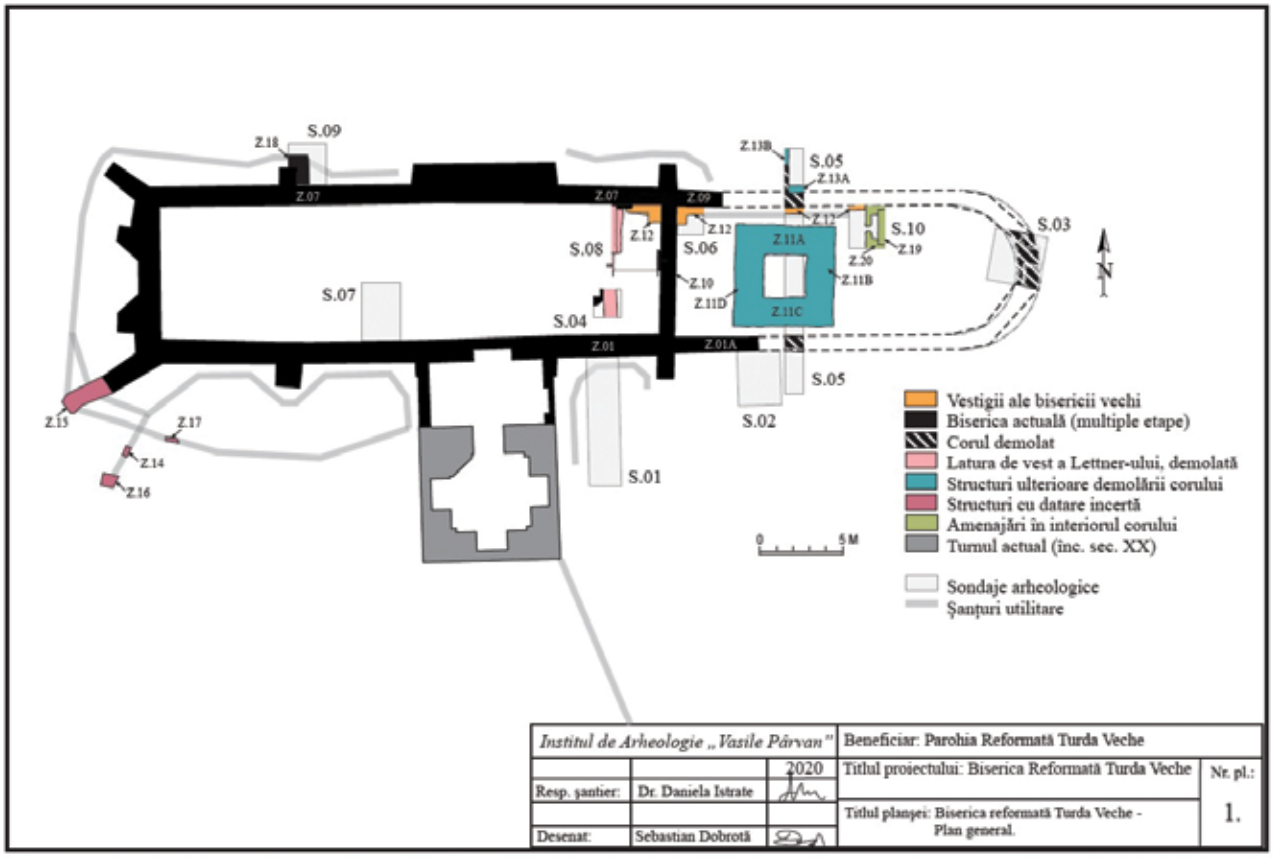

Fig. 1. Planul general al monumentului și a principalelor descoperiri.

Fig. 2. S08: Ruina lui Z.12 și umărul arcului de triumf - prima etapă de construcție

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. S08: Zidul de vest al Lettnerului și pragul acestuia

Fig. 4. S.09: Structuri zidite descoperită în fostul cor al bisericii.

Fig. 5. Turnul clopotniță descoperit în cercetare.

https://biblioteca-digitala.ro

171. Văratec, com. Agapia, jud. Neamț

Punct: Biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă; 133 – biserică; 134 – mănăstire; 21 – necropolă.
Încadrare cronologică: 1 – preistorie; 131 – neolitic timpuriu; 5 – epoca modernă.
Cod LMI: NT-II-m-A-10732.03
Colectiv: Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț - responsabil științific), Dumitru-Ionuț Stigleț (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț), Silviu-Constantin Ceaușu (Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț).
Perioada desfășurării cercetării: 23.03. – 25. 05.2021.

Biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul” este parte componentă a ansamblului monahal al Mănăstirii Văratec, fiind construită în anul 1844. Conform tradiției locului, edificiul a fost ridicat în vechiul cimitir al mănăstirii, care ar fi fost parțial strămutat pe actualul amplasament. De altfel, singura mărturie vizibilă în prezent a existenței unui spațiu funerar pe acest loc o reprezintă mormântul poetei Veronica Micle, înhumată aici în 1889.

Implementarea unui proiect de restaurare a bisericii a impus și o cercetare arheologică preventivă, care a avut ca principale obiective stabilirea modului de construcție a edificiului, existența unui lăcaș de cult anterior (conform tradiției), precum și a unui cimitir mai vechi.

Cu scopul înregistrării observațiilor stratigrafice, mai ales că lucrările de restaurare au vizat cu precădere zona exterioară a bisericii, au fost trasate mai multe secțiuni și sondaje pe tot perimetrul edificiului.

a. Secțiunea I (S. I), amplasată pe latura nordică a pronaosului, orientată N-S, a avut următoarele dimensiuni: lungime - 4 m, lățime - 2 m, suprafață - 8 m^2.
b. Secțiunea II (S. II), amplasată pe latura nordică a naosului, orientată N-S , a avut următoarele dimensiuni: lungime - 5 m, lățime - 2 m, suprafață -10 m^2.
c. Secțiunea III (S. III), amplasată pe absida nordică a altarului, orientată N-S, a avut următoarele dimensiuni: lungime - 2 m, lățime -2 m, suprafață - 4 m^2 .
d. Secțiunea IV (S.IV), amplasată pe absida estică a altarului, orientată N-S, a avut următoarele dimensiuni: lungime - 3 m, lățime - 1,5 m, suprafață - 4,5 m^2.
e. Secțiunea V (S. V), amplasată pe latura sudică a diaconiconului, orientată N-S, a avut următoarele dimensiuni: lungime - 4 m, lățime - 2 m, suprafață - 8 m^2.
f. Secțiunea VI (S.VI), amplasată pe latura sudică a bisericii, orientată N-S, între diaconicon și pridvor, a avut următoarele dimensiuni: lungime - 5 m, lățime - 2 m, suprafață - 10 m^2.
g. Secțiunea VII (S. VII), amplasată pe latura sudică a pridvorului, orientată N-S, a avut dimensiunile următoare: lungime - 4 m, lățime - 2 m, suprafață - 8 m^2.
h. Secțiunea VIII (S. VIII), amplasată între diaconicon și pridvor, orientată N-S, paralelă cu S. VI, a avut următoarele dimensiuni: lungime - 5 m, lățime - 1,5 m, suprafață - 7,5 m^2.
i. Sondajul 1 (Sdj. 1), amplasat pe latura sudică a diaconiconului, lângă S.V, a avut următoarele dimensiuni: lungime - 1 m, lățime - 2 m, suprafață - 2 m^2.
j. Sondajul 2 (Sdj. 2) amplasat în colțul de nord-vest al bisericii, a avut următoarele dimensiuni: lungime - 1 m, lățime - 2 m, suprafață - 2 m^2.

În suprafețele cercetate au fost identificate 72 de complexe funerare, reprezentând morminte de inhumație, dar și reînhumări, specifice sec. XIX. Un singur complex (Gr. 1) și mai multe resturi ceramice argumentează locuirea acestui perimetru și în neoliticul timpuriu (cultura Starčevo-Criș). Aceleiași perioade îi aparțin și câteva piese de silex și obsidian.

Referitor la edificarea bisericii s-a observat că aceasta a fost construită pe o fundație din piatră de râu, prinsă cu mortar pe bază de var. De asemenea, am constatat că temelia bisericii a suprapus unele morminte anterioare, ceea ce ne face să credem că doar un număr mic dintre acestea au fost relocate.

Referitor la comportamentul funerar, cercetarea preventivă a evidențiat faptul că pe latura nordică a bisericii predomină reînhumările, aici fiind documentate foarte puține morminte de inhumație, în timp ce pe latura sudică a edificiului acestea din urmă sunt predominante. Condițiile de sol, argilos și cu umiditate crescută, au făcut ca o bună parte din mobilierul funerar să se păstreze în bune condiții, astfel că în cazul multor morminte sicriele s-au conservat foarte bine. Pe lângă acestea, în două complexe funerare (M.32 și M.51) a fost descoperită câte o cruciuliță de lemn, de mici dimensiuni, care au aparținut defuncților.

Ca un element specific comportamentului funerar din mediul monahal, amintim faptul că în majoritatea complexelor au fost identificate cărămizi inscripționate, ce conțin, de obicei, numele defunctului și anul decesului. Din suprafețele săpate provin și câteva pietre de mormânt, cu texte scrise în chirilică, dar care, datorită numeroaselor intervenții, au fost decontextualizate și nu pot fi puse în legătură precisă cu anumite complexe mortuare.

Ca inventar funerar, pe lângă cele două cruciulițe și numeroase cărămizi inscripționate, mai amintim 4 monede din sec. XIX, trei catarame de bronz și o cățuie de lut.

Deosebit de interesantă este descoperirea pe absida altarului, la baza fundației, a unui recipient de sticlă, sigilat, în interiorul căruia se afla un document de hârtie. Deși a fost dus într-un laborator specializat, documentul nu a putut fi desfăcut și descifrat, dar, cel mai probabil, poate fi pus în legătură cu momentul ridicării bisericii.

Pe baza cărămizilor inscripționate, a monedelor și a pietrelor de mormânt, putem spune că spațiul funerar a fost intens utilizat, pe aproape întreg parcursul secolului XIX.

Piesele metalice au fost restaurate, la fel ca și documentul de hârtie și cele două cruciulițe de lemn1. Materialul osteologic se află în curs de analiză antropologică. Din săpătură au fost prelevate probe de lemn, mostre de sol, dar și eșantioane de cărămidă și mortar pentru analize interdisciplinare.

[1] V. Diaconu, C. Cureleț, C. Aparaschivei, *Două cruciulițe de lemn descoperite la Mănăstirea Văratec (jud. Neamț). Date arheologice și metodologia de restaurare*, în *Cercetări Istorice*, XL, 2021, p. 201-214.

https://biblioteca-digitala.ro

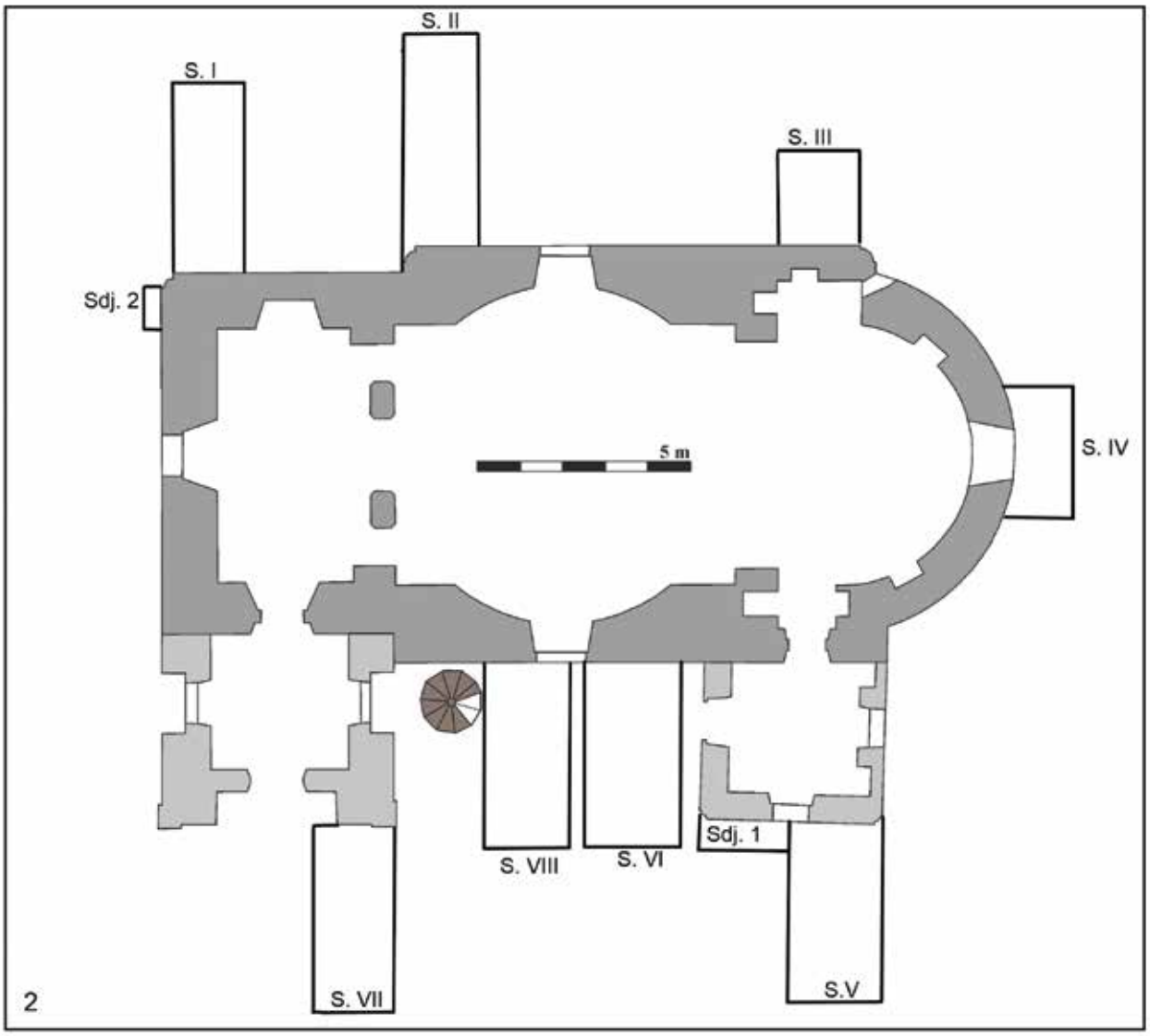
Abstract

In order to implement a restoration project of the ,,Nașterea Sf. Ioan Botezătorul" Church within Văratec Monastery (Neamț County), a preventive archaeological investigation of the monument was undertaken. Several research surfaces were opened outside the church, and 72 funeral complexes were discovered on that occasion. The tombs belonged to the monastic community and had a poor inventory, consisting of inscribed bricks, a few coins and a few buckles. Based on this inventory we concluded that the necropolis functioned exclusively during the 19th century.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Fig. 1. Văratec - Biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul": 1, biserica văzută dinspre sud; 2, planul cercetărilor preventive.

https://biblioteca-digitala.ro

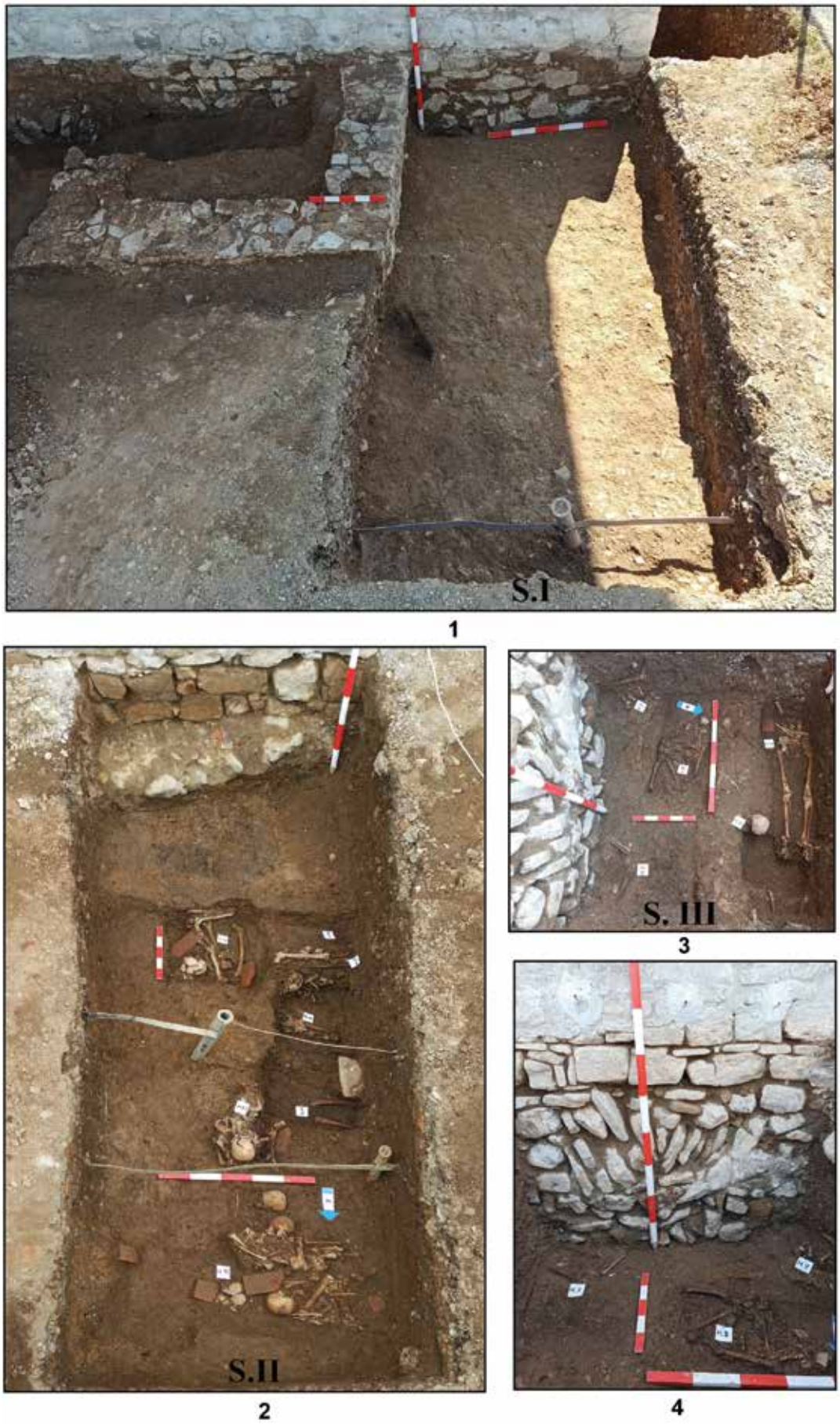
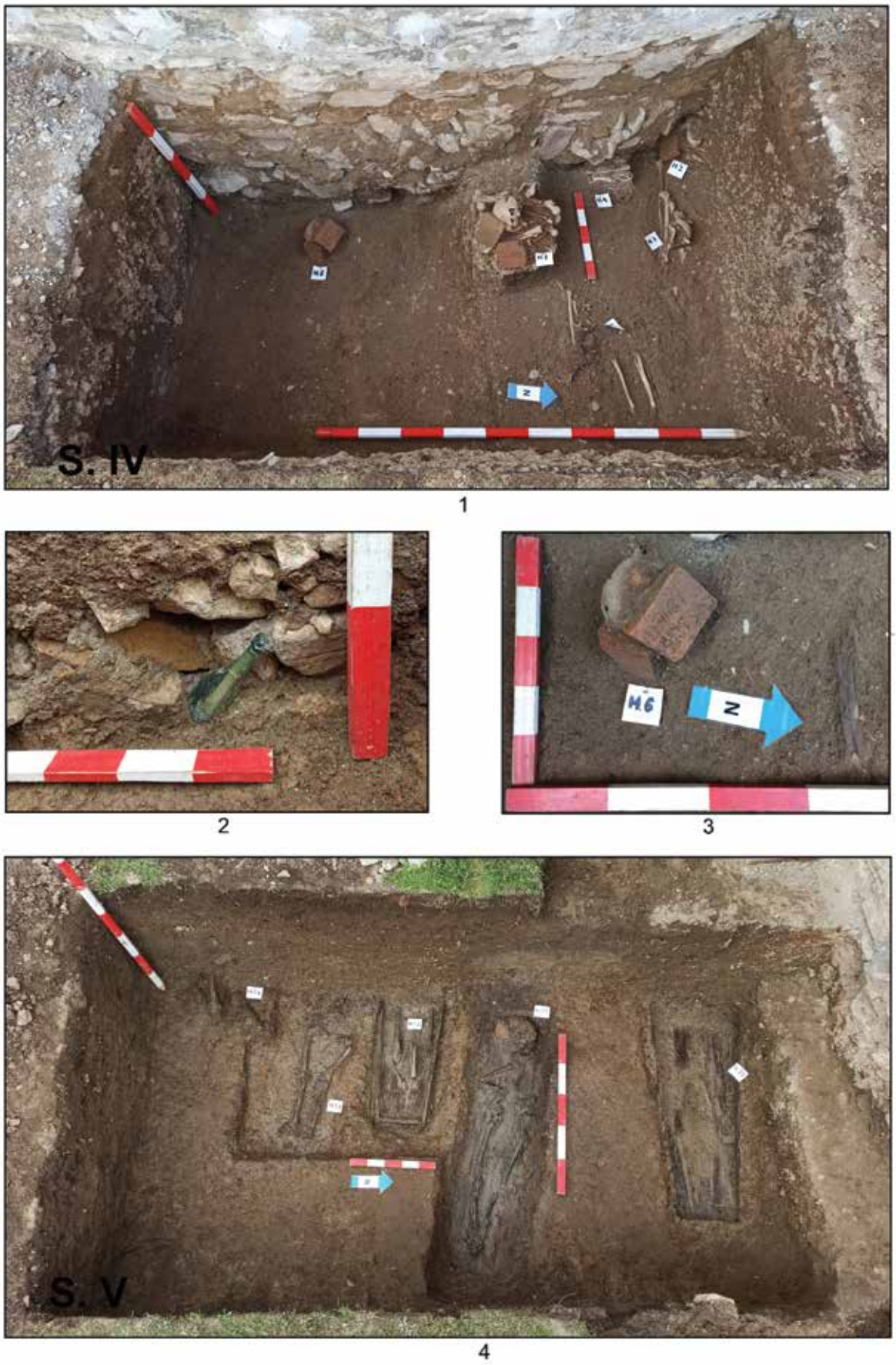

Fig. 2. Văratec - Biserica ,,Nașterea Sf. Ioan Botezătorul": 1, secțiunea S. I; 2, secțiunea S.II; 3, 4, aspecte din secțiunea S. III.

https://biblioteca-digitala.ro

1 2 3 4

Fig. 3. Văratec - Biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”: 1-3, detalii din secțiunea S. IV; 4, secțiunea S. V.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

Fig. 4. Văratec - Biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”: 1, detaliu din secțiunea S. VI; 2, secțiunea S. VII; 3, detaliu din secțiunea S. VIII.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig 5. Văratec - Biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul": 1-7, materiale arheologice provenite din morminte.

https://biblioteca-digitala.ro

172. Zalău, jud. Sălaj
Punct: „*Poligonul de tancuri*”

Tip de sit: 111
Încadrare cronologică: 131, 32, 4.
Autorizație nr. 395 / 17.06.2021
Colectiv: Dan Băcueț-Crișan (resp. științific, MJIA Zalău); Horațiu Cociș (resp. sector, MJIA Zalău); Dan Augusti Deac (membru colectiv, MJIA Zalău).

Introducere

Cercetarea arheologică preventivă derulată în punctul Zalău – *Poligonul de tancuri* a succedat în mod firesc diagonosticul arheologic realizat în integralitate pe toată suprafața poligonului, la cererea investitorului ASOCIAȚIA SINOHYDRO CORPORATION LIMITED ȘI GOOD PROD SRL, în cadrul proiectului investițional *Varianta de ocolire a municipiului Zalău între DN 1F km 79+625 – DJ191C Poligonul de tancuri*. În cadrul acestui diagnostic instruziv au fost realizate o serie de 32 de secțiuni arheologice în tablă de șah, scopul fiind acela de a delimita posibila existență a unor structuri și nivele arheologice în cadrul suprafeței vizate. În urma acestui diagnostic, în partea de nord-vest a poligonului, au fost identificate o serie de complexe arheologice care, la prima vedere și în limitele metodei diagnosticului, au fost atribuite epocii romane imperiale, încadrabile cronologic în intervalul ultimii jumătăți a secolul al II-lea respectiv pe parcusul celui de-al III-lea. Suprafața delimitată spațial prin această metodă a fost aproximată la 1951 m^2.

Tot în urma cererii aceluiași investitor, datorită lucrărilor de infrastructură care urmau să afecteze integritatea vestigiilor arheologice identificate, a fost demarată în această suprafață definită anterior o cercetare arheologică preventivă a cărui scop a fost decopertarea integrală a suprafeței, identificarea structurilor arheologice, cercetarea și documentarea completă a lor, acest demers fiind necesar pentru eliberarea terenlui de sarcină arheologică și repunerea lui în circuitul investițional.

Decaparea mecanizată integrală a conturat o serie de 43 de complexe arheologice atribuite, spre deosebire de concluziile anterioare, epocii neolitice (5700-4700 BC), epocii romane (sec. II-III AD) respectiv evului mediu timpuriu (sec. XII-XIII). Potrivit observațiilor, complexele arheologice identificate reprezintă, cel puțin pentru perioada neolitică și romană, periferiile unor așezări care, cel mai probabil, sunt amplasate pe malul opus al pârâului, neafectat de intervențiile antropice.

Din punct de vedere funcțional dar și al materialului arheologic, complexele identificate reprezintă gropi menajere, gropi de stâlpi, un cuptor oval cu crusta păstrată precum și o locuință de suprafață realizată din bârne și stâlpi de colț. Nivelul de cultură care, în mod teoretic ar fi trebuit să indice o pluristratificare a fost puternic afectat de lucrări de nivelare și umplere realizate odată cu amenajarea punctelor militare de tragere, în anii 1960-1970, fiind astfel iremediabil afectat. Suprafața cercetată este brăzdată de șanțuri pentru cabluri electrice precum și de canale de dren care afectează unele complexe arheologice. Densitatea materialul arheolgic, cu excepția gropilor menajare neolitice, este relativ redus, nefiind indentificat, în afara complexelor, material de tip „small finds”.

Context geografic și istoric

Din punct de vedere al relației cu relieful, complexele arheologice au fost identificate într-o zonă a unui con de dejecție brăzdat de aluviuni repetate observabile în iregularitatea stratului geologic steril, la confluența Văii Zalăului cu Pârâul Ciobanului. Dacă pentru populațiile neolitice acest tip de amenajare indică cel mai probabil o perifierie a așezării, proximitatea complexelor de epocă romană în relație cu frontiera romană marcată de traseul Munților Meseș (aproximativ 2 km est) indică o situație tipică pentru populațiile de origine barbară care se așează pe terase joase, lângă cursuri de apă apropiate, în timpul și imediat după războaiele marcomanice. Situl se află într-o zonă de pășune, la o altitudine redusă de aproximativ 291 m, la câțiva m nord de cursul Pârâului Ciobanului și la aproximativ la 2 km vest de zona peri-montană a masivului Meseș și a crestelor acestuia.

Deși proximitatea suprafeței cercetate este bine conturată din punct de vedere arheologic, aici referindu-ne la turnurile de supraveghere și la palisada cu val și șanț din arealul meseșan al *Vârfului Păstae* precum și la fortificația medievală timpurie și cimitirul aferent in punctul *Pálvár*, zona supusă cercetării preventive nu a intrat până în acest moment în circuitul științific datorită lipsei de puncte arheologice identificate sau a unei cercetări arheologice prealabile.

Descoperit inițial în timpul diagnosticului arheologic din mai 2021 sus-menționat, situl pluristratificat de la Zalău – *Poligonul de tancuri* nu are referințe bibliografice sau istoric al cercetării până momentul celor două tipuri de cercetări intruzive demarate de proiectul investițional *Varianta de ocolire a municipiului Zalău între DN 1F km 79+625 – DJ191C Poligonul de tancuri*.

Metodologie aplicată

În urma diagnosticului arheologic, suprafața cu vestigii arheologice a fost delimitată spațial în baza unui set coordonate Stereo 70, în zona unde lucrările de amenajare a variantei ocolitoare a municipiului Zalău urmează să afecteze în cauză. După delimitarea prealabilă, următorul pas a fost decopertarea mecanică integrală sub directa supraveghere a unui specialist. Întrucât zona cu vestigii nu a impus delimitări artificiale, a fost realizată o singură suprafață de cercetare, S1/2021, de 46 x 40 m. Decopertarea mecanică s-a realizat cu un excavator cu cupă de taluz pe adâncimi mici astfel încât în cazul apariției unor indicii ale prezenței complexelor arheologice să fie efectuate răzuiri pentru conturarea acestora.

Pământul excavat a fost haldat în exteriorul suprafeței supusă cercetării, de comun acord cu constructorul. Pentru identificarea și conturarea complexelor arheologice s-au practicat răzuiri succesive. Complexele descoperite au fost numerotate și curățate, apoi secționate, iar după fotografierea și desenarea profilelor rezultate s-a trecut la golirea lor integrală. Au fost realizate fotografii la conturare, la golire parțială și ulterior la final. Concomitent cu procesarea complexelor au fost completate fișele de

https://biblioteca-digitala.ro

complex cu observațiile de rigoare și a fost completată baza de date primară într-un inventar de tip statistic. Poziția complexelor arheologice a fost documentată cu ajutorul unui GPS de mare precizie de tip RTK, fiind ulterior creată baza topografică de date. Complementar, datorită celor două faze succesive de săpătură, au fost realizate fotografii aeriene georeferențiate, astfel încât să fie obținută imaginea generală a cercetării, fără pământul haldat după cercetare în partea vestică a S1/2021 datorită unor modificări de natură tehnică.

Materialul arheologic descoperit, constând mai ales din cantități însemnate de ceramică, a fost transportat la finalul fiecărei zile de lucru la laboratorul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău pentru spălare și curățare, respectiv conservare primară. La momentul redactării raportului această etapă este în desfășurare.

Rezultate și interpretări

Cercetarea arheologică cu caracter preventiv de pe traseul drumului ocolitor al municipiului Zalău, din punctul *Poligonul de tancuri*, km 79+625 – DJ191C a dus la descoperirea a 43 de complexe arheologice din care toate pot fi atribuite activităților antropice. Din nefericire, pluristratificarea celor trei epoic distincte identificate a fost afectată iremediabil de o serie de lucrări antropice din timpul regimului comunist, singurele structuri identificabile și încadrabile fiind complexele arheologice. Din punct de vedere al amplasării cercetării, cel puțin pentru epoca neolitică și romană putem afirma faptul că suprafața investițională supusă cercetării arheoloigice a suprins doar periferia așezărilor, nicidecum epicentrul locurii.

Cele 43 de complexe sunt distribuite aproximativ egal în ceea ce privește încadrarea cronologică, după cum urmează, în baza inventarului arheologic dominant (ceramică): opt complexe încadrabile în perioada neolitică timpurie (5700-4700 BC), șase complexe încadrabile în timpul epocii romane (sec II-III AD) respectiv două complexe aparținând evului mediu timpuriu (sec XII-XIII AD). Restul de 27 de complexe reprezintă în general gropi de stâlpi, fără material arheologic în umplutură sau complexe neregulate ca plan, tot fără material arheologic, imposibil de datat în lipsa acestuia, stratigrafia nefiind de ajutor, dat fiind faptul că toate sunt conturate în lutul galben, steril, la aceeași adâncime.

Din punct de vedere funcțional, complexele aparținând epocii neolitice reprezintă gropi menajere, intr-un singur caz putând fi vorba despre o posibilă groapă de extragere a lutului. Gropile aparținând epocii romane pot fi încadrate în același tip, cu mențiunea că un complex reprezintă rămășițele unui cuptor menajer, oval, cu crusta păstrată integral, material ceramic identificat fiind atribuit fără dubii epocii romane.

Evul mediu timpuriu este reprezentat prin cele două complexe arheologice, primul dintre ele fiind o groapă menajeră cu o cantitate ridicată de ceramică caolinică tipică acestei epoci, respectiv de o construcție (locuință ?) de suprafață realizată din bârne transversale și stâlpi de colț, cu o intrare amenajată pe latura sud-vestică. Toate aceste complexe reprezintă o noutate pentru zona cercetată, fiind (după cum am precizat anterior) încadrabile în contextul istoric al zone, de la economia populației neolitice de pe Valea Zalăului la dinamica populației barbare din zona frontierei romane și așezările atribuite *Perioadei Arpadiene* în secolele următoare cuceririi maghiare.

Din punct de vedere al distribuției spațiale se observă o concentrare a complexelor spre mijlocul suprafeței cercetate însă, cu ajutorul repertorierii GIS-RTK și a diseminării primare a materialului ceramic, s-a putut identifica o oarecare grupare pe epoci a complexelor arheologice.

După cum am specificat anterior dar și după atribuirea cronologică a complexelor, zona cercetată ar fi trebuit să aibă o secvență multi-stratigrafică care să indice suprapunerea celor trei epoci identificate, mai ales dată fiind proximitatea complexelor în același spațiu relativ redus. Date fiind lucrările intensive de amenajare a suprafeței destinate tragerilor militare precum și lucrările destul de adânci de trasare a infrastructurii electrice, stratigrafia originală a sitului a fost afectată iremediabil în anii 1960-1970, lucrările de nivelare suprapunând pe aproape toată suprafața lutul galben – steril arheologic, deci și limita superioară de conturare a complexelor. Sporadic apar materiale amestecate, încă un semn al intervențiilor antropice.

Din punct de vedere al metrajului stratigrafic, profilul documentat al S1/2021, cel vestic, indcă următoarele date generale: 0 – 40 cm (strat vegetal), -40 – -100 cm (strat de pământ negru, afânat – pământ de nivelare a terenului), -100 – -115 cm (lut galben compact, steril din punct de vedere arheologic). Atât stratigrafia generală a sitului în sectorul cercetat cât și dispersia complexelor arheologice în cele două suprafețe dovedesc, așa cum s-a afirmat, că ne aflăm la periferia zonei locuite.

Elementele de cronologie relativă în cadrul cercetării preventive de la Zalău – *Poligonul de tancuri* constau în înregistrarea materialului arheologic ceramic din complexele arheologice, astfel, după cum a fost subliniat, putând fi identificate trei epoci distincte: epoca neolitică, epoca romană respectiv evul mediu timpuriu, distribuția fiind oarecum inegală din puncte de vedere al cronologiei orizontale, acest fapt indicând o suprapunere spațială. Din punct de vedere al elementelor de datare absolută, artefactele primare care ar putea indica și restrange la un interval stabil cronologia lipsesc cu desăvârșire.

Concluzii

Concluziile primare pe care le putem trage în urma acestei cercetări arheologice preventive vin să completeze datele expuse mai sus, anume faptul că, pe lângă adăugarea unui sit cu mai multe etape de locuire pe harta descoperirilor din zona nord-vestică a județului Sălaj, descoperirile indică o utilizare-reutilizare a aceluiași spațiu habitațional în epoci diferite. Periferiile indicate ale așezărilor nu fac decât să confirme *patternul* de distribuție spațială conturat în ultima decadă.

Documentarea atentă în maniera *single context* respectiv posibilitatea de a discerne din punct de vedere cronologic între cele trei epoci nu ar fi fost posibilă fără această cercetare preventivă. Pentru toate epocile menționate, faptul că aceste câteva complexe conturează un nou habitat în proximitatea Munților Meseș, pe cursul Văii Zalăului vin să completeze cele cunoscute până în prezent

https://biblioteca-digitala.ro

despre dinamica populațiilor neolitice, a relațiilor barbarilor cu frontiera romană (fiind unul dintre cele mai apropiate puncte de acest fel din zona nord-vestică) respectiv despre dinamica și distribuța așezărilor arpadiene în bazinul hidrografic nord-vestic al Zalăului, pe parcursul secolelor XII-XIII.

Abstract

The rescue excavation at Zalău – *Poligonul de tancuri* focused on an archaeological investigation that started due to a large infrastructure project. The area subjected contained 43 archaeological features, chronologically belonging to Early Neolithic, Roman and early Medieval (Arpadian) Periods. Except for one turf and timber house, all the archaeological features were defined as dump/waste pits or post holes.

173. Zalău, jud.l Sălaj
Punct: zona Valea Miții „Sub Fizeșan”

Autorizație nr. 2/15 01. 2021

Colectiv: Ioan Bejinariu (resp. științific), Horațiu V. Cociș (membru în colectivul de cercetare).

Situl arheologic din punctul „Sub Fizeșan” este amplasat pe malul drept al văii Miții, în zona joasă a luncii, însă pe un teren ușor mai înălțat la baza terasei, între cartierul valea Miții și Aghireș, la cca. 300 m de situl din locul numit „Tăneiul lui Bikfalvi” și la 200 m de cele două case izolate de restul așezării. Pârâul Valea Miții care își are obârșia la poalele vestice ale masivului Meseș este un afluent de pe partea stângă a văii Zalăului. Zona la care ne referim este una intermediară între culoarul Crasnei și trecătoarea „Poarta Meseșană”. Acest sit a fost identificat în anul 2004 în contextul cercetărilor arheologice de suprafață care au precedat proiectul de amenajare a primului tronson al șoselei de centură a orașului Zalău, dintre intrarea în oraș dinspre Satu Mare și localitatea Aghireș. Materialele ceramice, nu foarte numeroase și destul de fragmentare sugerau o locuire preistorică, probabil din epoca bronzului, însă unele fragmente au caracteristici care ne-au determinat să le legăm de vestigiile culturii Przeworsk din sec. II – III d.Chr. din zonele extraprovinciale de la nord-vest. Potențialul arheologic al zonei fostului cătun Valea Miții, actualmente încorporat orașului Zalău a început să fie evidențiat odată cu procesul de industrializare a orașului, la începutul deceniului 8 al sec. XX. Ulterior, dar mai ales după anul 2000 odată cu apariția unor reglementări legale referitoare la arheologia preventivă și de salvare au fost derulate numeroase proiecte de cercetare preventivă dintre care unele de durată și de mare amploare, mai ales cele care au precedat amenajarea și ulterior extinderea noii locații a fabricii de anvelope a grupului francez MICHELIN, respectiv a șoselei de centură a orașului Zalău. În cazul concret al sitului localizat în punctul „Sub Fizeșan” săpăturile preventive derulate în acest an au reprezentat prima cercetare.

Cele trei suprafețe care au fost cercetate arheologic însumează peste 600 m^2. Respectivele suprafețe au fost numerotate S1 – S3 începând din partea superioară a terasei spre zona joasă. În cele trei suprafețe a fost descoperit un singur complex arheologic – Cpx. 1/2021. Acesta a fost surprins în suprafața S1/2021 la adâncimea de 0,54 m. Este vorba despre o „grupare” de fragmente ceramice provenind, se pare, de la un singur recipient. Menționăm că nu a putut fi precizat conturul unei gropi în cazul acestui complex arheologic. În suprafața respectivă nu există un strat de depuneri arheologice și nu au fost descoperite alte materiale cu excepția „grupării ceramice” menționate. În colțul sudic al suprafației S1 a fost identificat un dren realizat din conducte ceramice cu lățimea de 0,50 m. Acest aspect, alături de alte observații stratigrafice și aspectul actual al zonei sugerează că terenul a fost amenajat în trecut în scop agricol și probabil în acest context porțiuni ale sitului arheologic au fost afectate iremediabil.

https://biblioteca-digitala.ro

Cpx. nr. 1 apare așadar ca o grupare de fragmente ceramice provenind probabil de la un singur vas. Deși nu am putut preciza conturul unei gropi locul unde au apărut fragmentele de vas este singurul în care au apărut și pigmenți, iar pământul are un aspect brun, diferit de solul galben-mustar, lutos în care s-a conturat. Fragmentele de vas apar într-o alveolare în solul steril, fără un contur anume, între 0,54 m – 0,79 m adâncime. Unele dintre ele sunt decorate cu benzi umplute cu linii incizate și cu ”pătrate” umplute cu incizii dispuse se pare în formă de ”tablă de șah”. Ceramica are un aspect săpunos, cu urme de ardere secundară, cu suprafețele insuficient netezite. Pe baza ceramicii și a decorului, complexul Cpx. 1 aparține enoliticului târziu, culturii Coțofeni. Decorul ce apare pe fragmentele ceramice din acest complex nu este suficient de tipic pentru a putea fi atribuit uneia dintre fazele evolutive în care este împărțită evoluția acestei culturi cu o mare extensiune teritorială. În celelalte suprafețe investigate nu au apărut materiale sau alte indicii de ordin arheologic. Acestea se află în zona joasă care cu siguranță în trecut era amenințată de inundații.

Nu apar însă alte indicii clare ale existenței unui sit arheologic. Nu avem un strat de cultură, nu apar alte materiale arheologice, iar gruparea ceramică desemnată drept „Cpx.1” este greu de explicat într-un chip mulțumitor. Nici pe terenurile agricole din imediata vecinătate nu au fost găsite materiale arheologice la suprafață în urma arăturilor. Descoperirea aparținând culturii Coțofeni din zona Valea Miții se alătură celor anterior cunoscute. Cele mai apropiate descoperiri sunt cele apărute în punctul „Tăneiul lui Winkler”. Din păcate, în toate cazurile este vorba despre descoperiri fără un context foarte clar sau despre materiale puține provenite din stratul de depuneri arheologice.

Abstract

In the spring of 2021, a preventive archaeological research was carried out in the area of the archaeological site located in the point „Sub Fizeșan”, in the Valea Miții neighborhood of Zalău town. A single archaeological complex has been discovered in the form of a „potsherd group” of fragments that appear to have come from a single vessel. The ceramic fragments belong to the Coțofeni culture from the final Eneolithic.

Bibliografie:

I. Bejinariu, *Săpăturile arheologice de la Giurtelecu Şimleului* – Coasta lui Damian *(III). Descoperirile culturii Coţofeni*, SARGETIA, XXXIII, 2005, 51-93.

174. Zăuan, com. Ip, jud. Sălaj

Punct: Dâmbul Spânzuraților

Autostrada Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea. Secțiunea 3B: Mihăiești – Suplacu de Barcău, Subsecțiunea 3B5: Nușfalău – Suplacu de Barcău - (km 66+500 - km 80+054.044), SIT 2 km. 71+860 – 72+240

Tip de sit: 1, 21
Încadrare cronologică 14, 16, 32
Cod RAN: 141768.03
Autorizație: nr. 328/25 .05.2021
Colectiv: Sanda Băcueț-Crișan responsabil științific (MJIA Zalău), Dan Băcueț-Crișan (MJIA Zalău), Dan Pop, Sorana Mișca, Raul Cardoș, Marius Ardelean (MJ Maramureș), Kadas Zoltan (MJ Satu Mare), Oana Gheorghe, Paul Marian Boeru, Sorin Costea (S.C. Banat Archaeosave SRL) - membri în colectiv
Perioada desfășurării cercetării: 5.07 – 23.08.2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Localitatea Zăuan este situată în bazinul superior al Barcăului, bazin cu aspect depresionar și care în zona Nușfalăului se deschide foarte mult până la trecătoarea de la Marca. Situl arheologic cunoscut ca așezarea de la Zăuan *Dâmbul Spânzuraților* a fost identificat inițial pe terasa înaltă din partea stângă a văii Barcăului, partea dreaptă a pârâului Limpa, încă din anii 70 de către un profesor de istorie din localitate. În anul 1980 în acest punct au fost efectuate cercetări arheologice de mică anvergură, sondaj realizat de Gheorghe Lazarovici. Au fost identificate complexe și materiale arheologice atribuite culturii Herpály și Tiszapolgar[1]. Deasemenea pe terasa joasă din partea stângă a pârâului în cadrul unor cercetări de suprafață efectuate în anul 1999 au fost identificate sporadice materiale ceramice Coțofeni iar pe terasa înaltă din partea stângă a pârâului urmele unei așezări aparținând epocii romane. Diagnosticul efectuat în anul 2020 pentru obiectivul Autostrada Transilvania a indicat faptul că locuirea este mult mai extinsă și cuprinde și zona joasă a terasei Barcăului, partea dreaptă a văii Limpa.

Modul de derulare a săpăturii arheologice

Cercetarea arheologică preventivă a avut ca scop înregistrarea potențialului arheologic al sitului pentru zona afectată de proiect, având în vedere tipul de proiect investițional. Este vorba despre descoperirea, înregistrarea și studierea, respectiv valorificarea informației istorico-arheologice obținute prin cercetarea exhaustivă a complexelor arheologice aflate pe suprafața afectată de proiect a acestui sit. Scopul final al cercetării preventive a fost acela al descărcării de sarcină arheologică. În acest context al cercetării exhaustive a unei mari părți din sit am avut oportunitatea identificării unor elemente legate de organizarea/ structura așezărilor și legăturile cu alte situri cunoscute în zonă.

[1] Gh. Lazarovici, E. Lako, Săpăturile de la Zăuan- campania 1980 şi importanţa acestor descoperiri pentru neoliticul din nord-vestul României, în AMN, XVIII, 1981, p. 13-44.

https://biblioteca-digitala.ro

Rezultatele cercetărilor

Situl 2 de la Zăuan (Dâmbul Spânzuraților) este tăiat de pârâul Limpa, fapt care a dus la decopertarea a două suprafațe SI- partea stângă și SII partea dreaptă a pârâului Limpa. În suprafaţa **S.I** nu a fost surprins un nivel de cultură, având în vedere tipul de sit (necropolă) și slaba locuire Coțofeni. Au fost cercetate integral 21 complexe arheologice – morminte de incinerație atribuite perioadei Hallstatt D și gropi sau aglomerări de ceramică atribute culturii Coțofeni, Cele mai interesante morminte din punct de vedere al inventarului au fost cele denumite Cx. 1 și Cx. 6. Din inventar au fost recuperate vârfuri de lance, topor din fier, inel de buclă din bronz acoperit cu foiță de electron, mărgele și vase ceramice. **S. II -** în profilul sudic al suprafeței pe o lungime de 146 m a fost surprins un nivel de cultură de aproximativ 0,20-0,30 m, cenușiu închis cu slabe urme de chirpici sau fragmente ceramice. Au fost cercetate 368 complexe majoritatea aparținând eneoliticului (cultura Herpláy și Tiszapolgar) la care se adaugă câteva complexe Coțofeni sau complexe atribuite Hallstatt-ului D. O mare parte a complexelor sunt reprezentate de gropi de stâlp (care marchează uneori construcții de suprafață iar alteori par să fi fost urme ale unor garduri) și gropi menajere. Au fost cercetate 6 morminte de inhumație atribuite culturii Herpláy și două locuințe de suprafață atribuite culturii Tiszpolgar.

Concluzii

După tipul de complexe și amplasarea lor putem spune că ne aflăm la periferia așezării eneolitice de pe terasa înaltă a *Dâmbului Spânzuraților*. Relevante pentru cronologia descoperirilor sunt materialele provenite din mormintele de inhumație dar și din cele câteva complexe care au avut un inventar bogat, cum a fost Cx. 198, sau Cx. 199. Raportându-ne la stratigrafia așezării de la Herpláy și mai ales la evoluția comunităților din nord-vestul României, locuirea culturii Herpláy din porțiunea cercetată a sitului nr. 2 de la Zăuan, poate fi atribuită unei perioade târzii de evoluție[2]. Complexele culturii Tiszapolgar, bogate în materiale ceramice, au fost fie de tip locuință de suprafață, fie de tip groapă. Numerosul material ceramic prezintă încă o parte din caracteristicele neoliticului târziu/eneoliticului timpuriu, ca tip de pastă și forme, dar și forme tipice acestei culturi. Dat fiind aceste caracteristici și mai ales, extrem de puținele fragmente ceramice decorate, credem că așezarea poate fi atribuită unei orizont timpuriu Tiszapolgar. Deosebit de importante sunt descoperirile cu caracter funerar atribuite Hallstatt-ului D. Descoperirile de tip Sanislău-Nir, variantă regională din zona Tisei superioare a culturii Vekerzug din Hallstattul târziu (Ha D) au fost documentate inițial în nord-vestul extrem al României, în zona de câmpie a Nirului. Începând cu anul 2002 au fost documentate pentru prima dată descoperiri în mare parte similare în zona de sud-vest a Sălajului, în zona comunei Marca în punctele „Corău” și „Paliș”.[3]

Cercetările arheologice preventive de pe Autostrada Transilvania, sector 3B5, Nusfalău-Suplacu de Barcău, sit 2 (Zăuan- *Dâmbul Spânzuraților*) au dus la cercetarea a 389 complexe arheologice: morminte de inhumație, gropi menajere, construcții de suprafață atribuite culturii Herpláy, locuințe de suprafață și gropi menajere atribuite culturii Tiszapolgar, gropi menajere atribuite culturii Coțofeni, morminte incinerație, construcții și gropi menajere atribuite perioadei Hallstatt D.

Abstract:

Rescue excavations on the Motorway M3 (Transylvania), 3B5, Nușfalău-Suplacu de Barcău, site 2 (Zăuan *Dâmbul Spânzuraţilor*) led to the investigation of 389 archaeological features: inhumation graves, pits, constructions attributed to the Herpláy culture, dwellings and pits attributed to the Tiszapolgar culture, pits attributed to the Coțofeni culture, cremation graves, constructions and, finaly, pits dated to the Hallstatt D period.

[2] S. Băcueț Crișan, Neoliticul și eneoliticul timpuriu în depresiunea Șimleului, Sibiu 2008, p. 54-56.

[3] I. Bejinariu, Strategie și prestigiu. Controlul accesului prin trecătoarea de la Marca (valea Barcăului) în decursul preistoriei și antichității, în: A. Stavilă, D. Micle, A. Cîntar, C. Floca, S. Forțiu (eds.) Arheovest I/2. Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie – In Memoriam Liviu Măruia, Timișoara 7 decembrie 2013, Szeged 2013, p.461-471.

https://biblioteca-digitala.ro

175. Zlatna, jud. Alba

Punct: Biserica „Adormirea Maicii Domnului”

Tip de sit: 322 (monument)
Încadrare cronologică: 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 1945.02
Cod LMI: AB-II-m-A-00400
Autorizație nr: 406/2020
Colectiv: dr. Daniela Veronica Istrate (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”) – responsabil; drd. Sebastian Ovidiu Dobrotă, drd. Gabriel Izdrailă

Cercetarea arheologică preventivă a fost realizată la cererea proiectantului în vederea realizării proiectului „Conservare – restaurare biserica „Adormirea Maicii Domnului” Zlatna, Str. Horea nr. 27, Județul Alba”, al cărui obiectiv este clasificat drept monument istoric și de arhitectură (LMI AB-II-m-A-00400). Proiectantul general al lucrării este SC PRO E.M.A. SRL iar beneficiarul lucrării este Parohia Ortodoxă Zlatna. Obiectivele cercetării au implicat investigarea caracteristicilor structurilor zidite ale edificiului, în special ale corului actual, atât pe latura sa de sud, cât și pe latura de nord, pentru a stabili detalii legate de fundația bisericii, precum cotele de fundare, relațiile diferitelor etape de etc. În vederea atingerii acestor obiective, au fost deschise două unități de cercetare.

Secțiunea S.1 (3 x 2,5 m) a fost amplasată în exterior, în dreptul colțului dintre navă și aripa-capelă sudică, perpendicular pe latura de est a acesteia, astfel încât să surprindă relația dintre aripa-capelă, cele două compartimente ale navei și interiorul absidiolei sudice. Această unitate de cercetare a avut și rol de dezvelire de fundație pentru obținerea informațiilor de rezistență și geologice. A fost investigată ruina absidiolei sudice (Z.1), cu deschidere maximă de 3,40 m, de formă semicirculară, și fundația zidului actual care închide colaterala sudică pe latura de est (Z.3) adosată stâlpilor laterali, care cel mai probabil delimitau printr-un arc de triumf absidiola de colaterală. În stadiul actual, nu a putut fi stabilită relația absidiolei cu nava. De asemenea a fost conturat, la -1,44 m față de nivelul de călcare actual, un pavaj de cărămidă (Cx.1), cu cărămizile așezate pe o șapă de mortar din var cu nisip, turnată pe solul viu.

Secțiunea S.2 (3 x 2,5 m) a fost trasată pe latura de nord, în dreptul contrafortului oblic (Z.4) ce desparte altarul (Z.2) de compartimentul intermediar dinspre naos, astfel încât să stabilească originea acestui contrafort și relația lui cu biserica. În paramentul altarului s-a putut observa că pentru elevație au fost refolosite fragmente din blocurile de piatră ale soclului bisericii vechi, altarul actual fiind adăugat acesteia. Aceeași situație a fost vizibilă și în unitatea de cercetare – atât fundația, cât și elevația sunt adosate zidului care închidea la est edificiul.

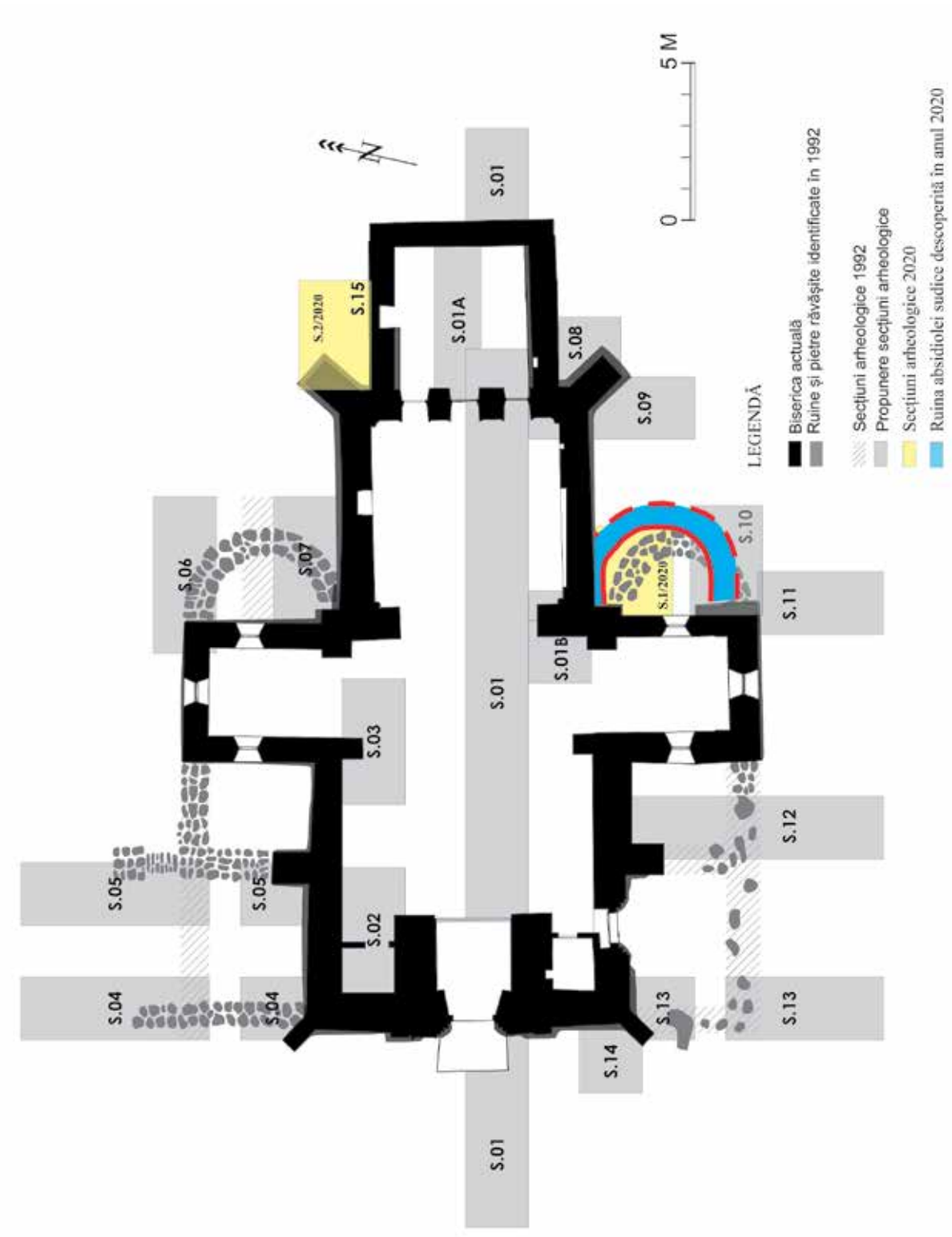
În pofida proporțiilor restrânse ale cercetărilor din această etapă, s-a putut constata că stratigrafia sitului nu mai este definitorie pentru evoluția istorică a monumentului, efectele lucrărilor implicate de șantierele de restaurare din ultima jumătate de secol și de sistematizarea terenului din jurul edificiului împiedicând obținerea de observații pertinente – de exemplu, interiorul absidiolei colateralei sudice a fost golit la un moment dat. Materialul arheologic descoperit în cele două unități de cercetare se limitează la nouă creuzete de ceramică ce au apărut în S.1, în interiorul absidiolei, într-o situație stratigrafică neconcludentă.

În stadiul actual al cercetărilor se poate concluziona că absidiola sudică are o formă semicirculară, dar nu a fost încă observată relația acesteia cu fundația naosului actual, aceasta fiind una din semnele de întrebare care ar trebui elucidate prin extinderea cercetărilor. Chiar dacă soclul și brâul (gotic?) al naosului sunt întrerupte la nivelul de demolare al absidiolei, nu putem afirma că ele erau prezente și pe paramentul acesteia, stabilirea relației dintre aceste două elemente fiind un foarte important obiectiv de investigat în cercetările viitoare.

Abstract:

Archaeological excavations started in 2020 at the Dormition of the Mother of God church in Zlatna, which is due to enter restoration, by opening two trial trenches, north of the sanctuary, respectively east of the southern side-chapel. The last one brought to light the ruins of the semicircular apse of the side-chapel while the former proved that the present-day structure of the sanctuary abuts the older masonry.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 1 Zlatna, Biserica "Adormirea Maicii Domnului" - Plan general al bisericii actuale cu cercetările din campania 2020 și proiectul de cercetare arheologică propus pentru proiectul de restaurare

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 2 Imagini generale cu S. 1 de la trasare și la finalizarea cercetării.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 3 Imagini generale cu S. 2 de la trasare și la finalizarea cercetării.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

3

RAPOARTELE CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DE DIAGNOSTIC ȘI EVALUARE

https://biblioteca-digitala.ro

Lista rapoartelor cercetărilor arheologice de evaluare și diagnostic

176. Albești, com. Albești, jud. Vaslui 782
Punct: Cetățuia / Cetățuia Vladnic

177. Cucuteni, com. Băiceni, jud. Iași 789
Punct: Platoul Laiu [Cetățuie]

178. Ciumeghiu, com. Ciumeghiu, jud. Bihor 793
Punct: Valea Tekerő; Lunva Kengyel; Pusta Tekerő; Valea Cighid; Cantonul digului; Nord de cimitir; După gara feroviară; Spatele grajdurilor; Ferma de porci; Pusta Cighid; Pusta Vildburg; Capelă

179. Coarnele Caprei, jud. Iași 794
Punct: Dealul Aramei

180. Crăciunei, com. Radomirești, jud. Olt 799
Punct: T30, P82 - Sector „La Companie”

181. Crucea, com. Lungani, jud. Iași 802
Punct: *Lutărie / Est de sat*

182. Dobrovăț, com. Dobrovăț, jud. Iași 814
Punct: Cetățuia

183. Drăgușeni, jud. Botoșani 820
Punct: La Căldare - Dealul Chițanca

184. Neamț, Mărgineni, sat Hoisești 826
Punct: La Curmătură

185. Mereşti, Cheile Vârghişului, jud. Harghita 830
Punct: Peştera Mare nr. 14

186. Miercurea Ciuc, jud. Harghita 838
Punct: Ciba, str. Vasfúvó

187. Milova, com. Conop, jud. Arad 843
Punct: „Cioaca Milovei”

188. Nemțișor, com. Vânători-Neamț, jud. Neamț 845
Punct: Pădurea Branițte

189. Nușfalău, com. Nușfalău, jud. Sălaj 849
Punct: „Barátrét”

190. Podu Dâmboviței, com. Dâmbovicioara, jud. Argeș 849
Punct: Oratea (Oratia, Oraţia). Sector: platoul de est

191. Porț, com. Marca, jud. Sălaj 851
Punct: Paliș. Autostrada Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea, Secțiunea 3B: Mihăiești - Suplacu de Barcău. Subsecțiunea 3B5: Nușfalău - Suplacu de Barcău. Obiectiv Groapă de împrumut – Porț

192. Racu, jud. Harghita 852
Punct: cetatea Pogányvár/Păgânilor

193. Ruginoasa, jud. Iași 857
Punct: Dealul Ruginii

194. Șimleul Silvaniei, jud. Sălaj 861
Punct: „Corlate”

195. Șimleul Silvaniei, jud. Sălaj 861
Punct: Observator

196. Stâna, muni. Zalău, jud.Sălaj 863
Punct: Dealul Mielei

197. Stârciu, com. Horoatu Crasnei jud. Sălaj 864
Punct: Dealul lui Benţan

https://biblioteca-digitala.ro

198. Stroești, com. Todirești, jud. Iași 865
Punct: Pietrărie

199. Predeal, jud. Braşov 870
Punct: Susai, Sector Bordei

200. Toboliu, com. Toboliu, jud. Bihor 871
Punct: Așezarea Secundară Dâmbu Zănăcanului

201. Vânători-Neamț, com. Vânători - Neamț, jud. Neamț 875
Punct: La Izvoare/La Budăi

202. Vânători-Neamț, com. Vânători-Neamț, jud. Neamț 880
Punct: Valea Rea

https://biblioteca-digitala.ro

176. Albești, com. Albești, jud. Vaslui
Punct: Cetățuia / Cetățuia Vladnic

Încadrare cronologică: La Tène timpuriu**;** Eneolitic.
Autorizație nr. 465/31.08.2021
Colectiv: Alexandru Berzovan (Institutul de Arheologie Iași al Academiei Române-Filiala Iași- IAI), responsabil științific; Mircea Oancă (Muzeul Județean Vasile Pârvan din Bârlad), membru colectiv, Mircea Mamalaucă (Muzeul Județean Vasile Pârvan din Bârlad), membru colectiv; Daniel Lificiu (Universitatea Dunărea de Jos din Galați), student practicant; Răzvan Mureșan – Olăhuț (Universitatea de Vest din Timișoara), student practicant.
Perioada desfășurării cercetării: 1.09 – 15.09.2021

Arondat în literatura de specialitate mai veche comunei Vutcani, cunoscut uneori drept Cetățuia de la Vutcani – Vladnic, obiectivul despre care facem vorbire aici se află situat de fapt în hotarul cadastral al comunei Albești. Denumirea de Vladnic face referință la fostul schit de maici, situat câteva sute de metri NV de cetate.

Din punct de vedere geografic, obiectivul ocupă terasa înaltă de pe malul drept al văii Cetățuia , mărginită la nord de Dealul Mălăiești și la sud de Dealul Ursoaia. Energia de relief este mai redusă, zona prezintă un peisaj colinar. Altitudinea este cuprinsă între 240-250 m, punctul dominând cu cca. 20 – 25 m diferență de nivel albia pârâului. Arealul de vizibilitate este destul de restrâns; rolul pare să fi fost de a controla și apăra accesul pe vale. Din câte cunoaștem la momentul scrierii acestor rânduri, aceasta este una dintre puținele cetăți getice est-carpatice edificate în această perioadă care ocupă fundul unei văi, nefiind situată pe o culme proeminentă sau vreun platou înalt.

Partea de sud-sud-est, către pârâu, este protejată natural de o prăpastie de cca. 15 – 20 m, dificil de escaladat, afectată de mici alunecări de teren, stabilizate într-o anumită măsură de vegetația forestieră. Părțile de nord, nord-vest și est sunt apărate de val și șanț, descriind o incintă oarecum neuniformă. Valul prezintă o înălțime actuală cuprinsă între 2 și 5 m și o lățime între 8 - 12 m. Șanțul adiacent are o adâncime între 2 și 4 m și o deschidere între 6 - 11 m. De-a lungul traseului valului se observă mici deschideri; nu este întotdeauna clar în care dintre cazuri avem de-a face cu porți antice și unde întâlnim rezultatele unor intervenții mai târzii. Suprafața totală închisă este undeva la cca. 0,80 de ha, mai mică decât cea de 1 - 1,5 ha estimată anterior. În anul 1983, s-a efectuat un sondaj arheologic în zonă de către Ruxandra Alaiba[1].

În anul 2020, împreună cu colegii de la Muzeul Județean „Vasile Pârvan" din Bârlad, în cadrul proiectului nostru post-doctoral intitulat „La Hotarele Marii Stepe. Topografia și arheologia cetăților Epocii Fierului din spațiul est-carpatic", bazându-ne pe rezultatele scanărilor LIDAR puse la dispoziția Institutului de Arheologie din Iași de către ABA Prut – Bârlad, am efectuat o serie de ample cercetări de teren în zona de sud a Podișului Moldovei, ocazie cu care am cartat un important număr de fortificații – îndeosebi din perioada de început a celei de-a doua epoci a fierului[2]. Cu această ocazie am cartat și cetățuia de la Albești și am decis ca în anul 2021 să efectuăm o cercetare arheologică preliminară a obiectivului.

Descrierea unităților de cercetare și a rezultatelor

Pentru a avea o imagine cât mai acurată asupra stratigrafiei obiectivului, am deschis în zona centrală **S 1**, cu dimensiunile de 21 x 2 m. Situații de interes arheologic au apărut doar în primii șapte metri. Odată cu îndepărtarea stratului vegetal, de la -0,20, am putut delimita primele complexe: Cx 1 - o vatră, destul de prost conservată, Cx 2, Cx 3 și Cx 4 - cu umplutură și aspect specific unor gropi de stâlpi, conturându-se totodată o aglomerare de chirpici arși cu resturile unei bârne de lemn carbonizate. Toate acestea sugereau că ne aflăm în fața resturilor unei locuințe de suprafață incendiate. Dată fiind această situație, am decis să ne extindem cu o suprafață **S 2**, având dimensiunile de 7 x 7 m. Am putut surprinde mai multe gropi de par: Cx 5, Cx 6, Cx 7, Cx 8, ca de altfel și continuarea aglomerării de chirpici arși - resturile pereților incendiați. Din nefericire, existența copacilor nu ne-a permis să ne extindem și în alte direcții, pentru a putea surprinde locuința în integralitatea ei.

Prezența unor zone de chirpici compact, ce păstrează amprente de bârne, ne-a permis efectuarea unor constatări prețioase privind arhitectura locuințelor din epocă, pe care le vom detalia cât de curând într-un studiu dedicat. Inventarul arheologic recuperat din locuință a fost destul de sărăcăcios, constând în fragmente ceramice lucrate manual din perioada secolelor IV – III î.Hr. S-a putut reîntregi un singur vas de mici dimensiuni. Remarcăm de asemenea descoperirea unui fragment de perete de amforă grecească, probabil de Thassos. Puținătatea ceramicii – ca de altfel și absența totală a materialului osteologic sugerează la prima vedere o locuire efemeră.

Pentru a verifica stratigrafia stațiunii, am mai efectuat în interiorul incintei două sondaje, **SD 1**, respectiv **SD 2**, ambele cu suprafața de 2 x 2 m. SD 1 a surprins colțul unei locuințe de suprafață incendiate, tot din perioada secolelor IV-III î.Hr. Materialul arheologic recuperat a fost puțin și fragmentar. SD 2 în schimb a căzut într-un areal lipsit de orice fel de complexe arheologice; din stratul vegatal, au fost recuperate mai multe fragmente ceramice din a doua epocă a fierului și din Eneolitic (cultura Cucuteni), rulate.

Pentru a verifica dacă există o locuire înafara incintei am realizat **S 3**, cu dimensiunile de 7 x 1 m într-o zonă relativ plană situată în vecinătatea a fortificației. Nu s-au descoperit niciun fel de urme arheologice, cu excepția unor resturi de proiectile din al doilea război mondial.

Din zona afectată de alunecările de teren au fost recuperate ca urmare a unor cercetări de suprafață diverse materiale arheologice rulate, îndeosebi ceramică și un cuțitaș de fier.

Concluzii

Per ansamblu, săpăturile efectuate au fost edificatoare cu privire la stratigrafia generală a sitului. Stratul de cultură din perioada de început a celei de-a doua epoci a fierului apare la mică adâncime, imediat sub vegetal și este prezent doar în arealele limitrofe unor complexe mai

[1] Vezi Alaiba 1997.

[2] Vezi Berzovan, Oancă, Mamalaucă 2020.

https://biblioteca-digitala.ro

mari (locuințe de suprafață), fără a depăși o grosime mai mare de cca. 0,20 m. În celelalte zone, vegetalul este urmat imediat de steril. Toate acestea ne sugerează o locuire de slabă intensitate, probabil de scurtă durată. Ne dorim ca în campania din anul viitor să abordăm problema sistemului defensiv al fortificației.

Abstract

The archaeological investigations from 2021 inside the hillfort of Albești consisted in opening a number of sections: S 1 (21 x 2 m) and its extension S 2 (7 x 7 m); two additional test trenches, SD 1 (2 x 2 m) and SD 2 (2 x 2 m), were also dug. Another S 3 was opened outside the rampart and the ditch, in order to verify the existence of a potential nearby settlement.

In S 1 and S 2 we managed to document the remains of a large surface dwelling from the 4th – 3rd centuries BC, destroyed through fire. In SD 1 we also found the corner of another surface dwelling, while SD 2 had fallen in an area that lacked archaeological features, offering just with sporadic potshards (Late Iron Age and Eneolithic) in the vegetal layer. S 3 did not offer any sort of archaeological finds, as well. The archaeological investigations confirmed the initial dating of the hillfort in the early part of the Late Iron Age.

Bibliografie:

Alaiba 1997 - R. Alaiba, *Cetatea traco-getică de la Vladnic, județul Vaslui*, în *Cercetări Arheologice în Aria Nord-Tracă*, 2, p. 365-372.

Berzovan, Oancă, Mamalaucă 2020 - A. Berzovan, M. Oancă, M. Mamalaucă, *Contribuții privind topografia unor cetăți din perioada de început a celei de-a doua epoci a fierului situate în sudul Podișului Moldovei,* în S. Forțiu (ed.) *Arheovest VIII. In Honorem Alexandru Rădulescu. Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, JATEPress Kiado, Szeged, p. 155-207.

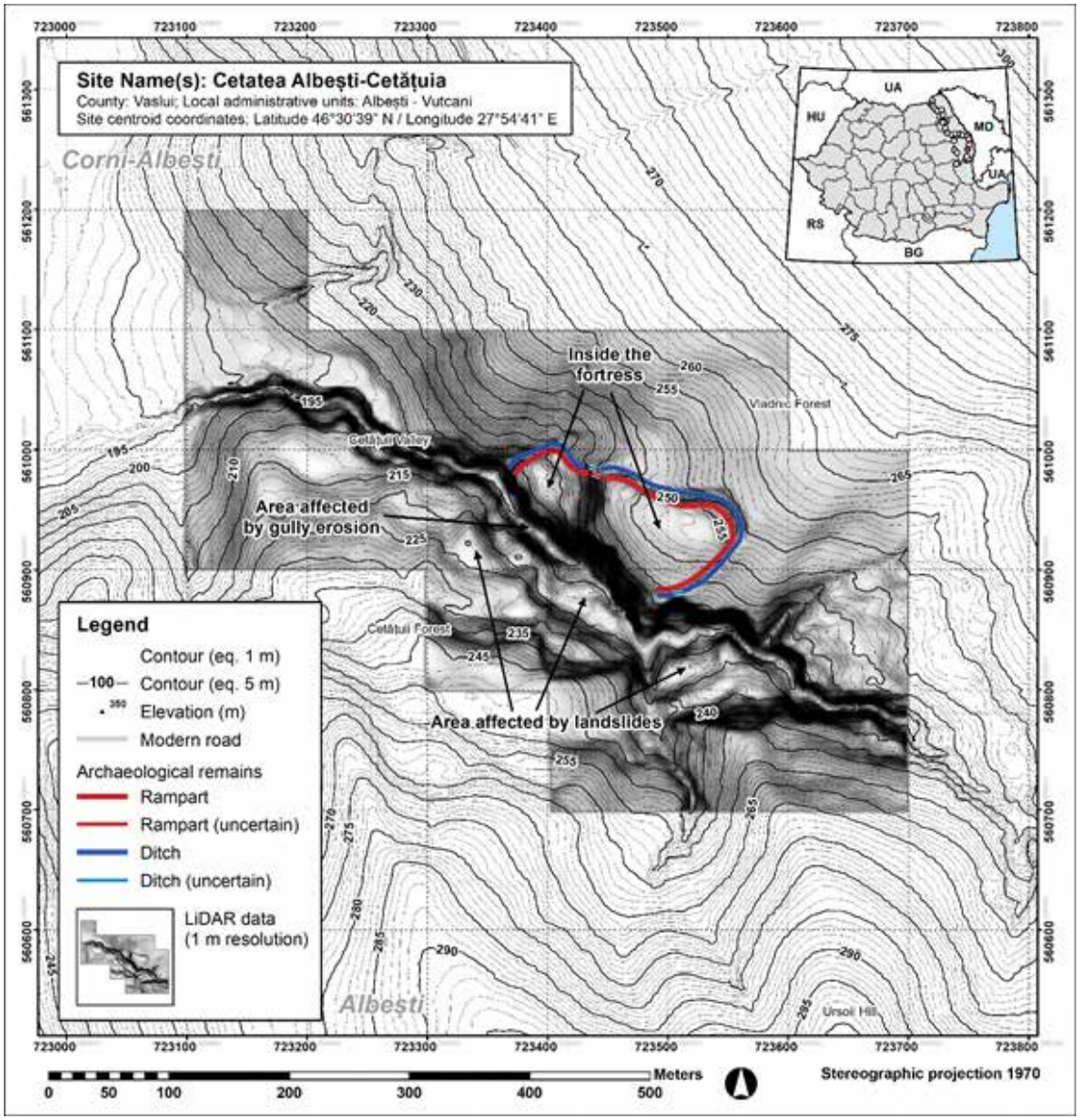

Fig. 1. Fortificația din perioada timpurie a celei de-a doua epoci a fierului de la Albești - Cetățuia (jud. Vaslui). Hartă realizată pe baza scanării LIDAR (A. Mihu-Pintilie).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Albești - Cetățuia. Fotografie aeriană editată cu amplasarea unităților de cercetare.

https://biblioteca-digitala.ro

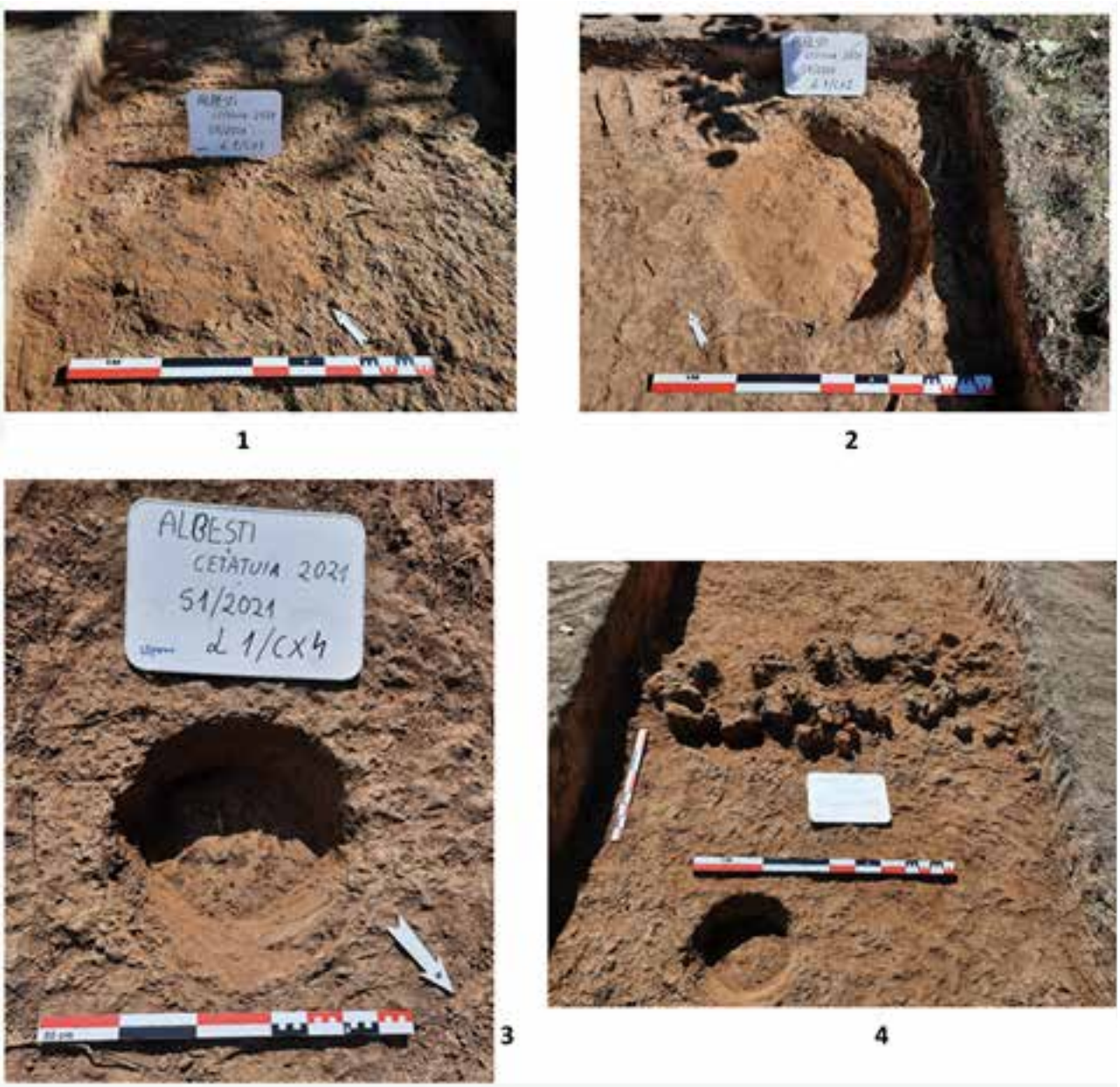

Fig. 3. Albești - Cetățuia. Complexe din S1 / 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

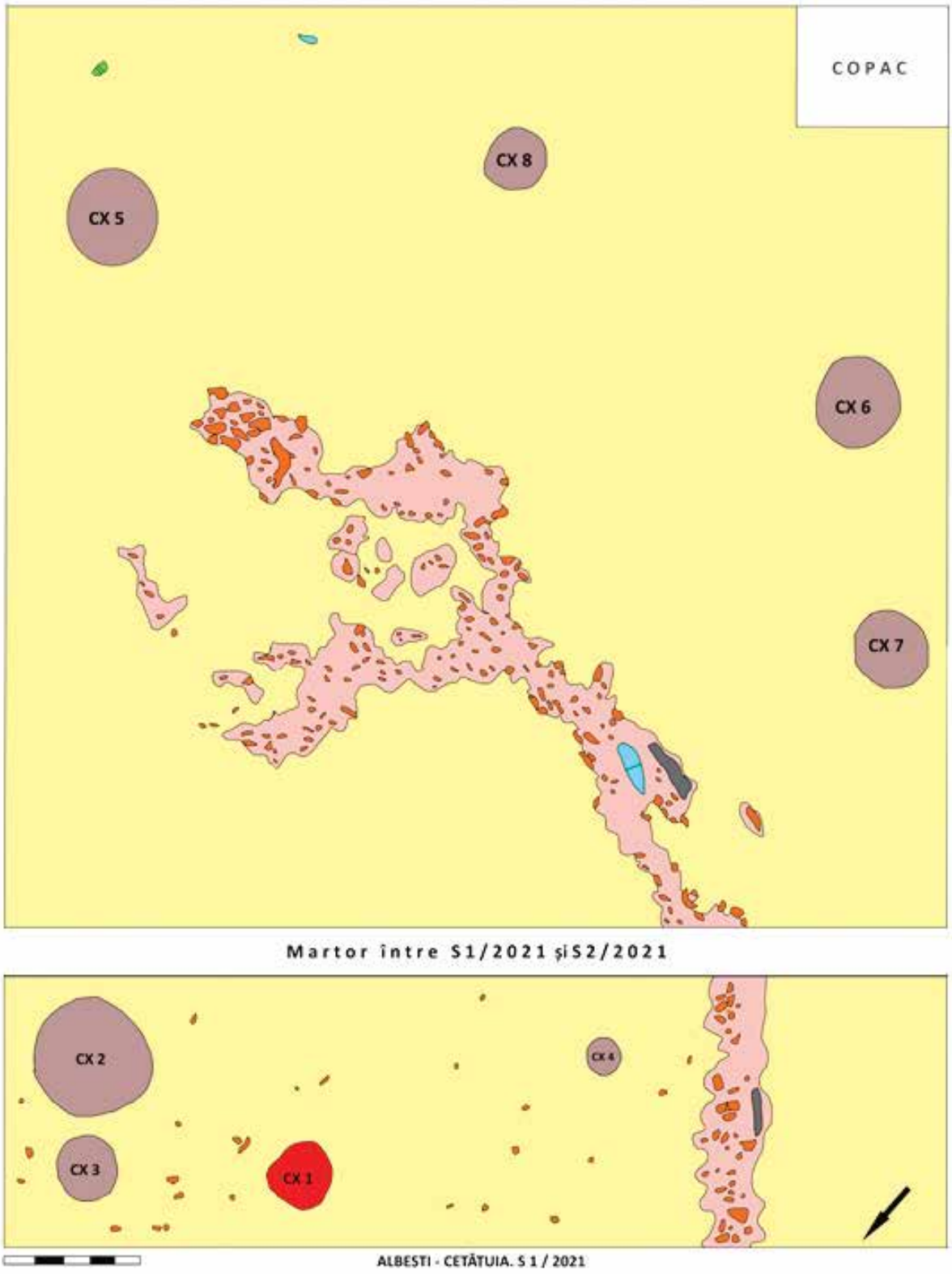

Fig.4. Albești - Cetățuia. S 1 și S 2, zona locuinței L 1.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5. Albești - Cetățuia. S 1 și S 2, zona locuinței L 1 (fotografie aeriană).

https://biblioteca-digitala.ro

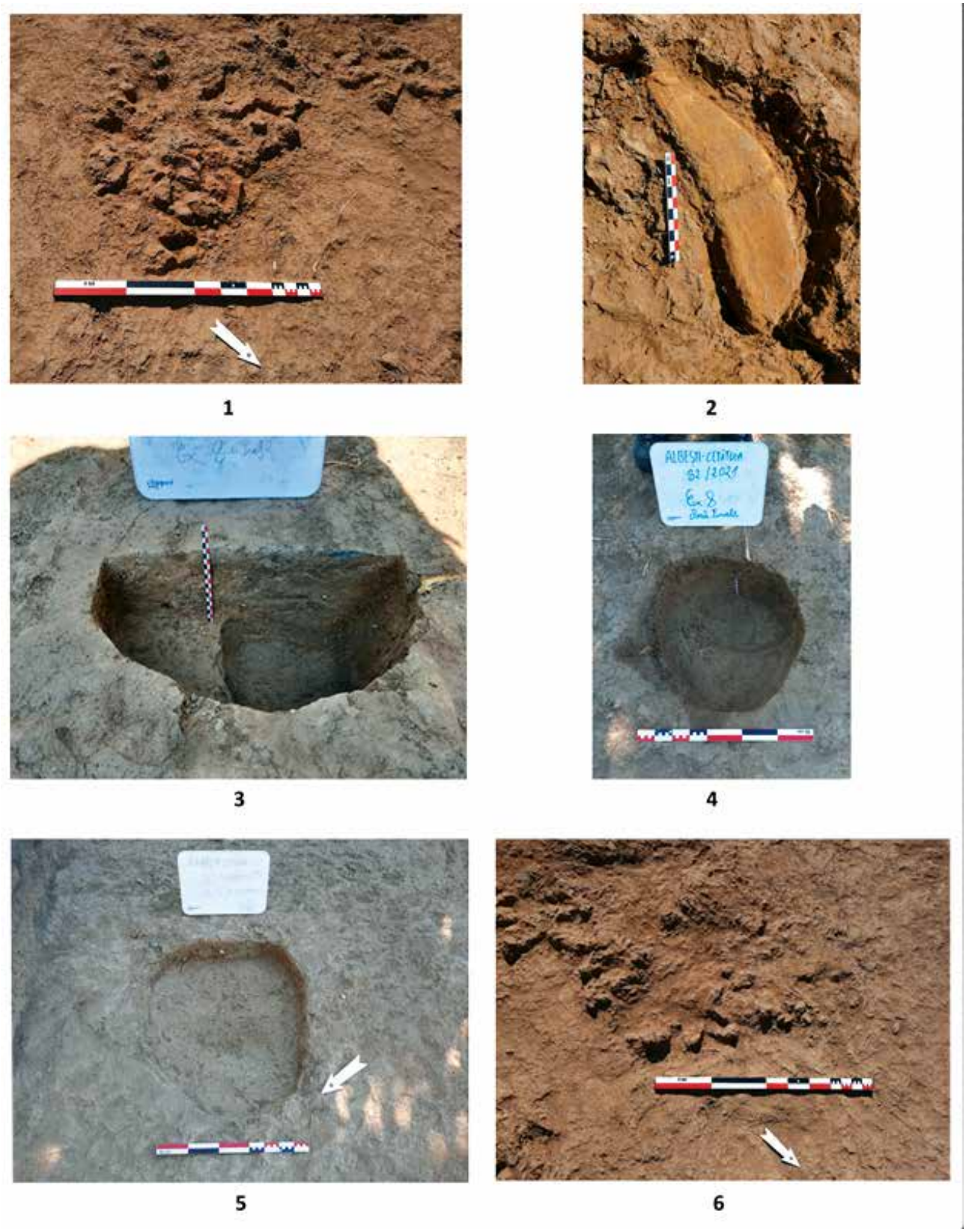

Fig. 6. Albești - Cetățuia. Complexe și situații din S 2 / 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

177. Cucuteni, com. Băiceni, jud. Iași
Punct: platoul Laiu [Cetățuie]

Tip sit: locuire
Cor RAN: 96682.02
Cod LMI: IS-I-s-A-03521
Autorizație nr. 139/18.03.2021
Colectiv: cerc. dr. Felix-Adrian Tencariu[1] (responsabil științific), cerc. dr. Andrei Asăndulesei[1], conf. univ. dr. Vasile Cotiugă[2], cerc. dr. George Bodi[3], cerc. drd. Radu Balaur[1], cerc drd. Casandra Brașoveanu[1], cerc. drd. Ana Drob[1], drd. Radu Brunchi[2], stud. Maria-Cristina Ciobanu[2]. Au participat masteranzi și studenți ai Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, masteranzi ai Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava, studenți ai Universității „1 Decembrie" din Alba Iulia și studenți ai Universității din București.

Scanarea magnetometrică și sondajele arheologice de evaluare efectuate în ultimii ani (2017, 2020, 2021) pe platoul Laiu, în apropierea stațiunii eponime au demonstrat fără echivoc că locuirea cucuteniană din această zonă este prelungirea organică a *Cetățuii*, amplasată la vest de promontoriul cercetat de-a lungul a peste 130 de ani. Prin urmare, pentru a evita orice confuzie, vom atribui descoperirile din campaniile recente așezării Cucuteni-*Cetățuie.*

Situl eponim al culturii Cucuteni se află la intersecția dintre Podișul Sucevei si Câmpia Moldovei, la nivelul depresiunii Dealul Mare Hârlău, pe un platou structural suspendat față de văile care îl înconjoară, numit Broscăria-Laiu. Mai exact, este amplasat pe un promontoriu (martor de eroziune), mărginit pe trei laturi de pante râpoase și continuă spre vest în prelungirea acestuia (Fig. 1).

Situl eponim al culturii Cucuteni a fost descoperit în anul 1884, de către Theodor Burada, în urma unei informații primite în legătură cu unele vestigii, ce par a fi vechi, găsite în timpul săpării la o carieră de piatră la Cucuteni. Stopate în 1896, săpăturile de la Cucuteni se reiau în 1909 și în 1910, datorită interesului arheologului german Hubert Schmidt pentru această civilizație. După o perioadă în care săpăturile de la Cucuteni au stagnat, din nou, mai exact după o jumătate de secol, ele reîncep sub egida Universității ieșene, sub supravegherea lui Mircea Petrescu-Dâmbovița (responsabil) și a lui Marin Dinu (responsabil adjunct), în colaborare cu alți cunoscuți arheologi ai perioadei.

După o altă jumătate de secol în care nu s-au mai întreprins săpături de mare amploare la renumita stațiunea eponimă a culturii Cucuteni, ele reîncep tot sub egida Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, la inițiativa arheologilor Centrului Arheoinvest și ai Facultății de Istorie. În anul 2017 s-au demarat periegheze și prospecțiuni non-invazive, ce au avut ca scop confirmarea sau infirmarea unei ipoteze ce privea extinderea locuirii spre sud-vest, după cel de-al doilea șanț de apărare. Prospecțiunile magnetometrice care s-au realizat pe o suprafață de două hectare, au demonstrat o extindere a locuirii de pe Cetățuie sub forma a cel puțin două șiruri de locuințe, delimitate la vest de două șanțuri sub forma unui arc de cerc. Șirurile sunt distanțate între ele, fapt ce poate sugera prezența unor căi de acces către zona apărată natural dinspre vârful promontoriului. În urma analizării hărții magnetometrice, s-a realizat și un mic sondaj pe o anomalie ce părea a fi o locuință. Ipoteza inițială a fost confirmată. În urma demontării pereților distruși ai locuinței s-a ajuns pe nivelul unei complex considerat vatră, posibil de formă rectangulară, ce avea în zona ei greutăți și materiale ceramice (Fig. 2). În urma recoltării unei părți din material, complexul a fost conservat și închis pentru o viitoare săpătură mai amplă.

Vara anului 2021 a făcut posibil ca această locuință, sondată în 2017, să fie supusă unei săpături sistematice adecvate. A fost cercetată o secțiune, extinderea sondajului menționat anterior, menită să cuprindă întreaga anomalie magnetică, identificată ca o locuință Cucuteni B1. Este vorba despre o locuință de dimensiuni medii (aprox. 8 metri lungime x 5.50 metri lățime) (Fig. 3). Pentru că nu au fost găsite gropi de pari sau șanțuri de fundație, se poate presupune că această locuință a fost construită pe tălpici de lemn, în care s-au înfipt furcile și montanții pereților pe care se împleteau ulterior nuiele.

În urma demontării pereților, nu au fost identificate structuri pentru o posibilă compartimentare a locuinței (un perete interior), dar au fost identificate componente ale unui posibil etaj sau un pod mansardat. Ipoteza este susținută de unele descoperiri din teren. Pe câteva porțiuni s-a identificat un strat de lut cu nisip, subțire, ars la galben-roșiatic, cu aspect mozaicat (Fig. 4). Absența unei vetre îngreunează interpretarea, deoarece prezența unei instalații de foc amenajate pe nivelul antic de călcare ar fi înclinat balanța în favoarea unui etaj în sens propriu, unde podeaua parterului este dată de solul antic, fără amenajări, iar podina subțire reprezintă pardoseala etajului, iar o vatră amenajată pe podina suspendată ar fi fost un argument pentru existența unei podini lutuite, suspendată la înălțime mică (pe piloni), cu acces la spațiul de dedesubt (pe nivelul de călcare), utilizat pentru depozitare. O posibilă explicație pentru absența vetrei (greu de susținut cu argumente solide) ar putea fi oferită de prezența unui deranjament consistent în zona colțului de NV al locuinței. Este vorba despre o groapă, cvasi-circulară în plan, cu pereții ușor rotunjiți.

Pe laturile de vest și nord ale locuinței, amplasate în jurul aceleiași gropi, se afla o concentrare masivă de vase întregibile, mai ales de dimensiuni medii și mari (amfore, cratere) (Fig. 5). În umplutura acesteia acestei gropi s-a găsit o mare cantitate de ceramică provenind din locuință. În apropiere, spre colțul de NE al locuinței, lângă și parțial dedesubtul unei porțiuni mai mari de podină, (a etajului?) au fost descoperite fragmente de la o cutie de lut, pe alocuri puternic arsă secundar. Parțial printre aceste resturi de cutie și mai ales în continuarea ei spre est s-a descoperit un număr impresionant de greutăți de lut (70) pentru războiul de țesut, majoritatea întregi, iar câteva fragmentare (Fig. 6).

În privința ceramicii se remarcă cvasi-absența picturii, marea majoritate a fragmentelor ceramice fiind

[1] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași - Departamentul de Cercetare Interdisciplinară - Domeniul Științe.
[2] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași - Facultatea de Istorie
[3] Institutul de Arheologie al Academiei Române - Filiala Iași

https://biblioteca-digitala.ro

corodate din cauza acidității solului, pierzând angoba pe care era aplicată pictura (Fig. 7). Plastica de lut, puțin numeroasă, constă în cinci fragmente de figurine antropomorfe, trei fragmente de figurine zoomorfe și câteva fragmente mai mici, greu de identificat. Materia primă este silexul, majoritatea descoperirilor fiind deșeuri și așchieri de unelte; există totuși și un număr important de produse retușate, precum lame, gratoare, vârfuri, vârfuri de săgeată etc. Uneltele din piatră șlefuită, puține ca număr și fragmentare, sunt atât piese cu tăiș (topoare și dălți), cât și piese utilizate pentru abraziune/lovire (frecătoare, percutoare, șlefuitoare). Industria materiilor dure animale este foarte slab reprezentată, de altfel toate resturile osteologice fiind afectate grav de aciditatea solului.

Abstract

The non-invasive research based on archaeological topography, cartography, aerial photography and geophysical prospecting and the stratigraphic surveys conducted by a team of the Arheoinvest Platform on the Laiu Plateau, in the immediate vicinity of the Cucuteni Cetăţuie settlement revealed an extension of this settlement to the southwest. Several dwellings and new fortification elements have been identified. The test trench excavated in 2017 on the center of a magnetic anomaly was extended in 2021, a dwelling (possibly with one floor) belonging to the Cucuteni B1 phase being fully investigated.

Fig. 1 Cucuteni-Cetățuie, imagine aeriană dinspre nord-est.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2 Cucuteni-Cetățuie, sondaj 2017.

Fig. 3 Cucuteni-Cetățuie, imagine aeriană a complexelor cercetate în campania 2021.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4 Cucuteni-Cetățuie, secționare fragment din podeaua etajului locuinței cucuteniene.

Fig. 6 Cucuteni-Cetățuie, complex de greutăți de lut de la parterul locuinței

Fig. 7 Cucuteni-Cetățuie, ceramică pictată de factură Cucuteni B1.

https://biblioteca-digitala.ro

178. Ciumeghiu, com. Ciumeghiu, jud. Bihor
Punct: Valea Tekerő; Lunva Kengyel; Pusta Tekerő; Valea Cighid; Cantonul digului; Nord de cimitir; După gara feroviară; Spatele grajdurilor; Ferma de porci; Pusta Cighid; Pusta Vildburg; Capelă

Tip sit: așezare deschisă (111); mormânt (222)
Încadrare cronologică: Neolitic (13); Epoca bronzului târziu (153); Epoca romană târzie (322); Epoca medievală timpurie (431); Epoca medievală târzie (432); Epoca modernă (5).
Colectiv: Gruia FAZECAȘ (Muzeul Țării Crișurilor – Complex Muzeal, Oradea) – responsabil de cercetare; KATÓCZ Zoltán (Muzeul Țării Crișurilor – Complex Muzeal, Oradea)
Finanțare: Primăria comunei Ciumeghiu.
Perioada desfășurării cercetărilor: 3-15 mai 2021

Valea Crișului Negru a fost mai slab cercetată din punct de vedere arheologic în ultimele decenii, cu toate că această regiune oferă toate condițiile naturale necesare pentru habitat și înființarea așezărilor de lungă durată. În vederea actualizării Planului Urbanistic General (PUG) al comunei Ciumeghiu, județul Bihor au fost efectuate cercetări de teren non-invazive în perimetrul unității administrative respective. Scopul cercetărilor noastre era de a delimita noi situri arheologice și de a identifica pe teren siturile deja cunoscute în literatura de specialitate. Cu toate că suprafața comunei este una destul de mare (110,28 km^2), până de curând era menționat doar un sit arheologic, fapt ce reflecta lipsa cercetărilor arheologice mai consistente în această regiune. Situl arheologic Boiu – *Câmpia Veche* [Mezőbaj – *Ómező*] de secol VIII-IX, menționat în literatura de specialitate[1], din nefericirea nu am reușit să verificăm datorită culturii agricole aflate într-o stare de vegetație avansată. Pe baza datelor bibliografice mai cunoaștem două descoperiri întâmplătoare. Una constă într-un denar republican roman descoperită în 1967, în *fosta grădină C.A.P.* din Ciumeghiu[2], iar cealaltă este o tetradrahmă din Thasos, descoperită între anii 1930-1935 în locul Ciumeghiu – *Mișcolț*[3].

Noile cercetările de suprafață au fost realizate cu scopul de a verifica și înregistra eventualele anomalii ale reliefului (diferențe de culoare ale vegetației, amenajări ale peisajului) sau prezența unor materiale arheologice (materiale ceramice și osteologice, piese litice, resturi ale unor structuri zidite) pe suprafață, fără a interveni în sol. În urma acestor periegheze sistematice am putut identifica 12 noi situri arheologice în teritoriul comunei Ciumeghiu. Au fost descoperite materiale neolitice la siturile Ciumeghiu – *Lunva Kengyel* [Ilye – *Kengyel-rét*] și la Ghiorac – Valea Cighid [Erdőgyarak – *Csegőd-ér*], materiale de epoca bronzului târziu provin de la Ciumeghiu – *Pusta Vildburg* [Ilye – *Vildburg-puszta*], Ciumeghiu – *După gara feroviară* [Ilye – *Vasútállomáson-túl*], Ciumeghiu – *Nord de cimitir* [Ilye – *Temetőtől északra*], Ciumeghiu – *Pusta Tekerő* [Ilye – *Tekerő-puszta*], Ciumeghiu – *Valea Tekerő* [Ilye – *Tekerő ér*]. În cazul sitului cel din urmă am descoperit și fragmente ceramice sarmatice datate la secolul II-III d.Chr. Ceramică de epoca arpadiană datată în secolele XI-XIII a fost descoperită la Ciumeghiu – *Spatele grajdurilor* [Ilye – *Istállók-mögött*], iar fragmente ceramice de epoca medievală târzie (sec. XV-XVI) au fost identificate la Ghiorac – Pusta Cighid [Erdőgyarak – *Csegőd-puszta*]. Am colectat de asemenea ceramică de secololele XVII-XVIII la Boiu – C*antonul digului* [Mezőbaj – *Gát-őrház*] și la Ciumeghiu – *Ferma de porci* [Ilye – *Disznófarm*]. La vest de cursul fostului pârâu *Jekerő-ér* (în prezent canal de desecare), la punctul numit Ciumeghiu – *Capelă* [Ilye – *Kápolna*] au fost identificate la suprafață oase umane și mai multe fragmente de cărămizi care după factura lor par să aparțină secolelor XVIII-XIX.

Reperarea acestor situri atestă faptul că spaţiul respectiv a fost preferat pentru locuire începând încă din epoca neolitică și până în prezent, ceea ce oferă noi contribuții arheologice importante pentru cunoașterea habitatul comunităților preistorice și istorice locale. În vederea continuării cercetărilor viitoare am realizat o harta marcând zonele unde nu ne-au fost accesibile cu această ocazie din diferite motive (pășune, culturi agricole cu vegetație crescută, construcții, terenuri abandonate-pârloagă, etc.) cu speranța că în viitor vom avea posibilitate de a verifica aceste zone.

Abstract

Surface surveys carried out in the perimeter of Ciumeghiu commune (Bihor county) at the beginning of May 2021, have resulted an important archaeological data about the prehistory and history of the Crișului Negru Valley. The main purpose of our research was to identify and delimit new archaeological sites in this area to achieve the General Urban Plan of the mentioned commune. Following these field investigations, we managed to identify 12 archeological sites unknown until now, of which four dated to the Neolithic, four to the Late Bronze Age, and on another site we discovered ceramic fragments from the end of the Bronze Age along with the fragment from 2nd-3rd centuries AD. One site dates from the 11th-13th centuries, and another from the 15th-16th centuries. Ceramic materials from the 17th-18th centuries come from two sites, and on another site human bones and fragments of bricks have been discovered, which can be dated to the 18th-19th centuries.

[1] S. Dumitrașcu (coord.), *Repertoriul monumentelor naturii, arheologice, istorice, etnografice, de arhitectură și artă din județul Bihor,* Oradea, 1974, 18.

[2] E Chirilă, N. Chidioșan, S. Dumitrașcu, N. Steiu, *Descoperiri monetare antice din Transilvania* (IV), în Studii și Comunicări Muzeul Brukenthal XIV,1969, 284; B. Mitrea, *Découvertes récentes et plus anciennes de monnaies antiques et byzantines en Roumanie*, în Dacia N.S. XV, 1971, 402-403; I. Glodariu, *Consideraţii asupra circulaţiei monedei străine în Dacia (sec. II î.e.n. – I e.n.)*, în Acta Musei Napocensis VIII, 1971, 82, nr. 77; N. Chidioșan, *Ciumeghiu (s.v.),* în S. Dumitrașcu (coord.), *Repertoriul monumentelor naturii, arheologice, istorice, etnografice, de arhitectură și artă din județul Bihor*, Oradea 1974, 26; Al. Sășianu, *Moneda antică în vestul și nord-vestul României*, Oradea 1980, 103-104.

[3] Al. Sășianu, *Moneda antică în vestul și nord-vestul României,* Oradea, 1980, 103.

https://biblioteca-digitala.ro

179. Coarnele Caprei, jud. Iași
Punct: Dealul Aramei I

Autorizație: nr. 138/18.03.2021

Colectiv: cerc. dr. Felix-Adrian Tencariu[1] (responsabil), cerc. dr. Andrei Asăndulesei[1], cerc. dr. Casandra Brașoveanu[1], drd. Radu Brunchi[1], cerc. drd. Radu Balaur[1], cerc. dr. Ana Drob[1], cerc. dr. Iulia Dumitrache[1], cerc. dr. Alin Mihu-Pintilie[1], Daniel Cuculescu[2], Ciobanu Maria Cristina[2].

Stațiunea de pe *Dealul Aramei I* a fost identificată cu ajutorul imaginilor satelitare, la nord de satul Coarnele Caprei și nord-vest de localitatea Arama, pe panta sud-vestică a dealului și la est de coada lacului. Geografic, situl este localizat în bazinul hidrografic al râului Jijioara, în unitatea de relief cunoscută drept Colinele Gloduri-Coada Stâncii.

Cu ajutorul fotografiilor aeriene și a investigațiilor non-invazive fost semnalată o așezare a culturii Noua, cu cenușare, pe o suprafață de aproximativ 6 ha (Fig.1). Scopul principal al evaluării de teren a constat în prelevarea unor probe pentru analize pedologice și fito-polinice, în vederea abordării unei perspective, mult mai ample, asupra locuirii din perioada târzie a Epocii Bronzului și, în special asupra existenței cenușarelor, cu ajutorul posibilităților oferite de metodele moderne de investigare din dotarea Centrului Arheoinvest (topografie arheologică, magnetometrie, rezistivitate electrică, fotografie aeriană etc.).

Astfel, campania din aprilie 2021 a presupus, inițial, decopertarea manuală a unei suprafețe de 14 x 2 m, pornind din centrul unuia dintre cenușarele investigate non-invaziv (dimensiunile acestuia, pe baza imaginilor satelitare și a fotografiilor aeriene erau de cca. 32 x 25 m, având formă ovală) (Fig.2-3). Materialul arheologic a fost semnalat sporadic și a constat în fragmente ceramice și osteologice, resturi de chirpic, puternic fragmentate, concentrate în special în jumătatea estică a secțiunii (aproape de centrul cenușarului). După un nivel de cca. 30 cm de sol negru (arabil), a fost identificat un strat de sol maroniu închis, de cca. 20 cm, deranjat de crotovine, însă fără material arheologic. Imediat după acesta a fost semnalat un nivel de sol galben cu pigment de calcar, astfel încât, pentru verificarea situației stratigrafice, au fost trasate două micro-casete, pe laturile de vest (2,4 x 2 m) și est (1 x 1 m) ale secțiunii,unde am continuat adâncirea până la cca. -0,60 m - 0,80 m. Rezultatele celor două micro-casete au constat în surprinderea resturilor unui șanț (**Cx.1**), în zona de vest, și certificarea prezenței solului steril, nederanjat, pe întreaga suprafață a secțiunii.

Cx.1 – a fost identificat un șanț de cca. 60 cm lățime, în interiorul căruia nu au fost semnalate materiale arheologice care să permită încadrarea cronologică sau culturală a acestuia. Forma complexului, surprinsă în profilul săpăturii, este similară literei U (Fig.4).

Întrucât cercetările din secțiunea I nu au permis identificarea unor contexte arheologice clare și, implicit, prelevarea de probe, dar nici surprinderea nivelului cultural specific cenușarului, au fost realizate sondaje cu carota pedologică, pentru a stabili secvențele stratigrafice din interiorul celor cca. 15 cenușare din cele două stațiuni de pe Dealul Arama (I, II). Rezultatele au demonstrat situații similare în toate structurile de tip cenușar, fapt care sugerează un grad foarte ridicat de distrugere a vestigiilor perioadei târzii a Epocii Bronzului din zona amintită. Majoritatea contextelor sondate prezentau mai puțin de 80 cm adâncime, fiind compuse din aceleași două nivele de sol negru și maroniu închis. Este necesar de menționat că în cazul așezării cu cenușare din punctul *Dealul Arama II*, adâncimile au atins și cca. 1,2 m, fapt determinat probabil de tipul de agricultură practicat, dar și de amplasarea stațiunii, pe un teren mult mai drept decât în primul caz, aflat la confluența a două râuri.

Astfel, cercetările au continuat prin trasarea unei noi secțiuni, de 3 x 3 m, amplasată pe o anomalie magnetică, care indica prezența unei gropi, în cuprinsul aceluiași cenușar cercetat. După cele două niveluri pedologice, tipice stațiunii în cauză (30 cm sol negru, 20 cm sol maroniu închis), a fost surprins conturul gropii (**Cx.2**).

Cx.2 – a fost identificată o groapă cvasi-rotundă, cu dimensiunile de cca. 1,4 m x 1,2 m (Fig.2-3); aceasta a fost secționată, cercetată, fotografiată, desenată și apoi golită complet (Fig.5). Adâncimea de la conturare a fost de 1,1 m, fiind surprinsă la cca. -0,5 m. În interiorul complexului au fost semnalate foarte puține materiale arheologice, puternic fragmentate, carbonați de calciu, resturi de arsură și pigmenți de culoare roșiatică. Dintre artefactele care permit încadrarea cronologică sau culturală a complexului, amintim două fragmente ceramice tipice: unul care reprezintă partea superioară a unui vas decorat cu brâu în relief, iar un altul decorat cu brâu în relief, crestat, specifice comunităților Noua. Funcționalitatea complexului pare să fi fost cea de groapă de împrumut, în vederea obținerii materiei prime necesare confecționării construcțiilor sau recipientelor ceramice.

Abstract

The non-invasive research, based on applications of archaeological topography, cartography, aerial photography, geophysical prospecting and stratigraphic surveys undertaken by the team of the Arheoinvest Center on Arama Hill, revealed the existence of a new settlement belonging to the Late Bronze Age (Noua culture). The survey led to the identification of two complexes: a ditch (probably used for irrigation) and a borrow pit.

[1] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași – Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Departamentul de Științe, Centrul Arheoinvest.
[2] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași – Facultatea de Istorie.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.1. Coarnele Caprei – Dealul Aramei I. Reprezentarea celor două secțiuni din anul 2021 pe ortofotoplanul obținut din zborul ghidat.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.2. Coarnele Caprei – Dealul Aramei I. Reprezentarea celor două secțiuni din anul 2021 pe ortofotoplanul obținut din zborul ghidat (detaliu).

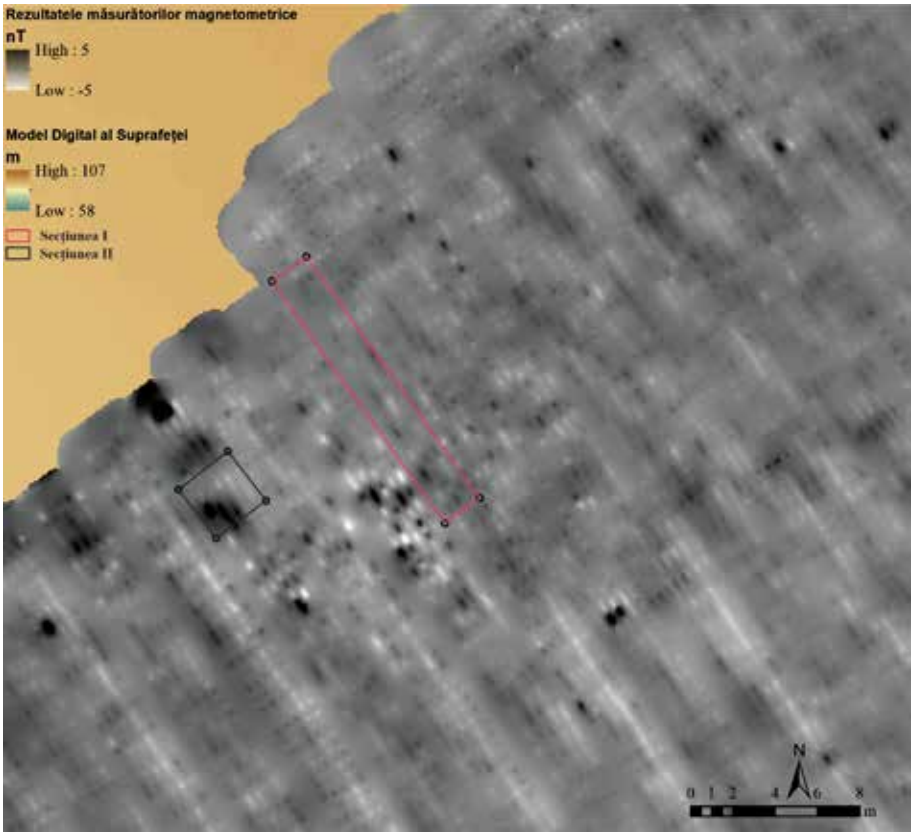

Fig.3. Coarnele Caprei – Dealul Aramei I. Harta magnetometrică (-5/+5 nT) (detaliu) suprapusă peste Modelul Digital de Elevație obținut din zborul ghidat. Reprezentarea celor două secțiuni arheologice (aprilie 2021) (ArcGIS 10.6.1).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.4. Secțiunea I. a- Profilul de est al secțiunii; b- Complexul 1 – conturare; c- Complexul 1 – golire.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.5. Secțiunea II. a- Complexul 2 - conturare; b- Complexul 2 – profil; c- Complexul 2 – golire.

https://biblioteca-digitala.ro

180. Crăciunei, com. Radomirești, jud. Olt
Punct: T30, P82 - Sector „La Companie”

Tip sit: cod 1
Încadrare cronologică: cod epocă 132
Autorizația nr. 187/20.04.2021
Colectiv: dr. Florin Ciulavu - responsabil științific (MJO); membri colectiv: dr. Mihaela Bleoancă, Lucian Truță (MJO), Laurențiu Florin Comănescu (DJC Olt).
Total finanțare: 2.000 lei (Muzeul Județean Olt)
Perioada desfășurării cercetării: 23-25 iunie 2021

În perioada 23-25 iunie 2021, Muzeul Județean Olt a organizat un diagnostic arheologic intruziv pe teritoriul comunei Radomirești, având ca obiectiv sondarea locului de descoperire al tezaurului monetar de la Radomirești, sat Crăciunei, fiind o descoperire întâmplătoare, realizată cu ajutorul unui detector de metale.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Din zona în care a fost descoperit tezaurul de tetradrahme macedonene nu sunt cunoscute descoperiri arheologice. În apropiere de Crăciunei, pe raza localității Radomirești, în vatra satului, au fost identificate materiale ceramice din epoca bronzului, din epoca romană (sec. II-III), cât și din secolele XVIII-XX, descoperite cu ocazia unei cercetări de diagnostic arheologic întreprinsă pe traseul DN6 - Lotul 2, Alexandria-Craiova, sectorul Mihăiești-Caracal-Drăghiceni[1].Situl de la Radomirești - vatra satului a fost introdus în Repertoriul Arheologic Național (RAN) în anul 2012[2].

În ceea ce privește monedele descoperite cu ajutorul unui detector de metale în punctul în care a fost realizat diagnosticul arheologic intruziv, trebuie precizat faptul că sunt singurele astfel de piese cunoscute dintr-o descoperire în zona respectivă. Cele câteva fragmente ceramice din vasul în care a fost depus tezaurul sunt, de asemenea, importante. De pe teritoriul județului Olt mai este cunoscută o astfel de piesă, de la Văleni, în apropiere de Radomirești, publicată în anul 2003[3]. Piese cu legenda MACEDONIA PRIMA au mai fost descoperite la sud de Carpați, în număr relativ mic, comparativ cu cele cunoscute din descoperirile înregistrate în arcul intracarpatic.

Cadrul geografic

Comuna Radomirești este situată în partea de sud-est a județului Olt, mai exact în partea de sud-est a Câmpiei Boianului (sau Câmpia Călmățuiului), fiind poziționată la jumătatea distanței dintre Caracal (jud. Olt) și Roșiorii de Vede (jud. Teleorman). Comuna prezintă un relief de câmpie și este traversată de Valea Călmățuiului. Sondajul realizat de noi este localizat pe terasa de pe partea dreaptă a pârâului Călmățui, (coordonate topo Stereo 70: pct. 1. X=294409.880, Y=472485.489; pct. 2. X=294410.025, Y=472487.484; pct. 3. X=294409.030, Y=472487.554; pct. 4. X=294408.887, Y=472485.559), care în prezent este sec, în punctul „La Companie”, la vest de satul Crăciunei, fiind o zonă pretabilă pentru așezări umane din toate epocile, care în prezent este împădurită cu salcâm.

Prezentarea cercetării

Rezultatele diagnosticului arheologic realizat la Crăciunei sunt importante, însă trebuie precizat faptul că au legătură cu o altă epocă, nu cu cea din care aparține tezaurul de tetradrahme macedonene. În cursul realizării diagnosticului arheologic au fost descoperite fragmente ceramice atipice, care pe baza compoziție pastei ar putea fi atribuite culturii Dudești și obiecte de silex.

Sondajul arheologic are o suprafață de 2 mp (2 x 1 m). În proximitatea sa a fost realizată o cercetare de suprafață (perieghеză) având scopul de a delimita situl arheologic. Din cauza vegetației, cercetarea de suprafață s-a putut realiza într-un perimetru foarte restrâns. Săpătura s-a realizat până la adâncimea maximă de 0,72 m, unde a fost atins stratul steril din punct de vedere arheologic, fiind înregistrate toate descoperirile.

Pe profilul sudic al sondajului se observă (foarte greu) două gropi, diferența de culoare și de consistență a solului fiind foarte mică. Cele două gropi nu se observă pe grundul sondajului. Ceramica descoperită era distribuită uniform pe întreaga suprafață cercetată, fără a exista o concentrare de materiale într-un anumit punct al sondajului. Obiectele de silex au fost descoperite după cum urmează: la adâncimea de 0,33 m lângă profilul nordic s-a descoperit o lamă; la adâncimea de 0,43 m în centrul sondajului a fost descoperit un rest de nucleu; la adâncimea de 0,50 m lângă profilul estic a fost descoperită o altă lamă de silex. Consistența pământului din cele două gropi care se observă pe profilul sudic este asemănătoare, fiind un sol relativ afânat. Materialele descoperite se păstrează în Muzeul Județean Olt.

Statigrafia este una simplă, fiind identificat un singur strat de cultură, după cum urmează: 0 – 0,23 m: strat vegetal brun-gălbui; 0,23 – 0,58/0,60 m: strat de cultură negru cu materiale ceramice, silex și chirpici; 0,58/0,60 – 0,70/0,72 m: strat galben, steril din punct de vedere arheologic. Gropile identificate prezintă câte un singur nivel de umplere.

Concluzii

Rezultatele diagnosticului arheologic intruziv de la Crăciunei sunt importante pentru studiul locuirilor neolitice din Câmpia Boianului, fiind identificat un nou sit arheologic. Materialele descoperite (ceramică și silex), atipice, ar putea fi atribuite culturii Dudești din neoliticul dezvoltat, care a evoluat pe valea Oltului Inferior și pe fondul căreia s-a format ulterior cultura Vădastra[4].

Având în vedere materialele arheologice descoperite, se impune realizarea unei evaluări de teren în vederea delimitării sitului arheologic și includerea acestuia în Repertoriul Arheologic Național. Terasa din partea dreaptă a pârâului Călmățui se pretează pentru locuiri din mai multe epoci istorice. Sondajul realizat de noi este localizat chiar pe marginea terasei, care coincide probabil și cu margine sitului arheologic.

[1] Negru et alii 2012.

[2] http://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=radomiresti-radomiresti-olt-situl-arheologic-de-la-radomiresti-vatra-satului -cod-sit-ran-128481.01.

[3] Purece 2003, p. 127-133.

[4] Nica 1997, p. 106.

https://biblioteca-digitala.ro

Abstract

Between June 23-25, 2021, the Olt County Museum organized an archaeological diagnosis on the territory of Radomirești commune, with the objective of conducting a survey on the place of discovery of the monetary hoard from Radomirești, Crăciunei village. Several artifacts (ceramic fragments and flint) were discovered on that occasion and could be chronologically assigned to the Neolithic Dudești culture, all indicating an archaeological site unknown before our survey.

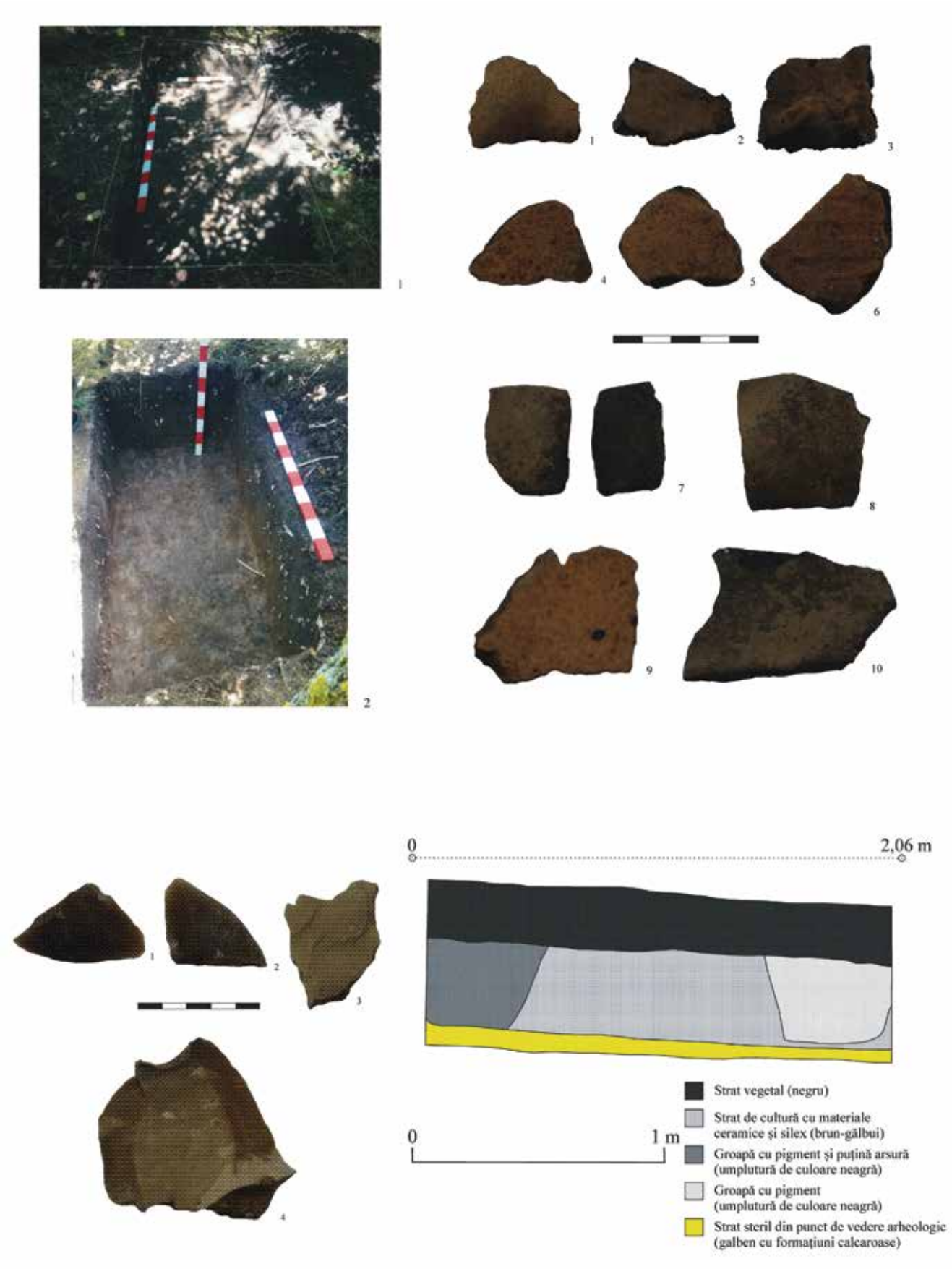
Bibliografie:

Negru *et alii* 2012 - Negru Mircea, George Mihai, Sabin Popovici, *Radomirești, Județ Olt. Punct: DN 6/E 70, Lot 2, Alexandria-Craiova, sectorul Mihăiești-Caracal-Drăghiceni*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2012*, http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=5034&d=Radomiresti-Olt-DN6/E70-Lot-2-Alexandria-Craiova-sectorul-Mihaiesti-Caracal-Draghiceni-2012.

Nica 1997 – Marin Nica, *Unitate și diversitate în culturile neolitice de la Dunărea de Jos*, în *Pontica*, XXX, 1997, p. 105-116.

Purece 2003 - Silviu Istrate Purece, *Date despre trei descoperiri monetare. Două tetradrahme de imitație din județul Olt și un denar roman imperial din județul Sibiu*, în *Acta Terrae Septemcastrensis*, II, 2003, p. 127-133.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 1. Detalii privind diagnosticul arheologic de la Crăciunei, com. Radomirești, jud. Olt: fotografii din timpul cercetării, fragmente ceramice, silex și profilul sudic al sondajului.

https://biblioteca-digitala.ro

181. Crucea, com. Lungani, jud. Iași[1]
Punct: *Lutărie / Est de sat*

Autorizație: nr. 490/15.09.2021

Colectiv: Felix Adrian Tencariu – responsabil (UAIC Iași), Sergiu-Constantin Enea (Liceul Teoretic „Ion Neculce" Târgu Frumos), Dumitru Boghian, Sergiu Popovici, Ion Ciobanu, Serghei Heghea (USM Suceava), Andrei Asăndulesei, Casandra Brașoveanu (UAIC Iași), Angela Simalcsik (Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov"), Radu Brunchi, Maria Cristina Ciobanu, Bogdan Ștefan Novac, Serina Daniela Bobe (UAIC Iași), Serghei Agulnikov (Agenția Națională Arheologică, Rep. Moldova).

Investigația de diagnostic arheologic s-a desfășurat în cadrul proiectului de cercetare științifică care are în vedere studierea multi- și interdisciplinară a necropolelor și monumentelor tumulare de la începuturile epocii bronzului est-carpatic, pentru completarea unor lacune cultural-cronologice între sfârșitul eneoliticului și Bronzul mijlociu. Sunt repertoriate și cartate siturile arheologice care prezintă aceste caracteristici (necropole și monumente tumulare singulare), cercetarea non-distructivă a celor mai multe, deoarece eforturile financiare sunt deosebite, și investigarea intruzivă, prin sondaje arheologice a complexelor afectate antropic.

În acest sens, pe lângă repertorierea, cartarea și precizarea distribuirii spațiale a tumulilor din zona comunei Lungani (jud. Iași) (fig. 1), situată în Câmpia Moldovei și la contactul cu Coasta (Cuesta Iașilor), pe partea dreaptă a Bahluiețului, pentru lămurirea încadrării cultural cronologice și a stării patrimoniului, sondajul arheologic a vizat tumulul T1 din punctul *Lutărie*, aflat la est de satul Crucea, din cadrul unității administrativ-teritoriale menționate. Este vorba de una dintre movilele afectate de intervențiile antropice istorice, așa-numitele „movile săpate" în izvoarele medievale[2], situată pe culmea sudică a Dealului Crucea (155 m), un interfluviu prelung, între pârâurile Sinești și Crucea, dominând împrejurimile (fig.2). Toponimul indică faptul că, la nord de movila T1, există o lutărie activă, transformată într-o groapă de gunoi (aprox 50 x 100 m), exploatare care a distrus, probabil, alți tumuli, ipoteză care pare susținută de posibila prezență a mai multor movile aplatizate, la sud de monumentul în cauză, care urmează să fie investigate geofizic. Tumulul T1 se observa bine în teren (fig. 3), avea o formă cvasi-circulară (Diametre maxime N-S/E-V = 30 × 28 m), cu suprafața denivelată, atât în urma înmormântărilor medievale timpurii, poate prin punerea unor semne/pietre de hotar (Evul Mediu), și din cel de-al Doilea Război Mondial (punct de observare și tragere în timpul operațiunii Iași-Chișinău – primăvara/vara anului 1944).

Metodologia de cercetare a tumului T1 de la Crucea a îmbinat evaluarea documentară, teoretică, cu metodele și procedurile perieghetice, înregistrarea informațiilor (bază de date, video, cartografiere în sistem *GIS*), scanări geofizice, topografice și aerofotografiere. Proiectarea săpăturii arheologice a avut în vedere împărțirea suprafeței tumulului în jumătățile de vest și est, cu un martor central N-S (30 x 1 m), în mijlocul căruia se găsea RC (m 0), la rândul lor divizate prin martori intermediari. Pentru exploatarea propriu-zisă, a fost utilizat decapajul mecanic, pe niveluri de 10 cm grosime, și cel manual (pregătirea profilelor longitudinale, cercetarea complexelor funerare), planimetric și stratigrafic.

Săpătura arheologică din T1/2021 de la Crucea-*Lutărie/Est de sat* a avut ca rezultat descoperirea a nouă morminte, dintre care un cenotaf (M7), o înmormântare dublă (M9), precum și alte complexe (o groapă Yamnaya, porțiuni de tranșee și o groapă de tragere WW2) (fig. 4).

M1/2021 (posibil turanic) se găsea în jumătatea de vest a T1, la 2,5 m V de RC și -0,25–0,35 m adâncime, din care cauză forma gropii nu a putut fi precizată (fig. 5). Este vorba de o inhumație în poziție dorsală alungită cu mâinile pe lângă corp, pe direcția V (craniul) – E (picioarele). Resturile scheletice se păstrau mulțumitor (cu toate că au fost afectate la decapare), în dreptul tibiei piciorului drept găsindu-se fragmente de fier, provenite, probabil, dintr-un pumnal/cuțit (?).

M2/2021 (Yamnaya) se afla la 5,50 m SV de RC și la -1,30/-1,40 m adâncime (fig.6). Groapa acestuia era rectangulară, cu colțurile rotunjite (2 x 1 m, pe axa E-V, -0,90 m adâncime, de la nivelul de săpare, cota 0, -0,50 m de la vârful movilei). În profil (jumătatea estică a gropii) se observa atât nivelul de săpare al acesteia, în mantaua primară (nr. 1) a tumulului, cât și depunerea semicirculară de sol antic (nivelul de călcare faeoziomic) și argilă (0,25 m grosime), caracteristică acestor înmormântări. Pe fundul gropii, pe o rogojină distrusă, a fost depus un schelet, orientat V (craniul) – E (picioarele), bine păstrat, așezat pe spate, cu brațele pe lângă trunchi și membrele inferioare chircite moderat (genunchii ridicați, căzuți spre dreapta ?). Pe craniu se păstrau urme slabe de ocru, iar din umplutura gropii au fost recuperate trei fragmente ceramice, dificil de atribuit cultural. Toate trăsăturile complexului vorbesc despre o inhumație de tip Yamnaya, aflată în poziție secundară, în prima manta.

M3/2021 (Yamnaya) a fost descoperit la extremitatea sudică a T1, la 13 m SSV de RC și -1,60 m adâncime, de la cota 0 (fig. 7). Se găsea la doar -0,50 m adâncime, la poalele movilei, și a fost parțial afectat la descoperire, groapa sa neputând fi precizată. Scheletul era depus lateral, pe partea dreaptă, cu orientarea generală E (craniul) – V (picioarele), cu membrele inferioare chircite. Evidente urme de ocru roșu se găseau în zona capului și a trunchiului (cutia toracică).

M4/2021 (posibil turanic) se afla la 5,20 m SSE de

[1] O parte din datele și ilustrațiile prezentului raport au fost publicate în studiul S.-C. Enea, D. Boghian, S. Popovici, F.-A. Tencariu, A. Asăndulesei, Casandra Brașoveanu, I. Ciobanu, Angela Simalcsik, *Considerații preliminare referitoare la cercetarea tumulului T1/2021 de la Crucea (Com. Lungani, jud. Iași, România)*, în *Arheovest* IX2: *In Honorem Valeriu Sîrbu*, *Interdisciplinaritate* în *Arheologie* și *Istorie*, Timişoara, Noiembrie 2021, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2021, p. 579-607.

[2] Mihai Costăchescu, Satul Goeștii. Schiță istorică, în Buletinul Ion Neculce, 3, 1923, p. 44-46; DRH, A, Moldova, III (1487-1504), 1980, doc. 261, p. 466-470.

https://biblioteca-digitala.ro

RC și la -0,25/-0,30 m adâncime, groapa sa neputând fi definită. Era o inhumație, fără inventar, cu scheletul în poziție întinsă, pe spate, cu orientarea V (craniul – E (membrele inferioare) și cu brațele pe lângă corp, de aprox. 1,50 m lungime, care se afla deasupra M8 (fig. 8).

M5/2021 (Bronz final ?) a fost identificat la 8 m SE de RC și -0,90 m adâncime, de la cota 0 (fig. 9), fără a se putea preciza conturul gropii. Era o inhumație, fără inventar, cu scheletul foarte slab conservat (câteva fragmente de oase craniene și de la membrele inferioare), depus în poziție chircită (cca. 1 m lungime), prezentând orientarea V-E (craniu-picioare).

M6/2021 (Yamnaya) a fost descoperit la 13 m SSE de RC și la -1,20 m adâncime (fig. 10), având o groapă rectangulară, cu colțurile rotunjite (1,50 × 0,90 × 0,25 m; axul longitudinal VSV-ENE). Pe fundul gropii, pe un așternut de origine vegetală, slab conservat, era depus scheletul, pe aceeași direcție VSV (craniul) – ENE (membrele inferioare), în decubit dorsal, chircit, cu genunchii căzuți spre dreapta, pe cap și bazin păstrându-se urme de ocru.

M7/2021 (cenotaf Yamnaya) se găsea la 10,5 m SE de RC, -1 m de la cota 0 (fig. 11). Era vorba de o groapă rectangulară, săpată de la nivelul primei mantale, cu colțurile rotunjite (0,90 × 0,50 m; -0,40 m adâncime; axul longitudinal NNV – SSE, fără nicio depunere scheletică sau inventar, reprezentând, foarte probabil, un mormânt simbolic.

M8/2021 (mormântul principal, Yamnaya, faza timpurie) a fost descoperit la 5,20 m SSE de RC și la -1,40 m adâncime, având o groapă rectangulară, cu axul logitudinal N-S și dimensiunile de 1,10 × 0,70 m, -0,10 m adâncime, de la nivelul de identificare, acoperită de prima manta (fig. 12). Pe rogojina putrezită de pe fundul gropii, era depus scheletul, cu craniul pe care se păstrau urme de ocru orientat spre NNV, chircit, în decubit dorsal, cu brațele ușor îndoite pe lângă trunchi și cu genunchii ridicați, căzuți spre stânga, fără alt inventar funerar.

M9/20121 (inhumație dublă, Yamnaya) detectat prin prospecțiune geofizică (fig. 15), se afla la 6 m ESE de RC și la -1 m adâncime de la cota 0 (fig. 13). Complexul funerar consta dintr-o groapă rectangulară mare, cu colțurile rotunjite (2 × 1,5 × 0,5 m), având axul longitudinal pe direcția N-S, în care, pe o rogojină mare, erau depuși chircit pe spate, cu craniile spre S, doi adulți (notați **9A**, în stânga, și **9B**, în dreapta, pe direcția de vizionare). Diferențele dintre cele două schelete sunt minime, scheletul 9A prezentând brațele paralele cu trunchiul și picioarele chircite moderat, ușor depărtate, iar 9B brațele ușor îndoite, genunchii apropiați, ridicați și căzuți spre stânga, pe craniile, brațele, bazinele și membrele inferioare ale acestora identificându-se urme de ocru.

Alte complexe

Groapa Gr. 1/2021 (Yamnaya) a fost descoperită la 6,30 m NV de RC, la adâncimea de -1,40 m de la cota 0, prezentând o formă rectangulară cu colțurile rotunjite, de mici dimensiuni (0,60 × 0,40 m, -0,70 m adâncime, de la nivelul de descoperire), putând fi tot un cenotaf (?), probabil de copil.

Tranșeul nr. 1 (**al Doilea Război Mondial**) a fost identificat între 4,10 și 4,80 m SV de RC (capetele nordic și estic), la -1,10 m adâncime, având o formă curbată, cu lungimea de 3,6 m, lățimea de 0,40-0,60 m și -0,5 m adâncime, de la nivelul de descoperire, cu profilul în formă de „U", cu brațele depărtate, umplut cu pământ negru-cenușiu, cernoziomic, măzăros (fig. 14.1-2).

Tranșeul nr. 2 și Groapa/locașul individual de tragere (al Doilea Război Mondial). Tranșeul nr. 2 a fost descoperit la 16-17 m SSE de RC și -0,50 m de la cota 0, având o lungime de 1,30 m, lățimea de 0,40 m și adâncimea de -0,60 m de la nivelul de identificare. Acesta se continua spre N cu groapa/locașul individual de tragere, de formă circulară, identificată la 15 m SSE de RC, la -0,50 m adâncime de la cota 0 (D. Max. = 1,80 m, -0,60 m de la nivelul de surprindere. Ambele amenajări erau umplute cu pământ cernoziomic, măzăros, fără alt inventar (fig. 14.3)

Stratigrafia și planimetria T1/2021 de la Crucea-*Lutărie*/*E de sat* (fig. 4) bazată pe analiza profilelor martorilor (central, de E și V) și amplasarea spațială a complexelor (în sectorul central-sudic, cu excepția Gr. 1), arată că, inițial, movila a avut un diametru de 38 m (N-S) și o înălțime de 1 m, de la nivelul antic de construcție, alcătuit dintr-un strat de sol faeoziomic, de aprox. 0,20 m grosime, depus peste argila/roca-mamă din structura geologică a Dealului Crucea. Prima manta din tumul, cu diametrul de cca. 20 m și o grosime de 0,60 m, a fost ridicată peste mormântul principal **M8 (Yamnaya, faza timpurie)**.

În cea de-a doua etapă de funcționare a T1, groapa **M2** a fost săpată în prima manta, penetrând solul faeoziomic și argila, deasupra acesteia adăugându-se a doua manta, cu o grosime de 0,40 m, extinzând diametrul movilei până la cca. 30 m, aproximativ. Ulterior, în fazele mijlocie și târzie ale culturii Yamnaya, la S, SSE și SE de RC, au fost săpate gropile **M3**, **M6**, cenotaful **M7** și **M9**, fără a se putea preciza, în absența datărilor radiocarbon, ordinea acestora. Dintre complexele funerare încadrate în epoca bronzului, ultimul pare a fi **M5** (Bronzul târziu ?), amplasat în sectorul SE al mantalei. Seria înmormântărilor din T1 de la Crucea se încheie cu **M1** și **M4**, atribuite, cu probabilitate, unor comunități turanice (sec. XI–XII), care și-au amenajat complexele funerare la adâncimi foarte mici, pe culmea V-E a tumulului, fără mantale proprii. Lucrările genistice din timpul ultimului război mondial și lutăria au afectat tumulul, după cum nu este exclusă o etapă de aplatizare prin arăturile din timpul agriculturii socialiste.

Cercetările viitoare, studiul de antropologie fizică, prelucrarea/interpretarea probelor pedologice și datările radiocarbon vor contribui, fără îndoială, la completarea datelor prezentului raport.

Mulțumiri

Colectivul de cercetare mulțumește, pentru sprijinirea cercetării, domnului Ioan COROBUȚĂ, primarul com. Lungani, doamnei Teodora-Marilena ALECSA, secretarul general al Primăriei și Asociației *Societas Pro Patrimonium* Târgu Frumos.

Abstract

The archeological survey carried out in the T1 barrow at Crucea-*Lutărie / E de sat* (comm. Lungani, Iași

https://biblioteca-digitala.ro

county), within the diagnostic activities, led to the discovery of nine burials: four singular inhumations, with features characteristic of the Yamnaya culture: G.2-G.3, G.6 and G.8 / 2021, a double Yamnaya inhumation: G.9 / 2021 and a cenotaph: G.7 / 2021, belonging to the same culture, an individual inhumation – G.5 / 2021, probably attributed to the Late Bronze Age, and two turanic graves: G.1 and G.4 / 2021. On that occasion were also discovered: a Yamnaya pit (P. no. 1 / 2021) and World War II genistic works (two trenches and a pit).

List of figures

Fig. 1. Location of Lungani commune and Crucea village in national context (cartographic support: GADM (https://gadm.org/maps/ROU/iasi/lungani.html, accesat 28.12.2021, graphic processing D. Boghian).

Fig. 2. 1-2. Location of the barrow T1/2021 from Crucea-*Lutărie/Est de sat* (Suport cartografic / cartographic supports Direcția Topografică Militară, *Harta Topografică a României*, Scara 1.25000, 1984-1985, filele L35031Ac, L35031Ad, L35031Ca, L35031Cb (https://portal.geomil.ro/portal/home/webmap/viewer.html?webmap=f4ff7adb4477470ea525061079ec972d); Harta *LIDAR*, Administrația Bazinală de Apă Prut-Bârlad).

Fig. 3. 1-4. The barrow T1 / 2021 before excavation (photo S.-C. Enea, S. Popovici).

Fig. 4. General plan of the complexes from barrow T1 / 2021 and longitudinal N-S profiles (drawing by S. Popovici).

Fig. 5. Barrow T1, grave G.1/2021 (photo S.-C. Enea; drawing by S. Popovici).

Fig. 6. Barrow T1, grave G.2/2021 (photo S.-C. Enea-drawing by S. Popovici).

Fig. 7. Barrow T1, grave G.3/2021 (photo S.-C. Enea; drawing by S. Popovici).

Fig. 8. Barrow T1, grave G.4/2021 (photo S.-C. Enea; drawing by S. Popovici).

Fig. 9. Barrow T1, grave G.5/2021 (photo S.-C. Enea; drawing by S. Popovici).

Fig. 10. Barrow T1, grave G.6/2021 (photo S.-C. Enea; drawing by S. Popovici).

Fig. 11. Barrow T1, grave cenotaph G.7/2021 (photo S.-C. Enea; drawing by S. Popovici).

Fig. 12. Crucea-*Lutărie/Est de sat*. Tumulul T1, mormântul M8/2021 2021 / Barrow T1, grave G.8/2021 (foto / photo S.-C. Enea; desen / drawing by S. Popovici).

Fig. 13. Barrow T1, double grave G.9/2021 (photo R. Brunchi; drawing by S. Popovici).

Fig. 14. Barrow T1. 1-2. Trench no. 1; 3. Pit and trench no. 2 (photo S. Popovici).

Fig. 15. Barrow T1. Profiles of geo-electrical measurements (processing A. Asăndulesei, Casandra Brașoveanu).

Abrevieri / Abbreviations

G. = grave
Gr. = groapă
M = mormânt
P. = pit
RC = reper central

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Localizarea comunei Lungani și a satului Crucea în context național (suport cartografic GADM (https://gadm.org/maps/ROU/iasi/lungani.html, accesat 28.12.2021, prelucrare grafică D. Boghian).

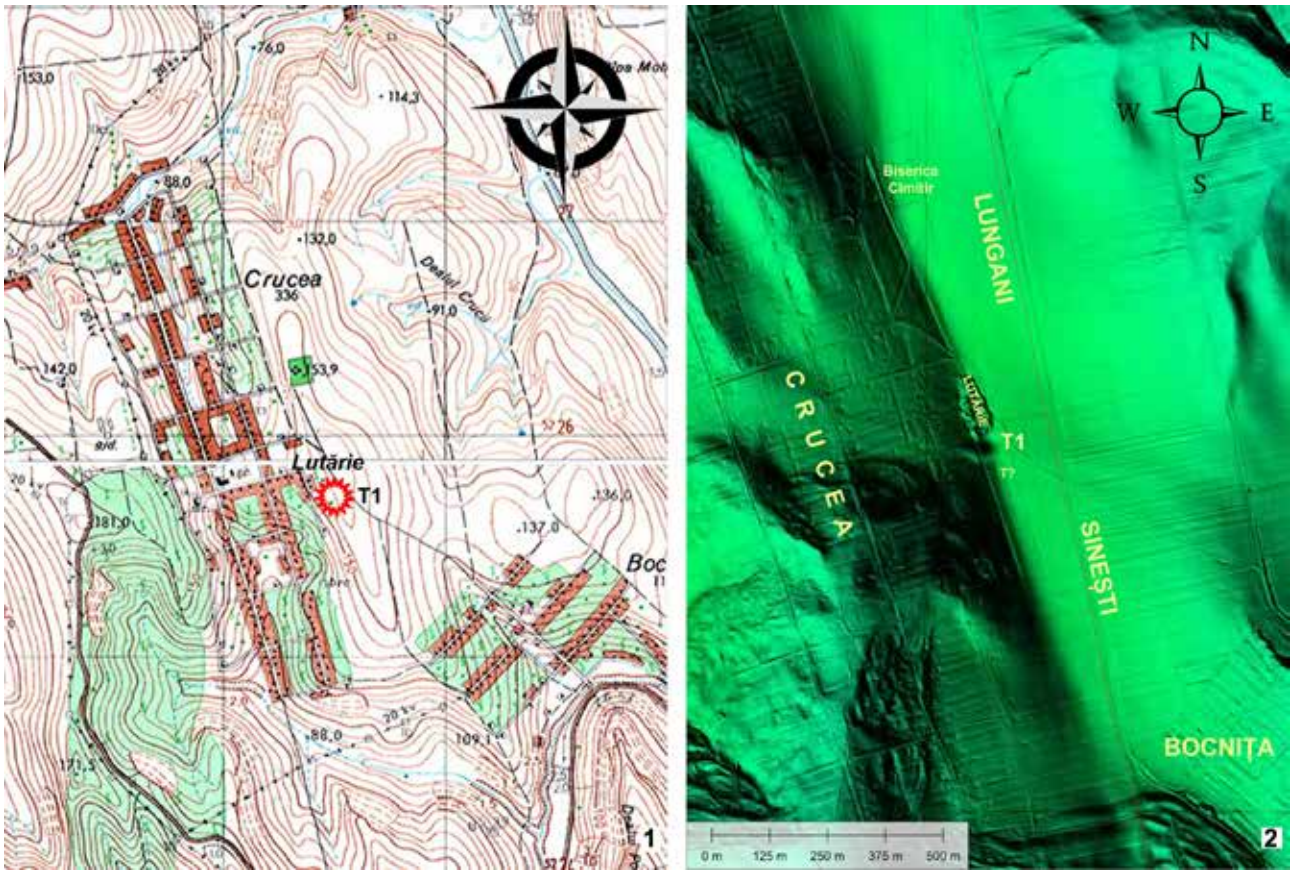

Fig. 2. 1-2. Amplasarea tumulului T1/2021 de la Crucea-Lutărie/Est de sat (Suport cartografic Direcția Topografică Militară, Harta Topografică a României, Scara 1.25000, 1984-1985, filele L35031Ac, L35031Ad, L35031Ca, L35031Cb (https://portal.geomil.ro/portal/ home/webmap/viewer.html?webmap=f4ff7adb4477470ea525061079ec972d); Harta LI-DAR, Administrația Bazinală de Apă Prut-Bârlad).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. 1-4. Tumul T1/2021 înainte de efectuarea săpăturii (foto S.-C. Enea, S. Popovici).

https://biblioteca-digitala.ro

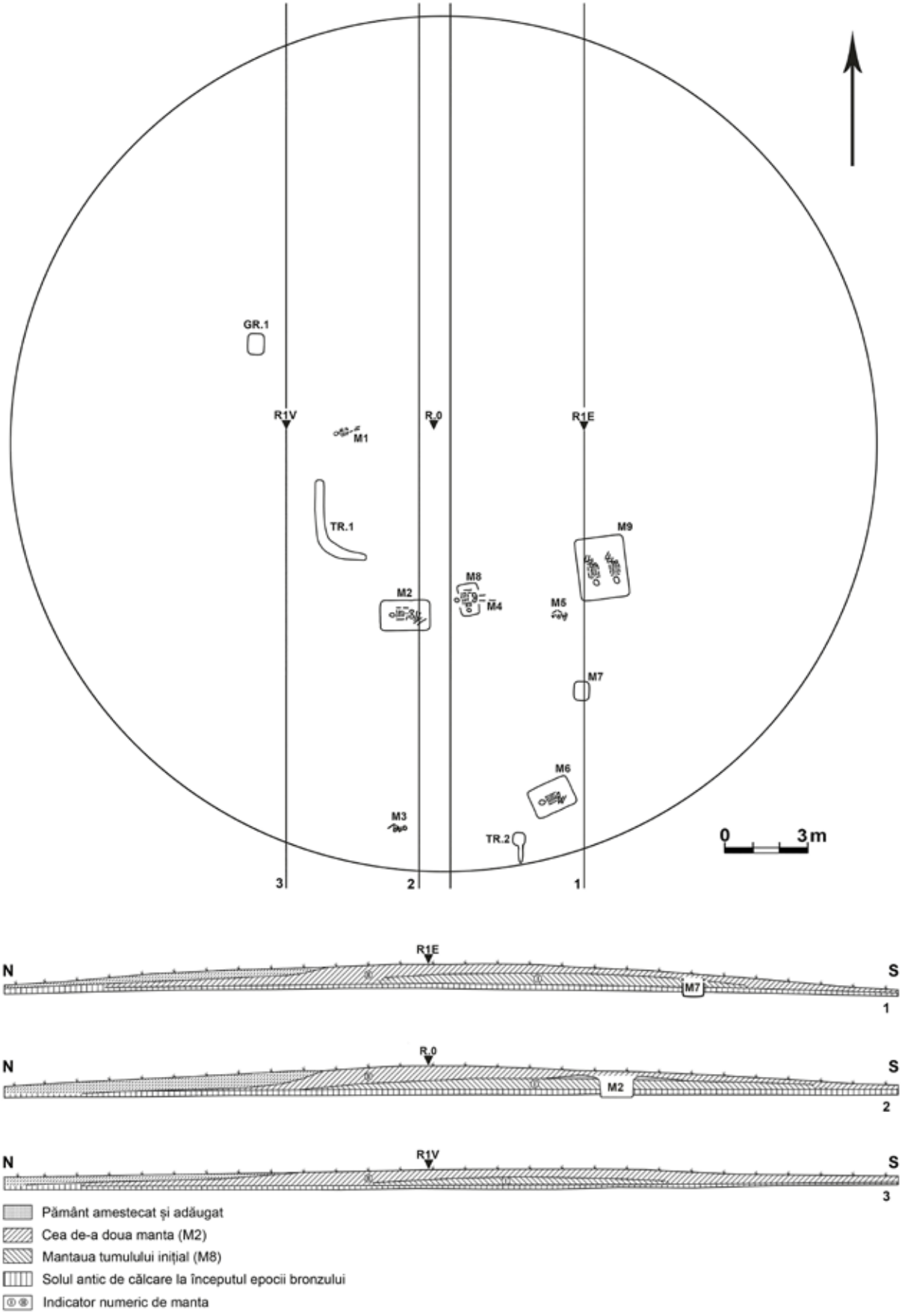

Fig. 4. Planul general al complexelor din tumulul T1/2021 și profilele longitudinale N-S (desen S. Popovici).

https://biblioteca-digitala.ro

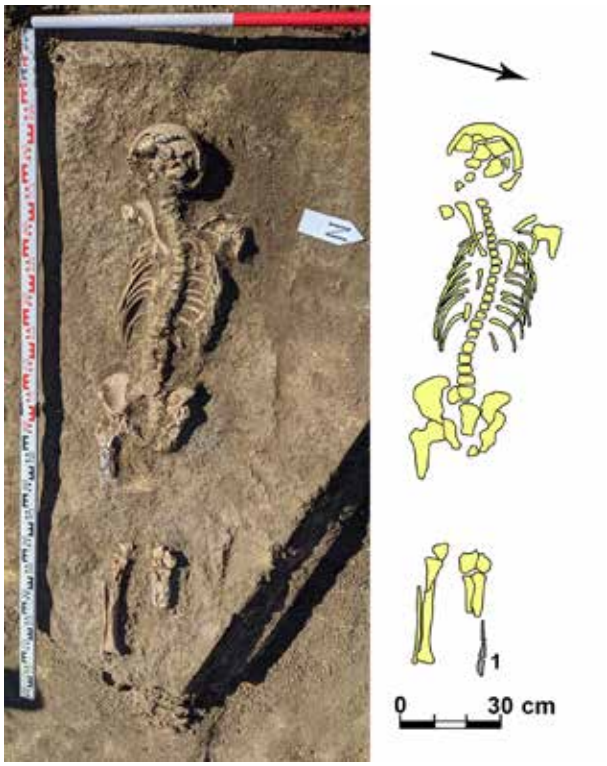

Fig. 5. Tumulul T1, mormântul M1/2021 (foto S.-C. Enea; desen S. Popovici).

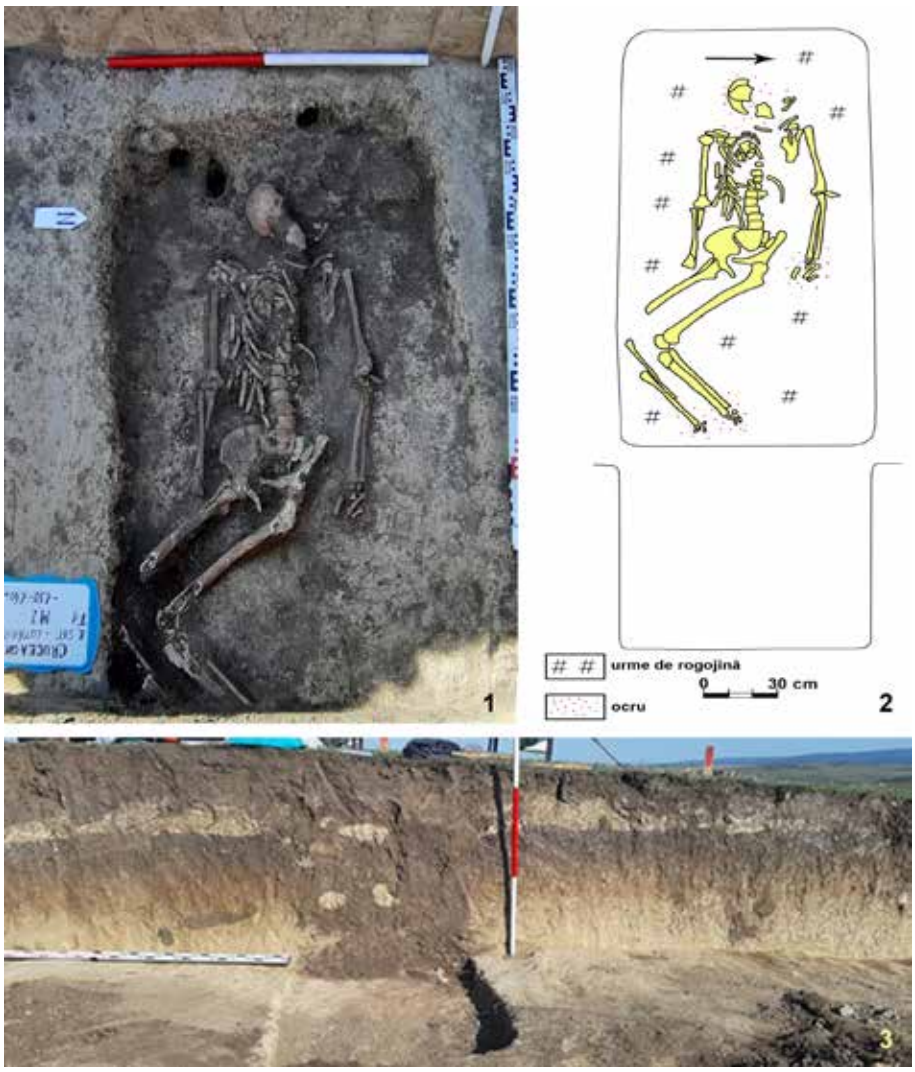

Fig. 6. Tumulul T1, mormântul M2/2021(2021 (foto S.-C. Enea; desen S. Popovici).

https://biblioteca-digitala.ro

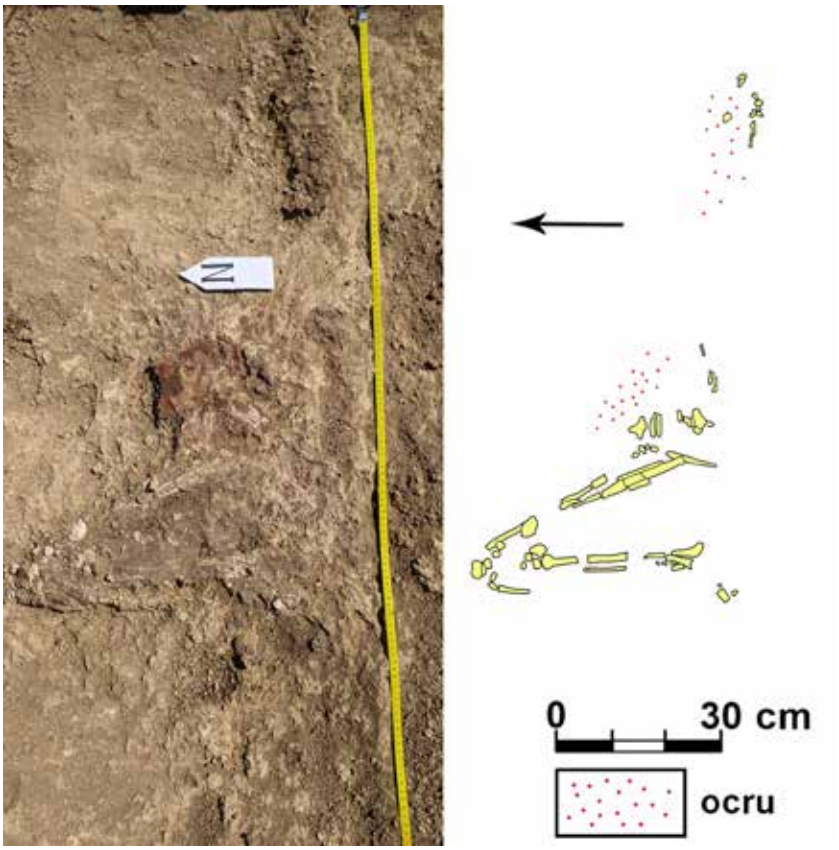

Fig. 7. Tumulul T1, mormântul M3/2021 2021 (foto S.-C. Enea; desen S. Popovici).

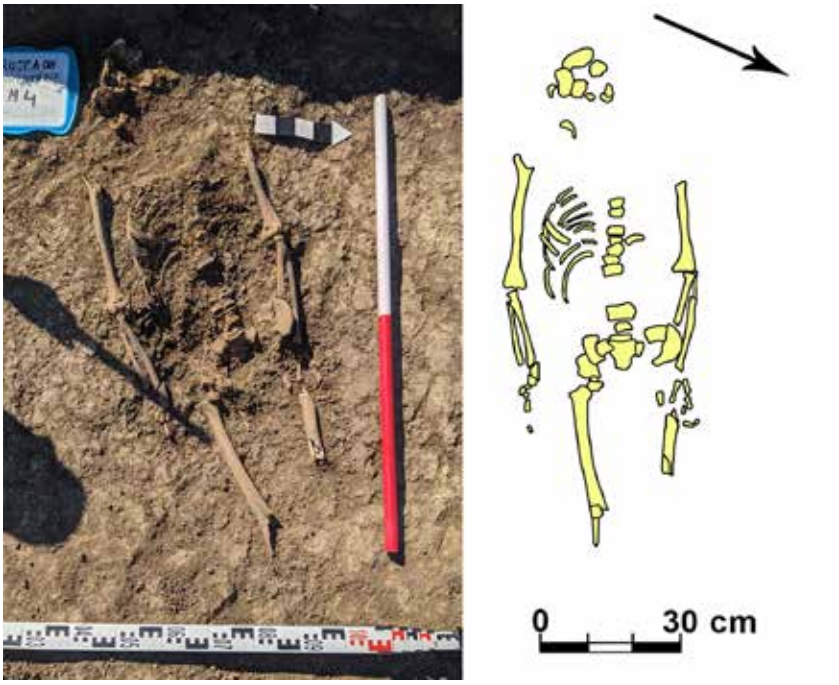

Fig. 8. Tumulul T1, mormântul M4/2021 (foto S.-C. Enea; desen S. Popovici).

https://biblioteca-digitala.ro

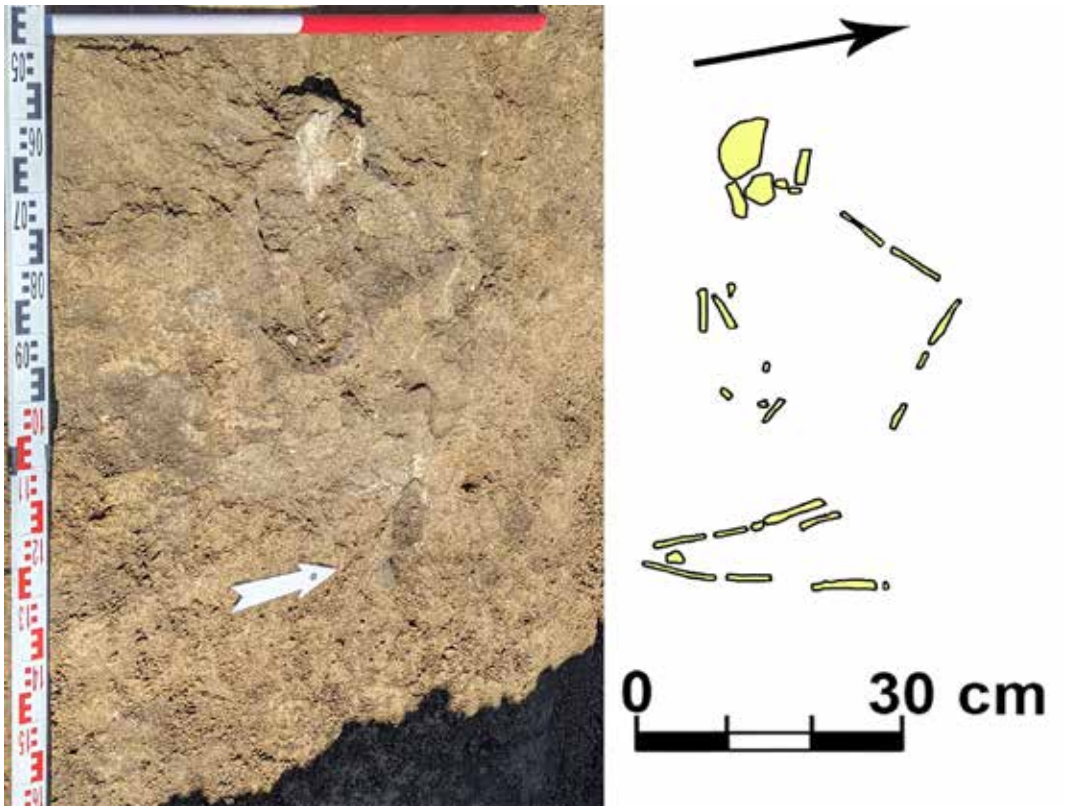

Fig. 9. umulul T1, mormântul M5/2021 2021 (foto S.-C. Enea; desen S. Popovici).

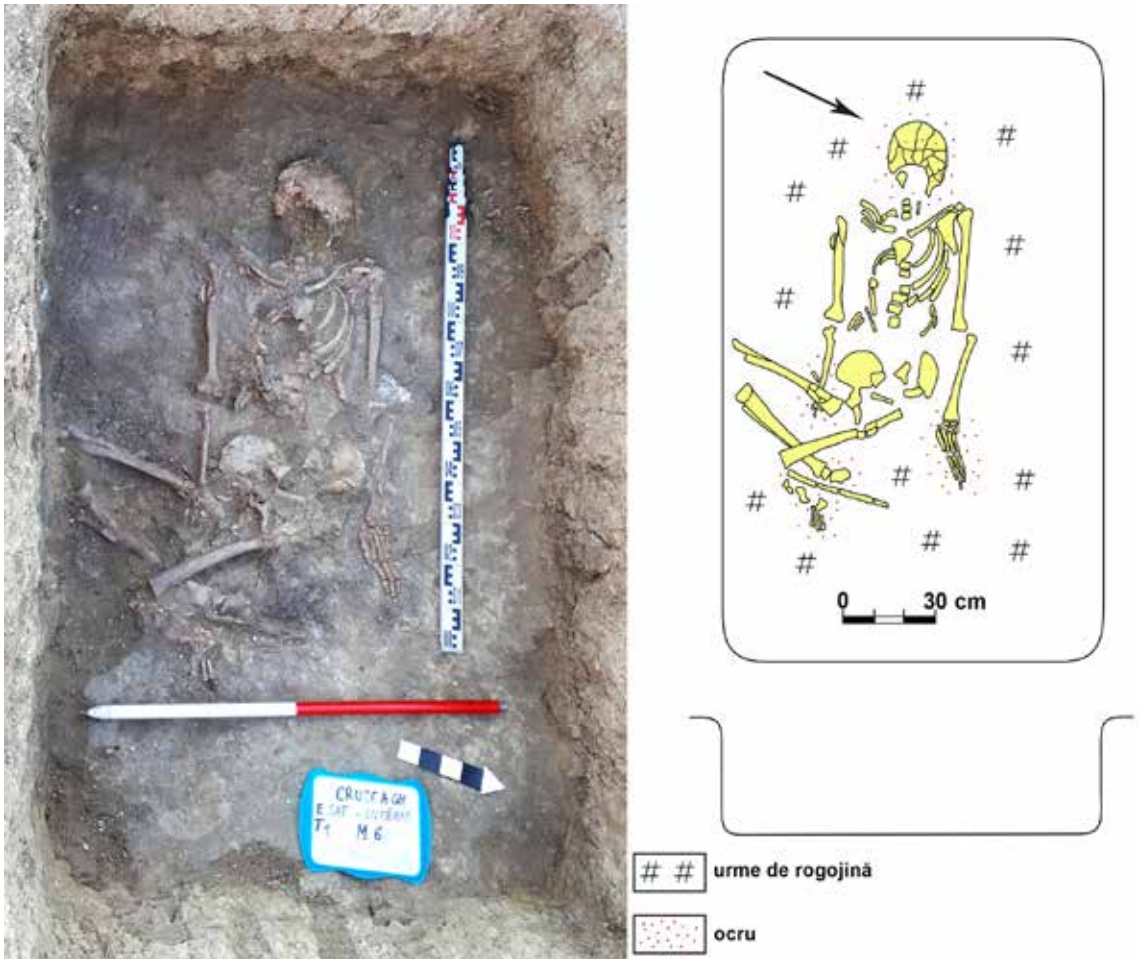

Fig. 10. Tumulul T1, mormântul M6/2021 2021 (foto S.-C. Enea; desen S. Popovici).

https://biblioteca-digitala.ro

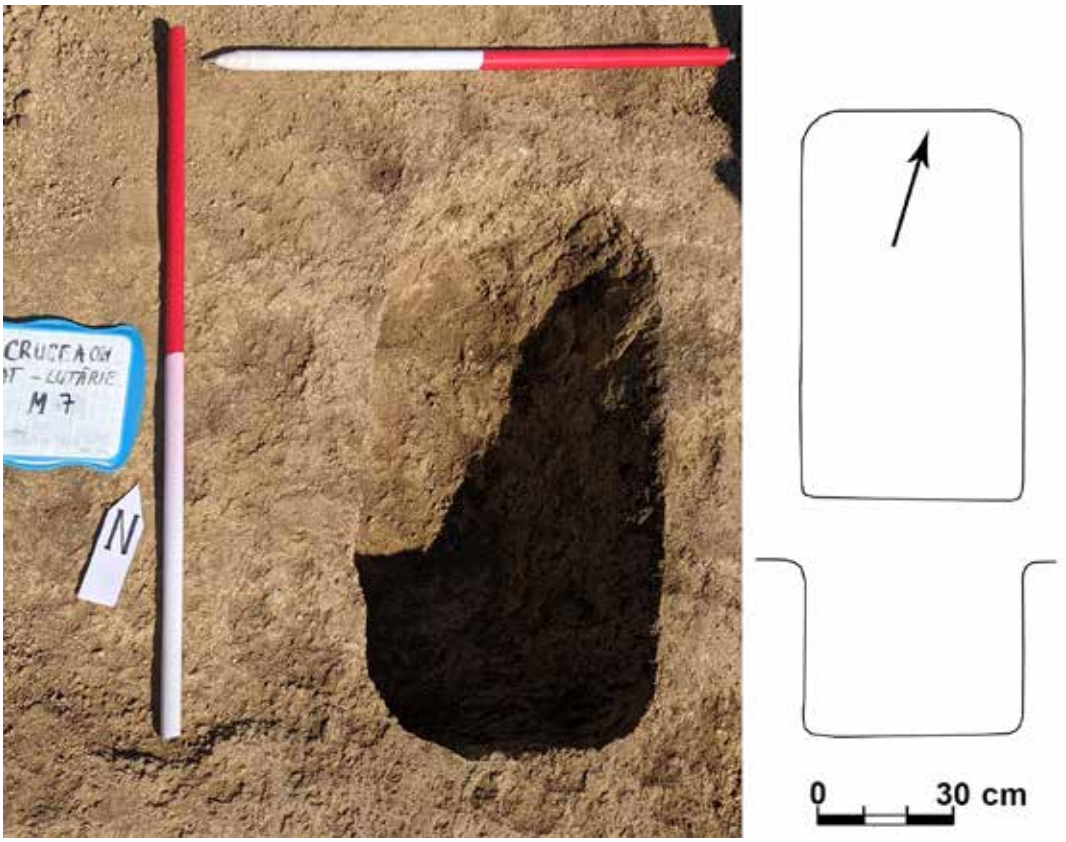

Fig. 11. Tumulul T1, mormântul cenotaf M7/2021 2021 (foto S.-C. Enea; desen / drawing by S. Popovici).

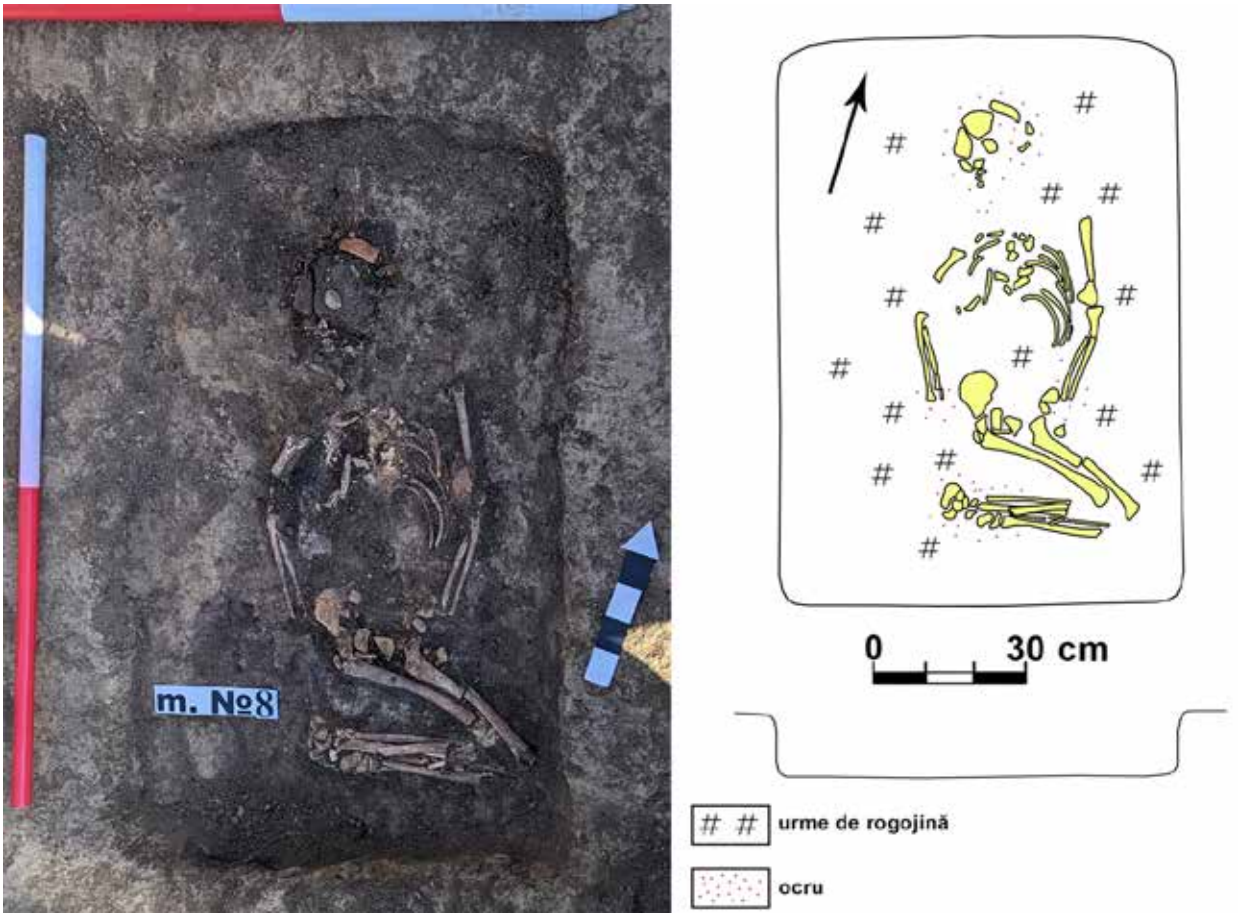

Fig. 12. Tumulul T1, mormântul M8/2021 2021 (foto/ S.-C. Enea; desen S. Popovici).

https://biblioteca-digitala.ro

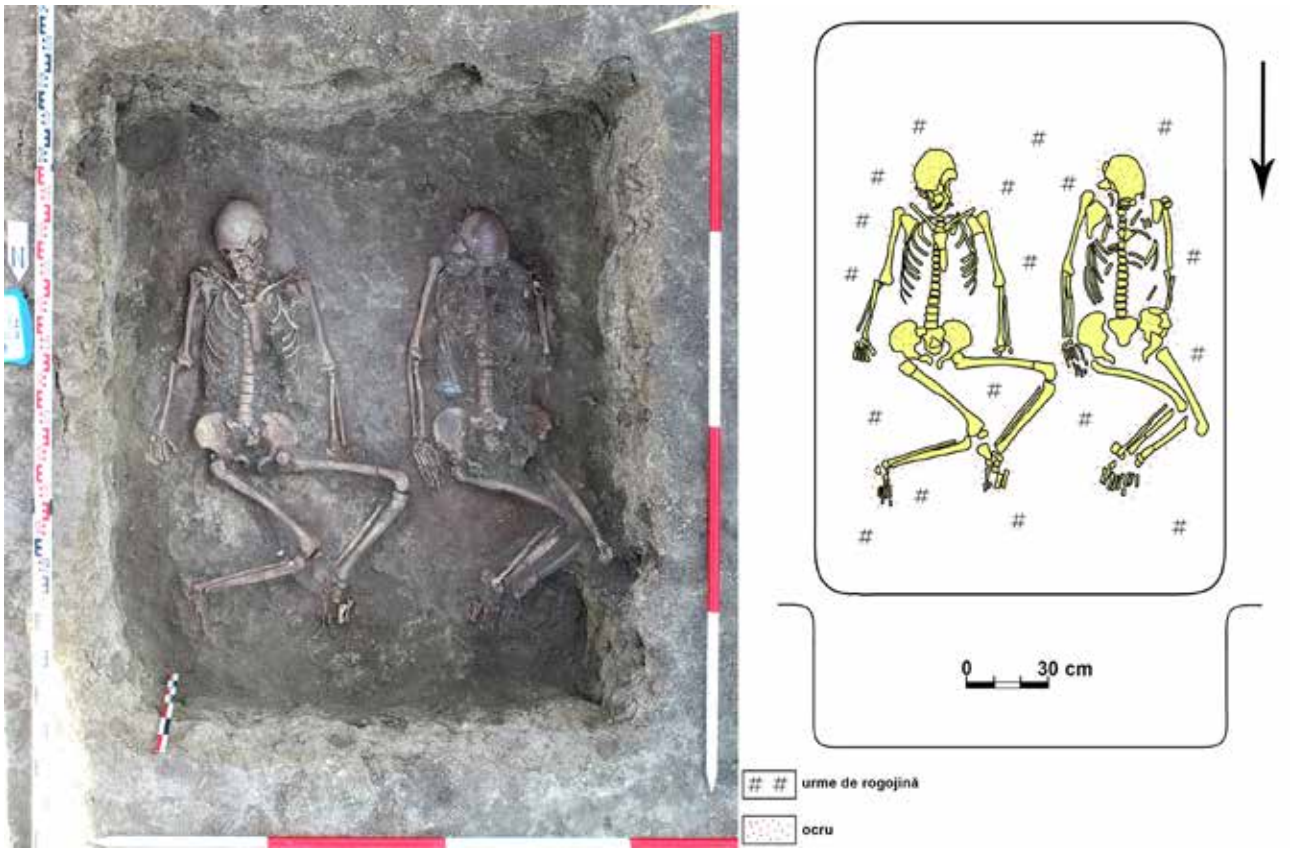

Fig. 13. Tumulul T1, mormântul dublu M9/2021 2021 (foto R. Brunchi; desen S. Popovici).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 14. Tumulul T1. 1-2. Tranșeul nr. 1; 3. Groapa/locașul de tragere și tranșeul nr. 2 (foto S. Popovici).

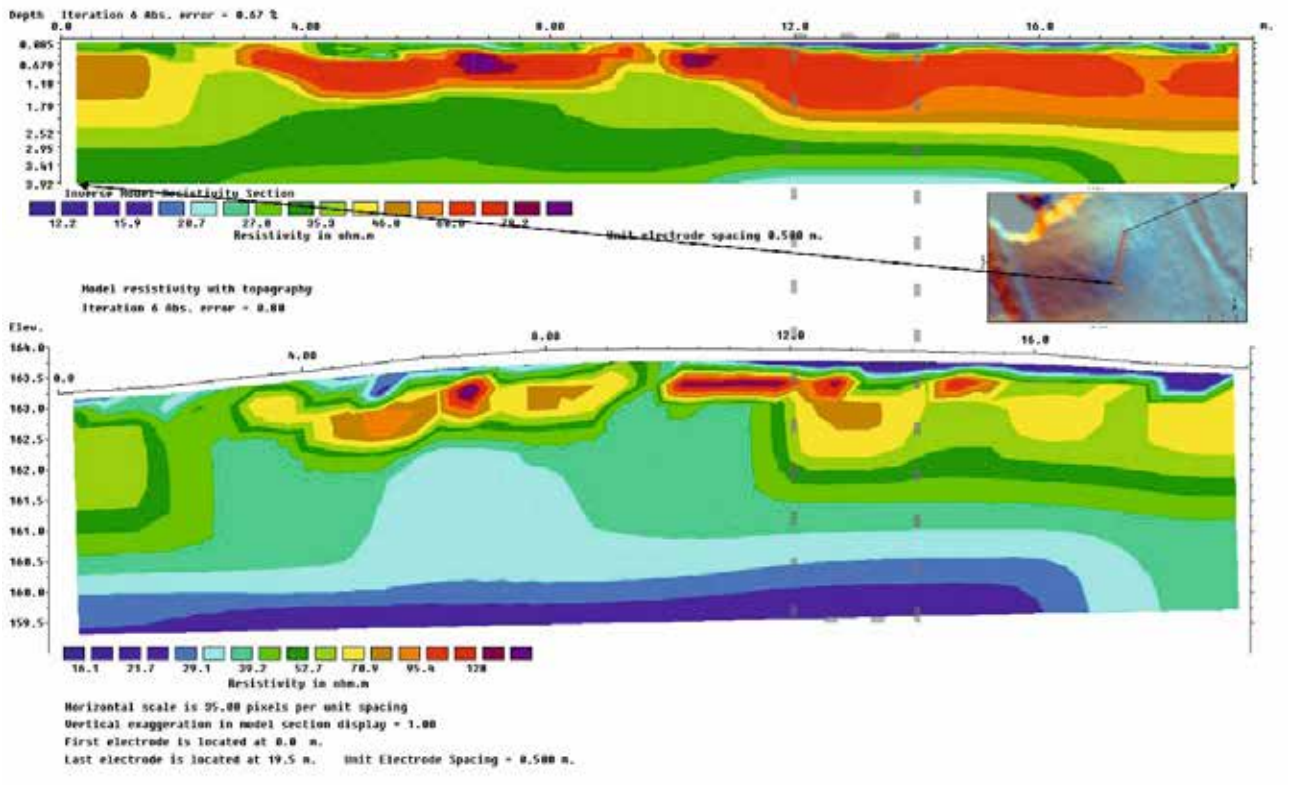

Fig. 15. Tumulul T1. Profilele măsurătorilor geo-electrice (procesare A. Asăndulesei, Casandra Brașoveanu).

https://biblioteca-digitala.ro

182. Dobrovăț, com. Dobrovăț, jud. Iași
Punct: Cetățuia

Tip epocă: La Tène timpuriu
Autorizație nr. 466/02.09.2021
Colectiv: Alexandru Berzovan (Institutul de Arheologie Iași al Academiei Române-Filiala Iași- IAI), responsabil științific; Cozmin Broșteanu (Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași), membru colectiv, Valentin Roman (Asociația Culturală „Vatra Daciei"), membru colectiv
Perioada desfășurării cercetării: 20.09. - 03.10.2021

Interesul nostru pentru antichitățile celei de-a doua epoci a fierului în microzona Dobrovăț datează încă din anul 2016, ocazie cu care am efectuat primele cercetări de teren în zonă[1]. În anul 2019 am decis efectuarea unui prim sondaj în zona Cetățuii pentru a verifica gradul de conservare al vestigiilor, știut fiind că zona fusese afectată de ample alunecări de teren și intervenții moderne. Rezultatele au fost destul de încurajatoare (locuință de suprafață incendiată din sec. IV-III î.Hr.)[2]. În anul 2021, am decis să revenim pe *Cetățuie* pentru a ne edifica asupra problemei fortificațiilor de acolo, întrucât din pricina numeroaselor intervenții moderne dar și a alunecărilor de teren ce au afectat situl în ultima sută de ani, persistau numeroase semne de întrebare. Cu această ocazie am deschis mai multe unități de cercetare. Dimensiunile lor au fost condiționate atât de forța de muncă de care am dispus cât și de prezența pădurii de salcâmi ce acoperă aproape integral situl, aceasta din urmă îngreunând și limitând semnificativ eforturile noastre.

Descrierea unităților de cercetare și a rezultatelor

S 3 / 2021, cu dimensiunile de 7 x 5 m a fost amplasată pe marginea de NE a platoului și a suprins, în sectorul estic, resturile unei locuințe de suprafață incendiată constând aliniamente de gropi de par (Cx 1,Cx 2, Cx 3, Cx 4, Cx 5 și Cx 6), aglomerări de chirpici arși – pereții prăbușiți (vezi **Fig. 4-5**). Unii dintre chirpicii recoltați prezintă amprente de material lemnos, nuiele și papură, oferind detalii prețioase despre tehnicile de contrucție din epocă. Materialul arheologic recuperat – destul de fragmentar dar reprezentativ, constă aproape exclusiv în ceramică lucrată cu mâna și se datează în perioada secolelor IV – III î.Hr. Ceramica de import lipsește. Materialul osteologic – nu foarte numeros – constă în mare parte din fragmente aparținând speciei *Bos taurus*.

S 4 / 2021, cu dimensiunile de 13 x 1 m a fost amplasată în zona de nord, pentru a verifica o serie de anomalii, cu aspectul unor valuri de apărare și terase, foarte pregnante atât pe teren cât și pe scanările LIDAR puse la dispoziția Institutului nostru de către ABA Prut – Bârlad. Rezultatele obținute au infirmat supozițiile inițiale, aceste modificări ale terenului fiind generate de lucrările de extragere a pietrei din perioada modernă și medievală. Materialul arheologic recuperat – aflat în poziție secundară – constă în fragmente ceramice din perioada secolelor IV – III î.Hr.

S 5 / 2021 cu dimensiunile de 21 x 1 m a fost amplasată în zona de sud a sitului, pentru a verifica sistemul defensiv de pe latura sudică. Am putut surprinde șanțul de apărare, având o deschidere la gură de cca. 7 m și o adâncime de -1,80 m de la nivelul actual de călcare, -2,50 m față de nivelul de călcare antic din incinta *Cetățuii*. Pământul rezultat din excavarea șanțului a fost aruncat spre interior, ducând la o ușoară creștere a nivelului terenului. Între metrii 4-6 ai **S 5** am putut surprinde urmele palisadei de lemn din spatele șanțului, motiv pentru care în acest sector secțiunea a fost extinsă în casetă (vezi **Fig. 6-7**). Materialul arheologic recuperat a constat din resturi de chirpici arși – unii cu amprente de bârne, provenite de la lutuiala palisadei și antrenate în șanț.

S 6 / 2021, cu dimensiunile de 6 x 1 m a fost realizată pe latura de vest pentru a verifica ceea ce părea a reprezenta un rest dintr-un posibil val de apărare; s-a dovedit a fi rodul unei intervenții moderne. Materialul arheologic recuperat a constat în fragmente ceramice de secol IV – III î.Hr. dar și ceramică din perioada modernă și sticlă.

Cercetările din anul 2021, coroborate cu sondajul efectuat în anul 2019 și cercetările de teren anterioare ne-au permis să înțelegem evoluția acestui sit de-a lungul timpului. Astfel, în secolelor IV (V) – III î.Hr., aici a funcționat o așezare permanentă, întărită pe partea sudică – cea mai vulnerabilă din punct de vedere militar – cu șanț de apărare și palisadă de lemn (vezi Fig. 1). Desigur că amploarea sistemului defensiv este redusă, dar trebuie să ținem cont și de dimensiunile mici ale platoului – care nu permitea o locuire de amploare. Materialul arheologic recuperat sugerează o comunitate cu un nivel de trai destul de modest. Așezarea a sfârșit distrusă printr-un incendiu.

Ulterior, în perioada Evului Mediu târziu și a epocii moderne, dealul suferă o serie de intervenții antropice: pădurea este defrișată, platoul intră în circuitul agricol, iar pe pantele de nord și nord-vest debutează o exploatare rudimentară de piatră. Distrugerea pădurii a dus în timp la apariția unor ample alunecări de teren, pe toate laturile. Începând cu anii 1970, „Cetățuia" suferă noi intervenții, odată cu realizarea plantației de salcâmi Toate acestea au condus, în timp, la deranjamente asupra stratului de cultură, modificând semnificativ aspectul inițial al sitului.

Concluzii

În anii următori dorim să continuăm cercetările la Dobrovăț - atât în punctul *Cetățuia* cât și în punctul *La Livadă* – așezare nefortificată pe care am investigat-o pe parcursul anului 2020 - pentru a înțelege mai bine dinamica habitatului din secolele V - III î.Hr. în această microregiune aflată pe rama sudică a Colinelor Iașilor.

Abstract

One of the main objectives of the 2021 archaeological campaign was to clarify the issue of the defensive system of the site. Four sections were excavated. Within S3 (7 x 5 m) we uncovered the remains of a destroyed surface dwelling. S4 (13 x 1 m) was excavated in order to verify the northern side of the plateau. Apparently, the terraces on the north side, as well as the apparent ramparts, are modern and consequence of exploiting the hill as a stone

[1] Berzovan 2016, p. 222-223.
[2] Berzovan, Borangic 2019.

https://biblioteca-digitala.ro

quarry. With S5 (21 x 1 m) we also verified the situation on the southern part of the plateau. The ditch visible on LIDAR in the southern area turned out to be the defensive ditch of the hillfort, doubled in the back by a palisade built on the escarpment. Therefore, the Dobrovăț ensemble should be included in the category of barred promontory type hillforts.

Bibliografie:

Berzovan 2016 - A. Berzovan, *Considerații privind două cetăți getice din Podișul Moldovei: Poiana Mănăstirii - Între Șanțuri și Dobrovăț - Cetățuia, jud. Iași* in D. Micle, A. Stavilă, C. Opreanu, S. Forțiu (Eds.), *Arheovest IV. In Honorem Adrian Bejan*, JATEPress Kiado, Szeged, p. 215-247.

Berzovan, Borangic 2019 - A. Berzovan, C. Borangic, *Dobrovăț - Cetățuia (jud. Iași). Campania 2019*, in S. Forțiu (ed.), *Arheovest VII. In Honorem Sabin Adrian Luca. Interdisciplinaritate în Arheologie*, JATEPress Kiado, Szeged, p. 277-295.

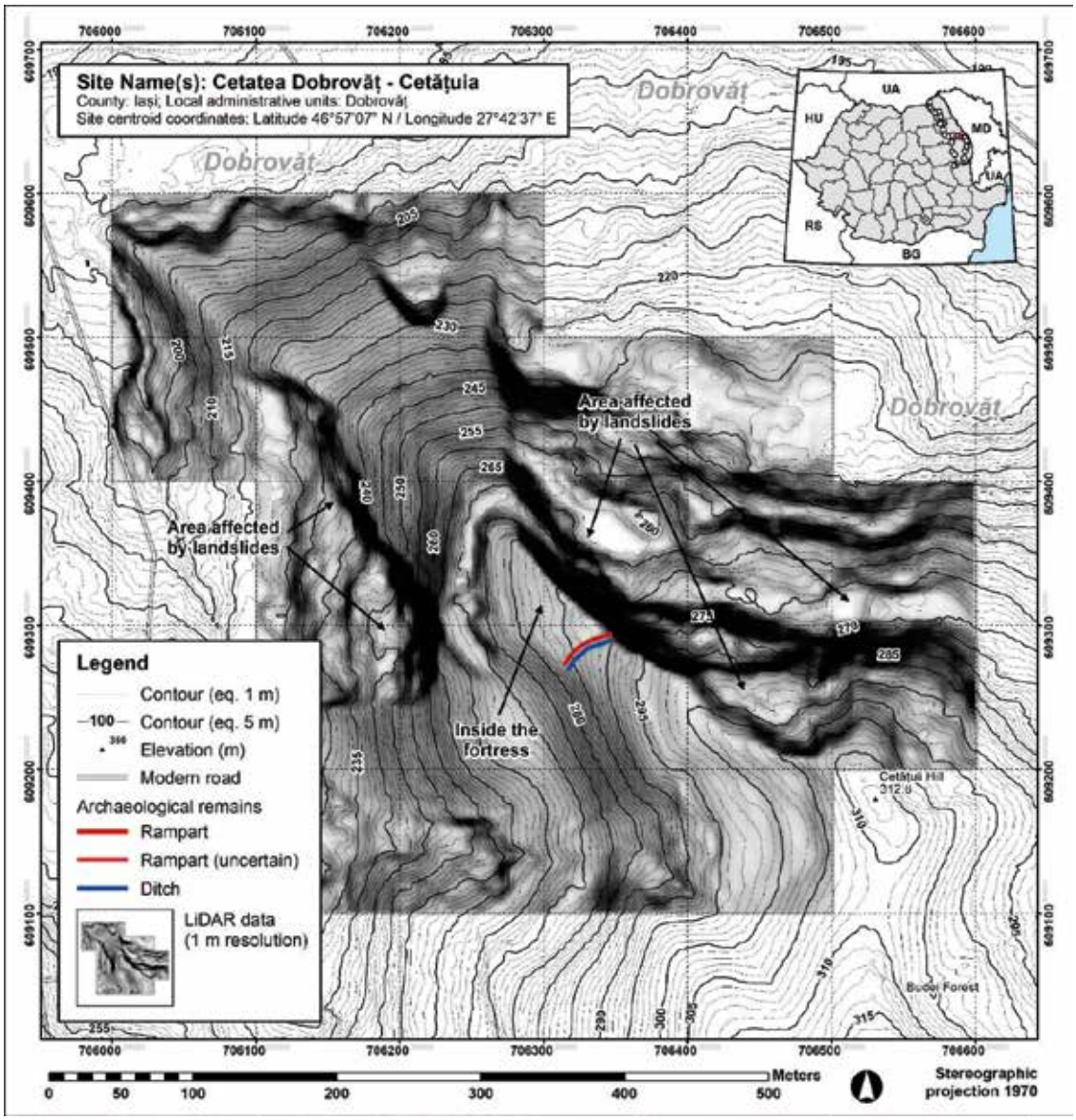

Fig. 1. Fortificația din a doua epocă a fierului de la Dobrovăț - Cetățuia (jud. Iași). Harta realizată pe baza scanărilor LIDAR (A. Mihu - Pintilie).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. . Dobrovăț - Cetățuia. Fotografie aeriană dinspre vest (A. Berzovan).

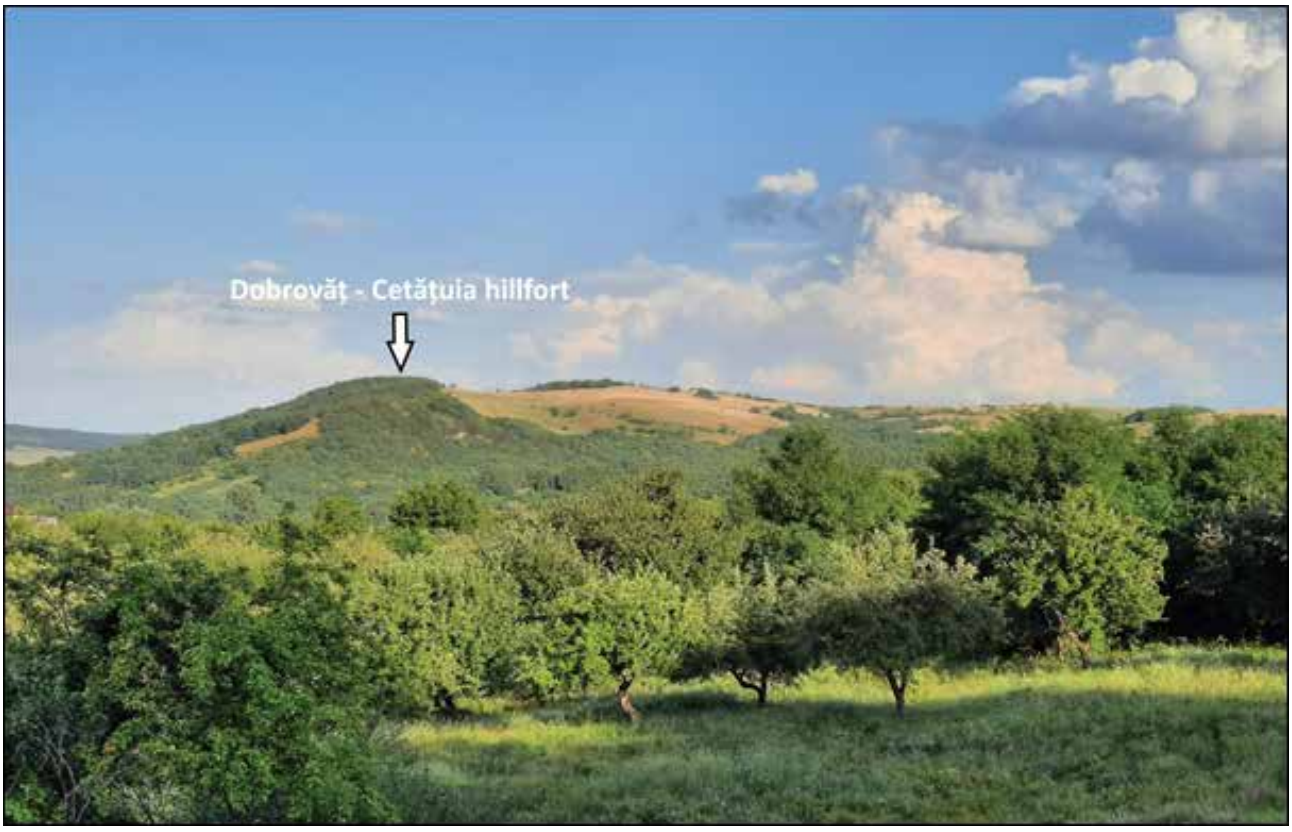

Fig. 3. Dobrovăț - Cetățuia. Fotografie din apropierea așezării nefortificate de la Dobrovăț - La Livadă (A. Berzovan).

https://biblioteca-digitala.ro

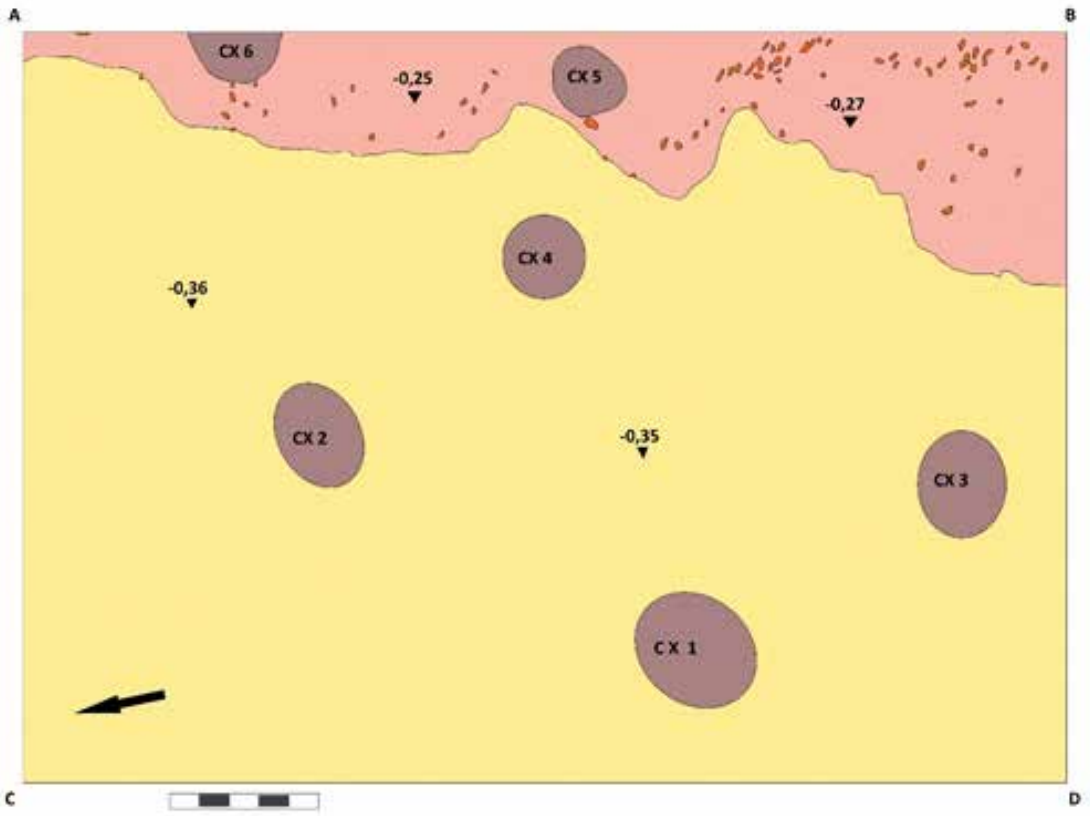

Fig. 4. . Dobrovăț - Cetățuia, campania 2021. S 3, desen final.

Fig. 5. Dobrovăț - Cetățuia, campania 2021. S 3, fotografie din dronă (A. Berzovan).

https://biblioteca-digitala.ro

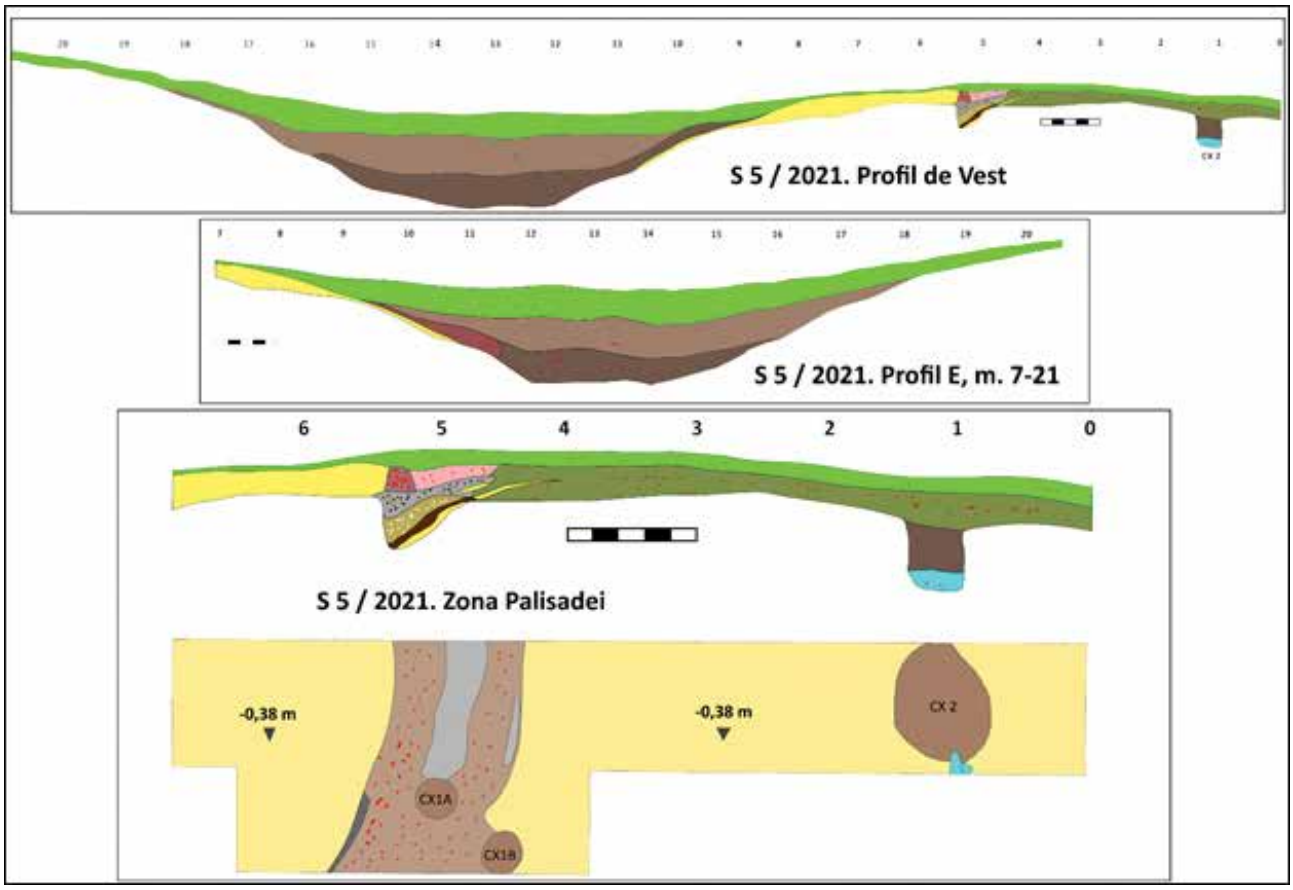

Fig. 6. Dobrovăț - Cetățuia. S 5 / 2021. Profile și detaliu cu zona palisadei.

https://biblioteca-digitala.ro

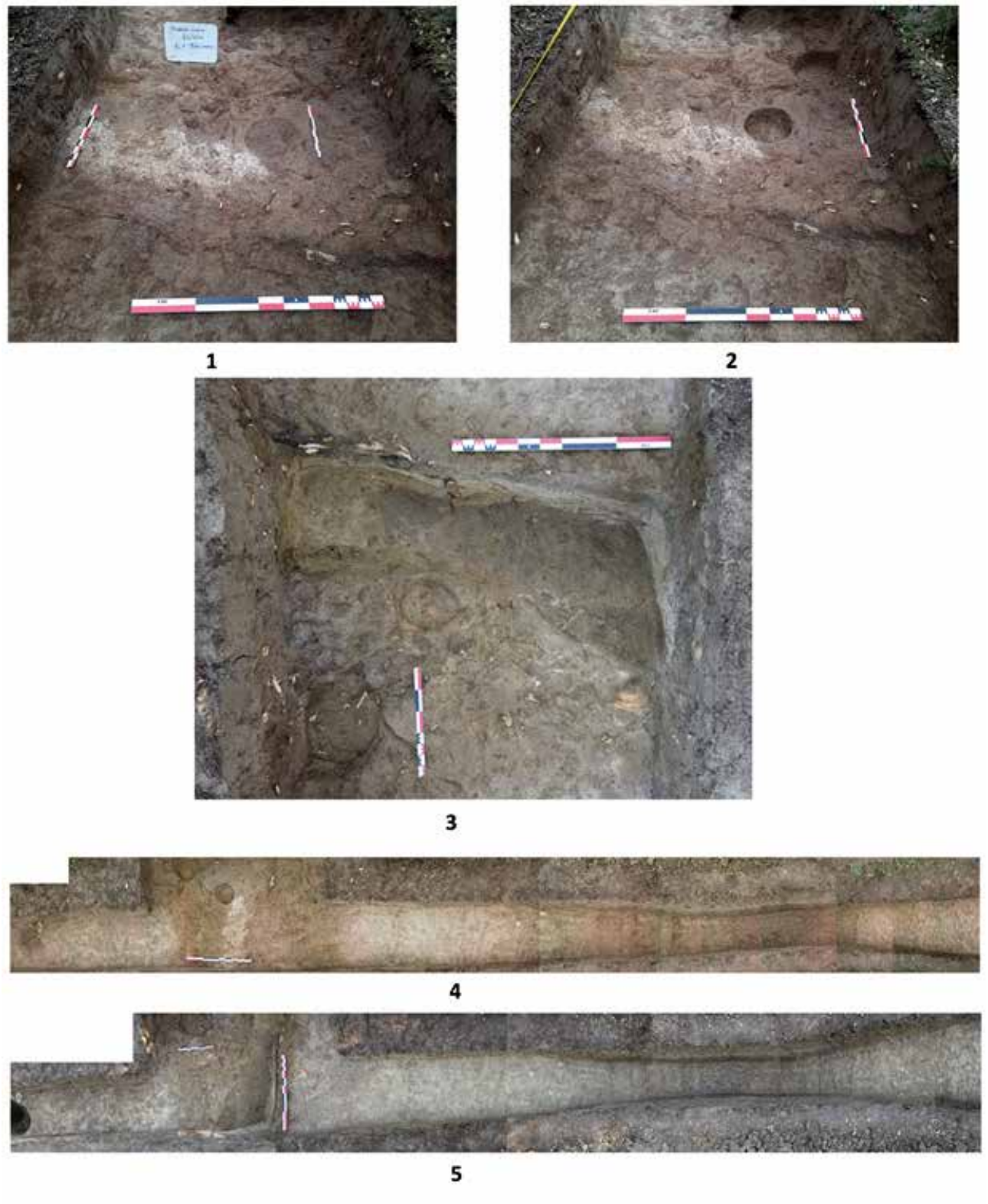

Fig. 7. Dobrovăț - Cetățuia. S 5 / 2021. 1-3. Palisada în diverse etape de excavare; 4-5. Colaj foto cu zona sistemului defensiv (palisada și șanț) în diverse etape de excavare.

https://biblioteca-digitala.ro

183. Drăgușeni, jud. Botoșani
Punct: La Căldare - Dealul Chițanca

Tip sit: 112 așezare fortificată
Încadrare cronologică: 153 Epoca bronzului târziu
cod RAN 37182.01
Autorizaţie nr. 496/15.09.2021
Colectiv: Adela Kovács (Muzeul Județean Botoșani - responsabil de șantier), Marian Lie (Institutul de Arheologie Iași - membru în colectiv), Lavinia Grumeza (Institutul de Arheologie Iași - membru în colectiv), Constantin Aparaschivei (Muzeul Național al Bucovinei - membru în colectiv), Alexandru Kovács (Muzeul Național al Bucovinei), Carsten Mischka (Friedrich - Alexander - Universität Erlangen - Nürnberg), Alexandru Nechifor (Muzeul Județean Botoșani - conservator), Alexandra Stache - student (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca), Marinel Gorgan - student (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca).
Total finanţare Muzeul Județean Botoșani-8000 lei.
Perioada desfășurării cercetării: 18.09 - 02.10.2021

Comuna Drăguşeni, situată la 44,5 km de municipiul Botoşani şi la 11 km de orașul Săveni, ocupă astăzi, împreună cu satele componente (Drăguşeni, Podriga şi Sarata-Drăguşeni) o suprafață de 5893 ha, cuprinzând teritoriul geografic dintre Valea Podrigii spre nord – vest şi Valea Bodesei spre nord-est. Distanța dintre localitatea Drăgușeni și situl arheologic La Căldare/Dealul Chițanca este de 4,7 km. Situl se află în extravilan, la 2900 m NV de sat, la 500 m V de Punctul La Ocoale (Fig. 1).

Zona de interes arheologic se află din punct de vedere geografic amplasat în Câmpia Moldovei, cunoscută şi sub numele de Câmpia Jijiei sau Depresiunea Jijia-Bahlui, considerată ca un raion geomorfologic al podișului Moldovei. Având în vedere că aproape o treime din Câmpia Moldovei este drenată de Başeu şi de alte râuri mai mici (precum pârâul Podriga aflat în imediata apropiere a sitului arheologic), geografii departajează Câmpia Moldovei în Câmpia Jijiei superioare şi a Başeului – partea de nord – şi Câmpia Jijiei inferioare şi a Bahluiului – partea de sud.

Studiile de specialitate efectuate până în prezent, prospecțiunile geologice şi forajele la mare adâncime au evidențiat că în evoluția geologică a acestei zone se disting două serii de formațiuni suprapuse, cu trăsături diferite: soclul (fundamentul) şi cuvertura. Din punct de vedere geostructural, Câmpia Moldovei este amplasată pe o unitate de platformă veche, numită Platforma Moldovenească. Soclul acestei unități de platformă este constituit din formațiuni cristaline de vârstă precambriană, fiind printre primele porțiuni de uscat ale pământului Europei. Prin forajele realizate în partea de nord - est a Moldovei s-a stabilit existența aceleiași coloane stratigrafice, alcătuită din roci dure, șisturi magmatice existente peste tot, cu mici diferențe de grosime şi variații litologice. Fundamentul precambrian apare mai aproape de suprafață în zona noastră, la o adâncime de circa 950 m la Todireni şi se scufundă din ce în ce mai mult începând din partea de nord-est a Câmpiei Moldovei, continuând spre vest şi sud, până la adâncimea de 3000 m. Ca urmare a unui îndelungat proces de evoluție geologică, teritoriul se transformă într-o unitate de platformă cu mobilitate redusă şi cu o suprafață structurală puțin accidentată, cunoscută sub numele de peneplena soclului cristalin precambrian, acoperită cu o cuvertură de roci sedimentare.

Situl arheologic a fost identificat, conform fișei de sit din RAN de un colectiv de cercetare format din Nicolae Zaharia, Emilia Zaharia şi F. Aprotosoaie în anul 1963.

Din punct de vedere administrativ, situl Drăgușeni-La căldare (coordonate geografice: 48°02’57.2”N 26°46’07.1”E), din comuna omonimă, se află la 52 km NE de municipiul Botoşani, în partea de NE a satului Drăgușeni, pe malul stâng al pârâului Podriga, la 4,5 km SE de situl Drăgușeni-Ostrov (Fig. 2). Atâta cât era vizibil la suprafața terenului, situl arheologic nu este afectat de lucrările antropice, însă nu a putut fi evaluat gradul de afectare de utilajele agricole.

Evaluarea arheologică din această etapă are ca scop determinarea urmelor arheologice și stabilirea vechimii acestora. Anomaliile geografice au fost determinate într-o primă etapă prin imagini satelitare, care scot în evidență o incintă circulară, cu un diametru de aproximativ 160 m (Fig. 3).

Alături de zona cu anomalie circulară se află 25 de cenușare, probabil aparținând Epocii Bronzului târziu, mai exact Cultura Noua. La suprafața terenului, în zona cenușarelor se află numeroase materiale ceramice și osteologice, toate databile la nivelul epocii bronzului târziu. Anomalia circulară, aflată în imediata vecinătate nu a putut fi încadrată cronologic, nefiind identificate materiale arheologice la suprafață. Evaluarea are ca scop determinarea cronologiei structurii circulare, încadrarea cât mai precisă în peisajul epocii și determinarea relației structurii circulare de tip rondel cu cenușarele aflate în imediata vecinătate. Cercetarea arheologică din anul 2021 și-a propus continuarea investigațiilor interdisciplinare din zonă, pentru a înțelege şi reconstitui cât mai corect trăsăturile locuirilor preistorice din zonă.

Obiectivele evaluării de teren au avut în vedere următoarele: delimitarea perimetrului intervențiilor antropice; identificarea etapelor constructive ale structurilor antropice; stabilirea relațiilor cultural-cronologice între elementele ansamblului de construcții; identificarea tuturor posibilelor structuri și complexe arheologice; înregistrarea stratigrafiei orizontale şi verticale; efectuarea de analize interdisciplinare asupra artefactelor descoperite; restaurarea și conservarea artefactelor în vederea includerii lor în colecția muzeală a Muzeului Județean Botoșani ca instituție organizatoare, precum și pentru valorificarea rezultatelor către publicul larg și de specialitate.

În campania de cercetări interdisciplinare și geofizice efectuate în colaborare cu Universitatea Friedrich Alexander din Erlangen-Nuremberg, Germania, coordonate de Carsten Mischka a fost determinat diametrul precis al fortificației, precum și structurile interioare. Se observă pe planul geofizic existența a două clădiri, numerotate cu Clădirea 1 și Clădirea 2. Clădirea 1 a fost estimată ca având 35 m lungime și aproximativ 25 m lățime (Fig. 4). Cercetarea s-a axat pe Clădirea nr. 1 care a fost casetată pe planul magnetometric în caroiaj pe planuri de 5 x 5 m.

https://biblioteca-digitala.ro

Evaluarea din prima campanie s-a concentrat pe secționarea prin casetă de 5x5 metri a Clădirii nr. 1 (Caseta 12/2021). Aceasta a cuprins o parte din spațiul interior și o parte din spațiul exterior clădirii. Peretele a fost surprins în partea mediană a secțiunii (Fig. 5-6). A fost surprins peretele din chirpici căzut și cu bucăți risipite spre exteriorul clădirii. După observațiile efectuate se observă existența unui aliniament de stâlpi care susțineau structura de nuiele care a fost apoi lipită cu lut. Amprenta dărâmăturii pe nivelul de săpare a fost între 0,50 - 0,80 m. Adâncimea maximă a săpăturii a fost de 0,90 metri, la acest nivel fiind deja nivelul steril de unde se adânceau gropile de pari (Fig. 7). Din strat și din locuință nu a fost recoltat material ceramic, acesta nefiind deocamdată identificat, în schimb există câteva materiale osteologice care vor determina precis nivelul de încadrare cronologică a structurii. Prin acest sondaj s-a confirmat rezultatul cercetărilor magnetometrice și în viitor ne dorim sondarea mai multor zone din interiorul structurii, astfel încât să stabilim funcționalitatea clădirilor din zonă, dar și modalitatea de construire a elementelor de fortificație.

Din punctul de vedere al tehnicii de cercetare, s-au efectuat anterior săpăturii arheologice, scanări magnetometrice care au scos în evidență amplasarea exactă a structurilor interioare ale fortificației. S-a săpat manual, cu studenți și zilieri din sat. S-a efectuat înregistrarea scrisă și fotografică a situațiilor arheologice. S-a documentat fiecare etapă de săpare prin desen pe hârtie milimetrică și fotografii oblice și verticale realizate din dronă. Cercetările viitoare se vor concentra în diferite zone ale fortificației, atât în interiorul acesteia cât și în exterior, astfel încât să putem lămuri nu doar încadrarea cronologică, ci mai ales modul de realizare a structurilor interioare și exterioare.

Caseta 12/2021 a fost epuizată din punct de vedere științific, materialele arheologice fiind prelevate și transportate la Muzeul Județean Botoșani, alături de arhiva științifică. În parcursul anului 2022 vor fi efectuate o serie de ateliere de lucru și vizite la sit, alături de comunitatea locală, un important rol în sprijinul echipei arheologice având Primăria Drăguşeni și primarul Eugen Nichita. Un alt factor de implicare în cercetările din anul 2021 l-a avut Parohia Drăgușeni, prin pr. Ioan Manoliu.

Abstract

From an administrative point of view, the Drăgușeni - La căldare site (geographical coordinates: 48° 02'57.2 „N 26 ° 46'07.1" E), from the homonymous commune, is located 52 km NE of Botoșani municipality, in the NE part of Drăgușeni village, on the left bank of the Podriga stream, 4.5 km SE of the Drăgușeni-Ostrov site (Fig. 2). As far as it was visible on the surface of the land, the archeological site looks unaffected by the anthropic works, but the degree of damage due to the agricultural works could not be properly assessed.

The archeological evaluation of this stage aims to determine the archeological traces and establishing their age and timeframe. The geographical anomalies were determined in a first stage by satellite images, which highlighted a circular enclosure, with a diameter of about 160 m (Fig. 3).

The evaluation aims to determine the chronology of the circular structure, to frame it as accurately as possible to the landscape and to determine its relationship to the ashmounds in the immediate vicinity. The archeological research from 2021 aimed to continue the interdisciplinary investigations in the area, in order to understand and reconstruct as correctly as possible the features of the local prehistoric settlements.

The precise diameter of the fortification as well as the interior structures were determined as a result of interdisciplinary and geophysical research campaign carried out in collaboration with Friedrich Alexander University in Erlangen - Nürnberg, Germany, coordinated by Carsten Mischka. It is observed on the geophysical plan the existence of two buildings, named Building 1 and Building 2. Building 1 was estimated to be 35 meters long and about 25 meters wide (Fig. 4). The research focused on Building no. 1 which was boxed on the magnetometric plan according to a grid containing 5 x 5 m boxes.

The evaluation of the first campaign focused on the sectioning of Building no. 1 (Trench 12/2021), by a 5x5 meter square, partially covering both the interior and the exterior of the building. The wall of the building was observed in the middle part of the surface investigated (Fig. 5-6). The adobe wall collapsed and its constitutive elements scattered to the outside of the building. One has also observed the existence of an alignment of pillars that supported the panel structure of the twigs lined with clay. The excavation level reached between 0.50-0.80 meters. The maximum depth of the excavation was 0.90 meters, corresponding to the sterile level, in which the postholes were dug (Fig. 7).

No ceramic material could be collected from the habitation layer and from the house. Nevertheless, we expect relevant information to the chronological framing of the structure from some other osteological material recovered. This survey confirmed the result of magnetometric research and in the future we want to probe several areas inside the structure, so as to establish the functionality of buildings in the area, but also how to build fortification elements.

Bibliografie:

Zaharia et alii: Zaharia, N.; Zaharia, Em., Contribuţii privind rezultatele unor cercetări arheologice în Câmpia Jijiei Superioare din jud. Botoşani, Din trecutul judeţului Botoşani, I, Botoșani, 1974, p. 137.

Păunescu et alii: Păunescu, A., Șadurschi, P., Chirica, V., Repertoriul arheologic al județului Botoșani, 1, București, 1976, p. 123.

Dascălu 2007: Dascălu, L., Bronzul mijlociu şi târziu în Câmpia Moldovei, Bibliotheca.

List of figures

Fig. 1. Geographical location of Drăgușeni commune (according to Google Earth).

Fig. 2. Area of the archeological site D, in Prosia, according to the Habsburg historical map of 1869-1887 - Third military map (1: 25000).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Satellite view of the fortification on the site Drăgușeni - La Căldare / Dealul Chițanca (according to Google Earth).

Fig. 4. Home 1 - magnetometric scan (image courtesy of Carsten Mishka-FAU).

Fig. 5. Cassette 12 - plan 2 with contoured wall debris-vertical image.

Fig. 6. Cassette 12 - plan 2 with contoured wall rubble-oblique image from the west

Fig. 7. The final plan with the postholes-sterile level.

Fig. 8. Research team at the end of the 2021 campaign.

Fig. 1 Amplasarea geografică a comunei Drăgușeni (conform Google Earth)

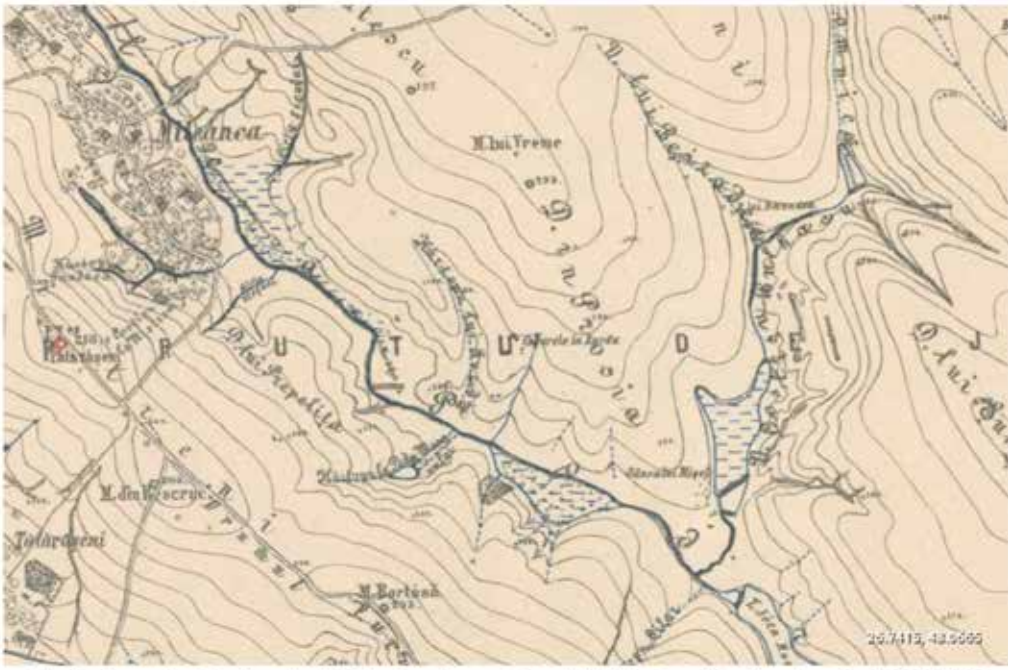

Fig. 2 Zona sitului arheologic-D. in Prosia, conform hărții istorice habsburgice din 1869-1887 A treia hartă militară (1:25000)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3 Vedere satelitară asupra fortificației pe situl Drăgușeni-La Căldare/Dealul Chițanca (conform Google Earth)

Fig. 4 Locuința 1-scanare magnetometrică (imagine furnizată cu amabilitate de Carsten Mishka-FAU)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5 Caseta 12-planul 2 cu dărâmătura peretelui conturată-imagine verticală

Fig. 6 Caseta 12-planul 2 cu dărâmătura peretelui conturată-imagine oblică dinspre vest

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7 Planul final cu gropile de stâlpi cercetați-nivelul steril

Fig. 8 Echipa de cercetare la finalul campaniei din anul 2021

https://biblioteca-digitala.ro

184. Neamț, Mărgineni, sat Hoisești
Punct: La Curmătură 1

Tip sit: 112 așezare fortificată,
Încadrare cronologică: 141 – Eneolitic timpuriu
Cod RAN: 124108.01
Autorizaţie nr. 340 din 24.06.2021
Colectiv: Neculai Bolohan, responsabil de şantier, Andrei Asăndulesei, membru al colectivului, Ana Drob, membru al colectivului - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi**.**
Finanțare: 5.000 lei, D.J.C. Neamț
Perioada desfășurării cercetării: 04-14 iulie 2021

Cercetările de suprafață inițiate de către Direcția Județeană pentru Cultură Neamț în bazinul pârâului Verdele, la sud de satul Hoisești, au dus la identificarea și integrarea unor situri noi în baza națională de date arheologice. Într-o primă etapă am realizat o evaluare vizuală a bazinului părăului Verdele (afluent pe stânga al râului Bistrița), etapă urmată de verificarea locurilor care prezentau parametri specifici unor zone cu potențial arheologic. În acest context, la sud de satul Hoisești, pe terasa înaltă de pe stânga părăului Verdele, loc din care se desprinde o suprafaţă delimitată de două albii fosile, provenind de la două izvoare, am identificat la suprafaţa solului numeroase resturi arheologice. Activitatea de cercetare de suprafaţă a continuat pe parcursul a patru sezoane agricole în care am urmărit gradul de afectare a materialului arheologic de suprafaţă precum și ritmul excavării prin arătură a resturilor arheologice acoperite. Pentru confirmarea prezenței conținutului arheologic, a distribuției artefactuale și din necesitatea recuperării și protejării patrimoniului au fost realizate investigații non-invazive, care au certificat existența unei așezări fortificate în interiorul căreia erau dispuse liniar structuri de locuire. Ca urmare a acestei evaluări a fost propusă realizarea unui diagnostic arheologic în care a fost realizată cercetarea unei locuințe cu amprentă la sol rectangulară. În 5 mai 2015, pe teritoriul satului Hoisești, comuna Mărgineni, județul Neamț, a fost identificat și delimitat prin cercetare de suprafață un sit arheologic, care prin caracteristicile sale a fost atribuit perioadei preistorice. În contextul respectiv situl, aflat în sud-estul depresiunii Cracău-Bistrița (Fig.1), a fost vizibil prin detaliile specifice unei așezări fortificate preistorice, cu resturi materiale la suprafață, care prin caracteristicile tehnice vizibile au fost atribuite perioadei eneolitice și resturi de olărie care sunt atribuite perioadei mijlocii a Epocii bronzului (cultura Costișa) (Fig. 2/a-c).

Obiectivele cercetării

Identificarea prezenței conținutului arheologic

Înregistrarea distribuției artefactuale pe suprafaţa de lucru și integrarea patrimoniului într-o narațiune privind ocuparea și utilizarea mediului în perioadele preistorice.

Elaborarea strategiei pentru continuarea cercetărilor în cadrul unei alte modalități de cercetarea și valorificare a patrimoniului arheologic.

Rezultate şi interpretarea lor

În conformitate cu proiectul anual și cu standardele și normele de cercetare arheologică am stabilit pentru anul 2021 o zonă a diagnosticului arheologic notată Caseta A/Cas.A, împărțită în patru carouri (1-4) (Fig.1/d). În bună măsură, rezultatele diagnosticului arheologic intruziv corespund obiectivelor formulate pe parcursul cercetării de suprafaţă și a desfășurării cercetării geomagnetice (Fig. 1/c).

Locuința 1 (L1).

Pe parcursul excavării, în zona centrală a Cas.A, am identificat o platformă din lut ars, care corespundea semnalului magnetic. Treptat, săpătura a fost extinsă pe toată suprafaţa pentru a identifica amprenta la sol a unei locuințe/L1 (Fig. 2/d). Inițial, amprenta la sol avea lungimea de 4,70 m pe axul lung și era reprezentată de fragmente de lipitură de pereți, uneori cu amprente de nuiele și de scânduri, fragmente de podină și fragmente de olărie. Dimensiunea finală a L1 este de 7,10 x 4,50 m (Fig.1/d; 2/d). Continuarea decopertării realizată prin răzuieli succesive în zona dintre carourile 1-2 și 3-4 a dus la identificarea unui „jgheab" din lut ars, care pare să reprezinte baza unui perete interior despărțitor. Un al doilea „jgheab" din lut a fost cercetat către extremitatea estică, la 2,00 m est de primul (Fig.1/d). Pe suprafața de lucru au fost descoperite următoarele artefacte: lame și vârfuri de săgeată din silex, râșnițe și topoare din piatră, diverse obiecte din lut, fragmente de olărie (Fig. 2/e-g).

Concluzii

Diagnosticul arheologic a dus la identificarea urmelor unui spaţiu de locuit reprezentat de fragmente de lut ars cu amprente de nuiele, care provin de la pereți dărâmați peste o podină. Existența spaţiului domestic este susținută de planimetrie, care sugerează existența unor spații interne/hol/încăperi, aserțiune susținută și de prezența celor două „jgheaburi"-suport al unor ziduri ușoare precum și a celor două râșnițe din piatră (Fig. 2/f). O situație asemănătoare a fost raportată ca urmare a săpăturilor arheologice din cadrul locuinței L4 de la Fetești-*La Schit*, com. Adâncata, jud. Suceava, precum și din cadrul locuinței L2 de la Malnaș-Băi, jud. Covasna[1], ambele contexte fiind atribuite fazei Cucuteni A. Acestor prime dovezi li se adaugă materialul arheologic disparat sau a celui cercetat *in situ.* Pe baza acestor date situl a fost încadrat în faza Cucuteni A specifică eneoliticului de la răsărit de Carpați.

Abstract

As a result of the archaeological survey from Hoisești - *La Curmătura 1*, an area with intense traces of habitation was subsequently investigated. The site is located on the high terrace of the Verdele stream and was separated from the rest of the terrace by two ravines with a fresh water spring and two salt springs nearby (Slatina Mică and Slatina Mare). The area is represented by a high density of Chalcolithic (Cucuteni A) contemporary settlements located to the north (Iugani-Mărgineni) or to the south (Movila Flocoasă-Negrițești, Dealul Siliștei-Siliștea), which meet identical characteristics regarding the location: dominant places, intervisibility, proximity to freshwater sources and easy access. All these observations are valid

[1] Boghian, D. D., Ignătescu, S., Mareș, I., Niculică, B.P. 2006, 153-154; László, A., Cotiugă, V., 2005, 174-170.

https://biblioteca-digitala.ro

for the settlements in the Cracău-Bistrița basin, but also for many of the contemporary sites east of the Carpathians.

Geomagnetic research has led to the identification of a visible housing area in the form of three rows of 19 dwellings, approximately arranged according to a north-south axis. One of them, located in the central area, was partially investigated by an archaeological diagnosis.

Bibliografie:

Boghian, D. D., Ignătescu, S., Mareș, I., Niculică, B.P., *Feteşti, com. Adâncata, jud. Suceava, „La Schit”*, CCA din România, campania 2005, A XL-a sesiune naţională de rapoarte arheologice, Constanţa, 2006, 152-157.

László, A., Cotiugă, V., *On the Chalcolithic house-building. Archaeological observations and some experimental archaeological data*, SAA X-XI (2004-2005), 2005, 174-170.

Monah, D., *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, BMA III, Muzeul de Istorie Piatra-Neamț, 1997.

Sztáncsuj, S. J., *Grupul cultural Ariușd pe teritoriul Transilvaniei*, Editura Mega, 2016.

https://biblioteca-digitala.ro

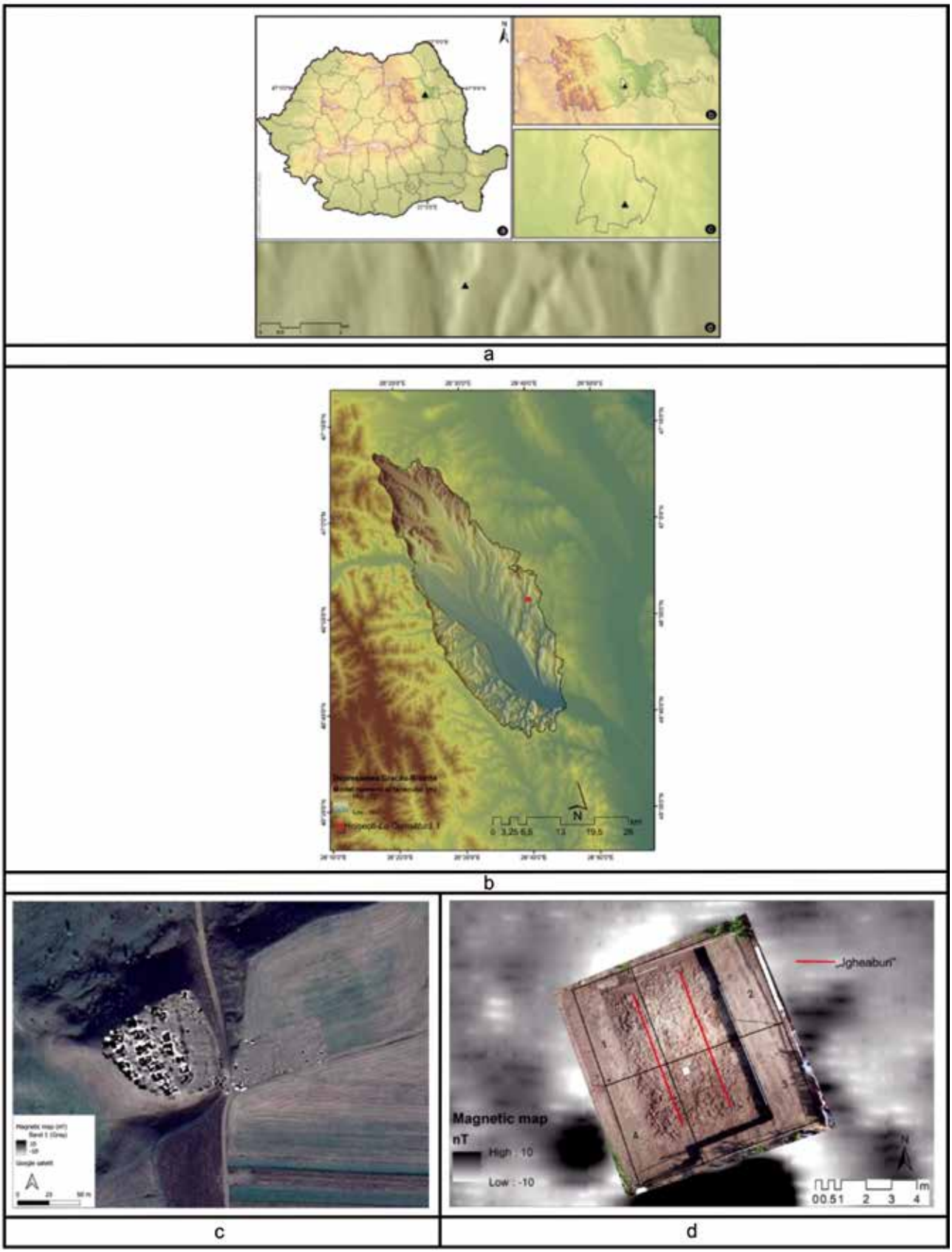

Fig. 1. Hoisești - La Curmătură 1. a. Amplasarea administrativ-teritorială a sitului de la Hoisești - La Curmătură 1, comuna Mărgineni, județul Neamț (a. amplasarea sitului pe teritoriul României; b. amplasarea sitului pe teritoriul județului Neamț; c. amplasarea sitului pe teritoriul comunei Mărgineni; d. detaliu); b. Amplasarea sitului în cadrul Depresiunii Cracău-Bistrița; c. Rezultatele scanărilor geomagnetice; d. Fotogrametria suprafeței cercetate (Foto: Andrei Asăndulesei, Ana Drob, Neculai Bolohan).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Hoisești - La Curmătură 1. a. Aspect din timpul cercetării de suprafață; b. fragmente de artefacte eneolitice; c. fragmente de artefacte din epoca bronzului; d. CasA. imagine generală; e. artefacte și fragmente de artefacte din silex; f. artefacte din piatră; g. fragmente de olărie cu decor pictat și incizat (Foto: Neculai Bolohan, Ana Drob, Andrei Asăndulesei).

https://biblioteca-digitala.ro

185. Mereşti, Cheile Vârghişului, jud. Harghita
Punct: Peştera Mare nr. 14

Tipul de sit: 1/115/116
cod RAN: 85065.04
Autorizaţie: nr. 403/18.06.2021
Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgovişte), George Murătoreanu (UV Târgovişte), Daniel Vereş (ISER Cluj Napoca), Loredana Niţă (UV Târgovişte), Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Dan Ștefan (MCR Sf. Gheorghe), Ştefan Vasile (U Bucureşti), Gabriel Şerbănescu (UV Târgovişte), Valentin Georgescu (UV Târgovişte), Bogdan Stroe (UV Târgovişte), Ionel Geambașu (UV Târgovişte), Stănescu Mădălina (M. Vrancei), Florin Danciu (UV Târgovişte), Emanuel Costache (UV Târgovişte)
Perioada desfășurării cercetării: iulie - septembrie 2021

Peștera Mare este amplasată pe versantul stâng al Cheilor Vârghișului, la aproximativ 18 metri deasupra talvegului. Peştera prezintă o serie de săli şi galerii ce totalizează 1.100 m. Portalul se deschide sub forma unei bolte arcuite, cu o lărgime de 12 m. şi o înălțime de 6 m. În sala principală pachetul sedimentar este uşor ascendent, dar se orizontalizează în sala din stânga acesteia. Acesta este şi spaţiul în care lumina naturală facilitează activitatea umană. Tr. Orghidan şi M. Dumitrescu au denumit acest sector „complexul AA'" şi menționează faptul că pachetul sedimentar, cu o grosime de 6 m., a fost exploatat prin extragerea de îngrășământ fosfatic.

Consistentul pachet sedimentar al acestei peşterii a fost cercetat de J. Teutsch între anii 1900-1902, când a cules materiale arheologice de la suprafață. În 1907 a efectuat şi o săpătură arheologică, prin deschiderea unei secţiuni la 7-8 m. de intrare, dar care nu a depăşit adâncimea de 20-30 cm. În anul 1932, J. Teutsch şi L. Schmidt au reluat săpătura arheologică în sala de la intrare. În 1941-1942 Maria Mottl a efectual două sondaje, dar rezultatele obținute nu au fost publicate la standarde acceptabile. O cercetare arheologică a mai fost întreprinsă de speologul István Déneş, dar nu cunoaștem rezultatele. Din păcate, în acest stadiu al cercetărilor, nu putem identifica paternitatea gropile vizibile la nivelul de călcare, singura decelabilă fiind exploatarea de guano.

În mod natural, accesul la Peştera Mare este extrem de dificil, versantul din faţa acesteia fiind reprezentat de un perete aproape vertical. În prezent, accesul în peşteră se face cu ajutorul unei serii de 2 scări metalice şi a uneia săpată în versant. O pictură din anul 1857, valorificată de speologul István Déneş, redă intrarea în Peştera Mare şi o scară pe care urcă un vizitator

Obiectivul nostru pentru anul 2021 a fost de a evalua succesiunea şi componenţa culturală a etapelor de locuire, în mod prioritar pentru perioada post-paleolitică, iar în vederea atingerii acestuia a fost deschisă secțiunea S3 (2 x 2 m) în sala principală (fig. 1, fig. 2, 3), în proximitatea secțiunii S 2, din anul 2020. A fost deschisă și o caseta C1, 1/1 m., în proximitatea zidului din zona de portal, în vederea identificării materialelor arheologice asociate cu acesta. S3 a fost parţial afectată de o săpătură anterioară.

Ca și în anul 2020, secvența superioară din S3 conține un numeros material ceramic atribuibil perioadelor eneoliticului și epocii bronzului. Numeros material ceramic se concentrează în asociație cu cărbune și cenușă (fig. 4, 5). Caseta C1 a furnizat material ceramic, dar stratigrafia indică o intervenție anterioară sau un amestec datorat deplasării sedimentelor. În această zonă pachetul sedimentar prezintă un profil ascendent.

Materialul arheologic post-paleolitic, din secțiunea S3 și din caseta C1, este alcătuit în mod preponderent din ceramică, respectiv obiecte de piatră, metal (o piesă fragmentară) și un ac cu cap rulat din bronz, lut ars (un fragment de greutate de lut), oase de animale, o vertebră umană cu urme de prelucrare (fig. 6/ 5), puține piese întregi și majoritatea păstrate fragmentar. Întregul material ceramic descoperit este fragmentar, nu s-a descoperit nici un vas ceramic întreg, s-au reîntregit prin desen mai multe forme de vase, în special gura, buza și o parte din corpul acestora.

Culturii Coţofeni. Atribuim câteva fragmente de vase din pastă semifină, amestecată cu pietriș mărunt şi cioburi pisate, prevăzute cu decorul specific fazei Coţofeni I: incizii oblice și împunsături succesive. Acestea aparţin, probabil unor vase mai mari, cu corpul arcuit, gura evazată şi buza ușor rotunjită (fig. 6/ 1-3).

Cultura Glina III – Schneckenberg, din lotul ceramic analizat s-a remarcat un fragment de vas cu gâtul lung și gura ușor evazata cu buza răsfrântă spre exterior, specific acestei culturii din perioada timpurie a epocii bronzului (fig. 6/ 4).

Cultura Wietenberg, din epoca bronzului mijlociu, este reprezentată printr-un lot considerabil de fragmente ceramice, lucrate din toate categoriile de pastă (fină, semifină și grosieră), arse oxidant și reductant, cu suprafaţa netezită, decorate cu benzi meandrice incizate, haşurate cu linii scurte, oblice, împunsături succesive și motive decorative în relief „*zig-zag*" asociate cu „*dinți de lup*". Lotul de ceramică atribuit acestei perioade este foarte fragmentat și constă în fragmente de vase din categoria gospodărească, cu aspect mai grosier constând din fragmente de amfore (fig. 6/ 5), cât şi numeroase fragmente provenind din vase mai mici, lucrate din pastă fină, decorate de cele mai multe cu benzi incizate (fig. 6/ 8), sau benzi incizate umplute cu împunsături succesive (fig. 6/ 7), și decor în relief „zig-zag" asociat cu „*dinți de lup*" (Fig. 6/ 6) realizat pe buza vasului.

Datorită caracterului fragmentar materialul descoperit nu permite o încadrare tipologică şi cronologică mai precisă, dar putem încadra aceste materiale ca aparținând fazelor II și III ale Culturii Wietenberg, cu analogii în zona de est a Carpaților Răsăriteni, în siturile de la Păuleni-Ciuc „Dâmbul Cetății", jud. Harghita și altele de pe cursul superior al Oltului.

Ceramică modernă, din lotul de ceramică analizat s-a remarcat din S.3/ 2021, complex – Groapă, ad. – 61 cm, un fragment de fund de vas lucrat la roată rapidă, din pastă fină, cu urme de smalț căzut pe exterior, ars oxidant, culoarea cărămizie, care poate fi atribuit unei epoci mai recente, cel mai probabil din perioada modernă (fig. 6/ 9).

Asociat cu materialele ceramice fragmentare atribuite epocii bronzului mijlociu (Cultura Wietenberg), au fost descoperite câteva obiecte care pot fi încadrate acestei

https://biblioteca-digitala.ro

perioade, dintre acestea remarcăm: un fragment de la o greutate de lut de formă trunchi-piramidală, prevăzută cu perforație tranversală în partea superioară și cu o alveolă circulară în partea superioară a piesei (fig. 7/ 1); o fusaiolă întreagă, lucrată din lut ars, perofată axial, ușor plată și marginile rotunjite (fig. 7/ 2) și un fragment de ac de os cu corpul în formă de „vâslă", păstrat fragmentar, care prezintă urme intense de utilizare (fig. 7/ 4). Vârful piesei este rupt din vechime.

Având în vedere că lotul ceramic a fost atribuit fazelor II și III ale Culturii Wietenberg, putem încadra și aceste piese ca aparținând acestor etape ale acestei culturi.

Ceramică Noua. Din lotul de material arheologic descoperit în Peștera Mare din S.3/ 2021, ad. – 34-45 cm, a fost analizat și un ac de bronz cu capul rulat specific perioadei târzii a epocii Bronzului (fig. 7/ 3). Ac cu capul rulat, bronz (L: 75 mm; Gr: 3 mm; D_vârf: 1 mm; D_cap: 5 mm; G: 3 gr.), turnat din bronz de vârful este bine ascuțit și capătul rulat. Păstrează patină de culoare verzuie.

Atfel de obiecte permit o încadrare tipologică şi cronologică mai precisă, aparținând Culturii Noua, cu analogii în zona de est a Carpaților Răsăriteni, în siturile de la Zoltan "Nisipărie", jud. Covasna.

Epoca nedeterminată, din lotul de material arheologic analizat din S.3/ 2021, ad. – 20 cm, s-a descoperit și o vertebră, cel mai probabil umană (?), care prezintă urme de utilizare (fig. 7/ 5). Având în vedere adâncimea la care a fost descoperită, în acest stadiu al cercetărilor, această piesă nu poate fi atribuită unei etape de utilizare a acestei peșteri.

Abstract

Peștera Mare is located on the left side of Vârghiș Gorges, about 18 meters above the thalweg. The cave presents a series of halls and galleries totaling 1,100 m. The consistent sedimentary package of this Cave was investigated by J. Teutsch, M. Mottl and István Déneş. Our goal for 2021 was to evaluate the succession and cultural composition of the habitation stages, and in order to reach it, was opened a section S3 (2 x 2 m) in the main room. The upper sequence contains a large number of ceramic materials attributable to the Bronze Age.

https://biblioteca-digitala.ro

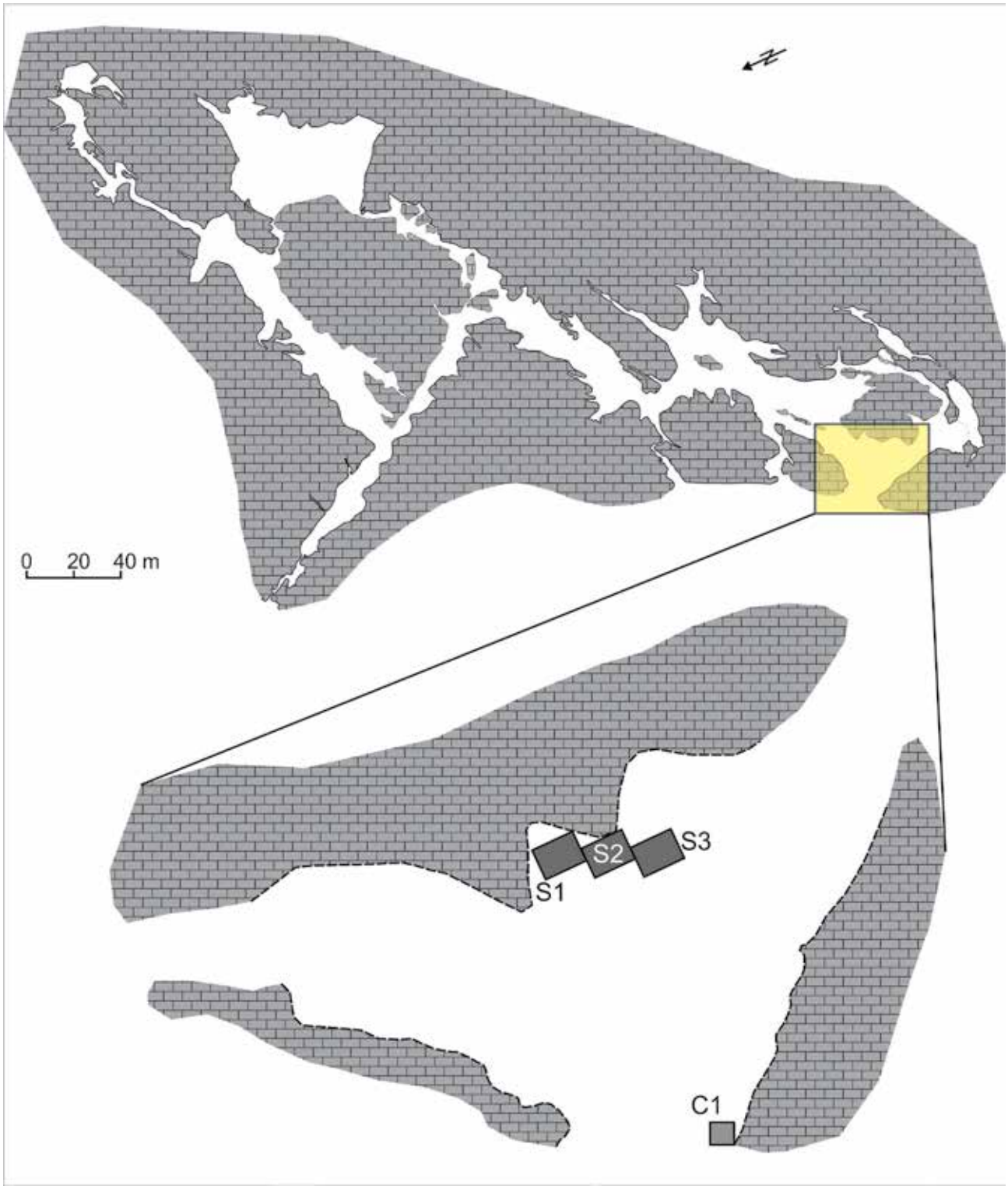

Fig. 1. Plan Peștera Mare.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Plasare secțiune S2

Fig. 3. Imagine de ansamblu S3.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4 a. Imagine de ansamblu S3; b. Imagine de ansamblu săpătură.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5. a. Vatra asociată cu material ceramic; b. Detaliu resturi combustie și ceramică.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 6. Fragmente ceramică.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7. Inventar.

https://biblioteca-digitala.ro

186. Miercurea Ciuc, jud. Harghita
Punct: Ciba, str. Vasfúvó

Tip de sit*:* 4
Încadrare cronologică: 431
Colectiv: Botár István, responsabil *șantier*
Autorizaţie nr. 473/2021
Perioada desfășurării cercetării: 28.07 - 25.08.2021

Situl se află la 2 km vest de Miercurea Ciuc, lângă DN13A, în zona numită Ciba/Erdőalja (r: sub pădure) la poalele sudic al dealului, lângă pârâul „Tekerő-pataka". (Fig. 1).

Locul se numește „Vasfúvó dombja", adică „Dealul Foalelui", un toponim cu etimologie clar legată de activități metalurgice. Zona era deci bănuită a fi sit arheologic, dar până în anii precedenți nu erau dovezi certe. Cu ocazia unor lucrări de teren, în partea inferioară a dealului s-a putut observa în profil secțiunea unor gropi pline cu zgură. (Fig. 2)

Zona nu a fost anterior cercetată din punct de vedere arheologic. Obiectivul primar al cercetării din 2021 a fost documentarea gropilor din profilul format, verificarea activităților de metalurgie suspectate și determinarea cronologică a acestora. (Fig. 3)

În urma săpăturii s-a verificat faptul că atât stratul de zgură, cât și umplutura gropilor nu provin dintr-o deranjare, depunere modernă (drumul străzii este nivelat cu zgură modernă din Vlăhița), ci este rezultatul unei activități îndelungate și repetate de topire a zăcămintelor de fier. (Fig. 4)

Datarea acestei activități, având în vedere că situl nu reprezintă o așezare propriu zisă cu material ceramic abundent, fiind de fapt o depunere „industrială", era destul de complicată. În materialul ceramic colectat nu apar nici fragmente preistorice și nici din epoca medievală târzie, sau chiar mai recente. Cele câteva piese de oale ornamentate și cu profil păstrat datează această activitate în epoca medievală. În cantitatea destul de redusă de material recoltat nu apar fragmente tipice exclusiv doar pentru o anumită epocă, deci nu putem exclude o datare anterioară, în jurul mileniului. Totuși, având în vedere habitatul secolelor 8-12 și toponimia din zonă, pare destul de sigur faptul că exploatarea minereurilor de fier și prelucrarea lor s-a făcut la mijlocul epocii arpadiene, adică în secolele 11-12. (Fig. 5)

Extinderea stratului de zgură și amploarea activităților metalurgice pot fi apreciate doar din date indirecte, greu de verificat fără noi intervenții. Conform relatărilor vecinilor, în anii 1950-60, armata, care a folosit dealul ca poligon militar, a făcut nivelări majore lângă pârâu, iar după 1990, odată cu construirea unor case noi aceste intervenții s-au repetat. Se semnalează o bucată de lut ars de formă cilindrică, găsită cu ocazia construcției unei case la cca. 170 m spre E. Pierdută, din păcate, piesa ar fi putut fi un tub de suflare (?), ceea ce ar însemna că situl s-a extins mult de-a lungul pârâului.

În cursul cercetării actuale au fost descoperite și documentate mai multe gropi, unele suprapuse, toate fiind umplute cu deșeul topirilor, adică cu zgură, care a acoperit întreaga suprafață folosită atunci. Nu am identificat cuptoare propriu zise *in situ,* ci doar fragmente din acestea, adică bucăți de lut ars tare la roșu pe o parte și zgură topită la partea interioară. Pe fundul a 2-3 gropi s-a observat un strat subțire de scurgeri de zgură, însă pământul înconjurător nu a prezentat urme de ardere intensivă, deci interpretarea acestora rămâne încă o problemă deschisă.

Cantitatea imensă de zgură și faptul că mai multe gropi se suprapun, dar iarăși observațiile potrivit cărora stratul de zgură s-a scurs/a fost nivelat (?), nu direct, ci peste un strat deasupra unor gropi sau că stratul de zgură a fost deranjat la rândul său de gropi mai noi (tot pigmentate cu zgură), atestă faptul că activitatea de producerea fierului brut s-a realizat îndelungat, repetat, câteodată cu întreruperi. Materia primă folosită pentru topire se găsește chiar în straturile de sub complexe, iar urme ale exploatării de suprafață (gropi mari) pot fi sesizate la est de zona cercetată.

Toponimul și supraviețuirea acestuia indică apartenența etnică a comunității minerilor și metalurgiștilor, foarte probabil vorbitoare de limbă maghiară.

Analiza unor probe de zgură și de C14 pentru fragmente de oase și cărbuni este în curs. Aceste rezultate vor îmbogăți substanțial cunoștințele noastre legate de situl Vasfúvó. Obiectivul cercetărilor ulterioare va fi delimitarea spre deal a complexelor arheologice și cercetarea acestora, precum și aprecierea cu ajutorul unor sondaje a extinderii sitului. Clasarea locului ca sit arheologic și protejarea sa reprezintă un obiectiv care trebuie realizat cât mai repede.

Abstract

The site is located in the Eastern Carpathians, in the Upper Olt Valley, in Harghita County, near Miercurea Ciuc, by the feet of a hill called "Vasfúvó", which means "Iron bellows Hill". The toponymy itself indicates metalurgical activities, but until recently no material proofs were available. Several years ago after earthworks in the profile of the hill more pits came to light with a slag and carbon content and a continuous slag layer above them.

During the recent research several pits were documented, although no furnace was actually found; rests of furnace (hard, red burned clay pieces with solidified molten slag on the inner part) are, nevertheless, known.

The stratigraphy of the site suggests that iron smelting took place repeatedly, for a long period of time, with some interruptions. The raw material necessary for the smelting was digged in the same place. The few pottery fragments indicate a 11th-12th century dating for this activity. If the preliminary dating will be proven by C14 data, it will bring an important contribution to understand the medieval habitat of the region. The main targets of the next research would be a better identification and documentation of the furnaces and a precise extent of the production site involving smelting activities, as well as the finding of the associated settlement.

https://biblioteca-digitala.ro

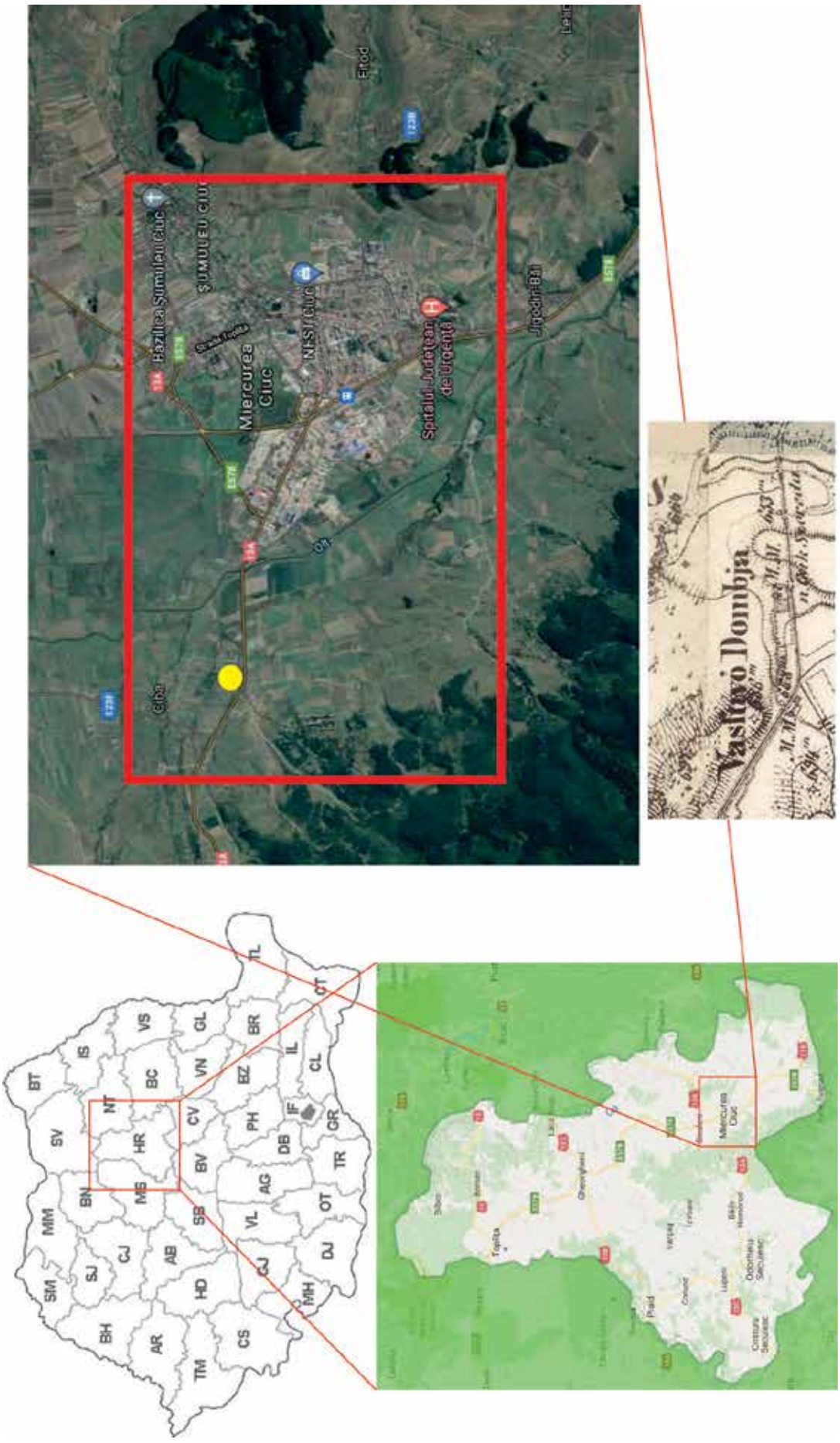

Fig. 1. Localizarea sitului Vasfüvö.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2 Secțiunile unor gropi pline cu zgură

Fig. 3. Gropile și stratul de zgură în profilul dealului.

https://biblioteca-digitala.ro

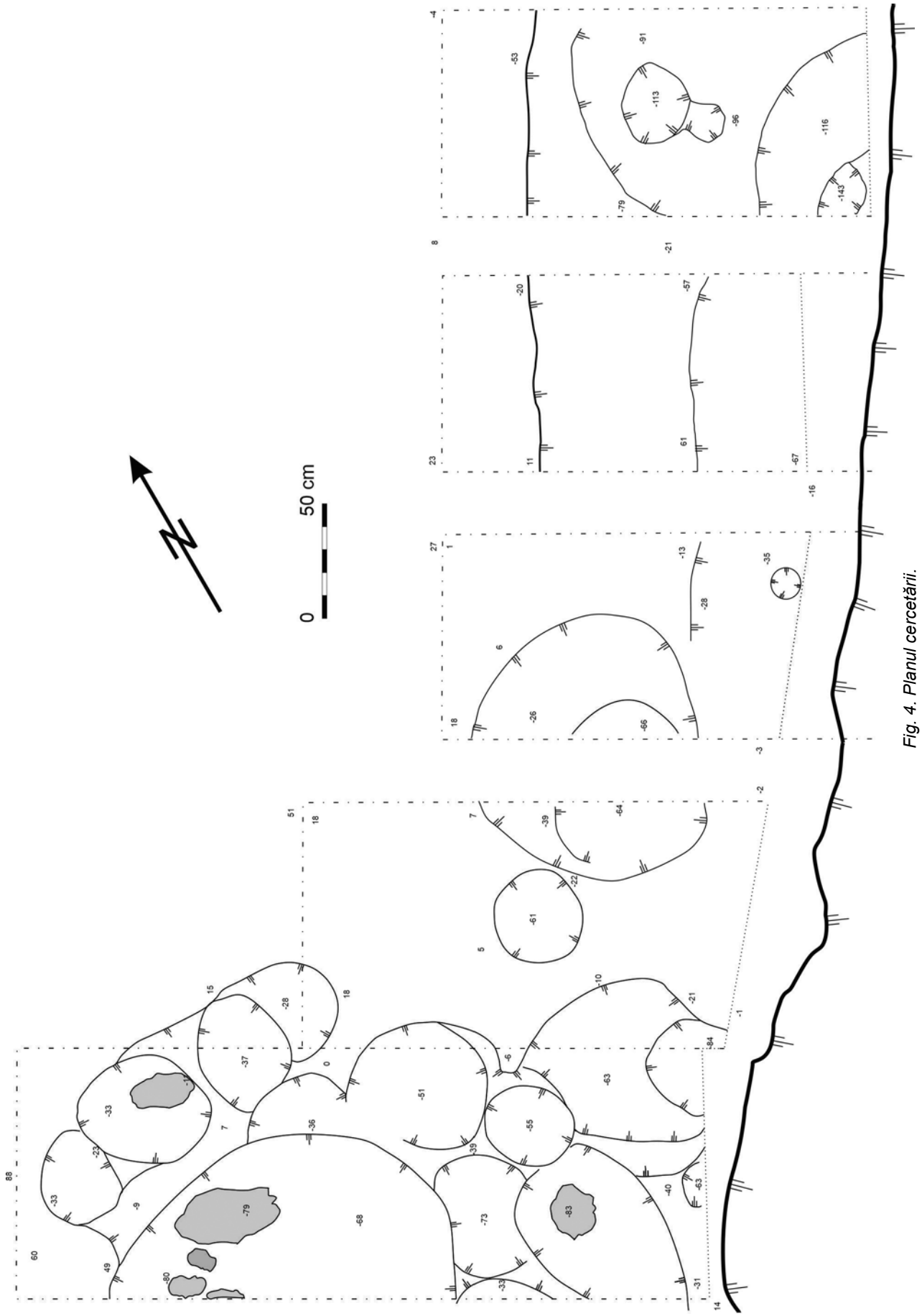

Fig. 4. Planul cercetării.

https://biblioteca-digitala.ro

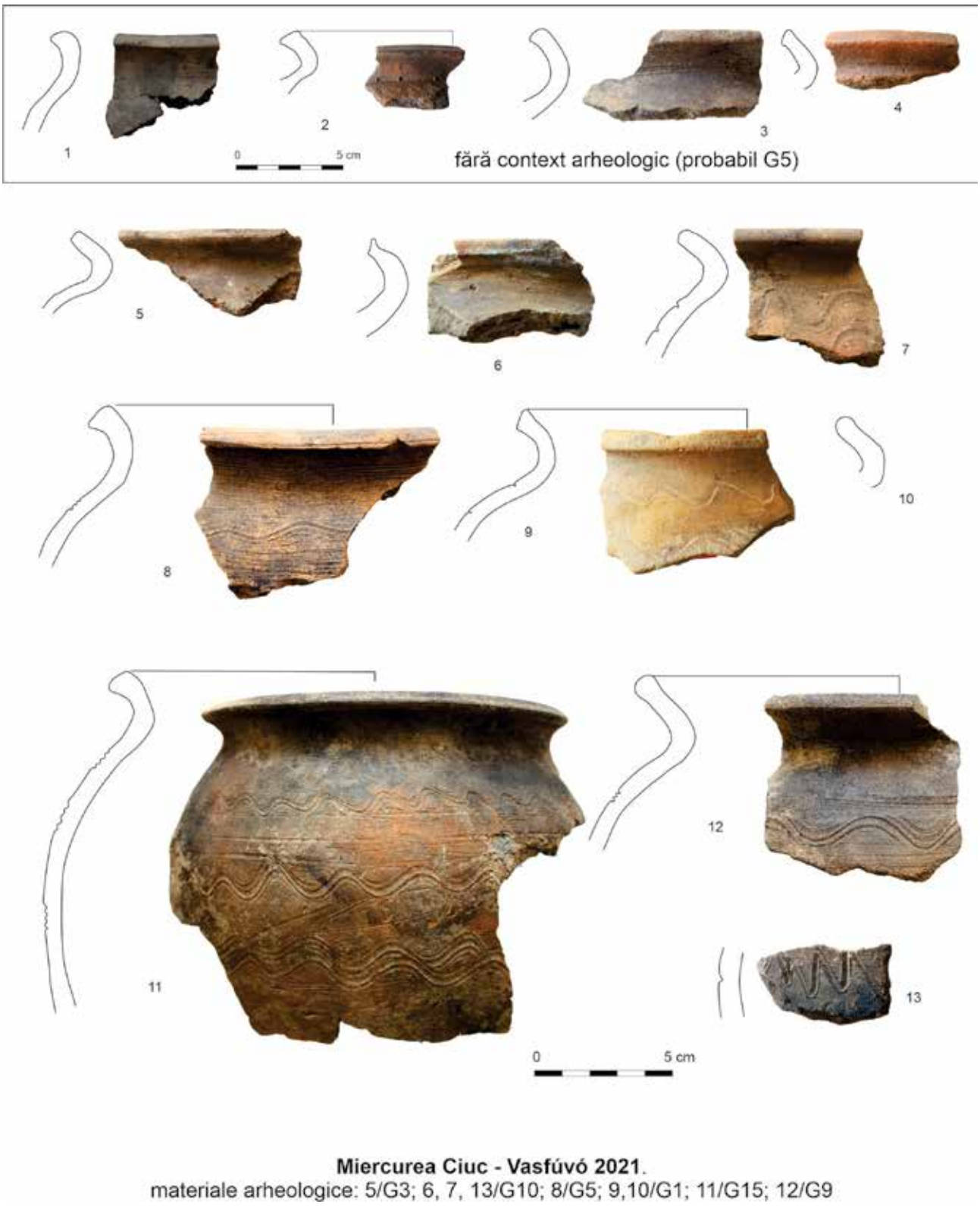

Fig. 5. Fragmente ceramice din stratul de zgură din gropi.

https://biblioteca-digitala.ro

187. Milova, com. Conop, jud. Arad
Punct: „Cioaca Milovei”

Tip sit: 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu)
Autorizație nr. 239/14.05.2021
Colectiv: Victor Sava (responsabil), Ioan Cristian Cireap, Daniel Preda, Luminița Andreica-Szilagyi, Norbert Kapcsos (Complexul Muzeal Arad), Marinel Gorgan (student Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie a UBB Cluj)
Perioada desfășurării cercetării: 28.06 - 26.07.2021

În campania din anul 2020, în urma efectuării unui sondaj de mici dimensiuni, a fost surprinsă parțial o amenajare din bolovani; acoperite cu câțiva dintre aceștia, depuse într-o mică alveolare săpată în pământ, se aflau resturile incinerate ale unei tinere femei, alături de accesorii vestimentare și podoabe fragmentate, prezentând puternice urme de arsură.

Anterior, deasupra resturilor cinerare, au fost descoperite, pe rând: zăbală și verigi din fier, două piese din aur, puternic contorsionate (posibil provenind de la un singur obiect) și două fibule cu nodozități, din argint, fragmentate. La mică distanță, a mai fost găsită o zăbală din fier.

Măsurătorile magnetometrice

În vederea obținerii de date suplimentare, în martie 2021 au fost efectuate măsurători magnetometrice de către Hegyi Alexandru, de la Facultatea de Geografie a Universității de Vest Timișoara. Acestea au cuprins o suprafață de 60 x 40 m, aproximativ întreaga zonă înaltă a dealului, care se prezintă sub forma unui platou. Sondajul săpat de noi în anul 2020 este localizat în colțul nordic al suprafeței investigate magnetometric.

În centrul arealului investigat, acolo unde la suprafață sunt vizibile numeroase fragmente de cărămizi, au fost evidențiate o serie de anomalii dipolare, dispunerea lor redând conturul fundației unei clădiri patrulatere (Fig. 1, linie roșie punctată). De asemenea, în zona celor două adâncituri descrise în raportul de anul trecut, au fost identificate mai multe anomalii magnetice generate de materiale fero și ferimagnetice (Fig. 1, spre colțul vestic al suprafeței).

În cadrul hărții geomagnetice mai sunt vizibile două structuri cvasi-circulare (Fig. 1, linie roșie continuă), conturate de o serie de anomalii negative. Aceste anomalii pot fi generate de roci cu susceptibilitate mai mică decât cea a solului în loc, posibil roci utilizate în construcția unor mici movile. Interesante din punct de vedere arheologic mai pot fi și o serie de anomalii pozitive și negative deopotrivă, circulare, de mici dimensiuni. Anomaliile circulare pozitive (Fig. 1, cyan) pot reprezenta gropi în care a fost depozitat material cu o susceptibilitate mai mare decât cea a solului în loc sau care au fost umplute treptat cu material organic mai susceptibil. Mai interesante sunt micile anomalii circulare negative, care de asemenea pot reprezenta gropi umplute imediat după săpare (posibil săpate pentru depozitarea obiectelor funerare). Dislocarea solului din straturile geologice ale terasei prin săpare, cu o susceptibilitate magnetică mai redusă decât cea a solului de suprafață, ar explica existența acestor anomalii (Fig. 1, dreptunghi galben).

Diagnosticul arheologic intruziv

Prin campania de anul acesta ne-am propus să delimităm conturul amenajării din bolovani identificată anul trecut. În acest scop, am extins sondajul primei campanii pe toate cele patru laturi ale sale. La final, suprafața excavată a fost de 8 x 6 m (Fig. 2). Ca metodă, am ales să ne adâncim până la nivelul amenajării din bolovani, iar acolo unde aceștia lipseau, până la lutul galben identificat, prin săpătura de anul trecut, ca fiind sterilul arheologic. După documentare, fiecare bolovan a fost dislocat, sistematic, în vederea identificării unor noi complexe arheologice.

Anul acesta nu a fost identificată o altă depunere de resturi incinerate. Piesele descoperite nu sunt numeroase. Au fost descoperite două verigi de harnașament, din fier, una la distanța de 1,8 m sud-vest față de resturile cinerare, cealaltă la 1,6 m sud față de acestea. În zona depunerii de resturi cinerare a fost găsit un buton din bronz. Restul artefactelor constă în câteva fragmente ceramice, dispersate printre bolovani; unul dintre acestea este ornamentat cu două brâuri în relief, cu alveole. În jurul unei lespezi de mari dimensiuni (118 x 60 cm, identificată în colțul sudic, pentru a cărei dezvelire a fost necesară săparea unei casete de 1 x 1 m) au fost identificate fragmente ceramice numeroase, provenind de la fructiere (exemplare cu buza ușor răsfrântă spre exterior, confecționate la roată, dar din pastă de slabă calitate, arse incomplet; sunt databile în sec. I a.Chr.).

Între, dar și sub bolovanii identificați, au fost descoperite mai multe fragmente de cărămizi.

Dispersia bolovanilor în suprafața excavată (Fig. 2) nu redă un contur prin care să putem delimita clar amenajarea. Este evidentă o concentrare de bolovani în zona central-estică a suprafeței săpate, situație ce pare a se continua în afara acesteia. De asemenea, înspre colțul vestic, bolovanii sunt prezenți în număr mai mare.

Considerăm că prezența fragmentelor de cărămizi și modul în care bolovanii sunt dispersați în suprafața săpată, constituie un indiciu că la un moment-dat, posibil în evul mediu, s-a încercat nivelarea amenajării funerare.

Pentru clarificarea situației, sunt necesare investigații mai extinse.

Abstract

Following last year’s research at Milova – *Cioaca Milovei*, the 2021 research began with a magnetometry on the entire plateau. The results highlighted several magnetic anomalies that can be interpreted as circular arrangements of rocks, respectively circular pits. Also, in the center of the targeted surface, where fragments of bricks can be seen on the surface, the magnetic anomalies describe the contour of the foundation of a quadrilateral building. This year’s excavations were aimed at delimiting the boulder arrangement identified during the last campaign. However, they were not completely discovered in the excavated surface. It seems that the arrangement covers a larger area. The dispersal of the boulders and some fragments of brick discovered between them make us believe that at a certain moment, possibly in the Middle Ages, an attempt was made to level the funerary arrangement.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie:
Sava, Victor; Cireap, Ioan Cristian; Preda, Daniel; Mărginean, Florin; Kapcsos, Norbert, *Milova, com. Conop, jud. Arad*, *Punct: „Cioaca Milovei”*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2020*, 2021, p. 567-568.

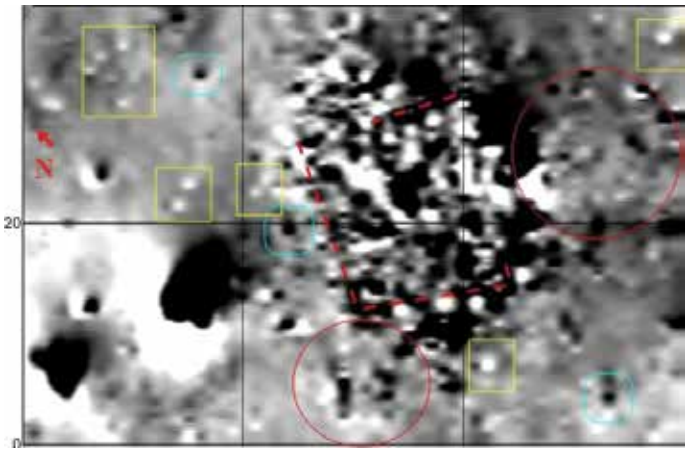

Fig.1. Rezultatele magnetometriei efectuată la Milova - Cioaca Milovei (Alexandru Hegyi).

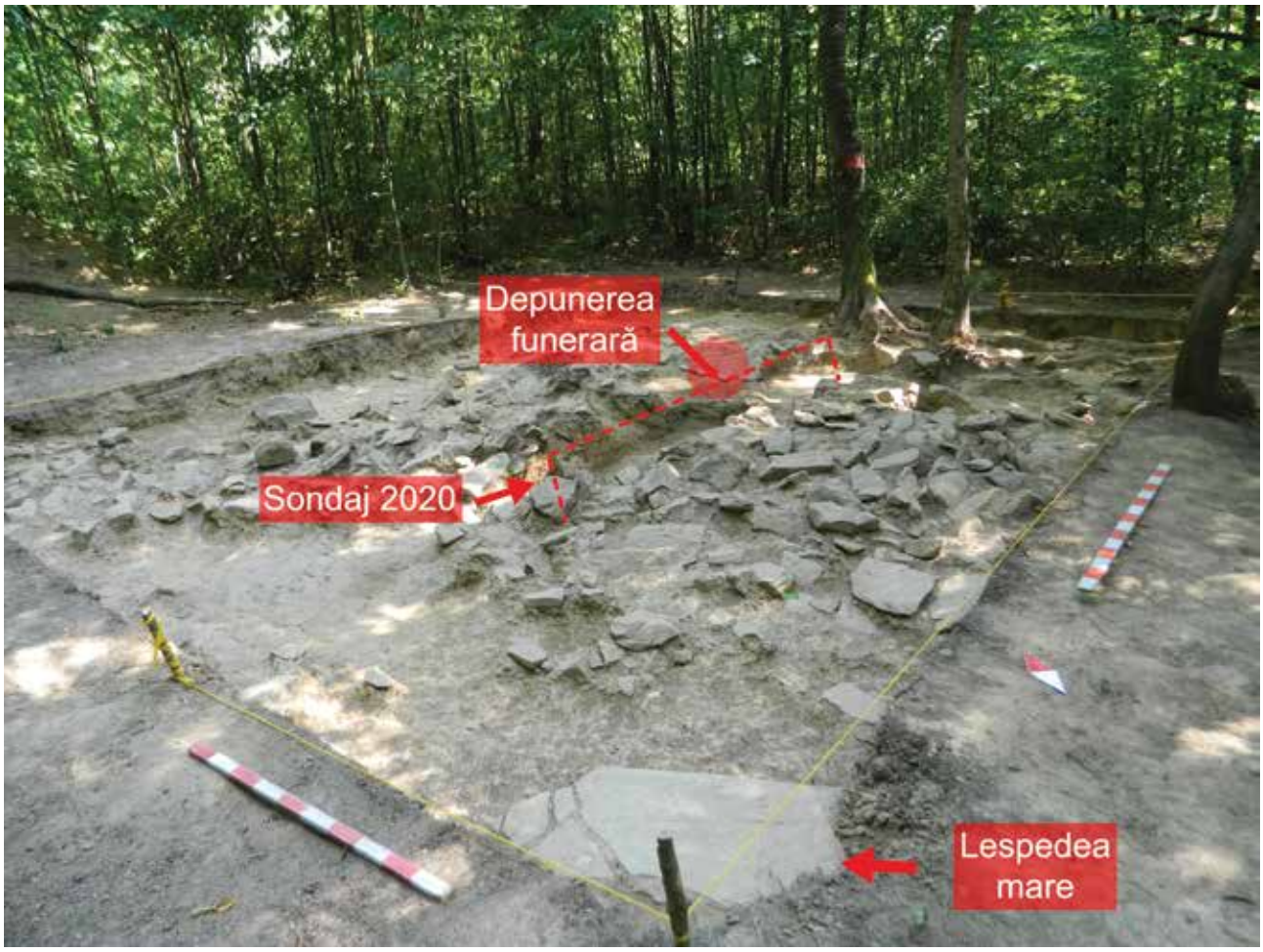

Fig. 2. Amenajarea din bolovani surprinsă în suprafața săpată.

https://biblioteca-digitala.ro

188. Nemțișor, com. Vânători-Neamț, jud. Neamț

Punct: Pădurea Branișteе

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă
Încadrare cronologică: 1 – preistorie; 15 – epoca bronzului; 2 – protoistorie; 21 – La Tene
Colectiv: Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț - responsabil științific), Dumitru-Ionuț Stigleț (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț), Alexandru Gafincu (Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț)
Perioada desfășurării cercetării: 11.10 – 15.10.2021

Pădurea Branișteе se află în partea de vest a comunei Vânători-Neamț, fiind traversată de drumul care face legătura cu Mănăstirea Neamț. În zona respectivă au fost semnalate, în decursul timpului, o serie de vestigii arheologice[1], inclusiv descoperiri făcute cu detectorul de metale, fapt ce a ridicat problema existenței acolo a unui posibil sit arheologic. Perimetrul în care au fost semnalate materiale arheologice corespunde cu terasa interfluvială dintre albia Neamțului și cea a Nemțișorului (Fig. 1).

Existența unei structuri de tip șanț, care ar putea fi însă și o formațiune naturală, a impus realizarea unui diagnostic intruziv pentru a stabili dacă în zona respectivă avem de a face cu o locuire umană.

Astfel, în imediata apropiere a respectivului șanț/ ravenă, a fost realizat Sondajul 1, cu o suprafață de 4 m^2 (Fig. 2/1). Stratigrafia este foarte simplă, în sensul că după un strat vegetal, specific arealelor forestiere, cu o grosime de aproximativ 10 cm, urmează un nivel cenușiu-argilos, până la -0,35/0,40 m, în care au fost surprinse câteva materiale ceramice. Sub această depunere arheologică se află stratul steril, reprezentat de o argilă compactă.

La aproximativ 100 m spre E a fost realizat al doilea sondaj, într-o zonă în care, la suprafața solului, se putea observa o structură formată din pietre de râu, dispusă N-S. Cu scopul stabilirii funcționalității și încadrării cronologice a respectivei structuri, a fost trasat Sondajul 2, cu o suprafață de 3x1 m (Fig. 2/2, 3). Cu acest prilej s-a constatat că acea depunere de pietre nu era foarte consistentă, însă ocupă un perimetru important. La baza nivelului de pietre se află un strat arheologic brun-cenușiu, cu structură măzăroasă, în componența căruia au fost identificate puține resturi ceramice, majoritatea atipice.

Fragmentele ceramice identificate în cele două sondaje sunt, în majoritate, atipice. Cu toate acestea, pot fi distinse două categorii ceramice: lucrată cu mâna și confecționată la roată, cea din urmă fiind foarte modest reprezentată. Ca o trăsătură a resturilor de olărie confecționată la roată amintim că s-a folosit o pastă omogenă, densă, cu nisip în structură și arsă în mediu reducător, astfel că respectivele recipiente aveau culoare cenușie (Fig. 3/1-3).

Din păcate, fragmentarea accentuată a olăriei nu permite stabilirea unei tipologii variate, care să ajute la o încadrare cronologică foarte precisă. Cu toate acestea, pe baza trăsăturilor ceramicii, considerăm că această locuire, care nu a fost foarte consistentă, poate fi atribuită populației getice. Unele fragmente de vase, prin specificul pastei, prezintă totuși caracteristici ale olăriei preistorice și, cu unele rezerve, le putem atribui epocii bronzului. Observația noastră nu este lipsită de temei, mai ales că în această zonă au fost identificate acum câteva decenii resturi ceramice specifice culturii Noua, iar mai recent a fost descoperită, în urma unei acțiuni cu detectorul de metale, o seceră de bronz[2].

În stadiul cercetărilor efectuate de noi, nu am reușit să încadrăm cronologic acea depunere de pietre, dar este posibil să aparțină unei epoci mai recente.

Abstract

This excavation report includes the results of an archaeological investigation conducted on the territory of Nemțișor village (Vânători-Neamț commune), in a forested area, where archaeological materials were previously recorded. On the middle terrace from the right bank of Nemțișor River two small trenches were excavated. The rare ceramic material indicated a short-time habitation of a community from the Second Iron Age. Some of the shards can also belong to the Bronze Age.

[1] Gh. Dumitroaia, Materiale și cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț, în Memoria Antiquitatis, XVIII, 1992, p. 99.

[2] https://www.ziartarguneamt.ro/secera-din-epoca-bronzului-descoperita-de-un-nemtean-sub-gunoaie-la-marginea-padurii-braniste.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Fig. 1. Nemțișor – Pădurea Branișteː 1, amplasamentul sondajelor arheologice; 2, vedere dinspre nord asupra sitului.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Nemțișor – Pădurea Branițe: 1, sondajul 1; 2-4, structura de pietre și sondajul 2.

https://biblioteca-digitala.ro

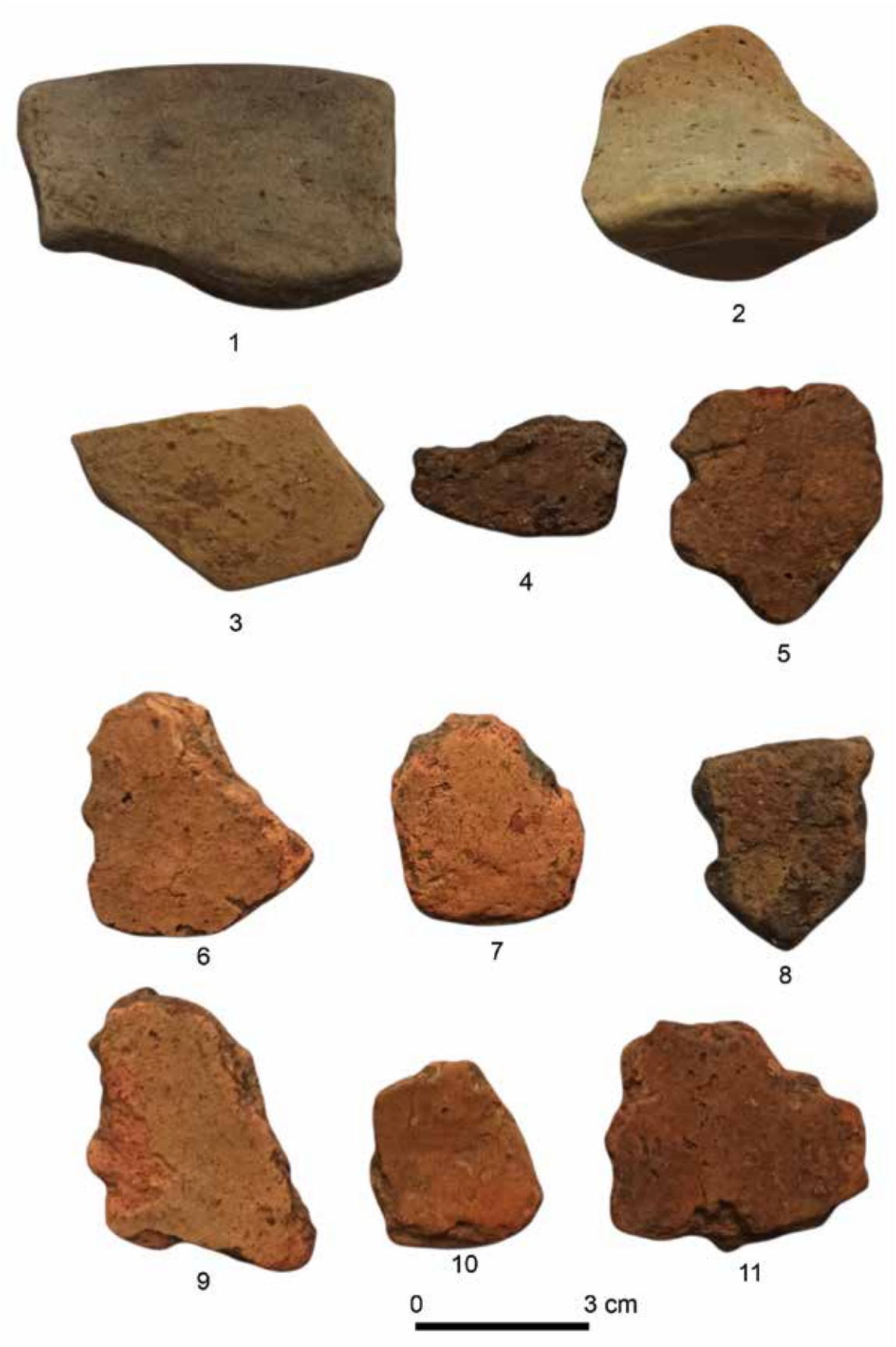

Fig. 3. Nemțișor – Pădurea Branițe: 1-11, ceramică.

https://biblioteca-digitala.ro

189. Nușfalău, com. Nușfalău, jud. Sălaj
Punct: „Barátrét”

Tip de sit: 134
Încadrare cronolică: 4, 432
Autorizație nr. 503/17. 09. 2021
Colectiv: dr. Dan Băcueț-Crișan – responsabil științific de șantier (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău), Timea Keresztes - membru în colectiv (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău). La cercetări a participat și studentul Trif Mihai (Universitatea București)
Perioada desfășurării cercetării: 13 - 19.10.2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Din punct de vedere geografic, zona care a fost supusă diagnosticului arheologic este dispusă la sud de localitatea Nușfalău, pe o terasă înaltă de pe malul drept al râului Barcău. În prezent, terenul respectiv este utilizat pentru lucrări agricole.

Modul de derulare a săpăturii arheologice

Cercetarea a constat în trasarea unei unități de diagnostic arheologic peste zona unde, în arătură, erau prezente vestigii medievale. Diagnosticul a avut ca scop verificarea existenței unor ziduri și structuri arheologice, componente ale construcției ecleziastice amintite în documentele medievale.

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Prin diagnosticul arheologic efectuat la Nușfalău (în punctul *Barátrét*) s-a urmărit cunoșterea potențialului arheologic al zonei, deoarece, aici, în urma unor cercetări arheologice de suprafață au fost descoperite artefacte medievale (fragmente ceramice), elemente arhitecturale din piatră (gotice) precum și material de construcție (pietre, cărămizi din zidărie și cărămizi de paviment) care proveneau de la structuri zidite ce nu se mai păstrează în prezent la suprafața terenului.

În diagnosticul arheologic efectuat au fost descoperite traseele fundațiilor scoase/negativul zidurilor unei construcții distruse/spoliate din vechime, construcție care a funcționat în evul mediu, atribuire cronologică indicată de artefactele descoperite: fragmente de vase ceramice medievale, cahle și o monedă medievală.

Documentele medievale menționează în hotarul satului Nușfalău o mănăstire (din Ordinul Paulinilor) existentă înainte de anul 1413, mănăstire care în anul 1563 se afla în ruină. Scopul diagnosticului arheologic este de a surprinde în săpătură existența fizică (trasee de ziduri/ dunfații) a acestei construcții ecleziastice. În ceea ce privește funcționalitatea construcției a cărei urme au fost descoperite în anul 2021, precizări concrete vom putea face numai după extinderea investigațiilor arheologice.

Abstract:

During the archaeological diagnosis made at Nușfalău - „Barátrét” were found the traces of the foundations of an ancient destroyed/plundered construction, that functioned in the Middle Ages. That chronological attribution was indicated by the finds: fragments of medieval ceramic vessels, stove tiles and also a medieval coin.

190. Podu Dâmboviței, com. Dâmbovicioara, jud. Argeș
Punct: Oratea (Oratia, Oraţia). Sector: platoul de est

Tip sit: punct fortificat; categorie: apărare (construcții defensive); drumuri
Încadrare cronologică: epoca romană timpurie (începutul sec. II; prima jumătate a sec. III)
Cod RAN: 16356.01
Cod LMI: AG-I-s-A-13369
Colectiv: Teodor Eugen S. - responsabil IAB
Fonduri: Proiect cercetare HiLands: 40000 lei
Perioada desfșurării cercetării: campanii 2020 și 2021

Cu ocazia acestor cercetări s-a efectuat o evaluare pe terasa de est de la Oratea.

Localizare sitului: coordonate Stereo 70: 517468.73, 434797.70; coordonate geografice: 45.41301060° N, 25.22320819° E.

Cercetarea limes-ului roman de sec. III, la traversarea coridorului Rucăr-Bran, a arătat că distanțele cunoscute între stațiile de marș sunt uneori mai mari decât pot fi parcurse de coloane logistice, în condițiile grele ale muntelui. Astfel, între Jidova și Drumu Carului drumul măsoară 40 de km, ceea ce, în condițiile concrete ale terenului, echivalează cu peste 80 de km pe teren plat. Au fost urmărite mai multe variante, una dintre ele fiind Oratea („Oratia” sau „Oraţia” în unele surse istorice și în limbajul local, dar „Oratea” în toponimia oficială). Evaluarea de teren avea sarcina de a clarifica cât de „civilă” este așezarea de pe platoul aflat la est de cetatea medievală, respectiv dacă ipoteza Tocilescu se poate verifica; conform unei schiţe de plan de la 1905, platoul ar fi fost limitat spre abruptul de la sud de un val de piatră, iar spre şanţul de apărare medieval – de un val de pământ (caz în care şi şanţul originar ar fi fost antic). Plecând de la observaţia că între platoul de est şi drumul care ocolea pe la vest cetatea nu există o comunicaţie utilizabilă de căruțe, evaluarea de teren trebuia să stabilească, de asemenea, pe unde se făcea accesul pe platou, atât dinspre sud (Rucăr), cât şi dinspre nord (Drumul Carului).

Cercetarea prin săpătură s-a făcut în două scurte campanii, respectiv 13-18 iulie 2020 şi 16-27 august 2021. S-au practicat secţiuni pe puncte de evaluare prestabilite, pe baza modelului teren derivat din scanarea LiDAR. În prima campanie au fost făcute primele 3 secţiuni (S.1 – 12 x 2 m; S.2 – 4.5 x 1.3 m; S.3 – 5 x 1.4 m; vezi figura ataşată – ortofotografie referențiată din aug. 2021). S.1 a confirmat existenţa unui val de piatră, sprijinind o palisadă de lemn. Surpriza a fost să constatăm dedesubt o fază anterioară, puternic incendiată, părând iniţial un turn ars. Devenea clar astfel că „aşezarea civilă” fusese un punct fortificat de control al traficului de persoane şi mărfuri, în epocă romană, aşa cum este firesc pentru situl cu cea mai bună poziţie naturală a întregului traseu montan al limesului. Este exact motivul pentru care, la doar 50 de m, spre VNV, a fost apoi construită o mică cetate medievală.

S.2 testa ipoteza unui drum care merge spre

https://biblioteca-digitala.ro

cetate; ipoteza s-a verificat de jumătate, fiindcă s-au găsit materiale tipice (potcoave şi caiele), dar nu şi o amenajare propriu-zisă, observabilă (nici măcar urme de roţi, dar dacă suportul geologic nu este grezos, ci calcaros, cum era cazul – și nici nu se pot forma). S.3 a fost realizată doar ca o verificare, dorind să văd palisada de piatră, ca o confirmare a continuității valului de-a lungul marginii terasei; din lipsă de timp, a fost documentată doar partea superioară a palisadei, imediat sub iarbă, mult mai bine conservată decât pe S.1, iar secţiunea a fost astupată.

A doua campanie, din august 2021, trebuia să clarifice situaţia „turnului" ars, fiind realizată în acest scop S.4 (6.5 x 2 m), paralelă cu S.1, spre vest. Fiindcă profilul vestic ieşea din zona incendiată, au fost posibile observaţii stratigrafice mai fine; astfel, construcţia incendiată era aliniată unui val din brazde de iarbă, iar peste acestea s-a ridicat valul de piatră, care are şi o refacere consistentă. Materialele arheologice, deşi relativ puţine, sugerează că construcţia incendiată se datează în prima parte a sec. II, iar cele două faze ale palisadei de piatră datează din prima jumătate a sec. III. Cât despre construcţia arsă, dimensiunile (4.1 x 2.8 m) sugerează că nu despre un turn vorbim, ci despre o platformă de luptă acoperită, puternic incendiată (stratul ars – *in situ* – are grosime de peste 0.6 m).

S.5 (6.3 x 1.4 m), realizată la colţul de SV al platoului, a arătat două lucruri: întâi că nu a existat aici nici o palisadă, stânca naturală apărând imediat sub iarbă; în al doilea rând – că platoul a fost realmente locuit în sec. III, aşa cum a precizat şi cercetarea anterioară (finalul anilor 60). Săpătura nu a căzut pe un complex bine definit, dar inventarul relativ bogat (pentru dimensiunea mică a secţiunii şi stratigrafia practic nulă), compus din ceramică (inclusiv ceramică modelată cu mâna, dar puţină), oase, o fibulă, dar şi resturi ale unui cuptor, sugerează că ne aflăm acolo în preajma unui complex.

S.6 (4 x 1.5 m) a vizat o intervenţie antropică, dar s-a demonstrat repede a fi una recentă (pentru întreţinerea liniei de înaltă tensiune).

Rămăsese problema drumurilor de acces. S. 7 (6.5 x 1.5 m) şi S.8 (5.9 x 1.9 m) au clarificat şi această chestiune, găsind două situaţii aproape identice, cu un drum roman reparat (într-un caz) sau suprapus (în al doilea caz) de lucrări practicate în evul mediu. Drumul roman este îngust (suprafață carosată în jur de 1.8 m), dar gros, bombat şi cu şanţuri de scurgere adânci. S-a demonstrat astfel cum funcţiona aşezarea militară a staţiei de la Oratea, respectiv intrarea şi ieşirea de pe platoul amenajat pe un drum care suporta traficul greu.

Există desigur o dificultate de încadrare tipologică a situaţiei de la Oratea, fiindcă nu vorbim despre un „castru" (nu există închidere pe celelalte trei laturi), nu este nici o „aşezare militară" (lipsind castrul alăturat), dar având elemente de fortificare, spre singura direcţie în care apărarea era necesară. Este, dacă vreţi, un punct de „staţie", cu certe valenţe de control al traficului.

Raportul de detaliu este în curs de pregătire şi va apărea în prima parte a anului 2022, în *Cercetări Arheologice*.

https://biblioteca-digitala.ro

191. Porț, com. Marca, jud. Sălaj
Punct: Paliș

Autostrada Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea, Secțiunea 3B: Mihăiești - Suplacu de Barcău. Subsecțiunea 3B5: Nușfalău - Suplacu de Barcău. Obiectiv Groapă de împrumut – Porț

Tip de sit: 1, 21
Încadrare cronologică: 15,16,32,43
Cod RAN: 141.982.03
Autorizație: nr. 540/29 10 2021
Colectiv: Sanda Băcueț-Crișan responsabil științific (MJIA Zalău), Dan Băcueț-Crișan (MJIA Zalău) - membru în colectiv
Perioada desfășurării cercetării 1-2.11.2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Localitatea Porț este situată în bazinul superior al Barcăului, bazin cu aspect depresionar și care în zona Nușfalăului se deschide foarte mult până la trecătoarea de la Marca. Situl arheologic de la Porț-Paliș a fost cercetat la începutul anilor 2000, cu ocazia lucrărilor la Autostrada Transilvania și construcția unei mănăstiri. fiind identificate așezări datate în epoca bronzului, Hallstatt, La Tene, epoca romană și medievală, o necropolă hallstattiană și morminte de incinerație medieval timpurii[1]. Zona supusă diagnosticului de teren se prezintă în zona de N, NE E SE ca o prelugire a unei terasei înalte pe partea dreaptă a Barcăului iar în zona vestică prezintă martori de eroziune, terenul devenind abrupt. Porţ Paliş se află într-o zonă obligatorie de trecere, creată de cursul Barcăului, mai precis pe o înşeuare domoală ce leagă Palişul de Dealul Pleşa, cu o altitudine maximă de 212 m. Barcăul curge actualmente la cca. 500-700 m S de Paliş, dar este posibil ca în preistorie albia râului să fi fost mai apropiată de poalele dealului. Groapa de împrumut intersectează în partea sa nordică zona de protecție a acestui sit arheologic, fiind afectată o suprafață de aproximativ 6400 mp.

Modul de derulare a săpăturii arheologice. Rezultatele cercetărilor

Diagnosticul arheologic a urmărit în primul rând să precizeze dacă situl de la Porț „Palis" se extinde și în zona de protecție, delimitarea zonelor cu potențial arheologic, care vor necesita descărcare de sarcină și estimarea necesarului logistic. Au fost realizate 11 secțiuni executate mecanic, 9 dispuse în covor și două în lungime, în cinci dintre acestea S4, S5, S6, S7 și S8 fiind identificate urme de locuire- complexe -4 gropi menajere sau resturi de nivel de cultură (S8), ca atare zona a fost delimitată topografic. Suprafața cercetată prin sondaje a însumat 456 mp. Toate complexele cercetate au fost atribuite pe baza materialului ceramic epocii fierului.

Concluzii

Prin identificarea complexelor sunt date indicii despre extinderea sitului de la *Paliș*, și în zona de protecție stabilită anterior pe baza cercetărilor pentru ampriza autostrăzii și construcției unei mănăstirii din anii 2005-2008. Astfel în acest moment cunostem faptul că a fost locuit întregul platou până în zona de N-V a ariei investigate recent unde, configurația terenului nu mai era propice locuirii, fiind afectată și de o groapă de scos lut utilizată de localnici în trecut.

Abstract

The archeological diagnosis made for the „Groapă de împrumut" on the Motorway M3 (Transylvania) at the Port / Marca - Paliș site led to the identification of 4 pits attributed to the Iron Age period.

[1] H. Pop și colab., Porț „Paliș", în CCA campania 2008, Târgoviște, 2009, p. 330-331.

https://biblioteca-digitala.ro

192. Racu, jud. Harghita
Punct: cetatea Pogányvár/Păgânilor

Tip de sit: 122
Încadrare cronologică: 213/43
cod RAN: 85662.02
Autorizaţie nr. 452/2021
Colectiv: Botár István (Muzeul Secuiesc al Ciucului, responsabil de şantier), Puskás József (Muzeul Național Carpații Răsăriteni, membru colectiv)
Perioada desfășurării cercetării: 30.08 – 09.09.2021

Situl se află pe un promontoriu estic al Munții Harghitei, la cca. 8 km vest de satul Racu, la o altitudine de 1260 m. Stânca cetății poate fi accesat pe un drum abrupt de pe partea estică, toate celelalte părți fiind prăpăstii înalte. (Fig. 1 și 2)

Platoul a fost apărat de ziduri de piatră cu mortar de partea nordică și estică. Cetatea este cunoscut în literatură din relatările lui Orban Balázs (1869) și a fost cercetat în 1960 de către Székely Zoltán.

În lipsa izvoarelor scrise în literatură s-au vehiculat ideile ca cetatea ar fi fost parte a sistemului defensiv de graniță al Regatului Maghiar, reședință de nobili locali sau loc de refugiu pentru comunitățile din zonă.

Cetatea este acoperită de pădure, zidul de incintă este deranjat de copaci, a căror eventuală prăbușire cauzează și va cauza în viitor demolarea zidului pe părțile străpunse de rădăcini. Vegetația care s-a schimbat deja de mai multe ori peste cetate a avut un efect profund asupra stratigrafia cetății. În același timp pe baza gropilor din turn se poate presupune că căutătorii de comori au învârtit deja repetat umplutura din interior.

Scopul primar al cercetării din 2021 a fost verificarea planului turnului din colțul de NE, care deși este marcat pe planul lui Székely Zoltán, nu a fost cercetat arheologic de până acum. (Fig. 2)

Pentru verificarea planului și a stratigrafiei au fost deschise patru secțiuni de cercetare: 1. Colțul SV al turnului dinspre interiorul cetății; 2. Colțul NE interior al turnului; 3. Zona de întâlnire dintre turn și zidul de incintă, partea exterioară; 4. Zona de întâlnire dintre turn și zidul de incintă, partea interioară. (Fig. 3-4)

În general observațiile publicate de Székely Zoltán sunt corecte. Într-adevăr se poate atesta pe platou existența a unei așezări din a două epocă a fierului, deși zidul masiv din pământ și piatră al acestora, marcat dec el ca având o lățime de cca. 3 m nu a fost surprins în jurul turnului. Se observă un habitat destul de intens pe platou, care poate fi datat (în conformitate cu cel propus de Székely Zoltán): la finele epocii fierului, în secolele I î. Hr – I d. Hr.

Zidul de piatră legat cu destul de puțin mortar al cetății medievale suprapune într-adevăr stratul preistoric.

Folosire/locuirea platoului era mai intensiv în perioada preistorică. Acest lucru se reflectă atât în cantitatea materialului arheologic, unde cel preistoric este predominant, cât și în componența acestuia. Între materialele preistorice găsim multe fusaiole, semn clar al prezenței femeilor, deci al locuirii permanente, în timp ce în epoca medievală cetatea era locuit aparent într-o perioadă mai scurtă și deloc intensiv.

Turnul din colțul NE există, însă planul acestea nu este dreptunghiular ci mai degrabă rombic (vezi planul mai jos). Interiorul turnului este umplut de dărâmăturile zidului. Planul turnului este rombic și are o mărime exterioară de cca. 11,5 x 13,5 m, cu ziduri late de cca. 1,6 m dinspre prăpastie și 2,2 m la latura spre drum.

Materialul arheologic medieval colectat în campania actuală se concentrează aparent în secolul al 13-lea. Interiorul turnului a fost în totalitate deranjat de căutătorii de comori. La doar -10 cm de nivelul de călcare actual au fost colectate fragmente ceramice medievale și preistorice, dovada evidentă al faptului că gropile căutătorilor au ajuns sub moloz și au atins, au deranjat chiar și stratul preistoric de sub cetatea medievală.

Zidul de incintă medieval și turnul sunt întrețesute, aparțin aceluiași perioadă de construcție. (Fig. 2-4)

La cca. 50 m NE de cetate sub platou am identificat o formațiune circulară aparent antropică (lățimea șanțului cca 9 m), care a fost cercetat în ultima zi cu un sondaj mic. În umplutura arsă la roșu al șanțului am descoperit bucăți de piatră de calcar și var, evident adus aici de departe (Munții Harghitei fiind din punct de vedere geologic munte de vulcan format din andezit), ceea ce sugerează că avem de a face cu un cuptor de var. Vârsta acestuia nu este cunoscută însă presupunem că este în strânsă legătură cu zidirea cetății medievale, care are mortar în textură. Cercetarea și datarea acestui complex ar data construcția cetății.

Materialul colectat este depus la Muzeul Secuiesc al Ciucului și este în curs de prelucrare.

Referitor la funcția cetății credem că propunerile anterioare nu pot fi demonstrate, susținute. Pentru cetate de graniță localizarea este greșită, fiindcă se află departe de zona de infiltrație a eventualilor dușmani. Localizarea îndepărtată, izolată neagă și funcție de reședință nobiliară, nu mai vorbind de faptul că materialul arheologic medieval este destul de sărăcăcios. Interpretarea ca loc de refugiu este improbabil având în vedere distanța față de sat și lipsa urmelor de folosință intensă. În zonă am observat însă urme de drumuri abandonate, toponimie referitor la căi de acces care se văd și pe hărțile vechi.

Concluzia cea mai importantă din punct de vedere istorice este deci că cercetarea din 2021 a demonstrat indirect existența unui drum, azi abandonat, între cele două pante a Munții Harghitei, adică văile Oltului și Târnavei Mari, atât în epoca fierului ca și în epoca medievală. (Fig. 5)

Având în vedere mediul natural, condițiile de acces și starea de conservare, nu propunem o reconstrucție al cetății ci mai degrabă conservarea zidurilor (prin îndepărtarea copacilor care acoperă acestea). Cercetările viitoare vor concentra asupra interiorul cetății și verificarea unui cuptor de var, care poate fi pus în legătură directă cu perioada de construcție al cetății medievale.

https://biblioteca-digitala.ro

Abstract

The castle of Racu is located on a hilltop of the Harghita Mountains (Harghita County, East Transylvania), 8 km from the village and the Olt Valley. On the plateau traces of walls can be seen on two sides, to the North and East, while the other sides are limited by steep edges.

First description was known from the 19th century and an archaeological excavation was undertaken during the early 1960s, by Székely Zoltán. In the earlier scientific literature, the scholars presumed that the castle was either part of the border defense system of the Hungarian Kingdom, a noble residence, or a refuge site for the villagers.

The site was occupied during two different periods: first, during La Tene, while the second is during Medieval period. The main purpose of our campaign was to determine the exact plan of the North-East tower and its relation with the surrounding walls.

The excavation proved Székely Zoltán's observations were correct: the Medieval stone walls overlap indeed a prehistoric castle or settlement (1st c. BC - 1st c. AD). The Medieval castle has a single building period, the walls and tower were constructed in the same time, probably in the 13th century. The prehistoric habitation, based on the quantity and type of the archaeological material, looks far more intensive as the medieval one.

Based on the location, archaeological material, toponymy and historical background, the building and use of the castles can be connected with the forgotten routes between the Olt and Târnava valley in both periods. This presumption or conclusion brings a very important new approach to understand the habitat and geographical connections of the Eastern Carpathians in both historical times.

Bibliografie:

FERENCZI Alexandru (Sándor) - 1932-38, Cetăţi antice în judeţul Ciuc. *Anuarul Comisiunilor Istorice, secţia pentru Transilvania* - IV. 237-352.

ORBÁN Balázs - 1869, *A székelyföld leírása.* II. Csík-szék. Pest, RepArhHargh, *Repertoriul arheologic al judeţului Harghita*. Ed. Valeriu Cavruc. Sfântu Gheorghe 2000.

SZÉKELY Zoltán - 1970 Săpăturile executate de Muzeul din Sf. Gheorghe (1959-1966). *MCA* IX. 297-315.

1980, Ásatások a lemhényi (Kovászna megye) és a csíkrákosi (Hargita megye) várban. *Acta Hargitensia,* 1980, 39-47.

https://biblioteca-digitala.ro

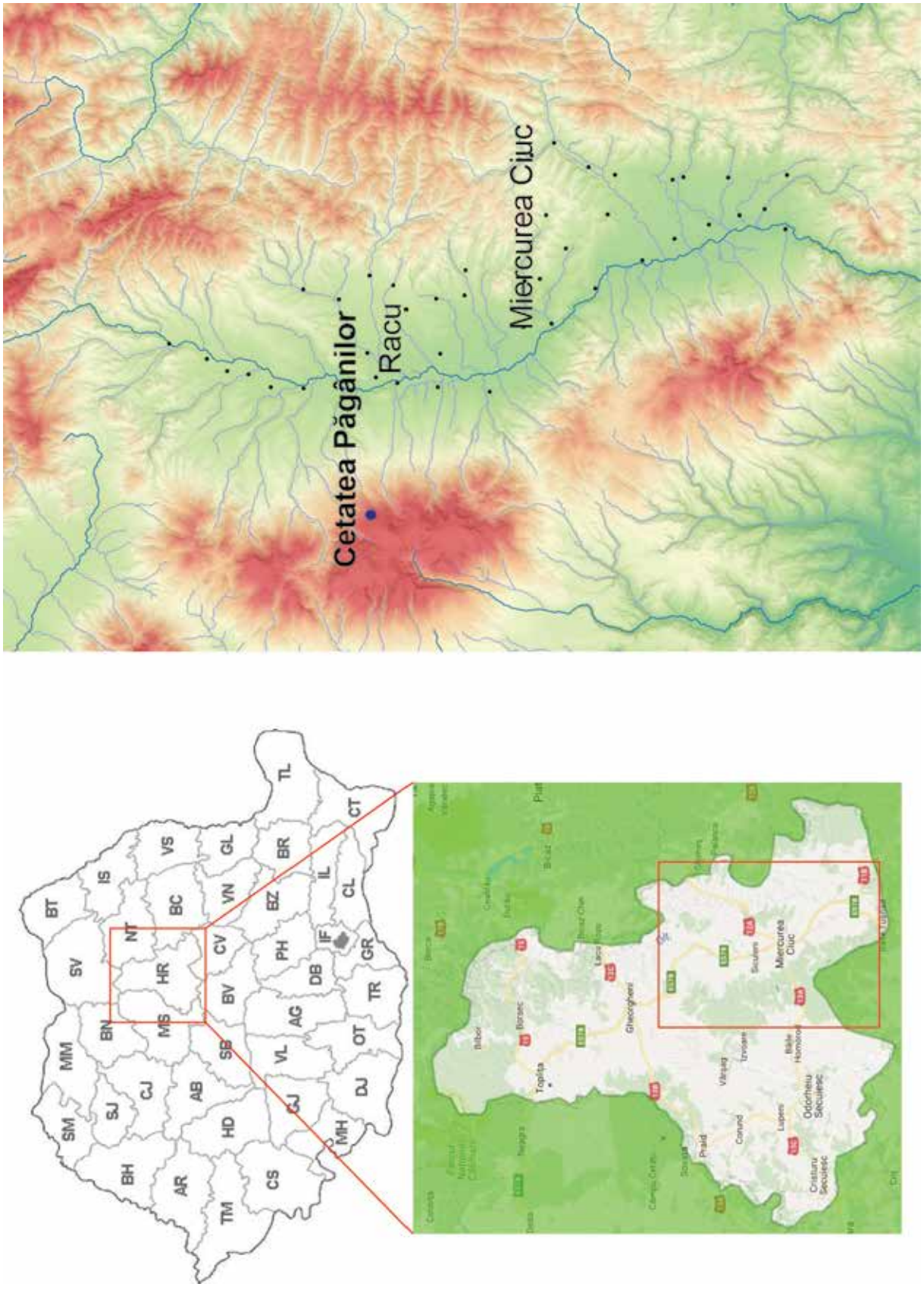

Fig. 1. Localizarea cetății.

https://biblioteca-digitala.ro

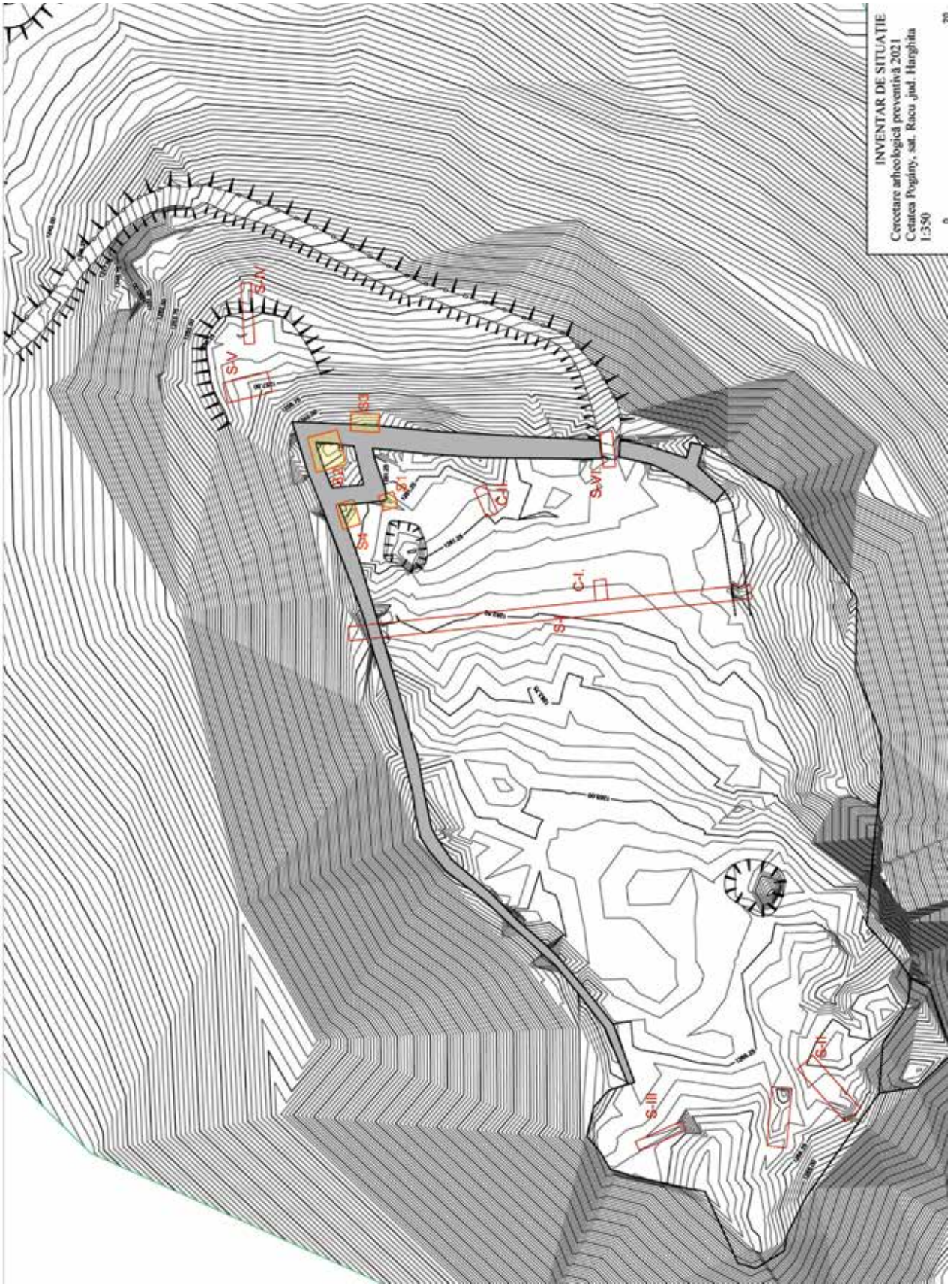

Fig. 2. Planurile anterioare din literatură, planul cetății și al secțiunilor (galb transparent secțiunile din 2021, roșu secțiunile identificate din 1960).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Colțul interior NE al turnului.

Fig. 4. Relația turn-zid de incintă.

Fig. 5. Drumul cetății reconstruit (Racu/Olt – Zetea /Târnava).

https://biblioteca-digitala.ro

193. Ruginoasa, jud. Iași
Punct: Dealul Ruginii

Autorizație nr. 136/18.03.2021

Colectiv: cerc. dr. Felix-Adrian Tencariu[1] (responsabil), cerc. dr. Andrei Asăndulesei[1], cerc. drd. Casandra Brașoveanu[1], cerc. drd. Ana Drob[1], cerc. drd. Radu-Ștefan Balaur[1], drd. Radu Brunchi2, mast. Eliza-Ioana Crețu[3], mast. Irina Rusu[2], mast. Cristin Groapă[2], stud. Maria-Cristina Ciobanu[2]. Au participat și Viorel-Daniel Cioată, Ioana-Cosmina Hrinciuc, Serina-Daniela Bobe, Blagocin Mihaela (studenți ai Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași).

Așezarea de pe Dealul Ruginii se găsește la est de satul Rediu, comuna Ruginoasa (jud. Iași), pe partea dreaptă a pârâului cu același nume, pe un platou întins, situat la sud-est de lazul Ruginii (astăzi secat), foarte aproape de calea ferată (Fig. 1). Geografic, situl este localizat la contactul dintre Câmpia Moldovei și Podișul Sucevei, în Șaua Ruginoasa-Strunga.

În campania din 2021, cercetările s-au concentrat în zona de nord a așezării, pentru verificarea unor anomalii rezultate din scanarea magnetometrică, care sugerau prezența unui șanț și a unei locuințe incendiate în imediată apropiere. S-au trasat două secțiuni: S III – 7 x 2 m, orientată NV-SE, amplasată transversal pe locuință; S IV – 8 X 2 m, orientată N-S, amplasată vertical pe șanț și val (Fig. 2).

În secțiunea III, după cum ne așteptam, au fost descoperite vestigiile unei construcții cucuteniene, constând în lipituri de pereți, puternic arse, printre care se aflau câteva artefacte (recipiente ceramice, unelte de piatră cioplită și șlefuită, fragmente de râșniță, resturi osteologice – Fig. 3). Ca în cazul locuinței cercetată parțial în 2018, nu exista o platformă amenajată, podeaua locuinței aflându-se direct pe solul antic. Demontarea nivelului de distrugere nu a dus la identificarea unor alte structuri sau amenajări interioare, pe nivelul de călcare antic aflându-se numai două vase întregibile și un topor de mari dimensiuni, în curs de prelucrare și perforare. În raderea efectuată după demontarea finală nu s-au observat urme de gropi de pari, de unde putem presupune că temelia construcției nu era îngropată, ci consta în tălpici așezați orizontal la suprafața solului, în care se înfigeau vertical parii din structura de rezistență a pereților. Spre nord, fragmente din pereții prăbușiți în exteriorul locuinței apar în umplutura șanțului, cercetat în secțiunea IV.

Șanțul și valul corespondent sunt relativ vizibile și pe suprafața actuală, sub forma unei ușoare inflexiuni a solului (Fig. 4). În secțiunea IV, șanțul a fost identificat la aproximativ 70 cm adâncime față de nivelul actual, având o deschidere de 2.70 m la gură și o adâncime maximă de 65 cm. Spre nord, se poate observa și urma valului, pe o lungime de circa 1.50 m, cu o înălțime păstrată de 10-12 cm. Stratigrafia și faptul că pe panta sa dinspre sud sunt alunecate fragmente de lipituri de pereți din locuință indică destul de clar apartenența sa la așezarea preistorică. Cu toate acestea, amplasarea sa este neobișnuită, pentru că spre nord așezarea este apărată natural de o pantă destul de abruptă.

În contextul general, și acest element de fortificație sau delimitare ridică un semn de întrebare, alăturându-se celorlalte aspecte atipice (cvasi-absența ceramicii, locuințe foarte sărăcăcioase). Astfel, caracterul inedit al acestei așezări este sporit, solicitând încă multiple investigații interdisciplinare în viitorul apropiat.

Abstract

The non-invasive research based on archaeological topography, cartography, aerial photography and geophysical prospecting and the stratigraphic surveys conducted by a team of the Arheoinvest Platform on the large plateau of the Dealul Ruginii (Ruginoasa, Iași County) led to the identification of a new settlement of the Cucuteni culture. The test trenches from the 2021 campaign revealed another poor dwelling of the Cucuteni culture (phase A) and a shallow ditch, located on the edge of the plateau.

[1] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași – Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Departamentul de Științe, Centrul Arheoinvest.

[2] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași – Facultatea de Istorie.

[3] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași – Facultatea de Biologie.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Zona Ruginoasa – Dealul Ruginii, vedere aeriană dinspre nord.

Fig. 2. Ruginoasa – Dealul Ruginii, sondajele S III și S IV/2021.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Ruginoasa – Dealul Ruginii 2021, resturile locuinței cucuteniene.

https://biblioteca-digitala.ro

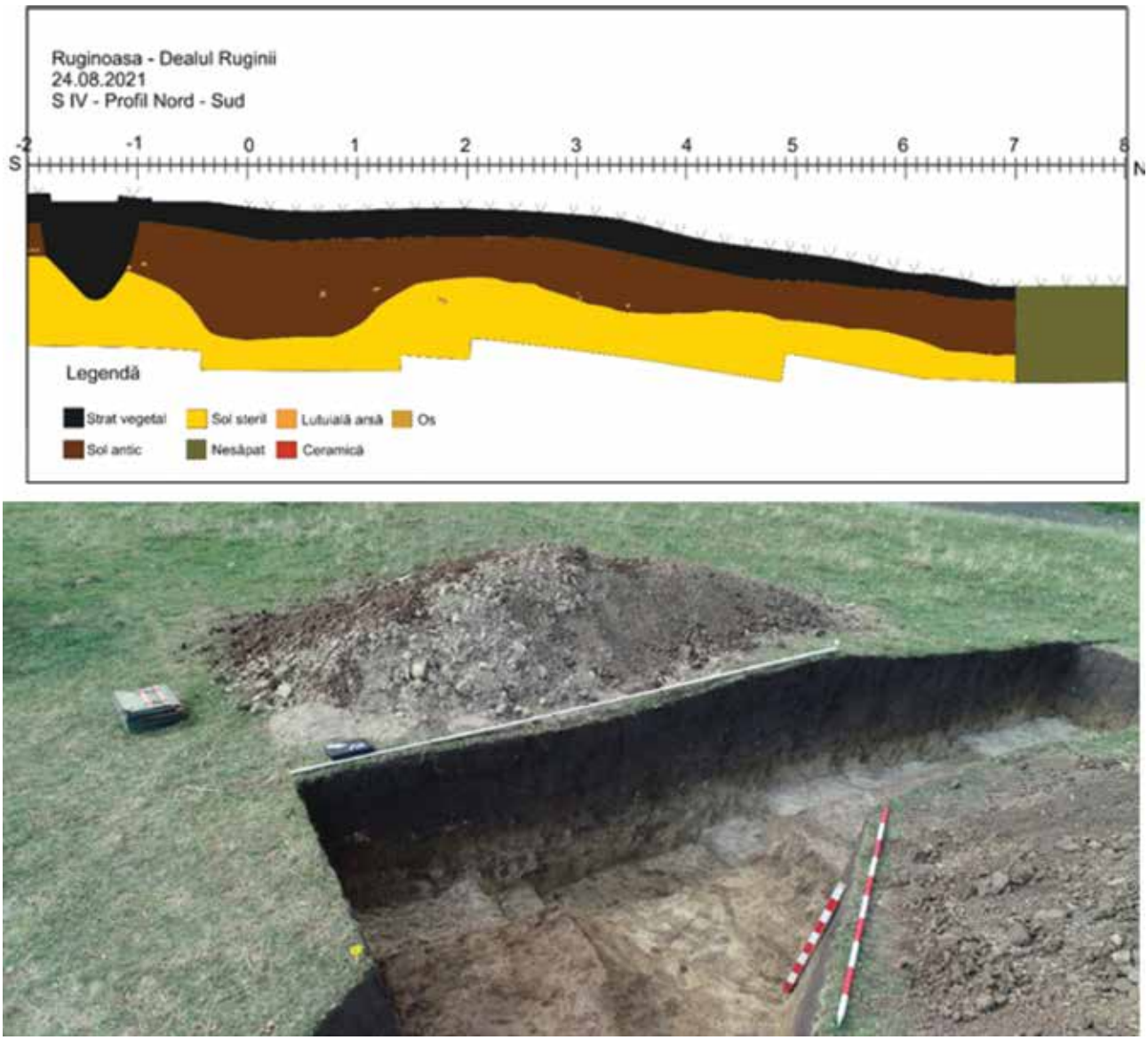

Fig. 4. Ruginoasa – Dealul Ruginii 2021, profilul sondajului SIV.

https://biblioteca-digitala.ro

194. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj
Punct: „Corlate”

Tip de sit: 1
Încadrare cronologică: 153
Colectiv: Sanda Băcueț-Crișan – responsabil științific de șantier (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău), Dan Băcueț-Crișan - membru în colectiv (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău).
Autorizație nr. 55/18. 02. 2021
Perioada desfășurării cercetării: 3. 03. 2021

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Zona supusă diagnosticului arheologic se află pe a doua terasă a văii Corlate, în hotarul localității Șimleu Silvaniei. În apropierea terenului supus diagnosticului arheologic (în punctul numit *Corlate*), în urma unor cercetări de suprafață au fost descoperite urme de locuire din perioada medievală timpurie (sec. VIII-IX).

Modul de derulare a săpăturii arheologice

Suprafața respectivă a fost ivestigată arheologic prin unități de diagnostic arheologic (secțiuni arheologice). Toate secțiunile arheologice au fost realizate mecanizat, în total fiind trasate 12 de secțiuni (S. 1/2021 – S. 12/2021).

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Complexe arheologice (C.1/2021, C. 2/2021, C. 3/2021, C. 4/2021, C. 5/2021) au fost identificate doar în secțiunile S. 3/2021, S. 5/2021, S. 10/2021 și S. 11/2021 iar fragmente ceramice din strat în secțiunile S. 6/2021 și S. 7/2021. Terenul supus diagnosticului arheologic conține urme de locuire umană din perioada târzie a epocii bronzului (Grupul Cehăluț). Prin urmare, în cazul unor viitoare obiective investiționale (construire) derulate pe suprafața respectivă este necesară efectuarea în prealabil a săpăturilor arheologice preventive în vederea eliberării terenului de sarcină arheologică!

Abstract:

In the archeological diagnosis made at Șimleu Silvaniei *“Corlate”* ceramic artifacts were found, as well as five other features that can be dated to the Late Bronze Age (Cehăluț Group).

195. Șimleul Silvaniei, jud. Sălaj
Punct: Observator

Tip de sit: 112, 21
Încadrare cronologică: 152, 153, 16, 213, 431
cod RAN: 139893.01
Autorizaţie: 560/05.11.2022
Colectiv: Horea Pop, Emanoil Pripon
Finanţare: voluntariat (C. Marincaș, C. Vanci, D. Dany, I. Andrușca, C. Giurgiu)
Perioada desfășurării cercetării: 14-29.11.2021

Scurtă prezentare a sitului

Punctul se află amplasat la nord de orașul Șimleu Silvaniei, pe *Măgura Șimleului*, la cota maximă a acesteia (597m). În 1978 Al. V. Matei execută pe platoul central al *Măgurii* o secţiune de verificare şi o serie de periegheze în zona întregului masiv, descoperind „fragmente ceramice lucrate cu mâna şi la roată” atribuite de autor epocii dacice. Începând cu anul 1994, vor fi demarate în acest punct primele săpături arheologice sistematice, de către un colectiv coordonat de regretatul dr. Mircea Rusu, de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca. Până în prezent au fost efectuate 15 campanii de săpături, iar suprafaţa cercetată este de peste 2000 mp. Pe parcursul acestor campanii au fost descoperite materiale ceramice din neolitic, complexul cultural Criş şi enolitic final, cultura Coţofeni, un complex arheologic aparţinând perioadei timpurii a epocii bronzului (mormânt de incineraţie), ceramică cu decor de tip Wietenberg atribuită perioadei mijlocii a epocii bronzului, toate acestea destul de reduse ca pondere în comparaţie cu materialul şi complexele etapelor superioare de locuire din perioada târzie a epocii bronzului, prima epocă a fierului şi perioadei dacice.

Obiectivele cercetării

În luna noiembrie, în localitatea Șimleu Silvaniei, a fost realizat un diagnostic arheologic în punctul *Observator*, în baza autorizației nr. 560/5.11.2021. În punctul *Observator*, amplasat pe terasele artificiale amenajate în bronzul târziu, în prima și a doua epocă a fierului, a fost constatată o intensificare a activității ilegale de detecție în sit, motiv pentru care s-a solicitat autorizarea diagnosticului.

Rezultate şi interpretarea lor

Diagnosticul a constat în resăparea parțială, a unei intervenții ilegale în sit, pentru stabilirea stratigrafiei, contextului arheologic și a celui cronologic deranjat de săpătorii clandestini. Totodată au fost recoltate artefacte metalice abandonate, care probabil nu reprezentau interes pentru braconierii arheologici. Cu acest prilej, cu ajutorul detectorului de metale al Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, au mai fost descoperite artefacte preistorice și dacice din metal care au fost localizate cu stația topo.

Scurtă descriere a descoperirilor

Zona diagnosticată astfel este localizată în incintele 1, 2, 3, și 5 ale fortificației. Au fost descoperite artefacte (preistorice și dacice din fier, bronz și argint) scurse de pe terasele superioare erodate. În urma diagnosticului s-a constatat că există suspiciuni privind existența unei necropole dacice în arealul incintei 5 și a unei zone de

https://biblioteca-digitala.ro

producție metalurgică din epoca bronzului. Situația se cere verificată pe viitor printr-un diagnostic. Totodată a fost realizată și o verificare a măsurătorilor LIDAR într-o zonă unde pe plan apar posibil tumuli. Situația din teren nu a confirmat această ipoteză. Recuperarea și salvarea acestor artefacte, din humusul sitului, sunt extrem de importante pentru descurajarea braconajului arheologic într-un sit complex și bogat care, datorită amplasării și a suprafeței mari, nu poate beneficia, deocamdată, de protecție adecvată.

Tehnici de cercetare utilizate: s-a apelat la sondajul arheologic și la realizarea unei hărții privind dispersia artefactelor metalice descoperite lângă gropile de detectoriști, și ele identificate de noi cu ajutorul detectorului MJIA Zalău.

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor prin studiu monografic.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: Parteneriat cu Primăria Șimleu, Poliția Locală și Ocolul Silvic privind monitorizarea tranzitului de persoane în sit, în vederea descurajării braconajului arheologic.

Abstract

In November 2021, in the locality of Șimleu Silvaniei was carried out an archaeological diagnosis at the Observatory point, based on authorization no. 560/5.11.2021. At the Observatory point, located on the artificial terraces built in the Late Bronze Age and Early and Middle Iron Age, an intensification of illegal detection activity was reported, leading to a subsequent request of authorization for a diagnosis. The latter consisted in the partial re-excavation of an illegal intervention on the site, in order to establish the stratigraphy, the archaeological context and the chronological context disturbed by the clandestine excavators. At the same time, abandoned metal artifacts were collected, which were probably of no interest to the archaeological poachers. On this occasion, with the help of the metal detector belonging to the Zalău County Museum of History and Art, prehistoric and Dacian metal artifacts were also discovered and mapped with the topographical station.

The area thus diagnosed is located within the enclosures 1, 2, 3 and 5 of the fortification. Artifacts fallen from the eroded upper terraces were discovered on that occasion. Following the diagnosis, it was noted the hypothesis regarding the existence of a Dacian necropolis in the area of enclosure 5. The situation must be verified in the future through a new diagnosis.

At the same time, a LIDAR measurement verification was carried out in an area where potential tumuli appear on the plan. The field situation did not confirm this hypothesis. The recovery and salvage of these artifacts from the upper layers of the site is extremely important, in order to discourage archaeological poaching in a complex and rich site which, due to its location and large surface area, cannot yet benefit from an adequate protection.

Bibliografie:

H. Pop, *Fortificațiile dacice din vestul și nord-vestul României,* Ed. Mega, Cluj Napoca, 2006, p. 39-43; H. Pop, *Așezări dacice din vestul și nord-vestul României (sec. II î.Chr.-I d.Chr.) - cu specială privire la Depresiunea Șimleului,* Ed. Mega, Cluj Napoca, 2009, p. 98-99

https://biblioteca-digitala.ro

196. Stâna, muni. Zalău, jud.Sălaj
Punct: Dealul Mielei

Tip de sit: 22
Încadrare cronologică: 213
Autorizaţie nr. 155/30.03.2021
Colectiv: Horea Pop (responsabil, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău)
Finanţare: voluntariat (C. Marincaș, D. Crețu, C. Vanci, D. Dany, M. Trif)
Perioada desfășurării cercetării: 8-11.04.2021

Scurtă prezentare a sitului

Descoperirea inițială (2020) a fost făcută de către un utilizator de detector de metale (Daniel Crețu) care a surprins un fragment de fibulă din bronz și fragmente din partea superioară a urnei funerare. În urma predării acestora la DJC Sălaj ele au fost analizate la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău și pentru că fragmente de oase calcinate erau fixate pe fibulă s-a presupus că este vorba despre elemente de inventar funerar.

Obiectivele cercetării

Recuperarea completă a inventarului mormântului și administrarea informației furnizate de contextul depunerii.

Rezultate şi interpretarea lor

Cercetarea a fost realizată cu voluntari și a fost trasată o casetă de 2 x 2 m în arealul menționat de către descoperitor. În diagnosticul anului 2020 fost descoperită o urnă cu oase calcinate și la restaurare s-au descoperit elementele din fier ale fibulei fragmentare predată de către descoperitor. Investigarea zonei, care este un dâmb împădurit, ramificație de dealuri, ne-a permis să concluzionăm că avem de-a face cu un mormânt dacic izolat. În acest an au mai fost descoperite, în caseta trasată, doar o verigă din fier prezentând ardere secundară, la mică distanță de urnă.

Scurtă descriere a descoperirilor

Descoperirea funerară nu prezenta groapă de depunere, aceasta nefiind mai mare decât urna. Vasul este o oală cu patru butoni, realizată din pastă semifină, arsă oxidant, caracteristică sec. 1 a.Chr. Fibula cu toate fragmentele metalice se află în curs de restaurare, fiind specifică în mare aceluiași orizont.

Tehnici de cercetare utilizate

Pe lângă cercetarea intruzivă în zona urnei a fost realizată și diagnosticarea arealului pe o rază de 20 m. Spre surprinderea noastră au mai fost descoperite piese arheologice din diverse epoci, zona fiind tranzitată de drumuri mai vechi și mai noi. Toate piesele au fost amplasate în teren cu stația totală. Alte descoperiri, constând în piese din fier (spadă, cuțite de tranșat carnea, topoare, lănci, pinteni din a doua epocă a fierului) și câteva din bronz (falere, inel de buclă preistorice) au fost descoperite de unii detectoriști pe *Dealul Mielei* și în consecință, cu acest prilej, au fost verificate contextele acestor artefacte. S-a constatat că nu există nivele sau straturi arheologice, piesele părând că sunt rezultatul abandonării în urma unui conflict armat. Cele preistorice probabil țin de depuneri deranjate sau pur și simplu au fost pierdute.

Obiectivele cercetărilor viitoare: verificarea contextelor tuturor pieselor provenite din teledetecție.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: La finalul cercetării și restaurării inventarul funerar va fi expus în segmentul Funeraria al expoziției de bază a MJIAZ.

Abstract

The item has been discovered by a metal detector user who observed a fragment of a bronze brooch and fragments from the top of the funerary urn. The objects have been handed over to DJC Salaj, they were analyzed at the Zalau County Museum of History and Art. Since fragments of calcined bones were joined onto the brooch, it was concluded that they were elements of a funeral inventory.

The research was conducted with volunteers and a survey unit was opened in the area mentioned by the discoverer.

An urn with calcined bones was discovered. During the restoration, further iron elements of the fragmentary brooch handed over by the metal detector operator were found.

Investigating the area, which is a wooded hillside, a branch of hills, allowed us to conclude that we are dealing with an isolated Dacian grave. The funerary discovery does not have a burial pit, it is not bigger than the urn itself. The vessel is a pot with four buttons, made of semi-fine paste, oxidized burn, specific to the 1st c. a.Chr. The brooch with all the metal fragments is being restored, it is largely specific to the same horizon. In addition to the intrusive research in the area of the urn, a survey of the zone was conducted within a radius of 15 m. To our surprise, additional archeological pieces were retrieved (2 bronze links, iron clamps), some of which may belong to the actual funerary inventory. They have a dispersion on a radius of 5m around the urn. The others (iron brooch, chisel, Roman iron ring with engraved stone reading *Jupiter Tronans*, lance socket etc.) are scattered towards the “core” of the discovery. All the pieces were recorded in the field with a Total Station. For the next campaign we intend to expand the investigation by enlarging the research unit in the area of the funeral deposit to clarify this type of strange funeral behavior and scattered isolated pieces discovered.

https://biblioteca-digitala.ro

197. Stârciu, com. Horoatu Crasnei jud. Sălaj
Punct: Dealul lui Benţan

Tip de sit: 313
Încadrare cronologică:: 213
Autorizaţie nr. 112/4.03.2021
Colectiv: Horea Pop (responsabil), Emanoil Pripon (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău)
Finanţare: voluntariat
Perioada desfășurării cercetării: 26 martie 2021

Scurtă prezentare a sitului

La începutul anului 2021 un pasionat de istorie din Zalău, a descoperit 5 monede romane republicane și imperiale pe versantul unui deal alăturat celui pe care se află urmele cetății dacice de la Stârciu. Cristian Marincaș, cel care a efectuat descoperirea cu ajutorul unui detector de metale, a predat monedele Direcției Județene pentru Cultură Sălaj.

Cetatea de la Stârciu este situată la cca. 3 km. S-S-E de sat, aproape de *Munţii Meseş*, pe un deal, cunoscut de localnici sub numele de *Cetăţuie* (cod RAN 141.562.06, cod LMI SJ-I-s-B-20250). Aceasta a apărut în literatura de specialitate încă la începutul sec. 20 şi mai apoi, la mijlocul secolului, în repertoriul preistoricianului maghiar M. Roska. Mamelonul, locuit în spoca dacică, este prevăzut cu două căi de acces prin şei de legătură. Fortificaţia este de tip promontoriu barat din două sensuri. Înspre valea *Ragului* şaua a fost tăiată de două şanţuri cu valuri puternice în spate, iar în partea opusă, unde accesul se făcea dinspre culmile mai înalte ale munţilor, şaua a fost secţionată de 4 şanţuri cu valuri în spate. Spaţiul protejat de fortificaţie (cele 3 terase artificiale) are o suprafaţă de cca. 0,36 ha. Alte două terase cu o suprafaţă de cca. 0,5 ha se află dispuse extra valum înspre trecătoarea prin *Munţii Meseş,* dar deocamdată nu există dovezi de locuire în epoca dacică. Amplasarea cetăţii în faţa trecătorii prin *Meseş* creată de *Valea Ragului* sugerează o folosire frecventă a acestei căi de legătură între bazinul *Crasnei* şi cel al *Agrijului,* cale care trebuia controlată şi supravegheată prin ridicarea unei fortificaţii ca şi cea de la Stârciu. Sondajele arheologice, executate în anul 1969, au surprins elemente de palisadă în valul secţionat. Materialele arheologice descoperite încadrează fortificaţia în intervalul sf. sec. II a.Chr. - I p.Chr. Din nefericire, probabil în anul 2011, cetatea a fost grav afectată de amenajarea ilegală a unui drum forestier.

Obiectivele cercetării

Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău a efectuat, la fața locului în data de 26 martie 2021, un diagnostic arheologic pentru a stabili contextul respectivei descoperiri și de a recupera posibilele monedele rămase în pământ.

Rezultate şi interpretarea lor

Ajutați de descoperitor și de voluntarii Ciprian Vanci, Daniel Crețu, Mihai Trif, Teodor Taloș și Bogdan Pop, arheologii muzeului zălăuan, Horea Pop și Emanoil Pripon, au mai descoperit 37 de monede scurse pe panta dealului dintr-un punct în care fuseseră îngropate acum 2000 de ani.

Scurtă descriere a descoperirilor

Această descoperire se înscrie în seria de 24 tezaure descoperite în ultimii 115 ani pe teritoriul județului Sălaj. Compus din 42 denari, el se încheie cu o monedă de la împăratul Tiberius (14-37 p.Chr.) și probabil că a fost îngropat la asediul roman, asupra cetății dacice, de către un locuitor sau apărător al acesteia, care a fugit din calea cuceritorilor.

Tehnici de cercetare utilizate: Poziționarea monedelor în teren cu stația totală în vederea observării dispersiei acestora pe panta accentuată a dealului.

Obiectivele cercetărilor viitoare

Publicarea rezultatelor cercetării în Acta Musei Porolissensis. Ne propunem însă, pe viitor, o diagnosticare a elementelor defensive și de habitat intern al cetății dacice din apropiere și de verificare a teraselor din afara ariei fortificate.

Abstract

Archaeological Trial Trench Excavation from Stârciu – *Dealul lui Benţan*, Horoatu Crasnei commune, Sălaj County

At the beginning of 2021 an enthusiast from Zalău discovered five Roman coins dated to the Republican and Imperial periods on the slopes of a hill next to the one where the Dacian fortification from Stârciu is located. Cristian Marincaș, who found the coins using a metal detector, has handed over the coins to the local authorities. The History and Art County Museum of Zalău conducted a test trench on March 26th 2021 in order to identify the archaeological context of the finds. The excavation team was made up by volunteers: Ciprian Vanci, Daniel Crețu, Mihai Trif, Teodor Taloș and Bogdan Pop, who helped archaeologists Horea Pop and Emanoil Pripon finding 37 more coins. The finds came from the slopes of the hill, and most likely slided from a point on top of the hill where they were buried two thousand years ago.

This find must be added to the 24 other coin hoards discovered in the last 115 years on the territory of Sălaj County. The hoard is made of 42 *denarii*, ending with a coin minted during the reign of the emperor Tiberius (14 – 37 CE). Most likely, the coins were buried during the Roman siege of the fortification by a local defender who escaped from the attackers.

The fortification from Stârciu is situated at approximately 3 km S-S-E from the village, close to the Meseș Mountains, on a hill named by the locals as Cetățuie (RAN code 141.562.06, LMI code SJ-I-s-B-20250). It is known in the scientific literature since the beginning of the 20th century and included in M. Roska's repertoire published at the middle of the century. The top of the hill was inhabited in the Dacian period and presents two access ways. The fortification was defended from two sides. In the direction of the Ragului valley the access way was cut by two trenches and *vallum*-type structures. On the opposite side, where the access to the fortification was made from the higher area facing the mountains, four trenches and adjacent *vallum*-type structures were also observed.The space protected by

https://biblioteca-digitala.ro

the fortification (the three artificial terraces) has a surface of 0.36 ha. Two other terraces with a surface of approximately 0.5 ha are located *extra vallum* towards to Meseș Muntains pass, but so far no Dacian inhabitancy was detected on them. The location of this fortification in front of the pass through the Meseș Mountains created by the Ragului valley suggests the fact that this pass was frequently used in between the basins of the Agrij and Crasna valleys which had to be controlled and protected. In 1969 some test trenches were dug which identified elements of the palisade in the sectioned *vallum.* The archaeological finds dates the fortification to the 2nd – 1st c. BCE. Unfortunately, in 2011 the fortification was heavily damaged by the illegal building of a forest road. However, we have planned in the future to further survey this fortification by test-trenching the fortifications and its elements, both inside and outside of it.

The space protected by the fortification (the three artificial terraces) has a surface of 0.36 ha. Two other terraces with a surface of approximately 0.5 ha are located *extra vallum* towards to Meseș Muntains pass, but so far no Dacian inhabitancy was detected on them. The location of this fortification in front of the pass through the Meseș Mountains created by the Ragului valley suggests the fact that this pass was frequently used in between the basins of the Agrij and Crasna valleys, which had to be controlled and protected. In 1969 some test trenches were dug and identified elements of the palisade in the sectioned *vallum.*

The archaeological finds dated the fortification to the 2nd – 1st c. BCE. Unfortunately, in 2011 the fortification was heavily damaged by the illegal building of a forest road.

However, we are planning future surveys and test-trenching of the fortification and its both internal and external constitutive elements.

Bibliografie:

Horea Pop, *Fortificațiile dacice din vestul și nord-vestul României,* Ed. Mega, Cluj Napoca, 2006, p. 34-35.

198. Stroești, com. Todirești, jud. Iași
Punct: Pietrărie

Autorizație nr. 137/18.03.2021

Colectiv: cerc. dr. Andrei Asăndulesei[1] (responsabil științific), cerc. dr. Felix-Adrian Tencariu[1], cerc. dr. George Bodi[2], cerc dr. Casandra Brașoveanu[1], cerc dr. Ana Drob[1], cerc. drd. Radu Balaur[1], drd. Radu Brunchi[3], masterand Daniel Cuculescu[3]; alături de colectivul de mai sus au participat masteranzi și studenți ai Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, precum și elevi ai Liceului Varlaam Mitropolitul din Iași.

Punctul *Pietrărie* este amplasat pe un promontoriu înalt din proximitatea satului Stroești, com. Todirești, jud. Iași (Fig. 1, 2). În mai 2021, ulterior prospecțiunilor magnetometrice care au relevat aici o așezare cucuteniană de dimensiuni medii (aprox. 7 ha), dar cu o planimetrie deosebită, s-au realizat două sondaje arheologice: S I (13 x 2 m), amplasată pe o anomalie identificată în harta magnetometrică, de formă cvasi-rectangulară (a priori considerată locuință incendiată) și S II (5 x 2 m), amplasată transversal pe o anomalie care indica un șanț ce închide latura nordică a stațiunii. Obiectivele sondajului au fost: verificarea încadrărilor cronologice anterioare ale locuirii de la Stroești - *Pietrărie*, prin recoltarea de material arheologic și de probe pentru datare radiocarbon; obținerea de informații privind caracteristicile constructive ale locuințelor din această așezare; investigarea șanțului de apărare/ delimitare a așezării.

Oarecum surprinzător, sondarea virtualei locuințe nu a relevat o construcție tipică culturii Cucuteni (lipituri de perete prăbușit, platformă, inventar specific), ci o amenajare masivă realizată aproape exclusiv din piatră locală (lespezi de gresii sarmațiene) (Fig. 3). Deranjamentele ulterioare (lucrări agricole) nu au permis surprinderea unor elemente arhitecturale, însă cel puțin o parte din piatra prezentă a fost adusă, probabil prelucrată sumar și utilizată în cadrul unei construcții. Nu a fost identificată nici o instalație de foc, însă unele fragmente de gresie prezentau urme de ardere. Materialul arheologic este sporadic și foarte fragmentat, constând cu precădere în fragmente ceramice de aspect Cucuteni, faza B.

Investigarea șanțului de apărare a așezării a oferit, în schimb, mai multe detalii interesante. Surprins de la o adâncime de circa 0.30 m de la suprafața actuală, șanțul prezintă clar trei faze de construcție – una inițială și două reamenajări (Fig. 4). Într-o primă fază, a avut o deschidere la gură de 5 m și o adâncime maximă de 1,40 m. Pantele sunt relativ line, dar spre centru, în intervalul 2,3 – 3,7 m, prezintă o adâncire mai abruptă. De o parte și de alta a acestei adânciturи, au fost surprinse, pe profil, urmele a două șănțuiri înguste (10 cm diametru), mai adâncă în

[1] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Institutul de Cercetări Interdisciplinare - Departamentul de Științe Exacte și Științe ale Naturii, Centrul Arheoinvest.

[2] Institutul de Arheologie al Academiei Române – Filiala Iași.

[3] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași – Facultatea de Istorie.

https://biblioteca-digitala.ro

partea de nord (45 cm) și mai superficială la sud (10-12 cm), posibil pentru implantarea unor pari. Prima refacere a șanțului a însemnat un efort considerabil din partea comunității, acum fiind realizat și un placaj cu piatră. Spre sud, peste umplutura șanțului inițial, pe aproximativ 80 de cm se păstrează, amenajată orizontal, o platformă de gresii, ce constituia probabil berma. Peste aceasta au fost identificate scurgeri din val ce se constituie într-un strat relativ compact vizibil pe o lungime de 1 m și o înălțime de 30 cm. Cu ocazia acestei prime refaceri, pantele și fundul șanțului au fost amenajate cu lespezi de gresii sarmațiene, cu diverse dimensiuni și forme. Deasupra acestui placaj, pe 20-30 cm înălțime se găsește un sediment gri deschis, cu foarte multe fragmente mici de gresie – de asemenea, umplutură scursă din val pe pereții șanțului. La un moment dat a mai avut loc o refacere a șanțului, marcată de un alt placaj de lespezi, mai subțiri și mai răsfirate. În umpluturile succesive ale șanțului materialele arheologice sunt cu totul sporadice, reușindu-se totuși recoltarea a două probe de os, pentru datare, din ultima sa fază. Analizele radiocarbon confirmă încadrarea stațiunii în faza B1 a culturii Cucuteni.

Chiar dacă investigarea acestui element de fortificare a adus informații suficient de clare, rămâne încă de stabilit, prin sondaje viitoare, ponderea și modul în care comunitatea a utilizat resursa abundentă locală de gresie în diverse tipuri de construcții.

Abstract

For the settlement from Stroești – *Pietrărie*, the analysis of LiDAR data, the digital models obtained from photogrammetric processing, as well as the magnetic maps or ERT (*electrical resistivity tomography*) profiles obtained by geophysical measurements revealed a very clear internal organization of the settlement, characterized by rows of houses / well-defined constructions and an equally well-defined circular enclosure (ditch). The test trench from 2021 confirmed the presence of these types of structures, ensuring at the same time the possibility of unequivocally framing the settlement in phase B1 of the Cucuteni culture.

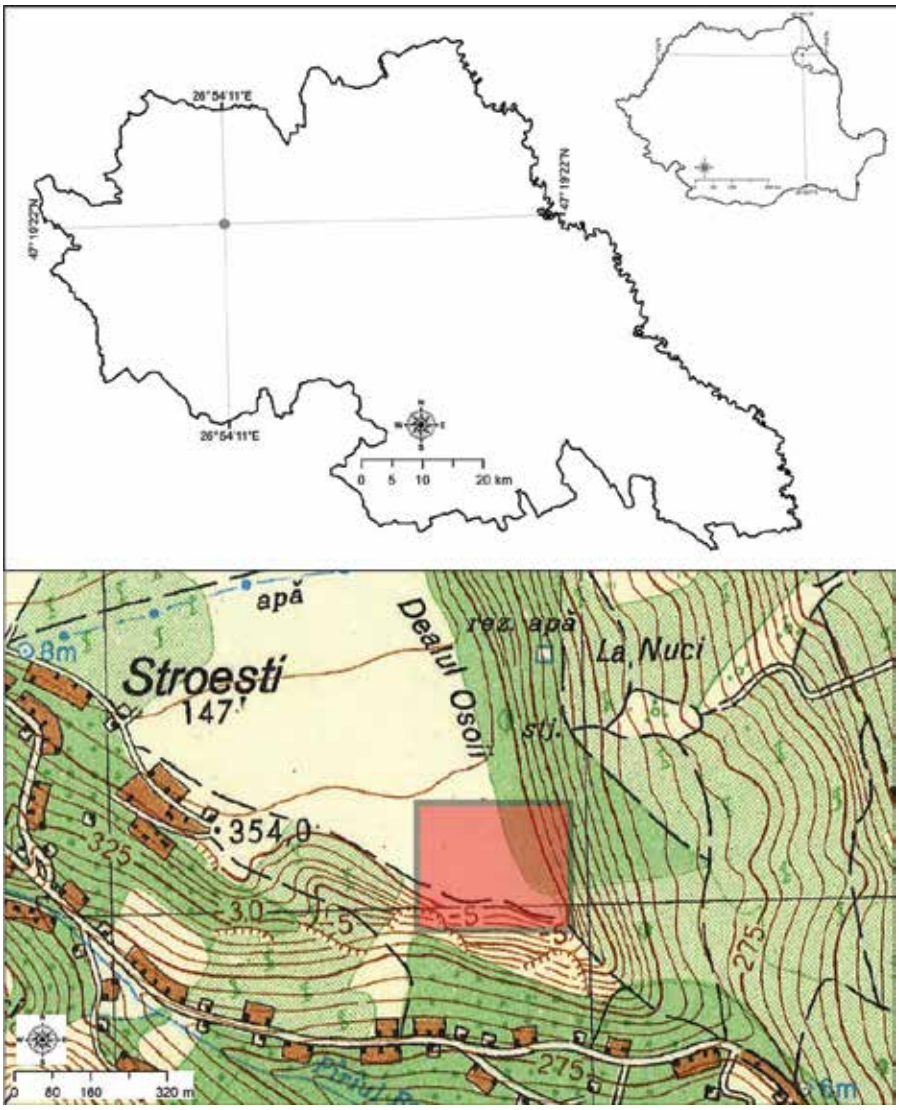

Fig. 1. Localizarea sitului în cadrul României, a județului Iași și pe harta topografică (DTM, scara 1:25000).

https://biblioteca-digitala.ro

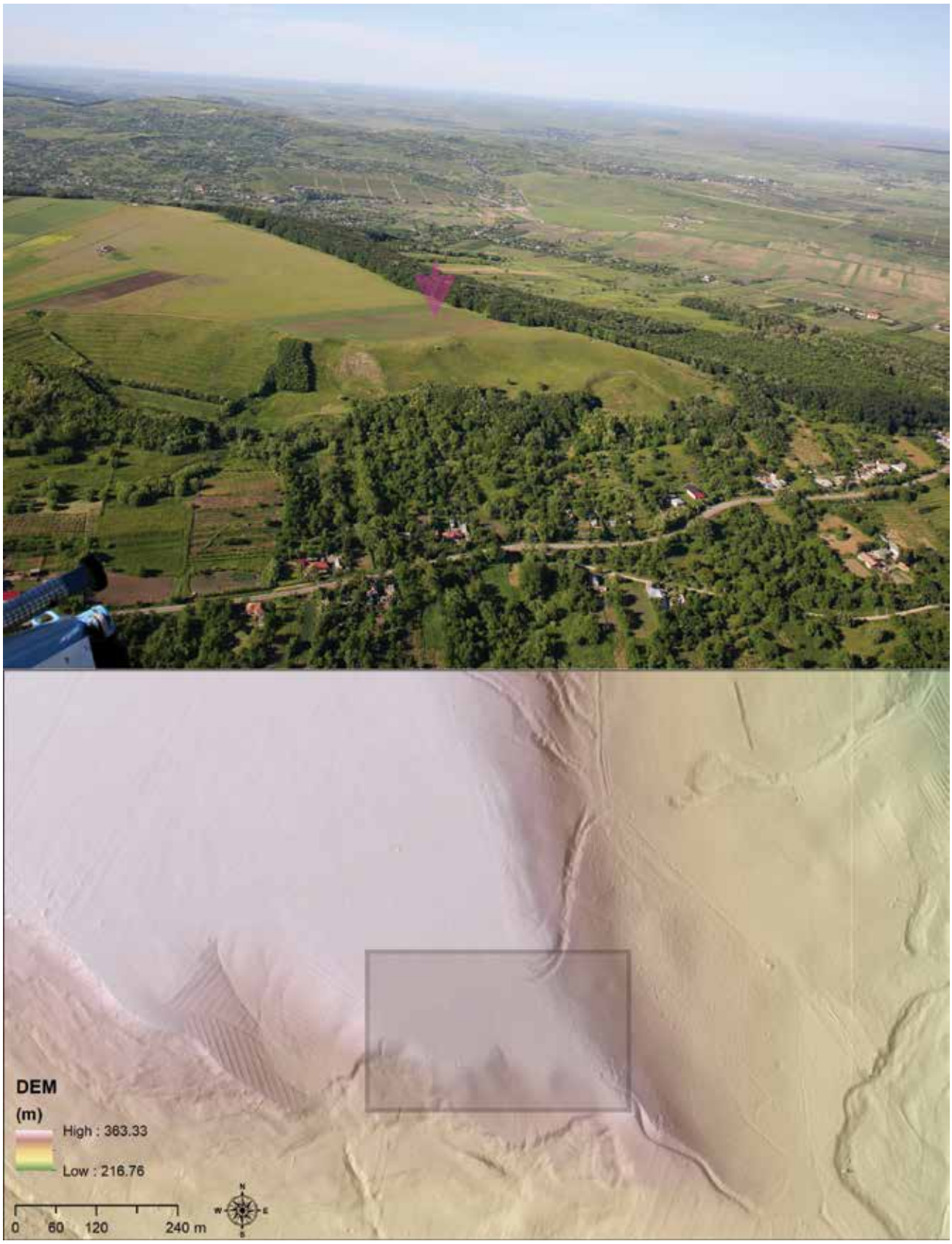

Fig. 2. Stroești, Pietrărie – Fotografie aeriană oblică dinspre sud (sus); modelul numeric al terenului derivat din datele LiDAR (jos).

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Stroești, Pietrărie – S1, Fotografie aeriană verticală.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Stroești, Pietrărie – S2,
Aspecte din timpul săpăturilor: adâncime -0,5 m (sus), -0,9 m (mijloc), -1,9 m (jos).

https://biblioteca-digitala.ro

199. Predeal, jud. Braşov

Punct: Susai, Sector Bordei

Încadrare cronologică: Epoca Modernă - Primul război Mondial (1916)

Tipuri de sit: bivuac din zona frontului - câmp de luptă

Colectiv: Teodor Eugen S. – responsabil IAB; Soficaru Andrei - antropolog Inst. Antropologie F. Rainer, Bolba Răzvan - masterand Univ. Bucureşti, Ştefan Ana - student Univ. Bucureşti

Fonduri proiect cercetare HiLands: 3000 lei; asociaţia Romanian Military Archeology: 10000 lei + voluntari

Localizare sit: coordonate Stereo 70: 548973, 444557 (coordonatele cabanei); coordonate geografice: 45.49933495° N, 25.62672790° E (idem)

În timpul derulării proiectului de cercetare HiLands am colaborat cu mai mulţi detectorişti, fiind aparent singurii cetăţeni dispuşi să se ofere voluntari în activităţi montane. Cu astfel de prilejuri am auzit mai multe relatări despre descoperiri accidentale de rămășițe umane, de către detectoriști aflați în căutare de trofee militare. Una dintre cele mai interesante împrejurări este cea din zona cabanei Susai, unde s-ar fi găsit, cu ani în urmă, numeroase rămășițe umane asociate echipamentului din primul război mondial. Detaliul frapant era că acele rămășițe nu ar fi fost găsite în conexiune anatomică.

Am luat hotărârea de a face acolo un sondaj de evaluare, cu sprijinul nemijlocit al asociației menționate, scop în care ne-am asociat cu un antropolog, un masterand specializat în cele două războaie mondiale și un student la istorie. Cercetarea pe teren s-a desfășurat între 30 august și 8 septembrie 2021. Locul se află în imediata apropiere a vechii frontiere de stat, unde s-a desfășurat, în octombrie 1916, o bătălie scurtă dar crâncenă, în imediata apropiere a cabanei Susai, între înălțimea apărată și un drum din proximitate.

Locul este o pădure tânără de molid, în care am deschis o suprafață neregulată, pentagonală (5,3 x 3,9 x 2,7 x 2,45 x 2,36 m, respectiv o suprafață de 17,4 m^2), adică atât cât a permis vegetația din jur. Săpătura a arătat destul de repede că aveam de-a face cu ceea ce în izvoarele militare se numesc un bordei, adică un adăpost în care se odihneau soldații când nu se aflau în prima linie. Complexul are dimensiunile de 3,22 x 2,2 m, fiind relativ regulat, dar cu fața (latura dinspre vale) uşor arcuit frontal, cu vatră pe mijlocul laturii din spate şi două locuri de odihnă, de o parte şi de cealaltă. Aşa cum numele îi spune, adăpostul era parţial adâncit, latura din spate aflându-se cu aproximativ 0.65 m sub nivelul de călcare, dar cu cea din faţă aproape la sol, datorită înclinării terenului.

Din bordei au fost recuperate 162 de fragmente osoase (sau grupe de oase), fiind recuperate peste 220 de artefacte diverse (fragmente de echipament, în special ţesături, nasturi diverşi, piele, dar şi piese de armament sau fragmente, în special gloanţe, cartuşe, schije de obuz sau srapnel). Conştienţi că ne confruntăm cu o situaţie dificilă, am înregistrat fiecare obiect de inventar cu poziţia GPS RTK (cu precizie centimetrică), pentru a putea să refacem distribuţia lor în spaţiu.

Având în vedere că prelucrarea datelor – atât cele atropologice, cât şi evidenţa artefactelor – este în curs, tot ceea ce putem spune, la această oră, este că resturile osteologice se referă la patru cranii, o mandibulă de la un al cincilea exemplar, dar, în baza altor fragmente osoase, din bordei s-au recuperat fragmente de la cel puţin 7 bărbaţi. Practic nu s-au recuperat oase în poziţie anatomică, iar acest lucru nu se datorează exclusiv entuziasmului detectoriştilor din trecut. Săpătura arheologică a reuşit să separe straturile deranjate de cele nederanjate (recent), stratul inferior fiind izolat de o foaie de cort de cca. 0,5 m^2, dar şi de scânduri căzute din peretele din spate și din acoperiș. Surpriza a fost să constatăm că „dezordinea” de la suprafață se conserva și în stratul inferior. Nu există deocamdată o explicație mulțumitoare pentru o asemenea stare de fapt. Atunci când procesarea datelor va ajunge la nivelul dorit, vom publica rezultatele.

Am făcut această săpătură de evaluare din multiple motive, între care am aminti dorința de a demonstra că relațiile dintre arheologii profesioniști și detectoriști nu trebuie să fie totdeauna ostile și că cooperarea – cel puțin în situațiile de interes comun – este posibilă. Din păcate, continuarea cercetării se lovește de multe inconveniente. Am aminti aici altitudinea mare, umezeala, terenul dificil și împădurit, ceea ce face dificilă surprinderea unor complexe similare (ar fi chiar interesant), dar și ostilitatea demonstrată de Oficiul Național pentru Cultul Eroilor; nu în ultimul rând – epuizarea fondurilor disponibile în cadrul proiectului HiLands. Declararea locului ca sit arheologic, pentru care ar exista argumente, este un gest discutabil câtă vreme este clar că nici o instituție arheologică nu și-ar asuma acolo o cercetare sistematică (lipsesc specialiștii în războaiele mondiale...). Protecția dată de lege ar putea chiar să devină un obstacol birocratic în continuarea cercetărilor, pentru ca cei morți acolo să fie onorați în viitor, așa cum ar trebui. Cazul Susai este o dilemă procedurală și deontologică, dar situația în sine este suficient de provocatoare pentru a încerca continuarea cercetării.

Coordonatele furnizate nu sunt exacte (indică complexul hotelier Susai), în mod deliberat, având în vedere statutul ambiguu al sitului, cât și faptul că acest raport va fi public. Din același motiv nu am dat o schiță de amplasare. Nu dorim să încurajăm noi răscoliri ale sitului.

https://biblioteca-digitala.ro

200. Toboliu, com.Toboliu, jud. Bihor
Punct: Așezarea Secundară Dâmbu Zănăcanului

Autorizaţie nr. 376/20.07.2021
Cod RAN: 29476.02
Colectiv: Marian Adrian Lie – responsabil șantier, (Institutul de Arheologie, Iași), Alexandra Găvan (Universitatea Köln), Tobias Kienlin, (Universitatea Köln), Gruia Fazecaș (MŢC), Miruna Oana (student Universitatea Babeș-Bolyai – Cluj-Napoca), Marinel Gorgan (student Universitatea Babeș-Bolyai – Cluj-Napoca), Alexandra Stache (student Universitatea Babeș-Bolyai – Cluj-Napoca)
Perioada desfășurării cercetării: 27.07.2021 – 27.08.2021

Tell-ul epocii bronzului de la Toboliu „Dâmbu Zănăcanului" este cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de Girişu de Criş „Alceu". Cercetarea acestui important obiectiv arheologic a început în 1960 sub conducerea lui N. Chidioșan și a continuat până în 1972, cu unele întreruperi și modificări ale colectivului de cercetare[1]. Întrucât rezultatele tuturor acestor investigații au rămas, cu unele excepții[2], inedite, și luând în calcul importanța acestui obiectiv pentru o mai bună cunoaștere a epocii bronzului din Bihor, în 2014 s-a decis reluarea cercetărilor arheologice în situl de la Toboliu. Aceste investigații au cuprins atât săpături arheologice pe suprafața tell-ului propriu-zis desfășurate între 2014 și 2017, cât și cercetări non-invazive precum fotografii aeriene, prospecțiuni geomagnetice și perieghează sistematică efectuate pe suprafața așezării secundare ce înconjoară tell-ul între 2015 și 2019[3].

În urma prospecțiunilor geomagnetice și a perieghezei sistematice în proximitatea așezării de tip tell, s-a putut stabili existența unei așa-zise așezări *satelit* sau *secundare* pe o suprafață de aproximativ 84 ha, ce poate fi datată în bronzul mijlociu (Cultura Otomani) și la începutul bronzului târziu (grupul Cehăluț-Hajdúbagos) pe baza fragmentelor ceramice. Prospecțiunile geomagnetice desfășurate între 2016 și 2019 au acoperit 75 ha din suprafața sitului și au dus la identificarea unor serii de anomalii geofizice care au fost interpretate drept gropi și resturile unor locuințe de suprafață. Având în vedere dimensiunile impresionante ale așezării secundare și faptul că aceasta este afectată de lucrări agricole intensive ne-am propus deshiderea unei unități de cercetare arheologică pentru a determina starea de conservare a sitului.

Cercetările arheologice din anul 2021 în așezarea secundară a tell-ului de la Toboliu Dâmbu Zănăcanului s-au axat pe investigarea unor anomalii geomagnetice care au fost interpretate drept resturile unei locuințe arse la o distanță de aproximativ 250 m Nord de așezarea tell (Fig. 1). Amplasarea secțiunii a fost determinată de investigațiile geomagnetice. Principalele obiective ale campaniei din 2021 au fost: verificarea anomaliilor geomagnetice și obținerea de material arheologic pentru încadrarea cronologică și culturală a locuirii din această parte a așezării.

Pentru atingerea acestor obiective, a fost deschisă o secțiune de 5 x 12 m (Caseta 5), orientată NE-SV, acoperind o suprafață de 60 m^2. Primul nivel de cultură (Cx. 002) a fost identificat la o adâncime de aproximativ 40 cm de la suprafața actuală a solului. Au putut fi observate două concentrări de fragmente ceramice (Cx. 004 și Cx. 007) aproape de marginea sud-estică a secțiunii. Tot la acest nivel au fost identificate două vetre fațetate. Prima vatră (Cx 003), de formă aproximativ recangulară cu colțurile rotunjite, avea dimensiunile de 0.7 x 1.06 m (Fig. 2). Partea superioară a vetrei era fățuită, iar sub această fățuială am identificat mai multe niveluri de arsură precum și două paturi ceramice (Fig. 3). A doua vatră (Cx. 005) avea o formă aproximativ ovală, măsurând 0.6 x 0.68 m. Sub fățuială parțial păstrată se afla un nivel de lut ars, care la rândul lui stătea pe un pat ceramic. La baza ambelor vetre s-a conturat al doilea nivel de cultură (Cx. 009), de o culoare mai deschisă decât Cx. 002. O altă concentrare de fragmente ceramice (Cx. 008) a putut fi identificată pe acest nivel între cele două vetre. În colțul sud-vestic al secțiunii nivelul de cultură Cx. 009 era tăiat de o groapă de mari dimensiuni (aprox. 1.46 x 1.98 m), care continua sub peretele vestic și sudic al secțiunii, și a cărei primă umplutură consta din resturile unei vetre dezafectate (Cx. 010). Sub acest nivel au mai fost identificate încă patru umpluturi ale gropii cuptorite cu o adâncime 2.20 m.

Sub nivelul Cx. 009, în partea sudică și centrală a sencțiunii, s-au reliefat resturile arse ale unei locuințe de suprafață, și anume fragmente de lut ars, majoritatea provenite de la pereții locuinței. Pe lângă acestea au fost identificate și numeroase fragmente ceramice de la vase de diferite tipuri, fragmente osteologice, precum și straturi de cenușă și arsură. Complexul a fost cercetat pe o lungime de 6.60 m și o lățime de 3.30 m (Fig. 4). Asupra dimenisiunilor exacte ale locuinței nu putem face mai multe precizări, întrucât partea sudică şi vestică a acesteia este secționată de două gropi săpate ulterior, iar marginea estică, la rândul ei secționată de o altă groapă, continuă sub peretele casetei. Înspre nord, dărâmătura locuinței se subțiază, aici fiind identificate doar sporadic fragmente de chirpici. În această parte de nord a secțiunii s-a atins nivelul vegetal, în care au putut fi conturate cinci gropi de diferite dimensiuni și adâncimi. La est și vest de resturile locuinței au fost descoperite două vetre fățuite, care prezentau un decor incizat. Prima dintre aceste vetre (Cx. 021) a fost păstrată doar parțial și avea o formă neregulată, aproximativ ovală, măsurând 0.76 x 0.87 cm (Fig. 5). Fățuială vetrei era decorată pe margini cu motive triunghiulare incizate. Sub fățuială a fost identificat un nivel de lut ars și un pat ceramic. A doua vatră (Cx. 022), de formă aproximativ dreptunghiulară cu colțurile ușor rotunjite, a fost suprinsă doar parțial în secțiune, continuând sub peretele vestic al casetei. Fățuiala vetrei prezenta un decor format din linii incizate la marginea vetrei. Sub stratul de arsură și patul ceramic de sub fățuială a fost identificată o altă fățuială ce provenea de la o fază mai veche a vetrei. După îndepărtarea completă a resturilor locuinței, în nivelul vegetal din această

[1] Fazecaș 2014; Lie et al. 2019, 352–353.
[2] Chidioşan 1970, 289, fig. 1/2; Chidioşan 1974, 155, pl. 4/1-3, 5,6; Dumitraşcu 1989, 120-121, pl. II –IX.
[3] Fazecaș, Lie 2018; Lie et al. 2019.

https://biblioteca-digitala.ro

zonă s-au mai conturat încă patru gropi menajere, dintre care una cuptorită.

Săpăturile efectuate în caseta 5 au scos la suprafață nenumărate fragmente ceramice de la vase de diferite tipuri, precum și resturi osteologice de proveniență animală și unelte de piatră (predominant fragmente de râșnițe). Se remarcă în special rotițele de lut, dintre care una decorată. Contextele identificate au fost cercetate prin planuri orizontale și profile și documentate prin fotogrametrie de tip SfM. În ceea ce privește datarea materialului ceramic descoperit în secțiune, acesta se încadrează în linii mari la sfârșitul bronzului mijlociu și începutul bronzului târziu.

Prin cercetările arheologice din acest an am putut confirma rezultatele prospecțiunilor geomagnetice în acest punct. Totuși amploarea întinderii așezării secundare impune cercetări viitoare.

Abstract

The geomagnetic measurements conducted in the proximity of the tell site from Toboliu *Dâmbu Zănăcanului* have revealed the existence of an outer settlement spreading across 84 ha. In 2021 we investigated one of the geomagnetic anomalies that was located at about 250 m North of the tell, by opening a test trench of 5 x 12 m (Trench 5). In the southern and central part of the research unit we have identified burnt daub fragments coming from a house structure that was covering a surface of about 6.60 x 3.30 m. The exact measurements of the house cannot be stated as the southern and western part are cut by later pit features and the eastern part surpasses the trench limit. Several pit features and fire hearths have been identified. Two of the identified fire hearths are decorated with incised motifs (Fig. 5). Based on the pottery uncovered the structures are dated at the end of the middle bronze age and the beginning of the late bronze. Future excavations are necessary in order to obtain a more comprehensive view on the outer settlement from Toboliu *Dâmbu Zănăcanului*.

Bibliografie:

N. Chidioşan, *Contribuţii la cunoaşterea grupei Suciu de Sus în contextul epocii bronzului din Crişana*. Studii și Cercetări de Istorie Veche 21, 2, 1970, 287-293.

N. Chidioşan, *Sincronismele apusene ale culturii Wietenberg stabilite pe baza importurilor ceramice*. Crisia IV, 1974, 153-176.

S. Dumitraşcu, *Contribuţii la cunoaşterea tehnologiei metalurgiei din epoca bronzului în judeţul Bihor*. Crisia XIX, 1989, 119-168.

G. Fazecaș, *Girișu de Criș Alceu, Bihor County.* In: F. Gogâltan, C. Cordoş, A. Ignat (eds.), *Bronze Age Tell, Tell-Like and Mound-Like Settlements on the Eastern Frontier of the Carpathian Basin. History of Research*. Cluj-Napoca: Mega Publishing House 2014, 11-116.

G. Fazecaș, M. Lie, *Determinarea suprafeței sitului de epoca bronzului de la Toboliu – Dâmbu Zănăcanului*. Crisia XLVIII, 2018, 29-38.

M. Lie, A. Găvan, C. Cordoș, T. L. Kienlin, G. Fazecaș, F. Gogâltan, *The Bronze Age tell settlement at Toboliu (Bihor County, Romania). A brief outline of recent investigations*. In: K. P. Fischl, T. L. Kienlin (eds.), *Beyond Divides – The Otomani-Füzesabony Phenomenon. Current Approaches to Settlement and Burial in the North-Eastern Carpathian Basin and Adjacent Areas.* Bonn: Habelt 2019, 351–368.

https://biblioteca-digitala.ro

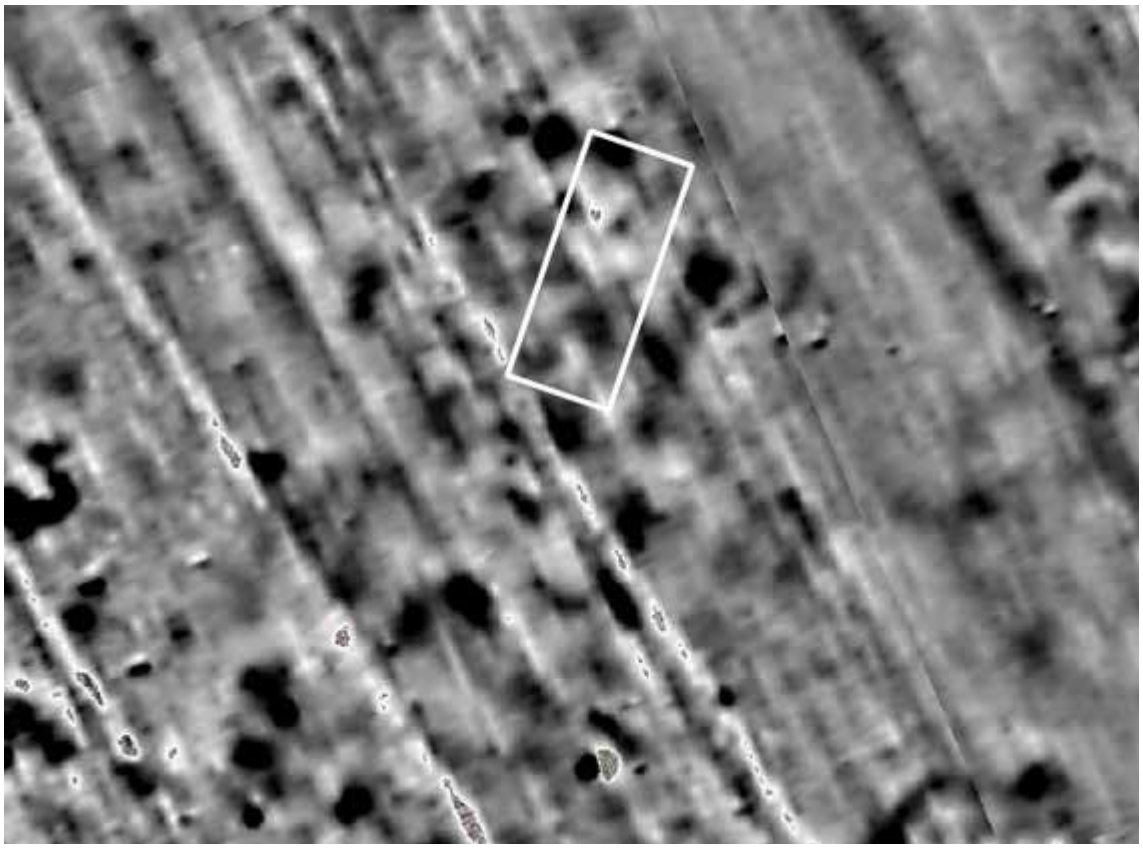

Fig.1 Poziționarea Casetei 5 pe planul geomagnetic.

Fig. 2. Vatra fățuită Cx 003.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Secțiune transversală prin vatra Cx 003

Fig. 4. Ortofotoplan al locuinței.

Fig. 5. Vatra decorată Cx 0021.

https://biblioteca-digitala.ro

201. Vânători-Neamț, com. Vânători - Neamț, jud. Neamț

Punct: La Izvoare/La Budăi

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă; 112 – așezare fortificată; 114 – așezare rurală.
Încadrare cronologică: 1 – preistorie; 14 – eneolitic; 15 – epoca bronzului; 42 – epoca migrațiilor; 43 – epoca medievală.
Cod RAN: 125025.07
Colectiv: Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț - responsabil științific), Dumitru-Ionuț Stigleț (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț), Alexandru Gafincu (Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț), Radu Pîrnău (Academia Română - Filiala Iași, Centrul de Cercetări Geografice).
Perioada desfășurării cercetării: 1.11 - 9.11.2021

Situl de la Vânători-Neamț - *La izvoare* este cunoscut în literatura arheologică de mai bine de patru decenii, după ce o serie de descoperiri întâmplătoare, cercetări de suprafață și câteva sondaje au pus în evidență vestigii din mai multe etape istorice[1], de la eneolitic până în evul mediu (sec. XVI-XVII)[2].

Localizată în partea de sud-est a satului Vânători-Neamț și la limita cu cartierul Humulești al orașului Târgu Neamț, stațiunea arheologică ocupă o parte din baza versantului Dealului Olaru, precum și o porțiune din terasa a II-a de pe partea dreaptă a râului Neamț. Delimitat la est de un curs de apă semipermanent, situl are în imediata apropiere mai multe izvoare foarte puternice, care au constituit un factor de habitat important (Fig. 1/2).

În sondajul realizat în 1982, Gh. Dumitroaia a identificat urmele unor locuințe aparținând culturii Cucuteni, dar și un consistent material arheologic de la sfârșitul epocii bronzului. Pe baza ceramicii descoperite, cercetătorul amintit a atribuit locuirea eneolitică fazei Cucuteni A. Prezența acestor vestigii a determinat o investigare geofizică a sitului, cu scopul de a stabili gradul de conservare a structurilor antropice, dar și pentru a identifica prezența altor complexe arheologice (locuințe, gropi, șanțuri).

Pe baza scanării realizată de o echipă germană în anul 2019, care a indicat prezența a numeroase gropi și a unui posibil șanț[3], în toamna anului 2021 a fost efectuat un diagnostic arheologic intruziv, pentru a verifica unele dintre anomaliile amintite.

Sondajele recente (două casete de 4 x 2 m) au fost realizate în două puncte distincte, pe proprietatea locuitorului V. Coșofreț (Fig. 1/1). Primul dintre acestea a fost făcut în zona mai înaltă a sitului, acolo unde scanarea geofizică indica o densitate mai mare de complexe arheologice, iar al doilea a fost realizat spre baza pantei.

Stratigrafia este relativ simplă, astfel că după o depunere de sol vegetal, cu o grosime de 25-30 cm, în care apar sporadic și fragmente ceramice rulate, urmează nivelul de locuire atribuit epocii bronzului (cultura Noua) (Fig. 3/3-7). Acesta are o grosime de 15-20 cm și suprapune nivelul eneolitic, aflat între -0,45 și -0,65 cm (Fig. 3/1, 2).

Sondajul 1 (fig. 2/1), realizat în partea mai înaltă a sitului, nu a permis identificarea nici unui complex arheologic, dar a fost recuperat un material ceramic bogat, specific epocii bronzului. Din nivelul eneolitic provin doar câteva fragmente ceramice corodate și un fragment dintr-un topor de piatră.

Sondajul 2 a fost realizat în marginea estică a sitului, într-un loc în care, conform scanării geofizice, existau câteva gropi, fapt infirmat de săpătura noastră. În nivelul epocii bronzului a fost identificată o aglomerare de fragmente ceramice și resturi osteologice, denumită de noi Complexul 1 (Cplx. 1) (Fig. 2/2). Nivelul eneolitic a oferit o cantitate importantă de fragmente ceramice și câteva piese de silex (Fig. 3/7-10). Pe baza trăsăturilor morfologice și decorative, resturile de olărie cucuteniene aparțin fazei B.

Cu scopul obținerii unor informații cât mai edificatoare despre locuirile preistorice din acest sit, au fost colectate probe pentru datări, au fost realizate profile pedologice și s-au prelevat eșantioane de sol, fiind în curs de realizare analize pe ceramică.

Considerații pedologice preliminare

Radu Pîrnău

Din punct de vedere pedologic, principalele elemente diagnostice ale solurile investigate în sondajele S1 și S2 sunt: (1) prezența unui orizont molic, humifer, până la adâncimea de circa 50 cm, subdivizat în două suborizonturi: un A molic brun-închis (10 YR 3/2) până la adâncimea de 30 cm, respectiv, un suborizont A molic, brun-negricios (10 YR 3/1), profund humifer, identificat la adâncimea de 30-50 cm, care corespunde nivelului locuirii cucuteniene; (2) prezența unui orizont de tranziție AB (50-80 cm), cu un conținut, de asemenea, mare de materie organică și culoare brună, foarte închisă (10 YR 3/3-3/4), cu frecvente pelicule organo-minerale pe fețele agregatelor structurale și pe traseul unor vechi rădăcini, foarte frecvente la acest nivel; (3) prezența unui orizont B, cu un conținut mare de argilă, care confirmă manifestarea proceselor de argiloiluviere, sub o vegetație forestieră instalată, cel mai probabil, ulterior locuirii eneolitice, proces evidențiat și de prezența peliculelor argilo-humice pe agregatele structurale până la adâncimea de 100-120 cm. Rezultatele preliminare evidențiază caracterul polifazic al acestor soluri, marcat de prezența a cel puțin două faze evolutive majore, delimitate din punct de vedere cronologic și stratigrafic de nivelul

[1] Gh. Dumitroaia, *Sondajul arheologic de la Vânători-Neamț*, în Memoria Antiquitatis, XII-XIV (1980-1982), 1986, p. 15-29.
[2] V. Diaconu, *Recunoașteri arheologice de suprafață în zona orașului Târgu Neamț*, în Memoria Antiquitatis, XXIV, 2007, p. 111; idem, *Depresiunea Neamț. Contribuții arheologice*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, XXVIII, Editura ,,Constantin Matasă", Piatra Neamț, 2012, p. 44, 45.
[3] C. Preoteasa, V. Diaconu, D. Mischka, C. Mischka, E. Günther, F. Wanka, F. Gapp, M. Gildehaus, P. Drexler, K. Hagemann, Fl. Held, C. Kruckenberg, M. Mkhitaryan, M. Trodler, R. Yoganantham, *Vânători-Neamț, com. Vânători-Neamț, jud. Neamț. Punct: La Budăi*, în Cronica Cercetărilor Arheologice din România (2020), București, 2021, p. 612-613.

https://biblioteca-digitala.ro

locuirii cucuteniene. Caracteristicile menționate sugerează, pe de o parte, prezența unor soluri cu caractere relicte, de tipul cernoziomurilor, formate sub o bogată vegetație de pajiști, care au favorizat instalarea comunităților eneolitice în acest areal acum șase milenii, iar pe de altă parte, o evoluție post-eneolitică a acestor soluri spre stadiul actual de faeoziom argic, în condițiile unui climat mai rece și mai umed și sub o vegetație forestieră.

Abstract

The archaeological site from Vânători - Neamț – *La Izvoare* is known in the archaeological literature for almost four decades, with artifacts belonging to several periods (Eneolithic, Bronze Age, Late Antiquity and Middle Ages). Recently, subsequent to a magnetometric evaluation, two archaeological surveys were conducted in order to verify some anomalies, but also to obtain samples for interdisciplinary studies. On that occasion, some stratigraphical observations were made, while the archaeological material discovered were ascribed to Eneolithic (Cucuteni B phase) and Late Bronze Age (Noua culture).

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Fig. 1. Vânători-Neamț - La Izvoare: 1, amplasamentul celor două sondaje; 2, în plan apropiat se vede o parte din sit și localizarea izvoarelor.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Fig. 2. Vânători-Neamț - La Izvoare: 1, sondajul 1; 2, Complexul 1 din sondajul 2.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Vânători-Neamț - La Izvoare: 1, 2, profile pedologice din cele două sondaje; 3-6, ceramică din epoca bronzului; 7-10, materiale eneolitice.

https://biblioteca-digitala.ro

202. Vânători-Neamț, com. Vânători-Neamț, jud. Neamț

Punct: Valea Rea

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 112 – așezare fortificată.

Încadrare cronologică: 1 – preistorie; 15 – epoca bronzului; 151 – epoca bronzului timpuriu.

Colectiv: Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț - responsabil științific), Dumitru-Ionuț Stigleț (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț), Alexandru Gafincu (Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra Neamț - Complexul Muzeal Național Neamț).

Perioadele desfășurării cercetării: 1.11 - 3.11.2020, și 12.07 - 14.07.2021

Situl arheologic este situat pe teritoriul comunei Vânători-Neamț, în partea de nord-vest a Depresiunii Neamț, pe malul drept al râului cu același nume. Identificată recent, stațiunea arheologică se află într-o zonă împădurită și ocupă un promontoriu de mici dimensiuni (aproximativ 1 ha), cvasitriunghiular în plan, delimitat spre sud de un șanț, care avea, cel mai probabil, rol de delimitare/apărare (Fig. 1/1-3).

Prezența acestui sit arheologic la contactul cu zona montană și la o anumită distanță de alte situri contemporane, ne determină să considerăm că avea, cel mai probabil, un rol strategic și anume acela de a controla o importantă cale de acces, respectiv cursul superior al râului Neamț, prin intermediul căruia se putea face legătura cu bazinul Bistriței și, mai departe, cu spațiul intracarpatic[1].

Pentru a stabili încadrarea culturală și cronologică a sitului, dar și pentru a lămuri funcționalitatea șanțului antropic, în toamna anului 2020 a fost realizat un diagnostic arheologic intruziv. A fost secționat șanțul, care are o deschidere de aproximativ 10 m și adâncimea maximă de 1,5 m, profilul acestuia fiind concav. În zona de *intra muros* a fost descoperită o aglomerare din pietre de râu, iar sub aceasta a fost identificat un complex adâncit, respectiv o groapă de mici dimensiuni, din umplutura căreia au fost recuperate cele mai consistente materiale arheologice, respectiv fragmente ceramice, unelte de piatră și câteva fragmente osteologice provenite de la animale (Fig. 2/1-5).

În vara anului 2021, lângă secțiunea S.I/2020 a fost deschisă o casetă de 2x2m, în zona de *intra muros*. Cu acest prilej s-a putut observa că acea groapă nu continua mult spre vest, în această din urmă suprafață nefiind identificat nici un alt complex arheologic (Fig. 2/6, 7).

Din punct de vedere stratigrafic, sub nivelul vegetal (de pădure), cu o grosime de maxim 0,10 m, se afla un sol gălbui, prăfos, care a fost surprins până la adâncimea de -0,40 m. Urma un strat de culoare brun-cenușie, cu o grosime de 0,10-0,15 m, în care se găseau concentrate mai multe pietre de râu, iar sub acesta se afla un nivel argilos, steril din punct de vedere arheologic. Groapa, cu pereții asimetrici, a fost săpată în stratul argilos, steril, partea ei superioară fiind în nivelul brun-cenușiu. Umplutura complexului adâncit era constituită dintr-un sol brun, dens, în care se găseau pietre de mici dimensiuni, cărbuni, fragmente ceramice și piese litice.

Materialul arheologic este constituit din ceramică fragmentată și artefacte de piatră (topoare și dălți). Pe baza trăsăturilor morfologice, dar și a elementelor de decor, olăria identificată în cadrul acestui sit este specifică etapei timpurii a epocii bronzului, fiind atribuită grupului Târpești (Fig. 3).

Din interiorul gropii identificate în 2020 au fost prelevate două probe pentru datări absolute, dintre care doar una (RoAMS – 1747.89) este viabilă și indică faptul că un moment al locuirii poate fi plasat la 3039-2892 calBC (2σ)[2].

Abstract

The archaeological site is situated on the territory of the Vânători - Neamț commune, in the northeast of the Neamț County, on the right bank of the river with the same name. Recently identified, the site is located in a forested area, and it occupies a small cape (around 1 ha), quasi-triangular from the top view, delimited southward by a ditch, playing most likely a defensive role. To determine the cultural and chronological classification of the site and for clarifying the functionality of the anthropic ditch two small trenches were dug. A reliable cultural indicator for the habitation in this fortified site is represented by ceramics. The ceramic material found at Vânători-Neamț has its best analogies in sites that were ascribed to the Târpești cultural group, specific to Early Bronze in the Moldavian Sub-Carpathian area.

[1] V. Diaconu, Al. Gafincu, I. Stigleț, *At the ,,Gates" of the Neamț Depression*, în V. Diaconu (Ed.), *Fortifications and Defensive Systems East from the Carpathians. Strategies and Social Energies from Prehistory to the Middle Ages,* BMA, XLIII, Ed. Istros – Ed. Constantin Matasă, Brăila - Piatra Neamț, 2021, p. 77-78.

[2] V. Diaconu, O. Gâza, D. Păcești lă, *A recent contribution to the absolute chronology of the Early Bronze in Eastern Romania,* în *Pontica*, LIV, 2021, p. 181-191.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

Fig. 1. Vânători-Neamț - Valea Rea: 1, 2, vedere asupra sitului dinspre nord; 3, ortofotoplanul sitului.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Vânători-Neamț - Valea Rea: 1-7, aspect din timpul cercetărilor.

https://biblioteca-digitala.ro

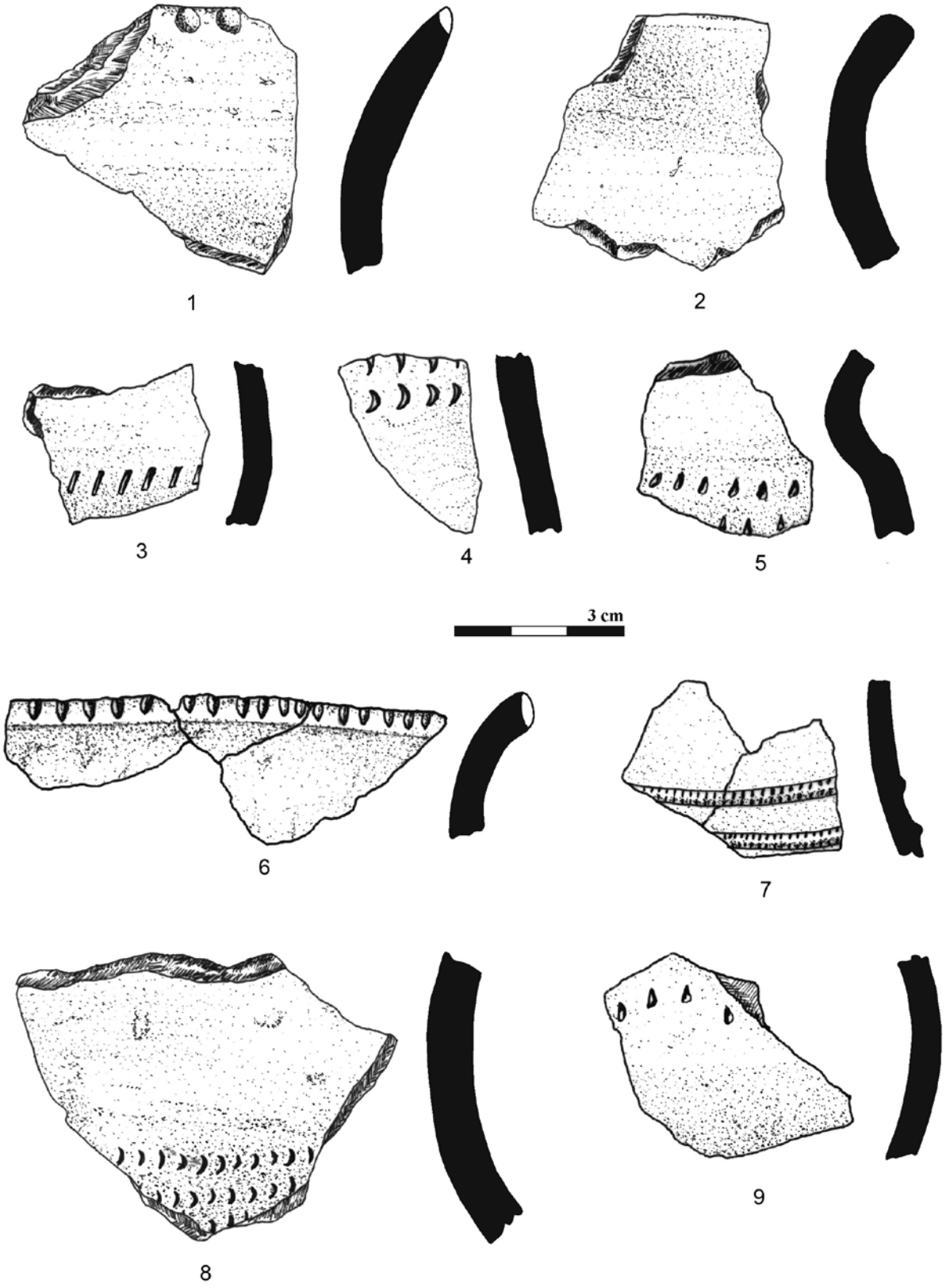

Fig. 3. Vânători-Neamț - Valea Rea: 1-9, ceramică.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

4

NECROLOG

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ALEXANDRU AVRAM
(16 septembrie 1956 – 4 august 2021)

Noaptea de 4 spre 5 august a anului 2021 va rămâne drept unul dintre momentele profund nefaste ale arheologiei și studiilor clasice din România din cauza plecării neașteptate dintre noi a profesorului Alexandru Avram. Vestea decesului său survenit sub cerul înstelat al Histriei, în fața „Casei Pârvan", s-a răspândit fulgerător în lumea academică, provocând nu doar consternare și durere pentru că un om atât de activ, de neobosit și de încrezător în viitor a dispărut brusc, dar și un puternic sentiment de deznădejde și derută față de golul care s-a creat deodată în studiul culturii clasice. Căci întocmai cum numai cu multă migală și în vreme îndelungată codrul acoperă iarăși cu umbra sa înțeleaptă luminișul ce apare atunci când câte un stejar falnic este răpus de o furtună vrăjmașă, tot la fel va trebui să se împlinească multe soroace până când cei rămași în urma sa vor reuși să preia cu totul sarcinile pe care și le asumase Alexandru Avram, cel căruia i-a fost hărăzit să fie un savant total.

Născut în 1956 ca fiul cel mare al reputaților lingviști Mioara și Andrei Avram, Alexandru Avram a fost întotdeauna aplecat către studiul onest, temeinic, riguros al trecutului, absolvind ca șef de promoție redutabila școală istorică a Universității din București în 1980. Aici l-a cunoscut pe profesorul Dionisie M. Pippidi, care a exercitat o influență considerabilă asupra devenirii sale ca epigrafist și istoric al antichității. Alexandru Avram i-a păstrat întotdeauna o filială și pioasă gratitudine, cu atât mai profundă cu cât, cu fiecare studiu și volum publicat, activitatea sa, ca a oricărui strălucit elev, se apropria ca anvergură, de cea a magistrului. Va fi una dintre sarcinile spinoase ale istoriografiei românești să compare însemnătatea contribuțiilor acestor doi corifei ai epigrafiei clasice și ai istoriei antice a coloniilor grecești din regiunea Mării Negre.

Neîndoielnic că, în timp, principalul prinos de recunoștință și admirație îi va fi adus lui Alexandru Avram pentru lucrări de referință din domeniul epigrafiei, pentru care avea o afinitate deosebită: corpusul inscripțiilor antice de la Callatis (*ISM* III, 1999), suplimentele la *corpora* inscripțiilor de la Histria și Tomis (*Dacia* n.s. 51, 2007, p. 79-132 și *Dacia* n.s. 58, 2014, p. 271-284, respectiv *ISM* VI.2, 2018, ultimul în colaborare cu Maria Bărbulescu și Livia Buzoianu), fasciculul din seria *Inscriptiones Graecae* dedicat părților meridionale ale Dobrogei (urmează a fi publicat postum, prin grija lui Klaus Hallof și Dragoș Hălmagi), monografiile dedicate ștampilelor amforice thasiene și rhodiene de la Histria (*Histria* VIII.1, 1996; *Histria* VIII.3, publicație postumă), numeroase alte studii publicate în reviste prestigioase

https://biblioteca-digitala.ro

de specialitate ori cu caracter general ca *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung*, *Ancient West & East, Gephyra, Eirene*, *Vestnik Drevnej Istorii*, *Studii Clasice*, *Dacia*, *Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie*, *Pontica* ș.a. De altfel, recunoașterea competenței sale deosebite în acest domeniu nu a întârziat să apară încă din timpul vieții, când i s-a încredințat responsabilitatea de a întocmi secțiunile dedicate inscripțiilor pontice din *Supplementum Epigraphicum Graecum* și *Bulletin Epigraphique*, sarcină pe care a îndeplinit-o cu acribie în ultimii douăzeci de ani.

Corolarul principal al acestei prodigioase activități epigrafice au fost contribuțiile sale de mare rafinament din domeniul istoriei antice, indiferent dacă tema tratată privea aspectele colonizării grecești în Marea Neagră, instituțiile și cultele cetăților pontice și microasiatice, expansiunea persană din Pont, conflictele militare din perioada elenistică, relațiile dintre greci, geți și alte populații barbare ori instaurarea dominației romane la gurile Dunării. În mod similar, competența deosebită în epigrafia greacă și latină i-a înlesnit abordarea problemelor de prosopografie, încununată prin volumul *Prosopographia Ponti Evxini Externa* din 2013, și chiar și a unor discipline mai puțin dezvoltate în România, precum epigrafia frigiană și ahemenidă.

Marea sa pasiune pentru cuvântul scris – săpat în piatră, presat în argilă ori însemnat în vechi tomuri – nu l-a îndepărtat însă niciodată pe Alexandru Avram de mărturiile fără glas ale trecutului, dar totuși atât de expresive, păstrate în pământ. Încă din cel dintâi an al facultății a poposit la Histria, acolo unde la sfârșitul anilor ‘70 și în anii ‘80 i-a avut ca mentori în tainele arheologiei, la Zona Sacră și Histria Pod, pe Petre Alexandrescu și Konrad Zimmermann, iar ca nedespărțiți tovarăși, în cetate și în numeroasele cercetări perieghetice din teritoriul ei, pe Costel Chiriac, Octavian Bounegru și Virgil Lungu. A sprijinit cu pricepere și devotament eforturile lui Petre Alexandrescu de a publica monografia cercetărilor efectuate în Zona Sacră până în 1989 (*Histria* VII, 2005) și a asigurat continuitatea săpăturilor din acest sector, în dificila perioadă post-decembristă, cu ajutorul lui Konrad Zimmermann, al Monicăi Mărgineanu și al lui Iulian Bîrzescu, alături de care a publicat un raport final consistent privind cercetările întreprinse până în 2006 la sud de templul Afroditei (*Il Mar Nero* 8, 2010/2011, p. 39-102). De-a lungul timpului a întreprins și scurte acțiuni arheologice la Callatis, la Pessinus, în Frigia, alături de bunul său prieten Gocha Tsetskhladze, și la Sotiras, în Thasos, împreună cu foștii săi colegi de studenție de la Universitatea din București, deveniți între timp profesori – Emilian Alexandrescu, Vlad Nistor și Antal Lukács, fără a rupe însă vreodată legăturile cu Histria, sit a cărui conducere a deținut-o în ultimii ani împreună cu Victor Angelescu. Fără a mai fi implicat direct în efectuarea unor săpături, Alexandru Avram vizita întotdeauna cu interes sectorul fiecărei echipe de cercetare, mereu pregătit să ofere sugestii valoroase și atent la solicitările care i se adresau.

În mod intenționat nu am insistat asupra afilierilor instituționale (1980-1983: profesor de istorie la Liceul German din București; 1983-2002 și 2006-2021: cercetător la Institutul de Arheologie din București; cadru didactic asociat și apoi titular la Universitatea din București; din 2002 profesor la Universitatea din Le Mans) ori a numeroaselor burse, premii și colaborări internaționale pe care le-a avut Alexandru Avram, căci sunt convins, cunoscându-i bine modestia și indiferența față de asemenea recunoașteri, că ar fi aprobat întru totul decizia mea. De altfel, chiar dacă realizările sale științifice ar fi îndreptățit cu siguranță o poziție instituțională mai proeminentă atât în Franța, al cărei cetățean devenise, cât mai ales în România, al cărei eficient ambasador și avocat a fost în raport cu savanții străini, întotdeauna Alexandru Avram a preferat să se concentreze asupra unei noi cercetări decât să se implice în ostenelile deșarte trebuincioase cel mai adesea pentru obținerea înaltelor titluri și ranguri academice.

Sunt de asemenea convins că s-ar fi bucurat mai degrabă să amintesc de numeroșii studenți pe care i-a fascinat la cursurile și seminariile sale de istorie și epigrafie greacă, încât, uneori, la sfârșitul unei prelegeri, era aplaudat, și în special de aceia care i-au devenit doctoranzi și colaboratori apropiați, chemați acum să îi ducă mai departe opera. S-ar fi bucurat să scriu probabil de strădaniile sale prin care a fost continuată publicarea periodicului *Il Mar Nero* fondat de Petre Alexandrescu, ori de traducerea pe care a făcut-o în tinerețe superbei cărți a lui Nikolaus Himmelmann, apărute în română în 1984 sub titlul *Trecutul utopic: arheologia şi cultura modernă*, ori poate chiar de pasiunea sa pentru fotbal, unde demonstra aceeași erudiție ca și în lucrările sale academice. Nu mică mi-a fost mirarea, ca proaspăt doctorand al său, când l-am auzit, într-o discuție pe care o aveam despre orașul meu de baștină, Ploieștiul, rostind cu vocea sa gravă și caldă, fără nici cea mai mică ezitare, numele tuturor

https://biblioteca-digitala.ro

componenților echipei Petrolului care a câștigat titlul în 1966: Ionescu, Pahonțu, Boc, Florea, Mocanu, ș.a.m.d. Aceeași memorie fantastică l-ar fi recomandat cu siguranță pentru a scrie o istorie a arheologiei clasice și nu numai din România, după al doilea război mondial, căci deținea o cunoaștere detaliată în special a vieții și operei cercetătorilor din centrele academice din București și Constanța. Aspectul uneori anecdotic al acestei cunoașteri, cuplat cu finul său simț al umorului și cu harul de povestitor, oferea prilejul unui amuzament total pentru colegii și studenții săi, cel mai adesea atunci când se aflau în postura de comeseni.

Dacă pentru istoricii și arheologii care nu au avut și nu vor mai avea șansa să îl întâlnească, Alexandru Avram va fi un reper de acribie, eficiență și polivalență academică, pentru aceia dintre noi care i-am fost aproape el va mai fi întotdeauna și un model cu greu de atins de politețe, disciplină, asumare a datoriei civice, bun simț și mărinimie. Amintirea sa ne va învia în suflete întotdeauna durerea despărțirii, dar și afecțiunea și admirația în fața unei vieți de om și de savant cu adevărat frumos trăite, după năzuința filosofilor din vechime.

Κούφα σοι χθὼν ἐπάνωθε πέσοι, φίλτατε διδάσκαλε!

Liviu Mihail Iancu

https://biblioteca-digitala.ro

ALEXANDRU DIACONESCU
(11 noiembrie 1955 - 28 septembrie 2021)

Alexandru Diaconescu a fost una din cele mai strălucite personalități pe care școala clujeană de arheologie le-a dat României. A fost un erudit în știința antichității, un arheolog desăvârșit, un fin cunoascător al artei antice, dar și un mare artist.

S-a născut în 11 noiembrie 1955, la Cluj, într-o familie de medici, și a crescut într-o frumoasă casă, pe care a modernizat-o, transformând-o într-o adevărată oază de liniște, asemeni *villae*-lor romane de la Pompei.

Pe Sandu (așa cum îl știau prietenii) l-am cunoscut în anul 1983 la Cercul de Arheologie, organizat remarcabil de către Hadrian Daicoviciu și la care au fost invitați atunci Alexandru Diaconescu și Coriolan Oprean, profesori de liceu în Cluj, beneficiari ai unei burse de documentare în Marea Britanie.

Cercul era dedicat pregătirii studenților pentru formarea ca specialiști în domeniul arheologiei și avea loc o dată pe lună, vineri după amiază, în sala de curs de la ultimul etaj, acolo unde, în funcție de subiect, erau invitați toți specialiștii de la Muzeul Transilvaniei, Institutul de Arheologie și Universitate.

Pe lângă o prezentare remarcabilă a monumentelor și muzeelor din Regatul Unit, ne-a fost prezentată și viața de zi cu zi a supușilor Coroanei. În plină criză a regimului Ceaușescu ne-au fost expuse realizările din domeniul arheologiei, ale muzeografiei și momente de viață cotidiană dintr-o țară capitalistă, toate aceste cu încuviințarea profesorului Hadrian Daicoviciu.

Am reușit să îl cunosc pe Sandu mai bine după moartea lui Hadrian Daicoviciu, când împreună cu bunul său prieten Coriolan Oprean am făcut parte din colectivul Șantierului Arheologic Ulpia Traiana Sarmizegetusa, coordonat de către Ioan Piso.

La Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Alexandru Diaconescu se remarcă ca un inovator în arheologia românească, aducând cercetarea complexelor și contextelor arheologice la un adevărat nivel științific. A fost un vizionar, care încă din acei ani a intuit specializarea strictă pe domenii de cercetare (ceramică, opaițe, fier, arhitectură sau amfore), direcții care au dat roade mai târziu, atunci când în toate aceste domenii au fost finalizate lucrări de doctorat clar delimitate tematic.

Tot din inițiativa lui Sandu a fost organizat un program de cercetare destinat orașelor din Dacia Romană, materializat prin descoperirea Forum-ului de la Sarmizegetusa Ulpia Traiana, prin cercetarea municipiului Porolissum și Apulum, cât și a celui de la Tibiscum.

https://biblioteca-digitala.ro

În anul 1998 am participat împreună la Congresul Internațional asupra ceramicii romane, organizat de Institutul de Arheologie din Viena tocmai la Efes, în Turcia. Au participat atunci mulți colegi din România, dar pot spune că am avut deosebitul privilegiu de a călători alături de Sandu și alți colegi de la Cluj și Zalău în același un microbus. Toată acea ”expediție” a fost organizată de către Alexandru Diaconescu, care pe lângă calitățile umane s-a remarcat ca un organizator de înaltă clasă. Atunci, în timpul congresului, după ce am putut vizita împreună toate siturile aflate pe coasta vestică a Asiei Mici, a întrevăzut posibilitatea unor misiuni arheologice în Orient, idee care a și fost materializată prin organizarea în Siria a primei misiuni românești după 1989.

Evoluția profesională a lui Sandu a fost ascendentă, dar lentă, cu foarte multe opreliști pe care a trebuit să le depășească, a fost un om foarte iubit de studenți și de apropiații săi, temut de dușmani și apreciat de lumea arheologică.

Sit tibi terra levis!

Dr. Adrian Ardeț
Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”
Academia Română, Filiala Timișoara

https://biblioteca-digitala.ro

CORNELIA GEORGETTE-MARIE STOICA
(1943-2021)

Dr. Cornelia Georgette-Marie Stoica s-a nascut la 19 mai 1943 în București, într-o familie distinsă, cu tradiție intelectuală. Absolventă a Liceului „Ion Creangă" în 1961, va urma între 1963-1968 cursurile Facultății de Istorie, la Universitatea din București, secția „Arheologie și Istoria Veche a României și Universală". Obține în 1968 licența în Istorie, pentru ca în 1999 să îi fie conferit titlul de doctor în istorie la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, pentru teza „Rituri și ritualuri la geto-daci, a doua jumătate a sec. VII – sec. V a.Chr.".

După o scurtă perioadă când a fost profesoară de istorie-geografie la Școala generală de 8 ani de la Budești-Aprozi, jud. Ilfov (1968-1969), a lucrat în perioada 1969-1972 ca arheolog la Muzeul Județean Dâmbovița – Târgoviște. În această calitate a organizat Muzeul de Arheologie, a inventariat și reorganizat depozitul Secției de Arheologie, prelucrând materialele rezultate din cercetările anterioare de la Geangoești și Ionești-Palade (cultura Gumelnița), Mogoșani (Sântana de Mureș-Cerneahov) și Voinești (epoca bronzului și mileniul I p.Chr.) și a identificat așezarea getică de la Cătunu. Între 1972 și 1976 a fost bibliotecar și redactor la Biblioteca Națională, în cadrul Serviciului de informare științifică. Ulterior va trece, în perioada 1976-1978, în calitate de arheolog principal la Direcția Patrimoniului Cultural Național, Serviciul Evidență, unde a participat, împreună cu prof.dr. Hadrian Daicoviciu și dr. Ioan Opriș la organizarea și coordonarea sistemului de evidență, cercetare și valorificare a patrimoniului arheologic, îndeplinind numeroase roluri și responsabilități legate de: realizarea planurilor anuale, unitare de cercetare, autorizația de săpătură, raportul preliminar tip, protocolul de colaborare între instituțiile care organizează în comun o cercetare arheologică, valorificarea rezultatelor cercetării prin organizarea sesiunilor anuale naționale de rapoarte arheologice. După desființarea Direcției Patrimoniului Cultural Național în 1977, a lucrat în calitate de inspector de specialitate arheologie la Direcția Monumente Istorice din cadrul Ministerului Culturii.

https://biblioteca-digitala.ro

Ca arheolog și în calitatea de secretar al Secțiunii de Arheologie din cadrul Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice a s-a implicat în toate activitățile legate de evidența, protecția, valorificarea și conservarea patrimoniului arheologic, inclusiv la elaborarea Statutului de Organizare și Funcționare a Comisiei Naționale de Arheologie și a Regulamentului Săpăturilor și Descoperirilor Arheologice din România, asigurând:

- evidența și controlul cercetărilor arheologice desfășurate în decursul campaniilor de săpătură, prin întocmirea Planurilor unitare de cercetări arheologice și emiterea autorizațiilor de săpătură sau centralizarea rapoartelor;

- valorificarea rezultatelor campaniilor anuale de cercetări arheologice, prin organizarea a 23 de sesiuni naționale anuale de rapoarte arheologice, sesiuni cu participare internațională, expoziții cu diverse tematici și prin publicarea în colaborare cu Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" a volumelor din seria Materiale și Cercetări Arheologice (1978-1983) și Cronica Săpăturilor Arheologice (1994-1999);

- protecția patrimoniului arheologic, prin elaborarea metodologiei de salvare a patrimoniului arheologic din zonele afectate de diverse tipuri de investiții, Contractul tip pentru prospectarea și eliberarea amplasamentului de investiții de sarcină istorică (arheologică), Criteriul de întocmire a devizului de cheltuieli pentru săpăturile arheologice pe categorii de lucrări, precum și multe alte instrumente administrative sau științifice aflate în uz.

Din lista activităților sale științifice se cuvin menționate participările la cercetările arheologice de la Păcuiul lui Soare, jud. Constanța (1965-1967), Giulești, jud. Maramureș (1967), Zimnicea, jud. Teleorman (1968-1969), Cătunu, jud. Dâmbovița (în calitate de responsabil de șantier 1970-1972, 1980-1982), Drăușeni, jud. Brașov și Merghindeal, jud. Sibiu (1977), Porolissum – Măgura Moigradului (1987-1991), cercetări valorificate în mai multe studii publicate, cum ar fi: *Plastica gumelnițeană de la Geangoești,* în Studia Valachica, Târgoviște, 1969; *Cercetările arheologice de la Cătunu*, în Acta Valachica, 1970-1971; *Rapoartele preliminare de cercetare arheologică privind săpăturile efectuate în așezarea geto-dacică de la Cătunu,* în Materiale și Cercetari Arheologice, Oradea 1979 și Tulcea 1980; *Înmormântările rituale de cai*, Traco-Dacica VIII, 1-2, 1987; *Cercetări privind trecerea de la bronzul final la Hallstatt-ul timpuriu în Câmpia Munteniei*, Symposia Thracologica, 7, Tulcea, 1989; *Cercetările arheologice de la Porolissum*, în colaborare cu Alexandru Matei, în Acta Musei Porolissensis, 1990.

Arheolog și istoric cu o educație aleasă, dr. Cornelia Stoica s-a preocupat o lungă perioadă de timp de orice aspecte administrative necesare desfășurării cercetării arheologice din România, de stabilirea cadrului general sau de reglementări curente ale legislației din domeniu, precum și de sprijinirea sau organizarea celor mai importante manifestări științifice din domeniul patrimoniului cultural. În calitate de secretar al Comisiei Naționale de Arheologie și a Secțiunii de Arheologie a Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice de pe lângă Ministerul Culturii, a reluat editarea Cronicii Cercetărilor Arheologice, asigurând chiar și în condiții dificile, distribuirea acesteia membrilor comunității arheologice la fiecare Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice.

Cornelia Stoica a avut calitatea de editor și în mai multe rânduri de autor al prestigioasei reviste științifice *Materiale și Cercetări Arheologice* (după 1979), fiind iarăși autor, coautor și editor pentru alte volume cu caracter științific din domeniul arheologiei. A organizat numerose ediții ale Sesiunii Naționale de Rapoarte Arheologice. Eforturile personale depuse pentru menținerea unui climat de normalitate și echilibru în domeniul reglementării regimului cercetării arheologice din România au recomandat-o mereu ca pe un specialist care și-a pus amprenta asupra celor mai importante principii care funcționează acum în domeniul patrimoniului arheologic.

Faptul că și la această dată Ministerul Culturii organizează *Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice* și editează anual *Cronica Cercetărilor Arheologice*, între numeroasele manifestări culturale și publicații patronate, se datorează inclusiv eforturilor personale ale doamnei Cornelia Stoica.

Ștefan-Emilian Gamureac

https://biblioteca-digitala.ro

ISSN 2343 – 919X